

TURİZMDE İMAJ VE DESTİNASYON PAZARLAMASI

Dr. Serkan Gün - İsmail Gün

TURİZMDE İMAJ VE DESTİNASYON PAZARLAMASI

Dr. Serkan Gün - İsmail Gün

Yayın No.: 4138
ISBN: 978-625-417-855-9
E-ISBN: 978-625-417-856-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Nisan 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreu@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Gün, Serkan., Gün, İsmail.

Turizmde İmaj ve Destinasyon Pazarlaması / Serkan Gün, İsmail Gün

1. Basım, XVI + 122 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-855-9

E-ISBN: 978-625-417-856-6

1. İmaj Pazarlaması 2. Turizm Pazarlaması 3. Destinasyon Pazarlaması

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 47381
İvogsan 1518. Sokak 2730 Mat-Sit İş Merkezi Ostim, Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. Destinasyon İmajı	3
1.1.1. Destinasyon Kavramı	3
1.1.1.1. Destinasyonun Tanımı	3
1.1.1.2. Destinasyonun Özellikleri.....	5
1.1.1.3. Destinasyon Türleri	7
1.1.2. İmaj Kavramı	10
1.1.2.1. İmajın Tanımı	10
1.1.2.2. İmajın Özellikleri.....	12
1.1.2.3. İmaj Türleri.....	14
1.1.3. Destinasyon İmajı Kavramı	20
1.1.3.1. Destinasyon İmajının Tanımı.....	21
1.1.3.2. Destinasyon İmajının Özellikleri ve Faydaları	22
1.1.3.3. Destinasyon İmajının Oluşum Süreci	24
1.1.3.4. Destinasyon İmajını Etkileyen Faktörler	26
1.1.3.5. Destinasyon İmajının Bileşenleri.....	28
1.1.3.6. Destinasyon İmajı Modelleri	30
1.2. Destinasyon İmaj Algısı.....	38
1.3. Bütünsel (Holistic) İmaj.....	41
1.4. Kişisel Normatif İnançlar.....	43
1.5. Yeniden Ziyaret Etme Niyeti	44
1.6. Bütünleşik Pazarlama.....	48
1.6.1. Bütünleşik Pazarlamanın Özellikleri	50
1.6.2. Bütünleşik Pazarlamayı Tercih Etme Nedenleri	51
1.6.3. Bütünleşik Destinasyon.....	52
1.7. İlgili Araştırmalar	54
1.8. Siirt Hakkında Genel Bilgiler.....	56

2. YÖNTEM.....	57
2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	57
2.2. Evren ve Örneklem	58
2.3. Araştırmanın Yöntemi	59
2.4. Araştırmanın Modeli, Değişkenleri ve Hipotezleri.....	59
2.5. Veri Toplama Araçları	61
2.6. Verilerin Analizi	62
2.7. Araştırmanın Kısıtları	62
3. BULGULAR	63
3.1. Demografik Bulgular	63
3.2. Ölçeklere İlişkin Tanımlayıcı Bulgular.....	69
3.3. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri	73
3.4. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi	80
3.5. Regresyon Analizleri	81
3.6. Farklılık Analizleri.....	85

KAYNAKÇA

- Ajzen, I. (1991). The Theory at Planned Behavior. *Organizational Behavior And Human Decision Processes*(50), 179 211.
- Ajzen, I. (2006). Constructing a Theory of Planned Behavior Questionnaire. <http://people.umass.edu/~aizen/pdf/tpb.measurement.pdf> adresinden alındı
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1972). Attitudes and normative beliefs as factors influencing behavioral intentions. *Journal of Personality and Social Psychology*(21), 1-9.
- Akyurt, H. (2008). Turizm Bölgesine Yönelik Talebi Etkileyen Faktörlerden İmaj ve Çeşme Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akyurt, H., Atay, L. (2009). “Destinasyonda İmaj Oluşturma Süreci”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt. 1. Sayı. 1, 1-14.
- Alegre, J., Cladera, M. (2006). “Repeat Visitation in Mature Sun and Sand Holiday Destinations”. *Journal of Travel Research*. No. 44, 288-297.
- Andsager, J. L., Drzewiecka, J. A. (2002). “Desirability of Differences in Destinations”. *Annals of Tourism Research*. Vol. 29. No. 2, 401-421.
- Arslan, M., & Boyçu, S. M. (2006). Mağaza Atmosferi. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Asworth, G. (1991). Products, Places and Promotion: Destination Images in the Analysis of the Tourism Industry. (T. Sinclair, & M. Stabler, Dü) Wallingford: CABI International.
- Atay, L. (2003). Turistik Destinasyon Pazarlaması ve Bir Alan Uygulaması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Avcıkurt, C. (2004). “Ülke İmajı ve Turizm İlişkisi-Türkiye Örneği, Turistik Yerlerin (Destinasyonların) Pazarlanması”. Haftasonu Turizm Konferansı (IX). Erciyes Üniversitesi, Nevşehir, 17-19 Ekim, 1-17.

- Avcıkurt, C. (2005). Turizmde Tanıtma ve Satış Geliştirme. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Avraham, E. (2004). Media Strategies For Improving an Unfavorable City İmage. *Cities*, 21(6).
- Aydınlioğlu, Ö. (2014). Kent İmajı ve Kent İmajının Ölçümü Kahramanmaraş Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Bahar, O., Kozak, M. (2005). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bakan, Ö. (2005). Kurumsal İmaj. Konya: Tablet Kitabevi.
- Baker, D. A., & Crompton, J. L. (2000). Quality, satisfaction and behavioral intentions. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 785-804.
- Balakrishnan, M. S., Nekhili, R., & Lewis, C. (2011). "Destination brand components". *International Journal Of Culture, Tourism And Hospitality Research*, 5(1), 4-25.
- Baloğlu, S., & Uysal, M. (1996). Market segments of push and pull motivations: A canonical correlation approach. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 8(3), 32-38.
- Baloğlu, S., & McCleary, K. W. (1999). A Model of Destination Image Formation. *Annals of Tourism Research*, 26(4), 868-897.
- Baloğlu, Ş. (1996). An Emprical Investigation of Determinants of Tourist Destination Image. Unpublished Doctoral Dissertation, Polytechnic Institute and State University, Virginia, USA.
- Baloğlu, Ş., Brinberg, D. (1997). "Affective Images of Tourism Destination". *Journal of Travel Research*. Vol. 35. No. 4, 11-15.
- Baloğlu, Ş., McCleary, K. W. (1999). "A Model of Destination Image Formation". *Annals of Tourism Research*. Vol. 26. No. 4, 868-897.
- Batra, R., Myers, J., & Aaker, D. (1996). Advertising Management. New Jersey, Prentice Hall.
- Bayer, E. (2005). Müşteri Sermayesi İle Kurumsal İmaj Arasındaki Stratejik İlişkinin Belirlenmesi Ve İşletmelerin Kurumsallaşma Sürecine Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Verimlilik Dergisi*(1).
- Beerli, A., & Martin, J. (2004). Tourists' characteristics and the perceived image of tourist estimations: a quantitative analysis: a case study of Lanzarote, Spain. *Tourism Management*, 25(5), 623-636.

- Bicchieri, C. (2006). *The Grammar of Society: The Nature and Dynamics of Social Norms*. New York: Cambridge University Press.
- Bigne, J. E., Sanchez, M. I., Sanchez, J. (2001). "Tourism Image, Evaluation Variables and After Purchase Behaviour: Inter-relationship". *Tourism Management*. No. 22, 607-616.
- Bozkurt, İ. (2000). *Bütünleşik Pazarlama İletişimi*. İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Bozkurt, İ. (2007). *Bütünleşik Pazarlama İletişimi*. İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Budd, R. J., Spencer, C. P. (1985). "Exploring The Role of Personal Normative Beliefs in The Theory of Reasoned Action: The Problem of Discriminating Between Alternative Path Models". *European Journal of Social Psychology*. Vol. 15. No. 3, 299-313.
- Buhalis, D. (2000). "Marketing The Competitive Destination of The Future". *Tourism Management*. No. 21, 97-116.
- Bulduk, S., Yurt, S., Dinçer, Y., Ardıç, E. (2015). "Sağlık Davranışı Modelleri". *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. Cilt. 5. Sayı. 1, 28-34
- Bulunmaz, B. (2008). *Basın İşletmelerinde Marka Yaratmak ve Türkiye'deki Yazılı Basın İşletmeleri Açısından Analizi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Cai, L. A. (2002). "Cooperative Branding For Rural Destinations". *Annals of Tourism Research*. Vol. 29. No. 3, 720-742.
- Cancian, F. (1975). *What are norms? A study of beliefs and actions in a Maya community*. New York: Cambridge University Press.
- Ceylan, S. (2011). "Destinasyon Marka İmajı ve Pamukkale Yöresinde Bir Uygulama". *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. Cilt. 4. Sayı. 7, 89-102.
- Chen, C. F., Tsai, D. C. (2007). "How Destination Image and Evaluative Factors Affect Behavioural Intentions?". *Tourism Management*. No. 28, 1115-1122.
- Chen, J. S., Gürsoy, D. (2001). "An Investigation of Tourists' Destination Loyalty and Preferences". *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. Vol. 13. No. 2, 79-85.

- Chi, C., Qu, H. (2008). "Examining The Structural Relationships of Destination Image, Tourist Satisfaction and Destination Loyalty: An Integrated Approach". *Tourism Management*. Vol. 29. No. 4, 624-636.
- Choi, J. G., Tkachenko, T., Sil, S. (2011). "On The Destination Image of Korea by Russian Tourists". *Tourism Management*. No. 32, 193-194.
- Choi, T. Y., Chu, R. (2001). "Determinants of Hotel Guests' Satisfaction and Repeat Patronage in The Hong Kong Hotel Industry". *Hospitality Management*. No. 20, 277-297.
- Cooper, C., Fletcher, J., Gilberth, D., Hill, S. (1998). *Tourism: Principles and Practises* (2nd Ed), R. Shepherd (Ed). Essex: Longman.
- Correia, A., Valle, P. O., & Moço, C. (2007). "Why people travel to exotic places". *International journal of Culture*, 1(1), 45-61.
- Croes, R., Shani, S. A., Walls, A. (2010). "The Value of Destination Loyalty: Myth or Reality?". *Journal of Hospitality Marketing*. Vol. 19. No. 2, 115-136.
- Çakırkaya, M. (2017). *Perakende Sektöründe İtibar Yönetimi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Çakmak, E., Isaac, R. K. (2012). "What Destination Marketers Can Learn from Their Visitors' Blogs: An Image Analysis of Bethlehem, Palestine". *Journal of Destination Marketing & Management*. Sayı. 1, 124-133.
- Çekiç, İ. (2021). *Gastronomi Şehirlerinin Algılanan Mutfak İmajı İle Davranışsal Niyet Arasındaki İlişki*. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Çeti, B., & Atay, L. (2020). *Destinasyon Deneyiminin İmaj Algısı ve Davranışsal Niyete Etkisi: Kapadokya Örneği*. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(1), 31-40.
- Çetin, S., & Tekiner, M. A. (2015). *Kurumsal İmajın Temel Belirleyicileri: Emniyet Teşkilatı Örneklemleri İç Paydaş Anketi*. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 418-440.
- Çetinkaya, Ö. (2017). *Kruvaziyer Turistlerinin Deneyimleri, Memnuniyetleri ve Davranışsal Niyetleri: İstanbul'da Örnek Bir Çalışma*. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 110-132.

- Çiftçi, H., Çolak, O. (2017). “Turistik Destinasyonların Pazarlamasında Kent İmajı Algısı: Mardin İli Üzerine Bir Uygulama”. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*. Vol. 3. No. 14, 224-236.
- Dalkılıç, F. (2012). Algılanan Destinasyon İmajı ve Tatminin Davranışsal Niyet Üzerindeki Etkisi: Kapadokya Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Dann, G. M. (1996). “Tourists’ Images of A Destination - An Alternative Analysis”. *Journal of Travel and Tourism Marketing*. Vol. 5. No. 1-2, 41-55.
- Darnell, A. C., & Johnson, P. S. (2001). Repeat visits to attractions: a preliminary economic analysis. *Tourism management*, 22(2), 119-126.
- Demir, Ö., & Bağlıoğlu, A. (2017). Sağlık Kurumlarında Kurumsal İmaj Sürecinde Lider Yöneticilik. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-26.
- Dişioiu, M. C., & Cruntu, A. L. (2014). Sensory experiences regarding five-dimensional brand destination. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*(109), 301-306.
- Doğan, S. Y., & Varinli, İ. (2010). Social Responsibility Concept And Institutional Image Relation İn Managements: A Research Intended For Bank Clients. *Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-26.
- Dowling, G. R. (1986). Managing your corporate images. *Industrial Marketing Management*, 109-115.
- Durna, U., Dedeoğlu, B. B. (2013). “Uluslararası Otel İşletmelerindeki Müşterilerin İmaj Algılamalarında Hizmet Alanının Fiziksel ve İletişimsel Sunumunun Rolü”. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. Cilt. 5. Sayı. 3, 29-38.
- Echtner, C. M., Ritchie, J. R. B. (2003). “The Meaning and Measurement of Destination Image”. *The Journal of Tourism Studies*. Vol. 14. No. 1, 37-48.
- Ersoy, N. (2014). “Zeugma Mozaik Müzesini Ziyaret Eden Yerli ve Yabancı Turistlerin Destinasyon İmaj Algılamaları Üzerine Bir Araştırma”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt. 7. Sayı. 34, 970-980.

- Ersun, N., Arslan, K. (2011). "Turizmde Destinasyon Seçimini Etkileyen Temel Unsurlar ve Pazarlama Stratejileri". Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt. 31. Sayı. 2, 229-248.
- Erten, S. (2002). "Planlanmış Davranış Teorisi ile Uygulamalı Öğretim Metodu". Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Cilt. 19. Sayı. 2, 217-233.
- Fader, P. S., Schmittlein, D. C. (1993). "Excess Behavioral Loyalty for High-Share Brands: Deviations from The Dirichlet Model for Repeat Purchasing". Journal of Marketing Research. No. 30, 478-493.
- Fakeye, P. C., Crompton, J. L. (1991). "Image Differences Between Prospective, First-Time and Repeat Visitors to The Lower Rio Grande Valley". Journal of Travel Research. Vol. 30. No. 2, 10-16.
- Faranda, A. (2007). Customer Contributions and Roles in Service Delivery. International Journal of Service Industry Management, 8(3), 198.
- Fombrun, C. (1996). Realizing Value from Corporate Image. Boston: Harvard Business School Press.
- Fuchs, G., Reichel, A. (2010). "An Exploratory Inquiry into Destination Risk Perceptions and Risk Reduction Strategies of First Time vs. Repeat Visitors to A Highly Volatile Destination". Tourism Management. No. 32, 266-276.
- Gallarza, M. G., Gil, S. I., Calderon, G. H. (2002). "Destination Image: Towards A Conceptual Framework". Annals of Tourism Research. Vol. 29. No. 1, 56-78.
- Gartner, W. (1993). Image Formation Process, In Communication and Channel Systems in Tourism Marketing, M. Uysal & D. Fesenmaier (Eds.), 191-215. New York: Haworth Press.
- Gartner, W. C. (1996). Tourism Development: Principles, Policies, and Policies. New York: Van Nostram Reinhold.
- Gültekin, V. M. (2011). Gaziantep Turizmi ve Turizm Pazarlaması Sorunları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Gün, S., Durmaz, Y., Eysel, C. Ş. (2020). Destinasyon Pazarlaması: Destinasyon İmajı, Destinasyon Kişiliği ve Ziyaretçi Memnuniyeti İlişkisi. Ankara: Sonçağ Akademi.

- Gün, S., Tutcu, A. (2019). “Destinasyon İmajı, Bütüncül İmaj ve Kişisel Normatif İnançların Yeniden Ziyaret Etme Niyeti Üzerindeki Etkisi Mardin İl Örneği”. *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*. Vol. 5. No. 21, 633-650.
- Güngör, E. (2011). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Hacıoğlu, N., & İlban, M. O. (2008). Bütünleşik Pazarlama İletişimi Etkisiyle Destinasyon Marka İmajı Üzerine Bir Araştırma. *Öneri Dergisi*, 8(30), 19-37.
- Hannam, K. (2004). Tourism and development II: marketing destinations, experiences and crises. *Progress in Development Studies*, 256-263.
- Homans, G. (1950). *The human group*. New York: Brace and World.
- Huang, S., & Hsu, C. H. (2009). Effects of Travel Motivation, Past Experience, Perceived Constraint, and Attitude on Revisit Intention. *Journal of Travel Research*, 48(1), 29-44.
- Hunt, J. D. (1975). “Image as A Factor in Tourism Development”. *Journal of Travel Research*. Vol. 13. No. 3, 1-7.
- İlban, M. O. (2007). *Destinasyon Pazarlamasında Marka İmajı ve Seyahat Acentalarında Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- İlgüner, M., & Asplund, C. (2011). *Marka Şehir*. İstanbul: Marketing Yayınları.
- Jang, S. S., & Feng, R. (2007). Temporal Destination Revisit Intention: The Effects of Novelty Seeking and Satisfaction,. *Tourism management*, 28(2), 580-590.
- Jenkins, O. H. (1999). “Understanding and Measuring Tourist Destination Images”. *International Journal of Tourism Research*. Vol. 1. No. 1, 1-15.
- Kaşlı, M., Yılmazdoğan, O. C. (2012). “İmajın Turistik Talebe Etkisi: Eskişehir Örneği”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. Cilt. 4, Sayı. 2, 199-209.
- Kaya, B. (2003). *Bütünleşik Kurumsal İletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Keller, K. L. (1993). Conceptualizing, Measuring, and Managing Customer-Based Brand Equity. *Journal of Marketing*, 57(1), 1-22.

- Kılıç, B. (2011). “Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Sadakat Eğilimleri Üzerine Etkisi”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı. 26, 240-252.
- Kılıç, B., Akyurt, H. (2011). “Destinasyon İmajı Oluşturmada Hüzün Turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt. 10. Sayı. 1, 209-232.
- Kıyıcı, Ş. (2010). Bir İmaj Çeşidi Olarak Destinasyon İmajı ve Turizmde Destinasyon İmajının Ölçülmesinde Amasra Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Kotler, P. (2003). Kotler ve Pazarlama. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Kotler, P., & Armstrong, G. M. (2010). Principles of Marketing. New York: PrenticeHall.
- Kotler, P., Haider, D., & Rein, I. (1993). Marketing Places: Attracting Investment, Industry and Tourism to Cities, States and Nations. New York: The Free Press.
- Kotler, P., Keller, K. L., Khoshi, A., & Jha, M. (2012). Marketing Management: A South Asian perspective. India: Pearson Education.
- Kozak, M. (2001). “Repeaters’ Behavior at Two Distinct Destinations”. Annals of Tourism Research. Vol. 28. No. 3, 784-807.
- Kozak, M. (Ed.). (2014). Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar Uygulamalar. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N. (2010). Turizm Pazarlaması (3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Leary, M. R., & Kowalsky, R. M. (1990). Impression Management: A Literature Review And Two-Component Model. Psychological Bulletin, 107(1), 34-37.
- Lee, C. K., Lee, Y. K., Lee, B. K. (2005). “Koreas Destination Image formed by The 2002 World Cup”. Annals of Tourism Research. Vol. 32. No. 4, 839-858.
- MacKay, K. J., & Fesenmaier, D. R. (1997). Pictorial element of destination in image formation. Annals of Tourism Research, 24(3), 537–565.
- McDonald, C. (. (1996). Normative perspectives on outdoor recreation behavior: Introductory comments. Leisure Sciences, 18(1), 1-6.

- Merrilees, B., & Fenech, T. (2006). From Catalog to Web: B2B Multi-Channel Marketing Strategy. *Journal of Marketing*, 36(1), 2-25.
- Middleton, V., & Clarke, J. (2001). *Marketing in Travel and Tourism*. Butterworth-Heinemann: Oxford.
- Murphy, P., Pritchard, M. P., Smith, B. (2000). "The Destination Product and Its Impact on Traveller Perceptions". *Tourism Management*. No. 21, 43-52.
- Nagashima, A. (1970). A Comparison of Japanese and US attitudes toward foreign products. *Journal of Marketing*, 34(1), 68-74.
- Niininen, O., Riley, M. (2004). Towards The Conceptualization of Tourism Destination Loyalty, In *Consumer Psychology of Tourism, Hospitality and Leisure*, G. I. Crouch (Ed.), 275-284. Cambridge: CABI Publishing.
- Odabaşı, Y., & Barış, G. (2010). *Tüketici Davranışları*. İstanbul: Kapital Medya Yayınevi.
- Oh, H., Fiore, A. M., & Jeoung, M. (2007). Measuring experience economy concepts: Tourism applications. *Journal of travel research*, 46(2), 119-132.
- Okay, A. (2002). *Kurum Kimliği*. İstanbul: Media Cat Yayınları.
- Oliver, R. L. (1980). A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. *Journal of Marketing Research*(17), 460-469.
- Oppermann, M. (2000). "Tourism Destination Loyalty". *Journal of Travel Research*. Vol. 39. No. 1, 78-84.
- Örer, L. (2006). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nin kurumsal imajının öğrenciler açısından ölçülmesi üzerine bir alan çalışması. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Öter, Z., Özdoğan, O. N. (2005). "Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. Cilt. 16. Sayı. 2, 127-138.
- Özdemir, G. (2008). *Destinasyon Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özdemir, G. (2014). *Destinasyon Yönetimi ve Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Özdemirci, A. (2004). Popüler Kültür, Tüketim Psikolojisi ve İmaj Yönetimi: Türkiye(1950-1980). Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özüpek, N. (2018). Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Parasuraman, A., & Grewal, D. (2000). The Impact Of Technology On The Quality-Value- Loyalty Chain: A Research Agenda. Journal of the Academy of Marketing Science, 28(1), 168-174.
- Pekyaman, A. (2008). Turistik Satın Alma Davranışında Destinasyon İmajının Rolü: Afyonkarahisar Bölgesinde Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Peltekoğlu, B. F. (2001). Halkla İlişkiler Nedir? İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Peltekoğlu, F. B. (1997). Kurumsal İletişim Sürecinde İmajın Yeri. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 125-145.
- Pike, S. (2002). "Destination Image Analysis - A Review of 142 Papers from 1973 to 2000". Tourism Management. No. 23, 541-549.
- Pike, S. (2004). Destination Marketing Organizations. UK: Elsevier Publishing.
- Pike, S., Ryan, C. (2004). "Destination Positioning Analysis Through A Comparison of Cognitive, Affective and Conative Perceptions. Journal of Travel Research. Vol. 42. No. 4, 333-342.
- Prayag, G. (2009). "Tourists' Evaluations of Destination Image, Satisfaction, and Future Behavioral Intentions - The Case of Mauritius". Journal of Travel and Tourism Marketing. Vol. 26. No. 8, 836-853.
- Qu, H., Kim, L. H., Im, H. H. (2011). "A Model of Destination Branding: Integrating The Concepts of The Branding and Destination Image". Tourism Management. Vol. 32. No. 3, 465-476
- Reichheld, F. F., & Sasser, W. E. (1990). Zero Defections: Quality Comes to Services. Harvard Business Review , 11-105.
- Reid, M. (2002). "Building!Strong Brands Through The Management Of Integrated Marketing Communications. International Journal Of Wine Marketing, 14(3), 50.

- Rızaoğlu, B. (2007). Turizm Pazarlaması (5. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Roig, E. M., & Clavé, S. A. (2016). Perceived Image Specialisation In Multiscalar Tourism Destinations. *Journal of Destination Marketing & Management*(5), 202-213.
- Roth, M. S., & Romeo, J. B. (1992). Matching product category and country image perceptions: A Framework for managing country-of-origin effects. *Journal of International Business Studies*, 23(3), 477-497.
- Saran, M. (2015). Kent Pazarlaması: Güçlü Bir Kent imajı ve Kent Markası Oluşturmak. Ankara: TMMOB Makine Mühendisleri Odası Marka, Kalite ve Teknoloji Yönetimi.
- Schultz, D. E., Tannenbaum, S., & Lauterborn, R. (1993). Integrated Marketing Communications. Lincolnwood: NTC Business Book.
- Schwartz, S. H. (1977). Normative Influences on Altruism, In *Advances in Experimental Social Psychology*, L. Berkowitz (Ed.), 221-279. New York: Academic Press.
- Sever, P. (2018). Turistlerin restoran deneyimleri ile destinasyonu tekrar ziyaret etme niyeti arasındaki ilişkinin belirlenmesi: İstanbul örneği. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 3(2), 241-263.
- Shelby, B., Vaske, J. J., & Donnelly, M. P. (1996). Norms, standards, and natural resources. *Leisure Sciences*(18), 103–123.
- Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021. Siirt, <https://siirt.ktb.gov.tr/>
- Smith, L. J. (1989). *Tourism Analysis: A handbook*. New York: Wiley.
- Stylos, N., Vassiliadis, C. A., Bellou, V., & Andronikidis, A. (2016). Destination Images, Holistic Images And Personal Normative Beliefs: Predictors Of Intention To Revisit A Destination. *Tourism Management*(53), 40-60.
- Sung, M., & Yang, S. U. (2008). Toward the model of university image: The influence of brand personality, external prestige, and reputation. *Journal of public relations research*, 20(4), 357-376.
- Şengel, Ü. (2020). Sınırsız Kardeşlik: Muş İli İçin Bütünleşik Destinasyon Bağlamında Rota/Tur Önerileri. *Journal of Gastronomy, Hospitality, and Travel*, 3(2), 200-212.

- Tasci, A. D., Gartner, W. C., & Cavusgil, S. T. (2007). "Conceptualization And Operationalization Of Destination Image". *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 31(2), 194-223.
- Taşçı, A. D. A., Gartner, W. C. (2007). "Destination Image and Its Functional Relationships". *Journal of Travel Research*. Vol. 45. No. 4, 413-425.
- Taşkın, E., Dönmez, S. (2005). "Kurumsal İmaj Oluşturmada Halkla İlişkilerin Rolü ve Bir Alan Araştırması". *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı. 7, 1-27.
- Temizkan, R. (2005). Turist Rehberlerinin Türkiye İmajını Algılamaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Timur, B. (2015). Termal Turizmde Hizmet Kalitesi Algılanan Destinasyon İmajı ve Tekrar Ziyaret Niyeti Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Tinsley, R., Lynch, P. (2001). "Small Tourism Business Networks and Destination Development". *Hospitality Management*. No. 20, 367-378.
- Tolungüç, A. (2000). Turizmde Tanıtım ve Reklam. Ankara: Mediacat Kitapları.
- TÜİK. (2021). <https://www.tuik.gov.tr/>
- Türkay, O. (2014). Destinasyon Yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türkkahraman, M. (2004). "Günümüzün Büyüsü İmaj ve Gerçek Hayat". Sosyoloji Konferansları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Türkmendağ, Z. (2015). Fiziksel engelli turistlerin karşılaştıkları fiziksel ve tutumsal engellerin tekrar ziyaret niyetlerine etkileri. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Uluçay, D. M. (2017). Kurumsal İmaj Ölçümünde Kişiselleştirme Metaforu. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(28), 102-118.
- Um, S., Crompton, J. L. (1990). "Attitude Determinants in Tourism Destination Choice". *Annals of Tourism Research*. Vol. 17. No. 3, 432-448.

- Üner, M. M., Güçer, E., & Taşçı, A. (2006). Türkiye Turizminde Yükselen Destinasyon Olarak İstanbul Şehrinin İmajı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 189-201.
- Wijethunga, W. M., & Warnakulasooriya, B. N. (2014). Destination Image Perception Of International Tourists: The Case Of Sri Lanka As A Tourist Destination. 11th International Conference on Business Management. Sri Lanka: Conal.
- Yamaç, Z. (2015). Sakarya Destinasyonunun İmaj Algısına Yönelik Sakarya Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yamamoto, T. G. (2003). Bütünleşik Pazarlama. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Yaraşlı, G. Y. (2007). Destinasyon İmajı ve Trabzon Yöresine Dönük Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yarborough, J. F. (2006). Putting!the!Pieces!Together. *Sales & Marketing Management*, 11.
- Yılmaz, K. (2008). Türkiye ve Türk İmajının Turizme Etkileri Bodrum Örneği. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yılmaz, Y. (2006). Pazarlama İletişiminde Bütünleştirici Bir Boyut: Bütünleşik Pazarlama İletişimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(18), 54-75.
- Yim, C. K., Kannan, P. K. (1999). "Consumer Behavioral Loyalty: A Segmentation Model and Analysis". *Journal of Business Research*. Vol. 44. No. 2, 75-92.
- Youell, R. (1998). *Tourism an Introduction*. USA: Addison Wesley Longman Limited.
- Yücel, A., & Yücel, N. (2012). Mağaza İmajı ile Mağaza Sadakati Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Denizli İlinde Yapılan Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(19), 95-114.
- Zengin, B., & Gürkan, Z. (2009). Konaklama sektöründe kurum imajının önemi ve tüketici tercihlerine etkileri. *Journal of Azerbaijani Studies*, 12(2), 132-157.

Turizm Girişimciliğinin Doğası: Güncel Konular

Editörler

Doç. Dr. Ece Konaklıoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Burcu Koç
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Atar Yılmaz

Turizm Girişimciliğinin Doğası: Güncel Konular

Editörler

Doç. Dr. Ece Konaklıoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Burcu Koç
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Atar Yılmaz

Yayın No.: 4039

Seyahat ve Turizm : 030

ISBN : 978-625-417-662-3

E-ISBN: 978-625-417-661-6

Basım Sayısı: 1. Basım, Şubat 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezin -suleyman@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Konaklıoğlu,Ece. Koç,Burcu. Yılmaz, Atar ,Ayşe.

Turizm Girişimciliğinin Doğası: Güncel Konular /Editörler: Ece Konaklıoğlu Burcu Koç Ayşe Atar Yılmaz

1. Basım, X + 340 syf, 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-662-3

E-ISBN: 978-625-417-661-6

1. Turizm 2. Girişimcilik 3. Turizm Girişimciliği

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

İÇİNDEKİLER

Bölüm Yazarları	III
Ön Söz	VII
Girişimcilik Tarihi: Modern Bir Olgunun Dünü, Bugünü, Yarını.....	1
Peki Girişimci Olmaya Hazır mıyız? Turizmde Girişimcilik Psikolojisi.....	23
Paylaşım Ekonomisi ve Turizm Girişimciliğinde Fırsatlar	43
Turizmde Dijital Dönüşüm ve Girişimcilik	65
Turizmde Tekno Girişimcilik ve Start-Up’lar.....	81
Sektörün Gizli Paydaşları Mülteci ve Göçmen Girişimciler: Yiyecek-İçecek İşletmeciliği Girişimciliği Örneği	101
Turizmde Bölgesel Kalkınma İçin Girişimciliğin Önemi	123
Sürdürülebilir Bir Turizm Sektörü İçin Sosyal Girişimcilik	147
Krizler Her Zaman Yıkıcı mıdır? Çalkantılı Dönemlerde Turizm Sektörü İçin Yeni Girişimcilik Fırsatları	169
Turizm Sektöründe Aile İşletmeleri.....	189
Turizmde Kobi’ler ve Yeniliğe Adaptasyon.....	209
Kırsal Girişimcilik: Kırsal Alanlarda Turizm Girişimcilerinin Önündeki Engellerin Değerlendirilmesi	229
Doğa Temelli Turizm ve Yeşil Girişimcilik	247
Gastronomi Endüstrisinde Kadın Girişimciliği.....	267
Turizmde Girişimcilik Eğitimi: Ne Durumdayız ve Sistemin Geleceği Nasıl Şekillenmeli?	295
Turizmde Girişimcilik Temalı Çalışmaların Son 10 Yılı ve Geleceği	319

GİRİŞİMCİLİK TARİHİ: MODERN BİR OLGUNUN DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI

Doç. Dr. Ece KONAKLIOĞLU

"... Bence bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla, yükselmesiyle, düşkünlüğüyle alâkadar olan en mühim âmil, milletin iktisadiyatıdır.... Türk tarihi tetkik olunursa birçok sebeplerin başında bütün yükselme ve çöküş sebebinin iktisat me-selesinden başka şey olmadığı anlaşılır"

Mustafa Kemal ATATÜRK
İzmir İktisat Kongresi, 1923

GİRİŞ

Girişimcilik tarihi üzerine yapılan araştırmalar, sosyal bilimler alanında dağınık bir tablo çizmektedir. Kavramsal açıdan bulanık noktaların varlığı girişimcilik çalışmaları arasında karşılaştırmaların yapılmasını zorlaştırırken, akademisyenlerin arasındaki etkileşimi de engelleyebilmektedir. Özellikle turizm açısından oldukça yeni olan bir yazını daha bütüncül şekilde ele almanın gerekliliği de burada doğmaktadır. İşletmecilik tarihine kıyasla daha yeni bir fenomen olan girişimcilik tarihinin dünü, bugünü ve geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunulması toplumsal ve ekonomik değişimi harekete geçiren yaratıcı süreçlerin her açıdan incelenmesine olanak tanıyacaktır. Yaratıcı süreçlerin tarihin ilk çağlarında topluluklar üzerinde ayırt edici farklılıklar yarattığı ve gelecekte de yaratmaya devam edeceği ortadadır. Bu noktada bölüm kapsamında girişimciliği bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak kavramın çıkış noktasından günümüze ve ötesine nasıl evrildiğinin ve evrileceğinin reel açıdan değerlendirilmesi, yani akademik çalışmaların mercek altına alınmasından ziyade girişimciliğin sektörel anlamda gelişimini kapsayacak şekilde ele alınması amaçlanmıştır. Dünyada girişimcilik uygulamaları ve buna paralel olarak gelişen akademik çalışmalara değinildikten sonra, yaşadığımız coğrafyada varlık gösteren atalarımızdan kalma girişimcilik mirasına odaklanılacaktır. Bölüm kapsamında özellikle turizm girişimciliğinin dünyada ve ülkemizde nasıl bir değişim geçirdiği değerlendirilerek okuyucularda turizm girişimciliğinin geleceğine yönelik bir perspektif geliştirmeyi sağlayacak bilgiler paylaşılabacaktır.

KAYNAKÇA

- Akalın, ř. (1988). Kabatay Hanın Mimari Tarihi İçinde Değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi.
- Akın, H.B. (2003). Türkiye’de Girişimcilik ve Memurluk Üzerine Mustafa Suphi ve Prens Sabahattin’den Mülhem Bir Analiz. *Piyasa*, 6-7, 29-51.
- Aşkın, A., Nehir, S. ve Vural, S. Ö. (2011). Tarihsel süreçte girişimcilik kavramı ve gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 55-72.
- Aykın, S. M. (2001). Turizm KOBİ’leri ve Avrupa Birliği’nin Turizm Sektörüne Yönelik Yol Haritası. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 141-150.
- Bahar, O. (2011). Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(19).
- Belias, D. (2019). Entrepreneurship in the age of digital tourism: The future prospects from the use of robots. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyřszej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 2(42), 89-99.
- Casson, M. ve Casson, C. (2014). The history of entrepreneurship: Medieval origins of a modern phenomenon. *Business History*, 56(8), 1223-1242.
- Çavuş, ř. ve Öncüer, M.E. (2009). Türkiye’de Konaklama Sektörünün Gelişimi, *Türk Turizm Tarihi* (Ed. Çavuş, ř. vd.). Detay Yayıncılık Ankara.
- Dalgın, T., Karadağ, L. ve Bingöl, Z. (2015). Türkiye’de Turizm Girişimciliğinin Gelişimi ve Turizmle İlgili Sağlanan Teşvikler. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 174-184.
- Doğru, C. (2008). Osmanlı Toplumunda Kapitalist - Girişimci Sınıfın ve İnsan Tipinin Oluşumunu Engelleyen Faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 75-91.
- Durukan, T. (2006). Dünden bugüne girişimcilik ve 21. yüzyılda girişimciliğin önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 25-37.
- Gartner, W. B. (1988). “Who is an entrepreneur?” is the wrong question. *American Journal of Small Business*, 12(4), 11-32.
- Gedeon, S. (2010). What’s Entrepreneurship?. *Entrepreneurial Practice Review*, 1(3), 16-3 5.
- Güvemli, O. (2018). Türkiye’nin yaşayan en eski işletmesi: Hacı Bekir şekerleme 1777-2018. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (09), 74-104.
- Hisrich, Robert D. ve Michael P. Peters (1998). *Entrepreneurship*. Fourth Edition. United States: The McGraw – Hill Book Co.
- Ishizaka, A. (1983). Some Preconditions for Industrialization in Western Europe Reconsidered: The Formation of National Economy, Revolutions and Entrepreneurship, *Hokudai Economic Papers*, 13, 1-22.

- Karakaya, E. ve Kızıloğlu, S. (2015). *Türkiye’de Girişimcilik ve Ekonomik Büyüme*. Erişim linki: https://www.researchgate.net/profile/Ersin-Karakaya/publication/311260550_Turkiye'de_Girisimcilik_ve_Ekonomik_Buyume/links/5840311b08ae8e63e61f76b0/Tuerkiyede-Girisimcilik-ve-Ekonomik-Bueyume.pdf
- Kwong, C. C., Cheung, C. W., Manzoor, H. ve Rashid, M. U. (2019). Entrepreneurship through Bricolage: A study of displaced entrepreneurs at times of war and conflict. *Entrepreneurship & Regional Development*, 31(5-6), 435-455.
- Landstrom, H. (1999). The roots of entrepreneurship research. *New England Journal of Entrepreneurship*, 2(2), 9-19.
- Lordkipanidze, M., Brezet, H. ve Backman, M. (2005). The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13(8), 787-798.
- Malecki, E. J. (2018). Entrepreneurship and entrepreneurial ecosystems. *Geography Compass*, 12(3), e12359.
- Mokyr, J. (2012). Entrepreneurship and the industrial revolution in Britain. In *The invention of enterprise* (pp. 183-210). Princeton University Press.
- Öneren, M. (2012). İç Anadolu bölgesindeki genç nüfusun girişimcilik eğilimleri üzerine bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(2), 7-28.
- Özönder, H. (1973). Türk Medeniyeti Tarihinde Kervansaraylar. *İslam Medeniyeti*, Ocak: 37-39.
- Parry, G., Newnes, L. ve Huang, X. (2011). Goods, products and services. In *Service design and delivery* (pp. 19-29). Springer, Boston, MA.
- Patel, R. ve Moore J.W. (2017). *Yedi Ucuz Şey Üzerinden Dünya Tarihi*, (Çev. Serkan Gündüz), Kolektif Kitap, 2019, İstanbul.
- Ratten, V. (2020). Tourism Entrepreneurship Research: A Perspective Article. *Tourism Review*. Vol.75/1: 122-125.
- Solvoll, S., Alsos, G. A. ve Bulanova, O. (2015). Tourism entrepreneurship—review and future directions. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15(sup1), 120-137.
- Soylu, A. ve Ceylan, S. (2019). Turizm Girişimciliği: Kavram ve Literatür. In SETSCI Conference Proceedings, 4(2), 29-35.
- Towner, J. (1995). What is tourism's history?. *Tourism Management*, 16(5), 339-343.
- Uygun, R. (2019). Klasik Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 371-385.
- Wadhwani, R. D. ve Lubinski, C. (2017). Reinventing entrepreneurial history. *Business History Review*, 91(4), 767-799.
- Web 1. <https://www.unwto.org/tourism-statistics-data>.
- Web 2. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf
- Web 3. <https://core.ac.uk/download/pdf/38304756.pdf>

Web 4. <https://www.hacibekir.com/Kurumsal/4257/tarihcemiz>

Web 5. [http:// openaccess.marmara.edu.tr/bitstream /handle/11424/176330/001522772006.pdf?sequence=3](http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/176330/001522772006.pdf?sequence=3)

PEKİ GİRİŞİMCİ OLMAYA HAZIR MIYIZ?

TURİZMDE GİRİŞİMCİLİK PSİKOLOJİSİ

Dr. Öğretim Üyesi Ayşe ATAR YILMAZ

GİRİŞ

Değişimin kaçınılmaz olduğu dönemlerden geçiyoruz. Değişim içinde ayakta durmaya çalışan işletmeler de her şeyi kendi olanakları ile kendi içerisinde yapmaya çalışan kapalı bir yapıdan sıyrılarak, değişime açık ve esnek bir yapıya geçmek zorunda kalmışlardır. Bu değişim turizm işletmelerinin de iç ve dış müşterileri beklenti ve değerlendirmelerine göre kendini geliştiren bir yapıya ve işleyişe kavuşmalarına olanak sağlamıştır. Bu yeni yapı ve işleyiş bugün en iyi rekabet edilebilirlik aracı olarak kullanılan girişimcilik kavramının da tetikleyicisi olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan yoğun rekabet ortamında, özellikle insan faktörünün önemli olduğu sektörlerden biri olan turizm sektöründe girişimcilik felsefesinin benimsenmesinde temel amaç, işletmelerin içerisinde bulunduğu rekabet ortamından belirlenen en iyi uygulamalarla başarıya ulaşılmasını sağlamaktır. Personelin sürekli desteklenmesi ve yöneticilerinin de farklı fikirleri hayata geçirme arzusu ile hareket eden turizm işletmelerinde yenilik temelli girişimcilik faaliyetlerinin doğru, yerinde, zamanında ve ihtiyaca göre şekillenmesi, turizm işletmelerinin rekabet avantajı elde etmelerine, sürekli yenilenmelerine, teknolojiye ayak uydurmalarına, farklılık yaratarak bulunduğu pazarda öncü konuma gelmelerine pozitif yönde etki ettiği yorumu yapılabilir. Fakat girişimciliğin zor olduğunun bilinmesinin yanı sıra bunu yapacak/yapmaya gönüllü bireylerin de gerçekten girişimcilik ruhuna sahip olup olmadığının bilinmesi, bunun ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesinin onların gelecek hayatlarına yön vereceği düşüncesiyle önem arz etmektedir.

Bu bakış açısından yola çıkılarak bu bölümde girişimci ve girişimcilik kavramlarının tanımları yapıldıktan sonra bir girişimcinin sahip olması gereken özellikler üzerinde durularak girişimcilik psikolojisi açıklanmaya çalışılmıştır. Okuyanlara hem daha rahat anlaşılabilirlik hem de farkındalık aşılması açısından girişimcilik eğilimleri turizm bakış açısıyla ele alınmış, turizm işletmelerinde nasıl bir işleyişe sahip olduğu üzerinde durularak sonuç kısmı ile birlikte genel bir girişimcilik bakış açısı yaratılmaya çalışılmıştır.

Öne Çıkanlar

- Girişimcilik birtakım özelliklerin bir araya gelmesi ile oluşan karma bir birikimdir.
- Girişimcilik süreci karmaşık, çok boyutlu ve dinamik koşulların etkileşimi ile gerçekleştirilebilen bir süreçtir.
- Kültür girişimcilikle özdeşleşmiş bir kavram olarak görölmekte, birbirinden ayrı düşünölmeden hareket edildiğinde girişimcilik faaliyeti istediği başarıya ulaşma ihtimalini artırmaktadır.
- Girişimcilikteki önemli olan bir diğer konu girişimcilerin sahip oldukları özellikleri dışında uygulamaya geçirmek istedikleri girişimcilik eylemlerini politik, sosyal ve ekonomik çerçeve içinde de değerlendirmeleri gerrektiğidir.
- Turizm sektörünün doğrudan ve dolaylı olmak üzere birden fazla alanda kendisini göstermesinden dolayı hem var olan hem de yeni açılacak işlemlerin sürdürülebilirliklerinin devam edebilmesi noktasında turizm sektörünün girişimcilik potansiyeli oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Ağca, V. ve Kurt, M. (2007). İ girişimcilik ve temel belirleyicileri: Kavramsal bir çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Faköltesi Dergisi*, 29,83-112.
- Ağca, V. ve Yörük, D. (2006). Bağımsız girişimcilik ve i girişimcilik arasındaki farklar: kavramsal bir çerçeve. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakölte Dergisi*, 8(2): 155-173.
- Akbaş, T. T., ve Arpat, B. (2020). Ön Lisans Öğrencilerinde Girişimcilik Eğiliminin Demografik Değişkenler ile İlişkisi. *Journal Of Yaşar University*, 15(57), 1-14.
- Altınışık, İ., ve Külen, C. (2020). Girişimcilik Kültürü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Bir Değerlendirme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22(39), 277-290.
- Aslan, S. (2019). “Yaşam Stili Turizm Girişimciliği Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme”, *International Social Sciences Studies Journal*, 5(30): 617-625.
- Atar, A. (2015). Stratejik insan kaynakları yönetiminin örgüt inovasyonu ve i girişimcilik üzerindeki etkisi: Otel işletmeleri üzerine bir araştırma. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Atar, A., ve Konaklıoğlu, E. (2016). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Örgüt İnovasyonu ve İ Girişimcilik Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi: Oteller Üzerinde Bir Araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 104-123.
- Atasoy, T. (2012). Kendinizin Patronu Olmak: Girişimcilik. Ankara: *ODTÜ Bilim ve Toplum Kitapları Dizisi* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8-9.

- Aydemir, S., & Korkmaz, O. (2021). İş Kurmaya Başlama Niyetini Etkileyen Girişimci Özellikleri ve Kültürel Destek Değişkenlerinin Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(3), 711-733.
- Azad, P. K. (2013). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetiminde Yenilikçiliğin Rolü ve Rekabet Stratejileri Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Badulescu, D. ve Badulescu, A. (2014). Medical Tourism: Between Entrepreneurship Opportunities and Bioethics Boundaries: *Narrative Review Article*. *Iranian J Public Health*, 43(4), 406-415.
- Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi* (Birinci Baskı). İstanbul:Kariyer Yayıncılık, 9-445.
- Baysal, K., Alkan, Ö., ve Scrap, O. K. (2019). Ev Pansiyonculuğunun Kırsal Turizme Katkısı: Datça Örneği. *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi* (IRTAD) E-ISSN: 2602-4462, 3(2), 60-68.
- Bosworth, G., ve Farrell, H. (2011). Tourism entrepreneurs in Northumberland. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1474-1494.
- Chell, E. (2008). *Entrepreneurial Personality*. East Sussex : Routledge, 102-112.
- Coulter, M. (2001). *Entrepreneurship in Action*. Printice Hall, 6-9.
- Çakır, R. A. (2018). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi: Ayder turizm bölgesi örneği (Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Çetin, C. (2012). *Stratejik Düşünce ve Kurulsam Girişimcilik*. İstanbul: İTO Yayınları, 28-30.
- Çiçek, B., ve Karakaş, Y. E. (2020). Girişimcilerin gözünden girişimciliği etkileyen içsel ve dışsal faktörler. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(23), 1849-1884.
- Dilsiz, İ. ve Kölük, N. (2008). *Girişimcilik*. Ankara: Detay Yayıncılık, 3-5.
- Dimitrov, V., N., Sopova, M., M. ve Josevski, D. (2016). Role of the Modern Entrepreneurship in the Development of the Health Tourism in Republic of Macedonia. *International Journal of Business and Management Invention*, 5(10), 102-106.
- Dolgun, U. (2003). *Girişimcilik* (Birinci Baskı). Bursa: Alfa Kitabevi,4-12.
- Döm, S. (2008). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği*. Ankara: Detay Yayıncılık,1.
- Ekmekçi, A., ve İnan, Ö. I. (2020). Gönüllülük Faaliyetinde Bulunan Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özellikleri 1. *Third Sector Social Economic Review*, 55(1), 246-267.
- Erdoğan, Z. (2012). *Girişimcilik ve Kobiler*. Bursa: Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, 44-52.
- Gürol, M. A. (2006). *Küresel Arenada Girişimci ve Girişimcilik*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkez Yayınları, 9-11.
- Hallak, R., Brown, G., & Lindsay, N. J. (2012). The Place Identity– Performance relationship among tourism entrepreneurs: A structural equation modelling analysis. *Tourism Management*, 33(1), 143-154.

- Herrick, M., D. (2008). Health Care Entrepreneurs: The Changing Nature of Providers. National Center for Policy Analysis Policy Report No. 318, December, 2008, 10-12.
- Hisrich, R. D and Peters, M. P. (1995). *Entrepreneurship- Starting, Developing and Managing a New Enterprise* (Third edition). USA: Irwin Publishing, 24-26. Burns, P. (2001). *Entrepreneurship and Small Business*. USA: Palgrave Macmillian, 6-8.
- Kahraman, O. C. & Demirkol, ř. (2016). Examining entrepreneurship characteristics of hospitality and tourism management students. *Journal of Tourismology*, 2(2), 51-60.
- Kale E. (2016), Küçük Ölçekli Turizm Girişimciliğinin Özelliklerinin Belirlenmesi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 12, Sayı 30,159-173.
- Katlav, E. Ö., ve Küçükaltan, D. (2020). *Turizmde bir yeni trend: Kırsal turizm girişimciliği* (Birinci Basım). Nobel yayınevi,189-206.
- Kessler, A. (2007). Success factors for new businesses in Austria and the Czech Republic. *Entrepreneurship and Regional Development*, 19(5), 381-403.
- Luca, M. R. (2017). Entrepreneurial Personality and Entrepreneurial Behaviour. Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series VII: *Social Sciences*, 19-28.
- McKenzie, B., Ugbah, S. D., and Smothers, N. (2007). " Who Is an Entrepreneur" Is It Still The Morrion, A. (2006). A contextualisation of entrepreneurship. *İnternation Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, 12(4):194-200.
- Naktiyok, A. ve Kök. B. S. (2006). Çevresel faktörlerin iç girişimcilik üzerine etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, 8(2).
- Okur, A. (2002). *Girişimcilik*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 11-14.
- Onan,G., ve Güğerçin, U. (2021). Girişimcilik Fırsatlarını Tanımanın Öncülleri Olarak Risk Alma ve Ön Bilgi: Girişimci Adayları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 7(1), 1-20.
- Özcan, C. C., ve Bayrakcı, S. (2021). Turizm Sektöründe Girişimcilik Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Konya Örneği. *Journal Of Travel And Tourism Research*, 1-21.
- Özdevcioğlu, M. ve Cingöz, A. (2009). Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimciler: Teorik çerçeve, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Dergisi*, (32): 83-88.
- Soylu, A., ve Ceylan, S. (2019). Turizm Girişimciliği: Kavram ve Literatür. In SETSCI Conference Proceedings, 4(2), 29-35.
- Tekin, M., ve Kasalak, M. A. (2014). Ekoturizm Girişimciliğinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 129-136.
- Thompson, J. J. (1999). The world of the entrepreneur- A new perspective. *Journal of Workplace Learning-Counselling*, 11(6): 209-215.
- Tikici, M., ve Aksoy, A. (2013). *Girişimcilik ve Küçük İşletmeler*. Nobel Yayıncılık, 32-37.
- Tominc, P. and Rebernik, M. (2007). Growth aspirations and cultural support for entrepreneurship: A comparison of post-socialist countries. *Small Business Economics*, 28, 239-255.

- Turhan, M. (2021). Harvard Business Review Türkiye Perspektifinden Girişimcilik ve Girişimci Davranışı. *İş'te Davranış Dergisi*, 6(1), 52-64.
- Tutar, H., ve Fırat, A. (2014). *Girişimcilik (Temel Girişimcilik ve İş Kurma Süreci)*. Ankara: Detay Yayıncılık, 27-29.
- Viinikainen, J., Heineck, G., Böckerman, P., Hintsanen, M., Raitakari, O. & Pehkonen, J. (2017). Born entrepreneurs? Adolescents' personality characteristics and entrepreneurship in adulthood. *Journal of Business Venturing Insights*, 8, 9-12.
- Wickham, P. A. (2006). Strategic Entrepreneurship (Fourth edition). Prentice Hall, 5. Wrong Question. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 13 (1), 23-43.
- Xiumei, Z. & Haiyan, W. (2018). Mapping entrepreneurial ecosystem of China: A multi-perspective comparison. IEEE International Symposium on Innovation and Entrepreneurship (TEMS-ISIE), 30 March-1 April, Beijing, China, Article in Conference Proceedings, 1-8.
- Yiğit, F., Güven, E. Ö., Yılmaz, A., ve Temizkan, V. (2021). Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkilerinin Girişimcilerin Turizm Algısına Etkisi. *The Journal Of Tourism And Gastronomy Studies*, 9(2), 744-771.
- Yurtsever, G., Atış, C. ve Yurtsever, ř. (2006). *Girişimcilik*. (Birinci Baskı). Adana: Karahan Kitabevi, 10.
- Zengin, O., Gemlik, N., ve Çengel, Ö. (2021). Akademisyenlerin girişimci kişilik ve özellikleri hakkındaki görüşleri üzerine nitel bir çalışma. *Econharran*, 5(8), 49-74.
- Zurnacı, N. (2012). "Kırsal Turizmde; Girişimcilik ve Örgütlenme". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23).

PAYLAŞIM EKONOMİSİ VE TURİZM GİRİŞİMCİLİĞİNDE FIRSATLAR

Prof. Dr. Güler SAĞLAM ARI

GİRİŞ

İnsanlar eski çağlardan beri sahip oldukları veya edindikleri pek çok şeyi hediye etme, kiralama veya takas yolu ile paylaşmıştır. Eskiden, birbirini yakından tanıyan topluluklar arasında ve yerel düzeyde olan bu uygulamalar, son yıllarda artan bir şekilde küresel pazarlarda, birbirini tanımayan insanlar arasında, teknoloji destekli bir pazar hâline dönüşerek paylaşım ekonomisi şemsiye terimi ile anılmaya başlamıştır. Belirli ürünlerin ortak paylaşımına dair ilk örnek zaman paylaşım modelleridir. 1950’lerde Avrupa’da başlayan devre mülk/devre tatil olarak bilinen zaman paylaşım ortak kullanım modelleri, 2008 ekonomik krizi sonrası yaşanan gelir düşüşleri ve teknolojik gelişmelerin etkisi ile ortak sahiplikten ortak paylaşım modellerine dönüşmüştür (Kaufmann, Lashley ve Schreirer, 2009: 1; Roblek, Stok ve Mesko, 2016). Sürdürülebilirliğe dair acil sorunlar, küreselleşmenin devamında küresel göçebe/nomad olarak isimlendirilen küresel çalışanların, küresel tüketicilerin ve küresel hareketliliğin artması, sahiplikten geçici kullanıma yönelik çözümlere fırsat yaratmıştır. Paylaşım ekonomisi, kullanımda olmayan ya da yeterli ölçüde kullanılmayan varlıkların dijital platformlar aracılığı ile bir havuzda toplanarak optimize edilmesidir. Bu varlıklar konutlar, otomobiller gibi fiziksel varlıklar ya da bilgi ve beceri gibi maddi olmayan varlıklar olabilmektedir (Acquier vd., 2019; Bardhi, Eckhardt ve Arnould, 2012). Araştırmalar 2025 yılında ABD’de paylaşım ekonomisinin büyüklüğünün on sektörde %50’lere ulaşacağı, otomobil paylaşımı ile trafikteki araç sayısının mevcut sayının üçte birine gerileyeceği, dünyada 150 milyon evsiz insan varken bunun altı katı boş konut olduğuna dair bulgular ortaya koymaktadır (www.bloomberght.com, Erişim Tarihi: 17.12.2021). Türkiye’de %50’lik bir oran ile paylaşım ekonomisine dair farkındalığın yüksek olduğu ve bu dalanda en hızlı büyüyen ülkeler arasında yer almaktadır (www.dunya.com, Erişim Tarihi: 17.12.2021).

Paylaşım ekonomisi, Uber ve Airbnb ile duyulmuş olsa da turizm ve bağlı sektörlerde pek çok yenilikçi iş fikri ortaya çıkabilmektedir. Sadece konaklama değil ulaşım ve gidilen destinasyonlarda da geliştirilecek iş fikirleri ile değer ya-

Öne Çıkanlar

- Paylaşım ekonomisi atıl varlıkların dijital platformlarla optimize edilmesini sağlar.
- Paylaşım ekonomisi sürdürülebilirliğe katkı sağlar, işlem maliyetlerini azaltır.
- Paylaşım ekonomisinde küçük girişimciler için pazara giriş engelleri düşüktür.
- Paylaşım ekonomisi seyahat planlaması ve organizasyonu, konaklama, ulaşım ve destinasyonda gerçekleştirilecek etkinlikler için iş fırsatları yaratır.
- Paylaşım ekonomisi seyahat eden turist sayısını, seyahat süresini, sıklığını ve destinasyondaki etkinlik miktarını artırır.
- Paylaşım ekonomisi geleceğin akıllı şehirleri ve akıllı turizm uygulamalarında turizm girişimcilerine farklı imkânlar sunabilecektir.

KAYNAKÇA

- Acquier, A., Carbone, V., Masse, D. (2019). How to Create Value(s) in the Sharing Economy: Business Models, Scalability, and Sustainability, *Technology Innovation Management Review*, 9(2), 5-24.
- Apte, U.M., Davis, M.M. (2019). Sharing Economy Services: Business Model Generation, *California Management Review*, 1-28.
- Atsız, O., Cifci, I. Law, R. (2021). Understanding food experience in sharing-economy platforms: insights from Eatwith and Withlocals, *Journal of Tourism and Cultural Change*, 2(3), 1-26.
- Avgeli, V. (2018). Sharing Economy and Entrepreneurship in Tourism, *The Emerald Handbook of Entrepreneurship in Tourism. Skills for Successful Ventures içinde*, Ed. Marios Sotiriadis, 403-421.
- Bahar, O. ve Çelik İlal, N. (2020). The Economic Effects of Coronavirus (COVID-19) in the Tourism Industry. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 125-139.
- Bardhi, F., Eckhardt, G.M., Arnould, E.J. (2012). Liquid Relationship to Possessions, *Journal of Consumer Research*, 39, 510-529.
- Bardhi, F., Eckhardt, G.M. (2012). Access-Based Consumption: The Case of Car Sharing, *Journal of Consumer Research*, 39, 881-898.

- Belk, R., (2014) You are what you can access: sharing and collaborative consumption online. *J. Bus. Res.* 67 (8), 1595–1600.
- Belk, R. (2007). Why not share rather than own?. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 611(1), 126-140.
- Böcker, L., Meelen, T. (2017). Sharing for People, Planet or Profit? Analysing Motivations for Intended Sharing Economy Participation. *Environmental Innovation and Societal Transitions*,23, 28–39.
- Chakraborty, A., Hannak, A., Biega, A., J. & Gummadi, K., P. (2017). Fair sharing for sharing economy platforms. *Proceedings of FATREC Workshop on Responsible Recommendation at RecSys*, 1 -4, DOI: 10.18122/B2BX2S.
- Cheng, M. (2016). Sharing economy: A review and agenda for future research, *International Journal of Hospitality Management*, 57, 60-70.
- Cockayne, D. G. (2016). Sharing and neoliberal discourse: The economic function of sharing in the digital on demand economy. *Geoforum*, 77,73–82.
- Durgun Kaygısız, A. (2021). Covid-19 Sonrası Türk Turizm Sektöründe Oluşabilecek Fırsatlar ve Riskler, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,12(23),79 – 95.
- Friedman, G. (2014), “Workers without employers: shadow corporations and the rise of the gig economy”, *Review of Keynesian Economics*, 2 (2), 171-188.
- Gössling, S., Hall,C.M. (2019). Sharing versus collaborative economy: how to align ICT developments and the SDGs in tourism?, *Journal of Sustainable Tourism*, 27(1), 1-23.
- Gretzel,U. Werthner, H., Koo, C., Lamsfus,C. (2015). Conceptual foundations for understanding smart tourism ecosystems, *Computers in Human Behavior*, 50(C), 558-563.
- Guttentag,D. (2015). Airbnb: disruptive innovation and the rise of an informal tourism accommodation sector, *Current Issues in Tourism*, 18(12), 1192– 1217.
- Hong,J. (2018). Rise of the Sharing Economy and the Future of Travel and Tourism Industry,
- Jianga, F., Zhengb, X., Fan, Di., Zhangd,P., Lie,S. (2021). The Sharing Economy and Business Model Design:A Configurational Approach, *Journal of Management Studies*, Wiley Blackwell, 58(4), 949-976.
- Kaufmann, T.J., Lashley,C., Schreirer,L.A.(2009). *Timeshare Management: The Key Issues of Hospitality Managers*, Butterworth-Heinemann, Oxford, UK.
- Kişi,N. (2018). Paylaşım Ekonomisinin Ulaşım Sektörüne Yansımaları: Uber Örneği, *Journal of International Management and Social Researches*, 5(10), 57-68.
- Kurt, S., Ünlüönen,K. (2017). Paylaşım Ekonomisi Kapsamında Turizm Sisteminin Değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1, 1-21.

- Martínez-García, E., Raya, J. M. 2008. "Length of Stay for Low-Cost Tourism." *Tourism Management* 29 (6), 1064–1075.
- Moreno-Gill, S., Coca-Stefaniak, A. (2020). Overtourism and the sharing economy – tourism cities at a crossroads, *International Journal of Tourism Cities*, 6 (1), 1-7.
- Navickas, V., Petrokė, I., Bačiulienė, V., Vasylieva, T., (2021). The Impact of the Sharing Economy as an Ecosystem on the Tourism Sector, *Journal of Tourism and Services*, 12(22), 66-88.
- Normann, R., Ramirez, R. (1993). From Value Chain to Value Constellation: Designing Interactive Strategy," *Harvard Business Review*, July-August, 65-77.
- Özdemir, G., Çelebi, D. (2018). Paylaşım Ekonomisi: Airbnb Örneği, "İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 20(2), 21-38.
- Puschmann, T., Alt, R. (2016). Sharing Economy, *Bus Inf Syst Eng* 58(1):93–99.
- Rimmington, M., & Yüksel, A. (1998). Tourist satisfaction and food service experience: Results and implications of an empirical investigation. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 9(1), 37–57.
- Ritter, M., Schanz, H. (2019). The sharing economy: A comprehensive business model framework, *Journal of Cleaner Production*, 213(10), 320-331.
- Roblek, V., Stok, Z. M., Mesko, M. (2016). Complexity of a sharing economy for tourism and hospitality, *Tourism & Hospitality Industry, Congress Proceedings*, 374-387.
- Srnicek, N. (2017). Platform capitalism. Cambridge: Polity Press.
- Shen, J., Saijo, T., (2008). Reexamining the relations between socio-demographic characteristics and individual environmental concern: evidence from Shanghai data. *J. Environ. Psychol.* 28 (1), 42–50
- Selvi, M. S., Yıldırım Saçılık, M., Çevik, S., Cavlak, N. (2016). Devre mülk ve devre tatil sistemlerinde tüketici şikayetlerine ilişkin bir içerik analizi, *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 2(2), 15-35.
- Toffler, A. (1981). Üçüncü Dalga, Altın Kitaplar Yayınevi, Çev: Ali Seden.
- Tussyadiah, I. P., Pesonen, J. (2015). Impacts of Peer-to-Peer Accommodation Use on Travel Patterns, *Journal of Travel Research*, October, 1022-1040.
- Yaprak, B., Ercan, S. (2021). Kapitalizmin sözde ölümü: paylaşım ekonomisine eleştirel bir bakış, *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 5, Aralık, 92-121.
- <https://www.bloomberght.com/10-sektorde-paylasim-ekonomisinin-payi-yuzde-50-ye-cikacak-2285913>) Erişim Tarihi: 17.12.2021.
- <https://www.dunya.com/ekonomi/paylasimin-en-hizli-ulkesi-turkiye-oldu-haberi-320562>, Erişim Tarihi: 17.12.2021.
- <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000367762.locale=fr;>
- <https://blog.pwc.lu/sharing-economy-new-business-model/> Erişim tarihi: 10.01.2022

<https://wtcc.org/Research/Economic-Impact> Erişim Tarihi: 11.01.2022.

(<https://www.bloomberght.com/airbnb-halka-arz-edildi-degerlemesi-47-milyar-dolar-oldu-2270326>). Erişim Tarihi: 10.01.2022.

<https://www.airbnb.com.tr/;Guttentag,2015;> <https://ungo.com.tr/2020/08/airbnbnin-kurulus-ve-yukselis-hikayesi/>, Erişim Tarihi. 10.01.2022.

<https://www.turizmgunlugu.com/2020/12/11/airbnb-halka-arz-ilk-gun/>, Erişim Tarihi. 10.01.2022.

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30452/130054-REVISED-Tourism-and-the-Sharing-Economy-PDF.pdf?sequence=1&isAllowed=1> <https://www.eatwith.com/>, Erişim Tarihi. 19. 01. 2022.

TURİZMDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE GİRİŞİMCİLİK

Doç. Dr. Mustafa Murat KIZANLIKLİ

GİRİŞ

Dijital girişimcilik yeni dijital teknolojiler oluşturarak veya bunları kullanarak ekonomik ve/veya sosyal değer yaratan bütün yeni girişimleri ve mevcut işletmelerin dönüşümünü kapsamaktadır. Dijital işletmeler iş operasyonlarını iyileştirmek, yeni iş modellerine yatırım yapmak, işletme zekâsını arttırmak, paydaşlarla ve müşterilerle sıkı bağlar kurmak için yeni dijital teknolojilerin (özellikle sosyal, büyük veri, mobil ve bulut bilişim) yüksek yoğunlukta kullanımı ile açıklanmaktadır. Bu işletmeler geleceğin işlerini ve büyüme fırsatlarını yaratmaktadırlar (Avrupa Komisyonu, 2015).

Çağın gerektirdiği rekabetin içerisinde yer almak ve sürekliliği sağlamak adına işletmelerin yenilik ve yenilenme sürecine ayak uydurması gerekmektedir. Dijital turizm pazarında önemli bir paya sahip olmak ise gelişen teknolojiyi takip etmekle mümkün hâle gelmiştir. Turizm sektöründe teknolojinin kullanım alanları giderek artmıştır ve artmaya da devam etmektedir. Turist deneyimlerinin kaliteli bir şekilde gerçekleşmesi, dijital teknolojinin kullanabilmesi ve bu teknolojinin uygun olan tüm departmanlarına entegre edilmesi ile mümkündür (UNWTO, 2021).

Turizm sektöründe başarılı olan işletmelerin misafirlerinin hayallerinin ve beklentilerinin çoğunu gerçekleştirse de 2025 yılına ait hedeflerin, dijital hizmetler ile tüketici beklentilerinin tamamının karşılanacağı yönündedir (Friedman ve Sen, 2017). Turizm sektörü, moda ve eğilimler ile turistlerin farklı istek ve beklentileri nedeniyle hızlı gelişen ve dinamik bir yapıya sahiptir. Turizmin ülkelere ve bölgelere sağladığı başta ekonomik, sosyal ve kültürel katkıları olmak üzere sağladığı bazı avantajlar girişimciler için önemli bir fırsat alanı olarak düşünülebilir.

Diğer taraftan dijitalleşme ile birlikte girişimcilik kavramı başka bir boyut kazanmış, hemen her sektörde farklı dijital girişimcilik örnekleri ortaya çıkma başlamıştır. Hızlı gelişen teknolojinin ve dijitalleşme sürecinin takip edilmesi bile başlı başına bir “yetenek işi”dir. Öyle ki bu sürece ayak uydurmak, yenilikleri anlamak,

Öne Çıkanlar

- Dijitalleşme ile birlikte bu sürece ayak uydurmak, yenilikleri anlamak, bunları çalışma alanına uyarlamak ve uygulama becerisi geliştirmek, girişimci için bir fırsat olarak görölmektedir.
- Girişimci kişi söz konusu dijital birikim ve yeteneğini girişimci doğası ile birleştirdiğinde, dijital girişimcilik dehası ortaya çıkmaya başlamaktadır.
- Dijital girişimcilik, teknoloji ve girişimcilik terimlerinin kombinasyonu ile “*teknogirişim*” olarak da ifade edilmektedir. Teknoloji odaklı girişimciler genellikle yaratıcı, teknoloji sevdalı, tutkulu ve bir o kadar da risk analizi yapabilen kişilerdir.
- Dijitalleşmenin iş dünyasında ilave iş gücü oluşturma, kaynakların verimliliğini sağlama, yeni teknolojik gelişmelerin yakın takibi ve sermaye yatırımı gibi bazı avantajları vardır.
- Turizm sektörünün dinamik ve sürekli gelişen yapısı, müşteri istek ve beklentilerinin sürekli olarak takip edilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle de turizm sektöründe dijital girişimcilik kavramının hem girişimcilik hem de dijital yetenek ile birleşmesi daha güçlü bir girişimci özelliği olarak açıklanabilmektedir.
- Yaratıcı bir fikri, doğru zamanda, doğru yatırım ve uygun teknoloji ile birleştirerek girişimde bulunmak dijital girişimin temel çıkış noktasıdır.
- “Dijital girişimcilik teknolojinin üstünlüklerinden yararlanılarak ve küçük birikimlerle büyük denizlere yapılan yolculuklardır.”

KAYNAKÇA

- Atar, A. (2019). Dijital Dönüşüm ve Turizme Etkileri. (Turizm 4.0 (Dijital Dönüşüm) içinde, Ed. M. Sezgin, S. Özdemir Akgül ve A. Atar). Detay Yayıncılık, Ankara.
- Beliaeva, T., Ferasso, M., Kraus, S. & Damke, E. J. (2019). Dynamics of digital entrepreneurship and the innovation ecosystem: A multilevel perspective. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*.
- Davidson, E. & Vaast, E. (2010). Digital entrepreneurship and its sociomaterial enactment. 43rd Hawaii International Conference on System Sciences, University of Hawaii at Manoa, Hawaii, 1-10.

Digital Economy and Society Index (DESI) (2018). [https:// ec. europa.eu/ digital-single-market/en/desi](https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi)

Digital 2020: Global Digital Overview: We are Social & Hootsuite

<https://datareportal.com/reports/digital-2020-global-digital-overview> erişim tarihi: 22.01.2022

Dredge, D., Phi, G. T. L., Mahadevan, R., Meehan, E. & Popescu, E. (2019). Digitalisation in Tourism: In-depth analysis of challenges and opportunities. Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises (EASME), European Commission.

European Commission (2015). “Digital transformation of European industry and enterprises; a report of the strategic policy forum on digital entrepreneurship”

European Commission (2016). Accelerating the digital transformation of European industry and enterprises. Strategic Policy Forum on Digital Entrepreneurship, March, 2016. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/15856/> (erişim tarihi 07.12.2021)

Eyel, C. Ş. & Sağlam, H. Dijital Dönüşüm ve Girişimcilikteki Değişim: Dijital Girişimcilik. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(6), 7-20.

Friedman, M. & Sen, S. (2017). Hospitality in the digital era. the road to 2025. cognizant. June, 1-24. <https://www.cognizant.com/whitepapers/hospitalityin-the-digital-era-codex2543.pdf>. Erişim Tarihi: 10.10.2021.

Guthrie, C. (2015). The digital factory: A hands-on learning project in digital entrepreneurship. *Journal of Entrepreneurship Education*, 17(1), 115-133.

Hull, C. E. K., Hung, Y. T. C., Hair, N., Perotti, V. & DeMartino, R. (2007). Taking advantage of digital opportunities: a typology of digital entrepreneurship. *International Journal of Networking and Virtual Organisations*, 4(3), 290-303.

Hull, C., Hung, Y. T. & Hair, N. (2006). Digital entrepreneurship. *EDGE*.

Kişi, N. (2018). Dijital Çağda Yeni Bir Girişimcilik Yaklaşımı: Dijital Girişimcilik. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19 (2), 389-399.

OECD (2020). OECD Tourism Trends and Policies 2020, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/6b47b985-en>

Sahut, J. M., Iandoli, L. & Teulon, F. (2021). The age of digital entrepreneurship. *Small Business Economics*, 56(3), 1159-1169.

Simić, I. (2020, September). Challenges and Opportunities for Digital Entrepreneurship in Tourism. In *Tourism International Scientific Conference Vrnjačka Banja-TISC* (Vol. 5, No. 1, pp. 452-467).

Soylu, A. (2018). Endüstri 4.0 ve girişimcilikte yeni yaklaşımlar. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (32), 43-57.

Ülkü, A. ve Göktaş, L. S. (2021). Dijital Dönüşüm ve Turizm. (Ed. A. Ülkü Dijital Dönüşüm ve Turizm içinde) Nobel Yayınları, Ankara.

- Welsum, van D. (2016). Enabling Digital Entrepreneurs. Background Paper, Digital Dividends, World Bank Group.
- Yaghoubi, N. M., Salehi, M., Eftekharian, A. & Samipourgiri, E. (2012). Identification of the effective structural factors on creating and developing digital entrepreneurship in the agricultural sector. *African Journal of Agricultural Research*, 7(6), 1047-1053.
- T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2018). Türkiye'nin Sanayi Devrimi: "Dijital Türkiye" Yol Haritası. <https://www.sanayi.gov.tr/tsddtyh.pdf> (erişim tarihi: 21.11.2021).
- TÜRSAB & TBV (2019). Turizm Sektörü Dijitalleşme Yol Haritası: Seyahat Acentaları Dijital Dönüşüm Raporu. EY (Ernst & Young Global Limited) Türkiye.
- UNWTO (2021). Digital transformation-tourism and 4th industrial revolution. <http://innovation.unwto.org/content/digital-transformation>. Erişim Tarihi: 10.10.2021.
- App Annie <<https://www.appannie.com>> erişim tarihi: 21.01.2022
- <https://news.airbnb.com/what-makes-airbnb-airbnb/> erişim tarihi: 30.11.2021
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Airbnb> erişim tarihi: 22.11.2021
- <https://www.yeniisfikirleri.net/girisimcilik-turleri-nelerdir/> erişim tarihi: 13.12.2021
- <http://reports.weforum.org/digital-transformation/aviation-travel-and-tourism-more-disruption-ahead-for-a-digital-trailblazer/> (erişim tarihi: 02.05.2019)
- <https://www.louvre.fr/en/what-s-on/life-at-the-museum/the-mona-lisa-in-virtual-reality-in-your-own-home> (erişim tarihi: 29.12.2021)

TURİZMDE TEKNO GİRİŞİMCİLİK VE START-UP'LAR

Doç. Dr. Seden DOĞAN
Dr. Öğretim Üyesi Mehtap YÜCEL GÜNGÖR

GİRİŞ

Girişim kavramsal bir bakış açısıyla “*girişimcinin; girişimcilik faaliyeti neticesinde ortaya çıkan oluşum ve/veya yapı*” olarak tanımlanabilir. Başka bir ifade ile bir girişimin ortaya çıkabilmesi için gerekli olan en temel öge girişimci ve onun yapacağı girişimcilik faaliyetidir. Bu çerçevede üzerinde durulması gereken diğer kavram ise girişimcilik kavramıdır. Girişimcilik kısaca “*bir işletmenin kurulması, üretime ve pazarlamaya ilişkin risklerin üstlenilmesi gibi bir işin kurulması ve yürütülmesine ilişkin faaliyetler bütünü*” olarak tanımlanmaktadır (Küçük, 2013: 25). Girişimci kavramı ilk kez 1725 yılında yayımlanan “*Essai sur la nature du commerce en general*” adlı eserde Richard Cantillon tarafından (Köksal ve Penez, 2015, s. 156) “*kar elde etmek amacıyla işi organize eden ve işin risklerini üstlenen kişi*” olarak tanımlanmıştır. Cantillon’un yaptığı bu tanımlamada girişimci ile risk unsuru ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte takip eden süreçte girişimci kavramı riski üstlenen kişi olmak ile sınırlı kalmamış, fikirlerin ortaya konulması, onların ürün ve hizmete dönüştürülmesi ve nihayetinde üretilerek pazara sunulması faaliyetlerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Korkmaz, 2012). Girişimciyi “*bir mal veya hizmeti üretmek ve/veya onu pazarlamak amacıyla sahip olduğu sermayeyi bu faaliyet için gerekli olan üretim faktörlerini bir araya getirecek şekilde kullanarak yatırma dönüştüren ve bu faaliyeti yaparken ortaya çıkabilecek zarar etme riskini üstlenen kişi*” şeklinde tanımlamak da mümkündür (Küçük, 2013: 26). Özetlemek gerekirse girişimci zamanın bir noktasında kendi işini kuran ve tamamen yeni bir iş yaratan kişidir (Durmuşoğlu, 2018).

KAYNAKÇA

- Aytaç, Ö. ve İlhan, S. (2007). Girişimcilik ve girişimcikültür: Sosyolojik bir perspektif. *The Journal of Selçuk University Social Sciences Institute*, 18, 101-120.
- Banger, G. (2015). Teknolojik girişimcilik: Tanımlamak. [https:// bizobiz .net/ teknolojik-girisimcilik-tanimlamak/](https://bizobiz.net/teknolojik-girisimcilik-tanimlamak/) Erişim Tarihi: 12.01.2022
- Batista de Oliveira, F. ve Perez Zotes, L. (2018). Valuation methodologies for business startups: A bibliographical study and survey. *Brazilian Journal of Operations & Production Management*, 15, 96-111.
- Baumol, W. J. ve Strom, R. J. (2007). Entrepreneurship and economic growth. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 1, 233-237.
- Bulsara, H. P., Gandhi, S. ve Porey, P. D. (2009) Techno-innovation to techno-entrprenership through technology business incubation in India: An exploratory study. [https://www.semanticscholar.org/paper/Techno-innovation-to-Techno-entrepreneurship-in-An-Bulsara-Gandhi/ cd3eb6 ee24a 7609d1344 30f611ce 6a3bbf39876c](https://www.semanticscholar.org/paper/Techno-innovation-to-Techno-entrepreneurship-in-An-Bulsara-Gandhi/cd3eb6_ee24a_7609d1344_30f611ce6a3bbf39876c) Erişim Tarihi: 30.12.2021.
- Celep, S. (2012). Girişimcilik türleri: Genel bir çerçeve. *Maliye Finans Yazıları, Özel Sayı*, 71-94.
- Choi, D. S., Sung, C. S. ve Park, J. Y. (2020). How does technology startups increase innovative performance? The study of technology startups on innovation focusing on employment change in Korea. *Sustainability*, 12(2), 551. <https://doi.org/10.3390/su12020551>
- Dereli, T., Kalender, D. ve Durmuşoğlu, A. (2006). Girişimcilik Performansına Etki Eden Faktörlerin Araştırılması: Gaziantep Örneği. *Manas, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları*: 86, Kongreler Dizisi: 11, pp. 206-215.
- Gandhi, S., Bulsara, H. P. ve Porey, P. D. (2008). Techno-innovation to Techno-entrepreneurship through Technology Business Incubation in India: An Exploratory Study. Maastricht, Netherlands, Wuhan University of Polytechnology Publishing House. pp. 56-67.
- Işık, C., Günlü Küçükaltan, E., Kaygalak Çelebi, S., Çalkın, Ö., Enser, İ. ve Çelik, A. (2019). Turizm ve Girişimcilik Alanında Yapılmış Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 119-149.
- Jafari-Sadeghi, V., Garcia-Perez, A., Candelo, E. ve Couturier, J. (2021). Exploring the impact of digital transformation on technology entrepreneurship and technological market expansion: The role of technology readiness, exploration and exploitation. *Journal of Business Research*, 124, 100-111.

- Korkmaz, O. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 209-226.
- Köksal, Y. ve Penez, S. (2015). Yüksek Girişimcilik Eğilimli Üniversiteli Gençlerin Demografik Özellikleri ve Sektör Tercihleri Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(1), 155-167.
- Kurnaz, G. ve Bedük, A. (2017). Türkiye’de ve dünyada melek yatırımcılık. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 20(1), 27-40.
- Küçük, O. (2013). Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi. Gözden Geçirilmiş ve Değiştirilmiş 6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Mastar Özcan, P. ve Tepekule, U. (2016). Girişimciliğin yeni yüzü: Teknogirişim ve kamusal destekler. 2nd International Congress on Economics and Business (pp. 751-763), 30 May-3 June, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.
- Moroni, I., Arruda, A. ve Araujo, K. (2015). The design and technological innovation: How to understand the growth of startups companies in competitive business environment. *Procedia Manufacturing*, 2, 2199-2204. <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2015.07.361>
- Nicholas, S. P. & Armstrong, N. E. (2003). Engineering entrepreneurship: Does entrepreneurship have a role in engineering education?. *IEEE Antennas and Propagation Magazine*, 45(1), 134-138.
- obilet. (2022). Hakkımızda. <https://blog.obilet.com/kurumsal/hakkimizda/> Erişim Tarihi: 23.01.2022.
- Olgun, O. C. (2020). Start-up nedir? <https://www.hosting.com.tr/blog/start-up/> Erişim Tarihi: 23.01.2022.
- Örnek, A. ř. ve Danyal, Y. (2015). Increased importance of entrepreneurship from entrepreneurship to techno-entrepreneurship (startup): Provided supports and conveniences to techno-entrepreneurs in Turkey. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 195, 1146-1155. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.06.164>
- Pisoni, A. ve Onetti, A. (2018). When startups exit: Comparing strategies in Europe and the US. *Journal of Business Strategy*, 39(3), 26-33. <http://dx.doi.org/10.1108/JBS-02-2017-0022>
- Presenza, A., Abbate, T., Meleddu, M. ve Sheehan, L. (2019). Start-up entrepreneurs’ personality traits: An exploratory analysis of the Italian tourism industry. *Current Issues in Tourism*, <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1677572>

- Prodan, I. (2007). A Model of Technological Entrepreneurship. *In: Handbook of Research on Techno-Entrepreneurship*. Bodmin, Cornwall: Edward Elgar Publishing, Inc. pp. 26-38.
- Rompho, N. (2018). Operational performance measures for startups. *Measuring Business Excellence*, 22(1), 31-41. <http://dx.doi.org/10.1108/MBE-06-2017-0028>
- Roja, A. ve Nastase, M. (2014). Technology entrepreneurship and entrepreneurial strategies. *Proceedings of the 8th International Management Conference* (pp. 107-117), 6-7 November, Bucharest, Romania.
- Spender, J. C., Covello, V., Grimaldi, M. ve Rippa, P. (2017). Startups and open innovation: A review of the literature. *European Journal of Innovation Management*, 20(1), 4-30. <https://doi.org/10.1108/EJIM-12-2015-0131>
- Tanev, S. (2017). Is there a lean future for global startups?. *Technology Innovation Management Review*, 7(5), 6-15.
- Tekin, E. (2021). Türkiye’de start-up ekosistemi üzerine bir değerlendirme. *Econder International Academic Journal*, 5(1), 33-48.
- Tekin, D. (2018). Tekno-girişimlerde girişimci pazarlama, girişimcilik eğilimi ve işletme performansı ilişkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Pazarlama Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tomaş, M. (2014). Paket servis müşterilerinin sipariş vermede e-aracı kullanma nedenleri üzerine keşifsel bir araştırma: yemeksepeti.com örneği. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi*, 5(2),
- Unutmaz Durmuşoğlu, Z. D. (2018). Assessment of techno-entrepreneurship projects by using Analytical Hierarchy Process (AHP). *Technology in Society*, 54, 41-46. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2018.02.001>
- UNWTO. (2022). UNWTO Top 100 tourism startups and innovators. <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2021-06/top-100-tourism-startups.pdf> Erişim Tarihi: 25.01.2022.
- Yazıcı, M. (2019). Melek yatırımcılar hangi iş fikirlerine prim veriyor?. <https://www.turcomoney.com/melek-yatirimcilar-hangi-is-fikirlerine-prim-veriyor.html> Erişim Tarihi: 23.01.2022.
- Yeganegi, S., Laplume, A. O., Dass, P. (2021). The role of information availability: A longitudinal analysis of technology entrepreneurship. *Technological Forecasting & Social Change*, 170, 1-11.

SEKTÖRÜN GİZLİ PAYDAŞLARI MÜLTECİ VE GÖÇMEN GİRİŞİMCİLER: YIYECEK-İÇECEK İŞLETMECİLİĞİ GİRİŞİMCİLİĞİ ÖRNEĞİ

Dr. Öğretim Üyesi Ozan GÜLER
Dr. Öğretim Üyesi Gülser YAVUZ

GİRİŞ

Etnik, göçmen, azınlık ve mülteci kavramları çeşitli açılardan farklı olsa da çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir (Kayalar ve Yıldız, 2017: 56). İnsanlık tarihi kadar uzun olan göç olgusu, her ülke için farklı şekillerde etkiler gösterir (Akyiğit ve Baki, 2021: 68). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) yayınladığı 2020 Mülteci Raporuna göre, dünya çapında anavatanından ayrılmak zorunda bırakılmış 82.4 milyon mülteci bulunmaktadır (Anadolu Ajansı, 2021). Türkiye'ye yönelik uluslararası göç hareketlerinin en önemlisi, 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı'nı takiben ortaya çıkan Suriye iç savaşı sonucu gerçekleşmiştir (Işık ve Efe, 2021: 35-36). 2011 yılında başlayan ve 2013 yılında artan silahlı saldırılar neticesinde Suriyelilerin ülkelerini ani ve kitlesel bir şekilde terk etmeleriyle sonuçlanan Suriye iç savaşı, göç konusu noktasında son zamanların görüp görebileceği en büyük insani krizi olarak nitelendirilmektedir (Akyiğit ve Baki, 2021: 68). Gerçekleşen iç savaş sonucunda on bir milyon insan yaşamlarını devam ettirebilmek için başkalarına muhtaç hâle gelmiş, yedi milyona yakını ise Suriye'den göç etmek zorunda kalmıştır (Işık ve Efe, 2021: 35-36).

Gerek jeopolitik konumu gerekse politik olarak uygulamaya karar verdiği “açık kapı politikası” ile Türkiye, dünyada en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ve bu mülteci hareketinin en derin etkileriyle yüzleşmek durumunda kalan ülke konumuna gelmiştir (Akyiğit ve Baki, 2021: 68; Işık ve Efe, 2021: 35-36). Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı (kayıtlı) 30 Aralık 2021 tarihi itibarıyla toplam 3 milyon 736 bin 799 kişidir. Bu nüfusun şehirlerde yaşayan kısmı 3 milyon 685 bin 328 kişidir. Nüfusun %47,4’ünü 0-18 yaş arası çocuklar oluştururken, 19-49 yaş arasındaki erkek ve kadın nüfusun toplam nüfusa oranı %45’tir (Mülteciler Derneği, 2022). Sonuç olarak Türkiye, 4 milyona yaklaşan mülteci ile

Öne Çıkanlar

- Mülteci ve göçmen girişimcilik, beceri ve sermaye ihtiyacı düşük ancak sosyal ağı geniş ticari işler aracılığıyla ekonomik kazanç elde edilmesini amaçlar.
- Mülteci ve göçmen girişimcilik, yapısal ve kültürel engeller ile fırsatların misafir olunan ülke ve misafir olan bireyler bağlamında yönetilmesini gerektirir.
- Mülteci ve göçmen girişimcilik yüksek sermaye ve zorlu yasal izinleri gerektirmeyen hizmet ağırlıklı turistik faaliyetlerin çeşitlenmesi ve destinasyonların gelişimi için önemli bir araçtır.
- Turizm endüstrisinin alt sektörlerinden olan yiyecek-içecek sektörü mülteci ve göçmen girişimciliğin gelişmesi için elverişli fırsatlar sunar.
- Yiyecek içecek sektöründe mülteci ve göçmen girişimcilik, ev sahibi ülkedeki etnosentrik ve zenofobik bakış açılarının yol açtığı sorunların ortadan kaldırılmasına yardımcı olur.

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı (2021, 19 Haziran). Dünyada geçen yıl 82 milyondan fazla insan yerinden edildi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-gecen-yil-82-milyondan-fazla-insan-yerinden-edildi/2279084> (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- Akyiğit, H. ve Baki, Z. (2021). Sosyal sermayenin göç ve etnik girişimcilik üzerindeki etkisi: İzmir’deki Suriyeli küçük girişimciler. *Yorum Yönetim Yöntem Uluslararası Yönetim Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 9(1), 67-88.
- Başaran, B. S. (2016, 19 Ağustos). Paris ve Toronto’dan “Mülteci Mutfağı” uygulamaları. <http://www.kadikoyakademi.org/paris-ve-torontodan-multeci-mutfagi-uygulamaları/> (Erişim tarihi: 3 Ocak 2022).
- Baycan-Levent, T., ve Nijkamp, P. (2009). Characteristics of migrant entrepreneurship in Europe. *Entrepreneurship and Regional Development*, 21(4), 375-397.
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü, (UNHCR, 2018). Mülteci ve Göçmen? https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021)
- Birleşmiş Milletler Türkiye (2021, 1 Temmuz). Küresel işgücü göçü 5 milyon arttı. Erişim: <https://turkey.un.org/tr/134065-kuresel-isgucu-gocu-5-milyon-artti> (Erişim tarihi: 2 Ocak 2022).

- Boz, H. (2007). *Etnik girişimcilik: Almanya’da faaliyet gösteren Türk kökenli girişimciler üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Çakıcı, A., Yılmaz, S. ve Çakıcı, A. C. (2018). The attitudes of Turkish tradesmen towards Syrian refugee tradesmen: a research in Mersin. *PressAcademia Procedia (PAP)*, 7, 367-371.
- Clark, K. ve Drinkwater, S. (2000). Pushed out or Pulled in? Self-employment among ethnic minorities in England and Wales, *Labour Economics*, 7, 603-628.
- Deniz, D. (2017). *Türkiye’deki Suriyeli mülteci girişimcilerin oluşum süreci ve özellikleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Deniz, D. ve Reyhanoğlu, M. (2018). İten ve çeken faktörler temelinde Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin girişimci olma nedenleri, *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 7(2), 33-66.
- Eryılmaz, M. (2019). Mülteci girişimcilik. Himmet Karadal (Ed.), *Girişimcilik İçinde*, (323-346). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Eser, B. (2018). Mülteci restoranları gastronomik sahanın neresinde? Göçmen mahalleleri, mülteci yemekler ve mekânsal ayrışmaya dair kuramsal bir giriş. *ViraVerita E-Dergi*, (8), 172-195.
- Gold, S. J. (1992). The employment potential of refugee entrepreneurship: Soviet Jews and Vietnamese in California. *Review of Policy Research*, 11(2), 176-186.
- Gökmen, Ç. E. (2018). Turizm sektöründe göçmen emeği: nitelikli emek mi? Ucuz emek mi?. *Çalışma ve Toplum*, 1, 139-166.
- Haberler.com (2019, 11 Nisan). Mardin’de kadınlar ekmeğini kekikten çıkaracak. <https://www.haberler.com/mardin-de-kadinlar-ekmegini-kekik-ten-cikaracak-11940213-haberi/>, (Erişim tarihi: 25 Aralık 2021).
- Hayata Destek Derneği (2019, 30 Nisan). Mardin’de Kekik Lezzeti. <https://www.hayata-destek.org/basin-bultenleri/mardinde-kekik-lezzeti/> (Erişim tarihi: 15 Aralık 2021).
- Hürriyet Gazetesi (2019, 11 Nisan). Türk ve Suriyeli kadınlar, Mardin’de lokanta açtı. <https://www.hurriyet.com.tr/lezizz/turk-ve-suriyeli-kadinlar-mardinde-lokanta-acti-41179957> (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2021).
- Işık, N. ve Efe, G. (2021). Gaziantep’te Suriyeli sığınmacılar ve turizm. *International Review of Migration and Refugee Studies*, 2(1), 35-52
- İlhan Nas, T., Şahin, K. ve Çilingir, Z. (2011). International ethnic entrepreneurship: Antecedents, outcomes and environmental context. *International Business Review*, 20(6), 614-626.
- İnal, Yasin, N. ve Karadal, H. (2016). Göçmen Girişimciliği, Himmet Karadal (Ed.), *Girişimcilik İçinde* (4. Baskı), (207-216). İstanbul: Beta Yayınevi.

- Kale, A. ve Çiçeklioğlu, H. (2021). Gastronomi ve Girişimcilik. Ozan GÜLER, Gürkan AKDAĞ ve Anıl KALE (Ed.), *Disiplinlerarası Bakış Açısıyla Gastronomi İçinde* (14-35). Detay Yayıncılık: Ankara.
- Kayalar, M. ve Yıldız, S. (2017). Uluslararası göç sonrası ortaya çıkan girişimcilik türleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 55-62.
- Koh, K. Y. ve Hatten, T. S. (2002). The tourism entrepreneur, *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 3(1), 21-48.
- Kulalı, G. (2020). Göçmen girişimcilerin kuruluş aşaması finansmanı: İsveç/Göteborg'daki Türk restoran sahipleri örnekleme. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (Özel Sayı), 359-376.
- Lugosi, P., ve Allis, T. (2019). Migrant entrepreneurship, value-creation practices and urban transformation in Sao Paulo, Brazil. *Revista Brasileira de Pesquisa em Turismo*, 13(1), 141-163.
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2016). En fazla Suriyeli göçmen alan beş kentin emek piyasalarında değişimi: 2011-2014. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 49(2), 789-808.
- Maltaş, R. (2021, 23 Haziran). Türk ve Suriyeli kadınlar kurdukları kooperatifle güçlerini birleştirdi. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/turk-ve-suriyeli-kadınlar-kurduklari-kooperatifle-guclerini-birlestirdi/2282516> (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- Mesci, Z. ve Karagöz, A. (2020). Bölgesel kalkınmada turizm girişimciliğinin rolü: Akçakoca Örneği, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(2), 203-231.
- Morrison, A. (2000). Entrepreneurship: what triggers it? *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 6(2), 59-71.
- Mülteci-Der (Mültecilerle Dayanışma Derneği) (2021). Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme, <https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2021/07/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- Mülteciler Derneği (2022, 3 Ocak). Türkiye'deki Suriyeli sayısı Aralık 2021. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2022).
- Nişancı, Z. N. (2015). Göçmen girişimcilik üzerine: Pittsburgh'taki Türk girişimciler, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10(1), 1-28.
- Nişancı, Z. N., Oğrak, A. ve Özmutaf, N. M. (2015). Amerika'da yaşayan Türk kökenli girişimcilerin girişimcilik nitelikleri kapsamında algıları: Pittsburgh gıda sektöründe bir araştırma, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 28-44.
- Park, K. (2017). Ethnic foodscapes: foreign cuisines in the United States. *Food, Culture & Society*, 20(3), 365-393.

- Pereira, Valarini, P, F. (2015). *Time to restart: The experience of Syrian refugees in establishing a business in Istanbul*. (Unpublished Master Thesis). Hollanda. University of Utrecht, <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/322297> (Erişim Tarihi: 07.01. 2022).
- Pırnar, İ. (2015). The specific characteristics of entrepreneurship process in tourism industry, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 75-86.
- Svejenova, S., Mazza, C. ve Planellas, M. (2007). Cooking up change in haute cuisine: Ferran Adrià as an institutional entrepreneur, *Journal of Organizational Behavior*, 28(5), 539-561.
- Şen, F., Ulusoy, Y. ve Şentürk, C. (2008). Almanya ve Avrupa Birliği'nde Türk girişimciliği. *Journal of International Social Research*, 1(2), 405-418.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2013). Göç Terimleri Sözlüğü. R. Perruchoud ve J., R. Cross (Ed.), *Uluslararası Göç Hukuku İçinde*, 2. Baskı, No: 31.
- Volery, T. (2007). Ethnic entrepreneurship: A theoretical framework. Dana, L.P., (Ed), *In Handbook of Research on Ethnic Minority Entrepreneurship: A Co-Evolutionary View on Resource Management* (pp:30-41). Edward Elgar: Cheltenham, UK.
- Wahlbeck, Ö. (2007). Work in the kebab economy: A study of the ethnic economy of Turkish immigrants in Finland, *Ethnicities*, 7(4), 543-563.
- Wauters, B. ve Lambrecht, J. (2008). Barriers to refugee entrepreneurship in Belgium: Towards an explanatory model, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(6), 895-915.
- Williams, A.M. ve Hall, C.M. (2002). Tourism, migration, circulation and mobility. Allan M. Williams and C. Michael Hall (Ed.). In *Tourism and migration*, (1-52). Springer. Dordrecht.
- Yasin, N. (2014). *A cross-national comparative study of immigrant entrepreneurship in the United Kingdom, Denmark, and Norway: A qualitative investigation of business start-up experiences*. (Unpublished doctoral thesis). University of Huddersfield, Huddersfield.

TURİZMDE BÖLGESEL KALKINMA İÇİN GİRİŞİMCİLİĞİN ÖNEMİ

Dr. İ. Taner AKKOÇ

GİRİŞ

Bölgesel kalkınmada sosyal, ekonomik, kültürel, eğitim, sağlık, vb. alanlarda birbirini tamamlayarak ilerleyen, eşgüdümlü ve dengeli bir gelişim söz konusudur. Bu bakımdan bölgesel kalkınma çok boyutlu bir süreçtir (Gültekin ve Sönmez, 2017). Bölgesel kalkınmanın bir aracı olan turizm de ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel açıdan bölge halkının yaşam standartlarının yükselmesini önemli ölçüde etkileyen bir endüstrisidir. Turizmin geliştiği bölgelerde istihdam ve gelir seviyesi artmakta, gelir artışından kaynaklı artan vergi gelirlerine bağlı olarak devletin yaptığı kamu harcamaları bölge halkının refah seviyesini yükseltmektedir. Bölgedeki sosyo-kültürel ve rekreatif etkinlikler, farklı kültürlerle ait ziyaretçilerle etkileşimin artması gibi durumlar bölge halkının sosyo-kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır. Turizm faaliyetlerinde önemli bir girdi kaynağı olması sebebiyle bölge halkında doğal çevreyi sürdürülebilir kılma anlayışı gelişmekte ve bu da beraberinde çevre kalitesinde bir artış meydana getirmektedir (Türkey vd., 2016). Söz konusu bu olumlu etkilerin hayata geçmesinde bölgede bulunan girişimciler önemli bir rol üstlenerek, işsizliğin azalması, bölgenin rekabet gücünü artırması, endüstriyel yapının iyileşmesi, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması, inovatif fikirlerin bölgeye yayılması kısaca bölge refahının artmasına öncülük etmektedir (Gültekin ve Sönmez, 2017).

Dünya Turizm Örgütünün verilerine göre turizmin günümüzde 1,4 milyar kişinin seyahat ettiği ve 1,7 trilyon dolar gelir yaratan bir endüstri hâline geldiği (UNWTO, 2019); ve yine tahminlere göre 2030 yılında dünyada 1,8 milyar insanın turizm faaliyetlerine katılacağı (UNWTO, 2011) dikkate alınırsa turizmin bölgesel kalkınmada ne denli önemli bir araç olduğu anlaşılabacaktır. Bu açıdan, bölgesel kalkınma sürecinde turizmin son derece etkili bir endüstri olduğu ve girişimcilerin turizm faaliyetlerinin hayata geçmesi noktasında oldukça önemli bir rol üstlendiği göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda hem turizm hem de girişimcilik faaliyetlerinin etkin ve verimli olabilmesi adına gerekli politikaların üretilmesi sadece bölgesel değil aynı zamanda ülke refahı açısından da hayati önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağca, V., ve Yörük, D. (2006). *Bağımsız girişimcilik ve iç girişimcilik arasındaki farklar: Kavramsal bir çerçeve*. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 3(2), 155-173.
- Akpınar, S. (2009). *Girişimciliğin temel bilgileri*. Kocaeli: Umuttepe Kitabevi .
- Arslan, K. (2005). Bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesinde etkin bir araç bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma ajansları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7), 275-294.
- Atar, A. (2015). *Stratejik insan kaynakları yönetiminin örgüt inovasyonu ve iç girişimcilik üzerindeki etkisi: Otel işletmeleri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış YL tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahar, O. (2007). Bölgesel kalkınmada turizm sektörünün ekonomik açıdan yeri ve önemi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 1-19.
- Bahar O., Kozak M. (2006), *Turizm Ekonomisi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çakır, R. A., ve Sandalcılar, A. (2018). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkileri Rize Ayder turizm bölgesi örneği. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 342-360.
- Çeken, H. (2008). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi üzerine teorik bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), 293-306.
- Dees, J. G. (1998). *The meaning of social entrepreneurship*. Kansas City: Stanford University: Draft Report for the Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership.
- Doğan, N. (2013). *Türkiye'de girişimcilik eğilimi üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, S., ve Yıldız, Z. (2007). Bölgesel kalkınma, turizmin ilişkisi ve göller bölgesi kalkınmasında alternatif turizm potansiyelinin kullanılabilirliğine yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6), 147-181.
- Döm, S. (2006). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Durgun, A. (2006). *Bölgesel kalkınmada turizmin rolü Isparta örneği*. Isparta: Yayınlanmamış YL Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durukan, T. (2007). Düünden bugüne girişimcilik ve 21. yüzyılda girişimciliğin önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 5-37.
- Eraydın, A. (2004). Bölgesel kalkınma kavram, kuram ve politikalarında yaşanan değişimler. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu* (pp. 10-12). Ankara: DPT Yayını.
- Fowler, A. (2000). NGOs as a moment in history beyond aid to social entrepreneurship or civic innovation? *Third World Quarterly*, 21(4), 637-654.
- Genç, Ö. (2017). *Avrupa Birliği üyelik sürecinde türkiye'de KOBİ'ler ve girişimcilik*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gül, Z. (2012). *Türkiye'deki iş adamı örgütlerinin üye girişimcilere sağladığı katkıların girişimcilik ve inovasyon performansları üzerindeki etkileri. Yayınlanmamış doktora tezi.* Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülbahar, O. (2009). Turizmin bölgelerarası gelişmişlik farklarını gidermedeki rolü (Türkiye örneği). *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1), 19-47.
- Gültekin, N., ve Sönmez, M. (2017). Girişimciliğin bölgesel kalkınmaya etkisi: Şanlıurfa örneği. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 87-102.
- Gündoğdu, M. Ç. (2013). *Küçük ve orta ölçekli işletmelerde firma içi girişimcilik ve yeniliğe etkileri. Yayınlanmamış doktora tezi.* İstanbul : İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güner, K. (2018). Turizm sektörünün bölgesel kalkınma üzerine etkisi giresun örneği. Ordu: Yayınlanmamış YL Tezi. Ordu Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İrhan, H. B. (2016). KOBİ'lerde kümelenme, girişimcilik ve istihdam Bayrampaşa trikotaj sektöründe bir araştırma. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Meriç, S. (2013). Girişimcilik potansiyeli ile etik algı arasındaki ilişki Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu örneği. Yayınlanmamış doktora tezi. Düzce: Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Kara, M. (2008). *Bölgesel rekabet edilebilirlik kavramı ve bölgesel kalkınma politikalarına yansımaları.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Karabulut, K., ve Köksal, Y. (2019). İnanç turizmi ve bölgesel kalkınmaya etkisi Ağrı ili örneği. *Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute*, 5(1), 83-104.
- Kazançoğlu, İ., ve Dirsehan, T. (2016). Sosyal inovasyon ile sakin şehirler arasındaki ilişkinin sosyal girişim(cil)ler boyutu ile incelenmesi: Seferihisar örneği. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, (7), 135-161.
- Keskin, A., ve Cansız, H. (2010). Tourism, Turkey and economic development. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), 23-46.
- Kozak, M. A., ve Gül Yılmaz, E. (2010). Otel yöneticilerinin iç girişimcilik algılamaları: Frigya bölgesi örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 85-97.
- Köse, C. (2014). *Girişimcilik ve inovasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkileri Bir panel veri analizi.* Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Künü, S., Hopoğlu, S., Gürçam Sökmen, Ö., ve Güneş, Ç. (2015). Turizm ve bölgesel kalkınma arasındaki ilişki Doğu Karadeniz Bölgesi üzerine bir inceleme. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 71-93.
- Manzini, E. (2013). Making things happen social innovation and design. *Massachusetts Institute of Technology*, 30(1), 57-66.

- Mesci, Z., ve Karagöz, A. (2020). Bölgesel kalkınmada turizm girişimciliğinin rolü: Akçakoca örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(2), 203-231.
- Özdevecioğlu, M., ve Cingöz, A. (2009). Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimciler Teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Dergisi*, (32), 83-88.
- Özer, Ö. (2011). *Kurumsal girişimcilik ve işletme performansı ilişkisi: Dört ve beş yıldızlı otel işletmelerinde uygulama. Yayınlanmamış doktora tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Özyakışır, D. (2011). Beşeri sermayenin ekonomik kalkınma sürecindeki rolü Teorik bir değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(1), 46-71.
- Reyhanoğlu, M., ve Akın, Ö. (2012). Ticari girişimciler ne kadar sosyal girişimcidir?. *İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 23, 8-23.
- Sevinç, H. (2011). Bölgesel kalkınma sorunsalı Türkiye'de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 35-54.
- Sevinç, H., ve Azgün, S. (2012). Bölgesel kalkınma ve inanç turizmi bağlamında Akdamar kilisesi örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2 (2): 17-21.
- Tekin, M., ve Kasalak, M. (2014). Ekoturizm girişimciliğinin bölgesel kalkınmadaki rolü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 129-136.
- Tolunay, A., ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma: temel kavramlar ve tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2),116-127.
- Top, S. (2006). *Girişimcilik Keşif Süreci*. İstanbul: Beta.
- Tosunoğlu, B. T. (2015). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde girişimcilik. In Y. Ürper, *Girişimcilik* (pp. 134-150). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Türkey, N., Selçuk, Ş., ve Özyıldırım, A. (2016). Turizmin yerel halkın yaşam kalitesi üzerine etkisi Safranbolu örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1),1-13.
- Üçler, Y. T., Koraş, M., ve Güçlü, Y. (2016). Bölgesel kalkınmada sosyal sermayenin rolü Konya bedesten örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 285-299.
- Üzülmez, H. (2008). Girişimcilik ve Konya'da girişimciliğin geleceği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 3(2), 21-31.
- Yalçıntaş, M. (2010). Çağımızda girişimcilik. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 95-98.
- Yavilioğlu, C. (2002). Kalkınmanın anlabilimsel tarihi ve kavramsal kökenleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 59-77. .
- Yıldız, Z. (2007). *Turizmin bölgesel kalkınmaya sağladığı katkılar ve Göller Bölgesi uygulaması*. İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, Z., ve Sarıtaş, T. (2021). Türkiye'de bölgesel kalkınma ve turizm ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10 (2),1633-1654.

- Yılmaz, C., Özdil, T., Tezsürücü, D., ve Karadeniz, Y. (2010). Farklı eğitim düzeyindeki üniversite öğrencilerinin girişimcilik konusunda görüş farklılığının araştırılması. *Uluslararası II.Trakya Bölgesi Kalkınma – Girişimcilik Sempozyumu Bildiri Kitabı I* (157-173). Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Zahra, S. A., Gedajlovic, E., O. Neubaum, D., ve M. Shulman, J. (2009). A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of Business Venturing*, 24, 519–532.
- Zorlu, K., ve Tetik, F. (2018). Girişimci liderlik davranışının çalışan yaratıcılığına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 297-307.

İnternet Kaynakları:

- www.cittaslow.org. <http://www.cittaslow.org/content/association>.
- www.cittaslowturkiye.org. <http://cittaslowturkiye.org/#cittaslow>.
- UNWTO. (2011). Tourism towards 2030/global overview. Madrid: UNWTO.
- UNWTO. (2019). International tourism highlights. 2019 Edition. Madrid: UNWTO.

SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR TURİZM SEKTÖRÜ İÇİN SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

Dr. Öğretim Üyesi Burçin KIRLAR CAN

GİRİŞ

Günümüzde toplumlar yoksulluk, gelir eşitsizliği, hak ihlalleri, zayıflayan demokrasiler, kontrolden çıkan teknoloji, iklim değişikliği, kaynakların (toprak, su, doğal ve vahşi yaşam, kültürel değerler) yok olması gibi küresel çaplı sorunlarla başa çıkmaya çalışmaktadır (Sheldon, Pollock ve Daniele, 2017). Bu nedenle sosyal sorumluluk, toplumsal fayda, sosyal değer yaratma, toplumsal gelişim ve kalkınma gibi hedeflerin çevre, doğal ve yapay kaynaklar, insan sermayesi ve sosyo-kültürel değerler gibi bazısı eşsiz pek çok kaynaktan faydalanan ve tüm bu kaynakları doğrudan veya dolaylı olarak etkileme gücüne sahip bir faaliyet alanını içine alan turizm sektörü kapsamında dikkate alınması kaçınılmazdır.

Turizmin sorumlu ve sürdürülebilir bir yaklaşım benimsemesine ilişkin görüşler sosyal girişimcilik alanında olduğu gibi özellikle son çeyrek yüzyıldır tartışılmaktadır (Lundström ve Zhou, 2014) ve kaynakların hızla ve hunharca tüketildiği günümüzde her geçen gün giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Zira gelecek nesillere aktarmakla yükümlü olduğumuz doğal ve kültürel değerler yok olma, yozlaşma, yıpranma ve özgünlüğünü yitirme gibi tehditlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir turizm sektörü için önemli bir aracılık rolü üstlenirken, turizm de sosyal girişimciliğin temel hedefindeki sosyal amaçlara ulaşması için elverişli bir ortam yaratmaktadır.

Sosyal girişimcilik, insanların bireysel ve kolektif eylemler yoluyla toplumsal gerçeklikler yarattığını varsayan ve bireylerin belirli bir zaman ve mekândaki gerçeklik algısını, görüşlerini ve eylemlerini nasıl inşa ettiklerini araştıran sosyal inşacılık paradigmasına dayandırılmaktadır (Kline, Shah ve Rubright, 2014; Laeis ve Lemke, 2016). Akademik yazında ve profesyonel iş hayatında sosyal girişimciliğe dair farklı pek çok tanımlama yer almaktadır ancak diğer tüm alanlarda görülebileceği gibi sosyal girişimcilik olgusunun tanımına ilişkin bir uzlaşma yoktur. O nedenle öncelikle bu farklı tanımlamalardan yola çıkılarak sosyal girişim, sosyal giri-

Öne Çıkanlar

- Sosyal girişimcilik, sosyal değer yaratmayı amaçlar.
- Sosyal girişimler toplumsal fayda sağlarken yenilikçi ve özgün yaklaşımlar benimser.
- Sosyal girişimcilik sürdürülebilir turizm gelişimi için önemli bir araçtır.
- Turizm sektörü toplumsal sorunların çözümünde sosyal girişimcilere elverişli fırsatlar sunar.
- Turizmde sosyal girişimcilik turizmin yol açtığı sorunların ortadan kaldırılmasına yardımcı olur.

KAYNAKÇA

- Akgün, M. (2018, 15 Eylül). *Kars Tüm Kentlere Örnek Olmalı*. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/muge-akgun/kars-tum-kentlere-ornek-olmali-40956413>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Altınay, L., Sigala, M. ve Waligo, V. (2016). Social Value Creation Through Tourism Enterprise. *Tourism Management*, 54, 404-417.
- Aquino, R. S., Lück, M. ve Schänzel, H. A. (2018). A Conceptual Framework of Tourism Social Entrepreneurship for Sustainable Community Development. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 37, 23-32.
- Ashoka Türkiye (2021). *Sosyal Girişimciler*. <https://ashokaturkiye.org/sosyal-girisimciler/>, (Erişim tarihi: 19 Kasım 2021).
- Austin, J., Stevenson, H. ve Wei-Skillern, J. (2012). Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both? *Revista de Administraçāo*, 47(3), 370-384.
- Biddulph, R. (2018). Social Enterprise and Inclusive Tourism. Five Cases in Siem Reap, Cambodia. *Tourism Geographies*, 20(4), 610-629.
- Boğatepe Zavot (2021). *Boğatepe Çevre ve Yaşam Derneği*. <http://bogatepezavot.org/>, (Erişim tarihi: 19 Kasım 2021).
- British Council (2019). *Türkiye’de Sosyal Girişimlerin Durumu*. <https://www.britishcouncil.org.tr/programmes/education/social-enterprise-research>, (Erişim tarihi: 14 Aralık 2021).
- Buğday Derneği (2021). *Tatuta Projesi*. <http://www.bugday.org/portal/projeler.php?pid=41>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2021).

- Ceylan, H. S. (2021, 12 Kasım). *Kars, Dünyanın 18. Peynir Rotası Olacak*. <https://www.dunya.com/sektorler/turizm/kars-dunyanin-18-peynir-rotasi-olacak-haberi-639551>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Cittaslow (2021). *How to Become*. <https://www.cittaslow.org/content/how-become>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Day, J. ve Mody, M. (2017). Social Entrepreneurship Typologies and Tourism: Conceptual Frameworks. İçinde P. J. Sheldon ve R. Daniele (Ed.), *Social Entrepreneurship and Tourism - Philosophy and Practice* (ss. 57-80). Cham: Springer.
- de Lange, D. ve Dodds, R. (2017). Increasing Sustainable Tourism Through Social Entrepreneurship. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(7), 1977-2002.
- Erdil, M. (2018, 16 Mart). 'Ekspres' Kahvaltı. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ekspres-kahvalti-40773764>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- GEKA (2020). *Eko-Turizm*. Ankara: Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- Gelecek Turizmde (2019). *Kars Peynir Rotası*. <https://www.gelecekturizmde.com/kars-peynir-rotasi/>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Günlü, E. (2015). Sosyal Girişimcilik Olgusunun Kavramsal Analizi ve Turizmde Sosyal Girişimcilik. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 35, 23-42.
- Hürriyet (2021, 12 Mart). *Köyden Kente Göçü Durdurdular, Fransızca Öğrenip Turist Karşıladılar*. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bogatepe-kirsal-kalkinmada-model-oldu-41761092>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Kakıncı, Z. (2021, 28 Kasım). *Gastroturizmin Gözdesi: Peynir Rotaları*. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/zeynep-kakinci/gastroturizmin-gozdesi-peynir-rotalari-6650138>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Kaynas, M. (2019, 27 Şubat). *Peynir Peynir Olalı*. <http://www.ozguristanbul.com.tr/peynir-peynir-olali-38778yy.htm>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Kline, C., Boluk, K. ve Shah, N. M. (2017). Exploring Social Entrepreneurship in Food Tourism. İçinde P. J. Sheldon ve R. Daniele (Ed.), *Social Entrepreneurship and Tourism - Philosophy and Practice* (ss. 135-154). Cham: Springer.
- Kline, C., Shah, N. ve Rubright, H. (2014). Applying the Positive Theory of Social Entrepreneurship to Understand Food Entrepreneurs and Their Operations. *Tourism Planning & Development*, 11(3), 330-342.
- Laeis, G. C. M. ve Lemke, S. (2016). Social Entrepreneurship in Tourism: Applying Sustainable Livelihoods Approaches. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(6), 1076-1093.

- Lundström, A. ve Zhou, C. (2014). Introduction. İçinde A. Lundström, C. Zhou, Y. von Friedrichs ve E. Sundin (Ed.), *Social Entrepreneurship - Leveraging Economic, Political, and Cultural Dimensions* (ss. 3-22). Cham: Springer.
- Maro, A. (2018, 15 Ocak). *Boğatepe'nin Güçlü Kadınları*. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/asu-mar0/bogatepe-nin-guclu-kadinlari-2590891>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Mdee, A. ve Emmott, R. (2008). Social Enterprise with International Impact: The Case for Fair Trade Certification of Volunteer Tourism. *Education, Knowledge and Economy*, 2(3), 191-201.
- Mottiar, Z. ve Boluk, K. (2017). Understanding How Social Entrepreneurs Fit into the Tourism Discourse. İçinde P. J. Sheldon ve R. Daniele (Ed.), *Social Entrepreneurship and Tourism - Philosophy and Practice* (ss. 117-132). Cham: Springer.
- Mottiar, Z., Boluk, K. ve Kline, C. (2018). The Roles of Social Entrepreneurs in Rural Destination Development. *Annals of Tourism Research*, 68, 77-88.
- OECD (2020). *What is Social Entrepreneurship?*. <https://www.oecd.org/cfe/leed/social-entrepreneurship-oecd-ec.htm>, (Erişim tarihi: 14 Aralık 2021).
- Phi, G. T., Whitford, M. ve Dredge, D. (2017). Knowledge Dynamics in the Tourism-Social Entrepreneurship Nexus. İçinde P. J. Sheldon ve R. Daniele (Ed.), *Social Entrepreneurship and Tourism - Philosophy and Practice* (ss. 155-172). Cham: Springer.
- Sabancı Vakfı (2018a). *Boğatepe Köyü Kırsal Kalkınma İçin Model Oldu*. <https://www.sabancivakfi.org/tr/genel/bogatepe-koyu-kirsal-kalkinma-icin-model-oldu>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Sabancı Vakfı (2018b). *Boğatepe Çevre ve Yaşam Derneği*. <https://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/bogatepe-cevre-ve-yasam-dernegi>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Sabancı Vakfı/Fark Yaratıcılar (2021). *Türkiye'nin Fark Yaratıcıları*. <https://www.farkyaratıcılar.org/tr-tr/fark-yaratıcılar>, (Erişim tarihi: 14 Aralık 2021).
- Salih, Y. (2018, 10 Nisan). Merter'deki Fabrikayı Kapatıp Köyünün Kaderini Değiştirdi. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/merterdeki-fabrikayi-kapatip-koyunun-kaderini-degistirdi/410886>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Sentürk, M. ve Mengü, E. (2019). Sosyolojik Açıdan Sosyal Girişimcilik. *Journal of Economy Culture and Society*, 61, 355-369.
- Sheldon, P. J., Pollock, A. ve Daniele, R. (2017). Social Entrepreneurship and Tourism: Setting the Stage. İçinde P. J. Sheldon ve R. Daniele (Ed.), *Social Entrepreneurship and Tourism - Philosophy and Practice* (ss. 1-18). Cham: Springer.
- Sigala, M. (2016). Learning with the Market: A Market Approach and Framework for Developing Social Entrepreneurship in Tourism and Hospitality. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(6), 1245-1286.

- Sönmez, Y. (2017, 24 Haziran). *Orada, Bir Mucize Köy Var Uzakta*. <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/orada-bir-mucize-koy-var-uzakta-40500731>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Şüyün, F. (2017). *Kars'ta "Tescilli" Lezzet Şenliği*. <https://www.dunya.com/yasam-keyfi/karsta-tescilli-lezzet-senligi-haberi-374143>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Tamadi (2021). *Turkey Tours*. <https://tamadi.org/turquie/>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- UNDP Türkiye (2020, 30 Kasım). *Kars, Dünyanın Sayılı Peynir Rotalarından Biri Olmaya Aday!*. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2020/11/Kars-peynir-rotasi.html>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- UNEP ve WTO (2005). *Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers*. Paris ve Madrid: UNEP ve WTO.
- von der Weppen, J. ve Cochrane, J. (2012). Social Enterprises in Tourism: An Exploratory Study of Operational Models and Success Factors. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3), 497-511.
- Wang, C., Duan, Z. ve Yu, L. (2016). From Nonprofit Organization to Social Enterprise - The Paths and Future of a Chinese Social Enterprise in the Tourism Field. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(6), 1287-1306.
- Wu, I. (2017). *IKG MORE - Travel Makes A Better World*. <https://www.changemakers.com/geotourismchallenge/entries/1kg-more-travel-makes-better-world>, (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- WWOOF (2021). *TaTuTa/WWOOF Türkiye nedir?*. <https://wwoofturkey.org/>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2021).
- Yıldırım, A. E. (2021, 13 Ocak). İlhan Koçulu'dan peynir dersi almak. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/ilhan-koculudan-peynir-dersi-almak/606781>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).

Örnek Olay ile İlgili Videolar:

- BBC News Türkçe (2018). *Karşılı Zümran Ömür: "Fenomenlik bizim işimiz değil, biz köy kadınıyız"*. <https://youtu.be/HdhS02MMtRw>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- CNN Türk (2018). *Nöbetçi Kütüphane ve Boğatepe Köyü Kadınlarının Hikayesi - Fark Yaratanlar*. https://youtu.be/_eF1pihpz2Y, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Çok Okuyan Çok Gezen (2019). *Kars Boğatepe Köyü | Peynir Müzesi | Zümran Ömür*. <https://youtu.be/XRVUwpZ2PhU>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- FOX (2021). *Zümran Ömür'ün Hikayesi İlham Verdi - Kadının Eseri 9. Bölüm*. <https://youtu.be/IDM4AxvAytg>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Global Gastroekonomi Zirvesi (2019). *2. Global Gastroekonomi Zirvesi: İlhan Koçulu*. <https://youtu.be/rrydgRla9V4>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).

- Habertürk TV (2018). *Kars'ta Yaşayan Zümran Ömür Sosyal Medya Fenomeni Oldu*. <https://youtu.be/7thALxSXTWg>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Habertürk TV (2019). *Kars'tan Çıkan Bir Başarı Hikayesi*. <https://youtu.be/FIkimpAE5no>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Ruhun Doysun (2018). *İyileştiren, Şıfalı Bitkilerde Kadın Eli | Zümran Ömür | Grundig | Ruhun Doysun*. <https://youtu.be/HGx50o8V-2Y>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- Sade Film (2021). *Gastronominin Kadınları Teaser: Zümran Ömür*. <https://youtu.be/NSvUoV22gy0>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- TEDx Talks (2017). *“Ağzımıza tat, damımıza koku geldi” | 2017 | İlhan Koçulu | TEDxReset*. <https://youtu.be/fYbfWXLvn4Q>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- TEDx Talks (2018). *Fenomenlik Bizim İşimiz Değil, Biz Köy Kadınıyız. | Zümran Ömür | TEDxBursa*. <https://youtu.be/lorZ51L1TFU>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).
- TV360 (2020). *Açelya Akkoyun ile Akla Takılanlar | Anadolu Kadını Zümran Ömür*. https://youtu.be/2G_wLlDXryg, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2021).

KRİZLER HER ZAMAN YIKICI MIDIR? ÇALKANTILI DÖNEMLERDE TURİZM SEKTÖRÜ İÇİN YENİ GİRİŞİMCİLİK FIRSATLARI

Öğr. Gör. Dr Filiz Özlem ÇETINKAYA

GİRİŞ

Dünyadaki turizm hareketleri, meydana gelen birçok olaydan etkilenmektedir. Bu olaylar; kimi zaman savaş, kimi zaman iklimsel değişiklikler, kimi zaman ekonomik buhranlar ve kimi zaman da salgın bir hastalık olabilmektedir. Özellikle ekonomilerini büyük ölçüde turizm gelirlerine bağlayan ülkeler için bu tür durumlar, çalkantılara neden olmakta ve çoğu zaman baş edilmesi güç kriz durumlarına yol açmaktadır.

Küreselleşmenin; ülkeleri ve ülke ekonomilerini her geçen gün artarak karşılıklı olarak birbirine bağlamasıyla, kriz de küresel bir olgu hâline gelmiştir. Dünyanın herhangi bir yerinde baş gösteren bir kriz türü stratejik konumuna ve önemi-ne göre artık diğer ülkelerin de olumsuz etkilenmesine sebep olabilmektedir (Akıncı, 2011:133). Bu nedenle işletmeler, küresel gelişmelere ayak uydurabilmek için, gün be gün hızlı bir şekilde değişim gösteren araçları, değişmeyen evrensel amaçlar için kullanabilmelidirler (Gürdoğan, 2009:70).

Ülkemizde devlet eliyle turizmde kriz durumları için bazı tedbirler alınmaktadır. Bu kapsamda, Kültür ve Turizm Bakanlığının (2007: 56), Türkiye Turizm Stratejisi 2023 (Eylem Planı 2007-2013) raporunda (alternatif tanıtım senaryolarının belirlenmesi eylem planı); turizm sektörünün yaşanabilecek olumsuzluklardan en kolay etkilenen sektör olması nedeniyle, “etkin kriz yönetiminin” temellerinin atılması ve olumsuzluklar karşısında uygulanabilecek alternatif stratejilerin belirlenmesi hususu yer almaktadır.

Ancak devlet eliyle alınan tedbirler, tek başına, işletmelerin krizle mücadele etmesinde yeterli değildir. İşletmelerin de bu sürece uyum göstermesi ve alınan genel tedbirleri işletmeye adapte etmeleri gerekmektedir. İşletmelerin tümü için bu süreç aynı şekilde seyretmemektedir. Ülkesinin kaynaklarını ürün ve/veya hizmete

Öne Çıkanlar

- Krizler her zaman yıkıcı değildir.
- Kriz sürecinde paydaşların katılımı oldukça önemlidir (Mısır turizmi örneği)
- Kriz dönemlerinde turizm sektörü için fiyat düşürmek, ucuz ülke imajının uzun süre değiştirilememesine neden olur.
- Medyayla iyi ilişkiler kurulması, en hızlı ve doğru iletişimi sağlar.
- Ürünlerde optimum çeşitlendirmeye gidilmelidir.
- Krizlere alışılabilmiş tek bir açıdan değil, girişimcilik fırsatları olarak da bakmaya çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akım, F. (2020-Güz). Türkiye’de Kriz Yönetimi Alanında Yazılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Global Media Journal TR Edition*, 11 (21), 234-250.
- Akıncı, Z. (2011). Konaklama İşletmelerinde Kriz Sürecinde İnsan Kaynakları Yönetiminin Rolü ve Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (4), 132-152.
- Akıncı, Z., Kayalar, M. ve Demirel, O. N. (2012). Konaklama İşletmelerinde Kriz Yönetimi: Yöneticilerin Kriz Yönetimi Yaklaşımına Yönelik Bir Uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49(572), 79-99.
- Aksu, M. (2008). Kriz Yönetimi – Krizleri Fırsata Çevirmenin Yolları. İstanbul: Kumsaati Yayınları.
- Alaeddinoğlu, F. ve Rol, S. (2020). Covid-19 Pandemisi ve Turizm Üzerindeki Etkileri. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 233-258.
- Asunakutlu, T., Safran, B. ve Tosun, E. (2003). Kriz Yönetimi Üzerine Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 141-163.
- Ateljevic, J. (2009). Tourism Entrepreneurship and Regional Development: Example from New Zealand. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 15(3), 282-308.
- Avraham, E. (2016). Destination Marketing and Image Repair During Tourism Crises: The Case of Egypt. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 28, 41-48.

- Aydın, E. ve Akyol, C. (2013). Otel İşletmelerinin Kriz Dönemlerinde Uyguladıkları Pazarlama Stratejileri: İstanbul'da Faaliyet Gösteren Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Nitel Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 10(1), 35-52.
- Aytekin, F. ve Açıkgöz, İ. (2011). Konaklama İşletmelerinin Kriz Döneminde Uyguladıkları Pazarlama Stratejileri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz (27), 1-21.
- Coombs, W. T. (2007). *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding*. Second Edition. USA: Sage Publications.
- Çakmak, T. F. (2019). *Turizm Endüstrisinde Bütüncül Yaklaşımla Kriz Yönetimi ve Örnek Olaylar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çetiner, N. ve Atar, A. (2021). "Sağlık Turizminde Lider-Üye Etkileşimi". *Sağlık Perspektifinden Örgütsel Psikoloji* (Ed. S. Urgan, ve P. Erdoğan). Konya, Eğitim Yayınevi.
- DHA (23.11.2016). *Uçak Krizinin Yıldönümünde Rus Turist Kaybı Yüzde 84*. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/antalya/ucak-krizinin-yildonumunde-rus-turist-kaybi-yuz-40285807> (Erişim Tarihi:18.01.2022).
- Eren, D. (2017). Nevşehir Turizm Sektörünün Değerlendirilmesi. *Türsab&Tuader Turizm Sektör Raporu*. https://www.tursab.org.tr/haberler/tursab-tuader-turizm-sektor-raporu-yayinlandi_16736.
- Gerçik, İ. Z. (2017). *Yöneticiler İçin Gerçek Kriz Öyküleri – Kriz Yönetimi ve Kurum Kültürü*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Glaesser, D. (2005). *Turizm Sektöründe Kriz Yönetimi*. (Çev. A. Bahadır Ahıska) İstanbul: Set-Systems Yayıncılık.
- Glaesser, D. (2006). *Crisis Management in the Tourism Industry*. Burlington: Elsevier.
- Gönen, İ. (2012). *Konaklama İşletmelerinde Kriz Yönetimi (Krizler ve Stratejik Yaklaşımlar)*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Gürdoğan, N. (2009). "Kriz Dönemlerinde Ortaklık Yapmak ve Girişimcilik". *Krizlerde Girişimcilik ve Ticaret-Altı Uzmandan Öneriler* (Ed. Genç MÜSİAD Ankara Şubesi), Ankara: Semih Ofset.
- Hürriyet Gazetesi (30 Mayıs 1999). *Mısır'ın Yaptığını Biz Yapamadık*. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/misirin-yaptigini-biz-yapamadik-39082540> (Erişim Tarihi: 23 Aralık 2021).
- Kargül, İ. D. (2015). *Girişimcilikte Yön Tayini*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Köroğlu, A. (2004a). Turizm İşletmelerinin Muhtemel Krizlere Yönelik Hazırlık Çalışmaları ve Seyahat Acentalarında Bir Uygulama. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 69-87.

- Köroğlu, A. (2004b). *Turizmde Kriz Yönetimi (Otel İşletmelerinde ve Seyahat Acentalarında Bir Uygulama)*. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı.
- Küçükaltan, D., Aydın Tükel Türk, Ş. ve Çiftçi, G. (2015). *Otel İşletmelerinde Kriz Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Luecke, R. (2015). *Kriz Yönetimi – Felaketleri Önleme Becerinizi Geliştirin* (Çev. Ö. Sarıkaya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mair, J., Ritchie, B. W. ve Walters, G. (2014). Towards a Research Agenda for Post-Disaster and Post-Crisis Recovery Strategies for Tourist Destinations: A Narrative Review. *Current Issues in Tourism*, 1-26.
- Öneren, M., Çetiner, N., Arar, T. ve Yurdakul, G. (2019). The Effect of Proactive Personality on the Relationship Between Emotional Intelligence and Burnout Syndrome: A Case Study on Academic Staff Working in Public Universities of Aegean and Central Anatolia Regions. *Journal of Business Research Turk*, 11(1), 575-586.
- Özdemir, M. ve Çetiner, N.(2021). Akıllı Telefon Bağımlılığının Çalışanların İş Tatminleri Üzerine Etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 1679-1694.
- Seçilmiş, C. ve Düşmezkalender, E. (2020). Kriz Algısının Girişimcilik Niyeti Üzerindeki Etkisi: Özyeterliğin Aracılık Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 2142-2150.
- Seçilmiş, C. ve Sarı, Y. (2010). Kriz Dönemlerinde Konaklama İşletmelerinin Kriz Yönetimi Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 501-520.
- Stocker, K. P. (1997). *A Strategic Approach to Crisis Management*. In C. L. Caywood (Ed.), *The Handbook of Strategic Public Relations & Integrated Communications* (pp.189-203). Boston: McGraw Hill
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 (Eylem Planı 2007-2013)*. Ankara.
- Tekin, M. ve Zerenler, M. (2017). *İşletmelerde Kriz Yönetimi*. Konya: Günay Ofset.
- TurizmNews (09 Nisan 2020b). *Oteller için “Kriz Destek Paketi”*. URL: <https://www.turizmnews.com/oteller-icin-kriz-destek-paketi/18765/> (Erişim Tarihi: 23.12.2021).
- TurizmNews (25 Nisan 2020a). *TAV: “Krizden Güçlenerek Çıkacağız”*. URL: <https://www.turizmnews.com/tav-krizden-guclenerek-cikacagiz/18955/> (Erişim Tarihi: 23.12.2021).
- TurizmNews (02 Haziran 2021). *Turizmde Aşı Krizini Fırsata Çevirelim*. URL: <https://www.turizmnews.com/turizmde-asi-krizini-firsata-cevirelim/23272/> (Erişim Tarihi: 23.12.2021).

Tutar, H. (2016). *Kriz ve Stres Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

UNWTO (25 Feb. 2021a). *Harnessing The Power of Culture and Creativity in Tourism Recovery*. URL: <https://www.unwto.org/news/harnessing-the-power-of-culture-and-creativity-in-tourism-recovery> (Erişim Tarihi: 23.12.2021).

UNWTO (21 Jan. 2021b). *Global Tourism Crisis Committee Meets Again to Explore Safe Travel in Age of Vaccines*. URL: <https://www.unwto.org/news/global-tourism-crisis-committee-meets-again-to-explore-safe-travel-in-age-of-vaccines> (Erişim Tarihi: 23.12.2021).

Uzunoğulları, C. (24 Temmuz 2005). *Teröristler Mısır'ı Bombaladı Turizmciler Hiç Pes Etmedi*. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/teroristler-misir-i-bombaladi-turizmciler-hic-pes-etmedi-336951> (Erişim Tarihi: 23.12.2021).

Yakut Aymankuy, ř. (2001). Turizm Sektöründe Kriz Yönetimi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6) 105-118.

TURİZM SEKTÖRÜNDE AİLE İŞLETMELERİ

Öğr. Gör. Murat DURGUN
Prof. Dr. Berrin FİLİZÖZ

GİRİŞ

İşletme alanında dikkat çeken konulardan biri olan aile işletmelerine olan ilginin giderek arttığı, daha fazla bilimsel çalışmanın yapıldığı ve hatta spesifik olarak aile işletmeleri konusunda kongrelerin düzenlendiği görülmektedir. Aslında aile işletmelerini bu kadar popüler hâle getiren nedenlerin başında, mevcut işletmeler içinde aile işletmelerinin sayısal oranının azımsanmayacak kadar fazla olmasıdır.

En basit şekliyle aile bireyleri tarafından kurulan ve yönetilen işletme türü olarak tanımlanabilen aile işletmeleri, işletme ve işletmeyi kuran aile bireyleri arasındaki ilişkilerin yoğun bir şekilde yaşandığı işletmelerdir. Bu ilişkilerin sosyolojik, psikolojik, kültürel, hukuki, ekonomik, sosyal ve siyasal yönleri bulunmaktadır. Pek çok ülkede aile sahipliğinde olan, yönetiminde veya denetiminde aile bireylerinin olduğu işletmelerin nicel olarak fazla olması konuyu daha da önemli hâle getirmektedir. Özellikle tüm işletmeler içerisinde aile işletmelerinin yüksek oranda bulunması, bu işletmeleri ülke ekonomileri için de önemli ve değerli kılmaktadır.

Aile işletmelerinin faaliyet gösterdiği alanda başarılı olmasında ve rakiplerine karşı belirli bir rekabet üstünlüğü sağlamasında işletme yönetiminin büyük etkisi vardır. Bu anlamda aile işletmelerinde işletmeyi kuran girişimcinin gerek kendi bireysel özellikleri, gerekse diğer aile bireyleri ile olan ilişkilerinin ele alınması önemli bir konudur. Ayrıca işletmede yönetim devrinin kuşaktan kuşağa aktarılması ya da işletmenin halka arz edilmesi gibi çok sayıda kişi arasında paylaşım – ortaklığa açılması gibi durumlar, aile işletmelerinin başarısını ve rekabet gücünü etkileyen bir diğer faktördür (Akyol, 2010: 1).

Aile işletmeleri, ülke ekonomileri açısından önemli olduğu kadar toplumsal açıdan da önemlidir. Zira birçok ülkenin ekonomik çevresinin en önemli unsurlarından

KAYNAKÇA

- Alacaklıoğlu, Haluk. (2004), *Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma*, İSO Yayınları, No: 2004/5, İstanbul.
- Alayoğlu, Nihat (2003), *"Aile Şirketlerinde Yönetim ve Kurumsallaşma"*, Müsiad Yayınları, No:42, İstanbul, s:14.
- Akça, Neslihan. (2010). *Aile İşletmelerinin Tanımı, Özellikleri ve Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma, Denizli İlinde Bir Araştırma*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi: Denizli. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyol, Çetin. (2010) *Turizm Sektöründe Faaliyet Gösteren Aile İşletmelerinde Yaşanan Kurumsallaşma Sorunları; İstanbul'da Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi: Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Alkara, Murat ve Kiracı, İbrahim. (2009) *Aile İşletmelerinde Kurumsallaşmaya Verilen Önem ve Turizm Sektöründeki Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma: Alanya-Eskişehir Örneği Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, C:X I,S: I, ss: 167-197.
- Altındağ, Erkut. (2011). *Aile Şirketlerinde Stratejik Yönelim Düzeylerinin Tespiti ve Firma Performansı Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Argüden, Yılmaz. (2002), "Aile Şirketlerinde Kuşak Değişimi", <https://arguden.net/makale/aile-sirketlerinde-kusak-degisimi/>, Erişim Tarihi: 22.12.2021.
- Ateş, Mehmet, Rauf. (2009), *Yarının Aile Şirketleri*, İnno Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, Burhan., Seymen Aytemiz, Oya., ve Taşçı,D.A, Aslı., (2004) *Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma Süreci ve Sektörel Bir Uygulama, 1. Aile İşletmeleri Kongresi, Kongre Kitabı*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayını, 17-18 Nisan 2004, İstanbul, ss: 604-617
- Bayer, Ertuğrul. (2005). *İşletmelerde Kurumsallaşmanın Sorunsal Hale Gelmesi ve Kurumsallaşamama Nedenlerinin Belirlenmesi*, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/3, ss: 125- 142.
- Baykal, Adnan, Nur. (2004). *Mektuplarla Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma Babalar, Oğullar ve Kızlar*, Sistem Yayıncılık:351, 2. Baskı, İstanbul.
- Bortar Group, <https://bortargroup.com.tr/kurumsal/hakkımızda>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.
- Csakne Filep, Judit. ve Karmazin, György. (2016). Financial Characteristics of Family Businesses And Financial Aspects Of Succession. *Budapest Management Review*. 11, 46-59
- Çetin, Muharrem. ve Evcim, Uğur. (2009). *Örgütsel Kültürün Algılanmasında Metaforların Rolü. İletişim Fakültesi Dergisi*. (28), 185-220.
- Dalkılıç Çekin, Berrak. (2013). *Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma*. Caretta Yayınevi. İstanbul

- Deloitte (2010), "Rotasını Başarıya Çevirenler, Aile Şirketleri Araştırması 2010", <https://docplayer.biz.tr/1864827-Rotasini-basariya-cevirenler-aile-sirketleri-arastirmasi-2010.html>, Erişim Tarihi: 21.12.2021.
- Donnelley, R. G. (1964), "The Family Business", *Harvard Business Review*, Vol: 42, No:4, ss: 93-105.
- Genç, Nurullah., Kocasaraç, Sertan., Doğan, Mustafa. (2008), "Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Düzeyini Tespite Yönelik Bir Envanter Önerisi", 3. Aile İşletmeleri Kongresi-Kongre Kitabı, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları No: 78, İstanbul, s. 367-376.
- Genç Nurullah., Karcıoğlu Fatih. (2004), Aile İşletmelerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri-bir Uygulama, İstanbul Kültür Üniversitesi 1. Aile Şirketleri Sempozyumu Kitabı, İstanbul.
- Gülen, Dilek. (2005). *Aile İşletmelerinin Kurumsallaşması ve Bu Süreçte Yaşanan Sorunlar: Kahramanmaraş Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Kar, Muhsin., Zorkirişçi Ebru. ve Yıldırım, Metin. (2004). Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (8), ss: 87-112.
- Kırım, Arman. (2001). *Aile Şirketlerinin Yönetimi*, Sistem Yayınları, İstanbul.
- PwC (PricewaterhouseCoopers) (2021), "Aile Şirketleri Araştırması 2021", <https://www.pwc.com.tr/aile-sirketleri-arastirmasi-2021>, Erişim Tarihi: 22. 12. 20 21.
- Saral Kobal, Kezban. ve Aşkun Yıldırım, Olcay. (2016). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Sürecinde İkinci Kuşağın Yaşadığı Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*. 12(46), 97-120.
- Shanker, Melisa Carey. ve Astrachan, Joseph.H. (1996). Myths and Realities: Family Business's Contribution to US Economy – A Framework for Assessing Family Business Statistics, *Family Business Review*. 9-2, 107-123.
- Terzi, Harun. ve Pata, Uğur.Korkut. (2016). Türkiye'nin İktisadi Büyümesinde Turizm Sektörünün Katkısı, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 48, ss: 45-64
- Tuncel, Hatice.Tomris. (2011). *Aile Şirketlerinde Kurumsallaş(ama)ma*. Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları
- Yazıcıoğlu, İrfan. ve Koç, Hakan. (2009). "Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 21, ss: 497 – 507.
- Yeni Şafak Gazetesi, <https://www.yenisafak.com/arsiv/2002/subat/09/e3.html> Erişim Tarihi: 27.12.2021.
- Yıldız, Arif. (2008) *Aile İşletmelerine Tavsiyeler*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Yolaç, Sema. ve Doğan Ebru. (2011). "Küreselleşme Sürecinde Aile İşletmelerinde Yönetim ve Kurumsallaşma", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 61, Sayı: 2, ss: 83-110.

TURİZMDE KOBİ'LER VE YENİLİĞE ADAPTASYON

Dr. Öğretim Üyesi Ali DALGIÇ
Dr. Öğretim Üyesi Derya TOKSÖZ

GİRİŞ

Her geçen gün değişen çevrede faaliyet gösteren işletmeler, mikro ve makro açıdan kendilerini etkileyebilecek unsurları dikkatli bir şekilde takip etmek zorundadır. İşletmenin yakın çevresinde bulunan müşteriler, rakipler, tedarikçiler, araçlar, çalışanlar vb. unsurların yanı sıra ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel, hukuksal, politik vb. unsurların göz önüne alınarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. İşletmeler yakın çevrelerini etkileyebilirken makro çevre unsurlarından doğrudan ve dolaylı olarak etkilenecek faaliyetlerini bu çerçevede değiştirmeleri gerekebilir. Gerek imalat gerekse hizmet sektöründe faaliyet gösterilsin pazarda yer alan ve doğrudan etki gösteren unsurların sürekli olarak kontrol edilmesi gerekmektedir. Rakiplerin ürettiği olduğu ürün ya da verdikleri hizmetler, rakiplerin yaptığı yenilikler, müşterilerin istek ve ihtiyaçları, müşterilerin tüketici davranışları gibi hususlara dikkat edilmesi işletmeler açısından avantaj sağlayacaktır. Bu durum turizm sektörü açısından ele alındığında; kendi pazar paylarını korumak ve arttırmak, müşterilerini memnun etmek, müşterilere iyi bir deneyim sunmak, kârlılığını arttırmak ve rekabet avantajı yaratmak için işletmelerin öncelikli olarak yakın çevresini göz önünde bulundurması gerekmektedir. Turizm sektöründe faaliyet gösteren büyük çaplı işletmeler bu durumu daha kolay gerçekleştirebilirken küçük çaplı ya da diğer bir ifade ile KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme) kapsamına giren işletmeler zorluk yaşayabilmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin çoğunu KOBİ'ler oluşturmaktadır. Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise tüm sektörlerde yer alan işletmelerin %90'ından fazlasını KOBİ'lerin oluşturduğunu söylemek mümkündür (Avcı, Madanoğlu ve Okumuş, 2011). KOBİ'ler, ekonomik yapı içerisinde her zaman var olan ancak özellikle teknolojik yeniliklerin çığır açma sürecinde önemi daha da fark edilen ekonomik birimlerdir. Günümüzde, KOBİ'lerin

ında genel bilgiler verilmiş ve anlatım turizm sektöründeki KOBİ'lere indirgenerek özelleştirilmiştir. Sonrasında, yenilik kavramı detaylı olarak okuyuculara sunulmuş, turizmde yenilik, turizm sektöründe yer alan KOBİ'ler için yenilik unsurları, yeniliğe adaptasyon ve adaptasyon stratejileri açıklanmıştır. Buna ek olarak, turizm sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerdeki “yenilik” ve “adaptasyon” ile ilgili örnek olaylar ele alınmıştır. Bölüm, sonuç ve öneriler kısmıyla sonlandırılmıştır.

KOBİ KAVRAMI VE TURİZMDE KOBİ'LER

Literatüre bakıldığında, KOBİ'nin ne olduğunu açıklayan ve üzerinde uzlaşma sağlanan belirli bir tanımın olmadığı görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, KOBİ'leri tanımlamada küresel kabul görmüş ve fikir birliğine varılmış ortak bir karar bulunmamaktadır (Çelikkol, Çelikkol ve Koç, 2008). Her ülkenin kendi ekonomik yapısına göre belirlediği kriterler olduğu gibi bölgesel bazlı ölçütler de mevcuttur. Örneğin, Avrupa Komisyonu KOBİ kavramı kapsamında bir tanım geliştirmiştir. Komisyonun sınıflandırma kriterlerine göre, 250 kişiden daha az çalışan istihdam eden bir işletme orta ölçekli olarak sınıflandırılırken 50 kişiden daha az çalışan istihdam eden bir işletme küçük ölçekli şeklinde sınıflandırılmaktadır. 10 kişiden daha az çalışan istihdam eden işletmeler ise mikro-işletme olarak nitelendirilmektedir (Bouanani, 2021). Tablo 1'de Avrupa Komisyonu'na göre KOBİ'lerin sınıflandırılmasına dair ayrıntılı bilgi yer almaktadır.

Tablo 1. Avrupa Komisyonuna Göre KOBİ Sınıflandırma Ölçütleri

İşletmenin Kategorisi	Çalışan sayısı	Ciro	veya	Bilançonun toplamı)
Mikro İşletme	<10	≤ 2 m €		≤ 2 m €
Küçük İşletme	<50	≤ 10 m €		≤10 m €
Orta Büyüklükte İşletme	<250	≤ 50 m €		≤ 43 m €

Kaynak: European Commission, 2020.

Türkiye’de küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin desteklenmesi hedefiyle görev yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı’nın (KOSGEB) temel kuruluş amacı ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktır. 20 Nisan 1990 tarihinde kurulan KOSGEB misyonunu “KOBİ ve girişimcilerin rekabet güçlerini geliştirecek destek ve hizmet-

Öne Çıkanlar

- Ürün/hizmet yeniliği, mevcut ürün/hizmet özelliklerinin iyileştirilmesi yoluyla işletmenin büyümesini sağlayan ve rekabet gücünü arttırmayı hedefleyen bir stratejidir.
- Turizm alanında yapılan yenilikler, “düzenli yenilikler”, “niş yenilikler”, “mimari yenilikler” ve “devrim niteliğinde yenilikler” olmak üzere dört kategoride ele alınabilir.
- Yeniliğe adaptasyonu, “göreceli avantaj”, “uyumluluk”, “karmaşıklık/karmaşık olmayan düzenleme”, “gözlemlenebilirlik” ve “denenebilirlik” unsurları kolaylaştırabilir.
- İstihdam açısından önemli bir sektör olan turizm sektörü genellikle KOBİ ağırlıklı faaliyet göstermektedir.
- Turizm işletmelerindeki KOBİ'ler, rekabeti ve verimliliği artıran girişimcilik ve yenilik faaliyetlerini destekler.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A. (2012). Understanding small tourism businesses: A perspective from Turkey. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 19, 31-47.
- Alexis, P. (2017). R-Tourism: Introducing the potential impact of robotics and service automation in tourism. *Ovidius University Annals. Series Economic Sciences*, 17(1), 211-216.
- Avermaete, T., Viaene, J., Morgan, E. J. ve Crawford, N. (2003). Determinants of innovation in small food firms. *European Journal of Innovation Management*, 6(1), 8-17.
- Aykın, S. M. (2001). Turizm KOBİ'leri ve Avrupa Birliği'nin turizm sektörüne yönelik yol haritası. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 141-150.
- Bakanlar Kurulu Kararı (2018). Sayı: 11828.
- Bouanani, K. (2021). Kurumsal Yönetim ve KOBİ'lerin Performansı (Fas Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Can, Ö., (2021). Covid-19 Salgınının Türkiye'deki işletmelere etkileri: Sorunlar, dönüşümler, olanaklar. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(3), 833-863.
- Çayın, M., ve Atalay, E. (2020). KOBİ'lerin Finansman Sıkıntılarının Giderilmesi ile Yerel Ekonomik Kalkınma İlişkisi: Batman İli Örneği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 35-49.

- Çelikkol, H., Çelikkol, M. ve Koç, Y. D. (2008). Ticaret bankacılığında yeni bir boyut: Ko-bi bankacılığı ve türkiye değerlendirmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 253-272.
- Çınar Ay, S. (2008), Türkiye’deki KOBİ’lerin finansman sorunları. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 4(1), 1305-7979.
- Dalgic, A. ve Birdir, K. (2020). *Smart hotels and technological applications*. In Handbook of research on smart technology applications in the tourism industry (pp. 323-343). IGI Global.
- Damanpour, F. ve Aravind, D. (2012). Managerial innovation: Conceptions, processes and antecedents. *Management and Organization Review*, 8(2), 423-454.
- Dogru, T., Isik, C. ve Sirakaya-Turk, E. (2019). The balance of trade and exchange rates: Theory and contemporary evidence from tourism. *Tourism Management*, 74, 12-23.
- European Commission. (2020). What Is An SME? Retrieved from European Commission: https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition_en. (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2021).
- Faria, A. C. S., ve Gomes, C. F. S. (2016). Service innovation performance applied on marketing solution a holistic approach. *Seget*, 2, 22-31.
- Gencan, M. (2018). Turizm sektörü KOBİ’lerinde finansal okuryazarlık: Trabzon ili örneği. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Getz, D. ve Carlsen, J. (2000). Characteristics and goals of family and owner-operated businesses in the rural tourism and hospitality sectors. *Tourism Management*, 21(6), 547–560.
- Greenan, N. (2003). Organisational change, technology, employment and skills: An empirical study of French manufacturing. *Cambridge Journal of Economics*, 27(2), 287-316.
- Gu, X., Ying, S., Zhang, W., ve Tao, Y. (2020). How Do Firms Respond to COVID-19? First Evidence from Suzhou, China. *Emerging Markets, Finance and Trade*, 56(10), 2181-2197.
- Hamel, G. ve Bren, B. (2007). *The future of management*. Harvard Business School Press, pp. 3-255.
- Hjalager, A. M. (2002). Repairing innovation defectiveness in tourism. *Tourism Management*, 23(5), 465-474.
- Hjalager, A. M. (2010). A review of innovation research in tourism. *Tourism Management*, 31(1), 1-12.
- Hoteldesigns (2018). 9 eye-catching hotel concepts from around the World. <https://hoteldesigns.net/industry-news/the-most-eye-catching-hotel-concepts-from-around-the-world/>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).

- Jaafar, M., Abdul-Aziz, A.R., Maideen, S.A. ve Mohd, S.Z. (2011). Entrepreneurship in the tourism industry: Issues in developing countries. *International Journal of Hospitality Management*, 30(4), 827–835.
- Jian, Z. ve Zhou, Y. (2015). Corporate social capital, market orientation, organizational learning and service innovation performance: An empirical survey in the Pearl River Delta of China. *Journal of Industrial Engineering and Management (JIEM)*, 8(2), 303-321.
- Karadeniz, E., Unur, K., Köşker, H. ve Zencir, B. (2015). Van ilinde faaliyet gösteren Kobi statüsündeki konaklama ve seyahat işletmelerinin finansal sorunlarının analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 85-98.
- Kazandzhieva, V., Ilieva, G. ve Filipova, H. (2017). The impact of technological innovations on hospitality service. Retrieved from [https:// www .res earchgate.net/publication/317290270](https://www.researchgate.net/publication/317290270).
- Kurt, G. ve Öztürk, V. (2008). BASEL II ve yeni Türk Ticaret Kanun tasarısı çerçevesinde KOBİ'lerin UFRS'ye uyum gerekliliği ve karşılaşılabilecek sorunlar ve çözüm önerileri. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 24, 37-54.
- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. (KOSGEB), (2020). SME Definition in Turkey. <https://en.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/5667/definitions-and-regulations>. (Erişim Tarihi: 02 Ocak 2022).
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, (KOSGEB), (t.y.). [https:// www. kosgeb. gov. tr/ site/ tr/ genel /ko bimiyi m /0/kobimiyim-testi](https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/ko-bimiyi-m/0/kobimiyim-testi), (Erişim tarihi: 02 Ocak 2022).
- Lita, R. P., Faisal, R. F. ve Meuthia, M. (2020). Enhancing small and medium enterprises performance through innovation in Indonesia: A framework for creative industries supporting tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 11(1). 155-176.
- OECD/Eurostat (2005), Oslo manual: Guidelines for collecting and interpreting innovation data, 3rd Edition, The Measurement of Scientific and Technological Activities, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264013100-en>.
- Oslo Kılavuzu, (2005). Yenilik verilerinin toplanması ve yorumlanması için ilkeler, [https:// www.tubitak .gov.tr/tubitak_ content_ files/ BTYPD/kila vuzlar/Oslo_ Presentation.pdf](https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/kila_vuzlar/Oslo_Presentation.pdf), (Erişim tarihi: 20 Kasım 2021).
- Ottenbacher, M. ve Gnoth, J. (2005). How to develop successful hospitality innovation. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 46(2), 205-222.
- Özdemir, S., Ersöz, H., ve Sarioğlu, H. (2007). Küçük girişimciliğin artan önemi ve KOBİ'lerin Türkiye ekonomisindeki yeri. *Journal of Social Policy Conferences*, 53, 173-230.

- Öztürk, Ö. (2007). İstihdam konusunda KOBİ'lerin önemi ve KOBİ alanında eğitim istihdam ilişkisi açısından kamu istihdam kurumunun rolü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Pikkemaat, B. (2008). Innovation in small and medium-sized tourism enterprises in Tyrol, Austria. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 9(3), 187-197.
- Prahalad, C. K. ve Ramaswamy, V. (2004). Co-creation experiences: The next practice in value creation. *Journal of Interactive Marketing*, 18(3), 5-14.
- Resmî Gazete (2012). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete, 04.11.2012, Sayı: 790.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations (5th Ed)*. Free Press, New York, NY.
- Russell, R. ve Faulkner, B. (2004). Entrepreneurship, chaos and the tourism area lifecycle. *Annals of Tourism Research*, 31(3), 556-579.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Shaw, G., ve Williams, A. (2004). *From lifestyle consumption to lifestyle production: Changing patterns of tourism entrepreneurship*. In Thomas, R., ed, *Small Firms in Tourism. International Perspectives*, Elsevier, London, pp 99-113.
- Soegjobs (2021). Most innovative hotel concepts in the World. <https://www.soegjobs.com/innovative-hotel-concepts-world/>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Springwise (2020). Top 7 travel and tourism innovations from 2020. <https://www.springwise.com/innovation-snapshot/travel-tourism-business-ideas-2020>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Şimşek, E. ve Cinnioğlu, H., (2020). Akıllı turizm destinasyonlarındaki otellerin karekod kullanımı: İstanbul Smart Beyoğlu üzerine bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(3), 675-690.
- Tambunan, T. (2007). Development of SMEs in a developing country: The Indonesian story. *Journal of Business and Entrepreneurship*, 19(2), 60.
- Therobotreport (2016). Henn-na Hotel: A strange hotel staffed by robots. <https://www.therobotreport.com/henn-na-hotel-a-strange-hotel-staffed-by-robots/>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Thomas, R., Shaw, G. ve Page, S.J. (2011). Understanding small firms in tourism: A perspective on research trends and challenges. *Tourism Management*, 32(5), 936-976.

- Tian, X., Wang, C., Li, X., Niu, P. ve Si, W. (2016). The relationship among social capital, service types and service innovation performance in logistics enterprises. *American Journal of Industrial and Business Management*, 6(8), 900-913.
- Toivonen, M. ve Tuominen, T. (2009). Emergence of innovations in services. *The Service Industries Journal*, 29(7), 887-902.
- Trendhunter (2017a). The ecoyoga center features a luxurious bath beside a waterfall. <https://www.trendhunter.com/trends/the-ecoyoga-center>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Trendhunter (2017c). The Gregory Hotel offers an 'ex-stream-ly cozy package'. <https://www.trendhunter.com/trends/the-gregory-hotel>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Tseng, C. Y., Kuo, H. Y. ve Chou, S. S. (2008). Configuration of innovation and performance in the service industry: Evidence from the Taiwanese hotel industry. *The Service Industries Journal*, 28(7), 1015-1028.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2020). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2020. Sayı: 41129. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-Istatistikleri-2020-41129> (Erişim tarihi: 04 Ocak 2022).
- Van der Wiele, T. (2007). Longitudinal measurement in organisational transformation: A case of a Dutch Flex Company. *Service Business*, 1(1), 25-40.
- Weiermair, K. ve Pikkemaat, B. (2005). *Can destinations create customer value through innovation?* In *Innovation in Tourism - Creating Customer Value* (Ed.; Keller, P. ve Bieger, T). 213-228.
- Xotels (2021). Most innovative hotel concepts & ideas. <https://www.xotels.com/en/hotel-management/innovative-hotel-concepts>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Yun, H. J. (1999). A study on the globalization strategy of hotel companies (Doctoral dissertation, KDI School).

KIRSAL GİRİŞİMCİLİK: KIRSAL ALANLARDA TURİZM GİRİŞİMCİLERİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet ERTAŞ

GİRİŞ

Kırsal turizm; kırsal alanlarda gerçekleştirilen, özellikle ekonomik kalkınma için önemli bir güç olan, tarımsal alanları ve doğayı temel alan bir turizm türüdür (Lane, 1994). Ayrıca kırsal turizm çok yönlü yapısından dolayı kırsal alanların doğal ve kültürel varlıklarını sürdürülebilir bir gelir aracı hâline getiren çiftlik/tarım turizmi, kültürel miras turizmi, sanat turizmi, doğa turizmi, macera turizmi, yayla turizmi, orman turizmi ve eko-turizm gibi birçok turizm türünü kapsayan bir faaliyettir (Aref ve Gill, 2009; Cengiz ve Akkuş, 2012; Kline ve Milburn, 2010; Soykan, 2003). Diğer bir tanımda kırsal turizm, kentsel olmayan ortamlarda tarım ve doğa temelli olan, açık alan rekreasyonu yapılabilecek ortamlara sahip, turistlere yönelik yerel mutfak, kültür, miras ve sanat deneyimleri içeren ve dinlenme ve rahatlatma alanları sunan bir turizm türüdür (Joppe ve Brooker, 2013).

Kırsal turizm, büyük şehirler, tatil köyleri ve ikincil konutlar hariç olmak üzere kırsal alanlarda gerçekleşen her türlü turizm ve konaklama faaliyetlerini kapsamaktadır (Baum ve Gramzow, 2009). Bu doğrultuda kırsal turizm, kırsal alanlarda gerçekleşen, turistlerle yerel halkın yakın temasta olduğu, turistlerin aktif olarak yerel halkın yaptığı etkinliklere katıldığı ve yerel halkın gelenek, görenek ve yaşam tarzlarına dâhil olduğu turizm türüdür (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (BMDTÖ), 2021). Ayrıca doğa ve yerel odaklılık, açık alan rekreasyonu yapılabilecek ve yerel halk ile bir araya gelinebilecek ortamlara sahip olma, kaynakları verimli kullanma, çevresel ve kültürel olumsuz etkileri asgari düzeye indirme, tarımsal ürün çeşitliliğini koruma ve yerel halka dönük istihdam olanaklarını geliştirme kırsal turizmin özellikleri arasındadır (Boyacıoğlu, 2014).

Kırsal turizm önemli bir yerel kalkınma aracıdır. Dolayısıyla kırsal alanların ekonomik büyümesi ve sosyokültürel gelişimi, hizmet sunumunun iyileşmesi ve

girişime başlamalarını önermektedir. Ayrıca Ayda Kalelioğlu işletmelerin ileride büyümek isteyeceklerini de göz önünde bulundurarak, şarap üretimi konusundaki izinlerin ilgili kurumlardan alınması gerektiğini belirtmektedir. İşletmenin dış çevresinin, şarap üretim kapasitesinin, hedef pazarının ve kitlesinin çok iyi belirlenmesi gerektiğini belirten Ayda Kalelioğlu, gelecek dönemde büyümek isteyen işletmelerin bu noktaları değiştirmelerinin çok zor olduğunu dile getirmektedir.

Ayda Şarapçılık ve Bağcılık hem girişimcilik hem de alanlarında eğitimli olan girişimciler tarafından kurulmuştur. İşletme kuruluş aşamasında yerel yönetimler tarafından desteklenmiştir ve hibe almıştır. Bu bölümde de anlatılan kırsal girişimciliğin önündeki önemli engellerden olan eğitimsizlik ve yerel yönetimlerin desteklerindeki yetersizlik, Ayda Şarapçılık ve Bağcılık girişimi örneği için geçerli değildir. Mevcut durum işletmenin başarılı ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Ayrıca Ayda Şarapçılık ve Bağcılık, kırsal bölge için örnek bir girişimciliktir ve başarıları bölgeye daha fazla kırsal girişimcinin gelmesini sağlamaktadır. Tüm bunlardan yola çıkarak, yapılacak kırsal girişim konusunda eğitimli olmak ve yerel yönetimler tarafından yeni girişimciliğin desteklenmesi işletmelerin başarılı olması için önemlidir.

Not: Örnek olay, 09.12.2021 tarihinde Ayda Şarapçılık ve Bağcılık işletmesinin sahibi Ayda Kalelioğlu ile yapılan görüşme ve Ayda Şarapçılık ve Bağcılık işletmesinin internet sitesindeki bilgiler aracılığıyla bir araya getirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aref, F. ve Gill, S. S. (2009). Rural tourism development through rural cooperatives. *Nature and Science*, 7(10), 68-73.
- Ayda Bağları Winery and Vineyards. (2021). *Bir tutkunun hayata geçme hikâyesi*. <https://www.aydawines.com.tr/>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2021).
- Aydemir, B., Uzun, D. ve Göçmen, Z. G. (2016). Ödemiş-Tire-Kemalpaşa yöresi kırsal turizm ve girişimciliğini tespiti yönelik bir araştırma. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 6(2), 01-06.
- Aziz, R. C., Hashim, N. A. A. N. ve Awang, Z. (2018). Tourism development in rural areas: Potentials of appreciative inquiry approach. *Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts*, 10(1), 59-75.
- Baum, S. ve Gramzow, A. (2009). Rural tourism: An opportunity for the development of rural areas in Poland?. *Rural Areas and Development*, 6, 61-80.

- Baykal F., Yıldız, S. ve Ataberk, E. (2020). İzmir kırsalında agroturizmin gelişme potansiyeli: Engeller ve geleceğe bakış. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4(2), 143-162.
- Beeton, S. (2002). Entrepreneurship in rural tourism? Australian landcare programs as a destination marketing tool. *Journal of Travel Research*, 41(2), 206-209.
- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (BMDTÖ). (2021). *Rural tourism*. <https://www.unwto.org/rural-tourism>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2021).
- Bosworth, G. ve Farrell, H. (2011). Tourism entrepreneurs in Northumberland. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1474-1494.
- Boyacıoğlu, E. Z. (2014). Kırsal turizmde kadın girişimciliği: Edirne örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 4(2), 82-90.
- Calza, F., Go, F. M., Parmentola, A. ve Trunfio, M. (2018). European rural entrepreneur and tourism-based diversification: Does national culture matter?. *International Journal of Tourism Research*, 20(5), 671-683.
- Castro, C. ve Ferreira, F. A. (2019). Entrepreneurs' self-perception of skills in rural tourism. *European Journal of Tourism Research*, 21, 50-68.
- Cengiz, G. ve Akkuş, Ç. (2012). Kırsal turizm kapsamında yöre halkının kalkındırılması: Erzurum örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(1), 61-74.
- Cunha, C., Kastenholz, E. ve Carneiro, M. J. (2020). Entrepreneurs in rural tourism: Do lifestyle motivations contribute to management practices that enhance sustainable entrepreneurial ecosystems?. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 44, 215-226.
- Dashper, K. (Ed.). (2015). *Rural tourism: An international perspective*. Birleşik Krallık: Cambridge Scholars Yayıncılık.
- Eschker, E., Gold, G. ve Lane, M. D. (2017). Rural entrepreneurs: what are the best indicators of their success?. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 24(2), 278-296.
- Farahani, H., Bayazidi, S., Jahansoozi, M. ve Broki-Milan, A. (2021). Evaluation of barriers to tourism entrepreneurship development in rural areas (Case study: Tourism target villages - Chaldoran County, Iran). *Journal of Research & Rural Planning*, 10(1), 25-42.
- Fidan, F. ve Nam, D. (2012). Kırsal turizmde yeni dinamikler: Kadın girişimciler-Taraklı örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 51-57.
- Getz, D. ve Carlsen, J. (2000). Characteristics and goals of family and owner-operated businesses in the rural tourism and hospitality sectors. *Tourism Management*, 21(6), 547-560.

- Ghorbanzadeh, M. (2018). Rural tourism entrepreneurship survey with emphasis on eco-museum concept. *Civil Engineering Journal*, 4(6), 1403-1414.
- Güzel, Ö., Ehtiyar, R. ve Ryan, C. (2021). The Success Factors of wine tourism entrepreneurship for rural area: A thematic biographical narrative analysis in Turkey. *Journal of Rural Studies*, 84, 230-239.
- Jaafar, M., Lonik, K. A. T., Nordin, A. O. S. ve Abdullah, S. (2014). Entrepreneurship development of rural tourism: Exploring a cooperative business model. *World Applied Sciences Journal*, 31(4), 573-582.
- Jaafar, M., Rasoolimanesh, S. M. ve Lonik, K. A. T. (2015). Tourism growth and entrepreneurship: Empirical analysis of development of rural highlands. *Tourism Management Perspectives*, 14, 17-24.
- Joppe, M. ve Brooker, E. (2013). Rural Tourism: An Internal Perspective on Challenges and Innovation. *Journal of Tourism*, 14(1), 31-44.
- Joppe, M., Brooker, E. ve Thomas, K. (2014). Drivers of innovation in rural tourism: The role of good governance and engaged entrepreneurs. *The Journal of Rural and Community Development*, 9(4), 49-63.
- Kallmuenzer, A. ve Peters, M. (2018). Entrepreneurial behaviour, firm size and financial performance: The case of rural tourism family firms. *Tourism Recreation Research*, 43(1), 2-14.
- Karaturhan, B., Ünsal, G., Issabek, B. ve Güler, D. (2017). İzmir ilinde kırsal kadın girişimciliği ve bunu etkileyen faktörler. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 23(1), 85-91.
- Koutsou, S., Notta, O., Samathrakakis, V. ve Partalidou, M. (2009). Women's entrepreneurship and rural tourism in Greece: Private enterprises and cooperatives. *South European Society and Politics*, 14(2), 191-209.
- Kline, C. ve Milburn, L. A. (2010). Ten categories of entrepreneurial climate to encourage rural tourism development. *Annals of Leisure Research*, 13(1-2), 320-348.
- Koh, K. (2002). Explaining a community tourist scape: An entrepreneurship model. *International Journal of Hospitality and Tourism Administration*, 3(2), 21-48.
- Lane, B. (1994). What is rural tourism?. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1-2), 7-21.
- Lebambo, M. (2019). The role of entrepreneurial policies in developing rural tourism entrepreneurship in South Africa. *African Journal Hospitality Tourism and Leisure*, 8(3), 1-21.
- Lordkipanidze, M., Brezet, H. ve Backman, M. (2005). The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13(8), 787-798.
- Madanaguli, A. T., Kaur, P., Bresciani, S. ve Dhir, A. (2021). Entrepreneurship in rural hospitality and tourism. A systematic literature review of past achievements and future promises. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(8), 2521-2558.

- Markantoni, M. ve Van Hoven, B. (2012). Bringing 'invisible' side activities to light. A case study of rural female entrepreneurs in the Veenkoloniën, the Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 28(4), 507-516.
- Marques, L. ve Cunha, C. (2013). Literary rural tourism entrepreneurship: Case study evidence from Northern Portugal, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 5(3), 289-303.
- McElwee, G. ve Atherton, A. (2011). Rural entrepreneurship. İçinde L. Dana (Editör), *World encyclopedia of entrepreneurship* (ss. 512). Birleşik Krallık: Edwar Edgar Publishing.
- McGehee, N. G. ve Kim, K. (2004). Motivation for agri-tourism entrepreneurship. *Journal of Travel Research*, 43(2), 161-170.
- McGehee, N. G. ve Kline, C. S. (2008). Entrepreneurship and the rural tourism industry: A primer. İçinde G. Moscardo (Editör), *Building community capacity for tourism development* (ss. 123-141). Birleşik Krallık: CABI.
- Mohd Zin, M. ve Ibrahim, H. (2020). The influence of entrepreneurial supports on business performance among rural entrepreneurs. *Annals of Contemporary Developments in Management & HR*, 2(1), 31-41.
- Moric, I. (2013). The role and challenges of rural tourism development in transition countries: Montenegro experiences. *Turizam*, 17(2), 84-95.
- Moscardo, G. (2014). Tourism and community leadership in rural regions: Linking mobility, entrepreneurship, tourism development and community well-being. *Tourism Planning & Development*, 11(3), 354-370.
- Mura, L. ve Ključnikov, A. (2018). Small businesses in rural tourism and agro tourism: Study from Slovakia. *Economics & Sociology*, 11(3), 286-300.
- Nawai, N. ve Shariff, M. N. M. (2011). The importance of micro financing to the microenterprises development in Malaysia's experience. *Asian Social Science*, 7(12), 226-238.
- Nunkoo, R. ve Gursoy, D. (2012). Residents' support for tourism: An identity perspective. *Annals of Tourism Research*, 39(1), 243-268.
- Ongun, U., Gövdere, B. ve Kösekahyaoglu, L. (2018). Kırsal turizm kapsamında yerel halkın beklentileri: Isparta Kuyucak Lavanta Vadisi örneği. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 7(2), 43-58.
- Phelan, C. ve Sharpley, R. (2011). Exploring agritourism entrepreneurship in the UK. *Tourism Planning & Development*, 8(2), 121-136.
- Randelli, F. ve Martellozzo, F. (2019). Is rural tourism-induced built-up growth a threat for the sustainability of rural areas? The case study of Tuscany. *Land Use Policy*, 86, 387-398.
- Roberts, L. ve Hall, D. (2001). *Rural tourism and recreation: Principles to practice*. Birleşik Krallık: CABI.

- Saleem, S. (2011). Examining success factors: Entrepreneurial approaches in mountainous regions of Pakistan. *European Journal of Business and Management*, 3(4), 56-68.
- Saxena, G., Clark, G., Oliver, T. ve Ilbery, B. (2007). Conceptualizing integrated rural tourism, *Tourism Geographies*, 9(4), 347-370.
- Sharif, N. M. ve Lonik, K. A. T. (2017). Sustaining the entrepreneurship in rural tourism development. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 4(6), 31-42.
- Sharpley, R. (2002). Rural tourism and the challenge of tourism diversification: The case of Cyprus. *Tourism Management*, 23(3), 233-244.
- řimková, E. (2007). Strategic approaches to rural tourism and sustainable development of rural areas. *Agricultural Economics*, 53(6), 263-270.
- Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12(1), 1-11.
- Stathopoulou, S., Psaltopoulos, D. ve Skuras, D. (2004). Rural entrepreneurship in Europe. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 10(6), 404-425.
- Surugiu, C. (2009). Development of rural tourism through entrepreneurship. *Revista de Turizm*, 8, 65-72.
- Tatar, F. ve Armatlı-Köroğlu, B. (2017). Ankara ili Beypazarı ilçesi kırsal turizm gelişimi ve yerel kalkınmaya etkisi. *Planlama*, 27(2), 115-128.
- Zampetakis, L. A. ve Kanelakis, G. (2010). Opportunity entrepreneurship in the rural sector: Evidence from Greece. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 12(2), 122-142.
- Zhao, W., Ritchie, J. B. ve Echtner, C. M. (2011). Social capital and tourism entrepreneurship. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1570-1593.

DOĞA TEMELLİ TURİZM VE YEŞİL GİRİŞİMCİLİK

Dr. Nisan YOZUKMAZ

GİRİŞ

Sürdürülebilirliğin her alanda ön plana çıkmasıyla beraber, girişimciliğin de daha sürdürülebilir bir topluma geçiş için önemli bir alan olabileceği düşünülmektedir. Girişimcilik alanında çalışan araştırmacılar, işletmeler ve çevre arasındaki ilişkiye, özellikle de girişimcilerin ve onların küçük ve orta ölçekli işletmelerinin daha sürdürülebilir bir ticari ve ekonomik sisteme doğru geçişteki rolüne büyük ilgi göstermektedir (Silajdzic vd., 2015). Yeşil ekonomiye doğru ilerlerken, yeşil girişimcilik, ihtiyaç duyulan değerli temel mekanizmalardan biri olarak görülmektedir. Sürdürülebilirliğe olan yönelim, bir işletmenin çevreye karşı sorumlu bir şekilde nasıl işletileceğine dair yenilikçi bir girişimcilik modelinin oluşmasına yol açmıştır. Sürdürülebilir iş faaliyetlerinin yanı sıra çevreciliği anlamaya yapılan vurgu, yeşil yönelimin hem işletmeler hem de dünyanın doğal kaynaklarına faydalı olabileceğini göstermiştir. Spesifik olarak, yeşil girişimcilik, kalkınma perspektifine daha uygun bir bakış açısı sunmaktadır (Soomro vd., 2020).

Çevre sorunları birçok modern toplumda giderek önemli hâle gelmektedir. Bazı akademisyenler, iş dünyasını bu çevresel sorunların çoğundan sorumlu ana faktörlerden biri olarak görmektedir (Gifford, 1997; Hart, 1997). Çevre sorunları işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermektedir. Örnekler arasında rutin aktivitelerinde su, toprak ve hava kirliliğinden sorumlu olan madencilik endüstrisi (Mudd, 2007) ve ne yazık ki yerel biyoçeşitlilik, peyzaj ve miras dengesini etkileyen turizm endüstrisi de vardır (Nikolaou vd., 2011).

Farklı sektörlerin neden olduğu çevresel sorunları ele almak için, birçok hükümet ve sivil toplum kuruluşu, işletmeleri stratejik yönetimlerinde çevresel kaygıları gidermeye teşvik etmek ve uygulamaları kolaylaştırmak adına bir dizi politika, standart ve araç geliştirmiştir. Bu araçlar, standartlar ve teknolojilerle geliştirilen yeni yeşil iş girişimlerinin örnekleri arasında ekoturizm, biyoteknoloji, eko-endüstriyel parklar ve iklim değişikliğini temel alan örgütler sayılabilir. Tüm bu kavramlar, genel olarak; yeni işletmelerin kurulması, yeniden yapılandırılmış

Öne Çıkanlar

- Gelecek nesiller için tüm işletmelerin yeşil uygulamalar benimsemesi gerekmektedir.
- Günümüz gençleri ve gelecek kuşaklar sürdürülebilirliğe ve çevreye karşı daha duyarlıdır.
- Turizmde gelecek trendlerinin tümü yeşil uygulamalara işaret etmektedir.
- İklim değişikliği ve kültürel miras kayıpları son şans turizmi gibi yeni akımlar doğursa da amaç her zaman dünyayı korumak ve doğal ve kültürel varlıkları gelecek nesillere aktarmak olacaktır.
- Yeşil girişimcilik toplum tarafından ilk bakışta dahi, olumlu yaklaşılan bir kavramdır.
- Önümüzdeki yıllarda yeşil girişimcilik kavramı, Z Kuşağı'nın bireysellik, yüksek özgüven ve çevreye duyarlı olma özellikleri nedeniyle sıkça karşılaşılan, hatta belki ön plana çıkan tek kavram olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdu, U. (2018). Turizmde Alternatif Eğilimler. İçinde H. Sezerel ve U. Akdu, (Ed.), *Güncel Turizm Eğilimleri* (ss. 241-278). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akoğlan Kozak, M. ve Bahçe, A. S. (2012). *Özel İlgi Turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aktürk, O. ve Durgun, S. (2019). Doğa Turizmi. İçinde ř.ř. Demir (Ed.), *Turizmde Ürün Çeşitlendirme* (ss. 193-216). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Allen, J. C. ve Malin, S. (2008). Green entrepreneurship: a method for managing natural resources?. *Society and Natural Resources*, 21(9), 828-844.
- Balabanağa Çiftliği. (2020, 25 Kasım). Ev Sahibi: Balabanağa Çiftliği. <https://wwoofturkey.org/tr/user/159227>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2021).
- Bilir, Z. (2020, 13 şubat). *Turizmin tarım sektörüne etkisi: TATUTA projesi örneği*. <https://www.turizmgunlugu.com/2020/02/13/agro-turizm-tarim-turizmi-nedir/>, (Erişim tarihi: 14 Aralık 2021).
- Blamey, R. (2001). Principles of ecotourism. İçinde D. Weaver (ed.), *The Encyclopedia of Ecotourism* (ss. 5-22) Wallingford, UK: CAB International.
- BPP Learning Media. (2011). *CTH Special Interest Tourism: Study Guide*. Confederation of Tourism and Hospitality.

- Burzyńska, D., Jabłońska, M. ve Dziuba, R. (2018). Opportunities and conditions for the development of green entrepreneurship in the polish textile sector. *Fibres & Textiles in Eastern Europe*.
- Cohen, B. ve Winn, M. I. (2007). Market imperfections, opportunity and sustainable entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 29-49.
- Çoban, Ö. ve Karakuş, Y. (2019). Doğa Temelli Alternatif Turizm Türleri. İçinde Ş. Aydın ve D. Eren (Ed.), *Alternatif Turizm* (ss. 101-126). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Dean, T. J. ve McMullen, J. S. (2007). Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 50-76.
- Divinagracia, L. A., Divinagracia, M. R. G. ve Divinagracia, D. G. (2012). Digital media-induced tourism: The case of nature-based tourism (NBT) at East Java, Indonesia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 57, 85-94.
- Donohoe, H. M. ve Needham, R. D. (2006). Ecotourism: The evolving contemporary definition. *Journal of Ecotourism*, 5(3), 192-210.
- Dowling, R. (2001). Environmental tourism. İçinde N. Douglas, M. Douglas ve R. Derrett (Ed.), *Special interest tourism* (ss. 283-306). Milton, Australia: John Wiley & Sons Australia Ltd.
- Eagles, P. F. J., McCool, S. F. ve Haynes, C. D. (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*. Switzerland: IUCN Gland ve UK: Cambridge.
- Farinelli, F., Bottini, M., Akkoyunlu, S. ve Aern, P. (2011). Green entrepreneurship: the missing link towards a greener economy. *ATDF Journal*, 8(3/4), 42-48.
- Fredman, P. ve Tyrväinen, L. (2010). Frontiers in nature-based tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(3), 177-189.
- Fredman, P., Wall Reinius, S. ve Lundberg, C. (2009). *Nature Tourism in Sweden: Definitions, Extent, Statistics*. Mid-Sweden University, European Tourism Research Institute ETOUR, Report no. 2009: 24.
- Font, X., Garay, L. ve Jones, S. (2016). Sustainability motivations and practices in small tourism enterprises in European protected areas. *Journal of Cleaner production*, 137, 1439-1448.
- Gibbs, D. ve O'Neill, K. (2012). Green entrepreneurship: building a green economy?—Evidence from the UK. İçinde S. Underwood, R. Blundel, F. Lyon ve A. Schaefer (Ed.), *Social and sustainable enterprise: Changing the nature of business (Contemporary issues in entrepreneurship research, Vol. 2)* (ss. 75-96). Bradford, UK: Emerald Group Publishing Limited.
- Gifford, D. (1997). The value of going green. *Harvard Business Review*, 75(5), 11-13.

- Hall, C.M. ve Boyd, S. (2005). *Nature-based tourism in peripheral areas. Development or disaster?* Clevedon: Channel View Publications.
- Hart, S. L. (1997). Beyond greening: strategies for a sustainable world. *Harvard Business Review*, 75(1), 66-77.
- Hartman, C. L. ve Stafford, E. R. (1997). Green alliances: building new business with environmental groups. *Long Range Planning*, 30(2), 184-149.
- Hinterberger, F., Omann, I. ve Stocker, A. (2009). Employment and environment in a sustainable Europe. İçinde P. Lawn (Ed.), *Environment and Employment: A Reconciliation* (ss. 317-336). London: Routledge.
- Hull, C. E. ve Rothenberg, S. (2008). Firm performance: The interactions of corporate social performance with innovation and industry differentiation. *Strategic Management Journal*, 29(7), 781-789.
- Hürriyet Haber (2018, 9 Mayıs). *Türkiye’de sürdürülebilir yaşamı mümkün kılan 10 ekolojik yaşam çiftliği*. <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/turkiyede-surdurulebilir-yasami-mumkun-kilan-10-ekolojik-yasam-ciftligi-40829907>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Kamber, S. (2014). *Kamu Yatırımlarında Yeşil Ekonominin Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Karlsson, S. E. (1994). *Natur och kultur som turistiska produkter. En början till sociologisk analys*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Karlstad University, Faculty of Social and Life Sciences, Department of Social Studies, Karlstad.
- Kearins, K. ve Collins, E. (2012). Making sense of ecopreneurs' decisions to sell up. *Business Strategy and the Environment*, 21(2), 71-85.
- Kiper, T. ve Arslan, M. (2007). Anadolu’da Doğa Turizmi Kapsamında Doğa Yürüyüşü Güzergahlarının Belirlenmesinde Örnek Bir Çalışma. *Tekirdağ Ziraat Fakóltesi Dergisi*, 4(2), 165-174.
- Laarman, J. G. ve Durst, P. B. (1987). Nature travel in the Tropics. *Journal of Forestry*, 85(5), 43-46.
- Lang, C. T. ve O’Leary, J. T. (1997). Motivation, participation and preference: A multi-segmentation approach of the Australian nature travel market. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 6(3), 159-180.
- Lober, J. D. (1998). Pollution prevention as corporate entrepreneurship. *Journal of Organizational Change Management*, 22(1):26-37.
- Lotfı, M., Yousefı, A. ve Jafari, S. (2018). The effect of emerging green market on green entrepreneurship and sustainable development in knowledge-based companies. *Sustainability*, 10(7), 2308, 1-18.
- Mehmetoglu, M. (2007). *Naturbasert turisme*. Fagbokförlaget, Bergen. 165 sidor.

- Müller, D.K. (2008). *Det kommersiella friluftslivet. En kartläggning av naturturismutbudet på de regionala turistorganisationernas hemsidor i Sverige*. (Report/Other Academic). Umea University, Faculty of Social Sciences, Social and Economic Geography.
- Menguc, B. ve Ozanne, L. K. (2005). Challenges of the “green imperative”: A natural resource-based approach to the environmental orientation–business performance relationship. *Journal of Business Research*, 58(4), 430-438.
- Mudd, G. M. (2007). Global trends in gold mining: Towards quantifying environmental and resource sustainability. *Resources Policy*, 32(1-2), 42-56.
- Newsome, D., Moore, S. A. ve Dowling, R. K. (2002). *Natural Area Tourism: Ecology Impacts and Management*. Clevedon, UK: Channel View Publications.
- Nikolaou, E. I., Ierapetritis, D. ve Tsagarakis, K. P. (2011). An evaluation of the prospects of green entrepreneurship development using a SWOT analysis. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 18(1), 1-16.
- Nill, J. ve Kemp, R. (2009). Evolutionary approaches for sustainable innovation policies: From niche to paradigm?. *Research Policy*, 38(4), 668-680.
- Parrish, B. D. ve Foxon, T. J. (2009). Sustainability entrepreneurship and equitable transitions to a low-carbon economy. *Greener Management International*, 55, 47–62.
- Pastakia, A. (1998). Grassroots ecopreneurs: change agents for a sustainable society. *Journal of Organizational Change Management*, 11(2): 157–173.
- Patzelt, H. ve Shepherd, D. A. (2011). Recognizing opportunities for sustainable development. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(4), 631-652.
- Pickering, C. ve Weaver, D. B. (2003). Nature-based Tourism and Sustainability: Issues and Approaches. İçinde R. Buckley, C. Pickering ve D. B. Weaver (Ed.). *Nature-based Tourism, Environment and Land Management* (ss. 7-10). London: CAB International.
- Potluri, S. ve Phani, B. V. (2020). Incentivizing green entrepreneurship: A proposed policy prescription (a study of entrepreneurial insights from an emerging economy perspective). *Journal of Cleaner Production*, 259, 120843.
- Reinhardt, F. L. (1998). Environmental product differentiation: Implications for corporate strategy. *California Management Review*, 40(4), 43-73.
- Sarkar, A. N. (2013). Promoting eco-innovations to leverage sustainable development of eco-industry and green growth. *European Journal of Sustainable Development*, 2(1), 171-171.
- Silajdžić, I., Kurtagić, S. M. ve Vučijak, B. (2015). Green entrepreneurship in transition economies: a case study of Bosnia and Herzegovina. *Journal of Cleaner Production*, 88, 376-384.

- Soomro, B. A., Ghumro, I. A. ve Shah, N. (2020). Green entrepreneurship inclination among the younger generation: An avenue towards a green economy. *Sustainable Development*, 28(4), 585-594.
- TatuTa/WWOOF. (2021). *TaTuTa/WWOOF Türkiye nedir?* <https://wwoofturkey.org/>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2021).
- TIES. (2015). *The Definition*. <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>, (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- Tokmak, C. (2020). Yabani Beslenme Turizmi. İçinde R. Temizkan, D. Canköl ve F. Göke (Ed.), *Alternatif Turizm* (ss. 340-346). Ankara: Detay Yayıncılık.
- UNEP. (2011). *Towards A Green Economy: Pathways To Sustainable Development And Poverty Eradication (A Synthesis For Policy Makers)*. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2021).
- Uslu, Y. D., Hancıoğlu, Y. ve Demir, E. (2015). Applicability to green entrepreneurship in Turkey: A situation analysis. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 195, 1238-1245.
- Valentine, P.S. (1992). Review: Nature-based tourism. İçinde B. Weiler ve C. M. Hall (Ed.), *Special interest tourism* (ss. 105–127). London: Belhaven Press.
- Yunis, E. (2003). Sustainable tourism: world trends and challenges ahead. İçinde R. Buckley, C. Pickering ve D. B. Weaver (Ed.). *Nature-based Tourism, Environment and Land Management* (ss. 11-16). London: CAB International.

GASTRONOMİ ENDÜSTRİSİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Dr. Gökhan YILMAZ
Dr. Ayşe ŞAHİN

GİRİŞ

Girişimcilik, gelir yaratmaya katkıda bulunan, yenilik yaratan, istihdam sağlayan, fırsatları belirleyen ve değerlendiren, ekonomik büyümeyi teşvik eden ve sosyal yapıyı dengeleyen bir faaliyettir. Dolayısıyla dünya genelinde ekonomik kalkınmanın ve toplumsal refahın itici bir gücü olarak görülmektedir. Girişimcilik üzerine yapılan çalışmalar oldukça çeşitlilik gösterse de cinsiyet faktörünün girişimcilik kararlarını ve faaliyetlerini yönlendiren önemli bir unsur olduğu ortaya koyulmaktadır. Bu bağlamda erkeklerin birbirinden farklı endüstrilerde çeşitli girişimcilik faaliyetleri yürüttüğü bilinmektedir. Aksine kadın girişimcilerin sayısının ise oldukça az olduğu göze çarpmaktadır. Erkek girişimcilerin sayısı fazla olsa da kadınların girişimcilik eğilimlerinin ve niyetlerinin daha güçlü olduğu da bilinen bir gerçek olarak dikkat çekmektedir. Üstelik kadınlar, erkeklere oranla girişimcilik konusunda daha fazla engelle karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktadan hareketle günümüz bilgi ve teknoloji koşulları çerçevesinde kadınlar, güçlü birer girişimci olarak ortaya çıkmaktadır (Raghuvanshi vd., 2017; Agarwal ve Lenka, 2018; Laudano vd., 2019; Setini vd., 2020). Dolayısıyla kadın girişimciler, hem sektörde kendilerine yer bulmakta hem de akademik çalışmalara konu olmaktadır.

Girişimcilik faaliyetlerinin kolayca uygulanabildiği sektörlerden birini de gastronomi endüstrisi oluşturmaktadır. Özellikle bilgi, beceri ve yeteneklerin daha somut bir şekilde sergilenebildiği bu endüstride girişimciliğin kadın yönü dikkat çekmektedir. Çünkü kadınlar diğer sektörlerde olduğu gibi gastronomi sektöründe de girişimcilik engelleriyle karşılaşsalar bile söz konusu engelleri aşmalarının daha kolay olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle gastronomi sektöründe birçok kadın girişimci örneği bulunmaktadır. Aynı zamanda bu sektördeki kadın girişimcilerin başarılarının da göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu bilinmektedir (Delmar, 2000; Nayır, 2008; Noyan Yalman ve Gündoğdu, 2014).

Kadın girişimciliğinin gastronomi endüstrisinde kayda değer etkilerine rağmen bu konuya olan akademik ilginin sınırlı kaldığı görülmektedir. Gastronomi endüstrisinde kadın girişimciliğini ele alan yazında genellikle restoran işletmelerinde kadın girişimcilerin motivasyonları ve kişisel özellikleri (Chen ve Elston, 2013; Yüksel ve Bekar,

ması gereken tüm özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu özellikler ile kadın girişimciler toplumda sosyolojik dönüşümün yanı sıra yerel ekonominin de olumlu seyretmesinde önemli bir role sahip olmaktadır. Bu rolleri ile kadın girişimciler, gastronomi endüstrisinin büyümesine de katkı sağlamaktadır. Nihayetinde, hangi sektörden olursa olsun, kadınların girişimcilik faaliyetlerinde bulunması kültürel, ekonomik, sosyolojik ve toplumsal açıdan birçok fayda sağlayan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öne Çıkanlar

- Kadın girişimciliği, ekonomik bağımsızlığın kazanılmasına imkân sağlar.
- Kadın girişimciliği, cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırır.
- Kadın girişimciliği, ev dışında gerçekleştirilen bir iş olma özelliği gösterir.
- Kadın girişimciliği, kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenir.
- Kadın girişimciliği örneklerine gastronomi endüstrisinde sıklıkla rastlanır.

KAYNAKÇA

- Abacı, N.İ., Demiryürek, K., Emir, M. ve Yıldırım, Ç. (2015). Factors affecting the use of microcredit among women entrepreneurs in the Samsun province of Turkey. *Anthropologist*, 20(3), 397-406.
- Agarwal, S. ve Lenka, U. (2018). Why research is needed in women entrepreneurship in India: A viewpoint. *International Journal of Social Economics*, 45(7), 1042-1057.
- Akoğlu, M. (1996). *Konaklama endüstrisinde kadın yöneticiler*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aldrich, H. ve C. Zimmer (1986). Entrepreneurship through social networks (ss.3-24). İçinde D. L. Sexton ve R. W. Smilor (Ed.), *The Art and Science of Entrepreneurship*, Cambridge, Massachusetts: Ballinger Publishing Company.
- Altındal, Y. ve Sallan Gül, S. (2016). Turizm sektöründe kadın girişimcilerin risk alma deneyimleri. *Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi*, 10(21), 115-131.
- Arslan, İ. K. ve Toksoy, M. D. (2017). Türkiye’de kadınları girişimciliğe yönlten faktörler karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*, 1(1), 123-148.
- Barutçugil, İ. (2002). *İş yaşamında kadın yönetici*. İstanbul. Kariyer Yayınları.

- Becker, G. S. (1993). *Human capital*. Chicago, The University of Chicago Press.
- Bowen, D. D. ve Hisrich, R. D. (1986). The female entrepreneur: A career development perspective. *The Academy of Management Review*, 11(2), 393-407.
- Bullough, A., De Luque, M.S., Abdelzaher, D. ve Heim, W. (2015). Developing women leaders through entrepreneurship education and training. *The Academy of Management Perspectives*, 29(2), 250-270.
- Cansız, M. (2013). Türkiye'nin yenilikçi girişimcileri teknoloji geliştirme bölgeleri örneği. https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/T%C3%BCrkiye-nin_Yenilikci_Girisimcileri_Teknoloji_Gelistirme_Bolgeleri_Ornegi.pdf (Erişim tarihi: 18 Aralık 2021).
- Cevahir Han (2021). Hakkımızda. <https://cevahirhan.com/hakkimizda/> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Chen, S. ve Elston, J. (2013). Entrepreneurial motives and characteristics: An analysis of small restaurant owners. *International Journal of Hospitality and Management*, 35, 294-305.
- Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Çakıcı, A. (2004). Kadın girişimcilerin işletme fonksiyonlarındaki etkisinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 1-15.
- Çelebi, N. (1993). Kadın girişimciliğini özendirme ve destekleme konusunda politikalar. *Kadını girişimciliğe özendirme ve destekleme paneli bildiriler ve tartışmalar, devlet bakanlığı kadın ve sosyal hizmetler müsteşarlığı kadının statüsü ve sorunları genel müdürlüğü eğitim serisi*, Yayın No:74, 35-42.
- Çetinkaya, S. (2020, Ekim 11). Kermesle başlayan lezzet hikayesiyle işinin patronu oldu. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kermesle-baslayan-lezzet-hikayesiyle-isinin-patronu-oldu/2002595> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Delmar, F. (2000). The psychology of the entrepreneur. İçinde S. Carter & D. Jones-Evans (Ed.), *Enterprise and small business: Principles, practice and policy*, (ss.132-154). England: Pearson Education.
- Demirel, E. T. ve Akbıyık, N. (2009). Girişimcilik kavramı ve ortaya çıkışı. İçinde Tikici, M. ve Aksoy, A. (Ed.), *Girişimcilik ve Küçük İşletmeler*, (ss.5-62). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Diptaş, T. (2021, Temmuz 31). Tatlı bir başarı öyküsü. *Dünya*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/tatli-bir-basari-oykusu/629284> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Durmuş, T. (2021, Kasım 15). Selim'de eski samanlığı müzeye dönüştürdüler. *Kars Manşet*. <http://www.karsmanset.com/haber/selimde-eski-samanligi-muzeye-donusturduler-678828.htm> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).

- Ecevit, Y. (1993). Kadın girişimciliğinin yaygınlaşmasına yönelik bir model önerisi. *Kadın Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli Bildiriler ve Tartışmalar*. Ankara: T.C. Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Ecevit, Y. (2000). Çalışma yaşamında kadın emeğinin kullanımı ve kadın-erkek eşitliği. *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, TÜSİAD, 119-196.
- Fukuyama, F. (2000). *Güven, sosyal erdemler ve refahın yaratılması*, Çev.: Ahmet Buğdaycı, No: 370, İstanbul: Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları.
- Global Entrepreneurship Research Association (2021). *Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report*. London: London Business School.
- Granger, B., Stanworth, J. ve Stanworth, C. (1995). Self-employment career dynamics: The case of unemployment push in u.k.book publishing. *Work, Employment and Society*, 9(3), 499-516.
- Gupta, N. ve Mirchandani, A. (2018). Investigating entrepreneurial success factors of women owned SMEs in UAE. *Management Decision*, 56(1), 219-232.
- Gül, M. ve Gül, K. (2018). Balıkesir ilinde kadın girişimci profili ve sorunları: Yiyecek sektöründe bir uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 56, 82-96.
- Havinal, V. (2009). *Management and entrepreneurship*. New Delhi: New Age International Pvt. Ltd. Publishers.
- Hisrich, R. D. ve Peters, M. P. (1989). *Starting, developing and managing a new enterprise*. Homewood, IL: BPI.
- Hisrich, R. D. ve Peters, M. P. (2001). *Entrepreneurship*, New York: McGraw Hill Higher Education.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Newbury Park: Sage Publications.
- Hu, M. L. M. ve Yuan, Y.H. (2020). Constructing the assessment scale of youth's restaurant entrepreneurship competency: The case of Taiwan. *Sage Open*, 10(1), 1-18.
- Hughes, K. D. (2003). Pushed or pulled? Women's entry into self-employment and small business ownership. *Gender, Work and Organization*, 10(4), 433-454.
- Hürriyet Lezizz (2020, Ekim 12). Kermeste yaptığı içli köfteler girişimcilik serüvenin ilk adımı oldu. <https://www.hurriyet.com.tr/lezizz/galeri-kermeste-yaptigi-icli-kofteler-girisimcilik-seruvenin-ilk-adimi-oldu-41633704/8> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Ibeh, K., Carter, S., Poff, D. ve Hamill, J. (2008). How focused are the world's top-rated business schools on educating women for global management? *Journal of Business Ethics*, 83(1), 65-83.
- İçözü, T. (2019, Aralık 30). Zomato, İstanbul'un 2019'daki yeme içme trendlerini açıkladı. <https://webrazzi.com/2019/12/30/zomato-istanbul-un-2019-daki-yeme-icme-trendlerini-acikladi/> (Erişim tarihi: 18 Aralık 2021)

- İlhan, S. (2005). Bazı değişkenler açısından Elazığ'da girişimci profili. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 217-248.
- Johnson, D. (2001). What is innovation and entrepreneurship? Lessons for larger organisations. *Industrial and Commercial Training*, 33(4), 135-140.
- Keskin, S. (2014). Türkiye'de kadın girişimcilerin durumu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(1), 71-95.
- Kızılırmak, İ. ve Yılmaz, G. (2012). Turizm sektörüne yönelik girişimcilik faaliyetleri açısından Adıyaman turizminin incelenmesi. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss.61-71). 02-04 Mayıs 2012, Manisa.
- Kline, C., Boluk, K. ve Shah, N. M. (2017). Exploring social entrepreneurship in food tourism. İçinde Sheldon P. ve Daniele R. (Ed.), *Social entrepreneurship and tourism*. Springer: Cham.
- Kocacık, F. ve Gökkaya, V. B. (2005). Türkiye'de çalışan kadınlar ve sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1),195-219.
- Kutanis, R. ve Alpaslan, S. (2006). Girişimci ve yönetici kadınların profilleri farklı mıdır? *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 139-153.
- Laudano, M.C., Zollo, L., Ciappei, C. ve Zampi, V. (2019). Entrepreneurial universities and women entrepreneurship: a cross-cultural study. *Management Decision*, 57(9), 2541-2554.
- Ljunggren, E. ve Kolvereid, L. (1996). New business formation: Does gender make a difference? *Women in Management Review*, 11(4), 3-12.
- Long, W. (1983). The meaning of entrepreneurship. *American Journal of Small Business*, 8(2), 47-59.
- Lucas, R.E. (1998). On the mechanics of economic development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42.
- Maltaş, R. (2017, Eylül 1). Girişimci kadınlar yemeği beğenmedi, restoran açıp 500 kişiye istihdam etti. *Haberler.com*, <https://www.haberler.com/girisimci-kadinlar-yemegi-begenmedi-restoran-acip-9988017-haberi/> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Mat, I. E. N. ve Rezak, R. C. (2011). Attributes, environment factors and women entrepreneurial activity: A literature review. *Asian Social Science*, 7(9), 124-130.
- Mazı, İ. (2019, Temmuz 5). Hibeyle başladı ikinci şubesini atı - Kilis. *Haberler.com*. <https://www.haberler.com/hibeyle-basladi-ikinci-subesini-acti-kilis-12214660-haberi/> (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- Minniti, M. (2010). Female entrepreneurship and economic activity. *European Journal of Development Research*, 22, 294-312.

- Minniti, M. ve Arenius, P. (2003). *Women in entrepreneurship*. The entrepreneurial advantage of nations: First annual global entrepreneurship symposium. (ss. 1-28). Missouri: Ewing Marion Kauffman Foundation.
- Morrison, A. (2000). Entrepreneurship: What triggers it? *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 6(2), 59-71.
- Narin, M., Marşap, A. ve Gürol, M. A. (2006). Global kadın girişimciliğinin maksimizasyonunu hedefleme: uluslararası arenada örgütlenme ve ağ oluşturma. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(1), 65-78.
- Nayır, D. Z. (2008). İş ve ailesi arasındaki kadın: Tekstil ve bilgi işlem girişimcilerinin rol çatışmasına getirdikleri çözüm stratejileri. *Ege Akademik Bakış*, 8(2), 631-650.
- Nefisköy (2021). <https://nefiskoy.com/> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Noyan Yalman, İ. ve Gündoğdu, Ö. (2014). Kadın girişimciliği ve bölgesel kalkınma: TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) bölgesinde uygulama. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(1), 39-70.
- Öğüt, A., Bülbül, H. ve Yılmaz, N. (2006). Stratejik yenilenme aracı olarak kurumsal girişimcilik ve bu süreçte yenilikçiliğin önemi. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İİBF Uluslararası Girişimcilik Kongresi* (ss. 83-89). Bişkek.
- Örücü, E., R. Kılıç ve T. Kılıç (2007). Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir ili örneği. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(2), 117-135.
- Özar, Ş. (2005). *GAP bölgesinde kadın girişimciliği*. Ankara: GAP-GİDEM Yayınları.
- Özdemir, B. (2010). Dışarıda yemek yeme olgusu: Kuramsal bir model önerisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 218-232.
- Özdevecioğlu, M. ve A. Aktaş (2007). Kariyer bağlılığı, mesleki bağlılık ve örgütsel bağlılığın yaşam tatmini üzerindeki etkisi: İş-aile çatışmasının rolü. *Ege Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 28, 1-20.
- Özdevecioğlu, M. ve Karaca, M. (2015). Girişimcilik, girişimci kişilik: Kavram ve uygulama. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Özgener, Ş. (2003). Girişimcilikte stratejik bir yaklaşım: Teknoloji inkübatörleri. 11. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*. 22-24 Mayıs 2003. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F.
- Raghuvanshi, J., Agrawal, R. ve Ghosh, P. K. (2017). Analysis of barriers to women entrepreneurship: The DEMATEL approach. *The Journal of Entrepreneurship*, 26(2), 220-238.
- Schindehutte M., Morris, M., Lord, M. ve Brennan, C. (2003). Entrepreneurs and motherhood: Impacts on their children in South Africa and The United States. *Journal of Small Business Management*, 41(1), 94-107.

- Schumpeter, J. A. (1975). *Creative destruction from capitalism, socialism and democracy* (ss.82-85), New York: Harper.
- Semerci, A. B. ve Mutlu, S. (2016). Türk geleneksel yiyecek endüstrisinde girişimsel fırsatların incelenmesi: Simit sarayı örnek olayı. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 11(2), 140-174.
- Serhat TV (2021, Kasım 16). Samanlık müzeye dönüştürüldü. [https://www . serhattv.com.tr/samanlik-muzeye-donusturuldu/10806/](https://www.serhattv.com.tr/samanlik-muzeye-donusturuldu/10806/) (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Setini, M., Yasa, N.N.K., Gede Supartha, I.W., Ketut Giantari, I.G.A. ve Rajiani, I. (2020). The passway of women entrepreneurship: Starting from social capital with open innovation, through to knowledge sharing and innovative performance. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 6(2), 1-14.
- Sezgin, M, Zerenler, M. ve Karaman A. (2008). Otel işletmelerinin menü planlamasında yaratıcılık, yenilikçilik ve girişimcilik faaliyetleri üzerine bir araştırma. *Sosyo Ekonomi*, 4(8), 127-143.
- Soysal, A. (2010). Kadın girişimcilerin özellikleri, karşılaştıkları sorunlar ve iş kuracak kadınlara öneriler: Kahramanmaraş ilinde bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(1), 71-95.
- Sönmez, A. ve Toksoy, A. (2014). Türkiye’de girişimcilik ve Türk girişimci profili üzerine bir analiz. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21(2), 41-58.
- Szende, P., Pang, J. K. ve Yu, H. (2013). Experience design in the 13th century: The case of restaurants in Hangzhou. *Journal of China Tourism Research*, 9(1), 115-132.
- Şahin, A. (2021). Gastronomi Müzeleri. G. Yılmaz ve A. Şahin (Ed.), *Örnek Olaylarla Gastronomi Turizminde Yeni Eğilimler* (ss.95-107). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şahin, E. (2009). Kadın girişimcilik ve Konya ilinde kadın girişimcilik profili üzerine bir uygulama. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 286-309.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2020). Sektörel Raporlar ve Analizler Serisi - Gıda ve İçecek Sektörü Raporu 2020. Ankara: Sanayi Genel Müdürlüğü.
- Toksöz, G. (2007). *Women's employment situation in Turkey*. Ankara: International Labour Office.
- Toulson P. ve Smith, M. (1994). The relationship between organizational climate an employee perceptions of personel management practices. *Public Personel Management*, 23(3), 453-468.
- TRT Haber (2021, Kasım 25). Kadın girişimci, samanlığı kültür evine dönüştürdü. <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/kadin-girisimci-samanligi-kultur-evine-donusturdu-629786.html> (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- Tulan, D. ve Türko, E. S. (2018). Kadın girişimciliği: Erzurum ilinde bir uygulama. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 285-306.

- Türkiye Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı (2018). Türkiye’de Yeme-İçme Sektörünün Boyutları Gastronomi Ekonomisi. <https://tavakvakfi.org/wp-content/uploads/2019/01/2018-Gastronomi-Ekonomisi-2018-converted.pdf> (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2021)
- Uçansoy, N. (2021). Hayata lezzet katan kadın girişimciler. *Haber Türk Gastro*. <https://www.haberturk.com/htgastro/kesfet/kadin-girisimcin-basari-hikayeleri-2602023> (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- Uğurlu, K. ve Yılmaz, N. (2017). Bağ turizminde girişimcilik: Arcadia Bağları ve Bakucha Hotel & Spa örneği. *1. Uluslararası Turizmin Geleceği Kongresi: İnovasyon, Girişimcilik ve Sürdürülebilirlik Kongresi (Futourism) Bildiriler Kitabı* (ss. 38-46). 28-30 Eylül 2017. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları.
- Urfadasın Haber (2021, Kasım 20). Asuman Cevahir Yazmacı Urfa’nın marka değeri oldu. <https://www.urfadasin.com/asuman-cevahir-yazmaci-urfa-nin-marka-degeri-oldu> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Uzman Para (2020, Mart 5). Girişimcilik istatistikleri açıklandı. [https:// uzmanpara. milli-yet.com.tr/haber-detay/gundem2/girisimcilik-istatistikleri-aciklandi/99000/99158/](https://uzmanpara.milliyet.com.tr/haber-detay/gundem2/girisimcilik-istatistikleri-aciklandi/99000/99158/) (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- Verheul I., Wennekers S., Audretsch D. ve Thurik R. (2002). An eclectic theory of entrepreneurship: Policies, institutions and culture (ss. 11-81). İçinde Audretsch D., Thurik R., Verheul I. ve Wennekers S. (Eds), *Entrepreneurship: Determinants and policy in a European-US comparison*. Springer, Boston.
- Yeni Asır (2021, Eylül 17). Kadın girişimci desteği ile nefis işler başardı. <https://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2021/09/17/kadin-girisimci-destegi-ile-nefis-isler-basardi> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Yeniova, G. (2015, Aralık 20). Üç şirketi batırdıktan sonra bir dev yarattı. *Start Up*. <https://startup.capital.com.tr/kose-yazarlari/gozde-yeniova/uc-sirketi-batirdiktan-sonra-bir-dev-yaratti.html> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2021).
- Yetim, N. (2002). Sosyal sermaye olarak kadın girişimciler: Mersin örneği. *Ege Üniversitesi Ege Akademik Bakış, Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), 79-92.
- Yıldız, A. (2015). Girişimcilik üzerine temel kavramlar: Girişim, girişimci, girişimcilik kavramları. İçinde Bakan, İ. (Ed.), *Girişimcilik, KOBİ’ler ve strateji*. (ss. 3-12). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yılmaz, G. (2021). Gastronomi Turizmi ve Gastronomik Turizm Ürünleri. G. Yılmaz ve A. Şahin (Ed.), *Örnek Olaylarla Gastronomi Turizminde Yeni Eğilimler* (ss.1-23). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yüksel, F. ve Bekar, A. (2017). Küçük ve orta ölçekli yiyecek-İçecek işletmesi sahiplerinin girişimci kişilik özellikleri ve girişimcilik motivasyonları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 33-46.

TURİZMDE GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİ: NE DURUMDAYIZ VE SİSTEMİN GELECEĞİ NASIL ŞEKİLLENMELİ?

Dr. Cemal Ersin SİLİK

GİRİŞ

Girişimcilik, günümüzde küresel bir ekonomik fenomen hâline geldiği için herhangi bir coğrafi alanla sınırlı değildir. Fakat bir çalışma alanı olarak girişimcilik geliştirmekte olan ekonomilerde, Amerika ve Avrupa'ya kıyasla yeni bir gelişmedir (AJose, 2021). Küreselleşme, rekabetin hızlı bir şekilde artması, devletlerin yüksek eğitim için gerekli olan fonları karşılayamaması, nitelikli iş gücüne duyulan ihtiyaç gibi hususlar üniversitelerin girişimci bir yapıya bürünmelerini gerekli kılmaktadır. Girişimciliğin gelişmesinde, üniversitelerin girişimci bir yapıya bürünmeleri kadar ilgili kurumlardaki girişimcilik eğitimlerinin genişletilmesi ve öğrencilere girişimcilik özelliklerinin kazandırılması da önem arz etmektedir. Öğrencilerdeki girişimcilik eğilimlerinin geliştirilmesi için verilen farklı eğitimler ve iş yaşamındaki profesyonellerin pratik tecrübelerinden öğrencilerin faydalanması için yapılan uygulamalar girişimcilik ve eğitim arasındaki güçlü bağı ortaya koymaktadır (Yelkikalan vd., 2010).

Üniversitelerin yıllardır girişimcilik programlarına önemli yatırımlar yapmalarına rağmen, girişimcilik eğitiminin kapsamı, uygunluğu ve kullanışlılığı hâlâ tartışılmaktadır (Decker-Lange vd., 2020). Etkili girişimcilik eğitimi için girişimcilik programının hedefleri, programa dâhil edilecek gruplar, girişimcilik derslerinin içeriği, veriliş veya pedagoji yöntemi ve son olarak değerlendirme yöntemi arasında bir ilişki olması gerekmektedir (Olsen ve Mykletun, 2012).

Girişimcilik eğitim programları, yüksek iş tatmini sağlamak ve yaşam statüsünü yükseltmektedir. Bununla birlikte, girişimcilik eğitimi başarısının da yüksek düzeyde olması, daha fazla kazanç elde edilmesine ve işsizlik seviyesinin azalmasına imkân sağlamaktadır. Son zamanlarda dünyadaki birçok üniversite, gelecekte daha fazla genç girişimcinin ortaya çıkabilmesi için girişimcilik eğitim programlarını güçlendirme sürecindedir. Girişimcilik eğitimine ilişkin eğitim programlarının güçlendirilmesi için program yapısının dış dünyanın zorluklarına uyumlu olması

KAYNAKÇA

- Abiola, E. O. (2017). Strategies for improving entrepreneurship education in Nigeria: evidence from entrepreneurship teachers in Katsina State. *Nigerian Journal of Business Education (NIGJBED)*, 4(1), 135-145.
- Ahmad, S. Z. (2015). Entrepreneurship education in tourism and hospitality programs. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 27(1), 20-29.
- Ahmad, S. Z., Abu Bakar, A. R. ve Ahmad, N. (2018). An evaluation of teaching methods of entrepreneurship in hospitality and tourism programs. *The International Journal of Management Education*, 16, 14-25.
- Ajose, O. A. (2021). *Entrepreneurship training and the intention to start new ventures among selected undergraduates in South-West, Nigeria*. (Unpublished PhD Thesis). Kwara State University, Nigeria.
- Audet, J., Tremblay, M., Chartier, S. ve Contreras, C. (2018). Effective online entrepreneurial education: is it possible?. *Journal of Entrepreneurship Education*, 21(3), 1-15.
- Avrupa Komisyonu Raporu (2014). *Entrepreneurship Education: A Guide for Educators*. Brussels: Publications Office of The European Union.
- Avrupa Komisyonu Raporu (2015). *Entrepreneurship Education: A Road to Success*. Luxembourg: Publications Office of The European Union.
- Bozkurt, Ö. Ç. (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bozkurt, Ö. Ç. ve Alparslan, A. M. (2013). Girişimcilerde bulunması gereken özellikler ile girişimcilik eğitimi: girişimci ve öğrenci görüşleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1), 7-28.
- Brentnall, C., Rodriguez, I. D. ve Culkin, N. (2018). The contribution of realist evaluation to critical analysis of the effectiveness of entrepreneurship education competitions. *Industry and Higher Education*, 32(6), 405-417.
- Brizek, M. G. ve Poorani, A. A. (2006). Making the case for entrepreneurship: a survey of small business management courses within hospitality and tourism programmes. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 5(2), 36-47.
- Bulut, Ç. ve Aslan, G. (2014). Üniversitelerde girişimcilik eğitimi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27, 1-20.
- Deale, C. S. (2016). Entrepreneurship education in hospitality and tourism: insights from entrepreneurs. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 16, 20-39.
- Decker-Lange, C., Lange, K., Dhaliwal, S. ve Walmsley, A. (2020). Exploring entrepreneurship education effectiveness at British Universities-an application of the world cafe method. *Entrepreneurship Education and Pedagogy*, 5(1), 113-136.

- Din, B. H., Anuar, A. R. ve Usman, M. (2016). The effectiveness of the entrepreneurship education program in upgrading entrepreneurial skills among public university students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 224, 117-123.
- Duran, C., Büber, H. ve Eren Gümüştekin, G. (2013). Girişimcilik Hislerine eğitimin katkısı: Kütahya Meslek Yüksekokulu makine programı örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(2), 33-56.
- Erkut, E. (2014). *Türkiye’de Girişimcilik ve Üniversiteler*. <http://erhanerkut.com/girisimcilik/turkiyede-girisimcilik-ve-universiteler/>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2021).
- Fayolle, A., Gailly, B. ve Lassas-Clerc, N. (2006). Assessing the impact of entrepreneurship education programmes: a new methodology. *Journal of European Industrial Training*, 30(9), 701-720.
- Finney, S. ve Pyke, J. (2008). Content relevance in case-study teaching: the alumni connection and its effect on student motivation. *Journal of Education for Business*, 83(5), 251-258.
- Fox, J. L. ve Pennington, K. (2009). The effect on economic development of an entrepreneurship program at a North Carolina Community College. *Journal of Applied Research in the Community College*, 16(2), 47-51.
- Fox, J., Pittaway, L. ve Uzuegbunam, I. (2018). Simulations in entrepreneurship education: serious games and learning through play. *Entrepreneurship Education and Pedagogy*, 1(1), 61-89.
- Gurel, E., Altınay, L. ve Daniele, R. (2010). Tourism students’ entrepreneurial intentions. *Annals of Tourism Research*, 37(3), 646-669.
- Guzman, J. ve Linan, N. F. (2005). *Perspectives on Entrepreneurial Education: A us Europe Comparison*, Jean Monnet European Studies Centre Universidad Antonio de Nebrija.
- Hornig, J. S., Hsiao, H. L., Liu, C. H., Chou, S. F. ve Chung, Y. C. (2021). Learning innovative entrepreneurship: developing an influential curriculum for undergraduate hospitality students. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 29, 100289.
- Iacobucci, D. ve Micozzi, A. (2012). Entrepreneurship education in Italian universities: trend, situation and opportunities. *Education + Training*, 54(8), 673-696.
- Ilonen, S. ve Heinonen, J. (2018). Understanding affective learning outcomes in entrepreneurship education. *Industry and Higher Education*, 32(6), 391-404.
- İnternet: <https://lemonadeday.org/usc/>, (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- İnternet: <https://lemonadeday.org/usc/media/>, (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- Işık, C., Küçükaltan, E. G., Çelebi, S. K., Çalkın, Ö., Enser, İ. ve Çelik, A. (2019). Turizm ve girişimcilik alanında yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 119-149.
- Jones, P., Penaluna, A. ve Pittaway, L. (2014). Entrepreneurship education: a recipe for change. *International Journal of Management in Education*, 12(3), 304-306.

- Karadeniz, E. E. (2019). *Türkiye’de Girişimcilik ve Uluslararası Karşılaştırma 2018*. Global Entrepreneurship Monitor (GEM) Raporu. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.
- Katz, J. A. (1994). *Growth of Endowments, Chairs, and Programs in Entrepreneurship on The College Campus*. (In: Hoy, F., Monroy, T.G. & Reichert, J. (Eds.). Cleveland: Baldwin-Wallace College, The Art and Science of Entrepreneurship Education.
- Katz, J. A. (2003). The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1876-1999. *Journal of Business Venturing*, 18, 283-300.
- Keramat, E., Rahmatallah, M. ve Jafar, T. (2015). Teaching learning methods of an entrepreneurship curriculum. *Journal of Advances in Medical Education & Professionalism*, 3(4), 172-177.
- KOSGEB [T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı] (2021). <https://lms.kosgeb.gov.tr/>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2021).
- Kuratko, D. F. (2005). The emergence of entrepreneurship education: development, trends, and challenges. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(5), 577-597.
- Li, Y., Huang, S. ve Song, L. (2020). Opportunity and necessity entrepreneurship in the hospitality sector: examining the institutional environment influences. *Tourism Management Perspectives*, 34, 100665.
- Liu, H., Kulturel-Konak, S. ve Konak, A. (2020). *Measuring the effectiveness of entrepreneurship education*, Proceedings of the 53rd Hawaii International Conference on System Sciences, 07-10 January 2020, Maui, Hawaii, USA.
- Mukesh, H. V., Pillai K. R. ve Mamman, J. (2019). Action-embedded pedagogy in entrepreneurship education: an experimental enquiry. *Studies in Higher Education*, 45(8), 1679-1693.
- Ndou, V., Mele, G. ve Del Vecchio, P. (2019). Entrepreneurship education in tourism: an investigation among European Universities. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 25, 100175.
- Noyes, E. (2018). Teaching entrepreneurial action through prototyping: the prototype-it challenge. *Entrepreneurship Education and Pedagogy*, 1(1), 118-134.
- Olsen, M. A. ve Mykletun, R. J. (2012). *Entrepretality: Entrepreneurship Education in the Hospitality Industry*. In: T. Furunes, R. J. Mykletun, & E. Marnburg (Eds.). Current Research in Hospitality and Tourism. Bergen, Norway: Fagbokforlaget.
- Otache, I. (2019). Enhancing the effectiveness of entrepreneurship education: the role of entrepreneurial lecturers. *Education + Training*, 61(7/8), 918-939.
- Özdemir, P. (2016). *Girişimci Üniversiteler ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, ř. (2017). *Devlet ve Piyasa İkileminde Girişimcilik ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

Packham, G., Jones, P., Miller, C., Pickernell, D. ve Thomas, B. (2010). Attitudes towards entrepreneurship education: A comparative analysis. *Education and Training*, 52(8/9), 568-586.

Peters, M. ve Buhalis, D. (2004). Family hotel businesses: strategic planning and the need for education and training. *Education + Training*, 46(8/9), 406-415.

Ramayah, T., Noor Hazlina, A. ve Theresa, H. C. F. (2012). Entrepreneur education: does prior experience matter?. *Journal of Entrepreneurship Education*, 15(1), 65-81.

Solomon, G. T., Duffy, S. ve Tarabishy, A. (2002). The state of entrepreneurship education in the United States: a nation wide survey and analysis. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 1(1), 65-86.

Sousa, M. J., Carmo, M., Goncalves, A. C., Cruz, R. ve Martins, J. M. (2019). Creating knowledge and entrepreneurial capacity for HE students with digital education methodologies: differences in the perceptions of students and entrepreneurs. *Journal of Business Research*, 94, 227-240.

Sun, H., Lo, C. T., Liang, B. ve Wong, Y. L. B. (2017). The impact of entrepreneurial education on entrepreneurial intention of engineering students in Hong Kong. *Management Decision*, 55(7), 1371-1393.

Tuncer, M. ve Doğan, S. (2018). Girişimcilik eğiliminde eğitimin etkisi: turizm işletmeciliği öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(2), 97-108.

Welsh, D. H. B., Tullar, W. L. ve Nemati, H. (2016). Entrepreneurship education: process, method, or both?. *Journal of Innovation & Knowledge*, 1, 125-132.

Yelkikalan, N., Akatay, A., Yıldırım, H. M., Karadeniz, Y., Köse, C., Koncagül, Ö. ve Özer, E. (2010). Dünya ve Türkiye üniversitelerinde girişimcilik eğitimi: karşılaştırmalı bir analiz. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12, 51-59.

TURİZMDE GİRİŞİMCİLİK TEMALİ ÇALIŞMALARIN SON 10 YILI VE GELECEĞİ

Dr. Öğretim Üyesi Burcu KOÇ

GİRİŞ

Kapanış niteliğindeki bu kitap bölümünde uluslararası dergilerde yayınlanan turizmde girişimcilik odaklı bilimsel çalışmaların gündemine aldığı küresel konular tartışılmıştır. Bu yolla, hem şu ana kadar detaylı şekilde anlatılan bölüm temalarının geçerliliğini doğrulamak hem de önümüzdeki dönemlerde ön plana çıkması muhtemel araştırma sahalarını tanımlamak amaçlanmaktadır. Cevap aranan birkaç araştırma sorusu mevcuttur. Bu sorulara aşağıda yer verilmiştir:

- Turizmde girişimcilik temalı çalışmalarda gelişim seyri nasıldır?
- Turizmde girişimcilik temalı çalışmalarda ön plana çıkan bölgeler, yöntemler ve değişkenler nelerdir?
- Turizmde girişimcilik temalı çalışmalarda ağırlık verilen araştırma konuları ve içerikleri nelerdir?
- Turizm girişimciliğinin irdelendiği çalışmaların genel bulguları nasıldır ve hangi araştırma boşluklarına işaret edilmektedir?

Belirlenen araştırma sorularına cevap bulmak üzere sistematik literatür taraması tekniğine başvurulmuştur. Literatür taramasını sistematik olarak gerçekleştirmek yapılan incelemenin kalitesini, tekrar edilebilirliğini, geçerlik ve güvenilirliğini yükseltir (Xiao ve Watson, 2019). Bu yöntemde amaç sadece araştırma sorularını yanıtlamaya katkı sunabilecek kanıtları bir araya getirmek değil, aynı zamanda inceleme yapılan alanın uygulayıcılar da dâhil tüm paydaşlarına fayda sağlayabilecek rehber niteliğinde bilimsel bir kaynak geliştirmektir (Kitchenham vd., 2009). Geleneksel literatür incelemesi ile arasındaki en keskin fark bir araştırma sorusu doğrultusunda uygulanması olan sistematik literatür taraması, objektif değerlendirmeyi esas alır ve araştırmacı tarafından belirlenen bir zaman aralığında ilgili alanda ger-

KAYNAKÇA

- Ahmad, S. Z. ve Muhammad Arif, A. M. (2016). Entrepreneurial characteristics, motives, and business challenges: exploratory study of small-and medium-sized hotel businesses. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 17(3), 286-315.
- Akbaba, A. (2012a). Understanding small tourism businesses: A perspective from Turkey. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 19. <https://doi.org/10.1017/jht.2012.1>
- Akbaba, A. (2012b). Business performance of small tourism enterprises: a comparison among three sub-sectors of the industry. *Anatolia*, 23(2), 177-195.
- Altınay, L., Sigala, M. ve Waligo, V. (2016). Social value creation through tourism enterprise. *Tourism Management*, 54, 404-417.
- Andersson, M. (2021). From pluri-activity to entrepreneurship: Swedish inshore commercial fisheries navigating in the service-oriented economy. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 21(4), 374-390.
- Assaker, G., Hallak, R. ve O'Connor, P. (2020). Examining heterogeneity through response-based unit segmentation in PLS-SEM: a study of human capital and firm performance in upscale restaurants. *Current Issues in Tourism*, 23(2), 137-152.
- Bertella, G. (2017). The emergence of Tuscany as a wedding destination: the role of local wedding planners. *Tourism Planning & Development*, 14(1), 1-14.
- Breier, M., Kallmuenzer, A., Clauss, T., Gast, J., Kraus, S. ve Tiberius, V. (2021). The role of business model innovation in the hospitality industry during the COVID-19 crisis. *International Journal of Hospitality Management*, 92, 102723.
- Brouder, P. ve Eriksson, R. H. (2013). Staying power: What influences micro-firm survival in tourism?. *Tourism Geographies*, 15(1), 125-144.
- Çakmak, E., Lie, R. ve McCabe, S. (2018). Reframing informal tourism entrepreneurial practices: Capital and field relations structuring the informal tourism economy of Chiang Mai. *Annals of Tourism Research*, 72, 37-47.
- Carlisle, S., Kunc, M., Jones, E. ve Tiffin, S. (2013). Supporting innovation for tourism development through multi-stakeholder approaches: Experiences from Africa. *Tourism Management*, 35, 59-69.
- Carson, D. A., Carson, D. B. ve Eimermann, M. (2018). International winter tourism entrepreneurs in northern Sweden: understanding migration, lifestyle, and business motivations. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 18(2), 183-198.
- Chen, S. C. ve Elston, J. A. (2013). Entrepreneurial motives and characteristics: An analysis of small restaurant owners. *International Journal of Hospitality Management*, 35, 294-305.

- Chong, K. L. ve Stephenson, M. L. (2020). Deciphering Food Hawkerpreneurship: Challenges and success factors in franchising street food businesses in Malaysia. *Tourism and Hospitality Research*, 20(4), 493-509.
- Coghlan, A. ve Noakes, S. (2012). Towards an understanding of the drivers of commercialization in the volunteer tourism sector. *Tourism Recreation Research*, 37(2), 123-131.
- Di Domenico, M. ve Miller, G. (2012). Farming and tourism enterprise: Experiential authenticity in the diversification of independent small-scale family farming. *Tourism Management*, 33(2), 285-294.
- Dias, Á. L., Silva, R., Patuleia, M., Estêvão, J. ve González-Rodríguez, M. R. (2021). Selecting lifestyle entrepreneurship recovery strategies: A response to the COVID-19 pandemic. *Tourism and Hospitality Research*. <https://doi.org/10.1177/1467358421990724>
- Fu, H., Okumus, F., Wu, K. ve Köseoglu, M. A. (2019). The entrepreneurship research in hospitality and tourism. *International Journal of Hospitality Management*, 78, 1-12.
- Furunes, T. ve Mykletun, R. J. (2012). Frozen adventure at risk? A 7-year follow-up study of Norwegian glacier tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 12(4), 324-348.
- Glavas, C., Pike, S. ve Mathews, S. (2014). Internet-enabled tourism entrepreneurs. International entrepreneurial values elicited through repertory test and laddering analysis. *International Journal of Tourism Research*, 16(1), 44-55.
- Gürlek, M. ve Koseoglu, M. A. (2021). Green innovation research in the field of hospitality and tourism: the construct, antecedents, consequences, and future outlook. *The Service Industries Journal*, 41(11)-12, 734-766.
- Haghighi, A. M. ve Lynch, P. (2012). Entrepreneurship and the social integration of new minorities: Iranian hospitality entrepreneurs in Scotland. *Tourism Review*, 67(1), 4-10.
- Hallak, R. ve Assaker, G. (2013). Family vs. non-family business owners' commitment to their town: A multigroup invariance analysis. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 18(6), 618-636.
- Hallak, R., Brown, G. ve Lindsay, N. J. (2012). The Place Identity-Performance relationship among tourism entrepreneurs: A structural equation modelling analysis. *Tourism Management*, 33(1), 143-154.
- Higgins-Desbiolles, F. ve Monga, M. (2021). Transformative change through events business: a feminist ethic of care analysis of building the purpose economy. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(11-12), 1989-2007.
- Hofer, K. M. ve Knight, G. (2020). International services marketing: an integrative assessment of the literature. *The Service Industries Journal*, 1-24. <https://doi.org/10.1080/02642069.2020.1862091>
- Jóhannesson, G. T. (2012). "To get things done": A relational approach to entrepreneurship. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 12(2), 181-196.

- Kallmuenzer, A. ve Peters, M. (2018). Entrepreneurial behaviour, firm size and financial performance: the case of rural tourism family firms. *Tourism Recreation Research*, 43(1), 2-14.
- Kallmuenzer, A., Kraus, S., Peters, M., Steiner, J. ve Cheng, C. F. (2019). Entrepreneurship in tourism firms: A mixed-methods analysis of performance driver configurations. *Tourism Management*, 74, 319-330.
- Katongole, C., Ahebwa, W. M. ve Kawere, R. (2013). Enterprise success and entrepreneur's personality traits: An analysis of micro-and small-scale women-owned enterprises in Uganda's tourism industry. *Tourism and Hospitality Research*, 13(3), 166-177.
- Kimbu, A. N. ve Ngoasong, M. Z. (2016). Women as vectors of social entrepreneurship. *Annals of Tourism Research*, 60, 63-79.
- Kimbu, A. N., de Jong, A., Adam, I., Ribeiro, M. A., Afenyo-Agbe, E., Adeola, O. ve Figueroa-Domecq, C. (2021). Recontextualising gender in entrepreneurial leadership. *Annals of Tourism Research*, 88, 103176.
- Kimbu, A. N., Ngoasong, M. Z., Adeola, O. ve Afenyo-Agbe, E. (2019). Collaborative networks for sustainable human capital management in women's tourism entrepreneurship: The role of tourism policy. *Tourism Planning & Development*, 16(2), 161-178.
- Kitchenham, B., Brereton, O. P., Budgen, D., Turner, M., Bailey, J. ve Linkman, S. (2009). Systematic literature reviews in software engineering—a systematic literature review. *Information and Software Technology*, 51(1), 7-15.
- Kline, C., Duffy, L. ve Clark, D. (2020). Fostering tourism and entrepreneurship in fringe communities: Unpacking stakeholder perceptions towards entrepreneurial climate. *Tourism and Hospitality Research*, 20(1), 3-17.
- Kline, C., Hao, H., Alderman, D., Kleckley, J. W. ve Gray, S. (2014). A spatial analysis of tourism, entrepreneurship and the entrepreneurial ecosystem in North Carolina, USA. *Tourism Planning & Development*, 11(3), 305-316.
- Kraus, S., Breier, M. ve Dasí-Rodríguez, S. (2020). The art of crafting a systematic literature review in entrepreneurship research. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 16(3), 1023-1042.
- Kwiatkowski, G., Hjalager, A. M., Ossowska, L., Janiszewska, D. ve Kurdys-Kujawska, A. (2021). The entrepreneurial orientation of exhibitors and vendors at food festivals. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*. <https://doi.org/10.1080/19407963.2021.1999967>
- Lee, C., Hallak, R. ve Sardeshmukh, S. R. (2019). Creativity and innovation in the restaurant sector: Supply-side processes and barriers to implementation. *Tourism Management Perspectives*, 31, 54-62.
- Lee, C., Sardeshmukh, S. R. ve Hallak, R. (2016). A qualitative study of innovation in the restaurant industry. *Anatolia*, 27(3), 367-376.

- Lee, S., Lee, K. S., Chua, B. L. ve Han, H. (2017). Independent café entrepreneurship in Klang Valley, Malaysia—challenges and critical factors for success: does family matter?. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(4), 363-374.
- MacKenzie, N. ve Gannon, M. J. (2019). Exploring the antecedents of sustainable tourism development. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(6), 2411-2427.
- Marques, L. ve Cunha, C. (2013). Literary rural tourism entrepreneurship: case study evidence from Northern Portugal. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 5(3), 289-303.
- Martini, U., Malacarne, K., Giovanazzi, S. P., ve Buffa, F. (2020). Sustainable tourism development in rural and marginal areas and opportunities for female entrepreneurship: lessons from an exploratory study. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 12(4), 421-430.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook: Qualitative data analysis* (2nd ed.). California: Sage Publications.
- Nieuwland, S. ve Lavanga, M. (2021). The consequences of being ‘the Capital of Cool’. Creative entrepreneurs and the sustainable development of creative tourism in the urban context of Rotterdam. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(6), 926-943.
- Pechlaner, H., Dal Bò, G. ve Volgger, M. (2012). What makes tourism an attractive industry for new minority entrepreneurs: Results from an exploratory qualitative study. *Tourism Review*, 67(1), 11-22.
- Peters, M., Kallmuenzer, A. ve Buhalis, D. (2019). Hospitality entrepreneurs managing quality of life and business growth. *Current Issues in Tourism*, 22(16), 2014-2033.
- Power, S., Di Domenico, M. ve Miller, G. (2017). The nature of ethical entrepreneurship in tourism. *Annals of Tourism Research*, 65, 36-48.
- Power, S., Di Domenico, M. ve Miller, G. (2020). Risk types and coping mechanisms for ethical tourism entrepreneurs: A new conceptual framework. *Journal of Travel Research*, 59(6), 1091-1104.
- Prince, S. (2017). Craft-art in the Danish countryside: Reconciling a lifestyle, livelihood and artistic career through rural tourism. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15(4), 339-358.
- Ribeiro, M. A., Adam, I., Kimbu, A. N., Afenyo-Agbe, E., Adeola, O., Figueroa-Domecq, C. ve de Jong, A. (2021). Women entrepreneurship orientation, networks and firm performance in the tourism industry in resource-scarce contexts. *Tourism Management*, 86, 104343.
- Roxas, B. ve Chadee, D. (2013). Effects of formal institutions on the performance of the tourism sector in the Philippines: The mediating role of entrepreneurial orientation. *Tourism Management*, 37, 1-12.

- Sánchez-Medina, A. J., Arteaga-Ortiz, J., Naumchik, R. M. ve Pellejero, M. (2020). The intention to quit entrepreneurship in tourism SMEs: The effect of work addiction. *International Journal of Hospitality Management*, 89, 102400.
- Schilar, H. ve Keskitalo, E. C. H. (2018). Tourism activity as an expression of place attachment—place perceptions among tourism actors in the Jukkasjärvi area of northern Sweden. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 18(sup1), 42-59.
- Skokic, V., Lynch, P. ve Morrison, A. (2016). Hotel entrepreneurship in a turbulent environment. *International Journal of Hospitality Management*, 53, 1-11.
- Skokic, V., Lynch, P. ve Morrison, A. (2019). Veza: An informal network of tourism entrepreneurs. *Annals of Tourism Research*, 77, 26-37.
- Sørensen, F. ve Grindsted, T. S. (2021). Sustainability approaches and nature tourism development. *Annals of Tourism Research*, 91, 103307.
- Stoffelen, A., Adiyia, B., Vanneste, D. ve Kotze, N. (2020). Post-apartheid local sustainable development through tourism: an analysis of policy perceptions among ‘responsible’ tourism stakeholders around Pilanesberg National Park, South Africa. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(3), 414-432.
- Strickland, P. (2013). Examining the impact of four key cultural dimensions on ethnic restaurants in Victoria in Australia. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 18(5), 483-500.
- Strobl, A. ve Peters, M. (2013). Entrepreneurial reputation in destination networks. *Annals of Tourism Research*, 40, 59-82.
- Tervo-Kankare, K. (2019). Entrepreneurship in nature-based tourism under a changing climate. *Current Issues in Tourism*, 22(11), 1380-1392.
- Uşaklı, A., Koç, B. ve Sönmez, S. (2019). Social media usage among top European DMOs. In *Tourist Destination Management: Instruments, Products, and Case Studies* (pp. 1-14). Springer, Cham.
- Valeri, M. ve Baiocco, S. (2012). The integration of a Swedish minority in the hotel business culture: the case of Riva del Sole. *Tourism Review*, 67(1), 51-60.
- Xiao, Y. ve Watson, M. (2019). Guidance on conducting a systematic literature review. *Journal of Planning Education and Research*, 39(1), 93-112.
- Yachin, J. M. (2019). The entrepreneur–opportunity nexus: Discovering the forces that promote product innovations in rural micro-tourism firms. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 19(1), 47-65.
- Yachin, J. M. (2021). Alters & functions: exploring the ego-networks of tourism micro-firms. *Tourism Recreation Research*, 46(3), 319-332.

OTİZMLİ ÇOCUĞA SAHİP OLMAK

Ferhat Toper

OTİZMLİ ÇOCUĞA SAHİP OLMAK

Ferhat Toper

Yayın No.: 1021

ISBN: 978-625-433-409-2

E-ISBN: 978-625-433-410-8

Basım Sayısı: 1. Basım, Temmuz 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seda Polat -seda@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Erkan Uslu -erkan@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Toper, Ferhat

Otizimli Çocuğa Sahip Olmak

1. Basım, XII + 280 s., 13,5x21,5 cm.

Kaynakça var, izin yok.

ISBN: 978-625-433-409-2

E-ISBN: 978-625-433-410-8

1. Otizm 2. Sosyal Hizmet 3. Aile

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,

Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,

Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,

Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Beştepe/Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖZ GEÇMİŞ	iii
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	ix
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
BÖLÜM 2	7
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU (OSB)	7
2.1. Otizmin Tarihçesi	8
2.2. Olası Nedenler ve Risk Etmenleri	12
2.3. Risk Etmenleri ve Yaygınlık	19
2.4. Otizmlı Bireylerin Genel Özellikleri	23
2.4.1. Sosyal Etkileşimdeki Yetersizlikler	25
2.4.2. Dil ve İletişim Becerilerindeki Yetersizlikler	26
2.4.3. Takıntılı ve Sıra Dışı Davranış Örüntüleri	27
BÖLÜM 3	31
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLER VE AİLELERİ	31
3.1. Otizm ve Aile Stresine Etkisi	31
3.2. Farkındalık Sürecinde Yaşananlar	35
3.3. Tanılama Sürecinde Yaşananlar	36
BÖLÜM 4	41
OTİZM VE AİLE İÇİ İLİŞKİLER	41
4.1. Evlilik İlişkisi	41
4.2. Otizm ve Kardeşler	44
BÖLÜM 5	49
OTİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ	49

BÖLÜM 6	59
SOSYAL HİZMET DİSİPLİNİNDE OTİZME İLİŞKİN ÇALIŞMALAR	59
BÖLÜM 7	63
ARAŞTIRMADA İZLENEN YOL	63
7.1.Katılımcılara Ait Özellikler.....	66
7.1.1. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Sosyodemografik Özellikleri	66
7.1.2. Araştırmaya Katılan Profesyonellere Ait Tanıtıcı Bilgiler.....	70
BÖLÜM 8	75
TANININ ÖĞRENİLMESİ.....	75
8.1.Tanı Sürecine Yaşanan Zorluklar.....	78
8.1.1. Tanı Sürecinin Uzunluğu.....	78
8.1.2. Tanı Yaşının Geç Olması	79
8.1.3. Farklı Profesyonellere Gitme	80
8.1.4. Tanı Sırasında Söylenenler	83
8.2.Ailelerin Tanıya Yönelik Psikolojik Tepkileri	84
8.2.1. Şok ve Çaresizlik	84
8.2.2. Kabullenememe	86
8.2.3. Kendini Suçlama.....	89
8.3.Tanının Aile İçin İfade Ettiği Anlam	91
8.3.1. Günlük Rutinlerin Değişmesi	91
8.4.İnanç Sistemlerinin Etkisi	93
8.4.1. İmtiyaz Olarak Görme.....	93
8.5.Ebeveynlerin Beden ve Ruh Sağlığına Etkisi.....	97
BÖLÜM 9	101
SOSYAL YAŞAM	101
9.1.Sosyal Dışlanma.....	103
9.1.1. Toplumdan İzole Olma.....	103
9.1.2. Dışlanma.....	105
9.2.Kişilerarası İlişkiler.....	111
9.2.2. Kardeş İlişkisi	114
9.2.3. Geniş Aile ile İlişkiler	116
9.3.Eğitim Alanında Yaşanan Zorluklar.	118
9.3.1. Eğitime Kabul ile İlgili Zorluklar.....	118

9.3.2. Eğitime Saatlerinin Yetersizliği	119
9.3.3. Eğitimlerin Niteliği	121
9.3.4. Eğitimcilerle İlgili Zorluklar	123
9.4. İstihdam Alanında Yaşanan Zorluklar	125
9.4.1. İstihdamdan Ayrılma.....	125
9.4.2. İstihdama Katılamama.....	127
9.4.3. Üretkenlik Kaybı.....	129
9.5. Geleceğe İlişkin Endişe.....	130
9.5.1. Kendilerinden Sonrası ile İlgili Endişe.....	130
9.5.2. Umutsuzluk	133
BÖLÜM 10	135
FİNANSAL ZORLUKLAR	135
10.1. Tedavi Maliyetleri	137
10.1.1. Özel Muayene Maliyetleri.....	137
10.1.2. İlaç Maliyetleri	138
10.1.3. Dış Tedavisi Maliyetleri	139
10.1.4. Diyetlerle İlgili Maliyetler.....	141
10.2. Eğitim Maliyetleri	142
10.2.1. Özel Eğitim ve Özel Okul Maliyetleri.....	143
10.2.2. Ekstra Terapi Maliyetleri.....	147
10.2.3. Spor ve Sosyal Maliyet Faaliyetleri.....	150
10.2.4. Eğitim Materyali Maliyetleri.....	153
10.3. Ekstra Maliyetler	155
10.3.1. Eğitim ve Tedavi için Şehir Dışına Çıkma Maliyetleri	155
10.3.2. Özel Araç Maliyetleri.....	157
10.3.3. Ev Değişikliği Maliyetleri.....	160
10.3.4. Kılık Kıyafet Maliyetleri	161
10.4. Ailelerin Yaşadığı Maddi Yetersizlikler.....	162
10.5. Otizmli Çocuğa Sahip Aileler İçin Maddi Gücün Önemi	172
BÖLÜM 11	175
ÖNERİ VE İHTİYAÇLAR	175
11.1. Ailelere Öneriler.....	175
11.1.1. Ailelerin Ailelere Önerileri.....	175
11.1.2. Profesyonellerin Ailelere Önerileri	181
11.2. Profesyonellere Öneriler.....	188

11.2.1. Ailelerin Profesyonellere Önerileri	188
11.2.2. Profesyonellerin Profesyonellere Önerileri.....	192
11.3. Politika Düzeyinde Öneriler	193
11.3.1. Erken Yoğun Eğitimin Gerekliliği	194
11.3.2. Eğitim Saatlerinin Arttırılması.	197
11.3.3. Önleyici Hizmetlerin Gerekliliği.....	197
11.3.4. Otizmli Bireylere Özel İstihdam Alanları	199
11.3.5. Aileler İçin Ekonomik Destek	199
11.3.6. Tanının Düzenli Takibinin Yapılması	201
11.3.7. Etkili Müdahale Stratejilerinin Gerekliliği	202
11.3.8. Kapsamlı Araştırmaların Gerekliliği	203
11.4. İhtiyaçlar	207
11.4.1. Otizme Özel Bakım Kuruluşu İhtiyacı	205
11.4.2. Gündüzlü Bakım Kuruluşu İhtiyacı	206
11.4.3. Ailelerin Profesyonel Destek İhtiyacı.....	207
11.4.4. Ailelerin Doğru Yönlendirilme İhtiyacı	209
BÖLÜM 12	211
ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE	
DÜNYADAN ÖRNEKLER	211
BÖLÜM 13	251
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	251
13.1. Sonuç.....	251
13.2. Öneriler.....	254
13.2.1. Tanının Öğrenilmesi Aşamasına Ait Öneriler	254
13.2.2. Sosyal Yaşama İlişkin Öneriler.....	257
13.2.3. Finansal Zorluklara İlişkin Öneriler	262
KAYNAKÇA.....	267

KAYNAKÇA

- Ailing-Moh, T., & Magiati, I. (2012). Factors associated with parental stress and satisfaction during the process of diagnosis of children with Autism Spectrum Disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 293-303.
- Akkök, F., & Uzun, B. (2018). *Yaşamın Diğer Bir Penceresi: Otistik Özelliklere Sahip Çocuk Babaları ve Duyguları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aksoy, A. B., & Yıldırım-Berçin, G. (2008). Farklı Engel Grubundan Engelli Kardeşe Sahip Çocukların Kardeş İlişkileri ile Kardeşlerini Kabullenmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 751-779.
- Amendah, D., Grosse, S. D., Peacock, G., & Mandell, D. S. (2011). The economic costs of autism: A review. D. G. Amaral, D. Geschwind, & G. Dawson içinde, *Autism Spectrum Disorders* (s. 1347-1360). Oxford: Oxford University Press.
- Anyanwu, J. I., Onuigbo, L. N., Obiyo, N. O., Eze, U. N., Akaneme, E. N., Aye, E. N., . . . Adimora, E. D. (2019). Parenting Stress in Families of Children With Autism Spectrum Disorder: The Roles of the Extended Family . *Global Journal of Health Science*, 51-60.
- APA. (2015). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci baskı (DSM-5)*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- ASDEU. (2018). *Autism Spectrum Disorders in the European Union – ASDEU. Summary of Report WP1. Task 1.2*. AB: Autism Spectrum Disorders in the European Union.
- Asperger, H. (1937). Das Psychisch Abnorme Kind. *Wiener Klinische Wochenschrift*, 1314-1317.
- Baird, G., Simonoff, E., Pickles, A., Chandler, S., Loucas, T., Meldrum, D., & Charman, T. (2006). Prevalence of disorders of the autism spectrum in a population cohort of children in South Thames: the Special Needs and Autism Project (SNAP). *Lancet* , 210-215.

- Baker, S. M. (2013). Learning About Autism. *Global Advances In Health And Medicine*, 38-46.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 231-274.
- Baykoç, N. (2010). Üstün ve özel yetenekli çocuklar ve eğitimleri. N. Baykoç içinde, *Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim* (s. 301-332). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bieleninik, Ł., & Gold, C. (2021). Estimating Components and Costs of Standard Care for Children with Autism Spectrum Disorder in Europe from a Large International Sample. *Brain Science*, 1-19.
- Bilgiç, A., & Cöngöloğlu, A. (2009). Otizm Spektrum Bozukluklarında Biyolojik Temelli Tamamlayıcı Ve Alternatif Tıp Uygulamaları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 153-164.
- Bilgin, H., & Küçük, L. (2010). Raising an Autistic Child: Perspectives From Turkish Mothers. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 92-99.
- Bishop, S., Luyster, R., Richler, J., & Lord, C. (2008). Diagnostic assessment. K. Chawarska, A. Klin, & F. R. Volkmar içinde, *Autism Spectrum Disorders in Infants and Toddlers: Diagnosis, Assessment, and Treatment* (s. 23-50). New York: The Guilford Press.
- Bishop-Fitzpatrick, L., Dababnah, S., Baker-Ericzén, M. J., Smith, M. J., & Magaña, S. M. (2019). Autism spectrum disorder and the science of social work: A grand challenge for social work research. *Social Work in Mental Health*, 73-92.
- Bishop-Fitzpatrick, L., Hong, J., Smith, L. E., Makuch, R. A., Greenberg, J. S., & Mailick, M. R. (2016). Characterizing Objective Quality of Life and Normative Outcomes in Adults with Autism Spectrum Disorder: An Exploratory Latent Class Analysis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 2707-2719.
- Blaylock, R. L. (2009). A possible central mechanism in autism spectrum disorders, part 3: the role of excitotoxin food additives and the synergistic effects of other environmental toxins. *Alternative Therapies In Health And Medicine*, 122-144.

- Bleuler, E. (1950). *Dementia Praecox; Or, The Group of Schizophrenias*. New York: International Universities Press.
- Bolourian, Y., Stavropoulos, K., & Blacher, J. (2019). Autism in the Classroom: Educational Issues across the Lifespan. M. Fitzgerald içinde, *Autism Spectrum Disorders Advances at the End of the Second Decade of the 21st Century* (s. 1-15). IntechOpen .
- Borazancı-Persson, S. (2000). *AQ Otistik Zeka ve Seviyeleri Otizm*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bourgondien, M. E., Reichle, N. C., & Palmer, A. (1997). Sexual Behavior in Adults with Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 113-125.
- Brekke, J. S. (2012). Shaping a Science of Social Work. *Research on Social Work Practice*, 454-464.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public Health Reports*, 126-131.
- Christensen, D. L., Baio, J., Braun, K. V., Bilder, D., Charles, J., Constantino, J. N., . . . Schulz, E. (2016). *Prevalence and Characteristics of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years-Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 Sites, United States, 2012*. Atlanta: Centers for Disease Control and Prevention.
- Colic, M., & Vidojevic, I. M. (2019). Self-blame in parents of children with autism spectrum disorder and children with physical disabilities: The role of a child's problem behavior and personality traits. *Specijalna Edukacija i Rehabilitacija*, 391-417.
- Coren, L. A., Najjar, D. V., Ray, G. T., Lotspeich, L., & Bernal, P. (2006). A Comparison of Health Care Utilization and Costs of Children With and Without Autism Spectrum Disorders in a Large Group-Model Health Plan. *Pediatrics*, 1203-1211.
- Coulthard, P., & Fitzgerald, M. (1999). In God we trust? Organised religion and personal beliefs as resources and coping strategies, and their implications for health in parents with a child on the autistic spectrum. *Mental Health, Religion & Culture*, 19-33.

- Cowen, P. S., & Reed, D. A. (2002). Effects Of Respite Care for Children with Developmental Disabilities: Evaluation of an Intervention for At Risk Families. *Public Health Nursing*, 272-283.
- Curran, A. L., Sharples, P., White, C., & Knapp, M. (2001). Time costs of caring for children with severe disabilities compared with caring for children without disabilities. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 529-533.
- Çolak, A. (2016). Otizm Spektrum Bozukluğunu Anlamak. Ş. Y. Özkan, Y. Ergenekon, A. Çolak, & Ö. Kaya içinde, *Otizm Spektrum Bozukluğu* (s. 21-56). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Dababnah, A. I., L. Parish, S., Brown, L. T., & R. Hooper, S. (2011). Early screening for autism spectrum disorders: A primer for social work practice. *Children and Youth Services Review*, 265-273.
- Dababnah, S., Shaia, W. E., Champion, K., & Nichols, H. M. (2018). ‘‘We Had to Keep Pushing’’: Caregivers’ Perspectives on Autism Screening and Referral Practices of Black Children in Primary Care. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 321-336.
- Debrowska-Zimakowska, A., & Pisula, E. (2010). Parenting stress and coping styles in mothers and fathers of pre-school children with autism and Down syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 266-280.
- Dempsey, A. G., Llorens, A., Brewton, C., Mulchandani, S., & Goin-Kochel, R. P. (2012). Emotional and Behavioral Adjustment in Typically Developing Siblings of Children with Autism Spectrum Disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1393-1402.
- Doig, C. J., McLenan, J., & Urichuk, L. (2008). ‘Jumping through hoops’: parents’ experiences with seeking respite care for children with special needs. *Child: Care Health and Development*, 234-242.
- Dunn, M. E., Burbine, T., Bowers, C. A., & Tantleff-Dunn, S. (2001). Moderators of Stress in Parents of Children with Autism. *Community Mental Health Journal*, 39-52.
- Dymond, S. K., Gilson, C. L., & Myran, S. P. (2007). Services for Children With Autism Spectrum Disorders. *Journal of Disability Policy Studies*, 133-147.

- Evans, B. (2013). How autism became autism: The radical transformation of a central concept of child development in Britain. *History of the Human Sciences*, 3-31.
- Eyal, G., Hart, B., Onculer, E., Oren, N., & Rossi, N. (2010). *The Autism Matrix*. Cambridge: Polity Press.
- Fein, D., & Dunn, M. A. (2007). *Autism in Your Classroom: A General Educator's Guide to Students with Autism Spectrum Disorders*. Bethesda: Woodbine House Inc.
- Fernstorm, J. D., & Fernstorm, M. H. (2007). Tyrosine, phenylalanine, and catecholamine synthesis and function in the brain. *The Journal of Nutrition*, 1539-1547.
- Fisch, G. S. (2005). Syndromes and Epistemology I: Autistic Spectrum Disorders. *American Journal of Medical Genetics*, 117-119.
- Frank-Briggs, A. (2012). Autism in Children: Clinical Features, Management and Challenges. *The Nigerian Health Journal*, 27-30.
- Frith, U. (2008). *Autism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Gallo, D. P. (2010). *Diagnosing Autism Spectrum Disorders A Lifespan Perspective*. Oxford: Wiley-Blackwell Publishing.
- Ganjeh, F., Fallahi-Khoshknab, M., Zarea, K., Mohammadi, E., & Riahi, F. (2020). Parental Concerns about the Future of Children with Autism: A Qualitative Study in Iran. *International Journal of Ayurvedic Medicine*, 739-746.
- Ganz, M. L. (2007). The Lifetime Distribution of the Incremental Societal Costs of Autism. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 343-349.
- Gardener, H., Spiegelman, D., & Buka, S. L. (2011). Perinatal and Neonatal Risk Factors for Autism: A Comprehensive Meta-analysis. *Pediatrics*, 344-355.
- Gau, S. S. F., Chou, M. C., Chiang, H. L., Lee, J. C., Wong, C. C., Chou, W. J., & Wu, Y. Y. (2012). Parental adjustment, marital relationship, and family function in families of children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 263-270.

- Gentles, S. J., Charles, C., Ploeg, J., & McKibbin, K. A. (2015). Sampling in Qualitative Research: Insights from an Overview of the Methods Literature. *The Qualitative Report*, 1772-1789.
- Gentles, S. J., Nicholas, D. B., Jack, S. M., McKibbin, K. A., & Szatmari, P. (2020). Coming to understand the child has autism: A process illustrating parents' evolving readiness for engaging in care. *Autism*, 470-483.
- Gnanasekaran, S., Choueiri, R., Neumeyer, A., Ajari, O., A. S., & Kuhlthau, K. (2015). Impact of employee benefits on families with children with autism spectrum disorders. *Autism*, 1-7.
- Gobrial, E. (2018). The Lived Experiences of Mothers of Children with The Lived Experiences of Mothers of Children with. *Social Science*, 1-11.
- Harper, A., Dyches, T. T., Harper, J., Roper, S. O., & South, M. (2013). Respite Care, Marital Quality, and Stress in Parents of Children with Autism Spectrum Disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 2604-2616.
- Hartley, S. L., Barker, E. T., Seltzer, M. M., Floyd, F., Greenberg, J., Orsmond, G., & Bolt, D. (2010). The Relative Risk and Timing of Divorce in Families of Children With an Autism Spectrum Disorder. *Journal of Family Psychology*, 449-457.
- Hassani, F., Shahrbanian, S., Shahidi, S. H., & Sheikh, M. (2020). Playing games can improve physical performance in children with autism. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-8.
- Higgins, D. J., Bailey, S. R., & Pearce, J. C. (2005). Factors associated with functioning style and coping strategies of families with a child with an autism spectrum disorder. *Autism*, 125-137.
- Horlin, C., M. F., Parsons, R., Albrecht, M. A., & Falkmer, T. (2014). The Cost of Autism Spectrum Disorders. *Plos One*, 1-11.
- Howlin, P., & Moore, A. (1997). Diagnosis in autism: A survey of over 1200 patients in the UK. *Autism*, 135-162.
- Huerta, M., & Lord, C. (2012). Diagnostic Evaluation of Autism Spectrum Disorders. *Pediatric Clinics of North America*, 103-111.
- Jarbrink, K. (2007). The economic consequences of autistic spectrum disorder among children in a Swedish municipality. *Autism*, 453-463.

- Järbrink, K., Fombonne, E., & Knapp, M. (2003). Measuring the Parental, Service and Cost Impacts of Children with Autistic Spectrum Disorder: A Pilot Study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 395-402.
- Jegatheesan, B., Miller, P. J., & Fowler, S. A. (2010). Autism From a Religious Perspective: A Study of Parental Beliefs in South Asian Muslim Immigrant Families. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 98-109.
- Jones, K. K. (2019). Social Engagement versus Isolation in the Well-being of Individuals with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Childhood & Developmental Disorders*, 1-8.
- Kamaralzaman, S., Toran, H., Mohamed, S., & Abdullah, N. (2018). The Economic Burden of Families with Autism Spectrum Disorders (ASD) Children in Malaysia. *Journal of ICSAR*, 71-77.
- Karadeniz, A. Y. (2007). *Otistik Çocukların Aileleri: Nörobilişsel ve Klinik Bulgular*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Ö. (2016). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Değerlendirilmesi. Ş. Y. Özkan, Y. Ergenekon, A. Çolak, & Ö. Kaya içinde, *Otizm Spektrum Bozukluğu* (s. 59-92). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kayaoğlu, H., & Görür, Ö. (2008). *Otistik Çocuklar Nasıl Öğrenir?* Ankara: Epsos Yayınları.
- Keen, D., Couzens, D., Muspratt, S., & Rodger, S. (2010). The effects of a parent-focused intervention for children with a recent diagnosis of autism spectrum disorder on parenting stress and competence. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 229-241.
- Kersh, J., Hedvat, T. T., Hauser-Cram, P., & Warfield, M. E. (2006). The contribution of marital quality to the well-being of parents of children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 883-893.
- King, G., Cathers, T., Brown, E., Specht, J. A., Willoughby, C., Polgar, J. M., . . . Havens, L. (2003). Turning Points and Protective Processes in the Lives of People With Chronic Disabilities. *Qualitative Health Research*, 184-206.

- Kinnear, S. H., Link, B. G., Ballan, M. S., & Fischbach, R. L. (2016). Understanding the Experience of Stigma for Parents of Children with Autism Spectrum Disorder and the Role Stigma Plays in Families' Lives. *Journal of Autism Developmental Disorders*, 942-953.
- Kırcaali-İftar, G. (2019). Otizm Spektrum Bozukluğuna Genel Bakış. E. Tekin-İftar içinde, *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri* (s. 1-23). Ankara: Vize Akademik Yayınları.
- Klintwall, L., & Eikeseth, S. (2014). Early and Intensive Behavioral Intervention (EIBI) in Autism. *Comprehensive Guide to Autism*, 117-137.
- Knapp, M., Romeo, R., & Beecham, J. (2009). Economic cost of autism in the UK. *Autism*, 317-336.
- Kogan, M. D., Strickland, B. B., Blumberg, S. J., Singh, G. K., Perrin, J. M., & Dyck, P. C. (2008). A national profile of the health care experiences and family impact of autism spectrum disorder among children in the United States, 2005-2006. *Pediatrics*, 1149-1158.
- Korkmaz, B. (2010). Otizm: Klinik ve Nörobiyolojik Özellikleri, Erken Tanı, Tedavi ve Bazı Güncel Gelişmeler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 37-44.
- Köse, S., Özbaran, B., & Erermiş, S. (2012). Otizm Yelpaze Bozukluklarında Nöropsikolojik Profil. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 103-115.
- Kuckartz, U., & Rädiker, S. (2019). *Analyzing Qualitative Data with MAXQDA*. USA: Springer.
- Kuhn, R., & Cahn, C. H. (2004). Eugen Bleuler's Concepts of Psychopathology. *History of Psychiatry*, 361-366.
- Küçük, L., & Buzlu, S. (2006). Otistik Çocuklarda Ergenlik ve Cinsel Eğitim. *Androloji Bülteni*, 93-94.
- Larson, E. (2006). Caregiving and Autism: How Does Children's Propensity for Routinization Influence Participation in Family Activities? *Occupation, Participation and Health*, 69-79.
- Lavelle, T. A., Weinstein, M. C., Newhouse, J. P., Munir, K., Kuhlthau, K. A., & Prosser, L. A. (2014). Economic Burden of Childhood Autism Spectrum Disorders. *Pediatrics*, 520-528.

- Lee, L. C., Harrington, R. A., Louie, B. B., & Newschaffer, C. J. (2008). Children with Autism: Quality of Life and Parental Concerns. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1147-1160.
- Leigh, J. P., & Du, J. (2015). Brief Report: Forecasting the Economic Burden of Autism in 2015 and 2025 in the United States. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 4135-4139.
- Liptak, G. S., Stuart, T., & Auinger, P. (2006). Health Care Utilization and Expenditures for Children with Autism: Data from U.S. National Samples. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 871-879.
- Longobardi, C., Prino, L. E., Gastaldi, F. G., & Jungert, T. (2019). Sibling Relationships, Personality Traits, Emotional, and Behavioral Difficulties in Autism Spectrum Disorders. *Child Development Research*, 1-9.
- Lotter, V. (1966). Epidemiology of Autistic Conditions in Young Children. *Social Psychiatry*, 124-137.
- Marcus, L. M., Kuncze, L. J., & Schopler, E. (2005). Working with Families. F. R. Volkmar, R. Paul, A. Klin, & D. Cohen içinde, *Handbook of Autism and Pervasive Developmental Disorders, Assessment, Interventions, and Policy (Volume 2)* (s. 1055-1085). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Mascha, K., & Boucher, J. (2006). Preliminary Investigation of a Qualitative Method of Examining Siblings' Experiences of Living with a Child with ASD. *The British Journal of Development Disabilities*, 19-28.
- Mash, E. J., & Wolfe, D. A. (2019). *Abnormal Child Psychology 7th Edition*. Cengage Learning Inc.: Wadsworth.
- McConkey, R., Truesdale-Kennedy, M., Chang, m.-Y., Jarrah, S., & Shukri, R. (2008). The Impact on Mothers of Bringing up Child with intellectual disabilities: Across-cultural study. *International Journal of Nursing Studies*, 65-74.
- McGrath, P. (2006). Psychosocial Issues in Childhood Autism Rehabilitation: A Review. *The International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 29-36.
- Mengi, A. (2014). *Sosyolojik Boyutlarıyla Otizm*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Metin, Ö., Karacı, M., Tahiroğlu, A. Y., Çelik, G. G., & Avı, A. (2014). Yaygın Gelişimsel Bozuklukta Semptom Şiddetinde Vitamin D Eksikliğinin Olası Rolü. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 43.
- Midence, K., & O'Neill, M. (1999). The Experience of Parents in the Diagnosis of Autism. *Autism*, 273-285.
- Montes, G., & Halterman, J. S. (2008). Child Care Problems and Employment Among Families With Preschool-Aged Children With Autism in the United States. *Pediatrics*, 202-208.
- Moses, T. (2010). Exploring Parents' Self-Blame in Relation to Adolescents' Mental Disorders. *Family Relations*, 103-120.
- Mount, N., & Dillon, G. (2015). Parents' experiences of living with an adolescent diagnosed with an autism spectrum disorder. *Educational & Child Psychology*, 70-79.
- Navot, N., Jorgenson, A. G., Stoep, A. V., Toth, K., & Webb, S. J. (2015). Family planning and family vision in mothers after diagnosis of a child with autism spectrum disorder. *Autism*, 605-615.
- Neely-Barnes, S. L., Hall, H. R., Roberts, R. J., & Graff, J. C. (2011). Parenting a Child With an Autism Spectrum Disorder: Public Perceptions and Parental Conceptualizations. *Journal of Family Social Work*, 208-225.
- Newschaffer, C. J., Croen, L. A., Daniels, J., Giarelli, E., Grether, J. K., Levy, S. E., . . . C. Windham, G. (2007). The Epidemiology of Autism Spectrum Disorders. *Annual Review of Public Health*, 235-258.
- (2008). *Otizm Tarama Projesi Sonuç Raporu*. İstanbul: Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı.
- Özeren, G. S. (2013). Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ve Hastalığa Kanıt Penceresinden Bakış. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 57-63.
- Özşenol, F., Işıkhani, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R., & Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 156-164.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. London: Sage Publications Inc.

- Pehlivanürk, B., Bakkaloğlu, B., & Ünal, F. (2003). Otistik Bozukluk Etiyolojisi: Genetik Etkenler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 88-96.
- Rakap, S., Birkan, B., & Kalkan, S. (2017). *Otizm Spektrum Bozukluğu ve Özel Eğitim*. İstanbul: Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı.
- Reichenberg, A., Geoss, R., Weiser, M., Bresnaham, M., Silverman, J., Harlap, S., . . . Susser, E. (2006). Advancing Paternal Age and Autism. *Archives of General Psychiatry*, 1026-1032.
- Robertson, J., Hatton, C., E. W., Collins, M., Langer, S., Welch, V., & Emerson, E. (2011). The Impacts of short break provision on families with a disabled child: an international literature review. *Health and Social Care in the Community*, 337-371.
- Rogge, N., & Janssen, J. (2019). The Economic Costs of Autism Spectrum Disorder: A Literature Review. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 2873-2900.
- Ross, P., & Cuskelly, M. (2006). Adjustment, sibling problems and coping strategies of brothers and sisters of children with autistic spectrum disorder. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 77-86.
- Sadziak, A., Wiliński, W., & M. W. (2019). Parental burnout as a health determinant in mothers raising disabled children. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*, 77-89.
- Sansosti, F. J., Lavik, K. B., & Sansosti, J. M. (2012). Family Experiences Through the Autism Diagnostic Process . *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 81-92.
- Schaap-Jonker, H., Sizoo, B., Roekel, J. v.-v., & Corveleyn, J. (2013). Autism Spectrum Disorders and the Image of God as a Core Aspect of Religiousness. *International Journal for the Psychology of Religion*, 145-160.
- Scorgie, K., & Sobsey, D. (2000). Transformational Outcomes Associated With Parenting Children Who Have Disabilities. *Mental Retardation*, 195-206.
- Selimoğlu, Ö. G., Özdemir, S., Töret, G., & Özkubat, U. (2013). Otizimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Otizm Tanılama Sürecinde ve Tanı

- Sonrasında Yaşadıkları Deneyimlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 129-161.
- Sharpe, D. L., & Baker, D. L. (2007). Financial Issues Associated with Having a Child with Autism. *Journal of Family and Economic Issues*, 247-264.
- Stampoltzisa, A., Georgia Defingoub, K. A., Kouvavad, S., & Polychronopouloub, S. (2014). Psycho-social characteristics of children and adolescents with siblings on the autistic spectrum. *European Journal of Special Needs Education*, 474-490.
- Stoneman, Z. (2001). Supporting positive relationships during childhood. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 134-142.
- Szatmari, P., Georgiades, S., Duku, E., Zwaigenbaum, L., Goldberg, J., & Bennett, T. (2008). Alexithymia in Parents of Children With Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1859-1865.
- Şahin, S. (2018). Otizm Spektrum Bozukluğu. N. Metin içinde, *Özel Gereksinimli Çocuklar* (s. 255-289). Ankaa: Anı Yayıncılık.
- Şener, E. F., & Özkul, Y. (2013). Otizmin Genetik Temelleri. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 86-92.
- Tao, S., & Tao, F. (2016). The Effects of Prenatal Environmental Exposures on Children Development and Health. *Zhonghua Yu Fang Yi Xue Za Zhi*, 192-7.
- Taylor, J. L., & Seltzer, M. M. (2010). Changes in the Autism Behavioral Phenotype During the Transition to Adulthood. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1431-1446.
- Topan, A., Demirel, S., Alkan, I., Ayyıldız, T. K., & Doğru, S. (2019). Parenting an Autistic Child: A Qualitative Study. *International Archives of Nursing and Health Care*.
- Tsao, L.-L., Davenport, R., & Schmiede, C. (2011). Supporting Siblings of Children with Autism Spectrum Disorders. *Early Childhood Education Journal*, 47-57.

- Uskun, E., & Gündoğar, D. (2010). The levels of stress, depression and anxiety of parents of disabled children in Turkey. *Disability and Rehabilitation*, 1917-1927.
- Van-Meter, K. C., Christiansen, L. E., Delwiche, L. D., Azari, R., Carpenter, T. E., & Hertz-Picciotto, I. (2010). Geographic Distribution of Autism in California: A Retrospective Birth. *Autism Research*, 19-29.
- Varghese, R. T., & Venkatesan, S. (2013). A Comparative Study of Maternal Burnout in Autism and Hearing Impairment. *International Journal of Psychology and Psychiatry*, 101-108.
- Vasilopoulou, E., & Nisbet, J. (2015). The quality of life of parents of children with autism spectrum disorder: A systematic review. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 36-49.
- Verté, S., Roeyers, H., & Buysse, A. (2003). Behavioural problems, social competence and self-concept in siblings of children with autism. *Child: Care, Health & Development*, 193-205.
- Wall, K. (2004). *Autism and Early Years Practice: A Guide for Early Years Professionals, Teachers and Parents*. California: Sage Publications Inc.
- Wikipedia. (2020, 05 12). Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/Leo_Kanner_adresinden_alindi
- Wikipedia. (2020, Haziran 12). History of Asperger syndrome: https://tr.qwe.wiki/wiki/History_of_Aspenger_syndrome_adresinden_alindi
- Williams, P. D., Williams, A. R., Graff, J. C., Hanson, S., Stanton, A., Hafeman, C., . . . Sanders, S. (2002). Interrelationships Among Variables Affecting Well Siblings and Mothers in Families of Children With a Chronic Illness or Disability. *Journal of Behavioral Medicine*, 411-424.
- Wiseman, N. D. (2009). *The first year: Autism spectrum disorders: An essential guide for the newly diagnosed child*. Pennsylvania: Da Capo Press.
- Wolf, L. C., Noh, S., Fisman, S. N., & Speechley, M. (1989). Brief Report: Psychological Effects of Parenting Stress on Parents of

AHLAK FELSEFESİ [ETİK]

Prof. Dr. Recep Kılıç

AHLAK FELSEFESİ [ETİK]

Prof. Dr. Recep Kılıç

Yayın No.: 4215
Beşeri Bilimler: 426
ISBN: 978-625-427-005-5
E-ISBN: 978-625-427-006-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK
TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydin -selmagunaydin@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Bayraktar -mehtap@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kılıç, Recep

Ahlak Felsefesi [Etik]

1. Basım, XII + 276 s., 13,5x21,5 cm.

Kaynakça ve dizin var.

ISBN: 978-625-427-005-5

E-ISBN: 978-625-427-006-2

1. Ahlak Felsefesi 2. Etik 3. Ahlak Metafiziği

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,

Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,

Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,

Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Beştepe-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

AHLAK FELSEFESİ [ETİK].....	1
AHLAK	3
Ahlaki Norm	5
Ahlakın Önemi	7
ETİK [Ahlak Felsefesi].....	9
Tarihsel Serüveni İçinde Etik	11
Normatif Etik ve Metaetik.....	17
Normatif Etik ve Metaetik Ayırımı	20
Metaetik Söylemin Doğası	23
Metaetik ve Normatif Etik İlişkisi	31
KAYNAKÇA	33

İKİNCİ BÖLÜM

NORMATİF ETİK TEORİLER	35
TELEOLOJİK TEORİLER: Gayeci Yaklaşımlar.....	36
Mutlulukçuluk [Eudaimonism]: Aristo'nun Ahlak Felsefesi	36
Bireysel Hazcılık [Hedonism]: Epikür'ün Ahlak Felsefesi	48
Toplumsal Hazcılık: D. Hume'un Ahlak Felsefesi	52
Faydacılık (Utilitarianism): John Stuart Mill'in Ahlak Felsefesi.....	59
DEONTOLOJİK TEORİLER: Ödevci Yaklaşımlar	68
Immanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi.....	68
Dini Ahlak Teorileri	83
KAYNAKÇA	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METAETİK TEORİLER 99

Ahlaki Söylem ve Anlam Kuramları..... 99

SEZGİCİLİK VE REFERANS ANLAM TEORİSİ 102

George Edward Moore ve Etik Sezgicilik..... 104

H. Arthur Prichard ve W. David Ross'un Sezgiciliği..... 110

DUYGUCULUK VE PSİKOLOJİK ANLAM TEORİSİ..... 114

Mantıksal Pozitivizm ve Duyguculuk 114

Duyguculuk ve Sezgiciliğin Reddi..... 115

Duyguculuk ve Psikolojik Anlam Teorisi 117

Charles L. Stevenson'un Duyguculuğu..... 118

Duyguculuğun Eleştirisi..... 122

KURALCILIK VE “KULLANIM OLARAK” ANLAM TEORİSİ 123

R. M. Hare ve Kuralcılık..... 125

TASVİR EDİCİLİK VE OLGU-DEĞER SORUNU 131

KAYNAKÇA 140

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR 143

Ahlaki Eylem (Davranış) 143

Ahlaki Tutarsızlık..... 145

Ahlaki Yükümlülük (Moral Obligation) 146

Ahlaki Sorumluluk (Moral Responsibility)..... 150

Ahlaki Yaptırım (Moral Sanction) 157

Ahlak İlmi/Bilimi 159

KAYNAKÇA 161

BEŞİNCİ BÖLÜM

TEMEL PROBLEMLER..... 163

Ahlaki Temellendirme Problemi 163

Ahlaki Görecilik (Moral Relativism) 170

Ahlaki Gerçekcilik (Moral Realism)..... 178

Ahlaki Değerin Ontolojik Statüsü	185
Ahlak ve Din İlişkisi	192
Ahlak ve Hukuk İlişkisi	197
KAYNAKÇA	203

ALTINCI BÖLÜM

UYGULAMALI ETİK (APPLIED ETHICS)..... 205

BİYOETİK 208

Biyotetik İlkeler..... 210

Biyotetik Sorunlar

İnsan Hayatının Başlangıcı Meselesi

Kürtaj

Tüp İçindeki Hamilelik

Embriyonun Ahlaki Statüsü

Taşıyıcı veya Kiralık Annelik

Kök Hücre Araştırmaları

İnsan Klonlama

İnsan Hayatının Sonlandırılması Meselesi

İntihar

Ötenazi

Ölüm

İŞ ETİĞİ (Business Ethics)..... 244

MESLEK ETİĞİ (Professional Ethics)..... 249

SOSYAL ETİK..... 251

HAYVAN ETİĞİ (Animal Ethics)

KAYNAKÇA

GENEL KAYNAKÇA..... 263

DİZİN..... 271

KAYNAKÇA

- Beckwith, F. J. (2007) *Defending Life*, New York: Cambrigde University.
- Brown, M. T. (2007) “The Potential of The Human Embryo”, *Journal of The Medicine and Philosophy*, Oxford: Oxford University Press, Vol.32, No.6.
- Cevizci, A. (2016) *Uygulamalı Etik*, İstanbul, Say Yayınları.
- Dittmer, J. (2018) “Applied Ethics”, *The Internet Encyclopedia of Philosophy* (IEP), (<http://www.iep.utm.edu/ap-ethic/>) (Erişim tarihi: 12.01.2018)
- French, P. A. (1979) “The Corporation as a Moral Person”, *American Philosophical Quarterly*, Vol. 16, No. 3.
- French, P. A. (1991) *Corporate Ethics*, Brace: Harcourt.
- Göçer, E. (2011) *Biyoetik Açısından İnsan Doğası*, A. Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış YL. Tezi.
- Harris, J. (1998) *Hayatın Değeri: Tıp Etiğine Giriş*, çev. S. Sertabiboğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jhonson, L. S. M. (2011) “Kürtaj: Ahlaki Perspektifler”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, çev. K. Tıbık, c. 14/ 39.
- Kant, I. (1964) *Groundwork of the Metaphysic of Morals*, trans. by H. J. Paton, New York: Harper and Row Publishers.
- Kant, I. (1981) *Lectures on Ethics*, Indianapolis, IN: Hackett.
- Kantarcı, Z. (2007) *İş Etiği ve Ahilik*, Atatürk Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış YL tezi.
- MacKinnon, B. - Fiala, A. (2015) *Ethics: Theory and Contemporary Issues*, USA: Cengage Learning.
- Nussbaum R. L.- McInnes, R. R. – Willard, H. F. (2016) *Thompson and Thompson Genetics in Medicine*, Philadelphia: Elsevier Inc.
- Nuttal, J. (1997) *Ahlak Üzerine Tartışmalar, Etiğe Giriş*, çev. A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Peker, M. U. “Hayvan Refahı Üzerine”, <http://apelasyon.com/Yazi/193-hayvan-refahi-uzerine>, (Erişim tarihi: 15.02.2022)
- Rawls, J. (1999) *A Theory of Justice*, revised edition, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ross, W. D. (1930) *The Right and The Good*, ed by P. Stratton-Lake, Oxford.
- Singer, P. (1975) *Animal Liberation: A New Ethics for Our Treatment of Animals*, New York.
- Singer, P. (1993) *Practical Ethics*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Singer, P. (2005) *Hayvan Özgürleşmesi*, çev. H. Doğan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Stratton-Lake, P. (1930), *Introduction to The Right and the Good*, by W. D. Ross. Oxford: Oxford University Press.
- Vaughn, L. (2010) *Bioethics, Principles, Issues, and Cases*, New York: Oxford University Press.
- Youngner, S. j. (2007) “The Definition of Death”, in *The Oxford Handbook of Bioethics*, ed. by B. Steinbock, Oxford: OUP.
- Yüksel, İ. (2018) *Meslek Ahlakı Tartışmalarına Öğretmenlik Mesleği Açısından Bir Bakış*, S. D. Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış DR Tezi.

GENEL KAYNAKÇA

- Abelson R.-Nielsen K. (1967) "Ethics, History of", in *The Encyclopedia of Philosophy*, (ed. by P. Edwards), Vol. 3, London.
- Ağaoğlu, A. (2013) *Üç Medeniyet*, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Alston, W. P. (1964) *Philosophy of Language*, Englewood Cliffs, N. J.
- Aristoteles, (1951) *The Nicomachean Ethics* (A Commentary by the L. H. H. Joachim), Oxford: The Clarendon Press.
- Aristoteles, (1985) *Metafizik*, çev. A. Arslan, c. I, İzmir.
- Bakillânî (1947) *Temhîd*, Kahire.
- Ayer, A.J. (1946) *Language, Truth and Logic*, London: Victor Gollancz Ltd.
- Baillie, J. (1962) *The Sense of the Presence of God*, London.
- Bartley III, W. W. (1971) *Morality and Religion*, London: Macmillan and Co Ltd.
- Beckwith, F. J. (2007) *Defending Life*, New York: Cambridge University.
- Brink, D. O. (1989) *Moral Realism and the Foundations of Ethics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Broad, C. D. (1930) *Five Types of Ethical Theory*, Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Brown, M. T. (2007) "The Potential of The Human Embryo", *Journal of The Medicine and Philosophy*, Oxford: Oxford University Press, Vol.32, No.6.
- Buhari, *Edebu'l Mufred*, Mısır.
- Cevizci, A. (2010) *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul.
- Cevizci, A. (2015) *Etik-Ahlak Felsefesi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016) *Uygulamalı Etik*, İstanbul, Say Yayınları.
- Charleton, W. (1926) *Epicurus's Morals*, London.

- Copleston, F. S. J. (1960) *A History of Philosophy*, vol. VI/II, New York: Image Books.
- D'arcy, C. F. (1895) *A Short Study of Ethics*, London: Macmillan and Co Ltd.
- Dittmer, J. (2018) "Applied Ethics", in *The Internet Encyclopedia of Philosophy* (IEP), (<http://www.iep.utm.edu/ap-ethic/>) (Erişim tarihi: 12.01.2018)
- Dworkin, G. (1981) "Ethics, Foundations and Science: Response to A. MacIntyre", in *The Roots of Ethics: Science, Religion, And Values*, ed by D. Callahan - H. T. Engelhardt, London: Plenum Press.
- Dworkin, R. (1975) "The Original Position" in *Reading Rawls*, ed by N. Daniels, Oxford: Blackwell.
- Eflatun, (1945) *Theaitetos*, ev. M. Gkberk, Ankara.
- Eflatun, (1959) *Philebos*, ev. E. Siyavuşgil, İstanbul.
- Eflatun (1989) *İon*, ev. İ. Bozkurt, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Epicurus (1989) "Letter to Menoeccus", in *Morality, Philosophy and Practice: Historical and Contemporary Readings and Studies*, (ed. by) A. Edel-E. Flower-F O'connor, New York: Random House Inc.
- Eş'arî (1928) *Makâlâtü'l - İslâmiyyîn*, İstanbul.
- Eş'arî (1952) *Kitâbu'l-Luma*, Beyrut.
- Eş'arî (1987) *el-İbane an Usûli'd-Diyane* (Fevkiye H. M. neşri), Kahire.
- Findlay, J. N. (1961) *Values and Intentions*, London: G. Alien and Unwin Ltd.
- Foot, P. (1968) *Theories of Ethics*, Oxford.
- Frankena, W. (1963) *Ethics*, New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Frankena, W. R. (1967) "Value and Valuation", in *Encyclopedia of Philosophy*, vol. III, London.
- French, P.A. (1979) "The Corporation as a Moral Person", *American Philosophical Quarterly*, Vol. 16, No. 3.
- French, P.A. (1991) *Corporate Ethics*, Brace: Harcourt.

- Gazali, Ebu Hamid, (2005) *Esmâü'l-Hüsna Şerhi*, çev. M. Feriştat, Feriştat Yayınları.
- Göçer, E. (2011) *Biyetik Açıdan İnsan Doğası*, A. Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış YL. Tezi.
- Grant, S.A. (1885) *The Ethics of Aristotle*, vol. I, London.
- Güngör, E. (1995) *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, İstanbul.
- Güngör, E. (1997) *İslam'ın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul.
- Hanay, A. (2002) “Takdim”, Kierkegaard, *Korku ve Titreme*, çev. İ. Kapaklıkaya, içinde, İstanbul.
- Hare, J. (2009) *God and Morality A Philosophical History*, John Wiley & Sons Publication.
- Hare, R. M. (1952) *The Language of Morals*, New York: Oxford U.P.
- Hare, R. M. (1961) *Freedom and Reason*, Oxford.
- Harris, J. (1998) *Hayatın Değeri: Tıp Etiğine Giriş*, çev. S. Sertabiboğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Heimsoeth, H. (1986) *İ. Kant'ın Felsefesi*, çev. T. Mengüsoğlu, İstanbul.
- Hourani, G. F. (1971) *Islamic Rationalism, the Ethics of 'Abd al Jabbar*, Oxford: Clarendon Press.
- Hourani, G. F. (1985) *Reason and Tradition in Islamic Ethics*, Cambridge: The University Press.
- Hudson, W. D. (1967) *Ethical Intuitionism*, London.
- Hudson, W.D. (1981) *Modern Moral Philosophy*, London: The Macmillan Press Ltd.
- Hume, D. (1975) *Enquiries Concerning Human Understanding and Concerning the Principles of Morals*, ed. by L. A. Selby-Bigge, Oxford: Clarendon Press.
- Hume, D. (1978) *A Treatise of Human Nature*, ed. by L. A. Selby-Bigge, Oxford: Clarendon Press.
- Hunter, G. (1969) “Hume on is and ought”, in *The Is-Ought Question: A Collection of Papers on the Central Problems of Moral Philosophy*, ed by W.D. Hudson, London.

- İbn Manzur, (1956) *Lisanu'l-Arab*, Beyrut.
- Jacobs, L. (1973) "The Relationship Between Religion and Ethics in Jewish Thought", in *Religion and Morality* (ed. by) G. Outka-J. P. Reeder, New York.
- Jhonson, L. S. M. (2011) "Kürtaj: Ahlaki Perspektifler", *Dini Araştırmalar Dergisi*, çev. K. Tıbık, c. 14/ 39.
- Kadı, A. (IVi, VIi, XIII, XIV) *el-Muğni fî Ebvabi't-Tevhid ve'l -Adl*, cilt. IVi, VIi, XII, XIV, Kahire, 1974.
- Kadı, A. (1965) *Şerhu Usûli'l-Hamse*, Kahire.
- Kant, I (1960) *Religion Within the Limits of Reason Alone*, trans. by T. M. Greene and H. Hudson, New York.
- Kant, I. (1964) *Groundwork of the Metaphysic of Morals*, trans. by H. J. Paton, New York: Harper and Row Publishers.
- Kant, I. (1980) *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev. I. Kuçuradi, Ankara.
- Kant, I. (1981) *Lectures on Ethics*, Indianapolis, IN: Hackett.
- Kant, I. (1982) *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İ. Kuçuradi, Ankara.
- Kantarıcı, Z. (2007) *İş Etiği ve Ahilik*, Atatürk Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış YL tezi.
- Kemp, J. (1974) "Ethical Naturalism", in *New Studies in Ethics*, ed. by W. D. Hudson, London.
- Kılıç, R. (2012) *Ahlakın Dini temeli*, Ankara: TDV Yayınları.
- Kılıçoğlu, İ. (1988) *Ahlak – Hukuk İlişkisi*, İstanbul.
- Kierkegaard, S. (2002) *Korku ve Titreme*, çev. İ. Kapaklıkaya, İstanbul.
- Lillie, W. (1957) *An Introduction to Ethics*, London: Methuen and Co Ltd.
- Mabbott, J. D. (1967) *An Introduction to Ethics*, London.
- MacIntyre, A.C. (1967) *A Short History of Ethics*, London: Routledge and Kegan Paul Ltd.
- MacIntyre, A.C. (1969) "Hume on 'is' and 'ought'", in *The Is-Ought Question: A Collection of papers on the Central Problems of Moral Philosophy*, ed by W.D. Hudson, London.
- Mackie, J.L. (1980) *Hume's Moral Theory*, London: Routledge.

- MacKinnon, B. - Fiala, A. (2015) *Ethics: Theory and Contemporary Issues*, USA: Cengage Learning.
- Macnabb, D. G. C. (1951) *David Hume His Theory of Knowledge and Morality*, London.
- Maturidi (1979) *Kitabu 't-Tevhid* (Fethullah Huleyf neşri), İstanbul.
- Mercer, P. (1972) *Sympathy and Ethics, A Study of the Relationship Between Sympathy and Morality with Special Reference to Hume's Treatise*, Oxford: Clarendon Press.
- Mill, J. S. (1967) *Utilitarianism*, ed. by M. Warnock, London: The Fontana Library.
- Mitchell, B. (1980) *Morality: Religious and Secular*, Oxford: Clarendon Press.
- Moore, G. E. (1978) *Principia Ethica*, Cambridge.
- Murdoch, I. (1992) *Metaphysics as a Guide to Morals*, London.
- Nagel, T. (1979) "Moral Luck", in *Mortal Questions*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Nielsen, K. (1967) "Ethics, Problems of", in *The Encyclopedia of Philosophy*, (ed. by P. Edwards), vol. 3, London.
- Nowell-Smith, P.H. (1954) *Ethics*, London.
- Nowell-Smith, P. H. (1967) "Religion and Morality", in *The Encyclopedia of Philosophy*, vol. 7, London.
- Nussbaum R. L.- McInnes, R. R. – Willard, H. F. (2016) *Thompson and Thompson Genetics in Medicine*, Philadelphia: Elsevier Inc.
- Nuttal, J. (1997) *Ahlak Üzerine Tartışmalar, Etiğe Giriş*, çev. A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- O'connor, D. J. (1967) *Aquinas and Natural Law*, London.
- Öner, N. (1992) *İnsan Hürriyeti*, Ankara.
- Parker, D.H. (1938) "Value and Existence", *Ethics an International Journal of Social, Political, and Legal Philosophy*, v. XLVIII/ 4.
- Peker, M. U. "Hayvan Refahı Üzerine", <http://apelasyon.com/Yazi/193-hayvan-refahi-uzerine>, (Erişim tarihi: 15.02.2022)

- Plato, (1955) *The Republic*, trans. by H. D. P. Lee, London: Penquin Books.
- Plato, (1969) *Apology*, in *The Last Days of Socrates*, trans. by H. Tredennick, London: Penquin Books.
- Plato, (1969a) "Euthyphro", in *The Last Days of Socrates* (trans. by H. Tredennick), London: Penquin Books.
- Poyraz, H. (2016) *Dil ve Ahlak*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Prichard, H.D. (1949) *Moral Obligation*, Oxford: Clarendon Press.
- Quinton, A. (1974) "Utilitarian Ethics", in *New Studies in Ethics*, ed.by W.D.Hudson, Vol. II, London.
- Rawls, J. (1999) *A Theory of Justice*, revised edition, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ross, W. D. (1930) *The Right and the Good*. New York: Oxford University Press.
- Richards, I. A. and Ogden, C. K. (1946) *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of The Science of Symbolism*, New York.
- Rist, J. M. (1972) *Epicurus. An Introduction*, Cambridge.
- Ross, W. D. (1930) *The Right and the Good*, Oxford, Clarendon Press.
- Ross, W. D. (1939) *Foundations of Ethics*, Oxford, Clarendon Press.
- Sahakian, W.S. (1985) *Ethics: An Introduction to Theories and Problems*, Barnes, Noble Books, New York.
- Schiller, F. C. S. (1951) "Value", in *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. by J. Hastings, vol. XI, New York.
- Schurman, J. G. (1894) "The Consciousness of Moral Obligation", *The Philosophical Review*, Vol. III, No. 6.
- Searle, J. R. (1969) *Speech Acts an Essay in The Philosophy of Language*, Cambridge.
- Searle, J.R. (1969a) "How to derive 'ought' from 'is'" in *The Is-Ought Question: A Collection of Papers on the Central Problems of Moral Philosophy*, ed by W.D. Hudson, London.

- Seligman, E. R. A. (ed.) (1953) *Encyclopedia of the Social Sciences*, vol. V, New York.
- Seyyidi, A. (1329) *Ahlak-ı Dini*, Dersaadet: Kanaat Matbaası.
- Singer, P. (1975) *Animal Liberation: A New Ethics for Our Treatment of Animals*, New York.
- Singer, P. (1993) *Practical Ethics*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Singer, P. (2005) *Hayvan Özgürleşmesi*, çev. H. Doğan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Stratton-Lake, P. (1930) *Introduction to The Right and the Good*, by W. D. Ross. Oxford: Oxford University Press.
- Stevenson, C.L. (1937) “The Emotive Meaning of Ethical Terms”, *Mind*, XLVI.
- Stevenson, C.L. (1944) *Ethics and Language*, New Haven and London.
- Stewart, J. B. (1963) *The Moral and Political Philosophy of David Hume*, London.
- Strodach, G. K. (1963) *The Philosophy of Epicurus*, Evanston: Northwestern University Press
- Sullivan, R. J. (1989) *Immanuel Kant's Moral Theory*, Cambridge.
- Şehristani, A. (1934) *Nihayetu'l-İkdâm fî İlmi'l-Kelâm* (A. Guillaume neşri), London.
- Talbert, M. (2019) “Moral Responsibility”, in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/moral-responsibility/>.
- Taylor, A. E. (1911) *Epicurus*, London.
- Taylor, A. E. (1930) *The Faith of a Moralist*, The Theological Implications of Morality, London: Macmillan and Co. Ltd.
- Taylor, A. E. (1979) *Socrates*, New York.
- Urban, W. M. (1916) “Value and Existence”, *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, Vol. 13/ 17.
- Urmson, J. O. (1968) *The Emotive Theory of Ethics*, London, Hutchinson.

- Ülken, H.Z. (1946) *Ahlak*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını.
- Ülken, H. Z. (1958) *Felsefeye Giriş, II. Kısım*, Ankara.
- Ülken, H. Z. (1971) *Aşk Ahlakı*, Ankara: Demirbaş Yayınları.
- van Inwagen, P. (1983) *An Essay on Free Will*, New York: Oxford University Press.
- Vaughn, L. (2010) *Bioethics: Principles, Issues, and Cases*, New York: Oxford University Press.
- Warnock, G. J. (1967) *Contemporary Moral Philosophy*, London.
- Westermarck, E. (1932) *Ethical Relativity*, New York: Humanities Press.
- Wittgenstein, L. (1922) *Tractatus Logico-Philosophicus*, trans by C. K. Ogden, London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd.
- Wittgenstein, L. (1958) *Philosophical Investigations*, trans. By G.E.M. Anscombe, Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Wolf, S. (1990) *Freedom Within Reason*, New York: Oxford University Press.
- Wong, D.B. (1984) *Moral Relativity*, London.
- Youngner, S. j. (2007) “The Definition of Death”, in *The Oxford Handbook of Bioethics*, ed. by B. Steinbock, Oxford: OUP.
- Yüksel, İ. (2018) *Meslek Ahlakı Tartışmalarına Öğretmenlik Mesleği Açısından Bir Bakış*, S. D. Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış DR Tezi.

2. Basım

MANEVİYAT EĞİTİMİ

**Manen Güçlenmenin Yollarını Aralayan Dinî, Manevi, Tasavvufi,
Psikolojik ve Pedagojik Bir Değerlendirme**

Dr. Yasin Yiğit

**Maneviyat Eğitimi Manen Güçlenmenin Yollarını
Aralayan Dinî, Manevî, Tasavvufî, Psikolojik ve
Pedagojik Bir Değerlendirme**

Dr. Yasin Yiğit

Yayın No.: 4016
Beşeri Bilimler: 397
ISBN: 978-625-417-617-3
E-ISBN: 978-625-417-618-0
Basım Sayısı: 2. Basım, Ağustos 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK
TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık
Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün
veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı,
çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası
yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emre@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın -selma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yiğit, Yasin

**Maneviyat Eğitimi Manen Güçlenmenin Yollarını
Aralayan Dinî, Manevî, Tasavvufî, Psikolojik ve
Pedagojik Bir Değerlendirme**

2. Basım, XIV + 254 s., 13,5x21,5 cm.

Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-617-3

E-ISBN: 978-625-417-618-0

1. Maneviyat 2. Manevî Gelişim 3. Maneviyat Eğitimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,

Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,

Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,

Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Beştepe-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	
GELİŞİM DÖNEMLERİNE GÖRE MANEN GÜÇLÜ OLMAYI GEREKTİREN	
ETKENLER	7
1.1. Bebeklik Dönemi	8
1.2. Çocukluk Dönemi	15
1.3. Gençlik Dönemi	23
1.4. Yetişkinlik Dönemi.....	41
1.5. Yaşlılık Dönemi	53
2. BÖLÜM	
MANEVİ GÜÇ KAZANDIRMADAKİ İŞLEVSELLİĞİ YÖNÜYLE MANEVİYAT	61
2.1. Maneviyat Kavramı	61
2.2. Maneviyat ve Din İlişkisi	63
2.3. Manevi Güç Kaynağı Olarak Maneviyat.....	72
2.3.1. Maneviyat ve Psikoloji	74
2.3.2. Maneviyat ve Başa Çıkma	82
2.3.3. Maneviyat ve Sorun Çözme	89
2.3.4. Maneviyat ve Sağlık	100
2.3.4.1. Maneviyatın Sağlık Üzerindeki Olumlu Etkisi.....	101
2.3.4.2. Maneviyatın Sağlık Üzerindeki Olumsuz Etkisi	108
3. BÖLÜM	
İSLAM DİNİ BAĞLAMINDA MANEVİYAT EĞİTİMİ VE TASAVVUF TECRÜBESİ ..	111
3.1. Maneviyat Eğitiminin Neliği	112
3.2. Maneviyat Eğitimi Tecrübesi Olarak İslam Tasavvufu	119
3.2.1. Tasavvufta Nefis Terbiyesi ve Mertebeler.....	125
3.2.1.1. Tasavvufta Nefis Terbiyesi	126
3.2.1.2. Tasavvufta Nefis Mertebeleri	130

3.2.1.2.1. Nefs-i Emmâre ve Ben Merkezci Tabiatı.....	133
3.2.1.2.2. Nefs-i Levvâme ve Çatışmacı Tabiatı	136
3.2.1.2.3. Nefs-i Mülhime ve Aydınlatılmış Tabiatı.....	139
3.2.1.3.4. Nefs-i Mutmainne ve Açılmış Pozitif Tabiatı.....	141
3.2.1.2.5. Nefs-i Râziye ve Teslimiyetçi Tabiatı.....	143
3.2.1.2.6. Nefs-i Marziyye ve Bütünleşmiş Tabiatı.....	145
3.2.1.2.7. Nefs-i Kâmile ve İdeal Benlik	147
3.2.2. Tasavvufi Eğitimin İlke ve Yöntemleri	148
3.2.2.1. Tasavvufi Eğitimin İlkeleri	149
3.2.2.1.1. Dizgeli Olma İlkesi.....	149
3.2.2.1.2. Gönüllülük İlkesi	149
3.2.2.1.3. Muhabbet ve Adaba Riayet İlkesi	150
3.2.2.1.4. Rehberlik İlkesi	150
3.2.2.1.5. Ferdîlik ve Toplumsallık İlkesi	151
3.2.2.1.6. Yaşam Boyu Eğitim İlkesi	151
3.2.2.1.7. Tedricîlik İlkesi	152
3.2.2.1.8. Günlük Yaşamda Tatbik Edilebilirlik İlkesi	152
3.2.2.1.9. Bütünlük İlkesi	153
3.2.2.1.10. İslah ve İrşad İlkesi.....	153
3.2.2.2. Tasavvufi Eğitimin Yöntemleri	153
3.2.2.2.1. Sohbet Metodu	154
3.2.2.2.2. Riyazet Metodu	155
3.2.2.2.3. Mücahede Metodu.....	156
3.2.2.2.4. Muhasebe ve Murakebe Metodu.....	156
3.2.2.2.5. Keşf ve İlham Metodu	157
3.2.2.2.6. Zikir ve Musiki Metodu.....	158
3.2.2.2.7. Çile Metodu	159
3.2.2.2.8. Halvet-Uzlet Metodu.....	160
3.2.2.2.9. Seyahat Metodu	161
3.2.2.2.10. Hizmet Metodu	161

4. BÖLÜM

MANEVİYAT EĞİTİMİNİN TEMELLENDİRİLMESİ VE UNSURLARI..... 163

4.1. Maneviyat Eğitiminin Temellendirilmesi	163
4.1.1. Bireysel Açıdan	164
4.1.2. Toplumsal Açıdan	166
4.1.3. Kültürel Açıdan	168
4.1.4. Psikolojik Açıdan	170
4.1.5. Eğitim Bilimsel Açıdan	172
4.2. Maneviyat Eğitiminin Unsurları	174
4.2.1. Maneviyat Eğitiminin Hedefi	174
4.2.2. Maneviyat Eğitiminin Muhtevası	183
4.2.2.1. Sabır	184
4.2.2.2. Şükür ve Kanaat	186
4.2.2.3. Tevekkül ve Teslimiyet	188
4.2.2.4. Dua ve İbadetler	189
4.2.2.5. Emanet Bilinci	191
4.2.2.6. İmtihan Bilinci	193
4.2.2.7. Tövbe	196
4.2.2.8. Bağışlama	198
4.2.2.9. Hayra Yorma	199
4.2.2.10. Sorumluluk, Çalışkanlık ve Mücadele (Cihat)	200
4.2.2.11. Tefekkür	202
4.2.2.12. Etkili İletişim: Nezaket	204
4.2.2.13. Yardımlaşma, Dayanışma ve Toplumsal Duyarlılık	206
4.2.3. Maneviyat Eğitimine Yönelik Bir Model Önerisi:	
TAKVA Modeli	208
4.2.3.1. Tanıma ve İhtiyaç Belirleme	210
4.2.3.2. Amaca Ulaştıracak Etkinlikler Planlama ve Uygulama	213
4.2.3.3. Kişilik Hâline Getirme	218
4.2.3.4. Verilen Eğitimi Değerlendirme	219
4.2.3.5. Akran Destekli Öğretime Başvurma	220
4.2.4. Maneviyat Eğitiminin Ölçme ve Değerlendirilmesi	221

SONUÇ	227

KAYNAKÇA	233

ÖZGEÇMİŞ	253

KAYNAKÇA

- Acar, Hatice. “Manevi İyi Oluş ile Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 391-412.
- AHBR, A Haber. “Ölüm Manzarasında Bir Kişi Daha Selfie Uğruna Can Verdi! Ailesinin Gözü Önünde”. Erişim 28 Ocak 2022. <https://www.ahaber.com.tr/galeri/yasam/olum-manzarasinda-bir-kisi-daha-selfie-ugruna-can-verdi-ailesinin-gozu-onunde>
- Ağılkaya Şahin, Zuhâl. “Din ve Psikoloji Arasındaki Uçurum Gerçekten Ne Kadar Derin? Psikoterapilerdeki Dini İzler”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/3 (Aralık 2018), 1607-1632.
- Ak, Muammer - Közleme, Olgun. “Yaşlı Yoksulluğu”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/2 (Aralık 2017), 197-208.
- Akgün, İbrahim. “Kur’an Perspektifinde Tefekkür ve Vasıtaları”. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2013), 55-80.
- Akın, Ahmet vd. “Olumlu Düşünme Becerileri Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği”. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 51 (2015), 265-270.
- Akpınar, Teoman vd. “Ofis Çalışanlarının Sağlığının Korunmasında Çözüm Önerisi Olarak Ergonomi Bilimi”. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2018), 76-98.
- Aktu, Yahya. “Levinson’un Kuramında İlk Yetişkinlik Döneminin Yaşam Yapısı”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 8/2 (2016), 162-177.
- Albayrak, İsmail. “İslam Dini Açısından ‘Din-Maneviyat’ İlişkisi”. *Değerler ve Eğitimi-II Sempozyum Bildiriler Kitabı*. ed. Recep Kaymakcan vd. 107-116. Ankara: Değerler Eğitimi Merkezi, 2015.
- Altaş, Nurullah. “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000), 327-350.
- Altuntaş, Murat vd. “Madde Bağımlılığı Tedavisinde Manevi Destegin Ekip Çalışmasıyla Yürütülmesi”. *The Journal of Social Science* 3/5 (Şubat 2019), 195-207. <https://doi.org/10.30520/tjsosci.509793>
- Apak, Hıdır. “Güçlendirme ve Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet”. *JASSS Dergisi* 67 (2018), 399-412.

- Apak, Hıdır. “Sosyal Hizmet Uygulamasında Din ve Maneviyatın Rolü (SHUDMR) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/3 (Eylül 2018), 1889-1903. <https://doi.org/10.15869/itobiad.421314>
- Apak, Hıdır - Abay, Ali Rıza. “Sosyal Hizmet ve Maneviyat: Sosyal Çalışmacılar Üzerine Bir Alan Araştırması”. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 30/1 (Ocak 2019), 56-87. <https://doi.org/10.33417/tsh.516686>
- Apaydın, Halil vd. “Din Görevlilerinde Meslekî Tükenmişlik: Amasya Örneği”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Haziran 2018), 7-37.
- Arpacı, Fatma. *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, 2005.
- Arpaguş, Safi. “Tekke Mutfağında Nefs Terbiyesi”. *Elmalı’da Kişilik Oluşumu ve Nefsin Terbiyesi*. ed. Ahmet Ögke. 145-167. Antalya: Yazar Ofset Matbaacılık, 2013.
- Aslan, Kadir. “Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar”. *Ege Eğitim Dergisi* 1/2 (2002), 25-33.
- Atak, Hasan vd. “Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 8/3 (2016), 204-227.
- Atak, Hasan - Çok, Figen. “İnsan Yaşamında Yeni Bir Dönem: Beliren Yetişkinlik”. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 17/1 (2010), 39-50.
- Ayan, Sezer. “Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri”. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 8/3 (2007), 206-214.
- Aydın, Ali Rıza. “Din ve Psikoloji İlişkisi Üzerine”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/4 (2004), 15-29.
- Aydoğdu, Bilge Nuran. “Engellilik ve Maneviyat”. *Spiritual Psychology and Counseling* 4/2 (Haziran 2019), 181-193.
- Ayten, Ali. *Din ve Sağlık: Kavram, Kuram ve Araştırma*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, 2018.
- Ayten, Ali vd. “Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012), 45-79.

- Bahadır, Abdulkerim. “Dindarlığın Kaynakları”. *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 46-69. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı., 2016.
- Bahadır, Abdulkerim. “Psikoterapi’de Yeni Bir Yaklaşım: Logoterapi ve Victor Frankl”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (2000), 469-486.
- Bahçekapılı, Mehmet. “Biyopsikososyal Açından Dinin Engellilik ve Farklı Sağlık Problemleri Üzerindeki Etkisi”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (Haziran 2016), 16-44.
- Bardakçı, Mehmet Necmettin. “Mevlânâ Perspektifinden Gençlik Problemleri ve Çözüm Yolları”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 267-283.
- Başkurt, İrfan. “Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2003), 73-114.
- Baynal, Fatma. “Boşanma Sonrası Başa Çıkma Dinî ve Manevî Etkile- rin İncelenmesi”. *Bilimname* 35/1 (2018), 253-282.
- Beken, Ahmet. “Ahlâkî Bir Alan Olarak Tasavvufun Eğitimle/Din Eğitimiyle İlişkisi”. *Antakiyat* 3/2 (2020), 256-278.
- Bloom, Bernard L. vd. “Marital Separation: The First Eight Months”. *Life-Span Developmental Psychology Nonnormative Life Events*. ed. Edward J. Callahan - Kathleen A. McCluskey. 217-239. Newyork: Academic Press, 1983.
- Bolat, Ali. “Değerler Eğitiminde Tasavvuf”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Kasım 2016), 33-48.
- Boztilki, Melike - Ardiç, Elif. “Maneviyat ve Sağlık”. *Journal of Academic Research in Nursing* 3/1 (2017), 39-45.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi’u’s-sahîh*. thk. Muhammed Zühayr b. Nâsir. b.y.: Dârü Tavki’n-Necât, 1422.
- Bümen, Nilay T. “Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi”. *Eğitim ve Bilim* 31/142 (2010), 3-14.
- Canda, Edward R. vd. *Spiritual Diversity in Social Work Practice: The Heart of Helping*. New York: Oxford University Press, 2nd ed., 2010.
- Cascio, Toni. “Incorporating Spirituality into Social Work Practice: A Review of What to Do”. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services* 79/5 (1998), 523-532.

- Cebeci, Suat. “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 53-69.
- Chang, Edward C. vd. *Social Problem Solving: Theory, Research, and Training*. Washington: American Psychological Association, 2004.
- Cilacı, Osman. “Görev ve Sorumluluk Anlayışı Üzerine”. *Diyanet Dergisi* 22/3 (1986), 59-64.
- Cirit, Hasan. “Hz. Peygamber ve Gençlik”. *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin İlmî Mecmuası* 9 (2008), 61-66.
- Civiloğlu, Ahu Sinem. “Yozlaşan Toplamların Eseri: Çocuk Suçlular ve Çocuk Suçları”. *Hukuk Gündemi* 8 (2007), 62-67.
- Coşanay, Büşra. “Tasavvuf Düşüncesinde Seyr-u Sülûk Üzerine Bir İnceleme”. *Anasay* 2 (2017), 199-216.
- Cotton, Sian vd. “Religion/Spirituality and Adolescent Health Outcomes: A Review”. *Journal of Adolescent Health* 38 (2006), 472-480.
- Crockett, Stephanie A. - Prosek, Elizabeth A. “Promoting Cognitive, Emotional, and Spiritual Client Change: The Infusion of Solution-Focused Counseling and Ritual Therapy”. *Counseling and Values* 58/2 (2013), 237-253. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2013.00036.x>
- Cürcânî, Seyyid Şerîf. *Kitâbu't-Ta'rîfât, Arapça - Türkçe Terimler Sözlüğü*. çev. Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.
- Çalık, Burcu. *İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde İntihara Yönelten Faktörlerin Belirlenmesi*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Çayır, Celal. “Ergenlerin Dinî İnanç, Şüphe ve Dinî Tutumları Üzerine Bir Araştırma”. *Bilimname* 27 (2014), 59-88.
- Çekin, Abdulkadir. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Tasavvuf Öğretimi”. *Bartın University Journal of Faculty of Education* 1/1 (2012), 140-151.
- Çelikel, Bülent. “Din Eğitiminin Psikolojik Temeli Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ekev Akademi Dergisi* 58 (2014), 537-550.
- Çelikel, Bülent. “Dinî Danışmanlık: Psikoterapi ile Din Eğitiminin Buluşma Noktası”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 55-68.
- Çetin, Rabiye. “Ku’ran-ı Kerim Bağlamında Kader-İmtihan İlişkisi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (2016), 780-800.

- Danış, Mehmet Zafer - Kara, Hüseyin Zahid. “Sosyal Hizmette Problem Çözme Yaklaşımı”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 45 (1-10), 1-10.
- Demirbaş, Sibel. “Ergenlik Döneminde Manevî Danışmanlık ve Rehberlik”. *Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları*. ed. Ali Ayten. 103-146. İstanbul: DEM Yayın, 2017.
- Demirci, Mehmet. “Bir Eğitim Aracı Olarak Mevlevî Çilesi”. *Marife* 7/3 (2007), 105-122.
- Demirtaş, Öncel. “Riyazet Eğitimi ile Gerçekleşen Manevî Olgunluk”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/3 (2011), 79-90.
- Derman, Orhan. “Ergenlerde Psikososyal Gelişim”. *Adolesan Sağlığı II*, 19-21.
- Dewey, John. *How We Think*. Boston: D.C. Heath, 1910.
- Dilbaz, Nesrin. *Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013.
- Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 4. Baskı., 2011.
- Doğan, Mebrure. “Hastane Örneği Üzerinden Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Genel Bir Bakış”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/2 (2017), 1267-1304.
- Doğan, Mebrure. “Karakter Gücü Olarak Sabır ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi”. *The Journal of Happiness & Well-Being* 5/1 (2017), 134-153.
- Doğan, Mebrure. “Palyatif Bakımda Manevî Destek ve Psikolojik İyi Oluş: Hasta Yakınları Üzerinde Bir Araştırma”. *Sağlık Hizmetlerinde Manevî Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. 187-217. İstanbul: Dem Yayınları, 2019.
- Doğan, Nurhan. “Göz Ardı Edilen Bir Durum: Yaşlı İstismarı ve Etkileyen Faktörler”. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 28/4 (Aralık 2019), 306-313. <https://doi.org/10.17827/aktd.474892>
- Doğan, Süleyman. “Hoca Ahmed Yesevî’nin Eğitim Metodu”. *II. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri*. ed. Zülfikar Güngör. 199-214. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi, 2018.
- Doğanay, Gülşah - Güven, Seval. “Ailede Yaşlı Bakımı Rolünü Üstlenen Kadınlar ve Görüşleri: Giresun İli Örneği”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 11/21 (Aralık 2019), 343-357.

- Doğmuş, Işıl - Yıldırım, Sait. “Çalışma Hayatında Yaşlı Olmak”. *Anasay* 15 (Şubat 2021), 107-124. <https://doi.org/10.33404/anasay.875373>
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘as es-Sicistânî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrût: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Elliott, Timothy R. - Hurst, Morgan. “Social Problem Solving and Health”. *Biennial Review of Counseling Psychology* 1/ (2008), 287-306.
- Emmons, Robert A. “Maneviyat Bir Zekâ mıdır? Güdülenme, Biliş ve Nihai İlgî Psikolojisi”. çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu - Fatma Şengül. *Marmara Üniversitesi İlähiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2008), 133-158.
- Engelbreton, Kath. *In Your Shoes: Interfaith Education for Australian Schools and Universities*. Australia: Connor Court Publication, 2009.
- Engelhart, Max D. vd. *Taxonomy of Educational Objectives - the Classification of Educational Goals Handbook 1 Cognitive Domain*. ed. Benjamin S. Bloom. London: Longmans, 1956.
- Erdem, Metin - Kesgin, Bedrettin. “Manevi Destek Uygulayıcılarının Manevi Destek Hizmetlerine İlişkin Görüşleri”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 7/15 (2017), 124-140.
- Erduran Tekin, Özge - Ekşi, Halil. “Adapting the Scale for Spiritual Intelligence to Turkish”. *Spiritual Psychology and Counseling* 4/2 (Haziran 2019), 123-141.
- Erkaya, Mahmud Esad. “Halidiyye Tasavvuf Geleneğinde Mürid-Mürşid İlişkileri”. *Şarkiyat* 9/2 (2017), 839-861.
- Erol, Ayten. “İslâm Hukukunda Şehitlik Bağlamında Şehit Ailelerinin Manevî Temelli Sosyal Koruması”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 18/72 (Ekim 2019), 2105-2128. <https://doi.org/10.17755/esosder.588133>
- Ertekin Pınar, Şükran - Demirel, Gülbahadır. “Huzurevinde Yaşayan Orta Yaş ve Yaşlı Bireylerde Günlük Yaşam Aktiviteleri, Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* 9/ (Haziran 2016), 39-52.
- Ertem, Ümit - Yazıcı, Saadet. “Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Sorunlar ve Depresyon”. *Aile ve Toplum* 3/9 (2006), 7-12.
- Eryılmaz, Ali - Mutlu, Tansu. “Yaşam Boyu Gelişim Yaklaşımı Perspektifinden Kariyer Gelişimi ve Ruh Sağlığı”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 9/2 (2017), 227-249. <https://doi.org/doi:10.18863/pgy.281802>

- Ferah, Nimet. “Boşanma Sürecindeki Bireylerde Depresyon Anksiyete Stres ve Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişki”. *Bilimname* 2019/37 (Nisan 2019), 383-405. <https://doi.org/10.28949/bilimname.470155>
- Frager, Robert. *Kalp, Nefs ve Ruh: Tekâmül, Denge ve Uyumun Sûfîce Psikolojisi*. çev. İbrahim Kapaklıkaya. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2. Baskı., 2003.
- Frame, Marsha Wiggins. *Integrating Religion and Spirituality into Counseling: A Comprehensive Approach*. Belmont, CA: Brooks/Cole Publishing Company, 2003.
- Fromm, Erich. *Psikanaliz ve Din*. çev. Elif Erten. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Fry, Prem S. “Religious Involvement, Spirituality and Personal Meaning for Life: Existential Predictors of Psychological Wellbeing in Community-Residing and Institutional Care Elders”. *Aging & Mental Health* 4/4 (Kasım 2000), 375-387. <https://doi.org/10.1080/713649965>
- Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed. *İhya-u Ulumi'd-Din*. thk. Ali Muhammed Mustafa - Saîd el-Mehâsinî. Dimaşk: Dâru'l Feyhâ, 1431/2010.
- George, Linda K. vd. “Spirituality and Health: What We Know, What We Need To Know”. *Journal of Social and Clinical Psychology* 19/1 (2000), 102-116.
- Göcen, Gülüşan. “Pozitif Psikoloji Düzleminde Psikolojik İyi Olma ve Dini Yönelim İlişkisi: Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma”. *Toplum Bilimleri Dergisi* 7/13 (Ocak 2013), 97-130.
- Göcen, Gülüşan - Genç, Merve. “Ebeveyn Kaybı Yaşamış Bireylerde Otobiyografik Bellek, Allah Tasavvuru ve Dini Başa Çıkma”. *Bilimname* 40/4 (2019), 313-349. <https://doi.org/10.28949/bilimname.635965>
- Gök, Tolga. “Akran Öğretimi Yöntemiyle Öğrencilerin Kavram Öğrenme ve Problem Çözme Başarısının Değerlendirilmesi”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/1 (Nisan 2018), 18-32. <https://doi.org/10.17556/erziefd.403361>
- Gökbayrak, Sümeyra. *Ebeveynlerin Bebeklik Döneminde Karşılaştığı Problem Davranışlar ve Çözüm Yaklaşımları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

- Göktaş, Vahit. “Tasavvufi Terbiye’nin Günümüz Din Eğitim-Öğretimine Sunabileceği İmkânlar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/2 (2011), 137-155.
- Görgün, Tahsin. “İslami Tefekkür Geleneği ve Önemi”. *Bilimname* 3 (Eylül 2004), 87-115.
- Gözütok, Şakir. *Bir Din Eğitimi Disiplini Olarak Tasavvuf*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.
- Gözütok, Şakir. “Tasavvufi Eğitimde Bilginin Elde Edilmesi”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 6 (2001), 91-104.
- Gray, Gloria M. “The Nature of the Psychological Impact of Divorce upon the Individual”. *Journal of Divorce* 1/4 (1978), 289-301.
- Gül, Serdar Kenan - Güneş, İsmail Dinçer. “Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet”. *Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (2009), 79-101.
- Güner, Perihan. “Sorunlarla Etkili Başetme Yolu: Problem Çözme”. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 3/1 (2000), 62-67.
- Güven, Esra. *Çocuğun Davranış Sorunları ile Algıladığı Anne Baba Çatışması Arasındaki İlişkiler: Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, Doktora Tezi, 2013.
- Güncel Türkçe Sözlük*, Erişim 16 Haziran 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- Hajidehabadi, Muhammed Ali. “İslâmî Gençlik ve Gençliğe Bakış”. *Misbah* 3-4 (2013), 213-250.
- Hazen, Eric vd. “Adolescent Psychological Development: A Review”. *Pediatrics in Review* 29/5 (2008), 161-168.
- Heppner, P. Paul - Krauskopf, Charles J. “An Information-Processing Approach to Personal Problem Solving”. *The Counseling Psychologist* 15 (1987), 371-447.
- Hill, Peter C. vd. “Din ve Maneviyatı Kavramlaştırma: Birleşme ve Ayrılma Noktaları”. çev. Nurten Kımter. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (Haziran 2015), 85-118.
- Hill, Peter C. - Pargament, Kenneth I. “Advances in the Conceptualization and Measurement of Religion and Spirituality: Implications for Physical and Mental Health Research.” *American Psychologist* 58/1 (2003), 64-74.

- Hill, Peter C. - Pargament, Kenneth I. “Din ve Maneviyatın Kavramlaştırılması ve Ölçülmesindeki Gelişmeler Beden ve Ruh Sağlığı Araştırmaları İçin Olası Bulgular”. çev. Mustafa Ulu. *Bilimname* 28/1 (2015), 343-368.
- Hoque, Md. Enamul. “Three Domains of Learning: Cognitive, Affective and Psychomotor” 2/2 (Eylül 2016), 45-51.
- Horozcu, Ümit. “Tecrübî Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki”. *Milel ve Nihal* 7/1 (2010), 209-240.
- Hökelekli, Hayali. “Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (Ocak 1991), 151-165.
- Hull, John M. “Manevî Gelişim: Yorumlar ve Uygulamalar”. çev. İbrahim Kapaklıkaya. *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/2 (Nisan 2003), 109-124.
- Hücvîrî, Ali b. Osman el-Cüllâbî el-. *Keşfü'l-Mahcûb*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982.
- Işık, Zehra. “Bebek Kaybı Yaşayan Ailelere Yas Sürecinde Manevi Danışmanlık Neden Gerekli?” *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2016.
- İmamoğlu, Abdulvahit - Ferah, Nimet. “Boşanma Sürecinde Ruh Sağlığı ve Din”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (Aralık 2019), 497-530.
- İme, Yakup. “Solution-Focused Brief Therapy and Spirituality”. *Spiritual Psychology and Counseling* 4/2 (Haziran 2019), 143-161.
- James, William. *The Varieties of Religious Experience*. New York: The Modern Library, 1936.
- Jozwiak, Jim. “Teaching Problem-Solving Skills to Adults”. *Journal of Adult Education* 33/1 (2004), 19-34.
- Kara, Bülent vd. “Çocuk İstismarı”. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 47/2 (2004), 140-151.
- Kara, Elif. “Dini İnançın Bilişsel Davranışçı Terapiye Entegrasyonu”. *Dini Araştırmalar* 22/55 (Haziran 2019), 159-180. <https://doi.org/10.15745/da.522541>
- Kara, İhsan. “Din Eğitimi, Din Hizmetleri ve Tasavvuf”. *Diyanet İlmî Dergi* 42/2 (2006), 107-124.

- Karaca, Faruk. “Dindarlığın Etkileri”. *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 70-92. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı., 2016.
- Karaca, Faruk. “Kader Algısı-Ruh Sağlığı İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 19/3 (2006), 479-489.
- Karaca, Feyyaz. “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Hayata Bakış Açılırları ve Gelecekle İlgili Beklentileri”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 21/21 (Haziran 2010), 50-72. <https://doi.org/1021560/spcd.23326>
- Kararınmak, Özlem - Siviş, Rahşan. “Modernizmden Postmodernizme Geçiş ve Pozitif Psikoloji”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 3/30 (2008), 102-115.
- Karaman, Banu - Özçalık, Melih. “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü”. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14/1 (2007), 25-41.
- Karasu, Teceli - Demirkol, Aslan Ali. “Üstün Yetenekli Öğrencilerin İhtiyaç Duydukları Manevi Danışmanlık Hizmetleri Üzerine Bir İnceleme”. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/2 (Aralık 2018), 112-127.
- Kasapoğlu, Figen. “Manevi Yönelim Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması”. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/3 (Ocak 2016), 51-68. <https://doi.org/1017679/ıuefd.16360640>
- Kasapoğlu, Figen. “Psikolojik Danışma Süreci ve Maneviyat: Bir Bütünleştirme Arayışı”. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 10/ (Ocak 2017), 141-157. <https://doi.org/10.17540/hikmet.2017.55>
- Kaslow, Florence W. “Stages of Divorce: A Psychological Perspective”. *Villanova Law Review* 25/4 (1980), 718-751.
- Keskin, Gülseren - Çam, Olcay. “Bağlanma Süreci: Ruh Sağlığı Açısından Literatürün Gözden Geçirilmesi”. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 23/2 (2009), 145-158.
- Kesmen, Berna. *Gençlerdeki Hazcılığa Psikolojik ve Manevî Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kılıççı, Yadigar. “Yaşlılığın Uyum Sorunları”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3/3 (Haziran 1988), 41-45.

- Kımtır, Nurten. “Gençlikte Din ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma”. *EKEV Akademi Dergisi* 60 (2014), 223-260.
- Kızıler, Hamdi. “Hayatı Algılamada Değerleri Uygulama Yöntemi: Tasavvuf”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 3/2 (2019), 320-338.
- Kirman, Mehmet Ali. “Küresel Kült Savaşlarının Yapıldığı Meydan: Gençlik ve Aile”. *Diyanet İlmî Dergi* 40/2 (2004), 61-72.
- Kişmir, Tuğba. *Tasavvuf Psikolojisi Açısından Nefsin Olgunlaşma Sürecinin Karaktere Etkisi*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kocaman, Kasım. “Tasavvufi Eğitimde Kullanılan Özel Eğitim Yöntemleri”. *The Journal of International Social Research* 13/70 (Nisan 2020), 1162-1171.
- Kocaman, Kasım. “Tasavvufta İnsanın Eğitim Sürecinde Aşılması Gereken Engel: Dünya”. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 1/4 (2016), 561-588.
- Koç, Mustafa. “Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Gelişimi”. *EKEV Akademi Dergisi*, 75-88.
- Koç, Mustafa. “Dinsel Pratiklerin Sıklık Düzeyleri ile Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişki: Ergenler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma”. *Bilimname* 16 (2009), 140-182.
- Koç, Mustafa. “Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Algılarının Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Aralık 2004), 115-157. <https://doi.org/10.17335/suifd.18472>
- Koç, Mustafa. “Ergenlik Döneminde Dua ve İbadete Yönelik Tutum ve Davranışlar Üzerine Bir Saha Araştırması”. *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2004), 147-178.
- Koenig, Harold G. “Din ve Tıp IV: Din, Fiziksel Sağlık ve Klinik Tavsiyeler”. çev. Talip Demir. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/2 (2020), 305-322.
- Koenig, Harold G. “Din, Maneviyat ve Tıp: Klinik Uygulama İçin Araştırma Bulguları ve Öneriler”. çev. Nurten Kımtır. *Bilimname* 25/2 (Haziran 2013), 215-230.
- Komşu, Ufuk Cem. “Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (Mart 2014), 370-389.

- Korkut, Şenol. *Gençlik Sorunları ve İntihar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Baskı., 2011.
- Köylü, Mustafa. “Ruh Sağlığı ve Din Eğitimi”. *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*. ed. Mustafa Köylü. 291-315. İstanbul: DEM Yayın, 2012.
- Krathwohl, David R. “A Revision of Bloom’s Taxonomy: An Overview”. *Theory Into Practice* 41/4 (Kasım 2002), 212-218. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4104_2
- Kula, Naci. “Manevi Danışmanlıkta Kullanılan Bazı Dini Kavramların Anlam Alanı ve Fonksiyonelliği”. *Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. 45-64. İstanbul: DEM Yayın, 2016.
- Kulaksızoğlu, Adnan. “Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları”. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2 (1990), 133-144.
- Kur’an-ı Kerim Meâli. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, 2008.
- Kuşeyrî, Abdülkerim. *Kuşeyrî Risâlesi*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1981.
- Larson, David - Larson, Susan. “Spirituality’s Potential Relevance to Physical and Emotional Health: A Brief Review of Quantitative Research”. *Journal of Psychology and Theology* 31/ (Mart 2003), 37-51. <https://doi.org/10.1177/009164710303100104>
- Macit, Yusuf. “Hz. Muhammed’in Bazı İletişim İlkeleri”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/16 (2004), 271-303.
- Maraş, Ayşen - Gençöz, Faruk. “Genç Yetişkinlerde Baba Kaybı ve Yas: Nitel bir Çalışma”. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi* 7/3 (Temmuz 2020), 389-421. <https://doi.org/10.31682/ayna.726517>
- Mathews, Ian. *Social Work and Spirituality*. Exeter: Learning Matters, 2009.
- McMahon, Brendan T. - Biggs, Herbert C. “Examining Spirituality and Intrinsic Religious Orientation as a Means of Coping With Exam Anxiety”. *Journal Vulnerable Groups&Inclusion* 3/1 (2012), 1-21.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. “İnanç Psikolojisi”. *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 144-166. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Meydan, Hasan. *Din Eğitiminde Manevi Boyut (İnsanın Manevi Potansiyeli, Maneviyatçılık ve Din Eğitimi)*. İstanbul: DEM Yayın, 1. Baskı., 2015.

- Morgan, Clifford T. *Psikolojiye Giriş*. ed. Sirel Karakaş. çev. Hüsnü Arıcı vd. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, 14. Baskı., 2000.
- Muhâsibî, Ebû Abdullah Haris b. Esed el-. *er-Riâye li-Hukûkillâh*. thk. Abdülkâdir Ahmed Atâ. Beyrut: Dâru's-Selâm, 2. Baskı., 1391/1971.
- Müftüler, Habibe Gülsüm. “Modern Toplumda Yaş ve Yaşlı Ayrımcılığı”. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 2/2 (Aralık 2018), 181-214.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, ts.
- Okumuş, Ejder. “Modern Toplumda Ahlakî Bir Problematik Olarak Gençlik”. *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildiriler*. ed. Hasan Barlak vd. 1/266-283. Sinop: Sinop Üniversitesi Basın Yayın, 2016.
- Oral, Osman. “Mâturîdî’de Sabır, Şükür ve Hikmet İlişkisi”. *Mütefekkir* 2/4 (Aralık 2015), 343-362.
- Öngider, Nilgün. “Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 5/2 (2013), 140-161.
- Öngören, Reşat. “Tasavvuf”. *Türkiye Diyanet İslâm Vakfı Ansiklopedisi*, 16 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf>
- Öter, Adem. *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Özdemir, Saadettin. “Dinî Sosyal Hizmetlerin Temelleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2012/25 (2012), 193-211.
- Özdoğan, Öznur. “Hastalıklara Manevi Psikolojik Yaklaşım”. *IV. Din Şûrası Tebliğ Müzakereleri*. 366-372. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Özdoğan, Öznur. *İsimsiz Hayatlar Manevi ve Psikolojik Yaklaşım ile Arınma ve Öze Dönüş*. Ankara: Özdenöze Yayınları, 3. Baskı., 2007.
- Öztop, Didem Behice. “Adolesanda Ruhsal Sorunlar”. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi* 16 (2012), 14-18.
- Öztan Ulusoy, Yıldız. “Orta Yaş Dönemi Bireylerin İçinde Bulundukları Yaş Dönemine İlişkin Algılarının İncelenmesi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19/74 (Nisan 2020), 587-601.

- Öztürk, A. Serdar. “Klasik Tragedyalarda ve Tasavvufta Nefs Eğitimi”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 171/171 (Ocak 2013), 237-246.
- Özvurmaz, Safiye - Aksu, Hilmiye. “Çalışma Durumunun Kadın Sağlığına Etkileri”. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 26/2 (Haziran 2017), 153-153. <https://doi.org/10.17827/akt.280535>
- Pargament, Kenneth vd. “God Help Me: (I): Religious Coping Efforts as Predictors of the Outcomes to Significant Negative Life Events”. *American Journal of Community Psychology* 18/6 (Aralık 1990), 793-824. <https://doi.org/10.1007/BF00938065>
- Pargament, Kenneth I. “Din Psikolojisi mi, Din ve Maneviyat Psikolojisi mi?: Gerekçeler ve İtirazlar”. çev. Ahmet Rifat Geçioğlu. *Bilimname* 29/2 (2015), 365-382.
- Pargament, Kenneth I. vd. “Religious Struggle as a Predictor of Mortality Among Medically III Elderly Patients: A Two-Year Longitudinal Study”. *Arch Intern Med* 161/15 (2001), 1881-1885. <https://doi.org/10.1001/archinte.161.15.1881>
- Pargament vd., Kenneth I. “Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors”. *Journal For The Scientific Study Of Religion* 37 (1998), 710-724.
- Park, Jennifer S. vd. “Comparing Behavioral Health Graduate Students in Spiritual and Religious Competence”. *Spiritual Psychology and Counseling* 3/2 (2018), 197-221. <https://doi.org/10.37898/spc.2018.3.2.0050>
- Peker, Hüseyin. “Gençlerde Ahlakî Bilgi ile Davranış Arasındaki Tutarlılıkların Psiko-Sosyal Nedenleri”. *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildirileri*. ed. Hasan Barlak vd. 1/561-567. Sinop: Sinop Üniversitesi Basın Yayın, 2016.
- Pelenk, Saadet Ela - Acaray, Ali. “Aşırı İş Yükünün İş Tatminine Etkisinde İşyeri Maneviyatının Düzenleyici Rolü”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 11/27 (Haziran 2020), 480-497. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.651135>
- Plumb, Alison Marie. “Spirituality and Counselling: Are Counsellors Prepared to Integrate Religion and Spirituality into Therapeutic Work with Clients?” *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy* 45/1 (Ocak 2011), 1-16.

- Roberts, Albert R. - Dziegielewska, Sophia F. “Foundation Skills and Applications of Crisis Intervention and Cognitive Therapy”. *Crisis Intervention and Time-Limited Cognitive Treatment*. ed. Albert R. Roberts. 3-27. Thousand Oaks/California: SAGE Publications, 1995.
- Rûmî, Mevlânâ Celâleddin. *Mesnevî-i Şerîf Tam Metin*. çev. Süleyman Nahîfî. haz. Âmil Çelebioğlu. İstanbul: Timaş Yayınları, 2007.
- Sağlam Demirkan, Fatma. “Yetişkin Kronik Hastalarda Allah’a Bağlanma, Duygu Durumu ve Yaşam Memnuniyeti İlişkisi”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 449-482.
- Sağlam, Fatma - Baysal, Ayşe. “Gebelik Döneminde Annenin Beslenme Durumu ve Bunun Yeni Doğan Bebeğin Doğum Ağırlığı ve ilk Altı Aylık Dönemde Beslenme Şekline Etkisi”. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 12/ (1983), 5-18.
- Sağlam, Mehmet vd. “Bebeklik Döneminde Çocuk Hakları”. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal* 1/2 (2015), 502-510.
- Sağlam, Soner. “‘Risâletü’n-Nushiyye’ ve ‘Vagz-ı Azat’ta Nefis Terbiyesi”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 27 (2017), 349-361.
- Sancar, Faruk. “Toplumsal Birliğin İnşasında Anahtar Kavram ‘Kardeşlik’: Gazali Örneği”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2013), 21-41.
- Sarı, Tuğba - Yıldırım, Musa. “Pozitif Bir Karakter Gücü Olarak Şükür: Mental İyi Oluş ve Bazı Demografik Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 13-32.
- Sarıkaya, Berat - Şeren, Zeynep. “İnsan Sorumluluğu ve Fiillerine Etkisi Bağlamında Sabır ve Tevekkül Kavramları”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017), 68-88.
- Schimmel, Annamaria. *İslâm’ın Mistik Boyutları*. çev. Ergun Kocabıyık. İstanbul: Kabalcı Yayın, 2012.
- Selçuk, Mualla. “Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu”. *Gençlik Dönemi ve Eğitimi Tartışmalı İlmî Toplantı*. ed. Mehmet Doğan vd. 335-363. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.
- Seligman, Martin E. P. - Csikszentmihalyi, Mihaly. “Positive Psychology”. *American Psychologist* 55/1 (2000), 5-14.

- Seybold, Kevin S. - Hill, Peter C. “The Role of Religion and Spirituality in Mental and Physical Health”. *Current directions in psychological science* 10/1 (2001), 21-24.
- Seyyar, Ali. “Manevî Sosyal Hizmetlerin İslâmî Çerçevesi”. *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. 139-186. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.
- Sheep, Mathew L. “Nurturing the Whole Person: The Ethics of Workplace Spirituality in a Society of Organizations”. *Journal of Business Ethics* 66 (2006), 357-375.
- Solmaz, Bünyamin - Şahin, Adem. “Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik”. *Marife*, 145-158.
- Soysal, Azime Şebnem vd. “Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış”. *Klinik Psikiyatri* 8/2 (2005), 88-99.
- Soysal, Azime Şebnem vd. “Yenidoğan Döneminde Hastanede Uzun Süreli Tedavi Görmeyenlerin Bağlanma Örüntüsü Üzerindeki Etkileri: Bir Olgu Sunumu”. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2/4 (1999), 266-270.
- Söylev, Ömer Faruk. “Dini Danışma ve Rehberliğin Temel Kavramları ve Tarihi Arka Planı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/1 (Haziran 2017), 255-296. [https:// doi.org/ 10.18505/cuid.286648](https://doi.org/10.18505/cuid.286648)
- Steinberg, Laurence. “Risk Taking in Adolescence: New Perspectives From Brain and Behavioral Science”. *Current Directions in Psychological Science* 16/2 (2007), 55-59.
- Summermatter, Ayfer - Kaya, Çınar. “An Overview of Spiritually Oriented Cognitive Behavioral Therapy”. *Spiritual Psychology and Counseling* 2/1 (Şubat 2017), 31-53.
- Şensoy, Sedat. “Mâna”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 16 Haziran 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mana-belagat>
- Şişman, Bekir. “Gençlik ve Kültür Eğitimi”. *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildirileri*. ed. Hasan Barlak vd. 1/186-191. Sinop: Sinop Üniversitesi Basın Yayın, 2016.
- Tahiroğlu, Mustafa - Çetin, Turhan. “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi ve Diğer Duyuşsal Süreçlerde Ölçme ve Değerlendirme: Sorunlar ve Çözüme Yönelik Etkinlik Örnekleri”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (Aralık 2019), 295-331. [https://doi. org/1034234/ded.577347](https://doi.org/1034234/ded.577347)

- Taner, Yasemin - Gökler, Bahar. “Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri”. *Hacettepe Tıp Dergisi* 35/2 (2004), 82-86.
- Taşçı, Sultan. “Hemşirelikte Problem Çözme Becerisi”. *Sağlık Bilimleri Dergisi* 14 (2005), 73-78.
- Taştekin, Osman. “İnanç Öğretiminin Psiko-Pedagojik Temelleri”. *Diyanet İlmî Dergi* 39/1 (2003), 109-128.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 5. Basım, 2014.
- Tekin, Abdulkadir. “İslâm Aile Yapısında Ahlak/Mahremiyet Eğitimi”. *Sinop Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildirileri*. ed. Hasan Barlak vd. 28-42. Sinop: Sinop Üniversitesi Basın Yayın, 2016.
- Tekin, Filiz. *Stresle Başa Çıkma Din Eğitiminin Rolü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Tekin, Mustafa. “Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar”. *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri (7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri)*. ed. Abdullah İnce. 366-376. İstanbul: Ensar Yayın, 2016.
- Temiz, Bilal. “Kur’an’a Göre İmtihan Kavramının Semantik İzahı ve İnsan İçin Önemi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2003), 251.
- Tetik, Hayati. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Meslekî Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Ağrı Örneği)”. *Universal Journal of Theology* 1/1 (2016), 82-94.
- Thompson, Ross A. “Erken Dönemde Bağlanma ve Sonraki Gelişim Üzerindeki Etkileri”. çev. Melike Sayıl - Gözde Özdikmenli Demir. *Türk Psikoloji Bülteni* 12/38 (Temmuz 2006), 113-120.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre b. Musa b. Dahhâk. Sünenü't-Tirmizî. thk. Beşşâr Avvâd Mârûf. Beyrût: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.
- Tokatlı, Ayşegül. “Bebeklerde Ek Besinlere Geçiş; ‘Weaning’ Dönemi”. *Sted* 12/4 (2003), 134-136.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 7. Baskı., 2012.

- Tosun, Cemal. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Kültürlerarası Dinlerarası Yaklaşım”. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. 1/121-132. İstanbul: DEM Yayın, 2016.
- Treloar, Linda L. “Engellilik, Dini İnançlar ve Kilise: Engelli Yetişkinlerin ve Aile Bireylerinin Deneyimleri”. çev. Mehmet Bahçekapılı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012), 211-230.
- Tunç, Büşra - Totan, Tark. “Okul Psikolojik Danışmanlığında Manevi İyi Oluşun Kullanımı: Tarihsel Gelişim, Kuramsal Temeller ve Öneriler”. *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Aralık 2020), 1-20.
- Turan, İbrahim. “Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (2013), 271-293.
- Türkarlan, Nesrin. “Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları”. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi* 3/11 (2007), 99-108.
- Tüzün vd., Birgül. “Ergenlik Dönemi Ölümleri”. *Adli Tıp Bülteni* 2/2 (1997), 67-70.
- Uçar, Recep. “Örgün Din Eğitimi İçindeki İnformal Süreçlerde İslam Düşüncesindeki Yorum Farklılıklarının Bir Tezahürü Olarak İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinde Tasavvuf”. *İslam ve Yorum Yorumun Tarihsel - Düşünsel Bağlamı ve Güncel Toplumsal Hayata Yansıması*. 549-571. Ankara: TDV Yayın, 2017.
- Uğurlu, Esmâ vd. “0-1 Yaş Arası Bebeklerde Sık Karşılaşılan Ağrı Durumları ve Ailelerin Yaklaşımları”. *Fırat Tıp Dergisi* 19/1 (2014), 25-30.
- Uludağ, Süleyman. “Nefis”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 20 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nefis>
- Uludağ, Süleyman. “Sülûk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 21 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/suluk-tasavvuf>
- Utsch, Michael. “Pozitif Psikoloji’den Güdüler Din Psikolojisi Araştırmaları ve Terapik/Manevi Yardım Uygulamaları”. çev. Abdulkерim Bahadır. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2008), 169-180.
- Wagler-Martin, Martin. “Listening to Our Stillness: Giving Voice to Our Spirituality (Spirituality And Clinical Practice)”. *Spirituality and Social Work: Selected Canadian Readings*. ed. John Coates vd. 135-142. Toronto: Canadian Scholars’ Press Inc., 2007.

- Wang vd., Wei. “A Study of Psychological Crisis Intervention With Family Members of Patients Who Died After Emergency Admission to Hospital”. *Social Behavior and Personality* 38/4 (Mayıs 2010), 469-478.
- Webb, Amy Pieper vd. “Divorce, Religious Coping, and Depressive Symptoms in a Conservative Protestant Religious Group”. *Family Relations* 59/5 (2010), 544-557.
- Yanık, Aygöl - Sağlam, Yalçın. “Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu ve Sosyal Destek Algısının Değerlendirilmesi”. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 6/3 (Ekim 2019), 501-512. [https:// doi.org/ 10.5152/hsp.2019.552657](https://doi.org/10.5152/hsp.2019.552657)
- Yıldırım, Yasemin Kuzeyli. “Yaşlı İstismarı ve Önlenmesi”. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 21/1 (Haziran 2005), 167-174.
- Yıldız, Recep vd. “Yaşlı Penceresinden Yaşlı Ayrımcılığı: Bursa ve Yalova Örneği”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/2 (Aralık 2017), 313-329.
- Yılmaz, Hüseyin. “Aile İçi Şiddet ve Huzur/Din Eğitimi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/1 (2010), 93-124.
- Yılmaz, Özlem - Dirik, Gülay. “Yetişkinlerde Sağlık Kaygısı ile İlişkili Değişkenlerin Bilişsel Davranışçı Model Kapsamında İncelemesi”. *Türk Psikoloji Dergisi* 35/85 (Haziran 2020), 21-36. [https:// doi.o rg/DOI: 10.31828/tpd1300443320181011m000014](https://doi.org/DOI:10.31828/tpd1300443320181011m000014)
- Yiğit, Yasin. “Din Öğretiminin Amaçları Bağlamında Kültürel Aidiyet ve Kültürel Sorumluluk Bilinci”. *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/1 (Haziran 2021), 323-347. <https://doi.org/10.51450/ilmiyat.863033>
- Yücer, Hür Mahmut - Erol, Hatice Tül Kübra. “Maneviyat Psikolojisi”. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Mart 2019), 83-88.
- Yüksel, Zeynep - Biçer, Esmâ. “İmam Hatip Lisesi ve Diğer Lise Türlerindeki Öğrencilerin Dindarlık Düzeyleri ile Bazı Zararlı Alışkanlık ve Kötü Davranışlara Sahip Olma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kırıkkale Örneği)”. *Geleceği İnşasında İmam Hatip Okulları*. ed. İlhan Erdem vd. 2/459-469. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2017.
- Zastrow, Charles. *Sosyal Hizmete Giriş*. çev. Aslıhan Aykara - Ayşe Beyazova. Ankara: Nika Yayınları, 2013.

Zinnbauer, Brian J. - Pargament, Kenneth I. “Dindarlık ve Maneviyat”.
çev. Sevede Düzgüner. *Din ve Maneviyat Psikolojisi Temel Yakla-
şımlar ve İlgi Alanları*. ed. İhsan Çapcıoğlu - Ali Ayten. Ankara:
Phoenix Yayınevi, 2013.

Espora Multidisipliner Yaklaşımlar

Editörler

Egemen Mancı - Seyhan Bekir - Yasin Nuri Çakır

ESPORA MULTİDİSİPLİNER YAKLAŞIMLAR

Editörler: Egemen Mancı, Seyhan Bekir, Yasin Nuri Çakır

Yayın No.: 1061

ISBN: 978-625-433-482-5

E-ISBN: 978-625-433-483-2

Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Mancı, Egemen., Bekir, Seyhan., Çakır, Yasin Nuri.

Espora Multidisipliner Yaklaşımlar

1. Basım, XII + 196 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-482-5

E-ISBN: 978-625-433-483-2

1. Espor 2. Dijital Oyunlar 3. Elektronik Oyunlar

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları:

Alfa Basım Dağıtım, Arasta,

Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,

Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,

Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	iii
ÖN SÖZ	vii
GİRİŞ	1
Oyunların Tarihi	2
Elektronik Sporların (Espor) Tanımı ve Türleri.....	2
Türkiye’de ve Dünyada Espor.....	7
KAYNAKLAR	9
GELENEKSEL SPORDAN ESPORA	11
Esporun Tarihi	11
Esporun Güncel Durumu	13
Esporun Güçlü ve Zayıf Yönleri.....	14
Akademik Açıdan Espor.....	16
KAYNAKLAR	19
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BAKIŞ AÇISIYLA ESPORDA MESLEKLEŞME	21
Neden Espor Meslekleri Tercih Ediliyor?.....	26
KAYNAKLAR	27
MOTİVASYONEL PERSPEKTİFTEN ESPOR	29
Motivasyonel Perspektiften Espor	31
Motivasyonel Perspektiften Espor İzleyicileri	33
Esporda Performansı Etkileyen Unsurlar	34
KAYNAKLAR	35
ESPOR VE ETİK	37
Espor ve Toksisite.....	38
KAYNAKLAR	43
ESPORDA YÖNETİM VE ORGANİZASYON	47
Yönetim ve Spor Yönetimi.....	47
İstatistiklerle Espor.....	50
Espor Yapılanması	52
KAYNAKLAR	53
ESPOR VE ÇEVİRİM İÇİ OYUN BAĞIMLILIĞI	55
Çevrim İçi Oyun Bağımlılığı.....	56
Çevrim İçi Oyun Bağımlılığının Yaygınlığı.....	59
Espor ve Çevrim İçi Oyun Bağımlılığı	60
Sonuç	63
KAYNAKLAR	63

ESPOR, DEPRESYON, ANKSİYETE VE STRES	69
Espor ve Depresyon	71
Espor ve Stres.....	74
Espor ve Anksiyete	76
KAYNAKLAR	78
ESPOR VE FİZİKSEL AKTİVİTE	83
Espor Topluluğu	84
Espor ve Fiziksel Aktivite Literatürü	86
Esporda Fırsatlar	89
KAYNAKLAR	92
ESPORCU BESLENMESİ	95
Enerji	95
Enerji Dengesi	97
Karbonhidratlar	97
Glisemik İndeks (Gi)	98
Proteinler	100
Lipitler	102
Mikro Besinler	104
Sıvı Dengesi	107
Sağlıklı Beslenme Önerileri.....	108
Esporda Beslenme.....	109
KAYNAKLAR	111
ESPORDA BİLİŞSEL PERFORMANS.....	113
Beyin ve Bilişsel Performans	113
Bilişsel Performans ve Egzersiz.....	115
Bilişsel Performans ve Espor	117
KAYNAKLAR	120
ESPOR VE SAĞLIK	123
Esporda Sık Görülen Sağlık Problemleri	123
Espor ile İlişkili Kas-İskelet Sisteminin Sağlık Problemleri	125
Sedanter Aktivite ile İlişkili Sağlık Problemleri	126
Yaralanmaların Önlenmesi ve Yaralanmalar ile Mücadele.....	127
Postür (Duruş) Egzersizleri	135
Karpal Tünel Sendromu El ve El Bileği Egzersizleri	137
Sonuç ve Öneriler.....	140
KAYNAKLAR	141
ESPORDA ERGONOMİ	145
Esporda Ergonomik Oyun Alanı Planlaması.....	145
Ekran Işıkları	147
Termal konfor	149
Isı (Hava sıcaklığı)	149
Nem	151

Hava Akım Hızı	152
Ses ve Gürültü	153
KAYNAKLAR	157

ESPOR EĞİTİMİNDE İYİ BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ: GENÇLİK HİZMETLERİ

GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ESPOR EĞİTİM PROJELERİ	159
ESPOR OYUN REHBERİ	163
PUBG Mobile Oyuncu Rehberi	163
League of Legends (LOL) Oyuncu Rehberi.....	169
ESPORDA YAYINCILIK	183
ESPOR EĞİTİMİ	189
YAZARLAR HAKKINDA	191

GİRİŞ

21. yüzyılın başlarında oyun endüstrisi, çocukların ve gençlerin yeni eğlence merkezi hâline geldi. O yıllarda internetin ve teknolojinin erişilebilir olması ile bu durum hızlı bir büyüme etkisi yarattı. Bilgisayar oyunlarının, göz ve fiziksel sağlığı bozmasının yanında derslere olan ilgiyi de azaltarak, çocuklar üzerinde olumsuz etki yarattığı düşüncesi tepkiye neden oldu. Bu görüşlerden sonra ortaya çıkan engellemeler elektronik oyun oynama oranlarını etkiledi. Ancak bu teknoloji ve oyun alanındaki büyüme o kadar hızlı gerçekleşti ki ailelerin bu durumu engellemesi imkânsız hâle geldi. Özellikle o yıllarda Metin2, Knight Online, Ultima Online, World of Warcraft, Cabal Online, Counter Strike, Need For Speed, FIFA gibi oyunların piyasaya sürülmüş olması, her yaştaki ve her kişilik özelliğine sahip bireylerin bu oyunları fark etmelerine etki etmiş oldu.

Belki de o dönemdeki çocuklar bu alanda kendini geliştirmeleri ve oyun sektörüne olan ilgileri ile bugün espor diye adlandırılan bir endüstrinin başlangıcını yaptılar. Günümüzde esporlarla ilgili olarak endüstriyel sınırları tanımlamak zor olabilir. Atalay ve Boztepe'ye (2020) göre 2019 yılında espor endüstrisinin 1,1 milyar ABD doları civarında olduğu belirtilmektedir. Newzoo'ya (2020) göre ise sadece Fornite oyunu gelirlerinin yaklaşık 1,8 milyar ABD doları olduğu görülmektedir. Ahn, Collis & Jenny (2020) ise espor pazarının büyüklüğünün 24,9 milyar ABD doları olduğunu belirtmektedir. Bu rakamlar dikkate alındığında rakamların kestirilemez olduğunu ve esporun en hızlı büyüyen endüstrilerden bir tanesi olduğunu söylemek mümkündür.

Oyun endüstrisi üzerinde kısa bir örnek verilmesi gerekirse, bu Cyberpunk 2077 olacaktır. Cyberpunk 2077 piyasaya sürülmeden bir gün önce, yaklaşık 1.000.000 Twitch izleyicisi oyunu izlemiştir. Oyunun ilk piyasaya sürüldüğü gün yaklaşık 1.000.000 aktif kullanıcı oturum açtığı ve bu oyunun yaklaşık fiyatının 40 dolar olduğu görülmektedir. Sadece iki gün içerisinde Cyberpunk 2077'nin, 3,7 milyon adet sattığı bildirilmiştir. Diğer bir habere göre ise Cyberpunk 2077'nin oyun aktif hâle gelmeden 4,72 milyon kopya sattığı belirtilmektedir (APS NEWS, 2008). Bu rakamlar göz önüne alındığında esporun artık yeni bir market (Seo, 2013) oluşu ve insan yaşamında büyük bir etkiye sahip olduğu dikkate alınacak olunursa esporun spor psikolojik danışmanlarının (Kim & Thomas, 2015) yeni

KAYNAKLAR

- Ahn, J., Collis, W., & Jenny, S. E. (2020, October 04). The one billion dollar myth: Methods for sizing the massively undervalued esports revenue landscape. *International Journal of Esports*. <https://ijesports.org>
- APS News (2008, October 01). October 1958: Physicist invents first video game. [https://ThisMonthinPhysicsHistory - October 1958: Physicist Invents First Video Game \(aps.org\)](https://ThisMonthinPhysicsHistory-October1958-PhysicistInventsFirstVideoGame(aps.org))
- Argan, M., Özer, A., & Akın, E. (2006). Espor: Türkiye'deki elektronik sporcuların tutum ve davranışları. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, (1)2, 1-11.
- Aslan, T. (2019). Akademik ve yönetsel bakış açısıyla espor [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- Atalay A., & Boztepe E. (2020). An evaluation on esports industry and its economic outputs, *Journal of Accounting, Finance, and Auditing Studies*, 6(3), 19-35. <https://doing.org/10.32602/jafas.2020.016>
- Baker, C. (2016). Stewart brand recalls first spacewar video game tournament. *Scientist and Research an Academic Publisher*, 5(5), 285-290. <https://doi.org/10.4236/ojps.2015.55030>
- Bateson, P., & Martin, P. (2014). Oyun, oyunbazlık, yaratıcılık ve inovasyon (1. Basım). Ayrıntı Yayınları.
- Batmaz, H., Ulusoy, Y. & İnceoğlu, F. (2020). The mediating role of digital game addiction in the correlation between cyber victimization and cyber bullying. *International Social Sciences Journal*, 6, 73, 5093- 5108.
- Demirbaş, K. (2015). Dijital oyunlara" oyun türü" yaklaşımlarının sorunları:" platform oyunları" türü örneği. *Selçuk İletişim*, 9(1), 363-387. <https://doi.org/doi:10.18094/si.05694>
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: defining" gamification". Proceedings of the 15th international academic MindTrek conference: Envisioning future media environments. 1, 9-15. <https://doi.org/10.1145/2181037.2181040>
- Eğüz, E. B. (2021). Video oyunları içerisindeki ürün yerleştirmeler (Gamevertising) üzerine bir içerik analizi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 287-323. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iled/issue/68447/1055449>
- Frasca, G. (2001). Videogames of the oppressed: Videogames as a means for critical thinking and debate [Unpublished master's thesis]. School of Literature, Communication, and Culture.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (2018). Gençlik Araştırmaları Haber Bülteni Espor Raporu. Erişim tarihi: 03 Şubat 2022, <https://www.guvenlioyuna.org.tr/dosya/7UOTx.pdf>
- Gül, İ. , Kızılırmak, İ. , Güler, E., & Yarı, Z. (2017). Fuar turizmi kapsamında oyun fuarları gaming istanbul örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi* , (2) , 101-120. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gaziturizm/issue/48843/622282>
- Hanke, L., & Chaimowicz, L. (2017). A recommender system for hero line-ups in MOBA Games. In Thirteenth Artificial Intelligence and Interactive Digital Entertainment Conference, 43-49.
- Hazar, Z., Demir, G. T., & Dalkıran, H. (2017). Ortaokul öğrencilerinin geleneksel oyun ve dijital oyun algılarının incelenmesi: karşılatırmalı metafor çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(4), 179-190. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000334
- Huizinga, J. (2018). Homo Ludens: Oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme. (M. A. Kılıçbay, Çeviren). Ayrıntı Yayınları.

- Jin, D. Y. (2010). Korea's online gaming empire. The MIT Press
- Kim, S. H., & Thomas, M. K. (2015). A stage theory model of professional video game players in South Korea: Thesocio-cultural dimensions of the development of expertise. *Asian Journal of Information Technology*, 14(5), 176-186.
- Kobek, F. (2016, Ekim 26). Düünden bu güne en iyi 10 RTS oyunu gerçek zamanlı stratejiler. Fanzade. [https://Dünden Bugüne En İyi 10 RTS Oyunu – Gerçek Zamanlı Stratejiler \(fanzade.com\)](https://Dünden Bugüne En İyi 10 RTS Oyunu – Gerçek Zamanlı Stratejiler (fanzade.com))
- Kobek, F. (2016, Ekim 26). Düünden bu güne en iyi 10 RTS oyunu gerçek zamanlı stratejiler. Fanzade. [https://Dünden Bugüne En İyi 10 RTS Oyunu – Gerçek Zamanlı Stratejiler \(fanzade.com\)](https://Dünden Bugüne En İyi 10 RTS Oyunu – Gerçek Zamanlı Stratejiler (fanzade.com))
- LuBei, H. (2003). Opportunities and challenges of china digital sports industry. *J Pers Comput*, 6, 21–2.
- Moby Games (n.d). Herzop zwei. [https://Herzog Zwei \(1989\) - MobyGames adresinden Mart 12, 2022 tarihinde erişildi](https://Herzog Zwei (1989) - MobyGames adresinden Mart 12, 2022 tarihinde erişildi).
- Monster Notebook (2019, Haziran 3). FPS oyunu nedir? En çok oynanan FPS oyunları nelerdir ?<https://blog.monsternotebook.com.tr/fps-oyunu-nedir-en-cok-oynanan-fps-oyunlari-nelerdir/>
- Özenç, O. E., & Tınmazlar, A. (2018). Türkiye'de espor ve league of legends. Profil Yayınları
- Seo, Y. (2013). Electronic sports: A new marketing landscape of the experience economy. *Journal of Marketing Management*, 29(13-14), 1542-1560.
- Silva, M. P., do Nascimento Silva, V., & Chaimowicz, L. (2017). Dynamic difficulty adjustment on MOBA games. *Entertainment Computing*, 18,103-123. <https://doi.org/10.1016/j.entcom.2016.10.002>
- Silva, V., & Chaimowicz, L. (2015). On the development of intelligent agents for MOBA games. Brazilian Symposium on Computer Games and Digital Entertainment (SBGames), 142-151. <https://doi.org/10.1109/SBGames.2015.33>.
- Snavely, T. L. (2014). History and analysis of eSport systems (Doctoral dissertation). <http://hdl.handle.net/2152/28652>
- Ströh, J. H. (2017). The esports market and esports sponsoring. Marburg: Tectum Verlag.
- Techopedia (2011, August 18). Fighting game. <https://www.techopedia.com/definiti on /27154/fighting-game>
- Üçüncüoğlu, M., & Çakır, V. O. (2017). Modern spor kulüplerinin espor faaliyetlerine ilgi gösterme nedenleri üzerine bir araştırma. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2),13-19. <https://dergipark.org.tr/en/pub/inubesyo /issue/32147/ 332116>
- Wagner, M. G. (2006). On the scientific relevance of esports. In International conference on internet computing. 437-442.
- Wikipedia (n. d). Koleksiyon kart oyun [https:// Koleksiyonluk kart oyunu - Vikipedi \(wikipedia.org\)](https:// Koleksiyonluk kart oyunu - Vikipedi (wikipedia.org))
- Wolf, M. J. (Ed.). (2012). Encyclopedia of Video Games (2th. ed). ABC-CLIO.
- Yılmaz, E., & Çağiltay, K. (2004). Elektronik oyunlar ve Türkiye. TBD 21. Ulusal Bilişim Kuiltayı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Enformatik Enstitüsü, Ankara.

GELENEKSEL SPORDAN ESPORA

Sanal dünyanın birçok mecrada olduğu üzere sporda da gerçek hayata bir alternatif teşkil etmeye çalıştığı modern çağın kaçınılmaz bir sonucu olmuştur. Her alanda olduğu üzere sporda da artık yeni nesil yorulmadan ve herhangi bir fiziksel enerji sarf etmeden spor yaparkenki aldığı hazı elektronik ortamdan elde etmeye çalışıyor. Teknolojinin henüz insan yaşamına girmedığı zamanlarda da insanlarda spor zevki mevcuttu ancak bunu doğal dünya sınırları içerisinde bir araya gelerek ve fiziksel performanslarını sergileyerek gerçekleştirmekteydiler. Süreç içerisinde spor boş zaman etkinliği olmaktan çıkarak profesyonel bir meslek hâlini aldı. Bu da sporun daha az kişi tarafından sergilendiği ve daha çok kişi tarafından izlenmesini gerektirmekteydi. Dolayısıyla her ne kadar aktif olarak esporu oynasalar da insanların birçoğu esporu oynamaktan daha çok bu oyunu daha iyi oynayanları izlemekle zaman geçirmeye başladı.

Tabii teknoloji çağının getirdiği sürecin sonunda artık evde oturup bir spor dalını izlemek de yetersiz gelmiş olsa gerektir ki ilk zamanlardaki gibi insanlar kendileri de eyleme geçmek ve oyuna müdahale etme isteğine doğru eğilim gösterdiler. Bugün artık hareketsiz bir şekilde televizyon karşısında dikkörtgen bir ekrana sığdırılmış ve 90 dakika ile sınırlı 22 oyuncuyu izlemek insanların çok da zevk almamasını sağlamamaya başladı. Bunun yerine insanlar yine oturduğu yerden etkin bir eylemsellik göstermeden bu oyunu kendileri yöneterek haz almaya çalışmaktadırlar. Tüm bu sayılanlar, içinde yaşanan çağın ürettiği bir kavram olan esporu işaret etmektedir.

Esporun Tarihi

Uluslararası Espor Federasyonu IESF (2022) elektronik sporu (espor) oyuncuların sanal ve elektronik bir ortamda oynanan çeşitli oyunlarda rekabet etmek için fiziksel ve zihinsel becerilerini kullandıkları rekabete dayanan bir spor olarak tanımlamaktadır. Scholz, (2020) esporu kökleri spor, medya, eğlence ve kültüre dayanan ancak sayısallaştırılmış bir ortamda ortaya çıkan sosyokültürel bir olgu olarak tanımlar. Yazara göre espor geleneksel spor, medya, eğlence ve kültür kısıtlamalarının ötesine geçmiş durumdadır. TESFED (2022) ise elektronik spor kavramını elektronik bir cihaz vasıtasıyla çevrim içi veya çevrim dışı ortamda gerek bireysel gerekse takım hâlinde katılım gösterilen her türlü aktiveyi kapsar şeklinde

Yapılan YÖK TEZ (2022) tarama literatür taramasına göre Türkiye’de espor alanında 2016 ile 2021 yılları arasında toplam 12 adet yazılan yüksek lisans tezinin olduğu görülmüştür. Bu tezlerin 3’ü hariç 9 tanesi son 3 yılda yazılmış tezlerdir. Bu gelişim göz önüne alındığında yıllar geçtikçe bu konuda yapılan araştırmaların artacağı tahmin edilmektedir. Sonuç olarak birtakım olumlu ve olumsuz yönleri olan espora olan ilginin her geçen gün hızlı bir ivme ile artış gösterdiği gerçeği kabul edilerek bu alanda yoğun akademik çalışmalar ve araştırmalar da artarak gelişim göstermelidir. Aksi takdirde önü alınamayan bu teknolojik hız karşısında bireyler esporun olumsuz yönlerinden bihaber olabilirler. Bu yüzden de bu önemli sahada yapılacak akademik çalışmalar oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Aslan & Çoknaz (2021). Güçlü ve Zayıf Yönleri ile Espor: Yönetici ve akademisyen bakış açısına dayalı nitel bir çalışma. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6(1), 118-136.
- Aslan, T. (2019). Akademik ve Yönetimsel Bakış Açısıyla Espor. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Yöktez: 587761.
- Batmaz, H., Ulusoy, Y. & İncoğlu, F. (2020). The Mediating Role Of Digital Game Addiction In The Correlation Between Cyber Victimization And Cyber Bullying. *International Social Sciences Studies Journal*, 6, 73, 5093- 5108.
- Bulut, M. S. (2020). Spor Bilimleri Alanı Akademisyenlerinin Elektronik Spora Bakış Açılarının İncelenmesi. Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Yöktez: 636119.
- Çınar, Y. (2020). Eporscular ve Dijital Oyun Oynayan Bireylerin Dijital Oyun Oynama Motivasyon Düzeylerinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Yöktez: 657055.
- ESL, (2014). We don't want to tell them to stop playing games": Professor Ingo Froböse on training in eSports. <https://www.eslgaming.com/interview/we-dont-want-tell-them-stop-playing-games-professor-ingo-frob%C3%B6se-training-esports-1547>
- Esportz Network (2021). Top 5 Esports Industry Trends in 2021. [Ht tps:// www. Esportz network.com/top-5-esports-industry-trends-in-2021/](https://www.esportznetwork.com/top-5-esports-industry-trends-in-2021/)
- Funk, D.C., Pizzo, A. ve Baker, B.J. (2017). Esport Management: Embracing esport education and research opportunities. *Sport Management Review*, 21(1), 7-13. doi: 10.1016/j.smr.2017.07.008
- <https://miencompany.com/5-benefits-of-esports-in-schools/>
- <https://newzoo.com/insights/articles/the-games-market-in-2021-the-year-in-numbers-esports-cloud-gaming/>
- IESF (2022). Esport True Sport. <https://iesf.org/esports>
- İçli, A. (2020). Dijital Medya Kullanımı Açısından Türkiye’de Espor İzleyiciliği. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Yöktez: 626703.

- Jenny, S., Gawrysiak, J., & Besombes, N. (2021). Esports. edu: An inventory and analysis of global higher education esports academic programming and curricula. *International Journal of Esports*, 2(2).
- MIEN Company (2021). 5 benefits of esports in schools.
- NTV (2021). Covid-19 Espora Yaradı: Oyun oynayarak ayda 10 bin tl kazanç. <https://www.ntv.com.tr/teknoloji/covid-19-espora-yaradi-oyun-oyunayarak-ayda-10-bin-tl-kazanc,30zLkfIFMkiUShmpe4luBw>
- Scholz, T.M. (2020). Deciphering the World of Esports. *International Journal of Media Management*, 22(1), 1-12. <https://doi.org/10.1080/14241277.2020.1757808>
- Scholz, T.M., & Stein, V. (2017). Going beyond ambidexterity in the media industry: Esports as pioneer of ultradexterity. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations*, 9(2), 47-62. doi: 10.4018/IJGCMS.2017040104
- TESFED (2022). Esports hakkında. <http://tesfed.gov.tr/hakkimizda>
- The Games Market and Beyond in 2021: The Year in Numbers
- Yeşilay (2019). Dijital Oyun Nasıl Esports Oldu? <https://www.yesilay.org.tr/tr/makaleler/dijital-oyun-nasil-esports-oldu>
- Yöktez (2022). Yök Tez Tarama Sistemi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorgu-SonucYeni.jsp>

PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BAKIŞ AÇISIYLA ESPORDA MESLEKLEŞME

Meslek, bir kişinin hayatını sürdürebilmesi için, kuralları toplumca belirlenmiş ve belirli bir eğitimle kazanılan etkinlikler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 1994). Herhangi bir mesleğin meslek sayılabilmesi için belli bir tekniği ve kurumsallaşmış değerleri olması gerekmektedir (Bacanlı, 1996). Bireyler meslek seçimine karar verirken birçok faktörden etkilenebilir. Bunlar, bireysel ihtiyaçlar, ilgi, değer, kişisel özellikler, genel ve özel yetenekler, değerler, psikolojik durumu, yaşamış olduğu coğrafi konum, iş imkânları, iş bulma imkânları, maddiyat olarak sıralanabilir (Özgüven, 2003; Ulaş ve ark., 2017). Bugay'ın (2016) çalışmasına göre, bireylerin meslek seçiminde kazanç durumu, iş garantisi, ailenin beklentisi ve baskısı, toplumsal saygınlık/itibar, medyanın etkisi olduğu belirtilmektedir.

Günümüzde bakırcılık, kalaycılık (Yavuz vd., 2013), külekçilik, bileyicilik, sütçülük, yorgancılık, bastonculuk, sepetçilik, çömlekçilik gibi meslekler yok olurken (Diyarbakırlıoğlu, 2010), tele tıp sistemleri uzmanı, sağlıkta büyük veri analisti, klinik iş analisti, artırılmış/gerçeklik destekli cerrahi planlayıcı, sanal hastane yöneticisi, epi-genetik danışmanlığı (Önder vd., 2013), espor spikerliği, espor yayıncılığı, espor organizatörlüğü ve profesyonel espor oyunculuğu (Kocadağ, 2019) gibi mesleklerin ortaya çıkabileceği belirtilmektedir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından kurulan Türkiye Espor Federasyonu, espor ile ilgili oluşabilecek mesleklerin önünü açmaktadır.

Britanya Espor Federasyonunun açıklamış olduğu espor ile ilgili yakından ilişkili olan mesleklere göre, espor yöneticisi/hakemi, espor ajansları, yayın ve yapım, koç ve analist, topluluk yöneticisi, etkinlik yöneticisi, insan kaynakları, haberci, gözlemci, organizasyon menajer, halkla ilişkiler ve pazarlama, ürün üreticisi, sosyal medya yöneticisi ve profesyonel oyuncu olma bunlardan bazılarıdır. Bu çalışmadaki meslekler ve içerikler Britanya Espor Derneğinin yayımlamış olduğu meslekleri ele alarak ifade edilmiştir (BSA, 2022).

Espor Yöneticisi / Hakemi: Yöneticiler veya espor hakemleri espor maçlarının sonuçlarını kaydeder ve oyuncuların kurallara uymalarını denetlerler. Ayrıca müsabakaya yönelik herhangi bir ihlal olursa ceza verme konusunda yetkilidirler. Turnuva içinde oluşacak olan herhangi bir anlaşmazlığı çözmekle mükelleftirler.

Aslında, bazı anketler, düzenli espor izleyicilerinin %89'unun iyileştirme amacıyla yayınları ve etkinlikleri izlediğini gösteriyor.

Esporu mühendislik, psikologluk, öğretmenlik vb. mesleklerden ayırt eden en önemli özellik; ünlü olma ve erken yaşlarda yüksek kazanç sağlama olabilir. Esporu yaygınlık açısından incelediğimizde, sosyal medya kanallarından verilen lig maçlarının ve turnuvaların izlenme raporlarına göre, espor turnuvalarının 2018 yılında toplam 190 milyon saat izlendiği ve bu saatin 21.700 yıl değerine, devasa bir zamana, tekabül ettiği belirtilmektedir (Impey, 2018). Bu izlenme saatleri dikkate alındığında birçok spor dalının önüne geçtiğini ve hatta günümüzde popüler olan spor dallarını geride bıraktığını söylemek mümkündür. Meslekler açısından düşünüldüğünde ise aynı, bir futbolcu olma isteği gibi profesyonel espor oyuncusu olma isteğinin de benzerlik gösterdiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Aksu, Y., (2021) Şahangiller Espor oyuncu sağlığı için yeni bir adım attı Erişilen adres: https://playerbros.com/sahangiller-espor-oyuncu-sagligi-icin-yeni-bir-adim-atti/?doing_wp_cron=1652446947.0696790218353271484375.
- Bacanlı, F. (1995). Mesleki grup rehberliğinin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- British Esports Association [BEA]. (2022). Jobs and Roles in Esports. Erişilen adres: <https://britishesports.org/advice-and-information/careers-in-esports/>.
- Bugay, A. (2016) İsaletli meslek tercihi nasıl yapılır? Erişilen adres: <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/isaletli-meslek-tercihi-nasil-yapilir-40168262>.
- Diyarbakırhoğlu, M. A. (2010). Kaybolan meslekler ve son ustalar. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Impey, S. (2018). Most-watched esports events record 190.1m streaming hours. Erişilen adres: <https://www.sportspromedia.com/news/esports-tournaments-record-live-streaming-hours/>
- Kim, S. H., & Thomas, M. K. (2015). A stage theory model of professional video game players in South Korea: The socio-cultural dimensions of the development of expertise. *Asian Journal of Information Technology*, 14(5), 176-186.
- Kocadağ, M. (2019). Elektronik sporla ilgilenen ergenlerin mesleki karar düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kuzgun, Y. (1994). Çağdaş İnsanın En Önemli Kararı Meslek Seçimi. *Bilim Teknik Dergisi*, Sayı: 325, 50.
- Önder, G., Önder, E., & Özdemir, M. (2019). Gelişmekte olan teknolojiler sonucu sağlıkta oluşacak yeni meslekler. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10, 71-80.
- Özgüven, İ. E., (2003). Endüstri Psikolojisi, Ankara: Pdrem Yayıncılık.

- Ulaş, Ö., Demirtaş-Zorbaz, S., Dinçel, E. F., Çiffiliz-Kınay, G. ve Coştur, R. (2017). Özel okulda öğrenim görmekte olan lise öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 441-456.
- Weinstein, N., Przybylski, A., & Murayama, K. (2017). A prospective study of the motivational and health dynamics of internet gaming disorder. *PeerJ*, 5, e3838. doi:10.7717/peerj.3838.
- World Health Organization [WHO]. (2017). Inclusion of “gaming disorder” in ICD-11 Erişilen adres: <https://www.who.int/news/item/14-09-2018-inclusion-of-gaming-disorder-in-icd-11>.
- World Health Organization [WHO]. (2020). The WHO is recommending video games as an effective way to stop the spread of COVID-19, one year after adding 'gaming disorder' to its list of addictive behaviors”: Erişilen adres: <https://www.businessinsider.com/who-video-games-coronavirus-pandemic-mental-health-disorder-2020-4>.
- Yavuz, Z., Mirza, İ., Topal, E., Ay, S., & Karaer, M. U. (2013). Kaybolan meslekler: bakırcılık ve kalaycılık. Ankara: *Bilkent Üniversitesi Yayınları*.
- ZipRecruiter (2022). Esports Coaching Salary. Erişilen adres: <https://www.ziprecruiter.com/Salaries/Esports-Coaching-Salary>.

MOTİVASYONEL PERSPEKTİFTEN ESPOR

Video oyunları yalnızca çocuklar ve gençler arasında değil, yetişkinler arasında da popüler eğlence aktivitesi hâline geldi (Entertainment Software Association 2017). Video oyunları son 60 yılda; Spacewar (1962) ve Pong (1972) gibi ilk video oyunlarından, milyonlarca oyuncunun aynı anda diğer oyunculara karşı oynayabileceği çok oyunculu çevrim içi ortamlarda oynanan oyuncular arasında iş birliği gerektiren, gerçek oyuncu olmayan düşmanlara veya diğer gerçek oyunculara karşı oynanabilen rekabetçi oyunlara dönüşmüştür. Daha yakın zamanlarda, video oyunu oynamak profesyonelleşmiş ve oyun dünyasında bir kariyer seçeneği hâline gelmiştir (Faust vd., 2013; Griffiths 2017). Bu yeni profesyonel video oyunu etkinliği türü, *espor* (elektronik spor) olarak adlandırılmıştır. Espor, dijital/video oyun kültüründe yeni bir alan olmakla beraber özellikle gençler ile gelişmekte olan yetişkinler arasında video oyun topluluklarının en önemli ve popüler parçalarından biri olmaya başlamıştır.

Rekabetçi video oyunu toplulukları diğer bir ifade ile espor, ilk olarak Güney Kore’de başlamıştır. İlerleyen süreçte yalnızca Asya kıtasında değil batı ülkelerinde de (Taylor 2012; Wagner 2006) First Person Shooter (FPS) oyunlarının, Gerçek Zamanlı Strateji (RTS) oyunlarının ve Devasa Çok Oyunculu Çevrim İçi Rol Oynama Oyunlarının (MMORPG’ler) popülaritesi artmaya devam etmiştir. Ayrıca bu oyunlar milyonlarca gencin bu alana yönelmesine sebebiyet vermiştir. Küresel olarak, kendilerini profesyonel oyuncular (yani espor oyuncuları ve profesyonel oyuncular olarak adlandırılanlar) olarak tanımlayan binlerce video oyunu oyuncusu bulunmaktadır. FPS ve RTS türleri popülarliğini korusa da Çok Oyunculu Çevrim İçi Savaş Arenası (MOBA) oyunları da esporda en popüler türlerden biri hâline gelmiştir.

Literatürde esporun ve esporcuların çeşitli tanımları ve özellikleri belirtilmiştir. Ma ve arkadaşları (2013) espor oyuncularının sıradan oyunculardan farklı olduğuna dikkat çekmektedir. Bir espor oyuncusu, eğlence ve/veya rahatlamak için değil, rekabet için oynayan ve oyun oynamayı işi olarak gören profesyonel bir oyuncudur. Sıradan oyuncular eğlenmek ve kendilerini eğlendirmek için espor oyunları oynadıklarını belirtmiştir. Wagner (2006) esporu “insanların bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımında zihinsel veya fiziksel yeteneklerini geliştirdikleri ve eğittikleri bir spor faaliyetleri alanı” olarak tanımlamıştır. Hemphill (2005), esporun “alternatif spor gerçeklikleri, yani dijital olarak temsil edilen spor dünyala-

KAYNAKLAR

- Adamus, T. (2012). Playing computer games as electronic sport: In search of a theoretical framework for a new research field. In J. Fromme & A. Unger (Eds.), *Computer games and new media cultures: A handbook of digital games studies* (pp. 477–490). Dordrecht: Springer.
- Bertran, E., & Chamarro, A. (2016). Videogamers of League of Legends: The role of passion in abusive use and in performance. *Adicciones*, 28(1), 28–34. doi: 10.20882/adicciones.787.
- Bonny, J., & Castaneda, L. (2016). Impact of the arrangement of game information on recall performance of multiplayer online battle arena players. *Applied Cognitive Psychology*, 30(5), 664–671. doi:10.1002/acp.3234.
- Bonny, J., & Castaneda, L. (2017). Number processing ability is connected to longitudinal changes in multiplayer online battle arena skill. *Computers in Human Behavior*, 66, 377–387. doi:10.1016/j.chb.2016.10.005.
- Bowman, N. D., Weber, R., Tamborini, R., & Sherry, J. (2013). Facilitating game play: How others affect performance at and enjoyment of video games. *Media Psychology*, 16(1), 39–64. doi:10.1080/15213269.2012.742360.
- Breuer, J., Scharkow, M., & Quandt, T. (2013). Sore losers? A reexamination of the frustration–aggression hypothesis for colocated video game play. *Psychology of Popular Media Culture*, 4(2), 126–137. doi:10.1037/ppm0000020.
- Council of Europe. (2001). Recommendation No. R (92) 13 REV of the committee of ministers to member states on the revised European sports charter. Retrieved from <https://rm.coe.int/16804c9dbb>.
- Entertainment Software Association. (2017). *Essential facts about the computer and video game industry*.
- Faust, K., Meyer, J., & Griffiths, M. D. (2013). Competitive and professional gaming: Discussing potential benefits of scientific study. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning*, 3(1), 67–77.
- Greenberg, B. S., Sherry, J., Lachlan, K., Lucas, K., & Holmstrom, A. (2010). Orientations to video games among gender and age groups. *Simulation & Gaming*, 41(2), 238–259.
- Griffiths, M. (2017). The psychosocial impact of professional gambling, professional video gaming and eSports. *Casino & Gaming International*, 28, 59–63.
- Hamari, J., & Sjöblom, M. (2017). What is eSports and why do people watch it? *Internet Research*, 27(2), 211–232.
- Himmelstein, D., Liu, Y., & Shapiro, J. L. (2017). An exploration of mental skills among competitive League of Legend players. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations*, 9(2), 1–21.
- Hirschman, E C. Holbrook, M. (1982). “Hedonic Consumption: Emerging Concepts, Methods And Propositions”. *Journal Of Marketing*, Vol.46, Ss.92–101.
- Hopp, T., & Fisher, J. (2017). Examination of the relationship between gender, performance, and enjoyment of a first-person shooter game. *Simulation & Gaming*, 48(3), 338–362. doi:10.1177/1046878117693397.
- Hudson, M., & Cairns, P. (2016). The effects of winning and losing on social presence in team-based digital games. *Computers in Human Behavior*, 60, 1–12. doi:10.1016/j.chb.2016.02.001.

- Jenny, S. E., Manning, R. D., Keiper, M. C., & Olrich, T. W. (2016). Virtual(ly) athletes: Where esports fit within the definition of “sport”. *Quest*. <https://doi.org/10.1080/00336297.2016.1144517>.
- Jonasson, K., & Thiborg, J. (2010). Electronic sport and its impact on future sport. *Sport in Society*, 13(2), 287–299.
- Kilci, A. K., & Yalçiner, S. (2020). Scale for Esports Spectator Demands: Adaptation to Turkish, validity and reliability study: Espor İzleyici Talepleri Ölçeği: Türkçe’ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Human Sciences*, 17(4), 1106–1122. <https://doi.org/10.14687/jhs.v17i4.6087>.
- Kim, Y., & Ross, S. D. (2006). An exploration of motives in sport video gaming. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 8(1), 28–40.
- Király, O., Nagygyörgy, K., Koronczi, B., Griffiths, M. D., & Demetrovics, Z. (2015). Assessment of problematic internet use and online video gaming. In E. Aboujaoude & V. Starcevic (Eds.), *Mental health in the digital age: Grave dangers, great promise* (pp. 46–68). New York: Oxford University Press.
- Lee, D., & Schoenstedt, L. J. (2011). Comparison of eSports and traditional sports consumption motives. *The ICHPER-SD Journal of Research in Health, Physical Education, Recreation, Sport & Dance*, 6(2), 39–44.
- Lee, D., Cheon, W., Judge, L., Shin, H., & Kim, K. (2012). Motives and marketing stimuli affecting esports consumption: Cross-cultural perspectives. *International Journal of Sport Management*, 13(2), 203–223.
- Lee, J.-Y., An, J.-W., & Lee, S.-W. (2014). Factors affecting eSports audience satisfaction-The case of League of Legends. *Journal of Korea Game Society*, 14(3), 35–46.
- Ma, H., Wu, Y., & Wu, X. (2013). Research on essential difference of esports and online game. In W. Du (Ed.), *Informatics and management science V* (pp. 615–621). London: Springer.
- Martončík, M. (2015). e-Sports: Playing just for fun or playing to satisfy life goals? *Computers in Human Behavior*, 48, 208–211.
- Mäyrä, F. (2008). *An introduction to game studies*. London: Sage Publications Ltd.
- Pedraza-Ramirez, I., Musculus, L., Raab, M., & Laborde, S. (2020). Setting the scientific stage for esports psychology: A systematic review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 13(1), 319–352.

ESPOR VE ETİK

Etik ve ahlak, toplumsal yaşamın ve özellikle de spor dünyasının merkezinde yer edinmiş kavramlardır. Tarih boyunca çeşitli düşünürler, insanların olumlu ya da olumsuz değer attettikleri bu kavramları tartışmış, etik çatısı altında iyinin ve erdemin peşinden koşmuşlardır (Koç, 2010). Nitekim bu sorgulamalar ve üretilen değerler hayatın amacına yönelik çıkarımlarda bulunmamızı sağlayabilmektedir (Karaca, 2020).

Etik ve ahlak, toplumlarda değer, kültür ve liyakat şekillendiren, doğru ve yanlış, iyi ve kötü yargı kavramlarının temelini oluşturmaktadır (Bagus, Setiawan, Arisaputra, Harefa & Chowanda, 2021). Genel olarak etik ve ahlaki ayırt etmenin zorluğu bilinmekle birlikte en çarpıcı farkın (Bourdieu, 1984; Durkheim, 2010) etiğin; ahlaki eylem ve kuralların dayandıkları temelleri ve yöneldikleri değerleri araştıran bir disiplin (Kuru-Çetin ve Demirkasımoğlu, 2015) ve ahlaki davranışları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde sorgulayan bir felsefe dalı olduğu ifade edilmektedir (Cevizci, 2008; Haynes, 2002). Ayrıca toplum içerisinde ahlak kavramı genellikle daha kişisel olarak kabul edilirken, etik kavramı ise sosyal bir ortamda alkışlanan standart olarak kabul edilebilir (Bagus, Setiawan, Arisaputra, Harefa & Chowanda, 2021).

Etik, kısaca ahlaki olarak doğru/yanlış ve/veya iyi/kötü olarak tanımlanan davranışların bu şekilde tanımlanmasına neden olan etkenlere odaklanan bir bilim ve düşünce alanı (Aydın, 2015; MacIntyre, 2002), ahlak ise toplumun normları ile ilgili ve etiğin pratiğidir (Fassin, 2015).

Bir çocukta ahlak gelişimi bilişsel gelişimi ile paralellik gösterdiği için gençlere erken yaşlardan itibaren hem etik ve ahlak kavramları (Bagus, Setiawan, Arisaputra, Harefa ve Chowanda, 2021) hem de her mesleğin kendine özgü etik ilkelere olduğu, bireylerin bu ilkeler doğrultusunda karar vermeleri ve eylemde bulunmalarının beklendiği öğretilmelidir (Saban & Çelik, 2020). Çünkü bir meslekte, etik ilkelere uygun davranışların sergilenmesi o mesleği, toplumda daha prestijli ve güvenilir bir yere getirmektedir (Kanat & Erkan, 2021).

Bireylerin yanı sıra kuruluşların da bu ilkeler kapsamında davranış ortaya koyması önemlidir. Bir kuruluşun dürüstlük taahhüdünün kapsamını belirlemek ve tanımlamak için en yaygın kullanılan araçlardan biri olan etik kurallar (Robertson ve Constandt, 2021); kuruluşun bütünlük ve bütünlük ihlallerine yönelik anlayışını

faktörlerin kapsamlı olmayan bir listesini düzenlemiştir (Czegledy, 2021). Komisyonlar, müsabaka öncesi, müsabaka esnasında ve sonrasında meydana gelen durumlarda, uygulanabilir kanıt standardı gibi unsurların varlığıyla hüküm verme yetkilerine sahiptir (Kuwelker, Diaconu & Kuhn, 2022).

Esporum halka açık bir platform olmasından dolayı taraftarların, oyuncuların ve espordaki diğer paydaşların kendilerine duyulan güvene uygun bir temelde davranışları beklenmektedir. Espor Dürüstlük Komisyonuna karşı görev ve sorumluluklar yerine getirilirken davranışların en yüksek dürüstlük, tarafsızlık, eşitlik ve bütünlük standartlarına uyması gerekir. Etik kuralları, minimum kabul edilebilir davranış standardı olarak okunmalı ve anlaşılmalıdır (Espor Dürüstlük Komisyonu, 2022).

Sportmenliğe aykırı bir şekilde toksisite içeren davranış sergilemekten kaçınılması gerek sporcular gerekse toplumsal açıdan spor olgusuna yakışır bir biçimde kabulün ve sürekliliğin sağlanması için dikkat edilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple esporda erken yaşta profesyonel sporcu olma imkânına sahip olan bireylerin, antrenörlerin ve geniş kitleleri hedef alan yöneticilerin eğitimi konusu göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKLAR

- Aydın, İ. (2003). Eğitim ve öğretimde etik. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Bagus, D., Setiawan, K., Arisaputra, P., Harefa, J., & Chowanda, A. (2021). Designing serious games to teach ethics to young children. *Procedia Computer Science*, 179, 813-820.
- Bányai, F., Griffiths, M. D., Király, O., & Demetrovics, Z. (2019). The psychology of esports: A systematic literature review. *Journal of gambling studies*, 35(2), 351-365.
- Bell-Laroche, D., MacLean, J., Thibault, L., & Wolfe, R. (2014). Leader perceptions of management by values within Canadian national sport organizations. *Journal of Sport Management*, 28(1), 68-80.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. (Translated by Richard Nice). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brock, T. (2017). Roger Caillois and esports: On the problems of treating play as work. *Games and Culture*, 12(4), 321-339.
- Campbell, M. J., Toth, A. J., Moran, A. P., Kowal, M., & Exton, C. (2018). eSports: A new window on neurocognitive expertise?. *Progress in brain research*, 240, 161-174.
- Cevizci, A. (2008). Etiğe giriş, 2. baskı. *Paradigma Yayınları*, İstanbul.
- Constandt, B. (2019). Ethics management in football clubs. In *19th Annual conference of the European Society of Criminology (EuroCrim 2019)*.
- Constandt, B., De Waegeneer, E., & Willem, A. (2019). Ethical code effectiveness in football clubs: A longitudinal analysis. *Journal of Business Ethics*, 156(3), 621-634.
- Constandt, B., Heres, L., Marlier, M., & Willem, A. (2020). A stakeholder perspective on ethical leadership in sport: Bridging the gap between the normative and descriptive lines of inquiry. *Psychologica Belgica*, 60(1), 381.

- Czegledy, P. K. (2021). Esports integrity policies. *Gaming Law Review*, 25(4), 161-170.
- Çavdar, B. (2022). Elektronik spor oyunlarındaki toksik (zehirli) davranışlar. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(25), 1-19.
- DeSensi, J. T., & Rosenberg, D. (2003). *Ethics and morality in sport management*. Fitness information technology.
- Dibbell, J. (1994). A rape in cyberspace or how an evil clown, a Haitian trickster spirit, two wizards, and a cast of dozens turned a database into a society. *Ann. Surv. Am. L.*, 471.
- Donaldson, S. (2017). I predict a riot: Making and breaking rules and norms in league of legends. In *DiGRA Conference*.
- Duggan, M. (2015). Gaming and gamers.
- Durkheim, E. (2010). *Ethics and the sociology of morals*. Prometheus Books.
- Espor Dürüstlük Komisyonu. (2022). *Codes of ethics*. <https://esic.gg/codes/code-of-ethics/> sayfasından erişilmiştir.
- Everything you need to know about the esports integrity coalition (2017). <https://www.mcvuk.com/business-news/everything-you-need-to-know-about-the-esports-integrity-coalition/> sayfasından erişilmiştir.
- Ewoldsen, D. R., Eno, C. A., Okdie, B. M., Velez, J. A., Guadagno, R. E., & DeCoster, J. (2012). Effect of playing violent video games cooperatively or competitively on subsequent cooperative behavior. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(5), 277-280.
- Fassin, D. (2015). Troubled waters: At the confluence of ethics and politics. *Four lectures on ethics: Anthropological perspectives*, 175-210.
- Faust, K., Meyer, J., & Griffiths, M. D. (2013). Competitive and professional gaming: Discussing potential benefits of scientific study. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning (IJCBL)*, 3(1), 67-77.
- Freeman, G., & Wohn, D. Y. (2017). Social support in eSports: building emotional and esteem support from instrumental support interactions in a highly competitive environment. In *Proceedings of the Annual Symposium on Computer-Human Interaction in Play* (pp. 435-447).
- Frias, F. J. L. (2022). Esports anti-doping advocates and their strange bedfellow: A matter of integrity and sport ethics. *Performance Enhancement & Health*, 10(1), 100216.
- Gerpott, F. H., Van Quaquebeke, N., Schlamp, S., & Voelpel, S. C. (2019). An identity perspective on ethical leadership to explain organizational citizenship behavior: the interplay of follower moral identity and leader group prototypicality. *Journal of Business Ethics*, 156(4), 1063-1078.
- Griffiths, M. D. (2017). The psychosocial impact of professional gambling, professional video gaming & eSports. *Casino & Gaming International*, 28, 59-63.
- Guttmann, A. (2004). *From ritual to record: The nature of modern sports*. Columbia University Press.
- Haynes, F. (2002). Eğitimde etik, (S. Kunt Akbaş Çev.). *İstanbul: Ayrıntı Yay.*
- Hemphill, D. (2005). Cybersport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 32(2), 195-207.
- Kanat, K., & Erkan, N. S. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki etik davranışlarının ve etik ikilemlerinin incelenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 5(3), 212-224.
- Kandell, Z. (2020). eSports has its own doping problem. <https://www.cbr.com/esports-doping-problem/> sayfasından erişilmiştir.

- Karaca, M. (2020). Felsefe grubu öğretmenleri adaylarının “ahlak” kavramına ilişkin algılarının incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (49), 73-85.
- Kim, H. M., & Kim, S. (2022). The show must go on: Why Korea lost its first-mover advantage in Esports and how it can become a major player again. *Technological Forecasting and Social Change*, 179, 121649.
- Koç, K. (2010). Etik boyutlarıyla öğretmenlik. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 35(373), 13-20.
- Kuru-Çetin, S., & Demirkasımoğlu, N. (2015). Öğretmen ve yöneticilerin etik ve etik dışı davranışlarının basına yansımaları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16(34), 95-110.
- Kuwelker, S., Diaconu, M., & Kuhn, A. (2022). Competition manipulation in international sport federations’ regulations: a legal synopsis. *The International Sports Law Journal*, 1-26.
- MacIntyre, A. (2003). A short history of ethics: a history of moral philosophy from the *Homeric age to the 20th century*. Routledge.
- Maesschalck, J., & Bertok, J. (2009). Towards a sound integrity framework: Instruments, processes, structures and conditions for implementation. *Processes, Structures and Conditions for Implementation*.
- Märtens, M., Shen, S., Iosup, A., & Kuipers, F. (2015). Toxicity detection in multiplayer online games. In *2015 International Workshop on Network and Systems Support for Games (NetGames)* (pp. 1-6). IEEE.
- Nilsson, F., & Lee, J. (2019). Looking into possible mental factors that affect professional esports players. (TEZ)
- Parment, J. (2021). 4th Place Essay (Joint)-How do we promote passion for esports while standing against toxic behaviour within esports communities?. *International Journal of Esports*, 2(1).
- Pedraza-Ramirez, I., Musculus, L., Raab, M., & Laborde, S. (2020). Setting the scientific stage for esports psychology: A systematic review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 13(1), 319-352.
- Peng, Q., Dickson, G., Scelles, N., Grix, J., & Brannagan, P. M. (2020). Esports governance: exploring stakeholder dynamics. *Sustainability*, 12(19), 8270.
- Qing, L. (2015). When cyberbullying and bullying meet gaming: A systemic review of the literature. *Journal of Psychology & Psychotherapy*, 5(4), 1.
- Robertson, J., & Constandt, B. (2021). Moral disengagement and sport integrity: identifying and mitigating integrity breaches in sport management. *European Sport Management Quarterly*, 21(5), 714-730.
- Saban, A., & Çelik, G. (2020). Sınıf öğretmenlerinin yaşadığı etik ikilemler. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(228), 39-70.
- Seo, Y. (2016). Professionalized consumption and identity transformations in the field of eS-ports. *Journal of Business Research*, 69(1), 264-272.
- Sezen-Balçıkhanlı, G., & Çar, B. (2021). Türkiye fair play ödülleri formal ve informal fair play davranışları çerçevesinde incelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(3), 116-135.
- Smith, M. J., Birch, P. D., & Bright, D. (2019). Identifying stressors and coping strategies of elite esports competitors. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations (IJGCMS)*, 11(2), 22-39.

- Smithies, T. D., Toth, A. J., Conroy, E., Ramsbottom, N., Kowal, M., & Campbell, M. J. (2020). Life after esports: a grand field challenge. *Frontiers in Psychology, 11*, 883.
- Suits, B. (2007). The elements of sport. *Ethics in sport, 2*, 9-19.
- Sun, C. T., & Lin, H. (2005). The “white-eyed” player culture: Grief play and construction of deviance in MMORPGs.
- Şinofoğlu, T., & Sezen-Balçıklı, G. (2020). Sportspersonship coaching behaviours from youth athletes perspective. *i-Manager's Journal on Educational Psychology, 13*(4), 25.
- Tang, W. Y., & Fox, J. (2016). Men's harassment behavior in online video games: Personality traits and game factors. *Aggressive behavior, 42*(6), 513-521.
- Wagner, M. G. (2006). On the scientific relevance of eSports. In *International conference on internet computing* (pp. 437-442).
- Werder, K. (2022). Esport. *Business & Information Systems Engineering, 3*(66), 1-7.
- Whalen, S. J. (2013). Cyberathletes' lived experience of video game tournaments. PhD diss., University of Tennessee.

ESPORTA YÖNETİM VE ORGANİZASYON

Günümüzde teknolojik gelişmeler, her geçen gün hızla artarak bireysel ve toplumsal yaşantımız içerisinde birçok yeni ve farklı kavramlar ile karşılaşmamıza neden olmaktadır. Her alanda olduğu gibi spor alanında da teknolojinin yansımaları kendini göstermeye başlamıştır. Dijitalleşme ile geleneksel spor branşlarında yaşanan gelişmelerin yanı sıra ortaya çıkan yeni spor branşları, sporun tanımına ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Espor (elektronik spor) ve dijital oyunların spor olup olmadığına ilişkin tartışmalar sürse de (Parry, 2019; Hilvoorde, 2016;) ekonomisi ve katılımcısı dünya çapında her geçen gün önemli bir ölçüde artmaktadır. Esporun birçok geleneksel spor branşının ekonomik ve toplumsal bilinirlik boyutunda önüne geçmesi, özellikle sponsorluk arayan şirketlerin, spor endüstrisi içerisinde yer alan bireylerin, kurumların ve dolayısıyla akademisyenlerin dikkatlerini üzerine çekmiştir. Spor bilimi, işletme, bilişim, hukuk, medya ve sosyoloji gibi alanlarda, özellikle rekabetçi oyunlara odaklanan akademik çalışmaların sayısı hızla artış göstermiştir (Reitman ve ark., 2020). Ek olarak, esporun yönetimi, yapılan organizasyonların büyüklüğü ve ekonomik boyutu, psikolojik ve sosyolojik etkileri, takipçilerin kişilik özellikleri, bağımlılık sorunu gibi konuların üzerinde durulduğu görülmektedir (Rudolf ve ark., 2020).

Espor, kendisine ait bir pazarın ortaya çıkmasına olanak sağlamış ve her yönüyle girişimcileri bünyesine almaya başlamıştır. Dünya genelinde uzun yıllardır kendinden söz ettirmesine rağmen ülkemizde emekleme aşamasında iken, Covid-19 Pandemisi ile birlikte hızlı adımlarla ilerlemeye başlamıştır.

Genel anlamda yönetimin ne denli önemli olduğunun yanı sıra özelde sporun yönetimi ve gerçekleştirilen organizasyonların önemi ve daha spesifik olarak teknoloji ile birlikte doğan ve gelişimini hız kesmeden devam ettiren esporun yönetimi bu bölümüm konusunu oluşturmaktadır.

Yönetim ve Spor Yönetimi

İnsanoğlunun varoluşundan beri, hayatımızın her alanında yönetimden söz etmek mümkündür. Bireyler, dünyayı, ülkeleri, büyük ölçekli işletmeleri, devlet kurumlarını, ailesini, arkadaşlarını hata kendilerini yönetmek durumunda kalmaktadırlar. Bu denli kapsamlı ve ana unsuru insan olan yönetimin bir bilim dalı olarak ele alınması Sanayi Devrimi ile ilişkilendirilmektedir. Sanayi Devrimi öncesinde

ve Spor Genel Müdürlüğüne bağlı olarak kurulan Türkiye Dijital Oyunlar Federasyonudur (Özkurt, 2019). Ancak 2013 yılında Spor Genel Müdürlüğü Merkez Danışma Kurulu tarafından lağvedilip, Spor Genel Müdürlüğüne bağlı olan Gelişmekte Olan Spor Branşları Federasyonuna bağlanmıştır (gosbf.com, 2015). Federasyon espor ile ilgili yeni neslin bilinçlendirilmesi ve Türkiye’de dijital oyunların bilinçli kullanılması ile mevzuat çalışmaları gerçekleştirmiştir. Ancak yeni bir yapılanma ile 2018 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Türkiye ESpor Federasyonu kurulmuştur (Tesfed, 2022). Federasyon temel amacını, “Türk Esportunun ulusal ve uluslararası platformlardaki yöneticisi ve temsilcisi olarak Türk esportunun büyümesi için çalışmak ve Türkiye Esport Federasyonu markasını geliştirmek” şeklinde belirtmektedir.

Güncel verilere baktığımızda 8.414 erkek, 5.259 kadın olmak üzere toplamda 13.673 lisanslı esportcunun olduğu, bunların 3.481 erkek, 3.256 kadın olmak üzere toplamda 6.737’sinin faal lisanslı Esportcu olduğu görülmektedir (Gsb., 2022).

Sonuç olarak, espor ekosistemi içinde var olan sporcular, oyuncu koçları, analistler, yayın medyası, sponsorlar, ulusal ve uluslararası ligler ve turnuvalar her geçen gün sayısını katlayarak ilerleyecektir. Her açıdan devamlı büyüyen bu kitlenin varlığını kabul etmek ve maksimum fayda için bölümün başında da bahsettiğimiz gibi yönetimin temel fonksiyonlarını da göz önünde bulundurarak sistemi en etkin ve verimli şekilde yönetmek gerekmektedir. Ulusal ve uluslararası arenada geleneksel spor branşları ve spor kulüplerini geride bırakmaya başlayan espor yeni ve daha gelişmiş oyunlarla sporda devrim yaratacağının sinyallerini vermektedir.

KAYNAKLAR

- Akgöl, O. (2019). Spor Endüstrisi ve Dijitalleşme: Türkiye'deki Esport Yapılanması Üzerine Bir İnceleme. TRT Akademi, 4(8), 206-224.
- Argan, M., Alper, Ö., & Erkan, A. (2006). Elektronik Spor: Türkiye'deki Siber Sporcuların Tutum ve Davranışları. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri*, 1(2), 1-11.
- Bakkalbaşı, İ. O. (2017). Yönetim Biliminin Doğuşu ve İlk Temsilcileri Hakkında Bir Tartışma . *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* , 39 (2) , 431-452 . Doi: 10.14780/Muiibd.384135
- Buker, S. 1988. İs İdaresi (Yurutme İslevi). Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No:39.
- Dal Yong, J. (2020). Historiography Of Korean Esports: Perspectives On Spectatorship. *International Journal Of Communication* (19328036), 14.
- Devecioğlu, S., (2020). Spor Yönetiminde Meritokrasi, Erişim Tarihi:22.04.2022. <https://Www.Akademikakil.Com/Spor-Yonetiminde-Meritokrasi/Sebahattindevecioglu/>
- Gammelsæter, H. (2021). Sport İs Not İndustry: Bringing Sport Back To Sport Management. *European Sport Management Quarterly*, 21(2), 257-279.

- Hilvoorde, V., I. (2016). Sport and play in a digital world. *Sport, Ethics and Philosophy*, 10(1), (s. 1-4).
- Holloway, D. (2017, June 13). Tv Ratings: Nba Finals İs Most Watched Since 1998. *Variety*. Retrieved From <http://Gosbf.Gov.Tr/Duyuru/43598/Dijital-Oyunlar-As-Baskanligi-Yeni-Yonetimi-Hk.AspX>
- <https://gq.com.tr/gq-sports/espollar-artik-olimpiyatlarda> Erişim Tarihi:22.04.2022
- <https://Seoulz.Com/Esports-Organizations-İn-Korea-A-Complete-Overview-For-2021/> Esports Organizations İn Korea - A Complete Overview For 2021.
- <https://spor.gsb.gov.tr>. Erişim Tarihi:24.04.2022
- <https://Variety.Com/2017/Tv/News/Tv-Ratings-Nba-Finals-1202464230/>
- İmamoğlu, A. F. (2011). Türkiye’de Sporun Yönetsel Yapısı İçinde Spor Federasyonları. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 3-10.
- Jenny, S. E., Manning, R. D., Keiper, M. C., & Olich, T. W. (2017). Virtual (Ly) Athletes: Where Esports Fit Within The Definition Of “Sport”. *Quest*, 69(1), 1-18.
- Li, X. (2018, August 13). The League Of Legends Worlds Final Reached 60 Million Unique Viewers. *Dotesports*. Retrieved From <https://Dotesports.Com/League-Of-Legends/News/Lolworlds-Final-Viewership-18796>
- Mcnamara, D. E. (2009). From Fayols Mechanistic To Todays Organic Functions Of Management. *American Journal Of Business Education (Ajbe)*, 2(1), 63–78. <https://doi.Org/10.19030/Ajbe.V2i1.4023>
- Özkurt, A. (2019). Esportun Türkiye’de Spor Yönetimi ve Kulüpleşme Yönünden Gelişiminin İncelenmesi (Master’s Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Parry, J. (2019). Esports are Not Sports, *Sport, Ethics and Philosophy*, 13:1, (s. 3-18).
- Reitman, J. G., Anderson-Coto, M. J., Wu, M., Lee, J. S., ve Steinkuehler, C. (2020). Esports research: A literature review. *Games and Culture*, 15(1), (s. 32-50).
- Rudolf, K., Bickmann, P., Froböse, I., Tholl, C., Wechsler, K., & Grieben, C. (2020). Demographics and health behavior of video game and eSports players in Germany: the eSports study 2019. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), 1870.
- Scholz, T. M. (2019). A Short History of Esports And Management. In *Esports is Business* (Pp. 17-41). Palgrave Pivot, Cham.
- Sunay, H. (2017). Spor Yönetimi. 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi. Ss. 20-23, Ankara.
- Üçüncüoğlu, M., Çakır O., V. (2017). Modern Spor Kulüplerinin Esport Faaliyetlerine İlgili Gösterme Nedenleri Üzerine Bir Araştırma, *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C.4, Sayı: 2, 34-47.

ESPOR VE ÇEVİRİM İÇİ OYUN BAĞIMLILIĞI

Elektronik sporların (espor) akademik literatürde birçok tanımı bulunmaktadır. Genel anlamda, video ve bilgisayar oyunlarının organize oynanmasına elektronik sporların kısaltması olan espor denilmektedir. “Espor”, bilgisayar oyunlarında, yarışma organizatörleri tarafından düzenlenen ve kazanılabilecek yüksek miktarda para ödülünün bulunduğu çok oyunculu yapıdaki yarışmaları ifade eder. Kısacası espor bir organizasyon ekibi tarafından online ortamda düzenlenen rekabet içinde gerçekleşen turnuvalardır. Fakat espor ve video oyunlarının ne olduğu konusunda hâlâ tanımsal tartışmalar bulunmaktadır (Poulus vd., 2020). Espor, rekabete odaklanan bir ekip tarafından tasarlanmış olmasının yanı sıra video oyunları, eğlendirmek için tasarlanmış boş zaman etkinlikleridir (Trotter vd., 2020). Esporcular, oyun oynama davranışları ve hedeflerine göre iki gruba ayrılmaktadır: profesyonel oyuncu (progamer) ve amatör oyuncu (gamer). Profesyonel oyuncular, esporu profesyonel olarak yapan, ulusal ve uluslararası turnuvalara katılan ve çevrim içi oyunlardan para kazanan oyunculardır. Bu oyuncuların dijital dünyada sahip oldukları kariyerlerinin karşılığı gerçek hayatta da kabul görmektedir (Binark ve Bayraktutan, 2012). Amatör oyuncular ise daha çok boş vakitlerinde eğlenmek amaçlı vakit geçiren oyunculardır. Fakat amatör oyuncular yerel turnuvalarda başarı göstererek ulusal ve uluslararası turnuvalara katılıp profesyonel oyuncu olabilmek için günlerinin büyük bir bölümünü bilgisayar başında antrenman yaparak geçirmektedirler. Hatta espor organizatörleri profesyonel oyuncuların kabiliyetlerini geliştirebilmek için *oyun evleri* tasarlamış ve hareketsizliğin önüne geçmek adına oyun evlerinin içine spor tesisleri kurmuşlardır (Jonsson, 2018). Klüpler oyun oynayan bireyleri daha fazla oyuna teşvik etmek, daha fazla taraftar toplamak ve daha fazla gelir elde etmek için her türlü gayret içerisine girmektedirler. Nitekim espor turnuvaları gençlerin kolay yoldan para kazanma ve gelecekte zengin olma hevesiyle gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Bunun yanı sıra espor devletler tarafından da kabul edilip bu alanda ciddi yatırımlar yapılmaktadır. Bununla birlikte yerel spor federasyonları tarafından bazı ülkelere (örneğin Brezilya, Çin, Fransa ve ABD) bir spor olarak kabul edilmektedir. Büyük popülaritesi, takımların veya bireylerin bir video oyununda birbirleriyle rekabet ettiği profesyonel rekabetçi oyun anlamına gelen espor olgusuna yol açmıştır (Jonasson ve Thiborg, 2010; Wagner, 2006). Günümüzde dünya çapında sponsorlar tarafından düzenlenen ve canlı spor yarışmalarının yer aldığı organize ve onaylanmış espor yarışmaları vardır. Bunlar büyük

Sonuç

Çevrim içi oyun bağımlılığının bireyler üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu görülmektedir. Boş zaman aktivitesi olması, eğlence ve heyecan arayışı duygusunu tatmin etmesi, etkileşimli sanal ortamda sosyallik sağlaması ve gelir getirmesi gibi durumlar çevrim içi oyunlara olan merakın ve ilginin artmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra fiziksel sağlık sorunları, gerileme, kontrol kaybı, saldırganlık, düşük empati düzeyi, haz doyumunu ertelememe, düşük akademik başarı gibi olumsuz etkilere de sahiptir. Çevrim içi oyun bağımlılığının bireyler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri dikkate alındığında espor ile ilgilenen amatör ve profesyonel oyunculara bu olumsuz durumlar ile ilgili farkındalık çalışmaları düzenlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu konuda espor sektörünün de gelişmesiyle oyuncu takımları ile ilgilenme konusunda psikologlar ve fizyoterapistlerin de sürece dâhil olmasıyla olumsuz sonuçların önüne geçileceği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte profesyonel oyuncular takip eden ve sayıları milyonlara ulaşan, aynı zamanda amatör esporcuların da olduğu bir kitlenin varlığını göz ardı etmemek gerekmektedir. Nasıl ki profesyonel oyuncular günün büyük bir kısmını bilgisayar başında antrenman yaparak geçiriyorsa izleyici kitlesinin de en az oyun oynayanlar kadar çevrim içi oyunların getirdiği sonuçlarla karşı karşıya kalacakları unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Akay, B. & Ayhan, B. (2021). Türkiye’de E-Spor Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların İçerik Analizi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 656-671.
- Altintas, E., Karaca, Y., Hullaert, T., & Tassi, P. (2019). Sleep quality and video game playing: Effect of intensity of video game playing and mental health. *Psychiatry research*, 273, 487-492.
- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®)*. American Psychiatric Pub.
- Ates, B., Kaya, A., & Tunç, E. (2018). The Investigation of Predictors of Cyberbullying and Cyber Victimization in Adolescents. *International Journal of Progressive Education*, 14(5), 103-118.
- Balıkçı, R. (2018). Çocuklarda ve ergenlerde çevrimiçi oyun bağımlılığı ve agresif davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bányai, F., Griffiths, M. D., Király, O., & Demetrovics, Z. (2019). The psychology of esports: A systematic literature review. *Journal of gambling studies*, 35(2), 351-365.
- Bargeron, A. H., & Holmes, J. M. (2017). Psychosocial correlates of internet gaming disorder: Psychopathology, life satisfaction, and impulsivity. *Computers in Human Behavior*, 68, 388-394.

- Batmaz, H., & Çelik, E. (2021). Examining the Online Game Addiction Level in terms of Sensation Seeking and Loneliness in University Students. *ADDICTA: The Turkish Journal on Addictions*, 8(2), 126-131.
- Batmaz, H., Ulusoy, Y. & İnceoğlu, F. (2020). The Mediating Role Of Digital Game Addiction In The Correlation Between Cyber Victimization And Cyber Bullying. *International Social Sciences Studies Journal*, 6, 73, 5093- 5108.
- Baysak, E., Yertutanol, F. D. K., Şahiner, İ. V., & Candansayar, S. (2020). Çevrimiçi oyun oynayanların sosyodemografik özellikleri ve oyun bağımlılığının bazı psikososyal etmenlerle ilişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 196-203.
- Bilge, A., Beğli, Y., Yılmaz, D., Manas, G., & Korkmaz, Y. (2018). Investigation of Pathological Internet and Game Usage in University Students. *Journal of Ege University Nursing Faculty*, 34(3), 14-23.
- Bilgin, H. C. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılık düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişki* (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Binark, M., & Bayraktutan, G. (2012). A critical interpretation of a new “creative industry” in Turkey: game studios and the production of a value chain. In *Computer games and new media cultures* (pp. 371-391). Springer, Dordrecht.
- Brenner, V. (1997). Psychology of computer use: XLVII. Parameters of Internet use, abuse and addiction: the first 90 days of the Internet Usage Survey. *Psychological reports*, 80(3), 879-882.
- Brock, T. (2017). Roger Caillois and esports: On the problems of treating play as work. *Games and Culture*, 12(4), 321-339.
- Can, H. C., & Demir, G. T. (2020). Sporcuların ve espor oyuncularının dijital oyun bağımlılığı ve dijital oyun bağımlılığına ilişkin farkındalık düzeyleri. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(4), 364-384. <https://doi.org/10.31680/gaunjss.770600>
- Casselmann, B. Resistance Is Futile: eSports Is Massive... and Growing (2015). https://www.espn.com/espn/story/_/id/13059210/esports-massive-industry-growing. (1 march 2022).
- Charlton, J. P., & Danforth, I. D. (2007). Distinguishing addiction and high engagement in the context of online game playing. *Computers in human behavior*, 23(3), 1531-1548.
- Choi, C., Hums, M. A., & Bum, C. H. (2018). Impact of the family environment on juvenile mental health: eSports online game addiction and delinquency. *International journal of environmental research and public health*, 15(12), 2850.
- Çiloğlu, F. (2019). Espor ve sağlık. Güler, C., & Çakar, D. B. (ed.), Sporda dijital devrim espor içinde (s. 1-27). Ankara: Gazi.
- Desai, R. A., Krishnan-Sarin, S., Cavallo, D., & Potenza, M. N. (2010). Video-gaming among high school students: health correlates, gender differences, and problematic gaming. *Pediatrics*, 126(6), 1414-1424.
- DiFrancisco-Donoghue, J., & Balentine, J. R. (2018). Collegiate eSport: where do we fit in?. *Current sports medicine reports*, 17(4), 117-118.
- DiFrancisco-Donoghue, J., Balentine, J., Schmidt, G., & Zwibel, H. (2019). Managing the health of the eSport athlete: an integrated health management model. *BMJ open sport & exercise medicine*, 5(1), e000467.

- Erboy, E., & Vural, R. A. (2010). İlköğretim 4 ve 5 sınıf öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılığını etkileyen faktörler. *Ege Eğitim Dergisi*, 11(1), 39-58.
- Eryılmaz, A., & Deniz, M. E. (2019). *Tüm Yönleriyle Bağımlılık*. Pegem Akademi.
- Fleer, M. (2014). The demands and motives afforded through digital play in early childhood activity settings. *Learning, Culture and Social Interaction*, 3(3), 202-209. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2014.02.012>
- García-Lanzo, S., & Chamarro, A. (2018). Basic psychological needs, passion and motivations in amateur and semi-professional eSports players. *Aloma: revista de psicologia, ciències de l'educació i de l'esport Blanquerna*, 36(2), 59-68.
- Gentile, D. (2009). Pathological video-game use among youth ages 8 to 18: A national study. *Psychological science*, 20(5), 594-602.
- Gentile, D. A., & Gentile, J. R. (2008). Violent video games as exemplary teachers: A conceptual analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(2), 127-141.
- Gökçearslan, Ş., & Durakoğlu, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 419-435.
- Griffiths, M., J Kuss, D., & L King, D. (2012). Video game addiction: Past, present and future. *Current Psychiatry Reviews*, 8(4), 308-318.
- Grüsser, S. M., Thalemann, R., & Griffiths, M. D. (2006). Excessive computer game playing: evidence for addiction and aggression? *Cyberpsychology & behavior*, 10(2), 290-292.
- Güler, Y. E. (2021). Esportcularda dijital bağımlılık ve saldırganlık eğilimi. *Sporif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(8-1), 112-131.
- Hagedorn, W. B., & Young, T. (2011). Identifying and intervening with students exhibiting signs of gaming addiction and other addictive behaviors: Implications for professional school counselors. *Professional School Counseling*, 14(4), 250-260.
- Hauge, M. R., & Gentile, D. A. (2003, April). Video game addiction among adolescents: Associations with academic performance and aggression. In *Society for Research in Child Development Conference*.
- Hazar, Z., Hazar, K., Gökyürek, B., Hazar, M., & Çelikkilek, S. (2017). Investigation of the relationship between playfulness, digital game addiction and aggression levels of secondary school students in terms of various variables. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4320-4332.
- Heidarimoghadam, R., Morteza pour, A., Ghasemi, F., Ghaffari, M. E., Babamiri, M., Razi, M., & Bandehelahi, K. (2020). Musculoskeletal consequences in cyber-addicted students-is it really a matter of health? A roc curve analysis for prioritizing risk factors. *Journal of Research in Health Sciences*, 20(2), e00475. <https://doi.org/10.34172/jrhs.2020.10>
- Higuchi, S., Nakayama, H., Mihara, S., Maezono, M., Kitayuguchi, T., & Hashimoto, T. (2017). Inclusion of gaming disorder criteria in ICD-11: A clinical perspective in favor: Commentary on: Scholars' open debate paper on the World Health Organization ICD-11 Gaming Disorder proposal (Aarseth et al.). *Journal of Behavioral Addictions*, 6(3), 293-295.
- ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics. World Health Organization. 17 şubat 2022. <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>
- Irmak, A. Y., & Erdoğan, S. (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(2), 128-137.

- Irmak, A., Y. (2014). Secondary school students' digital playing behaviors examination of health behavior by interaction model. Doctoral dissertation, University of Istanbul.
- Jonasson, K., & Thiborg, J. (2010). Electronic sport and its impact on future sport. *Sport in Society*, 13(2), 287-299. <https://doi.org/10.1080/17430430903522996>
- Jonsson, J. (2018). The psycho-social work environment of esports professionals: Applying the Job demands-resources theory to pro-players. (master's thesis)
- Kaya, F., Peker, A. and Gündüz, B. (2016). Examining The Psychological Soundness Of Secondary School Students In Terms Of Educational Stress. *Bayburt Faculty of Education Journal*, 11 (2), 586-599.
- Kim, D. W. (2012). An analysis on the difference of juvenile delinquency by online game addiction. *Korean Assoc Crim Psychol*, 8, 5-33.
- Kim, K. H., Park, J. Y., Kim, D. Y., Moon, H., & Chun, H. C. (2002). E-life style and motives to use online games. *Irish Marketing Review*, 15, 71-77.
- Kim, Y. E., & Park, S. H. (2007). A study on the online game use influences in game flow and addiction: Focusing on the uses and gratifications approach. *Korean Journal of Journalism and Communication Studies*, 51(1), 355-377.
- Kneer, J., Glock, S., Beskes, S., & Bente, G. (2012). Are digital games perceived as fun or danger? Supporting and suppressing different game-related concepts. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(11), 604-609.
- Konkolö Thege, B., Woodin, E. M., Hodgins, D. C., & Williams, R. J. (2015). Natural course of behavioral addictions: A 5-year longitudinal study. *BMC psychiatry*, 15(1), 1-14.
- Lam, L. T., & Peng, Z. W. (2010). Effect of pathological use of the internet on adolescent mental health: a prospective study. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 164(10), 901-906.
- Lee, D., & Schoenstedt, L. J. (2011). Comparison of eSports and traditional sports consumption motives. *ICHPER-SD Journal Of Research*, 6(2), 39-44.
- Lemmens, J. S., Bushman, B. J., & Konijn, E. A. (2006). The appeal of violent video games to lower educated aggressive adolescent boys from two countries. *CyberPsychology & Behavior*, 9(5), 638-641.
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Development and validation of a game addiction scale for adolescents. *Media Psychology*, 12(1), 77-95.
- Lenhart, A. (2015). Teens, social media & technology overview. Washington, DC: Pew Research Center.
- Madran, H. A. D., & Çakılcı, E. F. (2014). The relationship between aggression and online video game addiction: A study on massively multiplayer online video game players. *Anatolian journal of psychiatry*, 15(2), 99-107.
- Meerkerk, G. J., Van Rooij, A. J., Amadmoestar, S. S. & Schoenmakers, T. M. (2009). *New Addictions in Sight! A Survey into the Nature and Prevalence of "New Addictions" in the Netherlands*. Rotterdam: IVO.
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., & Yasacı, Z. (2018). E-Spor oyuncularının demografik özellikleri, oyun oynama süreleri ve başarılarını etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 19(4), 115-122.
- Nazlı, R. S., & Yağmur, F. (2021). Sporun Yeni Yüzü: E-Sporcuların E-Spora Yönelik Düşünceleri. *International Journal of Communication and Media Research*, 1(2), 108-119. Retrieved from <http://193.140.9.93/index.php/injocmer/article/view/43>

- Nazlıgül, M. D., & Yılmaz, A. E. (2019). Oyun bağımlılığı ve egzersiz bağımlılığına davranışsal bağımlılık çerçevesinden bakış. *Bağımlılık Dergisi*, 20(2), 97-108.
- Poli, R., & Agrimi, E. (2012). Internet addiction disorder: prevalence in an Italian student population. *Nordic journal of psychiatry*, 66(1), 55-59.
- Poulus, D., Coulter, T. J., Trotter, M. G., & Polman, R. (2020). Stress and coping in esports and the influence of mental toughness. *Frontiers in psychology*, 11, 628. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00628>
- Rumpf, H. J., Achab, S., Billieux, J., Bowden-Jones, H., Carragher, N., Demetrovics, Z., ... & Poznyak, V. (2018). Including gaming disorder in the ICD-11: The need to do so from a clinical and public health perspective: Commentary on: A weak scientific basis for gaming disorder: Let us err on the side of caution (van Rooij et al., 2018). *Journal of Behavioral Addictions*, 7(3), 556-561. <https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.59>
- Sağlam, M., & Topsümer, F. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Dijital Oyun Oynama Nedenlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (32), 485-504. <https://doi.org/10.31123/akil.617102>
- Sussman, C. J., Harper, J. M., Stahl, J. L., & Weigle, P. (2018). Internet and video game addictions: Diagnosis, epidemiology, and neurobiology. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 27(2), 307-326. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2017.11.015>
- Tanner, L. (2007). AMA considers video game overuse an addiction. *The Associated Press*. Retrieved on June, 28, 2011.
- Taylor, N. (2016). Play to the camera: Video ethnography, spectatorship, and esports. *Convergence*, 22(2), 115-130.
- Taylor, T. L. (2012). *Raising the stakes: Esports and the professionalization of computer gaming*. Mit Press.
- Trotter, M. G., Coulter, T. J., Davis, P. A., Poulus, D. R., & Polman, R. (2020). The association between esports participation, health and physical activity behaviour. *International journal of environmental research and public health*, 17(19), 7329. <https://doi.org/10.3390/ijerph17197329>
- UND Today, (2022). <http://blogs.und.edu/und-today/2022/02/und-to-offer-north-dakotas-first-esports-bachelors-degree/> 26.02.2022
- Wagner, M. G. (2006, June). On the Scientific Relevance of eSports. In *International conference on internet computing* (pp. 437-442).
- Wan, C. S., & Chiou, W. B. (2006). Psychological motives and online games addiction: Atest of flow theory and humanistic needs theory for taiwanese adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 9(3), 317-324.
- Wang, Y., Qiu, H., Wu, Y. Y., Li, F., & Zhou, Z. F. (2016). Research and development of computer games. *CAAI Transactions on Intelligent Systems*, 11(6), 788-798.
- Weinstein, A. M. (2010). Computer and video game addiction—a comparison between game users and non-game users. *The American journal of drug and alcohol abuse*, 36(5), 268-276. <https://doi.org/10.3109/00952990.2010.491879>
- Wölfling, K., Thalemann, R., & Grüsser-Sinopoli, S. M. (2007). Computer game addiction: a psychopathological symptom complex in adolescence. *Psychiatrische Praxis*, 35(5), 226-232.
- Yılmaz, R., & Karaoğlu Yılmaz, F. G. (2018). Üniversite öğrencilerinin çevrimiçi oyun bağımlılıkları ile yalnızlık ve depresyon eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Bartın üniversitesi

- Yılmaz, R., Karaoğlu Yılmaz, F. G., & Kılıç, A. E. (2018, April). *Examination of relation between high school students' online game addiction, loneliness, aggression, and depression tendency*. International Child and Information Safety Congress.
- Young, K. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyber Psychology and Behavior*, 3, 237-244.
- Zheng, H., Hu, Y., Wang, Z., Wang, M., Du, X., & Dong, G. (2019). Meta-analyses of the functional neural alterations in subjects with Internet gaming disorder: Similarities and differences across different paradigms. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 94, 109656

ESPOR, DEPRESYON, ANKSİYETE VE STRES

Sosyal bir varlık olan insan, çevresiyle sürekli etkileşim içerisine girmektedir (Ates, 2018; Kaya, 2020). Bu etkileşimler bireylerin biyo-psiko-sosyal gelişimlerini desteklemektedir. Ayrıca yaşanan toplumun bir üyesi olmaya ve çevredeki bireylerle sosyal ilişkiler kurulmasına da olanak tanımaktadır. Sosyalleşme çabaları bireylerin uyum sağlayabilme ve çevre ile bir bütün olabilmeleri için önemli görülmektedir (Turan, 2021). Buna ek olarak, bireylere toplumun normlarını ve değerlerini öğretmektedir. Bu normlar ve değerlerin öğrenilmesi ile bireyler çevrelerine daha iyi uyum sağlayabilmekte ve çatışmaları önleyebilmektedir (Demirtaş ve ark, 2017). Bu nedenle, sosyalleşme çabaları doğumdan itibaren başlayıp bir ömür boyunca devam eden bir süreç olarak görülebilir. Bu süreç içerisinde bireyler sosyalleşmeye çalışırken zamanla çeşitli araçlar kullanmaya başlamışlardır (Özok ve Tanhan, 2018). Aile, okul, arkadaş grupları, toplumsal gruplar, kitle iletişim araçları sayesinde bireyler toplumun değerlerini içselleştirmeye, çevrelerini tanımaya, öğrenmeye çalışırlar. Bu kullanılan araçlardan biri de oyunlardır.

Gelişim süreci içerisinde ilk kullanılan araçlardan bir tanesi olan oyun, kurallı veya kurlsız olarak bireylerin belirli bir amaç doğrultusunda veya amaçsız olarak, bireylerin isteyerek yer aldığı ve katılımcıları fiziksel, duygusal, sosyal, bilişsel açıdan destekleyen ve öğreten etkinliklerdir (Dönmez, 1992). Bir başka tanıma göre ise kendiliğinden gelişerek ortaya çıkan, motor, fiziksel, sosyal ve yapısal türleri olan ve özelliklerine göre farklı düşünme, hareket sistemi gerektiren, kurgulanan düşünce ve davranış biçimleri olarak tanımlanabilir (Wood ve Attfield, 2005). Bu tanımların ortak yanları, oyunun birtakım bilişsel, davranışsal ve sosyal boyutlarının olmasıdır. Piaget'nin sınıflandırmasına göre oyun, zihinsel gelişimin bir aynası görevindedir. Ayrıca sadece ayna görevi görmemekle birlikte, bireylerin bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinde de önemli görülmektedir (Egemen ve ark., 2004).

Gelişim süreci devam ederken, bireylerin oyunları ve oyunlarında kullandıkları araç gereçlerin de çeşitlendiği söylenebilir. Örneğin, çocukluk döneminde bir çocuğun sevdiği ve ilgi duyduğu bir oyuncak araba çocuk için bir oyun aracıdır ya da resim yapmak için kullandığı bir boyama kitabı aynı işlevi görmektedir.

maktadır. Esporcuların kariyer yaşamlarını alt üst eden bu tehditlerin yanında düzenli bir kariyer planı yapmaları da pek mümkün görünmemektedir. Esporcuların büyük çoğunluğunun kariyer süresi iki yıldan ibaret kalmakla birlikte ortalama 24 yaşından sonra emekli olma durumları ortaya çıktığı için büyük bir mesleki belirsizliğin içine düşmektedirler (Salo, 2017). Bu belirsizlik beraberinde sürekli stres ve kronik kaygıyı getirebilme potansiyeline sahiptir. Geleceğin bilinmezliği ve yönetilemezliği içinde kalan esporcuların bu emniyetsiz ortamın neden olacağı kaygı ve korkularla baş edebilmek; belki de bir anlamda mevcut iş ve kariyer belirsizliği gerçekliğine göre hareket edebilmek noktalarında desteklenmeleri gerektiği düşünülmektedir.

Espor oyunlarını bağımlılık açısından değerlendiren araştırmalar espor oyuncularının da psikolojik olarak savunmasız olduklarını öne sürmektedir (Bányai ve ark., 2019). Bu psikolojik savunmasızlık içerisindeki espor oyuncuları diğer normal oyuncular gibi son yıllarda gelişen konsantrasyon, iletişim, motivasyon, duygu düzenleme, takım uyumu ve öfke yönetimi gibi psikolojik talepleri (Murphy, 2009) içeren etkili psikolojik beceri eğitimleri almaya başlamıştır (Nairn, 2016). Genel olarak ergenlik ve genç yetişkinlik yaş aralığında bulunan espor oyuncularındaki depresyon, stres ve anksiyete durumları da düşünüldüğünde gerek psikolojik beceri eğitimleri gerekse psikolojik müdahale programlarına ihtiyaç duydukları görülmektedir. Espor oyuncularının dünyasının daha iyi anlaşılması ile gerekli psikolojik ve sosyal desteğin verilebilmesinde aile, toplum ve yetkili resmî kurumlara da önemli görevler düştüğü söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Bányai, F., Griffiths, M. D., Király, O., & Demetrovics, Z. (2019). The psychology of esports: A systematic literature review. *Journal of Gambling Studies*, 35(2), 351-365. <https://doi.org/10.1007/s10899-018-9763-1>
- Başoğlu, C., & Buldukoğlu, K. (2015). Depresif bozukluklarda psikososyal girişimler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 1-15.
- Batmaz, H., Türk, N., & Doğrusever, C. (2021). The Mediating Role of Hope and Loneliness in the Relationship Between Meaningful Life and Psychological Resilience in the Covid-19 Pandemic During. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(5), 1403-1420. <https://doi.org/10.18506/anemon.895199>
- Behnke, M., Gross, J. J., & Kaczmarek, L. D. (2020). The role of emotions in esports performance. *Emotion*. <https://doi.org/10.1037/emo0000903>
- Bonnar, D., Castine, B., Kakoschke, N., & Sharp, G. (2019). Sleep and performance in Eathletes: for the win!. *Sleep Health*, 5(6), 647-650. <https://doi.org/10.1016/j.sleh.2019.06.007>

- Bonnar, D., Lee, S. H., Gradisar, M., & Suh, S. Y. (2019). Risk factors and sleep intervention considerations in esports: a review and practical guide. *Sleep Medicine Research*, 10(2), 59-66. <https://doi.org/10.17241/smr.2019.00479>
- Bonny, J.W., Castaneda, L.M., Swanson, T. (2016). Using an international gaming tournament to study individual differences in MOBA expertise and cognitive skills. In: Proceedings of the 2016 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems. ACM, pp. 3473-3484. <https://doi.org/10.1145/2858036.2858190>
- Borisov, A. (2021). Most popular esports games in 2020. <https://escharts.com/blog/most-popular-esports-games-2020>
- Campbell, M. J., Toth, A. J., Moran, A. P., Kowal, M., and Exton, C. (2018). eSports: a new window on neurocognitive expertise? *Prog. Brain Res.* 240, 161-174. doi: 10.1016/bs.pbr.2018.09.006. <https://doi.org/10.1016/bs.pbr.2018.09.006>
- Campo, M., Champely, S., Lane, A. M., Rosnet, E., Ferrand, C., & Louvet, B. (2016). Emotions and performance in rugby. *Journal of Sport and Health Science*, 8(6), 595-600. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2016.05.007>
- Campo, M., Champely, S., Louvet, B., Rosnet, E., Ferrand, C., Pauketat, J. V., & Mackie, D. M. (2019). Group-based emotions: Evidence for emotion-performance relationships in team sports. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 90(1), 54-63. <https://doi.org/10.1080/02701367.2018.1563274>
- Demirtaş, H., Özer, N., Demirbilek, N., & Balı, O. (2017). Relationship between the Perceived Principal Support, Trust in Principal and Organizational Commitment. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(4). <https://doi.org/10.15345/iojes.2017.04.013>
- Dinges, D. F., Pack, F., Williams, K., Gillen, K. A., Powell, J. W., Ott, G. E. & Pack, A. I. (1997). Cumulative sleepiness, mood disturbance, and psychomotor vigilance performance decrements during a week of sleep restricted to 4-5 hours per night. *Sleep*, 20(4), 267-277. <https://doi.org/10.1093/sleep/20.4.267>
- Dönmez, N. B. (1992). Oyun kitabı. İstanbul: Esin Yayınları.
- Egemen, A., Yılmaz, Ö., & Akil, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 2004; 5(2):39-42.
- ESL (2016). ESL One Cologne kehrt als das CS:GO-Highlight des Jahres 2017 zuru"ck. Retrieved from <https://www.eslgaming.com/press/esl-one-cologne-kehrtals-das-csgo-highlight-des-jahres-2017-zur-ck>.
- Ford, J. L., Ildefonso, K., Jones, M. L., & Arvinen-Barrow, M. (2017). Sport-related anxiety: Current insights. *Open Access Journal of Sports Medicine*, 8, 205-212. <https://doi.org/10.2147/OAJSM.S125845>
- Griffiths, M.D., Davies, M.N.O. & Chappell, D. (2003). Breaking the Stereotype: The Case of Online Gaming. *Cyberpsychology & Behavior*, 6(1), 81-91. <https://doi.org/10.1089/109493103321167992>
- Gucciardi, D. F., Hanton, S., Gordon, S., Mallett, C. J., and Temby, P. (2015). The concept of mental toughness: tests of dimensionality, nomological network, and traitness. *J. Pers.* 83, 26-44. <https://doi.org/10.1111/jopy.12079>
- Hamari, J., & Sjöblom, M. (2017). What is eSports and why do people watch it? *Internet Research*, 27(2), 211-232. <https://doi.org/10.1108/IntR-04-2016-0085>

- Hardy, L. (1999). Stress, anxiety and performance. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 2(3), 227-233. [https://doi.org/10.1016/S1440-2440\(99\)80175-3](https://doi.org/10.1016/S1440-2440(99)80175-3)
- Himmelstein, D., Liu, Y., & Shapiro, J. L. (2017). An Exploration of Mental Skills Among Competitive League of Legend Players. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations (IJGCMS)*, 9(2), 1-21. <https://doi.org/10.4018/IJGCMS.2017040101>
- Kafes, A. Y. (2021). Depresyon ve anksiyete bozuklukları üzerine bir bakış. *Humanistic Perspective*, 3(1), 186-194. <https://doi.org/10.47793/hp.867111>
- Kaya, A. (2020). Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının, başa çıkma ve aleksitimi açısından incelenmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kou, Y., & Gui, X. (2020). Emotion regulation in esports gaming: A qualitative study of league of legends. *Proceedings of the ACM Human-Computer Interaction*, 4, 158 <https://doi.org/10.1145/3415229>
- Lazarus, R. S. (2000). How emotions influence performance in competitive sports. *Sport Psychol.* 14, 229-252 <https://doi.org/10.1123/tsp.14.3.229>
- Lee, S., Bonnar, D., Roane, B., Gradisar, M., Dunican, I. C., Lastella, M. & Suh, S. (2021). Sleep characteristics and mood of professional esports athletes: a multi-national study. *International journal of environmental research and public health*, 18(2), 664. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020664>
- Lee, S., Bonnar, D., Roane, B., Gradisar, M., Dunican, I. C., Lastella, M., & Suh, S. (2021). Sleep characteristics and mood of professional esports athletes: a multi-national study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 664. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020664>
- Leis, O., Franziska, L., Birch, P. D., & Elbe, A. M. (2021). Stressors, perceived stress responses, and coping strategies in professional esports players: A qualitative study. *International Journal of eSports*. <http://eprints.chi.ac.uk/id/eprint/5831>
- Mendoza, G., Clemente-Suárez, V. J., Alvero-Cruz, J. R., Rivilla, I., García-Romero, J., FernándezNavas, M., Alborno-Gil, M. C., & Jiménez, M. (2021). The role of experience, perceived match importance, and anxiety on cortisol response in an official esports competition. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(6), 2893. <https://doi.org/10.3390/ijerph18062893>
- Meng-Lewis, Y., Wong, D., Zhao, Y., & Lewis, G. (2021). Understanding complexity and dynamics in the career development of eSports athletes. *Sport Management Review*. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2020.08.003>
- Murphy, S. (2009). Video games, competition and exercise: A new opportunity for sport psychologists? *The Sport Psychologist*, 23(4), 487-503. <https://doi.org/10.1123/tsp.23.4.487>
- Mustafaoğlu, R. (2018). Espor, spor ve fiziksel aktivite. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 84-96. <https://doi.org/10.30769/usbd.457545>
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., & Yasacı, Z. (2018). Espor oyuncularının demografik özellikleri, oyun oynama süreleri ve başarılarını etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 19(4), 115-122.
- Nairn, V. (2016). The rise of performance coaches in League of Legends. Slingshot. Retrieved from <https://slingshotesports.com/2016/03/11/league-of-legends-the-rise-of-performance-coaches/>

- Nicholls, A. R., Polman, R. C. J., and Levy, A. R. (2012). A path analysis of stress appraisals, emotions, coping, and performance satisfaction among athletes. *Psychol. Sport Exerc.* 13, 263-270. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2011.12.003>
- Özkan, A. (2021). Espor Oyuncularının Zihinsel Dayanıklılık ve Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 519-533.
- Özok, H. İ., & Tanhan, F. (2018). Kültüre duyarlı hazırlanan stres azaltma programında bilinçli farkındalık unsurları ve türk kültüründeki karşılıkları. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(30), 4469-4480. <https://doi.org/10.26450/jshsr.933>
- Poulus, D., Coulter, T. J., Trotter, M. G., & Polman, R. (2020). Stress and coping in esports and the influence of mental toughness. *Frontiers in Psychology*, 11, 628. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00628>
- Prescott, A. T., Sargent, J. D., & Hull, J. G. (2018). Metaanalysis of the relationship between violent video game play and physical aggression over time. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(40), 9882-9888. <https://doi.org/10.1073/pnas.1611617114>
- Roberts, S. S. H., Teo, W. P., & Warmington, S. A. (2019). Effects of training and competition on the sleep of elite athletes: a systematic review and meta-analysis. *British Journal of Sports Medicine*, 53(8), 513-522. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2018-099322>
- Salo, M. (2017). Career Transitions of eSports Athletes: A Proposal for a Research Framework. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations (IJGCMS)*, 9(2), 22-32. <https://doi.org/10.4018/IJGCMS.2017040102>
- Schmidt, S. C., Gnam, J. P., Kopf, M., Rathgeber, T., & Woll, A. (2020). The influence of cortisol, flow, and anxiety on performance in Esports: A field study. *BioMed Research International*. <https://doi.org/10.1155/2020/9651245>
- Segrin, C. (1996). Interpersonal communication problems associated with depression and loneliness. In *Handbook of communication and emotion* (pp. 215-242). *Academic Press*.
- Smith, M. J., Birch, P. D., & Bright, D. (2019). Identifying stressors and coping strategies of elite esports competitors. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations*, 11(2), 22-39. <https://doi.org/10.4018/IJGCMS.2019040102>
- Smithies, T. D., Toth, A. J., Conroy, E., Ramsbottom, N., Kowal, M., & Campbell, M. J. (2020). Life after esports: a grand field challenge. *Frontiers in Psychology*, 11, 883. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00883>
- Tang, C. S. K., Koh, Y. W., & Gan, Y. (2017). Addiction to internet use, online gaming, and online social networking among young adults in China, Singapore, and the United States. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 29(8), 673-682. <https://doi.org/10.1177/1010539517739558>
- Tuncel, T. D. (2018). Türkiye’de 18-25 yaş grubu üniversite öğrencileri arasında görülen depresyonun; benlik saygısı, aile bağlılığı, akademik başarı ve cinsiyet ile olan ilişkisi ve depresyonda olan bu öğrencilerin süresi sınırlı psikodinamik psikoterapi ile tedavisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 1(2), 74-96.
- Turan, M. E. (2021). Sosyal platformlardan elde edilen gelirin vergilendirilmesi (Master's thesis, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Van Allen E. (2018). Report: Dota Team Told Player He Was Cut During Pizza Party. Kotaku. Available online at: <https://compete.kotaku.com/report-dota-team-told-player-he-was-cut-during-pizza-p-1822249299>

- Weiss, T., & Schiele, S. (2013). Virtual worlds in competitive contexts: *Analyzing eSports consumer needs*. *Electronic Markets*, 23(4), 307–316. <https://doi.org/10.1007/s12525-013-0127-5>
- Wood, E., & Attfield, J. (2005). *Play, learning and the early childhood curriculum* London: *SAGE Publications Ltd*. <https://doi.org/10.4135/9781446280393>
- Yılmaz, R., & Karaoğlu Yılmaz, F. G. (2018). Üniversite öğrencilerinin çevrimiçi oyun bağımlılıkları ile yalnızlık ve depresyon eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *I-SASEC 2018*, 118.

ESPOR VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Fiziksel aktivite, iskelet kasları tarafından üretilen ve enerji harcamasıyla sonuçlanan herhangi bir bedensel hareket olarak tanımlanır (Caspersen vd., 1985). Yönergelere göre, yetişkin bireyler haftada en az 150 ila 300 dakika orta yoğunlukta aerobik fiziksel aktivite veya haftada 75 ila 150 dakika yüksek şiddetli fiziksel aktivite yapmalıdır. Aerobik aktiviteye ek olarak haftada iki veya daha fazla gün kas güçlendirici aktiviteler yapılmalıdır (Piercy vd., 2018). Kardiyorespiratuvar uygunluk; sigara içme, hipertansiyon, yüksek kolesterol ve tip 2 diyabet gibi yerleşik risk faktörleri kadar mortalitenin güçlü bir göstergesidir (Ross vd., 2016).

Fiziksel aktivite, sağlıklı bir yaşam tarzının önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Düzenli fiziksel aktivitenin faydalarına rağmen, dünya nüfusunun yaklaşık dörtte biri Dünya Sağlık Örgütü'nün yönergelerini karşılamamaktadır. Teknolojik gelişmeler, toplumsal etkiler, ulaşımdaki değişiklikler ve çevre, günlük yaşamımızı şekillendirdi, fiziksel aktiviteyi azalttı ve sedanter davranışı artırdı. Artan kanıtlar, sedanter davranışı obezite, metabolik sendrom ve kardiyovasküler hastalık dahil olmak üzere çeşitli olumsuz sağlık sonuçlarıyla ilişkilendirmektedir (Guthold vd., 2018).

Fiziksel hareketsizlik, sedanter davranış ve sağlıksız diyetler, bulaşıcı olmayan hastalıkların ve erken ölümün başlıca nedenlerindendir (Guthold vd., 2018). Espor ciddi rekabet içeren video oyunları olmasına rağmen, sedanter davranışlarla ilişkilendirildiğinden, sağlık açısından sorgulanmaktadır (Yin vd., 2020). Son dönemde araştırmacılar, yükselen espor trendinin sağlık açısından karamsar bir tablosunu çizerek, etkilerini ele almaya başladılar (Wattanapisit vd., 2020). Espor ve video oyunları ile ilgili yaygın olarak tanımlanan olumsuz sağlık sonuçları arasında artan stres, uyku bozuklukları, obezite ve davranış sorunları gösterilmektedir (Ketelhut vd., 2021).

Fiziksel aktivite ve sağlığın geliştirilmesi bağlamında, teknoloji genellikle iki ucu keskin bir bıçak olarak algılanır. Bir yandan, ekran tabanlı eğlence hizmetlerini (video oyunları, uygulamalar, televizyon şovları) genişleterek ve çalışma ortamındaki oturma süresini artırarak işlemleri otomatikleştirip sedanter davranıştaki artışa katkıda bulunur (Clark & Sugiyama, 2015). Öte yandan fitness uygulamalarının, akıllı telefon uygulamalarının ve giyilebilir teknolojilerin yaygın kullanılmasıyla, sağlıklı davranışa teşvik edip, kullanıcının fiziksel aktivitesini artırır ve tüketicinin güçlenmesini teşvik eder (Wortley vd., 2017).

elde etmek için en uygun egzersiz dozunun ve modunun ne olacağı kesin olarak bilinmemektedir.

Fiziksel aktivitenin biliş üzerindeki faydasını en üst düzeye çıkarmak için optimal egzersiz türlerini, sürelerini ve yoğunluklarını belirlemek için ileride yapılacak araştırmalara ihtiyaç vardır. Profesyonel esporcuların günlük rutinlerine egzersizi dâhil etmek yalnızca fiziksel ve zihinsel sağlık yararları sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onlara diğer rakiplere karşı üstünlük sağlamak için bilişsel faydalar da sağlayabilir.

Teorik ve deneysel çalışmaların eksikliği göz önünde bulundurulursa, esporda gelecekteki eğitim araştırmaları için temel bir çerçeve oluşturmayı ve spor bilimi ile oyun bilimini birleştiren espor performansına ilişkin bir bakış açısı amaçlamalıdır. Espor çağdaş kültürün bir parçası olma yolunda emin adımlar ile ilerliyor. Bu dönemde yaşayanlar olarak bu yükselme hareketinin sadece başlangıcına tanık olabildik. Artan popülerlik ile esporun profesyonelliği yükselmeye devam edecek.

KAYNAKLAR

- Aldenaini, N., Oyebody, O., Orji, R., & Sampalli, S. (2020). Mobile phone-based persuasive technology for physical activity and sedentary behavior: a systematic review. *Frontiers in Computer Science*, 2, 19.
- Burleigh, T. L., Griffiths, M. D., Sumich, A., Stavropoulos, V., & Kuss, D. J. (2019). A systematic review of the co-occurrence of Gaming Disorder and other potentially addictive behaviors. *Current Addiction Reports*, 6(4), 383-401.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public Health Reports*, 100(2), 126.
- Chang, W.-D., Lin, H.-Y., & Lai, P.-T. (2015). Core strength training for patients with chronic low back pain. *Journal of Physical Therapy Science*, 27(3), 619-622.
- Chang, Y., Labban, J., & Gapin, J. y Etnier JL (2012). The effects of acute exercise on cognitive performance: A meta-analysis. *Brain Research*, 1453, 87-101.
- Chaput, J.-P., Willumsen, J., Bull, F., Chou, R., Ekelund, U., Firth, J., Jago, R., Ortega, F. B., & Katzmarzyk, P. T. (2020). 2020 WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour for children and adolescents aged 5–17 years: summary of the evidence. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17(1), 1-9.
- Clark, B., & Sugiyama, T. (2015). Prevalence, trends, and correlates of sedentary behavior. In *Physical Activity, Exercise, Sedentary Behavior and Health* (pp. 79-90). Springer.
- Cullen, K. E. (2012). The vestibular system: multimodal integration and encoding of self-motion for motor control. *Trends in Neurosciences*, 35(3), 185-196.
- DiFrancisco-Donoghue, J., Balentine, J., Schmidt, G., & Zwibel, H. (2019). Managing the health of the eSport athlete: an integrated health management model. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, 5(1), e000467.

- DiFrancisco-Donoghue, J., Werner, W. G., Douris, P. C., & Zwibel, H. (2020). Esports players, got muscle? Competitive video game players' physical activity, body fat, bone mineral content, and muscle mass in comparison to matched controls. *Journal of Sport and Health Science*.
- Ekelund, U., Steene-Johannessen, J., Brown, W. J., Fagerland, M. W., Owen, N., Powell, K. E., Bauman, A., Lee, I.-M., Series, L. P. A., & Group, L. S. B. W. (2016). Does physical activity attenuate, or even eliminate, the detrimental association of sitting time with mortality? A harmonised meta-analysis of data from more than 1 million men and women. *The Lancet*, 388(10051), 1302-1310.
- Emara, A. K., Ng, M. K., Cruickshank, J. A., Kampert, M. W., Piuze, N. S., Schaffer, J. L., & King, D. (2020). Gamer's health guide: optimizing performance, recognizing hazards, and promoting wellness in esports. *Current Sports Medicine Reports*, 19(12), 537-545.
- Fabbri, E., Chiles Shaffer, N., Gonzalez-Freire, M., Shardell, M. D., Zoli, M., Studenski, S. A., & Ferrucci, L. (2017). Early body composition, but not body mass, is associated with future accelerated decline in muscle quality. *Journal of Cachexia, Sarcopenia and Muscle*, 8(3), 490-499.
- Froboese, I., Rudolf, K., Wechsler, K., Tholl, C., & Grieben, C. (2019). eSport Studie 2019. eSportler im Fokus der Wissenschaft. Zugriff am, 26, 2019.
- Guthold, R., Stevens, G. A., Riley, L. M., & Bull, F. C. (2018). Worldwide trends in insufficient physical activity from 2001 to 2016: a pooled analysis of 358 population-based surveys with 1·9 million participants. *The Lancet Global Health*, 6(10), e1077-e1086.
- Hedlund, D. P. (2021). A typology of esports players. *Journal of Global Sport Management*, 1-18.
- Kari, T., & Karhulahti, V.-M. (2016). Do e-athletes move?: a study on training and physical exercise in elite esports. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations (IJGCMS)*, 8(4), 53-66.
- Ketelhut, S., Martin-Niedecken, A. L., Zimmermann, P., & Nigg, C. R. (2021). Physical activity and health promotion in esports and gaming-discussing unique opportunities for an unprecedented cultural phenomenon. *Frontiers in Sports and Active Living*, 261.
- Koedijk, J., Van Rijswijk, J., Oranje, W., van den Bergh, J., Bours, S., Savelberg, H., & Schaper, N. (2017). Sedentary behaviour and bone health in children, adolescents and young adults: a systematic review. *Osteoporosis International*, 28(9), 2507-2519.
- Maher, C. A., Lewis, L. K., Ferrar, K., Marshall, S., De Bourdeaudhuij, I., & Vandelanotte, C. (2014). Are health behavior change interventions that use online social networks effective? A systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 16(2), e2952.
- Maitre, J., & Paillard, T. (2016). Postural effects of vestibular manipulation depend on the physical activity status. *PLoS One*, 11(9), e0162966.
- Marker, C., Gnams, T., & Appel, M. (2019). Exploring the myth of the chubby gamer: a meta-analysis on sedentary video gaming and body mass. *Social Science & Medicine*, 112325.
- Organization, W. H. (2018). Gaming Disorder: Online Q & A. World Health Organization. <https://www.who.int/features/qa/gaming-disorder/en>.
- Pereira, A. M., Brito, J., Figueiredo, P., & Verhagen, E. (2019). Virtual sports deserve real sports medical attention. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, 5(1), e000606.

- Piercy, K. L., Troiano, R. P., Ballard, R. M., Carlson, S. A., Fulton, J. E., Galuska, D. A., George, S. M., & Olson, R. D. (2018). *The Physical Activity Guidelines for Americans*. *Jama*, 320(19), 2020-2028.
- Rogge, A.-K., Röder, B., Zech, A., & Hötting, K. (2018). Exercise-induced neuroplasticity: Balance training increases cortical thickness in visual and vestibular cortical regions. *Neuroimage*, 179, 471-479.
- Ross, R., Blair, S. N., Arena, R., Church, T. S., Després, J.-P., Franklin, B. A., Haskell, W. L., Kaminsky, L. A., Levine, B. D., & Lavie, C. J. (2016). Importance of assessing cardiorespiratory fitness in clinical practice: a case for fitness as a clinical vital sign: a scientific statement from the American Heart Association. *Circulation*, 134(24), e653-e699.
- Rudolf, K., Bickmann, P., Froböse, I., Tholl, C., Wechsler, K., & Grieben, C. (2020). Demographics and health behavior of video game and eSports players in Germany: the eSports study 2019. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), 1870.
- Sjöblom, M., & Hamari, J. (2017). What is eSports and why do people watch it. *Internet Research*, 27(2), 211-232.
- Sousa, A., Ahmad, S. L., Hassan, T., Yuen, K., Douris, P., Zwibel, H., & DiFrancisco-Donoghue, J. (2020). Physiological and cognitive functions following a discrete session of competitive esports gaming. *Frontiers in Psychology*, 11, 1030.
- Trotter, M. G., Coulter, T. J., Davis, P. A., Poulus, D. R., & Polman, R. (2020). The association between esports participation, health and physical activity behaviour. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 7329.
- Turel, O., Romashkin, A., & Morrison, K. M. (2016). Health outcomes of information system use lifestyles among adolescents: videogame addiction, sleep curtailment and cardio-metabolic deficiencies. *PLoS One*, 11(5), e0154764.
- Wattanapisit, A., Wattanapisit, S., & Wongsiri, S. (2020). Public health perspectives on eSports. *Public Health Reports*, 135(3), 295-298.
- Williams, D. (2003). The video game lightning rod. *Information Communication & Society*, 6(4), 523-550.
- Wortley, D., An, J.-Y., & Nigg, C. R. (2017). Wearable technologies, health and well-being: A case review. *Digital Medicine*, 3(1), 11.
- Yin, K., Zi, Y., Zhuang, W., Gao, Y., Tong, Y., Song, L., & Liu, Y. (2020). Linking Esports to health risks and benefits: Current knowledge and future research needs. *Journal of Sport and Health Science*, 9(6), 485.
- Zwibel, H., DiFrancisco-Donoghue, J., DeFeo, A., & Yao, S. (2019). An osteopathic physician's approach to the Esports athlete. *Journal of Osteopathic Medicine*, 119(11), 756-762

ESPORCU BESLENMESİ

Sporcu beslenmesi insanlığın binlerce yıldır ilgisini çeken konulardan biridir. Antik Olimpiyatlar döneminde dahi sporcular tarafından beslenmenin performansı etkilediği bilinmekteydi. Bu dönemde yaşamış olan Yunan filozof Pisagor (MÖ 580 ila 500) sporculara et yemeklerini önererek sporcu beslenmesi alanına öncülük eden ilk kişi olarak bilinmektedir (Taylor, 2012; Woodruff, 2016). Pisagor ile başlayan ve bin yıllar süren bu sürecin sonunda ise sporcu beslenmesi maksimum sportif performansı ortaya çıkarmak için yol gösteren bir bilim dalı hâlini almıştır. Bu bilim dalı günümüzde çok gelişmiş olmasına karşın çoğunlukla fiziksel performansın ve kassal aktivitenin ön planda olduğu branşlar (dayanıklılık, sprint, kuvvet, takım, raket sporları vb.) üzerine yoğunlaşmıştır. Bu kitabın odağı olan espor alanında sporcu beslenmesi ile ilgili kaynak ve bilimsel araştırma sayısının henüz istenilen seviyede olmadığı görülmekte ancak esporun son yıllarda artan popülerliği sonucu bu alandaki araştırma sayısının da hızla artması beklenmektedir. Bu bölümde beslenmenin ve sporcu beslenmesinin temel konuları olan sağlıklı beslenme, enerji, makro besinler (karbonhidratlar, proteinler ve lipitler), mikro besinler (vitaminler ve mineraller) ve sıvı tüketiminden bahsedildikten sonra espora yönelik sporcu beslenmesi ile ilgili yapılmış araştırmalara değinilecektir.

Enerji

İnsan vücudu tam anlamıyla dinlenim durumundayken dahi solunum, dolaşım ve sinirsel uyarılar gibi hayati fizyolojik fonksiyonları devam ettirmek için enerjiye ihtiyaç duymaktadır (Maughan, 2013). Yaşamın devamı için ihtiyaç duyulan enerji bitkisel ve hayvansal gıdalardan elde edilmektedir. Bu gıdaların içerdiği makro besinlerden vitamin ve minerallerin yardımıyla Adenozin Trifosfat (ATP) molekülü üretilir ve üretilen ATP molekülünün yıkılmasıyla açığa çıkan enerji vücutta çeşitli metabolik süreçlerde kullanılır. Karbonhidratlar, proteinler ve lipitler olmak üzere üç ana gruba ayrılan makro besinlerden elde edilen enerji genellikle gram (g) başına kilokalori (kcal) şeklinde tanımlanıp kcal/g şeklinde gösterilir. Yaklaşık olarak karbonhidratlar ve proteinlerden 4 kcal/g enerji elde edilirken lipitlerden ise

KAYNAKLAR

- Daries H. (2012). Nutrition for Sport and Exercise: A Practical Guide. (1. Baskı). John Wiley & Sons, Incorporated.
- Jae-Hee K, Hee-Ryoung S, Jung-Sook C, Eun-Kyung K. (2015). Energy expenditure measurement of various physical activity and correlation analysis of body weight and energy expenditure in elementary school children. *Journal of Nutrition and Health*, 48(2), 180-191. DOI: 10.4163/jnh.2015.48.2.180.
- Lanningham-Foster L, Foster RC, McCrady SK, Jensen TB, Mitre N, Levine JA. (2009). Activity-Promoting video games and increased energy expenditure. *Journal of Pediatrics*, 154(6), 819-823. DOI: 10.1016/j.jpeds.2009.01.009.
- Larson AJ, Woodruff K. (2016). Sports Nutrition Strategies for Success: A Practical Guide to Improving Performance Through Nutrition. (1. Baskı). Momentum Press.
- Lenham-New SA, Stear S, Shirreffs S, Collins A. (2011). Sport and Exercise Nutrition. (1. Baskı). John Wiley & Sons, Incorporated.
- Maughan RJ, Burke LM. (2002). Handbook of Sports Medicine and Science: Sports Nutrition. (1. Baskı). John Wiley & Sons, Incorporated.
- Maughan RJ. (2000). Nutrition in Sport: An IOC Medical Commission Publication, Nutrition in Sport. (1. Baskı). John Wiley & Sons, Incorporated.
- Maughan RJ. (2013). Sports Nutrition: An IOC Medical Commission Publication, Sports Nutrition. (2. Baskı). Wiley-Blackwell.
- McArdle WD, Katch FI, Katch VL. (2010). Exercise Physiology: Nutrition, Energy, and Human Performance. (7. Baskı). Lippincott Williams & Wilkins.
- Sainz I, Collado-Mateo D, Coso JD. (2020). Effect of acute caffeine intake on hit accuracy and reaction time in professional esports players. *Physiology & Behavior*, 224, 113031. DOI: 10.1016/j.physbeh.2020.113031.
- Sowinski R, Gonzalez D, Xing D, Yoo C, Jenkins V, Nottingham K, Dickerson B, Humphries M, Leonard M, Ko J, Faries M, Kephart W, Rasmussen CJ, Kreider RB. (2021). Effects of inositol-enhanced bonded arginine silicate ingestion on cognitive and executive function in gamers. *Nutrients*, 13(11), 3758. DOI: 10.3390/nu13113758.
- Szot M, Karpecka-Gałka E, Drózd R, Frączek B. (2022). Can nutrients and dietary supplements potentially improve cognitive performance also in esports? *Healthcare*, 10(2), 186. DOI: 10.3390/healthcare10020186.
- Tartar JL, Banks JB, Marang M, Pizzo F, Antonio J. (2021). A combination of caffeine, TeaCrine® (theacrine), and Dynamine® (methylliberine) increases cognitive performance and reaction time without interfering with mood in adult male gamers. *Cureus*, 13(12), e20534. DOI: 10.7759/cureus.20534.
- Tartar JL, Kalman D, Hewlings S. (2019). A prospective study evaluating the effects of a nutritional supplement intervention on cognition, mood states, and mental performance in video gamers. *Nutrients*, 11(10), 2326. DOI: 10.3390/nu11102326.
- Taylor LWT. (2012). Nutritional Guidelines for Athletic Performance: The Training (1. Baskı). Taylor & Francis Group.

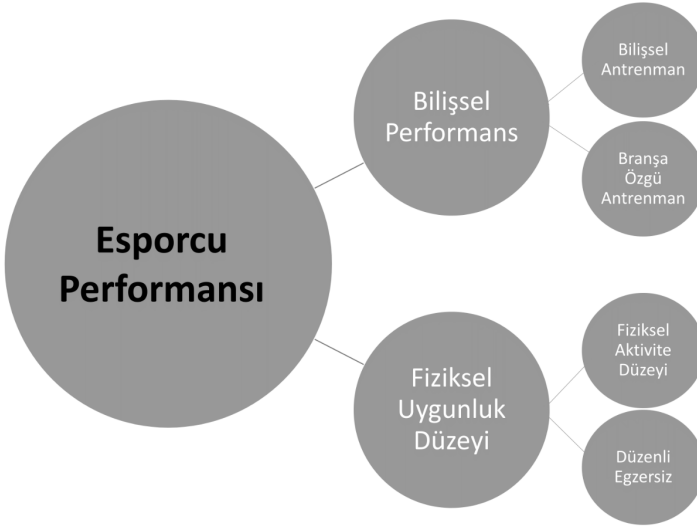
- Thomas CJ, Rothschild J, Earnest CP, Blaisdell A. (2019). The effects of energy drink consumption on cognitive and physical performance in elite league of legends players. *Sports*, 7(9), 196. DOI: 10.3390/sports7090196.
- Widmaier EP, Raff H, Strang KT. (2010). *Vander İnsan Fizyolojisi*. (S. Demirgören, Çeviri Editörü). (10. Baskı). İzmir: İzmir Güven Kitabevi. (Orijinal kitabın basım tarihi 2005).
- Woodruff K. (2016). *Sports Nutrition*. (1. Baskı). Momentum Press.

ESPORTA BİLİŞSEL PERFORMANS

Beyin ve Bilişsel Performans

İnsan beyni çok uzun yıllardır insanlığın merak ettiği ve farklı alanlarda üzerine çalışmalar yaptığı en gizemli organlarımızdan biridir. Geçmişten beri üzerine araştırmalar yapılıyor olsa da hâlâ tam olarak aydınlatılmış değildir. Romalı şair Decimus Junius Juvenalis'in (MS 55-140) "Mens sana in corpore sano" yazısından bu yana en popüler merak konularından biridir beyin. Peki, bu sözler ne anlama geliyor? Aslında hepimizin daha önce de duyduğu "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur." anlamına gelmektedir. Çok eski zamanlara dayanan bu çalışma konusu günümüzde de popülerliğini koruyarak güncel olarak farklı alanlarda çalışılmaktadır. Sinir bilimleri alanında deney hayvanları üzerinde yapılan araştırmaların yanı sıra insanlar üzerinde de beyin, psikoloji, egzersiz psikolojisi ve performans bileşenlerinin ilişkisinin detaylı bir şekilde açıklanabilmesi için sıklıkla araştırmalar yapılmaktadır. Egzersizin beyni ve bilişsel performansı nasıl etkilediği, egzersiz esnasında beyinde oluşan cevaplar ve bunların fizyolojik açıklamaları egzersiz fizyolojisi alanında henüz tam olarak aydınlatılmamıştır. Örneğin; 90'lı yılların başında beynimizin yeni sinir hücreleri üretmediği düşünülürken ilerleyen zamanlarda yapılan çalışmalar ile basit bir koşma eyleminde bile beynin bazı bölgelerinde yeni sinir hücre üretiminin tetiklendiği belirlenmiştir. İlerleyen dönemlerde egzersizin beyin üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarda egzersizin öğrenme ve hafıza ile ilişkili olduğu düşünülen "hipokampusta" yeni sinir hücre üretimini tetiklediği ve böylece düzenli egzersizin öğrenme ve hafıza ile arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Choi vd., 2016). İşlevsel Manyetik Rezonans Görüntüleme (fMRI), Manyetoensefalografi (MEG), Pozitron Emisyon Tomografisi (PET) vb. beyin görüntüleme sistemlerinin ulaşılabilirliği ve kullanışlılığının zor olmasının yanı sıra son yıllarda gelişen teknoloji ile Elektroensefalografi (EEG), Yakın Kızılötesi Spektroskopisi (NIRS) veya İşlevsel Yakın Kızılötesi Spektroskopisi (fNIRS) gibi yöntemlerin gelişmesi ile egzersiz, beyin ve bilişsel performans alanında çalışmalar giderek artmıştır (Herold vd., 2020; Yu vd., 2021, Mancini vd., 2021; Günay vd., 2019). fNIRS yöntemi kaynak ve dedektörler yardımı ile kızılötesi ışık saçılımını ölçmekte ve kortikal bölgedeki oksijenli hemoglobin (Oksi-Hb, HbO) ve oksijeni kullanılmış hemoglobin (Deoksi-Hb, HHb) miktarlarını belirleyerek beyin kan akımı değişimini ve metabolik değişimi yansıtmaktadır (Şekil 1). Bu yöntem ile araştırmalar sırasında egzersiz, oyun ya da bilişsel performans gerektiren bir işlemin prefrontal bölgedeki yansımaları ve değişimleri izlenerek yorumlanabilmektedir.

yapmaları da performanslarının gelişimleri için önemlidir. Bir esporcunun bilişsel performansı ne kadar iyiye espore müsabakasındaki başarısı ve kariyerini daha ileri seviyelere taşıma şansı o kadar yüksektir. Egzersizin bilişsel performans üzerindeki kronik ve akut etkileri de bilinmektedir. Buradan yola çıkarak espore ile ilgilenen sporcuların düzenli olarak fiziksel aktivite düzeylerini orta veya daha yüksek şiddetlere çıkararak egzersizler yapmaları hem genel sağlıkları açısından iyi olacak hem de bilişsel performanslarının gelişmesini sağlayarak daha iyi esporcular olmalarını sağlayacaktır (Şekil 4).

Şekil 4. Bilişsel performans, egzersiz ve espore ilişkisi.

KAYNAKLAR

- Andre, T. L., Walsh, S. M., Valladao, S., & Cox, D. (2020). Physiological and Perceptual Response to a Live Collegiate Esports Tournament. *International Journal of Exercise Science*, 13(6), 1418.
- Bilalić, M., McLeod, P., & Gobet, F. (2008). Expert and “novice” problem solving strategies in chess: Sixty years of citing de Groot (1946). *Thinking & Reasoning*, 14(4), 395-408.
- Bonny, J. W., Castaneda, L. M., & Swanson, T. (2016). Using an international gaming tournament to study individual differences in MOBA expertise and cognitive skills. Proceedings of the 2016 CHI conference on human factors in computing systems,
- Boot, W. R., Kramer, A. F., Simons, D. J., Fabiani, M., & Gratton, G. (2008). The effects of video game playing on attention, memory, and executive control. *Acta psychologica*, 129(3), 387-398.
- Bouchard, C., Blair, S. N., & Haskell, W. L. (2012). *Physical activity and health*. Human Kinetics.

- Brilliant T, D., Nouchi, R., & Kawashima, R. (2019). Does video gaming have impacts on the brain: Evidence from a systematic review. *Brain Sciences*, 9(10), 251.
- Burgoyne, A. P., Sala, G., Gobet, F., Macnamara, B. N., Campitelli, G., & Hambrick, D. Z. (2016). The relationship between cognitive ability and chess skill: A comprehensive meta-analysis. *Intelligence*, 59, 72-83.
- Campbell, M. J., Toth, A. J., Moran, A. P., Kowal, M., & Exton, C. (2018). eSports: A new window on neurocognitive expertise? *Progress in brain research*, 240, 161-174.
- Chang, Y.-K., Labban, J. D., Gapin, J. I., & Etnier, J. L. (2012). The effects of acute exercise on cognitive performance: a meta-analysis. *Brain research*, 1453, 87-101.
- Choi, D. H., Lee, K. H., & Lee, J. (2016). Effect of exercise-induced neurogenesis on cognitive function deficit in a rat model of vascular dementia. *Molecular medicine reports*, 13(4), 2981-2990.
- Deleuze, J., Christiaens, M., Nuyens, F., & Billieux, J. (2017). Shoot at first sight! First person shooter players display reduced reaction time and compromised inhibitory control in comparison to other video game players. *Computers in human behavior*, 72, 570-576.
- Diamond, A., & Wright, A. (2014). An effect of inhibitory load in children while keeping working memory load constant. *Frontiers in Psychology*, 5, 213.
- Dunst, B., Benedek, M., Jauk, E., Bergner, S., Koschutnig, K., Sommer, M., Ischebeck, A., Spinath, B., Arendasy, M., & Bühner, M. (2014). Neural efficiency as a function of task demands. *Intelligence*, 42, 22-30.
- Erickson, K. I., Voss, M. W., Prakash, R. S., Basak, C., Szabo, A., Chaddock, L., Kim, J. S., Heo, S., Alves, H., & White, S. M. (2011). Exercise training increases size of hippocampus and improves memory. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(7), 3017-3022.
- Funahashi, S., & Andreau, J. M. (2013). Prefrontal cortex and neural mechanisms of executive function. *Journal of Physiology-Paris*, 107(6), 471-482.
- Gong, D., Ma, W., Liu, T., Yan, Y., & Yao, D. (2019). Electronic-sports experience related to functional enhancement in central executive and default mode areas. *Neural plasticity*, 2019.
- Gray, J. R., & Thompson, P. M. (2004). Neurobiology of intelligence: science and ethics. *Nature Reviews Neuroscience*, 5(6), 471-482.
- Günay, E., Güdücü, Ç., & Bediz, C. Ş. (2019). How does isometric exercise affect the haemodynamics of the brain?. *Neurol. Sci. Neurophysiol*, 36, 33-37.
- Herold, F., Gronwald, T., Scholkmann, F., Zohdi, H., Wyser, D., Müller, N. G., & Hamacher, D. (2020). New Directions in Exercise Prescription: Is There a Role for Brain-Derived Parameters Obtained by Functional Near-Infrared Spectroscopy? *Brain Sciences*, 10(6), 342.
- Himmelstein, D., Liu, Y., & Shapiro, J. L. (2021). An exploration of mental skills among competitive league of legend players. In *Research Anthology on Rehabilitation Practices and Therapy* (pp. 1607-1629). IGI Global.
- Jaeggi, S. M., Buschkuhl, M., Jonides, J., & Perrig, W. J. (2008). Improving fluid intelligence with training on working memory. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105(19), 6829-6833.
- Kandel, E. R., Schwartz, J. H., Jessell, T. M., Siegelbaum, S., Hudspeth, A. J., & Mack, S. (2000). *Principles of neural science* (Vol. 4). McGraw-hill New York.
- King, A. C., Powell, K. E., & Kraus, W. E. (2019). The US physical activity guidelines advisory committee report-introduction. *Med Sci Sports Exerc*, 51(6), 1203-1205.

- Koechlin, E. (2014). An evolutionary computational theory of prefrontal executive function in decision-making. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 369(1655), 20130474.
- Koshy, A., Cironis, L., McVey, M., Sousa, A., Ahmad, S. L., Hassan, T., Yuen, K., Douris, P. C., Zwibel, H., & DiFrancisco-Donoghue, J. (2020). An observation of common physiological parameters during esports activity. *International Journal of Esports*, 1(1).
- Kowal, M., Toth, A. J., Exton, C., & Campbell, M. J. (2018). Different cognitive abilities displayed by action video gamers and non-gamers. *Computers in human behavior*, 88, 255-262.
- Kyllonen, P., & Kell, H. (2017). What is fluid intelligence? Can it be improved? In *Cognitive abilities and educational outcomes* (pp. 15-37). Springer.
- Li, X., Huang, L., Li, B., Wang, H., & Han, C. (2020). Time for a true display of skill: Top players in league of legends have better executive control. *Acta psychologica*, 204, 103007.
- Ludyga, S., Gronwald, T., & Hottenrott, K. (2016). The athlete's brain: Cross-sectional evidence for neural efficiency during cycling exercise. *Neural plasticity*, 2016.
- Manci, E., Deniz, O., Guducu, Ç., Günay, E., & Bediz, C. (2021). Hemodynamic changes in athletes' brains: is there any adaptation. *General physiology and biophysics*, 40(5).
- McMorris, T. (2020). Cognitive fatigue effects on physical performance: The role of interoception. *Sports Medicine*, 50(10), 1703-1708.
- Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variable analysis. *Cognitive psychology*, 41(1), 49-100.
- Nuyens, F. M., Kuss, D. J., Lopez-Fernandez, O., & Griffiths, M. D. (2019). The empirical analysis of non-problematic video gaming and cognitive skills: A systematic review. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 17(2), 389-414.
- Pluss, M. A., Novak, A. R., Bennett, K., Panchuk, D., Coutts, A. J., & Fransen, J. (2020). Perceptual-motor abilities underlying expertise in esports. *Journal of Expertise*, 3(2), 133-143.
- Roberts, A. C., Robbins, T. W., & Weiskrantz, L. E. (1998). *The prefrontal cortex: executive and cognitive functions*. Oxford University Press.
- Sala, G., & Gobet, F. (2016). Do the benefits of chess instruction transfer to academic and cognitive skills? A meta-analysis. *Educational Research Review*, 18, 46-57.
- Sousa, A., Ahmad, S. L., Hassan, T., Yuen, K., Douris, P., Zwibel, H., & DiFrancisco-Donoghue, J. (2020). Physiological and cognitive functions following a discrete session of competitive esports gaming. *Frontiers in Psychology*, 11, 1030.
- Wang, M., Dong, G., Wang, L., Zheng, H., & Potenza, M. N. (2018). Brain responses during strategic online gaming of varying proficiencies: Implications for better gaming. *Brain and behavior*, 8(8), e01076.
- Xu, R., Zhang, C., He, F., Zhao, X., Qi, H., Zhou, P., Zhang, L., & Ming, D. (2018). How physical activities affect mental fatigue based on EEG energy, connectivity, and complexity. *Frontiers in neurology*, 915.
- Yu, Q., Herold, F., Becker, B., Klugah-Brown, B., Zhang, Y., Perrey, S., Veronese, N., Müller, N. G., Kramer, A. F., & Zou, L. (2021). Cognitive benefits of exercise interventions: an fMRI activation likelihood estimation meta-analysis. *Brain Structure and Function*, 1-19.

ESPOR VE SAĞLIK

Esporda sağlık kavramı, tıpkı geleneksel diğer sporlardaki gibi esporcuların da benzer şekilde yaralanma riski olduğunun fark edilmesi ile önem kazanmıştır (Abdalla vd., 2017). Esporcular çoğu zaman bir sandalye/koltukta oturur pozisyonda ve uzun ekran sürelerine ek olarak birçok tekrarlı hareket gerçekleştirir. Tüm bu faktörler bir esporcu için sakatlanma riski oluşturur (Emara vd., 2020). Bu sakatlanmalar oluşmadan önüne geçmek çok basit birkaç adımın alışkanlık hâline getirilmesi ile sağlanabilir.

Esporda ekran başında geçirilen sürenin uzunluğu göz önünde bulundurulduğunda bu süre zarfındaki vücut pozisyonunun çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Oyuncular, rekabetçi oyun sırasında fark etmeden yanlış pozisyonlarda oturabilmekte ve sonrasında bu yanlış pozisyonu bir alışkanlık hâline getirmektedir.

Espor yaralanmalarının temel nedenlerinden biri olarak esporcuların diğer geleneksel sporculara kıyasla doğrudan takım hekimi veya fizyoterapisti gibi sağlık profesyonellerine ulaşmasının güçlüğü sayılabilir (McGee & Ho, 2021). Takım bünyesinde özellikle de bu alanın ülkemizde yeni yeni geliştiği de göz önünde bulundurulduğunda sağlık hizmetinin çoğunlukla özel sektörden ve bireysel olarak alındığı gözlemlenmiştir (Craven, 2021; Khan, 2017; Samples, 2020).

Esporda Sık Görülen Sağlık Problemleri

Günümüzde esporculardaki yaralanmalar, sakatlıklar ve esporun bir esporcudan beklentilerini tam olarak anladığımız söylenememektedir (Pereira vd., 2019). Profesyonel düzeydeki esporcularda görülen yaralanmalar ve sakatlanmaların çoğunlukla uzun süreli kullanıma bağlı gerçekleşen hem fiziksel hem bilişsel (kas problemleri, uygun olmayan postür, görme problemleri vb.) olduğu ifade edilmiştir (Rechichi vd., 2017; Tiric-Campara vd., 2014). Bu sakatlanmalar ile mücadele etme yöntemlerinden en efektifi ise daha sakatlanmalar oluşmadan alınacak basit önlemler, farkındalık ve günlük yaşam aktivitelerinde değişiklikler olarak belirtilmiştir (Emara vd., 2020; Wattanapisit vd., 2020). Bu açıdan bakıldığında esporcularda görülen yaralanmaların aslında uzun süre masa başında çalışan ofis personellerinde görülen yaralanmalar ile benzer olduğu rapor edilmiştir (Wattanapisit vd., 2020; Bahrilli vd., 2020). Günümüzde yapılan esporun, arttırılmış veya sanal gerçekliği destekleyen formlarının yaygınlaşması ile bu yaralanmaların geleneksel spor yaralanmalarına daha da yaklaşması beklenebilir (Wattanapisit vd., 2020). Bu bilgidен hareketle hem sağlık pro-

KAYNAKLAR

- Abdalla, S., Apramian, S. S., Cantley, L. F., & Cullen, M. R. (2017). Occupation and risk for injuries. In C. N. Mock, R. Nugent, K. Olive, & K. R. Smith (Eds.), *Injury Prevention and Environmental Health* (3 ed., Vol. 7, pp. 97-132). World Bank Group.
- Arshadi R, Ghasemi GA, Samadi H. Effects of an 8-week selective corrective exercises program on electromyography activity of scapular and neck muscles in persons with upper crossed syndrome: Randomized controlled trial. *Phys Ther Sport*. 2019;37:113-119. doi:10.1016/j.ptsp.2019.03.008
- Bahrilli, T., Yüce H., & Çakır, Y. N. (2020). Determining The health problems of electronic athletes. *Journal of Empirical Economics and Social Sciences*, 2(1), 42-58.
- Barr, A. E., Barbe, M. F., & Clark, B. D. (2004). Work-related musculoskeletal disorders of the hand and wrist: epidemiology, pathophysiology, and sensorimotor changes. *The Journal of Orthopaedic and Sports Physical Therapy*, 34(10), 610–627. <https://doi.org/10.2519/jospt.2004.34.10.610>
- Bartholomew, J. R., Schaffer, J. L., & McCormick, G. F. (2011). Air travel and venous thromboembolism: minimizing the risk. *Cleve Clin J Med*, 78(2), 111-120. <https://doi.org/10.3949/ccjm.78a.10138>
- Bayrakdar, A., Yildiz, Y., & Bayraktar, I. (2020). Do e-athletes move? A study on physical activity level and body composition in elite esports. <https://doi.org/10.1556/20755279.2020.0501>
- Bräutigam, T. (2016). ts needs to face its injury problem. The ts Observer. Retrieved February 25 from <https://archive.tsobserver.com/ts-needs-face-injury-problem/>
- Bull, F. C., Al-Ansari, S. S., Biddle, S., Borodulin, K., Buman, M. P., Cardon, G., Carty, C., Chaput, J.-P., Chastin, S., Chou, R., Dempsey, P. C., DiPietro, L., Ekelund, U., Firth, J., Friedenreich, C. M., Garcia, L., Gichu, M., Jago, R., Katzmarzyk, P. T., Lambert, E., Leitzmann, M., Milton, K., Ortega, F. B., Ranasinghe, C., Stamatakis, E., Tiedemann, A., Troiano, R. P., van der Ploeg, H. P., Wari, V., & Willumsen, J. F. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British Journal of Sports Medicine*, 54(24), 1451. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2020-102955>
- Capanoglu, B. & Alp, A. (2014). The Effectiveness of Carpal Bone Mobilization Accompanied by Night Splinting in Idiopathic Carpal Tunnel Syndrome. *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*. 61. 10.5152/tftrd.2014.70446.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public Health Rep*, 100(2), 126-131.
- Chang, W. D., Lin, H. Y., & Lai, P. T. (2015). Core strength training for patients with chronic low back pain. *J Phys Ther Sci*, 27(3), 619-622. <https://doi.org/10.1589/jpts.27.619>
- Çirakoğlu D. , Kurt A. Karpal Tünel Sendromunda Egzersiz ve Splintleme. *ODÜ Tıp Dergisi*. 2016; 3(1): 41-46.
- Craven, J. (2021). ZooMaa Reveals More About Injury That Caused Retirement From Pro Call of Duty. <https://www.dexerto.com/call-of-duty/zoomaa-reveals-more-about-injury-that-caused-retirement-from-pro-call-of-duty-1500061/#:~:text=ZooMaa%20reveals%20more%20about%20injury%20that%20caused%20retirement%20from%20pro%20Call%20of%20Duty,-Published%3A%2023%2FJan&text=Former%20New%20York%20Subliners%20pro,the%20world%20with%20his%20announcement.>

- DiFrancisco-Donoghue, J., Balentine, J., Schmidt, G., & Zwibel, H. (2019). Managing the health of the t athlete: an integrated health management model. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, 5(1), e000467. <https://doi.org/10.1136/bmjsem-2018-000467>
- Emara, A. K., Ng, M. K., Cruickshank, J. A., Kampert, M. W., Piuze, N. S., Schaffer, J. L., & King, D. (2020). Gamer's Health Guide: Optimizing Performance, Recognizing Hazards, and Promoting Wellness in ts. *Curr Sports Med Rep*, 19(12), 537-545. <https://doi.org/10.1249/jsr.0000000000000787>
- Feng, B., Chen, K., Zhu, X., Ip, W. Y., Andersen, L. L., Page, P., & Wang, Y. (2021). Prevalence and risk factors of self-reported wrist and hand symptoms and clinically confirmed carpal tunnel syndrome among office workers in China: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 21(1), 57. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-10137-1>
- Gugliotti, M. (2018). Contribution of Aberrant Postures to Neck Pain and Headaches in t Athletes. *Research & Investigations in Sports Medicine*, 3. <https://doi.org/10.31031/RISM.2018.03.000554>
- Ivanova V. Carpal Tunnel syndrome symptoms in ts players. Master of Science Thesis, Satakunta University, 2020.
- Jalink, M. B., Heineman, E., Pierie, J.-P. E. N., & ten Cate Hoedemaker, H. O. (2014). Nintendo related injuries and other problems: review. *BMJ : British Medical Journal*, 349, g7267. <https://doi.org/10.1136/bmj.g7267>
- Kari, T., & Karhulahti, V.-M. (2016). Do E-Athletes Move?: A Study on Training and Physical Exercise in Elite Esports. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations*, 8, 53-66. <https://doi.org/10.4018/IJGCMS.2016100104>
- Kendall, F. (1952). Posture. In *Muscles: testing and function with posture and pain* (5 ed., pp. 49-117). Lippincott Williams & Wilkins.
- Khan, I. (2017). Control Freak: How an Injured ts Athlete Got Back Into the Game. *CUNY Academic Works*. https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1227&context=gj_etds
- Kim, D., Cho, M., Park, Y., & Yang, Y. (2015). Effect of an exercise program for posture correction on musculoskeletal pain. *Journal of Physical Therapy Science*, 27(6), 1791-1794. <https://doi.org/10.1589/jpts.27.1791>
- Korakakis, V., O'Sullivan, K., O'Sullivan, P. B., Evagelinou, V., Sotiralis, Y., Sideris, A., Sakellariou, K., Karanasios, S., & Giakas, G. (2019). Physiotherapist perceptions of optimal sitting and standing posture. *Musculoskelet Sci Pract*, 39, 24-31. <https://doi.org/10.1016/j.msksp.2018.11.004>
- LeJacq, Y. (2013). How fast is fast? Some pro gamers make 10 moves per second. <https://www.nbcnews.com/technolog/how-fast-fast-some-pro-gamers-make-10-moves-second-8c11422946>
- Lewis, J., Trinh, P., & Kirsh, D. (2011). A Corpus Analysis of Strategy Video Game Play in Starcraft: Brood War. *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*, 33. <https://escholarship.org/uc/item/3f69f8s4>
- McGee, C., & Ho, K. (2021). Tendinopathies in Video Gaming and ts. *Front Sports Act Living*, 3, 689371. <https://doi.org/10.3389/fspor.2021.689371>
- Miller, D. L. (1991). Nintendo neck. *Cmaj*, 145(10), 1202.

- Page MJ, O'Connor D, Pitt V, Massy-Westropp N. Exercise and mobilisation interventions for carpal tunnel syndrome. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 2012, Issue 6. Art. No.: CD009899. DOI: 10.1002/14651858.CD009899. Accessed 19 April 2022.
- Pereira, A. M., Brito, J., Figueiredo, P., & Verhagen, E. (2019). Virtual sports deserve real sports medical attention. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, 5(1), e000606. <https://doi.org/10.1136/bmjsem-2019-000606>
- Pereira, A. M., Verhagen, E., Figueiredo, P., Seabra, A., Martins, A., & Brito, J. (2021). Physical Activity Levels of Adult Virtual Football Players [Original Research]. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.596434>
- Queiroz, L. B., Lourenço, B., Silva, L. E. V., Lourenço, D. M. R., & Silva, C. A. (2018). Musculoskeletal pain and musculoskeletal syndromes in adolescents are related to electronic devices. *J Pediatr (Rio J)*, 94(6), 673-679. <https://doi.org/10.1016/j.jped.2017.09.006>
- Rechichi, C., De Mojà, G., & Aragona, P. (2017). Video Game Vision Syndrome: A New Clinical Picture in Children? *J Pediatr Ophthalmol Strabismus*, 54(6), 346-355. <https://doi.org/10.3928/01913913-20170510-01>
- Rio, E., Kidgell, D., Moseley, G. L., Gaida, J., Docking, S., Purdam, C., & Cook, J. (2016). Tendon neuroplastic training: changing the way we think about tendon rehabilitation: a narrative review. *Br J Sports Med*, 50(4), 209-215. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2015-095215>
- Samples, R. (2020). Paris Eternal's Xzi temporarily returns to Korea due to severe neck pain. *Dot ts*. <https://dotts.com/overwatch/news/paris-eternals-xzi-temporarily-returns-to-korea-due-to-severe-neck-pain>
- Seidi, F., Bayattork, M., Minoonejad, H., Andersen, L. L., & Page, P. (2020). Comprehensive corrective exercise program improves alignment, muscle activation and movement pattern of men with upper crossed syndrome: randomized controlled trial. *Scientific reports*, 10(1), 20688. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-77571-4>
- Shem, K., Wong, J., & Dirlikov, B. (2020). Effective self-stretching of carpal ligament for the treatment of carpal tunnel syndrome: A double-blinded randomized controlled study. *Journal of Hand Therapy : Official Journal of the American Society of Hand Therapists*, 33(3), 272-280. <https://doi.org/10.1016/j.jht.2019.12.002>
- Thompson, J. J., Blair, M. R., Chen, L., & Henrey, A. J. (2013). Video game telemetry as a critical tool in the study of complex skill learning. *PLoS One*, 8(9), e75129. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0075129>
- Tiric-Campara, M., Krupic, F., Biscevic, M., Spahic, E., Maglajlija, K., Masic, Z., Zunic, L., & Masic, I. (2014). Occupational overuse syndrome (technological diseases): carpal tunnel syndrome, a mouse shoulder, cervical pain syndrome. *Acta Inform Med*, 22(5), 333-340. <https://doi.org/10.5455/aim.2014.22.333-340>
- Trotter, M. G., Coulter, T. J., Davis, P. A., Poulus, D. R., & Polman, R. (2020). The Association between ts Participation, Health and Physical Activity Behaviour. *Int J Environ Res Public Health*, 17(19). <https://doi.org/10.3390/ijerph17197329>

- Wattanapisit, A., Wattanapisit, S., & Wongsiri, S. (2020). Public Health Perspectives on ts. *Public Health Rep*, 135(3), 295-298. <https://doi.org/10.1177/0033354920912718>
- Zwibel, H., DiFrancisco-Donoghue, J., DeFeo, A., & Yao, S. (2019). An Osteopathic Physician's Approach to the ts Athlete. *J Am Osteopath Assoc*, 119(11), 756-762. <https://doi.org/10.7556/jaoa.2019.125>

ESPORTA ERGONOMİ

Esporda Ergonomik Oyun Alanı Planlaması

Fiziksel iş, kasların kullanımı ile ilişkili olup iskelet-kas, dolaşım ve solunum sistemlerini etkilemektedir. Zihnin kullanımıyla yapılan işler ise bilgi yaratmaya yönelik üretim aşamasında dikkat ve düşünme gerektiren dolayısıyla duyu organlarını yani merkezî sinir sistemini etkileyen işlerdir. Gün içerisinde kişilerin zihni sürekli olarak bir bilgi akışı yaşamaktadır. Zihin kapasitesinin üzerindeki bilgi akışı gün içerisinde zihinsel olarak yorgunluğa sebep olabilmektedir. Teknolojik gelişmeler çağımızda bireyleri, zihni daha fazla kullanmaya yöneltmektedir (Çilingir, 1981). Fiziksel iş yükü, bir çalışmayı yani yapılan işi yerine getirmek için harcanan enerji miktarına bağlı olarak hesaplanmaktadır. Kasların çalışmasıyla ilişkili bir iş yapıldığı esnada sıralanan fizyolojik olarak verilen tepkiler çalışma zorluğunu belirleyen unsurlardır. Bu unsurlar;

- oksijen tüketimi,
- vücut sıcaklığı,
- kalp atım hızı,
- kandaki laktik asit düzeyi,
- kan basıncı,
- deri direnci,
- solunum sıklığıdır.

Bireyin çalışma alanına getirdiği esnadaki içerisinde bulunduğu fiziksel çalışmalar için gerekli yeterlik kapasitesinin derecesi o bireyin “maksimum performansı” şeklinde isimlendirilmektedir.

Pek çok insan, vücutları üzerindeki fiziksel ve zihinsel etkisini düşünmeden günün çoğu saatini bilgisayar başında geçirir. Ayaklarını uzatarak, eğilerek, ayak desteği olmadan oturarak ve hatalı yerleştirilmiş monitörlere oyun oynayarak, yetersiz havalandırılmalı ortamlarda farkında olmadan her gün vücutlarını fiziksel olarak strese maruz bırakırlar.

Bu ergonomiye uygun olmayan hatalı tekrarlayan uygulamalar, sağlık üzerinde yaşam boyu etki yaratan kümülatif travma bozukluklarına veya tekrarlayan stres

KAYNAKLAR

- Aksoy, A. D., & Ekonomisi, A. (2014). Tüketicinin dijitalleşmesi. *Hacettepe Üniversitesi Tüketici-Pazar-Araştırma-Danışma Test ve Eğitim Merkezi Tüketici Yazıları IV*, 46-64.
- Ataş, A., Şahin, E., Belgin, E., & Aktürk, N. (1995). Endüstriyel gürültünün işitme eşikleri üzerindeki etkileri. *5. Ergonomi Kongresi*, 261-269.
- Bahr, R., & Krosshaug, T. (2005). Understanding injury mechanisms: a key component of preventing injuries in sport. *British journal of sports medicine*, 39(6), 324-329.
- Brautigam, T. (2016). Esports needs to face its injury problem. *The Esports Observer*.
- Bulunuz, N., Coskun Onan, B., & Bulunuz, M. (2021). Öğretmenlerin gürültü hassasiyeti ve okulda gürültü kirliliğini önleme çabaları. *Journal of Qualitative Research in Education*, 26, 171-197.
- Burgess, H. J., & Fogg, L. F. (2008). Individual differences in the amount and timing of salivary melatonin secretion. *PloS one*, 3(8), e3055.
- Carcone, S. M., & Keir, P. J. (2007). Effects of backrest design on biomechanics and comfort during seated work. *Applied Ergonomics*, 38(6), 755-764.
- Cassidy, G. G., & MacDonald, R. A. R. (2007). The effects of aggressive and relaxing popular music on the task performance of introverts and extraverts. *Psychology of Music*, 35(3), 517-538.
- Cohen, S. (1980). After effects of stress on human performance and social behavior: a review of research and theory. *Psychological bulletin*, 88(1), 82.
- Coşkun, Y. (2021). Öğretmen görüşleri bağlamında okullarda gürültü kirliliği sorunsalı, teknolojik ve eğitsel çözüm önerileri. *İtobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 10(1).
- Çilingir, C. (1981). Tarım makineleri ile yapılan bazı işlerde insan iş yükü ve verimliliği üzerinde ergonomik araştırmalar. *Yayınlanmış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü, İzmir*.
- Dobbs, S., Furnham, A., & McClelland, A. (2011). The effect of background music and noise on the cognitive test performance of introverts and extraverts. *Applied cognitive psychology*, 25(2), 307-313.
- Furnham, A., & Strbac, L. (2002). Music is as distracting as noise: The differential distraction of background music and noise on the cognitive test performance of introverts and extraverts. *Ergonomics*, 45(3), 203-217.
- Halin, N. (2016). Distracted while reading? Changing to a hard-to-read font shields against the effects of environmental noise and speech on text memory. *Frontiers in Psychology*, 7, 1196.
- Hiroto, D. S. (1974). Locus of control and learned helplessness. *Journal of experimental psychology*, 102(2), 187.
- Hiroto, D. S., & Seligman, M. E. (1975). Generality of learned helplessness in man. *Journal of personality and social psychology*, 31(2), 311.
- İstanbuluoğlu, H., & Kır, T. (2016). Mesleki gürültü maruziyeti (Askeri personel örneği). *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4).
- Karwowski, W., & Marras, W. S. (Eds.). (2003). *Occupational ergonomics: principles of work design*. CRC press.
- Kjellberg, A., Landström, U. L. F., Tesarz, M., Söderberg, L., & Akerlund, E. (1996). The effects of nonphysical noise characteristics, ongoing task and noise sensitivity on annoyance and distraction due to noise at work. *Journal of environmental psychology*, 16(2), 123-136.
- Kumbur, H., Özsoy, H. D., & Özer, Z. (2003). Mersin ilinde hassas bölgelerde gürültü düzeylerinin 1998-2002 yılları arasındaki değişiminin araştırılması. *Ekoloji çevre dergisi*, 13(49), 25-30.

- Kürklü, G., Görhan, G., & Burgan, H. İ. (2013). Çalışma hayatında gürültünün etkisi ve inşaat teknolojileri eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Teknolojik Bilimler Dergisi*, 5(1), 22-35.
- Lejacq, Y. (2013). How fast is fast? Some pro gamers make 10 moves per second. *ABC News*.
- Lewis, J., Trinh, P., & Kirsh, D. (2011). A corpus analysis of strategy video game play in starcraft: Brood war. In *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society* (Vol. 33, No. 33).
- Özgülven, M. M., & Özgülven, M. M. (2012). Kapalı alanlarda kullanılan bazı hasat sonrası tarım makinalarının gürültü haritalarının incelenmesi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9(3), 45-53.
- Sabancı, A., & Sümer, S. K. (2015). Ergonomi (3. bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sommerich, C. M., Starr, H., Smith, C. A., & Shivers, C. (2002). Effects of notebook computer configuration and task on user biomechanics, productivity, and comfort. *International journal of industrial ergonomics*, 30(1), 7-31.
- Tosini, G., Ferguson, I., & Tsubota, K. (2016). Effects of blue light on the circadian system and eye physiology. *Molecular vision*, 22, 61.
- Turgay, O., & Altuncu, D. (2011). İç mekânda kullanılan yapay aydınlatmanın kullanıcı açısından etkileri. *Çankaya University Journal of Science and Engineering*, 8(1).
- Van der Lely, S., Frey, S., Garbaza, C., Wirz-Justice, A., Jenni, O. G., Steiner, R. & Schmidt, C. (2015). Blue blocker glasses as a countermeasure for alerting effects of evening light-emitting diode screen exposure in male teenagers. *Journal of Adolescent Health*, 56(1), 113-119.
- Wagner, M. G. (2006). On the scientific relevance of eSports. In *International conference on internet computing* (pp. 437-442).
- Wahlström, J. (2005). Ergonomics, musculoskeletal disorders and computer work. *Occupational medicine*, 55(3), 168-176.
- Yiğit, A. (2013). İş Güvenliği, (2. basım). Dora Yayıncılık.
- Ylias, G., & Heaven, P. C. (2003). The influence of distraction on reading comprehension: a Big Five analysis. *Personality and Individual Differences*, 34(6), 1069-1079.

PROFESYONEL FUTBOLCULARIN PSİKOLOJİK BECERİLERİ VE ZİHİNSEL DAYANIKLILIKLARINA GÖRE CESARETLERİ

Dr. Ahmet İslam
Editör: Prof. Dr. Osman İmamoğlu

PROFESYONEL FUTBOLCULARIN PSİKOLOJİK BECERİLERİ VE ZİHİNSEL DAYANIKLILIKLARINA GÖRE CESARETLERİ

Dr. Ahmet İslam
Editör: Prof. Dr. Osman İmamoğlu

Yayın No.: 942
ISBN: 978-625-433-266-1
E-ISBN: 978-625-433-265-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

"Bu kitap; Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalınca onaylanan ve danışmanlığını Prof. Dr. Osman İmamoğlu tarafından yürütölmüş olan "Profesyonel Futbolcuların Psikolojik Becerileri ve Zihinsel Dayanıklılıklarına Göre Cesaretleri" adlı tezden türetilmiştir."

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

İslam, Ahmet

Profesyonel Futbolcuların Psikolojik Becerileri ve
Zihinsel Dayanıklılıklarına Göre Cesaretleri / Ahmet İslam

1. Basım, XVI + 254 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-266-1

E-ISBN: 978-625-433-265-4

1. Sporda Cesaret 2. Psikolojik Beceri 3. Zihinsel Dayanıklılık

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65 - Sipariş: siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2. Araştırmanın Önemi	3
1.3. Araştırmanın Problemi.....	4
1.4. Araştırmanın Alt Problemleri	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.6. Araştırmanın Varsayımları	6
1.7. Tanımlar.....	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Spor.....	9
2.2. Futbol	12
2.2.1. Modern Futbolun Ortaya Çıkışı.....	15
2.2.2. Türkiye’de Futbolun Gelişimi	19
2.3. Futbolda Mevkiler	21
2.3.1. Kaleci.....	24
2.3.2. Bekler	26
2.3.3. Stoperler	28
2.3.4. Libero	30
2.3.5. Orta Saha Oyuncuları	31
2.3.6. Santrafor	34
2.3.7. Kanat Oyuncuları ya da Açıklar (Forvet)	36
2.4. Spor Psikolojisi.....	38
2.4.1. Türkiye’de Spor Psikolojisi	44
2.5. Futbolda Psikolojik Beceriler	48
2.5.1. Sporda İmgeleme.....	52
2.5.2. Sporda Bağlılık Gösterme	56
2.5.3. Sporda Stresle Başa Çıkma.....	57
2.5.4. Karşılaşma Kaygısı.....	59
2.5.5. Sporda Baskı Altında Doruk Performans	61
2.6. Zihinsel Dayanıklılık	63
2.6.1. Sporda Zihinsel Dayanıklılık.....	65

2.7. Cesaret Kavramı	70
2.7.1. Öz Düzenleme Olarak Cesaret	76
2.7.2. Sporda Cesaret.....	78
2.8. Futbolda Psikolojik Beceriler ile İlgili Yapılan Yurt İçi Çalışmalar.....	84
2.8.1. Futbolda Psikolojik Beceriler ile İlgili Yapılan Yurt Dışı Çalışmalar	86
2.9. Sporda Zihinsel Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Yurt İçi Çalışmalar	89
2.9.1. Sporda Zihinsel Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Yurt Dışı Çalışmalar	92
2.10. Sporda Cesaret ile İlgili Yapılan Yurt İçi Çalışmalar	93
2.10.1. Sporda Cesaret ile İlgili Yapılan Yurt Dışı Çalışmalar	100
3. YÖNTEM.....	103
3.1. Araştırma Modeli.....	103
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	103
3.3. Verilerin Toplanma Süreci.....	104
3.3.1. Kişisel Bilgiler Formu	104
3.3.2. Sporda Cesaret Ölçeği	105
3.3.3. Futbolda Psikolojik Beceriler Ölçeği.....	105
3.3.4. Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri	105
3.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Yöntem ve Analizler	106
4. BULGULAR	109
4.1. Araştırmaya Katılan Futbolcuların Tanımlayıcı Özelliklerinin İncelenmesi	109
4.2. Sporda Cesaret Ölçeği-31 (SCÖ-31) Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri	112
4.3. Futbolda Psikolojik Beceriler Ölçeği-16 (FPBÖ-16) Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri	114
4.4. Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri (SZDE) Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri	115
4.5. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	116
4.6. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	120
4.7. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	122
4.8. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	127
4.9. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	130
4.10. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	135
4.11. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	139
4.12. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	143
4.13. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	145
4.14. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular	151
4.15. On Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	156
4.16. On İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	158
4.17. On Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	163
4.18. On Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	167
4.19. Ölçekler Arasındaki Non-Lineer İlişkilerin İncelenmesi-MARS Regresyon Analizi	171
5. TARTIŞMA	179

6. SONUÇ	213
6.1. Sonuçlar	213
6.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	213
6.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	213
6.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	214
6.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	214
6.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	215
6.1.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	216
6.1.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	216
6.1.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	217
6.1.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	217
6.1.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	218
6.1.11. On Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	218
6.1.12. On İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	219
6.1.13. On Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	219
6.1.14. On Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	220
6.2. Öneriler	222
6.2.1. Sporda Cesaret ile İlgili Öneriler	222
6.2.2. Futbolda Psikolojik Beceriler ile İlgili Öneriler	223
6.2.3. Sporda Zihinsel Dayanıklılık ile İlgili Öneriler	223
KAYNAKÇA	225

KAYNAKLAR

- Açıkada, C., Özkara, A. ve Bağırman, T. (1994, Aralık). “Yurtdışında spor eğitimi gören elemanlar ile Türkiye’de spor bilimlerindeki akademik çalışmaların alanlara göre dağılımı”. *Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor II. Ulusal Sempozyumu*. Manisa: MEB Yayınları
- Açıkada, C. (1997). Türkiye’de spor eğitimi veren kurumların yeniden yapılandırılması ve hakemli çalışmaların gelişimi. *Spor Bilimleri Dergisi*, (8)1, 17-42.
- Afacan, E. (2019). *6 Haftalık Psikolojik Beceri (Mental) Antrenmanının Futbol Hakemlerinin Özgüven, Kaygı ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerine Olan Etkisi*, Basılmamış Doktora Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 556412, Manisa.
- Akarçesme, C. (2004). *Voleybolda Müsabaka Öncesi Durumluk Kaygı ile Performans Ölçütleri Arasındaki ilişki*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 157401, Ankara
- Akşar, T. (2005). *Endüstriyel Futbol*. İstanbul: Literatür Yayınları, 42-326
- Aktaş, Ö. (2019). *Takım Sporuyla Uğraşan Sporcuların Kendine Güven Düzeylerinin Mental Dayanıklılık Üzerine Etkisinin İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 585795, Hatay
- Aladanlı, B. ve Çördük, Ö. (2009). *Futbol Tarihi ve Sporda İlkler*, 1.Baskı. İstanbul: Yeşil Elma Yayıncılık, 8
- Alpman, C. (2004). *2004 Avrupa Futbol Şampiyonası*. İstanbul: Bileşim Yayınevi, 7.
- Alpöge, G. (2018). *Okul Öncesinde Değer Eğitimi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi
- Altıntaş, A. (2015). *Sporcuların Zihinsel Dayanıklılıklarının Belirlenmesinde Optimal Performans Duygu Durumu, Güdülenme Düzeyi ve Hedef Yöneliminin Rolü*, Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri Anabilim Dalı, 396532, Ankara.
- Altıntaş, A. ve Bayar Kuruç, P. (2016). Examining Psychometric Properties Of The Sport Mental Toughness Questionnaire-Smtq. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27 163-171
- Alves, P. (2014). *The Journey to Becoming a Professional Soccer Player A Manual*, Canada iUniverse. 79.
- Amerikan Spor Eğitim Programı (1998). *Çocuklar ve Gençler İçin Futbol Antrenörlüğü*, 1. Basım, İstanbul: Beyaz Yayınları, 88

- Apitzsch, E. (2006). Collective collapse in team sports: A theoretical approach. In F. Boen, B. de Cuyper, and J. Opdenacker (eds.), *Current research topics in exercise and sport psychology in Europe* (p.35-46). Leuven, Belgium: LannooCampus.
- Aracı, H. ve Aracı, Ş. (2014). *Spor Bilimleri Öğretimi*. (1.Basım). Ankara, 2
- Arvinen-Barrow, M., Weigand, D.A., Thomas, S., Hemmings, B. and Walley, M. (2007). Elite and novice athletes' imagery use in open and closed sports. *Journal of Applied Sport Psychology*, 19(1), 93-104. doi:10.1080/10413200601102912.
- Ashford, W. and Ashford, B. (1997). Psychological profiling and predictive validity. *Journal of Sport Science*. 15(1), 111.
- Asamoah, B. (2013). *The role of mental toughness, psychological skills and team cohesion in soccer performance*. Unpublished Ph.D. Thesis, Faculty of Medicine and Health Sciences, Department of Sport Science, Stellenbosch University, South Africa.
- Asamoah, B. and Grobbelaar, H. (2016). Positional comparisons of mental toughness, psychological skills and group cohesion among soccer players. *African Journal for Physical Activity and Health Sciences*, 22, 3(1), 747-759.
- Atabeyoğlu, C. (1984). *Atatürk ve Spor*, Ankara: GSGM Yayınları, Yayın No: 90
- Atabeyoğlu, C., Arıpınar, E., Hiçyılmaz, E., Mengütay, S., Ünal, Ş., Sezer, İ., Uğurlu, Ş. ve Meyva, Y. (2005). *Morpa Spor Ansiklopedisi: Futbol*, Cilt: 2, Kültür Yayınları. 108-134
- Avşar, Y., Balcı, A. T., Kocabaş, A., ve Konter, E. (2016, Mayıs). "Öğretmen Adaylarının Cesaret Düzeylerine Göre Eleştirel Düşünme Eğilimleri". *15. Uluslararası Sınıf Eğitimi Sempozyumu*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Avşar, Y. (2018). *10-12 Yaş Grubu Öğrencilerin Bireysel Değişkenleri, Beden Eğitimi, Oyun ve Spor Katılımlarına Göre Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri ve Cesaretleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, 530523, İzmir
- Avrupa Spor Psikolojisi Federasyonu (FEPSAC). (1996). Position statement of the FEPSAC. I. Definition of sport psychology. *Sport Psychologist*, 10, 221-223.
- Aybey, H.Y. (2005). *Türkiye Süper Lig Takımlarından Gaziantepspor'un Müsabaka Öncesi ve Müsabaka Sonrası Kaygı Düzeyi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 192197, Gaziantep.
- Aytan, G.K. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin sosyalleşmelerinde sporun etkileri*. Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, 278090, Ankara.
- Baillie, P.H.F. and Ogilvie, B.C. (1996). "Working with elite athletes", Van Raalte, J.L. Brewer, B.W. (eds.), in: *Exploring Sport and Exercise Psychology*, Washington D.C. American Psychological Association, 347.

- Balague, G. (2017, July). "Periodization of psychological skills in sport". *International Society of Sport Psychology-ISSP 14th World Congress*, Seville, Spain.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bartolo, B. (2017). *The Three-Man Midfield*. UEFA Pro License Coaching Thesis, Malta Football Association Technical Centre, Malta
- Barr, K. and Hall, C. (1992). The use of imagery by rowers. *International Journal of Sport Psychology*, 23, 243-261.
- Başer, E. (1985). *Uygulamalı Spor Psikolojisi, Performans Sporunda Psikolojinin Rolü*, T.C Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü, Yayın No: 31, Ankara, 169
- Başer, E. (1986). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*, Ankara: Bilimsel Spor Yayınları
- Başer, E. (1994). *Futbolda Psikoloji ve Başarı*, Ankara: Sporsal Kuram Dizisi 4-13-44-45-78-84-92-117
- Başer, E. (1998). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. Ankara: Bağırhan Yayinevi
- Başer, B. (2019). *Voleybolcularda Zihinsel Dayanıklılık ve Sportif Kendine Güven*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri ve Teknolojisi Anabilim Dalı, 611474, Ankara
- Başoğlu, B. (2018). *Tarihsel Süreç İçinde Türk Spor Yönetimi*. B. Şekeroğlu (Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi
- Baumann, S. (1994). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. İkizler, H.C, Özcan, A.O. (çev.), 1. Basım, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 112-115.
- Baymur, F. (1994). *Genel psikoloji*. Ankara: İnkılap Kitabevi
- Bayar, P. (2010). Türkiye’de Spor Psikolojisinin Gelişimi, *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VIII (4), 131-136
- Bayar, P. ve Kuruç, Z. (2000). "Derinleşen gevşeme çalışmalarının bir kısım fiziksel değişikliklere etkisi". 6. *Spor Bilimleri Kongresi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Beckmann, J. (1984). *Kognitive Dissonanz: Eine handlungstheoretische Perspektive* [Cognitive dissonance: An action control perspective]. Berlin, Heidelberg, Germany; New York, NY: Springer.
- Beckmann, J. and Gollwitzer, P.M. (1987). Deliberative vs. implemental states of mind: The issue of impartiality in pre-and postdecisional information processing. *Social Cognition*, 5, 259-279.
- Beckmann, J. and Trux, J. (1991). Wen lasse ich wo spielen? Persönlichkeitseigenschaften und die Eignung für bestimmte Positionen in Sportspielmannschaften [Which player will I assign to which position? Personality dispositions and the qualification for certain positions on sport teams]. *Sport psychologie*, 5(3), 18-21.

- Beckmann, J. (2001). "Self-regulation of athletic performance". In N. J. Smelser and P.B. Baltes (eds.), in: *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (p.14947-14952). Amsterdam, The Netherlands: Elsevier.
- Beckmann, J. and Elbe, A.M. (2015). *Sport psychological interventions in competitive sports*. Newcastle, England: Cambridge Scholars Publishing.
- Beckmann, J. and Nash, C. (2018). *Sports coaching for lifelong development: A sustainable ambition?* Manuscript, Technical University of Munich.
- Bilgin, N. (1988). *Başlangıcından Günümüze Türk Psikolojisi Bibliyografisi*, Ege Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İzmir, 14-17-25
- Boroujeni, S.T., Mirheydari, S.B., Kaviri, Z. and Shahhosseini, S. (2012). The survey of relationship and comparison: emotional intelligence, competitive anxiety and mental toughness female super league basketball players. *Social and Behavioral Science*, 46, 1440-1444.
- Bouer, G. (1993). *Soccer Techniques, Tactics ve Teamwork*, New York: Sterling Publishing Con. Inc, 10-15-16-154-155.
- Boniface, P. (2007). *Futbol ve Küreselleşme*, 1. Baskı, İstanbul: NTV Yayınları, 16-19
- Bompa, T.O. (1998). *Antrenman Kuramı ve Yönetimi*. İ. Keskin, A.B. Tuner (çev.) Ankara: Bağırhan Yayınevi
- Bozlar, V. (2020). *Profesyonel Futbolcuların Zihinsel Dayanıklılık, İmgeleme ve Takım Bütünlüğü Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Basılmamış Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 638521, Kırıkkale
- Brymer, E. and Oades, L.G. (2008). Extreme sports: A positive transformation in courage and humility. *Journal of Humanistic Psychology*, 114-126. doi:10. 1177 /002 2167 808 326199
- Burton, D. (1989). Winning isn't everything: Examining the impact of performance goals on collegiate swimmers' cognitions and performance. *The Sport Psychologist*, 3,105-132.
- Burton, D. and Raedeke, T.D. (2008). Mental plans. Sport Psychology for Coaches. 1st Edition. USA: *Human Kinetics*. 205-28.
- Bull, S.J. (1991). *Sport Psychology, A Self Help Guide*, London: The Crowood Press, 1, 3- 201
- Bull, S.J., Shambrook, C.J., James, W. and Brooks, J.E. (2005). Towards an Understanding of Mental Toughness in Elite English Cricketers. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17(3), 209-227
- Campos, W., Gallagher, J. and Ladewig, I. (1994). The affects of age and skill level on motor and cognitive components of soccer performance, NASPSA Abstracts, *Sport and Exercise Psychology*, 16,37

- Can, Y. ve Kaçay, Z. (2016). Sporcu kimlik algısı ile cesaret ve özgüven duyguları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 6176-6184.
- Carron, A.V. (1994a). Sources of status in intercollegiate sport teams. NASPSPA Abstracts. *Sport and Exercise Psychology*, 16, 67.
- Carron, A.V. (1994b). Personal Correlates of Cohesiveness. NASPSPA Abstracts. *Sport and Exercise Psychology*, 16, 8.
- Carter, L. (2013). *Running in the zone: Mental toughness, imagery, and flow in first time marathon runners*. Unpublished Ph.D. Thesis. A Dissertation Submitted to the Temple University Graduate Board.
- Cattell, R.B. (1957). Personality and motivation structure and measurement. Oxford, England: World Book Co.
- Castellano, J. and Echeazarra, I. (2019). Network-based centrality measures and physical demands in football regarding player position: Is there a connection? A preliminary study. *Journal of Sports Sciences*, (37), 2631-2638
- Castro-Sánchez, M., Zurita-Ortega, F., Chacón-Cuberos, R., López-Gutiérrez, C.J. and Zafra-Santos, E. (2018). Emotional Intelligence, Motivational Climate and Levels of Anxiety in Athletes from Different Categories of Sports: Analysis through Structural Equations, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 15(5), 894; <https://doi.org/10.3390/ijerph15050894>
- Cavanagh, G.F. and Moberg, D.J. (1999). "The virtue of courage within the organization". In M.L. Pava and P. Primeaux (eds.), *Research in ethical issues in organizations* (1), 1-25. Stamford, CT: JAI Press.
- Cawte, J. (2016). *Executive athlete*. Bookbaby, Australia.
- Cherry, H.L. (2005). *Psychometric analysis of an Inventory Assessing Mental Toughness*. Unpublished Master's Thesis. University of Tennessee-Knoxville. 588.
- Chyzowych, W. (1990). *The Official Soccer Book of The United States Soccer Federation*, Tenth Printing, Chicago: Rand McNally and Company, 234-235.
- Cigrovski, V., Radman, I., Konter, E., Ocic, M. and Ružic, L. (2018). Sport Courage, Worry and Fear in Relation to Success of Alpine Ski Learning, *Sports*, 6,(3),96,1-13.
- Clough P.J., Earle, K. and Sewell, D. (2002). "Mental Toughness The Concept and Its Measurement". In: Solutions in Sport Psychology I. Cockerill (eds.), *Solutions in Sport Psychology* (pp.32-46). Thompson Publishing, London, UK
- Connaughton, D., Wadey, R., Hanton, S. and Jones, G. (2008). The development and maintenance of mental toughness: Perceptions of elite performers. *Journal of Sport Sciences*, 26(1), 83-95.

- Connaughton, D. and Hanton, S. (2009). "Mental toughness in sport: Conceptual and practical issues". In: S.D. Mellalieu & S. Hanton (eds.), *Advances in Applied Sport Psychology: A Review*, 317-346.
- Coakley, J.J. (1990). *Sport in Society, Issues and Controversies*, Boston: Times Mirror/Mosby College Publishing, 85.
- Cohn, P.J. (2006). *When is Sports Psychology Useful?*. Peak Performance Sports. Publications, Orlando, 3
- Coulter, T., Mallett, C. and Gucciardi, D. (2010). Understanding mental toughness in Australian soccer: Perceptions of players, parents, and coaches. *Journal of Sports Sciences*, 28(7), 699-716.
- Cotterill, S.T. and Fransen, K. (2016). Athlete leadership in sport teams: Current understanding and future directions. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 9(1), 116-133.
- Cratty, B.J. (1983). *Psychology in Contemporary Sport, Guidelines for Coaches and Athletes*, Second Edition, Prentice Hall: New Jersey, 34-48
- Crust, L. and Azadi, K. (2010). Mental toughness and athletes' use of psychological strategies. *European Journal of Sport Science*, 10, 43-51.
- Crust, L. and Swann, C. (2011). Comparing two measures of mental toughness. *Personality and Individual Differences*, 50, 217-221.
- Crust, L., Earle, K., Perry, J., Earle, F., Clough, A. and Clough, P.J. (2014). Mental toughness in higher education: Relationships with achievement and progression in first-year university sports students. *Personality and Individual Differences*, 69, 87-91.
- Comer, D.R. and Sekerka, L.E. (2018). Keep Calm and Carry on (Ethically): Durable Moral Courage in the Workplace. *Human Resource Management Review*, 28,116-130. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2017.05.011>
- Cousens-Lake, E. (2015). *Mapping The Pitch: Football Formations Through The Ages*. Birleşik Krallık: Meyer & Meyer Sport
- Corlett, J. (1996). Virtue lost: courage in sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 23(1), 45-57.
- Corlett, J. (2002). "Virtue lost: Courage in sport". In A. Hollowchak (Ed.), *Philosophy in sport* (pp.454-465). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Cox, H.R. and Yoo, S.H. (1995). Playing position and psychological skills in American football. *Journal of Sport Behavior*, 18(3), 183-193.
- Cox, R.H. (1998). *Sport psychology: Concepts and applications*. (4th Edition). Boston: The McGrawHill, 236-271.

- Cox, R.H. (2012). *Sport Psychology. Concepts and Applications*. (7th Edition). New York: McGraw-Hill, 297-298.
- Cox, M. (2017). *The Mixer: The Story of Premier League Tactics, from Route One to False Nines*. NY, ABD: HarperCollins
- Cowden, R.G. (2016). Mental toughness, emotional intelligence, and coping effectiveness: an analysis of construct interrelatedness among high-performing adolescent male athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 1-17.
- Cowden, R.G., Meyer-Weitz, A. and Asante, K.N. (2016). Measuring resilience in competitive tennis players: Psychometric properties of the resilience scale for adults. *Frontiers in Psychology*. 7,1-9. Doi: 10.1177/0081246316644151
- Çetin, S. (2019). *Zihinsel dayanıklılık, bağlanma stilleri ve bilişsel duygu düzenleme: Bedensel engeli olan ve olmayan sporcular üzerine bir çalışma*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Anabilim Dalı, 543834, İzmir.
- Çoşkun, K. (2018). *Amatör ve Profesyonel Futbolcuların Psikolojik Beceri Düzeylerinin Ölçülmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 497003, Erzincan
- Danielsen, L., Rodahl, S., Giske, R. and Høigaard, R. (2017). Mental toughness in elite and sub-elite female soccer players. *International Journal of Applied Sports Sciences*, 29(1), 77-85. doi.org/10.24985/ijass.2017.29.1.77.
- Dever, A. (2010). *Spor Sosyolojisi, Tarihsel ve Güncel Boyutlarıyla Spor ve Toplum*, 1.Baskı, İstanbul: Başlık Yayınları, 22
- Dever, A. (2013). *Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık: Kayseri İli Örneği*. Basılmamış Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, 349254, Sivas.
- Demir, M. ve Talimciler, A. (2015). *Şiddet, Şike ve Medya Kıskaçında Futbol ve Taraftarlık*. Konya: Literatürk Academia.
- Dikkatli, İ.Y. (2020). *Modern Futbol Anlayışı ile Ortaya Çıkan Futbolcu Mevki, Rol ve Görevlerinin İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Spor Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, 650841, İstanbul.
- Dooley, T. and Titz, C. (2011). *Soccer: 4-4-2 System*. UK: Meyer & Meyer Sport.
- Doğan, O. (2005). *Spor psikolojisi*. Adana: Nobel Kitabevi, 2
- Donuk, B. ve Şenduran, F.S. (2017). *Futbolun Anatomisi*. 2. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Düğer, M.A. (2019). *14-35 yaş arası futbolcularda zihinsel dayanıklılık ile duygusal zekâ arasındaki ilişkiler*. Basılmamış yüksek lisans tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 572142, Kırıkkale.

- Eklund, R.C. and Tenenbaum, G. (2014). *Encyclopedia of sport and exercise psychology*. Los Angeles, CA: Sage.
- Ercan, H.Y. (2013). *Spor ve Egzersiz Psikolojisi*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık, 21
- Erdem, K. (2005). *Futbolda Kenar Yönetimi, Yönetmel Beceriler, Strateji, Taktik*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Şti, 82.
- Erdoğan, N, Zekioğlu, A. ve Dorak F. (2014). Hentbol antrenörlerine göre sporcuların performansını psikolojik yönden etkileyen faktörler nelerdir? *International Journal Of Science, Culture And Sport*, 2(1), 194-207.
- Erdoğan, N. ve Kocaekşi, S. (2015). Elit Sporcuların Sahip Olması Gereken Psikolojik Özellikler. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri Dergisi*, 7(2), 57-64.
- Erdoğan, N. (2016). Zihinsel Dayanıklılık Ölçeği (ZDÖ): Türkçe'ye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*. 4(4), 652-664.
- Erdoğan, C. (2017). *Sakatlık geçirmiş sporcuların stresle başa çıkabilme, öz yeterlik inancı ve sportif kendine güven durumlarının değerlendirilmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı, 466857, Eskişehir.
- Erkal, M.E. (1986). *Sosyolojik Açısından Spor*. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 68-87
- Evans, P.D. and White, D.G. (1981). Towards an Empirical Definition of Courage. *Behavioral Research and Therapy*, 19, 419-424.
- Ferah, A. (2016). *Payitaht İstanbul'dan Başkent Ankara'ya Vatan Topraklarından Oynanan Oyun Futbol Genlerimiz* Ankara: Neyir Matbaacılık
- FIFA. (2020a, October). FIFA, Who-We-Are, Official Documents, Retrieved 01.10.2020 from <https://www.fifa.com/who-we-are/official-documents/#fifa-laws-regulations>
- FIFA. (2020b, November). FIFA Member Associations, Retrieved 01.11.2020 from <http://www.fifa.com/aboutfifa/organisation/confederations/index.html>.
- Finfgeld, D.L. (1999). Courage as a process of pushing beyond the struggle. *Qualitative Health Research*, 9(6), 803-814.
- Fişek, N. (1985). *Halk Sağlığına Giriş*, Ankara: H.Ü. Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırmacı Yetiştirme Merkezi Yayını No. 2, Ankara: Çağ Matbaası
- Fişek, K. (1999). *Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi*. Ankara: Bağırğan Yayınevi
- Fişek, K. (2003). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla ilişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünyada ve Türkiye'de*, İstanbul: YGS Yayınları
- Fisher, S. and Hood, B. (1987). The stress of the transition to university: alongitudinal study of psychological disturbance, absent-mindedness and vulnerability to home-sickness. *British journal of psychology*, 78(4), 425-441.

- Fourie, S. and Potgieter, J.R. (2001). The nature of mental toughness in sport. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 23(2), 63-72.
- Friedman, J., Hastie, T. and Tibshirani, R. (2001). The elements of statistical learning (Vol. 1, No. 10). New York: Springer series in statistics.
- Franks, I.M. and McGarry, T. (1996). "The Science of Match Analysis", (eds. T. Reilly) in: *Science and Soccer* (p. 365-375). London: E. & F.N. Spon.
- Gayretli, A.G. (2021). *Uzak Doğu Sporları İle İlgilenen Sporcularda Benlik Saygısı ve Zihinsel Dayanıklılık*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, 660281, Rize
- Gee, W. (1931). Rural-urban heroism in military action. *Social Forces*, 10, 10-111.
- Geneşke, E.K. (2020). *Türkiye Olimpiyat Hazırlık Merkezi (Tohm) Sporcularının Psikolojik Becerilerinin Kişilik Özellikleri İle İlişkisinin Araştırılması-Ankara İli Örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, 614176, Erzurum
- Geçtan, E. (1987). *İnsan olmak: varoluşun bireysel ve toplumsal anlamı*. İstanbul: Adam Yayınları
- Gill, G.S., Lane, A.M., Thelwell, R. and Devonport, T. (2011). Relationship between emotional intelligence and psychological skills. *Indian Journal of Fitness*, 7, 9-16.
- Gill, D.L., Williams, L. and Reifsteck, E.J. (2017). *Psychological dynamics of sport and exercise*. Human Kinetics, Champaign.
- Golby, J. and Sheard, M. (2004). Mental toughness and hardiness at different levels of rugby league. *Personality and Individual Differences*, 37(5), 993-942.
- Goldberg, A.S. (1998). *Sports Slump Busting*, Illinois: Human Kinetics, 3-6, 11-214.
- Goldblatt, D. and Acton, J. (2020). *The Football Book: Euro 2020*, Preview Edition. Londra: DK Publishing
- Gould, D. Hodge, K. Peterson, K. and Petlichkoff, L. (1987). Psychological foundations of coaching similarities and differences among intercollegiate wrestling coaches. *The Sport Psychologist*, 1(4), 293-308.doi: 10.1123/tsp.1.4.293.
- Gould, D. and Dick, S. (1995). Sport Psychology, The Griffith Era, 1920-1940. *Sport Psychologist*, Dec, (9)4.
- Gould, D., Damarjian, N. and Medbery, R. (1999). An examination of mental skills training in junior tennis coaches, *The Sport Psychologist*, (13), 127-143.
- Gould, N.H. (2005). Courage: Its Nature and Development. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 33, 102-116.

- Goudos, M., Theodorakis, Y. and Karamosalidis, G. (1998). Psychological skills in basketball: Preliminary study for development of a Greek form of the Athletic Coping Skills Inventory-28, *Perceptual and Motor Skills*, (86), 59-65.
- Goswami, S. and Sarkar, L.N. (2016). Psychological characteristics of football players according to their playing positions. *International Research Journal*, 3(6), 13-23.
- Gökkaya, D. (2017). *Psikolojik beceri kıstası olarak özgüvenin elit sporcuların performansına katkısı; Boks Milli Takımı örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 478068, İstanbul
- Greendorfer, S.L. and Hasbrook, C.A. (1991). *Learning Experiences in Sociology of Sport*, Illinois: Human Kinetics Books, 58, 86-103-104.
- Gross, R. (2005). *Psychology, the science of mind and behaviour*. London, Hodder & Stoughton.
- Gucciardi, D.F., Gordon, S. and Dimmock, J.A. (2009). Advancing mental toughness research and theory using personal construct psychology. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 2, 54-72. doi:10.1080/17509840802705938.
- Gucciardi, D.F. and Clifford, J. Mallett. (2010). "Mental toughness" (part 57), Section: VII, Stephanie J. Hanrahan and Mark B. Andersen (eds), (in): *Routledge Handbook of Applied Sport Psychology A comprehensive guide for students and practitioners*, (First published), (pp.547-557). London and New York, Routledge: Taylor And Francis Group.
- Gucciardi, D.F. and Gordon, S. (2011). *Mental Toughness in Sport: Developments in Theory and Research*. Routledge.
- Gucciardi, D.F. (2012). Measuring mental toughness in sport: a psychometric examination of the Psychological Performance Inventory-A and its predecessor. *Journal of Personality Assessment*, 94(4), 393-403.
- Gucciardi, D.F. and Hanton, S. (2016). "Mental toughness: Critical reflections and future considerations" (pp.439-448). In: R. Schinke, K. McGannon, & B. Smith (eds.), *The Routledge International Handbook of Sport Psychology*. New York, NY: Routledge.
- Gucciardi, D.F. (2017). Mental toughness: progress and prospects. *Current Opinion in Psychology*, 17-23. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.010>
- Güleroğlu, F. (2017). *Anaerobik egzersiz sonrası oluşan yorgunluğun sporcuların zihinsel dayanıklılık düzeylerine akut etkisi*. Basılmamış yüksek lisans tezi. Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 484645, Kahramanmaraş.
- Güler, M.Ş. (2019). *Kayak Sporcularında Kişilik Özellikler Psikolojik Beceri ve Algılanan Stres Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Basılmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetimi Anabilim Dalı, 521130, Erzurum.

- Gülşen, D. (2008). *Farklı lig düzeyinde oynayan futbolcuların oynadıkları mevkilere, öğrenim durumu ve spor yaşlarına göre problem çözme becerilerinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 203315, Adana.
- Günay, M. ve Yüce, A.İ. (2001). *Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri*, Ankara: Gazi Kitabevi, 36-68.
- Günay, M. ve Yüce, A.İ. (2008). *Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Güvendi, B., Türksoy, A., Güçlü, M. ve Konter, E. (2018). Profesyonel güreşçilerin cesaret düzeyleri ve zihinsel dayanıklılıklarının incelenmesi. *International journal of sports exercise & training sciences*, Vol 4, Issue (2), 70-78.
- Güvendi, Y. (2020). *Milli Güreşçilerin Psikolojik Becerilerinin Tükenmişlik Düzeyleri ile İlişkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, 645480, İstanbul
- Güvendi, B., Güçlü, M. ve Türksoy Işım, A. (2020). Amerikan futbol (korumalı futbol) oyuncularının sporda cesaret düzeyleri ile zihinsel dayanıklılıklarının incelenmesi, *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 132-140
- Hall, R.C., Mack, E.D., Paivio, A. and Hausenblas, H.A. (1998). Imagery use by athletes: Development of the sport imagery questionnaire, *International Journal of Sport Psychology*, 29, 73-89.
- Hall, C.R. (2001). *Imagery in Sport and Exercise. Handbook of Research on Sport Psychology*. R.N. Singer, H.A. Hausenblas and C.M. Janelle (eds.) (2nd Edition), (pp.529-549) New York: Wiley.
- Hale, B.D. and Whitehouse, A. (1998). The effects of imagery-manipulated appraisal on intensity and direction of competitive anxiety. *The Sport Psychologist*, 12, 40-51.
- Hannah, S.T., Sweeney, P.J. and Lester, P.B. (2007). Toward a courageous mindset: The subjective act and experience of courage. *Journal of Positive Psychology*, 2(2), 129-135.
- Hannah, S.T., Avolio, B.J. and Walumbwa, F.O. (2011). Relationships between authentic leadership, moral courage, and ethical and pro-social behaviors. *Business Ethics Quarterly*, 21(04), 555-578.
- Harmison, R.J. (2011). "A social-cognitive framework for understanding and developing mental toughness in sport". In D.F. Gucciardi and S. Gordon (eds), *Mental toughness in sport developments in theory and research*, London: Routledge, 47-68
- Hardy, L. and Callow, N. (1999). Efficacy of external and internal visual imagery perspectives for the enhancement of performance on tasks in which form is important, *Journal of Exercise and Sport Psychology*, 21, 95-112.
- Harris, D. and Harris, B. (1984). *The Athlete's Guide to Sports Psychology, Mental Skills for Physical People*, Illinois: Leisure Press, 165.

- Hasic, M. (2013). *The Ultimate Guide to Soccer Positions*. Smashwords Edition.
- Hays, K.F. and Smith, R.J. (1996). "Incorporating Sport and Exercise Psychology into Clinical Practice", *Exploring Sport and Exercise Psychology*, Derl.: Van Raalte, J.L. Brewer, B.W. (Washington D.C: American Psychological Association), ss. 413-429.
- Heckhausen, H. (1991). *Motivation and action*. Berlin, Heidelberg, Germany: Springer.
- Hehlmann, W.(1959). *Woherbuch Der Psychologie*, Alfred Kroner Verlag, Stuttgart, 200-201
- Heddergott, K.H. (1977). *Neue Fussball Lehre*, 5.Auflage, Limpert Verlag gmbh, Bad Hamburg
- Hermann, A. and Meyer, G. (2000). "Was fördert, was hindert Zivilcourage? Ergebnisse einer empirischen Studie [What fosters, what impedes moral courage? Results of an empirical study]." In: G. Meyer, U. Dovermann, S. Frech, & G. Gugel (eds.), *Zivilcourage lernen. Analysen-Modelle-Arbeitshilfen* (pp.70-85). Baden-Württemberg, Germany: Landeszentrale für politische Bildung.
- Hidrus, A.B., Kuan, G., Konter, E. and Kueh, Y.C. (2017, 10-14 June). "Relationship between courage and coping among football players in Kelantan". *14th ISSP World Congress of Sport Psychology*, Seville, Spain.
- Holt, N.L. (2001). "Psychological characteristics of elite adolescent athletes: An initial exploration", *Sport and Exercise Psychology*, NASPSPA Abstracts, June, S28.
- Horsburgh, V.A, Schermer J.A, Veselka, L. and Vernon, P.A. (2009). A behavioural genetic study of mental toughness and personality. *Personality and Individual Differences*, 46, 100-105.
- Howe, B. (1994). *Coaching the Player, Practice Methods For Positional Play*, Second Edition, Vancouver: World Of Soccer, 10.
- Hughes, S. (1990). Implementing psychological skills training program in high school athletes, *Journal of Sport Behavior*, 13(1), 15-23.
- Hurley, M. (2011a). *Futbol Oynuyorum; Kaleci*. Akın, N. (çev.) İstanbul: Caretta Çocuk, 4-5
- Hurley, M. (2011b). *Futbol Oynuyorum; Orta Saha*. Akın, N. (çev.). İstanbul: Caretta Çocuk, 4.
- Hurley, M. (2011c). *Futbol Oynuyorum; Forvet*. Akın, N. (çev.). İstanbul: Caretta Kitapları, 4
- Irwin, T. (2000). *Aristotle: Nicomachean ethics*, (2nd Edition). Cambridge, England: Hackett Publishing.
- İkizler, C. ve Karagözoğlu, C. (1997). *Sporda başarının psikolojisi*, Ankara: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 119.
- İmamoğlu, O. (1992). Spor Sağlık İlişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(1), 67-70.
- İnal, A.N. (1998). *Futbolda Eğitim ve Öğretim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 17-20-68-87.

- İnal, A.N. (2006). *Futbolda eğitim öğretim*. (3. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- İnal, A.N. (2013). *Futbolda Eğitim ve Öğretim*. (4.Baskı), Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 13-56.
- İnal, A. (2014). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- İslam, A., Konter, E. ve İmamoğlu, O. (2021). “Futbolcuların Zihinsel Antrenmanlarına Göre Cesaret Düzeyleri, (Bölüm 23)”, Doğan, Y. ve Selçuk, M.H. (ed): *Spor Bilimlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler Cilt 2* (1. Basım), (ss.179-206). Ankara: Gece Kitaplığı
- Jackson, S.A. and Kimiecik J.C. (2008). “The flow perspective of optimal experience in sport and physical activity”, In: T. S. Horn (eds.), *Advances In Sport Psychology*, (p.377-399). Champaign, IL: Human Kinetics
- Jarvis, M. (2006). *Sport psychology: A student's handbook*. Taylor And Francis Group, London and New York: Routledge
- Jones, G. (1991). “Stress and Anxiety”, *Sport Psychology, A Self Help Guide*, Derl.: Bull, S.J. (Whitshire: The Crowood Press), 31-51.
- Jones, G. (1995). “Competitive anxiety in sport”, *European Perspectives on Exercise and Sport Psychology*, Derl.: Biddle, S. J. H. (Illinois: Human Kinetics), ss. 128-153.
- Jones, G. and Hanton, S. (1996). Interpretation of competitive anxiety symptoms and goal attainment expectancies. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 18, 144-157.
- Jones, J.W., Neuman, G., Altman, R. and Dreschler, B. (2001). Development of the sports performance inventory: A psychological measure of athletic potential. *Journal of Business and Psychology*, 15, 491-503
- Jones, G. (2002). What is this thing called mental toughness? An investigation of elite sport performers. *Journal of applied sport psychology*, 14(3), 205-218.
- Jones, G. Hanton, S. and Connaughton, D. (2002). What is this thing called mental toughness.? An investigation of elite sports performers. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14(3), 205-218.
- Jones, G, Hanton, S. and Connaughton, D. (2007). A framework of mental toughness in the world’s best performers. *The Sport Psychologist*, (21), 243-264.
- Jones, M., Meijen, C., McCarthy, P.J. and Sheffield, D. (2009.) A theory of challenge and threat states in athletes. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 2, 161-180
- Johnson, U., Andersson, K. and Fallby, J. (2011). Sport psychology consulting among Swedish premier soccer coaches. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 9(4), 308-322.
- Kalkavan, A., Özdilek, Ç. ve Çakır, G. (2020). Dağ Bisikletçilerinin Zihinsel Dayanıklılık Düzeylerinin Araştırılması, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(2), 31-43

- Karakuş, S. (2005). Beden eğitimi ve spor yüksekokulunda okuyan öğrencilerin fiziksel sağlıkları ile serbest zaman ve sigara kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-13.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi*, 7. Basım. Ankara: Alkım Yayınevi
- Kannekens, R., Elferink-Gemser, M. T. and Post, W.J. (2009). Self-assessed tactical skills in elite youth soccer players: A longitudinal study. *Perceptual and Motor Skills*, 109(2), 459-472.
- Kaufman, K.A., Glass, C.R. and Arnkoff, D.B. (2009). Evaluation of mindful sport performance enhancement (MSPE): A new approach to promote flow in athletes. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 25(4), 334-356.
- Kaya, B. (2018). *Bireysel ve Takım Sporcularının Sporda Cesaret Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, 50110, İstanbul
- Kayhan, R.F., Aydoğan, H., Hacıcaferoğlu, S. ve Erdemir, İ. (2018). Takım ve Bireysel Sporlar İle İlgilenen Sporcuların Zihinsel Dayanıklılık Durumlarının İncelenmesi, *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 55-64.
- Keleş, K. (2020). *Genç Futbolcuların Psikolojik Becerileri ve Fiziksel Uygunluk Düzeylerinin İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, 631902, Trabzon
- Kee, Y.H. and Wang, C.J. (2008). Relationships between mindfulness, flow dispositions and mental skills adoption: A cluster analytic approach. *Psychology of Sport and Exercise*, 9(4), 393-411.
- Kelly, E.L. (1955). Consistency of the adult personality. *American Psychologist*, 10(11), 659.
- Kırılmaz, E.D. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan İlk Kadın Basketbol Takımına Dair Sözlü Tarih Çalışması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 413619, İstanbul.
- Kirkcaldy, B.D. (1982). Personality and sex differences related to positions in team sports. *International Journal of Sport Psychology*, 13, 141-153.
- Kilmann, R.H., O'Hara, L.A. and Strauss, J.P. (2010). Developing and validating a quantitative measure of organizational courage. *Journal of Business and Psychology*, 25(1), 15-23.
- Klein, M. and Napier, R. (2003). *The courage to act: 5 factors of courage to transform business*. Palo Alto, CA: Davies-Black Publishing.
- Kobasa, S.C. (1979). Personality and resistance to illness. *American Journal of Community Psychology*, 7(4), 413-423.
- Koger, R.L. (2007). *The New Coach's Guide to Coaching Youth Soccer, A Complete Reference for coaching young players ages 4 through 8*, Newyork: Skyhorse Publishing, 15.

- Koludar, S. (1988). *Futbol'da Antrenörlük ve Eğitim-Öğretim İlkeleri*. (14. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Koç, S. (2005). *Beden Eğitimi ve Sporda Beceri Gelişimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- Konter, E. (1996a). *Sporda Psikolojisi ve Futbol*, İzmir: Saray Medikal Yayıncılık.
- Konter, E. (1996b, 30 Mayıs-1 Haziran). “Profesyonel Futbolcuların Durumluk Kaygı Puanları ile Maçı Deplasmanda veya İçerde Oynamalarının Antrenörleri ve Teknik Direktörleri ile ilişkilerinde Anlamlı Farklılık Yaratıp Yaratmadığının incelenmesi”. *1. Türkiye Futbol ve Bilim Kongresi*, Program ve Bildiri Özetleri Kitapçığı, İzmir.
- Konter, E. (1996c, 30 Mayıs-1 Haziran). “Profesyonel Futbolcuların Pozisyonlarına ve Maçı İçerde veya Deplasmanda Oynamalarına Göre Durumluk Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi”, *1. Türkiye Futbol ve Bilim Kongresi*, 31, Program ve Bildiri Özetleri Kitapçığı, İzmir, Türkiye Spor Hekimleri Derneği, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Dalı, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İzmir Futbol Antrenörleri Derneği.
- Konter, E. (1996d, 30 Mayıs-1 Haziran). “Profesyonel Futbolcuların Durumluk Kaygı Puanları ile Maçı Deplasmanda veya İçerde Oynamalarının Antrenörleri ve Teknik Direktörleri ile ilişkilerinde Anlamlı Farklılık Yaratıp Yaratmadığının İncelenmesi”, *1. Türkiye Futbol ve Bilim Kongresi*, 29, Program ve Bildiri Özetleri Kitapçığı, İzmir, Türkiye Spor Hekimleri Derneği, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Dalı, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İzmir Futbol Antrenörleri Derneği.
- Konter, E. (1996e, 30 Mayıs-1 Haziran). “Profesyonel Futbolcuların Sakat Olup-Olmamaları, İçerde veya Deplasmanda Oynamalarının, Durumluk Kaygı Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi”, *1. Türkiye Futbol ve Bilim Kongresi*, 30, Program ve Bildiri Özetleri Kitapçığı, İzmir, Türkiye Spor Hekimleri Derneği, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Dalı, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İzmir Futbol Antrenörleri Derneği.
- Konter, E. (1997a). “Profesyonel Futbolcuların Yaş Gruplarının, Durumluk Kaygı Düzeylerine Etkisi”, *1. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu*, Derl.: Tiryaki, Ş. (Ankara: Bağırhan Yayınevi), ss. 81-91.
- Konter, E. (1997b, Eylül). “Profesyonel Futbolcuların Profesyonellik Yılı Sürelerinin, Durumluk Kaygıları Üzerine Etkisi”, *VI. Ulusal Spor Hekimliği Kongresi*, 32, Bildiri Özetleri, İzmir, E.Ü. T.F.Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Genlik ve Spor Genle Müdürlüğü, Türkiye Spor Hekimleri Derneği.
- Konter, E. (1998). *Sporda Hazırlığın Teoriği ve Pratiği*, Ankara: Bağırhan Yayınevi, 60
- Konter, E. (1999). *Uygulamalı Spor Psikolojisinde Zihinsel Antrenman*. (1. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Konter, E. ve Doğanay. A. (1999, Nisan). “Futbolda antrenör ve profesyonel olmaya göre bazı psikolojik becerilerin analizi”, *XI. Balkan Spor Hekimliği Kongresi*, *VII. Türk Spor Hekimliği Kongresi*, 43, Antalya, Türkiye Spor Hekimleri Derneği, Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Anabilim Dalı.

- Konter, E. ve Doğanay, A. (2002). Psychological skills of soccer players in relation to being amateur and professional. *Turkish Journal of Sport Medicine*, 37(2), 41-49.
- Konter, E. (2002). *Profesyonel Futbolda Bazı Değişkenlere Göre Psikolojik Becerilerin Araştırılması*. Basılmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 125267, Adana
- Konter, E. (2003). *Spor psikolojisi uygulamalarında yanlışlar ve gerçekler*. (1. Baskı). Ankara: Dokuz Eylül Yayınları, 7-31-37.
- Konter, E. (2004). Profesyonel Futbolcuların Kaptan Olup-Olmamalarına Göre Psikolojik Becerilerinin Araştırılması, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD)*, IX (1), 25-34
- Konter, E. (2005a). Profesyonel Futbolcuların Yaş Gruplarına Göre Psikolojik Becerilerinin Araştırılması, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD)*, X(1), 17-24
- Konter, E. (2005b). Profesyonel Futbolcuların Oynadıkları Pozisyonlara Göre Psikolojik Becerilerinin Araştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23), 21-28
- Konter, E. (2006a). *Spor Psikolojisi El Kitabı*. 6. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 83-84
- Konter, E. (2006b). Profesyonel Futbolcuların Milli Takımlarda Yer Alma Düzeylerine Göre Psikolojik Becerileri, *Spor Hekimliği Dergisi*, 41(3), 79-86
- Konter, E. (2009). "Development of A Soccer Psychological Skills Scale-16 (SPSS-16). Proceedings of the 14 th". *Personality, Motivation, Sport, National Sports Academy*, Sofia, Bulgaria.
- Konter, E. and Ng, J. (2012). Development of sport courage scale. *Journal of Human Kinetics*, 33, 163-172.
- Konter, E. ve Toros, T. (2012). Courage of football players and their playing positions. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 4(4), 1997-2006.
- Konter, E., Ng, J. ve Bayansaldüz, M. (2013). Revised version of sport courage scale for children. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 1, 331-340.
- Konter, E. (2013). Towards multidimensional-interactional model of sport courage, *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 5(2), 957-968.
- Konter, E. ve Toros, T. (2013). Courage and performance in football. *International Journal of Academic Research*, 5(4), 276-282. doi:10.7813/2075-4124.2013/5-4/B.42.
- Konter, E. (2015a, July). "Courage of association football players: Decision-making at risk". *14th European Congress of Sport Psychology*, Bern, Switzerland.
- Konter, E. (2015b, September). "Courage and football performance in the face of negative and positive circumstances". *International Sport Sciences Research Congress-USBAK*, Çanakkale, Turkey.

- Konter, E. (2015c, October). "Courage profile of adolescent football players in relation to their selected individual variables". *Third International Exercise and Sport Psychology Congress*, Marmara Üniversitesi, Anadolu Hisarı, İstanbul, Turkey.
- Konter, E. (2015d, November). "Courage profile of professional footballers in relation to selected individual, social and performance variables". *National Sport Medicine Congress*, Swiss Otel, Ankara, Turkey.
- Konter, E. (2015e, Kasım). "10-13 Yaş Grubu Çocukların Seçili Kişisel Değişkenlerine Göre Cesaret Profilleri". *Ulusal Spor Hekimliği Kongresi*, Swiss Otel, Ankara.
- Konter, E. (2015f, Eylül). "10-12 Yaş Grubu Çocukların Oyun ve Spor Cesaretleri: Okul ve Beden Eğitimi Dersi Başarısı, İçe-Dışa Dönük Olma Algısı ve Anaokulu Eğitimi". *Uluslararası Spor Bilimleri Araştırma Kongresi-USBK*, Çanakkale.
- Konter, E. (2015g, July). "Physical Self-Perception of Children In Relation to Their Level of Couralation to Their Level of Courage". *14th European Congress of Sport Psychology*, Bern-Switzerland.
- Konter, E. (2015h, Mayıs). "10-12 Yaş Grubu Çocukların Beden Eğitimi, Oyun ve Spor Katılımlarına Göre Cesaretleri, Ego ve Görev Yönelimleri". *USOS-Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu*, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bartın.
- Konter, E. (2016, October). "Sport courage profile of university students in relation to level of resilience appraisal, physical education and sport participation". *The 10th. International Conference in Physical Education, Sport and Physical Therapy (ICPESPT, 2016)*, Elâzığ.
- Konter, E. (2017, June). "Psychological skills of football players in relation to level of courage, individual and performance variables". *14th ISSP World Congress of Sport Psychology*, Seville, Spain.
- Konter, E. and Beckmann, J. (2019). "Courage in football, (part III)", E. Konter, J. Beckmann, and Loughhead (eds.). in: *Football psychology: From theory to practice*. (1nd Edition), (pp.38-49). London, England: Routledge.
- Konter, E., Beckmann, J. and Mallett. C.J. (2019). "Psychological skills for performance development, (part XIV)", E. Konter, J. Beckmann, and Loughhead (eds.). in: *Football psychology: From theory to practice*. (1nd Edition), (pp.179-197). London, England: Routledge.
- Konter, E., Kueh, Y.C. and Kuan, G. (2020). Relationship between passion and courage among the experienced male soccer players". *Malays J Med Sci.*, 27(4), 85-96. <https://doi.org/10.21315/mjms2020.27.4.8>
- Koruç, Z. (1992). *Spor Psikolojisine Giriş*, E. Ergen (ed): Spor Hekimliği'nde, Ankara, TTB Merkez Konseyi Spor Hekimliği Kolu, Yayın No.1, 96-100
- Koruç, Z. (1998). *Egzersiz ve Spor Psikolojisi*. *Psikoloji Bülteni*. 10, 76-92
- Kowalski, R.M., Pury, C.L.S., Sporrer, L., Hunter, E., Gorney, A., Baker, M. and Mitchell, T. (2006). (November). *Courage and hope: Pathways to action*. Paper presented at the annual meeting of the Society of Southeastern Social Psychologists, Knoxville, TN.

- Köklü, Y., Özkan, A., Alemdaroğlu, U. ve Ersöz, G. (2009). Genç Futbolcuların Bazı Fiziksel Uygunluk ve Somatotip Özelliklerinin Oynadıkları Mevkilere Göre Karşılaştırılması. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VII (2), 61-68.
- Kremer, J. and Moran, A. (2008). *Pure sport: Practical sport psychology*. Routledge: New York.
- Kuhl, J. and Beckmann, J. (eds.) (1985). *Action control: From cognition to behavior*. Heidelberg, Berlin, Germany; New York, NY: Springer.
- Kuhl, J. and Beckmann, J. (eds.) (1994). *Volition and personality: Action and state orientation*. Seattle, WA: Hogrefe.
- Kuhl, J. (2000). "A functional-design approach to motivation and self-regulation: The dynamics of personality systems interactions". In M. Boekaerts, P.R. Pintrich, and M. Zeidner (eds.), *Handbook of self-regulation* (pp.111-169). San Diego, CA: Academic Press.
- Kulak, A. (2011). *Zihinsel Antrenman Yönteminin 10-12 Yaş Futbolcularda Teknik Beceri Performansına Etkisinin İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı 298829, Şanlıurfa
- Kumar, V. (2019). *Development of a Practical Model for Coaches to use Mental Skills Training to Enhance Psychological Strengths for Athletes*, Unpublished Ph.D. Thesis. Institute of Positive Psychology and Education, Australian Catholic University, Australian
- Kurak, K. (2018). *2016 Avrupa Futbol Şampiyonasında En Başarılı Dört Takımın Oyun Sistemleri İle Hücum Varyasyonlarının İncelenmesi*, Basılmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 508381, Malatya
- Kurogi, L.A., Onetti W., García, J.C.F. and Rodríguez, A.C. (2019). Does the psychological profile influence the position of promising young futsal players? *Plos One*, 14(11), 1-12.
- Kurtay, M. (2018). *Gelişim liglerinde oynayan futbolcuların zihinsel dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hareket ve Antrenman Anabilim Dalı, 520363, Antalya.
- Küçük, V. (2009). *Futbolda Yetenek Secimi*, (1. Baskı), İstanbul: TFF-FGM Futbol Eğitim Yayınları, 44-45
- Lane, A.M., Thelwell, R., Lowther, J. and Devonport, T.J. (2009). Emotional intelligence and psychological skills use among athletes. *Social Behavior and Personality*, 37, 195-201.
- Lazarus, R.S. (1966). *Psychological stress and the coping process*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Lazarus, R.S. and Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer Publishing.
- Leblanc, M. and Crowley, J. (1999). Adaptive regression splines in the Cox model. *Biometrics* 55(1), 204-213.

- Lennox, D. (2009). *Now You Know Soccer*. Toronto: Dundurn Press Limited, 10-20 ISBN978-1-55488-416-2.
- Loehr, J.E. (1986). *Mental Toughness Training for Sports: Achieving Athletic Excellence*, Lexington, MA: Stephen Greene Press.
- Lopez, S.J. (2007). Profiling courage: Introduction to the special issue on courage. *The Journal of Positive Psychology*, 2(2), 79-79.
- Luthans, F. (2002). Positive Organizational Behavior: Developing and Managing Psychological Strengths, *Academy Of Management Executive*,16(1), 57-72.
- Luxbacher, J. (2002). *The Soccer Goalkeeper Techniques Tactics Trainings*. United States of America: Human Kinetics.
- Madrigal, L., Hamill, S. and Gill, D.L. (2013). Mind over matter: The development of the mental toughness scale (MTS). *Sport Psychologist*, 27(1), 62-77.
- Madrigal, L. Gill, D.L. and Willse, J.T. (2017). Gender and the relationships among mental toughness, hardiness, optimism and coping in collegiate athletics: A structural equation modeling approach. *Journal of Sport Behavior*, 40(1), 68-86.
- Mahoney, J.W., Gucciardi, D.F. and Mallett, C.J. (2014). Adolescent performers' perspectives on mental toughness and its development the utility of the bioecological model. *The Sport Psychologist*,28(3), 233-244. doi:10.1123/tsp.2013-0050.
- Marchant, D.C., Polman, R.C.J., Clough, P.J., Jackson, J.G., Levy, A.R. and Nicholls, A.R. (2009). Mental toughness: managerial and age differences, *Journal of Managerial Psychology*, Vol. 24 No. 5, pp. 428-437. <https://doi.org/10.1108/02683940910959753>
- Masum, R. (2014). A mixed method analysis of mental toughness in elite and sub-elite male and female tennis players in Pakistan. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 1,110-122.
- Martin, K, Moritz, S. and Hall, C. (1999). Imagery Used In Sport: A Literature Review And Applied Model. *The Sports Psychologist*, 13(3), 245-268.
- Martin, A.J. (2011). Courage in the classroom: Exploring a new framework predicting academic performance and engagement. *School Psychology Quarterly*. 26, 145-160.
- Mathers, J.F. (2009). Mental Toughness: The Mindset Behind Sporting Achievement. *Journal of Sports Sciences*, December, 27(14), 1627-1628 DOI: 10. 1080 /0264 0410 9033 67806
- Matta, C. (2012). *The stress response*. Oakland: New Harbinger Publications
- Mattie, P. (2009). *Examining the relationship between imagery use and mental toughness*. Unpublished MSc Thesis. Faculty of Human Kinetics, Department of Kinesiology, University of Windsor, Canada.

- Mert, İ.S. (2018). En Üstün Ruhsal Özelliklerimizden Biri: Cesaret. *Gönül Kültür ve Medeniyet Dergisi*, 84, 12-19.
- Miller, R. (2005). *Moral Courage: Definitioan and Development*. Washington DC: Ethics Resource Center.
- Mirzeoğlu, N. (2011). *Bilim Temelleri, Spor Bilimlerine Giriş*. Ankara: Spor Yayınevi
- Middleton, S.C, Marsh, H.W., Martin, A.J., Richards, G.E. and Perry, C. (2004, July). "Discovering mental toughness: A qualitative study of mental toughness in elite athletes". *3rd International Biennial SELF Research Conference*, Berlin, Germany.
- Middleton, S.C. (2007). *Mental toughness: Conceptualisation and measurement*. Unpublished PhD thesis. BA Psych (Hons.), BA Sports Science, University of Canberra, Sydney, Australian (Retrieved 05.02.2021 from <http://arrow.uws.edu.au:8080/vital/access/manager/Repository/uws:80>)
- Morpa Spor Ansiklopedisi (2005). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- Morrissey, F. and Pearce-Crump, E. (2010). *The Book of College Soccer*. North Carolina, ABD: Lulu Press
- Morris, T., Spittle, M. and Watt, A.P. (2005). *Imagery in sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Murray, S. (2010). *Football for Dummies*, İngiltere: John Wiley and Sons Ltd. Publication.
- Mumford, G. (2015). *The mindful athlete: Secrets to pure performance*. Berkley, California: Parallax Press
- Munroe-Chandler, K. and Guerrero, M. (2019). "Imagery in football." in: E. Konter, J. Beckmann, and Loughead (eds.). *Football psychology: From theory to practice*. London, England: Routledge.
- Nachmias, C.F. and Nachmias, D. (1996). *Research Methods in the Social Sciences*. 5th Edition, St. New York: Martin's Press.
- Nadori, L. (1988). "Stress regulation in soccer", *Science and Soccer*, Derl.: Reilly, T., Lees, A., Davids, K., Murphy, W. (London: E&FN Spon), ss.511-518.
- Nanda, F.A. and Dimyati, D. (2019). The psychological skills of basketball athletes: Are there any differences based on the playing position? *Jurnal Keolahragaan*, 7(1), 74-82.
- Nemeth, C. and Chiles, C. (1988). Modelling courage: The role of dissent in fostering independence. *European Journal of Social Psychology*, 18(3), 275-280.
- Nesti, M. (2016). Performance mind-set. In T. Strudwick (ed.), *Soccer science* (pp. 415-430). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Newland, A., Newton, M., Finch, L., Harbke, C.R. and Podlog, L. (2013). Moderating variables in the relationship between mental toughness and performance in basketball. *Journal of Sport and Health Science*, 2(3), 184-192. doi:10.1016/j.jshs.2012.09.002.

- Nicholls, G. McMorris, T. White, A. and Carr. C. (1993). An investigation into the validity of the use of centrality 'as a criterion for stacking studies in soccer. (Ed. T. Reilly, J. Clays, A. Stibbe). in: Science and Soccer II (ss. 192-195), London: E & F.N SPON.
- Nicholls, A.R., Polman, R.C.J., Levy, A.R. and Backhouse, S.H. (2009). Mental toughness in sport: Achievement level, gender, age, experience, and sport type differences. *Personality and Individual Differences*, 47(1), 73-75. doi:10.1016/j.paid.2009.02.006.
- Nicholls, A.R., Perry, J.L., Jones, L., Sanctuary, C., Carson, F. and Clough, P.J. (2015). The mediating role of mental toughness in sport. *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 55(2), 1-11.
- Norris, J. and Jones, R.L. (1998). "Towards a clearer definition and application of the centrality hypothesis in English professional association football". *Journal of Sport Behavior*, 21, 2.
- Norton, K.I., Craig, N.P. and Olds, T.S. (1999). The Evolution of Australian Football. *Journal of Science and Medicine Sports*, 2(4), 389-404.
- Norris, J. and Jones, R.L. (1998). Towards a clearer definition and application of the centrality hypothesis in English professional association football. *Journal of Sport Behavior*, 21, 2.
- Onan, M. (2017). *Profesyonel futbolcuların antrenman öncesi ve sonrası performans beklenti ve değerlendirmeleri ile benlik saygısı, zihinsel dayanıklılık ve ego ve görev yönelimi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, 485516, İstanbul.
- Orlick, T. and Partington, J. (1988). Mental links to excellence, *The Sport Psychologist*, (2), 105-130.
- Orhan, S. (2018). *Bireysel sporcular ve takım sporcularında duygusal zekâ ve zihinsel dayanıklılık ilişkisi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 518695, İstanbul.
- Öcal, D. (2002). Halkla İlişkiler Endüstrisi, Popüler Spor ve Futbol. *Toplumbilim Dergisi*, (16), 119.
- Öncü, E. (2015). "Spor ve Egzersiz Psikolojisine Hoş Geldiniz". İçinde: *Spor ve Egzersiz Psikolojisinin Temelleri*, Şahin, M. ve Kuruç, Z. (çev. ed.). Foundation of Sport and Exercise Psychology, Weinberg RS, Gould D. 1. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 3-23.
- Özmen, Ö. (1999). *İlköğretim Okullarında Futbol*, Ankara: Bağırman Yayınevi, 9-11.
- Pargman, D. (1998). *Understanding Sport Behavior*. New Jersey: Prentice Hall, 48, 279-287-293-94-296-97.
- Partington, J. and Orlick, T. (1987). "The sport psychology consultant olympic coaches' views", *The Sport Psychologist*, 1, 95-102.
- Peke, K. (2020). *Oryantiring Katılımcılarının Spora Bağlılıkları ve Zihinsel Dayanıklılıklarının İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, 645591, İstanbul

- Peterson, C. and Seligman, M.E.P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. New York, NY: Oxford University Press and Washington, DC: American Psychological Association.
- Perin, M., Tanyolaç, N., Ünsi, T., Hiçyılmaz, E., Gökçe, A., Taner, G. ve Özaksoy, S. (1981). Tercüman Spor Ansiklopedisi, “Futbol”, Cilt: 1, Tercüman Gazetesi Yayınları, 4-12
- Platon, (2011). *Lakhes*, (1. Baskı), İstanbul: Say Yayınları
- Privette, G. (1982). Peak Performance in Sports: A factorial Topology. *International Journal of Sport Psychology*, (13), 242-249
- Pury, C.L.S. and Kowaski, R.M. (2007). Human strengths, courageous actions, and general and personal courage. *J. Posit. Psychol.* 2, 120-128.
- Pury, C.L.S., Kowalski, R.M. and Spearman, J. (2007). Distinctions between general and personal courage. *The Journal of Positive Psychology*, 2(2), 99-114. doi:10.1080/17439760701237962.
- Pury, C.L.S. and Hensel, A.D. (2010). Are courageous actions successful actions? *The Journal of Positive Psychology*, 5(1), 62-72.
- Putman, D. (1997). Psychological courage. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 4(1), 1-11.
- Putman, D. (2004). *Psychological courage*. Lanham, MD: University Press of America.
- Rachman, S.J. (1990). *Fear and courage*, (2nd edition). New York, NY: WH Freeman.
- Rate, C.R., Clarke, J.A., Lindsay, D.R. and Sternberg, R.J. (2007). Implicit theories of courage. *The Journal of Positive Psychology*, 2(2), 80-98.
- Ribeiro, J., Madeira, J., Dias, C., Stewart, L. R., Corte-Real, N. and Fonseca, A. (2015). The use of imagery by Portuguese soccer goalkeepers. *Journal of Imagary Research in Sport Physical Activity*, 10(1), 1-9.
- RG (2019, April). 30840 sayılı ve 23 Temmuz 2019 tarihli On Birinci Kalkınma Planının (2019-2023). Erişim: 24.04.2021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190723M1.pdf>
- Rotella, B., Boyce, B.A., Allyson, B. and Savis, J.C. (1998). *Case Studies in Sport Psychology*, Boston: Jones and Bartlett Publishers.
- Rohweder, N. and Jansson, J. (1997, July). “Performing soccer and minding the game: a study concerning spielberger’s trait-state anxiety theory”, *International Society Of Sport Psychology (ISSP) IX World Congress of Sport Psychology*, Innovations in Sport Psychology: Linking Theory and Practice, Proceedings, Part II, Israel, 584-86, Israel, Ministry of Education, Culture and Sport Israel Sport Authority.
- Roberts, G.C. (1986). “The growing child and the perception of competitive stress in sport”. In G. Gleeson (Ed.). *The growing child in competitive sport* (pp.130-144). London, England: Hodder & Stoughton.

- Rutter, M. (2006). Implications of resilience concepts for scientific understanding. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094, 1-12.
- Salmon, J., Hall, C. and Haslam, I. (1994). The use of imagery by soccer players. *Journal of Applied Sport Psychology*, 6, 116-133.
- Salmela, J.H. (1979). Psychological management of the top athletes. *International Journal of Sport Psychology*, 10, 3.
- Salmela, J.H. (1981). *The world sport psychology sourcebook*. Ithaca, N.Y: Monument
- Sanderson, F. (1996). *Psychology, Science and Soccer*, Derl.: Reilly, T. (London: E&FN SPON), pp. 273-312.
- Savaş, M. (2019). *Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin imgeleme becerileri kullanımı ile sportif güven düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Binali Yıldırım Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 540142, Erzincan.
- SBT (1992). *Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Sınav Kılavuzu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Schilling, G. and Gubelmann, H. (1995). "Enhancing Performance with Mental Training," *European Perspectives on Exercise and Sport Psychology*, Derl.: Biddle, S.J.H. (Illinois: Human Kinetics), ss.179-192.
- Scanlan, T.K., Carpenter, P.J. Schmidt, G.W. Simons, J.P. and Keeler, B. (1993). The sport commitment model: Measurement development for the youth-sport domain, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 15, 16-38.
- Seydaoğulları, Ö. (2018). *Sporda zihinsel dayanıklılık ölçeği geliştirme çalışması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 519466, İstanbul.
- Sert, M. (2000). *Gol Atan Galip Futbola Sosyolojik Bir Bakış*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Sekerka, L.E. and Bagozzi, R.P. (2007). Moral courage in the workplace: Moving to and from the desire and decision to act. *Business Ethics*, 16(2), 132-149.
- Shane, G. and Lidor, R. (1997, July). " Cue-utilization ability of Israeli expert and recreational soccer players", *International Society of Sport Psychology (ISSP) IX World Congress of Sport Psychology*, Innovations in Sport Psychology: Linking Theory and Practice, Proceedings, Part II, Israel, 623-25, Israel, Ministry of Education, Culture and Sport Israel Sport Authority.
- Shellenberger, H. (1990). *Psychology of team sports*. Toronto: Sports Books Publisher.
- Sheard, M., Golby, J. and Van Wersch, A. (2009). Progress towards construct validation of the Sports Mental Toughness Questionnaire (SMTQ). *European Journal of Psychological Assessment*, (25), 186-193.

- Sheard, M. (2013). *Mental Toughness: The Mindset Behind Sporting Achievement*. (Second Edition), Hove, East Sussex: Routledge.
- Sivrikaya, M.H. ve Ozan, M. (2020). Futbolcuların psikolojik becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(1), 1-12
- Slimania, M., Bragazzi, N.L., Tod, D., Dellal, A., Hueg, O., Cheour, F., Taylor, L. and Chamari, K. (2016a). Do cognitive training strategies improve motor and positive psychological skills development in soccer players? Insights from a systematic review. *Journal of Sports Science*, 34(24), 2338-2349.
- Slimani, M., Chamari, K., Boudhiba, D. and Chéour, F. (2016b). Mediator and moderator variables of imagery use motor learning and sport performance relationships: A narrative review. *Sport Sciences for Health*, 12(1), 1-9. doi:10.1007/s11332-016-0265-1.
- Smith, E.R., Schutz, W.R., Smoll, L.F. and Ptacek, T.J. (1995). Development and validation of a multidimensional measure of sport-specific psychological skills: Athletic Coping Skills Inventory-28. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 17, 378-398.
- Smith, L.H. and Kays, T.M. (2010). *Sports psychology for dummies*. John Wiley & Sons, Canada.
- Smith, J.M. (2017). What must i know to be brave?: Revisiting the role of knowledge in the exercise of courage in sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 44(3), 373-387.
- Snyder, C.R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, 13, 249-275.
- Spooner, E. (2013). *Catch the magic: Athletics the mental game*. Baltimore: Publish America
- Stemmler, T. (2000). *Futbolun Kısa Tarihi*, 1.Baskı, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Stamp, E. (2017). *Mental toughness and health-related lifestyle factors*. Unpublished Doctoral PhD Thesis. College of Social Science, School of Sport and Exercise Science, University of Lincoln, United Kingdom.
- Stone, C. (2007). The role of football in everyday life. *Soccer and Society*, 8(2-3), 169-184.
- Sunay, H. (2017). *Spor Yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şabanoğlu, M. (2018). *Kuruluş: Mekteb-İ Sultani'den Galatasaray Spor Kulübü'ne Türkiye'de Futbolun Erken Çağı (1904-1907)*. (1. Baskı), İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları
- Şahin, H.M. (2002). *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, Spor Eğitim Yayınları, Ankara, 30,171-172
- Şahin, H.M. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel yayın
- Talimciler, A. (2015). *Sporun sosyolojisi sosyolojinin sporu*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Taka, Ö. (2012). *Futbol Oyuncularında Fiziksel Uygunluk Düzeylerinin Oynadıkları Pozisyona Göre Karşılaştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Fizyoterapistliği Anabilim Dalı, 301459, Ankara

- Tarcan, S.S. (1943). *Spor Pedagojisi*. İstanbul: Cumhuriyet Basımevi.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, (5. Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık
- Temel, V. ve Karharman, A. (2019). Hentbol Oyuncularının Pozitif Algı Düzeylerinin, Zihinsel Dayanıklılık Düzeylerine Olan Etkisinin İncelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(2), 59-69
- Tercüman Büyük Futbol Ansiklopedisi (1990). Kervan Matbaacılık.
- Terzioğlu, Z.A. (2018). *Farkındalık Temelli Beceri Geliştirme Programının Kadın Hentbolcuların Psikolojik Becerileri Ve Stresle Başa Çıkma Stratejileri Üzerindeki Etkiliğinin İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rekreasyon Anabilim Dalı, 522696, Antalya
- Tellan, T. (2008). Futbol Üretiminin İdeolojisi: Strateji, Taktik, *Organizasyon İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26: Kış-Bahar, 353-362
- TDK (2020, April). *Güncel Türkçe Sözlük*, Erişim: 17.04.2020, [http:// www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cd22e85c1f8a1.33656767](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cd22e85c1f8a1.33656767)
- TFF (2020, November). *Futbol Oyun Kuralları*. Erişim: 16.11.2020 [<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/MHK/20202021/20202021Oyun-Kural-Kitabi.pdf>]
- TFF(2021a, January). *Tarihçe*. Erişim: 20 Ocak 2021. [http:// www. tff. org/ default.aspx?pageID=293](http://www.tff.org/default.aspx?pageID=293)
- TFF (2021b, Haziran). İletişim/Bölge Müdürlükleri. Erişim: 17 Haziran 2021. <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=303>
- Thatcher, J., Day, M. and Rahman, R. (2011). *Sport and exercise psychology*. Learning Matters, England.
- Thelwell, R., Weston, N. and Greenlees, I. (2005). Defining and understanding mental toughness within soccer. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17(4), 326-332.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*. (1.Basım). Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi, 3-13-15-16.
- Topkaya, İ. ve Tekin T.A. (2011). *Futbolda Genel Kurumsal Bir Çerçeve*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Tunç, S. ve Güven, H. (2011). *Kaptan Rıza (Mehmet Rıza Kuğu) Bizde Futbol*, (1 Basım). İstanbul: Trabzon Araştırmalar Merkezi Vakfı
- Türkoğlu, F. (2019). *Taekwondo Sporcularının Zihinsel Dayanıklılıklarının İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 552152, Elazığ

- Türkyılmaz, H.B. (2019). *Futbolcuların Zihinsel Dayanıklılık Düzeyleri ile Sporda Mücadele ve Tehdit Algılarının Belirlenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri Anabilim Dalı, 581920, Ankara
- UEFA (2021, March). UEFA Member-Associations. Retrieved 21 Mart 2021 from <https://www.uefa.com/insideuefa/member-associations/>
- Uçar, U.M. (2019). *Konya Amatör Lig Futbolcularında Zihinsel Dayanıklılığın İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, 579538, Konya
- Uçar, U.M. ve Kaplan, T. (2020). Konya Amatör Lig Futbolcularında Zihinsel Dayanıklılığın İncelenmesi, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*.14(2), 145-157.
- Ünal, L. (2019). Mustafa Kemal'in Askeri Dehası ve Muharebelerdeki Uygulamaları, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 17(26), 1-43
- VandenBos, G.R. (2015). *APA Dictionary of Psychology*. (2.b.). American Psychological Association.
- Vanek, M. and Cratty B.J. (1970). *Psychology and the Superior Athlete*. London; The Mc Millan.
- Vanfraechem-Raway, R. (1993). "Relationship Between Psychological Aspects of Soccer Trainers and Players", *Science and Soccer II*, Derl.: Reilly, T., Lees, A., Davids, K., Murphy, W. (London: E&F SPON), ss.437-441.
- Vealy, S.R. (1988). Future directions in psychological skills training. *The Sport Psychologist*, (2), 318-336.
- Vealey, R.S. and Walter, S.M. (1993). *Imagery Training for Performance Enhancement and Personal Development. Applied Sport Psychology: Personal Growth to Peak Performance*. In J.M. Williams (eds.). (2nd Edition), 200-22. Mountain View, CA: Mayfield.
- Vestberg, T., Gustafson, R., Maurex, L., Ingvar, M. and Petrovic, P. (2012). Executive functions predict the success of top-soccer players. *PLoS ONE*, 7(4), e34731. doi:10.1371/journal.pone.0034731.
- Wann, D.L. (1997). *Sport Psychology*, New Jersey: Prentice Hall, 34-36,155-192,433
- Walton, D.N. (1986). *Courage: A philosophical investigation*. Los Angeles: University of California Press.
- Weinberg, R.S. and Gould, D. (1995). *Foundations of Sport and Exercise Psychology*, Illinois: Human Kinetics, 10-13, 44-45, 93,-241-262, 452.
- Weinberg, R.S. and Gould, D. (2003). *Welcome to sport and exercise psychology Foundation of Sport and Exercise Psychology* (3th edition) Human Kinetics, USA: 11-243-244

- Weinberg, R.S. and Gould, D. (2015). *Foundations of sport and exercise psychology* (6th edition). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Weinberg, R., Freysinger, V. and Mellano, K. (2018). How can coaches build mental toughness? Views from sport psychologists. *Journal of Sport Psychology in Action*, 9(1), 1-10. doi:10.1080/21520704.2016.1263981.
- Wilkinson, W.H.G. (1988). *Soccer Tactics, Top Team Strategies Explained*, Wiltshire: The Crosswood Press.
- Woodard, C.R. (2004). Hardiness and the concept of courage. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 56(3), 173-185. doi:10.1037/1065-9293.56.3.173.
- Woodard, C.R. and Pury, C.L.S. (2007). The construct of courage: Categorization and measurement. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 59(2), 135-147.
- Worline, M.C. and Steen, T.A. (2004). "Bravery". In: C. Peterson & M.E.P. Seligman (eds.), *Character strengths and virtues: A handbook and classification* (pp.213-228). Washington, DC: American Psychological Association.
- Yalçın, İ. (2018). *Profesyonel Futbolcularda Zihinde Canlandırma İle Öz Güven Arasındaki İlişkinin Araştırılması*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, 516757, Sakarya
- Yang, J., Milliren, A. and Blagen, M. (2010). *The psychology of courage: An Adlerian handbook for healthy social living*. New York: Routledge.
- Yaman, M., Duman, S. ve Hergüner, Ç. (2001). Türkiye Ligindeki Müsabık Voleybolcu, Hentbolcu ve Futbolcu Bayanlar Arasındaki Başarı Motivasyonu Farklılıklarının Araştırılması, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (25),102-107.
- Yardımcı, A., Sadık, R. ve Kardaş, N.T. (2017). Amerikan futbolu sporcularının yalnızlık düzeyleri ve sporda mental dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 79-90.
- Yarayan, Y.U., Yıldız, A.B. ve Gülşen, D.B.A. (2018). Elit düzeyde bireysel ve takım sporu yapan sporcuların zihinsel dayanıklılık Düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (57), 1-2.
- Yazıcı, A. (2016). *Profesyonel basketbol oyuncularında zihinsel dayanıklılık ve duygusal zekanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 445503, Ankara.
- Yazıcı, A. (2019). "Kavramsal Bakış Açısı İle Sporda Üstün Başarı İçin Zihinsel Dayanıklılık", (iç):N. Dal (ed.) *Spor Psikolojisinde Yeni Yaklaşımlar*. (ss.75-97). Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş.
- Yazıcı, A. ve Güçlü, M. (2019). *Psikolojik Performans Farklılıkları Açısından Profesyonel Basketbol: Profesyonel basketbol oyuncularında zihinsel dayanıklılık ve duygusal zekanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Ankara: Lap Lambert Academic Publishing

- Yetim, A.A. (2000). Sporun Sosyal Görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, (1), 63-7
- Yetim, A. (2010). *Sosyoloji ve Spor*. (4. Baskı). Ankara: Berikan Yayınevi, 112-188.
- Yeltepe, H. (2007). *Spor ve Egzersiz Psikolojisi*. (1. Baskı). Epsilon İstanbul: Yayıncılık Hizmetleri
- Yıldız, D. (1979). *Türk Spor Tarihi*, İstanbul: Ser Yayıncılık
- Yıldız, S.M. (2002). *Futbolda Kaleci Teknik Taktik Kondisyon Alıştırmalar*, Ankara: Nobel Yayınevi, 12.
- Yıldırım, A. (2018). *6 Yaş Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Cesaret Temelli Değerler Eğitimi Uygulamalarının Etkililiği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 523174, İstanbul
- Yıldız, A.B. (2017). *Sporcuların Zihinsel Dayanıklılık ve Öz Yeterlilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 471280, Ankara.
- Yıldız, A.B., ve Yılmaz, B. (2017, Kasım). “Sporcularda zihinsel dayanıklılık ve öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi”. *15.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, Antalya.
- Yıldız, M.E. (2019). *Kış Sportu ile Uğraşan Sporcuların Psikolojik Becerilerinin İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Kış Sportları ve Spor Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 553582, Erzurum
- Yüce, A. (2013). *Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Futbol Oynayan Yabancı Futbolcu Sayısının Spor Kamuoyu Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 334226, Ankara
- Yücel, E.O. (2003). *Taekwondocuların Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Müsabakalardaki Başarılarına Etkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 138115, Ankara.
- Zelyurt, M.K. (2017). *Futbolda Şiddet ve Taraftarlık*, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler

SIYASAL PARTİLER VE TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN ANATOMİSİ

Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ

SİYASAL PARTİLER
VE
TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN ANATOMİSİ
Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ

Yayın No.: 981
ISBN: 978-625-433-334-7
E-ISBN: 978-625-433-335-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da
fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak
faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları
kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadic@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -minemetin@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ündücü, Arıkoğlu, Cemile

Siyasal Partiler ve Türkiye İşçi Partisi'nin Anatomisi / Cemile Arıkoğlu Ündücü

1. Basım, VI + 162 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-334-7

E-ISBN: 978-625-433-335-4

1. Siyasal Partiler 2. Örgütlenme 3. Türkiye İşçi Partisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 47381
İvogsan 1518. Sokak 2730 Mat-Sit İş Merkezi Östım, Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	v
BİRİNCİ KISIM	1
SİYASAL PARTİLERE GİRİŞ	1
1. SİYASET NEDİR?	3
2. SİYASAL PARTİ NEDİR?	13
3. SİYASAL PARTİLERİN KÖKENLERİ	19
3.1. Partilerin Ataları	23
3.2. İslam’da “Fırka”lar	25
3.3. Modern Partiler	27
4. SİYASAL PARTİLERİN İŞLEVLERİ	35
4.1. Temsil	37
4.2. Yönetici Kadroları Belirleme veya Aday Devşirme	38
4.3. Kamuoyu Oluşumunu Sağlama ve Siyasallaşma	38
4.4. Yönetme veya Hükûmet Etme	39
4.5. Hükûmeti Denetleme ve Eleştiri	40
5. PARTİ ÖRGÜTÜ TİPLERİ	41
5.1. Komite:	41
5.2. Ocak:	42
5.3. Hücre	42
5.4. Milis:	43
6. PARTİ ÖRGÜTÜNÜN UNSURLARI	45
7. PARTİLERİN TİPOLOJİSİ	49
7.1. Yapılarına Göre Partiler (Kadro- Kitle Partileri)	49
7.2. İşlevlerine Göre Partiler (Temsil- Bütünleştirici Partiler)	52
7.3. İdeolojilerine Göre Partiler (Sağ ve Sol Partiler)	52
7.4. Yeni Parti Tipolojileri (Kartel, Medya ve Korsan Partileri)	54
8. PARTİ SİSTEMLERİ	59
8.1. Tek Parti Sistemleri	62
8.1.1. Totaliter Tek Parti Sistemleri	62

8.1.2. Otoriter Tek Parti Sistemleri	63
8.2. Hâkim Parti	64
8.3 İki Partili Sistemler	67
8.4. Çok Partili Sistemler	70
8.4.1. İlmli Çok Partili Sistemler.....	70
8.4.2. Kutuplaşmış Çok Partili Sistemler.....	71
9. PARTİLERİN ULUSLARARASI ALANDA GELİŞMELERİ	73
9.1. Enternasyonal Hareketleri	74
9.2. Arap Enternasyonalizmi: “Baas” Örneği	78
İKİNCİ KISIM	81
TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ’NİN ANATOMİSİ	81
1. KÖKEN	85
2. KURAMSAL ÇERÇEVE: LENİNİST PARTİ MODELİ	101
3. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (1961-1971).....	107
3.1. Tezler	109
3.1.1. Ekonomik Yapı, Üretim Tarzı ve Toplumsal Sınıflar.....	110
3.1.2. Tarih Tezi	114
3.1.3. İktidar Stratejisi ve Sosyalizm Tanımı.....	117
3.2. Örgüt yapısı.....	122
3.3. Seçimler	125
4. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (1975-1981).....	131
4.1. Tezler	132
4.2. Örgüt Yapısı.....	135
4.3. Seçimler	136
5. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (2017 - ...).....	141
5.1. Tezler	143
5.2. Örgüt Yapısı.....	145
5.3. Seçimler	146
6. SONUÇ	151

KAYNAKÇA

- Akçalı, Nazif, Siyaset Bilimine Giriş, Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, İzmir, 1991.
- Aksakal, Hasan, “Güler Yüzlü Bir Sosyalist, İlkeli Bir Siyasetçi: Mehmet Ali Aybar’ın Türk Siyasal Yaşamındaki Yeri ve Önemi”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 20, s. 79-102, 2009.
- Aren, Sadun, “Demokrasi Ve Sosyalizm”, Yön, Sayı: 34, s. 3, 1962.
- Aren, Sadun, “Meselelerimizin Asıl Çözüm Yolu” Sosyal Adalet, Sayı: 9, s. 3, 1963.
- Aren, Sadun, “Sosyalist Eylem Sorunu”, Tüm, Sayı: 2, s. 7, 1968.
- Atılğan, Gökhan, “Sanayi Kapitalizminin Şafağında (1960-1971)”, Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Siyasal Hayat, Yayına Hazırlayanlar: Atılğan, Gökhan, Saraçoğlu, Cem ve Uslu, Ateş, s. 521-663, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2019b.
- Atılğan, Gökhan, “Türkiye’de Sosyalist Düşüncenin İlk Çizgileri: Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm”, Mühürler, s. 11-58, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.
- Aybar, Mehmet Ali, “Sosyalizmi Halk Kurar”, Dönüşüm, Sayı: 6, s. 3, 1966
- Aybar, Mehmet Ali, Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968.
- Aybar, Mehmet Ali, Türkiye İşçi Partisi Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Aydınoğlu, Ergun, Türk Solu (1960-1971), Belge Yayınları, İstanbul, 1992.
- Babacan, Neşe Deniz, “Neo-Likidasyonun Yeni Adresi HDP ve Liberal Demokrasi”, Gazete Manifesto, [https:// gazetemanifesto.com/](https://gazetemanifesto.com/) 2020/

- pusula-neo-likidasyonun-yeni-adresi-hdp-ve-liberal-demokراسi-335893/, 16.02.2020, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- Ball, Alan, Peters, Guy, Çağdaş Siyaset ve Yönetim, (çev.) Nil Uzun ve Nurray Bozbora, Yayın Odası, İstanbul, 2007.
- Baş, Erkan, Yaşamak İçin Sosyalizm, İleri Kitaplığı, İstanbul, 2021.
- BirGün, “TKP Demokrasi İttifakı Toplantılarına Katılmama Kararı Aldı”, BirGün Gazetesi, <https://www.birgun.net/haber/tkp-demokراسi-ittifaki-toplantilarina-katilmama-karari-aldi-378225>, 23.02.2022, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- Boran, Behice, “İlerici Güçlerin İşbirliği ve Sosyalizm”, Dönüşüm, Sayı: 12, s. 4-5, 1967.
- Boran, Behice, “Sosyalist Hareketin Sorunları” Tüm, Sayı: 1, s. 8, 1968.
- Boran, Behice, “Türkiye İşçi Partisi 1961~71”, Yürüyüş, Sayı: 67, s. 8-11, 1976.
- Boran, Behice, “Türkiye İşçi Partisinin Niteliği Üzerine” Emek, Sayı: 20, s. 6-7, 1970.
- Boran, Behice, Türkiye ve Sosyalizm Sorunları, Yordam Kitap, İstanbul, 2016.
- Boratav, Korkut, Türkiye İktisat Tarihi (1908-2009), 16. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2012.
- Bottomore, Tom, Marxist Düşünce Sözlüğü, (çev.) Mete Tunçay, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.
- Burkay, Kemal, “Devrim Mi Küçük Burjuva Çizgisi Mi?”, Emek, Sayı: 26, s. 8-9, 1970.
- Carr, e. Hallett, Komintern'in Alacakaranlığı 1930-1935, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Cumhuriyet, “TKP’li Kemal Okuyan: Ortaklığı Mümkün Görmedik”, Cumhuriyet Gazetesi, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/tkpli-kemal-okuyan-ortakligi-mumkun-gormedik-1901386>, 20.01.2022, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- Çam, Esat, Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul, 2002.

- Çavdar, Tevfık, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950), 4. Baskı, 1. Cilt, İmge Kitabevi, Ankara, 2008.
- Çulhaoğlu, Metin, "Milli Demokratik Devrim, Sosyalist Devrim Ve Türkiye Bir Kör Gidiş", Emek, Sayı: 26, s. 4-6, 1970.
- Daver, Bülent, Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993.
- Dumrul Uygur, Günay, Türkiye İşçi Partisi (1961-1971), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.
- Durgun, Sezgi, "Siyasi Partiler ve Parti Sistemleri", Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Yüksel taşkın (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Duverger, Maurice, Politikaya Giriş, (çev.) Samih Tiryakioğlu), Varlık Yayınevi, İstanbul, 1964.
- Duverger, Maurice, Siyasal Partiler, (çev.) Ergun Özbudun, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.
- Emek, "TİP IV. Büyük Kongre Kararları", Emek, Sayı 7, s. 1-9, 1970.
- Enç, Uğur, AYM'den TİP'e Müjdeli Haber: TİP Yoluna Devam Edecek, Sözcü Gazetesi, [https:// web. archive. org/ web /201808 17141 410/ https://www.sozcu.com.tr/2018/gu ndem/aymden-tipe-mujdeli-haber-tip-yoluna-devam-edecek-2577763/](https://web.archive.org/web/20180817141410/https://www.sozcu.com.tr/2018/gu_ndem/aymden-tipe-mujdeli-haber-tip-yoluna-devam-edecek-2577763/), 16.08.2018, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).
- Erik, Şaban, "Aybar ve Ettikleri", Emek, Sayı: 16, S. 4-5, 1969.
- Eroğul, Cem, "Siyaset", Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler, Gökhan Atılğan ve Atilla Aytekin (ed.), Yordam Kitap, İstanbul, 2020.
- Ersan, Vehbi, 1970'lerde Türkiye Solu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Evrensel, "Bir Araya Gelen 8 Partiden Açıklama: Ortak Mücadeleyi Güçlendireceğiz", Evrensel Gazetesi, [https://www. evrensel. net/ haber/ 452984/bir-araya-gelen-8-partiden-aciklama-ortak-mucadeleyi - guclendirecegiz](https://www.evrensel.net/haber/452984/bir-araya-gelen-8-partiden-aciklama-ortak-mucadeleyi-guclendirecegiz), 18.01.2022, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).

- Gökay, Bülent, Emperyalizm ve Bolşevizm Arasında Türkiye, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006.
- Gültekin, Berkant, “TKP Neden Bölündü?”, BirGün Gazetesi, <https://www.birgun.net/haber/tkp-neden-bolundu-66287>, 29.07.2014, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).
- Güner, Atilla, “TİP Sözcüsü Sera Kadıgil: Üçüncü İttifak HDP’siz Olmaz” Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/20211122/tip-sozcusu-sera-kadigil-ucuncu-ittifak-hdpsiz-olmaz-1051023137.html>, 22.11.2021, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- Güngören, Cavit Emir, Türkiye Aşırı Solunda Devrim Metodu Düşüncesi (1960-1971), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2020.
- Heywodd, Andrew, Siyaset, (çev.) Fahri Bakırcı, BB101 Yayınları, Ankara, 2018.
- Kabasakal, Mehmet, Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908- 1960), Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Kangchuan, Du, Jingzhi, Li, Dünya Sosyalist ve Komünist Akımın Tarihi I, Canut Yayın Evi, İstanbul, 2015.
- Kapani, Münici, Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995.
- Konukçu, Yasemin, “Baas”çılığın Türk Dış Politikasına Etkisi, Lectio Socialis, cilt 3, sayı 1, 2019, ss. 47-58.
- Küçük, Yalçın, Aydın Üzerine Tezler (1830-1980), 1. Baskı, 5. Cilt, Tekin Yayınevi, Ankara, 1988.
- Küçük, Yalçın, Türkiye Üzerine Tezler (1908-1998), 3. Cilt, Tekin Yayınevi, Ankara, 2005.
- Lenin, Vladimir, Ne Yapmalı?, (çev.) Muzaffer Ardos, 3. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1990.
- Lipson, Leslie, Demokratik Uygarlık, (çev.) Haldun Gülalp ve Türker Alkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984.
- Marx Karl ve Engels Friedrich, Komünist Manifesto, Çeviren: Murat Demir, Nilüfer Yayıncılık, Ankara, 2016.

- Ozan, Ebru Deniz, “İki Darbe Arasında Kriz Sarmalı”, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Siyasal Hayat*, Yayına Hazırlayanlar: Atılğan, Gökhan, Saraçoğlu, Cem ve Uslu, Ateş, s. 663-753, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.
- Özdağ, Ümit, İkinci Tek Parti Dönemi, Kripto Kitaplar, Ankara, 2011.
- Özbudun, Ergun, “M. Duverger’in Siyasal Partileri ve Siyasal Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 21, 1-4, 1964, ss. 23-51.
- Özbudun, Ergun, Siyasal Partiler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, No:440, 1979.
- Özdemir, Hikmet, Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986.
- Perinçek, Doğu, Anayasa ve Partiler Rejimi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1985.
- Sarıbay, Ali Yaşar, 99 Soruda Siyasal Partiler, Radikal, 1997.
- Savran, Sungur, Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri (1908-1980), 1. Cilt, 4. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2016.
- Sayarı, Sabri, “Siyasal Partiler ve Parti Sistemleri”, Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar, Sabri Sayarı, Hasret dikici Bilgin (ed.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018.
- Sayılgan, Aclan, Türkiye’de Sol Hareketler, 5. Baskı, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2009.
- Selik, Mehmet, “Türkiyede Sosyalizm Tartışmaları “Ara tabakalar” veya “Ara Tabakalar = Devlet” Teorisi”, Emek, Sayı: 2, S. 12-13, 1969a.
- Selik, Mehmet, “Türkiyede Sosyalizm Tartışmaları”, Emek, Sayı: 1, s. 12-13, 1969b.
- Sokullu, Ebru Canan, İtalyan Siyaseti, Popülizm ve Beş Yıldız Hareketi, EURO Politika, 2018, ss. 15-38.
- Sol, “Ahmet Şık’tan İttifak İsmi Açıklaması: Sol Derseniz Daraltırsınız”, Sol Haber, <https://haber.sol.org.tr/haber/ahmet-siktan-ittifak-ismi->

- aciklamasi-sol-derseniz-daraltirsiniz-326576, 18.02.2022, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- Sol, “Kemal Okuyan’dan İttifak Açıklaması: Yol Almamız Sanıyoruz Bazılarını Rahatsız Etti”, Sol Haber, [https://haber.sol.org.tr/ haber/kemal-okuyandan-ittifak-aciklamasi-yol-almamiz-saniyoruz-bazilarini-rahatsiz-etti-318779](https://haber.sol.org.tr/haber/kemal-okuyandan-ittifak-aciklamasi-yol-almamiz-saniyoruz-bazilarini-rahatsiz-etti-318779), 20.11.2021, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- Sputnik, “Erkan Baş ile Barış Atay HDP’den Ayrılarak TİP’e Katıldı”, Sputnik, https://tr.sputniknews.com/20181007/erkan-bas-baris-atay-hdp-ayrilarak-tip-katildi-1035553_284.html, 07.10.2018, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- Şener, Mustafa, Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2015.
- Tanör Bülent, Boratav Korkut ve Akşin Sina, Türkiye Tarihi (Bugünkü Türkiye 1980-2003), 5. Cilt, 8. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Tekin, Yusuf, “Türkiye’de İlk Sosyalist Hareket “İştirak Çevresinin” Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir İnceleme”, Ankara SBF Dergisi, Cilt 57, Sayı 4, 2002, s. 171-185.
- Temür, Haydar, “Kendi Yayınları Çerçevesinde Osmanlı Sosyalist Fırkası Çevresinin Fikirleri” Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 60, 2017, ss. 233-276.
- Teziç, Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1991.
- TİP, Gel Kardeşim Çağrı Metni, <https://tip.org.tr/temel-belgeler/gel-kardesim-cagri-metni/>, 13.02.2018, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).
- TİP, Parti Tüzüğü, <https://tip.org.tr/tuzuk/>, Tarihsiz(b), (Erişim Tarihi: 06.03.2022).
- TİP, Sorunlarımız Görevlerimiz Tek Parti Tek Cephe, 2. Baskı, Türkiye İşçi Partisi Yayınları, İstanbul, 1980.
- TİP, Türkiye İşçi Partisi Devrim Programı, <https://tip.org.tr/program/>, Tarihsiz(a) (Erişim Tarihi: 06.03.2022)

- TİP, Türkiye İşçi Partisi Program ve Tüzüğü, 2. Baskı, Türkiye İşçi Partisi Yayınları, İstanbul, 1975.
- TİP, Türkiye İşçi Partisi Programı, Ersa Matbaacılık, İstanbul, 1964.
- TİP, Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü, 8. Baskı, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1969.
- Trotskiy, Lev Davidoviç, İhanete Uğrayan Devrim, (çev.) Kolektif, Alef Kitaplığı, İstanbul, 2006.
- Tunaya, Tarık Zafer, Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, 5. Baskı, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, İstanbul, 1982.
- Tunaya, Tarık Zafer, Türkiye’de Siyasal Partiler (II. Meşrutiyet Dönemi 1908-1918), 1. Cilt, 2. Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988a.
- Tunaya, Tarık Zafer, Türkiye’de Siyasal Partiler (Mütareke Ortamı 1918-1922), 2. Cilt, 2. Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988b.
- Tunçay, Mete, Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925), 1. Cilt, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1978.
- Tüm İktisatçılar Birliği, Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi, Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları, Ankara, 1976
- Türkiye İşçi Partisi Radyo Konuşmaları, Yurt Sorunları ve Çözüm Yolu, Ankara İli Araştırma ve Yayın Bürosu Yayınları, Ankara, 1964.
- Türkiye İşçi Partisi, Seçim Bildirisi, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1965.
- Türkiye Komünist Fırkası, “Türkiye Komünist Fırkası Programı”, TKP Tarihi ve Mustafa Suphi’nin Hayatı, Nokta Kitap, İstanbul, Tarih-siz(a), ss. 43-60.
- Türkiye Komünist Fırkası, “Türkiye Komünist Fırkası Faaliyet Programı”, TKP Tarihi ve Mustafa Suphi’nin Hayatı, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz(b), ss. 63-83.
- T24, “TİP Başkanı Erkan Baş: Hedefimiz Üçüncü Bir İttifak İle En Az yüzde 3 Oy Almak; HDP’ye Teklifimizi Sunduk” T24, [https:// t24. Com .tr/haber/tip-baskani-erkan-bas-hedefimiz-ucuncu-bir-ittifak-](https://t24.com.tr/haber/tip-baskani-erkan-bas-hedefimiz-ucuncu-bir-ittifak-)

ile-en-az-yuzde-3-oy-almak-hdp-ye-teklifimizi-sunduk,1007082,
10.01.2022, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).

Uslu Ateş ve Aytekin Attila, “Burjuva Devriminin ve Savaşın Belirsiz Sınırlarında”, Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Siyasal Hayat, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2019, ss. 95-200.

Ünsal, Önder Erol, Etiket: Korsan Parti nedir?, 2013, [https:// iprgezgini.org/ tag/korsan-parti-nedir/](https://iprgezgini.org/tag/korsan-parti-nedir/).

Vatan Partisi Parti Programı, Hikmet Kıvılcımlı’nın Hayatı ve Eserleri, Yazar: Tufan, Tarkan, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz, ss. 67-96.

Yanardağ, Merdan, Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi, 1. Baskı, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1988.

Yaşlı, Fatih, Antikomünizm Ülkücü Hareket Türkes, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.

Yurtsever, Haluk, Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu (1960-1980), 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2016.

BİLGİ, İKTİDAR VE POLİTİKA ALANININ İNŞASI: TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE KURULUŞLARI

Mehmet Münip Babur

BİLGİ, İKTİDAR VE POLİTİKA ALANININ İNŞASI: TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE KURULUŞLARI

Mehmet Münip Babur

Yayın No.: 1127

ISBN: 978-625-433-612-6

E-ISBN: 978-625-433-613-3

Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mervin S. Adal -mervin@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Babur, Münip, Mehmet.

Bilgi, İktidar Ve Politika Alanının İnşası: Türkiye'de Düşünce Kuruluşları

1. Basım, VIII + 252 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-612-6

E-ISBN: 978-625-433-613-3

1. Düşünce Kuruluşları,	2. Bilgi ve Yeni Bilgi Üretimi
3. İktidar	4. Politika Alanının İnşası

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

- İÇİNDEKİLER -

ÖN SÖZ	v
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1

DÜNYADA DÜŞÜNCE KURULUŞLARI.....	1
1.1. DÜŞÜNCE KURULUŞU TANIMLARI	9
1.2. TARİHSEL SÜREÇ.....	17
1.3. TİPOLOJİLER	23
1.4. DÜNYADA DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ GENEL GÖRÜNÜMÜ (PANORAMASI).....	40

BÖLÜM 2

TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE KURULUŞLARI	45
2.1. İŞLEVSEL KONUMLANDIRMA VE ADLANDIRMA ÇABALARI	46
2.2. TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ TÜRLERİ	54
2.3. TARİHSEL SÜREÇ.....	58
2.3.1. Birinci Dönem (1960-1990 yılları arası).....	60
2.3.2. İkinci Dönem (1990-2000 yılları arası)	65
2.3.3. Üçüncü Dönem (2000'lerden günümüze).....	70
2.4. DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ SORUNLARI	77
2.4.1. Hukuki Yapılanma Sorunları	78
2.4.2. Entelektüel İş Gücü Sorunları.....	80
2.4.3. Finansman/Gelir Sorunları.....	84
2.4.4. Bilgi Kaynakları Sorunları.....	90
2.5. DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ PAYDAŞLARLA İLİŞKİLERİ	91
2.5.1. Düşünce Kuruluşu Siyaset İlişkisi	91
2.5.2. Düşünce Kuruluşu Devlet (Bürokrasi) İlişkisi	100
2.5.3. Düşünce Kuruluşu Sermaye İlişkisi.....	107

2.5.4. Düşünce Kuruluşu Sivil Toplum İlişkisi.....	110
2.5.5. Düşünce Kuruluşu Üniversite İlişkisi	116
2.5.6. Düşünce Kuruluşu Medya ve Kamuoyu İlişkisi	126
2.6. TÜRKİYE’DE DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ GENEL GÖRÜNÜMÜ	137

BÖLÜM 3

BİLGİ, İKTİDAR VE POLİTİKA ALANININ İNŞASINDA

DÜŞÜNCE KURULUŞLARI.....	143
3.1. KÜRESELLEŞME YERELLEŞME	143
3.2. BİLGİ TOPLUMU VE YENİ BİLGİ ÜRETİMİ	151
3.3. DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ ETKİ/NÜFUZ OLUŞTURMASI	159
3.4. YENİ BİLGİ İKTİDAR İLİŞKİLERİ VE DÜŞÜNCE KURULUŞLARI	173
3.5. DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ BAĞIMSIZLIK İMKAN VE SINIRLILIKLARI.....	195
SONUÇ	201
KAYNAKÇA.....	225
ÖZ GEÇMİŞ	251

KAYNAKÇA

- Abelson, D.E. (2018). *Do think tanks matter? Assessing the impact of public policy institutes*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Abelson, D. E. and Carberry, C. M. (1997). *Policy experts in presidential campaigns: a model of think tank recruitment*. Presidential Studies Quarterly, 27(4), 679-697.
- Adivar, A. A. (1987). *Tarih boyunca ilim ve din*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği: felsefi fragmanlar*. İstanbul: Kabalcı Yayınları
- Akdoğan, Y. (2003). *Muhafazakâr demokrasi*. Ankara: Ak Parti Yayınları
- Akdoğan, Y. (2004). *Ak Parti ve muhafazakâr demokrasi*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Akter, A. (2009), Türkiye'de stratejik araştırmalar üzerine bazı düşünceler. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 4-16.). Ankara: Nobel Yayınları
- Akyüz, Y. (2008). *Türk eğitim tarihi: M.Ö. 1000 – M.S. 2008*. Ankara: Pegem Akademi
- Alemdar, Z. (2009). Akademisyenle politikacı arasında kalmadan: Yeni bir anlayışla Avrasya politikalarına bakmak. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 17-21). Ankara: Nobel Yayınları
- Altbach, P. G. (2004). Globalisation and the university: myths and realities in an unequal world. *Tertiary Education and Management* içinde 10(1), 3-25.
- Althusser, L. (2010). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları
- Altınbaş, D. (2009). İyi bir think tank, iyi bir think tanker. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 22-30). Ankara: Nobel Yayınları
- Aras, B., Toktaş, Ş. ve Kurt, Ü. (2010). *Araştırma merkezlerinin yükselişi: Türkiye'de dış politika ve ulusal güvenlik kültürü*. Ankara: SETA Yayınları
- Archer, J. (1998). *Dördüncü güç*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Aristoteles (2014). *Metafizik*. İstanbul: Sosyal Yayınları
- Arlı, A. (2016). Yükseköğretimde büyüme, farklılaşma ve reorganizasyon: İstanbul örneği (1980-2015). *Sosyoloji Konferansları*, (54), 199-243.
- Arslan, E. (2009). Düşünce Kuruluşlarının Türkiye Serüveni. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma*

merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde (s. 31-36), Ankara: Nobel Yayınları

Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi [ASAM]. (2019). <http://asam.org.tr/> (erişim tarihi: 02.04.2019).

Aydınlı, E. (2009). Ersel Aydınlı ile söyleşi. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 38-44). Ankara: Nobel Yayınları

Ayman, S. G. (2009). Üniversitelerde kurulan stratejik araştırma merkezleri: Boğaziçi Üniversitesi -TÜSİAD Dış Politika Forumu (DİF) örneği. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 45-56). Ankara: Nobel Yayınları

Babur, M. M. (2021a). Bir Temsil Alanı Olarak Türkiye’de Düşünce Kuruluşları. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23 (1), 1-19. DOI: 10.32709/akusosbil.833017

Babur, M. M. (2021b). Bilginin Ticarileşmesi: Düşünce Kuruluşları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (68), 106-132.

Bağcı, H. ve Aydın, A. (2009). Dünyada ve Türkiye’de düşünce kuruluşu kültürü. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 57-123). Ankara: Nobel Yayınları

Bauman, Z. (2008). *Liquid times living in an age of uncertainty*. Cambridge: Politiy Press

Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: toplumsal sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Bauman, Z. (2013). *Sosyolojik düşünmek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Beck, U. (2011). *Risk toplumu: başka bir modernliğe doğru*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Belge, M. (2007). *Batılılaşma*. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.) (2007). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt 3 modernleşme ve batıcılık içinde* (s.43-73). İstanbul: İletişim Yayınları

Bell, D. (1999). *The coming of post -industrial society: a venture in social forecasting*. New York: Basic Books

Benhabib, Ş. (1999). *Modernizm, evrensellik ve birey*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Berkes, N. (2003). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Bernal, J. D. (2011). *Bilimin toplumsal işlevi*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Bilhan, M. (2009). Stratejik araştırma merkezleri konusunda bazı görüşler. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 131-143). Ankara: Nobel Yayınları

Bora, T. (2006). Muhafazakâr yerlilik söylemi. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.) (2006). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt 5 muhafazakârlık içinde* (s.445-464). İstanbul: İletişim Yayınları

- Bourdieu, P. (1995). *Pratik nedenler: eylem kuramı üzerine*. İstanbul: Kesit Yayınları
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon üzerine*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Bourdieu, P. (2006). *Karşı ateşler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Bilimin toplumsal kullanımları: bilimsel alanın klinik bir sosyolojisi için*. Ankara: Heretik Yayınları
- Bourdieu, P. (2018). *Zihinsel yapıları altüst eden keşmekeşin bilimi sosyoloji*. <https://www.youtube.com/watch?v=NvET5HFIKvY>, (erişim tarihi: 13.06.2019).
- Bourdieu P. ve Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. İstanbul: İletişim Yayınları
- British Broadcasting Company [BBC]. (2018). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46349417> (erişim tarihi: 21.12.2018)
- British Broadcasting Company [BBC]. (2019). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43908747> (erişim tarihi: 22.02.2019)
- Bulut, A. T. ve Güngör, F. A. (2009). Think tankler ve dış politika: Türkiye ve ABD örneği. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s.262-280). Ankara: Nobel Yayınları
- Campbell, J. L. and Pedersen, O. K. (2011). Knowledge regimes and comparative political economy. D. Beland ve R. H. Cox (2011). *Ideas and Politics in Social Science Research* 167: 172-90. New York: Oxford University Press.
- Campbell, J. L. (1998). Institutional analysis and the role of ideas in political economy. *Theory and society*, 27(3), 377-409.
- Castells, M. (2005). The network society from knowledge to policy. M. Castells and G. Cardoso (Eds.) (2005). *The network society from knowledge to policy* içinde (s. 3-22). Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür cilt 1, ağ toplumunun yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Caşın, M. H. (2009). Güvenlik stratejisi düşüncesindeki değişimin yeniden formüle edilmesi. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 145-171). Ankara: Nobel Yayınları
- Comte, A. (1964). Pozitif felsefe dersleri. *İstanbul University Journal of Sociology*, 2(19-20), 213-258.
- Corner, J. (2007). Media, power and political culture. E. Devereux (Ed.). *Media debates* içinde (s. 211-226). London: Sage
- Cömert, S. (2009). Stratejik araştırma merkezleri ve araştırma kültürü. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 172-187). Ankara: Nobel Yayınları

- Clawson, D. and Clawson, M. A. (1987). Reagan or business? Foundations of the new conservatism. M. Schawartz (Ed.). (1987). *The structure of power in America: the corporate elite as a ruling class* içinde 201-17. New York: Holmes & Meier Pub.
- Croteau, D. and Hoynes, W. (2012). *Media /society: industries, images and audiences*. London: Sage Publications
- Curaj, A., Scott, P., Vlasceanu, L., and Wilson, L. (Eds.). (2012). *European higher education at the crossroads: between the Bologna process and national reforms*. Springer Science & Business Media.
- Çağlar, İ., Akdemir, K. H. ve Toker, S. (2019). *Uluslararası medya kuruluşlarının Türkiye Uzantıları*. İstanbul: SETA Yayınları
- Çaycı, S. (2009). Türkiye'nin milli güvenliği açısından düşünmenin önemi. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 188-190). Ankara: Nobel Yayınları
- Çeçen, A. (2009). Türkiye'de düşünce kuruluşları. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 191-196). Ankara: Nobel Yayınları
- Çelik, Z., ve Gür, B. S. (2014). Neden yükseköğretim reformu gerekli. *Yeni Türkiye*, 58, 719-724.
- Denham, A. and Garnett, M. (2015). *British think tanks and the climate of opinion*. London: UCL Press
- Drucker, P.F. (1994). *Kapitalist ötesi toplum*. İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Duverger, M. (1995). *Siyaset sosyolojisi*, İstanbul: Varlık Yayınları
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Ediger, V. Ş. (2009). Türk think tankı'nın olgunlaşma dönemine doğru. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 197-208). Ankara: Nobel Yayınları
- Edwards, M. (2014). *Civil society*, Cambridge: Polity Press
- Efegil, E. (2009). Türkiye'deki düşünce kuruluşları üzerine düşünceler. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 208-215). Ankara: Nobel Yayınları
- Ergun, A. (2009). Üniversitede alan araştırmaları: Karadeniz ve Orta Asya Ülkeleri Araştırma Merkezi örneği. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 215-220). Ankara: Nobel Yayınları

- Ergüvenç, Ş. (2009). Türkiye’de stratejik araştırma kültürü üzerine bir gözlem. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 221-224). Ankara: Nobel Yayınları
- Ersoy, A. (2009). Araştırma ve düşünce merkezi olarak ESAM. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 225-232). Ankara: Nobel Yayınları
- Ersun, Ö. (2009). Stratejik araştırma kültürü. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 233-241). Ankara: Nobel Yayınları
- Etzkowitz, H. (2013). Anatomy of the entrepreneurial university. *Social science information*, 52(3), 486-511.
- Feyerabend, P. (1999). *Yönteme Karşı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Feyerabend, P. (2015). *Bilimin tiranlığı*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Fischer, F. and Forester, J. (Eds.). (2002). *The argumentative turn in policy analysis and planning*. London: Taylor & Francis
- Fontana, A. ve Frey J. H. (1994). Interviewing: the art of science. N.A.L Denzin (Ed.) *The Handbook of qualitative research* içinde (s. 361-376). Thousand Oaks: Sage Publications
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: selected interviews and other writings 1972-1977*. New York: Pantheon Books
- Foucault, M. (1999). *Bilginin arkeolojisi*. İstanbul: Birey Yayınları
- Foucault, M. (2011). *Bilme istenci üzerine dersler: College de France dersleri (1970-1971)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. and Trow, M. (2010). *The new production of knowledge: the dynamics of science and research in contemporary societies*. London: Sage Publication
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Godin, B. and Gingras, Y. (2000). *The place of universities in the system of knowledge production*, 29 (2), 273-278.
- Gökırmak, M. (2009). Bilgi, iktidar ve üniversite. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* s. 247-260. Ankara: Nobel Yayınları

- Gür, B. S. ve Özoğlu, M., (2015). Türkiye’de yükseköğretim politikaları: erişim, kalite ve yönetim. A. Gümüş (Ed.) (2015). *Türkiye’de eğitim politikaları* içinde (s. 299-321). Ankara: Nobel Yayınları
- Güvenç, S. (2006). Türkiye’nin dış politikası ve düşünce kuruluşları. S. C. Mazlum ve E. Doğan (Ed.) (2007). *Sivil toplum ve dış politika: yeni sorunlar ve yeni aktörler* içinde (s.159-180). İstanbul: Bağlam Yayınları
- Güvenç, S. (2007). Türkiye’de düşünce kuruluşları ve uluslararası ilişkiler disiplini. *Uluslararası ilişkiler/international relations*, 4(13), 137-144.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane defterleri: tarih, politika, felsefe ve kültür sorunları üzerine seçme metinler*. İstanbul: Onur Yayınları
- Habermas, J. (1992). *Legitimation crisis*. Cambridge: Polity Press
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel eylem kuramı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Hanioğlu, M. Ş. (1992). Batılılaşma. *İslam Ansiklopedisi 21 Cilt* içinde (s.182-186). Ankara. TDV Yayınları
- Hanioğlu, M. Ş. (2018). Gölgede kalan istisnacılık. *Sabah Gazetesi*. [https:// www. sabah.com.tr/yazarlar/hanioglu/2018/09/09/golgede-kalan-istisnacilik](https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hanioglu/2018/09/09/golgede-kalan-istisnacilik). (Erişim Tarihi: 19.09.2018).
- Hansson, S. O. And Hadorn, G. H. (2016). The argumentative turn in policy analysis. *The argumentative turn in policy analysis* içinde (s. 11-35). Switzerland: Springer
- Hegel, G. W. F. (2011). *Tarih felsefesi I, giriş*. İstanbul: İdea Yayınevi
- Hepp, A. (2014), *Medyatikleşen kültürler*. İstanbul: Dipnot
- Herman, E. S. ve Chomsky, N. (2012). *Rızanın imalatı kitle medyasının ekonomi politikası*. İstanbul: BGST Yayınları
- Hernando, M. G. and Williams, K. (2018). Examining the link between funding and intellectual interventions across universities and think tanks: a theoretical framework. *International journal of politics, culture, and society*, 1-14.
- Hess, C. and Ostrom, E. (2007). Introduction: an overview of the knowledge commons. C. Hess and E. Ostrom. (2007). *Understanding knowledge as a commons* içinde (s. 3-26). Cambridge: The MIT Press.
- Hodgson, G. (2009). *The myth of american exceptionalism*. New Haven: Yale University Press
- Hürriyet Gazetesi [Hürriyet]. (2019). <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/arastirma-universitesi-ne-demek-universiteler-icin-kriterler-nasil-belirlendi-40591036> (erişim tarihi :22.02.2019)
- Jacques, P. J., Dunlap, R. E. and Freeman, M. (2008). *The organisation of denial: conservative think tanks and environmental scepticism*, <http://rsa.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09644010802055576?needAccess=true> (erişim tarihi: 21.8.2017).

- Kahraman, H. B. (2007). Bir zihniyet kurucusu olarak batılılaşma. T. Bora ve M. Gültekinil (Ed.) (2007). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt 3 modernleşme ve batıcılık içinde* (s.125-146). İstanbul: İletişim Yayınları
- Kalafat, Y. (2009). Yaşanan ve yaşatılan stratejik hayatımız. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 291-304). Ankara: Nobel Yayınları
- Kanbolat, H. ve Karasar, H. A. (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kanbolat, H. (2009). Türkiye’de düşünce merkezi kültürünün oluşum süreci: Türkiye’de dış politika ve güvenlik alanındaki düşünce merkezleri. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 305-319). Ankara: Nobel Yayınları
- Kant, I. (1874). Aydınlanma nedir? *Liberal düşünce* (2005), 10 (38-39), 225-230.
- Kantarıcı, Ş. (2009). Yirmi birinci yüzyıl Türkiye’sinde doğan sivil tabanlı yeni kurumlar: stratejik araştırma merkezleri. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 323-329). Ankara: Nobel Yayınları
- Karabulut, B. (2010). Dünyada ve Türkiye’de think tank kuruluşları: karşılaştırmalı bir analiz. *Akademik bakış* (4), 91-104
- Karaca, R. K. (2009). Askeri stratejiden strateji merkezlerine. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 331-336). Ankara: Nobel Yayınları
- Karadeniz, B. (2009). Türkiye’de düşünce üretimi. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 337-340). Ankara: Nobel Yayınları
- Karakoç, E. (2009). Türkiye’de stratejik araştırma merkezlerinin geç kurulma nedenleri hakkında bir değerlendirme. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 342-347). Ankara: Nobel Yayınları
- Karaosmanoğlu, A. L., Onulduran, E. (2009). Seyfi Taşhan, Dış Politika Enstitüsü ve Türkiye’de düşünce kuruluşu kültürünün doğuşu. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 348-352). Ankara: Nobel Yayınları
- Karasar, H. A. (2009). Türkiye’de “uzman” sıkıntısı ve stratejik düşünce kültürü. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve*

stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde (s. 354-363). Ankara: Nobel Yayınları

Karasar, N. (2009). Strateji geliştirme ve bilimsel algı. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 364-370). Ankara: Nobel Yayınları

Kaya, M. (1992). Beytühikme. *TDV İslam Ansiklopedisi 6 cilt içinde* (s.88-90).

Kerr, C. (2001). *The uses of university*. Massahcusetts: Harvard University Press

Keyder, Ç. (2005). *Memalik-i Osmaniye’den Avrupa Birliğine*. İstanbul: İletişim Yayınları

Keyder, Ç. (2014). *Türkiye’de devlet ve sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları

Keyman, F. (2004a). *Avrupa’da ve Türkiye’de sivil toplum*. https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/8685_42634_4082.pdf (erişim tarihi: 13.06.2019).

Keyman, F. (2004b). Sivil Toplum, sivil toplum kuruluşları ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, 4.

Kibaroglu, M. ve Kibaroglu, A. (2009). Stratejik araştırmalar merkezlerinin yapılması. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 378-384). Ankara: Nobel Yayınları

Kirk, R. (2001). *The conservative mind: from Burke to Eliot*. Washington: Regnery Publishing

Koçer, G. (2009). Türkiye’de stratejik düşünme /düşünce üzerine bir deneme: küreselleşme karşısında sevkülceyş. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 385-393). Ankara: Nobel Yayınları

Kodaman, T. (2009). Düşünce kuruluşları ve Türkiye’de gelişimleri. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 394-405). Ankara: Nobel Yayınları

Koellner, P. (2013). Think tanks: the quest to define and to rank them. *GIGA Focus International Edition English*, 10, ISSN 2196-3940

Köker, L. (2006). Liberal muhafazakârlık ve Türkiye. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.) (2007). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt 5 muhafazakârlık içinde* (s.274-290). İstanbul: İletişim Yayınları

Köni, H. (2009). Gelişmekte olan ülkelerde düşünce kuruluşları ve Türkiye. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 406-412). Ankara: Nobel Yayınları

Köseoglu, Ö. ve Köktaş, Ö. F. (2017). Bilgi, güç ve siyasetin kesişiminde düşünce kuruluşları: kamu politikaları bağlamında bir analiz. *Yönetim Bilimleri Dergisi* içinde 15 (30), 533-552.

- Kuhn, T. S. (1995). *Bilimsel devrimlerin yapısı*. İstanbul: Alan Yayıncılık
- Kuloğlu, A. (2009). Türkiye’de stratejik araştırma merkezlerine olan ihtiyaç. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 413-418). Ankara: Nobel Yayınları
- Kukathas, C. (1999). İslam, demokrasi ve sivil toplum. Ö. Demir (Ed.) (1999). *İslam, sivil toplum ve piyasa ekonomisi* içinde (s.21-44). Ankara: Liberte Yayınları
- Küçükömer, İ. (2009). *Sivil toplum yazıları*. İstanbul: Profil Yayıncılık
- Külebi, A. (2009). Küreselleşme çağında düşünce kuruluşları. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 419-423). Ankara: Nobel Yayınları
- Ladi, S. (2005). Globalisation, think tanks and policy transfer. D. Stone (Ed.) (2005). *Banking on knowledge: the genesis of the global development network* içinde (s.205-222). London: Routledge
- Latouche, S. (1993). *Dünyanın batılılaşması: gezegenimizin birörnekleşmesinin anlamı, önemi ve sorunları üstüne bir deneme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Leeson, P. T., Ryan, M. E. and Williamson, C. R. (2012). Think tanks. *Journal of comparative economics* 40 (2012) 62-77. United State: Elsevier
- Lefebvre, M. (2005). *Amerikan dış politikası*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Loğoğlu, F. (2009). Türkiye’de düşünce kuruluşları. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Asking questions: techniques for semistructured interviews, ps: political science & politics* içinde (s. 424-427). Ankara: Nobel Yayınları
- Marchetti, R. (Ed). (2017). *Partnership in international policy –making*. London: Palgrave Macmillan
- Mardin, Ş. (1992a). *Din ve ideoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Mardin, Ş. (1992b). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Mardin, Ş. (1992c). *Türkiye’de din ve toplumsal değişme, Bediüzzaman Said Nursi olayı*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Mardin, Ş. (2011). Operasyonel kodlarda süreklilik, kırılma ve yeniden inşa: dün ve bugün Türk İslâmî istisnacılığı. Ş. Mardin (2011). *Türkiye, İslam ve sekülerizm* içinde (s. 167-200). İstanbul: İletişim Yayınları
- McGann, J. G. (1992). Academics to ideologues: a brief history of the public policy research industry. *Political science and politics* içinde 25 (4), 733-740.
- McGann, J. G. (2005). Think tanks and policy advice in the US. Foreign Policy Research Institute, (3), 4.
- McGann, J. G. (2007). *Think tanks and policy advice in the United States, academics, advisors and advocates*. New York: Routledge
- McGann, J. G. (2009). The think tank index. *Foreing Policy* Jan/Feb 2009, (p. 82).

- McGann, J. G. ve Shull, A. (2018). Think tanks and emerging power networks. J. G. McGann (Ed.). (2018). *Think tanks and emerging power policy networks* içinde (s. 3-14). Cham: Palgrave Macmillan
- McGann, J. G. (2019). Think tanks, foreign policy, and emerging powers. J. G. McGann (ed.). (2019). *Think tanks, foreign policy and the emerging powers* içinde (s. 17-60). Cham: Palgrave Macmillan
- McGann, J. G. (2021). 2020 Global Go To Think Tank Index Report.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding media: the extensions of man*. Massachusetts: MIT Press.
- Medvetz, T. (2008). *Think tanks as an emergent field*. New York: The Social Science Research Council Magazine
- Medvetz, T. (2012). Murky power: “think tanks” as boundary organizations. D. Courpasson, D. Golsorkhi, J. J. Sallaz (Eds.) (2012). *Rethinking power in organizations, institutions, and markets research in the sociology of organizations* içinde (s. 113 – 133). Bradford: Emerald Group Publishing
- Merton, R. K. (1979). The normative structure of science. *The sociology of science: theoretical and empirical investigations* içinde 267-278.
- Miller –Cribbs, J. M. ve Cagle, B.E. (2010). Thinking about think tanks: strategies for progressive social work. *Journal of policy practice*, 9 (3-4), 284-307.
- Mills, C. W. (2007). *Toplumbilimsel düşün*. İstanbul: Der Yayınları
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar 1,2*, Ankara: Yayınodası
- Nisbet, R. (2013). *Sosyolojik düşünce geleneği*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık
- Norris, P. (2001). *Digital divide, civic engagement, information poverty and the internet worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press
- Nowotny, H., Scott, P., and Gibbons, M. (2008). *Rethinking science: power and the public in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity Press
- Nurhan, A. (2009). Gelişmekte olan ülkelerde stratejik araştırma kültürü. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 443-442). Ankara: Nobel Yayınları
- Oğuzlu, T. (2009). Türkiye’de stratejik araştırma kültürü: düşünce kuruluşlarının artan önemi ve TESEV örneği. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 444-452). Ankara: Nobel Yayınları
- Özen, Ç. (2009). Ulusal strateji üniversitesi. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 453-456). Ankara: Nobel Yayınları
- Pakin, E. (2009). Stratejik ortaklık? Amerikan stratejik araştırma merkezleri perspektifinden Türk -Amerikan ilişkileri. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türki-*

ye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde (s. 464-489). Ankara: Nobel Yayınları

Parla, T. (2009). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de korporatizm*. İstanbul: Deniz Yayınları

Pautz, H. (2011). Revisiting the think-tank phenomenon. *Public policy and administration*, 26(4), 419-435.

Plehwe, D., Neujeffski, M. And Kramer, W. (2018). Saving the dangerous idea: austerity think tank networks in the European Union. *Policy and society*, 1-18.

Proctor, R. N. and Schiebinger, L. (2008). *Agnotology: the making and unmaking of ignorance*. California: Stanford University Press

Punathambekar, A., and Scannell, P. (2013). Back to the future: media and communication studies in the 21st century. *Media, culture and society*. 35 (1), 3-8.

Rantanen, T. (2005). *The media and globalization*. London: Sage Publications

Rashdall, H. (1895). *The universities of Europe in the Middle Ages* (Vol. 1). Oxford: Clarendon Press.

Reichardt, S. (2004). Civil society a concept for comparative historical research. A. Zimmer ve E. Priller (Eds) (2004). *Future of civil society* içinde (s. 35-55). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Rich, A. and Weaver, R. K. (2000). Think tanks in the US media. *Harvard International Journal of Press/Politics*, 5(4), 81-103.

Ritzer, G. (2011). *Küresel dünya*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları*. Ankara: De ki Yayınları

Robertson, R. (1996). *Globalization: social theory and global culture*. London: Sage Publication

Ruser, A. (2018). *Climate politics and the impact of think tanks scientific expertise in Germany and the US*. Cham: Palgrave Macmillan

Said, E. (1998). *Oryantalizm*. İstanbul: İrfan Yayınları

Salas-Porras, A. and Murray, G. (2017). Think tanks and global politics: key spaces in the structure of power. New York: Palgrave Macmillan

Sartori, G. (1996). *Demokrasi teorisine geri dönüş*. Ankara: Yetkin Yayınları

Scott, J. M. (1999). Transnationalizing democracy promotion: the role of western political foundations and think –tanks. *Democratization* 6(3), 146-170.

Sennett, R. (2005). *Otorite*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Shapiro, H. T. (2005). *The larger sense of purpose: higher education and society*. Princeton: Princeton University Press

Sherrington, P. (2000). Shaping the policy agenda: think tank activity in the European Union. *Global Society*, 14(2), 173-189. Canterbury

Shoup L. H. (2015). *Wall Street's think tank: The Council On Foreign Relations and the empire of neoliberal geopolitics. 1976–2014*. NYU Press

- Siyaset Ekonomi ve Toplumsal Araştırmalar Vakfı [SETA]. (2017). [https:// www.setav.org/hakkimizda/](https://www.setav.org/hakkimizda/), (erişim tarihi: 22.08.2017)
- Siyaset Ekonomi ve Toplumsal Araştırmalar Vakfı [SETA]. (2019). [https:// www.setav.org/kamuoyuna-duyuru-3/](https://www.setav.org/kamuoyuna-duyuru-3/) (erişim tarihi: 13.07.2019)
- Slattery, M. (2007). *Sosyolojide temel fikirler*. Bursa: Sentez Yayıncılık
- Smith, J. A. (1991), *The idea brokers: think tanks and the rise of the new policy elites*. New York: The Free Press Maxwell McMillan
- Snook, I. A. (2010). *Concepts of Indoctrination (International Library of the Philosophy of Education Volume 20: Philosophical Essays*. Routledge.
- Stone, D. and Garnett, M. (1998). Introduction: think tanks, policy advice and governance. Stone, D., Denham, A. and Garnett, M. (Eds.) (1998). *Think tanks across nations: a comparative approach* içinde (s. 1-21). Manchester: Manchester University Press
- Stone, D. (2000a). Think tank transnationalisation and non-profit analysis, advice and advocacy. *Global Society*. 14(2), 153-172.
- Stone, D. (2000b). Introduction to the symposium: the changing think tank landscape. *Global Society*, 14(2), 149-152.
- Stone, D. (2005a). Think tanks and policy advice in countries in transition. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156673/adbi-dp36.pdf> (erişim tarihi: 15.10.2017).
- Stone, D. (2005b). Knowledge, power and policy. D. Stone (Ed.) (2005). *Banking on knowledge: the genesis of the global development network* içinde (s.243-260). London: Routledge
- Sönmez, M. (2009). Türkiye’de düşünce merkezlerinin kurumsallaşması. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *T Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 490-496). Ankara: Nobel Yayınları
- Sözeri, C. ve Güney Z. (2011). *Türkiye’de medyanın ekonomi politiği: sektör analizi*. İstanbul: TESEV Yayınları
- Struyk, R. J. (2002a). Management of transnational think tank networks. *International Journal of Politics, culture and Society*, 15(4), 625-638.
- Struyk, R. J. (2002b). Transnational think-tank networks: purpose, membership and cohesion. *Global Network* 2(1), 83-90.
- Suver, A. (2009). Sivil toplum nedir? H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (s. 497-498). Ankara: Nobel Yayınları
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve iktidar: Pierre Bourdieu sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, A. (2009). Sömürgecilikten günümüze think tankler ve Türkiye. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araş-*

- tırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 499-501). Ankara: Nobel Yayınları
- Şüküroğlu, M. (2009). Trafik mi köprüleri doğurur, köprüler mi trafiği çoğaltır? H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 502-505). Ankara: Nobel Yayınları
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük bilimi araştırmaları*, 29(29), 387-401
- Tester, K. (1992). *Civil society*. London: Routledge
- Tromblay, D. E. (2018). Intelligence and the intelligentsia: Exploitation of US think tanks by foreign powers. *International journal of intelligence and counterintelligence*, 31(1), 1-18.
- Tunaya, T. Z. (1998). *İslamcılık cereyanı I*. İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi
- Turner, G. (2016). *İngiliz kültürel çalışmaları*. Ankara: Heretik Yayınları
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti [TGC]. (2019). www.tgc.org.tr/18-slider/2132-tgc%E2%80%99den-gazetecilerin-fi%C5%9Flenmesine-tepki%E2%80%9Csetaraporu-fi%C5%9Fleme-belgesidir%E2%80%9D.html/ (erişimtarihi: 13.07.2019)
- Tyrrell, I. (1991). American exceptionalism in an age of international history. *The American historical review*, 1031-1055.
- Ülgen, S. (2009). Türkiye’de bir think tank olma. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 511-513). Ankara: Nobel Yayınları
- Van Dijk, T. A. (1995). The mass media today: discourses of domination or diversity? *Journal of the European Institute For Communication and Culture*, 2(2), 27-45.
- Wallerstein, I. (2006). *World –systems analysis: an introduction*. Nort Carolina: Duke University Press
- Weidenbaum, M. (2010). Measuring the influence of think tanks. *Social science and public policy*, 47 (2), 134-137
- Weaver, R. K. (1989). *The changing world of think tanks*, political science and politics, http://www.medientheorie.com/doc/weaver_changing_worlds_of_think_tanks.pdf, (erişim tarihi: 21.08.2017).
- Weaver, R. K. and McGann, J.G. (2000). Think tanks and civil societies in a time of change. R.K. Weaver ve J. G. McGann (Eds) (2017). *Think tanks and civil societies catalysts for ideas and action* içinde (s.1-36). London: Routledge Taylor & Francis Group
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum I. cilt*, İstanbul: Yarın Yayınları
- Westfall, R. S. (2000). *Modern bilimin oluşumu*. Ankara: TÜBİTAK Bilim Kitapları
- Williams, K. (2003). *Understanding media theory*. London: Arnold Publishers

- Yavuz, C. (2009). Düşünce kuruluşlarına ve stratejik araştırma merkezlerine güvenlik politikası –strateji uzmanı yetiştirilmesi. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 515-535). Ankara: Nobel Yayınları
- Yeniçeri, Ö. (2009). Stratejik düşüncenin sorunları ve Türkiye’ye yönelik stratejiler. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.) (2009). *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 536-544). Ankara: Nobel Yayınları
- Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK]. (2019). <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/> tarihce, (erişim tarihi: 04.06.2019)
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye’nin tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE VE TÜRKİYE'DE İŞVERENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Dr. Berrin Gökçek Yılmaz

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE VE TÜRKİYE'DE İŞVERENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Dr. Berrin Gökçek Yılmaz

Yayın No: 1028

ISBN: 978-625-433-420-7

E-ISBN: 978-625-433-421-4

Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Dilek Gezgın -dilek@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yılmaz, Gökçek, Berrin.

Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülüğü / Berrin Gökçek Yılmaz

1. Basım, XII + 162 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, izin yok.

ISBN: 978-625-433-420-7

E-ISBN: 978-625-433-421-4

1. İş Sağlığı 2. İş Güvenliği 3. Eğitim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65 - Sipariş: siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖN SÖZ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ KAVRAMI, AMACI VE ÖNEMİ.....	1
1.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Kavramı.....	1
1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminin Amacı	3
1.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminin Önemi	4
2. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ YÜKÜMLÜLÜĞÜNE İLİŞKİN ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	7
2.1. Birleşmiş Milletler Düzenlemeleri	7
2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Düzenlemeleri	8
2.2.1. Bildirgeler.....	8
2.2.2. Sözleşmeler.....	9
2.3. Avrupa Konseyi Düzenlemeleri.....	14
2.4. Avrupa Birliği (AB) Düzenlemeleri	17
2.4.1. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı	17
2.4.2. Avrupa Birliği Direktifleri	17
3. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ YÜKÜMLÜLÜĞÜNE İLİŞKİN ULUSAL DÜZENLEMELER.....	18
3.1. Anayasa.....	18
3.2. Kanunlar.....	19
3.2.1. Türk Borçlar Kanunu	19
3.2.2. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu	20
3.2.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu.....	20
3.3. Yönetmelikler	22
3.4. Yürürlükten Kaldırılan Düzenlemeler	24
3.4.1. İş Kanunu.....	24
3.4.2. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü.....	24
3.4.3. Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük	25
3.4.4. Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirlere Hakkında Tüzük	25

İKİNCİ BÖLÜM

AB DİREKTİFLERİNDE İŞVERENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

4. 89/391/EEC SAYILI İŞTE ÇALIŞANLARIN SAĞLIK VE GÜVENLİKLERİNİ İYİLEŞTİRMeye YÖNELİK TEDBİRLER ALINMASINA İLİŞKİN KONSEY DİREKTİFİ (ÇERÇEVE DİREKTİF)	27
4.1. Çerçeve Direktifin Genel Esasları.....	27
4.1.1. Çerçeve Direktifin Amaç ve İlkeleri.....	27
4.1.2. Çerçeve Direktifin Kapsamı	28
4.1.3. Çerçeve Direktifin İşverene Getirdiği Yükümlülükler	28
4.2. Çerçeve Direktifin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimine İlişkin Esasları.....	30
4.2.1. Çalışanların Eğitimi ve Bilgilendirilmesi Konusunda İşverenin Yükümlülükleri.....	30
4.2.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri Konusunda Çalışanların Yükümlülükleri.....	31
5. ÇERÇEVE DİREKTİF KAPSAMINDAKİ BELİRLİ RİSKLER VE KONULARA ÖZEL DİREKTİFLER.....	32
5.1. 89/654/EEC Sayılı İşyerlerinde Asgari Sağlık ve Güvenlik Koşullarının Sağlanmasına İlişkin Konsey Direktifi	32
5.2. 89/656/EEC Sayılı Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerinde Çalışanlar Tarafından Kullanılması İçin Asgari Güvenlik ve Sağlık Gerekleri Hakkında Konsey Direktifi	33
5.3. 90/269/EEC Sayılı Çalışanların Özellikle Sırt İncinmelerine Neden Olabilecek El ile Yükleme ve Boşaltma İşlerinde Asgari Sağlık ve Güvenlik Koşullarının Sağlanması Hakkında Konsey Direktifi.....	33
5.4. 90/270/EEC Sayılı Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Asgari Sağlık ve Güvenlik Gereklerine İlişkin Konsey Direktifi	34
5.5. 92/57/EEC Sayılı Geçici veya Hareketli İnşaat Sitelerinde Asgari Sağlık ve Güvenlik Gereklerine İlişkin Konsey Direktifi.....	35
5.6. 92/58/EEC Sayılı İşyerinde Sağlık ve Güvenlik İşaretleri İçin Asgari Koşullara İlişkin Konsey Direktifi	35
5.7. 92/91/EEC Sayılı Sondaj Yoluyla Maden Çıkaran İşyerlerinde Çalışanların Sağlığının Korunması ve İş Güvenliğinin İyileştirilmesine İlişkin Asgari Şartlar Hakkındaki Konsey Direktifi.....	36
5.8. 92/104/EEC Sayılı Yer Üstü ve Yer Altı Maden İşyerlerinde Çalışanların Sağlığının Korunması ve İş Güvenliğinin İyileştirilmesine İlişkin Asgari Şartlar Hakkındaki Konsey Direktifi.....	36
5.9. 93/103/EC Sayılı Balıkçı Gemilerinde Yapılan Çalışmalarda Asgari Sağlık ve Güvenlik Gereklerine İlişkin Konsey Direktifi	37
5.10. 98/24/EC Sayılı Çalışanların Sağlık ve Güvenliklerinin İşyerindeki Kimyasal Etkenlerin Risklerinden Korunmasına İlişkin Konsey Direktifi	38

5.11. 99/92/EC Sayılı Çalışanların Sağlık ve Güvenliklerinin Patlayıcı Ortam Risklerinden Korunmasına İlişkin Konsey Direktifi	38
5.12. 2000/54/EC Sayılı Çalışanların Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinden Korunmasına İlişkin Konsey Direktifi.....	39
5.13. 2002/44/EC Sayılı Çalışanların Titreşimden Kaynaklanan Risklere Karşı Asgari Sağlık ve Güvenlik Tedbirlerine İlişkin Konsey Direktifi	40
5.14. 2003/10/EC Sayılı Çalışanların Gürültüden Kaynaklanan Risklere Karşı Asgari Sağlık ve Güvenlik Tedbirlerine İlişkin Konsey Direktifi	41
5.15. 2004/37/EC Sayılı İşyerindeki Kanserojen ve Mutajen Maddelerin Maruziyetinden Kaynaklanan Risklere Karşı Çalışanların Korunmasına İlişkin Konsey Direktifi	41
5.16. 2006/25/EC Sayılı Çalışanların Yapay Optik Radyasyondan Kaynaklanan Risklere Maruziyetine İlişkin Asgari Sağlık ve Güvenlik Gereklere Hakkında Konsey Direktifi.	42
5.17. 2009/104/EC Sayılı Çalışanlar Tarafından Kullanılan İş Ekipmanlarının Asgari Sağlık ve Güvenlik Şartlarına İlişkin Konsey Direktifi	43
5.18. 2013/35/EU Sayılı Çalışanların Elektromanyetik Alana Maruziyetine İlişkin Minimum Sağlık ve Güvenlik Gereklere Hakkında Konsey Direktifi	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB ÜLKELERİNDE İŞVERENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

6. ALMANYA	45
6.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler	45
6.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	45
6.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	46
6.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	46
6.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri	47
6.2.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülükleri.....	47
6.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	48
6.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	49
7. BULGARİSTAN	52
7.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler.....	52
7.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	52
7.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	53
7.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	53
7.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri.	53
7.2.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülükleri.....	54
7.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	56

7.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	57
8. ESTONYA	59
8.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler	59
8.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	59
8.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	60
8.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	60
8.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri	61
8.2.1. İşverenlerin Genel Eğitim Yükümlülükleri.....	61
8.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	63
8.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	64
9. FİNLANDİYA	67
9.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler	67
9.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	67
9.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	68
9.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	68
9.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri	69
9.2.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülükleri.....	69
9.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	69
9.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	70
10. FRANSA	73
10.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler	73
10.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	73
10.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	73
10.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	74
10.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri	74
10.2.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülükleri.....	74
10.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	75
10.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	76
11. İNGİLTERE	78
11.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler	78
11.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	78
11.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	79
11.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	79
11.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri	80
11.2.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülükleri.....	80
11.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	81
11.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	82

12. İSPANYA.....	87
12.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler	87
12.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	87
12.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	88
12.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	88
12.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri	89
12.2.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülükleri	89
12.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	89
12.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri.	88
13. İTALYA	95
13.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler	95
13.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	95
13.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	95
13.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	96
13.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri	97
13.2.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülükleri	97
13.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	99
13.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	100
14. ROMANYA	103
14.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Bilgiler	103
14.1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	103
14.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	104
14.1.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	105
14.2. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim Yükümlülükleri	106
14.2.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülükleri	106
14.2.2. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	108
14.2.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İŞVERENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

15. TÜRKİYE'DE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	113
15.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	113
15.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Yetkili Kurumlar	114
15.3. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Genel Yükümlülükleri	118
16. TÜRKİYE'DE İŞVERENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	119
16.1. İşverenin Genel Eğitim Yükümlülüğü	119

16.2. Eğitim Yükümlülüğünde İşyeri Organizasyonu.....	120
16.3. Eğitimlerin Planlanması ve Uygulanması	122
16.4. Eğitim Verme Yetkisi Bulunan Kişi ve Kuruluşlar	123
16.5. Eğitim Konuları	124
16.6. Eğitim Süreleri ve Periyotları	126
16.7. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim Yükümlülüğüne İlişkin Yaptırımlar	127
16.8. Kişilere Göre İşverenin Özel Eğitim Yükümlülükleri	128
16.8.1. Özel Politika Gerektiren Çalışanlar	128
16.8.2. Özel Görevi Bulunan Çalışanlar	129
16.8.3. Geçici İş İlişkisi İle Çalışanlar	130
16.8.4. Alt İşveren Çalışanları	131
16.9. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Diğer Eğitim Yükümlülükleri	132
16.9.1. Çalışmanın Niteliği Bakımından İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri	132
16.9.2. Çalışma Ortamı Bakımından İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Yükümlülükleri.....	139

BEŞİNCİ BÖLÜM

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMLERİNİN UYGULANMASI

17. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM METODLARI	143
17.1. Yetişkin Eğitimi ve Özellikleri	143
17.2. Öğretim Yöntemleri	144
17.2.1. Anlatım (Sunu) Yöntemi	145
17.2.2. Tartışma Yöntemi	145
17.2.3. Örnek Olay Yöntemi.....	145
17.2.4. Gösterip Yaptırma Yöntemi.....	145
17.2.5. Problem Çözme Yöntemi.....	145
17.2.6. Proje Yöntemi	146
18. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMLERİNİN BELGELENDİRİLMESİ.....	146
18.1. Eğitimlerin Belgelendirilmesine İlişkin Genel Bilgiler	146
18.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminde Kullanılan Belge Örnekleri.....	146
18.2.1. Yıllık Eğitim Programı	147
18.2.2. Eğitim Duyuru Tutanağı	148
18.2.3. Eğitim Katılım Tutanağı	149
18.2.4. Eğitim Belgesi	150
18.2.5. Eğitim Değerlendirme Formu	152
18.2.6. Eğitim Notları	155
KAYNAKÇA.....	157

KAYNAKÇA

- Akdeniz Üniversitesi. (2020). *Öğretim Yöntemleri*. 01 26, 2022 tarihinde [http:// formasyon.akdeniz.edu.tr/wp-content/uploads/2020/05/Hafta-13_1_%C3%96%C4%9Fretim-Y%C3% B6ntemleri-d%C3% B6n%C3%BC% C5%9Ft%C3% BCr%C3%BCld% C3% BC.pdf](http://formasyon.akdeniz.edu.tr/wp-content/uploads/2020/05/Hafta-13_1_%C3%96%C4%9Fretim-Y%C3% B6ntemleri-d%C3% B6n%C3%BC% C5%9Ft%C3% BCr%C3%BCld% C3% BC.pdf) adresinden alındı
- Aktekin, Ş. (2012). İş Sağlığı ve Güvenliği Kanun Tasarısı Taslağında Dünden Bugüne. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(25), 93-105.
- Ales, E. (2015). *Occupational Health and Safety: A European and Comparative Legal Perspective*. WP CSDL "Massimo D'Antona INT- Working Papers, 120, Catania.
- Alpar, M. (2003). İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği ve Çalışma Ortamı Hakkında 155 Sayılı ILO Sözleşmesi İle İlgili Çalışma Hayatı Mevzuatı. *Kamu-iş Dergisi*, 7(2), 1-12.
- Alpman , T. (2011). İş Sağlığı ve Gürültüsü Açısından Gürültü. *İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*(50), 69-75.
- ARC Fund - Sofia. (2012). *Bulgarian Experiences in The Harmonisation of National Legislation on Asbestos with the 2003/18/EC and 2009/148/EC European Directives on Asbestos*. Capacity Building for Banning and Phasing out.
- Arıcı, K. (1999). *İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Dersleri*. Ankara: Tes-İş.
- Arnkil, A. (2019). *Occupational Safety and Health in Finnish SME's: Occupational Safety and Health Guidebook*. Laurea Üniverstiy of Applied Sciences Degree Programme in Security Management Bachelor's Thesis.
- Aydın, U., & Ezer, B. (2014). İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatına Aykırılık Sebebiyle Uygulanan İdari Para Cezalarına İlişkin Sorunlar. *Çalışma ve Toplum Dergisi*(4), 11-32.
- Aydın, F. (2014a). *Avrupa Sosyal Şartı*. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları .
- Aydın, F. (2014b). *Avrupa Birliği'nde İş Sağlığı ve Güvenliği*. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları.
- Aydın, U. (2012). İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tasarısı Üzerine. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(26), 10-18.
- Aydınlı, İ. (2013). 6331 Sayılı Kanunda Düzenlenen İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülüklerinin Alt İşveren İlişkisinde Gösterdiği Özellikler ve Hukuki Sorumluluk. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(30), 37-42.
- Bakırcı, N. (2011). Tarımda Çalışanların Sağlığı ve Güvenliği. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*(39), 7-12.
- Baloğlu, C. (2013). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği*. İstanbul: Beta Basım .
- Başarır İnce, F. (2013). Patlayıcı Ortamlarda Görünmeyen Tehlike. *Elektrik Mühendisliği Dergisi*(448), 85-87.
- Belloni, L., & Volpones, E. (2003). Health and Safety at Work. *PHARE Business Support Programme II SME FIT*.

- Bozkurt Gümrükçüoğlu, Y. (2013). Mevzuatımızda Çocuk ve Genç İşçilerin Çalışma Yaşamında Korunmasına İlişkin Düzenlemelere Genel Bir Bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 15(Özel sayı), 481-545.
- Burke, M., Sarpy, S., Crowe, K., Serafin, S., Salvador, R., & Islam, G. (2006). Relative Effectiveness of Worker Safety and Health Training Methods. *American Journal of Public Health*, 96(2), 315-324.
- Camkurt, M. (2007). İşyeri Çalışma Sistemi ve İşyeri Fiziksel Faktörlerinin İş Kazaları Üzerindeki Etkisi. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 20(6), 80-106.
- Centel, T. (2006). İş Sağlığı ve Güvenliği Alanındaki Son Gelişmeler. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(3), 5-8.
- Centel, T. (2012). İSG Kanunu'nun Uygulama Alanı ve Kapsamı (Scope and Content of the Act on Health and Safety at Work). *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 79-84.
- Centel, T. (2013). İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının Kuruluş ve İşleyişi. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(29), 13-23.
- Corbanese, V. (2018). *Kamu İstihdam Hizmetlerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Anaakımlaştırılması İçin Yetişkin Eğitimi İlke ve Yöntemleri*. Uluslararası Çalışma Örgütü .
- Çelik, A. (2005). Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye'nin Çekinceleri. *Türk-İş Dergisi*(366), 91-98.
- Çelik, N., Caniklioğlu, N., & Canbolat, T. (2019). *İş Hukuku Dersleri*. 32. Basım, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Çetin, M., & Karatay Gögül, P. (2015). Türkiye'deki İş Kazaları ve İşçi Ölümünün Ekonomik Boyutu ve Politika Önerisi. *Journal of Sociological Studies / Sosyoloji Konferansları*, 1-29.
- Demircioğlu, A. (1997). Karşılaştırmalı Hukukta ve Türkiye'de İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği. *Kamu-İş Dergisi*, 4(2), 193-217.
- Demircioğlu, A., & Kaplan, H. (2014). İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararının İncelenmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3(42), 233-264.
- Demircioğlu, M. (2013). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta İş Güvenliği Uzmanlığı*. İstanbul: Beta Basım.
- Demircioğlu, M., & Kaplan, H. (2013). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası Çerçevesinde İşyerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Örgütlenmesi. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(30), 5-23.
- Dong, X., Entzel, P., Men, Y., Chowdhury, R., & Schneider, S. (2004). Effects of Safety and Health Training on Work-Related Injury Among Construction Laborers. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 46(2), 1222-1228.
- Ekin, A. (2010). *İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Yükümlülükler Uymamanın Sonuçları (İşveren Açısından)*. Ankara: Yetkin Yayınları .
- Ekmekçi, Ö. (2005). *4857 Sayılı İş Kanunu'na Göre İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda İşyeri Örgütlenmesi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Ertürk, Ş. (2012). İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda İşverene Getirilen Yükümlülükler. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(27), 13-24.

- Eves, D. (2014). *A Brief History Of The Origins, Development and Implementation Of Health And Safety Law In The United Kingdom, 1802-2014*. 04 05, 2021 tarihinde Heath and Safety Executive: <http://www.hse.gov.uk/aboutus/40/health-safety-history.htm> adresinden alındı
- Froneberg, B., & Timm, S. (2012). *Country Profile of Occupational Health System in Germany*. (R. Kim, Dü.) Denmark: WHO Regional Office for Europe.
- Gedikli, G. (2011). İşyerlerinde Kas-İskelet Sistemi Hastalıklarının Önlenmesine Yönelik İyi Uygulama Örnekleri. *İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*(52), 40-45.
- Gerek, N. (2012). İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun Düşündürdükleri. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(28), 10-19.
- Gökçek Karaca, N. (2014). AB Ülkelerinden Örneklerle Refah Sistemlerine Göre Asgari Gelir Uygulamalarının Karşılaştırmalı Bir Değerlendirmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4(2), 9-42.
- Gülduran, E., Ergül, Ş., & Erkin Geyiktepe, Ö. (2013). Kömür İşletmesinde Çalışan İşçilerin Sağlık Durumlarını ve Sağlığın Önemi Algılamaları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 12(4), 383-392.
- Gürcanlı, G. (2011). Yeni ve Zorunlu Bir Kavram Olarak “İş Güvenliği İçin Tasarım”. 3. *İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (s. 133-141). Çanakkale.
- Güven, E., & Aydın, U. (2013). *Bireysel İş Hukuku*. Eskişehir: Nisan Kitapevi.
- Güzel, A., Okur, A., & Caniklioglu, N. (2010). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. İstanbul : Beta Basım .
- Institute for Work & Health. (2010). *Germany - Description of The Organization of The Occupational Health and Safety System and The Delivery of Prevention Services*. Report to the Expert Advisory Panel.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü. (2011a). *Avrupa Birliği'nin İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri İyi Uygulamaları. Türkiye'de İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliğinin Geliştirilmesi Projesi (İSGİP) Raporları*. Ankara : İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü .
- İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü. (2011b). *Meslek Hastalıkları Rehberi* . Ankara: Matsa Basımevi.
- James, P., Johnstone, R., Quinlan, M., & Walters, D. (2007). Regulating Supply Chains to Improve Health and Safety. 36(2), 163-187.
- Kabakçı, M. (2009). *Avrupa Birliği İş Hukukunda İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Temel Yükümlülükleri ve Türk Mevzuatının Uyumu*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Kapar, R. (2004). Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler Bildirgesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 182-195.
- Karakaş, R. (2014). Madencilik Sektörünün İş Sağlığı ve Güvenliği Yönünden Değerlendirilmesi. *Bitirme Projesi*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Üniversitesi.
- Kavak, O., Dalgıç, A., & Şenyiğit, A. (2004). İnsan Sağlığına Etki Eden Mineraller ve Analiz Yöntemleri. *Dicle Tıp Dergisi*, 31(1), 69-75.
- Kayhan, N. (2012). Çocuk İşçiliği, İpec Deneyimi Işığında Sanayide Çalışan Çocukların Sorunları. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 187-200.

- Kılış, İ., & Demir, S. (2012). İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Verme Yükümlülüğü Üzerine Bir İnceleme. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(1), 23-47.
- Metin, Y. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(4), 35-63.
- Mukherjee, S., Overman, L., & Leviton, L. (2000, Ağustos). Evaluation of Worker Safety and Health Training. *American Journal of Industrial Medicine*, 38(2), 155-163.
- Müngen, M. (2011). İnşaat Sektörümüzdeki Başlıca İş Kazası Tipleri. *Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi*(469), 33-39.
- Narmanhoğlu, Ü. (2012). *İş Hukuku Ferdi İş İlişkileri I*. İstanbul: Beta Basım.
- Narter, S. (2018). *İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda İdari, Cezai ve Hukuki Sorumluluk*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Oğuz, Ö. (2011). *AB Direktifleri ve Türk İş Hukukundaki İş Sağlığı ve Güvenliğinde İşverenlerde Yükümlülükleri ve İşçilerin Hakları*. İstanbul: Legal Kitapevi.
- Orakçı, Ş. (2019). Yetişkin Eğitiminin Özellikleri. M. Güçlü içinde, *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme* (s. 28-40). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özdemir, E. (2014). *İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku*. İstanbul : Vedat Kitapçılık.
- Rarick, G., & Stoddefalke, K. (1956). Health and Safety Education. *Review of Educational Research*, 26(5), 542-558.
- Ruiu, P., & Cimmuto, A. (2018). Occupational Safety and Health Training According to EU. *Senses and Sciences a Journal of Education, Science and Technology*, 5(2), 505-516.
- Samen, S. (2008). İşletmelerde Yaratıcılığın Önemi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 363-378.
- Selvi, M. (2014). Uluslararası Kuruluşların Türkiye' de Sosyal Güvenlik Mevzuatının Oluşumuna Etkileri. *Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi*. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Sesé, A., Palmer, A., Cajal, B., Montaña, J., Jiménez, R., & Llorens, N. (2002). Occupational Safety and Health in Spain. *Journal of Safety Research*, 33(4), 511-525.
- Süzek, S. (1985). *İş Güvenliği Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Süzek, S. (2010). *İş Hukuku*. İstanbul: Beta Basım.
- Süzek, S. (2018). *İş Hukuku*. 16. Basım, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şenyiğit, A., Dalgıç, A., & Kavak, O. (2004). Asbestin Sağlığa Etkileri. *Dicle Tıp Dergisi*, 31(4), 48-52.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2014). *T.C. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politika Belgesi-III ve Eylem Planı 2014-2018*.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2009). *T.C. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politika Belgesi II (2009-2013)*.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü. (2021). *Kuruluş ve Görevlerimiz*. 12. 10, 2021 tarihinde [https:// www. csgb. gov. tr/isggm/genel-mudurluk/kurulus-ve-gorevlerimiz/](https://www.csgb.gov.tr/isggm/genel-mudurluk/kurulus-ve-gorevlerimiz/) adresinden alındı
- Teador, H. (2009). New Occupational Safety and Health Plan Aims to Reduce Accidents at Work. *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*.

- The European Agency for Safety and Health at Work (EU-OSHA). (2021). *National Focal Points*. 01.12.2021 tarihinde <https://osha.europa.eu/en/about-eu-osha/national-focal-points/focal-points-index> adresinden alındı
- Tint, P., Tepp, M., & Fries-Tersch, E. (2016). *Safer and Healthier Work At Any Age - Country Inventory: Estonia*. European Agency for Safety and Health at Work.
- Tiraboschi, M., & Matinez, S. (2015). Health and Safety in The workplace in Italy. *IUSLABOR*(2), 22-28.
- Tuncay, A. (2008). ILO ve AB Normları Işığında İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tasarısı Taslağı'nın Değerlendirilmesi. *Sicil İş Hukuku Dergisi*, 12, 47-67.
- Türk Eğitim-Sen Akademi. (2018). *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*. 01 30, 2022 tarihinde <https://tesakademi.net/wp-content/uploads/2018/11/4-%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M-Y%C3%96NTEM-VE-TEKN%C4%B0KLER%C4%B0.pdf> adresinden alındı
- Uçum, M. (2012). *İlgili Kanunlarla İlişkileri Karşılaştırmalı ve Gerekçeli: İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu*. İstanbul : Legal Yayıncılık.
- Usanmaz, B., & Gündoğdu, Ö. (2013). Elle Yük Kaldırmanın Bulanık Diferansiyel Denklemler İle Modellenmesi. *16. Ulusal Makina Teorisi Sempozyumu* , (s. 42-47).
- Yavuz, C., & Erdoğan , S. (2001). İşyerinde Kimyasallar. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 33-39.
- Yayla, D. (2009). *Türk Yetişkin Eğitimi Sisteminin Değerlendirilmesi*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı .
- Yazar, T. (2012, Nisan). Yetişkin Eğitiminde Hedef Kitle. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(7), 21-30.
- Yıldız, U. (2010). Ağır ve Tehlikeli İşlerde Mesleki Eğitim Zorunluluğu. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(17), 96-106.

OYUNCU VE BEDENİ

Pelin Elcik Yorgancıoğlu

OYUNCU VE BEDENİ

Pelin ELCİK YORGANCIOĞLU

Yayın No.: 844
ISBN: 978-625-433-089-6
E-ISBN: 978-625-433-090-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com-

Redaksiyon: Seval Sezer-seval@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Lale Yalçın -lale@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Baskı ve Cilt: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti. Sertifika No: 47479
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

Kütüphane Bilgi Kartı

Elcik Yorgancioğlu, Pelin.

Oyuncu ve Bedeni / Pelin Elcik Yorgancioğlu

1. Basım, IV + 206 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-089-6

E-ISBN: 978-625-433-090-2

1. Oyuncu 2. Beden 3. Oyunculuk 4. Tiyatro 5. Dans 6. Performans

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BEDEN ALGISI	7
Din ve Beden	12
Felsefe ve Beden.....	16
Toplumsal Düzen ve Beden	18
ANTİKTEN MODERNE OYUNCUNUN BEDENİ	31
Klasik Dönem	32
Orta Çağ.....	38
Rönesans	41
Commedia dell' Arte	41
Akademi ve Saray Tiyatrosu	45
17. ve 18. Yüzyıl.....	50
MODERNDEN POSTMODERNE OYUNCUNUN BEDENİ.....	59
Oyuncu ve Bedeni Üzerine Deneysel Çalışmalar	62
François Delsarte.....	63
Emile Jaques Dalcroze	65
Rudolf von Laban	69
Konstantin Stanislavski.....	72
Richard Wagner.....	86
Adolphe Appia.....	87
Edward Gordon Craig	90
Modern Sahnenin Öncüleri	94
Fütürizm-Filippo Marinetti	95
Dışavurumculuk	98

Sürrealizm-Antonin Artaud	99
Bauhaus-Walter Gropius	102
Vsevolod Emilyeviç Meyerhold	106
Erwin Piscator	112
Bertolt Brecht.....	114
Jerzy Grotowski	121
Modern Yaklaşımlar ve Uzak Doğu Tiyatrosu ilişkisi.....	134
POSTMODERNİZM VE OYUNCUNUN BEDENİNDE	
BİÇİMSEL ARAYIŞLAR	147
Performans Sanatı ve Gösterimin Dönüşmesi	150
Anlatımda Fizikselleşen Tiyatro Sahnesi	158
Dans Tiyatrosu.....	167
Fiziksel Tiyatro.....	172
Tragedyanın Ritüelistik Özüne Dönüş	186
SONUÇ.....	193
KAYNAKÇA.....	195

KAYNAKÇA

- ADLER, Stella (2007), *Aktörlük Sanatı*, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul.
- AKIN, Banu Ayten (2013), “Farklı Metinlerde Oyuncunun Serüveni”, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt:3, Sayı:7, 2013.
- AKSOY SUGİYAMA, Ceren, “Antropolojide Beden Sorunsalına Beden-ileşme Teorisinin Katkısı”, *Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Antropoloji Dergisi*, Sayı: 24, 2010.
- ALIÇ Yeşim (2008), *Tiyatroda Bedensel Anlatımın Karakter Yaratmaya Etkisi Ve Önemi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ALİYAZICIOĞLU, Özlem (2010), “Fütürizm’in Sahne Tasarımına Getirdikleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yedi Dergisi*, Sayı:4, 2010.
- ALPAYLI ERDOĞAN, Didem (2003), *XX. Yüzyıl Oyunculuk Yöntemlerinde “Beden”*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ARIKAN, Yılmaz (2009), *Uygulamalı Tiyatro Eğitimi*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- ARTAUD, Antonin (1989), “Vahşet Tiyatrosu”, çev. Emrah Kolukısa, *Mimesis Tiyatro Çeviri-Araştırma Dergisi*, No:1, 1989.
- ARTAUD, Antonin (1992) *Suç Ortakları ve İşkenceler*, çev., Ahmet Soysal, İstanbul: Nisan Yayınları.
- ATAKAN, Nancy (2008), *Sanatta Alternatif Arayışlar*, İzmir: Karakalem Kitabevi.
- AYDIN, Handan (2008) "Copeau: Aktörün Nötr Konumundan Filizlenen Samimi Tiyatro", *İstanbul Üniversitesi Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi*, Sayı: 13, 2008.
- AYDOĞAN, Bolat (2008). “Sanatta Disiplinler arası Bir Yaklaşım: Performans Sanatı” Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E 2008-01.
- BEŞE, Ahmet (2013), *1960 Amerikan Tiyatro Grupları ve Postmodern Sahne Dili*, Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1

- BAL, Ali Asker (2009), “Çağdaş Türk Resminde İmge Örtüsü Bağlamında Beden Temsilleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yedi Dergisi*, Sayı:2
- BARBA, Eugenio (1991), “Tiyatro Laboratuvarı”, çev. Çiğdem Genç, *Mimesis Tiyatro Çeviri-Araştırma Dergisi No:4 (Yoksul Tiyatro Özel Sayısı)*, 1991.
- BATUR, Enis (2004) *Modernizmin Serüveni*, İstanbul: Alkım Kitabevi.
- BAUDRILLARD, Jean (2004), *Tüketim Toplumu*, çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BOYACIOĞLU, Fuat (2004), “Geleneksel Tiyatro ve Uyumsuzluk Tiyatrosu”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sayı: 13.
- BRECHT, Bertold (1987), *Epik Tiyatro*, çev., Kamuran Şipal, İstanbul: Cem Yayınevi.
- BRECHT, Bertold (1987), *Sanat Üzerine Yazılar* çev., Kamuran Şipal, İstanbul: Cem Yayınevi.
- BROCKETT, Oscar, (2000), *Tiyatro Tarihi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- BROOK, Peter (1991), “Towards A Poor Theater’ın İngilizce Baskısına önsöz”, çev., Çiğdem Genç, *Mimesis Tiyatro Çeviri-Araştırma Dergisi No:4 (Yoksul Tiyatro Özel Sayısı)*, 1991.
- BVANS, James Roose (1990), *Experimental Theatre*, London: Routledge.
- CANATAN, Kadir (2011), “Medeniyet Değişimi: Nefis Terbiyesi’nden Beden Terbiyesi’ne”, *Beden Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul.
- CANATAN, Kadir (2011), “Profetik Dinlerde Dünya Ve Beden’in Değeri: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım”, *Beden Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul.
- CANDAN, Aysın (2013), *Öncü Tiyatro ve Digital Çağda Gösterim*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CARLSON, Marvin (2007), *Tiyatro Teorileri*, çev., Eren Buğlalılar, Barış Yıldırım, Ankara: De Ki Yayınları.
- CARNICKE, Sharon Marie (2006), “Stanislavsky’s System: Pathways For The Actor”, *Twentieth Century Actor Training*, Ed., Alison Hodge, London: Routledge,
- CARTER, David (2011), *Oyunculuk Sanatı Ve Bu Sanatta Ustalaşmak*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- CLARENCE, Adolphe Scott (1999), *The Kabuki Theatre of Japan*, New York: Dover Publications.
- CLARENCE, Adolphe Scott (2013), *The Classical Theatre Of China*, London And Newyork: Routledge.

- COHEN, Sarah R., (2000), *Art, Dance, and the Body in French Culture of the Ancient Régime*, New York: Cambridge University Press.
- CORBİN, Alain (2006), “Bedenin Acıları, Sıltıları ve Sefaleti”, *Bedenin Tarihi Fransız Devrimi’nden Büyük Savaş’a*, çev: Orçun Türkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- COŞKUN, Ezgi (2008), *Fiziksel Tiyatro Çalışmalarının Kapsamı ve dv8 Grubunun Fiziksel Tiyatro Yaklaşım*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- CRAİG, Edward Gordon (1946), *Tiyatro Sanatı Hakkında*, çev., Nureddin Sevin, Ankara: MEB Devlet Konservatuarı Yayınları.
- ÇABUKLU, Yasar (2004), *Toplumsalın Sınırında Beden*, İstanbul: Kanat Kitap.
- ÇALIŞLAR, Aziz (1993), *20. Yüzyılda Tiyatro*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- ÇELENK, Semih (1992), *Sokakta Tiyatro*, İzmir: Altinkent Matbaacılık.
- ÇELİK, Emre (2005), *Dansta Güncel Yaşamın İvmesi (Momentum of The Moment)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- ÇEVİK, Kadir (1994), “Anadolu Tiyatrosu Üzerine Tartışmalar: Tiyatronun Dinamikleri 1”, *Agon Tiyatro, İki aylık Eleştiri İnceleme - Tartışma - Çeviri Dergisi*, Eylül-Ekim 1994, Sayı: 4.
- ÇORBACI, Cenk (2007), *Antikçağ Tiyatrosu Ve Günümüze Yansıması*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- DALCROZE, Emile Jaques (1921), *Rhythm, Music and Education*, çev., Harold F. Rubinstein, New York: G. P. Putnam’s Sons.
- DEHMEN, Bedirhan (2010), *Yirminci Yüzyılın Son Çeyreğinde Dans Tiyatro Buluşması: Pina Bausch, Lloyd Newson, Wim Vandekeybus*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DONNELLY, Michael, (1992), “On Foucault’s Uses Of The Nation ‘Biopower’”, *Michel Foucault, Philosopher*, çev. Timothy J. Armstrong, , New York: Harvester Wheatsheaf.
- DUYGULU, Cem (1984), *Adolphe Appia ‘nın Sahne Plastığıne ve Işıklamasına Getirdiği Yenilikler*.
- ELMAS, Hüseyin (2011), *Ondokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Özgürlük Bağlamında Sanat Neydi, Ne Oldu?*, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/578>
- ERDENK, Sibel (2012), “Dünden Bugüne Tiyatro Anlayışında Değişen Beden Algısı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi ART-E Kasım Özel Sayısı*.

- ERGÜN, Selda (2012), *Çağdaş Doğaçlama*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- ERİNÇ, Sırrı (1995) *Postmodernizm*, İstanbul: Çınardeneme Yayınları.
- ERİNÇ, Sıtkı (1995), *Resmin Eleştirisi Üzerine*, İstanbul: Hil Yayın.
- ERSÖZ, Aylin (2005), *Çağdaş Dans Sanatında Koreografi Sürecinin Üretici Ve Yaratıcı Yönüne Kavramsal Yaklaşım*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- ERSÖZ, Aylin (2011), *Rönesans'tan Günümüze Dansın Sorunsallaştırılması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- EYNAT CONFINO, Irene (1984), *Beyond the Mask*, Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- FEATHERSTONE, Mike (2005), *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, çev., Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- FISSCHER, Ernst (2005), *Sanatın Gerekliliği*, İstanbul: Payel Yayınları.
- FOKİN, Valery (2006), "The System of Terzopoulos", *Reise mit Dionysos - Das Theater des Theodoros Terzopoulos/ Journey with Dionysos - The Theater of Theodoros Terzopoulos*, ed. Frank M. Raddatz, Theater der Zeit.
- FORDHAM, Frieda (1993), *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, çev., Aslan Yalçiner, İstanbul: Say Yayınevi.
- FORSYTHE, Eric (1994), "Ludwik Flazsen'le söyleşi", çev., Çiğdem Genç, *Mimesis Tiyatro Çeviri-Araştırma Dergisi*, Sayı:5,1994.
- FOUCAULT, Michael (2003), çev. Işık Ergüden, *Seçme Yazılar 4: İktidarın Gözü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FUCHS, Elinor (2003), *Karakterin Ölümü*, Dost Kitabevi, Ankara.
- GÉLIS, Jacques (2008), "Beden, Kilise ve Kutsal", *Beden Tarihi Rönesans'tan Aydınlanma'ya*, çev: Saadet Özen, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- GERBER, Anke (2000), *Pantomimin Anatomisi*, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul.
- GERMANER, Semra (1999), *1960 Sonrası Sanat*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- GOLDBERG, RoseLee (2011), *Performance Art*, Thames&Hudson.
- GÖLDERE, Selçuk (1998), *Dramatik ve Epik Tiyatro Role Yaklaşma Yöntemleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÖLDERE, Selçuk (2004), *Stanislavski Meyerhold Grotowski Oyunculuk Yaklaşımı Alan Zaman Yapı Form İlişkisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- GROGAN, Sarah (1999), *Body Image: Understanding Body Dissatisfaction in Men, Women and Children*, London: Routledge.
- GROTOWSKI, Jerzy (2002), *Yoksul Tiyatroya Doğru*, ed. Eugenio Barba, Çev. Hatice Yetişkin, İstanbul: Tavanarası Yayıncılık.
- GÜNSÜR Zeynep (2002), *Türkiye’de Modern Hareketin Koreografı: Duygu Aykal*, Sanat Dünyamız Dergisi, Sayı:85.
- GÜRCAN, A. Gökür (2003), “Çağdaş Türk Sanatında Performans”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÜRÇAYIR, Selcan (2007), *Çağdaş Kentte Beden Folkloru*, , Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÜRÜN UÇARER, Dikmen (1999), “Alternatif Tiyatro Üstüne Notlar”, *Sanat Dünyamız Kültür Sanat Dergisi*, Sayı:72, 1999.
- GÜRÜN, Dikmen (1999), “Tiyatroda Uzam-Zaman Kavramı”, *Sanat Dünyamız Kültür Sanat Dergisi*, Sayı:74, Kış 1999.
- HABİF, Verda (2008), *Antik Yunan’da Oyunculuk ve Çağdaş Uygulamalar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- HATZİDİMİTROU, Penelope (2006), "Attis Theatre: (Corpo)Realities in the (Post)Modern Condition", *Reise mit Dionysos - Das Theater des Theodoros Terzopoulos/ Journey with Dionysos - The Theater of Theodoros Terzopoulos*, ed. Frank M. Raddatz, Theater der Zeit.
- HİMMAM ER, Dilek (2009), “Modanın Yaratım Nesnesi Olarak Tasarım Bedenler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yedi Dergisi*, Sayı: 2.
- Hoghe, Raimund “The Theatre of Pina Bausch”, TDR (The Drama Review), Vol. 24, No:1, 1980, s.63-74.
- HONNEF, Klaus (1986) “*Contemporary Art*”, Benedikt Taschen, Germany.
- Iliev, Alexander (2008), *Klasik Pantomim, Modern Pantomim, Koreografi*. Ders notu, Natfa Fiziksel Tiyatro Bölümü, Sofya, Bulgaristan
- INNES, Christopher (2004), *Avant-Garde Tiyatro*, çev., Beliz Güçbilmez, Aziz V. Kahraman, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- KAPROW, Alan (2009), *Hayata Adanan Sanatsal “Oluşumlar”*, 20.01.2009, <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR&sectionID=2&articleID=456&bhcp=1>
- KARABOĞA, Kerem - ÖZÇİTAK, İhsan (1994), “Commedia Dell’arte”, *Mimesis Tiyatro/Çeviri-Araştırma Dergisi*, Sayı:5.

- KARABOĞA, Kerem (2005), *Oyunculuk Sanatında Yöntem ve Paradoks*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- KARABULUT, Tufan (2010), *Modern Tiyatronun Klasikten Postmodern'e Oyun Yazım Ve Sahneleme'deki Yönelişler*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KARACABEY, Süreyya (2009), *Brecht'ten Sonra*, Ankara: De Ki Tiyatro Yayınları.
- KARACABEY, Süreyya (2007), *Modern Sonrası Tiyatro Ve Heiner Müller*, Ankara: De Ki Tiyatro Yayınları.
- KARLIOVA TEK, Fidan (1992), *Beden Dili Ve Oyunculuk*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KINAY, Cahit (1993), *Sanat Tarihi*, Ankara: Kültür Yayınları.
- KIRIKKALP Muzaffer (2005), *Oyunculuk Açısından Hareket Ve Temel Hareket Egzersizleri*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adana.
- KIZILÇELİK, Sezgin (2003), “Küreselleşme, Beden Ve Şizofreni”, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*.
- KORAD BİRKİYE, Selen (2007), *Çağdaş Tiyatroda Kültürler arası Eğilim*, Ankara: Deki Yayınevi.
- KRASNER, David (2006), “Strasberg, Adler And Meisner: Method Acting”, *Twentieth Century Actor Training*, Ed., Alison Hodge, London: Routledge,
- KUMIEGA, Jennifer (1985), *The Theatre of Grotowski*, New York: Methuen.
- KURT, Berna (2007), *Dansçı Erkağhe Yönelik Önyargılı Bakışın “Sinop Köçekleri” Örneği Üzerinden İncelenmesi*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KUSPİT, Donald (2006), *Sanatın Sonu*, Metis Yayınları, İstanbul.
- LABAN, Rudolf (1950), *The Mastery of Movement on the Stage*, London: Mac Donald & Evans.
- LAMB, Warren (2006), “Foreword”, *Beyond Dance: Laban's Legacy of Movement Analysis* London: Routledge, s.XI.
- LECOQ, Jacques (2015), *Şiirsel Beden*, çev. Mine Çerçi, Nota Bene Yayınları.
- LECOSSOİS, Helene (2009), “Antonin Artaud, Samuel Beckett: Bedeni Sarsmak”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yedi Dergisi*, Sayı:2, Temmuz 2009.

- LYNTON, Norbert (1998), “*Modern Sanatın Öyküsü*”, (Çev. Cevat Çopan, Sadi Öziş), Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- MARIJEN, Franz (1991), “Oyuncunun Çalışması 66”, çev: Metin Göksel, *Mimesis Tiyatro Çeviri-Araştırma Dergisi No:4 (Yoksul Tiyatro Özel Sayısı)*, 1991.
- MARTI, Huriye (2011), “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden Ve Mahremiyeti”, *Beden Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul.
- MEYERHOLD, Vsevelod (1997), *Tiyatro, Devrim ve Meyerhold*, der., Ali Berktaş, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- MOORE, Sonia (1984), *The Stanislavski System*, New York: Penguin Books.
- MORDENİZ, Celal (2011), *Tiyatroda Hareket, Eylem ve Diyalog*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- NIETZSCHE, Friedrich (2009), *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*, çev., Mahmure Kahraman, Say Yayınları, İstanbul.
- NİCOLL, Allardyce (1958), *The Development Of The Theatre*, London/Toronto/ Mellington/Sydney.
- NOVACK, Cynthia J. (1990), *Sharing The Dance*, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- NUTKU, Özdemir (1995) *Oyunculuk Tarihi Başlangıcından XIX. Yüzyıl’a*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- NUTKU, Özdemir (2002), *Oyunculuk Tarihi Cilt II*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- NUTKU, Özdemir (2002), *Oyunculuk Tarihi Cilt I*, Ankara: Dost Kitabevi.
- OKUMUŞ, Ejder (2009), “Bedene Müdahalenin Sosyolojisi”, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi -www.e-sarkiyat.com*, ISSN: 1308-9633, Sayı: II, Kasım 2009.
- ÖZAYTEN (1997), “Gösteri Sanatı”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayınları, cilt:2.
- ÖZÇINAR, Meral (2005), *Modern Özenin Varoluş Sorunu ve Sinemadaki Yansıması*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- ÖZERDİM, Muhaddere (1971), “Çin Tiyatrosu Tarihsel Gelişimi ve Özelliği”, *Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Ankara.
- ÖZMENTEŞ, Gökmen (2009), “Müzikte Zihin-Beden İlişkisi”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Müzik Kültürü ve Eğitimi Bildirileri*, II. CİLT ANKARA-2009

- ÖZÜAYDIN, Nazım Uğur (2006), *20.Yüzyıl Tiyatrosu'nda Estetik Düşünce*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- ÖZÜAYDIN, Nazım Uğur (2011), *Stanislavski Sistemi ve Metot Oyunculuğu*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- PICON-VALLIN, Beatrice (1997), *Iouri Lioubimov*, Paris: CNRS Editions.
- PLATON, (1998), *Yasalar*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- PRESTON DUNLOP, Valerie - LAHUSEN, Susanne (1990), *Schriftanz: A View of German Dance in the Weimar Republic*, London: Dance Books.
- PRESTON-DUNLOP, V.- LAHUSEN, J. (1990), *Rudolf Laban: An Introduction to his Work and Influence*, Plymouth: Northcote House.
- PRICE, Jonathan (2003), *Vsevelod Meyerhold*, London and New York: Routledge.
- RAGON, Michel (1987), *Modern Sanat*, Cem Yayınevi. Çev: Vivet Kanneli, İstanbul.
- REHM, Rush (1994), *Greek Tragic Theatre*, New York: Routledge.
- RICHARDS, Thomas (2005), *Grotowski ile Fiziksel Eylemler Üzerine Çalışmak*, çev., Hülya Yıldız, Aysin Candan, İstanbul: Norgunk Yayınları.
- RUBİN, Don -PONG, Soo- CHATURVEDİ, Ravi (1998), *The World Encyclopedia Of Contemporary Theatre: Asia/Pasific*, London And Newyork: Routledge.
- SAYGILI, Abdurrahman (2005), "Modern Devlet'in Beden İdeolojisi Üzerine Kısa Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 54 Sayı:3.
- SEBİK, Şehlem (2008), *Beden Temsilleri: 1990 Sonrası Türk Sineması Örneği*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir.
- SENNETT, Richard (2002), *Ten ve Taş Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- SHIELDS, Christopher (1999), "Soul and Body in Aristotle", *Aristotle Critical Assesments, Volume III, Psychology and Ethics*, New York: Routledge.
- SNYDER, Joan- DRUMSTA, Michael (1989), *The Dynamics of Acting*, National Textbook Company.
- SNYDER, John- DRUMSTA Michael P. (1989), *Dramatics of Acting*, Chicago: Random House.

- SÖZER, Şebnem (2011), “Oyunculuk Sanatında Dionysosçu Dürtünün Yeri Üzerine”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı:31, 2011.
- STANİSLAVSKİ, Konstantin (1992), *Sanat Yaşamı*, çev., Suat Taşer, İstanbul: Eko Basımevi.
- STANİSLAVSKİ, Konstantin (1999), *Bir Rol Yaratmak*, çev., Ç. Genç, F. Güllü, B. Tanyel, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- STYAN, L. (1990), *Modern Drama in Theory and Practice, Volume: 2*, Cambirdge: Cambirdge University Press.
- SYPPER, Wylie (1956), *Four Stages Of Renaissance Style*, New York.
- ŞAYLAN, Gencay (2006), *Postmodernizm*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- ŞEN, Serdar (2006), “Laik Ve Anti-Laik Söylemlerde Beden İmgesi: Söylemin ‘Beden’selleşmesi” *ÇTTAD*, V/12, (2006/Bahar).
- ŞENER Sevdâ (1998), *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Dost Kitabevi, Ankara.
- TAPLİN, Oliver (2003) *Greek Tragedy in Action*, London: Routledge.
- TEKEREK, Nurhan (2001), “Halk Tiyatrosu Geleneğimizde Soyutlama Abstraction Ve Yapısal Yansımaları” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı:7.
- THOMSON, George (1990), *Tragedyanın Kökeni*, çev. Mehmet H. Doğan, Payel Yayınevi, İstanbul.
- TOPORKOV, Vasily (1979), *Stanislavski in Rehearsal: The Final Years*, New York: Theatre Arts Books.
- TÖNEL, Adnan (1994), *Yirminci Yüzyılda Avant-Garde Tiyatronun Oyunculuk Tekniğı*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TURNER, Bryan (1992), *Regulating Bodies: Essays in Medical Sociology*, London: Routledge.
- VARAPOULOU, Eleni (2000), *Theodoros Terzopoulos and The Attis Theatre: History, Methodology and Commel986nts*, Athens: Agra Publications.
- VIGARELLO, Georges- HOLT, Richard (2006), “İşlenen Beden 19.Yüzyılda Jimnastikçiler ve Sporcular”, *Bedenin Tarihi Fransız Devrimi’nden Büyük Savaş’a*, çev. Orçun Türkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- WILLIAMS, Simon J. – BENDELOW, Gillian (1998) *The Lived Body: Sociological Themes, Embodied Issues*, London: Routledge.

- WILSON, Robert (2000), “Benim için ışık aktör gibidir”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28.5.2000.
- WİLES, David (1988), *Theatre And Citizenship The History Of A Practice*, London: Cambrich University Press.
- WOLFORD, Lisa (2006), “Grotowski's Vision of the Actor”, *Twentieth Century Actor Training*, Ed., Alison Hodge, London: Routledge.
- YILDIZ, Pelin (2005), “Sahne ve Seyirci Etkileşiminin Tarihsel Gelişiminde Göstergibilimsel Açıdan Bir Analiz”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sayı: 13.
- YILMAZ, Leman (2002), “Dans ve Tiyatro”, *Sanat Dünyamız Kültür Sanat Dergisi*, Sayı:85, 2002.
- YUMUL, Aras (2000), “Bitmemiş Bir Proje Olarak Beden”, *Toplum Ve Bilim Dergisi*, sayı 84.
- ZARILLI, Philip (1996), “On the Edge of a Breath. Looking”, *Acting (Re)Considered*, ed. Philip Zarilli, New York Routledge.
- ZWEİG, Stefan (2003), *Freud ve Öğretisi*, çev., Emin Alçın, İstanbul: Papirüs Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

- ÇATAY, Zeynep (2014), *Beden Ve Ben Arasında Dokunan Ağ*, <http://www.sanatpsikoterapileridernegi.org/>
- ÇATAY, Zeynep (2014), *Beden Ve Ben Arasında Dokunan Ağ: Dans/HareketTerapisi*,1-15, <http://www.sanatpsikoterapileridernegi.org/>
- YÜKSEL, Can (2013) *Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Pazarlama İletişimi Yüksek Lisans Programı, Hikâye Anlatımı Dersi*, <http://www.slideshare.net/canyuksel/carl-jung-kolektif-bilinalt-ve-arketipler>
- SELÇUK, Hazal (2015), *Oyunculukta Vücut ve Hareket Tiyatrosu*, SomatoduysalHomunkülüs, (2015) <https://tr.khanacademy.org/science/healthandmedicine/nervous-system-and-sensory-infor/somatosensation/20140327T18:45:57.777Z/v/somatosensory-homunculus>
- Jerzy Grotowski, (2015) <http://oyuncuonline.8m.com/grotowski2.htm>
- <http://bgst.org/dans-gundem/erkekler-arasi-dostlugu-temel-alan-bir-fiziksel-tiyatro-safak-uysal-ve-bedirhan-dehmen-ile-gunesli-pazartesi-uzerine>

- GENÇ, Adem (2007), “Köktenci Sanat’ta Devrimsel Gelgit: Kavram-İmge Diyalektiği”, www.academia.edu/359116
(http://hbogm.meb.gov.tr/aol/kitaplar/aol/SanatTarihi1_2/8.pdf, 2008: 89).
- D’AMÍCO, 1950: 61, Aktaran: Ümit, 2015: 205-206, ulakbim.gov.tr/iuarts/article/viewFile/5000130614/pdf_38
- WILLIAMS, J. F. (1985). A Philosophical Inquiry Into The Educational Theories of Jaques-Dalcroze and Kodaly, <http://www.umi.dissertations/gateaway> (05.05.2005).
- <http://www.giovannifusetti.com/public/file/Poetic.body.pdf> 10/06/20 13-14
- (Sara, 2003: www.feminisite.net)
- <http://kumbaraci50.com/fiziksel-tiyatro-ve-komedi-okulu/>
- Newson,JoButterworthİlesöyleşi,1998, http://www.dv8.co.uk/about.dv8/LN_butterworth.html

İŞ HAYATINDA BAĞLILIK VE TÜKENMİŞLİK

Dr. Z. Mehmet Fırat
Prof. Dr. Derman Küçükaltan

İş Hayatında Bağlılık ve Tükenmişlik

Dr. Z. Mehmet Fırat - Prof. Dr. Derman Küçükaltan

Yayın No.: 958

ISBN: 978-625-433-291-3

E-ISBN: 978-625-433-294-4

Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Şeyma Kurtul -seymanobel@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Fırat, Z. Mehmet., Küçükaltan, Derman.

İş Hayatında Bağlılık ve Tükenmişlik

1. Basım, VI + 130 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-291-3

E-ISBN: 978-625-433-294-4

1. Örgütsel Bağlılık 2. Mesleki Bağlılık 3. Tükenmişlik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,

Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,

Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,

Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
GİRİŞ.....	1
1 BAĞLILIK.....	5
1.1.Örgütsel Bağlılık	5
1.1.1 Örgütsel Bağlılık Kavramı	6
1.1.2.Örgütsel Bağlılığın Boyutları.....	8
1.1.3. Örgütsel Bağlılığı Etkileyen Hususlar	11
1.1.4. Örgütsel Bağlılığın Diğer Değişkenlerle İlişkisi.....	14
1.1.5. Örgütsel Bağlılıkla İlgili Olarak Yapılmış Örnek Bir Araştırma.....	21
1.2.Mesleki Bağlılık.....	22
1.2.1. Mesleki Bağlılık Kavramı	23
1.2.2. Mesleki Bağlılığın Kavramsal Gelişimi	25
1.2.3. Mesleki Bağlılık ile Örgütsel Bağlılığın Karşılaştırılması.....	27
1.2.4. Mesleki Bağlılığın Boyutları	30
1.2.5. Mesleki Bağlılığın Önemi	34
1.2.6. Mesleki Bağlılığın Diğer Değişkenlerle İlişkisi	36
1.2.6.1.Mesleki Bağlılığı Etkileyen Faktörler.....	37
1.2.6.2.Mesleki Bağlılığın Davranışsal Sonuçları	39
1.2.6.3.Demografik Özellikler ile Mesleki Bağlılık Arasındaki İlişkiler.....	41
1.2.6.4.İşe Bağlılık, İş Arkadaşlarına Bağlılık, Sadakat ve İtaat	44
1.2.6.5.Mesleki Bağlılıkla İlişkili Diğer Değişkenler	46
1.2.7.Mesleki Bağlılıkla İlgili Olarak Yapılmış Örnek Bir Araştırma	50
2. TÜKENMİŞLİK.....	53
2.1. Tükenmişlik Kavramı ve Boyutları.....	53
2.2. Tükenmişliğin Nedenleri	61
2.2.1. Tükenmişliğin Bireysel Nedenleri.....	61
2.2.2. Tükenmişliğin Örgütsel Nedenleri	62
2.3. Tükenmişliğin Belirtileri	63
2.4. Tükenmişliğin Sonuçları	64
2.4.1. Tükenmişliğin Bireysel Sonuçları	65
2.4.2. Tükenmişliğin Örgütsel Sonuçları	66
2.4.3. Tükenmişliğin Aile ile İlgili Sonuçları	67
2.5. Tükenmişliğin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi	69
2.5.1. Demografik Özellikler ile Tükenmişlik Arasındaki İlişkiler	70
2.5.2. Tükenmişliğin Diğer Değişkenlerle İlişkisi	73
2.6. Tükenmişle İlgili Olarak Yapılmış Örnek Bir Araştırma	77

3. ARAŞTIRMA KAPSAMINDAKİ DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ	
ARAŞTIRAN ÇALIŞMALAR.....	79
3.1. Mesleki Bağlılık-Tükenmişlik.....	79
3.2. Mesleki Bağlılık-Örgütsel Bağlılık.....	80
3.3. Tükenmişlik-Örgütsel Bağlılık.....	88
4. BANKA ÇALIŞANLARI ÜZERİNDE BİR UYGULAMA.....	91
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	92
4.2. Araştırmanın Kapsamı.....	94
4.3. Araştırmanın Modeli ve Sınırlılıkları.....	94
4.4. Örneklem ve Veri Toplama.....	95
4.5. Kullanılan Ölçekler.....	96
4.6. Araştırmanın Bulguları.....	97
4.7. Sonuç ve Öneriler.....	101
4.7.1. Bulguların Değerlendirilmesi.....	101
4.7.2. Tükenmişliğin Mesleki Bağlılık Üzerindeki Etkilerine Yönelik Sonuçlar.....	101
4.7.3. Örgütsel Bağlılığın Mesleki Bağlılık Üzerindeki Etkilerine Yönelik Sonuçlar.....	103
4.7.4. Demografik Özelliklerin Mesleki Bağlılık Üzerindeki Etkilerine Yönelik Sonuçlar.....	106
4.7.5. Öneriler.....	112
KAYNAKÇA.....	113
EK.....	127

KAYNAKÇA

- Afyon, Y. A. ve Işıkdemir, E. (2013). Futbol Antrenörlerinin İletişim Becerileri, Tükenmişlik Düzeyleri ve Yaşam Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10 (1), 1705-1716.
- Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (2001). Öğretmenlerde Tükenmişlik, İş Doyumu ve Kişilik. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aktuğ, İ. Y., Susur, A., Keskin, S., Balcı, Y. ve Seber, G. (2006). Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Çalışan Hekimlerde Tükenmişlik Düzeyleri. *Araştırma Makalesi, Osmangazi Tıp Dergisi*, 28 (2), 91-101.
- Allen, N. J. & Meyer J. P. (1990). The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance, and Normative Commitment to the Organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63, 1-18.
- Allen, N. J. & Meyer J. P. (1993). Organizational Commitment: Evidence of Career Stage Effects, *Journal of Business Research*, 26 (1), 49-61.
- Allen, N. J. & Meyer, J. P. (1996). Affective, Continuance, and Normative Commitment to the Organization: An Examination of Construct Validity. *Journal of Vocational Behavior*, 49(3), 252- 276.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Aranya, N. & Jacobson O. (1975). An Emprical Study of Theories of Organizational and Occupational Commitment. *The Journal of Social Psychology*, 97, 15-22.
- Aranya, N. & Ferris, K. R. (1984). A Reexamination of Accountants Organizational- Professional Conflict. *The Accounting Review*, 59, 1-15.
- Ardıç, K. ve Polatçı, S. (2009). Tükenmişlik Sendromu ve Madalyonun Öbür Yüzü: İşle Bütünleşme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, 21-46.
- Arı, G.S. ve Ergeneli, A. (2003). Psikolojik Güçlendirme Algısı ve Bazı Demografik Değişkenlerin Örgütsel Bağlılığa Etkisi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21 (1), 129 – 149.
- Aslan, Ş. (2008). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Örgüte ve Mesleğe Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Araştırılması. *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 163-178.
- Aydın, A. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin Mesleki Bağlılıklarına Etki Eden Faktörler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Aydoğan, O. (2008). İş Stresinin Tükenmişlik ve Örgütsel Bağlılıkla İlişkisi: Kamu Sektöründe Bir Uygulama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Kara Harp Okulu. Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Avşaroğlu, S., Deniz, M. E. ve Kahraman, A. (2005). Teknik Öğretmenlerde Yaşam Doyumu İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 14 ISSN 1302-1796, 115-129.
- Azizoğlu, Ö. ve Özyer, K. (2010). Polislerde Tükenmişlik Sendromu Üzerine Bir Ampirik Çalışma. Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, (Prof. Dr. Hasan Işın Definer Özel sayısı), 21(1), 137-147.
- Bağcı, H. ve Karagül, S. (2013). Türkçe Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(8), 184-193.
- Bakan, İ., Eytmiş, A. M., Erşahan, B., Doğan, İ. F. ve Bulunmaz, G. Banka Çalışanlarının İş Tatmin ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri ile Çatışma Tür ve Stratejilerine Bakış Açılarları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bir Alan Araştırması.
- Baklacı, E. (2013). İş Stresi ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki: Banka Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baş, G. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Tükenmişlik: Farklı Değişkenler Açısından Bir Değerlendirme. Journal of European Education, 2(2).
- Bateman, T. S. & Strasser, S. (1984). A Longitudinal of the Antecedents of Organizational Commitment. Academy of Management Journal, 27(1), 95-112.
- Baysal, A. C. ve Paksoy, M. (1999). Mesleğe ve Örgüte Bağlılığın Çok Yönlü İncelenmesinde Meyer-Allen Modeli. İ.Ü.İşletme Fakültesi Dergisi, 28, 1, 7-15.
- Bechara, J. P. (2012). Antecedents and Consequences of Occupational Ideologies: A Comparison of Multiple Occupational Groups. Doctoral Dissertation, University of Minnesota.
- Becker H. (1960). Notes on the Concept of Commitment. American Journal of Sociology, 66: 32-42.
- Becker, T. E., Billings, R. S., Eveleth, O. M. & Gilbert, N. L. (1996). Foci and Bases of Employee Commitment: Implications for Job Performance. Academy of Management Journal, Vol:39, No:2, 464-482.
- Bedeian, A. G. (2002). Issues in the Dimensional Structure of Career Entrenchment. Journal of Occupational and Organizational Psychology, 75(2). 247-250.
- Blau, G. (1985). The Measurement and Prediction of Career Commitment. Journal of Occupational Psychology, 58, 277-288.
- Blau, G. (1999). Early-Career Job Factors Influencing the Professional Commitment of Medical Technologist. Academy of Management Journal, 42(5), 687-695.

- Blau, G. (2001 a). On Assessing the Construct Validity of Two Multidimensional Constructs Occupational Commitment and Occupational Entrenchment. *Human Resources Management Review*, 11. 279-298.
- Blau, G. (2001 b). Testing the Discriminant Validity of Occupational Entrenchment. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 74, 85-93.
- Blau, G. (2003). Testing for a Four-Dimensional Structure of Occupational Commitment. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 76, 469-488.
- Blau, G. (2009). Can a Four-Dimensional Model of Occupational Commitment Help to Explain Intent to Leave One's Occupation?. *Career Development International*, 14(2), 116-132.
- Boyar, E. (2011). Türkiye'de Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Tükenmişlik Durumlarının Araştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boylu, A.Y. (2012). Adalet Bakanlığı'na Bağlı Kurumlarda Çalışan Personelin Yaşam Doyumu, İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Cinsiyet ve Hizmet Süresi Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *Adalet Dergisi*, (44 s 123), 141.
- Brown, L. A., & Roloff, M. E. (2011). Extra-Role Time, Burnout, and Commitment The Power of Promises Kept. *Business Communication Quarterly*, 74(4), 450-474.
- Bryant, S. E., Moshavi, D. & Nguyen, T. V. (2007). A Field Study on Organizational Commitment, Professional Commitment and Peer Mentoring, *Database for Advances in Information Systems*, 38 (2), ss. 61-73.
- Budak, G. ve Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 20(2): 95-108.
- Caldarola, N. T. (2010). The Effects of Organizational and Occupational Commitment on Job Embeddedness and the Individual's Intent to Stay. Doctoral Dissertation, TUI University.
- Carson, K. D., Carson, P. P. & Bedeian, A. G. (1995). Development and Construct Validation of Career Entrenchment Measure. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 68, 301-320.
- Carson, K. D. & Carson, P. P. (1997). Career Entrenchment: A Quite March Toward Occupational Death? *Academy of Management Executive*, 11(1), 62-75.
- Cemaloğlu, N. ve Şahin, E.D. (2007). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 465-484.
- Ceyhan, A. A. ve Siliğ, A. (2005). Banka Çalışanlarının Tükenmişlik Düzeyleri ile Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2): 43-55.
- Ceylan, C. ve Bayram, N. (2006). Mesleki Bağlılığın Örgütsel Bağlılık ve Örgütten Ayrılma Niyeti Üzerinde Etkilerinin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Regresyon ile Analizi, *Atatürk Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1): 105-120.

- Chang, E. (1999). Career Commitment as a Complex Moderator of Organizational Commitment and Turnover Intention. *Human Relations*, 52(10): 1250- 1278.
- Chen, C. C., Hsu, Y. S., Tung, F. C. & Lee, M. S. (2010). The Influence of Knowledge Workers on Occupational Commitment. *International Journal of Organizational Innovation*, 3(2).
- Cherniss, C. (1980). *Staff Burnout, Job Stress in the Human Service*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Cihangiroğlu, N. (2010). Askeri Tabiplerin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Gülhane Tıp Dergisi*, 52(2), 82.
- Cogan, M. L. (1953). Toward a Definition of Profession. *Harvard Educational Review*, 23(1), 33-50.
- Cordes, C.L. & Dougherty, T.W. (1993). A Review and an Integration of Research on Job Burnout. *The Academy of Management Review*, 18(4), 621-656.
- Coşkun, S. ve Yertutan, C. Kurum ev İdaresi Alanında Çalışanların Örgütsel Bağlılıklarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1.
- Cunningham, P. H., Tang, T. L. P., Frauman, E., Ivy, M. I. & Perry, T. L. (2012). Leisure Ethic, Money Ethic, and Occupational Commitment among Recreation and Park Professionals: Does Gender Make a Difference? *Public Personnel Management*, 41(3), 421-448.
- Çağlar, Ç. (2011). Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyi ile Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1827-1847.
- Çapri, B. (2006). Tükenmişlik Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 62-77.
- Çelikkaleli, Ö. (2011). Yetişkin Eğitimcisi Öğretmenlerin Tükenmişlik ve Mesleki Yetkinliklerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 38-53.
- Çetin, M., Cihangiroğlu, N ve Türk, Y. Z. (2010). Bir Grup Eczacının Mesleki Bağlılık Algılarının İncelenmesi. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 3(3):125-130.
- Çöl, G. (2004). İnsan Kaynakları Örgütsel Bağlılık Kavramı ve Benzer kavramlarla İlişkisi, "İş Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, www.isgucdergi.org c.6: 2. erişim. 09.02.2014.
- Dean, E. J. (2010). *Exploring the Individual Contributory Personality Factors of Stress: A Survey of Washington State Elementary Teachers*. Doctoral Dissertation, Washington State University.
- Efeoğlu, İ. E. ve Özgen, H. (2007). İş-Aile Yaşam Çatışmasının İş Stresi, İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkileri: İlaç Sektöründe Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana: Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Eğilmezkol, G. (2011). Çalışma Yaşamında Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık: Bir Kamu Bankasındaki Çalışanların Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık Algılayışlarının Analizine Yönelik Bir Çalışma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergin, C. (1992). Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.143-154.
- Ergin, C. (1995). Akademisyenlerde Tükenmişlik ve Çeşitli Stres Kaynaklarının İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 12(1-2), 37-50.
- Ersoy, A. ve Utku, B.D. (2005a). Konaklama İşletmeleri Muhasebe Müdürlerinde Tükenmişlik Sendromu-I. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:26: 43- 50.
- Ersoy, A. ve Utku, B.D. (2005 b). Konaklama İşletmeleri Muhasebe Müdürlerinde Tükenmişlik Sendromu-II. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 27, 38-46.
- Fernet, C., Austin, S. & Vallerand, R. J. (2012). The Effects of Work Motivation on Employee Exhaustion and Commitment: An Extension of The JD-R Model. Work & Stress, 26(3), 213-229.
- Fertig, J. (2011). Evaluating That Piece of Paper: The Effect of Motivation and Certification Status on Occupational Commitment and Job Competence. Journal of Leadership & Organizational Studies, 18(1), 118-126.
- Freudenberger, H. J. (1974). Staff Burn-Out. Journal of Social Issues, 30(1): 159-165.
- Gambino, K. M. (2009). Registered Nurse Motivation for Entry, Occupational Commitment, and Intent to Stay in Current Position, With Present Employer, and In The Nursing Profession. Doctoral Dissertation, New York: Dowling College.
- Gambino, K. M. (2010). Motivation for Entry, Occupational Commitment and Intent to Remain: a Survey Regarding Registered Nurse Retention. Journal of advanced Nursing, 66(11), 2532-2541.
- Gezer, E. (2008). Stres Veren Yaşam Olaylarının, Öğretim Elemanlarının, Depresyon ve Tükenmişlik Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Girgin, G. (2011). Bir Grup İlköğretim Öğretmeninde Tükenmişlik Sendromu. Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences, 31(3), 602.
- Goulet L.R. & Singh P. (2002). Career Commitment: A Reexamination and an Extension. Journal of Vocational Behavior, 61. 73-91.
- Greenfield, A. C., Norman, C. S. & Wier, B. (2008). The Effect Of Ethical Orientation And Professional Commitment On Earnings Management Behavior, Journal Of Business Ethics, 83, 419-434.
- Greenhaus, J. H. (1971). An Investigation of Role of Career Salience in Vocational Behavior. Journal of Vocational Behavior, 1. 209-216.
- Greenwood, E. (1957). Attributes of a Profession. Social Work, 2, pp. 44-55.

- Gunz, H.P. & Gunz, S.P. (1994). Professional/Organizational Commitment and Job Satisfaction for Employed Lawyers. *Human Relations*, 47 (7), 801-828.
- Güçlü, H. (2006). Turizm Sektöründe Durumsal Faktörlerin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündoğan, T. (2009). “Örgütsel Bağlılık: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uygulaması” Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
- Gündüz, B. (2012). Okul Psikolojik Danışmanlarında Yetkinlik İnancı ve Tükenmişlik. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. Yaz/Summer, 1749-1767.
- Güneş, İ., Bayraktaroğlu, S. ve Kutanis, R. Ö. (2009). Çalışanların Örgütsel Bağlılık ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki: Bir Devlet Üniversitesi Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 14, S.3: 481-497.
- Güney, S. (2004). Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Günlük, M. (2010). Muhasebecilerin Mesleki ve Örgütsel Bağlılık, İş Memnuniyeti ve İşten Ayrılma Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gebze: Yüksek Teknoloji Enstitüsü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürer, B., Adiloğulları, İ. ve Caymaz, E. (2012). Akut Gönüllülerinin Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14 (2): 290-297.
- Gwyn, P. G. (2009). The Quality of Mentoring Relationships' Impact on the Occupational Commitment of Nursing Faculty. Doctoral Dissertation, Barry University.
- Hackett, R.D. & Lapierre, L.M. (2001). Understanding the Links Between Work Commitment Constructs. *Journal of Vocational Behavior*, 58: 392-413.
- Hartmann, N. N., Rutherford, B. N., Hamwi, G. A. & Friend, S. B. (2013). The Effects of Mentoring on Salesperson Commitment. *Journal of Business Research*, 66(11), 2294-2300.
- Heijden, B. I. van der., Dam, K. Van., & Hasselhorn, H. M. (2009). Intention to Leave Nursing: The Importance of Interpersonal Work Context, Work-Home Interference, and Job Satisfaction Beyond the Effect of Occupational Commitment. *Career Development International*, 14(7), 616-635.
- Hoff, T.J. (2000). Professional Commitment Among US Physician Executives in Managed Care. *Social Science & Medicine*, 50, 1433- 1444.
- Howard, M. C. (2008). Emotional Intelligence as a Predictor of Job Satisfaction, Organizational Commitment, and Occupational Commitment Among Human Service Workers. Doctoral Dissertation, Capella University.
- Irving, P. G., Coleman. D. F. & Cooper C. L. (1997). Further Assesment of a Three- Component Model of Occupational Commitment: Generalizibity and Differences Across Occupations. *Journal of Applied Psychology*, 82 (3), 444-452.

- Jones, D. A. & McIntosh, B. R. (2010). Organizational and Occupational Commitment in Relation to Bridge Employment and Retirement Intentions. *Journal of Vocational Behavior*, 77(2), 290-303.
- Kaçmaz, N. (2005). Tükenmişlik (Burnout) Sendromu. *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. Cilt 68. Sayı 1: 29-32.
- Kalliath, T. J., O'Driscoll, M. P. & Gillespie, D. F. (1998). The Relationship Between Burnout and Organizational Commitment in Two Samples of Health Professionals. *Work & Stress* 12 (2): 179-185.
- Kan, Ü. D. (2008). Bir Grup Okul Öncesi Öğretmeninde Tükenmişlik Durumunun İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 431-438.
- Kanste, O. (2011). Work Engagement, Work Commitment and Their Association With Well-Being in Health Care. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 25(4), 754-761.
- Kaya, N., Kaya, H., Ayık, S. E. ve Uygur, E. (2010). Bir Devlet Hastanesinde Çalışan Hemşirelerde Tükenmişlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7, 401-419.
- Kaya, O. (2007). Örgütsel Bağlılık: Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Biriminde Bir Uygulama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, G. (2008). Kariyer Yönetimi ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kim, S. W. & Mueller, C. W. (2011). Occupational and Organizational Commitment in Different Occupational Contexts The Case of South Korea. *Work and occupations*, 38(1), 3-36.
- Klassen, R. M. & Chiu, M. M. (2011). The Occupational Commitment and Intention to Quit of Practicing and Pre-Service Teachers: Influence of Self-Efficacy, Job Stress, and Teaching Context. *Contemporary Educational Psychology*, 36(2), 114-129.
- Knudsen, H. K., Roman, P. M. & Abraham, A. J. (2013). Quality of Clinical Supervision and Counselor Emotional Exhaustion: The Potential Mediating Roles of Organizational and Occupational Commitment. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 44(5), 528-533.
- Kurşunoğlu, A., Bakay, E. ve Tanrıöğen, A. (2010). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 101-115.
- Kwon, I. W. G. & Banks, D. W. (2004) Factors Related to The Organizational and Professional Commitment of International Auditors, *Managerial Auditing Journal*, 606-622.
- Lachman, R. & Aranya, N. (1986). Evaluation of Alternative Models of Commitment and Job Attitudes of Professionals. *Journal of Occupational Behavior*, 7, 227-243.
- Lee, R. T. & Ashford, B. E. (1993). A Further Examination of Managerial Burnout: Toward an Integrated Model. *Journal of Organizational Behavior*, 14, 3-20.

- Lee, R. T. & Ashforth, B. E. (1996). A Meta-Analytic Examination of the Correlates of the Three Dimensions of Job Burnout. *Journal of Applied Psychology*, Cilt 81, 111-128.
- Lee, K., Carswell, J. J. & Allen, N. J. (2000). A Meta-Analytic Review of Occupational Commitment: Relations With Person- and Work- Related Variables. *Journal of Applied Psychology*, 85 (5), 799-811.
- Leiter, M. P. (1991). Coping Patterns as Predictors of Burnout: The Function of Control and Escapist Coping Patterns. *Journal of Organizational Behavior*, 12(2):123- 144.
- Leiter, M. P. (2003). *Areas of Worklife Survey Manual*. Wolfville (Canada): Centre for Organizational Research and Development.
- Leiter, M. P. & Maslach, C. (1988). The Impact of Interpersonal Environment on Burnout and Organizational Commitment. *Journal of Organizational Behavior*, 9(4): 297 308.
- Linz, S. J. (2004). Motivating Russian Workers: Analysis of Age and Gender Differences. *Journal of Socio-Economics*, 33:261-289.
- Lodahl T.M. & Kejner M. (1965). The Definition and Measurement of Job Involvement. *J Appl Psychol*; 49: 24-33.
- London, M. (1983). Toward a Theory of Career Motivation. *The Academy of Management Review*, 8(4): 620-630.
- Lyon, M. A. (2010). *Commitment And Volunteerism: Case Studies of Two State Professional Organizations*. Doctoral Dissertation, Capella University.
- Maden, C. (2013). Tükenmişlik Sendromunun Çalışanların İş Tatmini ve İşten Ayrılma Eğilimleri Üzerindeki Etkisi: Çözüm Sosyal Destekte mi? 21. Ulusal Yönetim Organizasyon Kongresi, 96-100, Kütahya.
- Major, D. A., Morganson, V. J. & Bolen, H. M. (2013). Predictors of Occupational and Organizational Commitment in Information Technology: Exploring Gender Differences and Similarities. *Journal of Business and Psychology*, 28(3), 301-314.
- Maslach, C. (1976). Burned-out. *Human Behaviour*, 5: 197-220.
- Maslach, C. (2003). Job Burnout: New Directions in Research and Intervention. *Current Directions in Psychological Science*. 12(5): 189-192.
- Maslach, C. & Jackson, S. E. (1981). The Measurement of Experienced Burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99-113.
- Maslach, C. & Leiter, M. P. (1997). *The Truth About Burnout*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M.P. (2001). Job Burnout. *Annual Review of Psychology*, 52:307-422.
- Maslach, C. & Zimbardo, P. G. (1982). *Burnout-The Cost of Caring*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Mathieu, J. E. & D. M. Zajac (1990). A Review and Meta- Analysis of the Antecedents, Correlates, and Consequences of Organizational Commitment. *Psychological Bulletin*, 108(2), 171-194.

- May, T. Y., Korczynski, M. & Frenkel, S. J. (2002). Organizational and Occupational Commitment: Knowledge Workers In Large Corporations. *Journal of Management Studies*, 36 (9). 775-801.
- Mercan, M. (2006). Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık Örgütsel Yabancılaşma ve Örgütsel Vandaşlık. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Meydan, C. H., Basım, H. N. ve Çetin, F. (2011). Örgütsel Adalet Algısı ve Örgütsel Bağlılığın Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Türk Kamu Sektöründe Bir Araştırma.
- Meyer, J. P. & Allen, N. J. (1984). Testing The Side-Bet Theory of Organizational Commitment: Some Methodological Considerations, *Journal of Applied Psychology*, 69 (3), 372-378.
- Meyer, J. P. & Allen, N. J. (1991). A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1): 61-89.
- Meyer, J.P. & Allen, N.J. (1997). *Commitment in the Workplace - Theory, Research, and Application*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Meyer, J. P., Allen, N.J. & Smith, C.A. (1993). Commitment To Organizations And Occupations: Extentions And Test Of A Three Component Conceptualization, *Journal Of Applied Psychology*, 78, 538-551.
- Meyer, J.P., Stanley, D. J., Herscovitch, L. & Topolnytsky, L. (2002). Affective Continuance and Normative Commitment to the Organization: A Meta- Analysis of Antecedents, Correlates and Consequences. *Journal of Vocational Behavior*, 61(1), 20-52.
- Moore, C., Henderson, S. & Chawla, S. K. (2004). Stress and Job Commitment in the Workforce: A Health Care and Law Enforcement Example. <http://www.sbaer.uca.edu/research/ssbia/1994/pdf/25.pdf> (Erişim: 12.01.2014).
- Morrow, P. C. (1983). Concept Redundancy in Organizational Research: The case of work commitment. *Academy of Management Review*. 8(3). 486-500.
- Morrow, P.C. & Wirth, R. E. (1989). Work Commitment Among Salaried Professionals. *Journal of Vocational Behavior*, 34, 40-56.
- Morrow, P. C. (1993). *The Theory and Measurement of Work Commitment*. Greenwich: JAI Press.
- Mowday, R.T., Steers. R. M. & Porter, L. W. (1979). The Measurement of Organizational Commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 14(2), 224-247.
- Mowday, R. T., Porter, L. W. & Steers, R. M. (1982). *Employee-Organization Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism, and Turnover* (Vol. 153). New York: Academic Press.
- Naktiyok, A. ve Karabey, C. N. (2010). İşkoliklik ve Tükenmişlik Sendromu. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2).
- Ok, S. (2004). Banka Çalışanlarının Tükenmişlik Düzeylerinin İş Doyumu, Rol Çatışması, Rol Belirsizliği ve Bazı Bireysel Özelliklere Göre İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(21), 57-67.

- Özçınar, M. (2005). Asistan Doktorlarda Burnout Sendromu. Aile Hekimliği Uzmanlık Tezi. İstanbul: Sağlık Bakanlığı Dr. Lütfü Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği.
- Özdevecioğlu, M. ve Aktaş, A. (2007). Kariyer Bağlılığı, Mesleki Bağlılık ve Örgütsel Bağlılığın Yaşam Tatmini Üzerindeki Etkisi: İş-Aile Çatışmasının Rolü. EÜİİ BF Dergisi, 28: 1-20.
- Özer, G. ve Uyar, M. (2010). Muhasebecilerin Etik Oryantasyonlarının Mesleki Bağlılığa Etkisi Üzerine Bir İnceleme. Mufad Journal, Sayı: 48, 89-100.
- Özer, A. (2013). Kariyer Danışmanlığında Kullanılabilecek Bir Ölçme Aracı: Bankacı Kişilik Envanterinin Geliştirilmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(24), 111-130.
- Özmen, Ö.T., Özer, P.S. ve Saatçioğlu, Ö. Y. (2005). Akademisyenlerde Örgütsel ve Mesleki Bağlılığın İncelenmesine İlişkin Bir Örnek Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 6.2: 1-14.
- Öztürk, V., Koçyiğit, S.Ç. ve Bal. E.Ç. (2011). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri ile İşe Bağlılık Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Ankara İli Örneği. Doğu Üniversitesi Dergisi, 12 (1), 84-98.
- Özyer, K. (2010). Etik İklim ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkide Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmininin Düzenleyici Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parasuraman, S. & Simmers, C. A., (2001). Type of Employment, Work-Family Conflict and Well-Being: a Comparative Study, Journal of Organizational Behavior, 22: 551-568.
- Pardo Linares, P. J. (2011). Job Satisfaction, Organization Commitment, Occupational Commitment, Turnover Intent and Leadership Style of Tissue Bank Employees. Doctoral Dissertation, Capella University.
- Pierce, J. & Dunham, R. (1987). Organizational Commitment: Pre-Employment Propensity and Initial Work Experiences. Journal of Management, Vol:13, No:1, 163-178.
- Pines, A. M. & Aronson, E. (1988). Career Burnout: Causes and Cures. New York: Free Press.
- Polat, G., Topuzoğlu. A., Gürbüz K., Hotalak. Ö., Kavak. H., Emirikçi. S. ve Kayış, L. (2009). Bilecik İli, Bozüyük İlçesi, Lise Öğretmenlerinde Tükenmişlik Sendromu. TAF Preventive Medicine Bulletin, 8(3), 217-222.
- Polatçı, S. ve Özçalık, F. (2013). Yapısal ve Psikolojik Güçlendirmenin İşyeri Nezaketsizliği ve Tükenmişliğe Etkisi. İşletme Bilimi Dergisi, 1(1), 17-35.
- Polatçı, S., Ardıç. K. ve Tınaz. Z. D. (2007). Tükenmişlik Sendromu ve Demografik Özelliklerin Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Tokat Orta Öğretim Kurumlarında Bir Analiz. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 7: 1-22.

- Poon, J. M. L. (2004). Career Commitment and Career Success: Moderating Role of Emotion Perception. *Career Development International*, 9(4/5): 374-390.
- Porter, L.W., Steers, R.M., Mowday, R.T. & Boulian, P.V. (1974). Organizational Commitment, Job Satisfaction and Turnover Among Psychiatric Technicians. *Journal of Applied Psychology*, 59, 603 – 609.
- Powell, D. M. & J. P.Meyer (2004). Side-Bet Theory and the Three-Component Model of Organizational Commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 65(1), 157-177.
- Randall, M. & Scott. W. A. (1988). Burnout, Job Satisfaciton and Job Performance. *Australian Psychologist*, 23(3): 335-347.
- Rideout, L. H. (2010). Employee Commitment: An Examination of the Relationships Among Organizational Commitment, Occupational Commitment, and Organizational Citizenship Behavior in Human Resource Professionals. Doctoral Dissertation, Capella University.
- Ritzer, G. & Trice, H. (1969). An Emprical Study of Howard Becker's Side-Bet Theory. *Social Forces*, 47, 475-479.
- Robbins, S. P. & Judge, T. A. (2013). *Örgütsel Davranış İnci Erdem (Çev)*. Nobel Yayınları.
- Sabuncuoğlu, E. T. (2008). Rol Çatışmasının ve Rol Belirsizliğinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1).
- Sarier, Y., Aydın, A. ve Uysal, Ş. (2011). Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıklarında Cinsiyetin Etkisi: Meta Analitik Bir Analiz.
- Schaufeli, W. B. & Enzmann, D. (1998). *The Burnout Companion to Study ve Practice a Critical Analysis*, Taylor & Francis, USA.
- Sears, L. (2010). Predictors and Outcomes of Occupational Commitment Profiles among Nurses. Doctoral Dissertation, Clemson University.
- Sezgin, F. (2010). Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığının Bir Yordayıcısı Olarak Okul Kültürü. *Eğitim ve Bilim*, Cilt 35, Sayı 156
- Shao, A. T. (2002). *Marketing Research: An aid to Decision Making*. Cincinnati, Ohio:South-Western/Thomson Learning.
- Sharbaugh, S. M. (2009). Relationships Among Nurses Professional Identity, Career Satisfaction, Occupational Commitment, and Intent to Stay. Doctoral Dissertation, Widener University School of Nursing.
- Sığırı, Ü. (2007). İş Görenlerin Örgütsel Bağlılıklarının Meyer ve Allen Tipolojisiyle Analizi: Kamu ve Özel Sektörde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2.
- Simola, S. (2011). Relationship Between Occupational Commitment and Ascribed Importance of Organisational Characteristics. *Education+ Training*, 53(1), 67-81.

- Soyer, F., Can, Y. ve Kale, F. (2009). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Tatmini ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Faktörler Açısından İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3).
- Steers, R. (1977). Antecedents and Outcomes of Organizational Commitment. *Administrative Science Quarterly*, 22: 46-56.
- Steers, R. (1981). *Introduction to Organizational Behavior*, Glenview, Illinois. Scott, Foresman and Company.
- Sürgevil, O. (2006). Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şıklar, E. ve Tunalı, D. (2012). Çalışanların Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi: Eskişehir Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 33 Number 33, 75.
- Şimşek, M. S. ve Aslan, S. (2011). Mesleki ve Örgütsel Bağlılığın, Örgütsel Davranışa İlişkin Sonuçlarla İlişkileri. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 415-454.
- Şimşek, M. S. ve Aslan, S. (2007). Mesleki ve Örgütsel Bağlılığın İşin Özellikleri, Rol Stresi, Örgüte İlişkin Davranışsal Sonuçlar, İş ve Yaşam Doyumuyla İlişkilerinin Araştırılması. 15. Ulusal Yönetim Organizasyon Kongresi, 724- 733, Sakarya
- Tak, B. ve Çiftçiöğlu, B.A. (2008). Mesleki Bağlılık ile Çalışanların Örgütte Kalma Niyeti Arasındaki İlişkiyi İncelemeye Yönelik Görgül Bir Çalışma. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 63(4), Ekim-Aralık, 155-178.
- Tak, B. ve Çiftçiöğlu, B.A. (2009). Üç Boyutlu Mesleki Bağlılık Ölçeğinin Türkçe’de Güvenilirlik ve Geçerliliğinin İncelenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 10.1: 35-54.
- Tak, B., Özçakır, A., Çiftçiöğlu, B.A. ve Divleli, A. (2009). Mesleki bağlılığın bireylerin mesleklerine ve çalıştıkları örgüte ilişkin tutumlarını nasıl etkilediğini anlamaya yönelik bir alan araştırması. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 11(4):91-102.
- Tak, B., Erdur, D.A. ve Kitapçı, N. (2011). Türkiye’de Örgütsel Bağlılık Yazını (2002-2010): Bir Meta Analiz Çalışması. *İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, 335-353.
- Tang, T. L. P., Cunningham, P. H., Frauman, E., Ivy, M. I. & Perry, T. L. (2012). Attitudes and Occupational Commitment Among Public Personnel: Differences Between Baby Boomers and Gen-Xers. *Public Personnel Management*, 41(2), 327-360.
- Taycan, O., Kutlu, L., Çimen. S. ve Aydın. N. (2006). Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerde Depresyon ve Tükenmişlik Düzeyinin Sosyodemografik Özelliklerle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7: 100-108.
- Tekin, M., Taşgım, Ö. ve Baydil, B. (2009). Çeşitli Değişkenlere Göre Taekwondo Hakemlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 1001-1012.
- Temizkan, M. (2004). Nature of the Relationship Between Job Stress, Organizational Commitment and Job Satisfaction. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tevrüz, S. (1996). Endüstri ve Örgüt Psikolojisi, Türk Psikologlar Derneği ve Kalite Derneği Ortak Yayıncılık.
- Tiffany Berzins, B.A. (2013). An Analysis of College Students Role Expectations and Commitment to And Expectations For Roles. Thesis Master Of Science in Psychology the University Of Texas At San Antonio.
- Toker, B. (2011). Burnout Among University Academicians: An Empirical Study on the Universities of Turkey. Öğretim Elemanlarında Tükenmişlik: Türkiye’deki Üniversitelerde Ampirik Bir Çalışma. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 12(1), 114-127.
- Tuğrul, B. ve Çelik, E. (2002). Normal Çocuklarla Çalışan Anaokulu Öğretmenlerinde Tükenmişlik. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12: 1-11.
- Turunç, Ö. ve Erkuş, A. İş-aile Yaşam Çatışmasının İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkileri: İş Stresinin Aracılık Rolü. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.
- Uğurlu, C. T., Sincar, M. ve Çınar, K. (2013). Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Düzeylerine Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Etkisi. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1).
- Ulutaş, M. (2003). Katılımcı Yönetimin Örgütsel Bağlılık ve Yaratıcılığa Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Usta, I. ve Küçükaltan, D. (2013). Ödüllendirmenin Örgütsel Bağlılığa Etkisi: İstanbul’daki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1(2).
- Uyar, M. (2010). Muhasebecilerin Bilişsel Ahlaki Gelişim Seviyelerinin Etik Kararlara ve Mesleki Bağlılığa Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, Ö. ve Yiğit, E. (2011). Örgütsel Stres ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Orta Kademe Otel Yöneticileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi.6(1), 181-213.
- Üngüren, E., Doğan, H., Özmen, M. ve Tekin, Ö. A. (2010). Otel Çalışanlarının Tükenmişlik ve İş Tatmin Düzeyleri İlişkisi. Journal of Yaşar University, 17(5), 2922-2937.
- Vandenberg, R. J. & Scarpello. V. (1994). A Longitudinal Assessment of Determinant Relationship Between Employee Commitments to the Occupation and the Organization. Journal of Organizational Behavior, 15(6): 535-547.
- Vernon, E. J. (2011). Factors Influencing Occupational Commitment Among Students Pursuing Careers in Journalism. Doctoral Dissertation, The University of Alabama Tuscaloosa.
- Wallace, J. E. (1995). Organizational and Professional Commitment in Professional and Nonprofessional Organizations. Administrative Science Quaterly, 40, 228-255.
- Wang, L., Tao, H., Ellenbecker, C. H. & Liu, X. (2012). Job satisfaction, occupational commitment and intent to stay among Chinese nurses: a cross-sectional questionnaire survey. Journal of advanced nursing, 68(3), 539-549.

- Wasti, S. A. (2000). Örgütsel Bağlılığı Belirleyen Evrensel ve Kültürel Etmenler: Türk Kültürüne Bir Bakış. Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları, 1. Basım Editör: Z. Aycan. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No:21, Ankara.
- Wasti, S. A. (2002). Affective and continuance Commitment to the Organization: Test of an Integrated Model in The Turkish Context. International Journal of Intercultural Relations, 26, 525-550.
- Waugaman, W. R. & Lohrer, D. J. (2000). From Nurse to Nurse Anesthetist: The Influence of Age and Gender on Professional Socialization and Career Commitment of Advanced Practice Nurses. Journal of Professional Nursing, January-February, 16(1):47-56.
- Weng, Q. & McElroy, J. C. (2012). Organizational Career Growth, Affective Occupational Commitment and Turnover Intentions. Journal of Vocational Behavior, 80(2), 256-265.
- Wiener, Y. (1982). Commitment in Organization: A Normative View. Academy of Management Review, 7, 418-428.
- Yazıcı, K. ve Avcı, E. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Durumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1(4), 29-37.
- Yavuz, E. (2009). İş görenlerin Dönüşümcü Liderlik ve Örgütsel Bağlılık ile İlgili Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, (2), 51-69.
- Yıldırım, F. (1996). Banka Çalışanlarında İş Doyumu ve Algılanan Rol Çatışması ile Tükenmişlik Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yousaf, A., Sanders, K. & Shipton, H. (2013). Proactive and Politically Skilled Professionals: What is The Relationship With Affective Occupational Commitment? Asia Pacific Journal of Management 30(1), 211-230.
- Yüceler, A. (2009). Örgütsel Bağlılık ve Örgüt İklimi İlişkisi: Teorik Ve Uygulamalı Bir Çalışma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (22), 445.

**A STUDY ON
CONSUMER DECISION-
MAKING PROCESS FOR LIFE
INSURANCE SERVICES
IN THE 1990's**

Esra Tarlan Demirbaş, PhD

**A STUDY ON CONSUMER DECISION-MAKING
PROCESS FOR LIFE INSURANCE SERVICES IN
THE 1990's**

Esra Tarlan Demirbaş, PhD

Publishing No.: 1141
ISBN: 978-625-433-639-3
E-ISBN: 978-625-433-640-9
Edition: 1st Edition, August 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

All rights of this edition belong to Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Without any written permission of this publishing house, all or a part of the book cannot be printed, published, reproduced or distributed electronically, mechanically or by photocopy.

Nobel Publishing group has been carrying out its national activities on a regular basis since 1984 and internationally since 2011. The book it publishes are present in the higher education catalogs at national and international level.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Coordinator: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Interior Designer: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Proofreader: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Cover Designer: Sezal Özden -sezal@nobelyayin.com-
Visual Design Specialist: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Print Manager: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Library Information Card

Demirbaş, Tarlan, Esra.

**A STUDY on CONSUMER DECISION-MAKING PROCESS for
LIFE INSURANCE SERVICES in the 1990's**

1. Edition, XII + 100 p., 13,5x21,5 cm. Includes references.

No index.

ISBN: 978-625-433-639-3

E-ISBN: 978-625-433-640-9

1. Early Years of the Life Insurance Sector in Türkiye
2. Life Insurance Services
3. Consumer Decision Making.

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Address: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi

No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Phone: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Order: siparis@nobelyayin.com

E-Sales: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa Basım Dağıtım,
Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Printing and Binding

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

TABLE of CONTENTS

ABSTRACT	v
INTRODUCTION.....	1
1. SERVICES MARKETING	3
1.1. Marketing Concept	3
1.1.1. Consumer satisfaction	3
1.1.2. Cooperation within all departments.....	3
1.1.3. Long-term profit	3
1.2. The Definition of Marketing.....	4
1.2.1. Classical definition	4
1.2.2. Modern definition.....	4
1.3. Consumer of the Insurance Sector.....	4
1.3.1. Marketing mix (4 p's).....	5
1.4. Services Marketing.....	5
1.4.1. Service definition	5
1.4.2. Characteristics of services.....	6
1.4.2.1. Intangibility	6
1.4.2.2. The inseparability of production and consumption	6
1.4.2.3. Perishability	7
1.4.2.4. Heterogeneity	7
1.4.2.5. Unpossessed consumption	7
1.4.2.6. Human intensiveness.....	7
1.4.3. Differentiation in marketing system and fluctuating demand.....	8
1.4.4. Marketing mix for services marketing	8
1.4.4.1. Product (Service): Definition of the market	8
1.4.4.2. Price	10
1.4.4.3. Place.....	11
1.4.4.4. Promotion.....	12

2. INSURANCE SERVICES	15
2.1. Technical Definition	15
2.2. Marketing Definition	15
3. STRATEGIC ANALYSIS OF MARKETING ENVIRONMENT FOR INSURANCE SERVICES	17
3.1. Macro Environmental Analysis.....	17
3.1.1. Insurance sector in the world	17
3.1.2. Development of the insurance sector in Türkiye	19
3.1.3. New competitive developments in the Turkish insurance sector.	22
4. MARKETING OF LIFE INSURANCE SERVICES IN TÜRKİYE	27
4.1. Competitive Analysis.....	27
4.2. Marketing of Life Insurance Services	29
4.2.1. Product	31
4.2.1.1. Types of life insurance products	31
4.2.1.1.1. Term life insurance.....	31
4.2.1.1.2. Endowment life insurance.....	33
4.2.1.1.3. Whole life insurance.....	34
4.2.1.1.4. Endowment life insurance.....	36
4.2.1.1.5. Whole life insurance.....	37
4.2.1.1.6. Flexible-premium life insurance policies	39
4.2.1.2. Product development	40
4.2.2. Price	43
4.2.3. Distribution channels.....	45
4.2.4. Promotion	47
4.2.5. Mix of marketing components.....	50
5. A FIELD STUDY ON CONSUMER DECISION MAKING PROCESS FOR LIFE INSURANCE SERVICES	51
5.1. Research Design	51
5.1.1. Research objectives	51
5.1.2. Sampling plan	52

5.1.2.1. The population.....	52
5.1.2.2. The size of the sample	52
5.1.3. Data collection procedure and survey instrument	53
5.1.3.1. Survey period.....	55
5.1.4. Data analysis techniques	55
5.1.5. Constraints of the study.....	55
5.1.6. Classification of the sample	55
5.1.7. Characteristics of the sample.....	56
6. FINDINGS	57
6.1. Frequency Results	57
6.2. Conclusions and Suggestions	79
6.3. Suggestions on The Marketing Strategy for The Life Insurance Sector through the Last Decade of the Twentieth Century	93
REFERENCES.....	97

REFERENCES

- Akatlı, C. (1990). Free tariffs, *Insurance*, August.
- Akatlı, C. (1985). *Fire insurance and fire reinsurance*. İstanbul, pp.
- Algöney, M. (1990). Expectations in the new period. *Insurance*, May.
- Altınordu, S. (1990). The importance of promotional and advertising activities for the development of the insurance sector. *Insurance*, June.
- Anakoç, Y. (1990). The importance of promotional and advertising activities for the development of the insurance sector. *Insurance*, June.
- Arseven, H. (1987). *Law of insurance*, İstanbul, pp.
- Bavbek, R. (1990a). Free Tariffs. *Insurance*, June.
- Bavbek, R. (1990b). Free pricing method. *Insurance World*, January.
- Baysal, R. (1991). Novelties in 1990. *Money and Banking*, May.
- Bessom, M.R. & Jackson, W.D. (1975). Service retailing a strategic marketing approach, *Journal of Retailing*, Summer.
- Black, K., JR. & Skipper, H., JR. (1988). *Life insurance*. New Jersey, pp.
- Büyükkaya, A. (1991). Increasing competition will affect public companies. *Capital*, February.
- Büyükkaya, A. (1990a). High competition in the fire insurance market. *Panorama*, December.
- Büyükkaya, A. (1990b). "Five percent of the people are insured. *Finance World*, July.
- Cemalcılar, İ. (1979). Services marketing. *Journal of Marketing*, June.
- Committee of The World Bank (1990). The Report for Turkish Insurance Sector. *World Journal*, December.
- Converse P., H.&, Mitchell R. (1965). *Elements of marketing*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Demiralp, S.&Dikmen, O. (1990). The IAV's panel for free tariffs. *Insurance World*, June.
- Erdal, H. (1987). The history of Turkish. *Insurance World*, March.
- Ezerdi, C. (1991). The end of the foreign proxyship. *Capital*, February.
- Ezerdi, C. (1990). Discussion on free tariffs. *Insurance World*, April.

- Erk, O.(1990a). Turkish insurance sector. *Peppa*, October.
- Erk, O.(1990b). Threats and opportunities. *Finance World*, January.
- George, R.W. (1977). The retailing of services-a challenging future. *Journal of Retailing*, 53(Fall).
- Grönroos, C. (1982). An applied services marketing theory. *European Journal of Marketing*.
- Kaptan, F. (1990). Insurance companies should concentrate on public relations activities. *Insurance*, October
- Karabulut, M. (1988). *Insurance Marketing*. Istanbul, PP.
- Karacık, A. (1990). Death fear in the life insurance sector. *Finance World*, July.
- Karagöz, İ. (1991). The insurance sector has been considered, now. *Capital*, February.
- Karagöz, İ. (1990). Important funding -source for the country. *Panorama*, November.
- Koç, N., A. (1990). Insurance services marketing and sale technics. *Seminar Notes*, Istanbul.
- Kotler, P. (1984). *Marketing management: analysis, planning, and control*. NJ: Prentice-Hall.
- Kotler, P. (1982). *Marketing for non-profit organizations*, 2. nd ed. NJ: Prentice-Hall.
- Kotler, P.&CONNOR A.R. (1977). Marketing of professional services. *Journal of Marketing*, January.
- Manes, P. (1985). *Orientations: notes and comments on matters of economy, investments, and money*. Milan: Riunione Adriatica di Sicurta.
- Mutlu, E. (1990). Companies that could not adopt the last novelties would leave the competition or go on by merger and acquisition. *The insurer*, March.
- Ömrüzak, F. (1991). Free tariffs may cause chaos. *Capital*, February.
- Önce, G. (1980). A model of management decisions for product planning. *Journal of Marketing*, March.
- Önder; E. (1991). We may merge with a foreigner. *Capital*, February.
- Rushton M. A.& Carson J. D. (1982). The marketing strategies: managing the intangibles. *European Journal of Marketing*.
- Seven, M. (1990). Importance of being unimportant: the insurance. *Finance World*, April.

- Shostack, L. G. (1982). How to design a service? *European Journal of Marketing*.
- Sener, E. (1990). Importance of Being Unimportant: the insurance. *Finance World*, April.
- Şenler, Z. (1990). An essay on insurance services marketing. *Insurance World*, November.
- Şimsek, S. (1990). The importance of promotional and advertising activities for the development of the insurance sector. *Insurance*, June.
- Tarlan, E. (1991) *A Study on Consumer Decision Making Process for Life Insurance Services*, Master Thesis, Boğaziçi University Institute of Social Sciences.
- Turkish Commercial Law*, Act of 1263.
- Ulutekin, H. (1986). Importance of the insurance. *A Seminar About the Development of Turkish Insurance Sector*, Istanbul.
- Unknown. (1991). *Dünya Gazetesi*, May 13.
- Unknown. (1990). Advertisements have an important role in the development of the Turkish insurance sector. *Insurance*, May.
- Unknown. (1990). *Sark Sigorta Handbook*. Istanbul.
- Yavuz, A. (1990). Free tariffs. *Finance World*, October.
- Zağra, C. (1990). Disadvantages of rapid changes. *Finance World*, August.
- Zeithaml, V., Parasunman, A. & Berry, L. (1985). Problems and strategies in services marketing. *Journal of Marketing*, Spring.

SINIFTA SORU SORMA STRATEJİLERİ

Yılmaz Soysal
Somayyeh Soysal

SINIFTA SORU SORMA STRATEJİLERİ

Yılmaz Soysal
Somayyeh Soysal

Yayın No.: 915
ISBN: 978-625-433-212-8
E-ISBN: 978-625-433-173-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreu@nobel@gmail.com-
Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanildiz@nobelyayin.com
Kapak Tasarım: Lale Yalçın laleenobel@gmail.com
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Soysal, Yılmaz. Soysal Somayyeh.

Sınıfta Soru Sorma Stratejileri / Yılmaz Soysal Somayyeh Soysal

1. Basım, VIII+120s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-212-8

E-ISBN: 978-625-433-173-2

1. Öğretmen 2. Öğretmen Adayları 3. Öğretmen Kılavuzu 4. Öğretmenlik Süreci

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kıda Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

İÇİNDEKİLER

Ön söz.....	v
Sınıf Söylemi Nedir?	1
Sınıf Söyleminde Soru Sormanın Yeri, Önemi ve Felsefesi.....	17
Öğretmen Sorularının Yapısal Türleri.....	25
Öğretmen Sorularının İşlevsel Türleri	33
Öğretmen Sorularının Bilişsel Talepleri.....	51
Soru Sormanın Öğrencilerin Öğrenmesine Etkisi	75
Soru Sorma ve Öğretmenlerin Profesyonel Mesleki Gelişimi	97
EK: Revize Edilmiş Bloom Taksonomisi	107
Yazarlar Hakkında.....	109
İleri Okuma Önerileri.....	111

SINIF SÖYLEMİ NEDİR?

Son üç 10 yılda özellikle Avrupa ve Amerika’da ve az da olsa ülkemizde sınıftaki etkinliklerin yapısı ve içeriğine ek olarak herhangi bir öğretimsel etkinliği öğrencileriyle birlikte sürdüren öğretmenlerin *sınıf içindeki konuşmaları* eğitim araştırmacılarının dikkatini oldukça çekmektedir. Öğretmenler hangi düzeyde sınıf içi veya dışı öğretimi gerçekleştirirse gerçekleştirsın, pedagojik anlamda esas olanın sadece dersin tasarımı değil bu tasarıma eşlik eden öğretmen ve öğrenci konuşması olduğu artık akademik kulislerde sıklıkla sorgulanmakta, tartışılmakta, müzakere edilmekte ve sınıf içi denenceler aracılığıyla incelenmektedir (Leach ve Scott, 2003; Lemke, 1990). Ayrıca öğretmen ve öğrenci konuşmasının bahsi geçen ve detaylandıracağımız önemi sadece yüz yüze değil, çevrim içi ortamlarda da korunmaktadır.

Öğretmen ve öğrenci konuşması *sınıf söylemi* kavramı altında ele alınmakta ve incelenmektedir. Esasında sınıf söylemi salt söylemden farklıdır. Çünkü sınıflar oldukça karmaşık yerlerdir. Üst üste gerçekleşen olayların ve konuşma türlerinin sayısı oldukça fazladır (Gröschner vd., 2018). Sınıf esasında kendi kendine organize olmuş okul topluluğunun bir alt topluluğudur. Bir öğretmen sınıfın kapısını kapattığında o sınıfta neler olup bittiğini bilmenin ve en derin hâli ile anlamamanın en iyi yolu orada geçen konuşmaları veya sınıf söylemlerini incelemekten

olma. Fark edeceğiniz üzere öğretmen üçüncü söylemsel tercihi ile Milena'yı bugüne kadar üretilmiş bilimsel bilgilere karşı sorumlu kılmaya çalışmaktadır.

Sınıf söylemi olgusunu karakterize eden bir başka mesele ise *etkileşim*dir (Chen vd., 2016). Genellikle sınıflarda türlü etkileşimler söz konusudur. Bunlar, ilgili alan yazında genellikle "*diyalojik (çok seslilik)*" ve "*monolojik (tek seslilik)*" olarak isimlendirilir (Bakhtin, 1981; 1986; Mortimer ve Scott, 2003). Bunlara ek olarak "*sözel*" ve "*sözel olmayan*" etkileşimler de sınıf söyleminde yer alabilecek diğer iki etkileşim kategorisidir. Bazı araştırmacılar *etkileşim* (interaction) sözcüğünü *sözel değişim* (verbal exchange) sözcüğü ile de eş anlamlı kullanmaktadır. Sözel olan etkileşimler, genellikle bu kitabın ana konusunu oluşturan ve ilerleyen bölümlerde detaylandırılacak olan öğretmen soruları ile başlatılır ve devam ettirilir. Sözel olmayan etkileşimler ise öğretmen ve öğrencilerin beden dili, jestleri, mimikleri veya öğretmenlerin tonlamaları, vurgulamaları ile ilgilidir. Tüm bu bilindik etkileşim biçimlerinin yanı sıra öğretmenin sınıf içinde pozisyonlanması veya hareket etmesi de sözel olmayan etkileşim biçimini işaret eder. Öğretmenler genellikle doğru cevabı veren veya sınıf söylemi için önemli olan bir durumu dışı vuran öğrenciye fiziksel olarak yaklaşır ve diğer öğrencileri de sınıf söylemi için önem arz eden cevaba odaklar. Bu kitapta öğretmen soruları bağlamında genellikle sözel bir biçimde, vuku bulan etkileşimler önem taşır. Bunların diyalojik ve monolojik olarak isimlendirildiğinden bahsetmiştik. Ancak öncelikle burada sizinle önemli bir noktayı tartışmak niyetindeyiz.

hem de monolojik sınıf söylemi biçimleri taşıdığını ima eder (de Mattos, 2014). Özetle bu bölümde ilerleyen kısımlarda derinleştirilecek olan sınıfta etkin soru sorma olgusunu karakterize edeceği düşünülen temel kavramlardan bahsedilmiştir. Bu kavramların pratik karşılıklarını bilerek sınıfta geçen konuşmalara bakmak, siz öğretmenlerimize sınıf söylemi ve soru sorma bağlamında farklı bakış açıları sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination: four essays by M. M. Bakhtin*, Ed. Micheal Holquist, trans. Caryl Emerson and Micheal Holquist. University of Texas Press, Austin.
- Bakhtin, M. M. (1986). *Speech genres & other late essays* (Caryl Emerson and Michael Holquist, Ed. and Vern W. McGee, trans). Austin: University of Texas Press.
- Buzzelli, C., & Johnston, B. (2001). Authority, power, and morality in classroom discourse. *Teaching and teacher education*, 17(8), 873-884.
- Bruner, J. (1983). *Child's talk: Learning to use language*. New York: Norton.
- Bruner, J. (1985). Vygotsky: A historical and conceptual perspective. In Wertsch, J. (Ed.), *Culture, communication and cognition: Vygotskian perspectives*. Cambridge University Press, England.
- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Candela, A. G., Boston, M. D., & Dixon, J. K. (2020). Discourse actions to promote student access. *Mathematics Teacher: Learning and Teaching PK-12*, 113(4), 266-277.
- Chen, Y.-C., Park, S., & Hand, B. (2016). Examining the use of talk and writing for students' development of scientific conceptual

- knowledge through constructing and critiquing arguments. *Cognition and Instruction*, 34(2), 100-147.
- de Mattos, C. R. (2014). Conceptual profile as a model of a complex world. In *Conceptual Profiles* (pp. 263-292). Springer, Dordrecht.
- Gröschner, A., Schindler, A. K., Holzberger, D., Alles, M., & Seidel, T. (2018). How systematic video reflection in teacher professional development regarding classroom discourse contributes to teacher and student self-efficacy. *International Journal of Educational Research*, 90, 223-233.
- Holquist, M. (2003). *Dialogism: Bakhtin and his world*. Routledge.
- Leach, J. T., & Scott, P. H. (2003). Individual and sociocultural views of learning in science education. *Science & Education*, 12(1), 91-113.
- Lemke, J. L. (1990). *Talking science: language, learning, and values*. Norwood: Ablex.
- Mortimer, E. F. (1995). Conceptual change or conceptual profile change? *Science & Education*, 4(3), 267-285.
- Mortimer, E. F., & Machado, A. H. (2000). Anomalies and conflicts in classroom discourse. *Science Education*, 84(4), 429-444.
- Mortimer, E., & Scott, P. (2003). *Meaning making in secondary science classrooms*. Maidenhead, England: Open University Press.
- Oliveira, A. W. (2010). Improving teacher questioning in science inquiry discussions through professional development. *Journal of Research in Science Teaching*, 47(4), 422-453.
- Reinholz, D. L., & Shah, N. (2018). Equity analytics: A methodological approach for quantifying participation patterns in mathematics classroom discourse. *Journal for Research in Mathematics Education*, 49(2), 140-177.
- Resnick, L. B., Asterhan, C. S., & Clarke, S. N. (2018). *Accountable talk: Instructional dialogue that builds the mind*. Geneva, Switzerland: The International Academy of Education (IAE)

- and the International Bureau of Education (IBE) of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO).
- Song, Y., Chen, X., Hao, T., Liu, Z., & Lan, Z. (2019). Exploring two decades of research on classroom dialogue by using bibliometric analysis. *Computers & Education*, 137, 12-31.
- Soysal, Y. (2019). Fen öğretiminde öğretmenin söylemsel hamlelerinin öğrenenlerin akıl yürütme kalitelerine etkisi: Söylem analizi yaklaşımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 994-1032.
- Soysal, Y., & Radmard, S. (2020). Research into teacher educators' discursive moves: A Vygotskian perspective. *Journal of Education*, 200(1), 32-47.
- Soysal, Y. (2020a). Establishing the norms of the Vygotskian teaching in the science classroom. *İlköğretim Online*, 19(3).
- Soysal, Y. (2020b). Investigating discursive functions and potential cognitive demands of teacher questioning in the science classroom. *Learning: Research and Practice*, 6(2), 167-194.
- Vygotsky, L. S. (1987). Thinking and speech (N. Minick, trans.). In R. W. Rieber & A. S. Carton (Eds.), *The collected works of L. S. Vygotsky: Vol. 1. Problems of general psychology* (pp. 39-285). New York: Plenum Press (Original work published 1934).

**SINIF SÖYLEMİNDE SORU SORMANIN YERİ,
ÖNEMİ VE FELSEFESİ**

İnsanları gözlemlediğinizde genellikle soru sorma süreçlerine direkt atıflar yapmadan veya “*Ben kime, neyi, neden ve hangi sıra ile sordum?*” gibi üstbilişsel olarak yapılandırılan sorulara cevap vermeden, en konforlu bir şekilde sorularını sorduklarını görebilirsiniz. Esasında soru sorma bir veri toplama süreci olarak da kabul edilmektedir ki doğa veya toplum fenomenlerine yönelik sorgulamalarımızı soru sorma pratiği ile icra ederiz (Bacon, 1597). Elbette tüm sorularımız gerçeğe ulaşma noktasında eş etkiye ve yönlendiriciliğe sahip değildir. İyi bir soru sorucu olmak iyi bir eleştirmen olmakla çoğu zaman eşleştirilir (Aristotle, 2011). Hatta bazı araştırmacılar insanların sadece çoğunlukla iyi soru soran bireyler olarak eğitim sistemleri içinde yetiştirilmesinin zaten eğitim sistemlerinin nihai amacı olduğunu iddia ederler (ör.; Watson, 2018).

Birçok eğitimci tarafından da kabul gördüğü üzere, sınıf söyleminin hem anlamını hem de formatını belirleyen en önemli faktör, öğretmenlerin sınıf konuşmalarında sordukları sorulardır (Soysal, 2019b). Sınıf söyleminin formatı şu soruya cevap verir: *Öğretmenler yapısal olarak hangi soru türlerini seçip, bilinçli veya o anda farkında olmadan soruları kullanırlar?* Soruların formatı önemlidir ancak pedagojik olarak bir anlam da taşımalıdır. Dolayısıyla şu soru oldukça önemlidir: Öğretmenler sınıf konuşmalarında

Kopernik Devrimi'ni destekleyen bir tavra sahiptir. Galileo bu diyalogda kendini Kopernikçi; yani gün merkezli evren modelini savunan karakter, olarak tanıtır ve adı da Salviati'dir. Salviati delil temelli konuşur, temelsiz iddialar savurmaz, argümanlar kurar. Diğer bir karakter ise eski bir karaktere atfen, bir sofist/gezimci olan Simplicio'dur. Simplicio salt Aristocu'dur. Aristo elbette Galileo için de en azından yöntemsel bir temel teşkil eder ama Galileo sıklıkla kendine şu soruları da sorar: "Aristo neden bir elmanın yere düşüşünü erekselci/teleolojik (amaçsalci) bir şekilde açıklar ki?", "Elma neden geldiği yer olan, orijini olan toprağa dönmek için yere düşsün ki?", "Elma eğer önce toprağa, oradan da özü olan ağaca dönmeyi kendine amaç edinmişse elma bunu bilinçli olarak mı yapar?" "Elmanın yere düşmesini açıklayan, Aristocu-sezgici görüşlerden sıyrılmış daha olgusal (gözlemsel veri sistemlerine dayalı) bir izah biçimi olamaz mı?". Etkin-iyi soru sorma olgusunu temele alan bu kitapta Simplicio'yu yine de önemsemek gerekir. Çünkü Simplicio, tüm Aristocu veya gelenekselci görüşlerine rağmen, ikna olmaya hazır bir İtalyan halkını veya dinî ulemasını temsil eder. Aslında Simplicio'nun kendine karşı sorular aracılığıyla yönelttiği içkin açmazlar bir ikna olma sürecini de beraberinde getirir. Esasında Simplicio anlaşma yanlısıdır ve Galileo'nun/Salviati'nin evren, dünya ve güneş sistemi ile ilgili sorduğu soruları anlamak ve anlamlandırmak ister. Galileo'nun soruların eşlik ettiği diyaloglarda böyle bir karaktere yer vermesi isabetlidir. Çünkü Galileo'ya karşı çıkan ve onu lanetli olarak bildiren engizisyon kardinalleri, iyi-üretken ve kritik edici soru sorabilme açısından kıt, bağnaz ve sorularla iletilen karşı argümanlar bağlamında

KAYNAKÇA

- Aristotle (2011). *Nicomachean Ethics*. Translated by Robert C. Bartlett and Susan D. Collins. Chicago: Chicago University Press.
- Bacon, F. (1597). *Meditationes Sacrae and human philosophy*. Reprinted by Kessinger Publishing, 1996.
- Baehr, J. (2011). *The inquiring mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Baehr, J. (2013). Educating for intellectual virtues: from theory to practice. *Journal of Philosophy of Education*, 47(2), 248-262.
- Baehr, J. (2016). Is intellectual character growth a realistic educational aim? *Journal of Moral Education*, 45(2), 117-131.
- Blank, S., & Covington, M. (1965). Inducing young children to ask questions in problem solving. *Journal of Educational Research*, 59, 21-27.
- Cotton, K. (1988). Classroom questioning. *School improvement research series*, 5, 1-22.
- Leven, T. and Long, R. (1981). *Effective instruction*. Washington DC: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Watson, L. (2018). Educating for Good Questioning: a Tool for Intellectual Virtues Education. *Acta Anal*, 33, 353-370.
- Santas, G. X. (1979). *Socrates*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Soysal, Y. (2019b). Meanings and Formats of Classroom Discourse in the Context of Teacher Discursive Moves. *Elementary Education Online*, 18(2), 600-620.

ÖĞRETMEN SORULARININ YAPISAL TÜRLERİ

Elinizdeki kitabın bu (Bölüm-3) ve devam eden iki bölümünde (Bölüm-4 ve Bölüm-5), sınıf içi konuşmaları öğrencilerinizle icra ederken sorduğunuz soruların birçok yönünü teknik hâliyle, sınıf içinden konuşmaların / diyalogların sunumları ile göreceksiniz. Hem kendi ulusal bilimsel çalışmalarımızı (bk.: “Sınıf Söylemi / Konuşmaları ve Soru Sorma Hakkında İleri Okuma Önerileri”) hem de uluslararası çalışmaları göz önünde bulundurup gerçek sınıf ortamlarını binlerce saat gözlemleyip, analiz ettikten sonra öğretmen sorularının sınıfta vuku buluşunu üç farklı kategoride ele alabileceğimizi gördük. Bunlar öğretmen sorularının “yapısal” türleri, “işlevsel” türleri ve “bilişsel” talepleridir. Bu bölümde öğretmen sorularının yapısal türleri tartışılacaktır.

En bilinen hâli ile öğretmenlerin bir ders esnasında sergilenen sorularının yapıları iki farklı şekilde ele alınabilir. Bunlar “açık uçlu” ve “kapalı uçlu” sorulardır (Kayima ve Jakobsen, 2020). Öğretilen konudan, konuşulan içerikten veya öğretim düzeyinden bağımsız olacak şekilde incelendiğinde öğretmenlerin soruları genelde bu iki yapısal kategorinin altında toplanabilir. Açık uçlu öğretmen soruları genellikle birden fazla açıklama sistemini veya biçimini gerektirir. Olası öğrenen cevaplarında öznel yorumlamalara yol açabilir. Açık uçlu öğretmen soruları

KAYNAKÇA

- Boyd, M., & Rubin, D. (2006). How contingent questioning promotes extended student talk: a function of display questions. *Journal of Literacy Research*, 38(2), 141-169.
- Kayima, F., & Jakobsen, A. (2020). Exploring the situational adequacy of teacher questions in science classrooms. *Research in Science Education*, 50(2), 437-467.
- Lefstein, A., Vedder-Weiss, D., & Segal, A. (2020). Relocating research on teacher learning: Toward pedagogically productive talk. *Educational Researcher*, 49(5), 360-368.
- Lemke, J. L. (1990). *Talking science: language, learning, and values*. Norwood: Ablex.
- Mehan, H. (1979). *Learning lessons*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mercer, N. & Dawes, L. (2014). The study of talk between teachers and students, from the 1970s until the 2010s. *Oxford Review of Education*, 40(4), 430-445.
- Sinclair, J. McH., & Coulthard, R. M. (1975). *Towards an analysis of discourse: The English used by teachers and pupils*. London: Oxford University Press.
- Soysal, Y. (2019b). Meanings and Formats of Classroom Discourse in the Context of Teacher Discursive Moves. *Elementary Education Online*, 18(2), 600-620.

ÖĞRETMEN SORULARININ İŞLEVSEL TÜRLERİ

Bir önceki bölümde öğretmenin sorularının yapısal türleri incelenmiş ve örneklenmişti. Bu bölümde öncelikle belirtilmesi gereken nokta şudur: Sizin sınıfınızdaki etkileşim örüntülerinin veya üçlü diyalogların son dönümünde eğer siz “E” (evaluation) yerine “F” (follow-up) hamlesini sıklıkla kullanıyorsanız, yani sıklıkla yapışık soru veya takip sorusu soruyorsanız bunun sınıfta geçen konuşmalar veya sınıf söylemi adına bir pedagojik işlevi vardır. İşte bu bölümde sizin sınıfınızda sorularınızla yarattığınız bu işlevler en geniş hâli ile ele alınacak, yorumlanacak ve örneklendirilecektir. Öğretmen sorularının işlevleri ile ilgili özellikle ulusal bağlamda ciddi çalışmalar yapılmıştır (Soysal, 2017; Soysal ve Yılmaz-Tuzun, 2021; Soysal, 2018; 2019a; 2020; 2021) ve bu çalışmalardan çıkan “öğretmen soruları kodlama katalogları” hem ulusal araştırmalara hem de özellikle uluslararası araştırmalara önemli derecede yön vermektedir.

Esasında sınıf konuşmalarındaki en büyük problem veya odak noktası öğretmenin öğrencilerle veya öğrencilerin akranlarıyla gerçek bir iletişim kurup kurmadığı ile ilgilidir. Bu bağlamda öğretmen sorularının daha çok sınıf içi otantik iletişimi başlatacağı ve sürdüreceği bir tarzda veya işlevsellikte kurgulanması ve yöneltmesi beklenmektedir (Edwards ve Westgate, 1994). Bu anlamda öğ-

KAYNAKÇA

- Bansal, G. (2018). Teacher discursive moves: conceptualising a schema of dialogic discourse in science classrooms. *International Journal of Science Education*, 40(15), 1891-1912.
- Chin, C. (2006). Classroom interaction in science: Teacher questioning and feedback to students' responses. *International Journal of Science Education*, 28, 1315-1346.
- Chin, C. (2007). Teacher questioning in science classrooms: Approaches that stimulate productive thinking. *Journal of Research in Science Teaching*, 44(6), 815-843.
- Christodoulou, A., & Osborne, J. (2014). The science classroom as a site of epistemic talk: A case study of a teacher's attempts to teach science based on argument. *Journal of Research in Science Teaching*, 51(10), 1275-1300.
- Crawford, B.A. (2000). Embracing the essence of inquiry: New roles for science teachers. *Journal of Research in Science Teaching*, 37, 916-937.
- Edwards, A. D., & Westgate, D. P. G. (1994). *Investigating classroom talk*. London, UK: Falmer Press.
- Grinath A.S., & Southerland, S.A. (2019). Applying the ambitious science teaching framework in undergraduate biology: Responsive talk moves that support explanatory rigor. *Science Education*, 103, 92-122.
- Kawalkar, A., & Vijapurkar, J. (2013). Scaffolding science talk: The role of teachers' questions in the inquiry classroom. *International Journal of Science Education*, 35(12), 2004-2027.
- McMahon, K. (2012). Case studies of interactive whole-class teaching in primary science: communicative approach and pedagogic purposes, *International Journal of Science Education*, 34(11), 1687-1708.

- Oh, P. S. (2005). Discursive roles of the teacher during class sessions for students presenting their science investigations. *International Journal of Science Education*, 27(15), 1825-1851.
- Oh, P. S. (2010). How can teachers help students formulate scientific hypotheses? Some strategies found in abductive inquiry activities of earth science. *International Journal of Science Education*, 32(4), 541-560.
- Oh, P.S., & Campbell, T. (2013). Understanding of science classrooms in different countries through the analysis of discourse modes for building 'classroom science knowledge' (CSK). *Journal of Korean Association for Science Education*, 33(3), 597-625.
- Pimentel, D. S. & McNeill, K. L. (2013). Conducting talk in science classrooms: Investigating instructional moves and teachers' beliefs. *Science Education*, 97(3), 367-394.
- Simon, S., Erduran, S., & Osborne, J. (2006). Learning to teach argumentation: Research and development in the science classroom. *International Journal of Science Education*, 27, 137-162.
- Tytler, R., Aranda, G. (2015). Expert teachers' discursive moves in science class room interactive talk. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 13(2), 425-446.
- van Zee, E.H., & Minstrell, J. (1997a). Reflective discourse: Developing shared understandings in a physics classroom. *International Journal of Science Education* 19, 209-228.
- van Zee, E.H., & Minstrell, J. (1997b). Using questioning to guide student thinking. *The Journal of the Learning Sciences*, 6, 229-271.

ÖĞRETMEN SORULARININ BİLİŞSEL TALEPLERİ

Geçtiğimiz bölümlerde öğretmen soruları iki farklı kategoride ele alınmıştı. Soruların *yapısal* türevleri veya sınıf söylemindeki *işlev*lerine ek olarak, çoğu zaman hem eğitim araştırmacıları hem de biz öğretmenlerin hızlıca gözlerinden kaçabilen ancak sınıf içi etkin soru sorabilmenin kaldıracı olacak başka bir etmen daha söz konusudur: “sınıf söylemine konu olan soruların *bilişsel talepleri*.”

İki veya daha fazla zihin yan yana gelip, birbirleri ile sözel etkileşimler içinde olduklarında veya siz bir köşe yazısı, makale, kitap ve reklam gibi içerikleri okuyorken bir bilişsel talepler dizisi söz konusudur. Bilişsel/mental talep, bir problemin çözümünde veya bir görevin yerine getirilmesinde “harcanması gereken” *nöronal* çabanın bir göstergesidir (Sweller, 2011; Estrella vd., 2020; Paas vd., 2003). Pedagojik olarak düşünüldüğünde, sınıfta öğretmenler belli başlı sınıf içi öğretimsel faaliyetleri işe vuruk hâle getirdiği esnada, öğrenenlerin o faaliyet içinde kalabilmesi ve faaliyeti bilişsel olarak üretken bir biçimde sürdürebilmesi için değişen düzeylerde bilişsel çaba harcamaları gerekebilir (Kirschner, Sweller, & Clark, 2006; Schnotz ve Kirschner, 2007; Hallman-Thrasher ve Spangler, 2020). Örneğin, öğrencilere dağıtılan çeşitli elbise düğmelerinin sınıflandırılmasını içeren bir etkinlik farklı

KAYNAKÇA

- Chin, C. (2006). Classroom interaction in science: Teacher questioning and feedback to students' responses. *International Journal of Science Education*, 28, 1315-1346.
- Chin, C. (2007). Teacher questioning in science classrooms: Approaches that stimulate productive thinking. *Journal of Research in Science Teaching*, 44(6), 815-843.
- Estrella, S., Zakaryan, D., Olfos, R., & Espinoza, G. (2020). How teachers learn to maintain the cognitive demand of tasks through Lesson Study. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 23(3), 293-310.
- Hallman-Thrasher, A., & Spangler, D. A. (2020). Purposeful Questioning with High Cognitive-Demand Tasks. *Mathematics Teacher: Learning and Teaching PK-12*, 113(6), 446-459.
- Kirschner, P. A., Sweller, J., & Clark, R. E. (2006). Why minimal guidance during instruction does not work: An analysis of the failure of constructivist, discovery, problem-based, experiential, and inquiry-based teaching. *Educational Psychologist*, 41, 75-86.
- Krathwohl, D. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory Into Practice*, 41(4), 212-218.
- Paas, F., Tuovinen, J. E., Tabbers, H., & Van Gerven, P. W. (2003). Cognitive load measurement as a means to advance cognitive load theory. *Educational Psychologist*, 38(1), 63-71.
- Schnotz, W., & Kürschner, C. (2007). A reconsideration of cognitive load theory. *Educational Psychology review*, 19(4), 469-508.
- Sweller, J. (2011). Cognitive load theory. In *Psychology of learning and motivation* (Vol. 55, pp. 37-76). Academic Press.

SORU SORMANIN ÖĞRENCİLERİN ÖĞRENMESİNE ETKİSİ

Bu bölümde söylem ve biliş ilişkileri, sınıf konuşmalarında ortaya çıkan öğretmen soruları bağlamında incelenecektir. Söylem-biliş ilişkileri, sınıf söylemi çalışmalarında oldukça ciddi bir yer tutar. Sınıf söylemi daha çok öğretmenin soruları ile kontrol edilir ve devindirilir; öğrenciler ise öğretmenin soruları ile oluşturduğu söyleme alternatif veya karşı söylemle cevap verirken çeşitli bilişsel aktiviteleri işletir. Bu *karşılıklı belirleyici etkileşim* içinde çalışan sisteme *söylem-biliş ilişkisi* denir (Cazden, 1988; Edwards, 1997; te Molder ve Potter, 2005). Öğrencilerin öğretmen soruları karşısındaki bilişi genellikle sadece kavramsal çıktılar açısından dar bir kapsamda ele alın(a)maz. Elbette öğretmen sorularının değişen yapıları, işlevleri ve bilişsel talepleri varlığında öğrencilerin konu alan bilgisini daha iyi edinmeleri beklenmektedir. Ancak öğretmen sorularının sınıf konuşmalarında öğrenciler açısından başka fonksiyonlarının da olduğu iyi bilinmektedir. Bunlar dil öğrenimi, sözel etkileşim kapasitesi, kimlik inşası, birlikte düşünme ve anlamı birlikte yaratma süreci gibi sıralanabilir. Bu konuda fen ve matematik eğitimi alanında oldukça önemli ulusal ve uluslararası çalışmalar mevcuttur. Ulusal çalışmaların özellikle fen eğitimi alanında yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu bölümde ele alınan,

paralel olmayabilir. Aynı problem durumuna eğil(e)memiş öğrencilerin mental akışlarının çerçevelenmesi veya eşlenmesi mümkün görünmemektedir ve bu durum bilişsel çıktılarının önündeki en büyük engellerden biridir.

Söylem-biliş ilişkilerine ulusal bağlamda da katkı yapan çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Soysal ve ekibi (bk.: Sınıf Söylemi/Konuşmaları ve Soru Sorma Hakkında İleri Okuma Önerileri) yaptıkları çalışmalarda öğretmen konuşmasını öğrencilerin bilişsel çıktılarına bağlayabilmek için sosyokültürel sınıf söylemi yaklaşımının temel düşünsel araçlarını kullanmışlardır. Soysal ve ekibi hem öğretmen konuşmasını hem de öğrenci bilişsel çıktılarını oldukça farklı şekillerde ele almışlardır. Örneğin, çeşitli çalışmalarda öğretmenlerin sorularının yapısal ve işlevsel türevleri ve de bilişsel talepleri dakika biriminde yapılan analizlerle incelenmiştir. Öğrencilerin bilişsel çıktıları da akıl yürütme kalitesi, konuşma süresi, argüman kurma kalitesi, eleştirel düşünme aracılığıyla sınıf söylemine katkıda bulunabilme kalitesi, birlikte düşünebilme ve anlamı yapılandırabilme kapasitesi gibi farklı şekillerde ele alınmıştır. Soysal ve ekibi yaptıkları çalışmalarda sınıf konuşmalarını genellikle iki açıdan yorumlamaya çalışmışlardır. Birincisi sistematik gözlemdir. Sistematik gözlemler aracılığıyla Soysal ve ekibi her bir öğretmen sorusunun veya söylemsel hamlesinin okul öncesinden yükseköğretim düzeyine kadar öğrencilerin bilişsel çıktılarını ne derecede etkileyebildiğini yordamaya çalışmışlardır. Ek olarak, bahsi geçen ekip bağlam temelli analizler de gerçekleştirerek sınıf konuşmasının yapısal özellikleri dışında kalan ve konuşmanın bağlamının içine gizil olarak gö-

daha da önemlisi bunu dersin önemli bir kısmında öğrencilerin yorumlamaları aracılığıyla sürdürebilmesi ve çabuk-erken bir uzlaşıdan söylemsel imkânlar dâhilinde kaçınması gerekmektedir. Sürdürülebilir ve esaslı çelişkilerin, hangi konu alanı ile ilgili olursa olsun, sınıf söyleminde varlığını bir dersin önemli bir bölümünde öğretmen konuşmaları aracılığıyla koruyabiliyor olması öğrencileri sınıf söylemine daha çok bilişsel ve motivasyonel olarak angaje etmiş, onları bilişsel olarak yüklemiş, onların ciddi ve önemli bir problemle ilgilenmelerini zorunlu kılmış, son tahlilde ise bu zamana dayanıklı söylemsel silsile öğrencilerin bilişsel katkılarını kristalize etmiş, en üst düzeylerde (tümevarım, bilimsel açıklama, tümdengelim, değerlendirme, orijinal önerilerde bulunma vb.) öğrenilen olgulara entelektüel katkılar yapabilmelerini sağlamıştır.

Sınıf içi soru sorma faaliyetinin merkezileştirildiği çalışmalara hizmet öncesi dönemden öğretmenler de veya öğretmen adayları da katılım göstermişlerdir. Örneğin, Lam ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında öğretmen adayları nadiren soru sormuş, kendi mantıksal açıklamalarıyla sınıf söylemini baskılamışlardır. Öğretmen adaylarının etkileşim örüntüleri incelendiğinde, bir üçlü diyalog kesitinde üçüncü hamlenin genellikle açık, kapalı veya yapışık bir soru olmadığı gözlemlenmiş, bunun yerine öğretmen adaylarının daha çok reddedici bir söylem geliştirdiği veya yanlış cevap verme eğiliminde olan bir öğrencinin cevabının ardında yatan nedeni anlamaktansa bunu kestiği ve mantıksal açıklamalar dizgesi sunduğu gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının sorduğu, az miktarda sergilenen soruların ise daha çok *retorik* bir tarzda veya yapıda olduğu da Lam ve arkadaşlarının gözlemle-

KAYNAKÇA

- Alexander, R. J. (2006). *Towards dialogic teaching: Rethinking classroom talk*. York.
- Brown, A. L., & Palincsar, A. S. (2018). *Guided, cooperative learning and individual knowledge acquisition* (pp. 393-451). Routledge.
- Cazden, C. B. (1988). *Classroom discourse: The language of teaching and learning*.
- Chen, G., Zhang, J., Chan, C. K., Michaels, S., Resnick, L. B., & Huang, X. (2020). The link between student-perceived teacher talk and student enjoyment, anxiety and discursive engagement in the classroom. *British Educational Research Journal*, 46(3), 631-652.
- Edwards, D. (1997). *Discourse and cognition*. Sage.
- Engle, R. A., & Conant, F. R. (2002). Guiding principles for fostering productive disciplinary engagement: Explaining an emergent argument in a community of learners classroom. *Cognition and Instruction*, 20, 399-484.
- Hardy, I., Kloetzer, B., Moeller, K. & Sodian, B. (2010). The Analysis of Classroom Discourse: Elementary School Science Curricula Advancing Reasoning With Evidence, *Educational Assessment*, (15), 3-4, 197-221.
- Hennessy, S., Calcagni, E., Leung, A., & Mercer, N. (2021). An analysis of the forms of teacher-student dialogue that are most productive for learning. *Language and Education*, 1-26.
- Hogan, K., Nastasi, B. K., & Pressley, M. (2000). Discourse patterns and collaborative scientific reasoning in peer and teacher-guided discussions. *Cognition and Instruction*, 17(4), 379-432.
- Howe, C., Hennessy, S., Mercer, N., Vrikki, M., & Wheatley, L. (2019). Teacher-student dialogue during classroom teaching: Does it really impact on student outcomes? *Journal of the Learning Sciences*, 28(4-5), 462-512.

- Howe, C., & Abedin, M. (2013). Classroom dialogue: A systematic review across four decades of research. *Cambridge Journal of Education*, 43(3), 325-356.
- Jadallah, M., Anderson, R. C., Nguyen-Janiel, K., Miller, B. W., Kim, I. H., Kuo, L. J. (2011). Influence of a teacher's scaffolding moves during child-led small-group discussion. *American Educational Research Journal*, 48(1), 194-230.
- Kumpulainen, K., & Rajala, A. (2017). Dialogic teaching and students' discursive identity negotiation in the learning of science. *Learning and Instruction*, 48, 23-31.
- Lam, S., Law, Y., Shum, M. S. (2009). Classroom discourse analysis and educational outcomes in the era of educational reform. *British Journal of Educational Psychology*, 79, 617-641.
- Lefstein, A., Snell, J., & Israeli, M. (2015). From moves to sequences: Expanding the unit of analysis in the study of classroom discourse. *British Educational Research Journal*, 41(5), 866-885.
- Martin, A. M., & Hand, B. (2009). Factors affecting the implementation of argument in the elementary science classroom. A longitudinal case study. *Research in Science Education*, 39, 17-38.
- McNeill, K. L., & Pimentel, D. S. (2010). Scientific Discourse in Three Urban Classrooms: The Role of the Teacher in Engaging High School Students in Argumentation. *Science Education*, 94, 203-229.
- Mercer, N. & Dawes, L. (2014). The study of talk between teachers and students, from the 1970s until the 2010s. *Oxford Review of Education*, 40(4), 430-445.
- Michaels, S., O'Connor, C., & Resnick, L. B. (2008). Deliberative discourse idealized and realized: Accountable talk in the classroom and in civic life. *Studies in philosophy and education*, 27(4), 283-297.
- Molinari, L., C. Mameli, & A., Gnisci (2013). A sequential analysis of classroom discourse in Italian primary schools: The many faces of the IRF pattern. *British Journal of Educational Psychology*, 83, 414-430.

- Nystrand, M., & Gamoran, A. (1991). Instructional discourse, student engagement, and literature achievement. *Research in the Teaching of English*, 46(3), 261-290.
- Pimentel, D. S. & McNeill, K. L. (2013). Conducting talk in science classrooms: Investigating instructional moves and teachers' beliefs. *Science Education*, 97(3), 367-394.
- Resnick, L. B., Asterhan, C. S., & Clarke, S. N. (2018). Accountable talk: Instructional dialogue that builds the mind. *Geneva, Switzerland: The International Academy of Education (IAE) and the International Bureau of Education (IBE) of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*.
- Te Molder, H. E., & Potter, J. E. (2005). *Conversation and cognition*. Cambridge University Press.
- van der Veen, C., Michaels, S., Dobber, M., van Kruistum, C., & van Oers, B. (2021). Design, implementation, and evaluation of dialogic classroom talk in early childhood education. *Learning, Culture and Social Interaction*, 29, 100515.
- van D. Booven, (2015). Revisiting the authoritative-dialogic tension in inquiry-based elementary science teacher questioning. *International Journal of Science Education*, 37(8), 1182-1201.
- Wilkinson, I. A., Reznitskaya, A., Bourdage, K., Oyler, J., Glina, M., Drewry, R., ... & Nelson, K. (2017). Toward a more dialogic pedagogy: Changing teachers' beliefs and practices through professional development in language arts classrooms. *Language and Education*, 31(1), 65-82.

SORU SORMA VE ÖĞRETMENLERİN PROFESYONEL MESLEKİ GELİŞİMİ

Geçtiğimiz bölümlerde sınıf konuşmalarında öğretmen sorularının birçok yönüne değinmeye çalıştık. Ancak tüm bunları paylaştıktan sonra öğretmen eğitimcilerinin ve öğretmenlerin kendilerine sorması gereken önemli sorular olduğunun da oldukça farkındayız. Bunlardan en önemlisi şudur: Öğretmenler ne gibi süreçlere dâhil olurlarsa gerçekten sınıfta öğrencilerin kavramsal, entelektüel ve sosyal çıktılarını olumlu yönde ve önemli derecede etkileyen sınıf üyelerine dönüşebilirler? Sınıf konuşmalarında soru sorma stratejileri ile ilgili yapılan son çalışmaların tartışmasız vardığı sonuç veya sorunsal şudur: “Benim gördüğümü sen de görüyor musun?” veya öğretmen soruları bağlamında düşünüldüğünde “Öğretmen sorduğu soruların diyalog teorileri bağlamında oluşturulan yapısal türevleri, işlevsel türevleri ve bilişsel talepleri açısından örtük olmayan bir pedagojik farkındalığa sahip midir ve bunu sınıfında sergilediği soru sorma aksiyonlarına yansıtabilmekte midir?” Bu bağlamda yukarıdaki ilk soruyu öğretmen, eğitimcisi öğretmenlere sormaktadır. Öğretmen eğitimcileri sınıf içindeki konuşmalarda soru sorma temelli diyalogları izleme, analiz etme, yorumlama ve son tahlilde bunları anlamlandırma şansına sahip olabilirler. Ancak öğretmen eğitimcilerinin üretken ve etkin soru sorma bağlamında

yoğun ve tüm paydaşları kapsayan mesleki gelişim programları *boylamsal* olmaya mahkûmdur. Öğretmenin sınıf konuşmalarında soru sorma stratejilerinin değişerek gelişmesi ve bunun öğrencilerin bilişsel ve metabilişsel aktivitelerine yansımaları kimi zaman etnografik kimi zamansa mikro etnografik, yani uzun süreli etkileşimler ile mümkündür.

KAYNAKÇA

- Cochran-Smith, M., & Lytle, S. L. (Eds.). (1993). *Inside/outside: Teacher research and knowledge*. Teachers College Press.
- Hattie, J. (2012). *Visible learning for teachers: Maximizing impact on learning*. Routledge.
- Kitchen, J., & Berry, A. (2021). Becoming 'Good' through Self-Study. *Studying Teacher Education*, 17(3), 253-255.
- Loughran, J. J. (2004). A history and context of self-study of teaching and teacher education practices. In *International handbook of self-study of teaching and teacher education practices* (pp. 7-39). Springer, Dordrecht.
- Schön, D. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*, Maraca Temple Smith, London.
- Schön, D. (1987). *Educating the Effective Practitioner*, Jossey-Bass, San Francisco, CA.
- Sherin, M. G., & Han, S. Y. (2004). Teacher learning in the context of a video club. *Teaching and Teacher Education*, 20(2), 163-183.
- Sherin, M. G. (2007). The development of teachers' professional vision in video clubs. In R. Goldman, R. Pea, B. Barron, & S. J. Derry (Eds.), *Video research in the learning sciences* (pp. 383-395). Lawrence Erlbaum.
- Sherin, M. G., Jacobs, V. R., & Philipp, R. A. (2011). *Mathematics teacher noticing: Seeing through teachers' eyes*. Routledge.
- Sherin, M. G. (2017). Exploring the boundaries of teacher noticing: Commentary. In E. O. Schack, M. H. Fisher, & J. A. Wilhelm (Eds.), *Teacher noticing: Bridging and broadening perspectives, contexts and frameworks* (pp. 401-408). Springer.
- Tidwell, D., & Fitzgerald, L. (2004). Self-study as teaching. In *International handbook of self-study of teaching and teacher education practices* (pp. 69-102). Springer, Dordrecht.
- Zeichner, K. (1999). The new scholarship in teacher education. *Educational Researcher*, 28(9), 4-15.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

- Soysal, Y., Başalev, S., & Radmard, S. (2021) Soru Sorma Stratejileri Farkındalığı Ölçeği'nin Psikometrik Özelliklerinin Belirlenmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(1), 92-110.
- Soysal, Y. (2021). Talking Science. *Science & Education*, 30(1), 33-65.
- Soysal, Y. (2021). Middle School Science Teachers' Discursive Purposes and Talk Moves in Supporting Students' Experiments. *Science & Education*, 1-47.
- Soysal, Y. (2021). Teacher Talk and Teacher Discursive Moves: A Systematic Review from Vygotskian Perspective. *Elementary Education Online*, 20(1), 228-250.
- Soysal, Y. (2021). An exploration of the determinants of middle school students' argument quality by classroom discourse analysis. *Research in Science & Technological Education*, 1-29.
- Soysal, Y., & Yilmaz-Tuzun, O. (2021). Relationships between teacher discursive moves and middle school students' cognitive contributions to science concepts. *Research in Science Education*, 51(1), 325-367.
- Soysal, Y. (2021). Exploring elementary and middle school science teachers' metadiscourse moves: a Vygotskian analysis and interpretation. *Learning: Research and Practice*, 7(1), 70-104.
- Soysal, Y. (2021). Managing A Discursive Journey for Classroom Inquiry: Examination of a Teacher's Discursive Moves. *Journal of Science Learning*, 4(4), 395-412.
- Başalev, S., & Soysal, Y. (2021). Okul Öncesi Öğretmen Sorularının Türleri ve Bilişsel Talepleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 546-579.
- Başalev, S., & Soysal, Y. (2020). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıf İçi Etkileşim Örüntülerinin İncelenmesi: Sınıf Söylemi Analizi Yaklaşımı. *Academy Journal of Educational Sciences*, 4(2), 111-127.

- Soysal, Y. (2020). Determining the mechanics of classroom discourse in vygotskian sense: Teacher discursive moves reconsidered. *Research in Science Education*, 50(4), 1639-1663.
- Soysal, Y. (2020). Investigating discursive functions and potential cognitive demands of teacher questioning in the science classroom. *Learning: Research and Practice*, 6(2), 167-194.
- Soysal, Y. (2020). Investigating the discursive interactions in the elementary science classroom. *Elementary Education Online*, 19(1), 1-17.
- Soysal, Y. (2020). Establishing the norms of the Vygotskian teaching in the science classroom. *Ilkogretim Online*, 19(3), 1838-1857.
- Soysal, Y., & Radmard, S. (2020). Research into teacher educators' discursive moves: A Vygotskian perspective. *Journal of Education*, 200(1), 32-47.
- Demir, K., & Soysal, Y. (2020). Erken Çocukluk Döneminde Öğretmen Sorularının Uygulama Bazlı Kullanımlarının Bağlamsal Olarak İncelenmesi. *Academy Journal of Educational Sciences*, 4(1), 63-80.
- Soysal, Y. (2019). Fen öğretiminde öğretmenin söylemsel hamlelerinin öğrenenlerin akıl yürütme kalitelerine etkisi: Söylem analizi yaklaşımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 994-1032.
- Soysal, Y. (2019). Indicators of productive classroom talk and supporting discourse moves: A systematic review for effective science teaching. *Academy Journal of Educational Sciences*, 3(2), 114-137.
- Soysal, Y. (2019). Meanings and Formats of Classroom Discourse in the Context of Teacher Discursive Moves. *Elementary Education Online*, 18(2), 600-620.
- Soysal, Y., & Radmard, S. (2018). Sınıf yönetimi olgusunun pedagoji, otorite tipleri ve söyleysel güç ilişkileri bağlamında yeniden değerlendirilmesi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 2(2), 59-85.

**ENGELLİLİK
SOSYAL DIŞLANMA
VE
BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ**

Behçet Kaldık

ENGELLİLİK, SOSYAL DIŞLANMA VE BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ

Behçet Kaldık

Yayın No.: 848
ISBN: 978-625-433-095-7
E-ISBN: 978-625-7677-40-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 2077

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com-
Redaksiyon: Dilek Gezgın -dilek@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Lale Yalçın -laleenobel@gmail.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Kaldık, Behçet.

Engellilik, Sosyal Dışlanma ve Başa Çıkma Stratejileri / Behçet Kaldık

1. Basım, VIII + 272 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-095-7

E-ISBN: 978-625-7677-40-0

1. Engelli 2. Engellilik 3. Sosyal Dışlanma 4. Başa Çıkma Stratejileri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

SOSYAL TEORİDE ENGELLİLİK.....	9
TANIMSAL OLARAK ENGELLİLİK VE ENGELLİ KAVRAMLARI	9
ENGELLİLİK OLGUSUNA TARİHSEL BİR BAKIŞ.....	13
ENGELLİLİK OLGUSUNA TOPLUMSAL BİR BAKIŞ.....	15
ENGELLİLİĞİN NEDENLERİ	20
ENGELLİ GRUPLARININ KATEGORİZASYONU	22
KURAMSAL PERSPEKTİF EKSENİNDE ENGELLİLİK	25
Geleneksel /Ahlaki Model	26
Tıbbi (Medikal) Model	27
Sosyal Model	28
SOSYOLOJİK KURAMLARDA ENGELLİLİK	31
Yapısal İşlevselci Yaklaşım ve Engellilik.....	31
Çatışmacı Yaklaşım ve Engellilik	32
Sembolik Etkileşimcilik ve Engellilik.....	33
Feminist Yaklaşım ve Engellilik	34
Sosyal İnşacı Yaklaşım ve Engellilik.....	36
YASAL DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE ENGELLİLİK.....	38
Engellilerle İlgili Uluslararası Alandaki Yasal Düzenlemeler.....	38
Engellilerle İlgili Ulusal Alandaki Yasal Düzenlemeler.....	42

İkinci Bölüm

SOSYAL DIŞLANMA VE ENGELLİLİK	47
TANIMSAL VE OLGUSAL OLARAK SOSYAL DIŞLANMA	47
SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	50
SOSYAL DIŞLANMANIN NEDENLERİ	53
TEMEL BOYUTLARIYLA SOSYAL DIŞLANMA	54
KURAMSAL PERSPEKTİF EKSENİNDE SOSYAL DIŞLANMA	57
Silver’ın Üç Paradigma Yaklaşımı	58
Levitas’ın Üç Söylem Yaklaşımı.....	59

SOSYAL DIŞLANMANIN ÖLÇÜLMESİ	60
SOSYAL BİR SORUNSAK OLARAK ENGELLİLERDE DIŞLANMA.....	61
DEZAVANTAJLI BİR GRUO BAĞLAMINDA ENGELLİLERDE DIŞLANMA ALANLARI	64
Erişilebilirlik	64
Eğitim Hizmetleri	67
Ekonomi ve Çalışma Yaşamı	71
Sosyal Güvenlik.....	75
Sağlık ve Rehabilitasyon Hizmetleri.....	75
Siyasal Haklar ve Katılım.....	79
Sosyal ve Kültürel Yaşama Katılım	80
ENGELLİLER İÇİN BİR GEREKLİLİK: SOSYAL İÇERME.....	83
MÜCADELE ALANI: BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ	87

Üçüncü Bölüm

NİTEL VERİLERE DAİR BULGULAR	91
BİREYLERİN KİŞİSEL BİLGİLERİ.....	91
BİREYLERİN ENGELLİLİK DENEYİMİ	92
Engelliliğin Anlamlandırılma Biçimi	93
Gündelik Yaşamın Etkilenme Biçimi	99
Toplumsal Perspektif.....	103
Gösteriş ve Popülist Söylemler	116
İlgisizlik ve Yüzeysellik	117
Yaşam Paradigması.....	118
Herkesin Adaylığı.....	121
Eve Kapanma ve Aile	121
SOSYAL DIŞLANMA ALANLARI	123
Ekonomik Alanda Sosyal Dışlanma	123
Erişilebilirlik Alanında Sosyal Dışlanma	131
Eğitim Alanında Sosyal Dışlanma	138
Sağlık Alanındaki Sosyal Dışlanma	144
Sosyal Katılımdan ve İlişkilerden Dışlanma	148
Siyasal ve Bürokratik Alandaki Sosyal Dışlanma	157
BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ	161
Sosyo-Ekonomik Stratejiler	162
Sivil Toplum Örgütlerinin Desteğı	162
Çalışma Yaşamına Katılım.....	164
Sosyalleşme	166
Sosyal Yardımlar.....	167

Psikolojik Stratejiler	168
Soruna Yönelme	168
Sosyal Destek Arama	174
İçe Kapanma	178
Pasif Kalma ve Akışına Bırakma	180
Dini Başa Çıkma	182
Sevilen Aktiviteye Yönelme	184
Polyannaya Başvurma	185
Suçlama	187
Sorunla Uğraşmaktan Kaçınma	188
 Dördüncü Bölüm	
NİCEL VERİLERE DAİR BULGULAR	191
BİREYLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	191
ÖLÇEKLERE VE BOYUTLARINA İLİŞKİN TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER	193
SOSYAL DIŞLANMA VE BOYUTLARIYLA İLGİLİ BULGULAR	195
Sağlık ve Sosyal Güvenlik	198
Beslenme Dışı Zorunlu Tüketim	202
Eğitim Hizmetleri	205
Sosyal Yaşam	208
Kültürel, Sportif ve Sanatsal Alan	211
Beslenme Tüketim Alanı	213
Siyasal Katılım	216
BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ VE BOYUTLARIYLA İLGİLİ BULGULAR	218
Problem Odaklı Başa Çıkma	221
Kaçınma	223
Sosyal Destek	224
 Beşinci Bölüm	
BULGULARIN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	225
ENGELLİLİK DENEYİMİYLE İLGİLİ ELDE EDİLEN BULGULAR	225
SOSYAL DIŞLANMAYLA İLGİLİ ELDE EDİLEN BULGULAR	227
Ekonomi Alanında Yaşanan Dışlanma	228
Eğitim Alanında Yaşanan Dışlanma	229
Siyasal ve Bürokratik Alanda Yaşanan Dışlanma	231
Sağlık Alanında Yaşanan Dışlanma	232
Kültürel, Sanatsal ve Sportif Alanda Yaşanan Dışlanma	233
Toplumsal Katılım ve Sosyal İlişkilerde Yaşanan Dışlanma	234

BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİYLE İLGİLİ ELDE EDİLEN BULGULAR.....	236
Problem Odaklı Başa Çıkma Stratejisi.....	236
Sosyal Destek Alma Stratejisi.....	237
Sorunla Uğraşmaktan Kaçınma Stratejisi.....	238
Dini Başa Çıkma Stratejisi	240
Sosyo-Ekonomik Başa Çıkma Stratejileri	241
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	243
KAYNAKÇA.....	255

KAYNAKÇA

- Abberley, P. (1987). The Concept of Oppression and The Development of a Social Theory of Disability. *Disability, Handicap & Society*, 2(1): 5-19.
- Abberley, P. (1999). The Significance of Work for The Citizenship of Disabled People. *University College Dublin*. 1-15. Erişim tarihi: 17.01.2020. <https://disability-studies.leeds.ac.uk/wp-content/uploads/sites/40/library/Abberley-sigofwork.pdf>
- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). *Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. Avrupa Komisyonu’nun Çalışma, Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Dairesi Raporu. Erişim Tarihi: 15.10.2019. https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.df
- Ağargün, M. Y.; Beşiroğlu, L.; Kıran, Ü. K.; Özer, Ö. A. ve Kara, H. (2005). COPE (Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği): Psikometrik Özelliklere İlişkin Bir Ön Çalışma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6: 221-226.
- Akbaba, M.; Uludağ Kis, S.; Nazlıcan, E. ve Gündüz, E. (2012). Adana Havutlu Beldesinde Özürlülük Sıklığı ve Özürlülerde Akraba Evliliği Sıklığının Araştırılması. *TAF Pre-ventive Medicine Bulletin*, 11(6): 725-730.
- Akbulut, S. (2012). Gerçekten Eşit miyiz? Acı(ma), Zayıf Gör(me) ve Yok Say(ma) Ekse-ninde Engelli Ayrımcılığı. Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan (Der.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde (s. 149-162). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Alacahan, O. ve Duman, B. (2011). Dışlanma, Ayrımcılık, Mezhep ve Etniklikler Arası Eşitsizlikler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1): 1-29.
- Alkan Meşhur, F. (2017). Engelli Bireylerin Kentsel ve Sosyal Yaşama Katılımında Bilişim Teknolojilerinin Önemi. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 4(13): 1518-1524.
- Alpman, P. S. (2018). Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2): 1-28.
- Altunışık, R.; Coşkun, R.; Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Altuntaş Duman, N. ve Doğanay, G. (2017). Toplumsal Dışlanma Pratikleri Üzerinden Trabzon’da Engelli Kadınlar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(2): 1-48.
- Altuntaş, B. ve Atasü-Topçuoğlu, R. (2016). *Engelli Bakımı*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Amponsah-Bediako, K. (2013). Relevance of Disability Models From The Perspective of A Developing Country: An Analysis. *Developing Country Studies*. 3(11): 121-133.
- Anbarlı Bozatay, Ş. ve Ayyıldız, M. T. (2018). Türkiye’de Engellilerin İstihdam Sorunlarına Yönelik Kamu Politikaları. *Kesit Akademi Dergisi*, 4(14): 75-93.
- Anderson, E. M.; Clarke, L. and Spain, B. (1982). *Disability in Adolescence*. London: Methuen.

- Arıkan, Ç. (2001). Aile ve Özürlülük: ‘Görme Özürllüler Derneği’ Üye Özürllü Aileleri Üzerine Bir Araştırma. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 1(1): 45-60.
- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Özürllülüğe Yaklaşım. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1): 11-25.
- Aron, R. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. (Çev: Korkmaz Alemdar). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Arslan, H. ve Altıntaş, G. (2014). Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılımını Arttırarak Toplumla Kaynaşmalarını Sağlamayı Hedefleyen Bir Model Önerisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2): 165-186.
- Arslan, H. (2013). Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma: Narlıdere Kentsel Yenileme Projesinin Sosyal Dışlanma Ekseninde İncelenmesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(1): 1-45.
- Atış, M. (2019). *Mevsimlik İşçilerde Sosyal Dışlanmışlık: Adıyaman İli Örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Avrupa Komisyonu (2010). *Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020: Engelsiz Avrupa için Yenilenmiş bir Taahhüt*, Brüksel.
- Ayan Ceyhan, M. (2015). Engelli Ayrımcılığıyla Mücadele: Sahadan Anlatılar ve Gözlemler. Kenan Çayır, Melisa Soran ve Melike Ergün (Der.), *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler* içinde (s. 109-124). İstanbul: Karekök Yayınları.
- Aykara, A. ve Çelik, G. (2011). Fiziksel Engelli Birey Olmak: Varoluşçu Bir Bakış. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 11(2): 05-18.
- Aykara, A. ve Özkan, S. (2017). Mağdur Hakları ve Gereksinimleri Bağlamında Engelli Mağdur Bireyler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1): 143-165.
- Aysan, F. (2003). Başaçıkma Stratejisi Ölçeğinin Türkçe Formunun Oluşturulması. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1): 123-132.
- Aysoy, M. (2008). *Hayatı Paylaşmak İçin “ENGEL ÇOK”*. İstanbul: Açık Kitaplar.
- Bacanlı, H.; Sürücü, M. ve İlhan, T. (2013). Başa Çıkma Stilleri Ölçeği Kısa Formunun (BÇSÖ-KF) Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1): 81-96.
- Bahadır, Ş.; Dinçer, E.; Öner, E.; Özkaya, A. ve Öztekin, Ö. (2016). Üniversitede Engelli Öğrenci Olmak. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1): 27-55.
- Bahçekapılı, M. (2016). Biyopsikososyal Açından Dinin Engellilik ve Farklı Sağlık Problemleri Üzerindeki Etkisi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1: 19-44.
- Banks, M. H. and Jackson, P. R. (1982). Unemployment and Risk of Minor Psychiatric Disorder in Young People: Cross-Sectional and Longitudinal Evidence. *Psychological Medicine*. 12: 789-798.
- Barnes, C. and Mercer, G. (2005). Understanding Impairment and Disability: Towards an International Perspective. Colin Barnes and Geof Mercer (Eds.), *The Social*

- Model of Disability: Europe and the Majority World* in (pp. 1-16). Leeds: The Disability Press.
- Barnes, C. (1991). Discrimination: Disabled People and The Media. *Contact*. 70: 45-48.
- Barnes, C. (2012). Re-thinking Disability, Work and Welfare. *Sociology Compass*. 6(6): 472-484. Erişim tarihi: 19.01.2020. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2012.00464.x>
- Barton, L. (1993). The Struggle for Citizenship: The Case of Disabled People. *Disability, Handicap & Society*. 8(3): 235-248.
- Barton, L. (1997). Inclusive Education: Romantic, Subversive or Realistic?. *International Journal of Inclusive Education*. 1(3): 231-242.
- Barton, L. (2001). Disability, Struggle and The Politics of Hope. Len Barton (Eds.), *Disability; Politics and The Struggle for Change* in (pp. 1-10). London: David Fulton Publishers.
- Barton, L. ve Armstrong, F. (2011). Sakatlık, Eğitim ve Dâhil Etme: Kùltürler Arası Meseleler ve İkilemler. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 299-323). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Sosyolojik Düşünmek*. (Çev: Abdullah Yılmaz). 17. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baybora, D. (2006). Çalışma Hayatında Özürlülere Karşı Ayrımcılık. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 51: 229-269.
- Bayram, N.; Sam, N.; Aytaç, S. ve Aytaç, M. (2010). Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma. "İş, Güç" *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 12(4): 79-92. <http://www.isguc.org/?p=article&id=441&vol=12&num=4&year=2010>
- Beckett, A. E. (2011). Toplumsal Gerçekleri Anlamak: Geç Modernlik Koşullarında Sakat Hareketini Kuramsallaştırmak. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 415-434). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Berger, P. ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. (Çev: Vefa Saygın Öğütle). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Berman, Y. and Phillips, D. (2000). Indicators Of Social Quality and Social Exclusion at National and Community Level. *Social Indicators Research*, 50: 329-350.
- Bezmez, D.; Shakespeare, T. and Yardımcı, S. (2019): Family Role in in-Patient Rehabilitation: The Cases of England and Turkey. *Disability and Rehabilitation*, <https://doi.org/10.1080/09638288.2019.1632941>
- Bilsin, E. ve Başbakkal, Z. (2014). Dünyada ve Türkiye'de Engelli Çocuklar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30(2): 65-78.
- Bogdan, R. and Taylor, S. J. (1989). Relationships with Severely Disabled People: The Social Construction of Humanness. *Social Problems*. 36(2): 135-148.
- Boman, T.; Kjellberg, A.; Danermark, B. and Boman, E. (2015). Employment Opportunities for Persons with Different Types of Disability. *ALTER, European Journal of Disability Research*. 9: 116-129.

- Braddock, L. D. ve Parish, S. L. (2011). Sakatlığın Kuramsal Tarihi. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 101-186). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bruce, A; Quinn, G. and Kenna, P. (2002). Disability and Social Justice: The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights and Disability* in (pp. 79-131). New York and Geneva: United Nations.
- Bucuka, Y. (2017). *Dini Sosyalleşme ve Sosyal Dışlanma Ekseninde Engellilik (Bingöl İli Örneği)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bucuka, Y. (2019). Engelliler, Din ve Sosyal Dışlanma. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18): 899-929. DOI: 10.29029/busbed.581022
- Burcu, E. (2002). Üniversitede Okuyan Özürlü Öğrencilerin Sorunları: Hacettepe-Beytepe Kampüsü Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1): 83-103.
- Burcu, E. (2007). *Türkiye’de Özürlü Birey Olma, Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Burcu, E. (2015). *Engellilik Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Burcu, E. (2017). Türkiye’de Engelli Bireylerin Dezavantajlı Konumlarına Engellilik Sosyolojisinin Eleştirel Tavrıyla Bakmak. *Toplum ve Demokrasi*, 11(24): 107-125.
- Buz, S. ve Akbulut, A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7: 25-45.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Byrne, D. (2005). *Social Exclusion*. Second Edition, Maidenhead: Open University Press.
- Can, M. (2013). *Günümüz Refah Politikaları Bağlamında Sosyal Hizmetlerin Farklı Modelleri: Dünya Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Casas, I. (2007). Social Exclusion and The Disabled: An Accessibility Approach. *The Professional Geographer*, 59 (4): 463-477.
- Cass, N.; Shove, E. and Urry, J. (2005). Social Exclusion, Mobility and Access. *The Sociological Review*, 53(3): 539-555.
- Chimedza, R. and Peters, S. (1999). Disabled People’s Quest for Social Justice in Zimbabwe. Felicity Armstrong and Len Barton (Eds.), *Disability, Human Rights and Education* in (pp. 7-23). Buckingham - Philadelphia: Open University Press.
- Cılga, İ. (2001). Özürlülerin Yaşam Kalitesi. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 1(1): 79-89.
- Coleman, L. M. (1986) Stigma, An Enigma Demystified. Stephen C. Ainlay, Gaylene Becker and Lerita M. Coleman (Eds.), *The Dilemma of Difference* in (pp. 211-232). New York- London: Plenum Press.
- Collins, K. and Valentine, D. (2003). Discovering Women with Disabilities: Responsive and Relevant Practice. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 2(4): 29-44.

- Cooke, K.; Bradshaw, J. and Lawton, D. (1983). Take-Up of Benefits By Families with Disabled Children. *Child: Care, Health and Development*. 9(3): 145-156.
- Cooley, C. H. (1902). *Human Nature and The Social Order*. NewYork: Charles Scribner's Sons.
- Corbett, J. (1994). A Proud Label: Exploring The Relationship between Disability Politics and Gay Pride. *Disability & Society*, 9(3): 343-357.
- Çağlar, S. (2011). Tanım-Sınıflama ve Modellerin Engelli Çocukların Kamusal Hakları Üzerine Etkisi. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı* içinde (s. 45-65). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çaha, H. (2016). Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri. *İnsan ve Toplum*, 5(10): 123-150.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3): 83-104.
- Çolak, M. ve Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1): 191-211.
- Davis, L. J. (1998). Who Put the The in the Novel?: Identity Politics and Disability in Novel Studies. *NOVEL: A Forum on Fiction*, 31(3): 317-334.
- Davis, L. J. (2011). Kimlik Siyasetinin Sonu ve Dismodernizmin Başlangıcı: İstikrarsız Bir Kategori Olarak Sakatlık Üzerine. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 501-520). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Davis, L. J. (2013). The End of Identity Politics: On Disability as an Unstable Category. Lennard J. Davis (Eds.), *The Disability Studies Reader* in (pp. 263-277). New York and London: Routledge.
- Degener, T. (2016). Disability in a Human Rights Context. *Laws*, 5(35): 1-24. Erişim tarihi: 05.01.2020. <https://www.mdpi.com/2075-471X/5/3/35>
- Demirbilek, M. (2013). Zihinsel Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Gereksinimleri. *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care*, 7(3): 58-64.
- Deniz İş kanunu (1967). *T. C. Resmi Gazete*, 12586, 29 Nisan 1967.
- Dervishaliaj, E. (2013). Parental Stress in Families of Children with Disabilities: A Literature Review. *Journal of Educational and Social Research*, 3(7): 579-584.
- Devlet Memurları Kanunu (1965). *T. C. Resmi Gazete*, 12056, 23 Temmuz 1965.
- Doğan, İ. ve Çitil, M. (2011). Engelli Çocuk ve Ergenlere Sosyolojik Bir Yaklaşım. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı* içinde (s. 27-44). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Dowling, M. and Dolan, L. (2001). Families with Children with Disabilities-Inequalities and The Social Model. *Disability & Society*, 16(1): 21-35.
- Duyan, V. (2016). *Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.

- Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası (2011). *Dünya Engellilik Raporu*. Erişim Tarihi: 10.10.2019 .<https://static.ohu.edu.tr/uniweb/media/portallar/engelsizuniversite/duyurular/1345/diwnu3i5.pdf>
- Düşkün, Y. (2016). Engeli Olan Çocukların Eğitimine İlişkin Mevzuat ve Politikalar. Z. Hande Sart, Sevede Barış, Yaprak Saruışık ve Yeliz Düşkün (Der.), *Engeli Olan Çocukların Türkiye’de Eğitime Erişimi: Durum Analizi ve Öneriler* içinde (s. 10-18). İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Düzgün Öncel, B. ve Karaoğlu, D. (2016). Türkiye’de Engelli Erkeklerin İş Gücü Durumları Üzerine Betimsel Bir Çalışma. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 38(1): 169-185.
- Eddey, G. E. & Robey, K. L. (2005). Considering the Culture of Disability in Cultural Competence Education. *Academic Medicine*. 80(7): 706-712.
- Ellis, K. (2015). *Disability and Popular Culture*. Surrey: Ashgate.
- Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik (2014). *T. C. Resmi Gazete*, 28906, 07 Şubat 2014.
- Engelliler Hakkında Kanun. (2005). *T. C. Resmi Gazete*, 25868, 7 Temmuz 2005.
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Karar (2009). *T. C. Resmi Gazete*, 27288, 14 Temmuz 2009.
- Eraslan, M.; Karafil, A. Y. ve Atay, E. (2017). Üniversiteler Arası Spor Müsabakalarına Katılan Muay Thai Sporcularının Stres ile Başa Çıkma Stratejilerinin Değerlendirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(3): 2915-2924. doi:10.14687/jhs.v14i3.4591
- Eraslan, M.; Özmaden, M.; Bayansaldüz, M.; Göktepe, M. ve Koç, İ. İ. (2015). İşitme Engelli Sporcularda Atılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2(2): 50-57.
- Ergüden, A. D. (2008). *Sosyal Dışlanma Açısından Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergün, M. (2017). *Ders Kitaplarında Engellilik: Durum Analizi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik (2019). *T. C. Resmi Gazete*, 30692, 20 Şubat 2019.
- Erkan, G. (2003). Özürlülerle Sosyal Hizmet Uygulamaları. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4): 34-38.
- Erkul, A. ve Koca, M. (2016). Yoksul Yardımlarını Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Yeniden Düşünmek. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3): 615-628.
- Ertürk, K. L.; Şimşek, A. A.; Songür, D. G. ve Şengül, G. (2014). Türkiye’de Engelli Farkındalığı ve Engelli Bireylerin Adalet Web Erişilebilirlikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilgi Dünyası*, 15 (2): 375-395.

- Fazlıoğlu, Y. (2011). Zihinsel Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı* içinde (s. 141-158). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Ferri, B. A. and Connor, D. J. (2005). Tools of Exclusion: Race, Disability, and (Re)segregated Education. *Teachers College Record*, 107(3): 453-474.
- Fichter, H. J. (2012). *Sosyoloji Nedir*. (Çev: Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayınları.
- Finkelstein, V. (1988). To Deny or Not to Deny Disability. *Physiotherapy*, 74(12): 650-652.
- Finkelstein, V. (1980). *Attitudes and Disabled People: Issues for Discussion*. New York: World Rehabilitation Fund.
- Folkman, S. and Lazarus, R. S. (1985). If It Changes It Must Be a Process: Study of Emotion and Coping During Three Stages of a College Examination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(1): 150-170.
- Forber-Pratt, A. J. (2018). (Re)defining Disability Culture: Perspectives from The Americans with Disabilities Act Generation. *Culture & Psychology*. 25(2): 241-256. <https://doi.org/10.1177/1354067X18799714>
- Galusca, R. (2011). Kurmaca Sağlamlıktan Ulusal Kimliğe: Ellis Adası'nda Sakatlık, Sağlık Muayenesi ve Kamu Sağlığı Düzenlemeleri. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 243-265). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Galvin, R. (2011). Çalışma ve Cinsellikle İlişkisi İçinde Sakat Kimliğinin Soykütüğü. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 483-499). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Garland-Thomson, R. (2011). Sakatlığın Dâhil Edilmesi, Feminist Kuramın Dönüştürülmesi. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 521-548). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Garland-Thomson, R. (2017). Building a World with Disability in It. Anne Waldschmidt, Hanjo Berressem and Moritz Ingwersen (Eds.), *Culture - Theory - Disability* in (pp.51-62). Bielefeld: Transcript Verlag.
- Genç, Y. (2015). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 15(35/2): 65-92.
- Genç, Y. ve Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1): 363-393.
- Genç, Y. ve Dalkılıç, P. (2013). Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri. *International Journal of Social Science*, 6(4): 461-482.
- Gezen, B. (2014). *Bedensel ve Görme Engelli Bireylerin Trafikte Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gleeson, B. (2011). Teknoloji Sakatlayıcı Kentin Üstesinden Gelebilir Mi? Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 363-384). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Goffman, E. (2019). *Damga, Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Çev: Şerife Geniş, Levent Ünsaldı ve Suphi Nejat Ağırnash). 4. Baskı, Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Gray, C. (2009). Narratives of Disability and The Movement from Deficiency to Difference. *Cultural Sociology*, 3(2): 317–332.
- Gül, İ. I. (2015). Engelliliğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Hukukun Rolü. Kenan Çayır, Melisa Soran ve Melike Ergün (Der.), *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler* içinde (s. 45-59). İstanbul: Karekök Yayınları.
- Güngör, F. ve Güneş, G. (2012). Dünya'daki Gelişmeler Paralelinde Türkiye'de Değişen Özürlülük Politikaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3). 25-44.
- Haan, A. D. (2007). *Reclaiming Social Policy: Globalization, Social Exclusion and New Poverty Reduction Strategies*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hacking, I. (1999). *The Social Construction of What?* Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press.
- Hassanein, E. E. A. (2015). *Inclusion, Disability and Culture*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers.
- Hughes, B. and Paterson, K. (1997). The Social Model of Disability and The Disappearing Body: Towards a Sociology of Impairment. *Disability & Society*, 12(3): 325-340.
- Hughes, B. ve Paterson, K. (2011). Sakatlık Sosyal Modeli ve Kaybolan Beden: Bir Yeti Yitimi Sosyolojisine Doğru. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 63-80). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Ife, J. (2017). *İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Imrie, R. (2011). Sakatlayıcı Çevre Tasarımı. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 325-362). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- İnal, H. T. (2011). Engelli Çocuğun ve Ergenin Özel Hakları. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı* içinde (s. 67-97). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- İnal, H. S. (2011). Bedensel Engelli Olan Çocuk ve Ergenlerin Hakları. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı* içinde (s. 179-195). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- İnan, S.; Peker, Gülsen C.; Tekiner, S.; Ak, F. ve Dağlı, Z. (2013). Engellilik, Türkiye'de Engellilerin Durumu ve Sağlık Hizmet Sunumuna Bir Bakış. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(6): 723-728.
- İş Kanunu (2003). *T. C. Resmi Gazete*, 25134, 10 Haziran 2003.
- Jackson, M. A. (2018). Models of Disability and Human Rights: Informing The Improvement of Built Environment Accessibility for People with Disability at Neighborhood Scale? Anna Arstein-Kerslake (Eds.), *Disability Human Rights Law 2018* in (pp. 38-58). Basel: MDPI.

- Kang, Q.; Chen, G.; Lu J. and Yu H. (2016). Health Disparities by Type of Disability: Health Examination Results of Adults (18-64 Years) with Disabilities in Shanghai, China. *PLoS ONE*. 11(5): 1-13. Erişim tarihi: 15.01.2020.<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0155700>
- Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2013). *T. C. Resmi Gazete*, 28636, 3 Mayıs 2013.
- Kara, B. (2016). Türkiye'deki Engelli Bireylerin Yasal Hakları ve Uygulamadaki Yeri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 48: 249-260.
- Kara, B. (2017). Dünyada ve Türkiye'de Zihinsel Engellilerde Eğitim. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 61: 277-288.
- Karagöz, İ. (2008). *Tophumsal Emanet: Engelliler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karakaş, M. (2010). Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, XII(2): 1-16.
- Karakuş, Ö.; Kalaycı Kırlioğlu, H. İ.; Kırlioğlu, M. ve Başer, D. (2017). Üniversitelerde Engelli Öğrencilerin Eğitim Alanında Karşılaştıkları Sorunlar: Selçuk Üniversitesi Örneği. *Journal of Human Sciences*, 14(3): 2577-2589.
- Karataş, K. (2017). Engellilerin Siyasal Yaşama Katılma Hakları: Engellilerin Siyasete İlgi ve Algı Düzeyi. Turhan İçli, Zehra Karayel (Der.), *Engellilerin Siyasal Yaşama Katılma Hakkı* içinde (s. 63-72). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Karataş, K. ve Oran, B. (2007). Engelliler: Siyasetin Periferinde Kalanlar. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 2: 4-19.
- Karip, S. (2016). *Engelli Bireylerin Sağlık Hizmetlerine Ulaşılabilirlik Düzeylerinin Belirlenmesi: Konya Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kaygusuz, Ş. (2018). *İstanbul İli Avrupa Yakası Fitness Antrenörlerinin Tükenmişlik Duygu Durumu, Stresle Başa Çıkma Tarzları ile Yardım Arama Tutumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Kazou, K. (2017). Analysing The Definition of Disability in The UN Convention on The Rights of Persons with Disabilities: Is It Really Based on A 'Social Model' Approach?. *International Journal of Mental Health and Capacity Law*, 23: 25-48.
- Koç, M. (2017). Dramaturjik Teori Çerçevesinde Sosyal Medyada Engelli Bireylerin Benlik Sunumu. *Selçuk İletişim*, 10(1): 262-281.
- Kolat, S. (2010). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye'deki Yansımaları*. Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayını.
- Köten, E. ve Erdoğan, B. (2014). *Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.

- Kula, N. (2006). İstenmedik ve Beklenmedik Olaylarla Karşılaşan Bireylere Yönelik Moral ve Manevî Desteğin Önemi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI(2): 73-94.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). Türkiye’de Özel Eğitim ve Engelli Çocuk ve Ergen Hakları. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı* içinde (s. 15-26). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Küçükali, A. (2014). Engellilere Uygulanan Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi: Atatürk Üniversitesi Örneği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1): 59-86.
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5): 2399-2413.
- Lane, H. (1995). Constructions of Deafness. *Disability & Society*, 10(2): 171-190.
- Lawson, J. (2001). Disability as a Cultural Identity. *International Studies in Sociology of Education*. 11(3): 203-222.
- Layder, D. (2010). *Sosyal Teoriye Giriş*. (Çev: Ümit Tatlıcan). 2. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları.
- Lazarus, R. S. and Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Lengermann, P. M. ve Niebrugge, G. (2018). Çağdaş Feminist Kuram. George Ritzer ve Jeffery Stepnisky (Ed.), *Modern Sosyoloji Kuramları* içinde (s. 296-343). Ankara: De Ki Yayınları.
- Levitas, R. (1998). *The Inclusive Society?: Social Exclusion and New Labour*. London: Macmillan.
- Lloyd, M. (2001). The Politics of Disability and Feminism: Discord or Synthesis?. *Sociology*, 35(3): 715-728.
- Maviş, İ. (2011). Konuşma Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı* içinde (s. 117-140). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- McRuer, R. (2006). *Crip Theory Cultural Signs of Queerness and Disability*. New York and London: New York University Press.
- Meşe, İ. (2014). Engelliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33): 79-92.
- Mies, M. (2012). *Ataerki ve Birikim*. (Çev: Yıldız Temurtürkan). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2000). *T. C. Resmi Gazete*, 23937, 18 Ocak 2000.
- Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). *T. C. Resmi Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973.
- Morris, J. (1993a). Feminism and Disability. *Feminist Review*, 43: 57-70.
- Morris, J. (1993b). *Independent Lives? Community Care and Disabled People*. London: Macmillan Press.

- Morris, J. (2001). Impairment and Disability: Constructing an Ethics of Care That Promotes Human Rights. *Hypatia*, 16(4): 1-16.
- Naçar, M.; Çetinkaya, F. ve Baykan, Z. (2012). Kayseri İl Merkezinde Özürlülük, Sakatlık ve Engellilik Prevalansı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(1): 71-80.
- Nazlı, A. (2012). 'Öteki Beden': Bir Ötekilik Biçimi Olarak Engelli Beden ve Engellilik. *Sosyoloji Dergisi*, 27: 17-32.
- Nijs, G. and Heylighen, A. (2015). Turning Disability Experience into Expertise in Assessing Building Accessibility: A Contribution to Articulating Disability Epistemology. *ALTER, European Journal of Disability Research*. 9: 144-156.
- O'grady, A.; Pleasence, P.; Balmer, N.J.; Buck, A. and Genn, H. (2004). Disability, Social Exclusion and the Consequential Experience of Justiciable Problems. *Disability & Society*, 19(3): 259-272.
- Oğuz, A. (2015). Engelli Bireylerde Bir Sosyal Baskı Aracı Olarak Damga: Gizli Ajan. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi/GOSOS*, 10(2): 1-10.
- Okur, N. ve Erbil Erdugan, F. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II*, 4-5-6 Kasım 2010, Denizli. Petrol-İş Yayını, İstanbul, 2010, s.(245-263).
- Oliver, M. (2011a). Sakatlık ve Kapitalizmin Yükselişi. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 209-225). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Oliver, M. (2011b). Sakatlığın İdeolojik İnşası. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 227-242). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Oliver, M. and Barnes, C. (2010). Disability Studies, Disabled People and The Struggle for Inclusion. *British Journal of Sociology of Education*, 31(5): 547-560.
- Oliver, M. and Barton, L. (2000). The Emerging Field of Disability Studies: A View from Britain. *Disability Studies: A Global Perspective*, Washington DC, October 2000.
- Oliver, M. (1986). Social Policy and Disability: Some Theoretical Issues. *Disability. Handicap & Society*. 1(1): 5-17.
- Oliver, M. (2004). The Social Model in Action: if I had a Hammer. Colin Barnes and Geof Mercer (Eds.), *Implementing The Social Model of Disability: Theory and Research* in (pp. 18-31). Leeds: The Disability Press.
- Oliver, M. (2013). The Social Model of Disability: Thirty Years on. *Disability & Society*. 28(7): 1024-1026.
- Onur İnce, H.; Babaoğlu, C. ve Yaralı Akkaya, A. (2016). Belediye Hizmetleri ve Engelli Vatandaşların Beklentileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2): 86-109.
- Oran, B. (2011). Siyasal Yaşama Katılımda Yeni Bir Perspektif Önerisi: Engellilik Bakış Açısı. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 11(2): 19-36.

- Oran, B. (2017). Engellilerin Siyasal Yaşama Katılımı. Turhan İçli, Zehra Karayel (Der.), *Engellilerin Siyasal Yaşama Katılma Hakkı* içinde (s. 25-62). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Ören, K. (2013). *Sosyal Politika*. 3. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özateş Gelmez, Ö. S. (2018). Engelliğe İlişkin Varsayımların Keşfi: ‘Görmezden Gelme’ ya da ‘Normal Dışı Görme’. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(5): 192-200.
- Özbulut, M. ve Özgür Sayar, Ö. (2009). Bir Sosyal Dışlanma Fotoğrafı. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(17): 59-76.
- Özgökçeler, S. (2015). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar. Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.), *Sosyal Politika* içinde (s. 336-364). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanunu’nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 33-54.
- Özgökçeler, S. ve Bıçkı, D. (2010). Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar. II. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*, Denizli.
- Özgül, H. (2015). Tanım, Kapsam ve Geliştirilen Politikalar Düzleminde Türkiye’de Erişilebilirlik. Kenan Çayır, Melisa Soran ve Melike Ergün (Der.), *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler* içinde (s. 61-79). İstanbul: Karekök Yayınları.
- Özmen, D. ve Çetinkaya, A. (2012). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28(3): 35-49.
- Özsan, M. ve Hasret, F. (2017). Görme Engelli Bireylerin Günlük Yaşamını Kolaylaştırmak Adına Bir Önerme: Braille Alfabeli Giysiler. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 5: 89-94.
- Öztürk, M. (2011). *Türkiye’de Engelli Gerçeği*. İstanbul: MÜSİAD Cep Kitapları.
- Öztürk, M. (2013). *Hayata Renk Katanlar “Engelli grupları”*. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2009). *Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor*. Ankara: ÖZİDA.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2010). *Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması*. Ankara: ÖZİDA.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı (2009). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*. 2. Baskı, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Peace, R. (2001). Social Exclusion: A Concept in Need of Definition?. *Social Policy Journal of New Zealand*, 16: 17-36.
- Peters, S. (2000). Is There a Disability Culture? A Syncretisation of Three Possible World Views. *Disability & Society*.15(4): 583-601.
- Pfeiffer, D. (2002). The Philosophical Foundations of Disability Studies. *Disability Studies Quarterly*. 22(2): 3-23.

- Pierson, J. (2010). *Tackling Social Exclusion*. 2nd Edition, London & New York: Routledge.
- Priestley, M. and Hemingway, L. (2007). Disability and Disaster Recovery. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 5(3-4): 23-42.
- Priestley, M.; Waddington, L. and Bessozi, C. (2010). Towards an Agenda for Disability Research in Europe: Learning from Disabled People's Organisations. *Disability & Society*, 25(6): 731-746.
- Purutçuoğlu, E. ve Doğan, İ. (2017). Engelli Yakınlarının Engelli Yoksulluğuna İlişkin Düşünceleri ve İnançları: Ankara Keçiören Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49): 348-361.
- Reid, D. K. and Knight, M. G. (2006). Disability Justifies Exclusion of Minority Students: A Critical History Grounded in Disability Studies. *Educational Researcher*, 35(6): 18-23.
- Rioux, M. (1999). Inclusive Education in Canada: A Piece in The Equality Puzzle. Felicity Armstrong and Len Barton (Eds.), *Disability, Human Rights and Education* in (pp. 87-99). Buckingham - Philadelphia: Open University Press.
- Ritzer, G. (2014). *Klasik Sosyoloji Kuramları*. (Çev: Himmet Hülür). Altıncı Edisyon, Ankara: De Ki Yayınları.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2018). *Modern Sosyoloji Kuramları*. (Çev: Himmet Hülür). Sekizinci Edisyon, Ankara: De Ki Yayınları.
- Sallan Gül, S.; Cantürk, D. S. ve Gül, H. (2016). Türkiye’de Engellilik Politikalarında Paradigma Değişimi: Muhtaç Sakattan İhtiyaç Sahibi Bireye Geçiş. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, CİEP Özel Sayısı: 785-793.
- Sanay, E. (2014). *Sosyoloji*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sapancalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Sarı, H. (2009). Farklı Ortamlarda Öğrenim Gören İşitme Engelli Öğrencilerin Sosyal ve Etik Kurallarla İlgili Bilgilerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21: 391-406.
- Sarıgül, A. (2016). *Bedensel Engellilerde Sosyal Dışlanma Ağrı İli Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Sart, Z. H. ve Barış, S. (2016). Türkiye’de Engeli Olan Çocukların Eğitimine İlişkin Deneyimler. Z. Hande Sart, Sevde Barış, Yaprak Sarıışık ve Yeliz Düşkün (Der.), *Engeli Olan Çocukların Türkiye’de Eğitime Erişimi: Durum Analizi ve Öneriler* içinde (s. 24-43). İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Schriner, K. (2011). Sakatlık Çalışmaları Perspektifinden Sakat İstihdamı Sorunları ve Politikaları: Bir Uluslararası Yaklaşım. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 269-298). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sen, A. (2000). *Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny*. Manila: Asian Development Bank.

- Seyyar, A. (2006). *Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları*. Adapazarı: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi.
- Seyyar, A. (2011). (Zihinsel) Engelli Çocukların Cinsel İstismara Karşı Korunmaları. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı* içinde (s. 159-178). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Shakespeare, T. (2004). Social Models of Disability and Other Life Strategies. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 6(1): 8-21.
- Shakespeare, T. (2005). Review Article: Disability Studies Today and Tomorrow. *Sociology of Health & Illness*, 27(1): 138-148.
- Shakespeare, T. (2011). Sakatlık Sosyal Modeli. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 51-62). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Shakespeare, T. ve Watson, N. (2011). Farkı Yaratmak: Sakatlık, Siyaset ve Tanınma. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 387-414). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Shakespeare, T.; Hameed, S. and Kiama, L. (2019). Actions, Not Words: Progress Since ICPD on Disability and SRHR. *Sexual and Reproductive Health Matters*, 27(1): 340-342.
- Shakespeare, T.; Mugeere, A.; Nyariki, E. and Simbaya, J. (2019). Success in Africa: People with Disabilities Share Their Stories. *African Journal of Disability*, 8(0), a522. <https://doi.org/10.4102/ajod.v8i0.522>
- Shakespeare, T.; Thompson, S. and Wright, M. (2010). No Laughing Matter: Medical and Social Experiences of Restricted Growth. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 12(1): 19-31.
- Shao, A. T. (2002). *Marketing Research: An Aid to Decision Making*. Cincinnati, Ohio: South-Western/Thomson Learning.
- Sheppard, M. (2006). *Social Work and Social Exclusion*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Siebers, T. (2011). Teoride Sakatlık: Toplumsal İnşacılıktan Bedenin Yeni Gerçekliğine. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 81-98). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Siebers, T. (2013). Disability and the Theory of Complex Embodiment-For Identity Politics in a New Register. Lennard J. Davis (Eds.), *The Disability Studies Reader* in (pp. 278-297). New York and London: Routledge.
- Silver, H. and Miller, S.M. (2003). "Social Exclusion: The European Approach to Social Disadvantage". *Indicators*, 2(2): 1-17.
- Silver, H. (1994). Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*, 133(5-6): 531-578.
- Silver, H. (2007). *The Process of Social Exclusion: The Dynamics Of An Evolving Concept*. Providence: Chronic Poverty Research Centre.

- Silver, H. (2016). Social Exclusion. John Stone, Rutledge M. Dennis, Polly S. Rizova, Anthony D. Smith, and Xiaoshuo Hou (Eds.), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism* in (pp. 1-7), Hoboken: John Wiley & Sons. DOI: 10.1002/9781118663202.wberen591
- Silver, H. (2019). Social Exclusion. Anthony Orum (Eds.), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Urban and Regional Studies* in (pp. 1-6), Hoboken: John Wiley & Sons. DOI: 10.1002/9781118568446.eurs0486
- Sloane, P. J. and Jones, M. K. (2012). Disability and Social Exclusion. Giuliana Parodi and Dario Sciulli (Ed.), *Social Exclusion*, in (pp. 127-148). Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag.
- Smart, J. F. and Smart, D. W. (2006). Models of Disability: Implications for the Counseling Profession. *Journal of Counseling & Development*, 84: 29-40.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (1983). *T. C. Resmi Gazete*, 18059, 27 Mayıs 1983
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (1986). *T. C. Resmi Gazete*, 19134, 14 Haziran 1986.
- Strindlund, L.; Abrandt-Dahlgren, M. and Ståhl, C. (2018). Employers' Views on Disability, Employability and Labor Market Inclusion: A Phenomenographic Study. *Disability and Rehabilitation*, 41(24): 2910-2917. <https://doi.org/10.1080/09638288.2018.1481150>
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (Çev: Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şahin, H. N. ve Durak, A. (1995). Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği: Üniversite Öğrencileri İçin Uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34): 56-73.
- Şahin, H. ve Cengiz, İ. (2017). Üniversite Personelinin İşyerinde Engelliye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2): 473-481.
- Şen, M. (2018). Türkiye'de Engellilere Yönelik İstihdam Politikaları: Sorunlar ve Öneriler. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2): 129-152.
- Şenol, E. (2010). *İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şenyurt Akdağ, A.; Tanay, G.; Özgül, H.; Kelleci Birer, L. ve Kara, Ö. (2011). *Türkiye'de Engellilik Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu 2010*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Şimşek, K. (2018). Osmanlı Devleti'nde Engelliler İçin Kullanılan Tabir, Lakap ve Sıfatlar. *Belgi Dergisi*, 2(15): 728-740.
- Şişman, Y. (2011). Türkiye'de Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 60: 169-221.
- Şişman, Y. (2012). Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(28): 69-85.
- Şişman, Y. (2014). Engelliler Açısından Eşitlik, Ayrımcılık ve Eğitim Hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 32: 57-85.

- Tartanoğlu, Ş. (2010). Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. *Sosyoloji Konferansları*, 42: 1-13.
- Tartanoğlu, Ş. (2015). Sosyal Dışlanma. Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.), *Sosyal Politika* içinde (s. 284-296). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Taylan, H. H. ve Barış, İ. (2015). *Romanlar ve Sosyal Dışlanma*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri*. (Çev: Abdullah Karatay, Melike Boztılki). Ankara: Nika Yayınevi.
- Tekindal, M. ve Attepe Özden, S. (2017). Özel Eğitim Merkezlerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları Özel Eğitim ve Sosyal Hizmet. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(2): 186-203.
- Thomas, C. (2011). Sakatlık Kuramı: Kilit Fikirler, Meseleler ve Düşünürler. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Der.), *Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 31-50). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tiyek, R.; Eryiğit, B. H. ve Baş, E. (2016). Engellilerin Erişebilirlik Sorunu ve TSE Standartları Çevresinde Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12: 225-261.
- Tobias, E. I. and Mukhopadhyay, S. (2017). Disability and Social Exclusion: Experiences of Individuals with Visual Impairments in The Oshikoto and Oshana Regions of Namibia. *Psychology and Developing Societies*, 29(1): 22-43.
- Tokarski, T. and Roman-Liu, D. (2016) Influence of Disability Type on Upper-Limb Motor Skills. *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics*. 22(4): 463-472. Erişim tarihi: 17.01.2020. <https://doi.org/10.1080/10803548.2016.1182398>
- Toker, H. (2017). Medya ve Etik. *Engellilik ve Etik* içinde (s. 30-33). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Topateş, H. (2009). Araçsallaştırılmış Bir Kavram Olarak Sosyal Dışlanma. *Çalışma ve Toplum*, 2009/4 (23): 115-130.
- Topgöl, S. (2016). Sosyal Dışlanma ve Göç: Mülteci İşçiler Örneği. *Sosyoloji Dergisi*, 33: 269-289.
- Türk Ceza Kanunu (2004). *T. C. Resmi Gazete*, 25611, 12 Ekim 2004.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2011). *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *Nüfus ve Konut Araştırması 2011*. Erişim tarihi: 12.10.2019. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/5677/nufus-ve-konut-arastirmasi-engellilik-arastirma-sonuclari.pdf>
- Türküm, A. S. (1999). *Stresle Başa Çıkma ve İyimserlik*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Türküm, A. S. (2002). Stresle Başa Çıkma Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(18): 25-34.
- Twenge, J. M. ; Catanese, K. R. and Baumeister, R. F. (2002). Social Exclusion Causes Self-Defeating Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(3): 606-615.
- Uyan Semerci, P. (2012). Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan (Der.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde (s.189-198). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünal, V. (2018b). Toplumsal Değişim Sürecinde Engelliler. *Turkish Studies, Social Sciences*, 13(18): 1323-1342. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14089>
- Waldschmidt, A. (2017). Disability Goes Cultural: The Cultural Model of Disability as an Analytical Tool. Anne Waldschmidt, Hanjo Berressem and Moritz Ingwersen (Eds.), *Culture - Theory – Disability* in (pp.19-27). Bielefeld: Transcript Verlag.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2015). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Genişletilmesi*. (Çev: Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ward, N. (2009). Social Exclusion, Social Identity and Social Work: Analysing Social Exclusion from a Material Discursive Perspective. *Social Work Education: The International Journal*, 28(3): 237-252.
- World Health Organization (2002). *Towards a Common Language for Functioning, Disability and Health ICF*, Geneva.
- Yardımcı, S. (2015). Sakatlığın Tarihsel İnşası. Kenan Çayır, Melisa Soran ve Melike Ergün (Der.), *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler* içinde (s.7-17). İstanbul: Karekök Yayınları.
- Yıldırım, N. ve Yıldırım, K. (2008). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yaklaşımlar*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Yıldırım, S. ve Yenihan, B. (2013). Sosyal Dışlanma ve İşgücü Piyasasında Gençler. *Mevzuat Dergisi*, 16(184): 1-13. Erişim tarihi: 05.11.2019 <https://www.mevzuat.dergisi.com/>
- Yıldız, M. A. (2017). Çocuk ve Ergenler İçin Baş Etme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışmaları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 24 (2): 125-136.
- Yıldız, R. ve Özgedey, O. (2018). *Engellinin Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri*. İstanbul: Kitabı Yayınları.
- Yılmaz, V. (2015). Engellilerin Eğitime Erişiminde Kamusal Sosyal Destek Programlarının Önemi. Kenan Çayır, Melisa Soran ve Melike Ergün (Der.), *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler* içinde, (s. 81-92). İstanbul: Karekök Yayınları.
- Yılmaz, V. (2016). Tarihsel Gelişimi ve Güncel İkilemleriyle Türkiye’de Engellilik ve Sosyal Politikalar. Altuntaş, Betül (Der.), *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politikalar İçinde* (s. 57-77). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Yücedağ, İ. (2013). Bir Sentez Girişimi Olarak Gerçekliğin Sosyal İnşası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2): 15-26.
- Zaim Gökbay, İ.; Ergen, A. ve Özdemir, N. (2011). Engelli Bireylerin İstihdamına Yönelik Bir Vaka Çalışması: ‘Engelsiz Eğitim’. *Öneri Dergisi*, 9(36): 1-8.
- Zarb, G. (1995). Modelling the Social Model of Disability. *Critical Public Health*, 6(2): 21-29.
- Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. 4. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık.
- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun (1976). *T. C. Resmi Gazete*, 15642, 10 Temmuz 1976.

Web Kaynakları

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). Erişim tarihi: 12.12.2019. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu (t.y.). 2000 Genel Nüfus Sayımı Veri Tabanı. Erişim tarihi: 20.01.2020. <https://biruni.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul>

MANEVİYAT EĞİTİMİ

Manen Güçlenmenin Yollarını Aralayan Dinî, Manevî, Tasavvufî, Psikolojik ve
Pedagojik Bir Değerlendirme

Dr. Yasin Yiğit

MANEVİYAT EĞİTİMİ
Manen Güçlenmenin Yollarını Aralayan Dinî, Manevi, Tasavvufi,
Psikolojik ve Pedagojik Bir Değerlendirme
Dr. Yasin Yiğit

Yayın No.: 4016
Beşerî Bilimler: 397
ISBN: 978-625-417-617-3
E-ISBN: 978-625-417-618-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emre@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın - selma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Lale Yalçın -lale@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yiğit, Yasin

Maneviyat Eğitimi Manen Güçlenmenin Yollarını Aralayan Dinî, Manevi, Tasavvufi, Psikolojik ve Pedagojik Bir Değerlendirme/ Yasin Yiğit

1. Basım, XIV+ 254 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-617-3

E-ISBN: 978-625-417-618-0

1. Maneviyat 2. Manevi Gelişim 3. Maneviyat Eğitimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd. Sertifika No.: 23593

İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

GELİŞİM DÖNEMLERİNE GÖRE MANEN GÜÇLÜ OLMAYI GEREKTİREN

ETKENLER	7
1.1. Bebeklik Dönemi.....	8
1. 2. Çocukluk Dönemi.....	15
1. 3. Gençlik Dönemi.....	24
1. 4. Yetişkinlik Dönemi	41
1.5. Yaşlılık Dönemi.....	53

2. BÖLÜM

MANEVİ GÜÇ KAZANDIRMADAKİ İŞLEVSELLİĞİ YÖNÜYLE MANEVİYAT 61

2.1. Maneviyat Kavramı	61
2.2. Maneviyat ve Din İlişkisi	63
2. 3. Manevi Güç Kaynağı Olarak Maneviyat	72
2.3.1. Maneviyat ve Psikoloji	75
2.3.2. Maneviyat ve Başa Çıkma	83
2.3.3. Maneviyat ve Sorun Çözme	90
2.3.4. Maneviyat ve Sağlık	101
2.3.4.1. Maneviyatın Sağlık Üzerindeki Olumlu Etkisi.....	102
2.3.4.2. Maneviyatın Sağlık Üzerindeki Olumsuz Etkisi	108

3. BÖLÜM

İSLAM DİNİ BAĞLAMINDA MANEVİYAT EĞİTİMİ VE TASAVVUF TECRÜBESİ ... 113

3.1. Maneviyat Eğitiminin Neliği	114
3.2. Maneviyat Eğitimi Tecrübesi Olarak İslam Tasavvufu.....	121

3.2.1. Tasavvufta Nefis Terbiyesi ve Mertebeler.....	127
3.2.1.1. Tasavvufta Nefis Terbiyesi	128
3.2.1.2. Tasavvufta Nefis Mertebeleri	132
3.2.1.2.1. Nefs-i Emmâre ve Ben Merkezci Tabiatı.....	135
3.2.1.2.2. Nefs-i Levvâme ve Çatışmacı Tabiatı	138
3.2.1.2.3. Nefs-i Mülhime ve Aydınlatılmış Tabiatı.....	141
3.2.1.2.4. Nefs-i Mutmainne ve Açılmış Pozitif Tabiatı.....	143
3.2.1.2.5. Nefs-i Râziye ve Teslimiyetçi Tabiatı.....	145
3.2.1.2.6. Nefs-i Marziyye ve Bütünleşmiş Tabiatı.....	147
3.2.1.2.7. Nefs-i Kâmile ve İdeal Benlik	149
3.2.2. Tasavvufi Eğitimin İlke ve Yöntemleri	150
3.2.2.1. Tasavvufi Eğitimin İlkeleri	151
3.2.2.1.1. Dizgeli Olma İlkesi.....	151
3.2.2.1.2. Gönüllülük İlkesi	151
3.2.2.1.3. Muhabbet ve Adaba Riayet İlkesi	152
3.2.2.1.4. Rehberlik İlkesi	152
3.2.2.1.5. Ferdîlik ve Toplumsallık İlkesi	153
3.2.2.1.6. Yaşam Boyu Eğitim İlkesi	153
3.2.2.1.7. Tedricîlik İlkesi	154
3.2.2.1.8. Günlük Yaşamda Tatbik Edilebilirlik İlkesi.....	154
3.2.2.1.9. Bütünlük İlkesi	155
3.2.2.1.10. İslah ve İrşad İlkesi.....	155
3.2.2.2. Tasavvufi Eğitimin Yöntemleri	155
3.2.2.2.1. Sohbet Metodu	156
3.2.2.2.2. Riyazet Metodu	157
3.2.2.2.3. Mücadele Metodu.....	158
3.2.2.2.4. Muhasebe ve Murakebe Metodu.....	158
3.2.2.2.5. Keşf ve İlham Metodu	159
3.2.2.2.6. Zikir ve Musiki Metodu.....	160
3.2.2.2.7. Çile Metodu	161
3.2.2.2.8. Halvet-Uzlet Metodu.....	162

3.2.2.2.9. Seyahat Metodu	163
3.2.2.2.10. Hizmet Metodu	163

4. BÖLÜM

MANEVİYAT EĞİTİMİNİN TEMELLENDİRİLMESİ VE UNSURLARI..... 165

4.1. Maneviyat Eğitiminin Temellendirilmesi	165
4.1.1. Bireysel Açından.....	166
4.1.2. Toplumsal Açından.....	168
4.1.3. Kültürel Açından.....	170
4.1.4. Psikolojik Açından	172
4.1.5. Eğitim Bilimsel Açından	174
4.2. Maneviyat Eğitiminin Unsurları	176
4.2.1. Maneviyat Eğitiminin Hedefi.....	176
4.2.2. Maneviyat Eğitiminin Muhtevası	184
4.2.2.1. Sabır	185
4.2.2.2. Şükür ve Kanaat	187
4.2.2.3. Tevekkül ve Teslimiyet.....	189
4.2.2.4. Dua ve İbadetler	190
4.2.2.5. Emanet Bilinci	192
4.2.2.6. İmtihan Bilinci	194
4.2.2.7. Tövbe	197
4.2.2.8. Bağışlama	199
4.2.2.9. Hayra Yorma	200
4.2.2.10. Sorumluluk, Çalışkanlık ve Mücadele (Cihat).....	202
4.2.2.11. Tefekkür	204
4.2.2.12. Etkili İletişim: Nezaket	205
4.2.2.13. Yardımlaşma, Dayanışma ve Toplumsal Duyarlılık	207
4.2.3. Maneviyat Eğitimine Yönelik Bir Model Önerisi: TAKVA Modeli	210
4.2.3.1. Tanıma ve İhtiyaç Belirleme	211
4.2.3.2. Amaca Ulaştıracak Etkinlikler Planlama ve Uygulama	215
4.2.3.3. Kişilik Hâline Getirme	220
4.2.3.4. Verilen Eğitimi Değerlendirme	221

4.2.3.5. Akran Destekli Öğretime Başvurma.....	222
4.2.4. Maneviyat Eğitiminin Ölçme ve Değerlendirilmesi	223
SONUÇ.....	227
KAYNAKÇA.....	233
ÖZGEÇMİŞ	253

KAYNAKÇA

- Acar, Hatice. “Manevi İyi Oluş ile Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 391-412.
- AHBR, A Haber. “Ölüm Manzarasında Bir Kişi Daha Selfie Uğruna Can Verdi! Ailesinin Gözü Önünde”. Erişim 28 Ocak 2022. <https://www.ahaber.com.tr/galeri/yasam/olum-manzarasında-bir-kisi-daha-selfie-ugruna-can-verdi-ailesinin-gozu-onunde>
- Ağılkaya Şahin, Zuhâl. “Din ve Psikoloji Arasındaki Uçurum Gerçekten Ne Kadar Derin? Psikoterapilerdeki Dini İzler”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/3 (Aralık 2018), 1607-1632.
- Ak, Muammer - Közleme, Olgun. “Yaşlı Yoksulluğu”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/2 (Aralık 2017), 197-208.
- Akgün, İbrahim. “Kur’an Perspektifinde Tefekkür ve Vasıtaları”. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2013), 55-80.
- Akın, Ahmet vd. “Olumlu Düşünme Becerileri Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliliği”. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 51 (2015), 265-270.
- Akpınar, Teoman vd. “Ofis Çalışanlarının Sağlığının Korunmasında Çözüm Önerisi Olarak Ergonomi Bilimi”. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2018), 76-98.
- Aktu, Yahya. “Levinson’un Kuramında İlk Yetişkinlik Döneminin Yaşam Yapısı”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 8/2 (2016), 162-177.
- Albayrak, İsmail. “İslam Dini Açısından ‘Din-Maneviyat’ İlişkisi”. *Değerler ve Eğitimi-II Sempozyum Bildiriler Kitabı*. ed. Recep Kaymakcan vd. 107-116. Ankara: Değerler Eğitimi Merkezi, 2015.
- Altaş, Nurullah. “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000), 327-350.
- Altuntaş, Murat vd. “Madde Bağımlılığı Tedavisinde Manevi Destegin Ekip Çalışmasıyla Yürütülmesi”. *The Journal of Social Science* 3/5 (Şubat 2019), 195-207. <https://doi.org/10.30520/tjsosci.509793>
- Apak, Hıdır. “Güçlendirme ve Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet”. *JASSS Dergisi* 67 (2018), 399-412.

- Apak, Hıdır. “Sosyal Hizmet Uygulamasında Din ve Maneviyatın Rolü (SHUDMR) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/3 (Eylül 2018), 1889-1903. <https://doi.org/10.15869/itobiad.421314>
- Apak, Hıdır - Abay, Ali Rıza. “Sosyal Hizmet ve Maneviyat: Sosyal Çalışmacılar Üzerine Bir Alan Araştırması”. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 30/1 (Ocak 2019), 56-87. <https://doi.org/10.33417/tsh.516686>
- Apaydın, Halil vd. “Din Görevlilerinde Meslekî Tükenmişlik: Amasya Örneği”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Haziran 2018), 7-37.
- Arpacı, Fatma. *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, 2005.
- Arpaguş, Safi. “Tekke Mutfağında Nefs Terbiyesi”. *Elmalı’da Kişilik Oluşumu ve Nefsin Terbiyesi*. ed. Ahmet Ögke. 145-167. Antalya: Yazar Ofset Matbaacılık, 2013.
- Aslan, Kadir. “Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar”. *Ege Eğitim Dergisi* 1/2 (2002), 25-33.
- Atak, Hasan vd. “Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 8/3 (2016), 204-227.
- Atak, Hasan - Çok, Figen. “İnsan Yaşamında Yeni Bir Dönem: Beliren Yetişkinlik”. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 17/1 (2010), 39-50.
- Ayan, Sezer. “Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri”. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 8/3 (2007), 206-214.
- Aydın, Ali Rıza. “Din ve Psikoloji İlişkisi Üzerine”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/4 (2004), 15-29.
- Aydoğdu, Bilge Nuran. “Engellilik ve Maneviyat”. *Spiritual Psychology and Counseling* 4/2 (Haziran 2019), 181-193.
- Ayten, Ali. *Din ve Sağlık: Kavram, Kuram ve Araştırma*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, 2018.
- Ayten, Ali vd. “Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012), 45-79.

- Bahadır, Abdulkerim. “Dindarlığın Kaynakları”. *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 46-69. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı., 2016.
- Bahadır, Abdulkerim. “Psikoterapi’de Yeni Bir Yaklaşım: Logoterapi ve Victor Frankl”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (2000), 469-486.
- Bahçekapılı, Mehmet. “Biyopsikososyal Açından Dinin Engellilik ve Farklı Sağlık Problemleri Üzerindeki Etkisi”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (Haziran 2016), 16-44.
- Bardakçı, Mehmet Necmettin. “Mevlânâ Perspektifinden Gençlik Problemleri ve Çözüm Yolları”. *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, 267-283.
- Başkurt, İrfan. “Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2003), 73-114.
- Baynal, Fatma. “Boşanma Sonrası Başa Çıkma Dinî ve Manevî Etkile- rin İncelenmesi”. *Bilimname* 35/1 (2018), 253-282.
- Beken, Ahmet. “Ahlâkî Bir Alan Olarak Tasavvufun Eğitimle/Din Eğitimiyle İlişkisi”. *Antakiyat* 3/2 (2020), 256-278.
- Bloom, Bernard L. vd. “Marital Separation: The First Eight Months”. *Life-Span Developmental Psychology Nonnormative Life Events*. ed. Edward J. Callahan - Kathleen A. McCluskey. 217-239. Newyork: Academic Press, 1983.
- Bolat, Ali. “Değerler Eğitiminde Tasavvuf”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Kasım 2016), 33-48.
- Boztilki, Melike - Ardiç, Elif. “Maneviyat ve Sağlık”. *Journal of Academic Research in Nursing* 3/1 (2017), 39-45.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi’u’s-sahîh*. thk. Muhammed Zühayr b. Nâsir. b.y.: Dârü Tavki’n-Necât, 1422.
- Bümen, Nilay T. “Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi”. *Eğitim ve Bilim* 31/142 (2010), 3-14.
- Canda, Edward R. vd. *Spiritual Diversity in Social Work Practice: The Heart of Helping*. New York: Oxford University Press, 2nd ed., 2010.
- Cascio, Toni. “Incorporating Spirituality into Social Work Practice: A Review of What to Do”. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services* 79/5 (1998), 523-532.

- Cebeci, Suat. “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 53-69.
- Chang, Edward C. vd. *Social Problem Solving: Theory, Research, and Training*. Washington: American Psychological Association, 2004.
- Cilacı, Osman. “Görev ve Sorumluluk Anlayışı Üzerine”. *Diyanet Dergisi* 22/3 (1986), 59-64.
- Cirit, Hasan. “Hz. Peygamber ve Gençlik”. *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin İlmî Mecmuası* 9 (2008), 61-66.
- Civiloğlu, Ahu Sinem. “Yozlaşan Toplumlarda Eseri: Çocuk Suçlular ve Çocuk Suçları”. *Hukuk Gündemi* 8 (2007), 62-67.
- Coşanay, Büşra. “Tasavvuf Düşüncesinde Seyr-u Sülûk Üzerine Bir İnceleme”. *Anasay* 2 (2017), 199-216.
- Cotton, Sian vd. “Religion/Spirituality and Adolescent Health Outcomes: A Review”. *Journal of Adolescent Health* 38 (2006), 472-480.
- Crockett, Stephanie A. - Prosek, Elizabeth A. “Promoting Cognitive, Emotional, and Spiritual Client Change: The Infusion of Solution-Focused Counseling and Ritual Therapy”. *Counseling and Values* 58/2 (2013), 237-253. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2013.00036.x>
- Cürcânî, Seyyid Şerîf. *Kitâbu't-Ta'rîfât, Arapça - Türkçe Terimler Sözlüğü*. çev. Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.
- Çalık, Burcu. *İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde İntihara Yönelten Faktörlerin Belirlenmesi*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Çayır, Celal. “Ergenlerin Dinî İnanç, Şüphe ve Dinî Tutumları Üzerine Bir Araştırma”. *Bilimname* 27 (2014), 59-88.
- Çekin, Abdulkadir. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Tasavvuf Öğretimi”. *Bartın University Journal of Faculty of Education* 1/1 (2012), 140-151.
- Çelikel, Bülent. “Din Eğitiminin Psikolojik Temeli Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ekev Akademi Dergisi* 58 (2014), 537-550.
- Çelikel, Bülent. “Dinî Danışmanlık: Psikoterapi ile Din Eğitiminin Buluşma Noktası”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 55-68.
- Çetin, Rabiye. “Ku’ran-ı Kerim Bağlamında Kader-İmtihan İlişkisi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (2016), 780-800.

- Danış, Mehmet Zafer - Kara, Hüseyin Zahid. “Sosyal Hizmette Problem Çözme Yaklaşımı”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 45 (1-10), 1-10.
- Demirbaş, Sibel. “Ergenlik Döneminde Manevî Danışmanlık ve Rehberlik”. *Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları*. ed. Ali Ayten. 103-146. İstanbul: DEM Yayın, 2017.
- Demirci, Mehmet. “Bir Eğitim Aracı Olarak Mevlevî Çilesi”. *Marife* 7/3 (2007), 105-122.
- Demirtaş, Öncel. “Riyazet Eğitimi ile Gerçekleşen Manevî Olgunluk”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/3 (2011), 79-90.
- Derman, Orhan. “Ergenlerde Psikososyal Gelişim”. *Adolesan Sağlığı II*, 19-21.
- Dewey, John. *How We Think*. Boston: D.C. Heath, 1910.
- Dilbaz, Nesrin. *Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013.
- Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 4. Baskı., 2011.
- Doğan, Mebrure. “Hastane Örneği Üzerinden Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Genel Bir Bakış”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/2 (2017), 1267-1304.
- Doğan, Mebrure. “Karakter Gücü Olarak Sabır ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi”. *The Journal of Happiness & Well-Being* 5/1 (2017), 134-153.
- Doğan, Mebrure. “Palyatif Bakımda Manevî Destek ve Psikolojik İyi Oluş: Hasta Yakınları Üzerinde Bir Araştırma”. *Sağlık Hizmetlerinde Manevî Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. 187-217. İstanbul: Dem Yayınları, 2019.
- Doğan, Nurhan. “Göz Ardı Edilen Bir Durum: Yaşlı İstismarı ve Etkileyen Faktörler”. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 28/4 (Aralık 2019), 306-313. <https://doi.org/10.17827/aktd.474892>
- Doğan, Süleyman. “Hoca Ahmed Yesevî’nin Eğitim Metodu”. *II. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri*. ed. Zülfikar Güngör. 199-214. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2018.
- Doğanay, Gülşah - Güven, Seval. “Ailede Yaşlı Bakımı Rolünü Üstlenen Kadınlar ve Görüşleri: Giresun İli Örneği”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 11/21 (Aralık 2019), 343-357.

- Doğmuş, Işıl - Yıldırım, Sait. “Çalışma Hayatında Yaşlı Olmak”. *Anasay* 15 (Şubat 2021), 107-124. <https://doi.org/10.33404/anasay.875373>
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘as es-Sicistânî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrût: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Elliott, Timothy R. - Hurst, Morgan. “Social Problem Solving and Health”. *Biennial Review of Counseling Psychology* 1/ (2008), 287-306.
- Emmons, Robert A. “Maneviyat Bir Zekâ mıdır? Güdülenme, Biliş ve Nihai İlgî Psikolojisi”. çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu - Fatma Şengül. *Marmara Üniversitesi İlähiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2008), 133-158.
- Engelbreton, Kath. *In Your Shoes: Interfaith Education for Australian Schools and Universities*. Australia: Connor Court Publication, 2009.
- Engelhart, Max D. vd. *Taxonomy of Educational Objectives - the Classification of Educational Goals Handbook 1 Cognitive Domain*. ed. Benjamin S. Bloom. London: Longmans, 1956.
- Erdem, Metin - Kesgin, Bedrettin. “Manevi Destek Uygulayıcılarının Manevi Destek Hizmetlerine İlişkin Görüşleri”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 7/15 (2017), 124-140.
- Erduran Tekin, Özge - Ekşi, Halil. “Adapting the Scale for Spiritual Intelligence to Turkish”. *Spiritual Psychology and Counseling* 4/2 (Haziran 2019), 123-141.
- Erkaya, Mahmud Esad. “Halidiyye Tasavvuf Geleneğinde Mürid-Mürşid İlişkileri”. *Şarkiyat* 9/2 (2017), 839-861.
- Erol, Ayten. “İslâm Hukukunda Şehitlik Bağlamında Şehit Ailelerinin Manevî Temelli Sosyal Koruması”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 18/72 (Ekim 2019), 2105-2128. <https://doi.org/10.17755/esosder.588133>
- Ertekin Pınar, Şükran - Demirel, Gülbahadır. “Huzurevinde Yaşayan Orta Yaş ve Yaşlı Bireylerde Günlük Yaşam Aktiviteleri, Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* 9/ (Haziran 2016), 39-52.
- Ertem, Ümit - Yazıcı, Saadet. “Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Sorunlar ve Depresyon”. *Aile ve Toplum* 3/9 (2006), 7-12.
- Eryılmaz, Ali - Mutlu, Tansu. “Yaşam Boyu Gelişim Yaklaşımı Perspektifinden Kariyer Gelişimi ve Ruh Sağlığı”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 9/2 (2017), 227-249. <https://doi.org/doi:10.18863/pgy.281802>

- Ferah, Nimet. “Boşanma Sürecindeki Bireylerde Depresyon Anksiyete Stres ve Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişki”. *Bilimname* 2019/37 (Nisan 2019), 383-405. <https://doi.org/10.28949/bilimname.470155>
- Frager, Robert. *Kalp, Nefs ve Ruh: Tekâmül, Denge ve Uyumun Sûfîce Psikolojisi*. çev. İbrahim Kapaklıkaya. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2. Baskı., 2003.
- Frame, Marsha Wiggins. *Integrating Religion and Spirituality into Counseling: A Comprehensive Approach*. Belmont, CA: Brooks/Cole Publishing Company, 2003.
- Fromm, Erich. *Psikanaliz ve Din*. çev. Elif Erten. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Fry, Prem S. “Religious Involvement, Spirituality and Personal Meaning for Life: Existential Predictors of Psychological Wellbeing in Community-Residing and Institutional Care Elders”. *Aging & Mental Health* 4/4 (Kasım 2000), 375-387. <https://doi.org/10.1080/713649965>
- Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed. *İhya-u Ulumi'd-Din*. thk. Ali Muhammed Mustafa - Saîd el-Mehâsinî. Dimaşk: Dâru'l Feyhâ, 1431/2010.
- George, Linda K. vd. “Spirituality and Health: What We Know, What We Need To Know”. *Journal of Social and Clinical Psychology* 19/1 (2000), 102-116.
- Göcen, Gülüşan. “Pozitif Psikoloji Düzleminde Psikolojik İyi Olma ve Dini Yönelim İlişkisi: Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma”. *Toplum Bilimleri Dergisi* 7/13 (Ocak 2013), 97-130.
- Göcen, Gülüşan - Genç, Merve. “Ebeveyn Kaybı Yaşamış Bireylerde Otobiyografik Bellek, Allah Tasavvuru ve Dini Başa Çıkma”. *Bilimname* 40/4 (2019), 313-349. <https://doi.org/10.28949/bilimname.635965>
- Gök, Tolga. “Akran Öğretimi Yöntemiyle Öğrencilerin Kavram Öğrenme ve Problem Çözme Başarısının Değerlendirilmesi”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/1 (Nisan 2018), 18-32. <https://doi.org/10.17556/erziefd.403361>
- Gökbayrak, Sümeyra. *Ebeveynlerin Bebeklik Döneminde Karşılaştığı Problem Davranışlar ve Çözüm Yaklaşımları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

- Göktaş, Vahit. “Tasavvufi Terbiye’nin Günümüz Din Eğitim-Öğretimine Sunabileceği İmkânlar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/2 (2011), 137-155.
- Görgün, Tahsin. “İslami Tefekkür Geleneği ve Önemi”. *Bilimname* 3 (Eylül 2004), 87-115.
- Gözütok, Şakir. *Bir Din Eğitimi Disiplini Olarak Tasavvuf*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.
- Gözütok, Şakir. “Tasavvufi Eğitimde Bilginin Elde Edilmesi”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 6 (2001), 91-104.
- Gray, Gloria M. “The Nature of the Psychological Impact of Divorce upon the Individual”. *Journal of Divorce* 1/4 (1978), 289-301.
- Gül, Serdar Kenan - Güneş, İsmail Dinçer. “Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet”. *Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (2009), 79-101.
- Güner, Perihan. “Sorunlarla Etkili Başetme Yolu: Problem Çözme”. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 3/1 (2000), 62-67.
- Güven, Esra. *Çocuğun Davranış Sorunları ile Algıladığı Anne Baba Çatışması Arasındaki İlişkiler: Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, Doktora Tezi, 2013.
- Güncel Türkçe Sözlük*, Erişim 16 Haziran 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- Hajidehabadi, Muhammed Ali. “İslâmî Gençlik ve Gençliğe Bakış”. *Misbah* 3-4 (2013), 213-250.
- Hazen, Eric vd. “Adolescent Psychological Development: A Review”. *Pediatrics in Review* 29/5 (2008), 161-168.
- Heppner, P. Paul - Krauskopf, Charles J. “An Information-Processing Approach to Personal Problem Solving”. *The Counseling Psychologist* 15 (1987), 371-447.
- Hill, Peter C. vd. “Din ve Maneviyatı Kavramlaştırma: Birleşme ve Ayrılma Noktaları”. çev. Nurten Kımter. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (Haziran 2015), 85-118.
- Hill, Peter C. - Pargament, Kenneth I. “Advances in the Conceptualization and Measurement of Religion and Spirituality: Implications for Physical and Mental Health Research.” *American Psychologist* 58/1 (2003), 64-74.

- Hill, Peter C. - Pargament, Kenneth I. “Din ve Maneviyatın Kavramlaştırılması ve Ölçülmesindeki Gelişmeler Beden ve Ruh Sağlığı Araştırmaları İçin Olası Bulgular”. çev. Mustafa Ulu. *Bilimname* 28/1 (2015), 343-368.
- Hoque, Md. Enamul. “Three Domains of Learning: Cognitive, Affective and Psychomotor” 2/2 (Eylül 2016), 45-51.
- Horozcu, Ümit. “Tecrübî Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki”. *Milel ve Nihal* 7/1 (2010), 209-240.
- Hökelekli, Hayali. “Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (Ocak 1991), 151-165.
- Hull, John M. “Manevî Gelişim: Yorumlar ve Uygulamalar”. çev. İbrahim Kapaklıkaya. *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/2 (Nisan 2003), 109-124.
- Hücvîrî, Ali b. Osman el-Cüllâbî el-. *Keşfü'l-Mahcûb*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982.
- Işık, Zehra. “Bebek Kaybı Yaşayan Ailelere Yas Sürecinde Manevi Danışmanlık Neden Gerekli?” *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2016.
- İmamoğlu, Abdulvahit - Ferah, Nimet. “Boşanma Sürecinde Ruh Sağlığı ve Din”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (Aralık 2019), 497-530.
- İme, Yakup. “Solution-Focused Brief Therapy and Spirituality”. *Spiritual Psychology and Counseling* 4/2 (Haziran 2019), 143-161.
- James, William. *The Varieties of Religious Experience*. New York: The Modern Library, 1936.
- Jozwiak, Jim. “Teaching Problem-Solving Skills to Adults”. *Journal of Adult Education* 33/1 (2004), 19-34.
- Kara, Bülent vd. “Çocuk İstismarı”. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 47/2 (2004), 140-151.
- Kara, Elif. “Dini İnancın Bilişsel Davranışçı Terapiye Entegrasyonu”. *Dini Araştırmalar* 22/55 (Haziran 2019), 159-180. <https://doi.org/10.15745/da.522541>
- Kara, İhsan. “Din Eğitimi, Din Hizmetleri ve Tasavvuf”. *Diyanet İlmî Dergi* 42/2 (2006), 107-124.

- Karaca, Faruk. “Dindarlığın Etkileri”. *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 70-92. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı., 2016.
- Karaca, Faruk. “Kader Algısı-Ruh Sağlığı İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 19/3 (2006), 479-489.
- Karaca, Feyyaz. “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Hayata Bakış Açılırları ve Gelecekle İlgili Beklentileri”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 21/21 (Haziran 2010), 50-72. <https://doi.org/1021560/spcd.23326>
- Kararınmak, Özlem - Siviş, Rahşan. “Modernizmden Postmodernizme Geçiş ve Pozitif Psikoloji”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 3/30 (2008), 102-115.
- Karaman, Banu - Özçalık, Melih. “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü”. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14/1 (2007), 25-41.
- Karasu, Teceli - Demirkol, Aslan Ali. “Üstün Yetenekli Öğrencilerin İhtiyaç Duydukları Manevi Danışmanlık Hizmetleri Üzerine Bir İnceleme”. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/2 (Aralık 2018), 112-127.
- Kasapoğlu, Figen. “Manevi Yönelim Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/3 (Ocak 2016), 51-68. <https://doi.org/1017679/ıuefd.16360640>
- Kasapoğlu, Figen. “Psikolojik Danışma Süreci ve Maneviyat: Bir Bütünleştirme Arayışı”. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 10/ (Ocak 2017), 141-157. <https://doi.org/10.17540/hikmet.2017.55>
- Kaslow, Florence W. “Stages of Divorce: A Psychological Perspective”. *Villanova Law Review* 25/4 (1980), 718-751.
- Keskin, Gülseren - Çam, Olcay. “Bağlanma Süreci: Ruh Sağlığı Açısından Literatürün Gözden Geçirilmesi”. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 23/2 (2009), 145-158.
- Kesmen, Berna. *Gençlerdeki Hazcılığa Psikolojik ve Manevî Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kılıççı, Yadigar. “Yaşlılığın Uyum Sorunları”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3/3 (Haziran 1988), 41-45.

- Kımtır, Nurten. “Gençlikte Din ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma”. *EKEV Akademi Dergisi* 60 (2014), 223-260.
- Kızıler, Hamdi. “Hayatı Algılamada Değerleri Uygulama Yöntemi: Tasavvuf”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 3/2 (2019), 320-338.
- Kirman, Mehmet Ali. “Küresel Kült Savaşlarının Yapıldığı Meydan: Gençlik ve Aile”. *Diyanet İlmî Dergi* 40/2 (2004), 61-72.
- Kışmır, Tuğba. *Tasavvuf Psikolojisi Açısından Nefsin Olgunlaşma Sürecinin Karaktere Etkisi*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kocaman, Kasım. “Tasavvufi Eğitimde Kullanılan Özel Eğitim Yöntemleri”. *The Journal of International Social Research* 13/70 (Nisan 2020), 1162-1171.
- Kocaman, Kasım. “Tasavvufta İnsanın Eğitim Sürecinde Aşılması Gereken Engel: Dünya”. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 1/4 (2016), 561-588.
- Koç, Mustafa. “Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Gelişimi”. *EKEV Akademi Dergisi*, 75-88.
- Koç, Mustafa. “Dinsel Pratiklerin Sıklık Düzeyleri ile Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişki: Ergenler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma”. *Bilimname* 16 (2009), 140-182.
- Koç, Mustafa. “Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Algılarının Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Aralık 2004), 115-157. <https://doi.org/10.17335/suifd.18472>
- Koç, Mustafa. “Ergenlik Döneminde Dua ve İbadete Yönelik Tutum ve Davranışlar Üzerine Bir Saha Araştırması”. *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2004), 147-178.
- Koenig, Harold G. “Din ve Tıp IV: Din, Fiziksel Sağlık ve Klinik Tavsiyeler”. çev. Talip Demir. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/2 (2020), 305-322.
- Koenig, Harold G. “Din, Maneviyat ve Tıp: Klinik Uygulama İçin Araştırma Bulguları ve Öneriler”. çev. Nurten Kımtır. *Bilimname* 25/2 (Haziran 2013), 215-230.
- Komşu, Ufuk Cem. “Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (Mart 2014), 370-389.

- Korkut, Şenol. *Gençlik Sorunları ve İntihar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Baskı., 2011.
- Köylü, Mustafa. “Ruh Sağlığı ve Din Eğitimi”. *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*. ed. Mustafa Köylü. 291-315. İstanbul: DEM Yayın, 2012.
- Krathwohl, David R. “A Revision of Bloom’s Taxonomy: An Overview”. *Theory Into Practice* 41/4 (Kasım 2002), 212-218. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4104_2
- Kula, Naci. “Manevi Danışmanlıkta Kullanılan Bazı Dini Kavramların Anlam Alanı ve Fonksiyonelliği”. *Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. 45-64. İstanbul: DEM Yayın, 2016.
- Kulaksızoğlu, Adnan. “Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları”. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2 (1990), 133-144.
- Kur’an-ı Kerim Meâli. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, 2008.
- Kuşeyrî, Abdülkerim. *Kuşeyrî Risâlesi*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1981.
- Larson, David - Larson, Susan. “Spirituality’s Potential Relevance to Physical and Emotional Health: A Brief Review of Quantitative Research”. *Journal of Psychology and Theology* 31/ (Mart 2003), 37-51. <https://doi.org/10.1177/009164710303100104>
- Macit, Yusuf. “Hz. Muhammed’in Bazı İletişim İlkeleri”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/16 (2004), 271-303.
- Maraş, Ayşen - Gençöz, Faruk. “Genç Yetişkinlerde Baba Kaybı ve Yas: Nitel bir Çalışma”. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi* 7/3 (Temmuz 2020), 389-421. <https://doi.org/10.31682/ayna.726517>
- Mathews, Ian. *Social Work and Spirituality*. Exeter: Learning Matters, 2009.
- McMahon, Brendan T. - Biggs, Herbert C. “Examining Spirituality and Intrinsic Religious Orientation as a Means of Coping With Exam Anxiety”. *Journal Vulnerable Groups&Inclusion* 3/1 (2012), 1-21.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. “İnanç Psikolojisi”. *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 144-166. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Meydan, Hasan. *Din Eğitiminde Manevi Boyut (İnsanın Manevi Potansiyeli, Maneviyatçılık ve Din Eğitimi)*. İstanbul: DEM Yayın, 1. Baskı., 2015.

- Morgan, Clifford T. *Psikolojiye Giriş*. ed. Sirel Karakaş. çev. Hüsnü Arıcı vd. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, 14. Baskı., 2000.
- Muhâsibî, Ebû Abdullah Haris b. Esed el-. *er-Riâye li-Hukûkillâh*. thk. Abdülkâdir Ahmed Atâ. Beyrut: Dâru's-Selâm, 2. Baskı., 1391/1971.
- Müftüler, Habibe Gülsüm. “Modern Toplumda Yaş ve Yaşlı Ayrımcılığı”. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 2/2 (Aralık 2018), 181-214.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrût: Dâru İhyâit-Tûrasi'l-Arabî, ts.
- Okumuş, Ejder. “Modern Toplumda Ahlakî Bir Problematik Olarak Gençlik”. *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildiriler*. ed. Hasan Barlak vd. 1/266-283. Sinop: Sinop Üniversitesi Basın Yayın, 2016.
- Oral, Osman. “Mâturîdî’de Sabır, Şükür ve Hikmet İlişkisi”. *Mütefekkir* 2/4 (Aralık 2015), 343-362.
- Öngider, Nilgün. “Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 5/2 (2013), 140-161.
- Öngören, Reşat. “Tasavvuf”. *Türkiye Diyanet İslâm Vakfı Ansiklopedisi*, 16 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf>
- Östan Ulusoy, Yıldız. “Orta Yaş Dönemi Bireylerin İçinde Bulundukları Yaş Dönemine İlişkin Algılarının İncelenmesi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19/74 (Nisan 2020), 587-601.
- Öter, Adem. *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Özdemir, Saadettin. “Dinî Sosyal Hizmetlerin Temelleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2012/25 (2012), 193-211.
- Özdoğan, Öznur. “Hastalıklara Manevi Psikolojik Yaklaşım”. *IV. Din Şûrası Tebliğ Müzakereleri*. 366-372. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Özdoğan, Öznur. *İsimsiz Hayatlar Manevi ve Psikolojik Yaklaşım ile Arınma ve Öze Dönüş*. Ankara: Özdenöze Yayınları, 3. Baskı., 2007.

- Öztop, Didem Behice. “Adolesanda Ruhsal Sorunlar”. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi* 16 (2012), 14-18.
- Öztürk, A. Serdar. “Klasik Tragedyalarda ve Tasavvufta Nefs Eğitimi”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 171/171 (Ocak 2013), 237-246.
- Özvurmaz, Safiye - Aksu, Hilmiye. “Çalışma Durumunun Kadın Sağlığına Etkileri”. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 26/2 (Haziran 2017), 153-153. <https://doi.org/10.17827/aktd.280535>
- Pargament, Kenneth vd. “God Help Me: (I): Religious Coping Efforts as Predictors of the Outcomes to Significant Negative Life Events”. *American Journal of Community Psychology* 18/6 (Aralık 1990), 793-824. <https://doi.org/10.1007/BF00938065>
- Pargament, Kenneth I. “Din Psikolojisi mi, Din ve Maneviyat Psikolojisi mi?: Gerekçeler ve İtirazlar”. çev. Ahmet Rıfat Geçioğlu. *Bilimname* 29/2 (2015), 365-382.
- Pargament, Kenneth I. vd. “Religious Struggle as a Predictor of Mortality Among Medically III Elderly Patients: A Two-Year Longitudinal Study”. *Arch Intern Med* 161/15 (2001), 1881-1885. <https://doi.org/10.1001/archinte.161.15.1881>
- Pargament vd., Kenneth I. “Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors”. *Journal For The Scientific Study Of Religion* 37 (1998), 710-724.
- Park, Jennifer S. vd. “Comparing Behavioral Health Graduate Students in Spiritual and Religious Competence”. *Spiritual Psychology and Counseling* 3/2 (2018), 197-221. <https://doi.org/10.37898/spc.2018.3.2.0050>
- Peker, Hüseyin. “Gençlerde Ahlakî Bilgi ile Davranış Arasındaki Tutarlılıkların Psiko-Sosyal Nedenleri”. *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildirileri*. ed. Hasan Barlak vd. 1/561-567. Sinop: Sinop Üniversitesi Basın Yayın, 2016.
- Pelenk, Saadet Ela - Acaray, Ali. “Aşırı İş Yükünün İş Tatminine Etkisinde İşyeri Maneviyatının Düzenleyici Rolü”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 11/27 (Haziran 2020), 480-497. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.651135>
- Plumb, Alison Marie. “Spirituality and Counselling: Are Counsellors Prepared to Integrate Religion and Spirituality into Therapeutic

- Work with Clients?” *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy* 45/1 (Ocak 2011), 1-16.
- Roberts, Albert R. - Dziegielewska, Sophia F. “Foundation Skills and Applications of Crisis Intervention and Cognitive Therapy”. *Crisis Intervention and Time-Limited Cognitive Treatment*. ed. Albert R. Roberts. 3-27. Thousand Oaks/California: SAGE Publications, 1995.
- Rûmî, Mevlânâ Celâleddin. *Mesnevî-i Şerîf Tam Metin*. çev. Süleyman Nahîfî. haz. Âmil Çelebioğlu. İstanbul: Timaş Yayınları, 2007.
- Sağlam Demirkan, Fatma. “Yetişkin Kronik Hastalarda Allah’a Bağlanma, Duygu Durumu ve Yaşam Memnuniyeti İlişkisi”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 449-482.
- Sağlam, Fatma - Baysal, Ayşe. “Gebelik Döneminde Annenin Beslenme Durumu ve Bunun Yeni Doğan Bebeğin Doğum Ağırlığı ve ilk Altı Aylık Dönemde Beslenme Şekline Etkisi”. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 12/ (1983), 5-18.
- Sağlam, Mehmet vd. “Bebeklik Döneminde Çocuk Hakları”. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal* 1/2 (2015), 502-510.
- Sağlam, Soner. “‘Risâletü’n-Nushiyye’ ve ‘Vagz-ı Azat’ta Nefis Terbiyesi”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 27 (2017), 349-361.
- Sancar, Faruk. “Toplumsal Birliğin İnşasında Anahtar Kavram ‘Kardeşlik’: Gazali Örneği”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2013), 21-41.
- Sarı, Tuğba - Yıldırım, Musa. “Pozitif Bir Karakter Gücü Olarak Şükür: Mental İyi Oluş ve Bazı Demografik Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 13-32.
- Sarıkaya, Berat - Şeren, Zeynep. “İnsan Sorumluluğu ve Fiillerine Etkisi Bağlamında Sabır ve Tevekkül Kavramları”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017), 68-88.
- Schimmel, Annamaria. *İslâm’ın Mistik Boyutları*. çev. Ergun Kocabıyık. İstanbul: Kabalcı Yayın, 2012.
- Selçuk, Mualla. “Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu”. *Gençlik Dönemi ve Eğitimi Tartışmalı İlmî Toplantı*. ed. Mehmet Doğan vd. 335-363. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.
- Seligman, Martin E. P. - Csikszentmihalyi, Mihaly. “Positive Psychology”. *American Psychologist* 55/1 (2000), 5-14.

- Seybold, Kevin S. - Hill, Peter C. "The Role of Religion and Spirituality in Mental and Physical Health". *Current directions in psychological science* 10/1 (2001), 21-24.
- Seyyar, Ali. "Manevî Sosyal Hizmetlerin İslâmî Çerçevesi". *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. 139-186. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.
- Sheep, Mathew L. "Nurturing the Whole Person: The Ethics of Workplace Spirituality in a Society of Organizationas". *Journal of Business Ethics* 66 (2006), 357-375.
- Solmaz, Bünyamin - Şahin, Adem. "Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik". *Marife*, 145-158.
- Soysal, Azime Şebnem vd. "Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış". *Klinik Psikiyatri* 8/2 (2005), 88-99.
- Soysal, Azime Şebnem vd. "Yenidoğan Döneminde Hastanede Uzun Süreli Tedavi Görmeyenlerin Bağlanma Örüntüsü Üzerindeki Etkileri: Bir Olgu Sunumu". *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2/4 (1999), 266-270.
- Söylev, Ömer Faruk. "Dini Danışma ve Rehberliğin Temel Kavramları ve Tarihi Arka Planı Üzerine Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/1 (Haziran 2017), 255-296. [https:// doi.org/ 10.18505/cuid.286648](https://doi.org/10.18505/cuid.286648)
- Steinberg, Laurence. "Risk Taking in Adolescence: New Perspectives From Brain and Behavioral Science". *Current Directions in Psychological Science* 16/2 (2007), 55-59.
- Summermatter, Ayfer - Kaya, Çınar. "An Overview of Spiritually Oriented Cognitive Behavioral Therapy". *Spiritual Psychology and Counseling* 2/1 (Şubat 2017), 31-53.
- Şensoy, Sedat. "Mâna". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 16 Haziran 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mana-belagat>
- Şişman, Bekir. "Gençlik ve Kültür Eğitimi". *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildirileri*. ed. Hasan Barlak vd. 1/186-191. Sinop: Sinop Üniversitesi Basın Yayın, 2016.
- Tahiroğlu, Mustafa - Çetin, Turhan. "Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi ve Diğer Duyuşsal Süreçlerde Ölçme ve Değerlendirme: Sorunlar ve Çözüme Yönelik Etkinlik Örnekleri". *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (Aralık 2019), 295-331. <https://doi.org/1034234/ded.577347>

- Taner, Yasemin - Gökler, Bahar. “Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri”. *Hacettepe Tıp Dergisi* 35/2 (2004), 82-86.
- Taşçı, Sultan. “Hemşirelikte Problem Çözme Becerisi”. *Sağlık Bilimleri Dergisi* 14 (2005), 73-78.
- Taştekin, Osman. “İnanç Öğretiminin Psiko-Pedagojik Temelleri”. *Diyanet İlmî Dergi* 39/1 (2003), 109-128.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 5. Basım, 2014.
- Tekin, Abdulkadir. “İslâm Aile Yapısında Ahlak/Mahremiyet Eğitimi”. *Sinop Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildirileri*. ed. Hasan Barlak vd. 28-42. Sinop: Sinop Üniversitesi Basın Yayın, 2016.
- Tekin, Filiz. *Stresle Başa Çıkma Din Eğitiminin Rolü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Tekin, Mustafa. “Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar”. *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri (7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri)*. ed. Abdullah İnce. 366-376. İstanbul: Ensar Yayın, 2016.
- Temiz, Bilal. “Kur'an'a Göre İmtihan Kavramının Semantik İzahı ve İnsan İçin Önemi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2003), 251.
- Tetik, Hayati. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Meslekî Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Ağrı Örneği)”. *Universal Journal of Theology* 1/1 (2016), 82-94.
- Thompson, Ross A. “Erken Dönemde Bağlanma ve Sonraki Gelişim Üzerindeki Etkileri”. çev. Melike Sayıl - Gözde Özdikmenli Demir. *Türk Psikoloji Bülteni* 12/38 (Temmuz 2006), 113-120.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre b. Musa b. Dahhâk. Sünenü't-Tirmizî. thk. Beşşâr Avvâd Mârûf. Beyrût: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.
- Tokatlı, Ayşegül. “Bebeklerde Ek Besinlere Geçiş; ‘Weaning’ Dönemi”. *Sted* 12/4 (2003), 134-136.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 7. Baskı., 2012.

- Tosun, Cemal. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Kültürlerarası Dinlerarası Yaklaşım”. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. 1/121-132. İstanbul: DEM Yayın, 2016.
- Treloar, Linda L. “Engellilik, Dini İnançlar ve Kilise: Engelli Yetişkinlerin ve Aile Bireylerinin Deneyimleri”. çev. Mehmet Bahçekapılı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012), 211-230.
- Tunç, Büşra - Totan, Tark. “Okul Psikolojik Danışmanlığında Manevi İyi Oluşun Kullanımı: Tarihsel Gelişim, Kuramsal Temeller ve Öneriler”. *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Aralık 2020), 1-20.
- Turan, İbrahim. “Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (2013), 271-293.
- Türkarlan, Nesrin. “Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları”. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi* 3/11 (2007), 99-108.
- Tüzün vd., Birgül. “Ergenlik Dönemi Ölümleri”. *Adli Tıp Bülteni* 2/2 (1997), 67-70.
- Uçar, Recep. “Örgün Din Eğitimi İçindeki İnformal Süreçlerde İslam Düşüncesindeki Yorum Farklılıklarının Bir Tezahürü Olarak İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinde Tasavvuf”. *İslam ve Yorum Yorumun Tarihsel - Düşünsel Bağlamı ve Güncel Toplumsal Hayata Yansıması*. 549-571. Ankara: TDV Yayın, 2017.
- Uğurlu, Esmâ vd. “0-1 Yaş Arası Bebeklerde Sık Karşılaşılan Ağrı Durumları ve Ailelerin Yaklaşımları”. *Fırat Tıp Dergisi* 19/1 (2014), 25-30.
- Uludağ, Süleyman. “Nefis”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 20 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nefis>
- Uludağ, Süleyman. “Sülûk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 21 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/suluk-tasavvuf>
- Utsch, Michael. “Pozitif Psikoloji’den Güdüler Din Psikolojisi Araştırmaları ve Terapik/Manevi Yardım Uygulamaları”. çev. Abdulkерim Bahadır. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2008), 169-180.
- Wagler-Martin, Martin. “Listening to Our Stillness: Giving Voice to Our Spirituality (Spirituality And Clinical Practice)”. *Spirituality and Social Work: Selected Canadian Readings*. ed. John Coates vd. 135-142. Toronto: Canadian Scholars’ Press Inc., 2007.

- Wang vd., Wei. “A Study of Psychological Crisis Intervention With Family Members of Patients Who Died After Emergency Admission to Hospital”. *Social Behavior and Personality* 38/4 (Mayıs 2010), 469-478.
- Webb, Amy Pieper vd. “Divorce, Religious Coping, and Depressive Symptoms in a Conservative Protestant Religious Group”. *Family Relations* 59/5 (2010), 544-557.
- Yanık, Aygöl - Sağlam, Yalçın. “Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu ve Sosyal Destek Algısının Değerlendirilmesi”. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 6/3 (Ekim 2019), 501-512. [https:// doi.org/ 10.5152/hsp.2019.552657](https://doi.org/10.5152/hsp.2019.552657)
- Yıldırım, Yasemin Kuzeyli. “Yaşlı İstismarı ve Önlenmesi”. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 21/1 (Haziran 2005), 167-174.
- Yıldız, Recep vd. “Yaşlı Penceresinden Yaşlı Ayrımcılığı: Bursa ve Yalova Örneği”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/2 (Aralık 2017), 313-329.
- Yılmaz, Hüseyin. “Aile İçi Şiddet ve Huzur/Din Eğitimi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/1 (2010), 93-124.
- Yılmaz, Özlem - Dirik, Gülay. “Yetişkinlerde Sağlık Kaygısı ile İlişkili Değişkenlerin Bilişsel Davranışçı Model Kapsamında İncelemesi”. *Türk Psikoloji Dergisi* 35/85 (Haziran 2020), 21-36. [https:// doi.o rg/DOI: 10.31828/tpd1300443320181011m000014](https://doi.org/DOI:10.31828/tpd1300443320181011m000014)
- Yiğit, Yasin. “Din Öğretiminin Amaçları Bağlamında Kültürel Aidiyet ve Kültürel Sorumluluk Bilinci”. *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/1 (Haziran 2021), 323-347. <https://doi.org/10.51450/ilmîyat.863033>
- Yücer, Hür Mahmut - Erol, Hatice Tül Kübra. “Maneviyat Psikolojisi”. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Mart 2019), 83-88.
- Yüksel, Zeynep - Biçer, Esmâ. “İmam Hatip Lisesi ve Diğer Lise Türlerindeki Öğrencilerin Dindarlık Düzeyleri ile Bazı Zararlı Alışkanlık ve Kötü Davranışlara Sahip Olma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kırıkkale Örneği)”. *Geleceği İnşasında İmam Hatip Okulları*. ed. İlhan Erdem vd. 2/459-469. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2017.
- Zastrow, Charles. *Sosyal Hizmete Giriş*. çev. Aslıhan Aykara - Ayşe Beyazova. Ankara: Nika Yayınları, 2013.

Zinnbauer, Brian J. - Pargament, Kenneth I. “Dindarlık ve Maneviyat”.
çev. Sevede Düzgüner. *Din ve Maneviyat Psikolojisi Temel Yakla-
şımlar ve İlgi Alanları*. ed. İhsan Çapcıoğlu - Ali Ayten. Ankara:
Phoenix Yayınevi, 2013.

TURİZM SEKTÖRÜNDE İLETİŞİM

Kavram, Uygulama ve Öneriler

Editör: Doç. Dr. Gül Coşkun Değirmen

TURİZM SEKTÖRÜNDE İLETİŞİM
Kavram, Uygulama ve Öneriler
Editör Doç. Dr. Gül Coşkun Değirmen

Yayın No.: 3998
Seyahat ve Turizm : 026
ISBN : 978-625-417-582-4
E-ISBN: 978-625-417-583-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da
fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde
düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki
yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Gürbüz Ozan gurbuz@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz - emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Yıldız Çil - yildiz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin S. Adal - mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Değirmen, Coşkun Gül

Turizm Sektöründe İletişim: Kavram, Uygulama ve Öneriler/ Gül Coşkun Değirmen

1. Basım, X + 462 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-582-4

E-ISBN: 978-625-417-583-1

1. Turizm 2. İletişim 3. Uygulama

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 47381
İvogsan 1518. Sokak 2730 Mat-Sit İş Merkezi Ostim, Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI.....	iii
SUNUŞ.....	V
ÖN SÖZ.....	VII
TURİZM VE OTELCİLİKTE KURUMSAL İLETİŞİM: YAKLAŞIM VE UYGULAMALAR.....	1
Prof. Dr. Z. Beril Akıncı Vural	
Arş. Gör. Serkan Kırıkçı	
TURİZMDE İLETİŞİM: PROJELER, STRATEJİLER VE UYGULAMALAR.....	33
Doç. Dr. Gül Coşkun Değirmen	
TURİZMDE PAYDAŞ İLETİŞİMİN ÖNEMİ: İL KÜLTÜR TURİZM MÜDÜRLÜKLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	67
Doç. Dr. M. Umut Tuncer	
REKLAMLARDA TURİZM, TURİZM REKLAMLARININ PLANLANMASI.....	93
Prof. Dr. Işıl Aktuğlu	
DİJİTAL REKLAMLARDA TURİZM, ETKİLİ DİJİTAL REKLAM YARATMA ÖNERİLERİ.....	113
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Umul Ünsal	
SOSYAL MEDYANIN TURİZME ETKİLERİ ETKİLİ SOSYAL MEDYA YÖNETİMİ ÖNERİLERİ.....	147
Doç. Dr. Aslı İcil Tuncer	
HABERCİLİĞİN TURİZME ETKİSİ BASINDA AKTİF OLMANIN YOLLARI	179
Prof. Dr. M. Bilal Arık	
Doç. Dr. Emel Arık	
FİLM VE DİZİ TURİZMİ: DÜNYADAN VE TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLERLE KAVRAMSAL BİR BAKIŞ	197
Arş. Gör. Beste Elveren Arı	
Doç. Dr. İlknur Gürses Köse	

TÜRKİYE’NİN TURİZM ŞAFAĞINDA BELGESEL FİLMLERİN YERİ (1950-1960)	219
Doç. Dr. Tunç Boran	
TURİZM VE FOTOĞRAF ETKİLEŞİMİ: BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK ETKİLİ FOTOĞRAF KULLANIMI	245
Doç. Dr. İlknur Gürses Köse	
DESTİNASYON YÖNETİMİ ÖRGÜTLENMESİNDE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN TURİZME ETKİSİ: TURİZM VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ ÜZERİNE ÖNERİLER	265
Prof. Dr. Gülgün Erdoğan Tosun	
BELEDİYECİLİK VE TURİZM İLİŞKİSİ BELEDİYELERE YÖNELİK ÖNERİLER.....	291
Arş. Gör. Dr. Emine Şardağı	
İLETİŞİM PERSPEKTİFİNDEN KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ VE UYGULAMALARI	323
Dr. Öğr. Üyesi Yelda Özlem Kölgelir	
Öğr. Gör. Zeynep Tuğçe Çiftçibaşı Güç	
ETKİNLİK YÖNETİMİNİN TURİZME ETKİLERİ, BAŞARILI ETKİNLİK YÖNETİMİNİN SIRLARI	385
Öğr. Gör. Dr. Oya Yıldırım	
TURİZMDE GÜNDEM YÖNETİMİ, ...	413
Prof. Dr. Z. Beril Akıncı Vural	
Öğr. Gör. Onur Çataler	
TURİZM ALANINDA ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARI VE ÇEVİRİM İÇİ ETKİLEŞİM İLİŞKİSİNE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME.....	441
Doç. Dr. Sevilay Ulaş	

Turizm ve Otelcilikte Kurumsal İletişim: Yaklaşım ve Uygulamalar

Z. Beril Akıncı Vural
Serkan Kırıkçı

Giriş

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyinin 2020 yılı Ekonomik Etki Raporu'na göre, seyahat ve turizm Türkiye'de gayrisafi yurt içi hasılanın %10,3'üne katkı sağlamıştır. Aynı rapora göre, Türkiye'de turizmin istihdama katkısı %9,4, toplam ekonomiye katkısı ise %11,3'tür. Bu verinin de açıkça ortaya koyduğu üzere turizmin getirdiği ekonomik kazanımlar, turizm endüstrisinin gelişimi hakkında çok çeşitli tartışmalara yol açmıştır (Mccool & Lime, 2001; Holloway & Taylor, 2006; Page & Connell, 2006). Özellikle Türkiye gibi ekonomik gelişimini tamamlamamış ülkelerde turizm mali zorluklar için bir çare olarak görülmüştür (Saveriades, 2000; Pforr, 2001; Andereck, Valentine, Knopf, & Vogt, 2005). Hâl böyle iken bu endüstrinin çarklarının en iyi biçimde işlemlerini sağlamak için hem kamu hem de özel sektör eliyle birçok çalışma yürütülmektedir. İletişim alanında yürütülen çalışmalar ülkelerin turizm endüstrisini canlandırmak için yürüttüğü çalışmaların önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Günümüzde küresel işletmeler fiziksel sınırlardan bağımsızdır ve ekonomiler her zamankinden daha fazla birbirine bağlıdır. Günümüzde hem iş dünyasından hem de akademik çevrelerden araştırmacılar, insanların ve kuruluşların ancak ve ancak etkili iletişim yönetimiyle devamlılığını sağlayabileceklerini kabul etmektedir. Kurumsal hedefler, kârlılık ve istikrar arasındaki denge, etkin iletişim yoluyla sağlanır. Etkili iletişim, iş süreçlerini yürütmek ve yönetmek için gerekli bilgilere ve becerilere sahip olmayı sağlar. İletişim, her sektörde, sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada en hızlı büyüyen sektörlerden biri olan turizm ve otelcilik alanında tüm becerilerin en önemlisi ve en çok kullanılanlarından biri olarak nitelendirilir.

60'lı yılların başından itibaren tüm dünyada gelişmekte olan turizm, sadece bölgesel değil, aynı zamanda ulusal ekonomilerin de kalkınmasında önemli bir

marking* yönteminin uygulanmasında herhangi bir sorun yoktur ve özellikle iletişim çalışmalarına hemen her sektörde tavsiye edilen bir uygulamadır. Bu yöntemin uygulanması ile, kurum kendi iş stratejisine en uygun ulusal ya da uluslararası işletmeyi araştırarak, başarılı olmasında kilit rol oynayan kurumsal iletişim stratejilerini kendi kurumuna uyarlayabilir. Yukarıda birkaç örnekle anlatılan başarılı yöntemler, turizm ve otelcilik işletmelerinin kendi kültürel yapılarına uyarlanarak tekrar tekrar uygulanabilir. Çünkü uygulayıcıya başarı getirdiği ispatlanmış projelerin farklı bir uygulayıcıya da başarı getirmesi beklenir.

Bu çalışmada kurumsal iletişim yaklaşımı ile turizm ve otelcilik sektörüne yansımaları genel hatları ile ele alınmıştır. Kurumsal iletişim yaklaşımının özgün bakış açısı özetlenerek turizm ve otelcilik sektörünün bu bakış açısıyla ele alınmasına yönelik çeşitli uygulamalar ortaya konmuştur. Uluslararası örneklerle de desteklenen çalışma turizm ve otelcilik sektörü ve iletişim üzerine yürütülecek çalışmalar için kurumsal iletişim yaklaşımının bakış açısını ortaya koyan özet bir çalışma niteliğindedir.

Kaynakça

- Alibec, C., & Sirbu, A. (2019). Managerial Communication in English. *Scientific Bulletin of Naval Academy*, 22(1), 238-241.
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C., & Vogt, C. A. (2005). Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056-1076.
- Argenti, P., & Forman, J. (2002). *The Power of Corporate Communication: Crafting the Voice and Image of Your Business*. New York, USA: McGraw-Hill.
- Švajdová, L. (2019). Modern Marketing Communication in Tourism. *Journal of International Business Research and Marketing*, 4(2), 20-23.
- Aydın, M. (2000). *Eğitim Yönetimi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Belasen, A. (2008). *The Theory and Practice of Corporate Communication: A Competing Values Perspective*. London: Sage.
- Brownell, J. (1992). Hospitality Managers' Communication Practices. *International Journal of Hospitality Management*, 11(2), 111-128.

* Kısaca "kıyaslama" demektir. Bir kurumun rekabet gücü ve performansı arttırmak için rakiplerinin işleyiş yöntemlerini incelemesidir.

- Dawson, R. (2005). *Developing Knowledge-Based Guest Relationships*. Burlington: Routledge.
- DeLozier, M. W. (1976). *The Marketing Communications Process*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Demirkol, Ş. (2016). *Turizm Pazarlaması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Erdoğan, İ. (2002). *İletişimi Anlamak*. Ankara: Erk Yayınevi.
- Fill, C. (2005). *Marketing Communications: Engagement, Strategies and Practice* (Cilt 4. Baskı). Harrow, England: Prentice Hall.
- Gümüş, M., & Öksüz, B. (2010). İtibarın Temel Taşı Olarak Kurumsal İletişim: Kurumsal İtibar Sürecinde İletişimin Rolü ve Önemi. *Marmara İletişim Dergisi*(16), 111-124.
- Gallarza, M. G., & Saura, I. G. (2006). Value Dimensions, Perceived Value, Satisfaction and Loyalty: An Investigation of University Students' Travel Behaviour. *Tourism Management*(27), 437-452.
- Geçikli, F., Serçeoğlu, N., & Üst, Ç. (2011). Örgüt İçi İletişim ve İletişim Tatmini Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 0(33), 163-184.
- Gorlevskaya, L. (2016). Building Effective Marketing Communications in Tourism. *Studia Commercialia Bratislavensia*, 9(35), 252-265.
- Hattersley, M. E., & McJannet, L. (2008). *Management Communication : Principles and Practice*. Newyork: McGraw-Hill/Irwin.
- Holloway, J. C., & Taylor, N. (2006). *The Business of Tourism*. Harlow: Pearson Education.
- İçöz, O. (2005). *Hizmet Pazarlaması*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). *Principles of Marketing*. Harlow: Pearson.
- Leiyan, S., Jianwei, Q., & Sandy C., C. (2020). Effective Communication Strategies of Sustainable Hospitality: A Qualitative Exploration. *Sustainability*, 12(17).
- L'Etang, J., Falkheimer, J., & Lugo, J. (2007). Public Relations and Tourism: Critical Reflections and A Research Agenda. *Public Relations Review*, 33, 68-76.
- Lovelock, C., & Wirtz, J. (2011). *Service Marketing: People, Technology, Strategy*. Newyork: Pearson Education Inc.
- Luck, D., & Lancaster, G. (2013). The significance of CRM to the strategies of hotel companies. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 5(1), 55-66.

- Martic, C. (2020, 1 20). *Smarp.com*. 6 2021 tarihinde <https://blog.smarp.com/management-communication-guide#:~:text=Management%20Communication%20Defined,employees%20success%20in%20the%20workplace>. adresinden alındı
- McCabe, S. (2009). *Marketing Communications in Tourism and Hospitality*. Oxford: Elsevier Ltd.
- Mccool, S. F., & Lime, D. W. (2001). Tourism Carrying Capacity: Tempting Fantasy or Useful Reality? *Journal of Sustainable Tourism*, 9(5), 372-388.
- Medlik, S., & Middleton, V. (1973). The Tourist Product and Its Marketing Implications. *International Tourism Quarterly*(3), 28-35.
- Middleton, V. T., & Clarke, J. (2002). *Marketing in Travel and Tourism* (Cilt 3. Baskı). Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Mintzberg, H. (1973). *The Nature of Managerial Work*. New York: Harper and Row.
- Özaslan, S. (2009). Sözsüz İletişimin Örgütsel İletişim Tatminine Etkileri: Çanakkale'deki Konaklama İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma. Çanakkale: Yayınlanmamış YL Tezi.
- Page, S. J., & Connell, J. (2006). *Tourism : A Modern Synthesis*. Australia: South-Western Cengage Learning.
- Pforr, C. (2001). Concepts of Sustainable Development, Sustainable Tourism, and Eco-tourism: Definitions, Principles, and Linkages. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 68-71.
- Riel, C.B., & Fombrun, C. J. (2007). *Essentials of Corporate Communication*. New York: Routledge.
- Saveriades, A. (2000). Establishing The Social Tourism Carrying Capacity For The Tourist Resorts of The East Coast of The Republic of Cyprus. *Tourism Management*, 21, 147-156.
- Scott, W. R. (1991). *Organisations: Rational, Natural, and Open Systems*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Senior M. ve Morphey, R. (1990). Competetive Strategies in The Budget Hotel Sektor. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 2(3). s. 7
- Seyitoğlu, F., & Yüzbaşıoğlu, N. (2015a). Organizational Communication in Five Star Hotels and Experienced Problems. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3(4), 126-1 39.

- Seyitoğlu, F., & Yüzbaşıoğlu, N. (2015b). The Role of Strategic Communication in Hospitality Industry "The Case of Antalya". *Journal of Social Science Studies*, 2(2), 16-35.
- Sigala, M. (2005). Integrating customer relationship management in hotel operations: managerial and operational implications. *International Journal of Hospitality Management*, 24(3), 391-413.
- Sparks, B., & Callan, V. J. (1992). Communication and The Service Encounter: The Value of Convergence. *Int. J. Hospitality Management*, 11(3), 213-224.
- STĂNCIOIU, A.-F., BOTOŞ, A., ORZAN, M., PÂRGARU, I., & ARSENE, O. (2013). Integra-ted Marketing Communication in Tourism – An Analysis: Case study: Muntenia and Oltenia. *Theoretical and Applied Economics*, 20(6), 7-34.
- State, C. (2015). The Long Way of Organizational Communication in Tourism: From Theory to Practice. *Economia Seria Management*, 18(1), 86-100.
- Wolvin, A. D. (1994). Communication in The Hospitality Industry. *International Journal of Hospitality Management*, 13(3), 195-199.
- Wu, S.-I., & Lu, C.-L. (2012). The Relationship Between CRM, RM, and Business Performance: A Study Of The Hotel Industry In Taiwan. *International Journal of Hospitality Management*, 31(1), 276-285.

Turizmde İletişim: Projeler, Stratejiler ve Uygulamalar

Gül Coşkun Değirmen

Giriş

Günümüzde tüm kurumlar itibar ve imaj kavramlarına giderek daha çok önem vermekte ve bu konulardaki çalışmalarını arttırmaktadır. Turizm sektöründe kurumların öncelikli hedefi müşteri memnuniyeti sağlayarak müşteri devamlılığını sağlamaktır.

Ömür boyu müşteri memnuniyeti ile kurumların hem daimi müşterileri tarafından tercih edilirliliği sağlanmakta hem de referanslar aracılığı ile yeni müşterilerin kuruma olan talepleri artmaktadır. Özellikle hizmet sektöründe yer alan kurumların müşteri ağırlama sürecindeki tüm iletişim etkinliklerini etkin ve verimli bir biçimde yönetmesi başarılarına etki etmektedir. Turizm sektöründe tanıtım çalışmaları ile müşteriler çeşitli destinasyonlara ziyaret gerçekleştirme kararı vermekte, bu kapsamda birtakım hizmetler almak için harekete geçmektedir. Transferden konaklama seçimine, turlardan alışveriş faaliyetlerine birçok konuda süreç içerisinde kararlar almakta ve uygulamaktadır. Bu durum tedarikçilerden konaklamanın gerçekleştirildiği kuruma, tur rehberlerinden alışveriş faaliyetlerinde ziyaret edilen mağazalara, müzelerde, ören yerlerinde sağlanan iletişimin profesyonel bir biçimde ele alınmasını gerektirmektedir.

Turizmde müşteriler ziyaretleri boyunca sadece hizmet aldığı kuruma yönelik değil ziyaret ettiği destinasyona ilişkin de bir imaj algısına sahip olmaktadır. Bu bağlamda turizmin tüm bu süreçleri kapsayan bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Turizmde hedef kitle oldukça geniş bir perspektife sahiptir. Turizm işletmelerinin hedef kitleleri müşteriler, çalışanlar, ortaklar, hissedarlar, pay sahipleri, devlet kurumları, konsolosluklar, sivil toplum örgütleri, rakipler, basın/medya kuruluşları, influencer /blog

Kaynakça

20. Altın Pusula Kategorileri, <http://www.altinpusula.org/20-altin-pusula-kategoriler.html>, Erişim:17.11.2021
- Altın Pusula, <http://www.altinpusula.org/>, Erişim: Aralık 2021
- Aymankuy, Y, Aymankuy, Ş, Karagöz, İ.C. (2019). "Ülkelerin Turizmde Tanıtma Amaçlı Kullandıkları Sloganların Değerlendirilmesi" Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 71, Ocak-Şubat 2019, <https://www.acarindex.com/pdfler/9237-5139.pdf>, Erişim: Haziren 2021.
- Aziz, A. (2003). Araştırma Yöntemleri, Teknikleri ve İletişim, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Bardakoğlu, Ö. (2015). "Turizm İşletmeciliği" Turizm İşletmeciliği, Edt. Alp Timur, Ömür Bardakoğlu, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Barut Hotels, <https://www.baruthotels.com/tr/page/sustainability>, Erişim: Aralık 2021
- Başok, N, Değirmen, G.C. (2014) Proje Yönetimi: Halkla İlişkilerde Tutarlı, Özgün, Sürdürülebilir Uygulamalar, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Blogger ne demek, <https://www.iienstitu.com/blog/blogger-ne-demek>, Erişim 17.11.2021.
- Cutlip, S.M, Center, A.H, Broom, G.M. (2000). Effective Public Relations, 6.ed by Prentice-Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.
- Çorak, A. (2015). Proje Yönetimi, Demir Yolu Mühendisliği, Sayı 2, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/517196>, Erişim Tarihi: 8.11.2021
- De Grosbois, D. (2016). Corporate Social Responsibility Reporting in The Cruise Tourism Industry: A Performance Evaluation Using A New Institutional Theory Based Model. Journal of Sustainable Tourism, 24(2), 245-269.
- Demir, M. (2017). Genel Turizm, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Dictionary.com, <https://www.dictionary.com/browse/influencer>, Erişim: 17.11.2021.
- Early Careers, <https://careers.tuigroup.com/early-careers/>, Erişim: Aralık 2021
- Gregory, A. (2005). Planning and Managing Public Relations Campaigns, Kogan Page Limited, London.
- Gümüş, M, Öksüz, B. (2009) Turizm İşletmelerinde Kurumsal İtibar Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Hazar, A. (2016). Çağdaş Değişimler ve Yenilenen Mevzuatlar Çerçevesinde Genel Turizm, Nobel Yayınları, Ankara.
- Heely, J. (1980). The Definition of Tourism in Great Britain: Does Terminological Confusion Have to Rule?"The Tourist Review, Volume 35, Issue 2, p. 12., <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/eb057811/full/pdf?title=the-definition-of-tourism-in-great-britain-does-terminological-confusion-have-to-rule>.

- Jefkins,F., (1992). Public Relations, Fourth Edition, Pitman Publishing, London.
- Kerzner, H. (2017). Project Management A Systems Approach to Planning , Scheduling ,and Controlling, Twelfth edition, John Wiley Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Peltekoğlu, F.B. (2007). Halkla İlişkiler Nedir?, İstanbul, Beta Basım.
- Pickton, D, Broderick, A.(2001). Integrated Marketing Communications, Pearson Education, Barcelona, Spain.
- PMBOK GUIDE. (2017). A Guide to the Project Management Body of Knowledge, Sixth Edition, Newtown Square, Pa: Project Management Institue, <https://book.akij.net/eBooks/2018/March/5abcc35b666f7/a%20guide%20to%20the%20pproject%20management%20body%20of%20knowledge%206e.pdf>, Erişim: 08.11.2021.
- Salman, F. (2010). Proje Döngüsü Yönetimi ve Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı, <https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/proje-dongusu-yonetimi-mantiksal-cerceve-yaklasimi>, s. 2, Erişim Tarihi: 8.11.2021
- T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Teşkilat Yapısı, https://www.mfa.gov.tr/teskilat-yapisi_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 16.11.2021.
- Tanes, Y, Meydanlı,İ, İ, Özdemir, S,S, Özer, A. (2011). Proje Yönetimi Kılavuzu, İstanbul Sanayi Odası, İstanbul, 2011.
- TDK, <http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=proje>, Erişim: 8.11.2021.
- Tui Care Foundation – Economic Development, <https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/economic-development>, Erişim: Aralık 2021
- Tui Care Foundation – Tourism Recovery Programme, <https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/corona-relief-fund/Tourism-Recovery-Programme>, Erişim: Aralık 2021
- Tui Care Foundation – Tui Academy, <https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/tui-academy>, Erişim: Aralık 2021
- Tui Care Foundation – Tui Clean and Green, <https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/tui-clean-and-green>, Erişim: Aralık 2021
- Tui Care Foundation – Tui Elephant Aid, <https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/tui-elephant-aid>, Erişim: Aralık 2021
- Tui Care Foundation – Tui Future Fund, <https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/tui-future-fund>, Erişim: Aralık 2021

Tui Care Foundation – Tui Jonior Academy,

<https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/tui-junior-academy>, Erişim: Aralık 2021

Tui Care Foundation – Tui Turtle Aid,

<https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/tui-turtle-aid>, Erişim: Aralık 2021

Tui Care Foundation- Corona Relief Fund, <https://www.tuicarefoundation.com/en/programmes/corona-relief-fund>, Erişim: Aralık 2021)

Tui Care Foundation, <https://www.tuicarefoundation.com/en>, Erişim: Aralık 2021

Tui Group, Our Business – Tui Musement, <https://www.tuigroup.com/en-en/about-us/about-tui-group/our-business/tui-musement>, Erişim: Aralık 2021

Tui Group, Our Business, <https://www.tuigroup.com/en-en/about-us/about-tui-group/our-business>, Erişim: Aralık 2021.

We Care Yıl Sonu Raporu 2019, https://www.baruthotels.com/pdfs/BA-RUT_HOTELS_WE_CARE_RAPORU_2019.pdf, Erişim: Aralık 2021

Yılmaz, H. (2016). “Turizm Endüstrisinde İletişimin Yeri ve Önemi” Turizm ve İletişim, Edt: Hakan Yılmaz, Detay Yayıncılık, Ankara.

Young, T.L. (2007). Değişen Dinamikleri Yakalamak İçin Aktif Proje Yönetimi, Çev: Dursun Bayrak, 1. Baskı, Resital Yayıncılık.

Turizmde Paydaş İletişimin Önemi: İl Kültür Turizm Müdürlükleri Üzerine Bir Değerlendirme

M. Umut Tuncer

Giriş

Dinamik bir ekonomik büyüme aracı olan turizm, çıkarları ve beklentileri sektörü yönlendiren ilişkisel ağlardan, yani paydaşlardan oluşur. Bunlar çevresel ve organizasyonel gelişmelere ve taleplere yanıt olarak zaman içinde gelişen karmaşık ve değişken varlıklar olarak tanımlanan turizm ağlarında (Presenza, Cipollina, 2010) çeşitli ilişkiler ile tanımlanabilir. Bu ilişkileri yönetmek iletişim uygulamaları üretmekten çok daha gerekli ve zordur. Freeman'ın (1984) paydaş teorisi bu ilişkileri açıklamada yol göstericidir. Teori, her paydaşa önemli bir söz söyleme ve önemli kararlar verme hakkının sağlanmasına vurgu yapmaktadır. Yani, paydaş gruplarının hiçbirisi bir sonuca ulaşmak için bir araç olarak muamele görmemelidir. Diğer yandan örgüt paydaşlara karar verme gücünü dağıtırken, aldatıcı ya da yüzeysel de olmamalıdır. Yine de Freeman (2002) burada paydaş grupları arasında eşit bir karar verme gücü olamayacağını da kabul eder. Paydaş ilişkilerinin yönetimindeki asıl mesele eşit karardan çok, paydaş gruplarına örgüt ile birlikte hareket edebilme gücü verilmesidir. Bu, büyük bir sinerji yaratımıdır.

İl kültür turizm müdürlükleri, çok sayıda ve büyüklükte paydaş grupları ve ilişkilerini bir katalizör gibi yönetmektedir. kuşkusuz il kültür turizm müdürlükleri için görev ve sorumluluk sahası içinde pazarlama ve tanıtıma odaklanma önemlidir ancak bu odağa örgütü çepeçevre kuşatan paydaş gruplarını dâhil etmek, karar mekanizmaları ve işleyişte paydaş etkileşimlerine yer vermek daha önemlidir. Paydaş ilişkilerinde iş birliğine ve katılıma dayanan bir yönelim konuları/sorunları belirlemede, yeni politika, plan ya da örgütsel yönergelerin oluşturulmasında tam katılımı destekler. Dahası paydaşların bek-

Kaynakça

- Aytekin, B. A., (2018), Examination of Community Structure in Corporate Interaction Processes. M. Umut Tuncer (Ed.) *International Public Relations: Practices And Approaches* Berlin: Peter Lang, 125-140.
- Bromley, D. (2002). Comparing Corporate Reputations: League Tables, Quotients, Benchmarks, or Case Studies?, *Corporate Reputation Review*, 5 (1), 2002.
- Bourne, L. (2016). Stakeholder Relationship Management: A Maturity Model For Organisational Implementation. CRC Press.
- Cheng, S., Hu, J., Fox, D., Zhang, Y. (2012). Tea Tourism Development in Xinyang, China: Stakeholders' View, *Tourism Management Perspectives*, 2(3), 28-34.
- Clarkson E. M. (1995). A Stakeholder Framework For Analyzing And Evaluating Corporate Social Performance. *Academy Of Management Review*, 20(1), 92-117.
- Gotsi, M., Wilson M.A. (2001). Corporate Reputation: Seeking A Definition, *Corporate Communication*, 6(1).
- Dentchev, N., Heene, A. (2004). Managing The Reputation of Restructuring Corporations: Send The Right Signal To The Right Stakeholder. *Journal Of Public Affairs*, 4(1), 56-72.
- Dowling, R.G. (1994). *Corporate Reputations Strategies For Developing The Corporate Brand*, London.
- Evan, W. M., Freeman, R.E. (1988). A Stakeholder Theory of The Modern Corporation: Kantian Capitalism. In T. Beauchamp & N. Bowie (Eds.), *Ethical Theory And Business*. 75-93. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Donaldson, T., L.E. Preston. (1995). The Stakeholder Theory of Corporation: Concepts, Evidence And Implication. *Academy Of Management Review*, 20 (1), 65-91.
- Freeman, R.E., Harrison, J.S., Wicks, A.C., Parmar, B. L., De Colle, S. (2010). *Stakeholder Theory: The State Of The Art*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Freeman, R.E (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston, MA: Pitman.
- Freeman, R.E., Phillips, R. (2002). Stakeholder Theory: A Libertarian Defense. *Business Ethics Quarterly*, 12 (3), 331-350.
- Freeman, R.E. (1994). The Politics Of Stakeholder Theory: Some Future Directions. *Business Ethics Quarterly*, 4(4), 409 421.
- İcil Tuncer, A. (2011). Stratejik Halkla İlişkiler: Paydaşlar, Kamular ve Konuların Yönetimi. Çiğdem Karakaya Şatır (Ed.) *Halkla İlişkilerden Halkla İlişkilere* (İçinde). Nobel Yayınevi, Ankara
- İcil Tuncer, A. (2019). R. Edward Freeman'ın Paydaş Teorisi. M.Umut Tuncer (Ed.) *Halkla İlişkilerde Teori ve Yaklaşımlar* (İçinde). Literatürk Yayınları, Konya.
- İcil Tuncer A. (2019), Bir İlişki Yönetimi Olarak Halkla İlişkiler: Örgüt ve Kamu İlişkilerinin Çözümlemesi, *BMIJ*, 7(1), 203-223.

- Mitchell, K.R, Agle, R.B., Wood, J.W. (1997). Toward A Theory Of Stakeholder Identification And Salience: Defining The Principle Of Who And What Really Counts, *The Academy Of Management Review*, 22(4), 853-886.
- Okazaki, E. (2008). A Community-Based Tourism Model: Its Conception And Use, *Journal Of Sustainable Tourism*, 16:5, 511-529.
- Presenza, A., Cipollina, M. (2010), Analysing Tourism Stakeholders Networks, *Tourism Review*, 65(4), 17-30.
- Phillips, R., Freeman E.R., Wicks C.A. (2003). What Stakeholder Theory Is Not. *Business Ethics Quarterly*, 13(4), 479-502.
- Roxas, Y.M.F., Rivera, R.P.J., Gutierrez, M.L.E. (2020). Mapping Stakeholders' Roles in Governing Sustainable Tourism Destinations, *Journal Of Hospitality And Tourism Management*, 45, 387-398.
- Sautter, T.E., Leisen B. (1999). Managing Stakeholders A Tourism Planning Model, *Annals Of Tourism Research*, 26(2), 312-328.
- Tazim Jamal & Amanda Stronza (2009) Collaboration Theory And Tourism Practice in Protected Areas: Stakeholders, Structuring And Sustainability, *Journal Of Sustainable Tourism*, 17(2), 169-189.
- Thompson, J.K., Wartick, S.L., Smith, H.L. (1991). Integrating Corporate Social Performance And Stakeholder Management: Implications For A Research Agenda in Small Business, *Research in Corporate Social Performance And Policy*.
- Todd, L., Leask, A., Ensor, J. (2017). Understanding Primary Stakeholders' Multiple Roles in Hallmark Event Tourism Management, *Tourism Management*, 59, 494-509.
- Weiss, J. W. (2021). *Business Ethics: A Stakeholder and Issues Management Approach*. Berrett-Koehler Publishers.
- World Tourism Organization. 1997. Agenda 21 For Travel And Tourism: Towards Environmentally Sustainable Tourism, WTO, WTTC And The Earth Council. Retrieved September 2, 2008, From [Http://Wwww.World-Tourism.Org/Frameset/Frame_Sustainable.Html](http://www.World-Tourism.Org/Frameset/Frame_Sustainable.Html) [Google Scholar]
- Qingchun, Y. (2017). A Study Of Crisis Management Based On Stakeholders Analysis Model IOP Conf. Series: Earth And Environmental Science 94.
- <https://Aydin.Ktb.Gov.Tr/TR-201677/Kurulus-Amaci-Ve-Gorevleri.Html> Erişim Tarihi: 10 Mart 2021.

Reklamlarda Turizm, Turizm Reklamlarının Planlanması

Işıl Aktuğlu

Giriş

Ülkelerin ekonomik gelişme kaynaklarından biri olarak değerlendirilen turizm, dünya çapında en kârlı ve kazançlı sektörler arasında yer almaktadır. Özellikle global krizlerin neden olduğu olumsuz ekonomik koşullarda turizm gelirleri ülkeler açısından çok daha önemli olmakta ve bu nedenle sektörde yeni yapılanmalar gündeme gelmekte hatta turizm gelirlerini arttırmak amacıyla ülke markalaması stratejik bir araç olarak ele alınmaktadır.

Günümüz ekonomisine yatırım yapmak için en uygun sektörlerden biri olmaya devam turizm sektörü bir hizmet alanıdır ve bu alanda belirli kararların alımı hizmet sunumunun doğasına bağlı olarak gelişmektedir. Bilindiği gibi turizm sadece doğal güzelliklerin tarihî eserlerin gezilip görülmesi değil; aynı zamanda sağlık, spor, iş ve bilimsel etkinliklerin de içinde bulunduğu çok çeşitli amaçlarla gerçekleşmektedir. Oldukça geniş bir faaliyet alanı olan turizm sektörü diğer sektörlerle de yoğun ilişki içerisinde. Dolayısıyla farklı kültürlerden insanları, farklı çalışma alanlarını da kapsadığı için sosyal ve organize bir süreç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Turizm sektörüne verilen önemin her geçen gün daha da artmasına bağlı olarak yatırımlar çoğalmış ve bu yatırımların tanıtılması önem kazanmıştır. Bu koşullarda daha da rekabetçi bir hâl alan turizm sektöründe turizm yatırımcılarının ve işletmelerinin başarılı ve kalıcı bir pazarlama kampanyası için çok daha fazla emek ve zaman ayırması zorunluluğu doğmuştur.

Turizm ve Reklam

Yoğun rekabetin hâkim olduğu turizm sektöründe reklam oldukça önemli yer tutmaktadır. Hizmet sektörü içerisinde bulunan turizm sektörü, reklam çalışmasında hizmet pazarlamasının temel ilkelerini dikkate almak durumun-

Buna ek olarak bir turizm reklamlarında ülke imajının etkisinin de oldukça önemli olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Özellikle tüketici açısından ürünün üretildiği ülkeye ait özellikler ve belirleyicilerin o ürüne aktarıldığını (ör: Fransız parfümü, Alman otomobili vb.) göz önüne aldığımızda ülke imajının da turistik işletmelere yapacağı katkının ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Pazarlama literatüründeki adıyla imaj transferinin olumlu etkileri turizm sektöründe çok daha önemli olmaktadır. Bu nedenle ülke tanıtımı ve ülke tanıtımında kullanılan iletişim araçlarında mesajların hedef kitleye uygun, anlaşılabilir ve doğru enformasyonu içermesine, ülkeyi sembolize eden temel göstergelerin bir bütünlük içinde mesaj stratejisinde yer almasına özen gösterilmesi turizm reklamlarında başarıyı beraberinde getirecektir.

Kaynakça

- Avcıokurt, C. (2010), Turizmde Tanıtma ve Satış Geliştirme, 3. Baskı, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Duncan, T., (2005); Principles Of Advertising & Imc., McGraw- Hill: New York.
- Elden, M., (2013). Reklam ve Reklamcılık, Say Yayınları.
- Erol, M. (2003). Turizm Pazarlaması, Ekin Kitabevi, İstanbul.
- İçöz, O. (1996). Turizm İşletmelerinde Pazarlama, Anatolia Yay., Ankara.
- Kim, D.Y., Hwang, Y.H., Fesenmaier D. R., (2005) "Modeling Tourism Advertising Effectiveness", Journal of Travel Research, Vol. 44.
- Morgan, N., Pritchard, A. (2001); Advertising in Tourism and Leisure, Routledge.
- Odabaşı, Y., Oyman, M. (2001). Pazarlama İletişimi Yönetimi, Media Cat Yayınları İstanbul.
- Salehi, H., Farahbakhsh, M. (2014); Tourism Advertisement Management And Effective Tools In Tourism Industry, International Journal Of Geography And Geology, 3(10).
- Tosun, N.B, Uraltaş, N.T., Nas, A., Özkaya, B., Güdüm, S., Ertürk, B., Dönmez, M., Çerçi, M., Ülker, Y., Cesur, D.K., Varol, E., Kıcı, İ. (2018) Reklam Yönetimi, Beta Yayınları.
- Ünüvar, Ş. (2008). Konaklama İşletmelerinde Reklam Kampanyaları Uygulamaları: Stratejik Bir Yaklaşım, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Reklam ve Tanıtım Bilim Dalı Doktora Tezi, Konya.
- http://www.selimtuncerblogger.com/BLOG/Turizm_Sektorunde_Turkiye'nin_Markalasmasi.pdf; Erişim tarihi:20.06.2021.
- <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/2140,turizmverileripdf.pdf?0>; Erişim Tarihi 20.06.2021

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>; Erişim Tarihi; 20.06.2021.

<https://www.researchgate.net/profile/UgurSaylan/publication/313839699>"

<https://www.researchgate.net/profile/UgurSaylan/publication/313839699>; Erişim tarihi:
10.06.2021.

Dijital Reklamlarda Turizm, Etkili Dijital Reklam Yaratma Önerileri

Pınar Umul Ünsal

Giriş

Ülke ekonomisinde turizm sektörünün oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) verilerine göre COVID-19 salgını nedeniyle Türkiye'nin turizm gelirleri 2020 yılında bir önceki yıla göre %65,1 düşüş göstermiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021a). 2021 yılında ise Türkiye genelinde turizm sezonu olarak kabul edilen Temmuz-Eylül ayları arasında bir önceki yılın aynı dönemine oranla %181,8 turizm geliri artışı söz konusudur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021b).

Pandemi öncesi döneme bakıldığında, turizm sektörünün reklam yatırımları konusunda önde gelen sektörlerden biri olduğu görülmektedir. Reklamcılar Derneğinin üyeleri olan medya ajanslarından edildiği veriler ışığında Deloitte'in her yıl yayımladığı "Türkiye'de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları" raporunun 2018 yılında yayımlanan yıl sonu raporuna göre, Türkiye'de reklam yatırımları en çok büyüyen sektörler olan kozmetik ve kişisel bakım sektörünü, perakende ve turizm sektörü izlemiştir (Deloitte, 2019). Aynı raporda, reklam yatırımları içerisinde yıllık bazda dijital reklamın yükselişi dikkat çekmektedir. Dijital reklam yatırımlarının yükselişi, 2017 yılından itibaren hızlanan bir eğilim olarak gözlenebilmektedir. Buradaki yükseliş, küresel medya-reklam harcamalarında görülen eğilime paralel bir seyir göstermektedir.

Kaynakça

- Ad Age (2021). *How Travel Ad Spending and Revenue Tumbled More Than 60% In 2020, and Why Industry Sees Recovery on the Horizon*. Erişim adresi: https://adage.com/article/datacenter/how-travel-ad-spending-and-revenue-tumbled-more-60-2020-and-why-industry-sees-recovery-horizon/2322166?utm_medium=social&utm_source=twitter&utm_term=adage&utm_content=d073695f-e4f2-44f3-a4ee-818a351dfe86
- Adcostly (2021). *Facebook Advertising Cost by Country/Area [2021 Update]*. Erişim adresi: <https://adcostly.com/blog/facebook-advertising-cost-by-country-area>
- Agarwal, D., Ghosh, S., Wei, K., & You, S. (2014). Budget pacing for targeted online advertisements at LinkedIn. *Proceedings of the 20th ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining* içinde, s. 1613-1619. doi: 10.1145/2623330.2623366
- Apple Destek (2021). *Bir uygulama eylemlerinizi takip etmek isterse*. Erişim adresi: <https://support.apple.com/tr-tr/HT212025>
- Bakar, M. H. A., Desa, M. A. M., & Mustafa, M. (2015). Attributes for image content that attract consumers' attention to advertisements. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 195, 309-314. doi: : 10.1016/j.sbspro.2015.06.349.
- Batra, R., Myers, J. G. ve Aaker, D. A. (2009). *Advertising Management (Fifth Edition)*. New Delhi: Pearson Education.
- Beard, R. (2012). *Improving Ad Performance with the 3Rs: Optimizing Reach and Resonance to Heighten Reaction*. Erişim adresi: <https://www.nielsen.com/wp-content/uploads/sites/3/2019/04/RRR-webinar-12-6-2012.pdf>
- Belanche, D., Flavián, C., & Pérez-Rueda, A. (2017). Understanding interactive online advertising: Congruence and product involvement in highly and lowly arousing, skippable video ads. *Journal of Interactive Marketing*, 37, 75-88. doi: 10.1016/j.intmar.2016.06.004.
- Bigne, E., Simonetti, A., Ruiz, C., & Kakaria, S. (2021). How online advertising competes with user-generated content in TripAdvisor. A neuroscientific approach. *Journal of Business Research*, 123, 279-288. doi: 10.1016 /j.j busres . 2020.10.010.
- Blake, T., Nosko, C., & Tadelis, S. (2015). Consumer heterogeneity and paid search effectiveness: A large-scale field experiment. *Econometrica*, 83(1), 155-174.
- Bootwala, S., Lawrence, M. D., & Mali, S. R. (2007). *Advertising and sales promotion*. Pune: Nirali Prakashan.

- Brayer, M. (2020). *What is Programmatic Advertising? How does it work?* Erişim adresi: <https://www.outbrain.com/blog/programmatic-advertising/>
- Brookton, J. (2021). Building successful search strategies for travel brands. Erişim adresi: <https://www.warc.com/content/article/warc-exclusive/building-successful-search-strategies-for-travel-brands/137577>
- Bubani, G. (2021). *The digital explosion: How do people feel about online ads?* Erişim adresi: <https://www.kantar.com/inspiration/advertising-media/the-digital-explosion-how-do-people-feel-about-online-ads>
- Colicev, A., Kumar, A., & O'Connor, P. (2019). Modeling the relationship between firm and user generated content and the stages of the marketing funnel. *International Journal of Research in Marketing*, 36(1), 100-116. doi: 10.1016/j.ijresmar.2018.09.005.
- Das, S. (2021). *Search engine optimization and marketing: A recipe for success in digital marketing*. CRC Press.
- Deloitte (2018). *Türkiye’de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları: Reklamcılar Derneği Raporu, 2017*. Erişim adresi: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/RD%20Medya%20ve%20Reklam%20Yatirimlari%202017%20Raporu.pdf>
- Deloitte (2019). *Türkiye’de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları: 2018 Yıl Sonu Raporu*. Erişim adresi: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/2018-turkiyede-medya-ve-reklam-yatirimlari.pdf>
- Deloitte (2020). *Türkiye’de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları: 2019 Yıl Sonu Raporu*. Erişim adresi: http://www.rd.org.tr/assets/uploads/Guncel_Medya_Yatirimlari_Rapor_2019.pdf
- Deloitte (2021a). *Türkiye’de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları 2020 Raporu*. Erişim adresi: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/medya-ve-reklam-yatirimlari-2020-raporu.pdf>
- Deloitte (2021b). *Türkiye’de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları: 2021 İlk 6 Ay Raporu*. Erişim adresi: https://www.rvd.org.tr/uploads/2021/10/041021_medya-ve-reklam-yatirimlari-raporu_2021h1.pdf
- Dempster, C., & Lee, J. (2015). *The rise of the platform marketer: Performance marketing with Google, Facebook, and Twitter, plus the latest high-growth digital advertising platforms*. John Wiley & Sons.

- Ewel, J. (2020). *The Six Disciplines of Agile Marketing: Proven Practices for More Effective Marketing and Better Business Results*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Facebook (2021a). *About age-based targeting*. Erişim adresi: <https://www.facebook.com/business/help/103928676365132>.
- Facebook (2021b). *Reklam Görsellerinde Yazı Kullanımı Hakkında*. Erişim adresi: <https://tr-tr.facebook.com/business/help/980593475366490?id=1240182842783684>
- Facebook (2021c). *About daily budgets*. Erişim adresi: <https://www.facebook.com/business/help/190490051321426?id=629338044106215>
- Facebook (2021d). *View results on your Facebook ad in Ads Manager*. Erişim adresi : <https://www.facebook.com/business/help/318580098318734?id=36013183583436>
- Facebook (2021e). *Video Ad Format*. Erişim adresi: <https://www.facebook.com/business/ads/video-ad-format>
- Feldman, B. (2020). *An Introductory Guide to Performance Marketing*. Erişim adresi: <https://blog.taboola.com/introductory-guide-performance-marketing/>
- Gallo, A. (2018). The Fundamentals of A/B Testing: How it works – and mistakes to avoid. Harvard Business Review (Ed.) *HBR Guide to Data Analytics Basics for Managers* içinde (Bölüm 2.7). Boston, MA: Harvard Business Review Press.
- Gioaglio, J., & Walter, E. (2014). *The power of visual storytelling: How to use visuals, videos, and social media to market your brand*. McGraw-Hill.
- Google Ads (2021a). *Determine a bid strategy based on your goals*. Erişim adresi: <https://support.google.com/google-ads/answer/2472725?hl=en>
- Google Ads (2021b). *About average daily budgets*. Erişim adresi: <https://support.google.com/google-ads/answer/6385083?hl=en>
- Google Ads (2021c). *About the Google Ads reports*. Erişim adresi: <https://support.google.com/analytics/answer/4355493?hl=en>
- Google Ads (2021d). *Google Ads: SEO vs. PPC?* Erişim adresi: <https://ads.google.com/home/resources/seo-vs-ppc/>
- Google Ads (2021e). *How the Google Ads auction Works*. Erişim adresi: <https://support.google.com/google-ads/answer/6366577?hl=en>
- Google Ads (2021f). *Reach a larger or new audience with Google Display Network targeting*. Erişim adresi: https://ads.google.com/intl/en_id/home/resources/reach-larger-new-audiences/
- Google Ads (2021g). *Video reklam biçimleri hakkında*. Erişim adresi: <https://support.google.com/google-ads/answer/2375464>

- Gräve, J. F. (2019). What KPIs are key? Evaluating performance metrics for social media influencers. *Social Media+ Society*, 5(3). doi: 10.1177/2056305119865475.
- Gretzel, U. (2017). The visual turn in social media marketing. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 12(3), s. 1-18. Erişim adresi: <http://eprints.bournemouth.ac.uk/31359/1/VOL12NO3.pdf>
- Gursky, R. (2020). *COVID-19 Ad Category Tracker*. Erişim adresi: <https://www.kantar.com/north-america/inspiration/coronavirus/covid-19-ad-category-tracker>
- Heitman, S. (2021). *Search Advertising Benchmarks for 2021 (+ Expert Tips to Improve Results)*. Erişim adresi: <https://localiq.com/blog/search-advertising-benchmarks/>
- IAB (2015). *Defining Performance Marketing in Today's Digital Landscape*. Erişim adresi: https://www.iab.com/wp-content/uploads/2015/07/IAB_Digital_Simplified_Defining_Performance_Marketing.pdf
- IAB (2017). *IAB New Standard Ad Unit Portfolio*. Erişim adresi: https://www.iab.com/wp-content/uploads/2017/08/IABNewAdPortfolio_FINAL_2017.pdf
- IAB Türkiye (2018). *Programatik Ekosistem*. Erişim adresi: https://iabtr.org/UploadFiles/PageFiles/Programatik_Ekosistem1072018175924.pdf
- IAB Türkiye (2021). *Türkiye Dijital Reklam Yatırımlarında Avrupa'da En Fazla Büyüme Gösteren Ülke*. Erişim adresi: <https://iabtr.org/turkiye-dijital-reklam-yatirimlarinda-avrupa-da-en-fazla-buyume-gosteren-ulke>
- IAB UK (2021). *Introduction to digital display advertising for media owners*. Erişim adresi: https://www.iabuk.com/sites/default/files/public_files/Introduction-to-digital-display-advertising-for-media-owners_0.pdf
- Irvine, M. (2021). *Facebook Ad Benchmarks for YOUR Industry [Data]*. Erişim adresi: <https://www.wordstream.com/blog/ws/2017/02/28/facebook-advertising-benchmarks>
- Kemp, S. (2021). *Digital 2021: Turkey*. Erişim adresi: <https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey>
- Kireyev, P., Pauwels, K., & Gupta, S. (2016). Do display ads influence search? Attribution and dynamics in online advertising. *International Journal of Research in Marketing*, 33(3), 475-490. doi: 10.1016/j.ijresmar.2015.09.007.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2019). *Pazarlama 4.0*. İstanbul: Optimist Yayın Grubu.

- MDG Advertising (2018). *It's All About the Images [Infographic]*. Erişim adresi: <https://www.mdgadvertising.com/marketing-insights/infographics/its-all-about-the-images-infographic/>
- Media Radar (2021). *Facebook Advertisers: Direct vs Programmatic Buying Trends*. Erişim adresi: <https://mediaradar.com/blog/facebook-advertisers-direct-vs-programmatic/>
- Mishra, S., Verma, M., Zhou, Y., Thadani, K., & Wang, W. (2020). Learning to create better ads: Generation and ranking approaches for ad creative refinement. In *Proceedings of the 29th ACM International Conference on Information & Knowledge Management* (s. 2653-2660). doi: 10.1145/3340531.3412720.
- Mixx Awards (2018). *Kazananlar: Arama Motoru*. Erişim adresi: https://www.mixxawards-tr.org/2018_10_AramaMotoru.html
- Optimizely (2021). *Optimization glossary: Search engine marketing*. Erişim adresi: <https://www.optimizely.com/optimization-glossary/search-engine-marketing/>
- Öztekin, Y. (2020). *Seyahat pazarlamacılarının bilmesi gerekenler: Türkiye'de seyahat sektörü koro navirüsten nasıl etkilendi?* Erişim adresi: <https://www.thinkwithgoogle.com/intl/tr-tr/icgoruler/turkiyede-seyahat-sektoru-koro-navirusten-nasil-etkilendi/>
- Quesenberry, K. A. (2020). *Social media strategy: Marketing, advertising, and public relations in the consumer revolution*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Pan, B., Xiang, Z., Law, R., & Fesenmaier, D. R. (2011). The dynamics of search engine marketing for tourist destinations. *Journal of Travel Research*, 50(4), 365-377.
- Paulson, C., Luo, L., & James, G. M. (2018). Efficient large-scale internet media selection optimization for online display advertising. *Journal of Marketing Research*, 55(4), 489-506. doi: 10.1509/jmr.15.0307.
- Primasiwi, C., Irawan, M. I., & Ambarwati, R. (2021, May). Key Performance Indicators for Influencer Marketing on Instagram. In *2nd International Conference on Business and Management of Technology (ICONBMT 2020)* (pp. 154-163). Atlantis Press.
- Ryu, E. A., & Han, E. (2021). Social Media Influencer's Reputation: Developing and Validating a Multidimensional Scale. *Sustainability*, 13(2), 631. doi: 10.3390/su13020631.
- Seligman, J. (2018). *Artificial Intelligence and Machine Learning and Marketing Management*. Lulu.com.
- Smith, M. (2014). *Targeted: how technology is revolutionizing advertising and the way companies reach consumers*. New York: Amacom.
- Srivastava, A. (2019). *Social Media: Marketing & Branding*. Delhi: BPB Publications.

- Tellis, G. J. (2003). *Effective advertising: Understanding when, how, and why advertising works*. California: Sage Publications.
- Think with Google (2019a). *Experiment: How Tourism New Zealand measured the incremental impact of display ads on tourist visits*. Erişim adresi: <https://www.thinkwithgoogle.com/intl/en-aunz/marketing-strategies/search/experiment-how-tourism-new-zealand-measured-incremental-impact-display-ads-tourist-visits/>
- Think with Google (2019b). *Seyahat sektörünün yükselen oyuncusu: Kullanıcı ilgisini aksiyona dönüştüren TrueView for Action*. Erişim adresi: <https://www.thinkwithgoogle.com/intl/tr-tr/pazarlama-stratejileri/video/seyahat-sektorunun-yukselen-oyuncusu-kullanici-ilgisini-aksiyona-donusturen-trueview-for-action/>
- Think with Google (2021). *Build better creative for your performance marketing*. Erişim adresi: <https://www.thinkwithgoogle.com/future-of-marketing/creativity/performance-marketing-best-practices/>
- TikTok (2021a). *Campaign Budget Optimization*. Erişim adresi: [https:// ads.tiktok.com/help/article?aid=10002846](https://ads.tiktok.com/help/article?aid=10002846)
- TikTok (2021b). *Video Ads Specifications*. Erişim adresi: [https:// ads.tiktok.com/help/article?aid=9626](https://ads.tiktok.com/help/article?aid=9626)
- Turizm Günlüğü (2019). *Reklam harcamalarının yüzde 65'i dijital olacak*. Erişim adresi: <https://www.turizmgunlugu.com/2019/07/09/reklam-harcamalarin-in-yuzde-65i-dijital-olacak/>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021a). *Turizm İstatistikleri, II. Çeyrek: Nisan - Haziran, 2021*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tourism-Statistics-Quarter-II:-April-June,-2021-37441>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021b). *Turizm İstatistikleri, III. Çeyrek: Temmuz - Eylül, 2021*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-III.-Ceyrek:-Temmuz-Eylul,-2021-37445>
- Wieser, B. (2021). *Global Advertising to Grow by 19%*. Erişim adresi: <https://www.groupm.com/this-year-next-year-global-2021-mid-year-forecast/>
- Wordstream (2021). *Travel Keywords*. Erişim adresi: <https://www.wordstream.com/popular-keywords/travel-keywords>
- Yesbeck, J. (2021). *What Is SEM? A Guide to Paid Search Engine Marketing*. Erişim adresi: <https://blog.alexas.com/what-is-sem/>

Sosyal Medyanın Turizme Etkileri

Etkili Sosyal Medya Yönetimi Önerileri

Aslı İcil Tuncer

Giriş

Sosyal medya, içeriği kullanıcılar tarafından oluşturulup çevrim içi bir şekilde paylaşılan ve kullanıcıların dolaşımdaki deneyimler ile bilgilendirildiği internet tabanlı uygulamaların bütünüdür. Bugün, We Are Social 2021 raporuna göre, 4,20 milyar sosyal medya kullanıcısı bulunmakta ve bu rakam dünya nüfusunun %53,6'sına tekabül etmektedir. Sosyal medya kuruluşlarından en büyük üç platform; Facebook, YouTube ve WhatsApp'tır (We are the social, 2020). Rapora göre, sosyal medya kullanıcılarının sayısı dünyanın büyük bir kısmının pandemi nedeniyle kapalı kaldığı 2020 yılında, 3 yılın en hızlı artışını görmüştür.

Turizm sektörü bilgi yoğun bir sektördür. Burada teknolojilerdeki ve tüketici davranışındaki değişiklikleri, seyahatle ilgili bilgilerin dağıtımı ve erişilebilirliği bağlamında anlamak çok önemlidir (Huang, 2012). Bu anlamda, arama motorlarının ve sosyal medyanın ortaya çıkışı, turizm ekosistemini önemli ölçüde etkileyen iki büyük dönüşüm olarak gösterilebilir (Xiang & Gretzel, 2010). Zira her iki araç da gezginler tarafından seyahat noktalarını aramak, düzenlemek, paylaşmak için geniş çapta benimsenmiştir. Bu dönüşümde özellikle sosyal medya, gezginlerin iletişim kurma, iş birliği yapma, tüketme ve destinasyonlarla ilgili bilgileri üretme biçiminde köklü bir devrim yaratmıştır. Geçmişte turistler, alışılmadık ortamlarda gezinmek için çoğunlukla bilgi merkezleri, konsiyerjler, otel yardım masaları ve rehber kitapları gibi turizmi destekleyici altyapıya güvenirken, artık sosyal medyanın kullanımıyla seyahat etmeden önce ev sahibi kültürü "görme" ve "deneyimleme" şansına erişmiştir. Dijital ayak izlerini takip ederek kültürel öğrenme ve adaptasyon süreçlerini hızlandıran turistler, aynı zamanda gezi sırasında kültürel mirasları ile daha yakın temas hâlinde kalmaktadır (Li vd. 2019).

bağlamını anlamlı bir şekilde yorumlamaları için bir platform sağlamak, turistlerin zihninde unutulmaz ve benzersiz bir kültürleşme deneyimiyle sonuçlanabilir. Sosyal medya turistlerin/potansiyel turistlerin yabancı bir ülkeyi fiziksel ziyaretlerinden önce geçiş öncesi adaptasyon yapabildikleri süreç yoluyla “sanal kültürleşme” için yeni bir mekân da açmıştır. Nihayetinde bugün insanların sosyal medyadaki paylaşma istekliliğinden yararlanmıyorsanız ve özellikle turizm sektöründe bir markaysanız tanınırlık ve bilinirlik sorunlarından çok daha fazlası ile uğraşmak zorunda kalacaksınız demektir.

Kaynakça

- Aldao, C.; Mihalic, T.A. (2020). New Frontiers in Travel Motivation And Social Media: The Case Of Longyearbyen, The High Arctic. *Sustainability*, 12.
- Amaro S, Duarte P, Henriques C. (2016). Travellers' Use of Social Media: A Clustering Approach. *Annals Of Tourism Research*. 59(1).
- Berhanu, K., Raj, S.(2020).The Trustworthiness Of Travel And Tourism Information Sources Of Social Media: Perspectives Of International Tourists Visiting Ethiopia, *Heliyon*, 6(3).
- Chung, J. Y. And Buhalis, D. 2008. “Web 2.0: A Study Of Online Travel Community”. In *Information And Communication Technologies In Tourism 2008*, Edited By: 'Connor, P. O, Öpken, W. H And Gretzel, U. 70–81. New York, NY: Springer-Wien.
- Da Mota, V.T. Pickering, C. (2020). Using Social Media To Assess Nature-Based Tourism: Current Research And Future Trends, *Journal Of Outdoor Recreation And Tourism*, 30.
- Engel, J. F., R. D. Blackwell, P. W. Miniard (1990). *Consumer Behavior*. 6th Ed. Chicago: Dryden.
- Fotis, J. N., Buhalis, D., Rossides, N. (2012). Social Media Use and Impact During The Holiday Travel Planning Process (13-24). Springer-Verlag.
- Grant , A.E., (2000). Forming Parasocial Relationships In Online Communities", In NA - Advances In Consumer Research Volume 32, Eds. Geeta Menon And Akshay R. Rao, Duluth, MN : Association For Consumer Research, Pages: 197-201.
- Hsu, M. H., Ju, T. L., Yen, C. H., Chang, C. M. (2007). Knowledge Sharing Behavior in Virtual Communities: The Relationship Between Trust, Self-Efficacy, And Outcome Expectations. *International Journal of Human-Computer Studies*, 65 (2), 153-169.
- Huang, L. (2012) Social Media As A New Play In A Marketing Channel Strategy: Evidence From Taiwan Travel Agencies' Blogs, *Asia Pacific Journal Of Tourism Research*, 17(6).
- Kiráľová A., Pavlíčka A., (2015) Development Of Social Media Strategies In Tourism Destination Procedia, *Social And Behavioral Sciences*, 175.
- Kwon, E.S. Eunice Kim, Sung, Y., Yun Yoo, C (2014). Brand Followers , *International Journal of Advertising*, 33(4), 657-680.

- Kozinets, V.R. (1999). E-Tribalized Marketing?: The Strategic Implications of Virtual Communities of Consumption, *European Management Journal*, 17(3).
- Leung, D., Law, R., Van Hoof H., Buhalis, D.(2013). Social Media in Tourism And Hospitality: A Literature Review, *Journal Of Travel & Tourism Marketing*, 30(1-2).
- Li, S.R., Ong, Y.X., Ito, N. (2020). Credibility in Question: Travel Information Adoption Among Chinese Consumers in Canada And Singapore J. Neidhardt, W. Wörndl (Eds.), *Information And Communication Technologies in Tourism*, 79-91.
- Li, C., Guo, S., Wang, C., Zhang, J. (2019). Veni, Vidi, Vici: The Impact Of Social Media On Virtual Acculturation In Tourism Context, *Technological Forecasting And Social Change*, 145.
- Litvin, S.W., Goldsmith, R.E., Pan, B. (2008). Electronic Word-of-Mouth In Hospitality and Tourism Management. *Tourism Management*, 29, 458-468.
- Ming-Way Li, Hsiu-Yu Teng, Chien-Yu Chen (2020). Unlocking The Customer Engagement-Brand Loyalty Relationship In Tourism Social Media: The Roles Of Brand Attachment And Customer Trust, *Journal Of Hospitality And Tourism Management*, 44.
- Mirzaalian, F., Halpenny, E. (2019). *Journal Of Hospitality And Tourism Technology; Bingley*, 10 (4) 764-790.
- Mirzaalian, F., Halpenny, E. (2021). Exploring Destination Loyalty: Application Of Social Media Analytics In A Nature-Based Tourism Setting, *Journal Of Destination Marketing & Management*, 20(2).
- Munar, M.A., Jacobsen, S.K.J. (2014). Motivations for Sharing Tourism Experiences Through Social Media, *Tourism Management*, 43.
- Munar, A. M. 2010. Tourist-Created Content: Rethinking Destination Branding. *International Journal Of Culture, Tourism And Hospitality Research*, 5(3).
- Pan, R. (2007). The Motivations of Baby Boomers To Participate in Adventure Tourism and The Implications For Adventure Tour Providers. *Annals of Leisure Research*, 10 (1): 26-53.
- Parr, J. (2010). *Sensing Changes: Technologies, Environments, And The Everyday, 1953-2003*. Ubc Press.
- Sun, Y., Shao, Y., Chan, H.W.E. (2020). Co-Visitation Network in Tourism-Driven Peri-Urban Area Based On Social Media Analytics: A Case Study in Shenzhen, China, *Landscape And Urban Planning*, 204.
- Tussyadiah, I., Park, S. And Fesenmaier, D. R. (2011). Assessing The Effectiveness Of Consumer Narratives For Destination Marketing. *Journal Of Hospitality & Tourism Research*, 35(1).
- Xiang Z., Gretzel U., 2010, Role Of Social Media In Online Travel Information Search, *Tourism Management*, 31 (2).

- Yadav, V. Arora, M., (2016). The Product Purchase Intentions In Facebook Using Analytical Hierarchical Process. *A Journal Of Radix International Educational and Research Consortium*, 1(4).
- Cohen, Heidi (2011), "30 Social Media Definitions," Actionable Marketing, 101. [Http://Heidicohen.Com/Social-Media-Definition/](http://Heidicohen.Com/Social-Media-Definition/) Erişim Tarihi 10 Mart 2021.
- [Https://Blog.Hootsuite.Com/Facebook-Marketing-Tips/](https://Blog.Hootsuite.Com/Facebook-Marketing-Tips/) Erişim Tarihi: 5 Mart 2021
- [Https://wearesocial.Com/Digital-2021](https://wearesocial.Com/Digital-2021). Erişim Tarihi: 10 Mart 2021
- [Https://www.Boomsocial.Com/Social-Brands/2021/Nisan/Facebook/Seyahat](https://www.Boomsocial.Com/Social-Brands/2021/Nisan/Facebook/Seyahat) Erişim Tarihi: 12 Mart 2021
- [Https://www.Boomsocial.Com/Social-Brands/2021/Nisan/Instagram/Seyahat](https://www.Boomsocial.Com/Social-Brands/2021/Nisan/Instagram/Seyahat) Erişim Tarihi: 12 Mart 2021
- [Https://www.Boomsocial.Com/Social-Brands/2021/Mart/Twitter/Seyahat/Tur-Sirketi](https://www.Boomsocial.Com/Social-Brands/2021/Mart/Twitter/Seyahat/Tur-Sirketi) Erişim Tarihi: 12 Mart 2021
- [Https://www.tourism-review.com/social-media-marketing-in-tourism-industry-page659](https://www.tourism-review.com/social-media-marketing-in-tourism-industry-page659) Erişim Tarihi: 24 Ekim 2021

Haberciliğin Turizme Etkisi

Basında Aktif Olmanın Yolları

M. Bilal Arık
Emel Arık

Giriş

Medyanın günümüzde sahip olduğu gücün ardındaki temel etkenlerinin başında “haber verebilmesi” gelebilmektedir. Medya gücünü ve cazibesini büyük bir oranda haber aktarabilmesine borçludur. Dolayısıyla bu denli yamsamsal rolü bulunan haber aktarım sürecinin, kapitalist bir sistem içinde doğal koşullara terk edilmesi mümkün değildir. Haber aktarım süreci, haberi aktaranlara Stuart Hall’un da ifade ettiği gibi, durumu “tanımlayabilme” imkânı sağlamakta, bu da kamuoyu oluşturmaya, halkı yönlendirmeye ihtiyacı olan tüm kurum ve kuruluşlar tarafından haberin önemsenmesinin temel gerekçesi olmaktadır.

Turizm ve haber ilişkisi, turizmin sosyal hayatta kapladığı alanın genişlemesine paralel olarak gitgide önem kazanmakta ve sektördeki uygulamacıların etkin olma konusunda önemli yatırımlar yaptığı bir mücadele alanına dönüşmektedir. Ülkemizde turizmin bir sektör olarak gitgide hacmini arttırmasına haberciler de eşlik etmekte, bu bağlamda turizmin bazen olumsuz, çoğu zaman da olumlu özelliklerine dikkat çekerek talebin genişlemesine veya daralmasına katkı sağlamaktadırlar.

Bu makalede, küresel endüstrinin en önemli yapıtaşlarından biri olan turizmin haberle ilişkisine değinilecek ve basında daha etkin olabilmenin yolları sektör uygulayıcılarına işaret edilecektir. Habercilikte daha etkin olabilmek, turizmde talep genişlemesine doğrudan etki edebilir; bu yüzden tüm turizm işletmelerinin haber alanına yatırım yapmaları ve doğru profesyonellerle iletişim ağlarını geliştirmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda bu makalede öncelikle küresel kültürün toplumsal dinamiklerine değinilecek, ardından turizm sektörünün küreselleşmedeki rolü ve önemi değerlendirilecektir. Çalışmada daha sonra dördüncü güç olarak tanımlanan medyanın toplumsal etkileri ile kont-

Kaynakça

- Baudrillard, Jean (2004) Tüketim Toplumu, Çev: Hazal Deliçaylı - Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castells, M. (2004). The Rise of The Network Society: Volume I: The Information Age: Economy, Society, And Culture, London: Blackwell Publishing
- Croes, R.R. (2006). "A Paradigm Shift to a New Strategy for Small Island Economies: Embracing Demand Side Economics for Value Enhancement and Long Term Economic Stability", *Tourism Management*, 27 (3): 5.
- Çeken, H. (2019). Turizm Ekonomisi, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çöklü, E. (2004). Halkla ilişkilerde Medya Yönetimi, İstanbul: Set-Systems Yayınları,
- Ellis, R. & David, S. (1995), Security and Loss Prevention Management (2nd Ed), Michigan: USA
- Eröz, S. S., & Doğdubay, M.(2012) "Turistik Ürün Tercihinde Sosyal Medyanın Rolü ve Etik İlişkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 133-157.
- Harvey, David (1997), Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Sarvan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Holtz, S., (1999). Public Relations On The Net, New York: American Management Association Publications.
- İnsel, A. (1980) Neo-Liberalizm Hegemonyanın Yeni Dili, İstanbul: Birikim Yayınları
- Lach, Cristopher (2006). Narsizm Kültürü, Çev: Suzan Öztürk, Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.
- Laws, E., Scott, N. & Parfitt, N. (2002), Synergies in Destination Image Management: a Case Study and Conceptualisation, *International Journal of Tourism Research*, Vol.4, 39-55.
- Lewox, M. & Johan E.(2004), Effects of Negative Media Events on Tourist's Decisions. In Frost, Warwick, Croy, Glen and Beeton, Sue (editors). *International Tourism and Media Conference Proceedings. 24th-26th November 2004. Melbourne: Tourism Research Unit, Monash University*
- Okay, A. ve Okay, A. (2011). Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları, İstanbul: Der Yayınları
- Paksoy, S. (2005) "Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü ve Önemi (Güneydoğu Anadolu Bölgesi GAP Örneği)". III. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 05-09 Haziran 2005, Cilt: II, Sayfa: 1046-1057, Celalabat-Kırgızistan.

- Pechlaner, H. (2000), Cultural Heritage and Destination Management in the Mediterranean, Thunderbird International Business Review, Vol. 42, No. 4, 409-426.
- Tortop, N. (1986) "Halkla İlişkilerde Kamu Kuruluşları ve Basının Sorumluluğu", Amme İdaresi Dergisi, cilt 19, sayı 1, Ankara
- "Economic Impact Reports", <https://wttc.org/Research/Economic-Impact> (Erişim tarihi: 1.6. 2021)

Film ve Dizi Turizmi: Dünyadan ve Türkiye'den Örneklerle Kavramsal Bir Bakış

Beste Elveren Arı
İlknur Gürses Köse

Giriş

Kitle iletişim araçlarının giderek dijitalleştiği ve yaygınlaştığı günümüz iletişim teknolojileri evreninde artık mesajların anlık oluşundan ve görseelliğinden daha kıymetli bir alanın olmadığını söylemek mümkündür. Mesajların görsel-işitsel oluşu internet vb. teknolojilerle birlikte hız konusunda yaşadığımız teknik gelişmeye eşlik edebilen bir iletişim özelliğidir. Yakınsama ve medyalar arasılık gibi kavramlar ışığında düşünüldüğünde artık birçok iletişim mecrası ve türü iç içe geçmiş durumdadır. Sinema filmleri sadece sinema salonlarında değil, televizyondan cep telefonlarına kadar uzanan geniş bir yayın altyapısı skalasında izleyiciye sunulmaktadır. Diziler sadece haftada bir, süreli olarak yayımlanan içerikler değil, tek seferde tüm sezonu ya da dizinin tüm külliyatını izleyebilecek bir şekilde izleyiciye sunulmaktadır. Kolaylık ve erişilebilirlik kitle iletişim içeriklerinin daha sık tüketilmesine ve sunduğu mesajların ve evrenin gerçekliliğinin daha da pekişmesine yol açmıştır. Hipergerçeklik ve tüketim kültürünün de etkisi ile kitle iletişim içerikleri gündelik gerçekliğimizin bir parçası hâline gelmiştir.

Diğer kitle iletişim araçlarına ve sanat dallarına kıyasla daha gerçekçi bir özdeşleşme deneyimi sunan sinema ve televizyon içerikleri izleyiciye oradaymışlık hissini vermektedir. Özellikle uzun soluklu devam eden dizilerde yaşanan özdeşleşme ve sinema filmlerindeki katharsis hissi dolayısıyla izleyicide çok daha derinlikli deneyimler olarak etki bırakırlar. Etkileşimli kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı günümüzde görsel-işitsel içeriklerin tüketimi bir haz aracı olmaktan öte karar verme ve içinde olma hissini de beraberinde getirmektedir. İzleyiciler sadece bir anlatıyı izlemekle kalmamakta, ona dâhil ol-

Kaynakça

- Akdu, U. (2016). Film ve Dizilerin Destinasyon Tercihine Etkileri. *Journal Of International Social Research* 9(45),1042-1042. Doi: 10 .1 7719/ Jisr.201 6452 0 677.
- Beeton, S. (2006), Understanding Film-Induced Tourism, *Tourism Analysis*, Vol. 11, 181–188.
- Beeton, S. 2004. Rural Tourism In Australia — Has The Gaze Altered? Tracking Rural Images Through Film And Tourism Promotion. *International Journal Of Tourism Research* 6(3), 125-35. Doi: 10.1002/Jtr.479.
- Busby, G. & Klug, J. (2001). Movie-Induced Tourism: The Challenge Of Measurement And Other Issues. *Journal of Vacation Marketing*, 7(4), 316-332.
- Busby, G. Brunt, P., & Lund, J. (2003). In Agatha Christie Country: Resident Perceptions Of Special Interest Tourism. *Tourism*, 51(3), 287-300.
- Cardoso, L., Estevao, C., Fernandes, C. & Alves, H. (2017). Film-Induced Tourism: A Systematic Literature Review. *Tourism And Mangement Studies*, 13 (3), 23-30.
- Congar, K. (2021, 12 Kasım). Yeni Zelanda'dan Yüzüklerin Efendisi Dizisini Ülkede Çeken Amazon'a 116 Milyon Dolar Destek [https:// tr.eu ronews .com/2021/04/16/yeni-zelanda-dan-yuzuklerin-efendisi -dizisini-ulkede-ceken-amazon-a-116-milyon-dolar-deste](https://tr.euronews.com/2021/04/16/yeni-zelanda-dan-yuzuklerin-efendisi-dizisini-ulkede-ceken-amazon-a-116-milyon-dolar-deste)
- Connell, J. (2012). Film Toursim-Evolution, Progress And Prospects. *Tourism Management*, 33, 1007-1029.
- Cousins, A. & Anderek, K. (1993). Movie Generated Tourism in North Carolina: Two Case Studies. *Proceedings of The 24th Travel And Tourism Research Association*. Wheat Ridge,CO: TTRA.
- Croy, W. G. (2010). Planning For Film Tourism: Active Destination Image Management. *Tourism And Hospitality Planning & Development*, 7(1), 21-30.
- Croy, W.G., & Walker, R.D. (2003). Tourism And Film: Issues For Strategic Regional Development. M. Mitchell & I. Kirkpatrick (Ed.), *New Dimensions in Managing Rural Tourism and Leisure* içinde (s.115-133), İskoçya: Scottish Agricultural College.
- Çelik, Ö. Ç. (2019). Film Turizmi ve Sığacık'a (İzmir) Etkileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (31), 432-60.
- Erus, R. (2004, 12 Kasım). Yüzüklerin Ülkesi: Yeni Zelanda. [https: // www .hur ri-yet.com.tr/kelebek/yuzuklerin-ulkesi-yeni-zelanda-211413](https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/yuzuklerin-ulkesi-yeni-zelanda-211413)
- Evans, M. (1997). Plugging Into Tv Tourism. *Insights March*, 3, 35-38.

- Grihault, N. (2003). *Film Tourism - The Global Picture*. Londra: Mintel International Group Ltd.
- Gunn, C. A. (1997). *Vacationscape: Developing Tourist Areas*, New York :Routledge.
- Güngör, Ş. & Uysal, A. (2019). Film Tourism: The Influence of Film and Tv Series on The Tourism Activities in Nevşehir. *International Journal Of Geography And Geography Education*, 39, 189-202.
- Hudson S. & Ritchie, J. R. B. (2006a). Promoting Destination Via Film Tourism: An Empirical Identification of Supporting Marketing Initiatives. *Journal of Travel Research*, 44, 387-396.
- Hudson S. & Ritchie, J.R.B. (2006b). Film Tourism and Destination Marketing: The Case of Captain Corelli's Mandolin, *Journal Of Vacation Marketing*, 12(3), 256-268.
- Hudson, S. (2011). Working Together To Leverage Film Tourism: Collaboration Between The Film And Tourism Industries. *Worldwide Hospitality And Tourism Themes*, 3(2), 165-172.
- Kim, H. & Richardson, S. L. (2003). Motion Picture Impacts on Destination Images. *Annals Of Tourism Research*, 30(1), 216-237.
- Kim, S., & Park, E. (2021). An Integrated Model of Social Impacts and Resident's Perceptions: From A Film Tourism Destination. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol:XX, No:X, 1-28.
- Kim, S.S., Agrusa, J., Lee, H., Chon, K. (2007), Effects Of Korean Television Dramas On The Flow Of Japanese Tourists. *Tourism Management*, 28, 1340- 1353.
- Kuliyeva, V. (2012). *Film Turizmi: Destinasyonların Pazarlanmasında Filmlerin Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Lipschultz, J. H., & Hilt, M. L. (2002). *Crime And Local Television News: Dramatic, Breaking, And Live From The Scene*. New York: Routledge.
- Macionis, N. (2004). Understanding The Film-Induced Tourist. W. Frost, G. Croy, S. Beeton, (Ed.), *International Tourism and Media Conference Proceedings 2004*. içinde (86-97) Melbourne: Tourism Research Unit, Monash University.
- Macionis, N. & Sparks, B. (2009). Film-Induced Tourism: An Incidental Experience, Tourism Review *International*, Vol:13, No:2, 93-101. Doi .Org /10 .3727/154427209789604598
- Nizio, A. (2015). Film Tourism As A New Way To Market Destination. *Scientific Review Of Physical Culture*, Vol. 5, No. 4, 149-156.

- Önal, İ. & Coşkun, A. (2018). Turizm Destinasyon Tercihinde Kollektif Nostalji Etkisi: Ortadoğu Ülkelerinden İstanbul'a Gelen Arap Turistler Üzerinde Muhteşem Yüzyıl Dizisi ve Topkapı Sarayı Harem Örneği. *Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 14, 177-184.
- Özdemir, g. & Adan, Ö. (2014). Film Tourism Triangulation Of Destinations. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 148, 625-33.
- Riley, R., Baker, D., & Van Doren, C. (1998). Movie Induced Tourism. *Annals Of Tourism Research*, 25 (4), 919-935.
- Riley, R.W., & Van Doren, C. (1992). Movies As Tourism Promotion: A Pull Factor İn A Push Location. *Tourism Management*, 13(3), 267-274.
- Roesch, S. (2009). *The Experiences Of Film Location Tourists*. Bristol, Reino Unido: Channel View Publications.
- Russell, C. A. (1998). Toward A Framework Of Product Placement: Theoretical Propositions. *Advances In Consumer Research*, 25, 357-362.
- Scognamillo, G. (1997). *Dünya Sinema Sanayi*. İstanbul: Timaş Yayınları,
- Taş, S. (2017). Turistik Destinasyon Tercihlerinde Filmlerin ve Tv Dizilerinin Etkisi: Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği. *Journal Of International Social Research* 10(54), 1134-45.
- Tooke, N. & Baker, M. (1996). Seeing is Believing: The Effect Of Film Visitor Numbers To Screened Locations. *Tourism Mangament*, Vol: 17, Issue 2, 87-94.
- Velasco-Ferreiro, E. , Parra-Merono, M. C., Osacar-Marzal, E. & Beltran-Bueno, M. A. (2021). Analysis of The Impact of Film Tourism on Tourist Destinations". *Academy of Strategic Management Journal*, 20(2), 1-11.
- www.ktb.gov.tr
- www.turkishfilmcommision.com
- www.yigm.ktb.gov.tr
- Y. Y., (2021, 12 Kasım). Tatil Yeri Seçiminde Filmlerin Rolü Büyük. <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/tatil-yeri-seciminde-filmlerin-rolu-buyuk-127050>
- Yanmaz, P. (2006) *Turizm Tanıtımında Sinemanın Rolü*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Yanmaz, P. (2011) Turizm Tanıtımında Sinemanın Rolü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Cilt:1 Sayı 2, 112-139 .

- Yılmaz, H. & Yolal, M. (2008). Film Turizmi: Destinasyonların Pazarlanmasında Filmle-
rin Rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol:8-, No:1, 175-192 18.
- Yücel, C. (1998). Beyaz Perde Turizmcilerin Desteğini Bekliyor. *TÜRSAB Dergisi*, s.170,
28-34 .

Türkiye'nin Turizm Şafağında Belgesel Filmlerin Yeri (1950-1960)

Tunç Boran

Giriş

Türkiye’de turizm faaliyetine yönelik ilk örgütlenme, 1923 yılında Atatürk’ün emri ile kurulan ve ilerleyen yıllarda Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu adını alacak olan Türk Seyyahîn Cemiyeti adlı sivil toplum kuruluşu olmuştur. Devlet bürokrasisi içinde turizm ile ilgilenen ilk birim ise 1934 yılında İktisat Bakanlığı Dış Ticaret Dairesine bağlı kurulan “Türk Ofis” adlı bürodur. 1939’da birim, “Turizm Müdürlüğü” adı ile Ticaret Bakanlığına bağlanmıştır (Hamitoğulları, 1968, s. 87). 1941 yılında “Turizm Müdürlüğü” bu defa Matbuat Umum Müdürlüğü içinde yer almış, 1949 yılında Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün kurulması ile turizm faaliyetleri ve politikaları bu kurumun bünyesinde yürütülmüştür (Evcin, 2017, s. 97). Turizme yönelik ilk örgütlenmeler, Cumhuriyet’in ilk yıllarına uzansa da turizm hamleleri Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün kurulması ile 1950’li yıllarda yoğunlaşmıştır.

Türkiye’de sinema tarihinin Fuat Uzkınay’ın “*Ayastefanos’taki Moskof Heykelinin Yıkılışı*” adlı belge filmi ile başladığı kabul edilmektedir (Odabaşı, 2017, s. 160-165). Cumhuriyet’in ilk yıllarında belgesel film adına nadir örneklerle rastlanmaktadır. Fuat Uzkınay’ın Kurtuluş Savaşı’nı konu alan ve uzun bir zaman diliminde hazırlanmış olan “*İstiklal*” filmi, belgesel niteliği taşıyan bir yapımdır (Şener, 1970, s. 28-30). Nazım Hikmet’in yönetmenliğini yaptığı 1934 tarihli “*İstanbul Senfonisi*” ve “*Bursa Senfonisi*” adlı kısa belgesel filmler, avant-gart belgesel sinemanın kent senfonisi filmlerinin Türkiye’ye yansıması olmuştur. Yine Nazım Hikmet’in “*Düğün Gecesi*” (*Kanlı Nigâr*) filmi ile Hazım Kormukçu’nün yönetmenliğini yaptığı “*Yeni Karagöz*” adlı filmleri erken dönem Türk belgesel sinema tarihinin nadir örneklerindedir (Scognamillo, 2010, s. 81).

Belgesel filmler, turistik değerleri tanıtmak için güçlü araçlardır. Ancak belgesel filmin içeriğine ve niteliğine karışılmaması gerekir. Erken dönemde Türkiye’de turizmin belgesel sinema ile ilişkisinin araştırıldığı bu çalışmada, belgesel sinemayı sadece bir ürünün pazarlanması ve satışı için basit bir araca dönüştüren yapımların başarılı olmadıkları tespit edilmiştir. Belgesel Sinema’nın doğasında var olan gerçeğe getirilen öznel bakış açısına ve yorumuna sahip filmlerin ise tanıtım faaliyetinde daha etkili oldukları saptanmıştır. Erken dönemde turizm ve belgesel sinema ilişkisinde tespit edilen bu bakış açısı sorunu bugün halen devam etmektedir. Sponsorlar çoğunlukla belgesel sinema’nın basit bir tanıtım ve propaganda aracı olmasını beklemektedirler. Oysa ünlü belgeselci Robert Drew’ün ifade ettiği gibi “propaganda gerçek insanlar üzerinde işe yaramaz” bir yöntemdir (Saunders, 2014, s. 73). Belgesel sinemanın kendine özgü bir sesi ve yorumu olduğunu kabul etmek, belgeseli tanıtım faaliyetlerinde daha etkin bir araca dönüştürür. Belgesele tanınacak bu fikir özgürlüğü alanı, insanları etkileyecek yeni seslere ve bakış açılara kapı aralayacak, tanıtımın daha etkin ve güçlü olmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akis Dergisi. (1956, Temmuz 14). Festivaller. *Akis Dergisi* (114), s. 30.
- Akis Dergisi. (1957, Haziran 15). Festivaller: Berlin’e Doğru. *Akis Dergisi* (162), s. 29.
- Akis Dergisi. (1959, Haziran 30). Festivaller: Berlin Festivali. *Akis Dergisi* (257), s. 32.
- Akşam Gazetesi. (1955, Ekim 3). İstanbul Üniversitesi dokümanter film çekiyor. *Akşam Gazetesi*, s. 3.
- Akşam Gazetesi. (1956, Temmuz 5). Hititlerin Güneşi adlı Türk filmi altın madalya aldı. *Akşam Gazetesi*, s. 2.
- Akşam Gazetesi. (1960, Mayıs 14). Cannes Film Festivali: Roma Mozaikleri adlı Türk filmi ilgi topladı. *Akşam Gazetesi*, s. 3.
- Arpad, B. (1957, Haziran 28). Temsilcisz Türk Filmi: Siyah Kalem. *Vatan Gazetesi*, s. 3.
- Arpad, B. (1957, Haziran 30). Türkiye'nin Siyah Kalem'i Sönük Kaldı. *Vatan Gazetesi*, s. 3.
- Aytekin, H. (2017). *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Belgesel Sinema*. İstanbul: BSB Yayınları.

- Bancı, S. (2009). *Turkish Pavilion in the Brussels Expo'58: A study on architectural modernization in Turkey during the 1950s. (Master's thesis)*. Ankara: Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences.
- BCA-30-1-0-0-104-651-4. (1958). BCA-30-1-0-0-104-651-4. *Basın ve Yayın Turizm Müdürlüğünün Çalışmaları*.
- BCA-30-18-1-2-128-29-5. (1952, Nisan 10). Amerikan Karl Robinson'un Türkiye'de tanıtıcı, öğretici ve eğitici mahiyette çekeceği filmleri banyo edilmek üzere memleket dışına çıkarılması.
- BCA-30-18-1-2-138-134-4. (1955, Mart 30). Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü hesabına DPM Production Firması tarafından İstanbul'da çevrilecek turistik filmin banyo edilmek üzere yurtdışına çıkarılmasına izin verilmesi.
- Benk, A. (1956, Temmuz 15). Hitit Güneşi. *Yeditepe Gazetesi* (111), s. 1-7.
- Beyoğlu, S. (2018). *İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Sineması (1895-1939)*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Evcin, E. (2017). Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda Faaliyetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 32(94), 95-160.
- Eyüboğlu, S. (1956, Ağustos 1). Sinema Dünya ve Biz. *Yeditepe Gazetesi* (112), s. 2-3.
- Hamitoğulları, B. (1968). Türkiye'de Turizm ve İktisadi Kalkınma. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 79-131.
- Kakıncı, T. (1956, Temmuz 22). Berlin Film Festivali ve Hititlerin Güneşi. *Pazar Postası*, s. 8.
- Kirschner, D. (1995). *Film and Television Collections in Europe: The MAP-TV Guide*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Martin, L. D. (2006). *The Republic Pictures Checklist: Features, Serials, Cartoons, Short Subjects and Training Films of Republic Pictures Corporation, 1935-1959*. Jefferson, North Carolina: McFarland & Company.
- Nesin, A. (1960, Ocak 4). Az Gittik Uz Gittik. *Akşam Gazetesi*, s. 3.
- Nichols, B. (2017). *Belgesel Sinemaya Giriş*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Odabaşı, İ. (2017). *Milli Sinema Osmanlı'da Sinema Hayatı ve Yerli Üretime Geçiş*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Okan, T. (1959, Mayıs 9). Üç Arkadaşın başına gelenler. *Milliyet Gazetesi*, s. 2.
- Okan, T. (1960, Mayıs 7). Şundan Bundan Sinema. *Milliyet Gazetesi*, s. 2.

- Özön, N. (1962). *Türk Sinema Tarihi Düünden Bugüne 1896-1960*. İstanbul: Artist Yayınları.
- Refiğ, H. (1957, Ocak 19). Uykuda Geçen Yıllar. *Akis Dergisi* (141), s. 32.
- Refiğ, H. (1957, Temmuz 15). Yedinci Berlin Film Festivali. *Yeditepe Gazetesi*, s. 5.
- Saunders, D. (2014). *Belgesel*. (A. N. Kaniyaş, Çev.) İstanbul: Kollektif'e Kitap Yayınları.
- Scognamillo, G. (2010). *Türk Sinema Tarihi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Sofidoc. (2021, Mayıs 2). *Catalogue Sofidoc*. Sofidoc Web Sitesi: <http://www.sofidoc.be/catalog.htm> adresinden alındı
- Şener, E. (1970). *Kurtuluş Savaşı ve Sinemamız*. İstanbul: Dizi Yayınları.
- Ülkü, G. K. (2019). Mimarlık ve Sanat İşbirliği: Brüksel EXPO'58 Türkiye Pavyonu. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 497-516.
- Vatan Gazetesi. (1956, Temmuz 5). Berlin festivalinde gümüş madalya aldık. *Vatan Gazetesi*, s. 1-5.

Turizm ve Fotoğraf Etkileşimi: Bir İletişim Aracı Olarak Etkili Fotoğraf Kullanımı

İlknur Gürses Köse

Giriş

Fotoğraf sanatı hem teknik hem de görsel yönüyle, son yüzyılın en önemli görsel sanatlarından biridir. Hatta bu iddia televizyon ve sinemanın varlık sebebi-ne dolaylı bir şekilde işaret etmektedir. Fotoğrafın teknik yönü ve fotoğrafın kendisi, teknik buluşların da katkısıyla yıllar önce ortaya çıkmamış olsaydı, ne sinema sanatından ne de daha sonraki yıllarda ondan beslenen televizyondan söz etme şansımız olacaktı.

Sinema ve televizyon, fotoğrafın hareket edebilme yetisi kazanması ve hatta hareket eden bu görüntülerin bir de sese sahip olabilmesi olarak özetlenebilir. Bu formülasyonda aslında altı çizilen şey fotoğrafın, görsel imge olarak içinde bulunduğu yüzyılı fazlasıyla etkilemiş olduğudur çünkü fotoğraf her şeyden önce dünyayı algılamamızın en önemli ve temel nedeni olan görme duyumuza hitap etmektedir. Görmek dünyayı bilmek, algılamak ve yorumlamaktır.

Fotoğraf bu bağlamda özellikle tanıtım ve reklam faaliyetleri için de vazgeçilmez güçlü bir elemandır. Ülkemizin turizm tarihi ve arkeolojik zenginliklerinin keşfi açısından Ara Güler ve fotoğrafları hayati öneme sahiptir. Çok uzun zamandır unutulmuş, ilgilenilmemiş ancak zamanla keşfedilmesi mümkün olan tarihî ve arkeolojik alanlar, Ara Güler'in objektifi sayesinde çok hızlı bir şekilde belgelenmiş, kaydedilmiş ve dünya ile paylaşılmıştır. Bahsi geçen alanların turistik bir önem ve bağlam kazanmasında bahsi geçen fotoğrafların payı yadsınamazdır. Turizm ve fotoğraf ilişkisi eğer bir şekilde kronolojik olarak açıklanacaksa, Ara Güler'in Nemrut ve Afrodiasias fotoğrafları *Türkiye Fotoğraf Turizmi* tarihinin kilometre taşlarındandır.

Kaynakça

- Akbaş, F., & İkizler, E. (2006). *Fotoğraf Teknik Okumaları*. İstanbul: Say Yayınları.
- Akbaş, F., & İkizler, E. (2016). *Fotoğraf Teknik Okumaları*. İstanbul: Say Yayınları.
- Antmen, A. (2007). Çağdaş Sanatta Fotoğraf Kullanımı ve Türkiye'de Fotoğraf Temelli Sant Üzerine Düşünceler. C. Aydemir içinde, *Fotoğraf Neyi Anlatır* (s. 172). İstanbul: Hayalbaz Kitaplığı.
- Balomenou, N., & Garrod, B. (2014). Using volunteer-employed photography to inform tourism planning. *Tourism Management* (44), 126-139.
- Barthes, R. (1992). *Camera Lucida*. İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Bazin, A. (2007). Fotoğraf Görünütüsünün Varlıkbilimi. C. Aydemir içinde, *Fotoğraf Neyi Anlatır?* (s. 42). İstanbul: Hayalbaz Kitaplığı.
- Çizgen, G. (1998). *Fotoğrafın Görsel Dili*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Erinç, S. M. (2004). *Resmin Eleştirisi Üzerine*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Freund, G. (2007). *Fotoğraf ve Toplum*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gardner, M., & Wolfe, A. (2002). *Doğada Fotoğrafçılık*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Gozner, M., Tatar, C. F., Stupariu, M. I., & Maduta, F. M. (2017). Nature, Photography and Tourism in Bihor-Vladesa Mountains (Romania). *GeoJournal of Tourism and Geosites* (20), 210-219.
- İkizler, E. (2007). *Filmden Dijitale Fotoğraf*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karadağ, Ç. (2004a). *Görme Kültürü: Görme Büyücüsü*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Karadağ, Ç. (2004b). *Görme Kültürü: Görüntü Büyücüsü*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Karadağ, Ç. (2004c). *Görme Kültürü: Fotoğrafın Derin Anlamı*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Karadağ, Ç. (2005). *Görme Kültürü: Görüntüler Evreni*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Kasım, M. (2005). *Reklam Fotoğrafçılığı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kurtoğlu, S. E. (2021, 11 11). 2 Milyon Fotoğrafi Var! www.aa.com.tr:https://www.aa.com.tr/tr/arsiv/2-milyon-fotografi-var/379802 adresinden alındı
- Lin, Y.-S., & Huang, J.-Y. (2006). Internet blogs as a tourism marketing medium: A case study. *Journal of Business Research* 59, 1201-1205.
- Parsa, S. (1994). *Televizyon Estetiği*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Prideaux, B., Lee, L. Y.-S., & Tsang, N. (2018). A comparison of photo-taking and online-sharing behaviors of mainland Chinese and Western theme park visitors based on generation membership. *Journal of Vacation Marketing* 24(1), 29-43.

www.guneyegeturkiye.com. (2021, 11 22). [https:// www. guneyegeturkiye. com / me-kan/afrodisias-antik-kenti](https://www.guneyegeturkiye.com/me-kan/afrodisias-antik-kenti) adresinden alındı

Yurdalan, Ö. (2007). *Belgesel Fotoğraf ve Fotoröportaj*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Destinasyon Yönetimi Örgütlenmesinde Sivil Toplum Örgütlerinin Turizme Etkisi: Turizm ve Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Öneriler

Gülğün Erdoğan Tosun

Giriş

Yaygın şekilde “bacasız sanayi” olarak nitelendirilen turizm, uluslararası sosyal etkileşim alanı olmanın ötesinde ülkelerin ekonomilerini etkileyen hatta şekillendiren öncü sektörlerden biridir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü’nün (UNWTO) hazırlamış olduğı yıllık küresel turizm hareketlerine dair raporları incelediğimizde, 2019’da turizm hareketine katılanların sayısı 1,46 milyarı aşmış durumdadır. Her ne kadar 2019 yılından bu yana içinde bulunduğumuz salgın koşulları nedeniyle turizmin hızı azalmış olsa da sayısal veriler sektörün gücünün ve dayanıklılığın yüksek olduğunu, zaman içinde genişlemeye devam ettiğini göstermektedir. Yine aynı rapora göre, uluslararası turizmden (seyahat ve yolcu taşımacılığundan) elde edilen ihracat kazançları, dünya çapında birçok destinasyon için önemli bir gelir kaynağı olup istihdam yaratmaya, girişimciliği teşvik etmeye ve yerel ekonomileri geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Ekonomik bir sektör olarak turizm petrol ve kimyasallardan sonra dünyanın en büyük üçüncü ihracat kategorisi olup, sıralamadaki yeri otomotiv ve gıda ürünlerinin önündedir [World Tourism Organization (UNWTO), 2019b]. Pandemi koşullarının sona ermesinden sonra uluslararası turizm hareketliliğinin artmasına yönelik beklenti nedeniyle, turizme yönelik talebi kendilerine çekebilmek için ülkeler arasında rekabetin artması öngörülmektedir.

Turizmin ve turizmdeki rekabetin geliştirilmesi amacıyla yönelik olarak ülkeler yaklaşık 100 yıldan beridir kendi destinasyonlarının yönetimi için ör-

Özel sektör kuruluşlarının ise ticari kaygıların ve kâr elde etme telaşının yanına kamu yararı için kaygı duymayı dengeli bir şekilde eklemeleri, uzun vadeli planlama ve sürdürülebilir turizm stratejilerinin kendi girişimleri açısından daha yararlı olduğunun bilincine varmaları, kamu sektörünü bir rakip olarak görmekten ziyade birlikte iş yapmanın yaratıcı yollarını bulmaları önerilir. Hem STK'lar hem de özel sektör kuruluşları turistik bir destinasyonda tüm paydaşları içermek, kapsama için hükümet kuruluşlarını zorlayarak, özellikle yerel sakinlerin önemli aktörler olarak yönetim sürecine dâhil edilmeleri için gerekli kanalları açmaları gerekir.

Kaynakça

- Agrusa, J. ve Albieri, G. (2011). "Community empowered tourism development: A case study". Laws, E., Richins, H., Agrusa, J. ve Scott, N. (Ed.). *Tourist destination governance: practice, theory and issues* içinde (s.117-133). UK: Cabi.
- Ateş Özalp, S. (2017). "Turizm idaresinde yönetim modeli ve Türkiye ölçeğinde uygulanabilirliği". 3.Turizm Şurası (1-3 Kasım 2017) Tebliğler Kitabı. Cilt 1. içinde (s.304-313). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişim adresi: <https://turizmsurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/56728,3-turizm-surasi-cilt-1-netpdf.pdf?0>
- Beyhan, Ş.G., Ünügür, S.M. (2005). Çağdaş gereksinimler bağlamında sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli. *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 4(2), 79-87.
- Bichler, B.F. (2019). "Designing tourism governance: The role of local residents". *Journal of Destination Marketing & Management*, 19, 1-12. doi: 10.1016/j.jdmm.2019.100389
- Campiranon, K., Laws, E. ve Scott, N. (2011). "Responding to crises in Thailand: A governance analysis". Laws, E., Richins, H., Agrusa, J. ve Scott, N. (Ed.). *Tourist destination governance: practice, theory and issues* içinde (s.91-102). UK: Cabi.
- Cengiz, Z., Yalçın, B. (2017). "Turizmde destinasyon yönetimi ve Türkiye'deki izdüşümü". 3.Turizm Şurası (1-3 Kasım 2017) Tebliğler Kitabı. C:1. içinde (s.332-343). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişim adresi: <https://turizmsurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/56728,3-turizm-surasi-cilt-1-netpdf.pdf?0>
- Cole, S., Wardana, A. ve Dharmiasih, W. (2020). "Making in impact on Bali's water crisis: research to mobilize NGOs, the tourism industry and policy makers". *Annals of Tourism Research*, 87, 1-14. doi:10.1016/j.annals.2020.103119
- Costa, C., Panyik, E. ve Buhalis, D. (2013). *Trends in European tourism planning and organisation*. Bristol, UK: Channel View Publications.
- Cooper, C. ve Hall, M.C. (2008). *Contemporary tourism: An international approach*. UK: Elsevier.

- Çolakoğlu, O.E., Taşçı, S. (2017). "Kriz yönetimi açısından turizmde yönetim bazlı örgütlenmenin önemi". 3.Turizm Şurası (1-3 Kasım 2017) Tebliğler Kitabı. Cilt 1. içinde (s.274-283). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişim adresi: <https://turizmsurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/56728,3-turizm-surasi-cilt-1-netpdf.pdf?0>
- Detotto, C., Giannoni, S. ve Goavec, C. (2020). "Does good governance attract tourists? *Tourism Management*, 82, 1-9. doi:10.1016/j.tourman.2020.104155
- Enjolras, B. (2009). "A governance-structure approach to voluntary organizations". EMES European Research Network, Working paper no:09/01. Web sitesinden erişildi: http://emes.net/content/uploads/publications/WP_09-01_E_njolras_WEB.pdf
- Genç, K., Atay, L. ve Eryaman, M.Y. (2014). Sürdürülebilir destinasyon yaratma sürecinde örgütlenmenin önemi: Çanakkale turizmi üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 49-61. doi: 10. 17 12 3 / at ad .vol25iss137185
- Flores, A., Scott, N. (2016). "Destination". Jafari, J., Xiao, H. (Ed.). *Encyclopedia of Tourism* içinde (s.249-252). Switzerland: Springer
- Future is in tourism (2013). United Nations Development Programme. Web sitesinden erişildi: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/projects/future-is-in-tourism.html> Erişim tarihi: 30 Haziran 2021.
- Karns, M. P. (Invalid Date). *Nongovernmental organization*. *Encyclopedia Britannica*. Web sitesinden erişildi: <https://www.britannica.com/topic/non-governmental-organization>. Erişim tarihi 27 Haziran 2021.
- Kumar, S. ve Dhir, A. (2020). "Associations between travel and tourism competitiveness and culture". *Journal of Destination Marketing & Management*, 18, 1-11. doi:10.1016/j.jdmm.2020.100501
- Morrison, A.M. (2019). *Marketing and managing tourism destinations*. Second Edition. London: Routledge
- Negruşa, A.L., Coroş, M.M. (2016). "Destination management organizations' (DMOS') roles and performance –literature review". *The 2nd International Scientific Conference SAMRO 2016*, October, Romania, 267-274. Web sitesinden erişildi: http://www.digilibmuscel.ro/wp-content/uploads/2017/11/4_5_Des_tination-management-organiyation-s-Dmos-roles-and-performance_Literature-review.pdf. Erişim tarihi 30 Haziran 2021.
- Öztürk, Y., Yeşiltaş, M., Kozak, M., Özel, C.H., Aksöz, O. (2013). *Destinasyon yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Pike, S. (2004). *Destination marketing organisations*. *Advances in tourism research*. UK: Elsevier.
- Spyriadis, T., Buhalis, D. ve Fyall, A. (2011). "Dynamics of destination governance: governance and metagovernance in the composite industrial environment of destinations", Laws, E., Richins, H., Agrusa, J. ve Scott, N. (Ed.). *Tourist destination governance: practice, theory and issues* içinde (s.187-202). UK: Cabi.

- Tourism strategy of Turkey 2023. (2007). Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesinden erişildi: https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/43537_turkeytourismstrategy2023pdf.pdf?0&_tag1=796689BB12A540BE0672E65E48D10C07D6DAE291
- Türk Dil Kurumu. (2012). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013. (2007). Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesinden erişildi: https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/906_ttstratejisi2023pdf.pdf?0
- World Economic Forum. (2019). *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019: Travel and Tourism at a Tipping Point*. Geneva: World Economic Forum Web sitesinden erişildi: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019>. Erişim tarihi 30 Haziran 2021.
- World Tourism Organization. (2011). *A practical guide to tourism destination management*. Madrid: UNWTO.
- World Tourism Organization. (2019a). *UNWTO Tourism definitions*, Madrid: UNWTO. doi: 10.18111/9789284420858
- World Tourism Organization. (2019b). *International tourism highlights*. 2019 Edition. Madrid: UNWTO. doi: 10.18111/9789284421152
- World Tourism Organization (2019c), *UNWTO Guidelines for Institutional Strengthening of Destination Management Organizations (DMOs) – Preparing DMOs for new challenges*. UNWTO, Madrid, doi: 10.18111/9789284420841
- Volgger, M. ve Pechlaner, H. (2014). “Requirements for destination management organizations in destination governance: Understanding DMO success”. *Tourism Management*, 41, 64-75.
- Yavuz, M.C. ve Karabağ, S.F. (2009). “Ulusal turizm tanıtımı ve pazarlama yönetimi örgütlenmesi: Türkiye için bir model önerisi”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 36, 113-130.
- Yeşiltaş, M. (Ed.). (2013). *Destinasyon yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Yusufoğlu Köroğlu, A., Gündoğdu, G. (2017). *Turizmde örgütlenme ve destinasyon yönetimi komisyonu raporu*. 3.Turizm Şurası (1-3 Kasım 2017) web sitesinden erişildi: https://turizmsurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/57384_turizmdeorgutlenmedestinasyon-yonetimikomisyoneraporu.pdf?0

Belediyecilik ve Turizm İlişkisi

Belediyelere Yönelik Öneriler

Emine Şardağı

Giriş

Turizm sektörü sadece ülkelerin değil, aynı zamanda ülke içindeki yöre, bölge ve şehirlerin kalkınmasının önemli araçlarından biridir. Günümüzde artık sadece ürünler ve hizmetlerin rekabeti değil, ülkeler ve şehirlerin de kendi içinde rekabet etme ve daha fazla turisti çekme çabası söz konusudur. Özellikle iletişim ve ulaşım imkânlarının artık daha kolay hâle gelmesiyle birlikte insanların yeni yerleri keşfetme isteği artmıştır. Bu durum turizm açısından ülkelerin, bölgelerin ya da şehirlerin cazibe merkezi hâline gelmesini sağlamıştır. İnsanların farklı yerler görme isteğinin artması, şehrin yönetiminden sorumlu belediyeler açısından daha fazla insanı şehre çekebilmek için neden yaratma ve şehir pazarlamasına yönelik çalışmaların önem kazanmasını beraberinde getirmiştir. Belediyeler, şehirlerin imajlarının oluşturulması, cazibelerinin artırılması, şehrin tanıtımı ve daha fazla kişiyi çekebilmesi böylelikle rekabet avantajı elde edebilmesinde önemli rol oynayan paydaşlardan biridir. Bu nedenle karar alma ve uygulama noktasında önemli bir konumda olan belediyelerin şehrin tercih edilmesine yönelik alternatifleri çoğaltması ve doğru şekilde planlama ve uygulamalar yapması gerekmektedir.

Yerel Yönetimler ve Turizm

Turizm sektörü, tüm dünya ülkeleri ve bölgeleri için maliyeti en düşük konumda olan ve kalkınmayı az bir çaba ile sağlayabilecek nadir sektörlerden biridir (Dede ve Güremen, 2010, s. 47). Keskin'e (2016) göre günümüzde turizm, *üretimi artırması, istihdam yaratması, döviz geliri sağlaması, gelir dağılımını iyileştirmesi gibi ekonomik etkileri yanında doğal çevrenin ve tarihî dokunun korunması, toplumsal barışa katkı yapması, günlük yaşama renk katması ve canlılık kazandırması* nedeniyle önem kazanan sektörler arasında yer almaktadır (s. 144). Yerel yönetimler bulundukları

Kaynakça

- Aksoy, T. (2011). Marka Şehirler Erişim Adresi: [http s:// www .tem elaksoy .c o m/marka-sehirler/](http://www.tem.elaksoy.com/marka-sehirler/)
- Altunbaş, H . (2007). Pazarlama iletişimi ve şehir pazarlaması “Şehirlerin Markalaşması”. *Selçuk İletişim*, 4 (4) , 156-162.
- Avcılar M. Y. ve Kara, E. (2015). Şehir markası kavramı ve marka şehir yaratma stratejilerine yönelik literatür incelemesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16(34), 76-94.
- Avraham, E.(2004).Media strategies for improving an unfavorable city image. *Cities*, 21(6), 471- 479.
- Baş vd., 2007). Türkiye’de yerel yönetimler ve turizm. Erişim Adresi <https://www.mevzuatdergisi.com/2007/11a/01.htm> (22.05.2021)
- Bennett, L. V. Ve Manoharan, A. P. (2017). The use of social media policies by US municipalities. *International Journal of Public Administration*, 40(4), 317-328.
- Benyon, D., Quigley, A., O’keefe, B. ve Riva, G. (2014). Presence and digital tourism. *AI & society*, 29(4), 521-529.
- Choi, S., Lehto, X. Y. ve Morrison, A. M. (2007). Destination image representation on the web: Content analysis of Macau travel related websites. *Tourism management*, 28(1), 118-129.
- Çalapkulu, Ç. ve Kızıldağ, K. (2021). Küresel mega marka şehir: Dubai’nin markalaşma süreci ve marka algısına yönelik araştırma. *The Journal of Social Science*, 5(9), 210-225.
- Dede, O. M. ve Güremen, L. (2010). Yerel yönetimlerin turizm sektörü içindeki önemi, rolleri ve görevleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 19(4), 77-91.
- de Oliveira Nunes, M. ve Mayer, V. F. (2014). Mobile technology, games and nature areas: The tourist perspective. *Tourism & Management Studies*, 10(1), 53-58.
- Doğan, M. ve Morkoç, D. K. (2015). Türkiye de yerel yönetimler ve turizm. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 24(4), 27-57.
- Dorcic, J., Komsic, J. ve Markovic, S. (2019). Mobile technologies and applications towards smart tourism–state of the art. *Tourism Review*, 74(1),82-103.
- Dragova, S., Petrovskaya, K. ve Egger, R. (2013). Measuring the perceived image of Lithuania through its destination management organization website. In *Information and Communication Technologies in Tourism 2014* (ss. 679-691). Springer, Cham.
- Ertas, M., Kaygalak, Ç. S. ve Kırlar, C. B. (2020). Şehir turizminde belediyelerin rolü: Büyükşehirlerin web sitelerinin incelenmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(2), 1076-1091.

- Eryılmaz B. ve Zengin B. (2013). *Destinasyon pazarlamasında web sitelerinin rolü ve önemi: Doğu Marmara Bölgesi için bir model önerisi*. B. Zengin (Ed.), Geçmişten günümüze Sakarya turizmine akademik bir bakış (s.289-304) içinde. Sakarya: Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Yayınları,
- Fritz, F., Susperregui, A. ve Linaza M. T. (2005). Enhancing cultural tourism experiences with augmented reality Technologies. The 6th International Symposium on Virtual Reality, Archaeology and Cultural Heritage VAST : 1-6.
- Giritlioğlu, İ. ve Avcıkurt, C . (2010). Şehirlerin turistik bir ürün olarak pazarlanması: Örnek şehirler ve Türkiye’deki şehirler üzerine önerilen (derlemeden oluşmuş bir uygulama). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (4) , 74-89
- Gurur veren şehir (t.y.). Erişim Adresi http://www.eskisehir.bel.tr/dosyalar/gurur_veren_sehir/tr.pdf
- Güçlü, A. (2017). Kentlerin markalaşmasında yerel yönetimlerin rolü: Fethiye Belediyesi si örneği. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 29(4).
- Gümüş, N. (2016). Usage of social media in city marketing: A research on 30 metropolitan municipalities in Turkey. *EMAJ: Emerging Markets Journal*, 6(2), 30-37.
- Gürses, F. ve Engin, M. (2016). Türkiye’de yerel yönetimlerde mobil devlet uygulamaları: Büyükşehir belediyeleri üzerine ampirik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 223-234.
- Hacıköylü, C.(2013). *Yerel yönetimler*. C. Hacıköylü, Ed. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Hankinson, G. (2004). The brand images of tourism destinations: A study of the saliency of organic images. *Journal of Product & Brand Management*. 13(1),6-14.
- Harman,S. ve Eyyüpoğlu, M.Z. (2020).Sosyal Medya’da Mardin İle İlgili Fotoğrafların Turistik Pazarlama Açısından İncelenmesi. *Interntional Journal of Mardin Studies*, 1(1), s. 7-29.
- Hjalager, A. M. (2015). 100 innovations that transformed tourism. *Journal of Travel Research*, 54(1), 3-21.
- Işık, M., Erdem, A. (2015). *Nasıl Marka Şehir Olunur?*. Konya: Eğitim.
- Jalilvand, M. R., Samiei, N., Dini, B. ve Manzari, P. Y. (2012). Examining the structural relationships of electronic word of mouth, destination image, tourist attitude toward destination and travel intention: *An integrated approach*. *Journal of Destination Marketing & Management*, 1(1-2), 134-143.
- Jung, T., Chung, N. ve Leue, M. C. (2015). The determinants of recommendations to use augmented reality technologies: The case of a Korean theme park. *Tourism management*, 49, 75-86.
- Keskin, A. (2016). Yerel Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü: Turizm Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(1),143-154.

- Kılıç, N. P. (2017). Artırılmış gerçeklik uygulamalarının halkla ilişkiler açısından olanak ve sınırlılıkları. *İletişim Araştırmaları*, 14(2) 15(1), 87-118.
- Kim, H. H. ve Law, R. (2015). Smartphones in tourism and hospitality marketing: A literature review. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 32(6), 692-711.
- Kozak, N., Kozak, M.A. ve Kozak, M. (2006). *Genel Turizm: İlkeler – Kavramlar*. (6. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık,
- Larsson, A. O. (2013). Bringing it all back home? Social media practices by Swedish municipalities. *European Journal of Communication*, 28(6), 681-695.
- Levkov, N. (2017). How Macedonian municipalities are using social media for public communication. *Annual of Faculty of Economics-Skopje*. 52, 199-211.
- Lu, J., Mao, Z., Wang, M. ve Hu, L. (2015). Goodbye maps, hello apps? Exploring the influential determinants of travel app adoption. *Current issues in Tourism*, 18(11), 1059-1079.
- Mardin turizminde 'artırılmış gerçeklik' dönemi (2018, 24 Eylül). Erişim Adresi https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/mardin-turizminde-artirilmis-gerceklik-d-onemi,84tvihj90SIWQVga0D8TA/Hb8QQk8qp0q_FGNul cT KsQ
- Mavnacıoğlu, K. (2015). *Kurumsal iletişimde sosyal medya yönetimi*. İstanbul: Beta.
- McCamley, C., Gilmore, A. ve McCartan-Quinn, D. (2012). *The role of destination marketing organisation in strategic marketing management for tourism*. Proceedings of the Academy of Marketing Conference 2012: Marketing: Catching the technology wave. Academy of Marketing.
- Milano, R., Baggio, R. ve Piattelli, R. (2011). The effects of online social media on tourism websites. *18th International Conference on Information, Technology and Travel & Tourism*, 26-28 January 2011, Innsbruck, Austria.
- Negiz, N. ve Akman E. (2011), Yerel Yönetimlerin Turizme Yönelik ve Turizmi Etkileyen Hizmetleri: Olması Gereken-Gerçekleşen Düzleminde Bir Değerlendirme. 1. Uluslararası 4. Ulusal Eğirdir Turizm Sempozyumu Bildiri Kitabı, 1-4 Aralık 2011, Eğirdir/Isparta
- Nunkoo, R. (2015). Tourism development and trust in local government. *Tourism Management*, 46, 623-634.
- Okazaki, S., Campo, S. ve Andreu, L. (2012). *Mobile marketing in tourism services*. R. H. Tsiotsou ve R. E. Goldsmith (Eds.), *Strategic marketing in tourism services* (ss. 339-357) içinde Bingley: Emerald
- Özsöz, F. M. (2018). Şehir pazarlamasında bir marka şehir olarak Eskişehir'in incelenmesi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 12-34.
- Pamuk, B. (2016). Marka şehir ve Gaziantep. Erişim Adresi: <https://www.avrupaolay.com/kose-yazisi/82/marka-sehir-gaziantep.html>

- Parapanos, D. ve Michopoulou, E. E. (2019). Understanding key motivations for using a hotel gamified application. Pesonen, J. ve Neidhardt, J.(Ed.). *Information and Communication Technologies in Tourism* (ss. 411-422) içinde. Switzerland : Springer.
- Pelit, E , Gökçe, Y . (2016). Belediyelerin Turizme Yönelik Faaliyetleri Yeterli Mi? Yerel Halkın Bakış Açısıyla Bir Değerlendirme (Afyonkarahisar ve Sandıklı Örneği) . *Verimlilik Dergisi* , (4) , 91-125.
- Pike, S. (2004). Destination marketing organizations. Elsevier: USA.
- Polat, D. (2014). Şehir pazarlaması, Dünya'daki ve Türkiye'deki gelişmeler ve karşılaşılan sorunlar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10 (1-2) , 231-260
- Popesku, J. (2014). Social media as a tool of destination marketing organisations. *Sinteza 2014-Impact of the Internet on Business Activities in Serbia and Worldwide*, 715-721.
- Sezgin, M. ve Kara, G. (2020). İzmir büyükşehir Belediye'sinin sosyal medya kullanımının turizm kapsamında incelenmesi: Instagram örneği. 5. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumunda sunulan bildiri, İzmir.
- Shone, M. C., Simmons, D. G. ve Dalziel, P. (2016). Evolving roles for local government in tourism development: a political economy perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 24(12), 1674-1690.
- Trihas, N., Perakakis, E., Venitourakis, M., Mastorakis, G. ve Kopanakis, I. (2013). Social media as a marketing tool for tourism destinations: The case of Greek municipalities. *Journal of Marketing Vistas*, 3(2), 38-48.
- Tosun, C. ve Bilim, Y. (2004). Şehirlerin turistik açıdan pazarlanması: Hatay örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 125-138.
- Ulucan, E. ve Demirkol, Ş. (2017). Marka şehirlerin tanıtım sitelerinin karşılaştırmalı analizi: Sostac® modeli kapsamında İstanbul için bir site önerisi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4(1), 294-307.
- Uyar, A. (2018). Marka şehir kavramı ve Türkiye ile Dünyadaki marka şehir çalışmaları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 467-479.
- Vargün, Ö. ve Nuhoglu, M. (2019). Kültürel Miras Eğitiminde Bilgi İletişim Teknolojilerinin Rolü ve Mobil Uygulamalar. *Unimuseum*, 2 (2), 45-53
- VR Mersin Ödüle Doymuyor (t.y.) Erişim Adresi: [https :// www .mersin .be l. Tr /engelsiz/haber/vr-mersin-odule-doymuyor](https://www.mersin.bel.tr/engelsiz/haber/vr-mersin-odule-doymuyor)
- VR Mersin Projesi (t.y.) VR Mersin Projesi Yeni Konsepti İle Hizmet Verecek. (2021,25 Mayıs). Erişim Adresi: [https:// www .mersin .bel .tr/ engelsiz/ haber/vr-mersin-projesi-yeni-konsepti-ile-hizmet-vercek](https://www.mersin.bel.tr/engelsiz/haber/vr-mersin-projesi-yeni-konsepti-ile-hizmet-vercek)
- UNWTO (1999). *Marketing tourism destinations online strategies for the information Age*. World Tourism Organization Business Council Publishing.

İletişim Perspektifinden Konaklama İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Uygulamaları

Yelda Özlem Kölgelir
Zeynep Tuğçe Çiftçibaş Güç

Giriş

Rekabetin yoğun olarak yaşandığı turizm sektöründe; işletmeler kârlılık hedeflerine ulaşabilmek ve pazardaki varlıklarını uzun vadeli kılabilmek için müşterilerine rekabet üstünlüğü sağlayabilecek nitelikte, farklı, yenilikçi ve kişisel ürünler sunmak durumundadır. Müşteri hakkında bilgi toplayarak işletmelere destek sağlayan bir pazarlama iletişimi aracı olan müşteri ilişkileri yönetimi (MİY), söz konusu nitelikli ürünlerin tespit edilmesinde, üretilmesinde, fiyatlandırılmasında, tutundurulmasında ve dağıtılmasında kullanılan önemli bir yöntemdir. Üstlendiği bu rol gereği işletmelere izleyebilecekleri stratejilere dair anahtar ipuçları veren ve daha çok hizmet sektöründe kendine yer bulan müşteri ilişkileri yönetimi, turizm sektöründe öncelikli olarak konaklama işletmelerinde uygulanmaya başlanmıştır. Müşterilerle uzun süreli ilişkiler kurmanın ve bu ilişkileri sadakate dönüştürmenin kârlılığın anahtarı olduğu günümüz pazar koşullarında; müşterilerin ne istediğinin/nasıl bir değişim gösterdiğinin yakından ve sürekli takip edilmesinin gerekliliği konaklama işletmelerini iletişim perspektifinden konuyu müşteri odaklı ele almaya ikna etmiştir. Böylece müşteriler, konaklama işletmeleri tarafından pazarlama iletişimi çabalarının merkezine oturtulmuş ve taraflar arasında kurulacak uzun vadeli ilişkilerin temeli MİY uygulamalarıyla atılmaya başlanmıştır. MİY uygulamaları konaklama işletmelerine daha kârlı müşterileri bulma, söz konusu kârlı müşterileri işletmeye kazandırma, çapraz satışlarla gelirlerini artırma, kazandığı müşterileri uzun süre elinde tutma gibi pek çok avantaj sağlamaktadır. Sözü edilen avantajlara, bir de konaklama işletmelerinin; MİY'in müşterileri ile yakın ilişkiler kurmalarını sağlayarak sadık müşteriler kazanmalarına ve böylece maliyetlerinin düşerken kârlılıklarının artacağına olan inancı eklenince uygulamanın vazgeçilmezliği her

arası somut farklılıkların giderek silikleştiği günümüz pazar koşullarında diğer tüm işletmeleri olduğu gibi konaklama işletmelerini de ayakta tutacak olan şey; odaklandığı müşterilere kişiye özel uygulamalarla seslenmek ve müşteri ilişkilerini zirveye taşımak olacaktır.

Bu çalışma, konaklama işletmelerinde müşteri ilişkileri yönetiminin teorik altyapısını ve uygulama örneklerini iletişim perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu değerlendirmeye; genelde turizm ve otelcilik sektörü, özelde ise konaklama işletmeleri yetkililerinin ve çalışanlarının MİY'in kavramsal çerçevesine ilişkin bilgi eksiklerinin giderilmesine ve kişiselleştirilmiş uygulamalar bağlamında da ufuklarının açılmasına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Aksaraylı, M. ve Özgen, I. (2010). Otel İşletmelerinin İnternet Tabanlı Müşteri İlişkilerinde "E-Posta Yönetimi" ve Türkiye'deki Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, Ege Akademik Bakış, 10 (2): 727-744.
- Aksatan, M ve Aktaş G (2012). Küçük konaklama işletmelerinde müşteri ilişkileri yönetimi: alaçatı örneği, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, cilt 23, sayı 2, güz: 233 – 247.
- Alipour, M. & Mohammadi, M.H.(2011). The effect of customer relationship management (CRM) on achieving competitive advantage of manufacturing tractor. Global Journal of Management and Business Research Volume 11 Issue 5 Version 1.0 April 2011, Type: Double Blind Peer Reviewed International Research Journal Publisher: Global Journals Inc. (USA).
- Alabay, N.M. (2007). Müşteri İlişkileri Yönetimi: Turizm Sektörü Üzerinde Bir Uygulama (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Alper, B. (2010). Müşteri ilişkileri yönetimi açısından şikâyetlerin yönetilmesi: otel işletmesi üzerine bir uygulama. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- Arabacı, B. (2013). Müşteri hizmetleri ve CRM. Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- Asaberel, Nana Yaw ve Doku, Vida (2013). Measuring Customer Relationship Management (CRM) in the Hospitality Industry of Some Selected Hotels in Accra, Ghana: The Role of Information and Communication Technologies (ICTs). International Journal of Application or Innovation in Engineering & Management (IJAIEM) Volume 2, Issue 3, March 2013.

- Aysuna, C. ve Gürdal, S. (2009). Müşteri ilişkileri yönetimi. Gürdal, S. (Editör). Benim Maaşımı Kim Ödüyor? Müşteri. İstanbul: Yaprak Yayın Dağıtım. 276-303.
- Bakırtaş H, Yılmaz, R.A., Özmen, M., Barış, G. (2019). Müşteri İlişkileri Yönetimi, Ed: Necdet Timur- Gülfidan Barış, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 300, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1954
- Barutçugil, İ. (2009). Müşteri bağlılığını yaratmak. [Http:// Www. Pazarlamamakaleleri.Com/Musteri-Baglilikini-Yaratmak/](http://www.Pazarlamamakaleleri.Com/Musteri-Baglilikini-Yaratmak/), Erişim Tarihi: 24.04.2021
- Bee, F. & Bee, R.(1997). Müşteri ilişkileri. İlkaynak Kültür ve sanat Ürünleri, Yönetim Dizisi, Ankara.
- Bilgili, B. (2019). Müşteri İlişkileri Yönetimi, Ed: Necdet Timur- Gülfidan Barış, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 300, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1954
- Blythe, J. (2001). Pazarlama ilkeleri. Çev: Yavuz Odabaşı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Bozkurt, İ. (2004). İletişim Odaklı Pazarlama Tüketiciden Müşteri Yaratmak, Mediat Yayınları, İstanbul.
- Bozok, D, Güven Ö. Z, Ceylan U (2014).Termal Konaklama İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi (Crm) Üzerine Bir Araştırma: Frigya Bölgesi Örneği, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 41. Sayı Temmuz 2014.
- Buttle, F. (2009). Customer relationship management. Burlington, MA: Elsevier.
- Buttle, F & Maklan, S. (2009). Customer Relationship Management: Concepts and Technologies, Second Edition, USA: Elsevier Publishing, [https:// www. researchgate.net/publication/290447911](https://www.researchgate.net/publication/290447911)
- Catalán, D.M. (2012). An overview to customer relationship management. Edited By Daniel Catalán-Matamoros, Advances In Customer RelationshipManagement
- Chen, I.J. & Popovich, K.(2003). Understanding customer relationship management(CRM) people, process and technology. Business Process Management. 9 (5), 672-688.
- Civelek, A.(2016). Konaklama işletmelerinde müşteri ilişkileri yönetiminin işletme performansına etkisi: 5 yıldızlı oteller üzerine bir uygulama. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi Yıl:2016 Cilt:19 Sayı:2 ss.233-253.
- Cömert, M. ve Sökmen A. (2017). Türkiye’de gastronomi turizmi: antalya’da konaklayan turistler üzerine bir araştırma. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/ Journal of Travel and Hospitality Management 14 (3), 2017, 6-26. Gönderim Tarihi: 24.10.2016 Kabul Tarihi: 15.03.2017
- Crockett, B. & Reed, K. (2003). The foundation of insight: three approaches to customer-centric understanding. The Ultimate CRM Handbook, McGraw-Hill, New York, NY.

- Croteau, A.M. & Li, Peter (2003). "Critical Success Factors of CRM Technological Initiatives", Canadian Journal of Administrative Sciences, Canada, Vol.20, Iss. 1, March 2003.
- Çakıcı, C. (1998). Otel işletmeciliğinde müşteri tatmin düzeylerinin değerlendirme formları kullanılarak belirlenmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 9, Türkçe-Eylül- Aralık
- Çelebi, O. (2013). Müşterinin kalbine yolculuk. Hayat Yayın Grubu, İstanbul
- Çeltek, E. (2013). Turizm işletmelerinde elektronik müşteri ilişkileri (E-MİY). Ed: Meryem Akoğlu Kozak, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Çınar, K (2017). Otel İşletmelerinde Yenilik Algısı ve Uygulamaları. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* • Mayıs 2017 • 9 (2) 37-50.
- Çullu Kaygısız, N. Ve Ardiç Yetiş, Ş. (2018). Küçük Ölçekli Konaklama İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi: Güzelyurt Örneği *Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Yıl: 2018 Cilt: 10 Sayı: 2 31-36.
- Demir, F. O ve Kırdar Y. .Müşteri ilişkileri yönetimi. *CRM Review of Social, Economic & Business Studies*, Vol.7/8, 293-308 293
- Demirci, M. K. (2008). İşletmecilik kuram ve uygulama. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Demirel, Y. (2007). Türk bankacılık sektöründe müşteri ilişkileri yönetimi'nin müşteri sadakati üzerine etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (13) 2007 / 1: 56-81.
- D'Innocenzo, Len Ve Jack Cullen (1999). Atak yöneticinin müşteri odaklı satış rehberi. Çev: E. Sabri Yarmalı, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Durna, U. ve Babür, S. (2012). Otel işletmelerinde yenilik uygulamaları. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 3/1 73-98.
- Ecer, F. ve Canitez, M. (2004). Pazarlama ilkeleri teori ve yaklaşımlar. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Emeksiz, M. (1996). Türkiye'de otel pazarlamasının son yıllardaki en önemli sorunu-türkiye•de resort otel işletmelerinde last minute satış sorunu ve çözüm önerileri. *Anatolia Dergisi*, Eylül - Aralık 1996 • 1 S
- E.W.T, N. (2005). Customer relationship management research (1992-20002). *Marketing Intelligence & Planning*. 23 (6), 582-605.
- Foss, B & Stone M. (2002). CRM in financial services a practical guide to making customer relationship management work. Kogan Page Limited, UK.
- Fox, J. J. (2004). Sihirbaz satıcı olmaya giden yol müşterileri kazanmanın ve elde tutmanın yolları. Çev: Derya Atakan, Nokta Yayıncılık, İstanbul.
- Gel, O. C. (2007). CRM yolculuğu. Sistem yayıncılık, İstanbul.
- Geller, L. K (2003) Karlı doğrudan pazarlama. Çev: Osman Cem Önerioy, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

- Gounaris, S. P., Tzempeklikos, N.A. And Chatzipanagiotou, K. (2007). The Relationship Of Customer- Perceived Value, Satisfaction, Loyalty And Behavioral Intentions. *Journal Of Relationship Marketing*. 6(1). 63-84.
- Gurung U., Nadda V., customer relationship management-a case study of four star hotels in London. ([https://journals.lpu.in/thrr/pdf/Customer %20Relationship%20Management%20%E2%80%9CA%20Case%20Study%20of%20Four%20Star%20Hotels%20in%20London%E2%80%9D.pdf](https://journals.lpu.in/thrr/pdf/Customer%20Relationship%20Management%20%E2%80%9CA%20Case%20Study%20of%20Four%20Star%20Hotels%20in%20London%E2%80%9D.pdf))
- Göksel A.B. ve Baytekin, E. P. (2007). Temel pazarlama bilgileri. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No:38, İzmir.
- Göksel A. B., Kocabaş F., Baytekin E. P. (2004). Sürdürülebilir rekabette müşteri ilişkileri yönetimi. Dönence Yayınları, İstanbul.
- Greenberg, P. (2001). CRM at the speed of light. Berkeley, Mcgraw-Hill.
- Güleş, H.K; Akgemci, T. ve Civelek, A. (2005). Stratejik Bir Rekabet Aracı Olarak Müşteri İlişkileri Yönetimi: Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama, Sü İibf Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9, 273-290.
- Gültekin, B. ve Kement Ü. (2018). Müşteri ilişkileri yönetimi temel kavramlar ve uygulamalar. Nobel yayınları, Ankara.
- Güneri Fırlar, B. ve Yeygel S. (2004), Sanal ortamda bütünlüklük pazarlama iletişimi. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No:29, İzmir.
- Hill, N. & Alexander, J. (2006). The handbook of customer satisfaction and loyalty measurement. England: Asghate Publishing Company.
- İslamoğlu, A.H. (2006). Pazarlama yönetimi. Beta Yayınları, İstanbul.
- Karafakioğlu, M. (2006). Pazarlama ilkeleri. Literatür Yayınları, İstanbul.
- Kaya M.C., Batman O., Türkay O.(2021). Otel İşletmelerinde Rekabet Üstünlüğü Sağlayan Kritik Başarı Faktörleri: Trabzon İlindeki 4 ve 5 Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi* 2021, 5(1): 346-364.
- Kırım A. (2001). Strateji ve bire-bir pazarlama CRM. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Koç E. (2013). Tüketici davranışı ve pazarlama stratejileri global ve yerel yaklaşım. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, S., Eser, Z., Öztürk S.A., Işın F.B. (2009). Pazarlama kavramlar-ilkeler, kararlar. siyasal kitapevi, ankara.
- Kotler, P. (1976). Pazarlama yönetim çözümleme planlama ve denetim. Cilt1 Çev: Yaman Erdal, Bilimsel Yayınlar Derneği
- Kotler, P. (2004). Soru ve cevaplarla günümüzde pazarlamanın temelleri. Çev: Ümit Şensoy, Optimist Yayınları, İstanbul.
- Kotler, P. (2000). Kotler ve pazarlama pazar yaratmak, pazar kazanmak ve pazara ege-men olmak. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

- Köker N. E. (2014). Halkla ilişkiler pazarlama değildir. Halkla ilişkiler ne değildir?. Der: Ayşen Temel Eğinli, Say Yayınları, İstanbul.
- Köseoğlu, Ö. (2006). Bilgi iletişim teknolojileri ve yansımaları. Ed: Z. Beril Akıncı Vural, Bölüm Adı: Bilgi İletişim Teknolojilerinin Pazarlamaya Etkisi, Nobel Yayınları, Ankara.
- Lin, Y. & Su Y. H.(2003). Strategic analysis of customer relationship management- a field study on hotel enterprises. TQM & Business Excellence. 14 (6), 715-731.
- Martin, W. B (1997). Müşteri hizmetlerinde kalite. Rota Yayınları, İstanbul.
- Mishra, A. & Mishra, D. (2009). Customer relationship management: implementation process perspective. Acta Polytechnica Hungarica, Vol. 6, No. 4, 2009, ss.83-99.
- Mohammed, Abdul Âlem ve Rashid, Basri bin (2012). Customer Relationship Management (CRM) in Hotel Industry: A framework Proposal on the Relationship Among CRM Dimensions, Marketing Capabilities, and Hotel Performance. International Review of Management and Marketing, Vol. 2, No.4, 2012, pp.220-230.
- Nguyen, T., Sherif, J & Newby, M. 2007. Strategies for successful CRM implementation. Information, Management & Computer Security. 15 (2): 102-115.
- Newell, F. (2004). CRM neden başarılı olmuyor bırakın ilişkiyi müşteriniz yönetsin. Çev: Osman Cem Önerioy, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Noone, M. Breffni-Kimes, E. Sheryl-Renaghan, M. Leo; "Integrating Customer Relationship Management and Revenue Management: A Hotel Perspective", Cornell University, New York, USA, February 2003.
- Odabaşı Y. (2015). Satışta ve pazarlamada müşteri ilişkileri yönetimi (CRM), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Odabaşı Y. ve Barış G. (2002). Tüketici davranışı. Mediacat Yayınları, İstanbul.
- Oyman M. (2003). Yeniçağın pazarlama iletişimi anlayışı olarak bütünleşik pazarlama iletişimi ve uygulama süreci, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Yayın No: 1, Antalya.
- Öçer, A. ve Bayuk, N. (2001). Müşteri memnuniyeti. Pazarlama Dünyası Dergisi, 15 (2), 26-29.
- Özgener, Ş. ve İraz, R. (2006). Customer relationship management in small-medium enterprises: the case of turkish tourism industry. Tourism Management 27 1356-1353.
- Özkan, P. (2004). Krallarla iletişimin incelikleri tüketici yüzyılında pazarlama. Mediacat Kitapları, İstanbul.
- Pavia N, Stipanovic C, Floričić T (2013). Sustainable development in increasing the competitiveness of hotel offer -case study ıstra county, tourism and southern and eastern europe. pp. 279-293, 2013,2nd International Scientific Conference Tourism in South East Europe 2013.

- Peppers, D. Birebir pazarlama. Capital Dergisi yayınları.
- Piccoli, Gabriele - O'Connor, Peter - Capaccioli, Claudio-Alvarez, Roy; Customer relationship management-a driver for change in the structure of the U.S. lodging industry. Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, Ithaca: Aug 2003, Vol. 44, Iss. 4.
- Richards, K. A. & Jones E. (2008). Customer relationship management: finding values drivers. Industrial Marketing Management. 37, Pp.120-130.
- Rigby D. Reichheld F., Scheffter P.(2006), Avoid the four perils of CRM, Harvard Business Review Online
- Rogers L.(1996). İlke ve yöntemleriyle pazarlama. Çev: Tanju Anapa, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Rona L.A., Mmm-mükemmel müşteri memnuniyeti kavramı. Done Yayınevi, İstanbul.
- Saydam, A. (2010). Eş ve müşteri nasıl kaybedilir?. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Schweisberger, John-Chattejee, Amitava (2002). Small hotels & customer relationship management. Hospitality Upgrade Magazine, March 2002.
- Scot, D. M. (2008). Pazarlama ve iletişimin yeni kuralları. Çev: Nazdir Özata, Mediacat yayınları, İstanbul.
- Sigala, M. (2005). Integrating customer relationship management in hotel operations: managerial and operational implications. International Journal Of Hospitality Management. 24, Pp: 391-413.
- Smith, J:B. & Colgate, M. (2007). Customer value creation: a practica framework. Journal Of Marketing Theory And Practice 15(1) , 7-23.
- Stringfellow A, Nie W., Bowen D. E. (2004). CRM: Profiting from Understanding Customer Needs. Business Horizons 47/5 September-October 2004 (45-52).
- Sofi, Shakeel Ahmad, Bhat, Shabir Majeed ve Rather, Javaid Ahmad (2013). Customer Relationship Management and Tourism Industry, Study of Correlation among Different Elements of CRM and Perceptual Differences of Domestic and Outside Tourists. International Journal of Applied Research & Studies Vol. II/ Issue 3/Mar, 2013/385.
- Songül, Y. (2013). Turizm Sektöründe Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Alanya'da Faaliyet Gösteren Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- Soyaslan, M.(2006). Müşteri ilişkileri yönetimi ve türkiye'deki oteller üzerine bir araştırma. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Soysal, S. (1996). Mağazacılık mükemmel müşteri hizmeti ve etkili satış teknikleri. Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Tek, Ö. B. (1999). Pazarlama ilkeleri global yönetsel yaklaşım türkiye uygulamaları. Beta yayınları, İstanbul.
- Tekin, M. (2010). Etkili pazarlama yöntemleri. Etap Yayınevi, İstanbul.
- Tekin, V.N. (2006). Pazarlama ilkeleri politikalar-stratejileri-taktikler. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Tokol, T. (2010). Pazarlama yönetimi. Dora basım Yayım Dağıtım, Bursa.
- Trout, J. ve Ries, A. (2007). Pazarlama savaşı. Çev: Ümit Şensoy, Optimist Yayınları, İstanbul.
- Trout, J. (2008). Pazarlamanın aşikâr olan sırları. Çev: Sibel Kaçamak, Mediacat Yayınları, İstanbul.
- Türker, A. ve Özeltin, G. (2010). Konaklama İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi: İzmir İli Örneği, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25, 81-104.
- Varinli, İ. (2006). Pazarlamada yeni yaklaşımlar. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Wa, Peter Li Kam A (2001). The critical success factors of customer relationship management (CRM) technological initiatives. Thesis in The John Molson School Of Business (Decision Sciences And Mıs), Canada.
- Wilde, S. (2011). Customer knowledge management improving customer relationship through knowledge application. Springer Heidelberg Dordrecht London New York
- Yereli, A. N.(2001). Müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) ve günümüz Türkiye’indeki yeri. Yönetim Ve Ekonomi Y L:2001 Cilt:7 Sayı:1, Manisa.
- Yurtseven, G. (2011). Müşteri İlişkileri Yönetiminin Müşteri Sadakatine Etkisi: Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yüksel, B. (2007). Müşteri değeri ve farklılaşma başarısı. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi Cilt:9 Sayı:4, Eylül 2007, Issn: 1303-2860.
- Yükselen, C. (2007). Pazarlama ilkeleri, yönetim-örnek olaylar. Detay yayıncılık, Ankara.
- Zablah, A.R., Bellenger, D.N., & Johnston, W.J. (2004). An evaluation of divergent perspectives on customer relationship management: towards a common understanding of an emerging phenomenon. Industrial Marketing Management, 33, Pp. 475b 489.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://www.airbnb.com.tr>
- <https://www.atsovizyon.org.tr/yeni-nesil-otelcilik-icin-100-yeni-trend/>
- <https://www.crystalhotels.com.tr/tr/blog/ehrin-yeni-heyecan--nirvana-cosmopolitan>
- <https://www.donanimhaber.com/star-wars-galactic-starcruiser-neler-sunacak--137207>
- <https://www.dunya.com/sektorler/hayvan-dostu-oteller-artiyor-haberi-627299>
- <https://www.enuygun.com/bilgi/herkesin-yasamasi-gereken-10-seyahat-deneyimi>
- <https://www.etstur.com/letsgo/turkiye-glamping-alanlari/>
- <https://www.gunlukevimi.net/tursab-ev-turizmi-komitesi/>
- <https://www.hisglobal.com.tr/blog/kurumsal-seyahatin-yeni-trendi-bleisure-nedir>
- <https://hoteltechreport.com>
- <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/turkiyenin-ilk-spor-oteli-13316638>
- <https://www.hurriyet.com.tr/kesfet/herkesin-pesinde-oldugu-trend-staycation-40575029>
- <https://lunapark.com.tr/co-living-otelcilik-sektore-yenilenen-soluk/>
- <https://www.luxurytraveleditor.com/2020/05/28/hometels/>
- <https://www.missafir.com/airbnb/>
- <https://www.neredekal.com/blog/doganin-kalbinde-bir-konaklama-deneyimi-karavan-oteller/>
- <https://www.neredekal.com/blog/bilinmesi-gereken-otel-konaklama-terimleri/>
- <https://www.nytmco.com/gelecekte-otelcilerin-izlemesi-gereken-100-trend/>
- <https://www.nytmco.com/gelecekte-otelcilerin-izlemesi-gereken-100-trend/+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>
- <https://www.ogusto.com/seyahat/yurtici/turkiyenin-en-iyi-glamping-rotalari>
- <https://tr.strephonsays.com/difference-between-hotel-and-motel>
- <https://www.saklivilla.com/tatil-kulturunde-yeni-trend-villa-tatili-2/>
- <https://www.turizmgunlugu.com/2020/04/18/seyahat-endustrisinde-musteri-deneyimini/>
- <https://www.turizmgunlugu.com/2020/04/02/otelcilik-sektorunu-etkileyecek-trendler/>
- <https://www.turizmebakis.com/medikal-turizm/>
- <https://www.turizmakuel.com/haber/dunyanin-ilk-e-spor-oteli-aciliyor>
- <https://turkfluencer.com/turizmde-influencer-marketing-etkisi/>
- <http://www.turksail.com/genel-haberler/15679-duenyan-n-10-fantastik-sualt-oteli>
- <https://www.uzakrota.com/disneyden-star-wars-hayranlarına-mujdeli-haber-star-wars-konseptli-bir-otel-mi/>
- <https://webrazzi.com/2020/11/25/evden-calismaya-farkli-bir-yaklasim-otelden-calisma/>
- <http://www.yasasinturizm.com/2011/03/otel-isletmeleri-sosyal-mediyay-nasl.html>
- <https://www.yolculukterapi.com/oteltrendleri/>
- <https://www.yolculukterapi.com/saglikli-yasam-seyahat-trendi/>

Etkinlik Yönetiminin Turizme Etkileri, Başarılı Etkinlik Yönetiminin Sırları

Oya Yıldırım

Giriş

Etkinlikler, destinasyonlar için önemli bir çekicilik unsuru ve başlı başına bir turistik ürün olarak kabul edilmekte ve düzenlendikleri ülke veya bölgelerin ekonomik kalkınmasına, tanıtım, pazarlama, destinasyonların markalaşması ve imaj geliştirme gibi pek çok açıdan önemli katkılar sağlamaktadır. Etkinlikler aynı zamanda ev sahibi topluluklar için kültür turizminin gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilmektedir (Raj, Walters ve Rashid, 2009, s. 2). Son yıllarda etkinliklerin sayısı, çeşitlilik ve popülerlik açısından muazzam bir büyüme içerisinde olduğu görülmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren turizm sektörü içerisinde etkinliklerin önemi artmış, etkinlikler en hızlı büyüyen turistik çekicilik unsurlarından biri hâline gelmiştir. Çok sayıda topluluk, ekonomik ve toplumsal kalkınma yararlarının yanı sıra, yerel halk için eğlence olanakları ve kültürel uğraşlar sağlaması nedeniyle de etkinlikleri geliştirmiş veya geliştirmeye devam etmektedir (Gürsoy, Kim ve Uysal, 2004, s. 171). Bu gelişmeler etkinliklerin yarattığı toplumsal, kültürel ve ekonomik etkileri görebilmek, gerçekleştiği kent, bölge veya ülkeye, aynı zamanda söz konusu bölgenin yerel halkına etkilerini ortaya koyabilmek ile ilgili olarak etkinlik turizmi kavramını ortaya çıkarmıştır. Etkinlik turizmi, sadece birkaç on yıl önce, turizm endüstrisinde yerleşmesine rağmen, daha sonraki süreçte muhteşem olarak nitelendirilebilecek bir büyüme göstermiştir (Getz, 2008, s. 403).

Etkinlik endüstrinin olağanüstü büyümesi, artan tüketici bilinci ve seçimele birleştğinde, gelecekte sürdürülebilir gelişme ve büyümeyi sağlamak için etkili bir şekilde yönetilmesini gerektirmektedir. Bir destinasyonun, ürünün veya hizmetin imajı; etkinliklerin başarısı veya başarısızlığı nedeniyle zenginleşebildiği gibi zarar da görebilmektedir (Yeoman, Robertson, Ali-Knight, Drummond ve McMahon-Beattie, 2004). Diğer bir ifadeyle, etkinlik endüstri-

Kaynakça

- Abbott, J. L. ve Geddie, M. W. (2001). Event and venue management: Minimizing liability through effective crowd management techniques. *Event Management*, 6, 259-270.
- Akay, R. A. (2014). Etkinlik yönetimi uygulamalarında yaratıcı rekabet ve sosyal medyanın entegrasyonu. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(4), 55-70.
- Arcodia, C. ve Barker, T. (2002, Temmuz). *A Review of web-based job advertisements for Australian event management positions*. L. Jago, M. Deery, R. Harris, A. M. Hede ve J. Allen (Ed.), *Events and place making proceedings of international event research conference held in Sydney (s.175-202)* içinde. Sydney: Australian Centre for Event Management.
- Arcodia, C. ve Reid, S. (2002, Temmuz). *Event management associations: Goal driven or adhoc planning?* L. Jago, M. Deery, R. Harris, A. M. Hede ve J. Allen (Ed.) *Events and place making proceedings of international event research conference held in Sydney (s. 442-478)* içinde. Sydney: Australian Centre for Event Management.
- Argan, M. (2007). *Eğlence pazarlaması*. Ankara: Detay yayıncılık.
- Argan, M. T. (2009). *Etkinlik yönetimi ve pazarlaması*. N. Basım ve M. Argan (Ed.), *Spor Yönetimi (s. 286-331)* içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Babacan, E. ve Göktaş, A. (2011). *Etkinlik yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Backman, K. F. (2018). Event management research: The focus today and in the future. *Tourism Management Perspectives*, 25, 169-171.
- Bowdin, G. A. J., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R. ve McDonnell, I. (2004). *Events management*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Brown, S. ve James, J. (2004). *Event design and management: Ritual sacrifice?* I. Yeoman, M. Robertson, J. Ali-Knight, S. Drummond, U. McMahon-Beattie (Ed.), *Festival and events management: An international arts and culture perspective (s.53-64)* içinde. USA: Elsevier.
- Can, E. (2015). Boş zaman, rekreasyon ve etkinlik turizmi ilişkisi. *İstanbul Journal of Social Sciences*, 10, 1-17.
- Canpolat, N. (2012). Halkla ilişkiler ve reklam ajanslarının hizmet alanları: Web sitelerine yönelik bir inceleme. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 95-106.
- Congcong, T. (2014). The study of festival tourism development of Shanghai. *International Journal of Business and Social Science*, 5(4), 52-58.
- Dashper, K. ve Fletcher, T. (2019). Don't call me an academic': Professional identity and struggles for legitimacy within the vocational field of events management higher education. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 25, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2019.100201>.

- Dashper, K., Ormerod, N., Fletcher, T., Lomax, D., Marvell, A. ve Bradley, A. (2020). Informed consumers? Students, choices and events management degrees. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 27, 1-12.
- Deery, M., Jago, L. ve Fredline, L. (2004). Sport tourism or event tourism: Are they one and the same? *Journal of Sport Tourism*, 9(3), 235-245.
- Derrett, R. (2004). Festivals, events and the destination. I. Yeoman, M. Robertson, J. Ali-Knight, S. Drummond, U. McMahon-Beattie (Ed.), *Festival and events management: An international arts and culture perspective* (s.32-50) içinde. USA: Elsevier.
- Foley, M., McGillivray, D. ve McPherson, G. (2012). *Event policy from theory to strategy*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Formica, S. (1998). The development of festivals and special events studies. *Festival Management and Event Tourism*, 5(3), 131-137.
- Getz, D. (1993). Corporate culture in non-profit festival organizations: Concepts and potential applications. *Festival Management and Event Tourism*, 1(1), 11-17.
- Getz, D. (1997). *Event management & event tourism*. New York: Cognizant Communication Corporation.
- Getz, D. (2007). *Event studies: Theory, research and policy for planned events*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Getz, D. (2008). Event tourism: Definition, evolution and research. *Tourism Management*, 29, 403-428.
- Getz, D. (2010). The nature and scope of festival studies. *International Journal of Event Management Research*, 5(1), 1-47.
- Getz, D. ve Page, S. J. (2016). Progress and prospects for event tourism research. *Tourism Management*, 52, 593-631.
- Goldblatt, J. (2005). *Special events: Event leadership for a new world*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Göksu, N. F. (2015). *Etkinlik Yönetimi*. Yayımlanmamış ders notu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. Erişim adresi: http://auzeftap.istanbul.edu.tr/kitap/halklailiskilervetanitimlt_ue/etkinlikyonetimi.pdf
- Gürsoy, D., Kim, K. ve Uysal, M. (2004). Perceived impacts of festivals and special events by organizers: An extension and validation. *Tourism Management*, 25(2), 171-181.
- Hede, A. M., Jago, L. ve Deery, M. (2003). An agenda for special event research: Lessons from the past and directions for the future. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 10, 1-14.
- İnan, E. ve Ölçer, C. (2010). Büyük ölçekli etkinlik yönetiminde e-pazarlama çalışmaları: İstanbul Avrupa Kültür Başkenti örneği. *Erciyes İletişim*, 7-15.

- Jago, L., Chalip, L., Brown, G., Mules, T. ve Ali, S. (2002). *The role of events in helping to brand a destination*. L. Jago, M. Deery, R. Harris, A. M. Hede ve J. Allen (Ed.) Events and place making proceedings of international event research conference held in Sydney (s. 111-143) içinde. Sydney: Australian Centre for Event Management.
- Jeong, G. H. ve Faulkner, B. (1996). Resident perceptions of mega-event impacts: The Taejon international exposition case. *Festival Management & Event Tourism*, 4(1), 3-11.
- Kim, Y., Lin, P. M. C. ve Qiu, H. (2015). Experiential learning: Being a real-event planner. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 15(4), 382-401.
- Mallen, C. ve Adams, L. J. (2008). *Traditional and niche sport, recreation and tourism events*. C. Mallen ve L. J. Adams (Ed.), Sport, Recreation and Tourism Event Management: Theoretical and Practical Dimensions (s. 1-8) içinde. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- McDonnell, I., O'Toole, W. ve Allen, J. (1999). *Festival and special event management*. Brisbane : John Wiley & Sons.
- Mihalik, B. ve Wing-Vogelbacher, A. (1992). Travelling art expositions as a tourism event: A market research analysis for Ramesses the Great. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 1(3), 25-41.
- Milton, S., Keen, C., Johnson, L. ve Keen, E. (2012). *Service blueprints in fuzzy contexts with many customers: A case study*. R. Harris, K. Schlenker, C. Foley ve D. Edwards (Ed.), Australian Event Symposium 2012 (s. 18-20) içinde. Sydney: Australian Centre for Event Management, University of Technology.
- Peters M. ve Pikkemaat M. (2005). The management of city events: The case of Bergsilvester in Innsbruck, Austria. *Event Management*, 9(3), 147-153.
- Picard, D. ve Robinson, M. (Ed.). (2006). *Festivals, tourism and social change: Remaking worlds*. Clevedon: Channel View.
- Raj, R., Walters, P. ve Rashid, T. (2009). *Events management: An integrated and practical approach*. London: SAGE Publications Ltd.
- Reid, S. ve Arcodia, C. (2002, Temmuz). *Understanding the role of the stakeholder in event management*. L. Jago, M. Deery, R. Harris, A. M. Hede ve J. Allen (Ed.), Events and place making proceedings of international event research conference held in Sydney (s. 479-515) içinde. Sydney: Australian Centre for Event Management.
- Richards, G. ve Palmer, R. (2010). *Eventful cities: Cultural management and urban revitalisation*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Rose, A. K. ve Spiegel, M. M. (2011). The olympic effect. *The Economic Journal*, 121(553), 652-677.
- Salem, G., Jones, E. ve Morgan, N. (2004). *An overview of events management*. I. Yeoman, M. Robertson, J. Ali-Knight, S. Drummond, U. McMahon-Beattie (Ed.), Festival

- and events management: An international arts and culture perspective (s.14-31) içinde. USA: Elsevier.
- Shone, A. ve Parry, B. (2004). *Successful event management. A practical handbook*. London: Thomson Learning.
- Stein, A. ve Evans, B. (2009). *An introduction to the entertainment industry*. New York: Peter Lang.
- Thomas, R. ve Wood, E. (2004) Event-based tourism: A survey of local authority strategies in the UK. *Local Governance*, 29(2), 127-136.
- Timur, M. N., Çevik, S. ve Kıyık Kıcı, G. (2014). Etkinlik turizmi: kültür başkenti etkinliklerinin başarı unsurları üzerine bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 56-83.
- Van der Wagen, L. (2005). *Event Management for tourism, cultural, business and sporting events*. New South Wales: Pearson Education.
- Wood, E. (2005). Measuring the economic and social impacts of local authority events. *International Journal of Public Sector Management*, 18(1), 37-53.
- Yeoman, I., Robertson, M., Ali-Knight, J., Drummond, S. ve McMahon-Beattie, U. (2004). *Festival and events management: An international arts and culture perspective*. USA: Elsevier.
- Yıldırım, O., Karaca, O. B. ve Çakıcı, A. C. (2016). Yerel Halkın Adana-Uluslararası Portakal Çiçeği Karnavalı'na Yönelik Algı ve Memnuniyetleri Üzerine Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 13(2), 50-68.
- Yolal, M. (2017). Türkiye'nin etkinlik turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 35-51.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2020). Etkinlik yönetimi. Erişim adresi: <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-anasayfa.php>
- <https://www.turizmgunlugu.com/2018/04/18/2017-yilinda-turkiyede-27-bin-etkinlik-duzenlendi/>

Turizmde Gündem Yönetimi, İletişim Perspektifinden Bir Bakış ve Öneriler

Z. Beril Akıncı Vural
Onur Çataler

Giriş

Çağımız kelebek etkisinin yoğun yaşandığı bir çağdır. “Almanya’da bir kelebeğin kanat çırpması, Japonya’da tsunamiye neden olur.” şeklinde basitçe açıklayabileceğimiz bu kavram, hayatımızı etkileyen tüm alanlarda kendisini göstermektedir. Örneğin dünyanın az gelişmiş bir ülkesindeki terör saldırısı petrol fiyatlarını arttırabilir. Bu artış otomotivden tekstile kadar pek çok sektörde ekonomik dalgalanmaya sebep olabilir. Kısacası hayatımızı değiştirecek durumlara yol açabilir.

Turizm, gündem değişikliklerinden ve ani ortaya çıkan krizlerden en çabuk ve en çok etkilenen sektörlerin başında gelir. İki ülke arasındaki problemli ilişki, bir ülkenin ekonomik darboğaza girmesi, bir yerde terör saldırısının olması, ani çıkan doğal afet ve salgın gibi olgular ve hatta bir yerin belirli kişiler tarafından moda kabul edilmesi vs. şeklinde çeşitlendirebileceğimiz gündem değişiklikleri turizm sektörünü bambaşka konuma getirebilir.

Gündem değişiklikleri turizmi hem olumlu hem de olumsuz yönlerden etkilemektedir. Bir destinasyonun turistler tarafından yavaş yavaş tanınmaya başlaması ve oraya yapılan yatırımların hızlanması gündemin olumlu yönde değişmesine bağlanabilirken (örneğin bir yerin moda olması), bir yerde herhangi bir krizin baş göstermesi gündemin olumsuz yönde değişmesine ve dolayısıyla turizmin de olumsuz bir yöne seyretnesine neden olmaktadır.

Gündem değişiklikleri kendiliğinden olabileceği gibi, kamu ve özel sektör, medya ve siyasi organların planlı hareketlerinden de kaynaklanabilir. Gündemin istenilen seviyeye çekilmesi ya da manipüle edilmesi yoluyla hedef kitlede istenilen davranışların gösterilmesi sağlanabilir. Turizm için de bu du-

Kaynakça

- Arrington C.B, Saway R.N (1984). Managing Public Affairs: Issue management in an Uncertain Environment. *California Management Review*, 149
- Atabek, Nejdet (1998). Gündem Belirleme Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Dergisi*, 7
- Aymankuy, Ş. (2001). Turizm Sektöründe Kriz Yönetimi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ba-unsobed/issue/50350/652114>.
- Bayram, Yavuz (2017). Gençlerin Siyaset Gündemi Konularına Yaklaşımı ve Medya Kullanım Alışkanlıklarının Belirlenmesi: 15 Temmuz Darbe Girişimi Örnek Olayı. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(3)
- Bir, Çisil Sohodol (2012). Konu Yönetimi Sürecinde İletişim ve Halkla İlişkiler. *İletişim Fakültesi Dergisi*, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul
- Broom, G. (1994). *Using Research in Public Relations: Applications to Program Management*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Cereci, Sedat (2001). Gündem Oluşturmada Medyanın Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, 2001
- Çeti, B. ve Ünlüönen, K. (2019). Salgın Hastalıklar Sebebiyle Oluşan Krizlerin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2)
- Çetin, Muharrem ve Bel, Arif (2014). Geleneksel Medya Gündeminin Belirlenmesinde Sosyal Medyanın Rolü. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 38
- Diñçer, Müjde Ker (1998). *Lobicilik*, Alfa Yayınları, İstanbul
- González-Bailón, Sandra, Banchs, E. Rafael ve Kaltenbrunner, Andreas (2012). Emotions, Public Opinion, and U.S. Presidential Approval Rates: A 5-year Analysis of Online Political Discussions. *Human Communication Research*, 38
- Guo, Lei (2012). The Application of Social Network Analysis in Agenda Setting Research: A Methodological Exploration. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 56(4)
- Güngör, Nazife (2013). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Siyasal Kitabevi, Ankara
- Hamidovic, H. (2012). An Introduction to Crisis Management, *ISACA Journal*, 5, Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/254864017>.
- Heath, R. L. (1997). *Strategic Issue Management*, New York: McGraw Hill Com
- Heath, R.L.& Cousino K.R. (1990). Issue Management: End of First Decade Progress Report. *Public Relations Review*, 16
- Holmgren, F. ve Johansson, K. R. (2015). Crisis Management-The Nature of Managing Crises (Unpublished Master's Thesis in Business Administration). *The Journal of Jönköping University, Jönköping International Business School*, Småland-Sweden
- Jeffres, Leo W. (1986). *Mass Media Processes and Effects*, Prospect Height, Waveland Press Inc.

- Jessop, B. (1999). Reflections on Globalisation and Its (il)Logic(s). (Ed.) In K. Olds, P. Dicken, P. F. Kelly, L. Kong, ve H. W. Yeung, *Globalisation and the Asia-Pacific: Contested Territories* (s. 19-38) içinde, London: Routledge
- Jull, James (2001). *Medya, İletişim, Kültür*, Vadi Yayınları, İstanbul
- Kamanlioğlu, Ebru Belkıs, Göztaş, Aylin (2010, Şubat). *Politik Gündem Odağında Halkla İlişkiler ve Gündem Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Lai, I. K. W. ve Wong, J. W. C. (2020). Comparing Crisis Management Practices in the Hotel Industry Between Initial and Pandemic Stages of COVID-19. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(10)
- Melek, Gizem (2017). A Study on Hürriyet and Twitter Within the Framework of Intermedia Agenda-Setting. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 44
- Mutlu, Erol (1995). *İletişim Sözlüğü*, Ark Yayınevi, 2. Baskı, Ankara
- Narmanlioğlu, Haldun (2016). İnternet Haber Sitelerinde Eşik Bekçiliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 153- 168
- Özgener, Şevki, Global Ölçekte Değer Yaratan Bilgi Yönetimi Stratejileri. Erişim adresi: http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=146
- Püsküllüoğlu, Ali (1997). *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, Ankara
- Regester , M. & Larkin J. (2002). *Risk Issues and Crisis Management*, New York: Kogan Page
- Ritchie, B. W. (2004). Chaos, Crises and Disasters: A Strategic Approach to Crisis Management in the Tourism Industry. *Tourism Management*, 25
- Santana, G. (2004). Crisis Management and Tourism: Beyond the Rhetoric. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 15(4)
- Sapriel, C. (2003). Effective Crisis Management: Tools and Best Practice for the New Millennium. *Journal of Communication Management*, 7(4)
- Sausmarez, N. (2004). Crisis Management for the Tourism Sector: Preliminary Considerations in Policy Development. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 1(2)
- Severin, J. Werner ve Tankard, W. James (1994). *İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*, (Ali Atıf Bir ve N. Serdar Sever, çev.), Kibele Sanat Merkezi, Eskişehir
- Taş, Neslihan Özmelek (2019). Gündem Belirleme ve Sosyal Medya Üzerine Betimsel Bir Yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı 67
- Terkan, Banu (2005). *Gündem Belirleme: Medya ve Siyasal Gündem Üzerine Bir Çalışma*, Tablet Yayınları, Konya
- Tucker, A. & Trumpfheller B. (1993). Building an Issues Management System. *Public Relations Journal*, 49
- Tucker, K., Broom, G. & Caywood, C. (1998). Managing Issues Acts as Bridge to Strategic Planning. *Public Relations Journal*, 49(11)

- Türk, Prof. Dr. Mehmet Sezai (2018). Halkla İlişkilerde Proaktif Yaklaşım: Konu-Gündem Yönetimi. *Akademik Bakış Dergisi*, ICT Medya, Ankara
- Weaver, H. David (1999). Medya Gündem Kurması ve Kamuoyu: Bir Bağlantı Var Mı?. Çev: Zülfikar Damlapınar, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(1)
- Welbers, Kasper, Van Atteveldt, Wouter, Kleinnijenhuis, Jan ve Ruigrok, Nel (2018). A Gatekeeper among Gatekeepers. *Journalism Studies*, 19(3)
- Yüksel, Erkan (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Çizgi Kitabevi, Konya
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11479/turkiye39de-saglik-turizmine-yonelik-yapilan-calismalar-.html>

Turizm Alanında Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları ve Çevrim İçi Etkileşim İlişkisine Yönelik Bir Değerlendirme

Sevilay Ulaş

Giriş

Gündelik yaşam pratiklerinde olduğu gibi kurumsal boyutta da iletişim unsurunun varlığı ve gerekliliği yadsınamaz. Değişen ve gelişen yaşam biçimleri, pazar-rekabet koşulları, iletişim araç ve ortamları, hedef kitle/takipçi iletişim süreçleri gibi unsurların da yaşam pratiklerinin değişime uğradığından söz etmek mümkündür. Bu denli değişim ve gelişmenin yaşandığı süreçte etkin bir kurum/sektör-hedef kitle/ziyaretçi iletişim araç ve ortamı önem taşımaktadır. Bu noktada geliştirilen ve bu süreçte yer alan teknolojik uygulamalar bulunmaktadır. Bunlardan biri olan artırılmış gerçeklik uygulama pratiklerinin iletişim, sağlık, eğitim, tıp, turizm gibi birçok farklı ve etkileşimli alanda yer aldığı görülmektedir. Bu iletişim ortamında ilgili uygulama kadar bir unsur daha önem taşımaktadır. Etkin ve sürdürülebilir bir iletişim olanağı yaratan çevrim içi etkileşim unsurunun varlığından söz etmek mümkündür. Dolayısıyla artırılmış gerçeklik uygulama pratiklerinde bir bileşen, amaç, sonuç olarak çevrim içi etkileşim karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, turizm alanında artırılmış gerçeklik uygulama pratikleri çerçevesinde hedef kitle/takipçiler ile sağlanan çevrim içi etkileşim ilişkisinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Söz konusu çalışmada, turizm alanında artırılmış gerçeklik uygulamalarına ve çevrim içi etkileşim unsuruna yönelik literatür bilgisi ve uygulama pratikleri yer almaktadır. Güncel uygulama pratiklerine yönelik değerlendirmeler ışığında özellikle profesyonel yaşama yönelik önerilere yer verilecektir.

Kaynakça

- Akkoç, İ.T., & Coşkun, E. (2019). Artırılmış Gerçeklik Teknolojisinin Müzecilik Faaliyetlerine Uygulanması: Eskişehir’de Modern Müze Ziyaretçilerine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(4), 2513-2535.
- Akkuş, G., & Akkuş, Ç. (2017). Artırılmış Gerçekliğin Akış Deneyimine Etkisi: Hatay Arkeoloji Müzesi Örneği. *Futourism*, 1387-1394.
- Akkuş, G. & Akkuş, Ç. (2018). Tarihi Turistik Alanlarda Kullanılan Mobil Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(1), 83-104.
- Altınpulluk, H., & Kesim, M. (2015). Geçmişten günümüze artırılmış gerçeklik uygulamalarında gerçekleşen paradigma değişimleri. *Akademik Bilişim Kongresi*, 1-8.
- Aylan, F.K., & Aylan, S. (2020). Sanal Gerçeklik ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Rekreatif Faaliyetlere Yansıması: Dijital Rekreasyon. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2746-2760.
- Aytekin, P., Yakın, V., & Çelik, B.H. (2019). Artırılmış Gerçeklik Teknolojisinin Pazarlamadaki Yeri. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 10(39), 87-117.
- Azuma, R.T. (1997). A survey of augmented reality. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 6, 355-385.
- Azuma, R.T. (1999). Mixed reality: Merging real and virtual worlds. In *The Challenge of Making Augmented Reality Work Outdoors*, (p. 379-390). Ohmsha/Springer, Tokyo/New York.
- Bağcı, E., & İçöz, O. (2019). Z ve Alfa Kuşağı ile Dijitalleşen Turizm. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 232-256.
- Bilici, F., & Özdemir, E. (2019). Tüketicilerin Artırılmış Gerçeklik Teknolojilerini Kullanmaya Yönelik Tutum ve Niyeti Üzerine Bir Araştırma. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(5), 2011-2033.
- Bogomolov, V. (2019). Top 5 Ideas How To Use AR in Tourism. Erişim Yeri: <https://www.hospitalitynet.org/opinion/4092421.html>. Erişim Tarihi: 28.07.2021
- Cankül, C., Doğan, A., & Sönmez, B. (2018). Yiyecek-İçecek İşletmelerinde İnovasyon ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10, 576-591.
- Demirer, V. & Erbaş, Ç. (2015). Mobil Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının İncelenmesi ve Eğitimsel Açidan Değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2015; 11(3): 802-813.

- Demirezen, B. (2019). Artırılmış Gerçeklik ve Sanal Gerçeklik Teknolojisinin Turizm Sektöründe Kullanılabilirliği Üzerine Bir Literatür Taraması. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-26.
- Harrigan, P., Evers, U., Miles, M.P., & Daly, T. (2017). Customer Engagement with Tourism Social Media Brands. *Tourism Management*, 59, 597-609.
- Ho, C-I., Lin, M-H., & Chen, H-M. (2012). Web Users' Behavioural Patterns of Tourism Information Search: From Online to Offline. *Tourism Management*, 33, 1468-1482.
- İçten, T., & Bal, G. (2017). Artırılmış Gerçeklik Üzerine Son Gelişmelerin ve Uygulamaların İncelenmesi. *Gazi University Journal of Science Part C: Design and Technology*, 5(2), 111-136
- Javornik, A. (2016). Augmented Reality: Research Agenda for Studying the Impact of Its Media Characteristics on Consumer Behaviour. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 30, 252-261.
- Kabadayı, M. (2020). Otel İşletmelerinde Sanal Gerçeklik ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*. 17(3), 2020, 464-479.
- Marr, B. (2021). The Amazing Ways VR and AR Are Transforming The Travel Industry. Erişim Yeri: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2021/04/12/the-amazing-ways-vr-and-ar-are-transforming-the-travel-industry/?sh=1249316c36e0>. Erişim Tarihi: 28.07.2021
- Milgram, P., & Kishino, F.A. (1994). A Taxonomy of Mixed Reality Visual Displays. *IEICE Transactions on Information Systems*, E77-D(12): 1321-1329.
- Mollen, A. & Wilson, H. (2010). Engagement, Telepresence and Interactivity in Online Consumer Experience: Reconciling Scholastic and Managerial Perspectives. *Journal of Business Research*, 63, 919-925.
- Özbek, T.Ö. & Ünüsan, Ç. (2018). Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Destinasyon Pazarlamasında İncelenmesi: Seyahat Acentaları ile İlgili Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(59), 1033-1047.
- Özgüneş, R.E., & Bozok, D. (2017). Turizm Sektörünün Sanal Rakibi (Mi?): Artırılmış Gerçeklik. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2, 146-160.
- Palumbo, F., Dominici, G., & Basile, G. (2013). Designing a Mobile App for Museums According To The Drivers of Visitor Satisfaction. *Recent Advances in Business Management and Marketing*, 159- 166.
- Rather, R.A. (2020) Customer Experience and Engagement in Tourism Destinations: the Experiential Marketing Perspective. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 37(1): 15-32.

- Sertalp, E. (2017). Müzelerin Tanıtım Kitaplarında Artırılmış Gerçeklik (AG) Teknolojisi Kullanımı. *Ankara Anadolu Sanat Yazıları*, 36: 107-120.
- So, K.K.F., King, C., & Sparks, B. Customer Engagement with Tourism Brands: Scale Development and Validation. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 38(3), 304-329.
- Somyürek, S. (2014). Öğrenme Sürecinde Z Kuşağının Dikkatini Çekme: Artırılmış Gerçeklik. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 4, 63-80.
- Sucaklı, G., & Güzel, T. (2020). Müze Turizminde Artırılmış Gerçeklik Teknolojisi Uygulamaları; Dünya ve Türkiye Örnekleri. *Journal of Tourism Research Institute*, 2020, 1(2), 71-82.
- Şalk, S. & Köroğlu, Ö. (2020). Turist Rehberlerinin Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarına Yönelik Algılarının Belirlenmesi. *Journal of Yasar University*, 2020, 15(58), 313-328.
- Thinkdigital.travel. (2013). *Augmented Reality in Tourism 10 Unique Applications Explained*. Erişim Yeri: <https://thinkdigital.travel/wp-content/uploads/2013/04/10-AR-Best-Practices-in-Tourism.pdf>. Erişim Tarihi: 28.07.2021
- Uğur, İ. & Apaydın, Ş.C. (2014). Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Reklam Beğeni Düzeyindeki Rolü. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 9(4), 145-156.
- Ulaş, S. (2020). Augmented Reality in Luxury Brand Communication in the Digital Transformation Process: L'Oreal example. *OPUS-International Journal of Society Researches*, 15(21), 12-33.
- Ulaş, S. (2020). Marka İletişiminde Sosyal Medya ve Çevrimiçi Etkileşim (Online Engagement) İlişkisi: Limasol Türk Kooperatif Bankası Örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 274-285.
- Ulaş, S. (2021). *The Role of Augmented Reality on Public Relations and Advertising*. Pensilvanya: IGI Global.
- Yerden, N.K., Değerli, B., Uydacı, M., & Tuncay, İ.E. (2020). Deneyimsel Pazarlamada Gastronomi Turizmi Açısından Artırılmış Gerçeklik Uygulaması Kullanımının Deneyim Değeri Üzerine Etkisi: Artırılmış Gerçeklik Menü Uygulaması Üzerine Bir Araştırma. *Beykoz Akademi Dergisi*, 8(1), 174-193.

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ULUSLARARASI LAŞMASI:

GİRİŞİMCİLİK VE NETWORK BAĞLANTILARININ ROLÜ

Dr. Yusuf Çukurçayır

**KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN
ULUSLARARASILAŞMASI: GİRİŞİMCİLİK VE NETWORK
BAĞLANTILARININ ROLÜ**

Dr. Yusuf Çukurçayır

Yayın No.: 1129

ISBN: 978-625-433-616-4

E-ISBN: 978-625-433-617-1

Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Bu kitap Doktora tezinden türetilmiştir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezin -suleyman@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çukurçayır, Yusuf.

**Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararasılaşması:
Girişimcilik ve Network Bağlantılarının Rolü**

1. Basım, XIV + 164 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var,
dizin yok.

ISBN: 978-625-433-616-4

E-ISBN: 978-625-433-617-1

1. Uluslararasılaşma 2. Girişimcilik
3. Network Bağlantıları 4. KOBİ

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,
Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
TABLO LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii

1.BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMA ARKA PLANI	1
1.2. AMAÇLAR VE ARAŞTIRMA SORULARI	3
1.3. KİTABIN ÇALIŞMA ALANINA KATKILARI VE KONUMU	4
1.4. ARAŞTIRMA TASARIMI VE TEORİK ÇERÇEVE.....	5
1.5. ANAHTAR TERİMLER VE TANIMLAR.....	6

2.BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI	11
2.1. GİRİŞ	11
2.2. KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER (KOBİ'LER)	11
2.2.1. KOBİ Tanımı:	11
2.2.2. Türkiye’de KOBİ’ler	13
2.3. ULUSLARARASILAŞMA	14
2.4. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN ULUSLARARASILAŞMASINA ANA AKIM TEORİK BAKIŞ AÇILARI.....	15
2.4.1. İçselleştirme Teorisi.....	16
2.4.2. Uluslararasılaşmaya İşlem Maliyeti Yaklaşımı.....	16
2.4.3. Tekelci Avantaj Teorisi.....	17
2.4.4. Eklektik Paradigma	17
2.5. KOBİ ULUSLARARASILAŞMASI ÜZERİNE TEORİK BAKIŞ AÇILARI	19
2.5.1. Aşamalı Uluslararasılaşma Modelleri	19
2.5.2. Hızlı Uluslararasılaşma Modelleri	24
2.5.3. Uluslararasılaşmaya Network (Ağ) Yaklaşımı	27
2.5.4. Sosyal Network Teorisi.....	32
2.5.5. Uluslararası Girişimcilik Görüşü	43
2.5.6. Kaynak Temelli Yaklaşım	46

2.6. KOBİLERİN ULUSLARARASILAŞMASI	
ÜZERİNE MEVCUT ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ	50
2.6.1. Yükselen Ülkelerde KOBİ'lerin Uluslararasılaşması	51
2.7. GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ VE ULUSLARARASILAŞMA	52
2.7.1. Yenilikçilik	54
2.7.2. Risk alma	55
2.7.3. Proaktiflik	56
2.8. ULUSLARARASILAŞMA DERECEŚİ	57
2.9. SONUÇ	64

3.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE HİPOTEZ GELİŞİMİ

3.1. GİRİŞ	65
3.2. TEORİK ARKA PLAN	65
3.2.1. Anahtar Araştırma Alanları	65
3.2.2. Anahtar Teorik Bakış Açılırları	66
3.3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	67
3.3.1. Yükselen Ülkelerdeki KOBİ'lerin Uluslararasılaşması: Girişimcilik Eğiliminin ve Network Bağlantılarının Rolü	67
3.4. HİPOTEZ GELİŞİMİ	69
3.4.1. Girişimcilik Eğilimi ve Firma Uluslararasılaşması	70
3.4.2. Girişimcilik Eğilimi ve Network Bağlantıları	71
3.4.3. Network Bağlantıları ve KOBİ'lerin Uluslararasılaşması	72
3.4.4. Networklerin Girişimcilik Eğilimi ve Firmaların Uluslararasılaşma İlişkilerindeki Aracılık Görevi	77
3.4.5. Hipotezlerin Özeti	80
3.5. SONUÇ	80

4.BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

4.1. GİRİŞ	81
4.2. ARAŞTIRMA STRATEJİSİ	81
4.3. ARAŞTIRMA DİZAYNI	83
4.3.1. Örnek ve Veri Toplama	83
4.3.2. Anket Geliştirme	85
4.3.3. Örneklem Özellikleri	86
4.4. DEĞİŞKENLERİN İŞLENEBİLİR HÂLE GETİRİLMESİ	87

4.4.1. Girişimcilik Eğilimi	87
4.4.2. Aracı Değişken: Network ilişkilerinin ölçütleri	89
4.4.3. Bağımlı Değişken: Uluslararasılaşma Derecesinin Ölçümü	90
4.4.4. Kontrol Değişkenleri.....	91
4.5. VERİ ANALİZİ	91
4.6. SONUÇ.....	92

5.BÖLÜM

ANALİZ VE BULGULAR..... 93

5.1. GİRİŞ.....	93
5.2. VERİLERİN ÖN İŞLEMESİ.....	93
5.3. BETİMSSEL ANALİZ	94
5.4. DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ (DFA)	97
5.5. YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ	104
5.5.1. Girişimcilik Eğilimi ve Uluslararasılaşma Derecesi Arasındaki İlişki.....	104
5.5.2. Girişimcilik Eğilimi ve Network Bağlantıları Arasındaki İlişki	105
5.5.3. Network Bağlantıları ve Uluslararasılaşma Derecesi Arasındaki İlişki.....	106
5.6. ARACILIK ANALİZİ	108
5.6.1. Sosyal Ağ Bağlantıları üzerinden Girişimcilik Eğiliminin Uluslararasılaşma Derecesine Dolaylı Etkisi	108
5.6.2. İş Ağı Bağlantıları üzerinden Girişimcilik Eğiliminin Uluslararasılaşma Derecesine Dolaylı Etkisi	109
5.6.3. Kurumsal Network Bağlantıları üzerinden Girişimcilik Eğiliminin Uluslararasılaşma Derecesine Dolaylı Etkisi	110
5.7. BULGULARIN ÖZETİ	111
5.8. SONUÇ.....	114

6. BÖLÜM

TARTIşMA VE SONUÇ 115

6.1. GİRİŞ.....	115
6.2. BULGULARIN ÖZETİ VE TARTIşMA	115
6.3. ÇALIşMANIN TEORİK KATKILARI	121
6.4. YÖNETİMSEL ÇIKARIMLAR.....	122
6.5. POLİTİKA ÇIKARIMLARI	124
6.6. KISITLAMALAR	126
6.7. GELECEKTEKİ ÇALIşMALAR İÇİN ÖNERİLER.....	126

REFERANSLAR 129

REFERANSLAR

- Aaby, N., & Slater, S. F. (1989). Management Influences on Export Performance: A Review of the Empirical Literature 1978-1988. *International Marketing Review*, 6(4). doi:10.1108/eum0000000001516
- Adler, P. S., & Kwon, S. (2002). Social Capital: Prospects for a New Concept. *The Academy of Management Review*, 27(1), 17. doi:10.2307/4134367
- Aharoni, Y. (1966). The foreign investment decision process. *The International Executive*, 5(4), 13-14. doi:10.1002/tie.5060080407
- Ali, A. J., & Camp, R. C. (1993). "Competitives and Global Leadership". *Competitiveness Review*, 2(1), 21-33. doi:10.1108/eb060163
- Andersen, O. (1993). On the Internationalization Process of Firms: A Critical Analysis. *Journal of International BusinessStudies*, 24(2), 209-231. doi:10.1057/palgrave-jibs.8490230
- Andersson, S. (2000). The Internationalization of the Firm from an Entrepreneurial Perspective. *International Studies of Management & Organization*, 30(1), 63-92. doi:10.1080/00208825.2000.11656783
- Andersson, S. (2006). Internationalization in different industrial contexts. *Journal of Business Venturing*, 19(6), 851-875. doi:10.1016/j.jbusvent.2003.10.002
- Autio, E., Sapienza, H. J., & Almeida, J. G. (2000). Effects of Age at Entry, Knowledge Intensity, and Imitability on International Growth. *Academy of Management Journal*, 43(5), 909-924. doi:10.5465/1556419
- Avlonitis, G. J., & Salavou, H. E. (2007). Entrepreneurial orientation of SMEs, product innovativeness, and performance. *Journal of Business Research*, 60(5), 566-575. doi:10.1016/j.jbusres.2007.01.001
- Axinn, C. N. (1988). Export Performance: Do Managerial Perceptions Make a Difference? *International Marketing Review*, 5(2), 61-71. doi:10.1108/eb008353
- Ayden, Y., Demirbag, M., & Tatoglu, E. (2017). Market Entry Strategies of Turkish MNEs. *Turkish Multinationals*, 127-168. doi:10.1007/978-3-319-57294-9_5
- Bagozzi, R. P., & Youjae Yi. (1988). On the Evaluation of Structural Equation Models. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16(1), 74-94. doi: 10.11 77/ 009 207038801600107
- Baird, I. S., Lyles, M. A., & Orris, J. (1993). Alliances and Networks: Cooperative Strategies for Small Businesses. *American Journal of Business*, 5(1), 17-24. doi: 10. 11 08/19355181199300003
- Barnes, J. A. (1954). Class and Committees in a Norwegian Island Parish. *Human Relations*, 7(1), 39-58. doi:10.1177/001872675400700102
- Barney, J. (1991). Special Theory Forum The Resource-Based Model of the Firm: Origins, Implications, and Prospects. *Journal of Management*, 17(1), 97-98. doi:10. 1177/014920639101700107

- Barney, J., Wright, M., & Ketchen, D. J. (2001). The resource-based view of the firm: Ten years after 1991. *Journal of Management*, 27(6), 625-641. doi:10. 1177/014920630102700601
- Baum, M., Schwens, C., & Kabst, R. (2011). A Typology of International New Ventures: Empirical Evidence from High-Technology Industries. *Journal of Small Business Management*, 49(3), 305-330. doi:10.1111/j.1540-627x.2011.00328.x
- Baum, M., Schwens, C., & Kabst, R. (2015). A latent class analysis of small firms' internationalization patterns. *Journal of World Business*, 50(4), 754-768. doi:10.1016/j.jwb.2015.03.001
- Bausch, A., & Krist, M. (2007). The effect of context-related moderators on the internationalization-performance relationship: Evidence from meta analysis. *Management International Review*, 47(3), 319-347. doi:10.1007/s11575-007-0019-z
- Bell, J. (1995). The internationalization of small computer software firms. *European Journal of Marketing*, 29(8), 60-75. doi:10.1108/03090569510097556
- Bell, J., Crick, D., & Young, S. (2004). Small Firm Internationalization and Business Strategy. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 22(1), 23-56. doi:10.1177/0266242604039479
- Benito, G. R., & Welch, L. S. (1994). Foreign Market Servicing: Beyond Choice of Entry Mode. *Journal of International Marketing*, 2(2), 7-27. doi:10.1177/1069031x9400200202
- Bilkey, W. J., & Tesar, G. (1977). The Export Behavior of Smaller-Sized Wisconsin Manufacturing Firms. *Journal of International Business Studies*, 5(1), 93-98. doi:10.1057/palgravejibs.8490783
- Birley, S. (1985). The role of networks in the entrepreneurial process. *Journal of Business Venturing*, 1(1), 107-117. doi:10.1016/0883-9026(85)90010-2
- Björkman, I., & Kock, S. (1995). Social relationships and business networks: The case of Western companies in China. *International Business Review*, 4(4), 519-535. doi:10.1016/0969-5931(95)00023-2
- Blankenburg, Desiree, and Jan Johanson. 1992. "Managing Network Connections in International Business. *Scandinavian International Business Review*" 1 (1): 5-19.
- Bloodgood, J. M., Sapienza, H. J., & Almeida, J. G. (1996). The Internationalization of New High-Potential U.S. Ventures: Antecedents and Outcomes. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 20(4), 61-76. doi:10.1177/104225879602000405
- Borgatti, S. P., Mehra, A., Brass, D. J., & Labianca, G. (2009). Network Analysis in the Social Sciences. *Science*, 323(5916), 892-895. doi:10.1126/science.1165821
- Brouthers, K. D., Geisser, K. D., & Rothlauf, F. (2015). Explaining the internationalization of ibusiness firms. *Journal of International Business Studies*, 47(5), 513-534. doi:10.1057/jibs.2015.20
- Bruton, G., Ahlstrom, D., & Yeh, K. S. (2004). Understanding venture capital in East Asia: the impact of institutions on the industry today and tomorrow. *Journal of World Business*, 39(1), 72-88. doi:10.1016/j.jwb.2003.08.002

- Buckley, P. (1983). Multinationals: company performances and global trends. *International Affairs*, 60(1), 126-126. doi:10.2307/2618960
- Buckley, P. J., & Casson, M. (1976). Alternative Theories of the Multinational Enterprise. *The Future of the Multinational Enterprise*, 66-84. doi:10.1007/978-1-349-02899-3_3
- Burt R. (1992). Structural Holes: the Social Structure of Competition. Harvard University Press: Cambridge, MA.
- Calof, J. L., & Beamish, P. W. (1995). Adapting to foreign markets: Explaining internationalization. *International Business Review*, 4(2), 115-131. doi:10.1016/0969-5931(95)00001-g
- Carr, A. S., Keong Leong, G., & Sheu, C. (2000). A study of purchasing practices in Taiwan. *International Journal of Operations & Production Management*, 20(12), 1427-1446. doi:10.1108/01443570010353095
- Carter, S, Jones-Evans, D.(2006).”Enterprise and Small Business: Principles, Practice and Policy” (2nd ed.).Harlow: Prentice Hall
- Caves, R. E. (1971). International Corporations: The Industrial Economics of Foreign Investment. *Economica*, 35(149), 1. doi:10.2307/2551748
- Cavusgil, S. T. 1994, “Born Globals: A Quiet Revolution Among Australian Exporters”, *Journal of International Marketing*, vol. 2, no. 3, p. 4.
- Cavusgil, S. T., & Zou, S. (1994). Marketing Strategy-Performance Relationship: An Investigation of the Empirical Link in Export Market Ventures. *Journal of Marketing*, 55(1), 1-21. doi:10.1177/002224299405800101
- Cerrato, D., Crosato, L., & Depperu, D. (2016). Archetypes of SME internationalization: A configurational approach. *International Business Review*, 25(1), 286-295. doi:10.1016/j.ibusrev.2015.05.010
- Chen, M., & Miller, D. (2012). Competitive Dynamics: Themes, Trends, and a Prospective Research Platform. *The Academy of Management Annals*, 6(1), 135-210. doi:10.1080/19416520.2012.660762
- Cheng, J. L., & Ramaswamy, K. (1989). Toward a Systems Typology of Multinational Corporations: Some Conceptual and Research Implications. *Academy of Management Proceedings*, 1989(1), 106-110. doi:10.5465/ambpp.1989.4977995
- Chetty, S., & Blankenburg Holm, D. (2000). Internationalisation of small to medium-sized manufacturing firms: a network approach. *International Business Review*, 9(1), 77-93. doi:10.1016/s0969-5931(99)00030-x
- Chetty, S. K., & Wilson, H. I. (2003). Collaborating with competitors to acquire resources. *International Business Review*, 12(1), 61-81. doi:10.1016/s0969-5931(02)00088-4
- Chetty, S., & Patterson, A. (2002). Developing internationalization capability through industry groups: the experience of a telecommunications joint action group. *Journal of Strategic Marketing*, 10(1), 69-89. doi:10.1080/09652540110100466
- Chiao, Y., Yu, C. J., Li, P., & Chen, Y. (2008). Subsidiary size, internationalization, product diversification, and performance in an emerging market. *International Marketing Review*, 25(6), 612-633. doi:10.1108/02651330810915556

- Coase, R. H. (1937). The Nature of the Firm. *Economica*, 4(16),386-405. doi: 10.1111/j.1468-0335.1937.tb00002.x
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95-S120. doi:10.1086/228943
- Contractor, F. J. (2012). Why Do Multinational Firms Exist? A Theory Note About The Effect of Multinational Expansion on Performance and Recent Methodological Critiques. *Global Strategy Journal*, 2(4),318-331.doi:10.1111/j.2042-5805.2012.01045.x
- Contractor, F. J., Kundu, S. K., & Hsu, C. (2002). A three-stage theory of international expansion: the link between multinationality and performance in the service sector. *Journal of International Business Studies*, 34(1),5-18. doi:10.1057/pa_lgrave-jibs.8400003
- Coviello, N. E. (2006). The network dynamics of international new ventures. *Journal of International Business Studies*, 37(5), 713-731. doi:10.1057/palgravejibs.8400219
- Coviello, N. E.,& Jones, M. V. (2004). Methodological issues in international entrepreneurship research. *Journal of Business Venturing*, 19(4),485-508. doi:10.1016/j.jbusvent.2003.06.001
- Coviello, N. E., & Martin, K. A. (1999). Internationalization of Service SMEs: An Integrated Perspective from the Engineering Consulting Sector. *Journal of International Marketing*, 7(4), 42-66. doi:10.1177/1069031x9900700404
- Coviello, N.E., McAuley A., (1999), Internationalization and the Small Firm: A Review of Contemporary Empirical Research, *Management International Review*, vol.39, no.3, p.223-237.
- Coviello, N., & Munro, H. (1997). Network relationships and the internationalization process of small software firms. *International Business Review*, 6(4),361-386. doi:10.1016/s0969-5931(97)00010-3
- Covin, J. G., & Miles, M. P. (1999). Corporate Entrepreneurship and the Pursuit of Competitive Advantage. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 23(3), 47-63. doi:10.1177/104225879902300304
- Covin, J. G., & Slevin, D. P. (1989). Strategic management of small firms in hostile and benign environments. *Strategic Management Journal*, 10(1), 75-87. doi:10.1002/smj.4250100107
- Crick, D., & Spence, M. (2005). The internationalisation of 'high performing' UK high-tech SMEs: a study of planned and unplanned strategies. *International Business Review*, 14(2), 167-185. doi:10.1016/j.ibusrev.2004.04.007
- Cyert, R.M., and J.G. March 1963, A behavioral theory of the firm. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Czinkota, M.R. and Johnston, W.J. (1981), "Segmenting US firms for export development", *Journal of Business Research*, Vol. 12, pp. 353-65.
- Das, T. K.,& Teng, B. (1997). Sustaining Strategic Alliances: Options and *Guidelines*. *Journal of General Management*, 22(4), 49-64. doi:10.1177/030630709702200404

- De Clercq, D., & Fried, V. H. (2005). Executive forum: How entrepreneurial company performance can be improved through venture capitalists' communication and commitment. *Venture Capital*, 7(3), 285-294. doi:10.1080/13691060500258943
- De Maeseneire, W., & Claeys, T. (2012). SMEs, foreign direct investment and financial constraints: The case of Belgium. *International Business Review*, 21(3), 408-424. doi:10.1016/j.ibusrev.2011.03.004
- Delios, A., & Beamish, P. W. (1999). Ownership strategy of Japanese firms: transactional, institutional, and experience influences. *Strategic Management Journal*, 20(10), 915-933. doi:10.1002/(sici)1097-0266(199910)20:10<915::aid-smj51>3.0.co;2-0
- Deo Sharma, D., & Johanson, J. (1987). Technical Consultancy in Internationalization. *International Marketing Review*, 4(4), 20-29. doi:10.1108/eb008339
- Dimitratos, P., & Jones, M. V. (2005). Future directions for international entrepreneurship research. *International Business Review*, 14(2), 119-128. doi:10.1016/j.ibusrev.2004.06.003
- Drucker, P. (1985). Creating strategies of innovation. *Planning Review*, 13(6), 8-45. doi:10.1108/eb054121
- Dubini, P., & Aldrich, H. (1991). Personal and extended networks are central to the entrepreneurial process. *Journal of Business Venturing*, 6(5), 305-313. doi:10.1016/0883-9026(91)90021-5
- Dunning, J. H. (1980). Toward an eclectic theory of international production. *The International Executive*, 22(3), 1-3. doi:10.1002/tie.5060220301
- Dunning, J. H. (1988). The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions. *Journal of International Business Studies*, 19(1), 1-31. doi:10.1057/palgravejibs.8490372
- Dunning, J. H. (1993). Governments and Multinational Enterprises: From Confrontation to Co-operation? *Multinationals in the Global Political Economy*, 59-83. doi:10.1007/978-1-349-22973-4_4
- Dörrenbacher, C. (2000). Measuring corporate internationalisation. *Intereconomics*, 35(3), 119-126. doi:10.1007/bf02927197
- Eberhard, M., & Craig, J. (2013). The evolving role of organisational and personal networks in international market venturing. *Journal of World Business*, 48(3), 385-397. doi:10.1016/j.jwb.2012.07.022
- Efron, B. (1979). Bootstrap Methods: Another Look at the Jackknife. *The Annals of Statistics*, 7(1), 1-26. doi:10.1214/aos/1176344552
- Ellis, P. (2000). Social Ties and Foreign Market Entry. *Journal of International Business Studies*, 31(3), 443-469. doi:10.1057/palgravejibs.8490916
- Ellis, P. D. (2010). Social ties and international entrepreneurship: Opportunities and constraints affecting firm internationalization. *Journal of International Business Studies*, 42(1), 99-127. doi:10.1057/jibs.2010.20
- Ellis, P. D. (2010). Social ties and international entrepreneurship: Opportunities and constraints affecting firm internationalization. *Journal of International Business Studies*, 42(1), 99-127. doi:10.1057/jibs.2010.20

- Ellis, P.D., (2011). "Social ties and international entrepreneurship: opportunities and constraints affecting firm internationalization. *Journal of International Business Studies*" 42, 99-127.
- Ellis, P., & Pecotich, A. (2001). Social Factors Influencing Export Initiation in Small and Medium-Sized Enterprises. *Journal of Marketing Research*, 38(1), 119-130. doi:10.1509/jmkr.38.1.119.18825
- Enhancing SME Competitiveness (Summary in Spanish). (2002). *Enhancing SME Competitiveness*. doi:10.1787/9789264192560-sum-es
- European Commission, 2005, "Communication from the Commission: Implementing the community Lisbon programme - Modern SME policy for growth and employment", 10.11.2005. COM (2005) 0551 final, Brussels, <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:52005DC0551>, [02-02-2017]
- European Commission (2016) "Annual report on European SMEs 2014 / 2015, SMEs start hiring again, SME Performance Review 2014/2015, Final report, <http://www.pmievolution.it/wpcontent/uploads/2016/04/annual-report-SME-2015.pdf>".
- Fischer, C. (2004). Managing international trade of food products: A survey of German and Australian companies. *Agribusiness*, 20(1), 61-80. doi:10.1002/agr.10084
- Florida, R. (1997). The globalization of R&D: Results of a survey of foreign-affiliated R&D laboratories in the USA. *Research Policy*, 26(1), 85-103. doi:10.1016/s0048-7333(97)00004-8
- Frenz, M., Girardone, C., & Ietto-Gillies, G. (2005). Multinationality Matters in Innovation: The Case of the UK Financial Services. *Industry & Innovation*, 12(1), 65-92. doi:10.1080/1366271042000339067
- Gabrielsson, M. (2005). Branding Strategies of Born Globals. *Journal of International Entrepreneurship*, 5(3), 199-222. doi:10.1007/s10843-005-0401-5
- George, G., Wiklund, J., & Zahra, S. A. (2005). Ownership and the Internationalization of Small Firms. *Journal of Management*, 51(2), 210-233. doi:10.1177/0149206304271760
- George, G., & Zahra, S. A. (2002). Culture and Its Consequences for *Entrepreneurship*. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 26(4), 5-8. doi:10.1177/10422587022600401
- Ghemawat, P. (2001). The Cross-Border Integration of Markets and International Business. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.269132
- Giamartino, G. A., McDougall, P. P., & Bird, B. J. (1993). International Entrepreneurship: The State of the Field. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(1), 37-42. doi:10.1177/104225879301800103
- Gilroy, B. M. (1993). Networking in multinational enterprises: the importance of strategic alliances. Columbia, SC: University of South Carolina Press.
- Granovetter, M. (1985). Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91(3), 481-510. doi:10.1086/228311
- Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380. doi:10.1086/225469

- Gulati, R., Nohria, N., & Zaheer, A. (2000). Strategic networks. *Strategic Management Journal*, 21(3), 203-215. doi:10.1002/(sici)1097-0266(200003)21:3<203::aid-smj102>3.0.co;2-k
- Hair J. F., Jr Anderson R. E., Tatham R. L., Black W. C. 2010. "Multivariate data analysis with readings, 7th Edn. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall".
- Hakansson, H., & Snehota, I. (1995). Developing relationships in business networks. Boston: International Thomson Press.
- Hall, C. (2007), "When the Dragon Awakes: Internationalisation of SMEs in China and Implications for Europe", CESI Forum, 8: 2.
- Harris, S., & Wheeler, C. (2005). Entrepreneurs' relationships for internationalization: functions, origins and strategies. *International Business Review*, 14(2), 187-207. doi:10.1016/j.ibusrev.2004.04.008
- Hart, S. L. (1992). An Integrative Framework for Strategy-Making Processes. *The Academy of Management Review*, 17(2), 327. doi:10.2307/258775
- Hassel, A., Höpner, M., Kurdelbusch, A., Rehder, B., & Zugehör, R. (2003). Two Dimensions of the Internationalization of Firms*. *Journal of Management Studies*, 40(3), 705-723. doi:10.1m/1467-6486.00357
- Hayton, J. C., George, G., & Zahra, S. A. (2002). National Culture and Entrepreneurship : A Review of Behavioral Research. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 26(4), 33-52. doi:10.1177/104225870202600403
- Hennart, J., & Reddy, S. (1997) The choice between mergers/acquisitions and joint venture: The case of Japanese investors in the USA. *Strategic Management Journal*, 18(1), 112. doi:10.1002/(sici)1097-0266(199701)18:1<1::aid-smj862>3.3.co;2-i
- Hemández-Perlines, F., & Mancebo-Lozano, E. (2016). Conditional mediation of competitive strategy and environment in international entrepreneurial orientation of family businesses. *European Journal of Family Business*, 6(2), 86-98. doi:10.1016/j.ejfb.2017.05.001
- Hessels, J., & Parker, S. C. (2013). Constraints, internationalization and growth: A cross-country analysis of European SMEs. *Journal of World Business*, 48(1), 137-148. doi:10.1016/j.jwb.2012.06.014
- Hessels, J., & Terjesen, S. (2008). Resource dependency and institutional theory perspectives on direct and indirect export choices. *Small Business Economics*, 34(2), 203-220. doi:10.1007/s 11187-008-9156-4
- Hitt, M. A., Tihanyi, L., Miller, T., & Connelly, B. (2006). International Diversification: Antecedents, Outcomes, and Moderators. *Journal of Management*, 32(6), 831-867. doi:10.1177/0149206306293575
- Hollenstein, H. (2005). Determinants of International Activities: Are SMEs Different? *Small Business Economics*, 24(5), 431-450. doi:10.1007/s11187-005-6455-x
- Holm, D. B., Eriksson, K., & Johanson, J. (1996). Business Networks and Cooperation in International Business Relationships. *Journal of International Business Studies*, 27(5), 1033-1053. doi:10.1057/palgrave.jibs.8490162

- Hoskisson, R. E., Eden, L., Lau, C. M., & Wright, M. (2000). Strategy in Emerging Economies. *Academy of Management Journal*, 43(3), 249-267. doi:10.5465/1556394
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55. doi:10.1080/10705519909540118
- Huggins, R., Izushi, H., Prokop, D., & Thompson, P. (2015). Network evolution and the spatiotemporal dynamics of knowledge sourcing. *Entrepreneurship & Regional Development*, 27(7-8), 474-499. doi:10.1080/08985626.2015.1070538
- Hughes, P., & Morgan, R. E. (2007). "A resource-advantage perspective of product-market strategy, performance & strategic capital in high technology firms". *Industrial Marketing Management*, 36(4), 503-517. doi:10.1016/j.indmarman.2006.01.003
- Hult, G. M., Hurley, R. F., & Knight, G. A. (2004). Innovativeness: Its antecedents and impact on business. performance. *Industrial Marketing Management*, 33(5), 429-438. doi:10.1016/j.indmarman.2003.08.015
- Hymer, S. H. (2009). The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment. *Rugman Reviews*, 33-35. doi:10.1007/978-1-137-28787-8_10
- Ibarra, H. (1995). Race, opportunity, and diversity of social circles in managerial networks. *Academy of Management Journal*, 38(3), 673-703. doi:10.2307/256742
- Ietto-Gillies, G. (2010). Research notes special: Measures and indicators of internationalization: Conceptual issues behind the assessment of the degree of internationalization. *Transnational Corporations*, 18(3), 59-83. doi:10.18356/02556e29-en
- Johanson, J. & Mattsson, L-G. 1988. Internationalization in industrial systems - a network approach. In N. Hood & J-E. Vahlne (eds). *Strategies in Global Competition*. New York: Croom Helm, pp303-321.
- Johanson, J., and Mattsson, L-G. (1993). "Internationalization in industrial systems-a network approach". "Strategies in Global Competition. In: Buckley, P.J., and Ghauri, P.N. (Eds), *The Internationalization of the Firm: A reader*, 303-322. Academic Press, London, UK".
- Johanson, J., & Mattsson, L. (2015). Internationalisation in Industrial Systems — A Network Approach. *Knowledge, Networks and Power*, 111-132. doi:10.1057/9781137508829_5
- Johanson, J., & Vahlne, J. (1977). The Internationalization Process of the Firm—A Model of Knowledge Development and Increasing Foreign Market Commitments. *Journal of International Business Studies*, 5(1), 23-32. doi:10.1057/palgravejibs.8490676
- Johanson, J., & Vahlne, J. (1990). The Mechanism of Internationalisation. *International Marketing Review*, 7(4). doi:10.1108/02651339010137414
- Johanson, J., & Vahlne, J. (1992). Management of foreign market entry. *Scandinavian International Business Review*, 1(3), 2. doi:10.1016/0962-9262(92)90002-n
- Johanson, J., & Vahlne, J. (2009). The Uppsala internationalization process model revisited: From liability of foreignness to liability of outsidership. *Journal of International Business Studies*, 40(9), 1411-1431. doi:10.1057/jibs.2009.24

- Johanson, J., & Vahlne, J. (1990). Management of Internationalization. *Perspectives on Strategic Change*, 43-78. doi:10.1007/978-0-585-27290-0_2
- Johanson, J., & Wiedersheim-Paul, F. (1975). The internationalization of the firm: Swedish cases. *Journal of Management Studies*, 12(3), 305-323. doi: 10.1111/j.1467- 6486. 1975.tb00514.x
- Jolly, V. K., Alahunta, M., & Jeannet, J.-P. 1992. Challenging the incumbents: how high technology start-ups compete globally. *Journal of Strategic Change*, 1: 71-82.
- Jones, M., & Dimitratos, P. (2004). Emerging Paradigms in International Entrepreneurship. doi:10.4337/9781845420635
- Jupp, V. (2006). The SAGE Dictionary of Social Research Methods. doi:10. 413 5/9780 857020116
- Katsikeas, C. S. (1996). Ongoing export motivation: differences between regular and sporadic exporters. *International Marketing Review*, 13(2), 4-19. doi:10.1108/02 65 1339610115737
- Katsikeas, C. S., & Morgan, R. E. (1994). Differences in Perceptions of Exporting Problems Based on Firm Size and Export Market Experience. *European Journal of Marketing*, 28(5), 17-35. doi:10.1108/03090569410062014
- Katz, J., & Safranski, S. (2003). Standardization in the midst of innovation: structural implications of the Internet for SMEs. *Futures*, 35(4), 323-340. doi:10.1016/s0016-3287(02)00084-8
- Kemelgor, B. H. (2002). A comparative analysis of corporate entrepreneurial orientation between selected firms in the Netherlands and the USA. *Entrepreneurship & Regional Development*, 14(1), 67-87. doi:10.1080/08985620110087023
- Keupp, M. M., & Gassmann, O. (2009). The Past and the Future of International Entrepreneurship: A Review and Suggestions for Developing the Field. *Journal of Management*, 35(3), 600-633. doi:10.1177/0149206308330558
- Khanna, T. and Palepu, K. (2010) “ *Winning in the Emerging Economies: A Road Map for Strategy and Execution*”, Harvard Business Press, Cambridge, Massachusetts.
- Khandwalla, P. N. (1987). Generators of Pioneering-Innovative Management: Some Indian Evidence. *Organization Studies*, 8(1), 39-59. doi:10.1177/017084068700800104
- Knight, G. (2000). Entrepreneurship and Marketing Strategy: The SME under *Globalization*. *Journal of International Marketing*, 8(2), 12-32. doi:10.1509/jimk.8.2.12.19620
- Knight, G. and Cavusgil, S. T. (1996) The born-global firm: a challenge to traditional internationalization theory, *Advances in International Marketing*, pp-11-26, JAI Press, New York.
- Knight, G. A., & Cavusgil, S. T. (2004). Innovation, organizational capabilities, and the born- global firm. *Journal of International Business Studies*, 35(2), 124-141. doi:10.1057/palgravejibs.8400071
- Kontinen, T., & Ojala, A. (2010). Internationalization pathways of family SMEs: psychic distance as a focal point. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 77(3), 437-454. doi:10.1108/14626001011068725

- Kontinen, T., & Ojala, A. (2010). Internationalization pathways of family SMEs: psychic distance as a focal point. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 77(3), 437-454. doi:10.1108/14626001011068725
- Kontinen, T., & Ojala, A. (2011). Network ties in the international opportunity recognition of family SMEs. *International Business Review*, 20(4), 440-453. doi:10.1016/j.ibusrev.2010.08.002
- Krause, J., Croft, D. P., & James, R. (2007). Social network theory in the behavioural sciences: potential applications. *Behavioral Ecology and Sociobiology*, 62(1), 15-27. doi:10.1007/s00265-007-0445-8
- Kushnir, K., Mirmulstein, M., & Ramalho, R. 2010. "Micro, Small, and Medium Enterprises Around the World: How Many Are There, and What Affects the Count? IFC MSME *Country Indicators*". Washington, DC: The World Bank.
- Kutschker, M., & Schmid, S. (2011). *Internationales Management*. doi:10.1524/9783486719246
- Lall, S. (1980). The Multinational Corporation. doi:10.1007/978-1-349-05228-8
- Larson, A., & Starr, J. A. (1993). A Network Model of Organization *Formation*. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 17(2), 5-15. doi:10.1177/104225879301700201
- Laumann, E. O., Galaskiewicz, J., & Marsden, P. V. (1978). Community Structure as Interorganizational Linkages. *Annual Review of Sociology*, 4(1), 455-484. doi:10.1146/annurev.so.04.080178.002323
- Laumann, E. O., & Pappi, F. U. (1976). The Internal Social Structural Differentiation of the Community. *Networks of Collective Action*, 39-69. doi:10.1016/b978-0-12-437850-6.50011-6
- Leonidou, L. C., Katsikeas, C. S., & Piercy, N. F. (1998). Identifying Managerial Influences on Exporting: Past Research and Future Directions. *Journal of International Marketing*, 6(2), 74-102. doi:10.1177/1069031x9800600209
- Leopoulos, V. (2006). Editorial. *Production Planning & Control*, 17(3), 225-228. doi:10.1080/09537280500285086
- Letto-Gillies, G. (1998) "Different Conceptual Frameworks for the Assessment of the Degree of Internationalisation: An Empirical Analysis of Various Indices for the Top 100 Transnational Corporations, Transnational Corporations", 7, pp. 17-39.
- Liesch, P. W., & Knight, G. A. (1999). Information Internalization and Hurdle Rates in Small and Medium Enterprise Internationalization. *Journal of International Business Studies*, 30(2), 383-394. doi:10.1057/palgrave.jibs.8490075
- Lorenzoni, G., & Lipparini, A. (1999). The leveraging of interfirm relationships as a distinctive organizational capability: a longitudinal study. *Strategic Management Journal*, 20(4), 317-338. doi:10.1002/(sici)1097-0266(199904)20:4<317::aid-smj28>3.0.co;2-3
- Lu, J. W., & Beamish, P. W. (2001). The internationalization and performance of SMEs. *Strategic Management Journal*, 22(67), 565-586. doi:10.1002/smj.184.abs
- Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (1996). Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking It to Performance. *The Academy of Management Review*, 21(1), 135. doi:10.2307/258632

- Luo, Y., & Tung, R. L. (2007). International expansion of emerging market enterprises: A springboard perspective. *Journal of International Business Studies*, 38(4), 481-498. doi:10.1057/palgravejibs.8400275
- MacInnes, A. (2000). Business Strategies in Transition Economies 2000. Michael W. Peng. Business Strategies in Transition Economies. 2000. 320pp, ISBN: ISBN 0-7619-1600-8 (hardback); ISBN 0-7619-1601-6 (paperback) £50.00, £16.99. *European Business Review*, 12(4), 230-232. doi:10.1108/ebv.2000.12.4.230.3
- Madhok, A., & Keyhani, M. (2012). Acquisitions as entrepreneurship: asymmetries, opportunities, and the internationalization of multinationals from emerging economies. *Global Strategy Journal*, 2(1), 26-40. doi:10.1002/gsj.1023
- Manolova, T. S., Brush, C. G., Edelman, L. F., & Greene, P. G. (2002). Internationalization of Small Firms. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 20(1), 9-31. doi:10.1177/0266242602201003
- Manolova, T. S., Manev, I. M., & Gyoshev, B. S. (2010). In good company: The role of personal and inter-firm networks for new-venture internationalization in a transition economy. *Journal of World Business*, 45(3), 257-265. doi:10.1016/j.jwb. 2009. 09.004
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (1999). "Designing qualitative research (3 ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications".
- McDougall, P. P., & Oviatt, B. M. (2000). International Entrepreneurship: The Intersection of Two Research Paths. *Academy of Management Journal*, 43(5), 902-906. doi: 10.5465/1556418
- Memili, E., Lumpkin, G., & Dess, G. G. (n.d.). Entrepreneurial Orientation: The Driving Force for Corporate Entrepreneurship. *Handbook of Research on Strategy Process*. doi:10.4337/9781849807289.00023
- Miles, R. E., Snow, C. C., Meyer, A. D., & Coleman, H. J. (1978). Organizational Strategy, Structure, and Process. *The Academy of Management Review*, 3(3), 546. doi: 10.2307/257544
- Miller, D. (1983). The Correlates of Entrepreneurship in Three Types of Firms. *Management Science*, 29(7), 770-791. doi:10.1287/mnsc.29.7.770
- Miller, D., & Friesen, P. H. (1982). Structural Change and Performance: Quantum Versus Piecemeal-Incremental Approaches. *Academy of Management Journal*, 25(4), 867-892. doi:10.5465/256104
- Moen, O., & Servais, P. (2002). Born Global or Gradual Global? Examining the Export Behavior of Small and Medium-Sized Enterprises. *Journal of International Marketing*, 10(3), 49-72. doi:10.1509/jimk.10.3.49.19540
- Monsen, E., & Wayne Boss, R. (2009). The Impact of Strategic Entrepreneurship Inside the Organization: Examining Job Stress and Employee Retention. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(1), 71-104. doi:10.1111/j.1540-6520.2008.00281.x
- Mtshweni, B. (2006). Theoretical milestones in international business: The journey to international entrepreneurship theory. *Journal of International Entrepreneurship*, 4(1), 5-25. doi:10.1007/s10843-006-5872-5

- Naldi, L., Nordqvist, M., Sjöberg, K., & Wiklund, J. (2007). Entrepreneurial Orientation, Risk Taking, and Performance in Family Firms. *Family Business Review*, 20(1), 334-7. doi: 10.1111/j.1741-6248.2007.00082.x
- Naman, J. L., & Slevin, D. P. (1993). Entrepreneurship and the concept of fit: A model and empirical tests. *Strategic Management Journal*, 14(2), 137-153. doi:10.1002/smj.4250140205
- Nieto, M. J., & Fernandez, Z. (2005). The role of information technology in corporate strategy of small and medium enterprises. *Journal of International Entrepreneurship*, 5(4), 251-262. doi:10.1007/s10843-006-7854-z
- Nwankwo, S, Gbadamosi, T, (2011) "Entrepreneurship Marketing: Principles and practice of SME marketing. Abington: Routledge"
- Nwankwo, O. (2013). Impact of Foreign Direct Investment on Power Sector of Nigeria: 2000-2011. *Journal of Management Research*, 5(3). doi:10.5296/jmr.v5i3.3026
- Obstfeld, D. (2005). Social Networks, the Tertius Iungens Orientation, and Involvement in Innovation. *Administrative Science Quarterly*, 50(1), 100-130. doi:10.2189/asqu.2005.50.1.100
- OECD (2012), "SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2012: Progress in the Implementation of the Small Business Act for Europe, OECD Publishing, Paris", <http://dx.doi.org/10.1787/9789264178847-en>.
- Ojala, A. (2009). Internationalization of knowledge-intensive SMEs: The role of network relationships in the entry to a psychically distant market. *International Business Review*, 18(1), 50-59. doi:10.1016/j.ibusrev.2008.10.002
- Ojala, A., & Kontinen, T. (2010). Distance Factors in the Foreign Market Entry of Software SMEs. *Lecture Notes in Business Information Processing*, 49-62. doi:10.1007/978-3-642-13633-5
- Okoroafo, S. C. (1999). Internationalization of Family Businesses: Evidence from Northwest Ohio, U.S.A. *Family Business Review*, 12(2), 147-158. doi:10.1111/j.1741-6248.1999.00147.x
- Oparaocha, G. O. (2015). SMEs and international entrepreneurship: An institutional network perspective. *International Business Review*, 24(5), 861-873. doi:10.1016/j.ibusrev.2015.03.007
- Outreville, J. F. (2008). Foreign Affiliates of the Largest Insurance Groups: Location-Specific Advantages. *Journal of Risk & Insurance*, 75(2), 463-491. doi: 10.1111/j.1539-6975.2008.00268.x
- Oviatt, B. M., & McDougall, P. P. (1994). Toward a Theory of International New ventures. *Journal of International Business Studies*, 25(1), 45-64. doi:10.1057/palgrave-jibs.8490193
- Oviatt, B. M. and McDougall, P. P. (1997) Challenges for internationalization process theory: the case of international new ventures, *Management International Review* 37, 85-99.
- Oviatt, B. M., & McDougall, P. P. (2005). Defining International Entrepreneurship and Modeling the Speed of Internationalization. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(5), 537-554. doi:10.1111/j.1540-6520.2005.00097.x

- Oviatt, B. M., Shrader, R. C., & McDougall, P. P. (2004). The Internationalization of New Ventures: A Risk Management Model. *Advances in International Management*, 165185. doi:10.1016/s0747-7929(04)16009-5
- Pangarkar, N. (2008). Internationalization and performance of small- and medium-sized enterprises. *Journal of World Business*, 43(4), 475-485. doi:10.1016/j.jwb.2007.11.009
- Pangarkar, N., & Hussain, S. (2013). The Internationalization of Singaporean Small and Medium-Size Enterprises. *International Studies of Management & Organization*, 43(2), 30-55. doi:10.2753/imo0020-8825430202
- Parahoo, K. (1997). Quantitative and qualitative research. *Nursing Research*, 50-70. doi: 10.1007/978-1-349-14559-1_4
- Paul, J., Parthasarathy, S., & Gupta, P. (2017). Exporting challenges of SMEs: A review and future research agenda. *Journal of World Business*, 52(3), 327-342. doi: 10.1016/j.jwb.2017.01.003
- Peng, M. W., Lee, S., & Wang, D. Y. (2005). What Determines the Scope of the Firm Over Time? A Focus on Institutional Relatedness. *Academy of Management Review*, 30(3), 622-633. doi:10.5465/amr.2005.17293731
- Peter F. Drucker (1985) "Innovation and Entrepreneurship. HarperCollins Publishers"; New York
- Penrose, E. (1959) The Theory of the Growth of the Firm. Blackwell, London
- Perlines, F., Moreno-Garda, J., & Ya'nez-Araque, B. (2016). "The mediating role of competitive strategy in inter-national entrepreneurial orientation". *Journal of Business Research*, 69(11), 5383—5389
- Perlmutter, H. V. (2017). The Tortuous Evolution of the Multinational Corporation. *International Business*, 117-126. doi:10.4324/9781315199689-7
- Peshkin, A. (1993). The Goodness of Qualitative Research. *Educational Researcher*, 22(2), 23. doi:10.2307/1176170
- Phillips McDougall, P., Shane, S., & Oviatt, B. M. (1994). Explaining the formation of international new ventures: The limits of theories from international business research. *Journal of Business Venturing*, 9(6), 469-487. doi:10.1016/0883-9026(94)90017-5
- Phillips McDougall, P., Shane, S., & Oviatt, B. M. (1994). Explaining the formation of international new ventures: The limits of theories from international business research. *Journal of Business Venturing*, 9(6), 469-487. doi:10.1016/0883-9026(94)90017-5
- Pickard, Alison J. (2007) "Research methods in information. London: Facet Publishing"
- Pickernell, D., Jones, P., Thompson, P., & Packham, G. (2016). Determinants of SME Exporting. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 17(1), 3142. doi:10.5367/ijei.2016.0208
- Ping, R. A. (2004). On assuring valid measures for theoretical models using survey data. *Journal of Business Research*, 57(2), 125-141. doi:10.1016/s0148- 2963(01)00297-1

- Podsakoff, P. M., & Organ, D. W. (1986). Self-Reports in Organizational Research: Problems and Prospects. *Journal of Management*, 12(4), 531-544. doi:10. 1177/014920638601200408
- Portes, A., & Sensenbrenner, J. (1993). Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. *American Journal of Sociology*, 98(6), 1320-1350. doi:10.1086/230191
- Prahalad, C.K. and Hamel, G. (1990) 'The core competence and the corporation', Harvard Business Review, May, pp. 71-97
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891. doi:10.3758/brm.40.3.879
- Preece, S. B., Miles, G., & Baetz, M. C. (1999). Explaining the international intensity and global diversity of early-stage technology-based firms. *Journal of Business Venturing*, 14(3), 259-281. doi:10.1016/s0883-9026(97)00105-5
- Priem, R. L., & Butler, J. E. (2001). Tautology in the Resource-Based View and the Implications of. Externally Determined Resource Value: Further Comments. *Academy of Management Review*, 26(1), 57-66. doi:10.5465/amr.2001.4011946
- Quer, D., Claver, E., & Rienda, L. (2007). Business and management in China: A review of empirical research in leading international journals. *Asia Pacific Journal of Management*, 24(3), 359-384. doi:10.1007/s10490-007-9040-9
- Ramaswamy, K., Kroeck, K. G., & Renforth, W. (1996). Measuring the Degree of Internationalization of a firm: A Comment. *Journal of International Business Studies*, 27(1), 167-177. doi:10.1057/palgravejibs.8490131
- Rasmussen, E. S. (2007). The International Entrepreneur: Entrepreneurial Orientation of Local and Global Firms. *Internationalization, Entrepreneurship and the Smaller Firm*. doi:10.4337/9781848447363.00018
- Rauch, A., Wiklund, J., Lumpkin, G., & Frese, M. (2009). Entrepreneurial Orientation and Business Performance: An Assessment of Past Research and Suggestions for the Future. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 761-787. doi: 10.1111/j .1540-6520.2009.00308.x
- Reid, S. (1983). Firm Internationalization, Transaction Costs and Strategic Choice. *International Marketing Review*, 1(2), 44-56. doi:10.1108/eb008251
- Reid, S. D. (1981). The Decision-Maker and Export Entry and Expansion. *Journal of International Business Studies*, 12(2), 101-112. doi:10.1057/palgravejibs.8490581
- Rennie, M. (1993). Global competitiveness: Born global'. The McKinsey Quarterly. 4, 45-52
- SBA, 2014, Results of the assessment by Small Business Act for Europe dimension. (2014). *SMEPolicy Index*. doi:10.1787/g2143ecb9e-en
- Rialp, A., Rialp, J., & Knight, G. A. (2005). The phenomenon of early internationalizing firms: what do we know after a decade (1993-2003) of scientific doi:10. 1016/ j.ibu srev.2004.04.006
- Rugman, A. M. (1980). Multinationals in Canada: Theory, Performance and Economic Impact. doi:10.1007/978-94-015-7648-2

- Rugman, A. M. (2010). Reconciling Internalization Theory and the Eclectic Paradigm. *Multinational Business Review*, 18(2), 1-12. doi:10.1108/1525383x201000007
- Rugman, A. M., & Verbeke, A. (2004). A perspective on regional and global strategies of multinational enterprises. *Journal of International Business Studies*, 35(1), 3-18. doi:10.1057/palgravejibs.8400073
- Ruzzier, M., Hisrich, R. D., & Antoncic, B. (2006). SME internationalization research: past, present, and future. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 13(4), 476-497. doi:10.1108/14626000610705705
- SAGE "Dictionary of Social Research Methods. Dictionary. Edited by: Victor Jupp Published": 2006. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/>
- Schumpeter, J. A., & Nichol, A. J. (1934). Robinson's Economics of Imperfect Competition. *Journal of Political Economy*, 42(2), 249-259. doi:10.1086/254595
- Seifert Jr, R. E., & Machado-da-Silva, C. L. (2007). Environment, resources and interpretation: influences in the internationalization strategies of the food industry in Brazil. *BAR - Brazilian Administration Review*, 4(2), 40-63. doi:10.1590/s1807-76922007000200004
- Sethi, D., & Guisinger, S. (2002). Liability of foreignness to competitive advantage. *Journal of International Management*, 8(3), 223-240. doi:10.1016/s1075-4253(02)00067-4
- Sharma DD (1993) Industrial network in marketing. *Adv Int Mark* 5:1-9
- Shaw, V., & Darroch, J. (2004). Barriers to Internationalisation: A Study of Entrepreneurial New Ventures in New Zealand. *Journal of International Entrepreneurship*, 2(4), 327-343. doi:10.1007/s10843-004-0146-6
- Sharma, D. D., & Johanson, J. 1987. "Technical consultancy in internationalization. *International Marketing Review*", 4(4): 20-29.
- Slevin, D. P., & Terjesen, S. A. (2011). Entrepreneurial Orientation: Reviewing Three Papers and Implications for Further Theoretical and Methodological Development. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 25(5), 973-987. doi: 10.1111/j.1540-6520.2011.00483.x
- Smart, D. T., & Conant, J. S. (2011). Entrepreneurial Orientation, Distinctive Marketing Competencies And Organizational Performance. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 10(3), 28. doi:10.19030/jabr.v10i3.5921
- Sommer, L. (2013). Degree Of Internationalization A Multidimensional Challenge. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 25(3). doi:10.19030/jabr.v25i3.7756
- Sommer, L. (2017). The Influence of Experience and Cognitive Style on International Entrepreneurial Intentions: The Contribution of Academic Education in this Relation. *Electronic Journal of Research in Education Psychology*, 11(30). doi: 10.14204/ejrep.30.12167
- Stokes, D., & Wilson, N. C. (2010). Entrepreneurship and marketing education: time for the road less travelled? *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 11(1), 95. doi:10.1504/ijeim.2010.029770
- Sullivan, D. (1994). Measuring the Degree of Internationalization of a Firm. *Journal of International Business Studies*, 25(2), 325-342. doi:10.1057/palgravejibs.8490203

- Sundaram, A. K., & Black, J. S. (1992). The Environment and Internal Organization of Multinational Enterprises. *The Academy of Management Review*, 17(4), 729. doi:10.2307/258806
- Teece, D. J. (2017). Dynamic Capabilities and the Multinational Enterprise. *Globalization*, 105-129. doi:10.1007/978-3-662-49502-5_5
- Torkkeli, L., Puumalainen, K., Saarenketo, S., & Kuivalainen, O. (2012). The effect of network competence and environmental hostility on the internationalization of SMEs. *Journal of International Entrepreneurship*, 10(1), 25-49. doi:10.1007/s10843-011-0083-0
- Tseng, C., Tansuhaj, P., Hallagan, W., & McCullough, J. (2007). Effects of firm resources on growth in multinationality. *Journal of International Business Studies*, 38(6), 961-974. doi:10.1057/palgravejibs.8400305
- Tung, R. L., & Aycan, Z. (2008). Key success factors and indigenous management practices in SMEs in emerging economies. *Journal of World Business*, 43(4), 381-384. doi:10.1016/j.jwb.2008.04.001
- Turner, R. (2007). Research Methods in Information20072A.J. Pickard. Research Methods in Information. London: Facet Publishing 2007. 329 pp., ISBN: 9781856045452 £39.95. *New Library World*, 108(7/8), 384-386. doi:10.1108/03074800710763699
- TÜİK, (2015) "Small and medium-sized enterprise statistics, 2015," Press Release, no. 21864, November 2015.
- Vahlne, J., & Johanson, J. (2017). From internationalization to evolution: The Uppsala model at 40 years. *Journal of International Business Studies*, 48(9),1087-1102. doi:10.1057/s41267-017-0107-7
- Venkatraman, N. (1989). Strategic Orientation of Business Enterprises: The Construct, Dimensionality, and Measurement. *Management Science*, 35(8),942-962. doi:10.1287/mnsc.35.8.942
- Vernon, R. (1971). Sovereignty at bay: The multinational spread of U. S. enterprises. *The International Executive*, 13(4), 1-3. doi:10.1002/tie.5060130401
- Wagner, H. (2004). Internationalization speed and cost efficiency: evidence from Germany. *International Business Review*, 13(4),447-463. doi:10.1016/j.ibusrev.2004.05.001
- Wales, W., Monsen, E., & McKelvie, A. (2011). The Organizational Pervasiveness of Entrepreneurial Orientation. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(5), 895-923. doi:10.1111/j.1540-6520.2011.00451.x
- Welch, I. (1992). Sequential Sales, Learning, and Cascades. *The Journal of Finance*, 47(2), 695. doi:10.2307/2329120
- Welch, L. S., & Luostarinen, R. (1988). Internationalization: Evolution of a Concept. *Journal of General Management*, 14(2), 34-55. doi:10.1177/030630708801400203
- Wells, L. T. (1968). A Product Life Cycle for International Trade? *Journal of Marketing*, 32(3), 1-6. doi:10.1177/002224296803200301
- Wernerfelt, B. (1995). Resource-Based Strategy in a Stochastic Model. *Resource-Based and Evolutionary Theories of the Firm*, 133-145. doi:10.1007/978-1-4615-2201-0_6

- Westphal, J. D., & Stern, I. (2006). The Other Pathway to the Boardroom: Interpersonal Influence Behavior as a Substitute for Elite Credentials and Majority Status in Obtaining Board Appointments. *Administrative Science Quarterly*, 51(2), 169-204. doi: 10.2189/asqu.51.2.169
- Wiklund, J. (1999). The Sustainability of the Entrepreneurial Orientation—Performance Relationship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 24(1), 37-48. doi:10.1177/104225879902400103
- Wiklund, J., & Shepherd, D. (2005). Entrepreneurial orientation and small business performance: a configurational approach. *Journal of Business Venturing*, 20(1), 7191. doi:10.1016/j.jbusvent.2004.01.001
- Wischnevsky, J.D., & Damanpour, F. (2006). Radical Strategic and Structural Change: Occurrence, Antecedents, and Consequences. *Academy of Management Proceedings*, 2006(1), S1-S6. doi:10.5465/ambpp.2006.27173515
- World Bank. (2012). The World Bank Annual Report 2012. *World Bank Annual Report*. doi:10.1596/978-0-8213-9568-4
- World Investment Report 1995. (1995). *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) World Investment Report (WIR)*. doi:10.18356/5106ab9e-en
- Wright, R. W., & Ricks, D. A. (1994). Trends in International Business Research: Twenty-Five Years Later. *Journal of International Business Studies*, 25(4), 687-701. doi:10.1057/palgrave.jibs.8490219
- Yin, R. K. (1994). Discovering the future of the case study method in evaluation research. *Evaluation Practice*, 15(3), 283-290. doi:10.1016/0886-1633(94)90023-x
- Yiu, D. W., Lau, C., & Bruton, G. D. (2007). International venturing by emerging economy firms: the effects of firm capabilities, home country networks, and corporate entrepreneurship. *Journal of International Business Studies*, 38(4), 519-540. doi:10.1057/palgravejibs.8400278
- Yoon, J., Kim, K., & Dedahanov, A. (2018). The Role of International Entrepreneurial Orientation in Successful Internationalization from the Network Capability Perspective. *Sustainability*, 10(6), 1709. doi:10.3390/su10061709
- Zahra, S. A. (1991). Predictors and financial outcomes of corporate entrepreneurship: An exploratory study. *Journal of Business Venturing*, 6(4), 259-285. doi:10.1016/0883-9026(91)90019-a
- Zahra, S. A., & Covin, J. G. (1995). Contextual influences on the corporate entrepreneurship- performance relationship: A longitudinal analysis. *Journal of Business Venturing*, 10(1), 43-58. doi:10.1016/0883-9026(94)00004-e
- Zahra, S. A., & Garvis, D. M. (2000). International corporate entrepreneurship and firm performance. *Journal of Business Venturing*, 15(5-6), 469-492. doi:10.1016/S0883-9026(99)00036-1
- Zahra, S. A., & George, G. (2002). Absorptive Capacity: A Review, Reconceptualization, and Extension. *Academy of Management Review*, 27(2), 185-203. doi:10.5465/amr.2002.6587995
- Zahra, S. A., Ireland, R. D., & Hitt, M. A. (2000). International Expansion by New Venture Firms: International Diversity, Mode of Market Entry, Technological Learning, and

Performance. *Academy of Management Journal*, 43(5),925-950. doi:10. 5465/1556420

Zain, M., & Ng, S. I. (2006). The impacts of network relationships on SMEs' internationalization process. *Thunderbird International Business Review*, 48(2), 183205. doi:10.1002/tie.20092

Zhang, X., Ma, X., Wang, Y., Li, X., & Huo, D. (2016). What drives the internationalization of Chinese SMEs? The joint effects of international entrepreneurship characteristics, network ties, and firm ownership. *International Business Review*, 25(2), 522-534. doi:10.1016/j.ibusrev.2015.09.001

Zheng, X., & Cui, Y. (2007). Entrepreneurial Orientation, Market Orientation and Firm Performance: The Mediator Role of Organizational Learning. *2007 International Conference on Wireless Communications, Networking and Mobile Computing*. doi: 10.1109/wicom.2007.1083

Zhou, K. Z., Yim, C. K., & Tse, D. K. (2005). The Effects of Strategic Orientations on Technology- and Market-Based Breakthrough Innovations. *Journal of Marketing*, 69(2), 42-60. doi:10.1509/jmkg.69.2.42.60756

Zhou, L. (2007). The effects of entrepreneurial proclivity and foreign market knowledge on early internationalization. *Journal of WorldBusiness*, 42(3),281-293. doi:10.1016/j.jwb.2007.04.009

Zou, S., & Stan, S. (1998). The determinants of export performance: a review of the empirical literature between 1987 and 1997. *International Marketing Review*, 75(5), 333-356. doi:10.1108/02651339810236290

Uluslararası Politikada Çatışma, Kriz, Güvenlik

Editörler
Serkan Yenal-Kemal Olçar

Uluslararası Politikada Çatışma, Kriz, Güvenlik

Editörler

Serkan Yenal-Kemal Olçar

Yayın No.: 1038

ISBN: 978-625-433-440-5

E-ISBN: 978-625-433-439-9

Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Durun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreu@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Şeyma Kurtul -seyma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Lale Yalçın -lale@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yenal, Serkan Olçar, Kemal

Uluslararası Politikada Çatışma, Kriz, Güvenlik / Serkan Yenal Kemal Olçar

1. Basım, VIII+ 188 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-440-5

E-ISBN: 978-625-433-439-9

1. Uluslararası Güvenlik 2. Uluslararası İlişkiler 3. Uluslararası Siyaset

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65 - Sipariş: siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,

Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık Ve Teknik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.3 06800 Bilkent/Ankara Çankaya / Ankara

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
ARAP-İSRAİL SORUNUNUN GELİŞİM SÜRECİ: İsrail'in Kurulmasından 2. İntifada'nın Sonuna Kadar Yaşanan Gelişmelerin Değerlendirilmesi	3
İKİNCİ BÖLÜM	
MODERNİZM DÖNEMİNİN I VE II. DÜNYA SAVAŞLARI ÜZERİNDEKİ SEBEP VE SONUÇLAR AÇISINDAN ETKİLERİ.....	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ORTA DOĞU'DA İSTİKRARSIZLIK KRİZLER VE OTORİTE.....	73
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
GELENEKSEL VE YENİ NESİL SAVAŞ TARTIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE HİBRİT SAVAŞLAR VE HİBRİT SAVAŞLARA KARŞI KOYMA	95
BEŞİNCİ BÖLÜM	
DIŞ POLİTİKADA KARAR VERME:2003 IRAK SAVAŞI SONRASI ABD'NİN “BAASSIZLAŞTIRMA POLİTİKASI”	139
ALTINCI BÖLÜM	
KIRIM'IN İLHAKI VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	165
ÖZ GEÇMİŞLER	185

ARAP-İSRİL SORUNUNUN GELİŞİM SÜRECİ: İsrail'in Kurulmasından 2. İntifada'nın Sonuna Kadar Yaşanan Gelişmelerin Değerlendirilmesi*

Serkan Yenal

Arap-İsrail sorunu, 20. ve 21. yüzyılda gerçekleşen pek çok çatışmanın temel motivasyonu olmuş, dünya gündemini uzun süre işgal eden en önemli güvenlik sorunları arasında yer almıştır. Arap-İsrail sorunu, dalgalı seyri süresince kimi zaman sıcak çatışmaların kimi zaman bölgesel ve küresel ittifakların kimi zaman da “medeniyetler çatışması” gibi tezlerin göstergeleri arasında yer almıştır.

Çalışmada, Arap-İsrail sorunu tarihi dinamikleri ile birlikte değerlendirilmiş, sorunun ortaya çıkışı, gelişimi ve çözümüne yönelik çalışmalar ortaya konulmuştur. Çalışmada, 1896'dan 2. İntifada'nın sonuna kadarki süreç incelenmiş olup yöntem olarak literatür tarama yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan Yahudilik kavramı, Musevilik dinine mensup kişileri, “Siyonizm” kavramı, Yahudi ulus devleti kurma amacı güden politik ideolojiyi, “antisyonizm” kavramı siyonizm akımına karşı çıkan politik ideolojiyi ve “antisemitizm” kavramı da Yahudi düşmanlığı anlamında kullanılmaktadır.

İlk olarak Yahudiler'in Filistin'e göçü konu edilmektedir.

* Çalışma “Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, bölüm adı: (İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Arap-İsrail Sorununun Gelişim Süreci) (2015)., Yenal Serkan, Sinopsis Yayınları, Editör: Yenal, Serkan” künyeli çalışmanın güncellenmiş ve revize edilmiş hâlidir.

bir devlet kurmasını teşvik etmeleri, önemli bir katalizör olmuştur. Yine aynı güçler Arap-İsrail sorununun gelişiminde kendi çıkarları doğrultusunda, iki topluluk arasında çoğu zaman çatışmayı azaltmak yerine körükleyici politikalar geliştirmeyi tercih etmiştir.

İsrail, kurulduktan sonra peş peşe İsrail devletine son vermek hedefiyle birleşen Arap ülkelerinin saldırılarına hedef olmuştur. Bu saldırıları çoğunlukla bertaraf edebilmiş, Arapların ilerleyen dönemde kendine karşı birleşik bir ordu teşkil ederek saldırılarına karşı caydırıcılığı sağlayabilmiştir. Süreç içerisinde bölgesel barış antlaşmaları ve ABD, İngiltere, Fransa gibi ülkelerin bölgesel çıkarlarını da kullanarak Arap ülkeleri ile olan ilişkilerini ve politikalarını belirlemiştir.

İsrail'in kurulmasından intifada süreçlerinin sonuna kadarki süreçte Arap-İsrail sorununa kesin bir çözümünün getirilemediği ifade edilebilecektir. Bu süreçte, İsrail elde ettiği fırsatları değerlendirerek Araplar karşısında pazarlık gücünü artırmıştır. Bu konuda Batı dünyasından özellikle de ABD'den aldığı desteğin önemi büyüktür. ABD Arap-İsrail sorununda zaman zaman objektif değerlendirmelerde bulunsa da genel olarak İsrail'in yanında yer almıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. C. (1989). Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu. Ankara: TTK Yayınları.
- Araj, B. (2021). *Intifada Palestinian-Israeli history*. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/intifadah> Erişim Tarihi:19.12.2021
- Arı, T. (2007). Filistin'de Kalıcı Barış Mümkün mü?. Akademik Orta Doğu Dergisi, 2 (1), 11–34.
- Armaoğlu, F. (1994). Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948–1988. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bayramoğlu, E. (2006). Yahudilik ve Siyonizm Tarihi. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Bileydi Koç, M. (2006). İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri 1948–2006. İstanbul: Günizi Yayıncılık.

- CNN. Oslo Accords Facts.* (2021). <https://edition.cnn.com/2013/09/03/world/meast/oslo-accords-fast-facts/index.html> Erişim Tarihi:19.12.2021
- Davis, M. T. (1995). 40 KM into Lebanon. Washington DC: National Defense University Press.
- Edel. P. (2008). Siyonizmin Tarihi Yıldızın Gölgesi. (Çev. B. Sengir), İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Elia, N. (2001). Introduction: The Second Intifada. *Radical Philosophy Review*, 3(2), 109-117.
- Erdem, T. (2021). *Siyasi Siyonizme Giriş*. Stratejik Düşünce Enstitüsü: <https://www.sde.org.tr/tevfik-erdem/genel/siyasi-siyonizme-giris-kose-yazisi-22537> Erişim Tarihi:19.12.2021
- İbas, S. (2005). Arap-İsrail Sorunu. İçinde T. YILMAZ, M. TAŞTEKİN ve M. ŞAHİN (Ed.), Orta Doğu Siyasetinde İsrail (ss. 55-87). Ankara: Platin Yayınları.
- Kızıloğlu, S. (2012). İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi. *Sosyal Bilimler*, 2 (1), 35-64.
- International Legal Materials*, (1974). tarihinde Israel—Syria: Agree ment On Disengagement. (1974). 13(4), 880–887. : <https://www.jstor.org/stable/20691294> Erişim Tarihi:19.12.2021
- İsrail Dışişleri Bakanlığı. (2021). [https:// www. mfa. gov .il/ mfa/ foreignpolicy/peace/guide/pages/the%20sharm%20el-sheikh%20memorandum-%20main%20points.aspx](https://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/the%20sharm%20el-sheikh%20memorandum-%20main%20points.aspx) Erişim Tarihi:19.12.2021
- Kürkçüoğlu, Ö. (2010). Türkiye'nin Arap Orta Doğu'suna Karşı Politikası (1945-1970). Ankara: Barış Kitap.
- Mideast Web Biltmore Program*. (1942). [http:// www. Mideast web.org/biltmore_program.htm](http://www.Mideastweb.org/biltmore_program.htm) Erişim Tarihi:19.12.2021
- Middle East Research and Information Project İnternet Sitesi. http://www.merip.org/palestine-israel_primer/zionism-pal-isr-primer.html, Erişim Tarihi:19.12.2021

- Orallı, L. E. (2005). Dinsel Temalar Işığında Siyasal Yahudilik ve Arz-ı Mevud. İçinde T. Yılmaz, M. Taştekin ve M. Şahin. (Ed.), Orta Doğu Siyasetinde İsrail (ss. 2-53). Ankara: Platin Yayınları.
- Özkoç, Ö. (2009). Savaş Ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin- İsrail Sorunu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 64(3), 167-195.
- Palestine Facts İnternet Sitesi. (2021). *To Now Oslo Accords*. [http:// www.palestinefacts.org/pf_1991to_now_oslo_accords_2/](http://www.palestinefacts.org/pf_1991to_now_oslo_accords_2/) Erişim Tarihi:19.12.2021
- Pressman, J. (2003). The Second Intifada: Background and Causes of the Israeli-Palestinian Conflict. The Journal of Conflict Studies, 114-141.
- Salem, W. (2008). Human Security from Below. Palestinian Citizens Protection Strategies 1988-2005. İçinde M. den Boer ve J. De Wilde. (Ed.), The Viability of Human Security (ss.179-197), Amsterdam: Amsterdam University Pres.
- UN. (2008). “The Question of Palestine and United Nations”, Newyork. <https://unispal.un.org/pdfs/DPI2499.pdf>, Erişim Tarihi:19.12.2021
- Yılmaz, T. (2009). Uluslararası Politikada Orta Doğu. Ankara: Barış Platin Kitabevi.

MODERNİZM DÖNEMİNİN I VE II. DÜNYA SAVAŞLARI ÜZERİNDEKİ SEBEP VE SONUÇLAR AÇISINDAN ETKİLERİ

Kemal Olçar

Erken dönem bilim insanlarında, modernitenin çekirdek (core) ilke-leri olan “rasyonalite, öznel özgürlük, otoritelerden bağımsızlık ve eşit haklar vb.” şeklindeki yaklaşımlara ve pozitivist düşünce akımlarına rastlamak mümkündür. Descartes ve Bacon’ın doğa-bilgi ikisi; Hobbes ve Machiavelli’nin politika yaklaşımları; Kopernik ve Newton’un deneysel bilim mantığı; Modernite Paradigmasının öncülleri olarak ifade edilebilir. Ayrıca ekonomide endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıkan iş bölümünün değişimi, politik sistemlerdeki kilise ve krallar arasındaki güç mücadelesi, feodal sistemin siyasi güçler ayrılığına varan yeni politik düzeni gibi gelişmeler modern tanımının bugünkü hâlini almasına önemli katkılar sağlamıştır (Cevizci, 2013:47-48).

Modernite paradigması, özellikle 20. yüzyıl içinde ortaya çıkan siyasi, askerî, ekonomik ve düşünsel buhranlardan olumlu/olumsuz etkilennmiştir. Ardından meydana gelen küresel ve bölgesel güç dengesindeki bozulmalar, ABD ve SSCB devletlerinin güç aktörü olarak iki kutuplu dünya sistemi yaratmaları, uluslararası barış çabaları, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları, savaşların sonunda yapılan barış antlaşmaları, Soğuk Savaş dönemi ve revizyonist ve statükocu ülkelerin mücadeleleri Aydınlanma ve Sanayi Devrimi döneminin ürünü olan modernleşmeye yön vermiştir (Arslan, 2017:108-109).

Modernleşme öncesi hâkim olan kilise, krallık, aristokrasi, feodalite gibi yapısal ve düşünsel olguların yerini; bilim, eğitim, halk, cumhuriyet ve kapitalizm vb. kavramlara bırakması öncelikle güvenliğe ilişkin ve askerî sorunlara yol açabilecek çok çeşitli alanlarda çatışmalar üretmiştir. Bu çatışmalı alanların en önemlilerinden biri de Dünya Savaşlarıdır.

ideolojik dogmalara varan yeni arayışları ortaya çıkarmıştır. Oysa modernizmin yarattığı iklim sömürgecilik, emperyalizm ve yayılmacılık gibi kavramlar ile anılmamış olsa idi, bugün görülen “öteki” yani dünyanın geri kalanı ile mücadele daha düşük seviyede olabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acun, N. (1949). *Dünya Petrol Tarihi ve Türk Petrolü*, Saka Matbaası, İstanbul.
- Ağır, O. (2019). Dünya Siyasetini Etkileyen Devrimlerin Uluslararası Sonuçları:1917 BolşevikDevrimi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 325-342.
- Akkor, M. (2019). 1919 Paris Konferansı ve Ermeniler, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 12, Sayı 42, 942-964.
- Akkor, N. (2019). Türkiye’yi İkinci Dünya Savaşına Sokma Çabaları: Adana Görüşmeleri, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Kırklareli.
- Aksakal, M. (2010). *Harb-i Umumi Eşiğinde*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Alatlı, A. (2010). *Batı’ya Yön Veren Metinler III*, Çev: Kapadokya Meslek Yüksek Okulu Çeviri ve Redaksiyon Heyeti, Melisa Matbaacılık, İstanbul.
- Anzerlioğlu, Y. (2008). Tokyo Türk Maslahatgüzarının Değerlendirme-leriyle Mançukuo Devleti (1931-1933), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 41, 1-16.
- Arı, T. (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Alfa Yayınevi, 4. Basım, İstanbul.
- Arıboğan, D. Ü. (2014). Birinci Dünya Savaşı Öncesi Siyasi Gelişmeler ve Günümüze Etkileri, 1914’ten 2014’e 100’üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı’nı Anlamak, *Uluslararası Sempozyum*, İstanbul.

- Arıkan, R. (2016). I. Dünya Savaşı'nda Marne Cephesi ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1, No. 1.
- Armaoğlu, F. (2004). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2:1914-1995)*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Arslan, M. (2017). Modernite, Kriz ve Liberal Sistemin Geleceği *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı 73, 107-124.
- Arslan, M. (2015). Abdurrahman Han Reformlarından 2015'e Afgan Modernleşmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 7, Sayı 13, 309-336.
- Art R. J. and Jervis, R. (2007). *International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Eighth Edition, Pearson Longman Press, USA.
- Ataöv, T. (1968). Doğu Avrupa'nın Sosyalistleşmesinden Truman Doktrinine Kadar "Soğuk Harp", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 23, Sayı 02, 189-222.
- Avrich, P. (1996). *Anarchist Voices: An Oral History of Anarchism in America*, Princeton University Press, USA.
- Aydın, F. ve Saygılı, H., vd. (2010). *Dış Ticarete Küresel Eğilimler ve Türkiye Ekonomisi*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Çalışma Tebliği No:10/01, Ankara.
- Baran, M. (2019). Britanya'nın Ekonomik Çıkarlar ve Güvenlik Kaygıları Bağlamında Orta Doğu Bölgesine 20. Yüzyılın İlk Yarısındaki Angajmanları, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, BANÜSAD 2(1), 1-19.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bayur, Y. H. (1991). *Türk İnkılap Tarihi*, 3/4, TTK Yayınları, Ankara.
- Bayur, Y. H. (1991). *Türk İnkılabı Tarihi*, 3/1, TTK Yayınları, Ankara.
- Bekcan, U. (2016). Sovyetler Birliği'nin Savaş Öncesi Döneme Bakışı (1933-1939): Nazilerin Avrupa'yı İşgalinin Sorumlusu Kim?, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 13, Sayı 50, 101-118.
- Bıyıklı, M. (2019). *Batı İşgalleri Karşısında Türkiye'nin Orta doğu Politikaları İki Dünya Savaşı Arasında*, Hiper Yayın, İstanbul.

- Biçici, M. (2014). Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3):693-722 ISSN:1303-0094.
- Bodur, H. (2013). *Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Bolat, M. (2014). 1876-1914 Arası Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.
- Burak, D. M. (2000). Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-İngiliz İlişkileri (1914-1918), *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Buzan, B. (2009). *People, States and Fear: An Agenda For Security Analysis in the Post-Cold War Era*, Weatsheaf, Brighton.
- Campbell, D. (1998). *Writing Security*, University of Minnesota Press, Minnesota.
- Cem, İ. (1998). *Sosyal Demokrasi ya da Demokratik Sosyalizm Nedir Ne Değildir*, Can Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2013). *17. Yüzyıl Felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul.
- Cevizliler, E. ve Öncü, A. S. (2013). Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa Barışı İçin Önemli Bir Adım: Locarno Konferansı, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9.
- Clausewitz, C.(1832). *On War*, Çev. Michael Howard and Peter Paret (2007), New York: Oxford University Press Inc., USA.
- Çakı, C. (2019). Birinci Dünya Savaşındaki İtalyan Propaganda Afişlerinde Almanlara Yönelik Nefret Söylemi, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 21-38.
- Çetinkaya, G. (2019). İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Nazilerin İktidara Gelişi ve Türk-Alman İlişkileri, *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 87-97.
- Çınar, B. (2008). Tarihte Üçüncü Güç ve Orta Asya Enerji Savaşları, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Akademileri Yayınevi, Yıl 4, Sayı 8, İstanbul.
- Çınar, B. (2014). Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Jeopolitiğinin Rolü, *Akademik Bakış*, Cilt 8, Sayı 15.

- Çınar, B. (2019). İkinci Dünya Savaşı'nın Başladığı Gün Avrupa'daki Durum: Ülkelerin Savaşa Hazırlık Durumları ve Bunun Savaşa Yansıması, *Akademik Bakış*, Cilt 13, Sayı 25.
- Dağlar, O. (2012). Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 45-76.
- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Dilbaş, G. (2019). Macar Tarihinde Bir Kırılma Noktası: Trianon Barış Antlaşması (4 Haziran 1920), *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:17, 80-104.
- Dilek, M. S. (2012). Akdeniz'de Yaşanan Güvenlik Sorunu ve Büyük Güçlerin Politikası (1936-1939), *Electronic Turkish Studies*, Cilt 7, Sayı 4, 1519-1540.
- Dilek, M. S. (2013). Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 37, 145-169.
- Duman, S. (2017). 18. Yüzyılın Son Çeyreğinden 20. Yüzyılın İlk Çeyreğine Karadeniz'de Küresel Güçlerin Rekabeti, *I. Dünya Savaşı'nda Karadeniz ve Kafkasya: Askerî, Siyasî ve Sosyal Gelişmeler*, Ed. Okur, M., Güneş, B., Köksal, Ü., Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon.
- Düzcü, L. (2016). Korku ile Tedbir Arasında Bir İhtilâli İzlemek: 1848 İhtilâli ve Osmanlı Hükûmeti, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:38, ss. 51-78.
- Ediz, İ. (2016). Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Filistin'de Toplum ve Siyaset 1919-1922, *Türkiye Orta doğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 141-176.
- Elmas, R. (2015). Sosyalizm Sonrası Polonya'da Kimlik Milliyetçilik İlişkisinin Politik Kültürel Yansımaları, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Bursa.
- ENCYCLOPEDIA BRITANNICA (11th ed.).
- Emiroğlu, H. (2007). İkinci Dünya Savaşı'na Giden Süreçte Küresel ve Bölgesel Aktör-Devlet Davranışlarının Çözümlemesi, *Abant*

- İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 14, 63-89.
- Engin, V. (2018). Osmanlı İmparatorluğu'nun Devamlılık ve Modernleşme Mücadelesi: Türkiye Cumhuriyeti'nin Tarihi Temelleri, *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk İnkılap Tarihi Ve Türkiye Cumhuriyeti*, Ed. Öztürk, C., İstek Yayınları, İstanbul.
- Eraslan, C. ve Baran, T. A. (2018). Türk Dış Politikası, Ed. Öztürk, C., *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti*, İstanbul.
- Erim, N. (1953). *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Cilt:1 (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 525-691.
- Ertan, A. E. ve Özgün, T. O. (2016). I. Dünya Savaşı'nın Ardından Yenidünya Düzenine Doğru:1919 Paris Barış Konferansı, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 20, Sayı 3, 551-572.
- Fromkin, D. (2013). *Barışa Son Veren Barış*, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Frost, M. (2003). *Tragedy, Ethics and International Relations*, Kings College University of London, SAGE Publications, UK.
- Genest, M.A. (2004). *Conflict and Cooperation-Evolving Theories of International Relations*, Thompson Wadsworth, USA.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kuşdili, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gökçen, S. (2007). Ankara-Moskova İlişkilerinin Gelişimi ve 1925 Dostluk ve Saldırmazlık Andlaşması, *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, 117-140.
- Gümüş, M. (2017). Birinci Dünya Harbinde Romanya'nın Savaş Diplomasisi, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, 62-76.
- Günaydın, M. (2014). Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914, *Akademik Bakış*, Cilt 8, Sayı 15.
- Hart, L. B. (2015). *II. Dünya Savaşı Tarihi*, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Helmreich, E. C. (1938). *The Diplomacy of the Balkan Wars*, London.

- Holsti, K. J. (1974). *International Politics, A Framework For Analysis*, 2nd Ed., London.
- İnal, T. (1981). *Gelecekçilik Bölümü*, Türk Dili Yazın Akımları Özel Sayı 349, TDK Yayınları.
- İpek, N. (2015). Şark Mültecileri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu, Budapeşte, Yayına Haz. Akengin, A. Y., Koçaslan, S., Ankara.
- İtalya'nın Akdeniz Manevraları ve Yanlış Tefsirler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Mart 1937, Nu. 4611.
- Kalemlı, H. (2016). Türkiye Paris Başkonsolosunun Raporuna Göre İkinci Dünya Savaşı Sırasında Almanların Paris'i İşgali, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 12, Sayı 24, 29-56.
- Kâmil, İ. (2017). Neuilly Barış Antlaşması ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:60, Bahar, s. 91-118.
- Kaplan, M. A. (1957). *System and Process in International Politics*, John Wiley and Sons, New York.
- Karal, E.Z. (1983). *Osmanlı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara.
- Kasalak, K. (2014). Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı ABD İlişkileri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Güz 55, 108-124.
- Kasalak, K. ve Baş, R. (2015). İtalyan Saldırısında Yunanistan'a Türkiye'nin Yardımları (1940-1941), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 22, 123-136.
- Kayıran, M. ve Metintaş, M. Y. (2018). Türk-Yunan İlişkileri (1878 – 1952), *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3.
- Kılıç, S. (2017). Türk-Alman Kaynakları Işığında Sovyet İhtilali Sonrası Kafkasya, I. Dünya Savaşı'nda Karadeniz ve Kafkasya: Askeri, Siyasî ve Sosyal Gelişmeler, Ed. Okur, M., Güneş, B., Köksal, Ü., Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon.

- Kılıçoğlu Cihangir, Ç. (2016). Yunanistan’da Monarşi Üzerine Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 58, 99-121.
- Kırkpınar, N. (2017). II. Dünya Savaşı’nda Stalin ve Sovyet Diplomasisi Karşısında Türk Basının Tutumu (1939-1945), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVII/34, 239-277.
- Kissenger, H. (2000). *Diplomasi*, Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Koç, E. (2019). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İran ve Suudi Arabistan İlişkilerinin ve Bölgesel Politikalarının Devlet Kimliği Bağlamında Analizi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Bursa.
- Koyuncu, A. (2019). Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919) Bulgaristan’ın İkinci Büyük Felaketi, *Doğu Batı*, Cilt 22, Sayı 90 (Balkanlar-II), 199-243.
- Kozhakhmetov, G. Z. and Botagarin, R. B. (2015). Józeff Pilsudski’s state and political activity in the formation of sovereign state in Poland, *Bulletin of the Karaganda University*, Law Series, 3(79), 45-53.
- Köse, İ. (2011). Paris Barış Konferansı ABD Tutanaklarında Beyaz Ordu Liderleri ve Bolşevikler, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Cilt 10, Sayı 10, 125-149.
- Köse, İ. (2015). Yalta ve Potsdam Konferansları: Sovyetler Birliği’nin Türk Boğazlarında Egemenlik Paylaşım Talepleri, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı 19, 241-276.
- Küçük, C. (2010). *Sykes-Picot Antlaşması*, TDV İA, C. 38, İstanbul.
- Mardin, Ş. (1989), Fransız Devrimi’nin Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Çev. Kemal Berkarda, Sayı:41.
- Marx, K. ve Engels, F. (1844-1869). *Seçme Yazışmalar I*, Yayın yılı 2019, Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. (1867). *Kapital I*, Çev. Alaattin Bilgili (2003), Eriş Yayınları, 3. Baskı.
- McMeekin, S. (2012). *I. Dünya Savaşında Rusya’nın Rolü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- Mearsheimer, J. J. (1990). BacktotheFutureInstability in Europe AftertheColdWar, *Conference at Ditchley Park*, Organizedby James Callaghan, Gerald Ford, Valery Giscardd'Estaing, and-HelmutSchmidt, England.
- Mirowicz, R. (2012). *Edward Rydz-Smigly: A PoliticalandMilitaryBiography*, TranslatedandEditedbyGregory P. Dziekonski, University of Washington.
- Narınç, Ö. (2019). İki Komşunun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti Bulgaristan), *ABAD*, 2(4), 315-331.
- Nation, R. C. (2008). ThucydidesandContemporaryStrategy, Chapter 9, Ed. J. BooneBartholomees, *Theory Of WarAndStrategy*, Volume I, Department Of National Security AndStrategy.
- Oğuzlu, H.T. (2007). Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Akademileri Yayınevi, Yıl 3, Sayı 6, İstanbul.
- Önal, M. (2010). *Dünya Yurttaşlığı, Barış ve Kardeşlik Üzerine Düşünceler Immanuel Kant Örneği*, Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi, Özgürlük, Barış ve Kardeşlik, Asa Yayınları, Bursa.
- Otaç, T. (2019). İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları Ve Türkiye İçin Önemi, *Genel Türk Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 97-126.
- Öncü, A.S. ve Ekinci, O. (2014). İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme:23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:2, 241-263.
- Özdemir, M., Çalışkan, S. ve Öztürk, F. (2017). Yalta Konferansı: Soğuk Savaşa Giden Yol, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt 5. No 2, 62-79.
- Özen, Ç. Ve Kolasi, K. (2016). ABD'nin Almanya Politikası ve Yapısal Belirleyenler: Savaş Sonrası Güç Asimetrisi ve Hegemonik Düzen İnşası, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 15, No 2, 125-160.
- Özkan, A. (2014). I. Dünya Savaşı'nda Sırbistan'ın Müslümanlara Karşı Tutumu, *Akademik Bakış*, Cilt 7 Sayı 14, 49-70.

- Özçelik, M. (2010). İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 29, 253-269.
- Renouvin, P. (2004). *1. Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Robertson, P. (1967). *Revolutions of 1848, A Social History*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Rosecrance, R. N. (1963). *Action and Reaction in World Politics*, Boston.
- Sancaktar, C. (2019). Balkanlar'da Türk ve Müslüman Milletler: 19. Yüzyıldan Günümüze Milliyetçiliğe Karşı Varoluş Mücadelesi, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 05 (01).
- Sander, O. (2019). *Siyasi Tarih 1918-1994*, 29. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Sandıklı, A. (2007). Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Işığında Avrupa Birliği'ne Giriş Süreci, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Schild, G. (1995). *Between Ideology and Realpolitik: Woodrow Wilson and the Russian Revolution, 1917-1921: Woodrow Wilson and the Russian Revolution 1917-21*, Contributions to the Study of World History, Greenwood Press, London.
- Steger, M. B. (1997). *The Quest for Evolutionary Socialism: Eduard Bernstein and Social Democracy*, Cambridge University Press, UK.
- Stevens, E. G. B. (1926). *The Diplomatic Background of The War: 1870-1914*, University of British Columbia, Vancouver.
- Stevenson, D. (2012). *1914 – 1918: The History of the First World War*, Penguin Books, UK.
- Tamçelik, S. (2000). Osmanlı Dönemi Dermir yollarının Tarihî Gelişimi İçerisinde Siyasî ve İktisadî Sosyal Etkileri, *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*.
- Thomson, D. (1996). *Siyasi Düşünce Tarihi*, Çev. Ali Yaşar Aydoğan, İstanbul.

- Tuncer, H. (2016). *Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Devleti'nin Sonu*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- Uçarol, R. (1995). *Siyasî Tarih 1789-1994*, Filiz Kitapevi, 4. Baskı, İstanbul.
- Uluğbay, H. (1995). *İmparatorluktan Cumhuriyete Petropolitik*, Turkish Daily News Yayınları, Ankara.
- Ural, S. ve Kılınç, S. (2015). Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1950), *KAÜ İİBF Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, 177-202.
- Yakıtıl, E. (1950). İkinci Büyük Harbin Deniz Cephesi Kronolojisi, *Donanma Dergisi*, Sayı 390.
- Yayla, A. (2017). Sosyalizm ve Sosyalistler Üzerine Düşünceler, *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl:22, Sayı:88, ss. 69-85.
- Yellice, G. (2016). Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakka-
le'den Milli Bölünmeye, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları
Dergisi*, XVI/32, 205-242.
- Yeşilbursa, B. K. (2009). Geçmişten Günümüze Irak Meselesi, *Gazi
Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 1315-1343.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is WhatStatesMake Of It: TheSocial
Construction Of PowerPolitics, *International Organization*.

ORTA DOĞU'DA İSTİKRARSIZLIK KRİZLER VE OTORİTE

Özkan Leblebici

Günümüzde bütün disiplinlerin çalışmalarının içeriği, disiplinler arası bir niteliğe bürünmeye başlamıştır. Karmaşık sosyal yapıların öngörülemezliği üzerinden yapılan tartışmalar, akademisyenleri bu disiplinler arası yaklaşıma zorlayan etkiler yaratmaktadır. Zira her disiplin kendi metodolojisi çerçevesinde, olgusal gerçekliğin sadece sınırlı bir bölümünü ele almaktadır ve bu durum, geçekliğin farklı boyut ve görünümünün etkileşiminin çalışmaları sınırlandırdığı bir bilimsel yaklaşım oluşturmaktadır. Disiplinlerin kendi sınırlılıkları bağlamında yapılan çalışmalar arasında bağlantılar kurarak yapılan çalışmalar, aynı zamanda disiplinlerin bu çalışmalarına da değer katmaktadır. Bu çalışmada amaç, nedensellik bağlamında olguları anlamlandırmak yerine, olguları farklı disiplinler açısından değerlendirme çabası olarak görülebilir. Disiplinlerin metodolojilerinin farklılığı aynı zamanda çalışmanın sınırlarını da belirlemektedir.

Orta Doğu coğrafyası, Sanayi Devrimi'ni takip eden dönemde, petrol ve enerji kaynaklarının kesişme bölgesi olmasının ortaya çıkmasıyla beraber, sürekli bir istikrarsızlık ve karmaşa sarmalında bulunmaktadır. Bu durum sürekli bir kriz durumunun bölgede varolması anlamına gelmektedir. Kriz durumları ise bir elden sevk ve idarenin en güçlü olmasını gerektiren bir ortamı gerektirir. Kriz durumlarının etkili biçimde yönetilmesi büyük ölçüde otoritenin bir elde toplanmasına bağlıdır. Öyleyse şu soru akla gelmektedir: Bu otorite meşruiyetini nereden alacaktır? Soruna merkez-çevre karşıtlığı bağlamında baktığımızda, iki farklı durum ortaya çıkmaktadır. Birincisi sürekli kriz ortamının ortaya çıkardığı otoriter rejimler, ikincisi demokrasi görü-

Orta Doğu coğrafyası, doğal kaynakları ve jeopolitik konumu ile sürekli krizlerle anılan bir bölge olmuştur. Her ne kadar bu bölgedeki toplumların demokrasinin uygulanabileceği koşulları taşımadığı iddia edilebilirse de rejimlerin otoriter yapısı merkez ülkelerin bölgedeki çıkarlarının korunmasında önemli bir işleve sahip görünmektedir. Değişen rejimlerde etkili olan dış aktörler, yeni kurulan rejimler için demokrasiyi söylem olarak öne çıkarsa da bu rejimler demokrasinin sadece biçimsel birkaç ögesi bağlamında demokrasi olarak nitelendirilebilir. Düşük yoğunluklu demokrasi olarak adlandırılan bu yapılar hem geleneksel kaynaklardan beslenmekte hem de itaat eden bir toplum inşasını hedeflemektedir. Hatta dış aktörler kriz ortamında meşruiyetini arayan bu tip rejimleri desteklemekte ve onlarla doğrudan ya da dolaylı olarak iş birliğine yönelmektedir. Burada temel güdünün kapitalizmin krizini yönetmek olduğunu düşünebiliriz. On iki bin yıllık geçmişi olan çok kültürlü bu coğrafyanın hak ettiği baharı yaşaması, belki de kapitalizmin krizlerine eklenmekten kurtulabildiğinde başlayacaktır. Bu çalışmada amaçladığım, başta da vurguladığım gibi nedensellik çözümlemesinden farklı olarak farklı disiplinlerin bakış açısıyla çok faktörlü bir olgunun değerlendirilmesine çalışmaktır. Bu çerçevede çalışmanın diğer araştırmacılar için bir ışık yakması, en büyük beklentimdir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Örsan, (2007), Küreselleşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi, TODAİE, Ankara.
- Amin, Samir, (2000), *Değişim Halindeki Dünya Sistemi*, (Çev.Fikret Başkaya), Özgür Üniversite, İstanbul.
- Amin, Samir, (2004), *Liberal Virüs*, (Çev. Fikret Başkaya), Özgür Üniversite, İstanbul.
- Anderson, Philip, (1999) “Complexity Theory and Organization Science”, *Organization Science*, p.216-232
- Bingöl, Oktay, (2012), “Krizlerin Uluslararasılaşması: Rejime Karşı Protestolardan Bölgesel Çatışmaya Suriye Örneği”, *Krizler ve Kriz Yönetimi: Temel Yaklaşımlar, Aktörler, Örnek Olaylar*, (Ed. M.S. Erol ve E. Efeğil), Barış Yayınları, İstanbul, s.451-484

- Brecher, Michael and Patrick James, (1988), "Patterns of Crisis Management", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 32, No. 3, Sage Publications, p. 426-456.
- Cowan, Gregory Roy, *An Examination of International Crises: The Effect of Decision Maker Stress on Crisis Management, Attributes, and Outcomes In Non-protracted Conflict and Protracted Conflict Crises*, Doktora Tezi, University of Oklohoma, 2007.
- Durrance, Bonnie, (1997), "The Evolutionary Vision of Dee Hock: From Chaos to Chaord", *Training and Development*, www.leadership-innovations.com/Articles/Chaords-Hock.
- Fişek, Kurthan, (1975), *Yönetim*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları:387, Ankara.
- Giddens, Anthony, (2012), *Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*, (Çev. Ülgen Yıldız Battal), 4. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Gills, Barry, Joel Rocamora, Richard Wilson, (1995), "Düşük Yoğunluklu Demokrasi", *Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler*, (Çev. Ahmet Fethi), 2. Baskı, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Gleick, James, (2003), *Kaos*, (çev. Fikret Üçcan), 12. Basım, TÜBİTAK, Ankara.
- Kalaycıoğlu, Ersin, (1993), "Yeni Demokratikleşme Dalgası ve Orta doğu", *Su Sorunu Türkiye ve Ortadoğu*, Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 63-93.
- Kızılkaya, Ertuğrul, Cem Engin, "Enerjinin Jeopolitiği: Dünya Üzerindeki Jeo-Ekonomik Mücadele", Kasım 2002, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd9/sbd9-11.pdf>, Erişim Tarihi:12.11.2013.
- Lewis, Bernard, (2001), "The Middle East Crisis in Historical Perspective", Italy, p.33-46.
- Luft, Gal, (2009), "Dependence on Middle East Energy and Its Impact on Global Security", (Edt.Stec&Baraj), *Energy and Environmental Challenges to Security*, Netherlands, p.197-210.
- Mahdavy, Hossein (1970), "The Patterns and Problems of Economic Development in Rentier States: The Case of Iran", in Michael Cook (ed.), *Studies In the Economic History of the Middle East*.

- From the Rise of Islam to the Present Day*, London and New York, Oxford University Press, p. 428-467.
- Öztaş, Nail, (2003), “Karmaşıklık Bilimleri: Kaosun Kıyısında Bilim ve Yönetim”, *Çağdaş Kamu Yönetimi I*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Panikar, P G K, (Mar. 2-9, 1991), “Oil: From Crisis to Crisis”, *Economic and Political Weekly*, Vol. 26, No. 9/10, pp. 479-481.
- Pira, Aylin, Çisil Sohodol, (2010), *Kriz Yönetimi Halkla İlişkiler Açısından Bir Değerlendirme*, İletişim Yayınları, (3. Baskı), İstanbul.
- Posusney, Marsha Pripstein, (2004), “Enduring Authoritarianism Middle East Lessons for Comperative Theory”, *Comparative Politics*, (Vol. 36, No:2), pp. 127-138.
- Rochet, Calude, Olivier Keramidas and Lugdivine Bout, (2008), “Crisis as change strategy in public organizations”, *International Review of Administrative Sciences*, Vol.74, p. 65-77.
- Seigel, Shake, (2011), “Complexity Theory-The Stacey Matrix”, www.apce.co.uk/pdf.
- Şimşek, Sefa, (2013), “Conservative Democracy as a Cosmetic Image in Turkish Politics: The Semiology of AKP’s Political Identity”, *Turkish Studies*, Vol. 14, No. 3, 429-446.
- Tortop, Nuri, Eyüp G. İsbir vd., (2007), *Yönetim Bilimi*, (7.Basım), Nobel, Ankara.
- Waldrop, M.Mitchel, (1993), *Complexity The Emerging Science At The Edge Of Order And Chaos*, New York, Touchstone.
- Wallerstein, Immanuel, (2002), *Tarihsel Kapitalizm*, (Çev. Necmiye Alpay), 3. Basım, Metis Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, Immanuel, (2005), *Dünya Sistemleri Analizi Bir Giriş*, (Çev. E. Abadoğlu, N. Ersoy), 2. Basım, Aram Yayınları, İstanbul.
- Weber, Max, (2004), *Sosyolojinin Temel Kavramları*, (Çev. Medeni Beyaztaş), Efkar Yayınları, İstanbul.
- Weber, Max, (2005), *Bürokrasi ve Otorite*, (Çev. H. Bahadır Akın), Adres Yayınları, Ankara.

Yarman, Tolga, (1993), “Türkiye ve Orta Doğu Düne ve Bugüne Kısa Bir Bakış”, *Su Sorunu Türkiye ve Orta doğu*, Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 41-62.

Yıldırım, Zafer, (2007), “İran’ın Irak Politikasında Şattülarap Suyolu Sorunu”, *Satranç Tahtasında İran “Nükleer Program”*, TASAM, İstanbul, s. 323-345.

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/175829.asp>, Erişim Tarihi:11.11. 201 3.

<https://www.dw.com/tr/k%C3%BCresel-%C4%B1s%C4%B1nma-d%C3%BCnya-felakete-do%C4%9Fru-ilerliyor/a-59219709>, 5.12.2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Paris_Anla%C5%9Fmas%C4%B1, Erişim Tarihi:5.12.2021.

<https://www.dunyaenerji.org.tr/bp-2021-dunya-enerji-istatistikleri-raporu-ozeti/>, Erişim Tarihi:5.122021.

https://www.ntv.com.tr/ekonomi/suveys-kanalini-kapatan-the-ever-givenin-kuresel-ticarete-verdigi-zarar-gunde-9-6-milyar-dolar,ZTRkrV5EWUOB_yhhkHQGbQ, Erişim Tarihi:5.12.2021.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELENEKSEL VE YENİ NESİL SAVAŞ TARTIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE HİBRİT SAVAŞLAR VE HİBRİT SAVAŞLARA KARŞI KOYMA

*Ali Gök**

Paramiliter gruplar, terör örgütleri ve paralı askerler gibi devlet dışı aktörlerin çatışmalarda kullanımının artması sonucu şiddetin devlet tekelinden çıkıp özelleştiği düşüncesinin yaygınlaşması ve yeni nesil teknolojilerin savaşlarda yoğun olarak kullanılması devlet merkezli geleneksel savaş yaklaşımlarının devamlılığının sorgulanmasına zemin hazırlayarak savaşın karakterinde değişimler yaşandığı algısıyla yeni bir savaş konseptinin geliştirilmesi gerektiği fikri yaygınlık kazanmıştır. Bu nedenle de özellikle uluslararası ilişkiler literatürü “yeni nesil savaşlar” üzerinden bir model ortaya koymaya çalışarak günümüz savaşlarını açıklama arayışı içerisine girmiştir. Bu arayış içinde, literatürde kavramsallaştırmaya yönelik birçok deneme söz konusudur. “Yeni nesil savaş” (Kaldor, 1999), “dördüncü nesil savaş” (Lind ve diğerleri, 1989), “geleneksel olmayan savaş” (Kilcullen, 2019), “düzensiz savaş” (Larson vd., 2008), “küçük savaş” (Münkler, 2005), “sınırsız savaş” (Liang ve Xiangsui, 1999), “düşük yoğunluklu savaş” (Kinross, 2004), “bileşik savaş” (Huber, 2002) ve “hibrit savaş” (Hoffman, 2007) bunlardan bazılarıdır.

* Bu çalışma "Gök, Ali. (2020). Hibrit Savaşlar: Rusya ve İsrail Örnekleriyle. Ankara: Nobel Yayınları." künyeli eserin teorisinin başka örnek vakalar üzerinde ve hibrit savaşlara karşı koyma perspektifinde test edilmiş halidir.

olması sebebiyle hibrit savaşın yeni nesil bir savaşı işaret etmediği sonucuna ulaşmıştır.

Bu sonuca ulaşabilmek adına M.Ö. 5. yüzyıldaki Peloponez Savaşı'ndan Arap Baharı sonrası meydana gelen Suriye İç Savaşı'na kadar hibrit savaş teorisi bakımından test edilen vakaların, zamansal farklılıkları olsa da gayrinizami harekât ile birlikte konvansiyonel harekâtın düzenli ve düzensiz kuvvetler aracılığıyla aynı ortamda kullanılması sonucu hibrit savaş unsurlarını içerdikleri tespit edilmiştir.

Ayrıca bu sonuca göre yeni nesil savaş yazarlarının teknolojinin sağladığı imkân ve kabiliyetlerin savaşların aktörlerini ve icrasını etkileyerek karakterini değiştirdiği ve hibrit savaş yaklaşımını ortaya çıkardığı düşüncesi, çalışmada incelenen vakalar özelinde geçerli olamamıştır. Bu durum teknolojinin tek başına savaşların karakterini etkileyebilecek bir değişken olmadığı, sadece stratejik bir çözüm oluşturduğu ve hibrit savaşın herhangi bir yeni teknoloji veya siber alan-daki bir yetenek ile tanımlanamayacağı sonuçlarını doğurmaktadır.

Aslında yeni olan, araştırmacıların, askerlerin ve politikacıların savaş çalışmalarına geçmişe göre daha çok önem vermesidir. Ancak yine de ifade etmek gerekir ki günümüz savaşlarını kavramsallaştırma ve analiz etme konusunda görülen farklılıklardan dolayı günümüz savaşlarının karakteri bağlamında özellikle de hibrit savaş konusunda literatürde ortak bir görüş birliği bulunması oldukça zordur.

Sonuç olarak hibrit savaş aynı şekilde geleneksel bir savaş tarzı için eski bir bakış açısidir ve çok sayıda eski savaş formu uluslararası sistemin, ekonominin, hukukun, teknolojinin ve askerî kültürün etkisi nedeniyle çağdaş dünyada gelişerek sadece yeni bir önem kazanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akad, M. T. (2015). *Tarihten Bugüne Gayrinizami Savaş*, 1. Baskı. İstanbul, Kastaş Yayınevi.
- Akyol, C. (1970). *Gayri Nizami Harp*, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi.

- Angstrom, J. (2017). Escalation, Emulation, and the Failure of Hybrid Warfare in Afghanistan, *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(10), 838-856.
- Arkin, W.M. (2007). *Divining Victory: Airpower in the 2006 Israel-Hezbollah War*. Air University Press.
- Arquilla, J. ve Ronfeldt, D. (2000). *Swarming and the Future of Conflict*. Santa Monica: Rand Cooperation.
- Baev, P.K. (2019). The Impacts of the Syrian Intervention on Russian Strategic Culture, <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/impacts-syrian-intervention-russian-strategic-culture-0> Erişim Tarihi:11.02.2021
- Bassford, C. (2007). The Primacy Policy and the Trinity in Clausewitz's Mature Thought. In: H. Strachan ve A. Herberg-Rothe (eds.). *Clausewitz in the Twenty-First Century*, 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 74-90.
- Batyuk, V.I. (2017). The US Concept and Practice of Hybrid Warfare, *Strategic Analysis*, 41(5), 464-477.
- Beccaro, A. (2018). Modern Irregular Warfare: The ISIS Case Study, *Small Wars & Insurgencies*, 29(2), 207-228.
- Berman, L. (2012). Capturing Contemporary Innovation: Studying IDF Innovation against Hamas and Hizballah, *Journal of Strategic Studies*, 35(1), 121-147.
- Bērziņš, J. (2020). The Theory and Practice of New Generation Warfare: The Case of Ukraine and Syria, *The Journal of Slavic Military Studies*, 33 (3), 355-380.
- Bingöl, O. (2015). Hibrit Savaş, Rusya ve Türkiye. *Merkez Strateji Enstitüsü*. <http://merkezstrateji.com/assets/media/151129-bn005-hibrid-savas-rusya-s2.pdf> Erişim Tarihi:26.02.2021
- Brooks, D. (2013). One Great Big War. *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2013/08/30/opinion/brooks-one-great-big-war.html>, Erişim Tarihi: 09.10.2020
- Cederberg, A. (2015). How can Societies be Defended against Hybrid Threats?, *Geneva Centre for Security Policy (GCSP)*.

- <https://www.ethz.ch/content/specialinterest/gess/cis/center-for-securities-studies/en/services/digital-library/articles/article.html/194510>, Erişim Tarihi:24.02.2021
- Celso, A.N. (2018). Superpower Hybrid Warfare in Syria, *MCU Journal*, 9 (2), 92-116.
- Cragin, R.K. (2015). Semi-Proxy Wars and U.S. Counterterrorism Strategy. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(5), 311-317.
- Creveld, M. V. (1991). *The Transformation of War*. New York, The Free Press.
- Çalışkan, M. (2019). Hybrid warfare through the lens of strategic theory, *Defense & Security Analysis*, 35(1), 40-58.
- Çalkıvık, A. (2014). Soğuk Savaş ve Sonrası Güvenlik Siyaseti, İçinde: Evren Balta (Editör). *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İstanbul, İletişim Yayınları, 281-299.
- Çaman, E. (2013). Kitlesele Şiddete – Savaşa Bir Eleştiri Denemesi: Savaşın Teorik Konsepti ve Devlet Tekelinden Çıkan Çatışma Davranışı. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt. 1:1-16.
- Dalton, M.G. (2017). How Iran’s hybrid-war tactics help and hurt it. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 73 (5), 312-315.
- Duffield, M. (2001). *Global Governance and the New Wars: The Merging of Development and Security*. London, Zed Books.
- Dumlupınar, N. (2017). Hibrit Savaş: İran Silahlı Kuvvetleri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 68-105.
- Echevarria, A. J. (2005) *Fourth Generation War and Other Myths*. Carlisle Barracks, PA, U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Erol, M. S., Oğuz, Ş. (2015). Hybrid Warfare Studies and Russia’s Example in Crimea. *Akademik Bakış*, 9 (17):261-277.
- FM 3-24. (2006). *Counterinsurgency*. Washington D.C, HQDA.
- Ford, R.S. (2019). The Syrian Civil War A New Stage, But Is It The Final One? *The Middle East Institute*, Policy Paper 2019-8.

- Gabrielsen, I. (2013). Military Strategy and the Conduct of the 2006 Israel–Hezbollah War. *Comparative Strategy*, Vol. 32/5:435-442.
- Galula, D. (1964). *Counterinsurgency Warfare Theory And Practice*. London, Frederick A. Praeger.
- Gerasimov, V. (2016). The Value of Science Is in the Foresight New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying Out Combat Operations. *Military Review*. [https:// www. jo-omag.com/magazine/military-review-english-edition-january-february-2016/0967230001451491844?page=6](https://www.jo-omag.com/magazine/military-review-english-edition-january-february-2016/0967230001451491844?page=6) Erişim Tarihi:11.02.2021
- Gerasimov, V. (2013). *Military-Industrial Kurier*, VPK News, Trans. Robert Coalson. https://www.huffingtonpost.com/robert-coalson/valery-gerasimov-putin-ukraine_b_5748480.html Erişim Tarihi:11.02.2021
- Glenn, R. W. (2009). *Thoughts on Hybrid Conflict, Small Wars Journal*.
- Gök, A. (2020). Hibrit Savaşlar: Rusya ve İsrail Örnekleriyle. Ankara: Nobel Yayınları.
- Grau, L. W., Cress, M. A. (2002). *The Russian General Staff: The Soviet-Afghan War*. University Press of Kansas.
- Griffin, G.C. (2008). *Israel Versus Hezbollah 2006 An Assessment of Israeli Strategy*. Military and Operational Arts and Sciences from Air University.
- Gürcan, M. (2011). Bir Önceki Savaş İçin Hazırlanmak: Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş Olgusuna Etkisi. *Bilge Strateji: Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 127-178.
- Gürcan, M. (2012). Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar. İçinde: Atilla Sandıklı (Editör) *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, İstanbul, Bilgesam Yayınları.
- Hammes, Colonel T. X. (2004). *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. Minneasota, Zenith Press.

- Hampsey, R. (2010, Haziran 4). Rediscovering the Art of Psychological Operations in the Afghan Counterinsurgency. *Small Wars Journal*.
- Handel, M. (2004). Masters of War. Çeviri: Berna Kara, *Savaşın Usatları: Klasik Stratejiler*. İstanbul, Doruk Yayıncılık.
- Harmon, C. C. (1992). *Illustrations of Learning in Counterinsurgency, Comparative Strategy*, 11(1):29-48.
- Hart, B. H. L. (2003). Strategy: The Indirect Approach. Çeviri: Selma Koçak, *Strateji Dolaylı Tutum*. Ankara, Doruk Yayıncılık.
- Heistein, A. ve Michlin-Shapir, V. (2016). Russia's Hybrid-Warfare Victory in Syria. 20 Ocak 2021 tarihinde <https://nationalinterest.org/feature/russias-hybrid-warfare-victory-syria-16273> adresinden alındı.
- Hilali, A. Z. (1999). Afghanistan: The decline of Soviet military strategy and political status. *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 12/1:94-123
- Hinnebusch, R. (2003). *The international politics of the Middle East*. Manchester University Press.
- Hippler, J. (1996). *Düşük Yoğunluklu Çatışma İlan Edilmemiş Savaş*. Çeviri: Saliha Nazlı Kaya, İstanbul, Belge Yayınları.
- Hoffman, F. G. (2007). Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. *Potomac Institute for Policy Studies*.
- Hoffman, F. G. (2014). On Not-So-New Warfare: Political Warfare Vs Hybrid Threats, *Armed Forces Journal*. <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/> Erişim Tarihi:11.02.2021
- Hooker, R. D. (2005). *Beyond Vom Kriege: The Character and Conduct of Modern War*. Parameters.
- Horn, B. (2016). *On Hybrid Warfare*. Canada, Canadian Special Operations Forces Command and Government of Canada Catalogue Number D4-10/19-2016E.
- Huber, T. M. (2002). Compound Warfare: A Conceptual Framework, Ed. Thomas M. Huber, *Fort Leavenworth, in Compound Warfa-*

- re: That Fatal Knot*, U.S. Army Command and General Staff College Press.
- Hyde, C. P. (2020). Terror and the International Arms Trade: How Differing Definitions Impact Proxy Wars. *Texas International Law Journal*, 55(2), 327-348.
- Johnson, R. (2017). The Changing Character of War. *The RUSI Journal*, 162:1.
- Johnson, D.E., Moroney, J., Cliff, R., Wade, M.M., Smallman, L. ve Spirtas, M. (2009). *Preparing and Training for the Full Spectrum of Military Challenges*. Rand Corporation.
- Junio, T. (2009). Military History and Fourth Generation Warfare. *Journal of Strategic Studies*, 32/2:243-269.
- Kaldor, M. (2003). *Global Civil Society: An Answer to War*. Cambridge Polity.
- Kaldor, M. (1999). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Stanford, Stanford University Press.
- Keegan, J. (1993). *A, History of Warfare*. New York, Alfred A. Knopf.
- Kilcullen, D. (2006, Mart). Fundamentals of Company-level Counterinsurgency. *Twenty-Eight Articles*, Edition 1.
- Kilcullen, D. (2019). The Evolution of Unconventional Warfare. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 2(1), pp. 61–71.
- Kinross, S. (2004). Clausewitz and Low Intensity Conflict, *The Journal of Strategic Studies*, XXVII, 1.
- Kjennerud, E. J. ve Cullen, P. (2016). *What is Hybrid Warfare?* Norwegian Institute of International Affairs Policy Brief.
- Kofman, M. ve Rojansky, M. (2015). *A Closer look at Russia's "Hybrid War"*. Wilson Center Kennan Institute Report, No:7.
- Larson, E.V., Eaton, D., Nichiporuk, B. ve Szayna, T.S. (2008). *Assessing Irregular Warfare: A Framework for Intelligence Analysis*. RAND Corporation.
- Liang, Q., Wang, X. (1999). *Unrestricted Warfare*. Çeviri: FBIS, PLA Publishing House.

- Lind, W. S., Schmitt, M. J. F., Wilson, C. G. I. (1994). Fourth Generation Warfare: Another Look. *Marine Corps Gazette*, 34-37.
- Lewis, J. D. (2014). The Islamic State: A Counter-Strategy for A Co-
unter-State', Middle East Security
Report (2021), <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Lewis-Center%20of%20gravity.pdf> Erişim Tarihi:12.02.2021
- Lovelace, D.C. (2016). *Hybrid Warfare and The Gray Zone Threat*. New York, Oxford University Press.
- Mansoor, P. R. (2012). Introduction: Hybrid Warfare in History. In: Williamson Murray ve Peter R. Mansoor (eds.), *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, New York, Cambridge University Press.
- Manwaring, M. (2012). *The Complexity of Modern Asymmetric Warfare*. Norman, University of Oklahoma Press.
- Marcus, R.D. (2015) Military Innovation and Tactical Adaptation in the Israel–Hizballah Conflict: The Institutionalization of Lesson-Learning in the IDF. *Journal of Strategic Studies*, Vol.38/4:500-528.
- Margolis, J. (2004). Terrorism and the New Forms of War. *Metaphilosophy* 35/3.
- Marston, D. (2004). Force Structure and High and Low Intensity Conflict. *Sandhurst Royal Military Academy*. [http:// www. offnews.info/downloads/2020force_structure.pdf](http://www.offnews.info/downloads/2020force_structure.pdf), Erişim Tarihi: 27.02.2021
- Mccuen, J. J. (2008, Mart-Nisan). Hybrid Wars. *Military Review*.
- Mcculloh, T. B. (2016). The Inadequacy of Definition and the Utility of a Theory of Hybrid Conflict: Is the “Hybrid Threat” New?, In: Douglas C. Lovelace (eds.), *Hybrid Warfare And The Gray Zone Threat*, Oxford University Press.
- Mcculloh, T., Johnson, R. (2013). *Hybrid Warfare*. Joint Special Operations University and the Strategic Studies Department, JSOU Report 13-4, Florida, The JSOU Press MacDill Air Force Base.
- Metz, S. (2007). *Rethinking Insurgency*. Carlisle Barracks, U.S. Army War College Strategic Studies Institute.

- Mumford, A. (2016). *The Role of Counter Terrorism in Hybrid Warfare*. COE DAT: NATO's Centre of Excellence for Defence Against Terrorism.
- Munkler, H. (2005). *The New Wars*, Çev. Patrick Camiller, Cambridge, Polity.
- Munkler, H. (2010). *The New Wars*. Çeviri: Zehra Aksu Yılmaz, *Yeni Savaşlar*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Murray, W. (2012). The American Revolution-Hybrid War in America's Past. In: Williamson Murray ve Peter R. Mansoor (eds.), *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, New York, Cambridge University Press.
- Najzer, B. (2020). *The Hybrid Age International Security in the Era of Hybrid Warfare*. London: I.B. TAURIS.
- NATO. (2021). NATO's response to hybrid threats, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm Erişim Tarihi:20.02.2021
- Nemeth, W.J. (2002). *Future War and chechnya: A case For hybrid Warfare*, Published MA. Thesis, Naval Postgraduate School.
- Özdağ, Ü. (2005). *Türkiye'de Düşük Yoğunluklu Çatışma ve PKK*. Ankara, Üçok Yayıncılık.
- Pekşen, H.D. ve Güneşlioğlu, M. (2015). Tukidides. İçinde: Erhan Büyükkakıncı (Editör), *Savaş Kuramları*, Ankara: Adres Yayınları, 34-52.
- Perry, B. (2015). Non-Linear Warfare in Ukraine: The Critical Role of Information Operations and Special Operations, *Small Wars Journal*.
- Perry, M. ve Crooke, A. (2006 Ekim 12). How Hezbollah Defeated Israel: I. Winning the Intelligence War. *Asia Times*.
- Phillips, C. ve Valbjørn, M. (2018). 'What is in a Name?': The Role of (Different) Identities in the Multiple Proxy Wars in Syria. *Small Wars and Insurgencies*, 29(3), 414-433.
- Piotrowski, M.A. (2017). Mosaic Defence: Iran's Hybrid Warfare in Syria 2011–2016. *The Polish Quarterly of International Affairs*, No 3, 18-67.

- Potgieter, T. D. (1988). Soviet Counter-Insurgency, *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, Vol 18, No 4:24-31.
- Rácz, A. ve Jójárt, K. (2020). The Role of Irregular Forces in Russia's Hybrid Warfare. Centre of Excellence Defence Against Terrorism, https://www.tmmm.tsk.tr/publication/reports/COE%20DAT_study_on_the_role_of_irregular_forces_in_Russia_hybrid_warfare_final.pdf Erişim Tarihi:20.02.2021
- Rauta, V. ve Mumford, A. (2017). Proxy Warfare and Contemporary Security Environment, Ed. Robert Dover-Huw Dylan-Michael S. Goodman, *The Palgrave Handbook of Security*, London: Palgrave ve Mcmillan.
- Richterová, J. (2015). NATO Hybrid Threats, *Pražský Studentský Summit*, XXI, 21 Şubat 2021 tarihinde <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Hybrid-Threats-NATO.pdf> adresinden alındı.
- Satia, P. (2008). Spies in Arabia: *The Great War and the Cultural Foundations of Britain's Covert Empire in the Middle East*. Oxford University Press.
- Segal, D. R. (2018). Hibrit Savaşın Sosyolojik Boyutu. İçinde: Yücel Özel ve Ertan İnaltekin (Editör), *Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş*, İstanbul, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 47-56.
- Seliktar, O. ve Rezaei, F. (2020). *Iran, Revolution and Proxy Wars*. Palgrave Macmillan.
- Simons, G., Danyk Y. ve Maliarchuk, T. (2020). Hybrid war and cyberattacks: creating legal and operational dilemmas, *Global Change, Peace & Security*, 32(3), 337-342.
- Şatana, N. S. (2014). İç Çatışma: Nedenler, Mekanizmalar, Aktörler. İçinde: Evren Balta (eds.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İstanbul, İletişim Yayınları, 303-320.
- Tamminga, O. (2015). Hybride Kriegsführung. Zur Einordnung Einer Aktuellen Erscheinungsform des Krieges, *SWP-Aktuell*, Nr. 27.

- Tchekinov, G., Bogdanov, S. A. (2013). The Nature and Content of a New-Generation War, *Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy*, Vol. 4.
- Tilford, E. H. (1995). *The Revolution in Military Affairs: Prospects and Cautions*, Penn, U.S. Army War College Press, Army After Next Project.
- Toptaş, E. (2015). Harbin Doğası ve Karakteri Bağlamında Hibrid Savaş. *Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Akademik Dergisi*, Sonbahar, Cilt. 2, No. 8:1-17.
- Tucker, D. (1997). *Skirmishes at the Edge of Empire: The US and International Terrorism*. Westport, Praeger Press.
- Veljovski, G., Taneski, N., Dojchinovski, M. (2017). The danger of “hybrid warfare” from a sophisticated adversary: the Russian “hybridity” in the Ukrainian conflict, *Defense & Security Analysis*, 33/4:292-307
- Wijk, R. (2012). Hybrid Conflict and the Changing Nature of Actors. In: Julia Lindley-French ve Yvew Boyer (eds.), *The Oxford Handbook of War*, Oxford, Oxford University Press.
- Yenal, S. (2020). Savaş Kavramının Dönüşümü:1. ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 30 (1), 85-110.
- Yıldız, G. (2018). Hibrit Savaş Ne Kadar Post-modernidir? Avrasya Askeri Tarihine Yeniden Bakış. İçinde: Yücel Özel ve Ertan İnaltekin (Editör), *Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş*, İstanbul, Millî Savunma Üniversitesi Yayınları, 21-28.
- Zhou, Y. (2019). A Double-Edged Sword: Russia’s Hybrid Warfare in Syria, *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 13(2), 246-261.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA KARAR VERME: 2003 Irak Savaşı Sonrası ABD'nin “Baassızlaştırma Politikası”

Fikret Baykali

1.Dış Politikada Karar Verme ve Bush Doktrini

Dış politikada karar verme, belirli birtakım öncüllere dayanarak devletlerin bürokrasisinde yer alan çalışma gruplarının ve nihai karar alıcılarının birlikte çalışmasıyla oluşan çıktılara dayanan, bunun yanı sıra devlet dışı aktörlerin uluslararası sistem içerisindeki çıktılarını da bir arada değerlendirmeyi gerektiren girift, çok kriterli, farklı düzeylerde ele alınan bir olgu olarak karşımıza çıkar. Daha genel bir ifadeyle karar verme, kurulan stratejilerin bir çıktısı, sonucu olarak da değerlendirilmektedir. Karar verme, bu nitelikleri dolayısıyla başta dış politikada olmak üzere örgütsel davranışsal bir süreçtir de (Snyder, 2002:21). Askerî karar verme ise daha çok operasyonel, taktiksel ve stratejik düzeyde ele alınmaktadır. Farklı düzeylerde ele alınan bu süreçlerde, oluşturulan modellemelerin ya da analiz edilen olgu, olay ya da stratejilerin nihayetinde bir soyutlamaya ihtiyaç duyduğunu da ifade etmek gerekir. Bu bağlamda, özellikle stratejinin oluşturulması sürecinde ele alınan ilişkilerin çıktılarının betimlenmesi ve gelecekteki sonuçlarına ilişkin tahminlerin oluşturulması uluslararası aktörler ve araştırmacılar için büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra araştırmacılar açısından uluslararası aktörlerin, başta devlet olmak üzere, rasyonel hareket ettiği varsayımından hareketle karar modelleri; örgütsel, bürokratik veya bireyler özelinde farklılıklar da göstermektedir. Dolayısıyla bu hususlara ilişkin temel problem, ilk olarak analiz düzeyi problemidir.

KAYNAKÇA

- Abiew, F.K. (1999). *The Evolution of the Doctrine and Practise of Humanitarian Intervention*, Kluwer Law International.
- Allison, G. T. ve Halperin M. H. (1972). Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications, *World Politics*, Vol. 24, Supplement: Theory and Policy in International Relations.
- Anadolu Ajansı (26 Kasım 2016) [https:// www.aa.com.tr/tr/ dunya/ irak-haski-sabi-yasasiyla-milislere-askeri-yetkiler-verildi/693771](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irak-haski-sabi-yasasiyla-milislere-askeri-yetkiler-verildi/693771) Erişim Tarihi: 01.10.2021
- Bamford, J. (2005). *A Pretext For War: 9/11, Iraq, and the Abuse of America's Intelligence Agencies*, Anchor.
- Behlivan, S. (2004). İran-Irak Savaşı ve Orta Doğu, *İkinci Orta Doğu Semineri Düünden Bugüne Irak (Uluslararası Katılımlı) Elâzığ 27-29 Mayıs 2004*, (Editör: Mustafa Öztürk, Enver Çakar), Bildiriler I, Elâzığ, Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, No 12, s. 201-214.
- Blix, H. (2004). *Disarming Iraq*. Pantheon.
- Bolton, J. (2008). *Surrender is not an Option: Defending America at the United Nations*, Simon and Schuster.
- Bremer, Paul. (6 Eylül 2007, NYT) [nytimes.com/ 2007/09/06/ opinion/06bremer.html](http://nytimes.com/2007/09/06/opinion/06bremer.html) Erişim Tarihi: 01.10.2021
- Byers, M. (2007). *Savaş Hukuku*, (Çev. Hasret Dikici Bilgin), Detay Yay. İstanbul.
- Caswell, M. (2011). Thank You Very Much, Now Give Them Back: Cultural Property and the Fight over the Iraqi Baath Party Records. *The American Archivist*, 74(1), s. 211–240.
- Clarke, R. (2004). *Inside America's War on Terror*. Free Press, New York.
- Cleveland, W. L. (2009). *A History of the Modern Middle East*, Westview Press, Forth Edition, Boulder, s. 325.
- Cockburn, A. ve Cohen, A. (1991). *The Unnecessary War, The Gulf Between Us: The Gulf And Beyond*, London: Virago Press Limited, s.20-21.

- Corn, D. (2004). *The Lies of George W. Bush: Mastering the Politics of Deception*. Crown.
- Darwish, A. ve Alexander, G. (1991). *Unholy Babylon: The Secret History of Saddam's War*. St. Martin's Press.
- Derrida, J. (1997). *Of Grammatology*, (Çev. Gayatri Chakravorty Spivak), The John Hopkins University Press.
- Devlin, J. F. (1991). The Baath Party: Rise and Metamorphosis. *The American Historical Review*, 96(5), s.1396–1407.
- Diamond, L. (2004). What Went Wrong in Iraq. *Foreign Affairs*, 83, 34.
- Doğan, N. (2012). Uluslararası İlişkiler ve Rasyonellik: Bürokratik Politikanın Alana Katkısı ve Geleceğin Öngörülmesinde Rasyonellik Varsayımının Önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), s. 85-103.
- Efegil, E. (2006). *Dış Politika Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2012.
- Fluck, M. (2010). Truth, Values and the Value of Truth in Critical International Relations Theory, *Millenium*, Cilt 39, No 1, s. 260.
- Godfroy, J., Zais, M., Rayburn, J. D., Sobchak, F., Powell, J., ve Morton, M. (2019a). *The US Army in the Iraq War—Volume 1: Invasion—Insurgency—Civil War, 2003–2006*.
- Godfroy, J., Zais, M., Rayburn, J. D., Sobchak, F., Powell, J., ve Morton, M. (2019b). *The US Army in the Iraq War—Volume 2: Surge and Withdrawal, 2007–2011*.
- Gordon, M. R., ve Trainor, B. E., *Cobra II: The Inside Story of the Invasion and Occupation of Iraq*. Vintage.
- Isakhan, B. (2015). The de-Baathification of Post-2003 Iraq: Purging the Past for Political Power. *The Legacy of Iraq*, s. 20-35.
- Keskin, F. (2002). BM ve Kuvvet Kullanma, *Avrasya Dosyası, BM Özel*, Cilt 8, Sayı:1, İlkbahar, s.149-174.
- Kurrild-Klitgaard, P. (2004). Blood, Baath and Beyond: The Constitutional Dilemma of Iraq. *Public Choice*, 119(1/2), s. 13–30.
- Mintz, A. ve DeRouen K. (2010). *Understanding Foreign Policy Decision Making*, NY: Cambridge University Press, s.73.

- Pfiffner, J.P. (2010). US Blunders in Iraq: De-Baathification and Disbanding the Army. *Intelligence and National Security*, 25(1), 76-85.
- Primakov, Y. (2009). *Rusların Gözüyle Orta Doğu*, (Çev. Olga Tezcan), Timaş Yayınları, İstanbul, s.30.
- PublicIntegrity (17 Temmuz 2012) <https://publicintegrity.org/national-security/u-s-official-says-government-wasted-6-8-billion-in-iraq-reconstruction/> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2021)
- PublicIntegrity (19 Mart 2013) <https://publicintegrity.org/inside-publici/invasion-of-iraq-10-years-later/> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2021)
- Rosenau, J. R. (2006). *Pre-theories and Theories of Foreign Policy*, The Study of World Politics Volume 1: Theoretical and Methodological Challenges. NY: Routledge.
- Sabit, D. (2005). Orta Doğu Krizleri ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, s. 35-36.
- Saraç, A.F. (2000). *İran-İrak Savaşı'nın Askerî Analizi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara.
- Singer, J. D. (1961). The Level-of-Analysis Problem in International Relations. *World Politics*, Vol. 14, No. 1, The International System: Theoretical Essays, s. 77-92.
- Snyder, R. C. Bruck W. ve Sapin, B. (2002). "Decision-Making as an Approach to the Study of International Politics", içinde: Richard C. Snyder, H. W. Bruck, Burton Sapin, Valerie Hudson (eds.), *Foreign Policy Decision-Making* NY: Pelgrave MacMillan, s. 21-152.
- Sönmezoğlu, F. (2010). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, 4. Basım, İstanbul, s. 105.
- Sönmezoğlu, F. (2012). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Der Yayınları, İstanbul, s. 81.
- Thukydides (2020). *Peleponnesos Savaşları*, Çev. Furkan Akderin, Belge Yayınları.

- Woodward, B. (2004). Saldırı Planı, (Çev. Melih Pekdemir ve Şefika Kamceç), Ankara, Arkadaş.
- Yeşilbursa, B. (2009). Geçmişten Günümüze Irak Meselesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 29, Özel Sayı 2, s. 1315- 1343.
- Yılmaz, T. (2009). *Uluslararası Politikada Orta Doğu*, Ankara, Barış Platin Kitabevi, 2009.
- Zelikow, P. ve Allison, G. T. (1999). *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, New York: Longman.
- Zeren, A. K. (2017). From de-Nazification of Germany to de-Baathification of Iraq. *Political Science Quarterly*, 132(2), 259-291.

KIRIM'IN İLHAKI VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İzzet Koncağül

Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber dünyada tek güç olarak kalan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization/NATO) ile beraber etki alanını arttırma yoluna gitmiş, 2002'de Afganistan'a, 2003'te Irak'a müdahalelerde bulunmuştur. 2010 yılında başlayan Arap Baharı süreci ile iç karışıklıklar yaşayan Libya'da, müdahale sonrası rejim değişmiştir. Yaşanan gelişmelerle beraber NATO'nun sınırlarını doğuya doğru genişletmesi Rusya tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Rusya ise 2000 sonrası Putin'in başkanlığında tekrardan uluslararası sistemin ana aktörlerinden biri olduğunu göstermeye başlamıştır. Bunun sonucunda 2008 Gürcistan Savaşı, 2014 Kırım İlhakı ve 2015 Suriye müdahaleleri gerçekleşmiştir. Söz konusu gelişmeler Rusya'nın güvenliği tehdit altında olduğunda kuvvet kullanabileceğini ve etki alanını arttırabileceğini göstermektedir. Özellikle Ukrayna iç savaşından ayrı düşünülemeyen 2014 Kırım İlhakı'nın uluslararası hukuk ve Rusya'nın yükselişi bakımından incelenmesi oldukça önemlidir.

Minsk 2 Anlaşması'nın başarısı ve geleceği belirsizliğini korurken, uluslararası toplumun dikkati şu an Ukrayna'nın güney doğusunda gerçekleşen silahlı çatışmalardadır. Ukrayna'da yaşanan çatışmalar Soğuk Savaş sonrasındaki Rusya ve Batı arasındaki en büyük güvenlik krizlerden biri hâline gelmiştir. Ukrayna'da yaşanan gelişmelerden ayrı düşünülemeyen Kırım Sorunu, söz konusu krizin bir parçası, kilit unsuru ve belirleyicisi durumuna gelmiştir. Bazı araştırmacılar bu gelişmeleri Rusya'nın SSCB dönemindeki politikalarına geri döndüğü şeklinde

KAYNAKÇA

- Aljazeera İnternet Sitesi, <https://www.aljazeera.com/news/2014/4/3/ya-nukovich-regrets-mistakes-on-crimea> Erişim Tarihi:16.05.2021
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sitesi, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> Erişim Tarihi:24.10.2021
- Bloomberght İnternet Sitesi,<https://www.bloomberght.com/haberler/haber/1466335-putin-yasanlar-devrim-degi-l-taskinlikdir>Erişim Tarihi:20.04.2021
- Brezinski, Z.(1997). *Büyük Satranç Tahtası-Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*, çev. Yelda Türedi. Ankara: İnkılap Kitapevi.
- Develi,R (2017). Uluslararası Hukuk Açısından Kırım'ın İlhakı. Türk Dünyası Bilgi Platformu Yayınları.
- Dinstein, Y. (1995). *War, Agressionand Self Defence*. New York: Cambridge UniversityPress..
- Ercan, M.(2015). “Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Self Determinasyon mu? İlhak mı?”, *Journal of SocialScience*. 36.95-113.
- Erol, M. (2014), “Ukrayna-Kırım Krizi ya da ikinci Yalta Süreci” *Karadeniz Araştırmaları*, 11(41). 1-14.
- Geib, R. (2015). “Russia’sAnnexation of Crimea: TheMills of International LawGrind: Slowly but The do Grind”, *International LawStudies*. 91.424-449.
- Grant, T.D. (2015). “Current Development Annexation of Crimea”, *TheAmericanJournal of International Law*, 109(1). 68-95.
- İyi Bilgi İnternet Sitesi, <https://www.iyibilgi.com/?haber,318382> Erişim Tarihi:20.04.2021
- Köroğlu, Ö.N.(2015). “Avrupa Birliği ve Rusya’nın Güç Alanları Arasında Kalan Ukrayna’da Yaşanan Halk Ayaklanmaları: Turuncu Devrim ve Meydan Devrimi”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 6(1). 31-52.
- Mearsheimer, J. (2014). “WhyUkraineCrisis is theWest’sFault: The Liberal DelusionsThatProvoked Putin”, *Council on ForeignRelations*, 95(5). 77-84.

- New Yorker İnternet Sitesi, <https://www.newyorker.com/news/john-cassidy/putins-crimean-history-lesson> Erişim Tarihi: 29.05.2021
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2014). Report on the human rights situation in Ukraine.
- OpinioJuris İnternet Sitesi, <http://opiniojuris.org/2014/09/24/guest-post-russian-lawyers-say-crimea/> Erişim Tarihi: 29.05.2021
- Pehlivan, O.K. (2014), “Rusya’nın Tezler-Batı’nın Antitezleri: Kırım ve Uluslararası Hukuk”, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Parlamentar Meclisi İnternet Sitesi, <http://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xml2html-en.asp?fileid=20873&lang=en> Erişim Tarihi: 16. 05. 2021
- Semercioğlu, H. (2016). “Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomi Politikası” *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2). 188-202.
- Shaw, M.N. (2018). *Uluslararası Hukuk*, çev. İbrahim Kaya, Yücel Acer, Turgut Demirtepe, Engin Şimşek. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Sözmez, A.S., Bıçakçı, H. Ve Yıldırım, C. (2015). “Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3). 656-670.
- Taşdemir, F. Özer, A (2015). “Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu: Kosova’nın Rövanş mı?”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1). 43-61.
- Tüysüzöğlu, G. (2011). “Ukrayna’da Turuncu Devrim’in Sonu”, *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 2(3). 62-79.
- Uçarol, R. (2013). *Siyasi Tarih (1789-2012)*. İstanbul: DER Yayınları.
- UN General Assembly Resolution 68/262. 27 March 2014.
- UN General Assembly, 38/7 The Situation in Grenada. 2 November 1983.
- UNTC, https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028_0401fbb&clang=en Erişim Tarihi : 29.05.2020
- Ünalımsı, A.N. (2019). Oğuz, Ş. “Karadeniz’de Rusya-ABD Rekabeti ve Ukrayna Krizi”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5(7). 1-10.

YEŞİL HASTANE

Dr. Ömer Faruk Aver
Prof. Dr. Zekai Öztürk

Yeşil Hastane

Dr. Ömer Faruk Aver - Prof. Dr. Zekai Öztürk

Yayın No: / 4125

Sağlık Bilimleri: 141

ISBN: 978-625-417-827-6

E-ISBN: 978-625-417-828-3

Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2022

©Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK
TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık
Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün
veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı,
çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası
yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Dilek Gezgın -dilek@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mervin S. Adal -mervin@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Aver Faruk Ömer., Öztürk Zekai.

Yeşil Hastane

1. Basım, VI + 242 s., 19,5x27,5 cm. Kaynakça var, izin yok.

ISBN: 978-625-417-827-6

E-ISBN: 978-625-417-828-3

1. Yeşil Hastane Derecelendirme Sistemleri

2. Yeşil Hastane Kriterleri 3. Yeşil Hastane Sertifikasyon
Sistemleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş
Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

- İÇİNDEKİLER -

İÇİNDEKİLER.....	iii
GİRİŞ	1
ÇEVRE SORUNLARI VE YEŞİL BİNA SERTİFİKALARI.....	5
1.1. Çevre Sorunları	5
1.2. İklim Değişikliği ve Sağlık	6
1.3. Yeşil Bina	6
1.4. Yeşil Bina Sertifika Sistemleri.....	7
1.5. Yeşil Hastaneler	9
1.6. Yeşil Hastanelerin Önündeki Engeller	11
1.7. Yeşil Hastane Sertifika Sistemleri	11
1.7.1. Sağlık Kurumları için LEED Sertifikası	12
1.7.2. Sağlık Kurumları için BREEAM Sertifikası	12
1.7.3. DGNB Sertifikası.....	12
1.7.4. IGBC	14
1.7.5. SBTTool	15
1.7.6. WELL Sertifikası	17
1.7.7. EDGE Sertifikası	18
1.8. Sağlık Kurumlarına Yönelik Uluslararası Çevre Dostu Kuruluşlar	20
1.8.1. Sağlık Hizmetleri için Yeşil Kılavuz	20
1.8.2. Yeşil Sağlık Uygulamaları	20
1.8.3. Zarar Vermeden Sağlık	20
1.8.4. Küresel Yeşil ve Sağlıklı Hastaneler	21
1.8.5. Sürdürülebilir Hastaneler Programı	22
1.8.6. Kanada Yeşil Hastane Puan Kartı.....	22
1.8.7. Net Sıfır Enerjili Binalar	22
TÜRKİYE’DE YEŞİL BİNA VE YEŞİL HASTANE GELİŞİMİ.....	25
2.1. Türkiye’de Uluslararası Sertifika Sistemlerinin Uygulamasında Karşılaşılan Zorluklar.....	25
2.2. Türkiye’de Yeşil Bina Sertifikasyonu Oluşturma Süreci.....	26
2.2.1. Sağlık Bakanlığı.....	26
2.2.2. ÇEDBİK (Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği)	28
2.2.3. Türk Standartları Enstitüsü Yeşil Bina Kriterleri	29
2.2.4. Çevre Şehircilik Bakanlığı-YES-TR	30
2.3. Yeşil Hastane Türkiye Uygulama Örnekleri	31
2.3.1. Adana Şehir Hastanesi	32
2.3.2. Acıbadem Altunizade Hastanesi.....	34
2.3.3. Acıbadem Maslak 2. Etap Hastanesi	35
2.3.4. Memorial Bahçelievler Hastanesi.....	36
2.3.5. Elazığ Fethi Sekin Şehir Hastanesi	37
2.3.6. Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi	38
2.3.7. Yozgat Şehir Hastanesi	39
2.3.8. Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi.....	41

2.3.9. Vehbi Koç Vakfı (VKV) Amerikan Hastanesi	42
2.3.10. Bursa Şehir Hastanesi	44
2.3.11. Dr. Lütfi Kırdar Eğitim ve Araştırma Hastanesi	45
2.3.12. İstanbul Florence Nightingale Hastanesi	47
2.3.13. Başakşehir Şehir Hastanesi.....	48
2.3.14. BHT CLINIC İstanbul Tema Hastanesi.....	49
2.3.15. Erzurum Şehir Hastanesi	50
2.4. Yeşil Hastane Sertifikasına Aday Projeler	51
2.4.1. Göztepe Eğitim ve Araştırma Hastanesi	52
2.4.2. Prof. Dr. Cemil Taşcıoğlu Şehir Hastanesi	53
2.4.3. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.....	54

GELİŞTİRİLEN YEŞİL HASTANE DERECELENDİRME SİSTEMİNİN

KAVRAMSAL ARKA PLANI 55

3.1. Karşılaştırılacak Derecelendirme Sistemlerinin Seçimi.....	55
3.2. Sertifika Sistemleri Dışında İncelenen Kaynaklar	57
3.3. Alternatif Derecelendirme Sistemleri Arasında Karşılaştırma	58
3.4. Yeşil Hastane Kriterlerinin Belirlenmesi	58
3.5. Çerçeve Model Başlıkları ve Alt Kriterleri	60
3.5.1. Yenilik	60
3.5.1.1. Akredite Uzman	61
3.5.1.2. Tasarımda Yenilik.....	62
3.5.1.3. Örnek Performans	64
3.5.2. Arazi Kullanımı ve Ekoloji	65
3.5.2.1. Arazi Seçimi.....	65
3.5.2.2. Arazinin Çevresel Etki Değerlendirmesi	67
3.5.2.3. Arazinin Ekolojik Değerinin Korunması ve Geliştirilmesi	69
3.5.2.4. Doğaya Erişim.....	72
3.5.2.5. Dinlenme Mekânları	74
3.5.2.6. Isı Adası Etkisi	78
3.5.3. Yönetimi	80
3.5.3.1. Devreye Alma	80
3.5.3.2. Güvenlik.....	83
3.5.3.3. Temel Erişilebilirlik ve Evrensel Tasarım	86
3.5.3.4. Bütüncül Planlama ve Tasarım.....	88
3.5.3.5. Binanın Kullanım ve Sonraki Bakım Kolaylığı.....	90
3.5.4. Yerleşim ve Ulaşım.....	92
3.5.4.1. Toplu Taşıma	95
3.5.4.2. Bisiklet Faaliyetleri	94
3.5.4.3. Elektrikli veya Düşük Emisyonlu Araçlar	96
3.5.4.4. Otopark Alanı.....	97
3.5.4.5. Kentsel Donatılara Yakınlık	98
3.5.5. Malzeme	99
3.5.5.1. Mobilya ve İç Mekân Ürünlerinin Emisyonlarını Yönetme	100
3.5.5.2. Dayanıklılık ve Esneklik için Tasarım	102
3.5.5.3. Bina Yaşam Döngüsü Değerlendirmesi-LCA.....	105
3.5.5.4. Çevresel Ürün Beyanı-EPD	109
3.5.6. Enerji	112
3.5.6.1. Enerji Verimliliği	113

3.5.6.2. Enerji Verimli Ekipmanlar.....	115
3.5.6.3. Yenilenebilir Enerji.....	119
3.5.6.4. Enerji Ölçümü-Tepe Talep Yönetimi	121
3.5.7. Su.....	124
3.5.7.1. Su Tüketimi Ölçümü ve Sızıntı Tespiti	124
3.5.7.2. Bina İçi Su Kullanımını Azaltma	126
3.5.7.3. Atık Su Arıtma ve Alternatif Su Kaynakları	127
3.5.7.4. Su Verimli Peyzaj	129
3.5.8. İç Çevre Kalitesi ve Refahı.....	131
3.5.8.1. İç Hava Kalitesi.....	131
3.5.8.2. Gelişmiş Hava Kalitesi.....	134
3.5.8.3. Termal Konfor.....	137
3.5.8.4. Gün Işığı ve Parlama	140
3.5.8.5. Aydınlatma	142
3.5.8.6. Manzara	144
3.5.8.7. Akustik Tasarım	146
3.5.8.8. Enfeksiyon Kontrolü	148
3.5.9. Atık ve Kirlilik	150
3.5.9.1. Işık Kirliliğinin Azaltılması	151
3.5.9.2. Atık Yönetimi.....	152
3.5.9.3. İnşaat Atık/ Kirlilik Yönetimi.....	155
3.5.9.4. Tıbbi-Enfekte-Tehlikeli-Radyoaktif-Kimyasal Atık Yönetimi	158
3.5.9.5. Gürültü Kirliliğinin Önlenmesi.....	160
3.5.9.6. Taşkın ve Yağmur Suyu Yönetimi	162
3.5.10. Bölgesel Öncelik ve İklim Değişikliği Uyum	164
3.5.10.1. Pasif Mimari.....	165
3.5.10.2. Soğutucu Akışkan ve Anestezik Gaz Yönetimi	168
3.5.10.3. Salgın, Doğal Afet ve Bölgesel Önlemler	170
3.5.10.4. Sürdürülebilir Gıda Politikası ve Planı	173

YEŞİL HASTANE DERECELENDİRME SİSTEMİNİN

KRİTER AĞIRLIKLARININ BELİRLENMESİ..... 179

4.1. Araştırmanın Amacı	179
4.2. Araştırma Yöntemleri.....	179
4.2.1. Bölüm 2: Alt Kriterleri Başlık Ağırlıklarını Değerlendirme.....	182
4.2.2. Bölüm 3: Yeşil Hastane Kategorilerinin Değerlendirilmesi	184
4.2.3. Her Alt Kriterlerin Nihai Ağırlığının Hesaplanması	185
4.2.4. Alt Kriterlerin Uzman Gruplarına Göre Yorumlanması.....	188

SONUÇ VE ÖNERİLER 193

EK-1. Referanslar ve Standartlar	215
EK-2. Türkiye'deki Yeşil Hastanelerin Puan Tablosu	233
EK-3. Sertifika Sistemlerinin Değerlendirme Başlıkları ve Alt Kriterleri.....	237

- KAYNAKLAR -

- Active Living Research (2016). *Moving Toward Active Transportation: How Policies Can Encourage Walking and Bicycling*. CA: Robert Wood Johnson Foundation.
- Adegbile, M. B. (2013). "Assessment and Adaptation of an Appropriate Green Building Rating System for Nigeria". *Journal of Environment and Earth Science*, 3(1), 1-11.
- Akadiri, P. O., Chinyio, E. A., and Olomolaiye, P. O. (2012). "Design of a Sustainable Building: A Conceptual Framework for Implementing Sustainability in The Building Sector". *Buildings*, 2(4), 126-152.
- Akarsu, H. (2015). *Sağlık İşkolunda Tehlike ve Riskler: Bir Hastanede Risk Analizi Uygulaması*, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- Akdağ, H. C., and Beldek, T. (2019). "Green Hospital Together with a Lean Healthcare System". *Industrial Engineering in the Big Data Era Springer*, 461-470.
- Alahmera, A., and Alsaqoor, S. (2019). "Energy Efficient of Using Chilled Water System for Sustainable Health Care Facility Operating by Solar Photovoltaic Technology". *Energy Procedia*, 156, 65-71.
- Alyami, S. H., and Rezgui, Y. (2012). "Sustainable Building Assessment Tool Development Approach ". *Sustainable Cities and Society*, 5, 52-62.
- An, X. (2012). *Exploring the Effectiveness of Leed Certification In Leed Certified Healthcare Settings In Climate Zone 2 and 3*, Doctoral Dissertation, Texas A&M University, Texas
- Anbarcı, M., Giran, Ö., ve Demir, İ. H. (2012). "Uluslararası Yeşil Bina Sertifika Sistemleri İle Türkiye'deki Bina Enerji Verimliliği Uygulaması". *NWSA-Engineering Sciences*, 7(1), 368-383.
- Arundel, A. V., Sterling, E. M., Biggin, J. H., and Sterling, T. D. (1986). "Indirect Health Effects of Relative Humidity in Indoor Environments". *Environ Health Perspect*, 65, 351-361.
- ASHRAE (2013). *ANSI/ASHRAE Standard 55-2013: Thermal Environmental Conditions for Human Occupancy*. American Society of Heating, Refrigeration and Air Conditioning Engineers.
- Atilla, A. (2019). "Sağlık Kurumlarında Afet Yönetimi ve Acil Sağlık Hizmetleri", Öztürk, Z. (Editör). *Sağlık Kurumlarında Yönetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s.417-440.
- Aver, Ö. F. (2019). "Engellilerin Mesleki Eğitimi ve İstihdamı". *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 5(3), 327-354.
- Ayçam, İ., ve Kınalı, M. (2013, 17-20 Nisan). *Ofis Binalarında Yeşil Çatıların Isıtma ve Soğutma Yüklerine Olan Etkilerinin Analizi*. 11. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi – Binalarda Enerji Performansı Sempozyumunda sunuldu, İzmir.
- Aydın, A. ve Ayçam, İ. (2015, 28-30 Mayıs). *Ameliyathane Ünitelerinde Yeşil Bina Kriterlerinin İncelenmesi*. 2nd International Sustainable Buildings Symposium'da sunuldu, Ankara.
- Aydıntan, B., ve Kördeve, M. K. (2016). "Esnek Çalışma ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Sağlık Profesyonelleri Üzerinde Bir Uygulama". *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 277-292.
- Azmal, M., Kalhor, R., Dehcheshmeh, N.F., Goharinezhad, S., Heidari, Z. A., and Farzianpour, F. (2014). "Going toward Green Hospital by Sustainable Healthcare Waste Management: Segregation, Treatment and Safe Disposal". *Scientific*, 6(19), 2632-2640.
- Balaras, C.A., Dascalaki, E., and Gaglia, A. (2007). "HVAC and Indoor Thermal Conditions in Hospital Operating Rooms ". *Energy and Buildings*, 39(4), 454-470.
- Barış, M. E., Shakouri, N. ve Zolnoun, S. (2012). "Yeşil Çatılar (Ankara Ankamall Alışveriş Merkezi Yeşil Çatı Proje Önerisi)". *Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 33-44.
- Bayazit, N. T., Şan, B., ve Ökten, G. (2011, 13-16 Nisan). *Yeşil Bina Sertifikasyonunda Akustik Performansın Değerlendirilmesi*. 10. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresinde sunuldu, İzmir.
- Bekleyen, A., Dalkılıç, N., ve Özen, N. (2014). "Geleneksel Mardin Evi'nin Mekânsal ve Isısal Konfor Özellikleri". *Türk Bilim Araştırma Vakfı*, 7(4), 31.

- Bluyssen, P. M., Roda, C., and Mandin, C. (2016). "Self-Reported Health and Comfort in "Modern" Office Buildings: First Results from the European Officair Study". *Indoor Air*, 26(2), 298-317.
- Boubekri, M., Cheung IN, Reid, K.J., Wang, C.H., Zee, P. C. (2014). "Impact of Windows and Daylight Exposure on Overall Health and Sleep Quality of Office Workers: A Case-Control Pilot Study". *Journal Clinical Sleep Medicine*, 10(6), 603-611.
- Bryman, A. (2006). "Integrating Quantitative and Qualitative Research: How is it Done? *Qualitative Research*, 6, 97-113.
- Buonomano, A., Calise, F., Ferruzzi, G., and Palombo, A. (2014). "Dynamic Energy Performance Analysis: Case Study for Energy Efficiency Retrofits of Hospital Buildings". *Energy*, 78, 555-572.
- Burpee, H. (2017). "How U.S. Hospitals can Realize Net-Zero Energy". *The REHVA European HVAC Journal*, 54(5), 31-35.
- Casanova, L. M., Jeon, S., Rutala, W. A., Weber, D. J., and Sobsey, M. D. (2010). "Effects of Air Temperature and Relative Humidity on Coronavirus Survival on Surfaces". *Applied Environmental Microbiology*, 76(9), 2712-2717.
- Celis-Morales, C. A., Lyall, D. M., Welsh, P., et al. (2017). "Association Between Active Commuting and Incident Cardiovascular Disease, Cancer, and Mortality: Prospective Cohort Study". *BMJ*, 357, 1-7.
- Chan, W. R., Parthasarathy, S., Fisk, W. J., and McKone, T. E. (2016). "Estimated Effect of Ventilation and Filtration on Chronic Health Risks in U.S. Offices, Schools, and Retail Stores". *Indoor Air*, 26(2), 331-343.
- Cho, Y., Ryu, S. H., Lee, B. R., Kim, K. H., Lee, E., and Choi, J. (2015). "Effects of Artificial Light at Night on Human Health: A Literature Review of Observational and Experimental Studies Applied to Exposure Assessment". *Journal Chronobiology International*, 32(9), 1294-1310.
- Cohen, J. E. (2003). "Human Population: The Next Half Century". *Science*, 302(5648), 1172-1175.
- Çakır, Z. (2018). "WELL ile Sağlıklı Binalar Yapmak Artık Daha Kolay!". *Yeşil Bina Dergisi*, 50, 32-34.
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2011,9-13 Mayıs). *Sürdürülebilir Su ve Atıksu Yönetimi İçin Su Tasarrufu Modellerinin Geliştirilmesi Projesi*. 4. Birleşmiş Milletler Az Gelişmiş Ülkeler Konferansında sunuldu, İstanbul.
- ÇŞB. (2011). *Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları – V Yeşil Binalar*. Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- ÇŞB. (2013). *Güvenli Tıbbi Atık Yönetimi*. Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Dalkea, H., Littlea, J., Niemann, E., Camgoza, N., Steadmana, G., Hilla, S., and Stottb, L. (2006). "Colour and Lighting in Hospital Design". *Optics & Laser Technology*, 38, 343-365.
- Delbecq, A. L., Van de Ven, A. H., and Gustafson, D. H. (1975). *Group Techniques for Program Planning: a Guide to Nominal Group and Delphi Processes*, ScottForesman.
- Dhillon, V. S., and Kaur, D. (2015). "Green Hospital and Climate Change: Their Interrelationship and the Way Forward". *Journal of Clinical & Diagnostic Research*, 9(12), 1-5.
- Dilrukshi, H., Mallawarachchi, H., and Karunasena, G. (2014, 20 - 22 June). *Application of Green Building Concept to Enhance Indoor Environmental Quality in Hospital Buildings in Sri Lanka*. Paper Presented at the The 3rd World Construction Symposium 2014: Sustainability and Development in Built Environment, Colombo.
- Dünya Bankası (2017). *Climate-Smart Healthcare: Low-Carbon and Resilience Strategies for the Health Sector*. The World Bank, Washington.
- EPA (2014a). *RCRA Resource Conservation and Recovery Act Orientation Manual*. U.S. Environmental Protection Agency-EPA.
- Ercan, M. S. (2009, 6-9 Mayıs). *Bina Otomasyon Sistemi ile Devreye Alma İşlemleri ve Diğer Sistemlerle Bilgi Alış Verişi*. IX. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresinde sunuldu, İzmir.
- Erdoğan, E., ve Çetiner, İ. (2014, 3-4 Nisan). *Düşey Yeşil Sistemlerin Enerji Etkinliklerinin Değerlendirilmesi*. 7. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumunda sunuldu, İstanbul.
- Erlalelitepe, İ., Gökçen, G., ve Kazanmaz, T. (2011, 13-16 Nisan). *Yeşil Bina Sertifika Sistemlerinde Konut Tasarımının Önemi*. X. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresinde sunuldu, İzmir.

- Escobar, M.T., and Moreno-Jiménez, J.M. (2007), "Aggregation of Individual Preference Structures in Ahp-Group Decision Making", *Group Decision and Negotiation*, 16(4), 287-301.
- Feng, H., and Hewage, K. (2014). "Energy Saving Performance of Green Vegetation on LEED Certified Buildings". *Energy and Buildings*, 75, 281-289.
- FGI Guidelines (2018). *Guidelines for Design and Construction of Hospitals*. (2018 Edition). The Facility Guidelines Institute (FGI).
- Figueiro, M. G., Steverson, B., Heerwagen, J., et al. (2017). "The Impact of Daytime Light Exposures on Sleep and Mood in Office Workers". *Sleep Health*, 3(3), 204-215.
- Forman, E., and Peniwati, K. (1998). "Aggregating Individual Judgments and Priorities with the Analytic Hierarchy Process". *European Journal of Operational Research*, 108(1), 165-169.
- Gamble, J. H. (2010). *Environmental Sustainability and The Human Element: Decision Making in National Cancer Institute Designated Cancer Centers and Practice Greenhealth Subscribing Institutions*. Doctoral Dissertation, The University of Texas School of Public Health, Texas.
- Gezer, H. (2014). "Hastanelerde ve Sağlık Merkezlerinde Erişilebilirlik". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 13(25), 113-133.
- Goodland, R. (1995). "The Concept of Environmental Sustainability". *Annual Review of Ecology and Systematics*, 26(1), 1-24.
- Gray, W.A. (2011). *Green Buildings, Health, and Safety: An Investigation of The Physical Work Environment and Occupant Health and Safety in Healthcare Settings*. Doctoral Dissertation, Johns Hopkins University Baltimore, Maryland.
- Guenther, R. (2009). "Sustainable Architecture for Health: A Mindset Shift". *HERD*, (2)4, 3-9.
- Guenther, R., and Vittori, G. (2013). *Sustainable Healthcare Architecture*. (Second Edition). New Jersey: Wiley.
- Gültekin, A. B., ve Bulut, B. (2015, 28-30 Mayıs). *Yeşil Bina Sertifika Sistemleri Türkiye için bir Sistem Önerisi*. ISBS 2. International Sustainable Buildings Symposiumda sunuldu, Ankara.
- Gür, M. (2010). "Nanomimarlık Bağlamında Nanomalzemeler". *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 15(2), 75-90.
- Güzel, A. (2019). "Sağlık Kurumlarında Tedarik Yönetimi". Öztürk, Z. (Editör). *Sağlık Kurumlarında Yönetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s.271-296.
- Haverinen, U., Moschandreas, D. J., and Shaughnessy, R. J. (2011). "Association Between Substandard Classroom Ventilation Rates and Students' Academic Achievement". *Indoor Air*, 21(2), 121-131.
- Heschong, L., and Saxena, M. (2003). "Windows and Offices: A Study of Office Worker Performance and Indoor Environment: Technical Report". *California Energy Commission*, 1-8.
- Hook, P. (2015). *Çevre Terimlerinin Küçük Kitabı*. Ankara: Tübitak.
- Hoşgör, H. (2014). "Yeşil Hastane Konsepti ve Türkiye Deneyimi". *HSP*, 1(2), 75-84.
- İçmek, S., ve Aksoy, Y. (2010, 15 -16 Nisan). *Çatı Bahçelerinin Kent Yaşamındaki Yeri ve Önemi: İstanbul Kentinden Örnekler*. 5. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumunda sunuldu, İzmir.
- İnternet: 627Elektrik (220). Bahat Hastanesi Atakent. 627 Elektrik Mekanik İnşaat. Web: http://www.627.com.tr/icerik.asp?konu=guncelproje&konu_sira_no=2 adresinden 20 Kasım 2020'de alınmıştır.
- İnternet: AA (2020). Sağlık. Anadolu Ajansı. Web: <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/> adresinden 10 Kasım 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Acıbadem (2019). Acıbadem Altunizade Hastanesi. Acıbadem Sağlık Grubu. Web: <https://www.acibadem.com.tr/hastane/altunizade-hastanesi/#genel-tanitim> adresinden 22 Mart 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Acıbadem (2020a). Acıbadem Maslak Hastanesi. Acıbadem Sağlık Grubu. Web: <https://www.acibadem.com.tr/hastane/maslak-hastanesi/#genel-tanitim> adresinden 14 Mart 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Acıbadem (2020b). Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi. Acıbadem Üniversitesi. Web: <https://www.acibadem.edu.tr/universite/hakkinda/neden-acu> adresinden 20 Kasım 2020'de alınmıştır.

- İnternet: Adana ESK (2014). *Adana Entegre Sağlık Kampüsü Projesi Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi*. ADN PPP Sağlık Yatırım A.Ş. Web: http://www.pppadanahastanesi.com/upload/Node/19536/files/Adana_ESK_Teknik_Olmayan_Ozet.pdf adresinden 13 Mart 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Adanasehir (2020). Adana Şehir Hastanesi. Web: <http://adanasehir.saglik.gov.tr/TR,169079/adana-sehir-egitim-ve-arastirma-hastanesinde-bebek-kacirmalarina-ciqli-onlem.html> adresinden 11 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Aktif Mimarlık (2020). Adana Şehir Hastanesi. Web: <http://aktifmimarlik.com.tr/Adana-Sehir-Hastanesi.html> adresinden 22 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Altensis (2019). Projeler. Altensis. Web: <https://www.altensis.com> adresinden 10 Aralık 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Amerikan Hastanesi (2020). Sosyal Sorumluluk Projelerimiz. Amerikan Hastanesi. Web: <https://www.amerikanhastanesi.org/sosyal-sorumluluk-projeleri> adresinden 20'da alınmıştır.
- İnternet: Ankara Kent Haber (2020). Lösev Kent Yerleşkesinde Hobi Bahçeleri. Web: <https://www.anarakenthaber.com/haber-losev-kent-yerleskesinde-hobi-bahceleri-6536.html> adresinden 21 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: APY (2019). Acıbadem Maslak 2 Hastanesi. Acıbadem Proje Yönetimi. Web: <https://www.apy.com.tr/acibadem-maslak-hastanesi-etap-2> adresinden 10 Şubat 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Architecture (2018). İstanbul Florence Nightingale Hastanesi. Architecture Of Life. Web: <https://www.architectureoflife.net/coklu-ihtiyaclara-estetik-ve-pratik-cozumlerle-istanbul-florence-nightingale-hastanesi/> adresinden 12 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Arkiv (2019). Acıbadem Maslak Hastanesi. Arkitera Mimarlık Merkezi. Web: <http://www.arkiv.com.tr/proje/acibadem-maslak-2-etap-hastanesi/> 10204 adresinden 14 Mart 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Arkiv (2018). Florence Nightingale İstanbul. Arkitera Mimarlık Merkezi. Web: <http://www.arkiv.com.tr/proje/florence-nightingale-istanbul/3961#:~:text=Sign%20Of%20the%20City%20Awards,%C3%B6ncelikli%20olarak%20mimari%20alanlarda%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9F%20C4%B1m%C4%B1%C5%9F> adresinden 12 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: ATSDR (2020). Toxicological Profiles. Agency for Toxic Substances and Disease Registry. Web: <https://www.atsdr.cdc.gov/toxprofiledocs/index.html> adresinden 14 Şubat 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Aymaz (2016). İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Uygulama Projesi. Aymaz Mimarlık. Web: <http://aymazmimarlik.com.tr> adresinden 12 Nisan 2020'de alınmıştır.
- İnternet: BaRoss, C. (2010). "Acoustical Design in Healthcare: An Issue that Needs to be Heard". *Healthcare Design*. Web: <https://www.healthcaredesignmagazine.com/trends/architecture/acoustical-design-healthcare-issue-needs-be-heard/> adresinden 1 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: BHT CLINIC (2020). BHT CLINIC İstanbul Tema Hastanesi. Web: <https://bhtclinic.com.tr/#> adresinden 28 Aralık 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği. Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden 4 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2011). Web: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110420-3.htm> adresinden 10 Ekim 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Bjeastview (2020). Nanjing Children Hospital. Beijing Eastview New Energy Technology. Web: <https://www.bjeastview.com/projects/> adresinden 11 Kasım 2020'de alınmıştır.
- İnternet: BM (2018). United Nations Turkey. Birleşmiş Milletler. Web: <http://www.unicankara.org.tr/today/3.html#3m> adresinden 02 Mayıs 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Boone, T. (2012). "Creating a Culture of Sustainability- Leadership, Coordination and Performance Measurement Decisions in Healthcare". Web: https://noharm-uscana.org/sites/default/files/documents-files/70/Creating_a_Culture_of_Sustainability.pdf adresinden 12 Mart 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Boyce P.R., Veitch, J.A., Newsham, G.R., Myer, M., and Hunter, C. (2003). "Lighting Quality and Office Work: A Field Simulation Study". U.S. Department of Energy. Web: <https://www.lrc.rpi.edu/researchAreas/pdf/LRALbanyStudyReport.pdf> adresinden 21 Aralık 2018'de alınmıştır.

- İnternet: BREEAM (2012). *BREEAM Healthcare 2008*. BRE Global Limited. Web: https://tools.breeam.com/filelibrary/Technical%20Manuals/SD5053_4_1_BREEAM_Healthcare_2008.pdf adresinden 10 Ocak 2018'de alınmıştır.
- İnternet: BREEAM (2018). *BREEAM UK New Construction 2018 Non-domestic buildings 2018 Technical Manual: Version: SD5078 -Issue: 2.0*. BRE Global Limited. Web: https://www.breeam.com/NC2018/content/resources/output/10_pdf/a4_pdf/print/nc_uk_a4_print_mono/nc_uk_a4_print_mono.pdf adresinden 15 Ocak 2019'de alınmıştır.
- İnternet: BREEAM (2020). *BREEAM*. BRE Global Limited. Web: www.breeam.com adresinden 25 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Bureau of Health Promotion (2010). *Green Hospital Green Life Green Planet- Experience Sharing on Green Hospitals*. Taiwan Buddhist Dalin Tzu Chi General Hospital. Web: http://www.hphgreenhospital.org/sites/default/files/folder2/green_hospital_green_life_green_planet_experience_sharing_on_green_hospital.pdf adresinden 4 Haziran 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Burmahl, B., and Hoppszallern, S. (2013). "Shades of Green-Slow but steady Progress on Road to Sustainability". *HFM Article*. Web: <https://www.hfm magazine.com/articles/367-shades-of-green> adresinden 12 Temmuz 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Bursa ESK (2016). *Bursa Entegre Sağlık Kampüsü Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi-Nihai ÇSED Raporu*. BRS Sağlık Yatırım A.Ş. Web: http://www.pppbursahastanesi.com/upload/Node/21823/files/Bursa_ESK_Nihai_CSED_Raporu.pdf adresinden 10 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Cakmanus, İ., Kaş, İ., Künar, A., ve Gülbeden, A. (2010). "Yüksek Performanslı Sürdürülebilir Binalara İlişkin Bir Değerlendirme". *Yeşil Bina Dergisi*. Web: http://www.yesilbinadergisi.com/yayin/695/yuksek-performansli-surdurulebilir-binalara-iliskin-bir-degerlendirme_20910.html#.X6pAtWgzbIU adresinden 18 Ağustos 2018'de alınmıştır.
- İnternet: CalRecycle (2018). Blue Wrap: Plastic. California Department of Resources Recycling and Recovery. Web: <https://www.calrecycle.ca.gov/healthcare/plastic> adresinden 12 Eylül 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Capacerrahpa (2020). Proje Hakkında. İstanbul Üniversitesi. Web: <http://www.capacerrahpa-sa.com> adresinden 12 Mart 2020'de alınmıştır.
- İnternet: CCGH (2018). *Canadian Coalition for Green Health Care GHS Survey Questions 2018*. Canadian Coalition for Green Health Care. Web: <https://greenhealthcare.ca/ghs/> adresinden 29 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: CCGH (2017). *Green Hospital Scorecard-Final Project Report*. Canadian Coalition for Green Health Care. Web: <https://greenhealthcare.ca/wp-content/uploads/2017/07/GHS-Final-Report-Final-July-4.pdf> adresinden 20 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: ÇEDBİK (2019). *Binalarda Ekolojik ve Sürdürülebilir Tasarım B.E.S.T - Konut Sertifika Kılavuzu Yeni Konutlar 2019 - Ağustos Versiyon 2.0*. Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (ÇEDBİK). Web: [https://cedbik.org/static/media/content_images/files/B_E_S_T-KONUT%20SE_RT%C4%B0F%C4%B0KA%20KILAVUZU%20-2019-A%C4%9Fustos-V_2_0\(1\).pdf](https://cedbik.org/static/media/content_images/files/B_E_S_T-KONUT%20SE_RT%C4%B0F%C4%B0KA%20KILAVUZU%20-2019-A%C4%9Fustos-V_2_0(1).pdf) adresinden 12 Aralık 2019'da alınmıştır.
- İnternet: ÇEDBİK (2020). Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (ÇEDBİK). Web: <https://cedbik.org/> adresinden 14 Temmuz 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Çevre Dostu (2019). Çorum Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Web: <http://www.cevredostu.com/yesilbina/corum-egitim-ve-arastirma-hastanesi/> adresinden 10 Nisan 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Çevre Dostu (2018). Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi. Web: <http://www.cevredostu.com/yesilbina/acibadem-universitesi-tip-fakultesi/> adresinden 13 Ocak 2018'de alınmıştır.
- İnternet: ÇorumEAH (2019). Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Web: <https://corumeah.saglik.gov.tr/> adresinden 12 Aralık 2019'da alınmıştır.
- İnternet: ÇŞB (2013). *İdari ve Ticari Binalar için Sıfır Atık Uygulama Rehberi*. Web: https://webdosya.csb.gov.tr/db/sifiratik/menu/sifir_atik_uygulama_rehberi_20180122121032.pdf adresinden 04 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: ÇŞB (2017a). *Sağlık Kuruluşu Sertifika Başvuru Kriterleri*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Web: <https://cevredostu.csb.gov.tr/saglik-kurulusu-sertifika-basvuru-kriterleri-i-6582> adresinden 10 Ekim 2017'de alınmıştır.

- İnternet: ÇŞB (2017b). *Binaların Gürültüye Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Web: <https://web.dosya.csb.gov.tr/db/mesleki hizmetler/uygulamalar/yonetmel-k-1--b-rlest-r-ld--20190307113734.pdf> adresinden 10 Mart 2018'de alınmıştır.
- İnternet: ÇŞB (2018). *Binaların Gürültüye Karşı Korunması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Web: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/mesleki hizmetler/uygulamalar/yonetmel-k-deg-s-kl-k-3--b-rlest-r-ld--20190307113758.pdf> adresinden 19 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: ÇŞB (2020a). Yerli Yeşil Sertifika Sistemi Yes-Tr İle "Yeşil Bina" Sayısı Artacak. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Web: <https://csb.gov.tr/yerli-yesil-sertifika-sistemi-yes-tr-ile-yesil-bina-sayisi-artacak-bakanlik-faaliyetleri-29700> adresinden 22 Eylül 2020'de alınmıştır.
- İnternet: ÇŞB (2020b). Temiz Bir Gelecek İçin Sıfır Emisyon. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Web: <https://csb.gov.tr/temiz-bir-gelecek-icin-sifir-emisyon-bakanlik-faaliyetleri-29828> adresinden 10 Haziran 2020'de alınmıştır.
- İnternet: ÇŞB (2021). Yeni İnşa Edilecek Binalara "Yağmur Suyu Toplama Sistemi" Kurulacak. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Web: <https://csb.gov.tr/yeni-insa-edilecek-binalara-yagmur-suyu-toplama-sistemi-kurulacak-bakanlik-faaliyetleri-29875> adresinden 28 Ocak 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Deerns (2016). Blue, Green, Yellow Hospital, Deerns Deutschland. Web: www.deerns.de adresinden 14 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: DGNB (2018). *DGNB System - New Buildings Criteria Set 2018 Version*. Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen. Web: <https://www.dgnb.de/interner-bereich/international/auditors-consultants/system2018/downloads/DGNB-System-2018-EN.pdf> adresinden 28 Ocak 2019'da alınmıştır.
- İnternet: DGNB (2020). DGNB System. Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen. Web: <https://www.dgnb-system.de/en/> adresinden 22 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Doğru, M. (2018). Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi LEED NC Healthcare Sertifikası Aldı. Ecobuild. Web: <https://www.ecobuild.com.tr/single-post/2018/01/30/Erol-Olcok-C3%A7ok-E%C4%9Fitim-ve-Ara%C5%9Ft%C4%B1rma-Hastanesi-LEED-NC-Healthcare-Sertifikas%C4%B1-Ald%C4%B1> adresinden 10 Nisan 2019'da alınmıştır.
- İnternet: DSÖ (2010). *World Health Report 2010*. Dünya Sağlık Örgütü. Web: <https://www.who.int/whr/2010/en/> adresinden 7 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Dünya Sağlık Örgütü-WHO (2017). *Frequently Asked Questions*. World Health Organization. Web: <http://www.who.int/suggestions/faq/en/> adresinden 18 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnternet: DW (2018). *BM: 2017'de küresel ısınmanın faturası ağır oldu*. Deutsche Welle. Web: <http://www.dw.com/tr/bm-2017de-k%C3%BCresel-%C4%B1s%C4%B1nman%C4%B1n-faturas%C4%B1-a%C4%9F%C4%B1r-oldu/a-43089140> adresinden 01 Mayıs 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Eagle, A. (2014). "Sustainable Performance - Hospitals Size up the Value Proposition of Going Green". *HFM Magazine*. Web: <https://www.hfmmagazine.com/articles/1367-sustainable-performance> adresinden 20 Kasım 2018'de alınmıştır.
- İnternet: EBEAH (2020). *Yeşil Hastane*. Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Web: <https://erzurumbeah.saglik.gov.tr/TR,491167/yesil-hastane.html> adresinden 13 Mart 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Edessa (2018). Sağlık Tesisleri. Edessa Mühendislik. Web: <http://www.edessamuhendislik.net/salik.html> adresinden 10 Kasım 2018'de alınmıştır.
- İnternet: EDGE (2019a). *EDGE User Guide Version 2.1*. EDGE (Excellence in Design for Greater Efficiencies)- International Finance Corporation. Web: www.edgebuildings.com adresinden 20 Nisan 2020'de alınmıştır.
- İnternet: EDGE (2019b). Dr. Lutfi Kirdar Kartal Training and Research Hospital. EDGE. Web: <https://edgebuildings.com/project-studies/dr-lutfi-kirdar-kartal-training-and-research-hospital/#print> adresinden 15 Haziran 2019'da alınmıştır.
- İnternet: EDGE (2020). EDGE (Excellence in Design for Greater Efficiencies). International Finance Corporation. Web: www.edgebuildings.com adresinden 20 Haziran 2020'de alınmıştır.
- İnternet: EEC (2019). Acıbadem Maslak Hastanesi. EEC Entegre Bina Kontrol Sistemleri. Web: <http://www.eec.com.tr/referanslarimiz.1039.acibadem-maslak-hastanesi.aspx> adresinden 14 Mart 2020'de alınmıştır.

- İnternet: EERE (2013). *Federal Lighting Guide*. U.S. Department of Energy. Web: eere.energy.gov/ adresinden 20 Aralık 2019'da alınmıştır.
- İnternet: EIA (2016). *Annual Energy Outlook 2016*. U.S. Energy Information Administration. Web: <http://www.eia.gov/outlooks/aeo/> adresinden 18 Eylül 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Ekoyapı (2018). "İSMEP'ten Değişime ve Dönüşüme Uygun Yeşil Hastaneler". *Eko Yapı*. Web: <http://www.ekoyapidergisi.org/2054-ismepten-degisime-ve-donusume-uygun-yesil-hastaneler.html> adresinden 10 Kasım 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Elazığ ESK (2017). *Elazığ Entegre Sağlık Kampüsü Projesi Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi Raporu-Nihai ÇSED Raporu*. ELZ Sağlık Yatırım A.Ş. Web: http://www.pppelazighastanesi.com/upload/Node/21040/files/Elazig_ESK_Nihai_CSED_Raporu.pdf adresinden 19 Eylül 2018'de alınmıştır.
- İnternet: ELZ (2015). *Proje Bilgilendirme Dokümanı- Elazığ Entegre Sağlık Kampüsü Projesi*. ELZ Sağlık Yatırım A.Ş. Web: http://www.pppelazighastanesi.com/upload/Node/21571/files/Elazig_IHC_Proje_Bilgilendirme_Dokumani_August2015.pdf adresinden 10 Haziran 2019'da alınmıştır.
- İnternet: ELZ (2017). *Elazığ Entegre Sağlık Kampüsü Projesi Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi Teknik Olmayan Özet*. ELZ Sağlık Yatırım A.Ş. Web: http://www.pppelazighastanesi.com/upload/Node/21040/files/Elazig_ESK_Nihai_Teknik_Olmayan_Ozet.pdf adresinden 10 Haziran 2019'da alınmıştır.
- İnternet: ELZ (2018). *Elazığ Fethi Sekin Şehir Hastanesi Paydaş Katılım Planı*. ELZ Sağlık Yatırım A.Ş. Web: http://www.pppelazighastanesi.com/upload/Node/21040/files/RIH_ELZ_PL_005_3.pdf adresinden 10 Haziran 2019'da alınmıştır.
- İnternet: EPA (2002). *Reusable Totes, Blue Wrap Recycling and Composting-In Environmental Best Practices for Health Care Facilities*. Environmental Protection Agency (EPA). Web: https://noharm.uscanada.org/sites/default/files/documents-files/842/Reusable_Totes.pdf adresinden 10 Ekim 2018'de alınmıştır.
- İnternet: EPA (2014). *Hospital Installs Water-Efficient Laboratory and Medical Equipment*. Environmental Protection Agency (EPA). Web: <https://www.epa.gov/sites/production/files/2017-01/documents/ws-commercial-casestudy-provst-peter-hospital.pdf> adresinden 5 Ekim 2018'de alınmıştır.
- İnternet: EPA (2020). *National Ambient Air Quality Standards (40 CFR Part 50)*. U.S. Environmental Protection Agency (EPA). Web: <https://www.epa.gov/criteria-air-pollutants/naaqs-table> adresinden 10 Haziran 2020'de alınmıştır.
- İnternet: EPA (2020b). Heat Island Effect. U.S. Environmental Protection Agency (EPA). Web: <https://www.epa.gov/heatislands> adresinden 09 Haziran 2020'de alınmıştır.
- İnternet: EPA (2020b). Green Building. United States Environmental Protection Agency (EPA). Web: <https://a.rhivie.epa.gov/greenbuilding/web/html/about.html> adresinden 20 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: EPOS (2015). *Green Hospitals Concept Manual for Improving Infrastructure Section 1: Best Practice: Basic Planning Principles*. EPOS Health Management. Web: <http://epos30.de/content/green-hospitals-best-practice-concept-manual> adresinden 22 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: EPTA (2007). *Guidelines for the Implementation of Green Procurement in Hospitals-EMAS and Information Technology in Hospitals- Athens*. Web: <https://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/files/book/LIFE04ENVGR114-GP.pdf> adresinden 30 Ağustos 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Erke Tasarım (2019). ERKE Sürdürülebilir Bina Tasarım ve Danışmanlık. Web: <https://www.erketasarim.com/adana-sehir-hastanesi-leed-gold-sertifkasi-aldi/> adresinden 22 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Essa (2018). Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Essa Mekanik. Web: <https://www.essamekanik.com/project-details/hitit-universitesi-erol-olcok-egitim-ve-arastirma-hastanesi/> adresinden 20 Ağustos 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Etlik ESK (2014). *Ankara Etlik Entegre Sağlık Kampüsü Projesi - Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme (ÇSED) Raporu*. Ankara Etlik Hastane Sağlık Hizmetleri İşletme Yatırım A.Ş. Web: https://www.aeh.com.tr/assets/pdf/Etlik_ESKP_CSED.pdf adresinden 20 Ağustos 2018'de alınmıştır.
- İnternet: European Commission (2020). *Food Waste*. European Commission. Web: https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste_en adresinden 10 Mayıs 2020'de alınmıştır.

- İnternet: Facility Executive (2018). Living Walls Enliven Hospital's Healing Landscape. Web: <https://facilityexecutive.com/2018/11/living-walls-enliven-hospitals-healing-landscape/> adresinden 08 Ocak 2019'da alınmıştır.
- İnternet: FAO (2019). *Moving Forward on Food Loss and Waste Reduction*. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. Web: <http://www.fao.org/state-of-food-agriculture/en/> adresinden 20 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Florence (2018). İstanbul Florence Nightingale Hastanesi. Web: <https://www.florence.com.tr/sisli-florence-nightingale-hastanesi> adresinden 12 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Geisler, K. H. (2019). "10 Ways Hospital Construction Can Go Green." Web: <https://home.howstuffworks.com/home-improvement/construction/green/10-ways-hospital-construction-go-green.htm> adresinden 10 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Geograph (2013). Interior, South West Acute Hospital. Web: <https://www.geograph.ie/photo/3512321> adresinden 13 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: GGHH (2015). *Recycle of Soft Water Discharged from Dialysis Room Capital Medical University Beijing Ditan Hospital, China*. Global Green and Healthy Hospitals. Web: <https://www.hospitalesporlasaludambiental.net/wp-content/uploads/2017/12/Recycle-of-Soft-Water-Discharged-from-Dialysis-Room-China.pdf> adresinden 18 Ağustos 2018'de alınmıştır.
- İnternet: GGHH (2015b). *The Implementation of Building and Energy Management System in Optimizing Energy-saving Practices Taichung Tzu Chi Hospital, Taiwan*. GGHH. Web: <https://www.greenhospitals.net/wp-content/uploads/2017/12/The-Implementation-of-Building-and-Energy-Management-System-in-Optimizing-Energy-saving-Practices-Taiwan.pdf> adresinden 18 Ağustos 2018'de alınmıştır.
- İnternet: GGHH (2017). *Conserving and Reducing Water Consumption Using a Decentralized Wastewater Recycling System Aravind Eye Care Hospitals, Pondicherry*. Global Green and Healthy Hospitals. Web: <https://www.hospitalesporlasaludambiental.net/wp-content/uploads/2017/12/Recycle-of-Soft-Water-Discharged-from-Dialysis-Room-China.pdf> adresinden 02 Temmuz 2018'de alınmıştır.
- İnternet: GGHH (2018a). *Annual Report 2018*. Global Green and Healthy Hospitals. Web: <https://www.greenhospitals.net/> adresinden 25 Mart 2019'da alınmıştır.
- İnternet: GGHH (2018). *Reducing the Carbon Footprint of Anesthesia Middlemore Hospital, Counties Health Board, Auckland, New Zealand*. Global Green and Healthy Hospital. Web: <https://www.greenhospitals.net/wp-content/uploads/2018/06/Middlemore-Hospital-Reducing-the-Carbon-Footprint-of-Anesthesia.pdf> adresinden 25 Mart 2019'da alınmıştır.
- İnternet: GGHH (2018c). *Green Travel Agreement for Employees Landspítali, Iceland*. Global Green and Healthy Hospital. Web: <https://www.greenhospitals.net/case-studies-transportation/> adresinden 25 Mart 2019'da alınmıştır.
- İnternet: GGHH (2019). *Hawke's Bay District Health Board- "Go Well" Travel Plan Hastings, Hawke's Bay, New Zealand*. Global Green and Healthy Hospital. Web: <https://www.greenhospitals.net/wp-content/uploads/2019/05/GGHH-Case-Study-Go-Well-Travel-Plan-Hawke%E2%80%99s-Bay-District-Health-Board.pdf> adresinden 14 Kasım 2019'da alınmıştır.
- İnternet: GHP (2015). *Stage 1- Determination of Basics Study of Criteria - Evaluation Matrix*. German Healthcare Partnership. Web: https://gha.health/pdf/GHP_Green_Hospital_Study.pdf adresinden 13 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Gıda Gündemi (2018). FAO'dan Gıda İsrafının Ayakizi Raporu. Gıda Gündemi. Web: <http://www.gidagundemi.com/gida-gundemi/dunya/faodan-gida-israfinin-ayakizi-raporu-h1802.html> adresinden 10 Ekim 2020'de alınmıştır.
- İnternet: GreenStar (2009). *Healthcare V1 Rating Tool Fact Sheet&Business Case Version 1*. Green Building Council of Australia. Web: https://www.gbca.org.au/uploads/144/1936/Healthcare%20v1%20Fact%20Sheet_160609.pdf adresinden 20 Haziran 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Grundfos (2019). *Sürdürülebilirlik El Kitabı*. Grundfos. Web: <https://www.grundfos.com/tr> adresinden 13 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Güler, H., Tarhan, D., ve Öztürk, A. (2014). "Şehir Hastanelerinde Kalite Yönetimi ve Sağlık Kampüsleri Projesi". SD Platform-Dergisi. Web: <http://www.sdplatform.com/Dergi/772/Sehir-hastanelerinde-kalite-yonetimi-ve-saglik-kampusleri-projesi.aspx> adresinden 20 Haziran 2018'de alınmıştır.

- İnternet: Haberler (2020). LÖSEV Çocukları Sağlıklı Beslenme için Kolları Sıvadı. Web: <https://www.haberler.com/losev-cocuklari-saglikli-beslenme-icin-kollari-13218809-haberi/> adresinden 10 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Habertürk (2019). Adana Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Habertürk Gazetecilik. Web: <https://www.haberturk.com/adana-haberleri/70971328-yesil-dostu-hastaneyuzde-20si-yesil-alan-olan-adana-sehir-egitim-ve-arastirma-hastanesi> adresinden 22 Şubat 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Halvorson (2006). Yawkey Cancer Center. Halvorson -Tighe & Bond Studio. Web: <http://www.halvorsondesign.com/ulfelder-healing-garden> adresinden 20 Ocak 2020’de alınmıştır.
- İnternet: HCMA (2005). Green Building Case Studies. Hughes Condon Marler- HCMA. Web: <https://www.rdn.bc.ca/cms/wpattachments/wpID1046atID918.pdf> adresinden 12 Mart 2020’de alınmıştır.
- İnternet: HCWH-Asia (2017). *Asia in The Global Climate and Health Movement-2017 Annual Report*. Health Care Without Harm Asia- HCWH-Asia. Web: <https://noharm-asia.org/content/asia/hcwh-asia> adresinden 18 Haziran 2018’de alınmıştır.
- İnternet: HCWH Europe (2016). *Food Waste in European Healthcare Settings Case Studies from Around Europe and Recommendations for Preventing and Reducing Food Waste in Healthcare*. Health Care Without Harm Europe. Web: https://noharm-europe.org/sites/default/files/documents-files/4336/HCWHEurope_FoodWaste_Flyer_Oct2016.pdf adresinden 19 Haziran 2018’de alınmıştır.
- İnternet: HCWH Europe (2018). *Annual Report 2017*. Health Care Without Harm Europe. Web: https://noharm-europe.org/sites/default/files/documents-files/5479/HCWH_2017_Annual_Report.pdf adresinden 10 Nisan 2018’de alınmıştır.
- İnternet: HCWH Europe (2018b). *Reducing The Carbon Footprint of Healthcare Through Sustainable Procurement*. Health Care Without Harm Europe. Web: www.noharm-europe.org adresinden 10 Haziran 2019’da alınmıştır.
- İnternet: HCWH Europe (2013-2020). The Safer Medical Devices Database. Health Care Without Harm Europe. Web: www.safermedicaldevices.org adresinden 10 Temmuz 2020’da alınmıştır.
- İnternet: HCWH-US&Canada (2020). Green Guide for Health Care. Health Care Without Harm US&Canada. Web: <https://noharm-uscanada.org/issues/us-canada/green-guide-health-care> adresinden 13 Mart 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Health Care Climate Council (2020). Climate Action: A Playbook for Hospitals. Health Care Without Harm. Web: <https://climatecouncil.noharm.org/> adresinden 13 Mart 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Healthier Hospitals (2014). *HHI Milestone Report*. Healthier Hospitals. Web: http://healthierhospitals.org/sites/default/files/IMCE/fnl_hhi_milestone_report_rev.pdf adresinden 10 Ağustos 2018’de alınmıştır.
- İnternet: Healthier Hospitals (2015). *Case Study: Engaged Leadership- Bringing Sustainability Programming to the Next Level*. Practice Greenhealth. Web: http://www.healthierhospitals.org/sites/default/files/IMCE/public_files/bronson.methodist.hospital.pdf adresinden 10 Eylül 2018’de alınmıştır.
- İnternet: Healthier Hospitals (2015b). Practice Greenhealth. Web: healthierhospitals.org/get-inspired/case-studies/cheshire-medical-centerdartmouth-hitchcock-keene-two-phase-strategy-energy adresinden 10 Eylül 2018’de alınmıştır.
- İnternet: Hizmetix (2020). Hedef Yıllık 50 Milyon Dolar İhracat. Web: <http://hizmetix.com.tr/saglik/hedef-yillik-50-milyon-dolar-ihracat/3870> adresinden 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Hospital (2020). *Designing a Safe Hospital*. Carlson School of Management University of Minnesota 2002. Web: <http://hospital2020.org/documents/4220.pdf> adresinden 22 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Hürriyet (2020). Gündem. Hürriyet. Web: <https://www.hurriyet.com.tr> adresinden 20 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Hürriyet (2019). Kanser Hastası Çocuklara ‘Kanka Projesi’. Hürriyet. Web: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basaksehir-sehir-hastanesi-kac-yatakli-ozellikleri-nedir-41499057> adresinden 10 Haziran 2020’de alınmıştır.
- İnternet: İPKB (2019). ISMEP Kapsamında Depreme Karşı Yeniden Yapılan, İstanbul’un En Büyük Hastanesi Kartal Dr. Lütfi Kırdar Eğitim ve Araştırma Hastanesi Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca’nın Teşrifleriyle Açıldı. Web: <https://www.ipkb.gov.tr/ismep-kapsaminda-depreme-karsi-yeniden-yapilan-istanbulun-en-buyuk-hastanesi-kartal-dr-lutfi-kirdar-egitim-ve-arastirma-hastanesi-saglik-bakani-dr-fahrettin-kocanin-tesrifleriyle/> adresinden 20 Haziran 2020’de alınmıştır.

- İnternet: İPKB (2020). İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi- İPKB. Web: <https://www.ipkb.gov.tr> adresinden 05 Ağustos 2020’de alınmıştır.
- İnternet: İstanbulc (2020). Yeniden Yapılanma Projesi. İstanbul Üniversitesi. Web: <https://hastanecerrahpasa.istanbulc.edu.tr/tr/content/yeniden-yapilanma-projesi/projeye-genel-bakis> adresinden 8 Haziran 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Ianvisits (2019). See Inside the Derelict Royal London Hospital. Web: <https://www.ianvisits.co.uk/blog/2019/09/26/see-inside-the-derelict-royal-london-hospital/> adresinden 12 Mart 2020’de alınmıştır.
- İnternet: IGBC (2016). *Green Healthcare Facilities Rating System Pilot Version Abridged Reference Guide 2016*. Indian Green Building Council (IGBC). Web: <https://igbc.in/igbc/redirectHtml.htm?redVal=showhealthcarenoisign#Resources> adresinden 16 Aralık 2017’de alınmıştır.
- İnternet: IGBC (2020). Indian Green Building Council (IGBC). Web: <https://igbc.in/> adresinden 12 Mart 2020’de alınmıştır.
- İnternet: IGBC (2018). *Technical Bulletin Green Hospitals*. Indian Green Building Council (IGBC). Web: <https://igbc.in/> adresinden 10 Temmuz 2019’da alınmıştır.
- İnternet: IISBE (2019). *An Overview of the Organization in 2019*. International Initiative for a Sustainable Built Environment- IISBE. Web: <http://iisbe.org/system/files/private/iisbe%20info%202019.pdf> adresinden 12 Mart 2020’de alınmıştır.
- İnternet: ILFI (2017). Healing Through Nature- Khoo Teck Puat Hospital. International Living Future Institute. Web: <https://living-future.org/biophilic/case-studies/award-winner-khoo-teck-puat-hospital/> adresinden 12 Şubat 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Ilıcalı, E. (2017). “Yeşil Binalar İçin Acil Eylem Planı Oluşturulmalı”. Web: <https://harmogid.com.tr/tr/haber/yesil-binalar-icin-acil-eylem-plani-olusturulmalı/> adresinden 17 Aralık 2017’de alınmıştır.
- İnternet: IPCC (2014). *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change*. The Intergovernmental Panel on Climate Change. Web: <https://www.ipcc.ch/report/ar5/wg3/> adresinden 11 Aralık 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Jacob, T., and Rabinovich, S. (2019). “Achieving Net Zero Energy for Hospital Buildings”. Omnia Health. Web: <https://insights.omnia-health.com/hospital-management/achieving-net-zero-energy-hospital-buildings> adresinden 13 Mart 2021’de alınmıştır.
- İnternet: Kamu Sağlık Tesisleri Ruhsatlandırma Yönetmeliği. Web: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/09/20190920-2.htm> adresinden 13 Ocak 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Karliner, J., and Guenther, R. (2011). *Global Green and Hospitals- A Comprehensive Environmental Health Agenda for Hospitals and Health Systems Around the World*. NOHARM. Web: <http://greenhospitals.net/wp-content/uploads/2011/10/Global-Green-and-Healthy-Hospitals-Agenda.pdf> adresinden 10 Ocak 2016’da alınmıştır.
- İnternet: Kartal24 (2020). Göztepe Eğitim ve Araştırma Hastanesi Açıldı. Kartal24. Web: <https://www.kartal24.com/108898-goztepe-egitim-ve-arastirma-hastanesi-acildi> adresinden 16 Eylül 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Kaya, K. (2017). “EDGE Sertifikası”. *Yeşil Bina Dergisi*, 45, 22-23. Web: <http://www.yesilbinadergisi.com/> adresinden 21 Mart 2018’de alınmıştır.
- İnternet: Kaya, K. (2018). “Türkiye’nin ilk Dikey Ormanı Greenox, Türkiye’nin ilk EDGE Sertifikalı Projesi Oldu”. *Yeşil Bina Dergisi*, 49, 24-26. Web: <http://www.yesilbinadergisi.com/> adresinden 20 Aralık 2019’da alınmıştır.
- İnternet: KHGM (2020). *Kamu Hastaneleri İyi Uygulama Örnekleri*. T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü. Web: <https://iyiuygulamaornekleri.saglik.gov.tr/iyuygulamaornekleri/> adresinden 20 Haziran 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Kıasif, G. Ç. (2018). “Sürdürülebilir Yükseköğretim Yapıları”. *Yapı Dergisi*. Web: <https://yapidergisi.com/surdurulebilir-yuksekogretim-yapilari/> adresinden 20 Aralık 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Larsson, N. (2015). “SBTool for 2015”. *International Initiative for a Sustainable Built Environment- (iisbe)*. Web: <http://www.iisbe.org/system/files/SBTool%20Complete%2004May15.pdf> adresinden 10 Ekim 2017’de alınmıştır.

- İnternet: Larsson, N. (2016). "Overview of the SBTool Assessment Framework". *International Initiative for a Sustainable Built Environment (IISBE)*. Web: <https://www.iisbe.org/system/files/private/SBTool%202016%20description%2021Jul16.pdf> adresinden 11 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: LeBlanc, A. (2013). "Eight Best Practices- Making the Business Case for Health Care Energy Management". *HFM Magazine*. Web: <https://www.hfmmagazine.com/articles/1214-eight-best-practices> adresinden 10 Ekim 2017'de alınmıştır.
- İnternet: LEED (2016). *LEED 2009 for Health Care*. U.S. Green Building Council –USGBC. Web: <https://www.usgbc.org/resources/leed-2009-health-care-current-version> adresinden 09 Ekim 2017'de alınmıştır.
- İnternet: LEED v4.1 (2019). *LEED v4.1 Building Design and Construction*. U.S. Green Building Council - USGBC. Web: <https://www.usgbc.org/leed/v41#bdc> adresinden 17 Aralık 2019'da alınmıştır.
- İnternet: LEED v4 (2013). *LEED Reference Guide for Building Design and Construction v4*. U.S. Green Building Council –USGBC. Web: <https://www.usgbc.org/resources/leed-reference-guide-building-design-and-construction> adresinden 10 Ekim 2017'de alınmıştır.
- İnternet: LÖSEV (2020). Lösemili Çocuklar Köyü. Lösemili Çocuklar Vakfı- LÖSEV. Web: <https://www.losev.org.tr/v6/hizmet-binasi/losemili-cocuklar-koyu-4> adresinden 14 Temmuz 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Martin, D. (2013). "Going for the Green - Tools to Help Hospitals on the Road to Sustainability". *HFM Magazine*. Web: <https://www.hfmmagazine.com/articles/486-going-for-the-green> adresinden 19 Ekim 2017'de alınmıştır.
- İnternet: MECAHF (2018). MECAHF Project Food for Healthcare. HCWH Europe. Web: <https://foodforhealthcare.org/mecahf-project/> adresinden 20 Ekim 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Medimagazin (2018). Adana Şehir Hastanesi Bilgi Karışıklığını Önceleyecek Dijital Altyapı ile Donatıldı. Medimagazin. Web: <https://www.medimagazin.com.tr/guncel/genel/tr-adana-sehir-hastanesi-bilgi-karisikligini-onceleyecek-dijital-altyapi-ile-donatildi-11-681-78844.html> adresinden 22 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Mekatronik (2018). Adana Şehir Hastanesi. Web: <http://www.mekatronikinsaat.com/projeler/adana-sehir-hastanesi/> adresinden 22 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Memorial (2018). Memorial Bahçelievler Hastanesi. Web: <https://www.memorial.com.tr/hastane-ve-tip-merkezleri/bahcelievler/> adresinden 5 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: MGM (2012). *İklim Değişikliğinin Sağlık Üzerine Etkileri*. Ankara: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü. Web: <https://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/yayinlar/iklim-saglik-etki.pdf> adresinden 29 Ekim 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Milliyet (2018). Milliyet Gazetesi. Web: <http://www.milliyet.com.tr/adana-sehir-hastanesi-1-yasinda-adana-yerelhaber-3044020/> adresinden 22 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: MyLondon (2013). Gazette Readers to Choose Ealing's Best Buildings. MyLondon. Web: <https://www.mylondon.news/news/local-news/gazette-readers-choose-ealings-best-5993268> adresinden 12 Ekim 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Nastu, P. (2009). "Five Steps for Hospitals to Become Energy Star Rated". *Environmental Leader*. Web: <https://www.environmentalleader.com/2009/07/five-steps-for-hospitals-to-become-energy-star-rated/> adresinden 11 Ekim 2017'de alınmıştır.
- İnternet: NHS (2019). *Queen's Centre for Oncology and Haematology*. Hull University Teaching Hospitals NHS Trust. Web: <https://www.hey.nhs.uk/queens/> adresinden 24 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: NRC (2018). National Recycling Coalition-NRC. Web: <http://nrcrecycles.org> adresinden 26 Nisan 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Özel Hastaneler Yönetmeliği. Web: <https://www.mevzuat.gov.tr> adresinden 05 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Pepper Construction (2020). Sidney & Lois Eskenazi Hospital and Eskenazi Health Campus. Web: <https://www.pepperconstruction.com/project/sidney-lois-eskenazi-hospital-and-eskenazi-health-campus> adresinden 07 Temmuz 2020'de alınmıştır.

- İnternet: PLD (2017). “WELL Bina Standardı Tasarımı Nasıl Etkiledi?”. *PLD Türkiye*. Web: <https://pldturkiye.com/well-bina-standardi-tasarimi-nasil-etkiledi/> adresinden 11 Haziran 2018’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2011). *Case Study - North Suburban Medical Center: Fluid Management in the OR*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/upload-files/casestudy_nsuburban_r5_web.pdf adresinden 22 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2014). *Waste*. Practice Greenhealth. Web: <https://practicegreenhealth.org/topics/waste/waste> adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2015a). *Less Waste-Case Study- Reusable Isolation Gowns*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/upload-files/case_studies/ucla_isolation_gown_case_study.pdf adresinden 24 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2015b). *Case Study-Green Advocates and Sustainable Work Space Certification*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/upload-files/case_studies/advocate_health_care.pdf adresinden 24 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2015c). *Less Waste Case Study-Reusable Isolation Gowns*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/upload-files/case_studies/ucla_isolation_gown_case_study.pdf adresinden 24 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2015d). *Employee Engagement Case Study Green Ambassador Program*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/upload-files/case_studies/inova_health_system.pdf adresinden 24 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2015e). *Case Study -Cleveland Clinic Ecocaregiver*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/upload-files/case_studies/cleveland_clinic.pdf adresinden 24 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2016). *Case Study- Enterprise Approach to Cooling Water Management*. Practice Greenhealth. Web: <https://practicegreenhealth.org> adresinden 24 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2016b). *Case Study- Behavioral Water Reduction Opportunities in Or*. Practice Greenhealth. Web: <https://practicegreenhealth.org> adresinden 24 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2016c). *Suggested EPP Questions for Furniture for Health Care*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/upload-files/eppquestion_sfurniture2016_final.xls_2_0.pdf adresinden 24 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2019a). *Anesthetic Gas*. Practice Greenhealth. Web: <https://practicegreenhealth.org/topics/greening-operating-room/anesthetic-gas> adresinden 20 Temmuz 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2019b). *Anesthetic Gas How-to Guide, A Guide To Climate-Smart Anesthesia Care*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/2019-04/anesthetic_gas_how-to.pdf adresinden 20 Temmuz 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2019c). *Anesthetic Gas Toolkit*. Practice Greenhealth. Web: <https://practicegreenhealth.org/anesthetic-gas-toolkit> adresinden 20 Temmuz 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2019d). *Case Study-Reusable Trocars*. Practice Greenhealth Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/2019-04/beaumont_health_system_-_reusable_trocars.pdf adresinden 20 Temmuz 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2020). Practice Greenhealth. Web: <http://www.practicegreenhealth.org/> adresinden 19 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2020b). *Environmental Considerations for Purchase of Roofing Products and Services*. Practice Greenhealth. Web: <https://practicegreenhealth.org/tools-and-resources/environmental-considerations-roofing> adresinden 19 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Practice Greenhealth (2020b). *Advancing Sustainability in Health Care A Collection of Special Case Studies Three Years of Healthier Hospitals Advancing Sustainability in Health Care A Collection of Special Case Studies Leading Communities to a Healthier Future*. Practice Greenhealth. Web: https://practicegreenhealth.org/sites/default/files/upload-files/hhi.case_studies.pdf adresinden 19 Mayıs 2020’de alınmıştır.

- İnternet: PreventionWeb (2018). *Economic Losses, Poverty & Disasters: 1998-2017*. Web: <https://www.preventionweb.net/publications/view/61119> adresinden 22 Ocak 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Prota (2020). İstanbul Üniversitesi Çapa ve Cerrahpaşa Yerleşkeleri. Prota Mühendislik. Web: <http://www.protamuhendislik.com.tr/TR/Projeler/istanbul-universitesi-capa-ve-cerrahpasa-yerleskeleri> adresinden 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Rönesans (2020a). Projeler. Rönesans Holding. Web: <https://ronesans.com/proje/adana-sehir-hastanesi/> adresinden 22 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Rönesans (2020b). Rönesans Holding. Web: <http://www.ronesansisletmehizmetleri.com/tr/35720/Adana-Sehir-Egitim-ve-Arastirma-Hastanesi> adresinden 22 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Sabah (2021). Sabah Gazetesi. Web: <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2020/12/29/koronanin-dogudaki-bekcisi-erzurum-sehir-hastanesi> adresinden 29 Ocak 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Sağlık Bakanlığı (2005). Yataklı Tedavi Kurumları Enfeksiyon Kontrol Yönetmeliği, Sağlık Bakanlığı R.G. 11 Ağustos 2005 sayı 25903. Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9285&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden 10 Nisan 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Sağlık Bakanlığı (2015). Enerji Verimliliği. Sağlık Bakanlığı. Web: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11482/enerji-verimliliği.html> adresinden 10 Nisan 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Saiwongse, N. (2012). "Sustainable Sanitation through Green and Clean Hospital Approach: A Strategy for Reducing Global Warming". *Slideshare*. Web: <https://www.slideshare.net/infosanitasi/g-and-c-hospital-bali-edited10sep> adresinden 10 Nisan 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Sanalgezinti (2020). Amerikan Hastanesi. Sanal Gezinti. Web: <https://www.sanalgezinti.net/yeni/amerikan-hastanesi/tr.html> adresinden 20 Aralık 2020'de alınmıştır.
- İnternet: SBTool (2020). *SBTool 2012-20*. Initiative for a Sustainable Built Environment- iiSBE. Web: <http://iisbe.org/node/140> adresinden 21 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Schollen&Company (2020). Thunder Bay Regional Health Sciences Centre. Schollen & Company Inc. Web: <https://schollenandcompany.com/projects/thunder-bay-health-sciences-centre/> adresinden 21 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: SDU (2020). Real-Time Energy Monitoring. Sustainable Development Unit- SDU. Web: <https://www.sduhealth.org.uk/resources/case-studies.aspx> adresinden 21 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: SED (2020). LEED Yeşil Hastane Sertifikası / VKV Amerikan Hastanesi. Smart Eco Design- SED. Web: http://smartecodesign.com/?page_id=1607 adresinden 10 Kasım 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Seppanen, O., Fisk, W. J., and Faulkner, D. (2004). "Control of Temperature for Health and Productivity in Offices". *California Digital Library University of California*. Web: <https://escholarship.org/content/qt39s1m92c/qt39s1m92c.pdf> adresinden 10 Nisan 2017'de alınmıştır.
- İnternet: SHiPP (2018). Sustainable Health in Procurement Project. UNDP & HCWH. Web: <https://savinglivesustainably.org/shipp> adresinden 10 Şubat 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Slideshare (2013). Providence St. Peter Hospital Landscaping. Web: <https://www.slideshare.net/erinschwantner/providence-st-peter-hospital-landscaping> adresinden 24 Haziran 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Smith, R. (2020). West Midlands Ambulance Service Launches UK's First Electric Ambulance. Shropshirestar. Web: <https://www.shropshirestar.com/news/environment/2020/10/01/west-midlands-ambulance-service-launches-uks-first-electric-ambulance/> adresinden 19 Temmuz 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Solimpeks (2019). Elazığ Entegre Hastahanesi. Web: <http://solimpeks.com.tr/ronesans-insaat-elazig-entegre-hastahanesi/> adresinden 19 Aralık 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Speer, M. (2016). Healthcare Going Green to Create a Healthy Planet & Patient . Web: <http://www.isustainableearth.com/sustainable-living/healthcare-going-green> adresinden 24 Haziran 2017'de alınmıştır.
- İnternet: St Vincent (2017). Georgetown Medical Complex to be Completed Soon. Government of Saint Vincent and the Grenadines. Web: http://www.health.gov.vc/health/ind ex.php?option=com_content&view=article&id=673:georgetown-medical-complex-to-be-completed-soon&catid=38:latest-news&Itemid=65 adresinden 20 Aralık 2017'de alınmıştır.

- İnternet: Stenmarck, A., Jensen, C., Quested, T., and Moates, G. (2016). "Estimates of European food waste levels". *European Commission- FUSIONS*, 49. Web: <http://www.eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels.pdf> adresinden 30 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Stenuick, J. Y. (2019). "Tackling AMR in Europe's Healthcare Facilities: Best Practice to Prevent the Development and Spread of Drug-Resistant Bacteria". HCWH Europe. Web: https://noharm-europe.org/sites/default/files/documents-files/5994/2019_09_24_HCWH_AMR_European_Hospitals_WEB.pdf adresinden 12 Şubat 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Sustainable Hospitals (2017). Sustainable Hospitals. Web: www.sustainablehospitals.org adresinden 30 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: SuveÇevre (2014). "Bir Sağlık Kurumunda Çevre: Amerikan Hastanesi". *Su ve Çevre Teknolojileri Dergisi*, 69, 20-25. Web: http://www.suvecevre.com/yayin/588/bir-saglik-kurumunda-cevre-amerikan-hastanesi_17339.html#.XGhPhOgzbIU adresinden 11 Ocak 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Sürdürülebilir Yeşil Binalar İle Sürdürülebilir Yerleşmelerin Belgelendirilmesine Dair Yönetmelik, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017. Web: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171223-3.htm> adresinden 10 Aralık 2018'de alınmıştır.
- İnternet: SYGM (2020). T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Yatırımları Genel Müdürlüğü. Web: <https://sygm.saglik.gov.tr/> adresinden 12 Mart 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Şam Yapı (2020). Projeler. Şam Yapı. Web: <http://www.samgroup.com.tr/proje/> adresinden 11 Aralık 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Şensoy, A. (2015). "Hastane Yapıları; Uzmanlık Gerektiren Komplike Binalar". *Eko Yapı Dergisi*. Web: <https://www.ekoyapidergisi.org/972-hastane-yapilari-uzmanlik-gerektiren-komplike-binalar.html> adresinden 20 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Tan, T. (2015). "Designing Green Hospitals of the Future". *Hospital & Healthcare Management*. Web: <https://www.hhmglobal.com/knowledge-bank/articles/designing-green-hospitals-of-the-future> adresinden 22 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Taşyapı (2020). Sağlık. Taşyapı. Web: <http://www.tasyapi.com/tr/saglik-083> adresinden 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Teke, O. (2011). "Türkiye'de Yenilenebilir Enerji'nin Mevcut Durumu ve Ar- Ge Çalışmaları". *Acamedia*. Web: <https://www.academia.edu/> adresinden 20 Aralık 2016'da alınmıştır.
- İnternet: Teknofan (2018). Laminar Air Flow Ünitesi. Teknofan. Web: <http://www.teknofan.com/laminar-flow-cihazlari.php> adresinden 12 Nisan 2018'de alınmıştır.
- İnternet: TGAP (2019). Sağlık Bakanlığı Tasarruf ve Gelir Artırıcı Proje (TGAP) Ofisi. Web: <https://tgap.saglik.gov.tr/TR,54511/tgap-proje-kartlari.html> adresinden 29 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: TGRT (2019). Güneş Enerji Santrali, 13 Milyon Lira Kazandı. TGRT Haber. Web: <https://www.tgrthaber.com.tr/ekonomi/gunes-enerji-santrali-13-milyon-lira-kazandirdi-2645795> adresinden 30 Ocak 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği. Web: <https://cygm.csb.gov.tr/yonetmelikler-i-440> adresinden 18 Aralık 2020'de alınmıştır.
- İnternet: TSE (2009). *TS 825 Binalarda Isı Yalıtım Kuralları*. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü. Web: http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/cf3e258fbdf3eb7_ek.pdf 10 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: TSE (2014). *Güvenli Yeşil Bina Belgesi*. Türk Standartları Enstitüsü. Web: <https://tse.org.tr/IcerikDetay?ID=41&ParentID=30> adresinden 22 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: TÜBİTAK (2020). Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu- TÜBİTAK. Web: <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/ekosistem-hizmetleri-nedir> adresinden 12 Nisan 2020'de alınmıştır.
- İnternet: TÜİK (2019). *Tıbbi Atık İstatistikleri, 2018*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. Web: <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30672> adresinden 10 Nisan 2020'de alınmıştır.
- İnternet: UCSF (2017). University of California San Francisco Office of Sustainability. Web: https://livinggreen.ucsf.edu/what_ucsf_is_doing_2 adresinden 10 Nisan 2020'de alınmıştır.

- İnternet: UNDP (2018). *Chemicals and Waste Management for Sustainable Development*. United Nations Development Programme. Web: https://www.who.int/iomc/ChemicalsandSDGs_interactive_Feb2018_new.pdf adresinden 22 Mayıs 2019'da alınmıştır.
- İnternet: UNEP-SBCI (2009). *Buildings and Climate Change: Summary for Decision-Makers*. UNEP Sustainable Building & Climate Initiative. Web: <http://www.unep.org/sbci/pdfs/SBCI-BCCSummary.pdf> adresinden 20 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnternet: USGBC (2020a). U.S. Green Building Council. Web: <https://www.usgbc.org/projects/> adresinden 10 Aralık 2020'de alınmıştır.
- İnternet: USGBC (2020b). *Covid 19 Resources*. U.S. Green Building Council. Web: <https://www.usgbc.org/about/covid-19-resources> adresinden 12 Ekim 2020'de alınmıştır.
- İnternet: WELL (2018). *WELL v2*. International WELL Building Institute-IWBI. Web: <https://v2.wellcertified.com> adresinden 10 Ocak 2019'da alınmıştır.
- İnternet: WELL (2020). International WELL Building Institute-IWBI. Web: <https://www.wellcertified.com> adresinden 20 Temmuz 2020'de alınmıştır.
- İnternet: WHO (2008). *Guidance for Identifying Populations at Risk From Mercury Exposure*. World Health Organization Web: <https://www.who.int/foodsafety/publications/chem/mercuryexposure.pdf?ua=1> adresinden 20 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnternet: WHO (2009a). *Healthy Hospitals, Healthy Planet, Healthy People: Addressing Climate Change in Healthcare Settings*. World Health Organization and Health Care Without Harm. Web: https://www.who.int/globalchange/publications/healthcare_settings/en/ adresinden 20 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnternet: WHO (2009). *Natural Ventilation for Infection Control in Health-Care Settings- WHO Guidelines*. World Health Organization. Web: http://www.who.int/water_sanitation_health/publications/natural_ventilation/en/ adresinden 20 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnternet: WHO (2015). *Waste and Human Health: Evidence and Needs*. World Health Organization. Web: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/317226/Waste-human-health-Evidence-needs-mtg-report.pdf adresinden 20 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnternet: WHO (2018). *COP24 Special Report Health And Climate Change*. World Health Organization. Web: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/276405/9789241514972-eng.pdf?ua=1> adresinden 10 Ocak 2019'da alınmıştır.
- İnternet: WHO (2018b). *Healthcare Waste*. World Health Organization. Web: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/health-care-waste> adresinden 10 Ocak 2019'da alınmıştır.
- İnternet: WHO (2020). World Health Organization. Web: <https://www.who.int/> adresinden 10 Ağustos 2020'de alınmıştır.
- İnternet: WHO and WB (2014). *Access to Modern Energy Services for Health Facilities in Resource-Constrained Settings*. World Health Organization and World Bank. Web: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/156847/9789241507646_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden 12 Eylül 2017'de alınmıştır.
- İnternet: WHO ECEH (2018). *Healthy Environments for Healthier People*. World Health Organization Regional Office for Europe. Web: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/367188/eceh-eng.pdf adresinden 10 Aralık 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Yağmur Bahçesi Hazırlama Kılavuzu (2018). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Meksansal Planlama Genel Müdürlüğü Kentsel Tasarım Dairesi Başkanlığı, Ankara. Web: http://www.cevreshirikutuphanesi.com/assets/files/slider_pdf/dG8NBCmfp8Dh.pdf adresinden 10 Aralık 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Yalıtım (2018). Acıbadem Maslak'ta Isıdem Yalıtım Ürünleri Tercih Edildi. Web: http://www.yalitim.net/yayin/801/acibadem-maslak-ta-isdem-yalitim-urunleri-tercih-edildi_23732.html#.X1ObsXkzbIU adresinden 19 Nisan 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun. Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5346.pdf> adresinden 15 Temmuz 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Yeşil Bina Dergisi (2018c). "Pasif Ev Standartlarında bir Hastane". *Yeşil Bina Dergisi*, 47, 18-20. Web: <http://www.yesilbinadergisi.com/edergi/21/47/4/> adresinden 30 Mayıs 2019'da alınmıştır.

- İnternet: Yeşil Bina Dergisi (2018a). “EDGE Tasarım Sertifikasını Türkiye’de Alan İlk Proje- MINT Çağlayan”. *Yeşil Bina Dergisi*, 48, 24-26. Web: <http://www.yesilbinadergisi.com/> adresinden 30 Mayıs 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Yeşil Bina Dergisi (2018b). “EDGE Yeşil Bina Sertifika Sistemi”. *Yeşil Bina Dergisi*, 48, 27-29. Web: <http://www.yesilbinadergisi.com/> adresinden 30 Mayıs 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Yeşil Bina Dergisi (2019). “Amerikan Hastanesi Yeşil Bina Sertifikası Almaya Hak Kazandı”. *Yeşil Bina Dergisi*. Web: http://www.yesilbinadergisi.com/yayin/325/amerikan-hastanesi-yesil-bina-sertifikasi-almaya-hak-kazandi_24565.html#.YBZHxugzbIV adresinden 30 Mayıs 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Yozgat EAH (2015). *Yozgat Eğitim ve Araştırma Hastanesi*. YZG Sağlık Yatırım A.Ş. Web: <http://www.pppyozgathastanesi.com/tr/19562/Cevre-ve-Sosyal-Etki-Degerlendirmesi> adresinden 17 Mayıs 2018’de alınmıştır.
- İnternet: Zoom (2020). Projeler. Zoom Mimarlık. Web: <http://www.zoom.com.tr/tr/projects> adresinden 18 Aralık 2020’de alınmıştır.
- Illankoon, I. M. C. S., Tam, V. W. Y., Le, K. N., and Shen, L. (2017). “Key Credit Criteria Among International Green Building Rating Tools”. *Journal of Cleaner Production*, 164, 209-220.
- İşildar, G. Y., ve Gökbayrak, A. (2018). “Yeşil Binalarda Belgelendirme Ölçütlerinin Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyine Göre Değerlendirilmesi”. *Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 46-57.
- Ji, R., and Qu, S. (2019). “Investigation and Evaluation of Energy Consumption Performance for Hospital Buildings in China”. *Sustainability*, 11(6), 1-14.
- Kaplan, R., and Kaplan, S. (1989). *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*. New York and Cambridge: Cambridge University Press.
- Karaca, P. Ö., Atılgan, E., ve Zekioglu, A. (2018). “Sağlık Hizmetlerinde Sürdürülebilirlik Bağlamında İnovatif bir Uygulama: Yeşil Hastaneler”. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 8(2), 77-88.
- Karataş, S. (2019). “Sağlık Yapıları Mimarisi”. Öztürk, Z. (Editör). *Sağlık Kurumlarında Yönetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s.609-639.
- Kellert, S. R., Heerwagen, J., and Martin, M. (2008). *Biophilic Design: The Theory, Science and Practice of Bringing Life into Buildings*. New York: Wiley, 91.
- Kelly, P., Kahlmeier, S., Gotschi, T., et al. (2014). “Systematic Review and Meta-Analysis of Reduction in All-Cause Mortality from Walking and Cycling and Shape of Dose Response Relationship”. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11(1), 132.
- King, A. C., and Powell, K. E. (2018). *2018 Physical Activity Guidelines Advisory Committee Scientific Report*. Physical Activity Guidelines Advisory Committee.
- Koçyiğit, S. Ç., ve Kocakoç, N. (2019). “Ankara İli Kamu Hastanelerinin 2008-2017 Dönemi Finansal Performans Analizi”. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 1280-1293.
- Künar, A. (2014, 8-9 Mayıs). *Sürdürülebilir Yüksek Performanslı Yeşil Binalar - Kampüsler İçin; Enerji Yönetim-İşletim Sistemi Yazılımı*. 2. Uluslararası İstanbul Akıllı Şebekeler Kongre ve Fuarında sunuldu, İstanbul.
- Mills, F. (2017). “Towards Net-Zero Hospitals in the UK”. *The REHVA European HVAC Journal*, 54 (5), 47-51
- MSGSÜ (2014). “BİL-74 Yapılarda Enerji Verimliliği Araştırma-Geliştirme, Bilgi Paylaşım Sisteminin Oluşturulması Projesi Sürdürülebilir Enerji Etkin Binalar (Sustainable Energy Efficient Buildings (SEEB-Tr) Sertifika Sistemi”. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yapı Uygulama ve Araştırma Merkezi (MSGSÜ-YUAM)*.
- Lan, L., Wargocki, P., Wyon, D. P., and Lian, Z. (2011). “Effects of Thermal Discomfort in an Office on Perceived Air Quality, SBS Symptoms, Physiological Responses, and Human Performance”. *Indoor Air*, 21(5), 376-390.
- Lee, W. L. (2013). “A Comprehensive Review of Metrics of Building Environmental Assessment Schemes”. *Energy and Buildings*, 62, 403-413.
- Lee, W., Chau, C., Yik, F., Burnett, J., and Tse, M. (2002). “On the Study of the Credit-Weighting Scale in a Building Environmental Assessment Scheme”. *Building and Environment*, 37(12), 1385-1396.

- Li, Y., Chen, X., Wang, X., Xu, Y., and Chen, P. H. (2017). "A Review of Studies on Green Building Assessment Methods by Comparative Analysis". *Energy and Buildings*, 146, 152-159.
- Mbithi, J. N., Springthorpe, V. S., and Sattar, S. A. (1991). "Effect of Relative Humidity and Air Temperature on Survival of Hepatitis a Virus on Environmental Surfaces". *Applied and Environmental Microbiology*, 57(5), 1394-1399.
- Milton, D. K., Glencross, P. M. and Walters, M. D. (2000). "Risk of Sick Leave Associated with Outdoor Air Supply Rate, Humidification, and Occupant Complaints". *Indoor Air*, 10(4), 212-221.
- Müftüoğlu, V., ve Perçin, H. (2015). "Sürdürülebilir Kentsel Yağmur Suyu Yönetimi Kapsamında Yağmur Bahçesi". *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(11).
- Okoli, C., and Pawlowski, S.D. (2004). "The Delphi Method as a Research Tool: an Example, Design Considerations and Applications". *Information & Management*, 42(1), 15-29.
- Orhon, D., Sözen, S., Üstün, B., Görgün, E. ve Gül, Ö. K. (2003, 22-23 Ekim). Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi-Su Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma Ön Rapor, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Panelinde sunuldu, İstanbul.
- Özdemir, M. (2017). *Yeşil Hastane Tasarım Ölçütlerinin İrdelenmesi ve Tasarıma İlişkin Çözüm Önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özdil, S. (2015). "Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği". *Çelik Yapılar Dergisi*, 43, 16-20.
- Özenç, S., ve Künar, A. (2013). "Yeşil Hastane Aydınlatma Sistemlerinde, Verimlilik-Tasarruf, Konfor ve Performans". *Yeşil Bina Dergisi*, 20, 24-27.
- Özmen, P., Türk, Y. Z. ve Çetin, M. (2013). "Afetlerde Güvenli Hastaneler". *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(4), 547-561.
- Öztürk, Z. (2019). "Sağlık Kurumlarında İnsan Kaynakları Yönetimi". Öztürk, Z. (Editör). *Sağlık Kurumlarında Yönetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s.133-150.
- Özyaral, O. (2013). "Yeşil Hastane", Sur, H., ve Palteki, T. (Editör) *Hastane Yönetimi*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi, , s. 219-235.
- Pucher, J., Dill, J., and Handy, S. (2010). "Infrastructure, Programs, and Policies to Increase Bicycling: an International Review". *Preventive Medicine*, 50, 106-125.
- Redlich, C. A., Sparer, J., and Cullen, M. R. (1997). "Sick-Building Syndrome". *Lancet (London, England)*, 349(9057), 1013-1016.
- Rhodes, J. D., Stephens, B., and Webberb, M. E. (2011). "Using Energy Audits to Investigate the Impacts of Common Air-Conditioning Design and Installation Issues on Peak Power Demand and Energy Consumption in Austin, Texas". *Energy and Buildings*, 43, 3271-3278.
- Rohde, C. L. E., and Kendle, A. D. (1994). Report to English Nature-Human WELL-Being, Natural Landscapes and Wildlife in Urban Areas: A Review (Department of Horticulture and Landscape and the Research Institute for the Care of the Elderly, University of Reading, Bath.
- Sağlık Bakanlığı (2010). *Türkiye Sağlık Yapıları Asgari Tasarım Standartları 2010 Yılı Kılavuzu*. Ankara: Sağlık Bakanlığı.
- Sağlık Bakanlığı (2012). *Mevcut ve Yeni Yapılacak Sağlık Tesislerinde Uyulması Gereken Asgari Teknik Standartlar*. Ankara: Sağlık Bakanlığı İnşaat ve Onarım Dairesi Başkanlığı.
- Sağlık Bakanlığı (2020). *Sağlıkta Kalite Standartları Hastane*. Ankara: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı.
- Sağlıkta Enerji Verimliliği (2012). *Sağlıkta Enerji Verimliliği Çalıştayı Sonuç Raporu*. Hasta ve Çalışan Hakları ve Güvenliği Derneği. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Sailor, D. J. (2008). "A Green Roof Model for Building Energy Simulation Programs". *Energy and Buildings*, 40, 1466-1478.
- Sarıman, E. (2010, 15 -16 Nisan). *Yüksek Binalarda Enerji Etkin Çatı ve Cephe Sistemlerinin Önemi*. 5. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumunda sunuldu, İzmir.
- Sarp, N., Tengilimoğlu D., Bozkırlı K. (2006). "Hastaneler Afete Hazır mı? Ankara Uygulaması ". *Ulusal Afet Dergisi*, 1(1), 20-26.

- Seppänen, O. A., Fisk, W. J., and Mendell, M. J. (1999). "Association of Ventilation Rates and CO₂ Concentrations with Health and Other Responses in Commercial and Institutional Buildings". *Indoor Air*, 9(4), 226-252.
- Somali, B., ve Ilıcalı, E. (2009, 6-9 Mayıs). *Leed ve Breeam Uluslararası Yeşil Bina Değerlendirme Sistemlerinin Değerlendirilmesi*. IX. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresinde sunuldu, İzmir.
- Soysal, A. (2014). *Sağlık Sektöründe Çevre Duyarlılığı: Yeşil Hastane Uygulamaları Özelinde Bir Değerlendirme*. II. Uluslararası Çevre ve Ahlak Sempozyumunda sunuldu, 690-700.
- Sternberg, E. (2009). *Healing Spaces: The Science of Place and Well-Being*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Şahin, N. İ., ve Manioğlu, G. (2011). "Binalarda Yağmur Suyunun Kullanılması". *Tesisat Mühendisliği*, 125, 21-32.
- Tengilimoğlu, D., Işık, O., ve Akbolat, M. (2012). *Sağlık İşletmeleri Yönetimi*. (4. Basım). Ankara: Nobel Yayın.
- Tengilimoğlu, D., ve Yiğit, V. (2013). *Sağlık İşletmelerinde Tedarik Zinciri ve Malzeme Yönetimi*. (2. Basım). Ankara: Nobel Yayın.
- Terekli, G., Özkan, O., ve Bayın, G. (2013). "Çevre Dostu Hastaneler: Hastaneden Yeşil Hastaneye". *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 12 (2), 37-54.
- Ting, T. (2017). *Exploring the Strategies to Implement a Sustainable Energy program in Hong Kong Public Hospitals*, Doctoral Dissertation, Walden University College of Management and Technology, Hong Kong.
- TSE (2014). *Güvenli Yeşil Bina Belgelendirme Usul ve Esasları*. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.
- Uçakkuş, P., ve Koçyiğit, S. Ç. (2019). "Sağlık Kurumlarında Talep Tahmini: Cerrahi Gazlı Bez Üzerine Uygulama". *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(4), 3421-3429.
- Ulrich, R. S. (1984). "View through a Window May Influence Recovery from Surgery". *Science*, 224, 420-421.
- Ulrich, R. (2008). "A Review of the Research Literature on Evidence-Based Healthcare Design ". *Health Environments Research and Design Journal*, 1(3).
- Ünalı, E., Aksoy, Ü., Coşkun, B., ve Özcan, M. (10-15.09.2007). *Yanlış Arazi Kullanımının Kentleşme ve Çevre Üzerine Etkisi (Bursa Ovası Örneği)*. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresinde sunuldu, Ankara, 375-386.
- Verbai, Z., Lakatos, A., and Kalmar, F. (2014). "Prediction Of Energy Demand for Heating of Residential Buildings Using Variable Degree Day". *Energy*, 76, 780-787.
- WCED (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.
- Wittmann, M. (2010). *Sustainable Healthcare Design*. C. McCullough In: *Evidence-Based Design For Healthcare Facilities*. 1st ed. Indianapolis: Sigma Theta Tau International; p.147-185.
- Yalçın, G. (2013). *Yeşil Bina Sertifika Programları ve Türkiye'deki Uygulanabilirliğinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yazgaç, T. (1995). "Tedarikçi Seçimi ve Değerlendirmesi Problemine Bir Yaklaşım: Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi". *Önce Kalite Dergisi*, Temmuz, 38-46.
- Yıldız, H. (2016). "Sürdürülebilirlik Bağlamında Sağlık Sektöründe İnovatif Uygulamalar: Yeşil Hastaneler". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(13), 323-340.
- Yılmaz, A. (2015). "Küresel Isınmanın Dünya Su Rezervleri Üzerindeki Etkileri". *Kent Akademisi | Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi*, 8(2), 63-72.
- Young, S. T., and Dhanda, K. K. (2013). *Sustainability: Essentials for Business*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Zultner, R. (2005). *Academic Green Belt Notes*. version: 2006b, USA: QFD Institute

AİLE İÇİ VE KADINA KARŞI ŞİDDET: BİNGÖL ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Kasım TATLILIOĞLU

AİLE İÇİ VE KADINA KARŞI ŞİDDET :BİNGÖL ÖRNEĞİ
Doç. Dr. Kasım Tatlılıoğlu

Yayın No.: 968
ISBN: 978-625-433-304-0
E-ISBN: 978-625-433-303-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -sevalsezer@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Tatlılıoğlu, Kasım.

Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddet :Bingöl Örneği

1. Basım, XII + 76 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-433-304-0
E-ISBN: 978-625-433-303-3
1. Şiddet 2. Aile İçi Şiddet 3. Kadına Karşı Şiddet
4. Çocuğa Karşı Şiddet 5. Ruh Sağlığı 6. Bingöl

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7
Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77
Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,
Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TAKDİM	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	
LİTERATÜR TARAMASI	3
2.1. Şiddetin Tanımı	3
2.2. Şiddet Türleri.....	4
2.3. Aile (Ev) İçi ve Kadına Karşı Şiddet	8
2.3.1. Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Rol	10
2.3.2. Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri.....	12
2.4. Şiddetin Kadın Üzerindeki Etkileri.....	15
BÖLÜM 2	
ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ	17
BÖLÜM 3	
YÖNTEM	21
4.1. Araştırma Modeli.....	21
4.2. Varsayımlar	22
4.3. Evren ve Örneklem.....	22
4.4. Veri Toplama Araçları	22
4.5. Veri Toplama Süreci.....	23
4.6. Verilerin Çözümlemesi	24
BÖLÜM 4	
BULGULAR	25
5.1. Kadınlar İçin Bulgular	26
5.1.1. Kadın Katılımcıların Demografik Özellikleri	26
5.2. Kadınlar İçin Karşılaştırma Analizleri.....	40
5.3. Erkekler İçin Bulgular	47
5.3.1. Erkek Katılımcıların Demografik Özellikleri	47
5.4. Erkekler İçin Karşılaştırma Analizleri	55

BÖLÜM 5
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....63

BÖLÜM 6
ÖNERİLER. 73

KAYNAKLAR 73

KAYNAKLAR

- Akkaş, İ. & Uyanık, Z. (2016). Kadına yönelik şiddet, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 32-42.
- Altınay, A. G. & Arat, Y. (2007). Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırma raporu. Ankara: Tübitak yayınları.
- Aydemir, L. & Demircioğlu, E. (2017). Trabzon ili Ortahisar ilçesi’nde yerli halkın şiddet algısı ve yaşanan şiddet gerçekliğine ilişkin sosyolojik bir araştırma, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 22, 139-160.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (AAK). (2000). Aile içi şiddet sebep ve sonuçları (2. Baskı). Ankara.
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (KSGM). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, KSGM Yayınları, Ankara, 2009.
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (KSGM). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015. Ankara: KGSM Yayınları, 2012.
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (KSGM). 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, İstanbul Sözleşmesi, 2013.
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (KSGM). Türkiye’de Kadın, Ankara, 2019.
- Çelik-Bilgin, G. (2019). 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair yasanın kadını şiddete karşı koruma rejimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bölükbaşı, Ö. (2014). 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun kapsamında kadının ve aile bireylerinin korunması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışkan, M. (2019). İstanbul’da “kadına şiddet” ve “kadın cinayeti” vakalarına yönelik nicel-nitel bir inceleme, *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 221-241.
- Çiçek, A. (2021). Aile içi şiddette dilin rolü, *International European Journal of Managerial Research Dergisi*, 5(8), 33-45.
- Dalkır-Kahveci, A. (2019). 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanunun Türkiye’de kadına yönelik şiddeti önlemedeki rolü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğrucan, A. & Yıldırım, Z. (2020). Kadına yönelik aile içi şiddet üzerine bir inceleme, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 123-138.
- Domaniç, H. (2007). Yaratılıştan bu yana kadın haklarının gelişimi ve sorunları, kadın haklarını savunan ve koruyan anayasalar, yasalar ve milletlerarası sözleşmelerden örnekler ile kadın hakları ve sorunları konusunda basından örnekler (1.Baskı). İstanbul: Arıkan Yayınları.

- Ekrem-Cirban, E. (2021). Aile içi şiddetin cinsellik boyutu, *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 30(1), 31-36.
- Genç Y., Altıparmak İ.B. & Ustabası G.D. (2019). Kadına yönelik şiddetin erkekler tarafından değerlendirilmesi: Sakarya örneği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 391-408.
- Gökalp, Ö. T. (2014). Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanunda kadın ve şiddet. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D. & Altınbaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 112-137.
- Gürçan, A. (2006). Aile İçi Şiddet. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu, 20-21 Mayıs, Ankara, 2006.
- Karal, D. & Aydemir, E. (2012). Türkiye’de kadına yönelik şiddet. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Sosyal Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 12-01, Ankara.
- Karasar, N. (1994). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Karasar, N. (2005). Araştırmalarda rapor hazırlama. (13. Basım). Ankara: Nobel yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. (Geliştirilmiş 7. Baskı). Ankara: Pegem yayıncılık.
- Erdem, M. (2007). Aile içi şiddet ve 4320 sayılı ailenin korunmasına dair kanun, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 73, 46-77.
- Güler, N., Tel, H. & Tuncay, F. Ö. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 27, 51-56.
- Hıdıroğlu, S., Topuzoğlu, A., Ay, P. ve Karavuş, M. (2006). Kadın ve çocuklara karşı fiziksel şiddeti etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi: İstanbul’da sağlık ocağı tabanlı bir çalışma, *Yeni Symposium Journal*, 44, 196-202.
- Özmen, B. D. (2019). Türkçe günlük gazetelerde kadına karşı şiddet haberlerinin değerlendirilmesi kuramı alt dizgelerinden yargı çerçevesinde incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kandemir, F. E. (2018). Kadına karşı şiddet ve ailenin korunması sorununun Türk hukuku ve uluslararası sözleşmelerdeki yeri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Ekonomi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kalafat, G. Ö. (2019). 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun ve tedbir. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kareem, O. R. K. (2020). Türk ceza kanununda ve ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun ışığında kadına yönelik şiddet. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karınca, E. (2008, Aralık). Kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Kocacık, F. (2001). Şiddet olgusu üzerine, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-7.
- Lefkur, H. (2019). Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenol, D. & Yıldız, S. (2013). Kadına yönelik şiddet algısı -kadın ve erkek bakış açılarıyla. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Mavili, A. (2014). Aile İçi Şiddet, Kadının ve Çocuğun Korunması. Ankara: Elma Yayınevi.
- Odman, M. T. & Odman, L. (2017). Erkekler de şiddet mağduru. Adana: Karahan Kitabevi.
- Öztürk, E. (2017). Türkiye’de aile içi şiddet. Ankara: Gece kitaplığı.
- Page-Zara, A. ve İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme, *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- Sağnıç, Z. & Karyelioğlu, S. (2020). Aile içi şiddet ve çocuk: Çocukların aile içi şiddet deneyimleri, *İmgelem*, 4(6), 81-106.
- Tatlılıoğlu, K. (2014). Kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı 2012-2015’in genel bir değerlendirilmesi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16(1), 115-122.
- Tarkan, S. (2021). 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun kapsamında hâkim tarafından verilen tedbir kararları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). 19 Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Tekçe, S. H. (2019). Avrupa insan hakları sözleşmesi ve İstanbul sözleşmesi’nde kadına karşı şiddeti önleme mekanizmaları ve Türkiye. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Toprak, İ. (2020). Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanunun gelişim süreci ve getirdiği yenilikler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sancar, T. Y. (2013). Türk Ceza Hukukunda Kadın, Ankara.
- Van Der Gaag, N. (2018). Feminizm. (Çev: Beyza S. AYDAS). İstanbul: Sel yayınları.
- Yetim, D. & Şahin E. M. (2005). Aile hekimliğinde kadına yönelik şiddete yaklaşım. *Aile Hekimliği Dergisi*, 2(2), 48-53.
- Yıldırım, İ. & Kızmaz, Z. (2019). Aile içi şiddet ile öğrencilerin akademik başarı durumları arasındaki ilişki: Ortaöğretim öğrencileri üzerine bir araştırma, *Mukaddime*, 10(2), 662- 687.
- World Health Organization (WHO). (1996). Violence Against Women, Genova, 5-7 February.
- Çevrim İçi Kaynaklar:**
- <http://www.tdk.gov.tr>, Türk Dil Kurumu Sözlüğü (TDK), Erişim tarihi: 16.02.2022.
- http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf, World Report on Violence and Health (WRVH), Geneva, 2002, Erişim tarihi: 16.02.2022.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf>, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (20 Mart 2012). *Resmî Gazete*, sayı: 28239. Erişim tarihi: 22.02.2022.

- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-8.htm>, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 20 Mart 2012, 16.02.2022.
- <http://www.umut.org.tr/umut-vakfi-2018-yili-kadin-cinayetleri-haritasi>, Erişim tarihi: 18.02. 2022.
- https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/opinion_on_gender_equality_policy_post_2019_2018_en.pdf, Erişim tarihi: 20.02.2022.
- http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/Pdf/kadinayonelikaileicisiddetlemucadeleulusaleytemplani.pdf, Erişim tarihi: 20.02.2022.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Aile_ici_siddet, Erişim tarihi: 20.02.2022.

SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ VE SERMAYE YETERLİLİĞİ

Dr. Murat Kaya

SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ VE SERMAYE YETERLİLİĞİ

Dr. Murat Kaya

Yayın No.: 916

ISBN: 978-625-433-214-2

E-ISBN: 978-625-433-213-5

Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 2077

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com
Redaksiyon: Seda Polat -sedapolat.nobel@gmail.com
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kaya, Murat

Sigortacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği / Murat Kaya

1. Basım, X + 96 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-214-2

E-ISBN: 978-625-433-213-5

1. Sigortacılık 2 Risk Yönetimi 3. Sermaye Yeterliliği

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 47381
İvogsan 1518. Sokak 2730 Mat-Sit İş Merkezi Ostim, Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix

GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTACILIĞA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR..... 3

1. SİGORTACILIK ve EKONOMİK SİSTEMDEKİ ROLÜ	3
1.1. Sigorta Tanımı	3
1.2. Sigortanın Ekonomik Sistem İçindeki Önemi	5
1.3. Sigortacılığa İlişkin Temel Kavramlar	6
2. SİGORTANIN TEMEL PRENSİPLERİ	11
2.1. Azami İyi Niyet Prensibi	11
2.2. Sigortalananabilir Menfaat İlişkisi Prensibi	11
2.3. Yakın Sebep Prensibi.....	12
2.4. Tazminat Prensibi	12
2.5. Rücu Prensibi	13
2.6. Hasara Katılım Prensibi	13
3. SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	14
3.1. Dünyada Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi	14
3.2. Türkiye’de Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi	16

İKİNCİ BÖLÜM

SİGORTACILIKTA RİSK KAVRAMI VE RİSK YÖNETİMİ 19

1. SİGORTACILIKTA RİSK KAVRAMI	19
1.1. Risk Kavramı.....	19
1.2. Risk Türleri.....	20
1.2.1. Finansal ve Finansal Olmayan Riskler.....	21
1.2.2. Statik ve Dinamik Riskler.....	21
1.2.3. Temel ve Özel Riskler.....	22
1.2.4. Saf ve Spekülatif Riskler.....	22
1.2.5. Sabit ve Değişken Riskler.....	24
2. SİGORTACILIKTA RİSK SINIFLANDIRMASI ve RİSK YÖNETİMİ	24
2.1. Sigortacılıkta Risk Sınıflandırması.....	24
2.2. Sigortacılıkta Risk Yönetimi	25

2.3. Sigortacılıkta Risk Transfer Yöntemleri.....	26
2.3.1. Reasürans İşlemleri ve İşleyişi.....	27
2.3.1.1. Reasürans Türleri.....	29
2.3.1.1.1. İhtiyari Reasürans.....	29
2.3.1.1.2. Otomatik Reasürans	29
2.3.2. Koasürans İşlemleri ve İşleyişi	31
2.3.3. Retrosesyon İşlemleri.....	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ.....	33
1. SİGORTACILIK AÇISINDAN SERMAYE YETERLİLİĞİ ve ÖNEMİ.....	33
1.1. Sigortacılıkta Sermaye Yeterliliği Kavramı	33
1.2. Sigortacılıkta Sermaye Yeterliliğini Etkileyen Faktörler	34
1.2.1. Mikro Faktörler.....	35
1.2.2. Makro Faktörler	35
2. SERMAYE YETERLİLİĞİ ÖLÇÜM MODELLERİ	36
2.1. Sabit Rasyo Modeli	36
2.2. Riske Dayalı Sermaye Modeli.....	37
2.3. Senaryo Yaklaşımı.....	40
2.4. Olasılık Yaklaşımı	40
3. SERMEYE YETERLİLİĞİNİN SAĞLANMASINA YÖNELİK DÜZENLEMELER	40
3.1. Solvency I.....	41
3.2. Solvency II.....	44
3.2.1. Birinci Yapısal Blok	49
3.2.1.1. Öngörülen Risk Türleri	50
3.2.1.2. Sermaye Yeterliliği Hesaplama Modelleri.....	52
3.2.1.2.1. Standart Model.....	54
3.2.1.2.2. İçsel Model.....	58
3.2.1.2.3. Kısmi İçsel Model	60
3.2.1.3. Özkaynaklara İlişkin Hükümler	61
3.2.1.4. Teknik Karşılıklara İlişkin Hükümler	63
3.2.1.5. Varlık ve Yatırımlara İlişkin Hükümler	65
3.2.2. İkinci Yapısal Blok	67
3.2.3. Üçüncü Yapısal Blok	72
3.2.4. Solvency II'nin Sigortacılık Sektörüne Muhtemel Etkileri.....	75
3.2.5. Solvency II'nin Türk Sigorta Sektörüne Etkileri	81
SONUÇ.....	85
KAYNAKLAR.....	87
YAZAR HAKKINDA	95

KAYNAKLAR

- Acar, O. (2007). “Avrupa Birliğinde Solvency II Projesi”, Reasürör Dergisi, Sayı: 66.
- Acar, O. (2013) “Sigorta Şirketlerinde Sermaye Yeterliliği: Solvency II”, <http://www.riskonomi.com/wp/?p=1510>, (16.09.2013)
- Acar, O., (2007). Avrupa Birliği Solvency II Projesi, TSRŞB Yayınları.
- Akmut, Ö. (1980). Hayat Sigortası Teori ve Türkiye’deki Uygulama, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Akpınar, Ö. , Demirbilek, İ. ve Işıl, G. (2009). “Türk Sigorta Sektöründe Rekabet Gücü ve Yapısal Analizi”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Marmara Üniversitesi Yayınları, Temmuz.
- Aksel, K. (2007). “Solvency II ve Genel Sigortacılık Sektörüne Getirdikleri”, Active Dergisi, Mart.
- AON, “Mali Yeterlilik II (Solvency II) Sigortacılık Sektörünün Düzenlenmesine Yönelik Şartlar”, Çev. Kemal Çuhacı, Reasürör Dergisi, sayı 55.
- Arslan, Ö. (2003). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Sigorta Şirketlerinde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Arslan, Ö. (2011). “Solvency II Sigorta Şirketlerini Güçlü “ERM” Sistemleri Oluşturmaya Zorluyor”, Active Dergisi, Mayıs.
- Asunakutlu, T. (2001). “Sigorta Açısından Güvenlik ve Risk”, Mevzuat Dergisi, Yıl:4, Sayı:43.
- Avcıoğlu, Ş. (2009). “Türkiye’de Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri.
- Bal, H. (2008). “Sigorta Firmalarının Değerinin Özsermayeye Serbest Nakit Akımları Yöntemi ile Tespiti ve İMKB Uygulaması”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Baskıcı, M. (2002). “Osmanlı Anadolusunda Sigorta Piyasası: 1860-1918”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı 4, Cilt 57, Ankara.
- Berk, N. (2005). Sigorta Şirketlerinde Mali Yeterlilik ve Risk Yönetimi, Türkiye’de ve AB’de Yeni Düzenlemeler, Solvency II Projesi, TSRŞB Yayınları, No:2, İstanbul.

- Berk, N. (2009). “Solvency II’nin Sigorta Şirketlerine Etkileri” Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Marmara Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 773, Cilt: 1, Sayı: 1.
- Berk, N. ve Berk, C. (2010). “Yükümlülük Karşılama Yeterliliği ve Riske Maruz Değerin Belirlenmesi”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı 2.
- Bigot, J. “Avrupa Birliğinde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği Garanti Fonu”, Çev: Gül Metezade, <http://eski.tsrbs.org.tr/private/trk/sayi91/incele94.htm>, (15.06.2013)
- Bölükbaşı, A. ve Pamukçu, B. (2009). Sigortanın Temel Prensipleri, Türkmen Kitapevi, İstanbul.
- Braun, A. Hato, S. ve Schreiber, F. (2013). “Portfolio Optimization Under Solvency II: Implicit Constraints Imposed by the Market Risk Standard Formula”, 40th Group of Risk and Insurance Economists Seminar.
- Carter, R. (1996). Sigorta Sektöründe Denetim ve Mali Yeterlilik Gereksinimleri, Çev. Ergin Gediz, TSEV Yayınları, No:38, İstanbul.
- Clipici, E. (2012). “Solvency II- The New EU Solvency Regime on The Insurance Market”, Economic Sciences Bulletin, University of Pitesti, Vol:11, Issue 2.
- Crews, T. (2010). Fundamentals of Insurance, Cengage Learning.
- Çağdaş, B. ve Gürsoy, T.C. (2003). “Şirketlerde Finansal Risk Yönetimi Amaçlı Bir Modelin Geliştirilmesi Yöntem ve Aşamaları”, İTÜ Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, İstanbul.
- Çipil, M. (2008). Risk Yönetimi ve Sigorta, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Çoban, N. (2009). “Sigorta Şirketlerinde Mali Yeterlilik, Avrupa Birliği Uygulaması (Solvency II) ve Türkiye Değerlendirmesi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Çoban, N. (2010). “Sigortacılık Sektöründe Solvency II ve Yönetişim Sistemi”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Sayı:2.
- Çobanoğlu, P. “Solvency II’de Modelleme: Standart ve İç Modeller” Reaürör Dergisi, Sayı:73.
- Çuhacı, K. (2004). Açıklamalı Sigorta ve Reasürans Terimleri Sözlüğü, Milli Reasürans TAŞ. Yayınları, İstanbul.
- Doff, R. (2007). Risk Management for Insurers: Risk Control, Economic Capital and Solvency II, London Risk Books.
- Doff, R. (2008). “A Critical Analysis of the Solvency II Proposals”, The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice, Vol.33/2.

- Duyulu, E. (2006). “Türkiye’de Sigorta İşletmeleri ve Sigorta İşletmelerinin Mali Durumuna Genel Bir Bakış”, Sigorta Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, İstanbul.
- Dyson, B. (2005). “Sigortacılık Sektörünü Sarsabilecek Yeni Düzenlemeler Mali Yeterlilik II (Solvency II)”, Çev. Kemal Çuhacı, Reasürör Dergisi, Sayı:58.
- Eisele, K. T., ve Artzner, P. (2010). “Supervisory Accounting: Comparison Between Solvency II and Coherent Risk Measures. In: Proceedings”, Actuarial and Financial Mathematics Conference, Brussels.
- Eken, H. ve Gaygısız, H. “Bireysel Emeklilik Şirketlerinde Risk Yönetimi ve Türkiye Örneği”, http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/88/MFY8_M_Hasan_Eken_Hakan_Gaygısız_Bireysel_Emeklilik_Sirketlerinde_Risk_Yonetimi.pdf(Erişim (02.01.2011)
- Eling, M., Hato, S. ve Schmit. J. T. (2007). "The Solvency II Process: Overview and Critical Analysis." Risk Management and Insurance Review, Vol.10/1.
- Emhan, A. (2009). “Risk Yönetim Süreci ve Risk Yönetimde Kullanılan Teknikler”, Atatürk Üniversitesi İİBF. Dergisi, Cilt:23, Sayı:3.
- Gallati, P.R. (2003). Risk Management and Capital Adequacy, Mc Grow Hill Companies, New York.
- Gatzert, N. ve Wesker, H. (2012). “A Comparative Assessment of Basel II/III and Solvency II”, The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice, Vol: 37/3.
- Genç, A. (2006). Sigorta Şirketlerinin Mali Analizi, Erken Uyarı Sistemi ve Derecelendirme, TSRŞB Yayınları, Yayın No:15, İstanbul.
- Genç, A. “Riske Dayalı Sermaye Uygulaması Çerçevesinde Türk Sigortacılık Sektörü Analizi”, Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Risk ve Denetim Konferansı, s.385 <http://212.58.19.130/NR/rdonlyres/12371805-B02D-4D45-A71B-B5CE0EB66B15/1033/AhmetGen%C3%A7A7383390.pdf>
- Genç, Ö. (2002). Sigortacılık Sektörü ve Sigortacılık Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi, Kalkınma Bankası Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Global Reinsurance, (2006). “Retrosesyon Kapasitesindeki Daralmaya Yönelik Çözümler”, Çev. Güneş Kopar, Reasürör Dergisi, Sayı:62, İstanbul.
- Global Reinsurance, (2007). “Mali Yeterlilik II(Solvency II) Sisteminin Avrupa Birliği Sigorta Sektörü Üzerine Etkileri”, Çev. Kemal Çuhacı, Reasürör Dergisi, Sayı:63.
- Global Reinsurance, (2007). “Kurumsal Risk Yönetimi’nin Şirket Faaliyetleri Üzerindeki Olumlu Etkisinin Nedenleri”, Çev. Burcu Ayten, Reasürör Dergisi, Sayı: 66.

- Gölge,D. (2013). Solvency II, <http://www.tsb.org.tr/images/Documents/duygugolge-sunum.pdf>,
- Güvel A. E. ve Güvel, A.Ö. (2002). Sigortacılık, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Gül, T. (2011). Solvency II'nin Şirketler Üzerindeki Etkileri ve Kritik Başarı Faktörleri, İstanbul.
- Horsch, B. (2013). “How to Cope with Pillar II and Pillar III”, http://www.tsb.org.tr/images/Documents/Bernd_Horsch_2.pdf, (15.10.2013)
- İşseveroğlu, G. (2005). “Sigorta Şirketlerinde Finansal Başarının Ölçülmesi ve Bir Uygulama”, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bursa.
- Jong, P.D. ve Madan, D.B. (2011). “Capital Adequacy of Financial Enterprises”,http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1761107
- Kalinina D. ve Voronova, I. (2013). “Risk Management Improvement Under The Solvency II Framework”, Economic and Business, Vol:24.
- Kara, E. (2013). “Sigorta Şirketlerinde Teknik Karşılıklar ve Muhasebeleştirilmesi”, http://www.kgk.sakarya.edu.tr/FileUploads/Src/de519a3b-a84f-402f-b1e9-88cfde5a8905/S%C4%B0GORTA_10.pdf, (12.07.2013)
- Kaval, H. (2008). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Konuralp, G. (1997). “Risk Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar”, MUFAD, Aralık, İstanbul, sayı:7.
- KPMG, “Sigorta Sektörünün Yeni Rotası”, <http://www.kpmg.com/TR/tr/sektorler/Finansal-hizmetler/Documents/FS-KRY-Sigorta-Seda-Tigdemir.pdf>, s.5 (22.08.2013)
- Kuntalp, E. ve Omağ, M. (2006). Banka ve Sigorta Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Mcneil, A., Frey, R. ve Embrechts, P. (2005). Quantitative Risk Management, Princeton University Press.
- MEGEP,(2008). Pazarlama ve Perakende Tazminat ve Reasürans, Ankara.
- Njegomir, V. ve Cirić, J. (2012). Risk Modeling in the Insurance Industry, Strategic Management, University of Novi Sad, v.17/1.
- Oksay, S. (2004). “Türk Sigorta Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Durumunun Değerlendirilmesi”, Uluslararası Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Aralık.
- Oksay, S. ve Ağdaş, L. (2003). Sigorta Tanıtım Kitapçığı, TSRŞB AŞ. Yayınları, İstanbul.

- Omağ, K. M., “Özel Sigorta Hukukunda Rizikonun Dağıtılması İlkesi”, http://www.iku.edu.tr/EN/iku_gunce/HukukC1S1_2/HukukGunceC1S1_103.pdf.
- Outreville, F. (1998). *Theory and Practice of Insurance*, Kluwer Academic Publishers, London.
- Özbolat, M. (2009). *Temel Sigortacılık*, Seçkin Yayınevi, Ankara, s.97.
- Özer, U. (2010). “Yeni Sermaye Yeterlik Rejiminin (Solvency II) Getirdikleri: Sigortacılık Sektöründe ve Denetiminde Olası Gelişmeler”, *Active Dergisi*, Sayı:64.
- Özgener, B. (2013). “Solvency II Aktüeryal Zincir Merdiven Yöntemlerine Genel Bakış”, [http://www.aktuerya.hacettepe.edu.tr/duyurular/seminerler/SOLVENCY2_CHAIN_LADDER.pdf\(12.07.2013\)](http://www.aktuerya.hacettepe.edu.tr/duyurular/seminerler/SOLVENCY2_CHAIN_LADDER.pdf(12.07.2013))
- Özkan, M. (1998). *Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Paşabeyoğlu Koldemir, B. (2013). “Solvency II ve Adaptasyon Süreci”, <http://www.riskonomi.com/wp/?p=1512>, (25.09.2013)
- Pekiner, K. (1974). *Sigorta İşletmeciliği*, Sermet Matbaası, İstanbul.
- Preifer, D. ve Strasburger, D. (2008). “Solvency II: Stability Problems with the SCR Aggregation Formula”, *Scandinavian Actuarial Journal*, vol:1.
- Reactions, “Solvency II - Son Gelişmeler”, Çev. Güneş Karakoyunlu, *Reasürör Dergisi*, Sayı: 75, 2010.
- Reasürans, <http://www.tsrbs.org.tr/sayfa/reasurans> (02.01.2011)
- Rejda, G.E. (2008). *Principles of Risk Management and Insurance*, 9th Edition, Prentice Hall.
- Ronkainen, V., Koskinen, L. ve Berglund, R. (2007). “Topical Modeling Issues in Solvency II”, *Scandinavian Actuarial Journal*, No:2.
- Rubin, H. W. (2000). *Dictionary of Insurance Terms*, Fourth Edition, Barron’s Educational Series, USA.
- Sarıkamış, C. vd., (2004). *Sermaye Piyasası ve Finansal Kurumlar*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ekim, Eskişehir.
- SEGEM, “Banka ve Özel Kurumlar Teknik Personel Eğitim Programı Ders Notları”, s.17, https://www.google.com.tr/search?q=sigortan%C4%B1n+temel+prensipileri&rlz=1C1GTPM_trTR513T13&oq=sigortan%C4%B1n+temel+pren&aqs=chrome.1.69i57j0l2.8977j0j8&sourceid=chrome&espv=210&es_sm=122&ie=UTF-8 (22.10.2011)
- SEGEM, “Sigorta Acenteleri Teknik Eğitim Programı Ders Notları”, s.23, <http://www.segem.org.tr/2009AcenteDersNotlari.pdf>, (22.10.2011)

- Seog, H.S. (2010). The Economics of Risk and Insurance, Blackwell Publishig.
- Serdar, İ., Reasürans-Koasürans, http://www.aktuerya.hacettepe.edu.tr/dersler/akt407/16-urans-reasurans_2012.pdf, (02.01.2011)
- Sharara, I., Hardy, M. ve Saunders, D. (2009). “ A Comparative Analysis of US, Canadian and Solvency II Capital Adequacy Requirements in Life Insurance” s.8, http://www.math.uwaterloo.ca/~dsaunder/Site/Working_Papers_files/LifeComp_FinalVersion.pdf
- Şenel, A. (2006). “Sigorta Şirketlerinde Mali Yeterlilik”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, C:9.
- Şuekinci, Ö. (2009). “Sigorta Şirketlerinde Sermaye Yeterliliği Kriteri Solvency”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Tarkan, F. (1971). Banka ve Sigorta Muhasebeleri, Gürsoy Matbaacılık, Ankara.
- Taşbaşı, İ. (2013). “Sigorta Sektöründe Denetim ve Gözetim”, s.402 <http://212.58.19.130/NR/rdonlyres/F090F125-59EB-46B6-88DA-7990/ibrahimtasbasi395409.pdf> (04.09.2013)
- Taşdelen, S. (1996). Avrupa Birliği’nde Sigorta Denetim Hukuku ve Türk Sigorta Denetim Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme, SPK Yayınları, Haziran, Ankara.
- Timur, N. (2006). Banka ve Sigorta Pazarlaması, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir Eylül.
- Tiryaki, T. (2004). “NAIC Riske Dayalı Sermaye Sisteminde Teknik Riskin Hesaplanması”, Active Dergisi, Sayı:37.
- TTK. Madde 1265.
- Tükel, A. (2010). Sigortacılıkta Risk Yönetimi ve AB Uygulamaları, Nobel Yayınevi, İstanbul.
- Türker, S. (2013). “Yükümlülük Karşılama Yeterliliği Solvency II, Global Uygulamalar ve Türk Sigorta Sektöründeki Etkileri”, [www.tsb.org.tr/images/Documents/Sibel_Turker%20\(1\).ppt](http://www.tsb.org.tr/images/Documents/Sibel_Turker%20(1).ppt), (15.10.2013)
- Ulusoy, Ş. (1998). Avrupa Entegrasyonu ve Sigortacılık, Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Uralcan, Ş. (2006). Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi, Bilyay, İstanbul.
- Uralcan, Ş.G., (2005). Sigortacılık Uygulamaları, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1626, Eskişehir.
- Wang, L. (2013). “The Implications of Solvency II to Insurance Companies”, University of South Carolina.

- Yahyaoğlu, . (2009).“Bankacılıkta Risk Yönetimi”, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 83, Sayı: 2009\1, İstanbul.
- Yanık, S., (2001). Sigorta İşletmelerinde Mali Yeterlilik Analizi, Bayındır Sigorta Yayınları.
- Yazıcı, S. ve Yanık, S. (2010). “Sigorta Sektöründe Kurumsal Yönetim ve Kurumsal Yönetim Komitesinin Rolü”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Sayı: 60.
- Yücel, S., “Solvency II, Sayısal Etki Çalışmaları ve Edinilen Deneyimler”, http://www.tsb.org.tr/images/Documents/serhatyucelsunum_0.pdf, s.13.
- “Avrupa Birliğinde Teknik Karşılıklar”, Çev. Gül Metezade, [http:// eski.tsrbsb.org.tr/private/trk/sayi92/inceks92.htm](http://eski.tsrbsb.org.tr/private/trk/sayi92/inceks92.htm), (12.07.2013)
- 6752 Sayılı TTK, Madde 1263, Beşinci Kitap, Sigorta Hukuku.
- SigortaPrimi,<http://www.emeklilikvehayat.com/hayat-sigortasi-sozlugu/sigorta-primi.html>
- Sigortanın Tarihi, <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Sigorta/Sigortanın+tarihi/>
- Solvency II Direktifi, Madde 41/1-2.
- Solvency II Direktifi, Madde 41/3.
- Solvency II Direktifi, Madde 46.
- Solvency II Direktifi, Madde 50.
- Solvency II Direktifi, Madde 76, http://www.isad.org.tr/documents/mevzuat/solvency_II.pdf
- Solvency II Direktifi, Madde 47.
- Solvency II Direktifi, Madde 48.
- Solveny II Direktifi, Madde 130.
- Türkiye Sigorta Birliği, “Reasürans”, <http://www.tsb.org.tr/reasurans.aspx?page-ID=440>,

ABD DIŞ POLİTİKASINDA TÜRKiYE VE TÜRk SiYASAL YAŞAMI (1919-1939)

Emre Feyzi Çolakoğlu

ABD DIŞ POLİTİKASINDA TÜRKİYE VE TÜRK SİYASAL YAŞAMI (1919-1939)

Emre Feyzi Çolakoğlu

Yayın No.: 835
ISBN: 978-625-433-070-4
E-ISBN: 978-625-433-069-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Ocak 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com-

Redaksiyon: Suat Kaymak -suat@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Lale Yalçın -lale@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Baskı ve Cilt: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti. Sertifika No: 47479
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

Kütüphane Bilgi Kartı

Çolakoğlu, Emre Feyzi.

ABD Dış Politikasında Türkiye ve Türk Siyasal Yaşamı (1919-1939) / Emre Feyzi Çolakoğlu

1. Basım, XI + 379 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-070-4

E-ISBN: 978-625-433-069-8

1. Uluslararası İlişkiler 2. ABD Dış Politikası 3. Türk Siyasal Yaşamı

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	v
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

ABD DIŞ POLİTİKASI	11
A. Bağımsızlık Savaşı ve Kuruluş Süreci	11
B. Dış Politika Yapımı: Kurumlar, Aktörler ve Roller	24
C. Tarihsel ve İlgili Kavramlar Işığında ABD Dış Politikasının Gelişimi	38
D. İki Savaş Arası Dönemde ABD Dış Politikası (1919-1939)	59

İkinci Bölüm

ABD DIŞ POLİTİKASI VE TÜRKİYE (1919-1939)	91
A. Tarihsel Arka Plan	91
B. I. Dünya Savaşı Sonrası Düzenlemeler (1919-1923)	119
C. Diplomatik İlişkilerin Kurulması Süreci (1923-1927)	163
D. İkili İlişkilerin Geliştirilmesi ve Yakınlaşma (1928-1939)	191

Üçüncü Bölüm

ABD GÖZÜNDEN TÜRKİYE'DEKİ İÇ SİYASİ GELİŞMELER	217
A. Milli Mücadele	217
B. Cumhuriyet'in İlanı ve Hilafetin Kaldırılışı	244
C. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Şeyh Said Ayaklanması	261
D. Toplumsal Reformlar	279
E. İzmir Suikastı	281

F. Tek Parti Yönetiminin Kurumsallaşması ve Harf Devrimi.....	285
G. Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ve Menemen Olayı.....	301
H. Parti-Devlet Bütünleşmesi.....	327
I. İktidarda Ayrılık ve Atatürk'ün Ölümü	338
SONUÇ	349
KAYNAKLAR	355

KAYNAKLAR

I. ARŞİV BELGELERİ

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivleri)

BOA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri)

NARA (National Archives and Records Administration)

M 353, Records of the United States Related to Internal Affairs of Turkey, 1910-1929.

M 363, Records of the Department of State Relating to Political Relations Between Turkey and Other States, 1910-1929.

M 1224, Records of the United States Related to Internal Affairs of Turkey, 1930-1944.

II. RESMÎ YAYINLAR

FRUS (Foreign Relations of the United States) 1934, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1951.

FRUS 1937, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1954.

FRUS 1938, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1955.

FRUS 1939, Vol. IV, Government Printing Office, Washington, 1955.

Malloy, William M.. **Treaties, Conventions, International Acts, Protocols and Agreements Between the United States of America and Other Powers (1776-1909)**, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1910.

Nielsen, Fred K.. **American-Turkish Claims Settlement: Under the Agreement of December 24, 1923, and Supplemental Agreements Between the United States and Turkey**, Government Printing Office, Washington, 1937.

PRFRUS (Papers Relating to the Foreign Relations of the United States) 1918, Supplement I, The World War, Vol. I, Government Printing Office, Washington, 1933.

PRFRUS 1919, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1934.

PRFRUS 1920, Vol. III, Government Printing Office, Washington, 1936.

PRFRUS 1922, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1938.

PRFRUS 1923, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1938.

PRFRUS 1924, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1939.

PRFRUS 1926, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1941.

PRFRUS 1927, Vol. III, Government Printing Office, Washington, 1942.

PRFRUS 1928, Vol. III, Government Printing Office, Washington, 1943.

PRFRUS 1929, Vol. III, Government Printing Office, Washington, 1944.

PRFRUS 1930, Vol. III, Government Printing Office, Washington, 1945.

PRFRUS 1931, Vol. II, Government Printing Office, Washington, 1946.

PRFRUS PPC (Papers Relating to the Foreign Relations of the United States the Paris Peace Conference) 1919, Vol. III, Government Printing Office, Washington, 1943.

PRFRUS PPC 1919, Vol. V, Government Printing Office, Washington, 1946.

PRFRUS PPC 1919, Vol. VII, Government Printing Office, Washington, 1946.

PRFRUS PPC 1919, Vol. IX, Government Printing Office, Washington, 1946.

PRFRUS PPC 1919, Vol. XI, Government Printing Office, Washington, 1945.

III. KİTAPLAR

Adler, Selig. **The Isolationist Impulse - Its Twentieth Century Reaction**, Collier Books, New York, 1961.

Ağaoğlu, Ahmet. **Serbest Fırka Hatıraları**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Ahmad, Feroz. **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, 14. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

Ahmad, Feroz. "Ottoman Armed Neutrality and Intervention: August-November 1914", **From Empire to Republic - Essays on the Late Ottoman Empire and Modern Turkey**, Vol. II, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 111-148.

Akalın, Cüneyt. **Soğuk Savaş ABD ve Türkiye - 1: Olaylar-Belgeler (1945-1952)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Akalın, Cüneyt. **ABD ve Türkiye - 2: Yumuşama Yılları (1961-1989)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011.

- Akgün, Seçil. **General Harbord'un Anadolu Gezisi ve (Ermeni Meselesi'ne Dair) Raporu**, Tercüman Tarih Yayınları, İstanbul, 1981.
- Aksakal, Mustafa. "Osmanlı İmparatorluğu", **Savaşta İmparatorluklar 1911-1923**, (Ed. Robert Gerwarth ve Erez Manela), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 43-69.
- Akşin, Sina. **Kısa 20. Yüzyıl Tarihi**, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- Akşin, Sina. **Kısa Türkiye Tarihi**, 8. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- Akşin, Sina. **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele-I: Mutlakiyete Dönüş 1918-1919**, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- Akşin, Sina. **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele-II: Son Meşrutiyet 1919-1920**, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- Akşin, Sina. "Siyasal Tarih (1908-1923)", **Çağdaş Türkiye 1908-1980**, (Ed. Sina Akşin), Cilt IV, 10. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 2008, ss. 27-123.
- Akyol, Taha. **Atatürk'ün İhtilal Hukuku**, Doğan Kitap, İstanbul, 2012.
- Allison, Robert J.. **Amerikan Devrimi - Kısa Bir Tarihçe**, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Alpkaya, Gökçen ve Faruk Alpkaya. **20. Yüzyıl Dünya ve Türkiye Tarihi**, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2004.
- Anderson, Mattew Smith. **Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme**, 2. Baskı, çev. İdil Eser, YKY, İstanbul, 2010.
- Anderson, Perry. **Amerikan Dış Politikası ve Düşünürleri**, çev. Barış Bay-sal, Nota Bene Yayınları, Ankara, 2015.
- Apak, Rahmi. **Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.
- Arı, Tayyar. **Amerika'da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika**, 4. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa, 2009.
- Armaoğlu, Fahir. **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, 16. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Armaoğlu, Fahir. "Amerika, Sévres Antlaşması ve 'Ermenistan' Sınırları", **Türk Amerikan İlişkileri 1919-1997**, (Ed. Fahir Armaoğlu), Kronik Kitap, İstanbul, 2017, ss. 43-59.

- Armaoğlu, Fahir. “Amerikan Belgelerinde Lozan Konferansı ve Amerika”, **Türk Amerikan İlişkileri, 1919-1997**, (Ed. Fahir Armaoğlu), Kronik Kitap, İstanbul, 2017, ss. 69-120.
- Armaoğlu, Fahir. “Atatürk Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri”, **Türk Amerikan İlişkileri 1919-1997**, (Ed. Fahir Armaoğlu), Kronik Kitap, İstanbul, 2017, ss. 25-41.
- Armaoğlu, Fahir. “Harbord Misyonu Nasıl Ortaya Çıktı?”, **Türk Amerikan İlişkileri, 1919-1997**, (Ed. Fahir Armaoğlu), Kronik Kitap, İstanbul, 2017, ss. 61-68.
- Armaoğlu, Fahir. “Misak-ı Milli’nin Tarihi Perspektif İçinde Değerlendirilmesi”, **Türk Siyasi Tarihi**, (Ed. Fahir Armaoğlu), Kronik Kitap, İstanbul, 2017, ss. 37-46.
- Atatüre, Süha. **Amerika Birleşik Devletleri’nin Siyasi Yapısı - Onüç Koloniden Küresel Güce Amerika**, Beta Yayınları, İstanbul, 2017.
- Atatürk, Mustafa Kemal. **Nutuk**, 4. Basım, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997.
- Ateş, Nevin Yurtsever. **Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, Der Yayınları, İstanbul, 1998.
- Aybars, Ergün. **İstiklal Mahkemeleri**, Doğan Kitap, İstanbul, 2014.
- Azak, Umut. **Türkiye’de Laiklik ve İslam**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.
- Bailey, Thomas A.. **A Diplomatic History of the American People**, 12. Baskı, F. S. Crofts & Co., New York, 1947.
- Baytok, Taner. **İngiliz Belgeleriyle Sevr’den Lozan’a: Dünden Bugüne Değişen Ne Var?**, Doğan Kitap, İstanbul, 2007.
- Berber, Engin. “Büyük Yangından Hemen Önce İzmir’in Güvenliği için Yapılmak İstenenler”, **Türk Polis Tarihinin Kökenleri**, (Ed. Yücel Yiğit), Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2017, ss. 543-558.
- Berber, Engin. **İzmir Yangını Hakkında Ön Rapor: Ödemiş-Birgi’nin Yakılması**, Ödemiş Belediyesi Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi Yayınları, İzmir, 2013.
- Berber, Engin. **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı**, Ayraç Yayınları, Ankara, 1997.
- Berkes, Niyazi. “Başından Sonuna Doğru: Atatürk Zamanı”, **Atatürk ve Devrimler**, 2. Basım, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1993, ss. 100-127.
- Berkes, Niyazi. “Anayasa Kaynağı Olarak Söylev”, **Teokrasi ve Laiklik**, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1984, ss. 155-158.

- Berkin, Carol, Christopher R. Miller, Robert W. Cherny, James L. Gormly, Douglas Egerton ve Kelly Woestman. **Making America - A History of the United States**, Vol. 2 Since 1865, 5. Baskı, Cengage Learning, Boston, 2011.
- Best, Antony, Jussi M. Hanhimäki, Joseph A. Mailo ve Kristen E. Schulze. **20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi**, çev. Taciser Ulaş Belge, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2012.
- Bodur, Harun. **Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2013.
- Boratav, Korkut. **Türkiye’de Devletçilik**, 2. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2006.
- Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007**, 14. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2010.
- Bölme, Selin M.. **İncirlik Üssü: ABD’nin Üs Politikası ve Türkiye**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Bruinessen, Martin van. **Ağa, Şeyh, Devlet**, 10. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Bulut, Semih. **Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923-1938)**, ATAM, Ankara, 2010.
- Can, Bilmez Bülent. **Demiryolundan Petrole Chester Projesi (1908-1923)**, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010.
- Capozzola, Christopher. “Amerikan İmparatorluğu”, **Savaşta İmparatorluklar 1911-1923**, (Ed. Robert Gerwarth ve Erez Manela), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 387-415.
- Cebesoy, Ali Fuat. **Siyasi Hatıralar**, 3. Baskı, Temel Yayınları, İstanbul, 2011.
- Child, Richard Washburn. **A Diplomat Looks at Europe**, Duffield and Company, New York, 1925.
- Company, Richard C.. **Turkey and the United States: The Arms Embargo Period**, Preager, New York, 1986.
- Conlin, Joseph R.. **The American Past - A Survey of American History**, 9. Baskı, Cengage Learning, Boston, 2010.
- Criss, Nur Bilge. **İşgal Altında İstanbul 1918-1923**, 10. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Criss, Nur Bilge. “Shades of Diplomatic Recognition: American Encounters with Turkey (1923-1937)”, **Studies in Atatürk’s Turkey**, (Ed. George S. Harris ve Nur Bilge Criss), Brill, Leiden & Boston, 2009, ss. 97-144.

- Çavdar, Tevfik. **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839 - 1950)**, 4. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2008.
- Çoker, Fahri. **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem (1931-1935)**, C. I, TBMM Yayınları, Ankara, 1996.
- Davidson, James West. **Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi**, çev. Can Evren Topaktaş, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2018.
- Davison, Roderic H.. "Mondros'tan Lozan'a Türk Diplomasisi", **Osmanlı-Türk Tarihi (1774-1923): Batı Etkisi**, çev. Mehmet Moralı, Alfa Kitapevi, İstanbul, 2016, ss. 290-340.
- Davison, Roderic H.. **Osmanlı-Türk Tarihi 1774-1923 Batı Etkisi**, çev. Mehmet Moralı, Alfa Kitapevi, İstanbul, 2010.
- DeNovo, John A.. **American Interests and Policies in the Midde East 1900-1939**, The University of Minnesota Press, Minneapolis, 1963.
- Demirci, Sevtap. **Belgelerle Lozan: Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele 1922-1923**, çev. Mehmet Moralı, 3. Baskı, Alfa Kitapevi, İstanbul, 2015.
- Demirel, Ahmet. **Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup**, 6. Baskı, İletişim Yayınları, Ankara, 2011.
- Demirel, Ahmet. "Nutukta Birinci Meclis", **Cumhuriyet Tarihinin Tartışmalı Konuları**, (Ed. Bülent Bilmez), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 14-36.
- Demirel, Ahmet. **Tek Partinin İktidarı: Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Divine, Robert A., T. H. Breen, R. Hal Williams, Ariela J. Gross ve H. W. Brands. **America-Past and Present**, Vol. I, 10. Baskı, Pearson, Boston, 2013.
- Doğan, Nuri. **Cumhuriyet Öncesi Türk Amerikan Ticaret Anlaşmaları**, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Dorel, Gérard. **Amerikan İmparatorluğu Atlası**, çev. Alper Altuğ, NTV Yayınları, İstanbul, 2007.
- Ediz, İsmail. **Diplomasi ve Savaş: İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali**, ATAM, Ankara, 2015.
- Elliott, Jonathan. **The American Diplomatic Code: Embracing a Collection of Treaties and Conventions Between the United States and Foreign Powers from 1778 to 1834**, Vol. I, Jonathan Elliott, Junior, Washington, 1834.

- Erhan, Çağrı. “Main Trends in Ottoman-American Relations”, **Turkish-American Relations - Past, Present and Future**, (Ed. Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan), Routledge, London, 2004, ss. 3-25.
- Erhan, Çağrı. **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, İmge Kitapevi, Ankara, 2015.
- Erol, Mine. **Osmanlı İmparatorluğu’nun Amerika Birleşik Devletleriyle Yaptığı Ticaret Antlaşmaları**, Konya, y.t.y.
- Erol, Mine. **Türkiye’de Amerikan Mandası Meselesi 1919-1920**, İleri Basımevi, Giresun, 1972.
- Evans, Laurence. **United States Policy and the Partition of Turkey, 1914-1924**, The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1965.
- Faulkner, Neil. **Marksist Dünya Tarihi**, çev. Tuncel Öncel, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2014.
- Ferrell, Robert. **American Diplomacy**, 3. Baskı, W. W. Norton & Company, New York & London, 1975.
- Findling, John E.. **Dictionary of American Diplomatic History**, 2. Baskı, Greenwood Press, Connecticut, 1989.
- Fitzpatrick, Sheila. **The Russian Revolution**, Oxford University Press, 2001.
- Foster, John W.. **A Century of American Diplomacy**, The Riverside Press, Boston ve New York, 1901.
- Fromkin, David. **Barişa Son Veren Barış - Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922**, çev. Mehmet Harmancı, 4. Baskı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Gerger, Haluk. **Kan Tadı - Belgelerle ABD’nin Kara Tarihi**, 6. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2012.
- Gerwarth, Robert. **Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923**, çev. Yüksel Taşkın, Doğan Kitapevi, İstanbul, 2018.
- Göktürk, Turgay Bülent. **Amerikan Basınında İzmir Yangını 1922**, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2016.
- Gözen, Ramazan. “ABD Dış Politikası Karar Alma Sistemi”, **Amerikan Dış Politikası**, (Ed. Ramazan Gözen), Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, ss. 70-99.
- Gözen, Ramazan. “Uluslararası Sistemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD)”, **Amerikan Dış Politikası**, (Ed. Ramazan Gözen), Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, ss. 2-38.

- Grabill, Joseph. **Protestant Diplomacy and the Near East - Missionary Influence on American Policy, 1810-1927**, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1971.
- Grant, John P. ve J. Craig Barker. **Parry and Grant Encyclopaedic Dictionary of International Law**, Oxford University Press, New York, 2009.
- Grescovich, Paul. **Report of Mr. Grescovich, Commander of the Smyrna Insurance Fire Brigade on the Great Fire in Smyrna**, Hüsniyatıabat Matbaası, İstanbul, 1922.
- Grew, Joseph C.. **Turbulent Era: A Diplomatic Record of Forty Years (1904-1945)**, (Ed. Walter Johnson), Vol. I, Hammond, Hammond & Co. Ltd., Londra, 1953.
- Grew, Joseph C.. **Turbulent Era: A Diplomatic Record of Forty Years (1904-1945)**, (Ed. Walter Johnson), Vol. II, Hammond, Hammond & Co. Ltd., Londra, 1953.
- Guinsburg, Thomas N.. “The Triumph of Isolationism”, **American Foreign Relations Reconsidered, 1890-1993**, (Ed. Gordon Martel), Routledge, New York, 2003, ss. 90-105.
- Harman, Chris. **Halkların Dünya Tarihi**, çev. Uygur Kocabaşoğlu, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2013.
- Harris, George S.. “Repairing Turkish-American Relations After the First World War: Ahmet Muhtar in Washington”, **Studies in Atatürk’s Turkey**, (Ed. George S. Harris ve Nur Bilge Criss), Brill, Leiden & Boston, 2009, ss. 145-176.
- Harris, George S.. **Troubled Alliance: Turkish American Problems in Historical Perspective 1945-1971**, American Enterprise Institute, Washington, 1972.
- Hastedt, Glenn. **Encyclopedia of American Foreign Policy**, Facts on File, New York, 2004.
- Hastedt, Glenn P.. **American Foreign Policy: Past, Present, Future**, 4. Baskı, Prentice Hall, New Jersey, 2000.
- Heinrichs, Waldo H. Jr.. **American Ambassador Joseph C. Grew and the Development of United States Diplomatic Tradition**, Oxford University Press, New York, 1986.
- Helmreich, Paul C.. **From Paris to Sevres - The Partition of the Ottoman Empire at the Peace Conference of 1919-1920**, Ohio State University Press, Columbus, 1974.

- Hoff, Joan. **A Faustian Foreign Policy: From Woodrow Wilson to George Bush - Dreams of Perfectibility**, Cambridge University Press, New York, 2008.
- Hoffman, Elizabeth Cobbs, Edward J. Blum ve John Gjerde. **Major Problems in American History**, Vol. I: To 1877, 3. Baskı, Cengage Learning, Boston, 2012.
- Horton, George. **The Blight of Asia: An Account of the Systematic Extermination of Christian Populations by Mohammedans and of the Culpability of Certain Great Powers: With a True Story of the Burning of Smyrna**, The BobbsMerrill Company, Indianapolis, 1926.
- House, Edward Mandell ve Charles Seymour. **What Really Happened at Paris: The Story of the Peace Conference, 1918-1919**, Hodder&Stroughton, London, 1921.
- Howard, Harry N.. **The King-Crane Commission: An American Inquiry in the Middle East**, Khayats, Beirut, 1963.
- Howard, Harry N.. **Turkey, The Straits and U.S. Policy**, The Johns Hopkins University Press, 1974.
- Howard, Harry N.. **Türkiye'nin Taksimi - Bir Diplomasi Tarihi (1913-1923)**, çev. Salih Sabit Togay, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2018.
- Hurewitz, J. C.. **Diplomacy in the Near and Middle East - A Documentary Record 1914-1956**, Vol II, D. Van Nostrand Company, New Jersey, 1956.
- Hurewitz, J. C.. "Türk-Amerikan İlişkileri ve Atatürk", **Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk**, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1983, ss. 483-514.
- İnan, Arı. **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996.
- İnönü, İsmet. **Hatıralar**, (Yay. Haz. Sebahattin Selek), 4. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2014.
- Johnson, Richard A.. **The Administration of United States Foreign Policy**, University of Texas Press, Austin&London, 1971.
- Jonas, Manfred. **Isolationism in America 1935-1941**, Imprint Publications, Chicago, 1990.
- Kabasakal, Mehmet. "Türkiye'de Siyasal Partiler", **Türkiye'de Siyasal Yaşam: Dün, Bugün, Yarın**, (Ed. Mehmet Kabasakal), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, ss. 221-251.

- Kansu, Mazhar Müfit. **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, Cilt II, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1986.
- Karal Akgün, Seçil. "The General Harbord Commission and the American Mandate Question", **Studies in Atatürk's Turkey**, (Ed. George S. Harris ve Nur Bilge Criss), Brill, Leiden & Boston, 2009, ss. 55-82.
- Kayalı, Hasan. "Bağımsızlık Mücadelesi", **Modern Dünya'da Türkiye, Türkiye Tarihi: 1839-2010**, (Ed. Reşat Kasaba), çev. Zuhal Bilgin, 2. Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016, ss. 99-138.
- Kegley, Charles W. Jr. ve Eugene R. Wittkopf. **American Foreign Policy - Pattern and Process**, 2. Baskı, St. Martin's Press, New York, 1982.
- Kent, Marian. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler**, çev. Ahmet Fethi, Alfa Kitapevi, İstanbul, 2013.
- Kissinger, Henry. **Diplomasi**, çev. İbrahim H. Kurt, 7. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kocabaşoğlu, Uygur. **Anadolu'daki Amerika - Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları**, 3. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2000.
- Koçak, Cemil. **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Koçak, Cemil. "İnkılâp Tarihçilerinin Kutsal Metni: Nutuk", **Cumhuriyet Tarihinin Tartışılabilir Konuları**, (Ed. Bülent Bilmez), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 37-46.
- Koçak, Cemil. "Siyasi Tarih (1923-1950)", **Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980**, (Ed. Sina Akşin), 10. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 2008, ss. 127-224.
- Koçak, Cemil. **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Cilt I, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Köse, İsmail. **Türk-Amerikan İlişkilerinin Şekillenmesinde Amiral Mark L. Bristol'un Rolü (1919-1927)**, Türk Tarih Kurumu, TTK, Ankara, 2016.
- Kuehl, Warren F. ve Gary B. Ostrower. "Internationalism", **Encyclopedia of American Foreign Policy**, Alexander DeConde, Richard Dean Burns, Fredrik Logevall, Louise B. Ketz, Vol. 2: E-N, Charles Scribners Sons New York, 2002, ss. 241-258.
- Kurat, Akdes Nimet. **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**, Ankara, 1959.

- Kurat, Yuluğ Tekin. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, 2. Basım, Turhan Kitapevi, Ankara, 1986.
- Kuruç, Bilsay. **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi - Büyük Devletler ve Türkiye**, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.
- Kutay, Cemal. **Türk Milli Mücadelesinde Amerika**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1979.
- Küçük, Cevdet. "Bâb-ı Âli Baskını", **TDV İslam Ansiklopedisi**, 4. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991.
- LaFeber, Walter. **The American Age - U.S. Foreign Policy at Home and Abroad 1750 to the Present**, 2. Baskı, W. W. Norton & Company, New York, 1994.
- LaFeber, Walter. **The Cambridge History of American Foreign Relations - The American Search for Opportunity, 1865-1913**, Vol. II, Cambridge University Press, New York, 1998.
- Leggett, George. **The Cheka: Lenin's Political Police**, Clarendon Press, Oxford, 1981.
- Lewis, Bernard. **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, 8. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2015.
- Liebman, Marcel. **Rus Devrimi: Bolşevik Zaferinin Kökenleri, Aşamaları ve Anlamı**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017.
- Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar - Belgeler**, çev. Seha L. Meray, Takım I, Cilt I, Kitap I, 3. Baskı, YKY, İstanbul, 2001.
- Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar - Belgeler**, çev. Seha L. Meray, Takım II, Cilt II, 3. Baskı, YKY, İstanbul, 2001.
- Lütem, İlhan. **Amerikayı Tanıyalım**, 2. Baskı, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1966.
- Maurois, Andre. **Amerika Mucizesi (1492-1940)**, çev. Fuat Gökbudak, Cilt I, Kültür Kitapevi, İstanbul, 1945.
- Maurois, Andre. **Amerika Mucizesi (1492-1940)**, çev. Fuat Gökbudak, Cilt II, Kültür Kitapevi, İstanbul, 1945.
- Macfie, Alexander Lyon. **The Eastern Question 1774-1923**, 2. Baskı, Routledge, New York, 2014.
- MacMillan, Margaret. **Barış Yapanlar - 1919 Paris Barış Konferansı ve Bu Konferansın Savaşlara Son Verme Girişimi**, Alfa Kitapevi, İstanbul, 2015.

- McCarthy, Justin. "Missionaries and the American Image of the Turks", **Turkish-American Relations - Past, Present and Future**, (Ed. Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan), Routledge, London, 2004, ss. 26-48.
- McClenaghan, William A.. **Magruder's American Government**, Prentice Hall, Massachusettes, 1988.
- McDougall, Walter A.. **Promised Land, Crusader State - The American Encounter with the World Since 1776**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1997.
- McGhee, George. **The US-Turkish-NATO Middle East Connection: How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets**, Macmillan Press, London, 1990.
- McMeekin, Sean. **Osmanlı'da Son Fasil - Savaş, Devrim ve Ortadoğu'nun Şekillenışı 1908-1923**, çev. Nurettin Elhüseyni, YKY, İstanbul, 2019.
- Menzel, Theodor. **1926 Bakü 1. Türkoloji Kongresi**, çev. Selçuk Ünlü, Palet Yayınları, Konya, 2017.
- Meray, Seha L. ve Osman Olcay. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri: Mondros Bırakışması, Sevr Antlaşması, İlgili Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, ss. 3-8.
- Merrill, Dennis ve Thomas G. Paterson. **Major Problems in American Foreign Relations - Volume I: To 1920**, 5. Baskı, Houghton Mifflin Company, Boston, 2000.
- Morgenthau, Henry. **Henry Morgenthau's Story**, Doubleday, Page & Company, New York, 1919.
- Mountjoy, Shane. **Manifest Destiny - Westward Expansion**, Chelsea House Publishers, New York, 2009.
- Mumcu, Uğur. **Kürt-İslam Ayaklanması 1919-1925**, Tekin Yayınevi, Ankara, 1991.
- Nevins, Allan ve Henry Steele Commager. **ABD Tarihi**, çev. Halil İnalcık, 6. Baskı, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2014.
- Nicolson, Harold. **Peace Making 1919**, Simon Publications, 1933.
- Nomer, Mert. **ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2013.
- Norton, Mary Beth, Carol Sheriff, David W. Blight, Howard P. Chudacoff, Fredrik Logevall, Beth Bailey ve Debra Michals. **A People and a Nation - A History of the United States**, 9. Baskı, Vol I, Cengage Learning, Boston, 2012.

- Okyar, Osman ve Mehmet Seyitdanlıoğlu. **Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye**, 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- Olca, Osman. **Sevr Antlaşmasına Doğru: Çeşitli Konferans ve Toplantıların Tutanakları ve Bunlara İlişkin Belgeler**, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2019.
- Olson, Robert W.. **The Emergence of Kurdish Nationalism and the Sheikh Said Rebellion, 1880-1925**, University of Texas Press, Austin, 1989.
- Orkunt, Sezai. **Türkiye-ABD Askeri İlişkileri**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1978.
- Ortaylı, İlber. **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 40. Baskı, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2014.
- Osgood, Robert Endicott. **Ideals and Self-Interest in America's Foreign Relations - The Great Transformation of the Twentieth Century**, 6. Baskı, The University of Chicago Press, Chicago&London, 1969.
- Outline of U. S. History**, Bureau of International Information Programs, U.S. Department of State, 2011.
- Öz, Esat. **Türkiye’de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.
- Öz, Eyüp. **Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Muhalif Ege**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.
- Özalp, Kazım ve Teoman Özalp. **Atatürk’ten Anılar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1994.
- Özdal, Barış. “Amerikan Bağımsızlık Savaşı”, **Diplomasi Tarihi 1**, (Ed. Barış Özdal ve R. Kutay Karaca), 3. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2018, ss. 328-334.
- Özdal, Barış. “Amerikan İç Savaşı”, **Diplomasi Tarihi 1**, (Ed. Barış Özdal ve R. Kutay Karaca), 3. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2018, ss. 469-474.
- Özdal, Barış. “Bir Uzak Doğu Devlet: ABD”, **Diplomasi Tarihi 1**, (Ed. Barış Özdal ve R. Kutay Karaca), 3. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2018, ss. 515-518.
- Özkan, Kenan. **Mondros Mütarekesi’nden Lozan Barış Konferansı’na Mili Mücadele Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri 1918-1923**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016.
- Özoğlu, Hakan. **The Decline of the Ottoman Empire and the Rise of the Turkish Republic: Observations of an American Diplomat**, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2021.

- Paşa, Said Halim. **Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Savaşı**, çev. Fatih Yücel, Kronik Kitap, İstanbul, 2019.
- Paterson, Thomas G., J. Garry Clifford, Shane J. Maddock, Deborah Kisatsky ve Kenneth J. Hagan. **American Foreign Relations - A History, to 1920**, Vol. I, Cengage Learning, Canada, 2010.
- Patrick, Andrew. **America's Forgotten Middle East Initiative: The King-Crane Commission of 1919**, I. B. Tauris, London & New York, 2015.
- Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk**, 9. Basım, Turhan Kitapevi, Ankara, 2010.
- Perinçek, Mehmet. **Sovyet Devlet Kaynaklarında Kürt İsyanları (Bağımsızlık, Özerklik, Anadilde Eğitim, Toprak Devrimi)**, 3. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012.
- Perkins, Bradford. **The Cambridge of American Foreign Relations - The Creation of a Republican Empire, 1776-1865**, Vol. I, Cambridge University Press, New York, 1993.
- Perkins, Dexter. "The Department of State and American Public Opinion", **The Diplomats: 1919-1939**, (Ed. Gordon A. Craig and Felix Gilbert), Princeton University Press, Princeton, 1953, ss. 282-310.
- Pfaff, William. **The Irony of Manifest Destiny - The Tragedy of America's Foreign Policy**, Walker Publishing Company, New York, 2010.
- Psomiades, Harry J.. **The Eastern Question: The Last Phase - A Study in Greek Turkish Diplomacy**, Pella Publishing Company, New York, 2000.
- Quinn, Adam. **US Foreign Policy in Context - National Ideology From the Founders to the Bush Doctrine**, Routledge, Oxon and New York, 2010.
- Renda, M. Abdülhalik. **Günlükler: 1920-1950**, (Yay. Haz. Aytaç Demirci ve Sabri Sayarı), YKY, İstanbul, 2019.
- Renehan, Edward J. Jr.. **The Monroe Doctrine - The Cornerstone of American Foreign Policy**, Chelsea House Publishers, New York, 2007.
- Roberts, J. M.. **Avrupa Tarihi**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 2010.
- Roberts, J. M.. **Dünya Tarihi**, çev. İdem Erman ve Tansu Akgün, Cilt II, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2013.
- Rogan, Eugene. **Osmanlı'nın Çöküşü - Ortadoğu'da Büyük Savaş (1914-1920)**, çev. Özkan Akpınar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

- Rosenberg, Emily S.. **Financial Missionaries to the World - The Politics and Culture of Dollar Diplomacy, 1900-1930**, Harvard University Press, Cambridge&Massachusetts, 1999.
- Rossini, Daniela. "Isolationism and Internationalism in Perspective: Myths and Reality in American Foreign Policy", **From Theodore Roosevelt to FDR: Internationalism and Isolationism in American Foreign Policy**, (Ed. Daniela Rossini), Ryburn Publishing, Bodmin, 1995, ss. 11-23.
- Rustow, Dankwart A.. **Turkey: America's Forgotten Ally**, Council on Foreign Relations, New York, 1987.
- Sander, Oral. **Siyasi Tarih 1918-1994**, 16. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2007.
- Sander, Oral. **Türk-Amerikan İlişkileri: 1947-1964**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1979.
- Sander, Oral ve Kurthan Fişek. **Türk-ABD Silah Ticaretinin İlk Yüzyılı (1829-1929)**, 2. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2007.
- Sherrill, Charles H.. **A Year's Embassy to Mustafa Kemal**, Charles Scribner's Sons, New York & London, 1934.
- Sherrill, Charles H.. **Bir Amerikan Büyükelçisinin Gözünden Gazi Mustafa Kemal**, Karakarga Yayınları, İstanbul, 2017.
- Sherrill, Charles H.. **Mosaics in Italy, Palestine, Syria, Turkey and Greece**, John Lane, London, 1933.
- Shi, David E. ve George Brown Tindall. **America - A Narrative History, 10. Baskı**, W. W. Norton & Company, New York, 2016.
- Smith, Leonard V.. "Paris Barış Konferansı'nda İmparatorluklar", **Savaşta İmparatorluklar 1911-1923**, (Ed. Robert Gerwarth ve Erez Manela), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 417-452.
- Sonyel, Salâhi R.. **Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Sonyel, Salahi R.. **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I**, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Soyak, Hasan Rıza. **Atatürk'ten Hatıralar**, 8. Baskı, YKY, İstanbul, 2016.
- Soysal, İsmail. **Tarihçeleri ve Açıklamalarıyla Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları - I. Cilt (1920-1945)**, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu, 2000.
- Sönmezoğlu, Faruk. **ABD'nin Türkiye Politikası: 1964-1980**, Der Yayınları, İstanbul, 1995.

- Stearns, Monteagle. **Entangled Allies: US Policy Towards Greece, Turkey and Cyprus**, Council on Foreign Relations, New York, 1992.
- Stephanson, Anders. **Manifest Destiny - American Expansion and the Empire of Right**, Hill and Wang, New York, 1995.
- Stuart, Graham H.. **American Diplomatic and Consular Practice**, D. Appleton-Century Company, New York, 1936.
- Stuart, Graham H.. **The Department of State - A History of Its Organization, Procedure, and Personnel**, The MacMillan Company, New York, 1949.
- Şafak, Nurdan. **Osmanlı-Amerikan İlişkileri**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2003.
- Şimşir, Bilal N.. **Lozan Telgrafları I (1922-1923)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990.
- Şimşir, Bilal N.. **Lozan Telgrafları II (Şubat-Ağustos 1923)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994.
- Şimşir, Bilal N.. **Malta Sürgünleri**, 6. Basım, Bilgi Kitapevi, Ankara, 2012.
- Şimşir, Bilal N.. **Türk Harf Devrimi Üzerine İncelemeler**, ATAM, Ankara, 2006.
- Şimşir, Bilal N.. **Türk Yazı Devrimi**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2008.
- Şimşir, Bilal N.. “Türk-Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması ve Ahmet Muhtar Bey’in Vaşington Büyükelçiliği (1920-1927)”, **Atatürk Dönemi: İncelemeler**, ATAM, Ankara, 2006, ss. 113-195.
- Taft, William H.. **The United States and Peace**, Charles Scribners Sons, New York, 1914.
- Tanilli, Server. **Anayasalar ve Siyasal Belgeler**, İstanbul, 1976.
- Tannahill, Neal ve Wendell M. Bedibeck. **American Government - Policy and Politics**, 3. Baskı, Harper Collins Publisher, New York, 1991.
- Tanör, Bülent. **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, 25. Baskı, YKY, İstanbul, 2015.
- Tekeli, İlhan ve Selim İlkin, **1929 Dünya Buhranında İktisadi Politika Arayışları**, ODTÜ Yayınları, Ankara, 1977.
- Tezel, Yahya S.. **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- The Department of the United States - Its History and Functions**, Department of State, Washington, 1893.

- Timur, Taner. **Türk Devrimi ve Sonrası**, 7. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2013.
- Tolon, Ahmet Hurşit. **Birinci Dünya Savaşı Sırasında Taksim Anlaşmaları ve Sevr'e Giden Yol**, ATAM, Ankara, 2004.
- Toprak, Zafer. **Atatürk: Kurucu Felsefenin Evrimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.
- Toynbee, Arnold J. ve Kenneth P. Kirkwood. **Türkiye: Bir Devletin Yeniden Doğuşu**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Tökin, F. Hüsrev. **Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi**, Elif Yayıncılık, İstanbul, 1965.
- Trask, Roger R.. **United States Response to Turkish Nationalism and Reform, 1914-1939**, The University of Minnesota Press, Minneapolis, 1971.
- Tunaya, Tarık Zafer. “Bağımsız Türkiye Kurucusu Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin 50. Yıldönümünde”, **Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938): Mütareke Cumhuriyet ve Atatürk (1918-1938)**, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 83-115.
- Tunaya, Tarık Zafer. “Siyasal Belge Olarak ‘Nutuk’”, **Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 131-136.
- Tuncalı, Müzehher. **Amerikan İhtilali**, Kitapçılık Limited Ortaklığı Yayınları, İstanbul, 1966.
- Tunçay, Mete. **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923- 1931)**, 6. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.
- Tunçkanat, Haydar. **İkili Antlaşmaların İç Yüzü**, 4. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006.
- Turgut, Hulusi (der.). **Atatürk’ün Sırdaşı Kılıç Ali’nin Anıları**, 16. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- Türkmen, Zekeriya. **XX. Yüzyılın Başlarında Jandarmanın Çakırcalı Eşkiyasını Takip Harekatı**, Jandarma Okullar Komutanlığı Matbaası, Ankara, 2003.
- Uran, Hilmi. **Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- Uslu, Nasuh. **The Turkish-American Relationship Between 1947 and 2003: A History of a Distinctive Alliance**, Nova Publishers, New York, 2003.

- Uyanık, Nevzat. **Dismantling the Ottoman Empire: Britain, America and the Armenian Question**, Routledge, New York, 2016.
- Uyar, Hakkı. **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Venezelos, Eleftherios. **Greece Before the Peace Conference of 1919: A Memorandum Dealing with the Rights of Greeks**, Oxford University Press American Branch, New York, 1919.
- Walter LaFeber. "The Evolution of the Monroe Doctrine from Monroe to Reagan", **Redefining the Past - Essays in Diplomatic History in Honor of William Appleman Williams**, (Ed. Lloyd C. Gardner), Oregon State University Press, Oregon, 1986, ss. 121-141.
- Weeks, William Earl. **The New Cambridge History of American Foreign Relations - Dimensions of the Early American Empire, 1754-1865**, vol. I, Cambridge University Press, New York, 2013.
- Williams, William A.. **The Tragedy of American Diplomacy**, 5. Baskı, Dell Publishing, New York, 1972.
- Wiltse, Evren Çelik. "ABD'nin Asya-Pasifik Politikası", **Amerikan Dış Politikası**, (Ed. Ramazan Gözen), Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, ss. 198-217.
- Wittkopf, Eugene R.. Christopher M. Jones, Jr. ve Charles W. Kegley. **American Foreign Policy - Pattern and Process**, 7. Baskı, Thomson Wadsworth, California, 2008.
- Yalman, Ahmet Emin. **Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye**, çev. Birgen Keşoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.
- Yelisseyeva, N. V.. **Yakın Çağlar Tarihi**, çev. Özdemir İnce, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2014.
- Yerasimos, Stefanos. "Tek Parti Dönemi", **Geçiş Sürecinde Türkiye**, (Ed. Irvin C. Schink ve E. Ahmet Tonak), 6. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 119-171.
- Yetkin, Çetin. **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, 2. Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.
- Yetkin, Çetin. **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983.
- Yılmaz, Şuhnaz. **Turkish-American Relations, 1800-1952 - Between the Stars, Stripes and the Crescent**, Rotledge, New York, 2015.
- Zinn, Howard. **Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi**, çev. Sevinç Sayan Özer, İmge Kitapevi, Ankara, 2005.

- Zürcher, Erik Jan. “Osmanlı İmparatorluğu ve Mondros Mütarekesi”, **Savaş Devrim ve Uluslaşma - Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908-1928)**, çev. Ergun Aydınoglu, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 215-224.
- Zürcher, Erik Jan. “Siyaset Adamı Tarihçi Olunca: Atatürk’ün Nutuk’u Üzerine”, **Savaş Devrim ve Uluslaşma - Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908-1928)**, çev. Ergun Aydınoglu, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 3-13.
- Zürcher, Erik Jan. **Milli Mücadelede İttihatçılık**, çev. Nüzhet Salihoğlu, 8. Baskı, İletim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Zürcher, Erik Jan. **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, çev. Yasemin Saner, 29. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Zürcher, Erik Jan. **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1923-1925)**, çev. Gül Çağalı Güven, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

IV. MAKALELER

- “The Division of Near Eastern Affairs”, **The American Foreign Service Journal**, Vol. 10, No. 1, 1933, ss. 16-18.
- “Treaty of Commerce and Navigation Between the United States of America and the Turkish Republic”, **The American Journal of International Law**, Vol. 25, No. 2, Supplement: Official Documents, 1931, ss. 116-119.
- “Turkey-United States: Treaty of Establishment and Sojourn”, **The American Journal of International Law**, Vol. 28, No. 3, Supplement: Official Documents, 1934, ss. 129-130.
- Akandere, Osman. “1939-1946 Yılları Arasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde Bir Denetleme ve Kontrol Organı Olarak Müstakil Grup’un Yapısı ve İşlevi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 7, 2000, ss. 305-326.
- Altuğ, Yılmaz. “US-Turkish Relations in the 19. and 20. Centuries”, **Annales de la Faculté de Droit d’İstanbul**, Vol. 28, No. 44, 1981, ss. 487-500.
- Armaoğlu, Fahir. “Türkiye’deki Amerikan Okulları Krizi 1927-1928 (Bir Laiklik-Milliyetçilik Olayı)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XIII, Sayı 37, 1997, ss. 1-29.
- Bemis, Samuel Flagg. “Washington’s Farewell Address A Foreign Policy of Independence”, **The American Historical Review**, Vol. 39, No. 2, 1934, ss. 250-268.

- Berber, Engin. “Kurtuluş’tan Sonra İzmir’de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler”, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 8, 1987, ss. 443-460.
- Cohen, Naomi W.. “Ambassador Straus in Turkey, 1909-1910: A Note on Dollar Diplomacy”, **The Mississippi Valley Historical Review**, Vol. 45, No. 4, 1959, ss. 632-642.
- Coleman, Brian. “George Horton: The Literary Diplomat”, **Byzantine and Modern Greek Studies**, Vol. 30, No. 1, 2006, ss. 81-93.
- Çiçek, Kemal. “1934-1935 Türk-Amerikan Tazminat Anlaşması ve Günümüze Yansıması”, **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, Sayı 37-38, 2010-2011, ss. 19-70.
- Darwin, J. G.. “The Chanak Crisis and the British Cabinet”, **History**, Vol. 65, No. 213, 1980, ss. 32-48.
- DeNovo, John A.. “A Railroad for Turkey: The Chester Project, 1908-1913”, **The Business History Review**, Vol. 33, No. 3, 1959, ss. 300-329.
- Dilek, Mehmet Sait. “Paris Barış Konferansı’nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, Sayı 36, 2013, ss. 31-42.
- Erhan, Çağrı. “1830 Osmanlı-Amerikan Antlaşması’nın Gizli Maddesi ve Sonuçları”, **Belleten**, Cilt 62, Sayı 234, 1998, ss. 457-465.
- Erhan, Çağrı. “Ottoman Official Attitudes Towards American Missionaries”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, No. 30, 2000, ss. 191-212.
- Erhan, Çağrı. “The American Perception of the Turks an Historical Record”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, No. 31, 2000, ss. 75-97.
- Finch, Geo A.. “The Peace Conference of Paris, 1919”, **The American Journal of International Law**, Vol. 13, No. 2, 1919, ss. 159-186.
- Grabill, Joseph. “Missionary Influence on American Relations with the Near East, 1914-1923”, **The Muslim World**, Vol. 58, No. 1, 1968, ss. 43-56.
- Grew, Joseph C.. “The Peace Conference of Lausanne, 1922-1923”, **The Department of State Bulletin**, Vol. 33, No. 848, 1955, ss. 497-506.
- Goldstein, Erik. “Great Britain and Greater Greece 1917-1920”, **The Historical Journal**, Vol. 21, No. 2, 1989, ss. 339-356.

- Goldstein, Erik. "The British Official Mind and the Lausanne Conference, 1922-23", **Diplomacy & Statecraft**, Vol. 14, No. 2, 2003, ss. 185-206.
- Gordon, Leland J.. "The Turkish American Controversy over Nationality", **The American Journal of International Law**, Vol. 25, No. 4, 1931, ss. 658-669.
- Gordon, Leland J.. "Turkish-American Treaty Relations", **The American Political Science Review**, Vol. 22, No. 3, 1928, ss. 711-721.
- Güngör, Hakan. "A Critic of American Diplomat in İzmir George Horton and His Observation", **International Journal of History Studies**, Vol. 10, No. 3, 2018, ss. 65-78.
- Harbord, Major-General James G.. "Mustapha Kemal Pasha and His Party", **World's Work**, Vol. XL, No. 2, 1920, ss. 176-193.
- Hughes, Charles E.. "Recent Questions and Negotiations", **Foreign Affairs**, Vol. 2, No. 2 - Special Supplement: Recent Questions and Negotiations, 1923, ss. i-xxii.
- Johnstone, Andrew. "Isolationism and Internationalism in American Foreign Relations", **Journal of Transatlantic Studies**, Vol. 9, No. 1, 2011, ss. 7-20.
- Karabulut, Sezen. "İşgal, Kurtuluş ve Toplumsal Etkileri: Amerikan Belgelerinde Milli Mücadelenin Son Günleri", **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 64, 2019, ss. 181-210.
- Karacagil, Ö. Kürşad. "Amerika'da Tek kişilik Lobi: Vahan Cardashian (1883-1934)", **Gazi Akademik Bakış**, Cilt 8, Sayı 16, 2015, ss. 95-120.
- Karal Akgün, Seçil. "Amerika'nın Osmanlı Devleti ile İlişkileri Açısından Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rolü", **Historia** 1923, Sayı 1, 2016, ss. 52-78.
- Kaymaz, Nejat. "TBMM'de Misak-ı Milliye Bağlılık Andı İçilmesi Konusu", **Tarih ve Toplum**, Sayı 19-23, 1985, ss. 47-51; 50-54; 33-35, 38-41; 59-64; 50-55.
- Klingberg, Frank L.. "The Historical Alternation of Moods in American Foreign Policy", **World Politics**, Vol. 4, No. 2, 1952, ss. 239-273.
- Kolluoğlu Kırılı, Biray. "Forgetting the Smyrna Fire", **History Workshop Journal**, No. 60, 2005, ss. 25-44.
- Koloğlu, Orhan. "200 Yıllık İlişkilerin Resmi Olmayan Tarihi: Türk'le Amerika'nın Tanışması", **Tarih ve Toplum**, Cilt 28, Sayı 163, 1997, ss. 17-25.
- Köprülü, Orhan F.. "Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri", **Belleten**, Cilt 51, Sayı 200, 1987, ss. 927-945.

- Kuehl, Warren. "Concepts of Internationalism in History", **Peace and Change**, Vol. 11, No. 2, 1986, ss. 1-10.
- Kuneralp, Sinan. "Ottoman Diplomacy and the Controversy over the Interpretation of Article 4 of the Turco-American Treaty of 1830", **The Turkish Yearbook of International Relations**, No. 31, 2000, ss. 7-20.
- Lippe, John M. Van Der. "The 'Other' Lausanne Treaty of Lausanne: The American Public and Official Debate on Turkish-American Relations", **The Turkish Yearbook of International Relations**, No. 23, 1993, ss. 31-63.
- Lowry, Heath W.. "Turkish History On Whose Sources Will It Be Based? A Case Study on the Burning of Izmir", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 9, 1989, ss. 1-29.
- Lutz, E. Russell. "Claims Against Turkey", **The American Journal of International Law**, Vol. 28, No. 2, 1934, ss. 345-349.
- MacFie, A. L.. "British Views of the Turkish National Movement in Anatolia, 1919-22", **Middle Eastern Studies**, Vol. 38, No. 3, 2002, ss. 27-46.
- MacFie, A. L.. "The Chanak Affair: September-October 1922", **Balkan Studies**, Vol. 20, No. 2, 1979, ss. 309-341.
- Mathews, John M.. "The United States Department of State", **Michigan Law Review**, Vol. 17, No. 7, 1919, ss. 553-563.
- Oral, Mustafa. "Türkoloji Tarihinde 1926 Bakü Türkiyat Kongresi", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, Sayı 17, 2004, ss. 107-129.
- Raphalides, Samuel J.. "The United States and the Question of the GrecoTurkish War, 1919-1922", **Byzantine and Modern Greek Studies**, Vol. 8, No. 1, 1982, ss. 171-189.
- Schuman, Frederick L.. "American Foreign Policy", **American Journal of Sociology**, Vol. 37, No. 6, 1932, ss. 883-888.
- Soysal, İsmail. "Türk-Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri", **Belleten**, Cilt XLI, Sayı 162, 1977, ss. 257-276.
- Sümer, Gültekin. "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 19, 2005, ss. 119-144.
- Şimşir, Bilal. "Atatürk'ün Hastalığı", **Belleten**, Cilt LII, Sayı 204, 1988, ss. 1195-1289.
- Tamkoç, Metin. "The Question of the Recognition of the Republic of Turkey by the United States", **Turkish Yearbook of International Relations**, Sayı 1, 1960, ss. 92-120.

Turlington, Edgar. "The Settlement of Lausanne", **The American Journal of International Law**, Vol. 18, No. 4, 1924, ss. 696-706.

Turlington, Edgar. "Treaty Relations with Turkey", **The Yale Law Journal**, Vol. 35, Sayı, 3, 1926, ss. 326-343.

Williams, William A.. "The Legend of Isolationism in the 1920's", **Science & Society**, Vol. 18, No. 1, 1954, ss. 1-20.

V. BİLDİRİLER

Erhan, Çağrı. "Osmanlı-Amerikan İlişkilerinin Başlangıcında Temel Faktörler (1776-1830)", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Sempozyumunda Sunulan Tebliğler**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 15-17 Ekim 1997, ss. 21-34.

Kaymaz, Nejat. "Misak-ı Milli Üzerine Yapılan Tartışmalar Hakkında", **VIII. Türk Tarih Kongresi, 11-15 Ekim 1976 Bildirileri**, III. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1983, ss. 1941-1958.

Kurat, Yuluğ Tekin. "Batılı Kaynakların Işığında İzmir'in İşgali Sorunu (15 Mayıs 1919)", **VII. Türk Tarih Kongresi, 25-29 Eylül 1970 Bildirileri**, II. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1973, ss. 842-853.

VI. TEZLER

Akar, Hulusi. **Harbord Military Mission to Armenia: The Story of An American Fact Finding Mission and Its Effects on Turkish-American Relations**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Modern Türk Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2005.

Grosscup, George Charles. **Isolationism and American Foreign Policy**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Graduate School of the Massachusetts, Massachusetts, 1972.

Kınlı, Onur. **19. Yüzyıl'da Amerika Birleşik Devletleri'nin İzmir'deki Konsolosluk Faaliyetleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010.

Sabancı, Zeynep. **Osmanlı Askeri Teknolojisi ve Silahlanma Politikası (1870-1918)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2016.

VII. İNTERNET SİTELERİ

AllGov: Everything Our Government Really Does, "Bureau of Near Eastern Affairs", <http://www.allgov.com/departments/departments-of-state/bureau-of-near-eastern-affairs?agencyid=7186>, (14.03.2020).

- AllGov: Everything Our Government Really Does, “Department of State: History”, <http://www.allgov.com/departments/departments-of-state? detailsDepartmentID=575>, (14.03.2020).
- Department of State Office of the Historian, “Departmental Organization-and Reorganization”, <https://history.state.gov/departments/history/ short-history/Departmental-reorg>, (14.03.2020).
- Department of State Office of the Historian, “Diplomacy: A Key Component of the Revolution”, <https://history.state.gov/departments/history/ short-history/diplomacy>, (14.03.2020).
- Department of State Office of the Historian, “Diplomacy Under the Articles of Confederation”, <https://history.state.gov/departments/history/ short-history/articles>, (14.03.2020).
- Department of State Office of the Historian, “New Challenges for the Department”, <https://history.state.gov/departments/history/short-history/new challenges>, (14.03.2020).
- Department of State Office of the Historian, “New Prestige, New Growth”, <https://history.state.gov/departments/history/short-history/ prestige>, (14.03.2020).
- Department of State Office of the Historian, “Staffing and Administration”, <https://history.state.gov/departments/history/short-history/staffing>, (14.03.2020).
- Department of State Office of the Historian, “The Department Reorganized-Again”, <https://history.state.gov/departments/history/short-history/ reorganized>, (14.03.2020).
- Department of State Office of the Historian, “The Rogers Act”, <https://history.state.gov/departments/history/short-history/rogers>, (14.03.2020).

ERİŞİLEBİLİR TURİZM

-Postmodern Bir Sentez-

Editörler

Prof. Dr. Şafak Ünüvar

Dr. Öğr. Üyesi Şeyda Sarı Yıldırım

ERİŞİLEBİLİR TURİZM -Postmodern Bir Sentez-

Editörler: Prof. Dr. Şafak Ünüvar - Dr. Öğr. Üyesi Şeyda Sarı Yıldırım

Yayın No.: 3819

Seyahat ve Turizm No.: 024

ISBN: 978-625-417-239-7

E-ISBN: 978-625-417-238-0

Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Baskı ve Cilt: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti. Sertifika No: 47479

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

Kütüphane Bilgi Kartı

Ünüvar, Şafak., Sarı Yıldırım, Şeyda.

ERİŞİLEBİLİR TURİZM -Postmodern Bir Sentez- / Editörler: Şafak Ünüvar - Şeyda Sarı Yıldırım

1. Basım, XIV + 300 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-239-7

E-ISBN: 978-625-417-238-0

1. Engelli Turizmi 2. Erişilebilir Turizm 3. Herkes İçin Turizm

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65 - Sipariş: siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	v

ÖNSÖZ	vii

ENGELLİLİK VE ENGELLİ TURİZMİ KAVRAMSAL AÇIKLAMAYA DOĞRU	1

Hakan Sarı - M. Abdalbaki Karaca

GİRİŞ	1
1. Engellilik Tanımı ve Çeşitleri	4
2. Türkiye’de Engelli Bireylerle İlgili İstatistik Bilgileri	6
3. Erişilebilir Turizmin Ulusal ve Uluslararası Yasal Temelleri	8
4. Erişilebilir Turizmin Kapsamı	11
4.1. Uygulama Altyapısı ve Hizmetlerinin Kapsamı	15
4.2. Turizm Destinasyon Yönetimi	15
4.3. Turizm Bilgilendirme ve Reklam Hizmetleri (hazırlık, bilgilendirme ve rezervasyon)	15
4.4. Kentsel ve Mimari Ortamlar	16
4.5. Ulaşım Hizmetleri	18
4.6. Konaklama, Yemek Hizmeti	18
4.7. Kültürel Faaliyetler	20
4.8. Personel Eğitimi	21
SONUÇ	22
KAYNAKÇA	23

ERİŞİLEBİLİRLİK VE ERİŞİLEBİLİR TURİZME KAVRAMSAL YAKLAŞIM	29

Filiz Özlem Çetinkaya

GİRİŞ	29
1. Erişilebilirlik	31
2. Erişilebilir Turizm	38
2.1. Erişilebilir Turizm İhtiyacı	41
2.2. Erişilebilir Turizmden Kimler Faydalanır?	44
2.3. Erişilebilir Turizm ile İlgili Yapılan Düzenlemeler	47
2.4. ENAT’ın Erişilebilir Turizm Kapsamında Verdiği Ödüller	49
SONUÇ	54
KAYNAKÇA	56

HERKES İÇİN TURİZM VE EVRENSEL TASARIM 61

Yasin Bilim - Sinan Uslu

GİRİŞ	61
1. Herkes İçin Turizm	62
2. Erişilebilirlik ve Engellilik	65
3. Erişilebilir Turizm	67
4. Evrensel Tasarım Kavramı	71
4.1. Evrensel Tasarım İlkeleri	76
4.1.1. Eşitlikçi Kullanım İlkesi (Equitable Use)	76
4.1.2. Kullanımda Esneklik İlkesi (Flexibility in Use)	77
4.1.3. Basit ve Sezgisel Kullanım İlkesi (Simple and Intuitive Use)	77
4.1.4. Algılanabilir Bilgi İlkesi (Perceptible Information)	78
4.1.5. Hataya Tolerans (Risk Azaltımı) İlkesi (Tolerance for Error)	78
4.1.6. Düşük Fiziksel Güç Gereksinimi İlkesi (Low Physical Effort)	79
4.1.7. Yaklaşma ve Kullanım İçin Uygun Boyut Mekân İlkesi (Size and Space for Approach and Use)	79
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	81

ENGELLİ TURİZMİNDEN..... 85

ERİŞİLEBİLİR TURİZME YÖNELİŞ..... 85

Betül Garda

GİRİŞ	85
1. Engelli Bireylerin Toplu Olarak Turizm Faaliyetlerine Katılmaya Başlaması: Paralimpik Oyunlar	87
2. Erişilebilir Turizmin Doğuşu ‘Herkes için Turizm’ Hareketi	89
3. Erişilebilir Turizmin Gelişimi: Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (UNCRPD)	92
4. Erişilebilir Turizm Talebi: Ziyaretçilerin Çeşitliliği	95
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	101

ERİŞİLEBİLİR TURİZM ENGELLERİ 105

Şeyda Sarı Yıldırım

GİRİŞ	105

1 Erişilebilir Turizm Engelleri	107
1.1 Bilgi Eksikliği Engeli	107
1.2 Çevresel Engeller	110
1.3 Ekonomik Engeller	110
1.4 Fiziksel Erişim Engeli	111
1.5 Tutum Engelleri	114
SONUÇ	116
KAYNAKÇA	118

ERİŞİLEBİLİR TURİZME ULUSLARARASI YAKLAŞIMLAR..... 123

Ahmet Tayfun - Elif Acuner

GİRİŞ	123
1. Engellilik ve Erişilebilirlik Kavramı	124
2. Erişilebilir Turizm Kapsamında Gerçekleştirilen Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler	125
2.1. Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı (European Network for Accessible Tourism - ENAT)	129
2.2. Avrupalı Seçkin Destinasyonlar (EDEN)	132
2.3. Cittaslow (Yavaş Şehir)	134
2.3.1. Cittaslow (Yavaş Şehir) Olma Kriterleri	135
SONUÇ	136
KAYNAKÇA	137

ERİŞİLEBİLİR TURİZMDE ULUSAL YAKLAŞIMLAR..... 139

Hatice Sarı Gök

GİRİŞ	139
1. Erişilebilir Turizm	141
2. Erişilebilir Turizme Yönelik Ulusal Çalışmalar	143
3. Engelli Ziyaretçilere Yönelik Müzelerde Yapılan Çalışmalar ve Projeler	146
4. Erişilebilir Turizme Yönelik Ulusal Projeler	149
4.1. Herkes İçin Erişilebilir İstanbul	149
4.2. Herkes İçin Alanya Projesi	151
4.3. Engelsiz Antalya-Engelsiz Turizm Projesi	152
4.4. Örnek Engelsiz Kent Projesi	153
4.5. "Senin de Hakkın: Erişilebilir Turizm" Projesi	153
4.6. FRAPORT TAV Engelsiz Havaalanı Projesi	153

5. Erişilebilir Turizm ve Engelli Turizm Adına Yapılan Faaliyetler	154
SONUÇ	156
KAYNAKÇA	159
ERİŞİLEBİLİR TURİZM POLİTİKALARI VE STRATEJİLER.....	165
Şafak Ünüvar - Eren Yalçın	
GİRİŞ	165
1. Erişilebilirlik Kavramı.....	166
2.Erişilebilir Turizm için Politikalar ve Stratejiler	167
3. Türkiye’deki Politikalar ve Stratejiler	170
4.Erişilebilir Turizm Kapsamında Ülkeler	170
5.SWOT Analizi	174
SONUÇ	176
KAYNAKÇA	177
ERİŞİLEBİLİR TURİZM İÇİN DESTİNASYON GELİŞTİRME FAALİYETLERİ	181
Melih Aydın	
GİRİŞ	181
1. Erişilebilir Turizm	182
1.1. Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri	184
1.1.1. Brezilya’da Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri	186
1.1.2. Portekiz’de Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri	186
1.1.3. Avustralya’da Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri.....	187
1.1.4. İspanya’da Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri	190
1.1.5. Almanya’da Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri.....	192
1.1.6. İsveç’te Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri	193
1.1.7. İskoçya’da Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri.....	194
1.1.8. Singapur’da Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri	195
1.1.9. Türkiye’de Erişilebilir Destinasyon Geliştirme Faaliyetleri.....	196
1.3. Erişilebilir Destinasyon için Örnek Standart ve Uygulamalar	199
SONUÇ	201
KAYNAKÇA	203
ERİŞİLEBİLİR TURİZM VE TEKNOLOJİ.....	207
Olca Özışık Yapıcı	
GİRİŞ	207

1. Engellilik Kavramı.....	209
2. Erişilebilir Turizm	210
3. Erişilebilir Turizme Yönelik Teknolojik Uygulamalar	213
SONUÇ	218
KAYNAKÇA	219

ERİŞİLEBİLİR TURİZM SİSTEMLERİ..... 223

Gamze Temizel

GİRİŞ	223
1. Engelli Kavramı	224
2. Erişilebilirlik Kavramı.....	226
3. Erişilebilir Turizm: Engellilik, Yaşlılık, Erişilebilirlik ve Turizm İlişkisi	228
4. Erişilebilir Turizm Uygulamaları	230
4.1. Erişilebilir Oteller.....	230
4.1.1. Erişilebilir Oteller için Düzenlemeler	230
4.1.2. Erişilebilir Otel Uygulamaları	237
4.2. Erişilebilir Restoranlar	241
4.2.1. Erişilebilir Restoranlar için Düzenlemeler	241
4.2.2. Erişilebilir Restoran Uygulamaları.....	244
4.3. Erişilebilir Eğlence, Spor ve Rekreasyon İşletmeleri	247
4.3.1. Erişilebilir Eğlence, Spor ve Rekreasyon İşletmeleri için Düzenlemeler ...	248
4.3.2. Erişilebilir Eğlence, Spor ve Rekreasyon İşletmeleri Uygulamaları ...	250
4.4. Erişilebilir Seyahat Acenteleri için Düzenlemeler ve Erişilebilir Seyahat Acentesi Uygulamaları	255
4.5. Erişilebilir Yolcu Taşıma Hizmetleri için Düzenlemeler ve Uygulamalar.....	259
SONUÇ	264
KAYNAKÇA	267

GELECEKTE ERİŞİLEBİLİR TURİZM..... 271

Erkan Akgöz - Refika Atalay

GİRİŞ	271
1. Erişilebilir Turizm	272
1.1. Erişilebilirlik Kavramı	272
1.2. Erişilebilir Turizm.....	272
1.3. Erişilebilir Turizm Kapsamında Yapılan Yasal Düzenlemeler	273

1.3.1. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nde Engelli Bireylerle İlgili Yapılan Yasal Düzenlemeler	274
1.3.2. Bazı Ülkelerde Engellilerle İlgili Yapılan Yasal Düzenlemeler ve Erişilebilir Turizm Kapsamındaki Uygulamalar	276
1.3.3. Türkiye'de Engelliler ve Erişilebilir Turizm Kapsamındaki Yasal Düzenlemeler	279
2. Akıllı Turizm	281
2.1. Teknolojinin Gelişimi ve Akıllı Kavramı.....	281
2.2. Akıllı Turizm Kavramı ve Unsurları	284
3. Erişilebilir Turizm Kapsamında Akıllı Turizm Uygulamaları	288
3.1. Görme Engelliler.....	289
3.2. İşitme Engelliler.....	290
3.3. Dil ve Konuşma Bozuklukları	291
3.4. Ortopedik Engelliler	292
3.5. Zihinsel Engelliler	293
3.6. Süreğen Hastalıklar	293
SONUÇ	294
KAYNAKÇA	295

ENGELLİLİK VE ENGELLİ TURİZMİ KAVRAMSAL AÇIKLAMAYA DOĞRU

Hakan Sarı - M. Abdalbaki Karaca

GİRİŞ

Toplum içerisindeki her insan günlük hayatlarında benzer güçlükler yaşamayabilir. Sınırlı hareketlilikteki engelli insanlar; boş zamanlarını geçirirken, dinlenirken veya turistik aktivitelere katılırken çeşitli güçlükler yaşamaktadır. Var olan güçlükler engelli bireylerin toplumla bütünleşmelerini de engellemektedir. Engelli insanlar için güçlük oluşturan eylemleri gerçekleştirmek çeşitli kısıtlamaları beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle sağlık hizmetlerinde, çalışma hayatlarında ve eğitim süreçlerinde turizm aktivitelerinde dışlanmaması temel insan haklarından biridir (Ruiz, Barreth ve Lara, 2018).

Dünyada artan yaşlı ve engelli nüfusu, özel bir desteğe ve hizmete ihtiyaç duymaktadır. Bu hizmetlerden birisi de erişilebilir turizmdir. Erişilebilir turizm, turizmin her alanında yeni ortaya çıkmakla birlikte oldukça yenilik getirmiştir. Erişilebilir turizm, evrensel olarak tasarlanmış turizm ürünleri, hizmetleri ve ortamlarının sunulması yoluyla görme, işitme, zihinsel ve fiziksel engelli başta olmak üzere erişim gereksinimleri olan bireylere bağımsız ve eşit şartlarda yararlanma fırsatı sunmaktadır. Tekerlekli sandalyede, yardımcı, baston veya kol-tuk değneği olan kişileri, yük arabası, ağır bagajı olan engelli turistleri, yaşlıları, bebek arabalı aileleri ve sık sık istedikleri yere hareket edebilmede güçlük çeken hamile kadınların olanaklara erişimini kolaylaştırmaktadır (Darcy ve Dickson 2009). Engelli turistler, popüler turizm destinasyonlarında keyifli boş zamanlarını geçirmek için hizmet sağlayıcı tarafından herhangi bir kısıtlama olmaksızın hizmet ve olanaklardan yararlanmak istemektedirler. Ancak engelli turistlerin destinasyonda özel yardım ve desteğe ihtiyaçları bulunabilir. Engelli turistlere sunulacak özel destek, toplu taşıma, konaklama ve seyahat hizmetlerinin erişilebilir standart hizmetine bağlıdır. Bununla birlikte, her bir engelli müş-

için harekete geçirilmesi açısından küresel seyahat endüstrisine imkanlar sunulmaktadır. Ancak, turizm sektörü doğru bir yaklaşımla, önemli ve büyüyen bir pazara hizmet edebilir, yeni müşteriler kazanabilir ve pazarın diğer bölümlerinin zayıfladığı bir zamanda gelirini artırabilir.

İyi uyarlanmış otel odalarının olmaması, erişilebilir havaalanı transferinin olmaması, tekerlekli sandalye ile erişilebilir araçların olmaması, erişilebilir restoranlar vb. olmaması, erişilemeyen veya yalnızca kısmen erişilebilir web siteleri, restoranlarda ve halka açık yerlerde engelliler için uyarlanmış tuvaletlerin olmaması, erişilemeyen sokaklar (arabaların kaldırılma park etmesi vb.), erişilebilirlik sorunları hakkında tavsiye verebilecek personelin eksikliği ve engellilere yönelik ekipman eksikliği gibi var olan güçlüklerin kaldırılmasıyla erişilebilir bir dünya hazırlayabiliriz. Erişilebilir bir dünya herkesin mutlu olarak yaşadığı bir dünya olmalıdır. Mutlu bireyler mutlu toplumları oluşturmaktadır. Erişilebilir turizm mutlu toplum oluşturmada çok önemli bir dinamiktir. Bu açıdan erişilebilir turizmle ilgili rol ve sorumluluklarımızı tam olarak yerine getirmemiz gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDU, U., AKDU, S. (2018). Engelli Turizmi: Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9/23, 99-123,
- AKINCI, Z., SÖNMEZ, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 97-113.
- AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-V®). American Psychiatric Publishing
- ASFUROĞLU BÖ., FİDAN ST. (2016). Özgül öğrenme güçlüğü [Specific learning disorders]. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(1):49-54.
- AYYILDIZ, T., HAKAN, A., YAZICI, A. (2014). Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1(2), 84-100.
- BAŞAR, M.C., ÖZDEMİR, S. (2015). Duygusal ve davranışsal bozukluğu olan çocuklar için başarıya ilk adım erken müdahale programı uygulamalarının gözden geçirilmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(1), 176-197
- BAYRAKTAR, F. (1995). Görme Özürlülere Yönelik Mekanlar İçin Bir Tasarım ve Değerlendirme Modeli, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon
- BELANGER, C., JOLIN, L. (2011). The International Organisation of Social Tourism (ISTO) working towards a right to holidays and tourism for all. *Curr. Issues Tour*, 14, 475-482

- BELİR, Ö. (2020b). Yasa ve yönetmelikler açısından konutlarda bağımsız yaşam felsefesinin önündeki engeller. Kentli Dergisi, 11(37), 72-77. <https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/09/28-eylul-kentli-dergisi-37-sayi.pdf> (Erişim tarihi: 01.09.2021)
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (2015). World Population Ageing, United Nations: New York, NY, USA.
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ASYA VE PASİFİK EKONOMİK VE SOSYAL KOMİSYONU (UNESCAP), (2009). Press Release. www.accessibletourism.org/?i=enat.en.news.719 (Erişim tarihi: 01.09.2021)
- BOWEN, J.R. GIBSON, F.L., HAND, P. J. (2002) Educational outcome at 8 years for children who were born extremely prematurely: A controlled study. J. Child Health Care, 38, 438-444.
- BIDDULPH, S. (2018). Introducing inclusive tourism. Tour. Geogr. 20, 583-588
- CAVKAYTAR, A., ADIGÜZEL, O.C., CEYHAN, E. (2017). Ailelerin Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Özellikleri ile İlgili Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Ölçme Aracının Geliştirilmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (60), 45-59.
- CAPE TOWN (2002). The Cape Town Declaration for Responsible Tourism. 60 <http://www.icrtourism.org/Capetown.shtml> (Erişim tarihi: 22.06.2021)
- CHUNCHANG, F., NAN, Z. (2012). The design and implement of tourism information system based on GIS. Physics Procedia, 24, 528-533.
- CIVIL AVIATION ORGANIZATION (ICAO) (1987). With regard to air transport and similar facilities, the practical standards recommended by the International Civil Aviation Organization (ICAO) appear in the thirteenth edition of Annex 9
- COMMUNITY BASED REHABILITATION DEVELOPMENT AND TRAINING CENTRE (2000). The Bali Declaration on Barrier-free Tourism for People with Disabilities. CBRDTC/ESCAP, Bali.
- COTHRAN, D.A., COTHRAN, C.C., (1998), Promise or Political Risk for Mexican Tourism Annals of Tourism Research, 25(2), 477-497.
- CUMHUR BAŞKANLIĞI MEVZUAT BİLGİ SİSTEMİ, 5378 SAYILI ENGELLİLER HAKKINDAKİ KANUN <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>. (Erişim tarihi: 21.06.2021)
- DARCY, S., CAMERON, B., PEGG, S. (2010). Accessible tourism and sustainability: a discussion and case study. Journal of Sustainable Tourism, 18(4), 515-537
- DARCY, S. (2010). Inherent complexity: Disability, accessible tourism and accommodation information preferences. Tour. Manag, 31, 816-826.
- DARCY, S., DICKSON, T. (2009). A whole life approach to tourism. The case for accessible tourism experience. Journal of Hospitality and Tourism Management. London: Sage Publication
- DARCY, S., TAYLOR, T. (2009). Disability citizenship: An Australian human rights analysis of the cultural industries. Leis. Stud., 28, 419-442

- DARUWALLA, P., DARCY, S. (2005). Personal and societal attitudes to disability. *Ann. Tour. Res.*, 32, 549–570.
- DWYER, L., DARCY, S. (2010). Economic Contribution of Tourists with Disabilities: An Australian Approach and Methodology, in *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Dimitrios Buhalis and Simon Darcy, eds. Bristol, Channel View Publications, 213-239.
- ENAT (European Network for Accessible Tourism) (2007). Rights of Tourists with Disabilities in The European Union Framework- Avrupa Birliği (AB) Çerçevesinde Engelli Turistlerin Hakları.
- ENGELLİLİK OFİSİ (Office for Disability) (2011). The New Zealand Disability Strategy: Making a World of Difference, Office for Disability Issues and Ministry of Social Development: Wellington, New Zealand.
- EUROPEAN NETWORK FOR ACCESSIBLE TOURISM (ENAT), (2010). Visit England Tourism Figures Show Access Means Profits, <http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.news>. (Erişim tarihi: 23.06.2021)
- EUROPEAN NETWORK FOR ACCESSIBLE TOURISM (ENAT) (2012). <http://www.accessibletourism.org/> (Erişim tarihi: 23.06.2021)
- EUROPEAN NETWORK FOR ACCESSIBLE TOURISM (ENAT) (2011) Let's Make Europe a Tourism Destination for All!. <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.forums.1201>. (Erişim tarihi: 22.06.2021)
- Eşkil Yüce, Ö., (2011). Engelliler için Dış Mekân Tasarım Özellikleri Bağlamında Ankara Kent Parklarının İrdelenmesi, Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bartın
- EVCİ, A. (2016). Göreme Açık Hava Müzesi'nin Erişilebilir Turizm Açısından İrdelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- EYHGM, (2020). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni. Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü
- FİGUEIREDO, E., EUSEBIO, C., KASTENHOLZ, (2012). E. How diverse are tourists with disabilities? A pilot study on accessible leisure tourism experiences in Portugal. *Int. J. Tour. Res.*, 14, 531–550
- FUGUET, T. (2008), Europa demanda más accesibilidad, Editör, 07, 10–15
- GARCÍA-CARO, S. N., DE WAAL, A., BUHALIS, D. (2012). 24 special needs customer care training for tourism. *Best Practice in Accessible Tourism*, , 365
- GİRGİN, C. (2003). İşitme engelli çocukların eğitime giriş. Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksekokulu.
- GÜNGÖR, S. (2005), Turizm Planlamasında Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanım Olanakları; Beyşehir İlçesi Turizm Planlaması Örneği, I. Çanakkale Turizm Bienali, Dünya Turizm Örgütü Yayınları, 5-7 Mayıs 2005, 35–45,
- HAMK, (2011). Qualitative Research. <http://www.elearningcentre.hamk.fi/tko/menelmat/laadullinen.html>, (Erişim Tarihi: 23.06.2021)

- HEWARD, W. L. (2013). *Exceptional Children: An Introduction to Special Education*, Pearson, USA.
- INSKEEP, E. (1991) *Tourism planning: an integrated sustainable and design*. Routledge.
- INTERNATIONAL BUREAU OF SOCIAL TOURISM (1997). *Montreal Declaration: Towards a Human and Social Vision of Tourism*. International Bureau of Social Tourism (BITS), Montreal.
- INTERNATIONAL CONGRESS ON INCLUSION BY DESIGN (2001). *The Montreal International Declaration on Inclusion*. International Congress on Inclusion by Design, Montreal, Quebec, Canada.
- LOI, K. I., MACAU, S. A. R., KONG, W. H. (2017). *People with disabilities (pwd) in the tourism industry*.
- LUIZA, S. M. (2010). *Accessible tourism—the ignored opportunity*. *Annals of Faculty of Economics*, 1(2), 1154–1157.
- MÜLAYİM, A. (2009). *Bedensel Özürlüler İçin Mimari Mekan Tasarımı*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Edirne
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (2012). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara.
- PÉREZ Y DIEGO, D., GONZÁLEZ VELASCO, J. (2003). *Turismo Accesible. Hacia un turismo para todos*, Comité Español de Representantes de Personas con Discapacidad - CERMI. [http://antiguo.cermi.es/documentos/descargar/Turismo Accesible.pdf](http://antiguo.cermi.es/documentos/descargar/TurismoAccesible.pdf). (Erişim tarihi: 22.06.2021)
- RAINS, S. (2009) *Disability Pride and World Travel by Dr. Scott Rains*, <http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.forums> (Erişim tarihi: 28.06.2021).
- RUIZ, J. G., BARRETH, A. C., LARA, R. (2018). *Accessible tourism for the seaside. Case General Villamil, Ecuador*. *International Journal of Scientific Management and Tourism*, 4(3), 121-137.
- SARI, H., GÖKDAĞ, H. (2019). *Özel Gereksinimli Bireylerde Dil Gelişimi*, Vize Akademik, Ankara.
- SINGLETON, J., DARCY, S. (2013). *Cultural life, disability, inclusion and citizenship. Moving beyond leisure in isolation*. *Ann. Leis. Res.* 2013, 183–192.
- SIRGY, M. (2010). *Toward a quality-of-life theory of leisure travel satisfaction*. *J. Travel Res.* 49, 246–260.
- STEINERT, C., STEINERT, T., FLAMMER, E., JAEGER, S. (2016). *Impact of the UN convention on the rights of persons with disabilities (UN-CRPD) on mental health care research-a systematic review*. *BMC psychiatry*, 16(1), 166.
- SÖYLEMEZ, A. (2021). *Yerel Yönetimler ve Erişilebilir Kentler: Sağlıklı Kentler Birliği'ne Üye Belediyeler Örneği*. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 13(24), 78-88.
- TRAVEL IMPACT NEWSWIRE (2005). *A Checklist with a Difference* imtia@travel-impact-newswire.com (Erişim tarihi: 26.08.2021)

- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (2011). Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü 27.06.2011 tarih 2011/8 Engelsiz Turizm Genelgesi.
- ULVİ, H., KAPLAN, H., (2007). Kentiçi Trafikte Engelliler Ve Engelsiz Tasarım: Ankara Kent Merkezinden Örnekleme, 4. Trafik Ve Yol Güvenliği Ulusal Kongresi, Kent içi Trafik; Problemler Çözüm Yaklaşımları, TRODSA, 23-25 Mayıs, Ankara (Erişim tarihi: 17.08.2021).
- UNWTO, (1991). Recommended Measures for Tourism Safety. World Tourism Organization: Buenos Aires
- UN, (2009). Declaration on the facilitation of tourist travel.
- UN, (2006). United Nations, Convention on the Rights of Persons with Disabilities.
- UNITED NATIONS (2016). Good practices of accessible urban development. The Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, <https://www.un.org/development/desa/dspd/2016/10/good-practices-of-accessible-urban-development/> (Erişim Tarihi: 29.06.2021)
- UNWTO (2013). Recommendations on Accessible Tourism, World Tourism Organization.
- U.S. ARCHITECTURAL AND TRANSPORTATION BARRIERS AND COMPLIANCE BOARD (ACCESS BOARD) (2005). Website of the Access Board: a Federal agency committed to accessible design. <http://www.access-board.gov> (Erişim tarihi: 07.07.2021)
- VIGNUDA, J. L. (2001). Promotion of barrier-free tourism for people with disabilities in the Asian and Pacific region. In Seminar on Sustainable Development of Ecotourism in Pacific Island Countries, Suva, Fiji 17-18.
- WALSH, C.J. (2004). Rio de Janeiro Declaration on Sustainable Social Development, Disability, Ageing. Paper presented at the Designing for the 21st Century III- an international conference on universal design, Rio de Janeiro, Brazil, 7-12 December
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO).(2007). International classification of functioning, disability and health: children and youth version. Geneva
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (2011). World Report on Disability; World Health Organization: Geneva, Switzerland.
- YARRA RANGES BUSINESS AND TOURISM (2011), Accessible Tourism and Business. <http://yrbt.com.au/training-calendar/> (Erişim tarihi: 23.06.2021).
- YAU, M., MCKERCHER, B., PACKER, T. (2004). Travelling with a disability: More than an access issue. Ann. Tour. Res., 31, 946-960

ERİŞİLEBİLİRLİK VE ERİŞİLEBİLİR TURİZME KAVRAMSAL YAKLAŞIM

Filiz Özlem Çetinkaya

GİRİŞ

Her dönemin olduğu gibi günümüzün de en büyük sorunlarından biri, engelli bireylerin yaşadığı sıkıntıların tamamen ortadan kaldırılarak, toplumsal yaşama gönülleriyle katılamamalarıdır. İstatistiklere bakıldığında herhangi bir engeli olan birey sayısı toplumda hiç de azımsanmayacak bir orana sahiptir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre; yaşlanma, tıbbi gelişmeler ve bulaşıcı olmayan hastalıklar nedeniyle artış gösteren bir tür engellilik durumu ile yaşayan insan nüfusu, dünyada bir milyardan fazla sayıdadır ve küresel nüfusun yaklaşık %15'ini oluşturmaktadır (URL-1). Yaklaşık 83 milyona ulaşan ülke nüfusu içerisinde, Ulusal Engelli Veri Sisteminde kayıtlı engelli sayısı ise; 1.097.307'si kadın ve 1.414.643'ü erkek olmak üzere toplamda 2.511.950'dir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021:14).

Hayatlarının her anında (hastalık, kaza, hamilelik vb.) geçici ya da kalıcı olarak karşılaşabilecekleri engellilik durumunda, bireyin kendisinin yanı sıra ailesi, yakın çevresi ve de toplum bu durumdan etkilenmektedir (Bulgan ve Gökteş, 2016:42). Her ne kadar engelli bireyle temas halinde olan kimse bu durumdan etkilenseler de doğrudan bu zorluğu yaşayan kişi bireyin kendisidir. Bireyler fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklarını koruma, yaşam kalitelerinin artmasını sağlama ve geçirdikleri rahatsızlıkların etkilerinden bir an önce kurtulma isteği duyarlar (Çetiner ve Atar, 2021:175). Sahip olduğu hastalığın ya da engelin birey üzerinde bıraktığı kalıcı durumlara adapte olmasını, o durumlarla yaşayabilmesini kolaylaştırmak amacıyla bireyin aldığı teknik ve sosyal desteklerin yanı sıra ihtiyaç duyduğu ve kullandığı araç-gereçlerdeki erişilebilirlik hizmetlerinin sağladığı imkânlar birey için çok değerlidir.

ve ilgili kuruluşlar, turizm satıcıları ve hizmet sağlayıcılarıdır. Erişilebilirlik, arz ve talebin her ikisine fayda sağladığında ve bireysel paydaşların değer zincirinin önemli bir parçası haline geldiğinde ancak erişilebilir turizm kapsamlı, tutarlı ve mümkün olabilir (ENAT, 2007: 16; Michopoulou ve Buhalis, 2011:270).

Erişilebilirlik faaliyetlerin yaygınlaşması amacıyla ENAT tarafından Avrupa Erişilebilir Şehirler ödülünü alan şehirlerin özelliklerine bakıldığında; erişimde iyileştirmenin öncelikle kamu kurumları tarafından belirlenen politikalar eliyle yapıldığı ve sonrasında özel girişimlere destekler ve teşvikler verilmek yoluyla erişilebilirliğin yaygınlaştırıldığı görülmektedir. Bu sürecin uzun ve zorlu bir süreç olduğu da düşünüldüğünde, yapılacak faaliyetlerin planlı ve sabırlı bir şekilde olması gerekliliği görülmektedir.

Sonuç olarak erişilebilir turizm faaliyetleri yalnızca engeli olan bireylere özgü bir turizm çeşidi olmamakla birlikte tek başına da düşünülmemesi gereken bir turizm çeşididir. Diğer birçok turizm türü ile birlikte anılabilir. Tüm insanların hangi turizm çeşidi olursa olsun erişilebilirliğe olan ihtiyaçları göz ardı edilmemelidir ki bu kişilerin tatil kararı vermesinde ve bunu deneyimlemesinde çok önemli bir etkidir.

KAYNAKÇA

- AKIN, A. (2019). “Otel İşletmelerinin Engelli Turistlere Yönelik Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2), s.2082-2103.
- AKINCI, Z., SÖNMEZ, N. (2015). “Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26 (1), s.97-113.
- ALANYA TİCARET VE SANAYİ ODASI (2011). “Engelsiz Kent Alanya Protokolü İmzalandı” <https://www.altso.org.tr/genel/engelsiz-kent-alanya-protokolu-imzalandi/> (Erişim Tarihi: 25.07.2021)
- AMBROSE, I. (2011). “Let’s Make Europe a Tourism Destination for All!”, ENAT, https://www.accessibletourism.org/resources/enat_ambrose_freedom_of_movement_article_final.pdf (Erişim Tarihi: 26.07.2021).
- ATAR, A. (2020). “Engelsiz Rekreasyon ve Turizm”, *Sorumlu Turizm:Ankara: Nobel Yayın*.
- ATAR, A., ÇETINKAYA F.Ö., ÖZDEMİR AKGÜL, S. (2019). “Özel Tur Kaptanlarının Bakış Açısıyla Turistik Destinasyonların Kent Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(4), s.2873-2893.
- AYYILDIZ, T., ATAY, H., YAZICI, A. (2014). “Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği”, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi* 2, s.84-100.

- BULGAN, G., GÖKTAŞ, P. (2016). “X, Y ve Z Kuşağı Engellilerinin Turizme Erişebilirliğinin Karşılaştırılması”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 5(1), s.24-48.
- BULGAN, G., KAYGISIZ, Ü. (2015). “Sosyal Avrupa Modeli Çerçevesinde Avrupa Birliği’ndeki Engelli Turizmine İlişkin Yasal Düzenlemelerin Türkiye’deki Yasal Düzenlemelerle Karşılaştırılması”, *International Journal of Human Sciences* 12(2), s.360-384.
- BURNETT, J., BENDER BAKER, H. (2001). “Assessing the Travel-Related Behaviors of the Mobility-Disabled Consumer”, *Journal of Travel Research*, Vol.40, s.4-11.
- CAVLAK, N., CAVLAK, H. (2019). “Avrupa Erişilebilir Turizm Politikası ve Türkiye”, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), s.29-41.
- ÇAĞLAR, S. (2012). “Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişebilirlikleri”, *AÜHFD*, 61(2), s.541-598.
- ÇETİNER, N., ATAR, A. (2021). “Sağlık Turizminde Lider-Üye Etkileşimi”, *Sağlık Perspektifinden Örgütsel Psikoloji*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- DARCY, S. (2001). “People With Physical Disabilities and Leisure”, *Celebrating Inclusion and Diversity in Leisure* (ed. Ian Patterson, Tracy Taylor). Williamstown, Vic.: HM Leisure Planning Pty Ltd.
- DARCY, S. (2010). “Inherent Complexity: Disability, Accessible Tourism and Accommodation Information Preferences”, *Tourism Management*, 31, s.816-826.
- DARCY, S., AMBROSE, I., SCHWEINSBERG, S., DIMITRIOS, B. (2011). “Conclusion: Universal Approaches to Accessible Tourism”, *Accessible Tourism: Concepts and Issues* (ed. Dimitrios Buhalis, Simon Darcy). Channel View Publications.
- DARCY, S., PEGG, S. (2011). “Towards Strategic Intent: Perceptions of Disability Service Provision Amongst Hotel Accommodation Managers”, *International Journal of Hospitality Management* 30, s.468-476.
- DARCY, S., TAYLOR, T. (2009). “Disability Citizenship: An Australian Human Rights Analysis of the Cultural Industries”, *Leisure Studies*, 28(4), s.419-441.
- ELMACI, D. (2019). “Avrupa’daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Borås ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), s.33-60.
- ENAT (2007). “Services and Facilities for Accessible Tourism in Europe”, https://www.accessibletourism.org/resources/enat_study-2_services_and_facilities_en.pdf (Erişim Tarihi: 29.07.2021).
- ENGELLİ VE YAŞLI HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (Haziran-2021). “Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni” (https://www.aile.gov.tr/media/85040/eyhgm_istatistik_bulteni_haziran_2021.pdf)
- EUROPEAN COMMISSION (2010). “European Disability Strategy 2010-2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe”. Brussels.
- EUROPEAN COMMISSION (2015). “Access City Award 2015”.

- EUROPEAN COMMISSION (2016). “Access City Award 2016”.
- EUROPEAN COMMISSION (2017). “Access City Award 2017”.
- EUROPEAN COMMISSION (2018). “Access City Award 2018”.
- EUROPEAN COMMISSION (2021). “Access City Award 2021”.
- HUNT, R. (2012). “Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD) Uygulama Kılavuzu”.
- ISRAELI, A.A. (2002). “A Preliminary Investigation of the Importance of Site Accessibility Factors for Disabled Tourists”, Journal of Travel Research, Vol. 41, s.101-104.
- KOÇ, O. (2020). “Erişilebilirlik Kılavuzu”. Ankara: Uzman Matbaacılık.
- MAMATOĞLU, N. (Aralık-2015). “Türkiye’de Engelliler İçin Erişilebilirlik Uygulamaları Algısı”, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s.6-13.
- MERİÇ, S., IŞIK, H. (2019). “Van İlindeki Otellerin Engelli Bireylere Uygunluğunu Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (Özel Sayı/Special Issue), s.520-529.
- MICHOPOULOU, E., BUHALİS. D. (2011). “Stakeholder Analysis of Accessible Tourism”, Accessible Tourism: Concepts and Issues (ed. Dimitrios Buhalis, Simon Darcy). Channel View Publications.
- PEGASUS (2019). “Engelli Dostu Şehirler: Erişilebilir Kent Nedir?”. https://blog.flypgs.com/engelli-dostu-sehirler/#erisilebilir_kent_protokolu (E.T.:25.07.2021).
- RAJARATNAM, S. D., NAIR, V., SHARIF, S.P., MUNIKRISHNAN, U.T. (2015). “Destination Quality and Tourists’ Behavioural Intentions: Rural Tourist Destinations in Malaysia”, Worldwide Hospitality and Tourism Themes, 7(5), S.463, s. 463-472.
- TECİM, V. (2018). “Hayata Dokunan Teknolojiler: Sosyal Bilimlerde Endüstri 4.0 Uygulamaları”, IZCEAS: New Trends In Economics and Administrative Sciences, S.2005, ss.1999-2012.
- TEKİN, Z. (2019). “Otel İşletmelerindeki Web/Bulut Tabanlı Teknolojilere Dayalı Yönetim Sistemleri ve İşletme Başarısı İlişkisi”, Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(11), S. 136, s. 130-137.
- THESEIRA, J. (27 September 2016). “Tourism for Everyone with Accessibility Standards”, <https://www.iso.org/news/2016/09/Ref2123.html>
- TÜTÜNCÜ, Ö., AYDIN, İ. (2013). “Ulaşılabilir Turizm”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 24 (2), s.261-263.
- UĞURLU, K., AR, H. (2014). “Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Sorunlarının Tespit Edilmemesinin Sosyal Turizm Projelerine Engel Teşkil Etmesi: Kırklareli İli Örneği”, 15. Ulusal Turizm Kongresi (Engelsiz Turizm). Ankara, s. 638-650.
- UNWTO (2017). “Manual on Accessible Tourism for All: Principles, Tools and Best Practices/Module I: Accessible Tourism-Definition and Context”, Madrid: UNWTO publications.

- YAU, M.K.S., MCKERCHER, B., L. PACKER, T. (2004). “Travelling with a Disability More than an Access Issue”, *Annals of Tourism Research*, 31(4), s. 946-960.
- YAYLI, A., ÖZTÜRK, Y. (2006). “Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Bedensel Engelliler Pazarına Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 17(1), s.87-97.
- YILDIZ, Z., BOZYER, S. (2017). “Erişilebilir Turizm ve Türkiye’de Erişilebilir Turizmin Geleceğine Yönelik Bir Projeksiyon”, *The First International Congress On Future Of Tourism: Innovation, Entrepreneurship and Sustainability*, s.573-581.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1:<https://www.who.int/news-room/events/detail/2021/06/18/default-calendar/side-event-during-the-14th-session-of-the-conference-of-state-parties-to-the-convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities> (Erişim Tarihi: 10.07.2021)
- URL-2: <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/engellilerin-haklarina-iliskin-sozlesme-sozlesme-surumleri-ve-ek-protokol/normal-surum/> (Erişim Tarihi: 21.07.2021)
- URL-3:<https://ailevecalisma.gov.tr/media/6147/eri%C5%9Filebilirlikyoenetmelik.pdf> (Erişim Tarihi: 15.07.2021)
- URL-4:<http://www.turkiyeengellimeclisi.org/wp-content/uploads/2019/09/Engelliler-%C4%B0%C3%A7in-Eri%C5%9Filebilir-Kent-Protokol-Metni.pdf> (Erişim Tarihi: 25.07.2021)
- URL-5: <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/sayfalar/hizli-erisim-erisilebilirlik/> (Erişim Tarihi: 15.07.2021)
- URL-6: <https://atoegitim.atonet.org.tr/erisilebilir-is-yeri-tasarimi/> (Erişim Tarihi: 25.07.2021)
- URL-7: 3. Turizm Şurası Eylem Planı (Mart 2018) https://turizmsurasi.ktb.gov.tr/Eklen ti/57769,3turizmsurasiylemplanipdf.pdf?0&_tag1=20A4137D0428F6042AA8FB9CB5993ACE6C941A5F (Erişim Tarihi: 06.07.2021)
- URL-8: <https://erisilebilir.istanbul/sayfalar/calismalar/accessible-tourism-unimpeded-istanbul> (Erişim Tarihi: 24.06.2021)
- URL-9: <https://www.iha.com.tr/mersin-haberleri/engelli-dostu-oteller-projesi-imzalandi-1261512/> (Erişim Tarihi: 31.07.2021)
- URL-10: <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.accessible-cities> (Erişim Tarihi: 08.07.2021)
- URL-11: <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.news.1070> (Erişim Tarihi: 09.07.2021)
- URL-12: <https://bluebadgestyle.com/2013/03/avila-spain-the-european-unions-first-ever-access-city-ideal-for-an-easter-break/> (Erişim Tarihi: 09.07.2021)
- URL-13: <https://www.disabled-world.com/news/uk/salzburg.php> (Erişim Tarihi: 09.07.2021)
- URL-14: <https://www.austria.info/en/service-and-facts/accessible-travel> (Erişim Tarihi: 09.07.2021)
- URL-15: <https://www.visitberlin.de/de/barrierefrei-berlin> (Erişim Tarihi: 09.07.2021)

- URL-16: <https://www.disabled-world.com/news/uk/gothenburg.php> (Erişim Tarihi: 10.07.2021)
- URL-17: <http://travability.travel/reference/gothenburg-accessibility.pdf> (Erişim Tarihi: 10.07.2021)
- URL-18: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_2321 (Erişim Tarihi: 10.07.2021)
- URL-19: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_6630 (Erişim Tarihi: 11.07.2021)
- URL-20: <https://www.theguardian.com/cities/2019/may/28/people-arent-disabled-their-city-is-inside-europes-most-accessible-city> (Erişim Tarihi: 11.07.2021)
- URL-21: <https://youth-time.eu/what-can-cities-learn-from-warsaw-to-be-more-accessible/> (Erişim Tarihi: 11.07.2021)

HERKES İÇİN TURİZM VE EVRENSEL TASARIM

Yasin Bilim - Sinan Uslu

GİRİŞ

Turizm dünyadaki diğer tüm sektörlerle karşılaştırıldığında, en önemli farklılığı sadece ekonomik boyutu ile değil, insana dair var olan diğer tüm konularla (sosyal, kültürel, politik, çevre) çok daha fazla ilişkili olmasıdır. Bu sebeple turizm “yumuşak (soft)” bir sektör olarak bilinir. İnsana dair bu yaklaşımlar, turizmle ilgili her faydadan ve paydadan herkesin yararlanmasını da öngörür. Herkes için turizm kavramı da, buradan yola çıkarak, turizmin dünyadaki tüm toplumlara yayılması ve engelsiz olarak turizmin tüm nimetlerinden herkesin faydalanması mantığını ifade eder. Ancak doğanın bir gerçeği olarak, toplumlar içinde farklı engellere sahip olanlar için, engellerin kalkarak şartların erişilebilir olması ile ancak katılım sağlanabilmektedir. Bahsi geçen “engel” kavramı ise, doğrudan akla gelen fiziksel engel – özürlülük durumundan daha da fazlasını (yaşlı, çocuklu, cinsiyet ayrımına maruz kalanlar vd.) kapsamaktadır. Kapsam içinde yer alan kişilerle ilgili engellerin kaldırılması ya da kalkması ise erişilebilirlik kavramı ile açıklanmaya çalışılmış, “erişilebilir turizm” şeklinde bir turizm kavramını da ortaya çıkarmıştır. Yapılan incelemelerde erişilebilirlikle ilgili çalışmaların aynı zamanda dizayn – tasarım ile yakından ilgilendikleri görülmüştür. Çünkü engellerin ortadan kaldırılması ve erişilebilirliğin sağlanması için özel birtakım uygulamaların varlığı gerekmektedir. Evrensel tasarım kavramı da bu noktada kendine yer bulmaktadır. Turizm gibi çok fazla ürün çeşitliliğine ve dolayısıyla çok fazla tüketim odağına sahip bir alanda, tasarımla ilgili de çok fazla konu ortaya çıkacaktır.

Bu bölümde öncelikle turizmin herkes için varlığından yola çıkarak, toplumsal bir gerçeklik olan ve hayatın akışında yer alan engellilik kavramıyla ilişkilendirilen erişilebilir turizm ve erişilebilirliğin sağlanmasında başrolde yer

isteği artırmıştır. Buna yönelik olarak da sektörde erişilebilir turizm kapsamında, evrensel tasarım önceliğinde gelişmeler görülmüştür. Bu dönüşümün önemli bir anlamı da, engellilerin artık ciddi bir tüketici pazarını oluşturmasıdır. Aslında sosyal turizm ya da sorumlu turizm gibi toplum temelli turizm uygulamaları için, erişilebilirlik yaklaşımları yol gösterici olabilir. Konunun hem toplumsal hem de ekonomik boyuta sahip olması alandaki incelemeleri daha da değerli hale getirecektir.

Erişilebilir turizm ve evrensel tasarım bütünleşmesine ilişkin çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak gerek akademik, gerekse uygulama alanında geliştirilmesi gereken eksik yönler hala mevcuttur. Buna yönelik olarak bazı öneriler akla gelmektedir. Yapılan çalışmalar genel olarak teorik özellikte olmakla birlikte, engelliler ile ilgili analize dayalı ve daha derinlemesine veri üretilmesi gerekmektedir. Literatürde bu bağlamda geniş bilgiler bulunurken, engellilere ilişkin tüketim boyutları, talepleri, ihtiyaçlarıyla ilişkili daha özel bilgilerin sunulması, ilerisi için tanımlayıcı olacaktır. Bununla birlikte, erişilebilir turizm konusuyla ilgili yapılan değerlendirmelerin, evrensel tasarıma yönelik eksiklikleri görülmektedir. Turizm ve evrensel tasarım uygulamalarının birlikte ele alınması, turizmin erişilebilirliği açısından önemlidir. Evrensel tasarım ilkeleri bu anlamda turizm sektörü için öncelikli alanlardan birisi olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKDU, U., AKDU, S. (2018). Engelli turizmi: yasal düzenlemeler ve uygulamalar. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 23; 99-123.
- AKINCI, Z., SÖNMEZ, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, Bahar: 97 – 113.
- BITS, /1996). Montreal Declaration: Towards a Human and Social Vision of Tourism.
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (UN) (2015). Time for Global Action for people and planet, www.un.org/sustainabledevelopment/ (Erişim Tarihi: 14.08.2021).
- BUJ, C. (2010). Paving the Way to Accessible Tourism. International Centre For Responsible Tourism Leeds Metropolitan University.
- CAPE TOWN DEKLARASYONU (2002). The Cape Town Declaration for Responsible Tourism. <http://www.icrtourism.org/Capetown.shtml> (Erişim Tarihi: 03.06.2021).
- CAVINGTON, G.A., HANNAH, B. (1997). Access by design, New York, Van Nostrand Reinhold.

- CHIKUTA, O., PLESSIS, E., SAAYMAN, M. (2018). Accessibility expectations of tourists with disabilities in national parks, *Tourism Planning & Development*, Vol: 16 (1); 75-92.
- ÇEPEHAN, İ., GÜLLER, E. (2020). Evrensel Tasarım Kapsamında Herkes İçin Erişilebilir Tasarım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, “Erişilebilirlik” Özel Sayısı Cilt 2, 383-410.
- DARCY, S. VE BUHALIS, D. (2011). Introduction: from disabled tourists to accessible tourism. In D. Buhalis ve S. Darcy, *Accessible Tourism: Concepts and Issues* (pp. 1-20). Bristol: Channel View Publications.
- DARCY, S., CAMERON, B., PEGG, S. (2010). Accessible tourism and sustainability: a discussion and case study, *Journal of Sustainable Tourism*, 18:4, 515-537.
- DARCY, S., DICKSON, T. J. (2009). A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16, 32-44.
- DEVILE, E., KASTENHOLZ, E. (2018). Accessible tourism experiences: the voice of people with visual disabilities, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 10:3, 265-285.
- DOSTOĞLU, N., ŞAHİN, E., TANELİ, Y. (2009). Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler. *Mimarlık* 347.
- ENAT (European Network for Accessible Tourism) (2007). Rights of Tourists with Disabilities in The European Union Framework- Avrupa Birliği (AB) Çerçevesinde Engelli Turistlerin Hakları.
- GILLOVIC, B. MCINTOSH, A., DARCY, S., WOOTTEN, C. C. (2018). Enabling the language of accessible tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 26:4, 615-630.
- GOLDSMITH, S. (1997). *Designing for the disabled: The new paradigm*. Architectural Press, Oxford.
- HACIHASANOĞLU, I. (2003). Evrensel tasarım, *Tasarım Kuram Dergisi*, 3, İstanbul.
- KAVAK, M. (2010). Evrensel tasarım yaklaşımı bağlamında kamusal mekânlar: Harbiye Kongre Vadisi örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KOLODZIEJCZAK, A. (2019). Information as a factor of the development of accessible tourism for people with disabilities. *Quaestiones Geographicae*, 38(2): 67-73.
- LAGROW, S., WIENER, W., LADUKE, R. (1990). Independent travel for developmentally disabled persons: A comprehensive model of instruction. *Research in Developmental Disabilities*, 11(3), 289-301.
- MACE, R., L. (1991). *Accessible Environments: Toward Universal Design*. Design Intervention: Toward a More Humane Architecture, Von Nostrand Reinhold, New York.
- MCKERCHER, B., PACKER, T., YAU, M. K., LAM, P. (2003). Travel agents as facilitators or inhibitors of travel: Perceptions of people with disabilities, *Tourism Management*, 24 (4): 465-474.

- MICHOPOULOU E., DARCY. S., AMBROSE I., BUHALIS D. (2015). Accessible tourism futures: The world we dream to live in and opportunities we hope to have. *Journal of Tourism Futures* 1(13): 179–188.
- CAVLAK, N., CAVLAK, H. (2019). Avrupa Erişilebilir Turizm Politikası ve Türkiye. *BALKAN SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ* 2019 8(15) 29–41.
- OLCAY, A., GİRİTLİOĞLU, İ., PARLAK, Ö. (2014). ENAT (European Network For Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) ile Türkiye'nin Erişilebilir Turizme Yönelik Otel İşletmelerini Kapsayan Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 127-144.
- OLGUNTÜRK, N. (2007). Evrensel tasarım: Tüm yaşlar, farklı yetenekler ve çeşitli insanlık durumları için tasarım, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni (46), 10.
- OSTROFF, E. (2011). “Universal Design:An Evolving Paradigm”, *Universal Design Handbook*. (ed. Wolfgang F. E. Preiser Korydon H. Smith).
- ÖKTEN, G. (2018). Evrensel Tasarım İlkeleri Doğrultusunda Engelsiz Üniversite Kampüslerinin Tasarlanması ve Biçimlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Sanatta Yerlilik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- ÖZOĞUL, G. VE BARAN, G. G. (2016). Accessible tourism: the golden key in the future for the specialized travel agencies. *Journal of Tourism Futures*, Vol.: 2 No.: 1, pp. 79-87.
- PREİSER, W.F.E., (2008). *Universal Design: From Policy to Assessment Research and Practice*, Archinet-IJAR, 2 (2): 78-93.
- RAY, N. M., VE RYDER, M. E. (2003). “Eibilities” tourism: An exploratory discussion of the travel needs and motivators of the mobility-disabled. *Tourism Management*, 24(1), 57–72.
- STEINFELD, E. (1994). *The Concept of Universal Design*. Center for Inclusive Design&Environmental Access, New York.
- STUMBO, N. J. VE PEGG, S. (2005). Travelers and tourists with disabilities: a matter of priorities and loyalties. *Tourism Review International*, Vol. 8, pp. 195–209.
- TANDOĞAN, O. (2017). Evrensel Tasarım Kavramı: Kentsel Peyzaj İle İlgili Örnekler. *Artium*, 5 (2) , 51-66.
- TİMUR, B. VE OĞUZ, Y. E. (2019). Eskişehir erişilebilir turizme uygun mu? *Journal of Recreation and Tourism Research*, 6 (4), 360-371.
- TOKER, B. VE KAÇMAZ, Y. Y. (2015). Engelli bireylerin turizm deneyimlerine yönelik bir araştırma: Alanya örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, Sayfa: 235-257.
- TÜTÜNCÜ, Ö. (2017). Investigating the accessibility factors affecting hotel satisfaction of people with physical disabilities. *International Journal of Hospitality Management*, 65: 29-36.
- USLU, A.D. VE GÜNEŞ, M. (2017). Engelsiz kentler-herkes için erişilebilir kentler, *Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırma Dergisi*, E-ISSN: 2602-4322, 1 (2): 30-36, www.nobel.gen.tr.

- VILA, T. D., DARCY, S., GONZALEZ, E. A. (2015). Competing for the disability tourism market - A comparative exploration of the factors of accessible tourism competitiveness in Spain and Australia. *Tourism Management*, 47, 261–272.
- WHO (World Health Organization) (2011). World report on disability, Erişim tarihi: 15.09.2021, http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf
- WHO (World Health Organization) (2020). Disability and Health. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> (erişim: 14.08.2021).
- WTO (World Tourism Organization) (2009). Declaration on the facilitation of tourist travel. <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/unwtogad.2009.1.p684414642261015> (erişim: 03.06.2021).
- WTO (World Tourism Organization) (2016). Manual on Accessible Tourism for All: Principles, Tools and Best Practices – Module V: Best Practices in Accessible Tourism, Madrid: UNWTO.
- YILDIZ, S. (2014). “Türkiye’de Turizm Tesislerinde Evrensel Tasarım İlkeleri Üzerine Bilgi Geliştirilmesi, İstanbul Örneğinde İrdeleme”. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- ZAJADACZ, A. (2015). Evolution of models of disability as a basis for further policy changes in accessible tourism. *Journal of Tourism Futures*. Vol.: 1 No.: 3 2015, pp. 189-202.
- ZSARNOCZKY, M. (2017). Accessible Tourism in the European Union. 6. Central European Conference in Regional Science. Slovakia.

ENGELLİ TURİZMİNDEN ERİŞİLEBİLİR TURİZME YÖNELİŞ

Betül Garda

GİRİŞ

Engelli bireylerin turizm ve sosyal etkinliklere bağımsız bir şekilde katılımı için her alanda erişilebilirlik bir zorunluluk halindedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının (2021) resmi Internet sitesindeki verilere göre Türkiye’de her yıl doğan 1,3 milyon bebeğin %10’u çeşitli sınıflarda engelli olarak doğmaktadır. Bu bebeklerle birlikte ebeveyn ve kardeşlerde engellilik durumundan etkilenen bireyler konumundadır. Kayıtlara göre erişilebilirlik ihtiyacı olan veya çeşitli sınıflarda engelli hale gelmiş bireylerin oranı dünya nüfusunun %15’i ve Türkiye nüfusunun %12,6’dır. Bu oran günümüzde Türkiye’de 10 milyon 500 bin engelli bireyin, dünya genelinde ise yaklaşık 1 milyar engellinin bulunduğunu göstermektedir.

Engellerin sınıflandırılması; görme engelliler, işitme engelliler, ortopedik engelliler, Dawn Sendromlular, zihinsel engelliler, farklı zihinsel gelişim gösterenler, kaza, felç ve benzeri sebeplerle oluşan engellilik, şizofreni, ağır kas hastaları, diyabet ve kalp hastaları gibi sürekli engelli kabul edilenler ve yaşlılık şeklindedir (Yıldız vd., 2017: 64). WTO ve Dünya Bankası verilerine göre (Dünya Engellilik Raporu, 2011), yaşlanma ile engellilik arasında doğrusal bir ilişki vardır. “Engelli” olarak kabul edilmeyen yaşlı insanlar (65 yaş üstü), günlük aktivitelerini yerine getirmede çok sık benzer zorluklar yaşarlar. Bu nedenle, genellikle belirli erişim gereksinimleri olanlar arasında yer alırlar ve böylece engellilerin sayısını büyük ölçüde artırır. 2019 yılında Türkiye’deki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %8,8 ve dünyada %8,5 olarak tespit edilmiştir.

Yaşlanan nüfus nedeniyle, seyahat etme kapasitesine sahip belirli erişim gereksinimleri olan kişilerin sayısı artmaktadır. Dolayısıyla bu durum erişilebilir bir çevre, ulaşım ve hizmetlere olan talebi de artırmaktadır. Ge-

Ayrıca, bütün turistlerin erişim gereksinimleri olabileceğini unutmamak önemlidir; homojen bir grup oluşturmazlar ve ayrı bir pazar segmenti oluşturmazlar, ancak farklı segmentlere aittirler. Seyahat motivasyonları ile ilgili olarak, herhangi bir turist gibi, belirli erişim gereksinimleri olan engelliler arasında kültürel nedenlerle seyahat edenler, spor yapmak isteyenler, dinlendirici ve sakin tatil arayanlar ve eğlenceli ve heyecan verici deneyimler arayanlar da bulunmaktadır. Örneğin engelli bireylerde tabiatın eşsiz seslerini ve renklerini keşfetmek, öğrenmek, araştırmak ve bu hazzı yaşamak için gerçekleştirilen faaliyetlere katılan bir doğa turisti olmak isteyebilirler (Eken İnan, 2020: 74). Kişisel kalıcı veya geçici zorluklara bağlı olarak birbirinden farklı olabilen turizm tekliflerini bulma ihtiyacını paylaşırlar. Ve hepsinden önemlisi, onların ihtiyaçlarını anlayan ve onlarla nasıl düzgün bir şekilde ilişki kuracağını bilen eğitimli personele duyulan ihtiyaçtır. Erişilebilir turizm bir bütün olarak tüm yönleriyle planlanması gereken profesyonel bir hizmet gerektirmektedir.

Sonuç olarak erişilebilirlik; tüm bireylerin konutlarını, yaya yollarını, eğitim binalarını, iş yerlerini açık ve yeşil alanları, spor alanlarını, toplu taşıma araçlarını, sosyal ve kültürel alanları, bilgi ve iletişim teknolojilerini, turizm tesislerini kısacası her alanı ve hizmeti başka birinin yardımı olmadan, ötekileştirilmeden, bağımsız ve güvenli bir şekilde kullanabilmesidir (Darcy vd, 2019). Erişilebilirlik uygulamaları engelliler için zorunluluk, yaşlılar ve bebekli aileleri de eklediğimizde toplumdaki herkes için konforlu bir yaşam demektir. Bundan dolayı erişilebilir çevre kanuni bir zorunluluk, anayasal bir hak ve vicdanı bir sorumluluktur.

KAYNAKÇA

- BI, Y., CARD, J. A., COLE, S. T. (2007). "Accessibility and Attitudinal Barriers Encountered by Chinese Travelers with Physical Disabilities", *International Journal of Tourism*, C. 9, S. 3, s. 205-216.
- BURNETT, J. J., HEATHER, B. B. (2001). "Assessing the Travel-Related Behaviors of the Mobility-Disabled Consumer", *Journal of Travel Research*, C. 40, S. 4, s. 4-11.
- CARDS, A. J., COLE, S. T. HUMPHREY, A. H. (2006). "A Comparison of the Accessibility and Attitudinal Barriers Model: Travel Providers and Travelers with Physical Disabilities", *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, C. 11, S. 2, s. 161-175.
- DARCY, S., DICKSON, T. (2009). "A Whole-of-Life Approach to Tourism: The Case for Accessible Tourism Experiences", *Journal of Hospitality and Tourism Management*, C. 16, S.1, s. 32-44.

- DARCY, S., TAYLOR, T. (2009). "Disability Citizenship: an Australian Human Rights Analysis of the Cultural Industries", *Leisure Studies*, C. 28, S. 4, s. 419-441.
- DARCY, S., MCKERCHER, B., SCHWEINSBERG, S. (2019). "From Tourism and Disability to Accessible Tourism: a Perspective Article", *Tourism Review*, C. 75, S. 1, s. 140-144.
- DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ (2011). Dünya Engellilik Raporu. Cenevre, İsviçre: Publications Office of the World Health Organization.
- GfK (10 January 2014). Economic Impact and Travel Patterns of Accessible Tourism in Europe. Belgium: European Commission
- EUROPEAN UNION (2021). Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- EKEN İNAN, S. (2020). "Doğa Turizmi", *Turizm Türlerine Profesyonel Yaklaşım*. (ed. F. Atıl Bilge ve Ayşe Cabi). Ankara: Sage Yayınları.
- MÜLAYİM, A. (2017). "İç Mekan Düzenlenmesinde Engellilere Yönelik Çözüm Önerileri", *Kırklareli University Journal of Engineering and Science*, S.3, s. 68-94.
- RUBIO-ESCUDELOS, L. (2021) "Accessible Tourism: origins, state of the art and future lines of research", *European Journal of Tourism Research*, Vol. 28, No 2803.
- RUMMEL, A. M. (2008). *Travel by People with Physical Disabilities: A Diffusion Study Focused on Opinion Leadership*. Michigan: Michigan State University, Department of Community, Agriculture, Recreation And Resource of Studies.
- TANÇ, A., GÜMRAH, A. (2015). "Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Çevresel Performans: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama", *Journal of Business Research-Türk*, C. 7, S. 2, s. 258-273.
- T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI (18 Mart 2021). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni. Sayı: 37227. Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- T.C. KALKINMA BAKANLIĞI (2018). 11. Kalkınma Planı (2019-2023), Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Yayın No: KB 3018- ÖİK 799. Ankara.
- TÜTÜNCÜ, Ö., AYDIN, İ. (2013). "Ulaşılabilir Turizm", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 2, s. 261-263.
- YILDIZ, Z., YILDIZ, S., KARAÇAYIR, E. (2017). "Dünyada ve Türkiye'de Engelli Turizmi Pazarının Değerlendirilmesi", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, C. 5, S. 2, s. 61-80.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: <https://www.insidethegames.biz/articles/1010776/the-history-of-the-paralympic-movement> (Erişim Tarihi: 14.04.2021).
- URL-2: Expert Group set by European Commission (October 2003). 2010: A Europe Accessible for All. <http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.reports.442> (Erişim Tarihi: 18. 04.2021)

- URL -3: Lisbon European Council (23 - 24 MARCH 2000). Presidency Conclusions
https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (Erişim Tarihi: 18. 04.2021)
- URL-4: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_11_4. (Erişim Tarihi: 18. 04.2021)
- URL-5: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_10_1505 (Erişim Tarihi: 18. 04.2021)
- URL-6: [https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:5201_9XG0607\(03\)](https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:5201_9XG0607(03)) (Erişim Tarihi: 20. 04.2021)
- URL-7: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137&langId=en> (Erişim Tarihi: 20. 04.2021)
- URL-8: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=en> (Erişim Tarihi: 20. 04.2021)
- URL-9: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2020-37227>(Erişim Tarihi: 21. 04.2021)
- URL-10:
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hlth_dp010&lang=en(Erişim Tarihi: 25. 04.2021)
- URL-11: <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.reports.1620> (Erişim Tarihi: 25. 04.2021)
- URL-12: <https://www.t-guide.eu/?i=t-guide.en.publications.1596> (Erişim Tarihi: 25. 04.2021)
- URL-13: <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf> (Erişim Tarihi: 25. 04.2021)
- URL14: <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.reports.366> (Erişim Tarihi: 25. 04.2021)
- URL-15: <https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism> (Erişim Tarihi: 01. 05.2021)
- URL- 16: <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.reports.253> (Erişim Tarihi: 01. 05.2021)
- URL-17: https://www.accessibletourism.org/resources/accesibilityen_2013_unwto.pdf (Erişim Tarihi: 06. 06.2021)
- URL-18: <https://learning.abilityadvisor.eu/course/1-introduction-to-accessible-tourism-lesson/6-from-rights-to-business-tourism-for-all-as-an-opportunity-to-grow/> (Erişim Tarihi: 06. 06.2021)
- URL-19: <https://onlarnediyo.com/engelliler-icin-saglanan-maddi-ve-sosyal-yardimlar-nelerdir/> (E.T.: 07.08.2021)
- URL-20: <https://onanbilgi.com/blog/engelli-bireylerle-iletisim-kurma-yollari> (Erişim Tarihi: 07.08.2021)

ERİŞİLEBİLİR TURİZM ENGELLERİ

Şeyda Sarı Yıldırım

GİRİŞ

Turizm endüstrisi, engelli ve engelsiz misafirlerin seyahat davranışlarına, beklentilerine, ihtiyaçlarına, engellerine ve kısıtlamalarına odaklanarak turistik ürünleri herkes için tanıtabilen ve tasarlayabilen bir endüstridir (Figueiredo vd., 2012). Engelliler için ise bu endüstriden faydalanmak, seyahat etmek veya bir turizm faaliyetine katılmak fiziksel bir erişimden daha fazlasıdır (Yau vd., 2004). Ancak turizm faaliyetlerinde engellilerin önünde birçok engel bulunmaktadır.

Özellikle, fiziksel engelli veya hareket bozukluğu olan kişiler günlük yaşamlarında da psikolojik, sosyal ve fiziksel engeller yaşamaktadırlar, ancak günlük deneyimleri sadece günlük çıkan engeller için engelli bireyleri hazırlamakta ve onları boş zaman ve turizm faaliyetleri süresince karşılaştıkları engellerle başa çıkmaya maalesef hazırlanamamaktadır (Shi vd., 2012)

Engelli bireyler, günlük ihtiyaçlarını herhangi bir engel ile karşılaşmadan karşılayabilen bireyler ile benzer turizm talep ve isteklerine sahip olsa da (Yau vd., 2004), çoğunlukla engeller ve kısıtlamalar nedeniyle turizm faaliyetlerinden geniş ölçüde dışlanmaktadır (Burns vd., 2009; Shaw ve Coles, 2004; Yau vd., 2004).

Turizm, ekonomik büyüme ve istihdam yaratmak için önemli bir ekonomik faktör olmasının yanı sıra, giderek artan bir şekilde birincil sosyal ihtiyaç haline gelmiştir. Son araştırmalar, turizmin turizmden yararlanan insanlar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Daniels, Drogin Rodgers ve Wiggins, 2005; Eichorn, Miller ve Tribe, 2013; Minnaert, Maitland ve Miller, 2009; Öztürk, Yaylı ve Yeşiltaş, 2008). Ayrıca, sektörün sorumlu ve sürdürülebilir kalkınmasının küresel çerçevesi olan UNWTO (2020) Turizm için Küresel Etik Kuralları, 7. Maddesinde herkesin engelsiz bir şekilde turizm-

çoğunlukla göz ardı edilen konularda aktif dahil olmaları ilk elden deneyim yoluyla daha etkili ve uygulanabilir sonuçlar ortaya çıkacağı da vurguladıkları konulardan bir tanesi olmuştur. Erişilebilirlik, sosyal ve ekonomik hayata katılımın bir koşuludur, bu nedenle engellerin aşılması, Avrupa engellilik stratejisinin ana noktası olmuştur (Avrupa Komisyonu,2012). Bir diğer öneri olarak, personel eğitimi ve tutum değiştirme geliştirilmeli ve istatistiki verileri daha etkin bir şekilde sunulmalıdır.

Sonuç olarak, erişilebilirlik, herhangi bir sorumlu ve sürdürülebilir kalkınma politikasının merkezi bir unsurudur. Hem bir insan hakları zorunluluğu hem de istisnai bir iş fırsatıdır. Bu bağlamda erişilebilir turizm sadece engellilere değil, tüm topluma fayda sağlamaktadır. Erişilebilir turizmin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesini sağlamak, turistik destinasyonların geçici hizmetlerin ötesine geçerek evrensel tasarım ilkesini benimsemesini, fiziksel veya bilişsel ihtiyaçları ne olursa olsun tüm kişilerin adil ve sürdürülebilir bir şekilde mevcut olanakları kullanabilmesini ve bunlardan yararlanabilmesini sağlamayı gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

- BIDDULPH, R., SCHEYVENS, R. (2018), “Inclusive tourism development”, *Tourism Geographies*, Vol. 20 No. 4, pp. 589-609.
- BIZJIAK, B., KNEZEVIC, M., CVETREZNIK, S. (2011). Attitude change towards guests with disabilities. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 842–857.
- BOWTELL, J. (2015). Assessing the value and market attractiveness of the accessible tourism industry in Europe: A focus on major travel and leisure companies. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 203–222
- BURNS, N., PATERSON, K., WATSON, N. (2009). An inclusive outdoors? Disabled people's experiences of countryside leisure services. *Leisure Studies*, 28(4), 403–417
- C.A.R.E. (2005). Turismo Accessibile e Cliente con Bisogni Speciali. Strumenti di comunicazione per il mercato. Interreg IIIB area Cades.
- CARD, J., COLE, S., HUMPHREY, A. (2006). A comparison of the accessibility and attitudinal barriers model: Travel providers and travelers with physical disabilities. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 11(2), 161–175.
- CAVINATO, J. L., CUCKOVICH, M. L. (1992). Transportation and Tourism for the Disabled: An Assessment. *Transportation Journal*, 31(3), 46–53.
- DANIELS, M. J., DROGIN RODGERS, E. B., WIGGINS, B. P. (2005). “Travel Tales”: An interpretive analysis of constraints and negotiations to pleasure travel as experienced by persons with physical disabilities. *Tourism Management*, 26, 919–930.

- DARCY, S. (1998). *Anxiety to access: Tourism patterns and experiences of New South Wales people with a physical disability*. Sydney: Tourism New South Wales.
- DARCY, S. (2003), "Disabling journeys: the tourism patterns of people with impairments in Australia", paper presented at the Riding the Wave of Tourism and Hospitality Research, CAUTHE – Southern Cross University, Lismore, 5-8 February.
- DARCY, S. (2010). Inherent complexity: Disability, accessible tourism and accommodation information preferences. *Tourism Management*, 31(6), 816–826.
- DARCY, S., PEGG, S. (2011). Towards strategic intent: perceptions of disability service provision amongst hotel accommodation managers. *International Journal of Hospitality Management* 30 (2) .468-476
- DARCY, S., BUHALIS, D. (2011), "Chapter 2 – conceptualizing disability", *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications, Bristol, pp. 21-44.
- DARCY, S., FRAWLEY, S., ADAIR, D. (Eds) (2017), *Managing the Paralympics*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire.
- EICHHORN, V., MILLER, G., MICHOPLOU, E., BUHALIS, D. (2008). Enabling access to tourism through information schemes? *Annals of Tourism Research*, 35(1), 189–210.
- EICHORN, V., MILLER, G., TRIBE, J. (2013). Tourism: A site of resistance strategies of individuals with a disability. *Annals of Tourism Research*, 43, 578–600.
- ENAT (2007). *Services and facilities for accessible tourism in Europe. Working together to make tourism in Europe accessible for all*. European Network for Accessible Tourism. Retrieved from <http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.reports>.
- ENEA-ITER (1999). *Progetto STARE-Studio sulla domanda di turismo accessibile, Report conclusivo*.
- European Commission (2012). *Shaping Europe's Digital Future*. (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/web-accessibility>) (Erişim Tarihi: 09.10.2021)
- FIGUEIREDO, E., EUSEBIO, C., KASTENHOLOZ, E. (2012). How diverse are tourists with disabilities? A pilot study on accessible leisure tourism experiences in Portugal. *International Journal of Tourism Research*, 14, 531–550. [all.html](#)
- FODNESS, D., MURRAY, B. (1997). Tourist Information Search. *Annals of Tourism Research*, 24, 503–523.
- FONDAZIONE, C. (2012). *I bisogni ignorati delle persone con disabilità. Quarto rapporto di ricerca*. Roma: L'offerta di cura e di assistenza in Italia e in Europa.
- GANNON, B. (2005). A dynamic analysis of disability and labour force participation in Ireland 1995–2000. *Health Economics*, 14, 925–938.
- GILLOVIC, B., MCINTOSH, A. (2015). Stakeholder perspectives of the future of accessible tourism in New Zealand. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 223–239.
- HAULOT, A. (1981). Social tourism: Current dimensions and future developments. *International Journal of Tourism Management*, 2(3), 207–212.
- ISRAELI, A. A. (2002). A preliminary investigation of the importance of site accessibility factors for disabled tourists. *Journal of Travel Research*, 41(1), 101–104.

- ISTAT (2012). *Inclusione sociale delle persone con limitazione dell'autonomia personale*. Roma: Ministero del lavoro e delle politiche sociali.
- MARSTON, J., GOLLEDGE, R. (2003). The hidden demand for participation in activities and travel by persons who are visually impaired. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 97(8), 475–483.
- MCCABE, S., JOLDERSMA, T., LI, C. (2010). Understanding the benefits of social tourism: Linking participation to subjective well-being and quality of life. *International Journal of Tourism Research*, 12, 761–773.
- MCKERCHER, B., PACKER, T., YAU, M. K., LAM, P. (2003). Travel agents as facilitators or inhibitors of travel: Perception of people with disabilities. *Tourism Management*, 24, 465–474.
- MICHOPOULOU, E., DARCY, S., AMBROSE, I., BUHALIS, D. (2015). Accessible tourism futures: The world we dream to live in and the opportunities we hope to have. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 179–188.
- MICHOPOULOU, E., DARCY, S., AMBROSE, I., BUHALIS, D. (2015), “Accessible tourism futures: the world we dream to live in and the opportunities we hope to have”, *Journal of Tourism Futures*, Vol. 1 No. 3, pp. 179-188, doi: doi:10.1108/JTF-08-2015-0043.
- MINNAERT, L., MAITLAND, R., MILLER, G. (2007). Social tourism and its ethical foundations. *Tourism Culture and Communication*, 7, 7–17.
- MINNAERT, L., MAITLAND, R., MILLER, G. (2009). Tourism and social policy. The value of social tourism. *Annals of Tourism Research*, 36(2), 316–334.
- NANIOPOULOS, A., TSALIS, P., NALMANTIS, T. D. (2016). An effort to develop accessible tourism in Greece and Turkey: The MEDRA project approach. *Journal of Tourism Futures*, 2(1), 56–70.
- OZTURK, Y., YAYLI, A., YESILTAS, M. (2008). Is the Turkish tourism industry ready for a disabled customer's market? The views of hotel and travel agency managers. *Tourism Management*, 29, 382–389.
- PAGÁN, R. (2012). Time allocation in tourism for people with disabilities. *Annals of Tourism Research*, 39(3), 1514–1537.
- PORTALES, R. C. (2015). Removing “invisible” barriers: Opening paths towards the future of accessible tourism. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 269–284.
- PUHRETMAR, F. (2004). It's time to make a tourism Accessible: Conference: Computers Helping People with Special Needs, 9th International Conference, ICCHP 2004, Paris, France, July 7-9, 2004, Proceedings
- RAINS, M., BUTLAND, R. (2013). Lifting the barriers: planning for increased mobility and accessibility through the Adelaide CBD. In: *State of Australian Cities (SOAC) Conference*, Sydney, Retrieved from <http://www.soacconference.com.au/2013-conference/wp-content/uploads/2013/12/Butland-movement.pdf>.
- RAY, N., RYDER, M. (2003). “Abilities” Tourism. An exploratory discussion of the travel needs and motivations of the mobility disabled. *Tourism Management*, 24, 57–72.

- SHAW, G., COLES, T. (2004). Disability, holiday making and the tourism industry in the UK: A preliminary survey. *Tourism Management*, 25, 307–404. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 842–857.
- SHI, L., COLE, S., CHANCELLOR, H. C. (2012). Understanding leisure travel motivations of travelers with acquired mobility impairments. *Tourism Management*, 33, 228–231.
- SICKLES, R. C., TAUBMAN, P. (1986). An analysis of the health and retirement status of the elderly. *Econometrica*, 54, 1339–1356.
- SMALL, J., HARRIS, C. (2011). Obesity and tourism: Rights and responsibility. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 686–707.
- SMALL, J., DARCY, S., PACKER, T. (2012). The embodied tourist experiences of people with vision impairment: Management implications beyond the visual gaze. *Tourism Management*, 33, 941–950.
- SMITH, R. (1987). Leisure of disabled tourists: Barriers to participation. *Annals of Tourism Research*, 14, 376–389.
- STUMBO, N., PEGG, S. (2005). Travellers and tourists with disabilities: A matter of priorities and loyalties. *Tourism Review International*, 8(3), 195–209.
- WORLD BANK (2016). The World Bank. Retrieved from <http://www.worldbank.org/en/topic/disability/overview#1>.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (2016). Global Health Observatory (GHO) data. World Health Statistics 2016: Monitoring health for the SDGs. Retrieved from http://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2016/Annex_B/en/.
- YAU, M., MCKERCHER, B., PACKER, T. (2004). Traveling with a disability. More than an access issue. *Annals of Tourism Research*, 31(4), 946–960.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL-1: <https://www.un.org>. (Erişim Tarihi: 20.10.2021)

ERİŞİLEBİLİR TURİZME ULUSLARARASI YAKLAŞIMLAR

Ahmet Tayfun - Elif Acuner

GİRİŞ

Günümüzde çağdaş toplumun bir gereği olarak; sosyal, tıbbi ya da bilişsel herhangi bir engeli bulunan bireylerin toplumsal yaşama herkesle eşit haklara sahip olarak, bağımsız ve insan onuruna yakışır şekilde katılabilmeleri konusundaki farkındalık giderek artmaktadır. Farklı engel grubundaki bireylerin turizm aktivitelerine katılmak da dâhil olmak üzere günlük ihtiyaçlarını herkesle eşit imkânlarla sahip olarak karşılayabilmelerindeki temel husus erişilebilirlik kavramıdır. Bu bağlamda erişilebilir turizm, bir destinasyonun başta alt yapısı olmak üzere turizm tesislerinin, destinasyonda gerçekleşen turistik aktivitelerin, destinasyonun ulaşılabilirliğinin ve destinasyonla ilgili her türlü bilgi kaynakları ile iletişim araçlarının çeşitli engel grubundaki misafirler için bağımsız olarak erişilebilir olmasını ifade etmektedir.

Turizmin uluslararası bir hareket olması sebebiyle erişilebilir turizm, ülkeleri uluslararası kuruluşları, turizm planlamacılarını, turizm işletmelerinin tamamını, destinasyon yerel halkı gibi tüm paydaşları kapsayan iş birliğini gerektirmektedir. Erişilebilir turizmde başarı, ulusal ve uluslararası koordinasyon ve ortaklıklara bağlıdır. Fiziksel olanaklar ve hizmet altyapılarının erişilebilir sistemlere dönüştürülmesi çok kuşaklı sürdürülebilir kalkınma modeli olarak değerlendirilebilir. Çünkü çeşitli tıbbi ve bilişsel engellerin yanında hamilelik, geçici sakatlık, yaşlılık ya da küçük çocuklarla seyahat etmek herkes için hayatın herhangi bir döneminde var olan engellilik durumlarıdır. Dolayısıyla belirli durum ya da dönemlerde çeşitli engellerden kaynaklı yaşanan zorlukların ortadan kaldırılması kapsayıcı ve sürdürülebilir

katılmalarını sağlamak için mümkün olduğunca fazla destinasyonun ve destinasyonda sunulan hizmetlerin erişilebilir olması gerekir. Çünkü herkes gibi engelli bireylerde kendileri için en yüksek faydayı sağlayacak ya da bireysel beklentilerini karşılayacak destinasyonları ve turizm ürünlerini seçme hakkına ve yeterliliğine sahiptirler. Yani kimin ne yapabileceği konusunda herhangi bir ön yargı oluşturmada bireylerin kendi sorumluluklarını almaları ve seçim yapma hakkına sahip olmaları sağlanmalıdır. Bu çıktının sağlamsında ise uluslararası koordinasyon ve işbirliği önem teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- ACUNER, E. ve ACUNER, S. (2014). Türkiye'nin Yavaş Şehirlerine Devlet Desteği: Kaybolmaya Yüz Tutmuş Meslekleri Yürüten Vergiden Muaf Esnaf. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, (126), 166-177.
- ACUNER, E. ve ACUNER, S. (2018). Türk Hukukunda Sakin Şehir Kriterlerini Destekleyen Mali Düzenlemeler. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 253-278.
- AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI. (2021). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Şubat 2021. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- AKDU, U., AKDU, S. (2018). Engelli Turizmi: Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9(23), 99-123.
- APGEM. (2012). Antalya'da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme, Uygulama ve Araştırma Merkezi (APGEM).
- ASLAN, E., GÜNEŞ, G. (2014). Avrupalı Seçkin Destinasyonlar (EDEN) Kapsamında Engelsiz Şehirler ve Turizm: "Ulusal Yazılı Medyada Engelsizlik Üzerine Bir Tarama". 15. Ulusal Turizm Kongresi (s. 1-15). Ankara: Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi.
- CAVLAK, N., CAVLAK, H. (2019). Avrupa Erişilebilir Turizm Politikası ve Türkiye. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 29-41.
- DEMİRKOL, Ş., TAŞKIRAN, Ö. (2019). Turizmde Destinasyon Markalaşma Süreci: Cittaslow Taraklı Örneği. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 56-69.
- ERGÜVEN, M. H. (2011). Cittaslow-Yaşamaya Değer Şehirlerin Uluslararası Birliği: Vize Örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 201-210.
- KANCA, B., ERTAŞ, Ç. (2015). Engelli Turizmne İlişkin Yasal Düzenlemeler: Türkiye ile Avrupa Birliği Mevzuatlarının Karşılaştırılması. 15. Ulusal Turizm Kongresi "Engelsiz Turizm" (s. 1359-1372). Ankara: Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi.
- KARAKURT TOSUN, E. (2013). Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 215-237.

- KESKİN, E. B. (2012). Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow). *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 8(1), 81-99.
- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI. (2013). "Erişilebilir Turizm" 2013 Yılı Ulusal Destinasyon Belirleme Yarışması Başvuru Rehberi. Ankara: Avrupalı Seçkin Destinasyonlar European Destinations of Excellence (EDEN).
- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI. (2021). Avrupalı Seçkin Destinasyonlar. 06 26, 2021 tarihinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: <https://eden.ktb.gov.tr/TR-246226/avrupali-seckin-destinasyonlar-eden.html> adresinden alındı
- MAYER, H., KNOX, P. L. (2006). Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World. *Journal of Urban Affairs*, 28(4), 321-334.
- OLCAY, A., GİRİTLİOĞLU, İ., PARLAK, Ö. (2014). ENAT (European Network For Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) İle Türkiye'nin Erişilebilir Turizme Yönelik Otel İşletmelerini Kapsayan Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi* , 2, 127-144.
- TAYFUN, A., ACUNER, E. (2014). Cittaslow: Çamlıhemşin İçin Bir Model Önerisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2(1), 46-54.
- DÜŞÜNÜR, Y., SARIİŞİK, M. (2019). Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 5-25.
- YILDIZ, Z., YILDIZ, S. ve KARAÇAYIR E. (2017). Dünyada ve Türkiye'de Engelli Turizmi Pazarının Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 5(2), 61-80
- YÜKSEL, E. (2021) Engelli Turizm Açısından Destinasyon Uygunluğunun Değerlendirilmesi: Kastamonu Örneği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: <https://www.cittaslow.org/content/association> (Erişim Tarihi: 28.06. 2021)
- URL-2: <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler> (Erişim Tarihi: 28.06. 2021)
- URL-3: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/eden/about/themes_en#y2013 (Erişim Tarihi: 26.06. 2021)
- URL-4: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/eden/about/themes_en (Erişim Tarihi: 26.06. 2021)
- URL-5: https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.who_we_are (Erişim Tarihi: 25.06. 2021)
- URL-6: <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.accessible-cities> (Erişim Tarihi: 26.06. 2021)
- URL-7: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> (Erişim Tarihi: 26.06. 2021)

ERİŞİLEBİLİR TURİZMDE ULUSAL YAKLAŞIMLAR

Hatice Sarı Gök

GİRİŞ

Erişilebilirlik; engelli bireylerin diğer bireyler gibi ulaşım imkânlarına, fiziksel çevreye, bilgi ve iletişim teknolojilerine, eğitim hizmetleri ve diğer tüm hizmet alanlarındaki etkinliklere ulaşabilmesini ifade etmektedir (Popiel, 2014: 56). Erişilebilirlikteki kasıt, bireylerin insan olarak doğmuş olmaktan kaynaklı doğal haklarını hiçbir engel, kısıtlama ve gerekçe göstermeden ve sürdürülebilir bir şekilde kullanabilmeleri anlamına gelmektedir (Darcy vd., 2008; Parker, 2009; Luiza, 2010). Buradan hareketle erişilebilir turizm; *“hareketlilik, işitme, görme ve bilişsel erişim boyutu dâhil olma üzere erişim gereksinimi olan insanların bağımsız, tam, eşit ve onurlu bir şekilde sunulan turistik ürün ve hizmetleri ve fiziksel çevreyi kullanma olanakları sağlamaktır”* (Darcy ve Dickson, 2009). Bir başka tanıma göre erişilebilir turizm, farklı özelliklere ve durumlara sahip bireylerin (çeşitli fiziksel, zihinsel ve ruhsal sorunlara sahip bireyler) turizm faaliyetlerine katılımının sağlanması ve edinilen turizm deneyiminin paylaşılmasıdır (Smith vd., 2014: 8).

Tüm dünyada “engelsiz turizm” düşüncesi Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi ile hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır. Türkiye’nin de bu sözleşmeyi imzalaması, engelli bireylerin toplumsal hayata katılmaları ve engellilere karşı yapılması muhtemel ayrımcılığın önüne geçilmesi için önemli bir adımdır (Yıldız vd., 2017). Ayrıca, engel bireylere yönelik yasal düzenlemelerin yapılması bu yasaların hayata geçirilmesi ve yaygınlaşması ile engelli bireyler daha fazla seyahat etmeye başlamışlardır (Kilimci, 2008: 258). Turizm sektörü açısından da engelli turistler ve beraberindekilerden oluşan kitle dikkate değer bir pazar segmenti olarak ele alınmaya başlamış ve

yükseklikte olacak şekilde düzenlenir.

6) Yatak başucunda merkezi aydınlatma düğmesi bulunur.

7) Oda banyolarında; genel tuvaletlerde yapılan düzenlemelere ilave olarak bedensel engelli kullanımına uygun şekilde duş düzenlemesi yapılır. Bu bölümlerde oturma yeri ile uygun yerlerde tutunma barları sağlanır. Banyo kapısı açılımı rahat hareket imkânı verecek şekilde düzenlenir. Eşik yapılması halinde geçişi sağlamaya uygun yükseklikte ve pahlı olarak düzenleme yapılır.

8) Oda düzenlemeleri için Yönetmelikte öngörülen yüzde bir oranının değerlendirilmesinde küsuratlar dikkate alınmaz.

ç) Tesis girişinden itibaren engelli müşteri odası ile genel tuvalete ve en az bir yeme-içme ünitesine (tesiste lokanta mevcut ise lokantaya, birden fazla lokanta varsa en az bir tanesine) engelsiz erişim sağlanır. Engelsiz erişimin müşteri asansörü ile sağlanması halinde asansörde aşağıdaki düzenlemeler bulunur:

1) Kapı, kapanma aralığı beş saniyeden kısa olmayacak şekilde fotoselli olarak düzenlenir.

2) Kumanda düğmeleri zemin döşemesinden 90 cm-120 cm yükseklikte ve görme engellilerin kullanımına uygun şekilde düzenlenir.

3) Kabin içinde yüksekliği zemin döşemesinden 85-95 cm aralığında olacak şekilde tutunma barları sağlanır.

4) Kabin içi zemin kaplaması tekerlekli sandalye kullanımına uygun düzenlenir.

5) Kabinde sesli bilgilendirme bulunur.

d) Yeme-içme ünitelerinde en az 70 cm yüksekliğinde ve en az 50 cm genişliğinde diz boşluğu bırakılan masa düzenlemesi yapılır.

Kaynak:URL-1: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/11/20191127-6.htm>.

KAYNAKÇA

- ACUNER, E., TAYFUN, A. (2016). “Doğa Temelli Erişilebilir Turizm: Rize Örneği”, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, C.4, S.2, s. 63-93.
- AKDU, U., AKDU, S. (2018). “Engelli Turizm: Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, C.9, S. 23, s. 99-123
- ALPAR, M.Ö. (2019). “Havalimanlarının Engelli Bireylerin Erişebilirliği Üzerinden Değerlendirilmesi: Antalya Havalimanı Örneği”, 2. ERASMUS Uluslararası Akademik Araştırmalar Sempozyumu 11-13 Ekim 2019 Paris, Fransa, s. 121-137.
- AVCIKURT, C. (2009), Turizm Sosyolojisi (Genel ve Yapısal Yaklaşım). Ankara: Detay Yayıncılık.
- AYYILDIZ, T., ATAY, H., YAZICI, A. (2014). “Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği”, 15. Ulusal Turizm Kongresi (Engelsiz Turizm) Bildiriler Kitabı, 13-16 Kasım, Ankara, s. 888-902.
- BALCI, M. (2021). “Engelli Turizmi: Çanakkale”. Doktora Tezi. Edirne, Edirne Üniversitesi.

- BAŞARANGİL, İ. (2014). “Erişilebilir Turizm Destinasyonları İçin Uygulanabilecek Düzenlemeler: Örnek Destinasyonlar”, 15. Ulusal Turizm Kongresi (Engelsiz Turizm) Bildiriler Kitabı, 13-16 Kasım, Ankara, s. 322-337.
- BİRDİR, K., DALGIÇ, A., KALE, A. (2014). “Antalya ve Mersin Plajlarında Yapılan Düzenlemelerin Erişebilirlik Kapsamında İncelenmesi”, Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, C.2, s. 145-158.
- BOZOK, D., KAYA, Ç., AÇIKSÖZLÜ, Ö. (2014). “Alanya’nın Engelli Turizmine İlişkin Durumunun Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma”, 15. Ulusal Turizm Kongresi (Engelsiz Turizm) Bildiriler Kitabı, 13-16 Kasım, Ankara, s. 16-31.
- BUYURGAN, S. (2009). “Görme Yetersizliği Olan Üniversite Öğrencilerinin Müzelerden Beklentileri”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, C.9, S.3, s. 1167-1204.
- CENGİZ, F., AKSÖZ, E.O. (2018). Müşteri Odaklı Pazarlama Kapsamında Engelli Turizme Yönelik Teorik Bir İnceleme, Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1, s.126-138.
- ÇİZEL, B., SÖNMEZ, N., AKINCI, Z. (2012). Antalya’da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz Ve Talep Üzerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme, Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara: Yiğitler Grup Reklam, Matbaa.
- DARCY, S., TRACEY, T., DICKSON, J. (2009). “A Whole-of-Life Approach to Tourism: The Case for Accessible Tourism Experiences”, Journal of Hospitality and Tourism Management, V.16, I.1, p. 32-44.
- DARCY, S., CAMERON, B., PEGG, S., PACKER, T. (2008). Developing Business Case Studies for Accessible Tourism. Gold Coast, Australia: Sustainable Tourism for Cooperative Research Centre.
- ELMACI, D. (2019). “Avrupa’daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Borås Ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi Ve Değerlendirilmesi”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi C.19 S. 43, s. 33-60
- ENAT (2011). <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.forums.1201>, (Erişim Tarihi: 05.06.2021).
- ENGELSİZ HAVAALANI KILAVUZU, (2018). FRAPORT TAV Antalya Havalimanı. https://www.antalya-airport.aero/files/Engelsiz_Havaalani_Klavuzu.pdf, (Erişim Tarihi:02.06.2021).
- ERBAY, N.Ö. (2017). “Müzeler ve Engelli Ziyaretçilere Yönelik Eğitim Projeleri”, Milli Eğitim, 214, s. 345-358.
- Erişilebilir İstanbul, (2021). Herkes için Erişilebilir İstanbul. <https://erisilebilir.istanbul/sayfalar/calismalar/accessible-tourism-unimpeded-istanbul>, (Erişim Tarihi: 18.06.2021).
- ERTEN, Ş., AKTEL, M. (2020). “Engellilerin Erişebilirlik Hakkı: Engelsiz Kent Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C.11, S. 28, s. 898-912.
- EVCİ, A., KUŞ ŞAHİN, C. (2017). “Bedensel Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizmi Değerlendirmesi Üzerine Bir Araştırma”. Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi, C.6, S.2, s. 681-689.

- FETAV, (2021). Fethiye Turizm Tanıtım Kültür Çevre ve Eğitim Vakfı, <https://www.fetav.com/icerik/projelerimiz/62>, (Erişim Tarihi: 05.06.2021)
- GEZGİN, H.A. (2014). “Kent Mekânının Dönüşümünde Erişilebilirlik Sorunsalı: Ulaşımında Erişilebilirlik ve Konya Tarihi Kent Merkezi”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. Bahçeşehir Üniversitesi.
- GILLOVIC, B., MCINTOSH, A. (2015). “Stakeholder Perspectives of The Future of Accessible Tourism in New Zealand”. *Journal of Tourism Futures*, V.1, I.3, 223-239.
- HAZAR, B. (2016). “Erişilebilirlik standartları Kapsamında Ege Bölgesi Marinalarının Değerlendirilmesi ve Marina yöneticilerinin Engelli Turizmine Bakış Açıkları”. Yüksek Lisans Tezi, İzmir. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- HERKES İÇİN ALANYA, (2021). Engelsiz Hizmetler. www.herkesicinalanya.org. (Erişim Tarihi: 25.06.2021.)
- HERKES İÇİN ALANYA, (2021). Engelsiz Turizm Kenti Alanya Uygulama ve İş birliği Protokolü (2011). www.herkesicinalanya.org. (Erişim Tarihi: 25.06.2021)
- HERKES İÇİN ALANYA, (2021). Engelsiz Turizm Protokolü (2011). www.herkesicinalanya.org. (Erişim Tarihi: 25.06.2021)
- İSTANBUL KALKINMA AJANSI, (2014). Mali Destek Programları / Desteklenen Projeler, <https://www.istka.org.tr/media/67347/2014-y%C4%B1%C4%B1-mali-destek-programlar%C4%B1-desteklenen-projeler-almana%C4%9F%C4%B1n%C4%B1.pdf>
- KİLİMCİ, S. (2008). “Turizm Engel Tanımaz”, *Engelli Turizmi*, 5. Gastronomi Dergisi, s.257-261.
- KOZAK, N., AKOĞLAN, M., TOKER, A. (2014). Engelliler ve Turizm-Seyahat Acen-tesi Yöneticilerinin ve engelli Bireylerin algılamaları. 15. Ulusal Turizm Kongresi (ss. 1176-1191). Ankara.
- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (2015). Görme Engellilere Kültür Hizmeti. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-130432/gorme-engellilere-kultur-hizmeti.html>, (Erişim Tarihi: 01.06.2021)
- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (2021). Erişilebilir İstanbul. <https://www.ktb.gov.tr/TR-122263/erisilebilir-istanbul.html>, (Erişim Tarihi: 10.06.2021)
- LUİZA, MARİA, M. (2010). “Accessible Tourism—the Ignored Opportunity”, *Annals of Faculty of Economics*, V.1, I.2, p. 1154–1157.
- MAVİ BAYRAKLI PLAJLARIN ENGELLİ ERİŞİM KILAVUZU, (2021). Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV). [http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Engelli%20Olanaklar%C4%B1%20K%C4%B1lavuzu%20\(2021\).pdf](http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Engelli%20Olanaklar%C4%B1%20K%C4%B1lavuzu%20(2021).pdf), (Erişim Tarihi: 08.06.2021.)
- MESCİ, M., ÖZTÜRK, E., MESCİ, Z. (2014). “Akçakoca’nın Engelli Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, 15. Ulusal Turizm Kongresi (Engelsiz Turizm) Bildiriler Kitabı, 13-16 Kasım, Ankara, s.32-42.
- OLCAY, A., GİRİTLİOĞLU, İ., PARLAK, Ö. (2014). “ENAT (European Network For Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) İle Türkiye’nin Erişilebilir Turizme Yönelik Otel İşletmelerini Kapsayan Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Karşılaştırılması”, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, s. 127-144.

- ÖZOĞUL, G., GÜÇLÜTÜRK BARAN, G. (2017). “Bir İhtisaslaşma Modeli: Engelliler için Ulaşılabilir Turizm Tur Programı ve Tur Fiyatlandırması Örneği”, *Ulakbilge*, C. 5, S.15, s.1413-1435.
- PARKER, O. (2009). “Cosmopolitan Europe’ and the EU– Turkey question: the politics of a ‘Common Destiny’”, *Journal of European Public Policy*, V.16, I.7, p. 1085–1101.
- POPIEL, M. (2014). “Paving the Way to Accessible Tourism on the Example of Krakow”, *European Journal Of Tourism, Hospitality And Recreation*, Special Issue, p. 55-71.
- RESMÎ GAZETE, (2005). Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/10/20051025-8.htm>, (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- RESMÎ GAZETE, (2011). Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110626-4.htm>, (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- RESMÎ GAZETE, (2017). Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmeti İle Servis Ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hâle Getirilmesine Dair Yönetmelik, URL-1: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170113-21.htm>, (Erişim Tarihi: 15.06.2021).
- RESMÎ GAZETE, (2019). Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/11/20191127-6.htm>, (Erişim Tarihi, 01.06.2021).
- SMITH, M. L., AMORIM, E., UMBELINO, J. (2014). “Accessible Tourism and Disability Service Information Provided on Leading Airline Websites: A Content Analysis”, *International Journal for Responsible Tourism*, V.2, I.4, p.7-23.
- TELLİOĞLU, S., ŞİMŞEK, N. (2017). “Dünyada ve Türkiye’de Engelli Dostu Turizm”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.4, S.33, s.552-567.
- (TÜRSAB) (2017), Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmelik, https://www.tursab.org.tr/haberler/turizm-tasimaciligi-hizmetinin-erisilebilir-hle-getirilmesine-dair-yonetmelik-duyurusu_15687 URL-16:https://www.tursab.org.tr/haberler/turizm-tasimaciligi-hizmetinin-erisilebilir-hle-getirilmesine-dair-yonetmelik-duyurusu_15687, (Erişim Tarihi: 20.06.2021)
- TÜRKİYE SEYAHAT ACENTALERİ BİRLİĞİ (TÜRSAB) (2006), TÜRSAB Herkes İçin Engelsiz Turizm Komitesi, (http://www.tursab.org.tr/tr/engelsiz-turizm/tursab-herkes-icin-engelsiz-turizm-komitesi_486.html), URL-17: http://www.tursab.org.tr/tr/engelsiz-turizm/tursab-herkes-icin-engelsiz-turizm-komitesi_486.html, (Erişim Tarihi:10.10.2017).
- YAZMAN, D. (2012), “Engelsiz Müze ve Saraylar Projesi” başlıyor! <https://www.arkitera.com/haber/engelsiz-muze-ve-saraylar-projesi-basliyor/>, (Erişim Tarihi: 20.06.2021)
- YILDIZ Z., BOZYER, S. (2017). “Erişilebilir Turizm Ve Türkiye’de Erişilebilir Turizmin Geleceğine Yönelik Bir Projeksiyon”, *The First International Congress on Future of Tourism:Innovation, Entrepreneurship and Sustainability (Futourism 2017)*, 28-30 Eylül 2017, Mersin Türkiye, s. 573-582.

- YILDIZ, Z., YILDIZ, S., KARAÇAYIR, E., (2017). “Dünyada ve Türkiye’de Engelli Turizmi Pazarının Değerlendirilmesi”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, C.5, S.2, s.61-80.
- ZENGİN, B., ERYILMAZ, B. (2013). “Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, C.6, S.11, s. 51-74.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-2:<https://dundenbugune.ulkemicin.com.tr/engel-tanimiyorum.html>, (Erişim Tarihi:20.08.2021).
- URL3:https://www.sakipsabancimuzesi.org/sites/default/files/exhibitions/pdf/basin_bulteni_rodin.pdf, (Erişim Tarihi:20.08.2021)
- URL-4:<https://www.bursa.bel.tr/?sayfa=haber&id=20726>, (Erişim Tarihi:20.08.2021)
- URL-5:<https://www.peramuzesi.org.tr/pera-ogrenme/grup/pera-engelsiz/6>, (Erişim Tarihi:20.08.2021)
- URL- 8:<http://apgem.akdeniz.edu.tr/projeler/eaet/>; (Erişim Tarihi:10.06.2021)
- URL-9:<https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=2073>; (Erişim Tarihi:10.06.2021)
- URL-10:<http://web.shgm.gov.tr/tr/kurumsal-projeler/4192->; (Erişim Tarihi:01.06.2021)

ERİŞİLEBİLİR TURİZM POLİTİKALARI VE STRATEJİLER

Şafak Ünüvar - Eren Yalçın

GİRİŞ

Engel; normal bir işlevin yerin getirilmesini sınırlandıran bir durumdur (Poria, Reichel ve Brandt, 2011). Engelli birey ise doğum öncesinde ya da sonrasında çeşitli nedenler ile bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve psikolojik yeteneklerinin kayba uğraması nedeniyle günlük gereksinimlerinin karşılanmasında ve sosyal yaşama uyum sağlanmasında zorluk yaşayan bireyler olarak ifade edilmektedir (Akıncı, 2013; Tellioglu ve Şimşek, 2016; URL-1). Engelli tanımı, 2005 yılında yürürlüğe girmiş olan 5378 numaralı engelliler hakkında kanunda; “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duygusal yetilerinin çeşitli düzeyde kayıplardan dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan, tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak ifade edilmiştir (5378 Numaralı Engelliler Hakkında Kanun).

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından ise temel bir hak olarak ifade edilen seyahat etme hakkı, tüm insanlar için bir gerekliliktir (Akıncı, 2013; URL-2). Engelli bulunan bireylerin de diğer insanlar gibi dinlenmenin yanı sıra gezmek ve eğlenmek amacıyla seyahate katılmaları, en temel haklarıdır (Yaylı ve Öztürk, 2006). Bu nedenle, engelli bireylerin ziyaretleri sırasında bulundukları destinasyonda erişilebilir niteliklerin sağlanması ve ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir (Burnett ve Baker, 2001; Eichhorn vd., 2008).

Engelli bireylerin de diğer bireylerin yaşadığı deneyimleri yaşamaları amacıyla işletmelerin ve ülke politikalarının gözden geçirilmesi ve düzenlenmesi ile “Erişilebilir Turizm” (Accessible Tourism) kavramı ortaya çıkmıştır (Ayyıldız, Hakan ve Yazıcı, 2014; Cavlak ve Cavlak, 2019). Bunun

Ülkelere ya da şehirlere göre farklılık gösteren altyapı ve stratejiler, engelli bireyler için yeni engellerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Engelli bireyler, engeli bulunmayan insanlar ile eşit düzeyde yaşamlarını sürdürmeli ve erişilebilirliğin sağlanması amacıyla engelli bireylerin ihtiyaçları karşılanmalıdır. Son olarak, erişilebilirlik kavramının yaygınlaşması ve engelli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması ile iç ve dış turizm gelirin de artırılacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABEYRATNE, R. I. R. (1995). Proposals and guidelines for the carriage of elderly and disabled persons by air. *Journal of Travel Research*, 33(3), 52-59.
- BUHALIS, D., DARCY, S., AMBROSE, I. (Eds.). (2012). *Best practice in accessible tourism: Inclusion, disability, ageing population and tourism*. Channel View Publications.
- AGOVINO, M., CASACCIA, M., GAROFALO, A., MARCHESANO, K. (2017). Tourism and disability in Italy. Limits and opportunities. *Tourism management perspectives*, 23, 58-67.
- AKINCI, Z., SÖNMEZ, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 97-113.
- AYYILDIZ, T., HAKAN, A., YAZICI, A. (2014). Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1(2), 84-100.
- AKINCI, Z. (2013). Management of accessible tourism and its market in Turkey. *International Journal of Business and Management Studies*, 2(2), 413-426.
- ANGELONI, S. (2013). Accessible tourism in the Italian destination. In *3rd International Conference on Tourism and Hospitality Management*, 8-28.
- BOWTELL, J. (2015). Assessing the value and market attractiveness of the accessible tourism industry in Europe: a focus on major travel and leisure companies. *Journal of Tourism Futures*.
- BROWN, T. J., KAPLAN, R., QUADERER, G. (1999). Beyond accessibility: Preference for natural areas. *Therapeutic recreation journal*, 33, 209-221.
- BUHALIS, D., DARCY, S., AMBROSE, I. (Eds.). (2012). *Best practice in accessible tourism: Inclusion, disability, ageing population and tourism*. Channel View Publications.
- BURNETT, J. J., BAKER, H. B. (2001). Assessing the travel-related behaviors of the mobility-disabled consumer. *Journal of Travel Research*, 40(1), 4-11.
- CAVLAK, N., CAVLAK, H. (2019). Avrupa Erişilebilir Turizm Politikası ve Türkiye. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 29-41.

- DARCY, S., DICKSON, T. J. (2009). A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16(1), 32-44.
- EICHHORN, V., MILLER, G., MICHPOULOU, E., BUHALIS, D. (2008). Enabling access to tourism through information schemes?. *Annals of Tourism Research*, 35(1), 189-210.
- KAGERMEIER, A. (2016). Challenges to attaining “Accessible Tourism for All” in German destinations as part of a CSR-oriented approach (Conceptual Paper). BEST EN Think Tank XVI: Corporate Responsibility in Tourism: Standards Practices and Policies, 104.
- KASIMOGLU, M. (ED.). (2012). Visions for global tourism industry: creating and sustaining competitive strategies. BoD—Books on Demand.
- MICHPOULOU, E., BUHALIS, D. (2008). Performance measures of net-enabled hypercompetitive industries: The case of tourism. *International Journal of Information Management*, 28(3), 168-180.
- MIGLIACCIO, G. (2018). Accessible museums in Italy: an overview.
- MILLER, G. A., KIRK, E. (2002). The disability discrimination act: time for the stick?. *Journal of Sustainable Tourism*, 10(1), 82-88.
- ÖZOGUL, G., BARAN, G. G. (2016). Accessible tourism: the golden key in the future for the specialized travel agencies. *Journal of Tourism Futures*.
- PORIA, Y., REICHEL, A., BRANDT, Y. (2011). Dimensions of hotel experience of people with disabilities: an exploratory study. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*.
- RAY, N. M., RYDER, M. E. (2003). “Eilities” tourism: an exploratory discussion of the travel needs and motivations of the mobility-disabled. *Tourism Management*, 24(1), 57-72.
- TELLİOĞLU, S., ŞİMŞEK, N. (2016). Dünyada ve Türkiye’de engelli dostu turizm. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(33), 552-567.
- YATES, K. (2007). Understanding the experiences of mobility-disabled tourists. *International Journal of Tourism Policy*, 1(2), 153-166.
- YAU, M. K. S., MCKERCHER, B., PACKER, T. L. (2004). Traveling with a disability: More than an access issue. *Annals of tourism research*, 31(4), 946-960.
- YAYLI, A., ÖZTÜRK, Y. (2006). Konaklama işletmeleri yöneticilerinin bedensel engelliler pazarına bakış açıları üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 87-97.
- OLCAY, A., GİRİTLİOĞLU, İ., PARLAK, Ö. (2014). Enat European Network For Accessible Tourism-Avrupa erişilebilir turizm ağı ile Türkiye’nin erişilebilir turizme yönelik otel işletmelerini kapsayan düzenlemeleri ve bu düzenlemelerin karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 127-144.
- KASTENHOLZ, E., EUSÉBIO, C., FIGUEIREDO, E., LIMA, J. (2012). Accessibility as competitive advantage of a tourism destination: The case of Lousã. In: *Field Guide to Case Study Research in Tourism, Hospitality and Leisure* (ss. 369–385). Emerald Group Publishing Limited

- ENAT (European Network for Accessible Tourism). 2007. Rights of tourists with disabilities in the european union framework, December 2007.
- LEIGH, D. (2009). SWOT analysis. Handbook of improving performance in the workplace: Volumes 1-3, 115-140.
- NAMUGENYI, C., NIMMAGADDA, S. L., REINERS, T. (2019). Design of a SWOT analysis model and its evaluation in diverse digital business ecosystem contexts. Procedia Computer Science, 159, 1145-1154.
- OMMANI, A. R. (2011). Strengths, weaknesses, opportunities and threats (SWOT) analysis for farming system businesses management: Case of wheat farmers of Shadervan District, Shoushtar Township, Iran. African Journal of Business Management, 5(22), 9448-9454.
- SOYAK, M. (2016). Türk turizm sektörünün yapısal analizi ve SWOT matrisine dayalı sektörel stratejiler. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10, 47-71.
- STANKOVA, M., AMOIRADIS, C., VELISSARIOU, E., GRIGORIADOU, D. (2021). Accessible tourism in greece: a satisfaction survey on tourists with disabilities. Management Research and Practice, 13(1), 5-16.
- KASIMATI, E., IOAKEIMIDIS, P. (2019). Accessible Tourism in Greece: What is the current status?. Journal of Ekonomi, 1(1), 33-42.
- NANIOPOULOS, A., TSALIS, P., NALMPANTIS, D. (2016). An effort to develop accessible tourism in Greece and Turkey: the MEDRA project approach. Journal of Tourism Futures.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: <http://tesyev.org/tr/engelli-kime-denir> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-2: <https://www.unwto.org/accessibility> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-3: <https://www.disabled-world.com/travel/usa/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-4: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/accessible_en (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-5: <http://rdbe.com.tr/disticaret/makaleler/Yonetisim14.htm> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-6: <https://www.accessibletourism.org/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-7: [MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5](http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatTertip=5) (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&>
- URL-8: <https://www.tursab.org.tr> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-9: <http://www.turkeyaccessibletravel.com/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-10: <https://www.lonelyplanet.com/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-11: <https://www.france.fr/en/holiday-prep/travelling-around-france-disability> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-12: <http://www.handiplate.fr> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-13: <https://wheelchairtravel.org/paris/taxis> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).

- URL-14: <https://globalaccessibilitynews.com/2013/09/16/spain-promotes-accessible-tourism/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-15: <https://www.metromadrid.es/en/accessibility> (Erişim Tarihi: 01.07.2021).
- URL-16: <https://www.intelligenttransport.com/transport-news/85750/barcelona-metro-accessible-2024/> (Erişim Tarihi: 01.07.2021).
- URL-17: <https://www.responsibletravel.com/copy/manifesto-accessible> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-18: <https://www.accessiblespaintravel.com/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-19: <https://www.wheelchairtraveling.com/accessible-spain-destinations/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-20: <https://www.spain.info/en/discover-spain/accessible-tourism-spain/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-21: <https://wwwssl.aena.es/pmr/inicio?lang=en> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-22: <https://www.renfe.com/es/en/travel/prepare-your-trip/servicio-de-asistencia/como-solicito-el-servicio/servicios-e-instalaciones> (Erişim Tarihi: 01.07.2021).
- URL-23: https://www.legislationline.org/download/id/7084/file/Spain_Law_equal_opportunities_people_with_disabilities_2003_en.pdf (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-24: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416585> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-25: www.polibea.com/turismo (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-26: www.predif.org (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-27: <https://www.ada.gov/> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-28: <https://adata.org/learn-about-ada> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-29: <https://www.accessibleitaly.com/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- URL-30: <https://www.rfi.it/en.html> (Erişim Tarihi: 01.07.2021).
- URL-31: <https://www.greece-is.com/accessible-greece/> (Erişim Tarihi: 05.15.2021).
- URL-32: <https://disabledaccessibletravel.com/> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).

ERİŞİLEBİLİR TURİZM İÇİN DESTİNASYON GELİŞTİRME FAALİYETLERİ

Melih Aydın

GİRİŞ

Destinasyonlarda, turizm gelişiminin tek tip turist profili üzerine temellenerek, bir engelle yaşamak zorunda olan bireylerin görmezlikten gelinmesi, geçmişten günümüze turizmin birleştiricilik rolünün tekrar sorgulanmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde dahi uzunca bir süre, destinasyon alt yapı planlamalarında ve projelerde, engelli bireyler için sunulan hizmetler ve ayrılan kaynak, toplumda çoğunluğu oluşturan potansiyel turist kitlesine sunulanların gölgesinde kalmıştır. Bunun, ülkeler ve bölgesel otoriteler nezdindeki olası sebepleri: Engelliler için yapılacak alt yapı ve işleyişsel düzenlemelerin külfetli olacağı düşüncesi; engelli bireylerin, sahip olduğu engelden ya da hareket kabiliyetinin kısıtlı olmasından dolayı, turistik aktivitelere katılmak istemeyeceği öngörüsü; bu kitlenin, bir turizm talebi teşkil edemeyecek ölçekte olduğu ve erişilebilir bir destinasyon yaratma konusunda başarısız olunacağı gibi yanılgılar/önyargılar, belirli bir destinasyonun planlanmasında erişilebilirlik kriterlerinin görmezden gelinmesine yol açmıştır. Bu durum, uzunca bir süre toplumdaki tüm bireylerin eşit şartlarda turizm faaliyetlerine katılımını ve turistik ürün ve hizmetlerden yararlanmasını olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu bölümde, erişilebilir destinasyon geliştirme faaliyetleri farklı ülkeler bazında ele alınarak, erişilebilir destinasyonlar arasında, destinasyon geliştirme konusunda model teşkil eden ve başarılı olan ülkelerden örnekler sunulacaktır. Erişilebilir bir turizm destinasyonu yaratma yolunda atılması gerekli adımlar, gerçekleştirilmiş uygulama ve düzenlemelerden örnekler verilerek irdelenecektir. Çalışmanın, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları, girişimciler ve turizm işletmelerine ışık tutacağı öngörülmektedir.

bunu bir toplumsal sorumluluk anlayışıyla ve yalnız parmak kaldırmanın ötesine geçerek, artık söz alabilmesiyle mümkün olacaktır. Erişilebilir turizme yönelik örnek teşkil eden yönetimlerle yapılacak istişareler bu süreci hızlandırarak, bu alanda eksiklikleri bulunan ülkelere yeni bir mercek kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

- ABRAM, S. (2014). Destination Development Performances: Or How we Learn to Love Tourism. *Tourism Destination Development: Turns and Tactics* içinde, 63-78. Editörler: Arvid Viken & Brynhild Granas. Routledge.
- AYYER, S. (2020). Accessible Tourism for the Disabled: Developing a Valuable Untapped Market in Emerging Economies, Next Billion, 20 Temmuz 2020 tarihli makale. <https://nextbillion.net/accessible-tourism-disabled-emerging-economies/> adresinden erişildi.
- Avrupa Komisyonu (2010). https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_10_1641
- AVRUPA KOMİSYONU (2020). Equality: City of Jönköping in Sweden wins 2021 Access City Award. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2231 Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021.
- BERLİN KENTSEL GELİŞİM SENATO İDARESİ (2021). https://www.stadtentwicklung.berlin.de/bauen/barrierefreies_bauen/en/koordinierungsstelle.shtml
- BUCKMASTER, L. (2017). The National Disability Insurance Scheme: A Quick Guide. Research Paper Series, 2016–17. Parliament of Australia. Department of Parliamentary Services, Parliamentary Library. (https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/download/library/prspub/4790922/upload_binary/4790922.pdf adresinden erişildi).
- CARD, J.A., COLE, S.T., HUMPHREY, A.H. (2006). A Comparison of the Accessibility and Attitudinal Barriers Model: Travel Providers and Travelers With Physical Disabilities. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 11(2), 161–175.
- CHILDS, C. (2018). Understanding the Opportunity for Australia in Accessible Tourism. https://www.travability.travel/reference/Accessible-Tourism-Report-FINAL_Jan-2018.pdf adresinden erişildi. Erişim Tarihi: 04.07.2021
- DARCY, S., DICKSON, T. (2009). A Whole-of-Life Approach to Tourism: The Case for Accessible Tourism Experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16(1), 32-44.
- FANG, W., ZHENG, Y., DİAO, M., ZHAO, J. (2021). Dispersion of Agglomeration Through High-speed Rail in China. *Urban Form and Accessibility Social, Economic, and Environment Impacts* içinde, 327-357.
- FETHİYE TURİZM TANITIM EĞİTİM KÜLTÜR VE ÇEVRE VAKFI (2021) <https://www.fetav.com/icerik/senin-de-hakkin-erisilebilir-turizm/67> Herkes İçin Turizm <http://tourismforall.org.tr/Sayfa-Wide/Hakk%C4%B1m%C4%B1zda/24>

- GUIDE, D. (2021). <https://nsw.guidedogs.com.au/about-us/purpose-and-values/>
- JURADO ALMONTE, J.M. (2014). The Accessible Tourism in Andalusia And Portugal, *Cuadernos de Turismo*, 33, (2014), 377-380.
- KASTENHOLZ, E., EUSEBIO, C., FIGUEIREDO, E., LIMA, J. (2012). Accessibility as Competitive Advantage of a Tourism Destination: The Case of Lousã. *Advances in Culture, Tourism and Hospitality Research*, 369–385.
- LAM, K.L., CHAN, S., PETERS, M. (2020). Understanding Technological Contributions to Accessible Tourism From the Perspective of Destination Design for Visually Impaired Visitors in Hong Kong. *Journal of Destination Marketing & Management*, 17(2020), 1-9.
- LEVER, G., VE HICKS, J. (2020). Creating Real Inclusion: A Call to Arms to the Tourism Industry in Support of People With Disability. Sparrowly Group Pty. Ltd (<https://static1.squarespace.com/static/6004d67f3294c7562430f32a/t/600e52c6d3c69c50b9ee97b4/1611551434163/AT+PDF.pdf> adresinden erişildi).
- LIMA, L. B. B. DEM. (2020). Accessible Tourism Supply Services in Spain. *Tourism and Hospitality International Journal*, 15(1), 104-118.
- MAY, T., ROBERTS, J., WEBBER, M., SPRECKLEY, M., SCHEINBERG, A., FORRESTER, M., WILLIAMS C. (2018). Brief History and User's Guide to the Australian National Disability Insurance Scheme. *Journal of Paediatrics and Child Health*. 54 (2018). 115-120.
- MACADAR, M.A., & LHEUREUX-DE-FREITAS, J. (2013). Porto Alegre: A Brazilian City Searching to be Smarter, 14th Annual International Conference on Digital Government Research, Quebec, Canada, 17 June 2013.
- MANHAS, P. S., MANRAI, L. A., MANRAI, A. K. (2016). Role of Tourist Destination Development in Building its Brand Image: A Conceptual Model, *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, Barcelona: Elsevier, 21, (40), 25-29.
- PAVKOVIC, I., LAWRIE, A., FARRELL, G., HUUSKES, L., RYAN, R. (2017). Inclusive Tourism: Economic Opportunities. University of Technology Sydney Institute for Public Policy and Governance, Sydney: NSW.
- SHOOTER, C. (2019). Rail Travel and Disability: An International Perspective on Accessibility, Australasian Center for Rail Innovation.
- SPIEL, T.A.M., EFFING, R., KWAST, J. (2017). Smart City Participation: Dream or Reality? A Comparison of Participatory Strategies from Hamburg, Berlin & Enschede, *Digital Nations – Smart Cities, Innovation, and Sustainability*. Pp. 122-134. IFIP International Federation for Information Processing 2017, Springer International Publishing.
- UNITED NATIONS (2003). Barrier-Free Tourism for People With Disabilities in the Asian And Pacific Region. Economic and Social Commission For Asia and the Pacific. United Nations Publication.

- WATERS, J. (2016). Accessible Cities: From Urban Density To Multidimensional Accessibility, Rethinking Sustainable Cities: Accessible, Green and Fair İçinde. Editör: David Simon. Bristol: Policy Press.
- WEE, S.T., SANMARGARAJA, S. (2015). Accessible Tourism Destinations in Malaysia: Disabled Tourists' Requirements. Australian Journal of Basic and Applied Sciences, 9(33), 436-442.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: www.sydneyforall.com (ErişimTarihi: 13.06.2021)
- URL-2: <https://www.turismoavila.com> (ErişimTarihi: 13.06.2021)
- URL-3: <https://www.tur4all.es> (ErişimTarihi: 14.07.2021)
- URL-4: <https://www.tur4all.com> (ErişimTarihi: 13.06.2021)
- URL-5: <https://careers.tuigroup.com/our-dna/diversity/tui-group-launches-accessible-tourism-pilot-project/> (ErişimTarihi: 01.08.2021)
- URL-6: https://www.scandichotels.com/globalassets/always-at-scandic/special-needs/accessibility_standard_neweng_.pdf (ErişimTarihi: 11.08.2021)
- URL-7: <https://www.unwto.org/news/publication-of-first-international-standard-on-accessible-tourism-for-all> (ErişimTarihi: 30.07.2021)
- URL-8: http://travability.travel/Brochures/industry_guide.html (ErişimTarihi: 23.06.2021)
- URL-9: <https://www.unwto.org/accessibility> (ErişimTarihi: 01.06.2021)
- URL-10: <https://www.visitscotland.org/supporting-your-business/marketing-toolkits/accessible-inclusive-tourism> (ErişimTarihi: 19.07.2021)
- URL-11: <https://www.denizhaber.net/muglada-7-ilcede-20-engelsiz-plaj-olusturuldu-haber-103202.htm> (ErişimTarihi: 25.08.2021)
- URL-12: <https://www.engelsizkent.com/mersin-buyuksehir-9-plajda-hazirliklara-basladi/1344/> (ErişimTarihi: 24.08.2021)
- URL-13: <https://snowsportsotland.org/adaptive-snowsports/> (ErişimTarihi: 20.08.2021)
- URL-14: <https://haber.yasar.edu.tr/yasam/engelli-seyahat-kilavuzu-kolaylik-saglayacak.html> (ErişimTarihi: 17.08.2021)
- URL-15: <https://www.accessibletourism.org> (ErişimTarihi: 22.07.2021)
- URL-16: <https://www.visitwollongong.com.au/accessible-tourism> (ErişimTarihi: 22.07.2021)
- URL-17: <https://purpletuesday.org.uk/wp-content/uploads/2021/04/Purple-Tuesday-Brochure-2021.pdf> (ErişimTarihi: 03.08.2021)
- URL-18: <https://erisilebilir.istanbul> (ErişimTarihi: 13.08.2021)
- URL-19: <http://herkesicinalanya.org> (ErişimTarihi: 10.08.2021)
- URL-20: <https://engelsizturizm.org/#eluid7cb9cc0d> (ErişimTarihi: 10.08.2021)
- URL-21: <https://www.alanya.bel.tr/Haber/30087/ALANYA-BELEDIYESI-NDEN-ENGELSIZ-PLAJA-ORNEK-PROJE> (ErişimTarihi: 18.08.2021)

ERİŞİLEBİLİR TURİZM VE TEKNOLOJİ

Olca Özışık Yapıcı

GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin gelişiminin etkilerini çok farklı alanlarda görebilmekteyiz. Turizm sektörü de teknolojinin gelişiminden doğrudan etkilenmektedir. Sektörde yapılan pek çok işlem teknoloji ile birlikte manuel olmaktan çıkıp dijital ortamlarda, elektronik cihazlar aracılığıyla yapılmakta ve işi kolaylaştırmaktadır. Teknolojinin olumlu olarak etki ettiği alanlar arasında erişilebilir turizm de yer almaktadır. Engelli bireylerin turizme daha çok katılımını sağlayabilmek adına geliştirilen teknolojilerin neler olduğu bu bölümde anlatılacaktır.

Engelli bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmek adına karşılaştıkları sorunların çok eski zamanlara kadar dayandığı bilinmektedir. Karşılaşılan sorunlar sadece engelli bireyler değil yakın çevresi, ailesi, toplumsal yapıyı da doğrudan ilgilendiren sorunlar olmuştur. Engelli bireylerin gerek fiziki gerek sosyal gerekse psikolojik açıdan gelişmiş olması aynı zamanda ülkenin erişilebilirliği ile doğru orantılıdır (Pehlivanoglu, 2012). Dünya nüfusunun giderek yaşlanıyor olması, kronik rahatsızlıkların her geçen gün artış göstermesi gibi farklı nedenlerden ötürü engelli bireylerin sayısı artış göstermektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak %15'inin engelli bireylerden oluştuğunu ortaya koyan veriler OECD, AB ve Türkiye araştırmalarında yer almaktadır. Dünya Bankası tarafından yayınlanan Dünya Engellilik Raporu'nda (2011: 1-3) engelli bireyleri kısıtlayan faktörlere bakıldığında;

- Engelli bireylerin yaşam şartlarına ilişkin politikaların ve standartların yetersiz olması,
- Engelli bireylere yönelik olumsuz tutumlar,
- Engelli bireyler için gerekli hizmetin sağlanamaması,
- Engelli bireylere yönelik hizmetlerin iletilmesinde yaşanan aksaklıklar

Engelli bireyler farklı nedenlerden ötürü turizme yeteri kadar katılamamaktadır. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler engelli bireylerin turistik faaliyetlere katılımı konusunda bir takım kolaylıklar sunmaktadır. Teknolojik gelişmelerin çoğunluğu uygulamaların akıllı telefona indirilip akıllı telefonlar aracılığı ile etkin olmaktadır. Uygulamaların yanı sıra bir takım elektronik araçlar da söz konusudur. Ancak dikkat edilmesi gereken bir konu ise engelli bireylerin kullanımına yönelik araç gereç ya da bazı uygulamaların belirli düzeylerde ücret karşılığı sunulmasıdır. Erişilebilir turizm için engelli bireylere yönelik olarak sunulan teknolojik donanımların engelli bireylerin maddi açıdan karşılayabileceği düzeyde olması gerekmektedir. Bu konuda devletin desteği ile engelli bireylerin turizme katılmaları sağlanabilir.

Dünyada engelli nüfusunun her geçen gün artış göstermesi bilinmektedir. Dolayısı ile engelli bireylerin sayılarının her geçen gün artış göstermesi turizm açısından dikkate alınmalıdır. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ile engelli bireylerin turizme katılmalarını kolaylaştırabilecek çok sayıda uygulamalar ve teknolojiler söz konusudur. Seyahat acentaları, otel işletmeleri, yiyecek ve içecek işletmeleri engelli pazarını değerlendirerek ve engelli bireyler için tasarlanmış teknolojilerden yararlanarak rekabet konusunda avantajlı durumda olabilirler. Engelli bireylerin turizme katılmaları konusunda gerek sivil toplum kuruluşları gerek yönetim gerekse işletme sahiplerine büyük görevler düşmektedir. Turizmdeki engellerin kalkması ancak birlikte hareket etme ile sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- AÇSHB (AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI). (2020). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2021).
- AKINCI, Z., SÖNMEZ, N. (2015). “Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26 (1): 97 – 113.
- AVA <https://engelsiztekn.wordpress.com/2018/05/16/ava-isitme-yet-olay-bireyler-icin/> (Erişim Tarihi: 9.05.2021).
- BLİCHFELDT, B. , NİCOLAİSEN, J. (2011). “Disabled Travel: Not Easy, But Doable”, *Current Issues in Tourism*, S:14 (1), s:79–102.
- BUHALIS, D., DARCY, S. (2011). *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications, Bristol.
- CHEUNG, C. W., TSANG, T. I., WONG, K. H. (2017). “Robot Avatar: Avirtual Tourism Robot For People With Disabilities”, *International Journal of Computer Theory and Engineering*, V: 9, N: 3, s: 229-234.

- CNET, (2021). <https://www.cnet.com/videos/watch-this-robotic-exoskeleton-help-a-paralyzed-man-walk/> (Erişim Tarihi: 9.05.2021)
- ÇELİK, P., TOPSAKAL, Y. (2017). ‘Akıllı turizm Destinasyonları: Antalya Destinasyonunun Akıllı Turizm Uygulamalarının İncelenmesi’, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, S:14(3), s:149-166.
- DİKER, O., ÇETİNKAYA, A. (2016). ‘Erişilebilir Turizm Açısından Safranbolu Turizm Destinasyonunun Uygunluğunun Değerlendirilmesi’, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Özel Sayı 2, s: 111-125.
- DOT, (2021). <https://watch.dotincorp.com/> (Erişim Tarihi: 9.05.2021)
- DÜNYA BANKASI (2011). <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/Dünya-Engellilik-Raporu-2011.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2021)
- EHK (Engelli Hakları Kanunu) (2005). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2021)
- ERCAN, F. (2019). ‘Görme Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Deneyimlerini Kolaylaştırıcı Teknolojilerin İncelenmesi’, International Symposium on Innovative Approaches in Social, Human and Administrative Sciences. 22-24 November, Samsun
- GLUCOWEAR, (2021). <https://gluco-active.com/gluco-wear/> (Erişim Tarihi: 9.05.2021).
- IBILL, (2021). <https://vision-forward.org/product/ibill-talking-money-identifier/> (Erişim Tarihi: 9.05.2021).
- IENGLOI, K., HANG KONG, W. (2015). ‘People with Disability (PwD) in the Tourism Industry: Concepts and Issues’, <https://wp.nyu.edu/cts2015/wp-content/uploads/sites/657/2015/06/Loi-and-Kong.pdf> (Erişim Tarihi: 23.04.2021).
- KANCA, B., ERTAŞ, Ç. (2014), ‘Engelli Turizmine İlişkin Yasal Düzenlemeler: Türkiye İle Avrupa Birliği Mevzuatlarının Karşılaştırılması’, 15. Ulusal Turizm Kongresi, 13-16 Kasım, Antalya, s. 1359-1372
- KARATAŞ, K., ÇİFTÇİ, E. G. (2010). ‘Türkiye’de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri.’ Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:3(13), s: 147-153.
- KOCA, C. (2010), ‘Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu’, Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul.
- LAM, K. L., CHAN, C. S., PETERS M. (2020). ‘Understanding technological contributions to accessible tourism from the perspective of destination design for visually impaired visitors in Hong Kong’, Destination Marketing and Management, V:17, p:1-9.
- LİFTWARE (2021). <https://www.liftware.com/> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- LUİZA, M., S. (2010). ‘Accessible Tourism- The Ignored Opportunity’, Romania Economic and Business Review, V:7, s:1154–1157.

- MCKERCHER, B., PACKER, T., YAU, M. K., LAM, P. (2003), "Travel Agents As Facilitators Or İnhibitors of Travel: Perceptions Of People With Disabilities", *Tourism Management*, V:24(4), p. 465-474.
- NITTI, M., GIUSTO, D., ZANDA, S., FRANCESCO, M., CASARI, C., CLEMENTE, M. L., LAİ, C., MILESI, C., POPESCU, V. (2018). Using Iot for Accessible Tourism in Smart Cities. <https://pdfs.semanticscholar.org/4239/56fc841f7fd0610cf1399379682e8df4910e.pdf> (Erişim Tarihi: 14.05.2021).
- MESQUİTA, S., CARNEİRO, M. J. (2016). "Accessibility of European museums to visitors with visual impairments", *Disability & Society*, V: 31(3), p: 373- 388.
- ÖZTÜRK, Y., YAYLI, A., YEŞİLTAS, M. (2008). "Is the Turkish Tourism Industry Ready for a Disabled Customer's Market? The Views of Hotel and Travel Agency Managers", *Tourism Management*, V:29(2), s:382-389.
- PEHLİVANOĞLU, B. (2012). "Konaklama Yapılarının Engellilere Yönelik Oda Düzenlemelerinin İrdelenmesi", *Sanat ve Tasarım Dergisi*, C:2(4).
- SCEWO (2021). <https://www.scewo.ch/> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- SHAW, G., COLES, T. (2004). "Disability, holiday making and the tourism industry in the UK: a preliminary survey", *Tourism Management*, V: 25, I: 3, p: 397-403.
- SMITH, R. W. (1987). "Leisure of disable tourists: barriers to participation", *Annals of Tourism Research*, V:14(3), p:376-389.
- SOUND SHIRT (2021). <https://cutecircuit.com/soundshirt/> (Erişim Tarihi: 26.05.2021).
- TAP SEE (2021). <https://taptapseeapp.com/> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- TDK (Türk Dil Kurumu), (2021). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 22.04.2021).
- TOPSAKAL, Y. (2018). "Akıllı Turizm Kapsamında Engelli Dostu Mobil Hizmetler: Türkiye Turizmi İçin Öneriler", *Journal Of Tourism and Smartness*, C:1(1):1-13.
- TSKB (Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği), (2021). <https://www.skb.gov.tr/teknoloji-ve-erisilebilirlik-s35616k/> (Erişim Tarihi: 26.05.2021).
- TOURISM FOR ALL, 2021. <http://www.tourismforall.eu/> (Erişim Tarihi: 14.05.2021).
- TRELENS (2021). <https://www.herkesebilimteknoloji.com/slider/engelleri-kaldiran-teknolojiler> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- TSİRMİPAS, C., ROMPAS, A., FOKOU, O., KOUTSOURİS, D. (2015). "An indoor navigation system for visually impaired and elderly people based on Radio Frequency Identification (RFID)", *Information Sciences*, V: 320, p: 288- 305.
- TUİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2004). <https://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 22.04.2021).
- TÜRK TELEKOM (2021). <https://bireysel.turktelekom.com.tr/ozel-programlar/engelliler/sayfalar/elele-engelsiz-hayat/engeli-kaldiran-servisler/eyesense.aspx> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- VOİCE4U (2021). <https://voice4uaac.com/> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- WHELLMAP (2021). <https://wheelmap.org/> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- WHO (World Health Organization), (2021). <https://www.who.int/> (Erişim Tarihi: 22.04.2021).

- WEWALK (2021). <https://wewalk.io/tr/> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- WTO (World Tourism Organization), (2013). <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284415984> (Erişim Tarihi: 25.4.2021).
- ZENGİN, B., ERYILMAZ, B. (2013). “Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi”. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, S:11.
- ZHANG, L.Y., LI, N., LIU, M. (2012), “On the Basic Concept of Smart Tourism and Its Theoretical System”, Tourism Tribune, V:27(5), p:66-73.

ERİŞİLEBİLİR TURİZM SİSTEMLERİ

Gamze Temizel

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, WHO) verilerine göre, dünya genelinde 1 milyardan fazla insanın engelli kategorisine girdiği tahmin edilmektedir. Bu sayı oransal olarak dünya nüfusunun %15'ine karşılık gelmektedir. Dünya genelinde nüfus yaşlandıkça, engelliliğin de oransal olarak artacağı ön görülmektedir. Yaşlanmayla birlikte artan kronik hastalıklar, bu sayıyı artırma potansiyeline sahiptir. Ayrıca trafik kazaları, düşme, şiddete maruz kalma, doğal afetler, sağlıksız beslenme ve madde bağımlılığı gibi kişilerin sağlık durumlarında olumsuzluğa neden olacak etmenler, engelli nüfusun sayısını arttırmaktadır (World Health Organization, 2011; World Health Organization, 2015). Engelli bireylerin toplam nüfus içindeki oranı ve bu oranın artma eğilimi dikkate alınarak hedef kitle noktasında düşünüldüğünde engelliler, turizm sektörü için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Engelli bireyler ayrıca çoğunlukla aile, arkadaş, akraba ya da refakatçileri ile seyahat etmektedirler. Bu durum engelli bireylerin oluşturduğu pazarı niceliksel olarak genişletmektedir.

Engelli bireylerin örgütlenmesi ve engelliliğin bir insan hakları sorunu olarak görülmesi eğiliminin giderek yaygınlaşması sonucunda, engelli bireylerin hayatın her alanında diğer bireylerle eşit koşullarda var olabilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmaktadır. Engelliliğin bir insan hakları sorunu olduğu pek çok uluslararası belgede vurgulanmıştır. Bunlar arasında Engellilere İlişkin Dünya Eylem Programı (1982), Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) ve Birleşmiş Milletler Engelliler için Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar (1993) yer almaktadır. Bu belgelerin en sonuncusu olan Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de engelli bireylerin insani haklarına en geniş haliyle yer verilmekte ve engelli bireylerin sivil, kültürel, siyasal, sosyal ve ekonomik hakları sıralanmaktadır. 2008 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler

Erişilebilir hizmetler sunan turizm işletmeleri çalışanları, özellikle de müşterilerle birebir iletişime geçen hizmet personeli, engellilik ve engelli bireylerin ihtiyaçları konusunda farkındalık sahibi olabilmeleri için eğitilmelidir. Çalışanlar ayrıca işletmelerin sundukları erişilebilir hizmetler ile ilgili detaylı bilgiye sahip olmalıdır. Bu sayede müşterilerin bu hizmetler ile ilgili soruları en doğru şekilde yanıtlanacak, ihtiyaçları en uygun şekilde karşılanacaktır.

KAYNAKÇA

- AKYILDIZ HATIRNAZ, A. (2019). Ergonomi çerçevesinde eşitlikçi mekan üretim yaklaşımı olarak evrensel tasarım kavramı. *Ergonomi* 2(3), 178-193.
- AMERICANS WITH DISABILITIES ACT (2010). Accessibility Standards. Erişim adresi: <https://www.access-board.gov/ada/guides/>
- AMERICANS WITH DISABILITIES ACT (2013). National Network Disability Law Handbook. Erişim adresi: <https://adata.org/guide/ada-national-network-disability-law-handbook>
- BUHALIS, D., DARCY, S., AMBROS, I. (2012). Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism. Bristol: Channel View Publications.
- BUHALIS, Dimitrios ve DARCY, Simon (2011). Accessible Tourism, Concepts and Issues. Bristol: Channel View Publications.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2000). Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0284:FIN:EN:PDF>
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2003). Equal Opportunities for People with Disabilities: A European Action Plan 2004-2010. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0650&from=EN>
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2010). European Disability Strategy 2010-2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe. Erişim adresi: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2010%3A0636%3AFIN%3Aen%3APDF>
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2015). Mapping and Performance Check of the Supply of Accessible Tourism Services in Europe Final Report. Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/10421>
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2021). Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. Erişim adresi: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0101&qid=1617741435324&from=EN>

- DARCY, S., DICKSON, T. (2009). A whole-of-life approach to tourism: the case for accessible tourism experiences, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 32-44.
- ENGELLİLER HAKKINDA KANUN. (2005, 1 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 5378). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm>
- ENGELLİLERİN HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞMENİN ONAYLANMASININ UYGUN BULUNDUĞUNA DAİR KANUN. (2008, 18 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 27084). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081218-4.htm>
- EUROPEAN NETWORK FOR ACCESSIBLE TOURISM (2007). Services and Facilities for Accessible Tourism in Europe. Erişim adresi: https://www.accessibletourism.org/resources/enat_study-2_services_and_facilities_en.pdf
- MCKERCHER, B., DARCY, S. (2018). Re-conceptualizing barriers to travel by people with disabilities. *Tourism Management Perspectives*, 26, 59-66.
- OTOPARK YÖNETMELİĞİ. (2018, 22 Şubat). Resmi Gazete (Sayı: 30340). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24408&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- RUBIO-ESCUDELOS, L., GARCIA-ANDREU, H., ULLÁN DE LA ROS, J.(2021). Accessible tourism: origins, state of the art and future lines of research. *European Journal of Tourism Research*, 28, 2803. Erişim adresi: <https://ejtr.vumk.eu/index.php/about/article/view/2237>
- ŞEHİRLER ARASI YOLCU TAŞIMA HİZMETİ İLE SERVİS VE TURİZM TAŞIMACILIĞI HİZMETİNİN ERİŞİLEBİLİR HÂLE GETİRİLMESİNE DAİR YÖNETMELİK. (2017, 13 Ocak). Resmi Gazete (Sayı: 29947).
- T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI ENGELLİ VE YAŞLI HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2020a). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni. Erişim adresi: https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/60415/istatistik_bulteni_ekim20.pdf
- T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI ENGELLİ VE YAŞLI HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2020b). Erişilebilirlik Kılavuzu. Uzman Matbaacılık: Ankara. Erişim adresi: https://ailevecalisma.gov.tr/media/65613/erisilebilirlik_kilavuzu_2021.pdf
- T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI ENGELLİ VE YAŞLI HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2021). Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi. Erişim adresi: https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/70612/engelliler_icin_bilgilendirme_rehberi.pdf
- TAKAYAMA DECLARATION (2009). Takayama Declaration on the Development of Communities-for-All in Asia and the Pacific. Erişim adresi: https://www.accessibletourism.org/resources/takayama_declaration_top-e-fin_171209.pdf
- TURİZM TESİSLERİNİN BELGELENDİRİLMESİNE VE NİTELİKLERİNE İLİŞKİN YÖNETMELİK (2005, 10 Mayıs). Resmi Gazete (Sayı: 8948).

- TURİZM TESİSLERİNİN NİTELİKLERİNE İLİŞKİN YÖNETMELİĞİN UYGULANMASINA DAİR TEBLİĞ (2019, 27 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 30961). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=33994&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>
- TÜRK STANDARDI 9111 (2011). Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere.
- TÜRK STANDARDI 12460 (1998). Şehir içi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar için Tesislerde Tasarım Kuralları.
- TÜRKİYE ÇEVRE EĞİTİM VAKFI (2021). Mavi Bayraklı Plajların Engelli Erişim Kılavuzu. Erişim adresi: [http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Engelli%20Olanaklar%C4%B1%20K%C4%B1lavuzu%20\(2021\).pdf](http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Engelli%20Olanaklar%C4%B1%20K%C4%B1lavuzu%20(2021).pdf)
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2011). Nüfus ve Konut Araştırması. Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/5677/nufus-ve-konut-arastirmasi-engellilik-arastirma-sonuclari.pdf>
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2021). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2020. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayal%C4%B1-N%C3%BCfus-Kay%C4%B1t-Sistemi-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-2020-37210&dil=1>
- UNITED NATIONS (1982). World Programme of Action Concerning Disabled Persons. Erişim adresi: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/world-programme-of-action-concerning-disabled-persons.html>
- UNITED NATIONS (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). Erişim adresi: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- UNITED NATIONS (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Erişim adresi: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
- UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION (2016a). Manual on Accessible Tourism for All: Principles, Tools and Best Practices. UNWTO Publications. Erişim adresi: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284418077>
- UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION (2016b). World Tourism Day 2016 “Tourism for All: Promoting Universal Accessibility” Declaration. UNWTO Press Conference. Erişim adresi: https://www.accessibletourism.org/resources/wtd2016_declaration_english_0.pdf
- UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION (2013). Recommendations on Accessible Tourism. Erişim adresi: https://webunwto.s3-eu-west1.amazonaws.com/imported_images/43206/unwto_recommendations_on_accessible_tourism.pdf
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (2011). World Report on Disability. Erişim adresi: <https://www.who.int/teams/noncommunicable-diseases/sensory-functions-disability-and-rehabilitation/world-report-on-disability>
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (2015). Global Disability Action Plan 2014–2021: Better Health for All People with Disability. Erişim adresi: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/199544/1/9789241509619_eng.pdf

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL 1: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/uluslararası-mevzuat/>
- URL 2: Irish wheelchair Association Best Practice Access Guidelines 4 <https://www.iwa.ie/access-guidelines/best-practice-access-guidelines-4/>
- URL 3: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Engellilerin Kamusal Alanlara ve Plajlara Erişimi Konusunda Belediyelerin Yasal Yükümlülükleri. <https://docplayer.biz.tr/43087810-Engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu.html>
- URL 4: <http://www.turcev.org.tr/V2/Default.aspx>
- URL 5: [http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Engelli%20Olanaklar%C4%B1%20Plaj%20Listesi%202018%20\(25%2003%202019%20d%C3%BCzelenmi%C5%9F\).pdf](http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Engelli%20Olanaklar%C4%B1%20Plaj%20Listesi%202018%20(25%2003%202019%20d%C3%BCzelenmi%C5%9F).pdf)
- URL 6: www.accessiblebeaches.com
- URL 7: <https://www.travellersaid.org.au>
- URL 8: www.herkesicinialanya.org
- URL 9: <https://www.theinfatuation.com>
- URL 10: <https://bluebadgestyle.com/>

GELECEKTE ERİŞİLEBİLİR TURİZM

Erkan Akgöz - Refika Atalay

GİRİŞ

Yürürlükte olan 5378 sayılı “Engelliler Hakkında Kanun” kapsamında engelli: *“zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey”* olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü ise engelli bireyleri: *“Sosyal etkileşim sırasında ilişki kurmasını sınırlandıran, seyahat, konaklama ve diğer turizm hizmetlerinden faydalanma esnasında özel gereksinimler duyan, fiziksel, duysal, zihinsel engele sahip olan yaşlı veya özel bakıma ihtiyaç duyan kişiler”* (Akın, 2019: 2083) şeklinde ifade etmektedir.

Dünya genelinde engellilik oranı %10 düzeylerinde seyretmektedir (Darcy vd., 2010: 517). Bu kapsamda 1 milyara yakın engelli birey olduğu öngörülmektedir (Öndül, 2015: 23). Küresel ölçekte bakıldığında sağlık hizmetlerinin gelişmesi ve refah düzeylerinde yaşanan artışla birlikte ortalama yaşam beklentisi de artmış, yaşlı nüfus, toplam nüfus içinde oransal olarak yükselmiştir. Dünya Sağlık Örgütü’nün 2013 yılında yayınlamış olduğu rapora göre 2050 yılına kadar 60 yaş üstü bireyler dünya nüfusunun %20’sini oluşturacak şekilde artış gösterecek, nüfusun beşte biri 80 yaş üstü bireylerden oluşacağı öngörülmektedir. Yaşlanma ve engellilik arasında önemli bir ilişki olduğundan, yaşlanan bir kişinin sakatlık geçirme ihtimali genç bir bireye göre 14 kat fazladır. Dolayısıyla engellilik düzeyi nüfusu hızla yaşlanan Avrupa ve Asya ülkelerinde %15-20 seviyelerindedir ve bu oran gün geçtikçe artmaktadır (Darcy, 2006: 2).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) ve Manila Deklarasyonuna (1980) göre seyahat etme hakkı ve özgürlüğü yeryüzündeki tüm insanlar için geçerlidir (İçöz, 2019: 2). Sosyal imkânların iyileşmesi,

da bireysel hareket kabiliyetlerini artırmakta hem de farklı engel türlerine ilişkin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mobil uygulamalar geliştirebilirler.

Engelli bireylerin turizm faaliyetleri sırasında en fazla sorun ulaşım hizmetlerinde yaşamaktadırlar. Bu kapsamda terminallere, hava limanlarına ve şehir içi ulaşımın sağlandığı duraklara tekerlekli sandalye kullanan bireyler için akıllı rampalar yapılabilir. Hava limanları gibi yüksek seslerin hâkim olduğu alanlarda zihinsel engellilerin ve otizmli bireylerin kaygı düzeyleri artmaktadır bu da öfke nöbetlerine neden olabilmektedir. Söz konusu bireylerin ve ailelerinin sorunsuz bir seyahat yaşaması için dış seslerden yalıtılmış, pastel renklerde dizayn edilmiş ve rahatlatıcı doğa seslerinin yer aldığı özel kapsül odalar tasarlanabilir.

Ayrıca otonom araç veya sürücüsüz araç olarak adlandırılan insansız araçlar, sürme kabiliyeti kısıtlı olan engelli bireylerin erişilebilir turizm olanaklarını artıracaktır. Günümüzde kullanılmaya başlanan gelecekte ise hayatın pek çok alanında olacağı düşünülen artırılmış gerçekliğin turizm sektörü içinde de önemli bir payı olacağı ön görülmektedir (Özgüneş ve Bozok, 2017:150). Artırılmış gerçeklikle elde edilen deneyimin, fiziksel deneyiminin yerini tutamayacağına dair pek çok görüş mevcut olmakla birlikte hareket yetisini büyük oranda veya tamamen kaybetmiş bireyler için artırılmış gerçeklikle seyahat ve turizm deneyimi sunmak da mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- AKDU U., AKDU, S. (2018). Engelli Turizmi: Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 9(23),124-141. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TXpBNE9UZ3hNUT09/engelli-turizmi-yasal-duzenlemeler-ve-uygulamalar>.
- AKGÖZ, E., ASANOVA, K., AIDARBEB KYZY, A. (2021). Akıllı Otel Endeksine Göre Bişkek'teki Otellerin Sıralanması. Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi, 1(1), 12-29. <https://turib.org/wp-content/uploads/2021/03/01-01-02.pdf>.
- AKIN, A. (2019). Otel İşletmelerinin Engelli Turistlere Yönelik Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(2), 2082-2103. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/702687>
- AKINCI, Z., SÖNMEZ, N. (2015). Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 26(1), 97-113. Doi: 10.17123/atad. vol26iss195912.
- AKSOY, S. (2017). Değişen Teknolojiler ve Endüstri 4.0: Endüstri 4.0'ı Anlamaya Dair Bir Giriş, SAV (Sosyal Araştırmalar Vakfı) Katkı Teknoloji, (4), 34-44. <http://www.katki.org/wp-content/uploads/2020/02/SAVKatki4.pdf>.

- ATALAY, R., ÇINAR, K. (2021). A Qualitative Research on the Holiday Experiences of Families with a Child with Autism Spectrum Disorder, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2) 457-471. <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.872026>.
- ATAMAN, H. (2018), Akıllı Turizm ve Akıllı Destinasyonlar: Edremit Körfezi'ne Yönelik Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- BAĞÇI, E., İÇÖZ, O. (2019), Z ve Alfa Kuşağı İle Dijitalleşen Turizm, Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(2), 232-256. Doi: 10.32572/guntad.578926.
- BAHAR, M., YÜZBAŞIOĞLU, N., TOPSAKAL, Y. (2020). Akıllı Turizm ve Süper Akıllı Turist Kavramları Işığında Geleceğin Turizm Rehberliğine Bakış. Journal of Travel and Tourism Research, (14), 72-93 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttr/issue/59443/643314>.
- BAŞ, M., ULAMA, Ş. (2014). Türkiye'de Engelli Turizm Pazarındaki Farklı Talep Özelliklerinin Analizi, 15. Ulusal Turizm Kongresi, 13-16 Kasım 2014, Ankara.
- BAŞ, M., YENİŞEHİRLİOĞLU, E., ZENGİN, B. (2015). Engelli Turizmi Kapsamında Müzelerde Ulaşılabilir Uygulamaların Tespitine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 3(1), ss. 189-230. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/909346>.
- BAYUK, M. N., DEMİR, B. N. (2019). Endüstri 4.0 Kapsamında Yapay Zekâ Ve Pazarlamanın Geleceği, Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 5(19): 781-799. Doi: 10.31589/JOSHAS.163.
- BULGAN, G. (2014). Engelli Turizmi: Antalya İlindeki Dört Ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- CABİ, A. (2019). Akıllı Turizm Bağlamında Akıllı Otel İşletmesi Endeksi ve Uygulaması, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- CAVLAK, N., CAVLAK, H. (2019). Avrupa Erişilebilir Turizm Politikası ve Türkiye, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 8(15), 29-41. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/670677>.
- ÇELİK, P., TOPSAKAL, Y. (2017). Akıllı Turizm Destinasyonları: Antalya Destinasyonunun Akıllı Turizm Uygulamalarının İncelenmesi, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 14(3), ss. 149-166. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/389164>.
- ÇOLAK, O., KARAKAN, H. İ. (2021). Akıllı Otel Uygulamaları Ve Bu Uygulamalar Hakkında Yönetici Görüşleri: Gaziantep İli Örneği. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (42), 168-184. Doi: 10.30794/pausbed.744680.
- COŞKUN, E. (2007). Akıllı Tekstiller ve Genel Özellikleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Adana.
- ÇİZEL, B., SÖNMEZ, N., AKINCI, Z. (2012). Antalya'da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma. Yigitler Grup Reklam, Matbaa Ankara.

- DAĞLI, İ., ÇELİKKAYA, S. (2021). Akıllı Turizm ve Popüler Yataklı Vagon Seferi Olan Kentlerde Teknolojinin Turist Yoğunluğuna Etkileri, İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 6(15), ss.282-295. Doi: 10.25204/iktisad.901056.
- DARCY, S. (2006). Setting a Research Agenda for Accessible Tourism, CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd.
- DARCY, S., CAMERON, B., PEGG, S. (2010) Accessible Tourism and Sustainability: A Discussion and Case Study, Journal of Sustainable Tourism, 18(4), 515-537. Doi: 10.1080/09669581003690668.
- DİKER, O., ÇETİNKAYA, A. (2016). Erişilebilir Turizm Açısından Safranbolu Turizm Destinasyonunun Uygunluğunun Değerlendirilmesi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı: 2, 111-125. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/317883>.
- DURAN, G., UYGUR, S. M. (2019). Akıllı Turizm Destinasyonları Kapsamında Ankara'nın Akıllı Turizm Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma. 3. Uluslararası Turizmin Geleceği Kongresi: İnovasyon, Girişimcilik ve Sürdürülebilirlik Kongresi, Mersin, 26-28 Eylül 2019.
- DURNA, U., BABÜR, S. (2011). Otel İşletmelerinde Yenilik Uygulamaları, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 3(1), 73-98. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uaifd/issue/21591/231834>
- DÜŞÜNÜR, S. Y., SARIİŞİK, M. (2019). Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(1), 5-25. DOI: 10.32572/guntad.513234.
- ER, Z. (2019), Akıllı Turizm Uygulamalarının Alanya Turizm Destinasyonu Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- ERCAN, F. (2019), Görme Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Deneyimlerini Kolaylaştırıcı Teknolojilerin İncelenmesi, SETSCI Conference Proceedings, Samsun.
- EVCİ, A. (2016). Göreme Açık Hava Müzesi'nin Erişilebilir Turizm Açısından İrdenlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- EZENEL, E. (2019). A Study on Inclusive Tourism: The Case of Eskişehir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- GÜNGÖR, M., BOLAT, A., CENGİZ, H., ASLAN, N. (2011). Özürlülere Yönelik Teknolojik Düzenlemeler, Sektörel Araştırma ve Stratejiler Dairesi Başkanlığı.
- GÜREL, Ö., ASAN, Ş. S. (2018). Şehir Lojistiği ve Endüstri 4.0 Entegrasyonu, IRDITECH 2018 Kongresi Bildiriler Kitabı, Okan Üniversitesi Yayınları, 225-238.
- LASI, H., FETTKKE, P., KEMPER, H., FELD, T., HOFFMANN, M. (2014). Industry 4.0, Business & Information Systems Engineering, (6), 239-242. Doi: 10.1007/s12599-014-0334-4.
- İÇÖZ, O. (2019). Engelli Çocuklar ve Turizm, Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi, (3) , 39-46. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sita/issue/46300/581921>.

- KAHVECİ, A. (2016). Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde Engelsiz Turizm Potansiyelinin İncelenmesi: Taraklı Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KARACAOĞLU, S. (2012). Bedensel Engellilerin Konaklama İşletmelerinden Beklentilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Eskişehir Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- KETBOĞA, S. (2016). İstanbul İli Örneğinde Otel İşletmelerinin AB Erişilebilirlik Standartlarına Uygunluğunun Karşılaştırmalı Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KOZAK, N., KOZAK, A. M., KOZAK, M. (2009). Genel Turizm. İlkeler-Kavramlar. Ankara: Detay Yayıncılık.
- KUMLU, S. T. (2021). Turizm Eğitiminde Sanal Gerçeklik Kullanımının Öğrenme Motivasyonuna Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- LIFTWARE. (2021). Eat with Confidence, www.liftware.com/, E. Tarihi: 14.08.2021.
- LIPPER, L., THORNTON, P., CAMPBELL, B.M., BAEDAKER, T., BRAIMOH, A., BWALYA, M., CARON, P., CATTANEO, A., GARRITY, D., HENRY, K., HOTTLE, R., JACKSON, L., JARVIS, A., KOSSAM, F., MANN, W., MCCARTHY, N., MEYBECK, A., NEUFELDT, H., REMINGTON, T., SEN, P.T., SESSA, R., SHULA, R., TİBU, A., TORQUEBIAU, E. F. (2014). Climate-smart agriculture for food security. Nat. Clim. Chang 4, 1068–1072, Doi: 10.1038/nclimate2437.
- MICHOPOULOU, E., DARCY, S., AMBROSE, I., BUHALIS, D. (2015). Accessible tourism futures: the world we dream to live in and the opportunities we hope to have, Journal of Tourism Futures, 1(3), 179-188. Doi: 10.1108/JTF-08-2015-0043.
- MURADOĞLU, C. (2020). Akıllı Baston WeWalk'un Hikayesi, <https://webrazzi.com/2020/05/15/akilli-baston-wewalk-un-hikayesi/>. (Erişim Tarihi: 11.08.2021).
- OĞUZ, O. (2007). Akıllı Bina Kavramı ve Akıllı Bina Değerlendirme Metodları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- OLCAY, A., GİRİTLİOĞLU, İ., PARLAK, Ö. (2014). ENAT (European Network For Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) İle Türkiye'nin Erişilebilir Turizme Yönelik Otel İşletmelerini Kapsayan Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Karşılaştırılması, Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi (2), 127-144. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gaziturizm/issue/48838/622244>.
- ÖNDÜL, G. (2015). Engelli Bireylerin Konaklama İşletmesi Odaklı Turizm Algıları Ve Engelli Turizm Pazarına İlişkin Öneriler: Antalya İli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- ÖZEREN, M. (2019). Turizm Paydaşlarının Bakış Açılıyla Engelli Turizmi: Konya Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- ÖZGÜNEŞ, R. E., BOZOK, D. (2017). Turizm Sektörünün Sanal Rakibi(Mi?): Arttırılmış Gerçeklik, Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(2), ss. 146-160. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tdtad/issue/33538/362637>.
- ÖZOGUL, G., BARAN, G. G. (2016). Accessible Tourism: The golden key in the future for the specialized travel agencies. Journal of Tourism Futures, 2(1), 79–87. Doi: 10.1108/JTF-03-2015-0005.
- ÖZTÜRK, M., ÖZTÜRK, R. (2019). Akıllı İşletmelerde Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı, Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, 6(35), 948-957. Doi: 10.26450/jshsr.1161.
- ÖZTÜRK, S. (2020). Engelli Bireylerin Hayatlarını Kolaylaştıran Teknolojiler, <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/engelli-bireylerin-hayatlarini-kolaylastiran-teknolojiler-41675515>, (Erişim Tarihi: 14.08.2021).
- REİS Z.A., Gücükoğlu B. Ve Eskici, B. (2014). İşitme ve Konuşma Engellilerin Yaşamlarını Kolaylaştırma. <http://ab.org.tr/ab14/bildiri/324.pdf>. (Erişim Tarihi: 11.08.2021).
- SANİ-BOZKURT, S. (2017). Özel eğitimde dijital destek: Yardımcı teknolojiler. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 3(2), 37-60. <https://dergipark.org.tr/en/pub/auad/issue/34117/378439>.
- T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI, ENGELLİ VE YAŞLI İSTATİSTİK BÜLTENİ, www.ailevecalisma.gov.tr/media/73073/eyhgm_istatistik_bulteni_subat2021.pdf, (Erişim Tarihi: 08.07.2021).
- TELLİOĞLU, S. (2019). Avrupa Birliği (AB)'nin ve Bazı Gelişmiş Ülkelerin Engellilere Yönelik Sosyal Politikaları ve Sosyal Hizmetleri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 34, s. 166-182. <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4843>.
- TERLEMEZ, M. (2016). Konaklama Tesislerinde Engelli Kullanıcı ve Oda Tasarımı İlişkisi Üzerine Bir Çözüm Önerisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TOPSAKAL, Y. (2018), Akıllı Turizm Kapsamında Engelli Dostu Mobil Hizmetler: Türkiye Turizm İçin Öneriler, Journal Of Tourism Intelligence And Smartness, 1(1), 1-13. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jtis/issue/39024/445128>.
- TÜRK TELEKOM (2019). Türk Telekom'un EyeSense uygulaması ile görme engelliler artık renkleri ayırt edebiliyor, <https://medya.turktelekom.com.tr/turk-telekomun-eyesense-uygulamasi-ile-gorme-engelliler-artik-renkleri-ayirt-edebiliyor/>. (Erişim Tarihi: 09.08.2021)
- UNWTO. (2008). Glossary of Tourism Terms, <https://www.unwto.org/glossary-tourism>. (Erişim Tarihi: 17.01.2021)
- UYSAL, A. A., TURA, G. (2018). Öğretmen adaylarının çocuklardaki dil ve konuşma bozukluklarına yönelik tutum ve bilgilerinin değerlendirilmesi. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 1(1), 13-22. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/499049>.

- TUNZELMANN, N. V. (2003). Historical coevolution of governance and technology in the industrial revolutions. *Structural Change and Economic Dynamics* 14(4), 365–84. Doi: 10.1016/S0954-349X(03)00029-8.
- YALÇINKAYA, P., ATAY, L., KARAKAŞ, E. (2018). Akıllı Turizm Uygulamaları. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 2(2), 34-52. Doi: 10.32958/gastoria.433831
- YARDIMCIOĞLU, M., KARAHAN, M., YÖRÜK, A. (2019). Dijitalleşme ışığında muhasebe mesleğinin geleceği. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi- Journal of Accounting Institute*, 61, 35-46. Doi: 10.26650/MED.2019542847.
- YILDIZ, Z., YILDIZ, S., BOZYER S. (2018). İşitme Engelli Turizmi (Sessiz Turizm): Dünya ve Türkiye Potansiyeline Yönelik Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 103–17. Doi: 10.21076/vizyoner.339776.
- YILDIZ, A. (2019). Akıllı Turizmin Türkiye’de Uygulanabilirliği: İstanbul Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- YILMAZ, M. (2019). Konaklama İşletmelerinde Akıllı Turizm Teknolojileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Keep Calm and Use Your Digital Mind

Digitization or Digital Transformation?

Editor
Şimal Çelikkol

Keep Calm and Use Your Digital Mind

Digitization or Digital Transformation?

Editor

Şimal Çelikkol

Yayın No.: 1053

ISBN: 978-625-433-466-5

E-ISBN: 978-625-433-467-2

Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seval Sezer -sevalsezer@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çelikkol, Şimal

Keep Calm and Use Your Digital Mind Digitization or Digital Transformation?/ Editör: Şimal Çelikkol

1. Basım, IV + 160 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, izin yok.

ISBN: 978-625-433-466-5

E-ISBN: 978-625-433-467-2

1. Digital Transformation 2. Digital Business Management 3. Administrative Digitization

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kıda Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

CONTENTS

CHAPTER 1

DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES TO DEVELOP ORGANIZATIONAL MEMORY	1
1.Organizational Memory	2
2.The Importance of Organizational Memory for Businesses	4
3.Digital Transformation and Organizational Memory	6
4.Conclusion	12

CHAPTER 2

GOING DIGITAL: TRANSFORM YOUR HUMAN RESOURCES	19
1.The Evolution of Human Resources	20
2.Digital Transformation	23
3.Digital Transformation and Human Resources Management	25
4.Conclusion	28

CHAPTER 3

INNOVATION MANAGEMENT IN DIGITAL TRANSFORMATION	31
1. Innovation Management.....	31
2. Digital Transformation	36
3. Innovation Management in Digital Transformation.....	40
4. Conclusion	44

CHAPTER 4

LEADERSHIP APPROACHES IN DIGITAL TRANSFORMATION	49
1. Leadership and Leadership Approaches	50
2. Digital Transformation	54
3. Digital Leadership	57
4. Conclusion	66

CHAPTER 5	
DIGITAL FINANCE AND FINANCIAL INCLUSION	73
1. Financial Inclusion	74
2. Digital Financial Inclusion	77
3. Conclusion	81
CHAPTER 6	
DIGITAL TRANSFORMATION AND ORGANIZATIONAL BEHAVIOR	85
1. Organizational Behavior	86
2. Application of Digital Technologies and Digital Transformation to Business Models.....	88
3. Digitalization and Its Reflections On Business Life	93
4. Conclusion	98
CHAPTER 7	
DIGITALIZATION CULTURE RELATION: IS CULTURE A CHALLENGE OR AN OPPORTUNITY?	103
1. Culture	104
2. Digitalization.....	106
3. The Impact of Digitalization on Culture	113
4. Conclusion	114
CHAPTER 8	
THE ROLE OF DYNAMIC CAPABILITIES IN DIGITAL TRANSFORMATION	121
1. Dynamic Capabilities	122
2. Dynamic Capabilities in Digital Transformation	131
3. Conclusion	135
CHAPTER 9	
THE EFFECT OF DIGITALIZATION ON ECONOMIC GROWTH	143
IN THE MIDDLE INCOME COUNTRIES	143
1. Literature	145
2. Data and Methodology.....	149
3. Results	150
4. Conclusion	155

CHAPTER 1

DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES TO DEVELOP ORGANIZATIONAL MEMORY

Mehmet Naci Efe¹

Introduction

There are clear signs that one of the crucial issues in the historical development of enterprises is the organization's knowledge (know-how), the ability to use this accumulated knowledge, and the power of this knowledge to create memory within the organization. It is stated that organizational memory accumulates and stores the knowledge and experiences formed within the enterprise (Zhang et al.,2004:2). It is a concept needed for the organization to make effective and dynamic decisions, develop effective strategies, and turn all this information that has occurred in the past into information output. To put organizational memory more precisely, it is necessary to emphasize the fact that all individuals in this organization together form a separate memory, beyond the memories of the individuals involved in the organization. The most interesting point here is seen as the development of an independent memory from individuals.

Although the concept of organizational memory is frequently discussed today, it is possible to store organizational memory in databases with different strategies from the old memorizations with the technological and digital transformation experienced. First industry 4.0 and nowadays; with the concept of industry 5.0, which will be appeared shortly, it is seen that digital transformation processes affect all activities of organizations. In particular, artificial intelligence-based applications support individuals in the organization to develop a different organizational memory without even coming

¹ Assoc.Prof., mnaciefe@gmail.com ORCID: 0000-0001-7039-5659

dant systems can be used. The age we live in shows that there is a period when businesses that are standing up to digital transformation will struggle to compete.

Organizations that want to build an organizational memory environment in accordance with the Industry 4.0 process should pay attention to as follows:

- To effectively manage the organizational memory of the organization that will arise as a result of digitalization, it should establish the infrastructure to meet the hardware and software needs,
- Provide trainings to harmonize the qualifications of their gins with the Industry 4.0 process,
- Make structural changes that will speed up organizational structures, eliminate unnecessary layers and adopt agile methodologies,
- Eliminate hierarchical barriers that will cause roles within the organization to slow down decision-making processes,
- Create an organizational culture that has adopted digitalization that will enable information sharing within the organization,
- Any investment decisions should be reviewed in accordance with the digitalization process,
- R&D units strengthened and made part of digitalization processes.

REFERENCES

- Anderson, J. R., & Crawford, J. (1980). *Cognitive psychology and its implications* (p. 500). San Francisco: wh freeman.
- Arıcioğlu, M. A. (2020). Aile işletmelerinde kuşaklar arası geçiş için örgütsel hafıza: bir aile işletmesinin sakladıkları ve aktardıkları üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (45), 307-327.
- Brookshear, J. G., ve Brylow, D. (2014). *Computer Science: An Overview*. Addison-Wesley Longman Publishing Co., Inc. Retrieved from
- Capital. (2001). Casuslar GG Bağında! Capital. 13 Aralık 2017, <https://www.capital.com.tr/capital-dergi/gelecek-trendler/casuslar-is-basinda>.

- Conklin, J. (1997). Designing organizational memory. Group Decision Support Systems, (April), 1–41.
- Cohen, W. M. ve Levinthal, D. A. (1994). “Fortune favors the prepared firm”. Management Science, 40/2, 169- 284.
- Croasdell, David T., “It’s Role in Organizational Memory and Learning”, Information Systems Management, C. 18, No: 1, 2001.
- Cross, R. ve Lloyd B, (2000). “Technology is not enough: improving performance by building organizational memory”, Sloan Management Review, Spring, 41/3, 69-78
- David T.Croasdell (2000). It’s Role in Organizational Memory and Learning. Information Management Systems, Winter 2000, s.9.
- De Holan, P. M. (2011). Organizational forgetting, unlearning, and memory systems. Journal of Management Inquiry, 20, 302–304.
- Eravcı, D. B. (2010). Kurumların dijital dönüşümü: Büyük veri. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 11(1), 90-112.
- Fayyad, U., Piatetsky-Shapiro, G., & Smyth, P. (1996). From data mining to knowledge discovery in databases. *AI magazine*, 17(3), 37-37.
- Foroughi, H., Coraiola, D. M., Rintamäki, J., Mena, S., & Foster, W. M. (2020). Organizational memory studies. *Organization Studies*, 41(12), 1725-1748.
- Garud, R. ve Nayyar, P. R. (1994). “Transformative capacity: continual structuring by intertemporal technology transfer”. Strategic Management Journal, 15/5, 365-385.
- Gilchrist, A. (2016). Industry 4.0: The Industrial Internet of Things. New York, United States of America: Berkeley CA: Apress.
- İmamoğlu, S. Z., Türkcan, H., & Çetinkaya, E. (2022). Öğrenme yeteneği, teknolojik öğrenme, örgütsel hafıza ve firma yenilikçiliği arasındaki ilişki. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23(1), 315-329.
- Janssen, M., & van den Hoven, J. (2015). Big and Open Linked Data (BOLD) in government: A challenge to transparency and privacy?. *Government Information Quarterly*, 32(4), 363-368.
- Jennex, M. E., & Olfman, L. (2002, January). Organizational memory/knowledge effects on productivity, a longitudinal study. In *Proceedings of the 35th Annual Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 1029-1038). IEEE.
- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2003). Balanced Scorecard Şirket Stratejisini Eyleme Dönüştürmek, (Çev. Serra Egeli), 3. Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık A. Ş.
- Karabal, C. (2015). Örgütsel Hafızanın Örgütsel Değişime Direnç Üzerindeki Etkisi: İstanbul’da İnşaat Sektöründe Örnek Bir Uygulama. Beykent Üniversitesi,

- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Laney, D. (2001). 3D Data Management: Controlling Data Volume, Velocity and Variety. Application Delivery Strategies. Meta Group Inc. doi:10. 1016/j. infsof.2008.09.005
- Lemken, B., Kahler, H., & Rittenbruch, M. (2000, January). Sustained knowledge management by organizational culture. In *Proceedings of the 33rd annual Hawaii international conference on system sciences* (pp. 10-pp). IEEE.
- Lin, X. (2019). Review of knowledge and knowledge management research. *American Journal of Industrial and Business Management*, 9, 1753-1760.
- McKalin, V. (2014), Augmented Reality vs. Virtual Reality: What are the differences and similarities? <http://www.techtimes.com/articles/5078/20140406/augmented-reality-vs-virtual-reality-what-are-the-difference-similarities.htm>
- McDonald, J., & Léveillé, V. (2014). Whither the retention schedule in the era of big data and open data?. *Records Management Journal*.
- Mena, S., Rintamäki, J., Fleming, P., & Spicer, A. (2016). On the forgetting of corporate irresponsibility. *Academy of Management Review*, 41(4), 720-738.
- Mert, G. (2018). "Examination of effect of organizational emotional memory on organizational learning and firm performance", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/72, Haziran, 313-338.
- Mirashe, S. P., & Kalyankar, N. V. (2010). Cloud computing. *arXiv preprint arXiv:1003.4074*.
- Moorman, C., & Miner, A. S. (1998). Organizational improvisation and organizational memory. *Academy of management Review*, 23(4), 698-723.
- Paper, D. J. ve Johnson, J. J. (1997). "A theoretical framework linking creativity, empowerment, and organizational memory". *Creativity and Innovation Management*, 6/1, 32-44.
- Paşaoğlu, C., & Cevheroğlu, E. (2020). Bulut Bilişim Sistemleri Kapsamında Kişisel Verilerin Şifreleme Yöntemleri ile Korunması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 13(2), 183-195.
- Quinello, R. (2006). Organizational memory and forgetfulness generating vulnerabilities in complex environments. *Brazilian Administration Review*, 3(1), 64-78.
- Ribeiro, F. L. (2000). Toward a Technology for Corporate Memories in Construction. *International Conference on Construction Information Technology*, (742-752).
- Sicular, S. (2013). Gartner's Big Data Definition Consists of Three Parts, Not to Be Confused with Three "V"s. *Forbes*. 17 Aralık 2017, <https://www.forbes.com/sites/gartnergroup/2013/03/27/gartners-big-data-definition/>

inition-consists-of-three-parts-not-to-be-confused-with-three-vs/#646c9d1042f6.

- Stein, E. W. (1995). Organization memory: Review of concepts and recommendations for management. *International Journal of Information Management*, 15(1), 17-32.
- Yong, W., Liming, L., & Yongsheng, Q. (2015, July). Improvement of big data retrieval algorithm in the intelligent archives management. In *2015 12th IEEE International Conference on Electronic Measurement & Instruments (ICEMI)* (Vol. 1, pp. 487-491). IEEE.
- Zhang L., Tian Y., Qi Y. (2004). An Empirical Study on the Impact of Organizational Memory on Organizational Performance in Manufacturing Companies, School of Management, Harbin Inst of Technology, China
- Walsh, J. P., & Ungson, G. R. (1991). Organizational memory. *Academy of management review*, 16(1), 57-91.
- Weick, K. E., & Gilfillan, D. P. (1971). Fate of arbitrary traditions in a laboratory microculture. *Journal of personality and Social Psychology*, 17(2), 179.
- Wu, M. ve Chen, C. (2012). "Obstacles of organizational learning and self-transcendence: Theoretical research based on Chinese family business". *Asian Social Science*, 8/13, 89-94.
- Capgemini
- Yelis, B. (2017). Akıllı Fabrikalara İlk Adım. Endüstri 4.0. 16 Aralık 2017, <http://www.endustri40.com/akilli-fabrikalara-ilk-adim-smartfactorykl/>.
- <https://www.capgemini.com/gb-en/2021/07/exploring-the-hierarchy-of-needs-to-build-and-maintain-the-quality-of-artificial-intelligence-from-now-to-the-future/> (et.11.03.2022)

CHAPTER 2

GOING DIGITAL: TRANSFORM YOUR HUMAN RESOURCES

Reyhan Başaran²

Introduction

In line with the gradual transition from Industry 4.0 to Industry 5.0, successful and efficient digital transformation is one of the main challenges faced by businesses today. The dynamics of working life are also diversifying in the face of the digital transformation and innovation demands of the markets. The concept of 'digital transformation', which also affects today's business life, has become a critical element of the strategic management agenda of many organizations. The digital transformation processes of businesses should be carried out by taking into account both external and internal environment analyses, and it should be structured to cover all functions within the framework of strategic management approach. In addition to making the strategic planning of the business and determining the basic strategies following the requirements of the digital age, it is important to ensure strategic harmony in all areas from business processes to organizational structure.

The effects of digital transformation are seen in all processes of business functions as well as in the field of human resources management and operations. For businesses to gain a competitive advantage with an agile, stable and sustainable human resources strategy within the framework of the strategic management approach, they need to improve and accelerate their

² Asst. Prof., Faculty Of Economics, Administrative And Social Sciences, International Trade and Logistics Department, reyhan.basaran@kent.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3406-1816

REFERENCES

- Eden, R., Burton-Jones, A., Casey, V., & Draheim, M. (2019). "Digital Transformation Requires Workforce Transformation." *MIS Quarterly Executive*. (18: 1): 1–17.
- Fenech, R., Baguant, P., & Ivanov, D. (2019). "The changing role of human resource management in an era of digital transformation", *Journal of Management Information and Decision Sciences*, 22(2), 166-175.
- Hays, S., & Kearney, R.C. (2001). "Anticipated changes in human resource management: View from the Field", *Public Administration Review*, 61(5), 585-597.
- Singh, A., Jha, S., Srivastava, D. K., & Somarajan, A (2022). "Future of work: a systematic literature review and evolution of themes", *Foresight*, 24 (1), 99-125.
- Strohmeier, S. (2020). "Digital human resource management: A conceptual clarification", *German Journal of Human Resource Management*, 34(3), 345–365.
- Thite, M. (2022). "Digital human resource development: where are we? Where should we go and how do we go there?", *Human Resource Development International*, 25(1), 87-103.
- Verhoef, P.C., Broekhuizen, T., Bart, Y., Bhattacharya, A., Qi Dong, J., Fabian, N. & Haenlein, M. (2019), "Digital transformation: a multidisciplinary reflection and research agenda", *Journal of Business Research*, 122, 889-901.

CHAPTER 3

Innovation Management In Digital Transformation

Anıl Zekiye Göker³

Introduction

Over the past decade, management and organization scholars have shown increasing attention to the links between digital transformation and innovation management. The concepts of Innovation and innovation management have reached a level that cannot be expressed without digital transformation due to technological developments.

In addition, the source of Innovation has turned to digital, which has led scholars to consider innovation management and digital transformation more carefully. In this study, digital transformation and innovation management concepts will be discussed by considering the paradigm shift caused by digital transformation in the business world.

It has been tried to reveal the aspects of the digital transformation concept in innovation management by scholars with a literature review.

1. Innovation Management

Since the 1940s when Schumpeter show “creative destruction” to be a basis of economic progress, Innovation has been handled as a most powerful tool for reaching business competitiveness (Kim and Lui, 2015: 1965).

³ Asst. Prof. Anıl Zekiye Göker, Doğuş University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Management Information Systems, agoker@doğuş.edu.tr ORCID: 0000-0001-9515-5192

REFERENCES

- Ang, Carmen (2021). "Ranked: The Most Innovative Companies in 2021"
- Appio Francesco Paolo, Frattini Federico, Petruzzelli Antonio, Messeni ve Paolo Neirotti (2021). "Digital Transformation and Innovation Management: A Synthesis of Existing Research and an Agenda for Future Studies." *Journal of Product Innovation Management* 38:4-20
- Auriga (2016). "Digital Transformation: History, Present and Future Trends" <https://auriga.com/blog/digital-transformation-history-present-and-future-trends/>
- Bakar, M. Digital transformation. Buckingham: Buckingham Monographs, 2020
- Brennen J. Scoot, Kreiss Daniel (2016). Digitalization. *The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy*.
- Bustamante Rafael Palacios ve Mota Maria Del Pilar Escott (2021). "The Dominant Character of Digital Transformation in Universities: New Challenges in Innovation Management" *International Conference of the International Association for Management of Technology* 2:289-308
- Cabrilo, Sladjana ve Nesic Lela "The Role of Creativity, Innovation, and Invention in Knowledge Management" *Knowledge Management Innovations for Interdisciplinary Education* 11: 207-232
- Chopra, Dhruv (2015). "Digital Innovation at Big Companies: How can giants remain nimble?" <https://www.linkedin.com/pulse/digital-innovation-big-companies-how-can-giants-remain-dhruv-chopra/>
- Dankbaar, Ben (2003) *Innovation Management in the Knowledge Economy*. World Scientific Books.
- Didonet, S. ve Diaz-Villavicencio, G. (2020), "Innovation Management In Market-Oriented Smes: Learning and Internal Arrangements for Innovation" *International Journal of Organizational Analysis* 28: 985-1003.
- Eveleens, Chriss (2010). "Innovation Management; A Literature Review of Innovation Process Models and Their Implications" *Science* 800: 900-916
- Fırat, Seniye Umut ve Fırat, Oktay Zihni (2017). "Sanayi 4.0 Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Kavramlar, Küresel Gelişmeler ve Türkiye" *Toprak İşveren Dergisi* 114:10-23
- Grab Benjamin, Illie Cristian (2019). "Innovation Management In The Context of Smart Cities Digital Transformation" *Economic and Social Development: Book of Proceedings* 61:13-20.

- Haefner Naomi, Wincent Joakim, Parida Vinit ve Gassman Oliver (2021) "Artificial Intelligence And Innovation Management: A Review, Framework, And Research Agenda" *Technological Forecasting and Social Change* 162:1-10
- Henriette Emily, Feki Mondher ve Imed Boughzala (2016). "Digital Transformation Challenges" *MCIS 2016 Proceedings* 33:1-7
- Hess, Thomas, Christian Matt, Alexander Benlian ve Florian Wiesböck (2016). "Options for Formulating a Digital Transformation Strategy." *MIS Q. Executive* 15:123-139.
- Igartua Juan Ignacio, Garrigos Jose Albors ve Hervás-Oliver Jose Luis (2015) "How Innovation Management Techniques Support An Open Innovation Strategy" *Research-Technology Management* 53:41-52
- Izadi, Javad, Ziyadin, Sayabek, Palazzo, Maria and Sidhu, Mendip (2020). "The Evaluation of The Impact Of Innovation Management Capability To Organisational Performance" *Qualitative Market Research: An International Journal* 23:697-723
- Kim, Youngok ve Lui, Steven S. (2015). "The Impacts of External Network and Business Group on Innovation: Do The Types of Innovation Matter?" *Journal of Business Research* 68:1964-1973
- Lanzolla Gianvito, Pesce Danilo ve Tucci Christopher L. (2020). "The Digital Transformation of Search and Recombination in the Innovation Function: Tensions and an Integrative Framework" *Journal of Product Innovation Management* 38:90-113
- Laverty, Micheal ve Littel, Chris (2020) *Entrepreneurship*. OpenStax.
- Legrenzi, Paolo (2005). "Creativity and Innovation" *Icon* 39:1-75
- Liu Day-Yang, Chen, Shou-Wei ve Chou Tzu-Chuan (2011). "Resource Fit in Digital Transformation: Lessons Learned from The CBC Bank Global E-Banking Project" *Management Decision* 49:1728-1742
- <https://www.visualcapitalist.com/ranked-the-most-innovative-companies-in-2021/>
- Lobo Stanislaus, Samaranayake Premaratne (2020). "An Innovation Management Assessment Framework" *Benchmarking: An International Journal* 27:1633-1656
- Lopez, Jorge (2015). "Types of Innovation" <https://techblog.constantcontact.com/software-development/types-of-innovation/>
- Miller, William L. (2016). "Innovation for Business Growth" *Research-Technology Management* 44:26-41
- Nadkarni Swen ve Prügl Reinhard (2020). "Digital Transformation: A Review, Synthesis and Opportunities for Future Research" *Management Review Quarterly* 71:233-341

- Gobble MaryAnne M. (2018). "Digital Strategy and Digital Transformation" *Research-Technology Management* 61:66-71
- Nechaev Andrey S., Bovkun Aleksandr S., Zakharov Sergey V. (2017). "Innovation Management Characteristics of Industrial Enterprises" In 2017 International Conference" Quality Management, Transport and Information Security, Information Technologies" (IT&QM&IS) 1:556:559
- Roberts Edward B. (2007). "Managing Invention and Innovation. Research-Technology Management" *Research-Technology Management* 50:35-54
- Pado, Güven ve Karaçuha Ertuğrul (2018). "Dijital İnovasyon Stratejisi Yönetimi" *Journal of International Scientific Research* 3:118-130
- Ortt Roland ve Duin Patrick A. Van Der (2008). "The Evolution of Innovation Management towards Contextual Innovation" *European Journal of Innovation Management* 11:522-538
- Sağlam, Mehmet (2021). "İşletmelerde Geleceğin Vizyonu Olarak Dijital Dönüşümün Gerçekleştirilmesi ve Dijital Dönüşüm Ölçeğinin Türkçe Uyarlanması" *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20:395-420.
- Schallmo Daniel, Willams Christopher A., Boardman Luke (2020). "Digital Transformation of Business Models—Best Practice, Enablers, and Roadmap." *International Journal of Innovation Management* 21:1-17
- Schallmo Daniel, Williams Christopher A. ve Boardman Luke (2017). "Digital Transformation of Business Models — Best Practice, Enablers and Roadmap" *International Journal of Innovation Management* 21:1-17
- Shestakov, D., & Poliarush, O. (2019). "The Degree of Innovation: Through Incremental To Radical" *Journal of Economics and Management Sciences* 4:66-75
- Tabash Mosab I., Kumar Ashish, Sharma Shikha, Vashistha Ritu ve Refae Ghaleb A. El (2022).
- Vaska Selma, Massaro Maurizio, Bagarotto Ernesto Marco ve Dal Mas Francesca (2021). "The Digital Transformation of Business Model Innovation: A Structured Literature Review" *Frontiers in Psychology* 11:1-18

CHAPTER 4

LEADERSHIP APPROACHES IN DIGITAL TRANSFORMATION

Murat Sağbaş⁴

Introduction

Digital transformation has become increasingly important in recent years as a result of the rapid growth and dissemination of technology, particularly in the fields of industry 4.0 and society 5.0. The term "digital transformation" refers to a broader digitalization experience that transforms business processes, business models, customer relationships, and operations from the past to the present, resulting in radical changes to all corporate structures. Ignoring technology and failing to take advantage of the opportunities it presents is not a rational choice for a civilization that will design its own future as it transitions to 5.0; instead, it will only complicate an already complicated existence further. When faced with this situation, individuals and society will be unable to avoid the digital revolution. There comes a point in time when the winds of digital transformation are powerful enough to blow away anyone who stands in their way. Organizations at all levels are affected by the upheaval and transition. Organizational goals can be achieved in a variety of situations if organizational changes are directed correctly; however, incorrect or inadequate directions can jeopardize even the continuity of the organization itself. Organizations at this level require change-oriented leaders who can guide the organization through the process of transformation.

⁴ Asst.Prof., National Defense University, ATATÜRK Strategic Research Institute, Department of Defence Management, muratsagbass@gmail.com, Orcid: 0000-0001-5179-7425

Businesses will be able to maintain this structure through the efforts of a team of experts who will design and implement all smart systems with the knowledge and skills necessary for them to work in unison. At this point, individuals who have been trained in Society 5.0 with the goal of maturation and development, who have a secure human relationship with machines and robots, and who have been trained effectively, should be prepared to guide and direct them. Being an effective leader requires a shift in mindset, where informed choices about priorities and areas of focus must be made.

Individuals and organizations' communication needs are increasingly being met via the internet network. Digital technologies are heavily utilized throughout the organization, from the recruitment process to critical decision-making meetings and organizational coordination. By changing direction, leadership clearly distinguishes itself from established approaches. For this reason, leaders who can persuade their followers, value continuous communication and dialogue, embrace change, develop their future strategy accordingly, and adopt digital approaches in leadership who can spread an agile, collaborative, inclusive, transparent, and egalitarian culture throughout their organization will be decisive for the future of organizations.

REFERENCES

- Abbatiello, A., Knight, M., Philpot, S. ve Roy, I. (2017). Rewriting the Rules for the Digital Age: 2017. Deloitte Global Human Capital Trends. Birleşik Krallık: Deloitte University Press., s. 79.
- Arthur, B. (2011). Teknolojinin Doğası. İstanbul: Optimist Yayıncılık
- Bennis, W.G. (1959). Leadership Theory and Administrative Behavior: The Problem of Authority. Administrative Science Quarterly, Vol. 4, No. 3 (Dec., 1959), pp. 259-301.
- Bilginoglu, E. (2021). COVID-19 Pandemisi Sırasında Uzaktan Çalışmanın Artan Önemi: Bilinen Yanlılar ve Doğruları. Çalışma ve Toplum, 2(69), 1099-1146.
- Bolat, T., Aytemiz Seymen, O., Bolat, O. İ. & Erdem, B. (2018). Yönetim ve Organizasyon, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Boone, L.E. ve Kurtz, D.L. (2019). Çağdaş İşletme. Yalçın A. (Çev). İstanbul: Nobel Yayınları, ss. 233
- Budak, G. & Budak, G. (2004). İşletme Yönetimi. İzmir: Barış Yayınları.

Çelikkol, Ş. (2022). Metaverse Dünyası'nın, Tüketici Satın Alma Davranışları Açısından Değerlendirilmesi. İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 3 (1), 64-75.

Demir, C., YILMAZ, M. K., & Çevirgen, A. (2010). Liderlik Yaklaşımları ve Liderlik Tarzlarına İlişkin Bir Araştırma. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2(1).

Eberl, J. K. & Drews, P. (2021). Digital Leadership—Mountain or Molehill? A Literature Review.

Ebert, C., & Duarte, C. H. C. (2018). Digital Transformation. IEEE Softw., 35(4), 16-21.

Erişen, Y., Gürültü, E. & Bildik, C. (2018). Evaluation of Digital Competence by Information Technology Teachers in Turkey in The Context of 21st Century Skills and the Quality Framework of Ministry of Education. European Journal of Education Studies.

Europe's Digital Decade: Digital Targets for 2030. <https://eur-lex.europa.eu/3A52021> (Erişim Tarihi: 21.12.2021)

Ferrell, O.C. & Fraedrich, J. & Ferrell, L. (2011). Business Ethics: Ethical Decision Making & Cases, 8th Edition

Fiedler, F. E. (1981). Leadership Effectiveness. American Behavioral Scientist, 24(5), 619–632.

Fisk, P. (2002). The Making of a Digital Leader. Business Strategy Review, 13, 43-50.

Freud, S. (1921). Group Psychology and the Analysis of the Ego. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVIII (1920-1922): Beyond the Pleasure Principle, Group Psychology and Other Works, 65-144.

Gere, C. (2008). Digital Culture. London: Reaktion Books Ltd.

Gorton, C. (2018). 6 Characteristics of Digital Leadership. [https:// www. Digileaders.com/6-characteristics-digital-leadership/](https://www.digileaders.com/6-characteristics-digital-leadership/) (Erişim Tarihi: 14.01.2022)

Gezgin, S., & Yalçın, S. (2018). Liderlik ve İletişim. Medya ve İletişime Diyalektik Bakış. Konya: Eğitim Yayınevi, ss. 29-45.

Henriette, E., Feki, M., & Boughzala, I. (2016). Digital Transformation Challenges. MCIS 2016 Proceedings (33).

Hernandez, M., Eberly, M. B., Avolio, B. J., & Johnson, M. D. (2011). The Loci and Mechanisms of Leadership: Exploring a More Comprehensive View of Leadership Theory. The Leadership Quarterly, 22(6), 1165–1185.

- IBM. “What is Digital Transformation?” <https://www.ibm.com/topics/digital-transformation> (Erişim Tarihi: 30.12.2021)
- Ismail, M. H., Khater, M., & Zaki, M. (2017). Digital Business Transformation and Strategy: What Do We Know So Far?
- İrge, N. T. (2020). Dijital Dönüşümde Liderlik: E-liderlik ve Dijital Liderlik. Dijital Dönüşüm (G. Telli / S. Aydın). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları.
- Kane, G. C. (2017). “Digital Maturity, Not Digital Transformation.” MIT Sloan Management Review, Nisan 2017. https://sloanreview.mit.edu/digital_transformation (Erişim Tarihi: 28.12.2021)
- Karaağaç Mutlu, B. (2020) Dijital Liderlik. <https://digitalinstitute.com.tr/dijital-liderlik/> (Erişim Tarihi: 11.01.2022)
- Koçel, T. (2014). İşletme Yöneticiliği. İstanbul: Beta Basım, ss. 668 – 708.
- Konfüçyüs. The Analects. (Çeviren D.C. Lau, 1979).
- Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (1995). The Leadership Challenge: How to Keep Getting Extraordinary Things Done in Organizations (2nd ed.). Jossey-Bass.
- Kotter, J.P. (1990). A Force for Change: How Leadership Differs from Management. New York: The Free Press, pp. 3-18.
- Loosemore, T. (2016) Digital. <https://www.twitter.com/tomskitomski> (Erişim Tarihi: 10.01.2022)
- Manyika, J., Chui, M., Bugdin, J., Dobbs, R., Bisson, P. & Marrs, A. Disruptive Technologies: Advantages That Will Transform Life, Business and The Global Economy. McKinsey Global Institute, May 2013.
- McCrimmon, M. (2012). <http://www.leadersdirect.com/leadership-defined>
- Mert, G. (2021). Dijital Dünyada Yeni Bir Boyut: Dijital Liderlik. Satın Alma Dergisi, Ocak 2021, Yıl 9, Sayı 97, s. 50-51.
- Mihardjo, L. W. W., & Sasmoko, S. (2019). Digital Transformation: Digital Leadership Role in Developing Business Model Innovation Mediated by Co-Creation Strategy for Telecommunication Incumbent Firms Strategy and Behaviors in the Digital Economy.
- Mwita, M. M., & Joanthan, J. (2020) Digital Leadership for Digital Transformation.
- Narbona, J. (2016) Digital Leadership, Twitter and Pope Francis, Church, Communication and Culture, 1:1, 90-109.
- OECD (2020). Digital Transformation and The Futures of Civic Space to 2030, OECD Development Policy Paper 29.

- On Birinci Kalkınma Planı Çalışma Grubu Raporu (2019-2023). T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara. <https://sbb.gov.tr/202004> (Erişim Tarihi: 28.12.2021)
- Önen, S. M., & Kanayran, H. G. (2015). Liderlik ve Motivasyon: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 43-64.
- Özmen, Ö. N., Eriş, E. D., & Özer, P. S. (2020). Dijital Liderlik Çalışmalarına Bir Bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.25, S.1, s.57-69.
- PewResearch Center (2020). How the Corona virüs Outbreak Has – and Hasn’t – Changed the Way Americans Work. <https://pewresearch.org/2020/12/09> (Erişim Tarihi: 22.01.2022)
- Postman, N. (2000). Televizyon Öldüren Eğlence: Gösteri Çağında Kamusal Söylem. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Prentice, A. E. (2013). Leadership for the 21st Century. Libraries Unlimited.
- Prince, K. A. (2018). Digital Leadership: Transitioning into The Digital Age. Ph.D. Thesis, James Cook University.
- Puncreobutr, V. (2016). “Education 4.0: New Challenge of Learning”, *St. Theresa Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(2), 92-97.
- Rowe, S. D. (2017). Digital Transformation Needs to Happen Now. *Customer Relationship Management Dergisi*, Ekim 2017, 21 (10).
- Sağbaş, M. & Erdoğan, F. A. (2022). Digital Leadership: A Systematic Conceptual Literature Review. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 17-35.
- Schwertner, K. (2017). Digital Transformation of Business. *Trakia Journal of Sciences*, 15(1), 388-393.
- Seuring, S. & Gold, S. (2012). Conducting Content-Analysis Based Literature Reviews in Supply Chain Management. *Supply Chain Management: An International Journal*, Vol. 17 Iss: 5 pp. 544 – 555.
- Skov, A. (2016). What is Digital Competence? Center for Digital Dannelsen. <https://digital-competence.eu/what-is-digital-competence/> (Erişim Tarihi: 11. 01. 2022).
- Turan, S. (2020). Liderlik Nedir? Liderlik: Kuram-Araştırma-Uygulama. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, ss. 1-5.
- Turner, J.R. & Baker, R. (2018). A Review of Leadership Theories: Identifying a Lack of Growth in the HRD Leadership Domain. *European Journal of Training and Development*, Vol. 42 No. 7/8, pp. 470-498.

Teichert, R. (2019). "Digital Transformation Maturity: A Systematic Review Of Literature". *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 67 (6): 1673–1687.

Telli, G. (2020). *Dijital Dönüşüm*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları

Zhu, W., Chew, I., ve Spangler, W. (2005). "CEO Transformational Leadership and Organizational Outcomes: The Mediating Role of Human-Capital-Enhancing Human Resource Management", *The Leadership Quarterly*, 16: 39-52

Wilson III, E. J., Goethals, G. R., Sorenson, G., & Burns, J. M. (2004). *Leadership in the Digital Age*. *Encyclopedia of Leadership*, 4, 858-861.

Yakut, Ö. (2006). *Eğitim Yöneticilerinin Liderlik Davranışları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Küçükçekmece İlçesi Örneği)*. Yüksek lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yeşil, A. (2016). *Liderlik ve Motivasyon Teorilerine Yönelik Kavramsal Bir İnceleme*. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 158-180.

Yılmaz Altuntaş, E. (2018). *Dijital Dönüşüm Uygulamalarının Kurumların Marka Değeri Üzerindeki Etkisi*. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi, (2),1-18.

Yukl, G. (1988). *Leadership in Organizations*. Londra: Pearson Education (8'inci Baskı, 2013).

Tanniru, M. R. (2018). *Digital leadership*. In *Management of Information Systems*.

The OECD GoingDigital Project. <https://www.oecd.org/going-digital-project> (Erişim Tarihi: 21.12.2021)

TÜİK (2021). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/2021-37437> (Erişim Tarihi: 22.01.2022)

CHAPTER 5

DIGITAL FINANCE AND FINANCIAL INCLUSION

Hakan BAL⁵

Introduction

Financial inclusion, defined as providing affordable services to particularly poor individuals in a sustainable fashion, has become an important part of the agenda for international organizations and governments around the world. Also, the role of financial inclusion on other facets of the economy has also been argued, particularly on economic growth. Indeed, empirical evidence particularly from underdeveloped or developing countries show that financial inclusion is highly correlated with human development and also economic growth (e.g. World Bank, 2018; Allen et.al., 2016; Zins and Weill, 2017; Soumare et.al., 2016). On the other hand, some studies point out financial inclusion may lead to less bank stability possibly due to higher risk individuals entering into the system, or the effect on economic growth may be spurious.

Digital finance in general refers to the digitalization of finance, including digital money, mobile banking, mobile payment systems, digital insurance, digital factoring, digital fundraising such as crowdfunding, digital financial advice and more (Gomber et.al., 2017; Ozili, 2017). Since the cost of providing similar services is typically lower digitally, digital finance might be expected to increase the financial access of individuals with low income. Empirical evidence shows digital finance can not only reduce credit

⁵ Asst. Prof., Beykent University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Trade Department, hakanbal@beykent.edu.tr, hakan.bal@gmail.Com, ORCID: 0000-0001-8477-5150

REFERENCES

- Abel, S., Mutandwa, L., & Le Roux, P. (2018). A review of determinants of financial inclusion. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8(3), 1.
- Achugamonu, B. U., Adegbite, E. O., Omankhanlen, A. E., Okoye, L. U., & Isibor, J. A. (2020). Dynamics of digital finance and financial inclusion nexus in sub-Saharan Africa. *Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference*. (pp. 9277-9292).
- Ahmad, M., Majeed, A., Khan, M. A., Sohaib, M., & Shehzad, K. (2021). Digital financial inclusion and economic growth: Provincial data analysis of China. *China Economic Journal*, 14(3), 291-310.
- Allen, F., Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., & Peria, M. S. M. (2016). The foundations of financial inclusion: Understanding ownership and use of formal accounts. *Journal of Financial Intermediation*, 27, 1-30.
- Arner, D. W., Barberis, J. N., Walker, J., Buckley, R. P., Dahdal, A. M., & Zetzsche, D. A. (2020). Digital finance & the COVID-19 crisis. *University of Hong Kong Faculty of Law Research Paper*, (2020/017).
- Arner, D. W., Buckley, R. P., Zetzsche, D. A., & Veidt, R. (2020). Sustainability, FinTech and financial inclusion. *European Business Organization Law Review*, 21(1), 7-35.
- Babcock, L. H. (2015). Mobile payments: How digital finance is transforming agriculture. *CTA Value chains and trade series*. Technical Centre for Agricultural and Rural Cooperation, Wageningen
- Banna, H., Hassan, M. K., & Alam, M. R. (2020). Digital financial inclusion, islamic banking stability and sustainable economic growth. *Islamic Perspective for Sustainable Financial System*, 131-152.
- Butticè, V., & Vismara, S. (2021). Inclusive digital finance: the industry of equity crowdfunding. *The Journal of Technology Transfer*, 1-18.
- Chen, B., & Zhao, C. (2021). Poverty reduction in rural China: Does the digital finance matter?. *Plos One*, 16(12), e0261214.
- CGAP (2015). *What is Digital Financial Inclusion and Why Does it Matter?* March 10, 2015. <http://www.cgap.org/blog/what-digital-financial-inclusion-and-why-does-it-matter>
- Demirgüç-Kunt, A., & Klapper, L. F. (2012). Measuring financial inclusion: The global finindex database. *World Bank Policy Research Working Paper*, (6025).
- Demirgüç-Kunt, A., & Klapper, L. (2013). Measuring financial inclusion: Explaining variation in use of financial services across and within countries. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2013(1), 279-340.

- Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., & Singer, D. (2017). Financial inclusion and inclusive growth: A review of recent empirical evidence. *World Bank Policy Research Working Paper*, (8040).
- Donovan, K. (2012). Mobile money for financial inclusion. *Information and Communications for development*, 61(1), 61-73.
- Fungáčová, Z., & Weill, L. (2015). Understanding financial inclusion in China. *China Economic Review*, 34, 196-206.
- Ghosh, C., & Hom Chaudhury, R. (2020). Determinants of digital finance in India. *Innovation and Development*, 1-20.
- Global Partnership for Financial Inclusion. (2020). *G20 2020 Financial Inclusion Action Plan*.
<https://www.gpfi.org/sites/gpfi/files/sites/default/files/G20%202020%20Financial%20Inclusion%20Action%20Plan.pdf>
- Gomber, P., Koch, J. A., & Siering, M. (2017). Digital Finance and FinTech: current research and future research directions. *Journal of Business Economics*, 87(5), 537-580.
- Guild, J. (2017). Fintech and the Future of Finance. *Asian Journal of Public Affairs*, 17-20.
- Igoni, S., Onwumere, J. U. J., & Ogiri, I. H. (2020). The Nigerian digital finance environment and its economic growth: Pain or gain. *Asian Journal of Economics, Finance and Management*, 1-10.
- Jenik, I., & Lauer, K. (2017). Regulatory sandboxes and financial inclusion. *Washington, DC: CGAP*.
- Kim, D. W., Yu, J. S., & Hassan, M. K. (2018). Financial inclusion and economic growth in OIC countries. *Research in International Business and Finance*, 43, 1-14.
- Lu, Z., Wu, J., Li, H., & Nguyen, D. K. (2021). Local bank, digital financial inclusion and SME financing constraints: Empirical evidence from China. *Emerging Markets Finance and Trade*, 1-14.
- Mader, P. (2017). Contesting financial inclusion. *Development and Change*, 49(2), 461-483.
- Manyika, J., Lund, S., Singer, M., White, O., & Berry, C. (2016). Digital finance for all: Powering inclusive growth in emerging economies. *McKinsey Global Institute*, 1-15.
- McKay, C., & Pickens, M. (2010). Branchless Banking 2010: Who's Served? At What Price? What's Next?. *Focus Note*, 66, 1-18.
- Ozili, P. K. (2018). Impact of digital finance on financial inclusion and stability. *Borsa Istanbul Review*, 18(4), 329-340.
- Ozili, P. K. (2021). Financial inclusion research around the world: A review. *Forum for Social Economics*, 50(4), 457-459.
- Ren, B., Li, L., Zhao, H., & Zhou, Y. (2018). The financial exclusion in the development of digital finance—a study based on survey data in the Jingjinji rural area. *The Singapore Economic Review*, 63(01), 65-82.
- Risman, A., Mulyana, B., Silvatika, B., & Sulaeman, A. (2021). The effect of digital finance on financial stability. *Management Science Letters*, 11(7), 1979-1984.

- Sarma, M. (2008). Index of financial Inclusion. *Indian Council for Research on International Economic Relations (ICRIER)*. (No. 215). Working paper.
- Sarma, M., & Pais, J. (2011). Financial inclusion and development. *Journal of International Development*, 23(5), 613-628.
- Schuetz, S., & Venkatesh, V. (2020). Blockchain, adoption, and financial inclusion in India: Research opportunities. *International Journal of Information Management*, 52, 101936.
- Siddik, M. N. A., & Kabiraj, S. (2020). Digital finance for financial inclusion and inclusive growth. In *Digital Transformation in Business and Society* (pp. 155-168). Palgrave Macmillan, Cham.
- Soumare, I., Tchana Tchana, F., & Kengne, T. M. (2016). Analysis of the determinants of financial inclusion in Central and West Africa. *Transnational Corporations Review*, 8(4), 231-249.
- Thomas, H., & Hedrick-Wong, Y. (2019). How Digital Finance and Fintech Can Improve Financial Inclusion 1. In *Inclusive Growth*. Emerald Publishing Limited.
- Uddin, A., Chowdhury, M. A. F., & Islam, M. N. (2017). Determinants of financial inclusion in Bangladesh: Dynamic GMM & quantile regression approach. *The Journal of Developing Areas*, 51(2), 221-237.
- Van, L. T. H., Nguyen, N. T., & Vo, D. H. (2021). Financial inclusion and stability in the Asian region using bank-level data. *Borsa Istanbul Review*, 21(1), 36-43.
- World Bank. (Oct 2, 2018). Financial Inclusion. Accessed at <https://www.worldbank.org/en/topic/-financialinclusion/overview#1> on Dec 10, 2021
- Wyman, O. (2017). *Accelerating Financial Inclusion in South-East Asia with Digital Finance*. Asian Development Bank. <https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/7500/financial-inclusion-se-asia.pdf>
- Yao, L., & Ma, X. (2022). Has digital finance widened the income gap?. *Plos One*, 17(2), e0263915.
- Zetsche, D. A., Buckley, R. P., Barberis, J. N., & Arner, D. W. (2017). Regulating a revolution: From regulatory sandboxes to smart regulation. *Fordham J. Corp. & Fin. L.*, 23, 31.
- Zins, A., & Weill, L. (2016). The determinants of financial inclusion in Africa. *Review of Development Finance*, 6(1), 46-57.

CHAPTER 6

DIGITAL TRANSFORMATION AND ORGANIZATIONAL BEHAVIOR

Candide ÇULHAOĞLU ULUDAĞ⁶

Introduction

Thanks to digital technologies, workforce parameters at organizations such as advanced algorithms, robotics, and analytics develop further and gain more power every day. In this framework, it is essential to consider the impacts of developing digital technologies and reflect them onto practice within the theme of organizational behavior. A large part of the studies and reviews on this theme in recent years has focused on digital technological developments and put an effect to understand it and its impacts on organizational behavior from a holistic point of view.

Within the framework of parameters of digitalization, globalization, demographic variables, and resource scarcity, companies need to understand the impacts of these megatrends and arrange themselves for the fullness of time. Because of newborn technologies, algorithms, codependency, and big data storage, the world is assigned as more digital and clearer for all stakeholders. Developing a marketing strategy oriented at impressing consumers is no longer related to identifying the means of providing company branding, improving processes to maintain employees' loyalty, or automating production. Today, the important thing is integrating and using innovative technologies and business models and understanding the codependency and col-

⁶ Asst. Prof., Beykent University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business, candideuludag@beykent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5056-3280

REFERENCES

- Autor, D. (2014). Skills, Education, and the Rise of Earnings Inequality among the Other 99 Percent. *Science* 344.6186: 843–51.
- Acemoglu, D., & Autor, D. H. (2011). *Skills, tasks and technologies: Implications for employment and earnings*. *Handbook of labor economics*. 4B. Handbook of labor economics (pp. 1043–1171).
- Ananiadou, K., M. Claro (2009). *21st Century Skills and Competences for New Millennium Learners in OECD Countries*. OECD Education Working Papers, No. 41, OECD Publishing.
- Al-Saqaf, W., & Seidler, N. (2017). Blockchain technology for social impact: opportunities and challenges ahead. *Journal of Cyber Policy*.
- Berman, S.J., Bell, R. (2011). *Digital Transformation: Creating New Business Models Where Digital Meets Physical*. IBM Institute for Business Value, 1-17.
- Berman, B. (2012). 3-D printing: The new industrial revolution. *Business Horizons*, 55(2), 155–162.
- Burkhardt, T., Krumeich, J., Werth, D., Loos, P. (2011). *Analyzing the Business Model Concept — a Comprehensive Classification of Literature*. ICIS Proceedings, Shanghai.
- Bharadwaj, A., El Sawy, O. A., Pavlou, P. A., Venkatraman, N. V. (2013). Digital Business Strategy: Toward a Next Generation of Insights (June 1, 2013). *MIS Quarterly*, 37 (2), 471-482.
- Brynjolfsson, E., McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age*, New York: W.W. Norton & Company Inc.
- Boes, A., Kämpf, T. (2016). *Digitalisierung und „Wissensarbeit“*. Aus Politik und Zeitgeschichte, (66/18-19), pp. 32-39.
- Benson, A. D., Johnson, S. D., & Kuchinke, K. P. (2002). *The use of technology in the digital workplace: A framework for human resource development*. *Advances in Developing Human Resources*, 4, 392–404.
- Bharadwaj, A., El Sawy, O.A. Pavlou, P. A. Venkatraman, N. V. (2013). Digital Business Strategy: Toward a Next Generation of Insights (June 1, 2013). *MIS Quarterly*, 37 (2), 471-482.

- Beard, T., Ford, G., Saba, R., Seals J. R. (2010) *Internet Use and Job Search*. Auburn University Department of Economics Working Paper Series 2010(07), Auburn AL: Auburn University.
- Colbert, A., Yee, N., & George, G. (2016). The Digital Workforce and the Workplace of the Future. *Academy of Management Journal*, 59(3), 731–739.
- Chrysosolouris, G., Mavrikios, D., & Mourtzis, D. (2013). *Manufacturing Systems: Skills & Competencies for the Future*. *Procedia CIRP*, 7, 17–24.
- DuBrin, A.J. (2002). *Fundamentals of Organizational Behavior an Applied Perspective*. 2nd ed. New York: Pergamon Press Inc.
- D’Adderio, L. (2001). *Crafting the Virtual Prototype: How Firms Integrate Knowledge and Capabilities Across Organisational Boundaries*. *Research Policy* (30:9), pp. 1409-1424.
- El Sawy, O.A., Pereira, F. (2013). *Business Modelling in the Dynamic Digital Space: An Ecosystem Approach*. *Springer*, London.
- Fitzgerald, M., Kruschwitz, N., Bonnet, D., Welch, M. (2013). Embracing Digital Technology. *MIT Sloan Management Review*, 1-12.
- Förster-Metz, U.S. and Golowko, N. (2017). *Employability skills for the Romanian Outsourcing Industry*, In: *2017 The 11th international Conference on business excellence – Strategy, Complexity and energy in changing times*, March 30-31, Bucharest, Romania. ISBN: 978-60692299- 2-7. pp. 259-260.
- Gow, K., & McDonald, P. (2006). Attributes required of graduates for the future workplace. *Journal of Vocational Education & Training*, 52, 373–396.
- Hanelt, A., Piccinini, E., Gregory, R.W., Hildebrandt, B., Kolbe, L.M. (2015). *Digital Transformation of Primarily Physical Industries-Exploring the Impact of Digital Trends on Business Models of Automobile Manufacturers*. In: *Proceedings of the 12th International Conference on Wirtschaftsinformatik*.
- Internet Society Global Internet Report (2015). accessed:
https://www.internetsociety.org/globalinternetreport/2015/assets/download/IS_web.pdf.
- Kane, G.C.D., Palmer, A.N., Phillips, D., Kiron, N.B. (2016). *Aligning the Organization for Its Digital Future*. MIT Sloan Management Review and Deloitte University Press.
- Kagermann, H. (2015). Change Through Digitization—Value Creation in the Age of Industry 4.0. In: Albach H., Meffert H., Pinkwart A., Reichwald R. (eds) *Management of Permanent Change*. *Springer Gabler*, Wiesbaden.

- Krevelen, D. W. F. V., & Poelman, R. (2010). A survey of augmented reality technologies, applications and limitations. *The International Journal of Virtual Reality*, 9(2), 1–20.
- Klein, R., Rai, A. (2009). Interfirm Strategic Information Flows in Logistics Supply Chain Relationships. *MIS Quarterly* 33(4), 735-762.
- Klonner, S., Nolen, P. (2008). *Does ICT benefit the poor?* Evidence from South Africa. Unpublished mimeo.
- McKinsey, (2017). Smartening up with artificial intelligence. [online] Available at: <<http://www.mckinsey.com/industries/semiconductors/our-insights/smartening-up-with-artificial-intelligence>> [Accessed 28.07.2017].
- Mullins, L. J. (1990). *Management and Organizational Behaviour*. 2nd ed., London: Pitman Publishing.
- Prahalad, C.K., Hamel G. (2006). The Core Competence of the Corporation. In: Hahn D., Taylor B. (eds) *Strategische Unternehmensplanung — Strategische Unternehmensführung*. Springer, Berlin, Heidelberg.
- Richards, L. (2017). *Factors affecting Organizational Behaviour*, ehow[online]Available: <http://www.ehow.com/info_8131521_factors-affecting-organizational-behavior.html>, [Accessed 28.08.2017].
- Riedel, M.F., Binosi D., Thew R., Calarco T. (2017). *The European quantum technologies flagship programme*, Quantum Science and Technology.
- Rai, A., Pavlou, P. A., Im, G., and Du, S. (2012). Interfirm IT Capability Profiles and Communications for Cocreating Relational Value: Evidence from the Logistics Industry. *MIS Quarterly*, 36(1), pp. 233-262.
- Rinne, U., & Zimmermann, K.F. (2016). *Die Digitale Arbeitswelt von heute und Morgen, Aus Politik und Zeitgeschichte*, (66/18-19), pp. 3-9.
- Shukla Shubhendu, S.; Vijay, J. (2013). Applicability of artificial intelligence in different fields of life. *International Journal of Scientific Engineering and Research*, Volume 1 Issue 1.
- Saraf, N., Langdon, C., Gosain, S. (2007). IS Application Capabilities and Relational Value in Interfirm Partnerships. *Information Systems Research* (18:3), pp. 320-339.
- Staab, P., Nachtwey, O. (2016). *Digitalisierung der Dienstleistungsarbeit, Aus Politik und Zeitgeschichte*, (66/18-19), pp. 24-31.
- Sousa, M. J., & Wilks, D. (2018). Sustainable Skills for the World of Work in the Digital Age. *Systems Research and Behavioral Science*, 35(4), 399-405.

Sousa MJ, Rocha A. (2018). Skills for disruptive digital business. *Journal of Business Research*.

Osterwalder, A. (2004). *The Business Model Ontology - a proposition in a design science approach*. Dissertation, University of Lausanne, Switzerland: 173.

Upadhyaya, S., Kynclova, P. (2017). *Big Data: "Its relevance and impact on industrial statistics*. Department of Policy, Research and Statistics Working Paper 11/2017 Vienna

Url-1, (2021).

<https://www.imda.gov.sg/infocomm-media-landscape/SGDigital/Digital-Economy-Framework-for-Action>

Url-2, (2021).

<https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/big-data>.

Veit, D., Clemons, E., Benlian, A., Buxmann, P., Hess, T., Spann, M., Kundisch, D., Leimeister, J.M., Loos, P. (2014). Business Models - An Information Systems Research Agenda. *Business & Information Systems Engineering* 6(1), 45-53.

Yoo, Y.J., Henfridsson, O., Lyytinen, K. (2010). The New Organizing Logic of Digital Innovation: An Agenda for Information Systems Research. *Information Systems Research* 21(4), 724-735.

Zott, C., Amit, R. (2008). The Fit between Product Market Strategy and Business Model: Implications for Firm Performance. *Strategic Management Journal* 29(1), 1-26.

CHAPTER 7

DIGITALIZATION CULTURE RELATION: IS CULTURE A CHALLENGE OR AN OPPORTUNITY?

Okan Yaşar⁷

Introduction

Digitalization and the technologies used by the organizations have the potential to rapidly accelerate the variables of innovation, disruption and competition in an organization's environment (Porter and Heppelman, 2014). To cope with the increasing speed of these changes due to these rapidly changing environmental conditions and technological innovations, organizations must radically reform and rebuild themselves to continue operating in a damaging environment (Downes and Nunes, 2013). Transformation refers not only to the organization's services and products, but also to companies that define their industry and value proposition, including their stakeholders (Porter and Heppelmann 2014). In this context, companies in restructuring and transformation should create their digital transformation strategies, transfer processes to the digital environment, and make maximum use of technologies in order to observe the threats and forces of the environment and to respond quickly (Bharadwaj et al., 2013). Scientists from different fields and research areas agree upon culture is the most important factor in business transformations' success. And also Philip and McKeown (2004) acknowledged that "radical changes in organizational culture, including business transformation, its processes, structure, and, most importantly, beliefs, attitudes, and behaviors of individuals". Organizational transfor-

⁷ Assoc. Prof. Istinye University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Management Information Systems, okan.yasar@istinye.edu.tr , ORCID: 0000-0002-5455-4274

REFERENCES

- Abraham, C., & Junglas, I. (2011). From cacophony to harmony: A case study about the IS implementation process as an opportunity for organizational transformation at Sentara Healthcare. *Journal of Strategic Information Systems*, 20(2), 177-197.
- Alter, S., (1999). A general, yet useful theory of information systems. *Commun. of AIS* 1e70. <https://doi.org/10.17705/1CAIS.00113>
- Balogun, J., Hope Hailey, V. (2004). *Exploring Strategic Change*. Pearson Education, Edinburgh.
- Bandyopadhyay, K., & Fraccastoro, K. A. (2007). The effect of culture on user acceptance of information technology. *Communications of the Association for Information Systems*, 19, 522-543.
- Bharadwaj, A., El Sawy, O.A., Pavlou, P.A., and Venkatraman, N.V. (2013). "Digital Business Strategy: Toward a Next Generation of Insights," *Mis Quarterly* (37:2), pp. 471-482.
- Bloching, B., Leutiger, P., Oltmanns, T., Rossbach, C., Schlick, T., Remane, G., (2015). *Die digitale transformation der Industrie*. Roland berger strategy consultants, BDI, München. http://bdi.eu/media/presse/publikationen/informationundtelekommunikation/Digitale_Transformation.pdf (Accessed 27 January 2018).
- Brannon, M. Y., and Salk, J. E. (2000). "Partnering Across Borders: Negotiating Organizational Culture in a German-Japan Joint Venture," *Human Relations* (53:4), pp. 451-487.
- Bum, J. K, Saxena, B. C, Ma, L., and Cheung, H. K. (1993). "Critical Issues in IS Management in Hong Kong: A Cultural Comparison," *Journal of Global Information Management* (1:4), pp. 28-37.
- Buchanan, D.A., Badham, R.J.,(2002). *Power, politics, and organizational change: winning the turf game*. SAGE, London.
- Calhoun, K. J., Teng, J. T. C, and Cheon, M. J. (2002). "Impact of National Culture on Information Technology Usage Behavior: An Exploratory Study of Decision Making in Korea and the USA," *Behavior and Information Technology* (21:4),pp. 293-302.

- Cameron, K.S., and Quinn, R.E. (2005). *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
- Castillo, F., (2016). *Managing Information Technology*. Springer, Cham.
- Chau, P. Y. K, Cole, M., Massey, A. P., Montoya-Weiss, M., and O'Keefe, R. M. (2002)"Cultural Differences in the Online Behavior of Consumers," *Communications of the ACM* (45:10), pp. 138-143.
- Coombs, R, Knights, D., and Willmott, H. C. (1992). "Culture, Control and Competition: Towards a Conceptual Framework for the Study of Information Technology in Organizations," *Organization Science* (13:1), pp. 51-72.
- Dagwell, R, Weber, R., and Kling, R. (1983). "Systems Designer's User Models: A Comparative Study and Methodological Critique," *Communications of the ACM* (26:11), pp. 987-997.
- DeVreede, G, Jones, N., and Mgaya, R. J. (1999)."Exploring the Application and Acceptance of Group Support Systems in Africa," *Journal of Management Information Systems* (15:3), pp.197-234.
- Federal Ministry for Economic Affairs and Energy, (2017). *Monitoring-report DIGITAL economy* 2017. https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/monitoring-report-wirtschaft-digital-2017.pdf?__blob=&publicationFile=&v=&7. (Accessed 16 January 2019).
- Doherty, N. F., and Doig, G. (2003). "An Analysis of the Anticipated Cultural Impacts of the Implementation of Data Warehouses," *IEEE Transactions on Engineering Management* (50:1), February, 2003, pp. 78-88.
- Doherty, N. F., and Perry, I. (2001). "The Cultural Impact of Workflow Management Systems in the Financial Services Sector," *The Services Industry Journal* (21:4), pp. 147-166.
- Downes, L., and Nunes, P. (2013). "Big Bang Disruption," *Harvard Business Review* (91:3), pp. 44-56. Fichman, R.G., Dos Santos, B.L., and Zheng, Z. 2014. "Digital Innovation as a Fundamental and Powerful Concept in the Information Systems Curriculum," *Mis Quarterly* (38:2), pp. 329-343.
- Fettke, P., Houy, C., & Loos, P. (2010). On the relevance of design knowledge for design-oriented business and information systems engineering—conceptual foundations, application example, and implications. *Business Information Systems Engineering*, 2(6), 347-358.

- Fichman, R.G., Dos Santos, B.L., and Zheng, Z. (2014). "Digital Innovation as a Fundamental and Powerful Concept in the Information Systems Curriculum," *Mis Quarterly* (38:2), pp. 329-343.
- Ford, D. P., Connelly, C. E., & Meister, D. B. (2003). Information systems research and Hofstede's culture's consequences: An uneasy and incomplete partnership. *IEEE Transactions on Engineering Management* 50(1), 8-25.
- Franken, A., (2009). Organizational Change, Culture and Strategic IS/IT led Change. In: Hackney, Grant, Edgar (Eds.), *Strategic Information Systems Management*. Cengage Publishing.
- Harper, G. R., and Utley, D. R. (2001). "Organizational Culture and Successful Information Technology Implementation," *Engineering Management Journal* (13:2), pp. 11-15.
- Hasan, H, and Ditsa, G. (1999). "The Impact of Culture on the Adoption of IT: An Interpretive Study," *Journal of Global Information Management* (7:1), pp. 5-15.
- Helmreich, R. L. (1994). "Anatomy of a System Accident: The Crash of Avianca Flight 052," *The International Journal of Aviation Psychology*, 4(3), 265-284.
- Hilty, L.M., Aebischer, B., (2015). *ICT Innovations for Sustainability*. Springer, Cham.
- Hoffman, N., and Klepper, R. (2000). "Assimilating New Technologies: The Role of Organizational Culture," *Information Systems Management* (17:3), pp. 36-42
- Hofstede, G. H. (1980). *Culture's consequences: International differences in work related values*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Jermier, J. M., Slocum, J. W., Fry, L. W., and Gaines, J. (1991). "Organizational Subcultures in a Soft Bureaucracy: Resistance Behind the Myth and Facade of an Official Culture," *Organization Science* (2:2), pp. 170-194.
- Kangungo, S. (1998). "An Empirical Study of Organizational Culture and Network-Based Computer Use," *Computers in Human Behavior* (14:1), , pp. 79-91.
- Keil, M., Tan, B. C. Y., Wei, K, Saarinen, T., Tuunainen, V., and Wassenaar, A. (2000). "A Cross-Cultural Study on Escalation of Commitment Behavior in Software Projects," *MIS Quarterly* (24:2), pp. 295-325.
- Kettinger, W. J., Lee, C. C, and Lee, S. (1995). "Global Measures of Information Service Quality: A Cross-National Study," *Decision Sciences* (26:5), September-October, pp. 569-588.

- Kitchell, S. (1995). "Corporate Culture, Environmental Adaptation, and Innovative Adoption: A Qualitative/Quantitative Approach," *Journal of the Academy of Marketing Science* (23:3), Summer, pp. 195-205.
- Kohn, L. T., Corrigan, J. M., and Donaldson, M. S. (eds.). (2000). *To Err Is Human: Building a Safer Health System*, National Academy Press, Washington DC.
- Kumar, K, Bjorn-Andersen, N., and King, R., (1990). "A Cross-Cultural Comparison of IS Designer Values," *Communications of the ACM*(33:5), 528-538.
- Mercola, J. "Drugs and Medical Errors Killing 1 of Every 5 Australians," 1994 (available online http://www.mercola.com/2000/dec/10/medical_error.htm).
- Philip, G., and McKeown, I. (2004). "Business Transformation and Organizational Culture," *European Management Journal* (22:6), pp. 624-636.
- Porter, M.E., and Heppelmann, J.E. (2014). "How Smart, Connected Products Are Transforming Competition," *Harvard Business Review* (92:11), pp. 64-88.
- Piccinini, E., Hanelt, A., Gregory, R., and Kolbe, L. (2015). "Transforming Industrial Business: The Impact of Digital Transformation on Automotive Organizations," *Proceedings of the 36th International Conference on Information Systems*, Fort Worth, TX.
- Kane, G.C., Palmer, D., Phillips, A.N., Kiron, D., and Buckley, N. (2016). "Aligning the Organization for its Digital Future," *MIT Sloan Management Review* (58:1).
- Legner, C., Eymann, T., Hess, T., Matt, C., Bohmann, T., Drews, P., M € adche, A., Urbach, N., Ahlemann, F., (2017). Digitalization: opportunity and challenge for the business and information systems engineering community. *Bus. Inf. Syst. Eng.* 59, 301e308. <https://doi.org/10.1007/s12599-017-0484-2>.
- Madon, S. (1992). "Computer-based Information Systems for Development Planning: The Significance of Cultural Factors," *Journal of Strategic Information Systems* (1:5), pp. 250-257.
- McDermott, C. M., and Stock, G. N. (1999). "Organizational Culture and Advanced Manufacturing Technology Implementation," *Journal of Operations Management* (17:5), pp. 521-533.
- Muzyka, D., de Konig, A. and Churchill, N. (1995) On transformation and adaptation building the entrepreneurial corporation. *European Management Journal* 13(4), 346-363.

- Peters, T. J., & Waterman, R. H., Jr. (1982). *In search of excellence*. New York: Harper & Row.
- Porter, M.E., and Heppelmann, J.E. (2014). "How Smart, Connected Products Are Transforming Competition," *Harvard Business Review* (92:11), pp. 64-88.
- Prahalad, C.K. and Oosterveld, J.P. (1999) Transforming internal governance: the challenge for multinationals. *Sloan Management Review* 40(3), 31–40.
- Rose, G. M., Evaristo, R., and Straub, D. (2003). "Culture and Consumer Responses to Web Download Time: A Four-Continent Study of Mono and Polychronism," *IEEE Transaction on Engineering Management* (50:1), pp. 31-43.
- Sahay, S., and Krishna, S. (2000). "A Dialectical Approach to Understand the Nature of Global Outsourcing Arrangements," Working Paper, Indian Institute of Management, Bangalore,.
- Slaughter, S., and Ang, S. (1995). "Information Systems Employment Structures in the USA and Singapore: A Cross-Cultural Comparison," *Information, Technology, and People* (8:2), , pp. 17-36.
- Tan, B. C. Y., Smith, H. J., and Keil, M. (2003). "Reporting Bad News about Software Projects: Impact of Organizational Climate and Information Asymmetry in an Individualistic and Collectivist Culture," *IEEE Transactions on Engineering Management* (50:1), February, pp. 65-77.
- Tufte, E. "Edward Tufte on Columbia Evidence? Analysis of Key Slide," March 18, 2003 (available online at www.edwardtufte.com).
- Vaughn, D. (1996). *The Challenger Launch Decision: Risky Technology, Culture and Deviance at NASA*, University of Chicago Press, Chicago.
- Venkatraman, N. (1994). "IT-Enabled Business Transformation: From Automation to Business Scope Redefinition," *Sloan Management Review* (35:2), pp. 73-86.
- Walsh, I. (2014). A strategic path to study IT use through users' IT culture and IT needs: A mixed-method grounded theory. *Journal of Strategic Information Systems*, 23(2), 146–173.
- Walsham, G. (2002). "Cross-Cultural Software Production and Use: A Structural Analysis," *MIS Quarterly* (26:4), pp. 359-380.
- Ward, J. M. (2012). Information systems strategy: Quo vadis? *Journal of Strategic Information Systems*, 21, 165–171.

- Westerman, G., Calm  jane, C., Bonnet, D., Ferraris, P., and McAfee, A. (2011). "Digital Transformation: A Roadmap for Billion-Dollar Organizations," MIT Center for Digital Business and Capgemini Consulting, pp. 1-68.
- Zhang, L., Zhu, J., & Liu, Q. (2012). A meta-analysis of mobile commerce adoption and the moderating effect of culture. *Computers in Human Behavior*, 28(5), 1902-1911.

CHAPTER 8

THE ROLE OF DYNAMIC CAPABILITIES IN DIGITAL TRANSFORMATION

Hande Sağlam⁸

Introduction

Digital transformation can be seen as a key for organizations to survive and maintain sustainable development in a new age in which digital changes have brought some important needs for the organizations. In this regard, because the effect of digital transformation has been experienced more and more day-by-day, the main focus point of lots of organizations is taking advantage of disruptive digital technologies in order to increase the profitability, efficiency, productivity, effectiveness and generate value creation by providing major business enhancements such as; better customer experience, streamlining operations or creating new business models (Fitzgerald et al., 2014:2). Organizations' how to be managed and how to create value, how to be much efficient and sustainable are regarding with the outcomes of the digital transformation. Managing the digital transformation in organizations brings along new difficulties. In this respect, organizations should review their existing positions in the market, but also have to review their (dynamic) capabilities that are very important in creating value for the organization, can bring competitive superiority in which they may strive in the digital age (Mete & Eysel, 2021:94; Schwertner, 2017:388).

For almost 20 years, dynamic capabilities topic has composed one of the most productive research fields of strategic management (Albort-Morant et al., 2018:42). In intense competition environment, organizations make

⁸ PhD. Student, Bahcesehir University Graduate School, handesaglam89@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6642-1228

Today, organizations that are digitalized or are under digital transformation process, might contact with their customers much easier, might produce better projects with their qualified and digitalized employees via using intrapreneurship programs and developing project management tools in the organization. Furthermore, digitalized working styles such as remote working and flexible working styles can be much beneficial for digitalized organizations when operating especially internationally or globally, because employing someone from all over the world to reach into the business goals in a globalized world for a global or international organization requires digital transformation and also developed technological and organizational capabilities, it means, developed dynamic capabilities.

In conclusion, it can be claimed that in today's rapidly changing environmental conditions, organizations desiring to conduct digital transformation or to become digitalized, have to develop their dynamic capabilities to sense the opportunities in the external environment of the organization, capture, seize and learn these opportunities in the external environment, and reconfigure them in their own way in order to adapt into changing business environment easily, and maintain sustainable growth and development to achieve sustainable success. In this context, organizations should invest in and develop their dynamic capabilities in terms of marketing capabilities, technology capabilities, and organizational and human capabilities.

REFERENCES

- Acar, Z. (2010). Teknolojik yetenek yatırımlarının işletmelerin lojistik hizmet performansı üzerine etkileri. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 10(20),121-140.
- Albort-Morant, G., Leal-Rodríguez, A. L., Fernández-Rodríguez, V., & Ariza-Montes, A. (2018). Assessing the origins, evolution and prospects of the literature on dynamic capabilities: A bibliometric analysis. *European Research on Management and Business Economics*, (24), 42-52.
- Ali, S., Peters, L. D., & Lettice, F. (2012). An organizational learning perspective on conceptualizing dynamic and substantive capabilities. *Journal of Strategic Marketing*, 20(7), 589-607.
- Augier, M., & Teece, D. J. (2009). Dynamic capabilities and the role of managers in business strategy and economic performance. *Organization Science* 20(2), 410-421.

- Augier, M., & Teece, D. J. (2008). Strategy as evolution with design: The foundations of dynamic capabilities and the role of managers in the economic system. *Organization Studies*, 29(8-9).
- Barreto, I. (2010). Dynamic capabilities: A review of past research and an agenda for the future. *Journal of Management*, 36(1), 256-280.
- Bavarsad, B., Rahimi, F., & Seyfi, M. (2014). A study of the relationship between organizational learning, strategic flexibility, competitive strategy and firm's performance. *International Journal of Psychology and Behavioral Research*, 3(3), 198-210.
- Bustanza, O. F., Molina, L. M. & Arias-Aranda, D. (2010). Organizational learning and performance: Relationship between the dynamic and the operational capabilities of the firm, *African Journal of Business Management*, 4(18), 4067-4078.
- Callaway, S. K., Celuch, K., & Murphy, G. B. (2009). Strategic flexibility and SMEs: The role of information technology for managing internal and external relations. *New England Journal of Entrepreneurship*, 12(1), 9-17.
- Carpenter, M. A., & Sanders, W. G. (2007). *Concepts and cases strategic management a dynamic perspective*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Chen, C-L., & Jaw, Y.-L. (2009). Building global dynamic capabilities through innovation: A case study of Taiwan's cultural organizations. *Journal of Engineering and Technology Management*, 247-263.
- Danneels, E. (2002). The dynamics of product innovation and firm competences. *Strategic Management Journal*, 23(12), 1095-1121.
- Eisenhardt, K. M., & Martin, J. A. (2000). Dynamic capabilities: What are they?. *Strategic Management Journal*, 21(10-11), 1105-1121.
- Ellonen, H. K., Jantunen, A., & Kuivalainen, O. (2011). The role of dynamic capabilities in developing innovation-related capabilities. *International Journal of Innovation Management*, 15(3), 459-478.
- Eriksson, T., Nummela, N., & Saarenketob, S. (2014). Dynamic capability in a small global factory. *International Business Review*, 23(1), 169-180.
- Ersezer, F. (2011). Dinamik yetenekler: Belirlenmelerine ilişkin bir model önerisi ve modelin uygulanması. *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*.
- Fitzgerald, M., Kruschwitz, N., Bonnet, D., & Welch, M. (2014). Embracing digital technology: A new strategic imperative. MIT sloan management review, 55(2), 1.

- Gebauer, H. (2011). Exploring the contribution of management innovations to the evolution of dynamic capabilities. *Industrial Marketing Management*, (40), 1238-1250.
- Gudergan, G., & Mugge, P. (2017). The gap between practice and theory of digital transformation, *Proceeding Hawaii International Conference of System Science*, 1-15.
- Helfat, C. E. (1997). Know-how and asset complementarity and dynamic capability accumulation: The case of R&D. *Strategic Management Journal*, 339-360.
- Helfat, C. E., Finkelstein, S., Mitchell, W., Peteraf, M. A., Singh, H., Teece, D. J., & Winter, S. G. (2007). *Dynamic capabilities: Understanding strategic change in organizations*. USA: Blackwell Publishing.
- Hogan, S. J., Soutar, G. N., McColl-Kennedy, J. R., & Sweeney, J. C. (2011). Reconceptualizing professional service firm innovation capability: Scale development. *Industrial Marketing Management*, 40(8), 1264-1273.
- Iris, R., & Vikas, A. (2011). E-learning technologies: A key to dynamic capabilities. *Computers in Human Behavior*, (27), 1868-1874.
- İnan, G. G., & Bititci, U. S. (2015). Understanding organizational capabilities and dynamic capabilities in the context of micro enterprises: A research agenda. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (210), 310-319.
- Javidan, M. (1998). Core competence: What does it mean in practice?. *Long Range Planning*, 31(1), 60-71.
- Jo, V., & Lee, C. (2014). Technological capability, agglomeration economies and firm location choice. *Regional Studies*, 1337-1352.
- Kane, G. C., Palmer, D., Phillips, A. N., Kiron, D., & Buckley, N. (2016). Aligning the organization for its digital future. *MIT Sloan Management Review*, 57(4).
- Karaçetin, M. (2021). Liderlik tarzının dinamik yeteneklere etkisi: Batı Akdeniz mermer işletmeleri üzerine bir araştırma. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Burdur*.
- Kozak, M. A., & Doğan, E. (2017). Dinamik yeteneklerin stratejik plan aracılığı ile analizi: Bir kamu kurumu örneği. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(1), 49-63.
- Lansiti, M., & Lakhani, K. (2014). Digital ubiquity-how connections, sensors and data are revolutionizing business, *Harvard Business Review*.
- Lawson, B., & Samson, D. (2001). Developing innovation capability in organizations: A dynamic capabilities approach. *International Journal of Innovation Management*, 5(3), 377-400.

- Li, Y., Su, Z., & Liu, Y. (2010). Can strategic flexibility help firms profit from product innovation? *Technovation*, 30(5-6), 300-309.
- Li, Y., Su, Z., Liu, Y., & Li, M. (2011). Fast adaptation, strategic flexibility and entrepreneurial roles. *Chinese Management Studies*, 5(3), 256-271.
- MacInerney-May, K. (2011). The value of dynamic capabilities for strategic management. *Köln University, Unpublished Doctoral Dissertation, Köln*.
- McCarthy, E. (2013). The dynamics of culture, innovation and organisational change: A nano-psychology future perspective of the psycho-social and cultural underpinnings of innovation and technology. *AI & Society*, (28), 471-482.
- Mete, İ., & Eysel, C. Ş. (2021). Investigating user resistance of employees working at technology companies in Istanbul towards digital transformation. *International Journal of Information Science and Management*, 19(2), 93-106.
- Muzaffar, H. (2011). Dinamik çevrede girişimci odaklılık, dinamik yetenekler ve işletme performans arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara*.
- Nadeem, A., Abedin, B., Cerpa, N., & Chew, E. (2018). Digital transformation & digital business strategy in electronic commerce-the role of organizational capabilities. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 13(2), 1-8.
- Nelson, R. R., & Winter, S. G. (1982). *An evolutionary theory of economic change*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Newey, L. R., Verreynne, M.-L., & Griffiths, A. (2012). The relationship between dynamic and operating capabilities as a stage-gate process: Insights from radical innovation. *Journal of Management & Organization*, 18(1), 123-140.
- Nonaka, I., Toyama, R., & Konno, N. (2000). SECI, ba and leadership: A unified model of dynamic knowledge creation. *Long Range Planning*, 33(1), 5-34.
- Orhon, O. (2012). Firma dinamik yeteneklerinin rekabet gücüne katkısının kaos teorisi bakış açısı altında analizi. *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul*.
- Penrose, E. (1959). *The theory of the growth of the firm*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Peteraf, M., Di Stefano, G., & Verona, G. (2013). The elephant in the room of dynamic capabilities: Bringing two diverging conversations together. *Strategic Management Journal*, 34(12), 1389-1410.
- Priem, R. L., & Butler, J. E. (2001). Is the resource-based view a useful perspective for strategic management research. *Academy of Management Review*, 26(1), 22-40.

- Protopogerou, A. Caloghirou, Y., & Lioukas, S. (2011). Dynamic capabilities and their indirect impact on firm performance. *Industrial and Corporate Change*, 21(3), 615-647.
- Sağlam, M. (2021). İşletmelerde geleceğin vizyonu olarak dijital dönüşümün gerçekleştirilmesi ve dijital dönüşüm ölçeğinin Türkçe uyarlaması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 395-420.
- Schreyögg, G., & Kliesch-Eberl, M. (2007). How dynamic can organizational capabilities be? Towards a dual-process model of capability dynamization. *Strategic Management Journal*, 913-933.
- Schwertner, K. (2017). Digital transformation of business. *Trakia Journal of Sciences*, 15(1), 388-393.
- Subramaniam, M., & Youndt, M. A. (2005). The influence of intellectual capital on the types of innovative capabilities. *Academy of Management Journal*, 48(3), 450-463.
- Svahn, F., Mathiassen, L., & Lindgren, R. (2017). Embracing digital innovation in incumbent firms: How Volvo cars managed competing concerns. *MIS Quarterly*, 41(1), 239-253.
- Tallot, M., & Hilliard, R. (2016). Developing dynamic capabilities for learning and internationalization: A case study of diversification in an SME. *Baltic Journal of Management*, 11(3), 328-347.
- Teece, D. J. (2007). Explicating dynamic capabilities: Nature and microfoundations. *Strategic Management Journal*, 1319-1350.
- Teece, D. J. (2009). *Dynamic capabilities and strategic management*. Oxford: Oxford University Press.
- Teece, D. J. (2016). Dynamic capabilities and entrepreneurial management in large organizations: Toward a theory of the (entrepreneurial) firm. *European Economic Review*, (86), 202-216.
- Teece, D. J., & Pisano, G. (1994). The dynamic capabilities of firms: An introduction industrial and corporate change. *International Institute for Applied Systems Analysis*, 3(3), 537-556.
- Teece, D. J., Pisano, G., & Shuen, A. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic Management Journal*, 18(7), 509-533.
- Vergne, J., & Durand, R. (2011). The path of most persistence: An evolutionary perspective on path dependence and dynamic capabilities. *Organization Studies*, 32(3), 365-382.

- Wang, C., & Ahmed, P. (2007). Dynamic capabilities: A review and research agenda. *International Journal of Management Reviews*, 9(1), 31-51.
- Weill, P. D., & Woerner, S. (2015). Thriving in an increasingly digital ecosystem. *MIT Sloan Management Review*, 57(3).
- Winter, S. (2003). Understanding dynamic capabilities. *Strategic Management Journal*, 24(10), 991-995.
- Zahra, S. A., & George, G. (2002). Absorptive capacity: A review, reconceptualization, and extension. *The Academy of Management Review*, 27(2).
- Zhang, M. J. (2005). Information systems, strategic flexibility and firm performance: An empirical investigation. *J. Eng. Technol. Manage.*, (22), 163-184.
- Zollo, M., & Winter, S. G. (2002). Deliberate learning and the evolution of dynamic capabilities. *Organization Science*, 13(3), 339-351.
- Zott, C. (2003). Dynamic capabilities and the emergence of intraindustry differential firm performance: Insights from a simulation study. *Strategic Management Journal*, 97-125.

CHAPTER 9

THE EFFECT OF DIGITALIZATION ON ECONOMIC GROWTH IN THE MIDDLE INCOME COUNTRIES

Bekir AŞIK⁹

Introduction

The importance of digitalization on economic growth has been developing gradually since industrial revolution. Recent investments in digitalization have increased the effect of telecommunication industry and digitalization is one of the important factors of economic growth in all over the world in the recent years. Communication tools, such as the Internet, mobile phone and fixed phone, have accelerated access to information with the help of digitalization.

The intense use of digitalization in the production process has improved the innovation in the economy and it has a positive effect on output growth. Moreover, digitalization improves the technical infrastructure for the employees, changes employee relation and relation between machine and employee systematically. For this reason, it can be said that digitalization can change not only the organization of labor relations but also paradigm in education system and health sector. ((Yakunina & Bychkov, 2015) and (Algan, Özmen, & Karlılar, 2017)).

The use of digitalization in the economy minimizes the transaction cost and therefore increases productivity, increases the options in markets, providing access to unavailable goods and services, increase choice in the markets, and enlarge the geographic scope of potential markets (Kramer et al., 2007:7).

⁹ Asst. Prof., Beykent University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics (English), bekirasik@beykent.edu.tr , ORCID: 0000-0002-2221-016X

REFERENCES

- Dewan, S., & Kraemer, K. L. (2000). Information Technology and Productivity: Evidence from Country-Level Data. *Management Science*, 46(4), 548-562. doi:10.1287/mnsc.46.4.548.12057
- Adeleye, N., & Eboagu, C. (2019). Evaluation of ICT Development and Economic Growth. *Netnomics*, 20, 31-53. doi:10.1007/s11066-019-09131-6
- Algan, N., Özmen, M., and Karlılar, S. (2017). Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: G-20 Ülkeleri İçin Bir Analiz. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(1), 1-24.
- Alper, F. Ö. (2017). Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Üzerine Etkisi: Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye Örneği. *Yasama Dergisi* (36), 45-65. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasamadergisi/issue/54463/741330>
- Arendt, L. (2015). The Digital Economy, ICT and Economic Growth in the CEE Countries. *OLSZTYN Economic Journal*, 10(3), 247-262.
- Arvin, B. M., & Pradhan, R. R. (2014). Broadband Penetration and Economic Growth Nexus: Evidence from Cross-Country Panel Data. *Applied Economics*, 46(35), 4360-4369. doi:10.1080/00036846.2014.957444
- Castaldo, A., Fiorini, A., & Maggi, B. (2018). Measuring (in a Time of Crisis) the Impact of Broadband Connections on Economic Growth: an OECD Panel Analysis. *Applied Economics*, 50(8), 838-854. doi:10.1080/00036846.2017.1343448
- Chavula, H. K. (2013). Telecommunications development and economic growth in Africa. *Information Technology for Development*, 19(1), 5-23. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/02681102.2012.694794>
- Choi, C., & Yi, H. M. (2018). The Internet, R&D Expenditure and Economic Growth. *Applied Economics Letters*, 25(4), 264-267. doi:10.1080/13504851.2017.1316819
- David, O. O. (2019). Nexus between Telecommunication Infrastructures, Economic growth and Development in Africa: Panel Vector Autoregression (PVAR) Analysis. *Telecommunications Policy*, 43, 1-17. doi:<https://doi.org/10.1016/j.telpol.2019.03.005>
- David, O. O. (2019). Powering Economic Growth and Development in Africa: Telecommunication Operations. *Applied Economics*, 51(33), 3583-3607. doi:10.1080/00036846.2019.1578852

- Donou-Adonsou, F., Lim, S., & Mathey, S. A. (2016). Technological Progress and Economic Growth in Sub-Saharan Africa: Evidence from Telecommunications Infrastructure. *International Advances in Economic Research*, 22(1), 65-75.
- Edquist, H., Goodridge, P., Haskel, J., Li, X., & Lindquist, E. (2018). How Important Are Mobile Broadband Networks for the Global Economic Development? *Information Economics and Policy*, 45, 16-29. doi:10.1016/j.infoecopol.2018.10.001
- Ghosh, S. (2017). Broadband Penetration and Economic Growth: Do Policies Matter? *Telematics and Informatics*, 34, 676-693. doi:10.1016/j.tele.2016.12.007
- Haftu, G. G. (2019). Information Communications Technology and Economic Growth in Sub-Saharan Africa: A Panel Data Approach. *Telecommunications Policy*, 43, 88-99. doi:https://doi.org/10.1016/j.telpol.2018.03.010
- Haini, H. (2019). Internet Penetration, Human Capital and Economic Growth in the Asean Economies: Evidence from a Translog Production Function. *Applied Economics Letters*, 26(21), 1774-1778. doi:10.1080/13504851.2019.1597250
- Kramer, W. J., Jenkins, B., & Katz, R. S. (2007). The Role of the Information and Communications Technology Sector in Expanding Economic Opportunity. *Corporate Social Responsibility Initiative Report*, 1-52.
- Kurniawati, M. A. (2021). Analysis of the Impact of Information Communication Technology on Economic Growth: Empirical Evidence from Asian Countries. *Journal of Asian Business and Economic Studies*, 29(1), 1-17.
- Myovella, G., Karacuka, M., & Haucap, J. (2020). Digitalization and Economic Growth: A Comparative Analysis of Sub-Saharan Africa and OECD Economies. *Telecommunications Policy*, 44, 1-12. doi:10.1016/j.telpol.2019.101856
- Niebel, T. (2014). ICT and Economic Growth – Comparing Developing, Emerging and Developed Countries. *World Development*, 104, 197-2011. doi:10.1016/j.worlddev.2017.11.024
- Özkan, G., & Çelik, H. (2018). Bilgi İletişim Teknolojileri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye için Uygulama. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-15. doi:10.30711/utead.405474
- Pakdemirli, B. (2016). Dijital Dönüşümün Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği. Manisa: T.C. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pohjola, M. (2002). The New Economy in Growth and Development. *Oxford Review of Economic Policy*, 18(3), 380-396. Retrieved from www.jstor.org/stable/23606594
- Pradhan, R. A., Arvin, M. B., Norman, N. R., & Bele, S. K. (2014). Economic Growth and the Development of Telecommunications Infrastructure in the G-20 Countries: A Panel VAR Approach. *Telecommunications Policy*, 38, 634-649. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.telpol.2014.03.001

- Pradhan, R. P., Arvin, M. B., Nair, M., Bennett, S. E., & Hall, J. H. (2019). The Information Revolution, Innovation Diffusion and Economic Growth: An Examination of Causal Links in European Countries. *Quality & Quantity: International Journal of Methodology*, 53(3), 1529-1563. doi:10.1007/s11135-018-0826-2
- Pradhan, R. P., Arvin, M. B., Norman, N. R., & Bennett, S. E. (2016). Financial Depth, Internet Penetration Rates and Economic Growth: Country-Panel Evidence. *Applied Economics*, 48(4), 331-343. doi:10.1080 /00036846. 2015 .10 78450
- Rudra, P. P., Arvin, M. B., & Hall, J. H. (2016). Economic Growth, Development of Telecommunications Infrastructure, and Financial Development in Asia, 1991–2012. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 59, 25-38. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.qref.2015.06.008
- Sağlam, B. B. (2018). ICT Diffusion, R&D Intensity, and Economic Growth: a Dynamic Panel Data Approach. *Journal of Knowledge Economy*, 9, 639-648. doi:10.1007/s13132-016-0353-0
- Sassi, S., & Goaied, M. (2013). Financial Development, ICT Diffusion and Economic Growth: Lessons from MENA Region. *Telecommunications Policy*, 37, 252-261. doi:10.1016/j.telpol.2012.12.004
- Schreyer, P. (2000). The Contribution of Information and Communication Technology to Output Growth: A Study of the G7 Countries. *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*(02), 1-24.
- Sepehrdoust, H., & Ghorbanseresht, M. (2019). Impact of Information and Communication Technology and Financial Development on Economic Growth of OPEC Developing Economies. *Kasetsart Journal of Social Sciences*(40), 546-551. doi:10.1016/j.kjss.2018.01.008
- Thompson Jr., H. G., & Garbacz, C. (2011). Economic Impacts of Mobile versus Fixed Broadband. *TelecommunicationsPolicy*, 35, 999-1009. doi:10. 1016/j. telpol.2011.07.004
- Ward, M. R., & Zheng, S. (2016). Mobile Telecommunications Service and Economic Growth: Evidence from China. *Telecommunications Policy*, 40, 89-101. doi:10.1016/j.telpol.2015.06.005
- World Bank. (2022). *World Development Indicators, Data Bank*. Retrieved from The World Bank Group.
- Yakunina, R. P., & Bychkov, G. A. (2015). Correlation Analysis Of The Components Of The Human Development Index Across Countries. *International Conference on Applied Economics* (pp. 776-771). Kazan, Russia: ICOAE 2015.

Terörizm ve Yalnız Kurtlar

Buket Önal

Terörizm ve Yalnız Kurtlar

Buket Önal

Yayın No.: 987
ISBN: 978-625-433-347-7
E-ISBN: 978-625-433-348-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Önal, Buket

Terörizm ve Yalnız Kurtlar / Buket Önal

1. Basım, X + 198 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-347-7

E-ISBN: 978-625-433-348-4

1. Terör 2. Terörizm 3. Yalnız Kurtlar

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kıda Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1
TERÖR, TERÖRİZM, ULUSLARARASI/KÜRESEL TERÖRİZM	5
1. TERÖR VE TERÖRİZM.....	5
1.1. Terör ve Terörizm Kavramları.....	5
1.2. Terör ve Terörizmin Tarihsel Arka Planı.....	11
1.3. Uluslararası/Küresel Terörizm Kavramı ve Tarihsel Arka Planı	15
1.3.1. Uluslararası/Küresel Terörizmin Nedenleri.....	18
1.4. Terörizmin Unsurları	20
1.5. Terörizmin Nedenleri.....	23
1.6. Terörizmin Sınıflandırılması.....	31
2. TERÖRİST VE TERÖR GRUBU/ÖRGÜTÜ KAVRAMLARI VE EYLEMLERİ.....	35
2.1. Terörist Kavramı.....	35
2.1.1. Terörist Sınıflandırması.....	36
2.1.2. Teröristlerin Nihai Hedefleri	38
2.1.3. Teröristlerin Profilleri ve Motivasyonları.....	41
2.1.3.1. Teröristin Profilini Oluşturma	41
2.1.3.2. Teröristlerin Radikalleşme Süreci ve Motivasyon Kaynakları	50
2.1.3.2.1. Cihatçı Teröristlerin Motivasyon Kaynakları	58
2.2. Terör Grubu/Örgütü Kavramı	60
2.2.1. Terör Gruplarına/Örgütlerine Eleman Kazandırma Yöntemleri.....	62

2.2.2. Terör Grupları/Örgütlerinin Finans Kaynakları	67
2.3. Terör Eylemleri	70
2.3.1. Terör Eylemlerinin Tarihsel Süreci	71
2.3.1.1. Yeni Terörizm Kavramı	77
2.3.2. Terör Eylemlerinde Kullanılan Hedef, Yöntem ve Stratejiler	80
3. 11 EYLÜL SONRASI BATI DÜNYASINDA TERÖR EYLEMLERİ	83
3.1. ABD’de Terör Eylemleri	84
3.1.1. ABD’de Cihatçı Terörizm	89
3.1.2. ABD’de İç Terör Eylemlerinde Ordu ve Polisin Rolü.	102
3.2. Avrupa’da Terör Eylemleri	94
3.2.1. Avrupa’da Cihatçı Terörizm	101
4. PANDEMİ DÖNEMİNDE TERÖR ÖRGÜTLERİ VE AŞIRILIKÇI GRUPLARIN FAALİYETLERİ	102
4.1. “Pandemi”nin Yarattığı Belirsizlik/Korku Ortamı ve Terör Tehdidi	103
4.2. Terör Örgütleri ve Aşırılıkçı Grupların Propagandalarında “Koronavirüs”	115
YALNIZ KURT TERÖRİZMİ	123
1. YALNIZ KURT KAVRAMI ve TERÖRİZMLE İLİŞKİSİ... ..	123
1.1. Kavramın Tarihsel Gelişimi	130
2. YALNIZ KURT TERÖRİZMİ TİPOLOJİLERİ VE PROFİL OLUŞTURMA	133
2.1. Yalnız Kurt Tipolojileri	134
2.2. Yalnız Kurt Terörist Profilini Oluşturma	140
3. YALNIZ KURT TERÖRİSTLERİNİN KENDİ KENDİNE RADİKALLEŞME VE MOTİVASYON KAYNAKLARI....	147
4. YALNIZ KURT EYLEMLERİ	153

4.1.Hedef, Yöntem ve Stratejiler	156
4.2.Cihatçı Yalnız Kurt Terörizmi ve İnternetin Rolü.....	160
4.3.Batı’da Yalnız Kurt Terör Eylemleri	164
4.3.1. ABD’de Yalnız Kurtlar ve Terör Eylemleri	165
4.3.2. Avrupa’da Yalnız Kurtlar ve Terör Eylemleri	170
SONUÇ	177
KAYNAKÇA	181

topyekûn savaşlarının küresel salgın sırasında bile devam edeceğine dair bir mesaj göndermiştir. IŞİD propagandalarından biri de ABD'nin koronavirüsle mücadelesinde zayıf kaldığı ve görüldüğü kadar güçlü olmadığı ayrıca cihatçı terör örgütlerinin kontrol altında bulundurduğu bölgelerde salgından ölen insan sayısının gelişmiş ülkelere göre daha az olduğu yönündedir. Böylece Batılı ülkeler zayıf gösterilerek kendi kontrolleri altında bulunan bölgelere salgın hastalığın giremediğine yönelik bir algı oluşturulmak istenmiştir. Afganistan, Pakistan, Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'nın Sahel bölgesi gibi İslamcı aşırılık yanlısı grupların iyi yerleşmiş olduğu bölgelerde şimdiye kadar görece az sayıdaki kurbanların olması "Allah'ın intikamı" propagandasını da pekiştiriyordu. Başlangıçta IŞİD, destekçilerini Avrupa'dan uzak durmaları konusunda uyarmış ve sağlıklı üyelerini, enfekte olmamak için "salgın ülkesine" girmemeleri konusunda teşvik etmiştir. IŞİD ayrıca Batı'daki birçok ülke bunu yapmadan çok önce güvenlik ve sağlık önlemleri hakkında bilgi yaymıştır. Hatta grubun yol göstericiliğine dinî bir emsal sağlamak için, mikroplar ve kirlilikle ilgili bir hadis bile aktarılmıştır: "kapları örtün ve su derilerini bağlayın, çünkü yılda bir gece salgın iner ve geçmez".¹⁸⁵

¹⁸⁵ Simons and Bianca, **a.g.e.**, s. 1; Mohamed Mokhtar Qandil, "Terrorism and Coronavirus: Hyperbole, Idealism, and Ignorance", Apr. 28.2020 <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/terrorism-and-coronavirus-hyperbole-idealism-and-ignorance> (09.03.2021); Clive Williams, "Terrorism in the era of Covid-19", The Strategist, 15 April 2020, <https://www.aspi-strategist.org.au/terrorism-in-the-era-of-covid-19/> (10.03.2021); Sam Mullins, "Terrorism And COVID-19: Are We Over-Estimating The Threat?", Small War Journal, 06.25.2020 <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/terrorism-and-covid-19-are-we-over-estimating-threat> (09.03.2021); Mia Bloom, "How Terrorist Groups Will Try to Capitalize on the Coronavirus Crisis", Just Security, April 3. 2020, <https://www.justsecurity.org/69508/how-terrorist-groups-will-try-to-capitalize-on-the-coronavirus-crisis/> (09.03.2021); Erol Bural, "Küresel Salgında Terör Propagandası", TERAM (Terörizm ve Radikalleşme İle Mücadele Araştırma Merkezi), 2020 <https://www.teram.org/Icerik/kuresel-salginda-teror-propagandası-71> (09.03.2021); Weimeng

rak, mümkün olduğunca çok sempatzanı çekmeye çalışması ve böylece, bu grupların katılımını kolaylaştırmak istemesidir”. Bunun dışında Cihatçı gruplar, Batı’ya karşı misilleme anlatılarının ötesinde takipçilerine güvenlik ve güçlendirme ile ilgili pratik fikirler de önermişlerdir. Taliban ise, salgına yönelik farklı bir yaklaşım geliştirerek bazı bölgelerde ateşkes ilan etmiş, yayınladıkları videolarla da karantina merkezleri kurarak ve halk sağlığı kampanyaları başlatarak salgının yayılmasını engelleme yönünde girişimlerde bulunduğunu göstermeye çalışmıştır. Taliban Sözcüsü Suhail Shaheen, Twitter’da yaptığı açıklamada, “İslam Emirliği, Sağlık Komisyonu aracılığıyla tüm uluslararası sağlık kuruluşlarını ve DSÖ’yü koronavirüsle mücadelede onlarla iş birliği yapmaya ve koordine etmeye hazır olduğunu garanti ediyor” diyerek uluslararası meşruiyet için bir adım atmış oluyordu. Gerçekten de krizin boyutu ve dünya çapında gördüğü tekil ilgi, Taliban’a kendisini sorumlu ve güvenilir bir aktör olarak gösterme fırsatı vermiştir. Taliban ayrıca Müslümanları ve diğerlerini, insanların zayıf olduğunu ve bu nedenle Allah’ın hizmetine adanmaları gerektiğini anlamaya çağırmıştır: “İslam’dan farklı insanlar, bu sıkıntıyı düşünmeli ve değişim zamanı olarak görmeli, Müslümanlar da genel olarak günahlarından af dileyerek ve dinî ilkelere bağlılıklarını yenileyerek Allah’a geri dönmelidir. Koronavirüs, bir felaket ve veba olduğu kadar, aynı zamanda örnek bir ders ve uyarıcı bir sıkıntıdır”.¹⁸⁶

Avrupalı aşırılık yanlısı gruplar da takipçilerini saldırılara teşvik etmek için mevcut korku ve kaostan yararlanmıştır. Neo-Nazi grupları, koronavirüs salgını sırasında taraftarları panik

¹⁸⁶ Qandil, **a.g.e**; Williams, **a.g.e**; Bural, **a.g.e**; Roshni Kapur and Chayanika Saxena, “The Taliban makes the most of Covid-19 crisis in Afghanistan”, the-interpreter, 27 April 2020 [https:// www. lowyinstitute.org /the-interpreter /taliban-makes-most-covid-19-crisis-afghanistan](https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/taliban-makes-most-covid-19-crisis-afghanistan) (09.03.2021); Kruglanski , Gunaratna , Ellenberg & Speckhard, **a.g.e**, s. 125.

teorisini de sosyal medyada yaydılar. Aşırı sağcı gruplar, ayrıca söylemlerinde koronavirüsün biyolojik bir silah olarak kullanılmasını ve virüsün kasıtlı olarak yayılmasını da dile getirdiler. Onlara göre virüsün daha fazla yayılması, “sistemin” çökmesine yardımcı olabilecekti ki bu, amaçlarına hizmet edecek bir durumdu.¹⁸⁷

Koronavirüsün kasıtlı olarak yayılmasında üç olası senaryo ortaya atılmıştır: **birincisi**, ABD’de ve başka yerlerde gözlenen kasıtlı tükürme, öksürme veya halka açık yerlerde yalama davranışları gibi çok az veya hiç önceden planlanmadan virüsün düşük seviyede yayılmasını sağlama senaryosu; **ikincisi**, belirli ideolojik hedeflere planlanan saldırının bir parçası olarak virüsü kullanan orta düzey bir tehdit yaratma senaryosu (koronavirüsün kasıtlı olarak belirli popülasyonlara yayılmasını isteyen beyaz üstünlükçü ve cihatçı gruplar gibi) veya **üçüncüsü**, pandemiye uzatmak veya yeniden alevlendirmek için faillerin kasıtlı olarak virüsü ayırım gözetmeksizin yaydığı büyük çaplı bir çaba senaryosu. Aşırı solda da radikal faaliyetler olduğunu görüyoruz. Uç bloglar, virüsü birden çok Avrupa dilinde kapitalizm karşıtı, küreselleşme karşıtı bir gündemi zorlamak için kullanmaktadır.¹⁸⁸

PKK/YPG ise, bu fırsatı, özellikle Türkiye karşıtı propaganda yapmak için kullanmış ve örgüte ait bazı yayın organlarında, Suriye’nin Haseke bölgesine giden suyun-rejimin yeterli elektrik sağlamadığı ve gerekli tamiratları gerçekleştirmediği için bölgeye istenilen seviyede su verememesine rağmen- Türkiye tarafından kesildiği, böylece koronavirüsün bölgede yayıl-

¹⁸⁷ Yeo, a.g.e; Bural, a.g.e; Williams, a.g.e; “COVID-19 How hateful extremists are exploiting the pandemic”, **Commission for Countering Extremism**, July 2020, s. 3; Kruglanski, Gunaratna, Ellenberg & Speckhard, a.g.e, s. 126-128.

¹⁸⁸ Luke Baker, “Militants, fringe groups exploiting COVID-19, warns EU anti-terrorism chief”, Reuters, April 30, 2020 <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-eu-security-idUSKBN22C2HG> (09.03.2021).

şekilde Stern de Yalnız Kurt terörizminin küçük grupların operasyonlarını içerdiğini savunuyor. Beydoun'un tanımına göre “Yalnız Kurt terörizmi, ayrı ayrı sahip olunan görüşler veya bir örgütün benimsediği ikna edici bir ideoloji tarafından yönlendirilen, bireysel bir aktör tarafından ortaya çıkan, önceden tasarlanmış şiddettir. Yalnız Kurt teröristi; resmî olarak belirlenmiş bir terör örgütüne veya nefret grubuna gevşek bir şekilde bağlanabilir veya tamamen tek başına hareket edebilir”. Dahası, Yalnız Kurt teröristleri, tanım gereği herhangi bir yerleşik terörist gruba bağlı olmasalar da bu onların bir zamanlar bir tür aşırılık yanlısı grubun üyesi olmadıkları anlamına gelmez; geçmişte bazı kurumsal eğitim veya destek bile almış olabilirler. Bununla birlikte, terörist saldırıları veya kampanyaları, davaya sempati duyanlar da dâhil olmak üzere, başkalarının doğrudan etkisinin veya desteğinin bulunmadığı tek başına eylemden kaynaklanır. Yalnız Kurt terörizminin sınırları kaçınılmaz olarak belirsiz ve keyfidir. Bu farklı tanımlar, mevcut çalışmalar arasında doğrudan karşılaştırmaları da zorlaştırmaktadır.¹⁹⁶

“Yalnız Kurt” teriminin kullanılmasına yönelik bazı eleştiriler de vardır: yanıltıcı olduğu, faile değer verdiği ve kötüye kullanıldığı gibi. Bu eleştirilerden ilkinde, metaforun kolayca yanlış yorumlanabileceği ve failin tamamen ideolojik ve sosyal olarak ilişkisiz olduğu anlamına gelecek şekilde yanlış kullanılabileceği iddia ediliyor. Bu mantıkla “Yalnız Kurt” terimini kullanmak, şiddet eylemlerini ve bunlara giden süreci tamamen apolitik bir şeye dönüştürüyor ve “Yalnız Kurt” teröristleri, herhangi bir nedenle basitçe aklını yitirmiş, deli veya benzeri olarak tanımlamak isteyenlerin işine yarayan, stratejik bir terim olarak kolayca anlaşılabilir. İkinci eleştiri, kavramın âdeta farklı değerler yüklenen çeşitli yorumlara açık olmasıdır. Kavram, dışlanmışlar ve kaybedenler hak-

¹⁹⁶ Bright, Whelan, Harris-Hogan, **a.g.e.**, s. 494-495; Spaaij, **a.g.e.**; Spaaij and Hamm, **a.g.e.**, s. 170; Yong-Fu Huang, “Prevention, Response, and Investigation of Lone Wolf Incidents: An International Perspective of Two Cases Share”, Police Chief Magazine, [https:// www. Policechief magazine. org/ prevention-response-investigation-lone-wolf-incidents/](https://www.policchiefmagazine.org/prevention-response-investigation-lone-wolf-incidents/) (28.12.2021).

KAYNAKÇA

- “11 Eylül saldırısı nedir? 11 Eylül saldırısını kim yaptı?”, Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/11-eylul-saldirisi-nedir--11-eylul-saldirisini-kim-yapti--molatik-9280/> (29.01.2021).
- “Alternatif Havale Yöntemi: Hawala”, Vergi Dosyası, 2017, <https://vergidosyasi.com/2017/03/18/alternatif-havale-yontemi-hawala/> (03.02.2021).
- “Batıdaki terör saldırılarında tek ortak nokta kardeşler”, Milliyet, 24.03.2016, <http://www.milliyet.com/batideki-terror-saldirilarinda-tek/dunya/detay/2215293/default.htm> (23.03.2021).
- “Biyolojik Silahların Tarihçesi”, AFAD, [https:// www.afad. gov.tr/kbrn/biyolojik-silahlarin-tarihcesi](https://www.afad.gov.tr/kbrn/biyolojik-silahlarin-tarihcesi) (10.03.2021).
- “Carlos Marighella (1911-1969)”, “Challenging Militant Jihadi Terrorist Ideologies”, RUSI, 2009, [https:// ru sı.org/publication/challenging-militant-jihadi-terrorist-ideologies](https://ru.sı.org/publication/challenging-militant-jihadi-terrorist-ideologies) (28.01.2021).
- “Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 60”, World Health Organization, 19 March 2020 [https:// reliefweb .int/sites/ reliefweb.int/files/resources/20200320-sitrep-60-covid-19.pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/20200320-sitrep-60-covid-19.pdf) (21.01.2021).
- “COVID-19 How hateful extremists are exploiting the pandemic”, Commission for Countering Extremism, July 2020 (1-17).
- “Easter Rising”, History, <https://www.history.com/topics/british-history/easter-rising> (21.09.2021).
- “European Union Terrorism Situation and Trend report 2021”, Europa https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/tesat_2021_0.pdf (09.01.2022).
- “Fenians”, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Fenians> (03. 01. 2022).

- “Financing of Recruitment for Terrorist Purposes”, 2018 (1-30) <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-Recruitment-for-Terrorism.pdf> (29.01.2021).
- “Frantz Fanon (1925-1961)” [https:// www .biyog rafya.com/ biyogra-fi/21039](https://www.biyog.rafya.com/biyografi/21039) (21.09.2021).
- “Gender of jihadist terrorists in the United States from September 11, 2001 to December 2021, by year”, Statista, 2022 [https:// www. statista.com/statistics/667929/terrorists-in-the-us-since-911-year-and-gender/](https://www.statista.com/statistics/667929/terrorists-in-the-us-since-911-year-and-gender/) (07.01.2022).
- “Haşhaşı ler”, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ha%C5%9Fha%C5%9F%C3%AElar> (29.01.2021)
- “Homegrown failure: why the domestic terror threat is over blown” NATO Review, <http://www.nato.int/docu/review/2012/Threats-Within/Homegrown-Failure/EN/index.htm> (02.06.2018).
- “How many Americans have died from terrorist attacks since 9/11?”, USA FACTS, 2021, <https://usafacts.org/articles/how-many-americans-have-died-from-terrorist-attacks-since-911/> (07.01.2022).
- “IRA Örgütü Nedir?”, TIMETURK, <https://www.timeturk.com/ira-orgutu-nedir/haber-800587> (29.01.2021).
- “Irgun Zvai Leumi”, <https://www.britannica.com/topic/Irgun-Zvai-Leumi> (09.03.2021).
- “Irish Republican Army”, Britannica, [https:// www. britannica.com/ to-pic/Irish-Republican-Army](https://www.britannica.com/topic/Irish-Republican-Army) (21.09.2021).
- “İslam Dinini istismar Eden Terör Örgütleri Bağlamında Radikalleşme ile Mücadele Konulu Söyleşi Notları”, SASAM, [http:// sahipkiran.org/2016/10/07/radikallesme-teror/](http://sahipkiran.org/2016/10/07/radikallesme-teror/) (01.02.2021).
- “Karl P. Heinzen”, [https:// commons. wikimedia.org/ wiki/File: Heinzen_ full_ portrait.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Heinzen_full_portrait.JPG) (22.01.2021).
- “Kızıl Tugaylar”, https://www.turkcebilgi.com/k%C4%B1z%C4%B1l_tugaylar (09.03.2021).

- “Lone Wolf Terrorism: Majority Of Offenders Are White”, Statista, 2019, <https://www.statista.com/chart/19968/the-race-ethnicity-of-lone-offender-terrorists/> (09.01.2022).
- “Ortadoğu Gündemi: 23-29 Mart 2020”, ORSAM, 29.03.2020, <https://www.orsam.org.tr/tr/ortadogu-gundemi-23-29-mart-2020/> (15.03.2021).
- “Red Army Faction”, https://en.wikipedia.org/wiki/Red_Armey_Faction (21.09.2021).
- “Report:Lone Wolf Terrorism”, Prepared by Security Studies Program National Security Critical IssueTask Force, June 27, 2015 (1-57) <https://georgetownsecuritystudiesreview.org/wp-content/uploads/2015/08/NCITF-Final-Paper.pdf> (09.01.2022).
- “Sivil Toplum, Jakobenler ve Devrim”, Bilim ve Ütopya, [https:// www.bilimveutopya.com.tr/sivil-toplum-jakobenler-ve-devrim](https://www.bilimveutopya.com.tr/sivil-toplum-jakobenler-ve-devrim) (29.01.2021).
- “Terör örgütü PKK/YPG’nin kirli ‘corona virüsü’ oyunu”, SÖZCÜ, 26.04.2020 <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/teror-orgutu-pkk-ypgnin-kirli-corona-virusu-oyunu-5775390/> (15.03.2021).
- “Terör örgütü PKK/YPG'den ‘koronavirüs’ kara propagandası”, Cumhuriyet, 26 Nisan 2020 <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/teror-orgutu-pkkypgden-koronavirus-kara-propagandasi-1735283> (15.03.2021).
- “Terör”, [https://www.etimolojiturkce.com/kelime/terör](https://www.etimolojiturkce.com/kelime/teror) (16.01.2021).
- “Terrorism Timeline”, Since 9/11, [https:// since911. com/ explore/ terrorism-timeline#jump_time_item_493](https://since911.com/explore/terrorism-timeline#jump_time_item_493) (27.12.2021).
- “Terrorism”, FBI, <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism> (09.01.2022).
- “Terrorism”, [https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/ political-science-and-government/political-science-terms-and-concepts/terrorism](https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/political-science-and-government/political-science-terms-and-concepts/terrorism) (16.01.2021).
- “Terrorist Group”, <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/terrorist-group> (17.01.2021).

- “TE-SAT 2012: EU Terrorism Situation And Trend Report”, Europol <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/europoltsat.pdf> (09.01.2022).
- “The Impact of the COVID-19 Pandemic on Terrorism, Counter-terrorism and Countering Violent Extremism”, UN Security Council, Counter-terrorism Committee Executive Directorate, June 2020 (1-7).
- “The Jihadi Wolf Threat”, Europol, 11.04.2017 (1-11) [https:// www. europol.europa.eu/sites/default/files/documents/antinoria_thejihadiwolftreat.pdf](https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/antinoria_thejihadiwolftreat.pdf) (09.01.2022).
- “Timothy McVeigh”, https://en.wikipedia.org/wiki/Timothy_McVeigh (09.03.2021).
- “Tupamarolar”, <https://www.turkcebilgi.com/tupamarolar> (09.03.2021).
- “Ulster Savunma Birliğı”, [https:// tr.wikipedia .org/ wiki/ Ulster_ Savunma_ Birli%C4%9Fi](https://tr.wikipedia.org/wiki/Ulster_Savunma_Birli%C4%9Fi) (09.03.3021).
- “Understanding EU counter-terrorism policy”, Europa.
- “US Terrorist Attacks Fast Facts”, CNN, 2021 [https:// edition. Cnn .com /2013/04/18/us/u-s-terrorist-attacks-fast-facts/index.html](https://edition.cnn.com/2013/04/18/us/u-s-terrorist-attacks-fast-facts/index.html) (27.12.2021).
- “What is the Threat to the United States Today?”, New America, <https://www.newamerica.org/international-security/reports/terrorism-in-america/what-is-the-threat-to-the-united-states-today/> (23.12.2021).
- “Who are the Terrorists?”, New America, [https:// www. newamerica. org/international-security/reports/terrorism-in-america/who-are-the-terrorists](https://www.newamerica.org/international-security/reports/terrorism-in-america/who-are-the-terrorists) (28.12.2021).
- “Why is Europe seeing so many terrorist Attacks?” US News Best Countries, Sep.19, 2017 [https://usnews.com/news/best-countries/ articles/2017-09-19/why-is-europe-seeing-so-many-terrorist-attacks](https://usnews.com/news/best-countries/articles/2017-09-19/why-is-europe-seeing-so-many-terrorist-attacks) (23.03.2021).

“Worldwide non-state terrorist incidents 1970–2017” [https:// en. wikipedia.org/wiki/Terrorism#/media/File:Terrorist_incidents_worldwide.svg](https://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism#/media/File:Terrorist_incidents_worldwide.svg) (21.09.2021).

ACKERMAN Gary and Hayley Peterson, “The Top 10 Ways COVID-19 Could Impact Terrorism”, Homeland Security Today.US, August 10, 2020 <https://www.hstoday.us/subject-matter-areas/counterterrorism/the-top-10-ways-covid-19-could-impact-terrorism/> (09.03.2021).

ALBAYRAK Osman, “Özgürlük, Terör ve Devlet Açısından Fransız Devrimi”, Teori ve Politika, [https:// www. teorivepolitika.net /index.php/arsiv/item/24-ozgurluk-teror-ve-devlet-acisindan-fransiz-devrimi](https://www.teorivepolitika.net/index.php/arsiv/item/24-ozgurluk-teror-ve-devlet-acisindan-fransiz-devrimi) (19.01.2021).

ALTUNTAŞ Nezahat, “Siyasal İslam, Milliyetçilik ve Terör”, Hacettepe Üniversitesi, **İ.İ.B.F Dergisi**, Cilt 25, Sayı 2, 2007 (267-294).

ARCHICK Kristin and Rachel L. Martin, “Terrorism in Europe – Analysis”, **Eurasia Review**, <https://www.eurasiareview.com/16042021-terrorism-in-europe-analysis/> (28.12.2021).

ARIAN Farhad, “What Motivates Jihadi Terrorism”, Diplomatic Courier, 2012 <https://www.diplomaticcourier.com/posts/what-motivates-jihadi-terrorism/> (28.01.2021).

Avrupa ve Terör (RAPOR), Ankara: Barolar Birliği Yayınları, 2006

AYDOĞDU Çağrı, “Terör Finansmanı”, Mali Suçları Araştırma Başkanlığı, <https://slideplayer.biz.tr/slide/2983318/> (03.02.2021).

BADEY Thomas J., “Defining international terrorism: A pragmatic approach”, **Terrorism and Political Violence**, 10:1, 1998 (90-107).

BAKER Luke, “Militants, fringe groups exploiting COVID-19, warns EU anti-terrorism chief”, Reuters, April 30, 2020 [https:// www. reuters. com/article/us-health-coronavirus-eu-security-idUSKBN22C2HG](https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-eu-security-idUSKBN22C2HG) (09.03.2021).

BAKKER Edwin, Beatrice de Graaf, “Lone Wolves How to Prevent This Phenomenon?”, International Centre for Counter-Terrorism - The Hague, 2010, (1-8) [http:// www. İcct .nl/app/ uploads/ download/ fi-](http://www.İcct.nl/app/uploads/download/fi)

le/ICCT-Bakker-deGraaf-EM-Paper-Lone-Wolves.pdf
(06.01.2022).

BAL İhsan, “Terör Nedir? Neden Terörist Olunur”, Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, İhsan Bal (der), Ankara: USAK Yayınları, 2006 (7-23).

BALKAN Serkan, Devlet Dışı Silahlı Aktörler ve Terör Örgütlerinin Yeni Aracı: İHA (RAPOR), İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), 2019 (1-64).

BARNEA Avner, “Challenging the “Lone Wolf” Phenomenon in an Era of Information Overload”, **International Journal of Intelligence and CounterIntelligence**, 31:2, 2018 (217-234).

BATES Rodger A., “Dancing with Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists”, **The Journal of Public and Professional Sociology** 4, No. 1, 2012 (1-14).

BATES Rodger A., “Tracking Lone Wolf Terrorists”, **The Journal of Public and Professional Sociology**, Volume 8, Issue 1, 2016 (1-16).

BELLINGER Nisha and Kyle Kettelman, “How the coronavirus increases terrorism threats in the developing World”, The Conversation, May 26, 2020, <https://theconversation.com/how-the-coronavirus-increases-terrorism-threats-in-the-developing-world-137466>
(04.03.2021).

BERNTZEN Lars Erik and Tore Bjørgo, “The Term ‘Lone Wolf’ and its Alternatives: Patterns of Public and Academic Use from 2000 to 2020”, **Perspectives on Terrorism**, Volume 15, Issue 3, 2021 (132-141).

BEYDOUN Khaled A., “Lone Wolf Terrosism: Types, Stripes and Double Standards”, **Northwestern Law Review**, Vol. 112, No.5, 2018 (1213-1244).

BİÇER Rüştü Salim Savaş, “Uluslararası Çatışmaların Değişen Yapısında Terörün Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, 2019 (109-133).

BİNGÖL Oktay, “Terörizmin Finansmanı”, <http://merkezstrateji.com>
(02.02.2021).

- BLOOM Mia, “How Terrorist Groups Will Try to Capitalize on the Coronavirus Crisis”, Just Security, April 3. 2020, [https:// www .justsecurity.org/69508/how-terrorist-groups-will-try-to-capitalize-on-the-coronavirus-crisis/](https://www.justsecurity.org/69508/how-terrorist-groups-will-try-to-capitalize-on-the-coronavirus-crisis/) (09.03.2021).
- BOUREKBA Moussa, “COVID-19 and terrorism: when the exception locks down the rule”, CIDOB Opinion, 622, May 2020, (1-3).
- BRIGHT David, Chad Whelan, Shandon Harris-Hogan, “Exploring the hidden social networks of ‘lone actor’ terrorists”, **Crime, Law and Social Change**, 74, 2020 (491–508).
- BRYNIELSSON Joel, Andreas Horndahl ve diğerleri, “Analysis of Weak Signals for Detecting Lone Wolf Terrorists”, **European Intelligence and Security Informatics Conference**, Sweden, Stockholm, 2012 (197-204).
- BUKER Hasan, “A Motivation Based Classification of Terrorism”, **Forensic Research & Criminology International Journal**, Volume 5 Issue 2, 2017 (1-11).
- BURAL Erol Başaran, “Yalnız Aktör Terörizmi Nedir?”, Terörizm Sözlüğü 4, 2020 <https://www.globalsavunma.com.tr/terorizm-sozlugu-4.html> (10.03.2021).
- BURAL Erol, “Küresel Salgında Terör Propagandası”, TERAM (Terörizm ve Radikalleşme İle Mücadele Araştırma Merkezi), 2020 <https://www.teram.org/Icerik/kuresel-salginda-teror-propagandasi-71> (09.03.2021).
- BYMAN Daniel L., “How to hunt a lone wolf: Countering terrorists who act on their own”, BROOKING, 2017, [https:// www brookings.edu/ opinions/how-to-hunt-a-lone-wolf-countering-terrorists-who-act-on-their-own/](https://www.brookings.edu/opinions/how-to-hunt-a-lone-wolf-countering-terrorists-who-act-on-their-own/) (09.01.2022).
- CALDWELL Cam and Mayra Canuto- Cananeo, “Organizational Terrorism and Moral Choices - Exercising Voice When the Leader is the Problem”, **Journal of Business Ethics**, Vol. 97, No. 1, 2010 (159-171).
- CANKARA Pınar Özden, “Dini Söyleme Dayalı Terör Örgütlerinin Tanımlanması ve Sınıflandırılması”, Ertan Efeğil (der) **Dini Söyleme**

- Dayalı Terörizmin Analizi**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1. bas, 2018.
- CİRHİNLİOĞLU Zafer, **Terör ve Toplum**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2004.
- COHEN Katie, “Who will be a lone wolf terrorist?, Mechanisms of self-radicalisation and the possibility of detecting lone offender threats on the Internet”, FOI, Swedish Defence Research Agency, 2012 (1-28).
- COMBS Cindy C., *Terrorism in the Twenty-First Century*, Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 1997, [https:// www.unl.edu/ eskridge /cj394combs.html](https://www.unl.edu/eskridge/cj394combs.html) (20.01.2021).
- CORERA Gordon, “Coronavirus: How will it change national security and spying?”, BBC News, 2 April 2020, [https:// www. bbc. com/ news/uk-52122991](https://www.bbc.com/news/uk-52122991) (09.03.2021).
- COTTE Simon, “What Motivates Terrorists?” *The Atlantic*, 2015 [https :// www.theatlantic.com/international/archive/2015/06/terrorism-isis-motive/395351/](https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/06/terrorism-isis-motive/395351/) (28.01.2021).
- CRENSHAW Martha, “The Causes of Terrorism”, **Comparative Politics**, Vol. 13, No. 4, 1981 (379-399).
- ÇAKIR Muhammed Faruk ve diğerleri, “Radikalleşme, Şiddet İçeren Aşırılık ve Terörizm” (RAPOR), Ankara: Polis Akademisi Yayınları: 26, 2017.
- ÇINAR Yusuf, “Terör Örgütlerinin Örgütsel Davranış Modelleri Bağlamında El Kaide Örneği”, **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 17, Bahar 2019 (511-533).
- DANZELL Orlandrew E. and Lisandra M. Maisonet Montañez, “Understanding the lone wolf terror phenomena: assessing current profiles, **Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression**, 8:2, 2016 (135-159).
- DEANGELIS Tori, “Understanding Terrorism”, **American Psychological Association**, Vol. 40, No. 10, 2009 [https:// www. apa. org/ monitor/ 2009/11/terrorism](https://www.apa.org/monitor/2009/11/terrorism) (24.01.2021).

- DEMİR Cenker Korhan, “Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 19, 2008 (57-88).
- DEMİRDEN Ahmet, “Terör Örgütlerinde Radikalleşme Süreçlerinin Psikolojik Analizi: FETÖ Örneğinde İki Piramitli Model”, **Güvenlik Çalışmaları Dergisi**, Yıl: 21, Cilt: 21, Sayı: 2, 2019 (149-162).
- DEMİRLİ Aynur, “Devrimin Çocuklarını Yargılamak: Jakobenler”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, 8(1) 2018, (57-68).
- DICKSON Lewis W., “Lone Wolf Terrorism A Case Study: The Radicalization Process of A Continually Investigated & Islamic State Inspired Lone Wolf Terrorist”, Malmö University Faculty of Health and Society, Department of Criminology, 2015.
- EFEGİL Ertan, **Terörizmde Motivasyon, Radikalleşme ve Radikalleşmede Geriye Döndürme**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2018.
- ERGİL Doğu, “Uluslararası Terörizm”, **Ankara SBF Dergisi**, Cilt 47, Sayı 3, 1992 (139-143).
- FELDMAN Matthew, “Comparative Lone Wolf Terrorism: Toward a Heuristic Definition”, **Democracy and Security**, 9:3, 2013 (270-286).
- GANOR Boaz, “Understanding the Motivations of ‘Lone Wolf’ Terrorists: The ‘Bathtub’ Model”, **Perspectives on Terrorism**, Volume XV, Issue 2, 2021 (23-32).
- GANOR Boaz, Bruce Hoffman, Marlene Mazel, Matthew Levitt, “Lone Wolf: Passing Fad or Terror Threat of the Future?”, The Washington Institute, 2017, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/lone-wolf-passing-fad-or-terror-threat-of-the-future> (06.01.2022).
- GENÇTÜRK Tuğçe, “Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar”, Ankara: Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2012.
- GODEFRIDI Drieu, “Terrorism in Europe”, GATESTONE, 2017, <http://www.gatestoneinstitute.org/11232/terrorism-in-europe> (28.12.2021).

GONZALES Lydia Afaro, RJ Barthelmes, Christina Bartol ve diğerleri, Report: Lone Wolf Terrorism, Georgetown University, 2015 (1-57).

GOVIND Deepti, “Lone Wolf Terrorism: The Greatest Domestic Terror Threat Today”, 2021 <https://www.biometrika.com/lone-wolf-terrorism-the-greatest-domestic-terror-threat-today/> (12.01.2022).

HAMM Mark and Ramon Spaaj, Lone Wolf Terrorism in America: Using Knowledge of Radicalization Pathways to Forge Prevention Strategies, February 2015 <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/248691.pdf> (09.01.2022).

Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System, Vienna: UN Nations Office on Drugs and Crime, Vienna, 2017 (1-160).

HOPKINS Julia, “Terrorist Mentality: A Common Link Throughout History? A Comparison of Narodnaya Volya, the French Reign of Terror, And the Muslim Brotherhood”, Master Thesis, Department of International Studies and the Faculty of The Graduate School of the University of Kansas, December 2009.

https://pantheon.world/profile/person/Carlos_Marighella/ (21.09.2021).

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659446/EPRS_S_BRI\(2021\)659446_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659446/EPRS_S_BRI(2021)659446_EN.pdf) (09.01.2022).

HUANG Yong-Fu, “Prevention, Response, and Investigation of Lone Wolf Incidents: An International Perspective of Two Cases Share”, **Police Chief Magazine**, <https://www.policechiefmagazine.org/prevention-response-investigation-lone-wolf-incidents/> (28.12.2021).

HUDSON Rex A., “The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?”, A Report Prepared under an Inter-agency Agreement by the Federal Research Division, **Library of Congress**, September 1999 (1-177).

J.D. Julie Coleman, LL.M, “The Impact of Coronavirus on Terrorism in the Sahel”, International Centre for Counter-Terrorism, 16 Apr. 2020 <https://icct.nl/publication/the-impact-of-coronavirus-on-terrorism-in-the-sahel/> (09.03.2021).

- JAH Mohammadmoein Khazaeli and Ardavan Khoshnood, "Profiling Lone-Actor Terrorists: A Cross-Sectional Study of Lone-actor Terrorists in Western Europe (2015–2016)", **Journal of Strategic Security**, Volume 12, Number 4, 2019 (23-49).
- JENKINS John Philip, "Terrorism", [https:// www.britannica .com/ topic/ terrorism](https://www.britannica.com/topic/terrorism) (09.03.2021).
- JENSEN Richard Bach, "The Pre-1914 Anarchist "Lone Wolf" Terrorist and Governmental Responses", **Terrorism and Political Violence**, Vol.26, Issue 1, 2014 (86–94).
- JOHNSTON Robert, "Terrorist attacks and related incidents in the United States", 2021, [https:// www. johnstonsarchive.net/ terrorism/wrjp 255a.html](https://www.johnstonsarchive.net/terrorism/wrjp255a.html) (05.01.2022).
- JONES Seth G., Catrina Doxsee and Grace Hwang, "The Military, Police, and the Rise of Terrorism in the United States", **Center For Strategic & International Studies**, 2021 [https:// www. csis. org/ analy- sis/military-police-and-rise-terrorism-united-states](https://www.csis.org/analysis/military-police-and-rise-terrorism-united-states) (27.12.2021).
- KAPLAN Jeffrey, "Leaderless resistance", **Terrorism and Political Violence**, Vol. 9, No. 3, 1997 (80-95).
- KAPUR Roshni and Chayanika Saxena, "The Taliban makes the most of Covid-19 crisis in Afghanistan", theinterpreter, 27 April 2020 <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/taliban-makes-most-covid-19-crisis-afghanistan> (09.03.2021).
- KELLY Heath, "The classical definition of a pandemic is not elusive", Bulletin of the World Health Organization, [https:// www. Who .int/bulletin/volumes/89/7/11-088815/en/#:~:text=A%20pandemic%20is%20defined%20as,are%20not%20considered%20pandemics.](https://www.who.int/bulletin/volumes/89/7/11-088815/en/#:~:text=A%20pandemic%20is%20defined%20as,are%20not%20considered%20pandemics.) (03.03.2021).
- KEMPTON Alasdair, "Are there Wolves among the Sheep Assessing the threat of Unaffiliated Actor Terrorism in the Context of the European Migration Crisis", [https://cvir.st-andrews. ac.uk/ articles/ 10.15664/jtr.1471/print/](https://cvir.st-andrews.ac.uk/articles/10.15664/jtr.1471/print/) (09.01.2022).
- KRIEGER Tim and Daniel Meierrieks, "What causes terrorism?", **Public Choice**, 147 (1), 2011 (3-27).

- KRUGLANSKI Arie W., Rohan Gunaratnab, Molly Ellenberga and Anne Speckhardc, “Terrorism in time of the pandemic: exploiting mayhem”, **Global Security: Health, Science and Policy**, Vol: 5, No: 1, 2020 (121–132).
- KURUM Mehmet ve Engin Avcı, “Radikalizm ve Aşırıçılıktan Terörizm: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl: 14 Sayı: 28, 2018 (37-89).
- KYDD Andrew H. and Barbara F. Walter, “The Strategies of Terrorism”, **International Security**, Vol. 31, No. 1, 2006 (49–80).
- LAQUEUR Walter, “Postmodern Terrorism”, **Foreign Affairs**, Vol. 75, No. 5, 1996 (24-36).
- LIEBERMAN Ariel Victoria, “Terrorism, the Internet, and Propaganda: A Deadly Combination”, **Journal of National Security Law & Policy**, Vol. 9, Issue 95, 2017 (95-124).
- LLOYD Monica and Annelies Pauwels, “Lone Actors as a Challenge for P/CVE”, **EUROPEAN COMMISSION**, 2021 (1-16).
- LOCATELLI Andrea, “What is Terrorism? Concepts, Definitions and Classifications”, Raul Caruso, Andrea Locatelli (eds.), *Understanding Terrorism: A Socio-Economic Perspective*, UK: Emerald Group Publishing, first edition, 2014 (1-24).
- MARONE Francesco, “A Tale of Two Fears: Comparing Terrorism and the Coronavirus”, *European Eye on Radicalization*, 29 May 2020, <https://eeradicalization.com/a-tale-of-two-fears-comparing-terrorism-and-the-coronavirus/> (09.03.2021).
- MARTIN Gus, **Terörizm, Kavramlar ve Kuramlar**, çev: İhsan Çapcıoğlu ve Bahadır Metin, Ankara: Adres Yayınları, 2017.
- MCCAULEY Clark and Sophia Moskalenko, “Toward a Profile of Lone Wolf Terrorists: What Moves an Individual From Radical Opinion to Radical Action”, **Terrorism and Political Violence**, 26:1, 2014 (69-85).
- MCCORMICK Gordon H., “Terrorist Decisionmaking”, **Annual Review of Political Science**, Vol. 6, 2003 (473-507).

- MERTIN Gus, Terörizm, **Kavramlar ve Kuramlar**, çev: İhsan Çapçioğlu, Bahadır Metin, Ankara: Adres Yayınları, 1.bas., 2017.
- MOSKALENKO Sophia and Clark McCauley, “The Psychology of Lone-Wolf Terrorism”, **Counsell Psychology Quarterly**, 24:2, 2011 (115-126).
- MULLINS Sam, “Terrorism And COVID-19: Are We Over-Estimating The Threat?”, **Small War Journal**, 06.25.2020 <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/terrorism-and-covid-19-are-we-over-estimating-threat> (09.03.2021).
- ÖKTEN Tolga, “Yalnız Aktör Terörizmi ve Örgüt Bağlantısı”, https://www.academia.edu/39295763/YALNIZ_AKT%C3%96R_TER%C3%96R%C4%B0ZM%C4%B0_VE_%C3%96RG%C3%9CT_BA%C4%9ELANTISI_LONE_ACTOR_TERRORISM_AND_ORGANIZATIONAL_AFFILIATION_ (10.03.2021).
- ÖNAL Buket, Batı Dünyasında Terör Eylemleri, Bireylerin Terör Örgütlerine Katılımı ve Yalnız Kurtlar”, Ertan Efeğil (der.) **Dini Söyleme Dayalı Terörizmin Analizi**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2018 (217-256).
- ÖZCAN Nihat Ali, “Örgütsüz Teröristler: Yalnız Kurt”, Milliyet, 17.06.2016, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/nihat-ali-ozcan/orgutsuz-teroristler-yalniz-kurt-2263872> (08.01.2022).
- ÖZERKMEN Necmettin, “Terör, Terörizm, Radikal İslamcı Terör”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 44, 2, 2004 (247-265).
- ÖZMAN Recep ve Okan Açıl, “Sicarii Örgütü ve Faaliyetleri”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 38, Sayı 65, 2019 (21-42).
- ÖZTOP Fatma Anıl, “Radikal Terör Örgütlerinde Kadın Teröristler”, Ertan Efeğil (der) **Dini Söyleme Dayalı Terörizmin Analizi**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1.bas, 2018.
- PANTUCCI Raffaella, “A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists”, **The International Centre For Study of Radicalisation and Political Violence**, 2011 (1-38).

- PANTUCCI Raffaello, Clare Ellis and Lorien Chaplais, Lone-Actor Terrorism, Literature Review, Countering Lone-Actor Terrorism Series No. 1 (1-19), RUSI, [https:// static.rusi.org/ 201512_ clat_ literatu- re_ review_ 0.pdf](https://static.rusi.org/201512_clat_literature_review_0.pdf) (07.01.2022).
- PAUWELS Annelies, “How Europe’s terrorists take advantage of the pandemic”, euobsever, 29. APR 2020 [https:// euobserver. Com /o pinion/148173](https://euobserver.com/opinion/148173) (09.03.2021).
- PHILLIPS Brian J., “What Is a Terrorist Group? Conceptual Issues and Empirical Implications”, **Terrorism and Political Violence**, Volume 27, Issue 2, 2015 (225-242).
- PITCAVAGE Mark, “Cerberus Unleashed: The Three Faces of the Lone Wolf Terrorist”, **American Behavioral Scientist**, Vol. 59(13), 2015 (1655–1680).
- QANDIL Mohamed Mokhtar, “Terrorism and Coronavirus: Hyperbole, Idealism, and Ignorance”, Apr.28.2020 [https:// www. washington- ninstitute.org/policy-analysis/terrorism-and-coronavirus-hyperbole- idealism-and-ignorance](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/terrorism-and-coronavirus-hyperbole-idealism-and-ignorance) (09.03.2021).
- RAE Jonathan, “Will it Ever be Possible to Profile the Terrorist?”, **Journal of Terrorism Research**, Vol. 3, Issue. 2, 2012 (64-74).
- REED Alastair and Johanna Pohl, “Ülkelerine geri dönüş yapan yabancı terör savaşçılarının artan sorunlarıyla başa çıkmak”, **NATO Dergisi**, 14.07.2017 [https:// www. nato.int/ docu/ review/tr /articles/ 2017/07/14/uelkelerine-geri-doenues-yapan-yabanci-teroer- savascilarinin-artan-sorunlariyla-basa-cikmak/index.html](https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2017/07/14/uelkelerine-geri-doenues-yapan-yabanci-teroer-savascilarinin-artan-sorunlariyla-basa-cikmak/index.html) (23.03.2021).
- RITCHIE Hannah, Joe Hasell, Cameron Appel ve Max Roser, “Terrorism”, Our World in Data, 2019 <https://ourworldindata.org/terrorism> (17.01.2021).
- ROBERTS Adam, “The Changing Faces of Terrorism”, [http:// www.bbc.co.uk/history/recent/sept_11/changing_faces_01.shtml](http://www.bbc.co.uk/history/recent/sept_11/changing_faces_01.shtml) (23.01.2021).
- RUBBELKE Dirk T. G., “Differing motivations for terrorism”, **Defence and Peace Economics**, 16:1, 2005 (19-27).

- SADULSKI Jarrod, "Terrorism Remains a Threat During the Coronavirus Pandemic", American Military University, 23.10.2020, <https://amuedge.com/terrorism-remains-a-threat-during-the-coronavirus-pandemic/> (04.03.2021).
- SALMAN Nadine L. & Paul Gill, "Terrorism during the COVID-19 pandemic", **UCL Jill Dando Institute of Security and Crime Science, UCL JDI Special Series on COVID-19**: No. 3, May 2020, (1-2).
- SARGER-KATZ Morgot, "Is terrorism getting worse? in the West, Yes", **The New York Times**, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/08/16/upshot/is-terrorism-getting-worse-in-the-west-yes-in-the-world-no.html> (08.01.2022).
- SCHMID Alex P., The Revised Academic Consensus Definition of Terrorism, **Perspectives on Terrorism**, Volume 6, Issue 2, May 2012, (158-159).
- SCHUURMAN Bart, Lasse Lindekilde, Stefan Malthaner, Francis O'Connor, Paul Gill and Noémie Bouhana, "End of the Lone Wolf: The Typology that Should Not Have Been", **Studies in Conflict & Terrorism**, Vol. 42, No. 8, 2019 (771-778).
- SHANDS Gwendolyn, Predictors of Lone Wolf Terrorism, Doctoral Dissertation, College of Social and Behavioral Sciences, Walden University, 2020.
- SHEHABAT Ahmad, Teodor Mitew and Yahia Alzoubi, "Encrypted Jihad: Investigating the Role of Telegram App in Lone Wolf Attacks in the West", **Journal of Strategic Security**, Vol. 10, No. 3, 2017 (27-53).
- SHUGHART II William F., "An analytical history of terrorism, 1945–2000", **Public Choice**, 128 (2006) (7–39).
- SILKE Andrew, "COVID-19 and terrorism: assessing the short and long-term impacts of terrorism (REPORT)", 2020 (1-8).
- SIMON Jeffry D., "An Army of One , What makes lone-wolf terrorists so dangerous?", *Foreign Policy*, 2013, <https://foreignpolicy.com/2013/04/17/an-army-of-one/> (04.01.2022).

- SIMONS Greg and Cristina Bianca, “The Specter of Terrorism During the Coronavirus Pandemic”, E-International Relations, May 8, 2020 (1-3).
- SINGMAN Brooke, “Timeline of recent terror attacks against the West”, Fox News, Nov.2, 2017 [http:// www. foxnews. com/ world/ 2017/ 11/01/timeline-recent-terror-attacks-against-west.html](http://www.foxnews.com/world/2017/11/01/timeline-recent-terror-attacks-against-west.html) (28.12.2021).
- SPAAIJ Ramón and Mark S. Hamm, “Key Issues and Research Agendas in Lone Wolf Terrorism”, **Studies in Conflict & Terrorism**, 38:3, 2015 (167-178).
- SPAAIJ Ramón, “The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment”, **Studies in Conflict & Terrorism**, Volume 33, Issue 9, 2010 (854-870).
- SPAAIJ Ramon, Understanding Lone Wolf Terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention, New York: Springer, 2012.
- SPENCER Alexander, “Questioning the Concept of ‘New Terrorism’”, **Peace Conflict & Development**, Issue 8, 2006 (1-33).
- SUISTOLA Jouni ve Vamık D. Volkan, **Tarihi ve Psikolojik Boyutlarıyla Uluslararası Terörizm**, çev: Servin Sarıyer, 1. Bas., Ankara: Pusula Yayınları, 2018.
- TEICH Sarah, “Trends and Developments in Lone Wolf Terrorism in the Western World”, An Analysis of Terrorist Attacks and Attempted Attacks by Islamic Extremists, **International Institute for Counter-Terrorism**, 2013 (1-23).
- THOMPSON Mark, “The danger of the Lone-wolf terrorist”, Time, 27.02.2013, <https://nation.time.com/2013/02/27/the-danger-of-the-lone-wolf-terrorist/> (08.01.2022).
- THONY Jean-François, “Money Laundering And Terrorism Financing: An Overview”, Washington, DC: International Monetary Fund, Vol. 3, 2005 (241-264).
- TOEVS Adeline W., “Analyzing Threat: Organized Extremist Groups vs. Lone Wolf Terrorists in the Context of Islamist Extremism”, **The Commons: Puget Sound Journal of Politics**, Vol. 1, Iss. 1, Article

- 1, 2020 (1-10) [https:// soundideas.pugetsound. edu/cgi/ viewcontent.cgi?article=1011&context=thecommons](https://soundideas.pugetsound.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=thecommons) (07.01.2022).
- TURAN Deniz ve Eser Gemici, “Terörizmin Finansman Kaynakları ve Karapara Aklamanın Terörizmin Finansmanındaki Rolü”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 20, Sayı 2 (257-278).
- Türkiye ve Terör (RAPOR), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2006.
- WALLNER Claudia and Jessica White, “The Far-Right and Coronavirus: Extreme Voices Amplified by the Global Crisis”, Commentary, 30 April 2020 <https://rusi.org/commentary/far-right-and-coronavirus-extreme-voices-amplified-global-crisis> (02.03.2020).
- WEIMANN Gabriel, “Lone Wolves in Cyberspace”, **Journal of Terrorism Research**, Vol. 3, Issue. 2, 2012 (75-90).
- WENSINK Wim, Bas Warmenhoven and others, “The European Union’s Policies on Counter-Terrorism: Relevance, Coherence and Effectiveness”, Directorate General For Internal Policies, Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional AffairsS, January 2017.
- WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020, <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> (03.03.2021).
- WILLIAMS Clive, “Terrorism in the era of Covid-19”, The Strategist, 15 April 2020, <https://www.aspistrategist.org.au/terrorism-in-the-era-of-covid-19/> (10.03.2021).
- WOJCIECHOWSKI Sebastian, “The triad of terrorist motivation – Introduction”, 2005 <https://www.researchgate.net/publication/232768651> (28.01.2021).
- WORTH Katie, “Lone Wolf Attacks Are Becoming More Common — And More Deadly”, FRONTLINE, 2016 [https://www. pbs.org/wgbh/frontline/article/lone-wolf-attacks-are-becoming-more-common-and-more-deadly/](https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/lone-wolf-attacks-are-becoming-more-common-and-more-deadly/) (09.01.2022).

YANKOW Christopher T. and Riley McEvoy, “Predicting the Random: Understanding Islamist Lone Wolf Terrorism”, Master’s thesis, Naval Postgraduate School Monterey, CA, December 2020.

YAYLA Atilla, “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** 45 (1), 1990 (335-385).

YEO Weimeng, “Terrorism Risk During the COVID-19 Pandemic”, RMS, September 18, 2020, [https:// www.rms.com /blog/2020/09/18/terrorism-risk-during-the-covid-19-pandemic](https://www.rms.com/blog/2020/09/18/terrorism-risk-during-the-covid-19-pandemic) (09.03.2021).

ZEMAN Tomáš, Jan Břeň ve Rudolf Urban, “Profile Of A Lone Wolf Terrorist: A Crisis Management Perspective, **Journal of Security and Sustainability Issues**, Volume 8, Number 1, September 2018 (1-18).

İNANCA YÖNELİK TEHDİTLER

DİN KARŞITI DÜŞÜNCE HAREKETLERİ

Dr. Osman Demirci

İNANCA YÖNELİK TEHDİTLER DİN KARŞITI DÜŞÜNCE HAREKETLERİ

Dr. Osman Demirci

Yayın No.: 4029

Beşeri Bilimler: 398

ISBN: 978-625-417-643-2

E-ISBN: 978-625-417-644-9

Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK
TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık
Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün
veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı,
çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası
yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seda Polat -sedapolat@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Demirci, Osman.

İnanca Yönelik Tehditler Din Karşıtı Düşünce Hareketleri

1. Basım, VI + 300 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var,
dizin yok.

ISBN: 978-625-417-643-2

E-ISBN: 978-625-417-644-9

1. Kelâm 2. Evrim Teorisi 3. Freudizm

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,
Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beştepe Köy Yolu No: 3 06800 Beştepe-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
GİRİŞ	1
1. AGNOSTİSİZM / BİLİNEMEZCİLİK	9
2. DEİZM	13
AKIL-VAHİY TARTIŞMASI BAĞLAMINDA DEİZM	20
DEİST DÜŞÜNÜR THOMAS PAİNE'İN DİN ELEŞTİRİSİ	38
DEİZMİN SEBEPLERİ ÜZERİNE	46
İSLAM DÜNYASINDA DEİST DÜŞÜNCENİN TARİHÎ İZLERİ	58
DEİST DÜŞÜNCENİN DEĞERLENDİRİLMESİ	66
3. ATEİZM	73
TEMEL ARGÜMANLARI AÇISINDAN ATEİZM	82
NEDENSELLİK SORUNU	83
KÖTÜLÜK PROBLEMİ	85
GELENEKSEL İSBÂT-I VÂCİB DELİLLERİ VE ATEİZMİN NEDENLERİ	94
ATEİZMİN YAYILMASINDA HRİSTİYANLIĞIN ROLÜ	99
ATEİZMİN BİLİMSEL ZEMİNİ OLARAK MATERYALİZM	104
4. POZİTİVİZM	109
POZİTİVİZMDE TOPLUMUN KUTSALLAŞTIRILMASI ÜZERİNE	119
5. NİHİLİZM (HIÇÇILIK)	127
NİHİLİZMİ BESLEYEN KÖTÜMSER DÜŞÜNCELER	145
NİHİLİZM BAĞLAMINDA DİN-AHLAK İLİŞKİSİ	158
NİHİLİZMİN SONUÇLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	173
6. SEKÜLERİZM	175
SEKÜLERİZMİN TARİHİ GELİŞİMİ	176
SEKÜLER DÜNYADA DİN VE MODERNLİK ÜZERİNE	180

SEKÜLERLEŞMEYİ DOĞURAN NEDENLER	183
EVİRİM TEORİSİ VE SEKÜLERİZM.....	190
DİNİN SOSYAL AHLAKA İNDİRGENMESİ	191
AHLAKA RASYONEL TEMEL ARAMA ÇABASI	195
7. FREUDİZM.....	199
EVİRİM TEORİSİNİN FREUDYEN DÜŞÜNCE	
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	201
FAYDALARI YÖNÜNDEN DİN	208
BİR BABA İMAJI OLARAK TANRI	212
NEVROZ OLARAK DİN	214
FREUD'UN ŞAHSİYET TEORİSİ VE DİN.....	216
FREUD'UN BİREYİ KUŞATAN	
TOPLUMSAL YAPIYA YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ	220
FREUD'E YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	223
8. DARWİNİZM - EVİRİM TEORİSİ	227
TARİHSEL SÜREÇTE EVİRİM TEORİSİ.....	236
İSLÂM DÜNYASINDA EVİRİM TEORİSİ	239
MODERN EVİRİM TEORİSİNE MÜSLÜMAN İLİM ADAMLARININ	
İLK TEPKİLERİ.....	242
EVİRİM TEORİSİ BAĞLAMINDA DOĞA-İNSAN HAYVAN İLİŞKİSİ	250
ALİYA İZZETBEGOVİÇ'İN EVİRİM TEORİSİNE YÖNELİK	
ELEŞTİRİLERİ ÜZERİNE	255
DİNLERİN İLKEL İNANÇLARIN EVİRİMİYLE	
ORTAYA ÇIKTIĞI GÖRÜŞÜ	271
EVİRİM TEORİSİNİN SİYASİ-AHLAKİ SONUÇLARI	278
EVİRİM TEORİSİNİN SUİSTİMAL EDİLMESİ VE SOSYAL DARWİNİZM	281
SONUÇ.....	287
KAYNAKÇA.....	291

KAYNAKÇA

- Adıvar, Adnan. *Tarih Boyunca İlim ve Din*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.
- Ahmed, Asad Q. - Pourjavady, Reza. “Hint Altkıtasında Kelâm”, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Kelâmı*. ed. Sabina Schmidtke, çev. Orhan Şener Koloğlu vd. 783-803. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.
- Ahmet Mithat, “Dünyada İnsanın Zuhuru”. *Dağarcık* 4 (1288), 109-117.
- Alî el-Kârî, *Dav'u'l-me'âlî şerhu bed'i'l-Emâli*. Beyrut: Dâru'l-Beyrûtî, 2019.
- Aristoteles. *Politika*, çev. Özgüç Orhan. İstanbul: Pinhan Yayınları, 2020.
- Aristoteles. *Nikomakhos'a Etik*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2020.
- Aristoteles. *Politika*, çev. Özgüç Orhan. İstanbul: Pinhan Yayınları, 2. Basım, 2020.
- Aristoteles. *Retorik*. çev. Mehmet H. Doğan. İstanbul: YKY. 2008.
- Armsrong, Karen. *Tanrı'nın Tarihi*. çev. Hamide Koyukan. İstanbul: Ayraç Yayınları, 2008.
- Âsaf Nefî, “Mücadele-i Hayatiye ve Tekamül-i Cemiyat”. *Ulûm-i İktisadiyye ve İctimaiyye Mecmuası* 2/8 (İstanbul: Ahmed Şuayb, Rıza Tevfik, Mehmed Cavid, 1 Ağustos 1325), 455-480.
- Attar, Samar. *İbn Tufeyl'in Modern Batı Düşüncesi Üzerindeki Etkisi*. çev. Ayşenur Alper. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2021.
- Attas, S. Nakip. *İslâm, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi*. çev. Mahmut Erol Kılıç. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 1995.
- Augustinus, Saint. *İtirafılar*. çev. Dominik Pamir. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.
- Aydın, Mehmet S. *Kant'ta Ve Çağdaş İngiliz Felsefesinde Tanrı – Ahlak İlişkisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Ayvaz, Muzaffer. *Deizm - Bilim İlişkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Bacon, Francis. *Denemeler*, çev. Akşit Göktürk. İstanbul: YKY, 2018.
- Baloğlu, Adnan Bülent. “Lord Herbert'in İdeal Dini, Spinoza'nın Evrensel Dini, Neoliberalizmin Küresel Dini”, *Doğubatu Dergisi*, 23/94, (Ağustos-Eylül-Ekim, 2020), 12-15.
- Barlak, Muzaffer. “Nübüvvetle Yapılan İtirazlar Bağlamında İbnü'r-Râvendî ve Nübüvvet İnkâr Düşüncesinin Değerlendirilmesi”, *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm*. ed. Vecihi Sönmez-Burhaneddin Kıyıcı-Metin Yıldız. 297-300. Van: Ensar Yayınları, 2017.

- Bartolome de Casas, *Kızılderili Katliamı*, çev. Ömer Faruk Birpınar. İstanbul: Babialı Kültür Yayınları, 2005.
- Bergson, Henri. *Ahlakın Ve Dinin İki Kaynağı*, çev. M. Mukadder Yakupoğlu. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 4. Basım, 2020.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu - Batı Yayınları, 1978.
- Bilen, Osman. “ Ters Dogmatiklik, Bilinemezlik, Görecilik”, *Günümüz Kelâm Problemleri*, ed. Recep Ardoğan. İstanbul: Ekin Yayınları. 2017.
- Boer, Rolen. *Dinin Eleştirisi Marksizm ve Teoloji Üzerine II*. çev. Deniz Ali Gür. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2009.
- Bulğen, Mehmet, “Stephen Hawking The Grand Design (Büyük Tasarım)”. *Güncel Kelâm Tartışmaları*. ed. Mehmet Bulğen-Enis Doko. 63-123. İstanbul: İFAV Yayınları, 2017.
- Cengiz, Yunus. *Doğa ve Öznellik Câhız’ın Ahlak Düşüncesi*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2015.
- Cündioğlu, Dücan. “Ernest Renan ve "reddiyeler" bağlamında İslâm-bilim tartışmalarına bibliyografik bir katkı”. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 2/2 (1996), 1-94,
- Çakır, Aliye. “Aşkın Teoloji ve Deizm”, *Doğubatı Dergisi* 23/94 (Ağustos-Eylül-Ekim, 2020), 83-105.
- Çiftçi, Adil. “Bir Sosyolog Olarak Fazlur Rahman (Ya Da Fazlur Rahman'a Sosyolojik Bir Yaklaşım)”. *İslam ve Modernizm Fazlur Rahman Tecrübesi*. 151-67. İstanbul: İstanbul Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1997.
- Çiftçi, Adil. “İslam Çağdaşlarının Çağdaşlık Yorumu”. *İslâmiyat*, 7/4 (Ekim Aralık 2004), 109-131.
- Dağ, Mehmet - Aydın, Hasan. *Orta Çağ İslam Kültüründe Felsefe*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2017.
- Darwin, Caharles. *Türlerin Kökeni*. çev. Öner Ünalın. İstanbul: Evrensel Basım Yayını, 2009.
- Dawkins, Richard. *Kör Saatçi*. Ankara: Tübitak Yayınları, 14. Basım, 2013.
- Dawkins, Richard. *Tanrı Yanılgısı*. çev. Kalisto Tunç Tuncay Bilgin. İstanbul: Kuzey Yayınları, 3. Basım, 2007.
- Demirci, Osman. "İnkârcı Akımlar", *Kavramlardan Esaslara İslâm İnancı*, ed. Recep Ardoğan. İstanbul: Klm Yayınları, 2019, 55-93.
- Demirci, Osman . "Medrese Geleneğinde Kelâm İlminin Meşrûiyeti Sorunu". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (KTUIFD)* 3 / 2 (Aralık 2016), 7-36.

- Demirci, Osman. "Modern Evrim Teorisinin Muhammed İktbal'in Düşüncelerindeki Rolü Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım". *Kader* 19 / 2 (Aralık 2021), 727-756.
- Demirci, Osman. *Son Dönem Osmanlı Düşüncesinde Kadın Meselesi*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2020.
- Doğan, Atila. *Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm*. İstanbul: Küre Yayınları, 2005.
- Durali, Ş. Teoman. *Felsefe-Bilimin Doğuşu Aristoteles'te Bilim Ve Canlılar Sorunu*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 3. Basım, 2018.
- Durkheim, Emile. *Dini Hayatın İlk Biçimleri*. çev. Fuat Aydın. İstanbul: Ataç Yayın. 2005.
- Erasmus, Desiderius. *Deliliğe Övgü*. Ankara: Alter Yayınları, 2011.
- Erdem, Hüsameddin. "Deizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/109-110. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Evkuran, Mehmet. "Eş'arî Kelâm Sisteminin Teolojik Temelleri Üzerine - Deizm Bağlamında Bir Tartışma-". *Uluslararası İmam Eş'arî ve Eş'arîlik Sempozyumu*. ed. Cemalettin erdemci - Fadıl Aygün. 2/35-48. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Ferruh, Ömer A. çev. İlhan Kutluer. "İhvân-ı Safa", M. M. Şerif, *İslâm Düşüncesi Tarihi*. ed. M. M. Şerif - Mustafa Armağan. 1/335-341. İstanbul: İnsan Yayınları, 1990.
- Flew, Antony. *Yanılmışım Tanrı Varmış*. çev. Hasan Kaya Zeynep Ertan. İstanbul: Profil Yayınları, 2008.
- Freud, Sigmund. *Bir Yanılsamanın Geleceği*, çev. Elif yıldırım (İstanbul: Roman Oda Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Fromm, Erich. *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*, çev. Aydın Arıtan, İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- Fromm, Erich. *Psikanaliz Ve Din*. İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1991.
- Gençtan, Engin. *Psikanaliz Ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Gould, Stephen Jay. *Darwin ve Sonrası Doğa Tarihi Üzerine Düşünceler*, çev. Ceyhan Temürcü. Ankara: Tübitak Yayınları, 1998.
- Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*. çev. Hasan Can. Ankara: Tutku Yayınevi, 2014.
- Günaydın, Salih. "İnsanın Tabiatı ve Nihai Kökeni Sorunu Dawkins-William's Diyalogu". *Güncel Kelâm Tartışmaları*. ed. Mehmet Bulgen - Enis Doko. 13-61. İstanbul: İFAV Yayınları, 2017.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Düşünce Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2. Basım, 1974.
- Hanefi, Hasan. "İslâmî Sol Ve Mısır'da Modernleşme Denemeleri", *İslâmiyât* 7/4 (Ekim-Aralık 2004), 131-151.

- Hanefî, Hasan. “Teolji mi Antropoloji mi?” çev. Mustafa S. Yazıcıoğlu. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/1 (1979), 505-532.
- Hocaoğlu, Durmuş. “Sekülerizm, Laisizm ve Türk Laisizmi”, *Türkiye Günlüğü*, 29 (1994), 35-76.
- İbn Meymûn. *Delâletü'l-Hâirîn*. çev. Osman Bayder – Özcan Akdağ. İstanbul: albaraka Yayınları, 2021.
- İkbal, Muhammed *İslâm Felsefesine Bir Katkı İran'da metafizik İlimlerin Tekâmülü*. çev. Cevdet Nazlı. İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2017.
- İkbal, Muhammed. *Câvidnâme*. çev. Annemarie Schimmel. İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1999.
- İkbâl, Muhammed. “Millî Yaşam”. *Makaleler*. çev. Celal Soydan. Ankara: Hece Yayınları, 2017.
- İkbal, Muhammed. *Benlik ve Toplum*, çev. Ali Yüksel. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1996.
- İkbal, Muhammed. *Hareket Zili*, çev. Celal Soydan. Ankara: Hece Yayınları, 2019.
- İkbal, Muhammed. *İslâm'da Dinî Düşüncenin Yeniden İnşası*. çev. Rahim Acar. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- İkbal, Muhammed. *Şarktan Haber (Zebûr-i Acem Peyam-ı Maşrık)* çev. Ali Nihad Tarlan. İstanbul: Sufi Yayınları, 2006.
- İncil*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2004.
- İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, haz. Sabri Hizmetli. Ankara: Umran Yayınları, 1981.
- İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*. Şehzâdebaşı: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, 1339.
- İzutsu, Toshihiko. *İslâm Düşüncesinde İmân Kavramı*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2005.
- İzzetbegoviç, Aliya. *Doğu ve Batı Arasında İslâm*. çev. Salih Şaban. İstanbul: Nehir Yayınları, 2006.
- İzzetbegoviç, Aliya. *Özgürlüğe Kaçışım Zindandan Notlar*. çev. Hasan Tuncay Başoğlu. İstanbul: Klasik Yayınları, 4. Basım, 2006.
- Janet Paul - Sèailes Gabriel. *Tahlîlî Târih-i Felsefe Metâlip ve Mezâhip*, çev. Elmalılı Hamdi Yazır, haz. Asım Cüneyt Köksal. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Marías, Julián. *History Of Philosophy*, Translated From The Spanish by Stanley Appelbaum And Clarence C. Strowbridge. New York: Dover Publications, 1967.
- Karaağaç, Hilmi. “Çağdaş Dönem Kelâmı’nda Yenilenme Önerileri -Hasan Hanefî Örneği-“ *International Journal of Social Science* Number: 48 (Summer II 2016), 165-181.

- Karen Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, Ankara: Ayraç Yayınları, 2008.
- Khatoon, Jamila. *İkbal'in Felsefe Sisteminde Tanrı İnsan ve Kâinat*. çev. Celal Türer. İstanbul: Üniversite Kitabevi Yayınları , 1963.
- Kılıç, Recep. "Vahiy: Mahiyeti, İmkânı ve Doğrulanması Üzerine". *Milel ve Nihal* 8/1 (Ocak - Nisan 2011), 21-47.
- Kıyıcı, Burhaneddin - Yıldız, Metin. "Ebu Bekir Er-Râzî'de Deist Yaklaşım:Aklın Yetkinliği ve Nübüvvet Eleştirisi", *Din Karşısı Çağdaş Akımlar ve Deizm*. ed. Vecihi Sönmez-Burhaneddin Kıyıcı-Metin Yıldız. 301-311. Van: Ensar Yayınları, 2017.
- Korlaelçi, Murtaza. *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi*. Ankara: Hece Yayınları, 2. Basım, 2002.
- Köksal, Asım Cüneyd . "Osmanlılarda Mukaddimat-ı Erbaa Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 14 / 27 (Şubat 2018), 101-132 .
- Köse, Ali. *Freud ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık, 4. Basım, 2012.
- Kubat, Mehmet. "İslâm Düşüncesinde Aklın Vahiy Karşısındaki Konumu", *Milel ve Nihal*, 8/ 1 (Ocak - Nisan 2011), 71-118.
- Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Kuşcu, Emir - Aydın, Mahmut. "Hristiyanlıkta Vahiy Algısı", *Milel ve Nihal* 8/ 1 (Ocak - Nisan 2011), 165-199.
- Kutlu, Aydoğan. "Devrim Dünyanın Kurtuluşudur' Thomas Paine'in Siyasal Fikirlerinde Deist İnançların Etkileri". *Doğubatı Dergisi* 23/94 (Ağustos - Eylül - Ekim, 2020), 117-125.
- Kutluer, İlhan. "Lâedriyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/41-42. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Kutluer, İlhan. *Akıl ve İtikad*. İstanbul: İz Yayınları, 1998.
- Lévi-Strauss, Claude. *Yaban Düşünce*. çev. Tahsin Yücel. İstanbul: YKY, 2002.
- Lewis, Peter B. *Arthur Schopenhauer*. çev. Eser Yavuz. İstanbul: Runik Kitap, 2020.
- Lord Northbourne, *Modern Dünyada Din*. Şahabettin Yalçın. İstanbul: İnsan Yayınları, 1998.
- Louis Gardet - Georges Anawati, *İslâm Teolojisine Giriş Karşılaştırmalı Teoloji Denemesi*. çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2017.
- Maharaj, Sri Nisargadatta. *Ben O'yum*, çev. Semra Ayanbaşı. İstanbul: Akaşa Yayınları, 2017.
- Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2003.

- Mahmut Suphi, Ahmet. *İslam Düşüncesinde Ahlak Felsefesi*, ed. Muammer İskenderoğlu. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2021.
- Mason, Stephen F. *Bilimler Tarihi*. çev. Umurdaybelge. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- Mehmet Seyyid, *Usûl-i Fıkıh Dersleri*. haz. Selçuk Camcı-Haydar Yıldırım. İstanbul: Akademi Yayınevi, 2011.
- Mehmetoğlu, Ali Ulvi. *Tanrıyı Tasavvur Etmek*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.
- Meriç, Cemil. *Umrandan Uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006
- Musa Kâzım Efendi. *Külliyyât-ı Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi, Dinî İctimâî Makaleler*. Dersaadet:Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, 1336.
- Mustafa Sabri, “Dinî Müceddidler Yahut 'Türkiye'nin Necat ve İ'tila Yolları'nda Bir Rehber IV” *Sebilü'r-Reşad [Sırat-ı Müstakim]*, 16/421-422. (12 Haziran 1335), 34-37.
- Mustafa Sabri, “Dinî Müceddidler Yahut 'Türkiye'nin Necat ve İ'tila Yolları'nda Bir Rehber IV”, *Sebilü'r-Reşad [Sırat-ı Müstakim]*, 16/421-422. İstanbul: Eşref Edib (12 Haziran 1335), 34-37.
- Müslümanların Engizisyonu-* 1, ed. Mehmet Azimli. İstanbul: Mana Yayınları, 2021.
- Nietzsche, Friedrich. *Böyle Buyurdu Zerdüş*. İstanbul: Say Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Nietzsche, *Güç İstenci*, çev. Sedat Umran. İstanbul: Birey Yayıncılık, 2002.
- Nietzsche, *Şen Bilim*. çev. Ahmed İnam. İstanbul: Say Yayınları, 2002.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15. - 17. Yüzyıllar)* İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.
- Osho, *Aykırı Bir Spiritüelin Gerçek Yaşam Öyküsü Provokatör Mistik*. çev. Niran Elçi. İstanbul: Omega Yayınları, 2007.
- Osho. *Sır Sufizm Üzerine Konuşmalar*. çev. Deva Chandra (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2001.
- Osho. *Şöhret, Servet ve İhtiras*. çev. Işıl Ölmez. İstanbul: Butik Yayıncılık. 2010.
- Ödemiş, Mehmet. *Özgürlüğün Trajedisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2021.
- Özcan, Azmi. “Hindistan’da 19. Yüzyıl İslam Modernizmi ve Seyyid Ahmed Han” *İslâmiyat* 7/4 (Ekim Aralık 2004), 197-205
- Özervarlı M. Sait. “Son Dönem Osmanlı Düşüncesinde Arayışlar: Mehmet Şerafeddin’in İctimâî İlmi Kelâm’ı”, *İslâm Araştırmaları Dergisi* 3 (1999), 157-170.

- Öztürk, Mustafa. “Çağdaşlık ve Çağdaş Dönem Kur’an Yorumlarına Genel Bir Bakış”. *İslâmiyat* 7/4 (Ekim Aralık 2004), 71-95.
- Paine, Thomas. *Akıl Çağı*. çev. Şükrü Alpagut. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Papa II. Jean Paul, *Akıl ve İman*. çev. İsmail Taşpınar. İstanbul: İyi Adam Yayınları, 2. Basım, 2001.
- Pascal, Blaise. *Düşünceler*, çev. Metin Karabaşoğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1996.
- Peter, L Berger - Hansfried, Kellner. *Modernleşme ve Bilinç*. çev. Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar Yayınları, 2000.
- Pierre Debray-Ritzen, *Freud Skolastiği*, çev. Fikret Gökdemir-Çetin Ertürk Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Platon, *Diyaloglar 1*, çev. Teoman Aktürel. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1989.
- Platon. *Devlet*. çev. Cenk Saraçoğlu - Veysel Atayman. İstanbul: Bordo-Siyah Yayınları, 2005.
- Renan, Ernest. *İbn Rüşd ve İbn Rüşdçülük Tarihsel Deneme*. çev. Ayşe Meral. İstanbul: albaraka Yayınları, 2021.
- Rorty, Richard. “Freud Ve Ahlak Düşüncesi”. çev. Banu Tümkaya. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 3 (2) (Temmuz 2010), 2-27.
- Russell, Bertrand. *Batı Felsefe Tarihi İlkçağ*. çev. Muammer Sencer. İstanbul: Say Yayınları, 6. Basım, 1987.
- Russell, Betrand. *Batı Felsefesi Tarihi Orta Çağ*. çev. Muammer Sencer. İstanbul: Say Yayınları, 6. Basım, 1997.
- Russell, Betrand. *Neden Hristiyan Değilim*. çev. Ender Gürol. İstanbul: İlke Kitap Yayınları, 1996.
- Sâdî-i Şirâzî, *Gülistan*, çev. Hikmet İlaydın. Trabzon: Trabzon Valiliği Kültür Yayınları, 2009.
- Safranski, Rüdiger. *Bir Alman Üstat Heidegger*. çev. Ali Nalbant, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2008
- Sartre, Jean Paul. *Bulanık*, çev. Selahattin Hilav. İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- Sartre, Jean Paul. *Bulanık*. çev. Selahattin Hilav. İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- Schimmel, Annemarie. *Peygamberâne Bir Şair ve Filozof Muhammed İkbal*, çev. Senail Özkan. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2007.
- Schopenhauer, Arthur. *Din Üzerine*, çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: Say Yayınları, 3. Basım, 2013.

- Schopenhauer, Arthur. *Doğadaki İsteme Üzerine*. çev. A. Onur Aktaş. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2021.
- Schopenhauer, Arthur. *İsteme Ve Tasavvur Olarak Dünya*. çev. A. Onur Aktaş. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2. Basım, 2020.
- Seneca, *Hoşgörü Üzerine*. çev. Bedia Demiriş. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019.
- Shihadeh, Ayman. “Kelâmıda Ahlaki Değer Teorileri: Yeni Bir Yaklaşım”. çev. Salih Çift, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Kelâmı*, ed. Sabine Schmidtke. 507-533. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.
- Shopenhauer, Arthur. *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2013.
- Soydan, Celal. *İkbâl’e Dair*. Ankara: Hece Yayınları, 2016.
- Sönmez, Vecihi. “Nübüvvete Yapılan İtirazlar Bağlamında İbnü’r-Râvendî ve Nübüvveti İnkâr Düşüncesi”. *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm*. ed. Vecihi Sönmez-Burhaneddin Kıyıcı-Metin Yıldız. 271-293. Van: Ensar Yayınları, 2017.
- Spinoza. *Etika*. çev. Hilmi Ziya Ülken. Ankara: Dost Kitabevi, 9. Basım, 2020.
- SSCB Yazarlar Kurulu. *Bilimsel Ateizm*. çev. Cazim Gürbüz. İstanbul: Berfin Yayınları, 2019.
- Taslaman, Caner. *Evrin Teorisi, Felsefe ve Tanrı*. İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2009.
- Taşpınar, İsmail. “Yahudi Geleneğinde İlahî Kelâm Tasavvuru: İskenderiyeli Philo ve Logos Doktrini”. *Milel ve Nihal*. 8/ 1 (Ocak – Nisan 2011), 143-164.
- Taylan, Necip. *Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu*. İstanbul: Şehir Yayınları, 1998.
- Taylor, Charles. *Seküler Çağ*. çev. Dost Körpe. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017.
- Tillich, Paul. *İmanın Dinamikleri*. çev. Fahrullah Terkan-Salih Özer. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Timuçin, Afşar. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları, 4. Basım, 2000.
- Tolstoy, Leo Nikolayeviç. *Din Nedir?*. çev. Murat Çiftkaya. İstanbul: Furkan Yayınları, 1995.
- Topaloğlu, Aydın. “Materyalizm”. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/137-139. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Topaloğlu, Aydın. *Teizm Ya Da Ateizm*. İstanbul: Furkan Kitaplığı, 2001.
- Touraine, Alain. *Modernliğin Eleştirisi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 11. Basım, 2018.

- Turhan, Kasım. *Kelâm ve Felsefe Açısından İnsan Fiilleri, “Âmiri’nin Kader Risalesi ve Tercümesi”*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2. Basım, 2003.
- Türcan, Galip. “Kelâmın Dinî Meşrûiyeti ve Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme” *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/30 (2013), 127-166.
- Ülken, Hilmi Ziya *Yeni Zamanlar Felsefesi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Felsefeye Giriş-1*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Basım, 1963.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Felsefeye Giriş-2*. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2009.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*. İstanbul: İstanbul Kitabevi, 4. Basım. 1981.
- Watt, W. Montgomery. *İslâmî Hareketler ve Modernlik*. çev. Turan Koç. İstanbul: İz Yayınları, 2016.
- West, David. *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş, Rousseau, Kant ve Hegel’den Foucault ve Derrida’ya*, çev. Ahmet Cevizci. İstanbul: paradigma yayınları, 2005.
- Wielandt, Rtraud. “19. Yüzyılın Sonlarından İslâm Kelâm Düşüncesinin Ana Akımları”, çev. Salih Çift, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Kelâmı*, ed. Sabina Schmidtke, ed. Orhan Şener Koloğlu vd. 909-979. İstanbul: Küre Yayınları, 2020,
- Winston, Robert. *Tanrı’nın Öyküsü*. çev. Sinan Köseoğlu. İstanbul: Say Yayınları, 4. Basım, 2014.
- Yar, Erkan. *Ruh - Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. “Müslümanlık Mânî-i Terakkî Değil Zâmin-i Terakkîdir” *Sebilürreşad* 21/544-545 (12 Temmuz 1339), 187-189.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. “Müslümanlık Mânî-i Terakkî Değil Zâmin-i Terakkîdir” *Sebilürreşad* 22/ 547-548 (2 Ağustos 1339), 5-7.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. “Müslümanlık Mânî-i Terakkî Değil Zâmin-i Terakkîdir” *Sebilürreşad* 22/549-550 (9 Ağustos 1339), 21-22.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. “Müslümanlık Mânî-i Terakkî Değil Zâmin-i Terakkîdir” *Sebilürreşad* 21/546 (19 Temmuz 1339), 203-205.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. “Müslümanlık Mânî-i Terakkî Değil Zâmin-i Terakkîdir” *Sebilürreşad* 551-552 (16 Ağustos 1339), 36-38.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. “Müslümanlık Mânî-i Terakkî Değil Zâmin-i Terakkîdir”, *Sebilürreşad*, 22/553-554 (23 Ağustos 1339), 52-53.

Yıldırım, Cemal. “Darwin ve Evrim Kuramı”, *Bilim Ve Teknik Dergisi*, 377, Şubat/1999, 34-41.

Yıldırım, Cemal. *Evrin Kuramı ve Bağnazlık*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1998.

Yiğit, Fevzi. *Metafizik ve Evrim*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2021.

MODERNİTE VE DİN KARŞILAŞMASI

Hakan Gülerce

Modernite ve Din Karşılaşması

Hakan Gülerce

Yayın No.: 996

ISBN: 978-625-433-365-1

E-ISBN: 978-625-433-364-4

Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Gülerce, Hakan.

Modernite ve Din Karşılaşması / Hakan Gülerce

1. Basım, VIII + s., 264 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-365-1

E-ISBN: 978-625-433-364-4

1. Modernite 2. Din 3. Hristiyanlık 4. Yeni Dini Hareketler 5. Focolare Hareketi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65 - Sipariş: siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593

İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	31
1. MODERNİTE HRİSTİYANLIK KARŞILAŞMASI	31
1.1. MODERNİTE-HRİSTİYANLIK ETKİLEŞİMİ	32
1.1.1. MODERN ÖNCESİ DÖNEMDE KATOLİK KİLİSESİ	34
1.1.2. KİLİSEYE İLK İTİRAZLAR	42
1.1.3. ORTA ÇAĞ'DAN YENİ ÇAĞ'A GEÇİŞTE KATOLİK KİLİSESİ	44
1.2. MODERNİTE VE HRİSTİYANLIK KARŞILAŞMASI DÖNEMLERİ	47
1.3. BİRİNCİ DÖNEM: MODERNİTE İLE İLK KARŞILAŞMA DÖNEMİ	48
1.3.1. BİRİNCİ KIRILMA: REFORMASYON	49
1.3.2. BİRİNCİ KOPUŞ: PROTESTANLIK	55
1.3.3. BİRİNCİ REFLEKS: TRENTO KONSİLİ VE KARŞI REFORM HAREKETLERİ	61
1.4. İKİNCİ DÖNEM: HAYATTA KALABİLME DÖNEMİ	67
1.4.1. AYDINLANMA DÜŞÜNCESİ	69
1.4.2. İKİNCİ KIRILMA: 1789 FRANSIZ İHTİLALİ	83
1.4.3. İKİNCİ KOPUŞ: FRANSIZ İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI BİLDİRİSİ	87
1.4.4. İKİNCİ REFLEKS: KORUMACI YAKLAŞIM	89
1.4.4.1. BİLDİRİ DÜZEYİ	90
1.4.4.2. FELSEFİ DÜZEY	92
1.4.4.3. SOSYAL DÜZEY	97
1.4.4.4. BİRİNCİ VATİKAN KONSİLİ	103
1.5. ÜÇÜNCÜ DÖNEM: KİLİSENİN MODERNİTEYLE UZLAŞMA DÖNEMİ	105
1.5.1. ÜÇÜNCÜ KIRILMA: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI	106
1.5.2. ÜÇÜNCÜ KOPUŞ: İKİNCİ VATİKAN KONSİLİ (1962-1965)	109
1.5.3. ÜÇÜNCÜ REFLEKS: KONTROLLÜ MODERNLEŞME	121
İKİNCİ BÖLÜM	131
2. KATOLİK MODERNLEŞMESİ BAĞLAMINDA YENİ DİNİ HAREKETLER SOSYOLOJİSİ	131
2.1. MODERNİTENİN SIKINTILARI	133
2.2. KATOLİK MODERNLEŞMESİ	149

2.3. Hristiyanlıkta Kilise ve Mezhep Kavramı	152
2.4. Yeni Dinî Hareketler ve Karakteristikleri	156
2.7. Cemaat, Cemiyet, Hareket	178
2.8. İtalya'da Yeni Dinî Hareketler	181
2.8.1. Opus Dei Hareketi	182
2.8.2. Comunione e Liberazione Hareketi	183
2.8.3. Community of Sant'Egidio Hareketi	185
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	189
3. FOCOLARE HAREKETİ	189
3.1. FOCOLARE HAREKETİ'NİN KISA TARİHİ	191
3.2. HAREKETİN TEMEL ÖĞRETİLERİ VE MİSYONU	196
3.3. CHIARA LUBICH'İN KISA BİYOGRAFİSİ	201
3.4. HAREKETİN TEOLOJİK ALTYAPISI	206
3.5. MODERNİTE İLE KARŞILAŞMADA ÜRETİLEN YENİ MEKANİZMALAR	213
3.5.1. Meryem Şehirleri	215
3.5.2. Paylaşma Ekonomisi	219
3.5.3. Dinler Arası İlişkiler Merkezi	224
3.5.4. Yeni Aileler (Famiglie Nuove)	229
3.5.5. Sophia Üniversitesi	231
3.5.6. Yayın Faaliyetleri: Yeni Şehir Yayıncılık	231
3.5.7. Gen Rosso (Red), Gen Verde (Green)	233
3.5.8. Birlik İçerisindeki Bir Dünya İçin Gençlik	236
3.5.9. Sportmeet	240
3.5.10. Birlik İçin Politika (Politics for Unity)	241
3.5.11. Yeni İnsanlık	243
3.5.12. Sosyoloji (Social-One)	245
3.5.13. EcoOne	245
SONUÇ	249
KAYNAKÇA	257
1. TELİF ESERLER	257

KAYNAKÇA

1. TELİF ESERLER

Altunışık, Remzi, Recai Coşkun, vd:

Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya, Sakarya Yayıncılık, 2007.

Aron, Raymond: **Sanayi Toplumu**, Çev. E. Gürsoy, İstanbul, Derghay Yayınları, 1997.

Arıcıoğlu, M. Atilla: “Weber ve Düşünce Dünyası”, **Bürokrasi ve Otorite**, Çev. H. Bahadır Akın, Ankara, Adres Yayınları, 2011.

Aydın, Mahmut: “Vatikan Konsili”, **İslam Ansiklopedisi 42. Cilt**, Komisyon, Ankara, TDV Yayınları, 2012.

Bal, Hüseyin: **Din Sosyolojisi- Din Olgusu - Dini Gruplar- Yöntem**, Ankara, Sentez Yayıncılık, 2014.

Batuk, Cengiz: **Assisili Francis ve Hristiyan Mistisizmi**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2012.

Bauman, Zygmunt: **Yasa Koyucular ve Yorumcular**, Çev. Kemal Atakay, İstanbul, Metis Yayınları, 1996.

Bauman, Zygmunt: **Modernite ve Holocaust**, Çev. Süha Sertaboğlu, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997.

Bauman, Zygmunt: **Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları**, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000a

Bauman, Zygmunt: **Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri**, Çev. Nurgül Demirdöven, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000b.

Bauman, Zygmunt: **Parçalanmış Hayat**, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001.

Bauman, Zygmunt: **Sosyolojik Düşünmek**, Çev. Abdullah Avcı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2006.

Bauman, Zygmunt: **Modernlik ve Müphemlik**, çev: İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2003.

Baydur, Eren: “Cizvit Okullarının Bazı Meşhur Mezunları ve Dünya Kültürüne Katkıları”, **Ignatius Loyola ve Cizvit Okullarının Eğitim Anlayışı**, Ed. Bahri Ata, Ankara, Pagem Akademi, pp.127-143.

Berman, Marshall: **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

Bernardini, Paola: “Hybrid İdentiy, Mixed Marriage, and Catholic Modernity: A Peace Studies Perspective”, **Annali di studi religiosi**, 15, pp. 19-28, 2014.

Bird, John: **Din Sosyolojisi Nedir**, Çev. Abdolvahap Taştan, M. Derviş Dereli, İstanbul, Lotus Yayınevi, 2015.

Bruce, Steve: **Religion in the Modern World, from Cathedrals to the Cults**, London, Oxford University Press, 1996.

Bruce, Steve: “Secularization and the Importance of Individualized Religion”, **The Hedgehod Review**, Spring&Summer, 2006, pp.35-45.

Bruce, Steve: **Sosyoloji**, Çev. Petek Onur, Ankara, Dost Kitabevi, 2016.

Callebaut, Bernard: “Massimo Faggioli, Sorting out Catholicism: A Brief History of the New Ecclesial Movements. Collegeville, Minn.: Liturgical Press”, **Claritas: Journal of Dialogue and Culture**, Vol.4, No.1 (March 2015), 2015, pp.104-108.

Callebaut, Bernard: “L’impatto della figura di Chiara Lubich, tra tradizione e profezia”, A. Leonardi (ed.), **Comunione e innovazione sociale. Il contributo di Chiara Lubich, Città Nuova- Università degli Studi di Trento**, Roma 2012, pp:75-96.

Callebaut, Bernard: “The Impact of Chiara Lubich’s Personality between Tradition and Prophecy”, **Chiara Lubich: from Trent to the World, the impact of a story**, Conference Paper, Trento, 2010.

Coda, Piero: “Creation in Christ and the New Creation in the Mysticism of Chiara Lubich”, **Claritas: Journal of Dialogue and Culture**, Vol. 5, No. 1, (March 2016), pp. 4-11.

Coşkun, İsmail: “Modernleşme Kuramı Üzerine”, **Sosyoloji Dergisi**, 1987, pp.289-304

Coşkun, İsmail: **Modern Devletin Doğuşu**, İstanbul, Der Yayınları, 1997.

Comte, Auguste: **Pozitif Felsefe Kursları**, Çev. Erkan Ataçay, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2001.

Cuypers, Stefaan E: “The Ideal of a Catholic Education in a Secularized Society”, **Catholic Education: A Journal of Inquiry and Practice**, Volume 7, Issue 4, pp. 426-445. 2013.

Çavlan, Kemal: **Karşı reformasyon sürecinde Cizvit Tarikatı ve Trento Konsili**, Yüksel Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 2004.

Çiğdem, Ahmet: **Aydınlanma Düşüncesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

Çiğdem, Ahmet: **Bir İmkan Olarak Modernite**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.

Dağlı, Yücel: **Hristiyan Konsilleri ve II. Vatikan Konsili'nin Küresel Süreçteki Anlamı**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2016.

Daneo, Silvio: **Paths Beyond Imagining**, Manila, New City Press Philippines, 2017.

Daneo, Silvio: **My Life Across the Oceans**, Manila, New City Press Philippines, 2016.

Dansette, Adrien: **Religious History of Modern France II: Under the Third Republic**, West Germany: Herder, 1961

Dawson, Lorne L.: “Yeni Dini Hareketlerin Anlamı ve Önemi”, Çev. Mehmet Alıcı, **Yeni Dini Hareketler, Tarihsel, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla**, ed. Süleyman Turan, Faruk Sancar, İstanbul, Açılım Kitap, pp. 47-70, 2014.

Demir, Medine: “Ignatius Loyola’ya Göre Eğitim Nedir?”, **Ignatius Loyola ve Cizvit Okullarının Eğitim Anlayışı**, Ed. Bahri Ata, Ankara, Pagem Akademi, pp.35-43

Demirhan, Ahmet: **Modernlik**, İstanbul, Agaç Yayıncılık, 1992.

Dunn, John: **Locke**, Çev. Hakan Gür, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2011.

Duralı, Ş. Teoman: **Çağdaş Küresel Medeniyet**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2006.

Erdoğan, Aynur: **Osmalı’da Yurt Dışı Eğitim ve Modernleşme**, İstanbul, Büyüyenay Yayınları, 2016.

Erkal, Mustafa: **Sosyoloji**, İstanbul, Der Yayınları, 2009.

Eyüpoğlu, O , Batuk, C: “The Comparison of Mysticism of Francis Assisi and Protestant Ethic in the Context of Substantive and Functional Definitions of Religion”. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 0 (38), 95-122. 2015. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/omuifd/issue/20317/215768>

Faggioli, Massimo: **The Rising Laity: Ecclesial Movements since Vatican II**, Paulist Press, 2016.

Freyer, Hans: **Din Sosyolojisi**, Çev:Turgut Kalpsüz, İstanbul, Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2013.

Gallagher, Jim: **Chiara Lubich, Servant of Unity**, London, Catholic Truth Society, 2012.

Garelli, Franco: “Flexible Catholicism, Religion and the Church: The Italian Case”, **Religions, Open Access Theology Journal**, No. 4, 2013, pp. 1-13.

Giddens, Anthony: **Modernliğin Sonuçları**, Çev. Ersin Kuşdil, İstanbul, Ayrıntı, 2010.

Giddens, Anthony: **Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori**, Çev.: T. Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2000.

Giddens, Anthony: **Sosyoloji (Eleştirel Bir Giriş)**, Çev. Ülgen Yıldız, Ankara, Phoenix Yayınevi, Ankara.

Göze, Ayferi: **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul, Beta, 1986.

Guenon, Rene: **Modern Dünyanın Bunalmı**, Çev. Mahmut Kanık, İstanbul, İnsan Yayınları, 2016.

Gulbenkian Komisyonu: **Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor**. I. Wallerstein, C. Juma, E. Fox Keller vd). Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: Metis Yayınları, 2012.

Gündüz, Şinasi: **Hristiyanlık**, İstanbul, İsam Yayınları, 2015.

Hacinebioğlu, İsmail Latif: **Argümanda Kavramsal ve Yargısal Açıdan Mantıksal Analiz**, Isparta, Nokta Digital Yayınları, 2014.

Harvey, David: **Postmodernliğin Durumu**, Çev. S. Savran, İstanbul, Metis Yayınları, 2014.

Hellems, Staf: “From, ‘Catholicism Against Modernity’ to the Problematic of ‘Modernity of Catholicism’”, *Ethical Perspectives* 8 (2001)2, pp. 117-127.

Hobbes, Thomas: **Leviathan**, Çev. Semih Lim, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Hof, Ulrich Im: **Avrupa’da Aydınlanma**, Çev. Şebnem Sunar, İstanbul, Literatür, 2004.

Hollinger, Robert: **Postmodernizm ve Sosyal Bilimler**, Çev. A. Cevizci, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2005.

Howell, Kenneth J: “Teodise,” Çev.Yasmina Peker, **Batı Geleneğinde Bilim ve Din Tarihi**, Ed. by Gary B. Ferngren, İstanbul, Say Yayınları, 2016.

Kalberg, Stephen: **Max Weber’i Anamak**, Çev. Bedri Gencer, Ankara, Lotus Yayınları, 2009.

Kirman, Mehmet Ali: “Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam”, **Yeni Dini Hareketler, Tarihsel, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla**, ed. Süleyman Turan, Faruk Sancar, İstanbul, Açılım Kitap, pp. 13-26, 2014.

Kirman, Mehmet Ali: **Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi**, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2010.

Kishlansky, Mark A.: **Batı’nın Kaynakları II**, Ed. by Mark A. Kishlansky, Çev. M. Kürşad Atalar, İstanbul, Açılım Kitap, 2013.

Lease, Gary: “Vatican foreign policy and the origins of Modernism”, **Catholicism Contending with Modernity**, Ed. By. Darrell Jodock, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 31-55, 2000.

Lindberg, Carter: **Avrupa’da Reform Tarihi**, Çev. Ö. Umut Hoşafçı, İstanbul, İnkılap, 2014.

London, Jack: **Cinayet Şirketi**, Çev. A. Eren, İstanbul, Oda Yayınları, 1994.

Lubich, Chiara: **Essential Writings: Spirituality Dialogue Culture**, New York, New City Press, 2007.

Lubich, Chiara: **Seni Bulurum Meditasyonlar**, Çev. Rita Malcan, İstanbul, Santa Maria Kilisesi, 2000.

Luther, Martin: **Hristiyanın Özgürlüğü 1520**, İstanbul, İstanbul Luteryan Kilisesi, 2005.

MacCulloch, Diarmaid: **Christianity: The First Three Thousand Years**. New York: Viking, 2010.

Marx, Karl, Friedrich Engels: **Komünist Manifesto**, Çev. Celal Üster, Nur Deriş, İstanbul, Can Sanat Yayınları, 2013.

Mayer, Jean François: “II. Vatikan Konsili’nden sonra Hristiyan dünyasındaki yeni temayüller ve gelişmeler”, **Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, 2000/2 Yıl 5, Sayı 9, pp. 75-112. <http://www.divandergisi.com/dergiler.aspx?SAYI=9>, 10 Mart 2017.

McQuade, Joseph: “The Catholic Church and the Challenge of Modernity in 19th Century Europe”, **Saeculum Journal**, Vol 7, No 1 (2011),

[http:// www. saeculumjournal.com/ index.php/ saeculum/ artic-
le/view/11312/13011](http://www.saeculumjournal.com/index.php/saeculum/article/view/11312/13011), 02 Mayıs 2017.

Mitchell, Donald W.: “Re-Creating Christian Community: A Response to Rita M. Gross.” **Buddhist-Christian Studies**, vol. 23, 2003, pp. 22. www.jstor.org/stable/1390358.

Alıcı, Mustafa: “Yeni Dini Hareketlerin Klasik Dinlerden Farkı: Post-Modern Paganizm Geleneksel Dindarlığa Karşı”, **Yeni Dini Hareketler, Tarihsel, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla**, ed. Süleyman Turan, Faruk Sancar, İstanbul, Açılım Kitap, pp. 71-80, 2014.

Nunan, D., & Bailey, K. M: **Exploring second language classroom research: A comprehensive guide**. Boston, MA: Heinle, Cengage Learning. 2009.

Okumuş, Ejder: “Çağdaş Sosyal Teoride Dine Farklı Yaklaşımlara Özet Bir Bakış”, **Çağdaş Sosyal Teoride Din**, Ed. Cevat Özyurt, Ejder Okumuş, Ankara, Hece Yayınları, pp. 11-42, 2016

Ortaç, Tuğba: “Cizvit Tarikatı Neden ve Nasıl Yasaklandı?”, **Ignatius Loyola ve Cizvit Okullarının Eğitim Anlayışı**, Ed. Bahri Ata, Ankara, Pagem Akademi, pp.24-34

Outram, Dorinda: **Aydınlanma**, Çev. Sevda Çalışkan, Hamit Çalışkan, İstanbul, Dost Kitabevi Yayınları, 2007.

Özkan, Ali Rafet: “Yeni Dini Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri”, **Yeni Dini Hareketler, Tarihsel, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla**, ed. Süleyman Turan, Faruk Sancar, İstanbul, Açılım Kitap, pp. 27-46, 2014.

Özkuş, Osman: **Kültür ve Küreselleşme**, İstanbul, Açılım Kitap, 2013.

Özyurt, Cevat: “Talcott Parsons’ın Din Kuramı: Modernitenin Din ile Uzlaşması”, **Çağdaş Sosyal Teoride Din**, Ed. Cevat Özyurt, Ejder Okumuş, Ankara, Hece Yayınları, pp. 125-172, 2016

Özyurt, Cevat: “Marx’ta Yanılsama ve İdeoloji Olarak Din”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:7, Sayı:2, pp. 207-240, 2014. [http://www. sbederji.hitit.edu. tr/issue/ down-
load/5000009359/5000001886](http://www.sbedergi.hitit.edu.tr/issue/download/5000009359/5000001886), 20 Nisan 2017.

Purcell, Brendan: **The Focolare Movement**, Australasian Catholic Record, The Volume 89 Issue 2, 2012.

Roberts, J.M.: **Avrupa Tarihi**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2010.

Schmitt, Carl: **Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm**, Çev. A. Emre Zeybekoğlu, İstanbul, Dost Kitabevi, 2016.

Schmitt, Carl: **Siyasal Kavramı**, Çev. Ece Göztepe, İstanbul, Metis Yayınları, 2014.

Schroeder, Ralph: **Max Weber ve Kültür Sosyolojisi**, Çev. Mehmet Küçük, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1996.

Sezer, Baykan: **Sosyolojinin Ana Başlıkları**, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2015.

Sezer, Baykan: **Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı**, İ.Ü.E.F. Yayınları, İstanbul, 1981.

Sombart, Werner: **Burjuva, Modern Ekonomi Dönemine Ait İnsanın Ahlaki ve Entelektüel Tarihine Katkı**, Çev. Oğuz Adanır, Ankara, Doğubatı Yayınları, 2011.

Saliba, John. A.: “Yeni Dini Hareketlere Disipliner Yaklaşım: Beşeri ve Sosyal Bilimler Bakış Açısından”, Çev. Mehmet İlhan, **Yeni Dini Hareketler, Tarihsel, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla**, ed. Süleyman Turan, Faruk Sancar, İstanbul, Açılım Kitap, pp. 81-108, 2014.

Subaşı, Necdet: **Din Sosyolojisine Giriş**, İstanbul, Dem Yayınları, 2014.

Swingewood, Alan: **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, Çev. Osman Akınhay, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

Şan, Mustafa Kemal: “Zygmunt Bauman: Modernlik ve Postmodernlik Arasında Bir Sosyolog”, **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi- 11. Sayı, 2006, s.63-91.

Şan, Mustafa Kemal & Adem Bölükbaşı: “Charles Taylor’da Çağdaş Dünyada Dinin Konumu”, **Çağdaş Sosyal Teoride Din**, Ed. Cevat Özyurt, Ejder Okumuş, Ankara, Hece Yayınları, pp. 597-626, 2016

Taşpınar, İsmail: “Katolik Kilisesi’nin Modern Dünyaya Uyumı: II. Vatikan Konsili ve Katoliklerin Yaklaşımı”, **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 0 (41), 2011. 107-120. (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/maruifd/issue/17579/184091>, 2 Şubat 2017.

Taşpınar, İsmail: “Katolik Kilisesi ve Demokrasi: Fransız Devrimi Demokrasısından Kilise-içi Demokrasiye”, **Köprü Dergisi**, Sayı 104, Güz 2008.

Taylor, Charles: **A Catholic Modernity**, New York, Oxford University Press, 1999.

Taylor, Charles: **Modern Toplumsal Tahayyüller**, Çev. Hamide Koyukan, İstanbul, Metis Yayınları, 2006.

Taylor, Charles: **Seküler Çağ**, Çev. Dost Körpe, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014b.

Taylor, Charles: **Benliğin Kaynakları Modern Kimliğin İnşası**, Çev. Selma Aygül Baş, Bilal Baş, Küre Yayınları, İstanbul, 2014a.

Taylor, Charles: **Modernliğin Sıkıntıları**, Çev. Uğur Carbilen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017.

Tilly, Charles: **Toplumsal Hareketler 1768-2004**, Çev. Orhan Düz. İstanbul, Babil Yayınları, 2008.

Toku, Neşet: **Felsefe Yazıları**, İstanbul, Yeni Zamanlar Yayınları, 2004.

Uluç, Özlem: **Yeni Dini Hareketler**, Yarı Yayınları, İstanbul, 2013.

Vaan, Michiel de: **Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages**, Brill, Leiden, 2008.

Wagner, Peter: **Modernliğin Sosyolojisi**, Çev. M. Küçük, İstanbul, Sarmal Yayınları, 1996.

Wallis, Roy: **The Elementary Forms of the New Religious Life**, London, Routledge and Kegan Paul, 1984.

Weber, Max: **Din Sosyolojisi**, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, Yarı Yayınları, 2012.

Weber, Max: **Ekonomi & Toplum I**, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, Yarı Yayıncılık, 2012.

Weber, Max: **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Çev. Milay Köktürk, Ankara, Bilgesu Yayıncılık, 2013.

Weber, Max: **Sosyolojinin Temel Kavramları**, Çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul, Bakış Yayınları, 2007.

Weber, Max: **Bürokrasi ve Otorite**, Çev. H. Bahadır Akın, Ankara, Adres Yayınları, 2011.

West, David: **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş**, Çev. A. Çigdem, İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2005.

Woods, Thomas: **The Church Confronts Modernity: Catholic Intellectuals and the Progressive Era**, New York, Columbia University Press, 2004.

Yıldırım, Ergün: **Hayali Modernlik**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2005.

RUSYA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TATAR KİMLİĞİ

Dr. Hacı Murat Terzi

RUSYA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TATAR KİMLİĞİ

Dr. Hacı Murat Terzi

Yayın No.: 3816
Uluslararası İlişkiler No.: 175
ISBN: 978-625-417-230-4
E-ISBN: 978-625-417-231-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezal Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti. Sertifika No: 47479
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA - Tel: 0 312 395 85 71

Kütüphane Bilgi Kartı

Terzi, Hacı Murat.

Rusya'da Çokkültürlülük ve Tatar Kimliği / Hacı Murat Terzi

1. Basım, XIV + 286 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-230-4

E-ISBN: 978-625-417-231-1

1. Kültür 2. Kimlik 3. Çokkültürlülük 4. Rusya 5. Tatar

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	v
GİRİŞ	1
Bölüm 1	
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1 KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1.2 Çokkültürlülük	11
1.2 Rusya'nın Değişen Kimlikleri	13
1.2.1 Rus Kimliği	15
1.2.2 Homo Sovieticus (Sovyet İnsanı) Kimliği	18
1.2.3 Rusyalı (Rossiyan) Kimliği	20
1.3 Çokkültürlülük Kuramları	24
1.3.1 Will Kymlicka: Çokkültürlü “Yurttaşlık ve Azınlık Haklarının Liberal Teorisi	28
1.3.2 Charles Taylor: Tanınma Politikası	35
1.3.3 Habermas: Çokkültürlülük ve Demokratik Anayasal Yurttaşlık	41
1.3.4 Dominique Schnapper: Çokkültürlülük Üzerine Eleştirel Sorular	46
1.4 Çokkültürlülük Uygulamaları	48
1.4.1 Tarihte Çokkültürlülük Uygulamaları	48
1.4.2 Günümüz Çokkültürlülük Uygulamaları	57
1.4.3 Kimlik, Çokkültürlülük ve Ulus/Millet Kimliği	65
1.4.4 Çokkültürlülüğün Rusya’da Bir Politika Olarak Uygulanışı	69

Bölüm 2

RUSYA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ..... 79

2.1	Çarlık Öncesi Rusya	82
2.1.1	Rusların Etnokültürel Kökenleri ve Çevresindeki Halklarla İlişkileri	83
2.1.2	Rusların Devletleşme Süreci ve Ruskaya Pravda	93
2.1.3	Rusların Yabancılarla Olan Münasebetleri	97
2.1.4	Bizans ve Hristiyanlık	101
2.1.5	Ruslar, Moğollar ve Müslüman Türkler	106
2.2	Çarlık Dönemi Rusya (1547-1721).....	130
2.3	İmparatorluk Dönemi Rusya (1721 -1917).....	138
2.4	Ekim Devrimi (1917) ve SSCB Dönemi	155
2.4.1	Devriminin Anlamı ve Sosyalizmin Etkileri	160
2.5	Büyük Değişim Yılları ve Göç Patlaması	168
2.6	Artan Milliyetçilik ve Ruslaştırma Politikaları	172
2.7	Zorunlu Göçler, Sürgünler ve Uyum Süreci	177
2.8	Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Bağımsızlık Süreçleri.....	183
2.9	Rusya Federasyonu Dönemi	186

Bölüm 3

ARAŞTIRMA BULGULARI..... 195

3.1	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri	195
3.2	Rusya'da Çokkültürlülük	207
3.3	Tatar Kimliği	230
3.4	Tartışma	248
	Sonuç	261
	Kaynakça	271
	Özgeçmiş	283

KAYNAKÇA

- Afanasyev, P. A. (1915). N. İ. İlminskiy i Ego Sistema Şkolnogo Provişeniya İnorodtsev Kazanskogo Kraya. *Jurnal Narodnogo Prosveşeniya*, 129-145.
- Aksoy, E., Maraş, İ., & Türkoğlu, İ. (2003). *Günümüz Tataristan'ın Sosyal ve Kültürel Yapısı (Kazan Örneği)*. Ankara: TİKA.
- Aktay, Y. (2003). *Birleşen Dünyada Çoğalan Kültürler*. Ocak 2015 tarihinde angelfire: <http://www.angelfire.com/> adresinden alındı
- Albayrak, H. Ş. (2015). Batı Ülkelerinde Din-Devlet İlişkilerindeki Alternatif Modeller ve Türkiye Örneği. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 185-198.
- Alp, A. (2012). Cemaleddin Velidiye Göre Kazan Tatarları Arasında Milli Kimlik Meselesi. *Türk Dünyası: Dünü ve Bugünü* (s. 321-326). Bakü: Azerbaycan Tarih Kurumu.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- ANR. (1998-2019, 7 8). 5 14, 2019 tarihinde Ассамблеи народов России (Assamblei Narodov Rossii): <http://www.anrussia.ru/> adresinden alındı
- Arık, D. (2006). Türk Kültürünün Farklı Bir Boyutu Olarak Kreşin-Hıristiyan Tatarların Dini İnanışları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(1), 67-86.
- Arık, D. (2014). İdil-Ural'da Din-Kimlik İlişkisi: Çuvaşlar ve Tatarlar Örneği. *Milliyetlerin Kesişme Noktası: İdil-Ural Çalıştayı* (s. 95-112). Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi.
- Arıkan, R. (2004). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. Ankara: ASİL YAYIN DAĞITIM.
- Arsal, S. (1947). Cengiz'in Yasası. *Türk Hukuk Tarihi*, 167-177.
- Asker, A. (2016). Rusya'da Yabancılar ve Yabancılaşan Vatandaşlar Zenofobi Kıskaçında. *TYB AKADEMİ*, 173-186.

- Ataöv, T. (1968). Rus Devletinin Kuruluşu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 215-243.
- Atmaca, E. (2010). Moğolların Gizli Tarihinde Türkçe Unsurlar. *Dil Araştırmaları*, 211-216.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2014). Sosyal bilimlerde internet anketi uygulamaları: cevaplama oranı, veri kalitesi, örneklem sorunları ve çözümleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 89-113.
- Azimov, A. (2007). *КОНСТАНТИНОПОЛЬ (Kostantinapol)*. Moskova: Stentr Poligraf.
- Barthold, V. V. (2004). *Rusya ve Avrupa'da Oryantalizm*. (K. Bayraktar, & A. Meral, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Becker, S. (1991). Russia Between East and West, The Intelligentsia, Russian National Identity and the Asian Borderlands. *Central Asian*.
- Bekdeş, H. (2018, Temmuz 18). *İvan İlyin: Muhacirlikten Ktermlin'in Filozofluğuna mı?* www.sde.org.tr: <http://www.sde.org.tr/hasan-bekdes/genel/ivan-ilyin-muhacirlikten-kremlinin-filozofluguna-mi-1-kose-yazisi-5839> adresinden alındı
- Bilgin, N. (2005, Bahar). Çokkültürlülük ve Ulusal Kimlik. *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 52-63.
- Bogorodskaya, O. E. (2012). *ИСТОРИЯ РОССИИ - с древнейших времен до 1917 года (İSTORIYA ROSSİİ- sdrevneyshih vremen do 1917 goda)*. İvanovo: İGEU.
- Brikner, A. G. (2004). *İstoria Ekaterini Vtoroy (İстория Екатерины Второвой)*. Moskova: AST.
- Brubaker, R. (1994). Nationhood and the National Question in the Soviet Union and Post-Soviet Eurasia: An Institutional Account. *Theory & Society*, 47-78.
- Budak, M. M. (2018). Comparison of Egyptian Revolutions 1952 and 2011. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Budanov, M. F. (1909). *Обзор истории русского права (Obzor İstorii Rus-kogo Prava)*. Kiev: книгопродавца Н. Я. Оглоблина (Kinigopradaosta N.Y. OGLOBLİNA). 5 12, 2019 tarihinde <https://law.wikireading.ru/47775> adresinden alındı

- Bugai, N. F. (1992). İk h Noda Deportirovat. *Druzhba Naradov*, 35-66.
- Cafersoy, N. (2002, K1ş). Rus Jeopolitik Düşüncesinde Misy on Arayışları. *Avrasya Dosyası*, 8(4), 51-101.
- Canatan, K. (2009, K1ş). Birthiu Parekh, Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory, Macmillan Pres Ltd., Basingstoke, London, 200Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*.
- Cebecioğlu, E. (1994). Güney Asyada İslamın Yayılmasında Sufilerin Rolü. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 33 Sayı:1*, 157-178.
- Chistiakov, O. İ. (2001). *II. Katerina'nın Kanunları (Законодательство Екатерины II.)* (Cilt 2). Moskova: Yuridicheskaya Literatura.
- Coşkun, S. (2002, Güz). Sovyet Dönemi Buhari Yurdu nda Hadis. *EKEV AKADEMİ DERGİSİ*, 195-219.
- Cuveyni, A. (1998). *Tarih-i Cihangüşa*. (M. Öztürk, Çev.) Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çelebican, Ö. K. (2010). *Roma Hukuku, Tarihi Giriş-Kaynaklar-Genel Kavramlar-Kişiler Hukuku-Hakların Korunması*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Çelik, L. (2018). *İkinci Dünya Savaşının Kayıp Türkleri: Almanya Saflarında Savaşan Türkistan Lejyon Ordusu*. Würzburg: Alp Media.
- Dağı, Z. (2002). *Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika/Rusya'nın Dönüşümü* (1. Baskı b.). İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Danilin, A. B., Yevseyeva, E. N., & Karpenko, S. V. (2000). Гражданская война в России 1917—1922 (Grajdanskaya Voyna v Rossii 1917-1922). *Новый исторический вестник (Noviy İstoricheskiy Vestnik)*, 1-38.
- D'encause, H. C. (1992). *Sovyetler'de Müslümanlar*. (A. Tekşen, Çev.) İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Devlet, N. (2011). *Millet ile Sovyet Arasında 1917 Ekim Devriminde Rusya Türklerinin Varoluş Mücadelesi*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Devlet, N. (2012). Tataristan'da Siyasal Süreç. *Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Yirmi Yıl Sonra Rusya Federasyonu*. içinde Ankara: AKM.
- Doğan, L. (1954). İbni Fadlan Seyahatnamesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 58-80.

- Doucet, M. J. (2004). Toronto's Multicultural Reputation. *CERIS Policy Matters*.
- Doytcheva, M. (2009). *Çokkültürlülük*. (T. A. Onmuş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dönmezler, S. (1994). *Toplumbilim*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Dugin, A. (2009, 7 3). *russia.ru*. <http://www.russia.ru/video/duginrussiamif/> adresinden alındı
- Dugin, A. (2010). *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım* (7 b.). (V. İmanov, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Duncan, P. (2005, 1). Contemporary Russian Identity Between East and West. *The Historical Journal*, 277-294.
- Durmuş, İ. (1993). *İskitler (Sakalar)*. Ankara: GATSEB.
- Egamberdiyev, M. (2005). Çarlık Rusya'nın Türkistan'daki Eğitim Politikası. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 103-108.
- Emelyanov, B. V. (2017). *История русской философии XIX века (İstoriya Russkoy Filosofii)*. Moskova: Yurayt.
- Erdoğan, M. (1998). *Liberal Toplum, Liberal Siyaset*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ergin, M. (1991). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erkal, M. E. (2000). *Sosyoloji (Toplumbilimi)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Erözden, O. (1997). *Ulus Devlet*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Erşahin, S. (1996). Rusya'da Müslümanlar: Tatar Kavimlerinin Tarihçesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 561-602.
- Eryılmaz, B. (1996). "Osmanlılarda Millet Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi* (Cilt 6). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Feldbrugge, F. (2009). *Law in Medieval Russia*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Ferro, M. (1998). *Sovyet Rejiminin Milliyetler Politikası*. (J. Leca, Dü., & S. İdemen, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Fisher, A. (2009). *Kırım Tatarları*. (E. B. Özbilen, Çev.) İstanbul: Selenge Yayınları.

- Fragner, B. G. (2004). Sovyet Milliyetçiliği: Orta Asya'nın Bağımsız Cumhuriyetlerine Kalan İdeolojik Miras. W. V. Schendel, & E. J. Zürcher içinde, *Orta Asya ve İslam Dünyasında Kimlik Politikaları* (S. Somuncuoğlu, Çev., s. 23-48). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fukuyama, F. (2005). *Güven (Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması)* (3 b.). (A. Buğdaycı, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Galiullin, T. (1997, Ağustos 1). Ütkennen Gıybret Al (Geçmişten İbret Al). 11. (H. Şirin, Çev.) Kazan, Tataristan: Vatanım Tatarstan Gazetesi.
- Gaspıralı, İ. B. (1993). *Rossiya i Vostok: Ruskoe Musulmanstvo (Россия и Восток: Русское мусульманство)*. Kazan: TKİ.
- Gerasimova, E. Y. (1998). Sovetskaya Kommunalnaya Kvartira (Sovyet Komün Evleri - Советская Коммунальная Квартира) . *Sotsiologicheskii Jurnal (Sosyoloji Dergisi - Социологический журнал)* , 224-243.
- Golden, P. B. (2006). *Türk Halkları Tarihine Giriş*. (O. Karatay, Çev.) İstanbul: ÖTÜKEN NEŞRİYAT .
- Gorovskiy. (tarih yok). *Sovetskiy Narod Kak İnternatsionalnaya Obşnost*.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Bilgi.
- Gradirovskiy, S. (2003, Temmuz). *Kulturnoe Pograniche: Russkiy İslam (Культурное пограничье: русский ислам)*. 2018 tarihinde [www.antropotok.archipelag.ru](http://antropotok.archipelag.ru/text/a258.htm): <http://antropotok.archipelag.ru/text/a258.htm> adresinden alındı
- Gradirovsky, S. (2007). İslam i Politika: v Poiskah Formi. A. V. Malaşenko içinde, *İslam v Rossii Vzglyad iz Regionov* (s. 10-34). Moskova: İNO.
- Graziosi, A. (2004). The Soviet 1931–1933 Famines and the Ukrainian Holodomor: Is a New Interpretation Possible, and What Would Its Consequences Be? *IRIS Università degli Studi di Napoli Federico II*, 1-20.
- Grekov, B. (1959). *Kiev Rus*. Moscow: Foreign Languages Publishing House.
- Grigoryev, V. (1842). *O Dostovernosti Yarlıkov, Dannıkh Khanami Zolotoy Ordı Russkomu Duhovenstvu*. Moskova.
- Gulyga, A. V. (2003). «Я видел истину» (Достоевский) // *Русская идея и ее творцы ("Ya Videl İstinu" Dostoyvskiy - Ruskaya İdeya i Ee Tvorsty)*. Moskova: ESKMO.

- Gutmann, A. (2005). *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası*. Yapı kredi Yayınları, Cogito-44.
- Gutmann, A. (2014). *Çokkültürcülük - Tanınma Politikası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları - 0653.
- Gürkan, Ü. (1964). S.S.C.B. Siyasi Rejiminin Ana Hatları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21, 155-198.
- Habermas, J. (2005). *Öteki Olmak Ötekiyle Yaşamak*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.-1600, Cogito-114.
- Habermas, J. (2014). Demokratik Anayasal Devlette Tanınma Savaşımı. A. Gutmann içinde, *Çokkültürcülük - Tanınma Politikası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 0653.
- Hacıoğlu, S. (2011). Rusya'da Sosyoloji Öğretimi. *Sosyoloji Dergisi*, 111-122.
- Hanazarov, K. H. (1963). *Sblieniye Natsiy i Natsionalniye Yazıki v SSSR*. Taşkent: Gos. İzd.
- Hosking, G. (2011). *Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- HRW. (20018). *İnsan hakları İzleme Örgütü - 2018 Dünya Raporu - Rusya*. 5 14, 2019 tarihinde www.hrw.org: <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/russia#04d1d2> adresinden alındı
- <https://www.sovietposters.com>. (2018, 10 12).
- Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign affairs*, 3-28.
- Huseyn, N. (2015, Aralık 13). *Rus halk kültüründeki düşman Türk: Ölümsüz Koşey*. <http://www.haberturk.com>: <http://www.haberturk.com/yasam/haber/1166235-rus-halk-kulturundeki-dusman-turk-olumsuz-kosey> adresinden alındı
- Hüseyin, N. (2015, 12 13). *haberturk.com*. <http://www.haberturk.com/yasam/haber/1166235-rus-halk-kulturundeki-dusman-turk-olumsuz-kosey> adresinden alındı
- İliyev, İ. G. (2013). SHORT HISTORY OF THE CYRILLIC ALPHABET. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RUSSIAN STUDIES*, 221-285.
- İmanov, V. (2008). *Avrasyacılık Rusya'nın Kimlik Arayışı*. İstanbul: Küre Yayınları.

- Kamalov, İ. (2009). *Altın Orda ve Rusya*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Karamzin, N. M. (2010). *История государства Российского (İstoriya Gosudarstva Rossiyskogo)*. (N. Dubenyuk, Dü.) Moskova: EKSMO.
- Kareev, N. İ. (1996). *Osnoviy Russkoy sotsiologii (Rus Sosyolojisi'nin Temelleri)*. St. Petersburg: R.A.N. (Рос. акад. наук).
- Karluk, A. C. (2002). Tatar Türkleri'nin Uygur Türkleri'ndeki Cedit Eğitime Etki ve Katkıları Üzerine. *Kırım*, 30-37.
- Koçak, F., & Özkan, M. (Nisan 2015). Bizanstan Ruslara Miras: Hıristiyanlık. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 376-383.
- Kohn, H. (1983). *Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği*. (A. O. Güner, Dü.) İstanbul: Kervan Yayınları.
- Kokovtsov, P. K. (1932). *Evreysko-Hazarskaya Perepiska v X v. Leningrad: AN SSSR*.
- Kolosov, V. A. (2000). *Goepolitičeskoe Polojenie Rossii: predstavleniya i realnost*. Moskova: Art-kuryer.
- Kotyukova, T. V. (2016). *восстание 1916 года в туркестане: документальные свидетельства общей трагедии (Vostanie 1916 goda v Turkestane)*. Moskova: Институт всеобщей истории РАН (Institut Vseobshey İstoriey RAN).
- Kurat, A. N. (1954). Kazan Hanlığı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi - DTCF Dergisi*, 12(3.4), 227-246.
- Kurat, A. N. (1972). *IV - XVI. yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kurat, A. N. (2014). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar* (6. baskı b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kuzmin, A. G. (2010). Ультраправые скинхеды в современной России: эволюция политической идеологии и практики. *Политэкс (Politeks)*, 143-158.
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık, Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kymlicka, W. (2004). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Lenin, V. U. (1917, 11 7). *Çalışan tüm Rusya ve Doğu Müslümanlarına*. 5 2019 tarihinde Rossiyaskaya Gazeta: <https://rg.ru/2016/11/17/rodina-dokumenty.html> adresinden alındı
- Leontyev, K. (2007). *Vostok, Rossia i Slavyanstvo*. Moskova: OKO.
- Lorimer, F. (1946). *The Population Of The Soviet Union: History and Prospects*. Cenevre: League of Nations.
- Lotman, Y. M. (1999). *Беседы о русской культуре (Besedy O Ruskoj Kul'ture)*. St. Peterburg: SPB.
- Lunacharskiy, A. V. (1985). *Религия и просвещение - Христианство или коммунизм? (Religiya i Prosveschenie - Hristiyanstvo İli Komunizm?)*. Moskova: Художественная и публицистическая библиотека атеиста (JPBA).
- Luxemburg, R. (2010). *Ulusal Sorun: Ulusların Kendi Yazgısını Tayin Hakkı ve Özerklik*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Belge Yayınları.
- Maalouf, A. (2000). *Ölümcül Kimlikler*. (A. Bora, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Madariaga, İ. (2002). *Rossia v Epohu Ekaterini Velikoy (Россия в эпоху Екатерины Великой)*. Moskova: Novaya Literaturnoe Obozrenie.
- Maraş, İ. (2007). İdil Ural Bölgesi Müslümanları ve Ceditçilik Düşüncesi. *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyete Katkıları*. 20, s. 569-580. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Matsnev, D. (2008). Правовой статус иностранцев в Древней Руси - Правовой Status Inostrantsev v Drevney Rusi. *Научный журнал «Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. Izvestia: Herzen University Journal of Humanities & Science*, 176-179.
- Mezhyev, V. M. (1992). İdeya Natsional'nogo Gosudarstva v İstoricheskoy Perspektive. *Polis*, 5/6.
- Miroğlu, İ. (1989). *"Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. İstanbul: Çağ Yayınları.
- Mittleman, A. (2001). Pluralism: Identity, Civility and the Common Good. *Modern Judaism*, 125-145.

- Multiculturalism Policies in Contemporary Democracies*. (2019, 3 12). [www.queensu.ca: https://www.queensu.ca/mcp/](https://www.queensu.ca/mcp/) adresinden alındı
- Munchaev, S. M., & Ustinov, V. M. (2009). *История России IX-XX vv. (İstoriı Rossii IX-XX)*. Moskova: Norma/İnfa.
- Musahan, A. Y. (2015). Sovyet Rejiminin Müslümanlar Üzerindeki İnanç, Ahlak ve Aile Politikası. *İLTED*(44), 227-246.
- Mustafayev, B. (2013, Haziran). Cihan Hakimiyetini Moskolara Öğütleyen Deli Petro'nun Vasiyetnamesi ve Ermenistan Devletinin Kurulmasında Etkisi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*(11), 17-27.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri; Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Ekinoks Yayın ve Dağıtım.
- Okçuoğlu, İ. (2017, Haziran 09). *SSCB: Mitler ve Gerçekler*. [www.abstraktdergi.net: http://www.abstraktdergi.net/sscb-mitler-ve-gercekler/](http://www.abstraktdergi.net/sscb-mitler-ve-gercekler/) adresinden alındı
- Ortaylı, İ. (2007). *Üç Kıtada Osmanlılar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özel, M. S. (2014, Temmuz). Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 99-122.
- Özyetkin, A. (2005). *Altın Orda Hanlığı'nın Remi Yazışma Geleneği*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Pertsev, A. (2005). *“Sovremennyy Poryadok i Filosofiya Tolerantnosti (The Contemporary Order and the Philosophy of Tolerance)”*. (N. Kupina, & M. Khomyakov, Dü) Moskova: INO-Tsentr.
- Pilyavskiy, V. İ. (1960). *Русские триумфальные памятники (Russkiye Triumfalniye Pamyatniki)*. Leningrad: Leningradskoe Otdelenie.
- Poluboyarinova, M. D. (1978). *Russkiye Ludi v Zolotoy Orde*. Moskova: Nauka.
- Popper, K. (1994). *Açık Toplum ve Düşmanları* (Cilt 2). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Print, M., & Gray, M. (2000). *Discovering democracy : Civics and citizenship education : an Australian perspective*. Sydney: New South Wales Discovering Democracy Professional Development Committee.

- PrizidentskayaBibloateka. (tarih yok). *КОНСТИТУЦИЯ (ОСНОВНОЙ ЗАКОН) 1918*. Prizidentskaya Bibloateka: <https://www.prlib.ru/item/420905> adresinden alındı
- Prozorov, S. M. (1999). *Ислам на территории бывшей Российской империи (İslam Na Territorii Byvshey Rossiyskoy İmperii* (Cilt 2). Moskova: Восточная литература (Vostochnaya Literatura).
- Riasanovsky, N. V., & Steinberg, M. D. (2011). *Rusya Tarihi*. (F. Dereli, Çev.) İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Roach, N. J. (1999). *Australian multiculturalism for a new century : towards inclusiveness*. Canberra: Australia. National Multicultural Advisory Council.
- Romanova, M. V., & Stepanova, V. V. (2012). *Religia v Rossiyskom Obşestve*. Moskova: Obşestvennaya Palata.
- Rorlich, A. A. (2000). *Volga Tatarları*. (M. S. Er, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Rorlich, A. A. (2018, Temmuz 26). Missaid Sultan Galiyev ve Milli Komünizm. *Türkler Ansiklopedisi*, 18. (B. Keneş, Çev.)
- Rybakov, B. A. (1964). *Pervie Veka Ruskoy İstorii*. Moskova: Nauka.
- Safargaliyev, M. G. (1960). *Распад Золотой Орды - Raspad Zolotoy Ordı*. Saransk, Mordova: Mordova Devlet Üniversitesi.
- Sağır, A. (2012). Sürgün Sosyolojisi Bağlamında Göçün Sosyo-Politiği: Sovyet Rusya Örneği. *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*, 355-391.
- Samyte, U., & Kanlıdere, A. (2014). Mir İslama Dergisi (1912-1914): Rusya'daki İslam Araştırmalarının İki Yüzü. *Sosyoloji Dergisi*, 441-450.
- Savitski, P. (1997). Kontinent Evrazii. (A. Dugin, Dü.) *AGRAF*.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde: Öteki İle İlişki*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Shevchenko, M., & Dzhemal, G. (2012, 2 29). *russia.ru*: http://www.russia.ru/video/online_56/ adresinden alındı
- Sinyavsky, A. (1990). "Rus Milliyetçiliği". D. P. (John Dunlop içinde, *Günümüzde Rus Milliyetçiliği* (M. A. Fatma Arzık, Çev., s. 69-90). Ankara: Yeni Forum Yayınları.

- Soltan, E. (2001, Kış). Coğrafya, Tarih ve Rus Kimliği. *Avrasya Dosyası*, 6(4), 64-94.
- SOVA. (2019, 4 17). Информационно-аналитический центр «СОБА». <https://www.sova-center.ru:https://www.sova-center.ru/database/violence/?tip1=301&xfield=phenotype&yfield=y&victims=Min&show=1> adresinden alındı
- sputniknews. (2011, 09 09). 10.10.2018 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/turkish.ru/2011/09/09/55902648/> adresinden alındı
- Stalin, İ. (1950). *O Velikoy Oteçestvennoy Voyne Sovetskogo Soyuzu*. Moskova: Gosudarstvennoe İzdatelstvo.
- Stepanov, V. (1924). *Перенаселенность квартир - Жилищное дело (Pere-naseleennost Kvartir- Zhilichnoe Delo)*. Moskova: N.K.H.
- Stites, R. (1991). *Revolutionary Dreams: Utopian Vision and Experimental Life in the Russian Revolution*. USA: Oxford University Press.
- Surkov, V. (2018). Одиночество полукровки (14+) "Melezin Yalnızlığı (+14)". *Журнал "Россия в глобальной политике" (Küresel Politika-larda Rusya)*, 124-130.
- Süleymanov, A. (2009). Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri. *Aile ve Toplum*, 5(17), 7-17.
- Şadıhanov, E. (2006). Sovyetler Birliği'nin Dağılma Sürecinde Etkili Olan Bölge Sorunları ve Milliyetçilik Hareketleri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*(33), 1-22.
- Şan, M. (2005). Farklılık ve Çokkültürlülük Siyasetleri Üzerine Bir Deneme. *Milel ve Nihal Dergisi* : 3.
- Şen, M. E. (2012). Bilim Tarihçisi Sübki'ye Göre Cengiz Han. *Akademik Bakış*, 237-265.
- Taheri, A. (1991). *Kızıl Gökte Hilal*. (C. Akalın, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Taşkesenligil, M. (2017). 16. Yüzyılda Korkunç İvan'ın Rus Tarihindeki Rolü Üzerine. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 152-160.
- Taştan, Y. K. (2012, Yaz). Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya'da Kimlik Arayışları. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 69-134.
- Tatishchev, V. N. (1963). *İstoriya Rossiyskaya*. Moskova: Nauka.

- Taylor, C. (2005). *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası*. Yapı Kredi Yayınları-0653, Cogito-44.
- Taymas, A. B. (1966). *Kazan Türkleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- TDV-İslam-Ansiklopedisi. (tarih yok). Hindistan. 2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/hindistan> adresinden alındı
- Tikhomirov, M. (1953). *Пособие по изучению Русской Правды - Posobie po izucheniyu Ruskoj Pravdy*. Moscow: Moscow State University.
- Tishkov, V. A. (2011). *Rossiyskaya Natsiya. Stanovleniye i Etnokulturnoe Mnogoobraziye*. Moskova: RAN.
- Tishkov, V. A. (2013). *Rossiyskiy Narod: İstoriya İ Smysl Natsionalnogo Samosoznaniya*. Moskova: Nauka.
- Togan, Z. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Enderun Yayınları.
- Tolz, V. (1998, Sep.). Forging the Nation: National Identity and Nation Building in Post-Communist Russia. *Europe-Asia Studies*, 993-1022.
- Topsakal, İ. (2014). 1910 Misyoner Kongresi Kayıtlarına Göre Kazan Bölgesinde Açılan Okul ve Tercüme Faaliyetleri: N.V. Nikolskiy'nin Raporu. B. Bayram içinde, *Milliyetlerin Kesişme Noktası: İdil-Ural Çalıştayı Bildiri Kitabı* (s. 394).
- Tuğul, S. (2003). *SSCB'de Sürgün Edilen Halklar*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Turan, İ., Şimşek, Ü., & Aslan, H. (2015). Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 186-203.
- Türdeş, M. (2004). *Felsefe Üzerine: Karl Marks-Friedrich Engels*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Türkoğlu, H. G. (2011). Roma Hukukunda Humanitas ile Maiestas Populi Romani Arasındaki Bağlantı. *TBB Dergisi*, 229 - 268.
- Uludağ, S. (2013). *İbn Haldun: Hayatı, Eserleri, Fikirleri*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- UNWomen. (2017, 1 1). *Women in politics 2017 map*. 4 19, 2019 tarihinde [unwomen.org: http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/4/women-in-politics-2017-map](http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/4/women-in-politics-2017-map) adresinden alındı

- Uspenski, F. B. (2002). Скандинавы - Варяги - Русь (Skandinav-Varyagi-Rus). Moskova.
- Uzun, T. (2010, Aralık). Osmanlı Döneminde Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Kaynakları. *Turgay Uzun, Osmanlı Döneminde Türk MilliyetçiliğiDumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Üçok, C. (1943). Moğol Kanunları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 688-703.
- Valentey, D. İ. (1985). *Demografiçeskiy Ensiklopediçeskiy Slovar*. Moskova: Gos. Lit.
- Vatandaş, C. (2002). *Çokkültürlülük*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Velidi, C. (1914). *Millet ve Milliyet*. Orenburg: OKİ.
- Vernadsky, G. (2011). *Rusya Tarihi*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Wolfram, H. (1990). *History of the Goths*. California: University of California Press.
- www.constitution.ru. (tarih yok). *Конституция Российской Федерации*. <http://www.constitution.ru/> adresinden alındı
- www.gks.ru. (2019, 3 30). 5 14, 2019 tarihinde Федеральная служба государственной статистики: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/# adresinden alındı
- www.pravo.gov.ru. (2012, 7 20). *Kar Amacı Gütmeyen ve Yabancı Ajan Görevi Üstlenen Kuruluşlar Hakkında Kanun*. 2019 tarihinde [www.pravo.gov.ru: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102158302](http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102158302) adresinden alındı
- www.tr.sputniknews.com. (2017, Ekim 07). <https://tr.sputniknews.com/bilim/201710071030474989-viking-mezarlarindan-allah-ve-ali-yazilari-cikti/> adresinden alındı
- XXII Syezd Kommunistiçeskiy Partii Sovetskogo Soyuzu. (1962, 10 17-31). Moskova: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literaturı.
- Yanık, C. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de Çokkültürlülük*. Ankara: Sentez Yayıncılık.

- Yazıcı, N. (1992). *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 192.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yerasimos, S. (1979). *Türk-Sovyet İlişkileri* (I. Baskı b.). İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Yücel, M. U. (2010). Moğollar Tarihi. *İstanbul Üniversitesi Açık Uzaktan Eğitim Fakültesi*.
- Yürüsen, M. (1998). *Çeşitlilikten Özgürlüğe, Çokkültürlülük ve Liberalizm*. Ankara: LTD Yayınları.
- Zenkovsky, S. (1974). *Medieval Russia's epics, chronicles, and tales*. New York: Dutton.
- Zhirinovski, V. (2012, 02 01). "Куда движатся России" Kuda divigatsya Rossiya (Rusya Nereye Gidiyor). Moskova: İzvestia.
- Zuckerman, C. (2002). Hazarlarda İkili Yönetimin Kökeni ve Yahudiliğe Geçiş Şartları. *Türkler Ansiklopedisi* (s. 481-488). içinde Ankara: YTY.

Qatar: Capabilities, Alliances and Challenges in the Middle East

Dr. Samet Yüce

Qatar: Capabilities, Alliances and Challenges in the Middle East

Dr. Samet Yüce

Yayın No.: 1079

ISBN: 978-625-433-518-1

E-ISBN: 978-625-433-519-8

Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadi@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Erkan Uslu -erkanuslu@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yüce, Samet

**Qatar: Capabilities, Alliances and Challenges
in the Middle East**

1. Basım, XII + 470 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-433-518-1
E-ISBN: 978-625-433-519-8
1. Qatar 2. Alliances 3. the Middle East.

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519

Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Beştepe-Çankaya/ANKARA

TABLE OF CONTENTS

PREFACE.....	iii
TABLE OF CONTENTS.....	v
INTRODUCTION	1

CHAPTER 1

THE THEORETICAL BACKGROUND: NEO-CLASSICAL REALIST THEORY (NCR) AND ALLIANCE.....	29
1.1.Neoclassical Realist Theory (NCR).....	31
1.2.Alliance in Theories	48

CHAPTER 2

THE ARAB SPRING AND REGIONAL ORDER OF THE MIDDLE EAST.....	59
Introduction.....	59
2.1.Colonial Background in the Middle East.....	64
2.2.End of the Cold War and the Regional Order of the Middle East	77
2.3.Security Concerns in the Middle East	82
2.4.Political System and Legitimacy of the Middle Eastern Governments	88
2.5.The Arab Spring Movement and its Impact on the Middle East	98
2.5.1. The Arab Spring and the Regional Balance of Power in the Middle East.....	100
2.5.2. The Arab Spring: Opportunities and Threats for the Regional States	108
2.5.3. The Arab Spring: Mistrust and Antagonism in the Middle East	112
2.5.4. Democracy as a Driving Force during the Arab Spring.....	114
2.6.Counterrevolutions: Efforts to Achieve Equilibrium in the Regional Order of the Middle East.....	119
2.7.Power Rivalry of External Actors.....	124

CHAPTER 3

QATAR'S REGIONAL AND INTERNATIONAL ALLIANCES IN THE POST-ARAB SPRING	134
Introduction.....	134
3.1.The Arab Spring and Qatar.....	141

3.2.Qatar's Alliances with the Regional Actors in the Post-Arab Spring	151
3.2.1. Alliance in Egypt: Türkiye and Qatar-led Camp.....	155
3.2.2. Rivalry between Türkiye and Qatar led Camp and the Kingdom of Saudi Arabia (KSA)-led Camp in Libya.....	159
3.2.3. Protecting al-Khalifa Regime of Bahrain.....	166
3.2.4. Türkiye, Qatar and the KSA-led Regional Alliance in Syria	168
3.2.5. Gulf Alliance in Yemen: The GCC-backed Operation Decisive Storm	180
3.3.Türkiye and Qatar: Alliance An Unfolding Regional Camp	186
3.4.Qatar's Alliances with the International Actors in the Post-Arab Spring	200
3.4.1. Historical Legacy	201
3.4.2. Reluctant International Powers and Egyptian Crisis	204
3.4.3. Libyan Crisis and an International Alliance.....	207
3.4.4. Syrian Crisis: Russia-led Coalition vs the US-led Coalition.....	211
3.4.5. Gulf Monarchies and US Alliance in Yemen.....	220
3.4.6. Qatar and China	222
3.5.The 2015 Iran Nuclear Deal with Perceptions and Reactions	227

CHAPTER 4

DECISION MAKING AND POLICY IMPLEMENTATION

IN QATAR	252
Introduction.....	252
4.1.Leader Images	255
4.2.Strategic Culture	264
4.3.State-Society Relations.....	271
4.4.Formal Domestic Institutions	279

CHAPTER 5

QATAR'S SOURCES OF POWER	293
Introduction.....	293
5.1.Qatar's Tangible Sources of Power	294
5.1.1. Qatar's Population	294
5.1.2. Qatar's Economy	301
5.1.3. Qatar's Military.....	313

5.2. Qatar's Intangible Source of Power.....	320
5.2.1. Al Jazeera.....	321
5.2.2. Foreign Aid	328
5.2.3. Qatar's "State Branding" Efforts	332

CHAPTER 6

TIME FOR PAYBACKS: THE QATAR CRISES.....	345
Introduction.....	345
6.1. The 2014 Qatar Crisis.....	347
6.2. The 2017 Qatar Crisis.....	354
6.2.1. The Blockade Against Qatar	356
6.3. Qatar's Response to the Challenge of the Blockading States	365
6.3.1. Qatari leadership's Counteraction towards the Accusations	366
6.3.2. Türkiye and Qatar Allied Against the Blockade	370
6.3.3. Strategic Relations with Iran and Oman	372
6.3.4. Arm Purchase and Security Dilemma in the Gulf.....	375
6.3.5. The International Court for Crisis Solution.....	380
6.3.6. Contact With Lobby Agencies.....	381
6.3.7. The Impact of Doha's Strategic Decision not to Join the GCC Meetings	383
6.3.8. Withdrawal From the OPEC	385
6.4. Results of the 2017 Qatar Crisis	386
6.4.1. An Attempt to Change the Regime and Leadership in Qatar	389
6.4.2. Losing Ground in Africa	390
6.5. The KSA-led Camp's Increasing Pre ssure on Qatar	394
6.6. The 2017 Qatar Crisis Solved at Last.....	398
CONCLUSION.....	405
A LONG DECADE FOR QATAR.....	405
RESOURCES	421
CV.....	470

RESOURCES

Books

- Akkas, Betul Dogan and Gilla Camden. "Political Culture in Qatar: State-Society Relations and National Identity in Transformation", in Magdalena Karolak and Nermin Allam (Eds.), **Gulf Cooperation Council Culture and Identities in the New Millennium: Resilience, Transformation, (Re)Creation and Diffusion**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2020.
- Al Horr, Abdulaziz, Ghalia Al Thani, M. Evren Tok, Hany Besada, Ben O'Bright, and Jason McSparren. "Qatar's Global-Local Nexus: From Soft to Nested Power?", in M. Evren Tok, Lolwah R.M. Alkhater, and Leslie A. Pal (Eds.), **Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar**, London: Palgrave Macmillan, 2016.
- Alkhater, Lolwah R.M. "Qatar's Borrowed K-12 Education Reform in Context", in M. Evren Tok, Lolwah R.M. Alkhater, and Leslie A. Pal (Eds.), **Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar**, London: Palgrave Macmillan, 2016.
- Al-Kuwari, Maryam. "Tribe and Tribalism: The Trojan Horse of GCC States?", in Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Al-Sayed, Hassan. "Qatar's Constitutional and Legal System", in Evren Tok, Lolwah R.M. Alkhater, and Leslie A. Pal (Eds.), **Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar**, London: Palgrave Macmillan, 2016.
- Althani, Mohamed A. J. **Jassim the Leader Founder of Qatar**. London: Profile Books, 2012.
- Amin, Magdi et al. **After the Spring: Economic Transitions in the Arab World**. Oxford and New York: Oxford University Press, 2012.
- Amour, Philipp O. "Revolutionary Changes, Power Dynamics, and Regional Rivalries since the Arab Spring: An Introduction", in Philipp O. Amour (Ed.), **The Middle East reloaded: revolutionary changes, power Dynamics, and regional rivalries since the Arab Spring**, London-Washington: Academica Press; 2018.
- Amour, Philipp O. (Ed.). **The Regional Order in the Gulf Region and the Middle East: Regional Rivalries and Security Alliances**. Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
- Amour, Philipp O. "Introduction: The Regional Order in the Gulf and the Middle East", in Phillip O. Amour (Ed.), **The Regional Order in the Gulf Region and the Middle East: Regional Rivalries and Security Alliances**, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
- Amour, Philipp O. "Regional Rivalries and Security Alliances in the Gulf Region and the Middle East", in Philipp O. Amour (Ed.), **The Regional Order in the Gulf Region and the Middle East: Regional Rivalries and Security Alliances**, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.

- Amour, Philipp O. "The Arab Spring Movement: The Failed Revolution. Preliminary Theoretical and Empirical Deliberation", in Philipp O. Amour (Ed.), **The Middle East reloaded: revolutionary changes, power Dynamics, and regional rivalries since the Arab Spring**, London and Washington: Academica Press, 2018.
- Arı, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**. Eight Edition. Bursa: Marmara Kitap Merkezi, 2009.
- Baabood, Abdullah. "The Future of the GCC Amid the Gulf Divide", in Andreas Kreig (Ed.), **Divided Gulf the Anatomy of a Crisis**, Palgrave Macmillan, Singapore, 2019.
- Baghdady, Ahmed. "Transforming Qatar's PSE: Achievements and Concessions", in M.E. Tok et al. (Eds.), **Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar**, London: Palgrave Macmillan, 2016, DOI 10.1057/978-1-137-46639-6_13.
- Bahgat, Gawdad. "The Emerging Energy Landscape: Economic and Strategic Implications", in Kristian Coates Ulrichsen (Ed.), **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf**, New York: Oxford University Press, 2017.
- Bahry, Louay. "Qatar Democratic reforms and global status", in Abbas Kadhim (Ed.), **Governance in the Middle East and North Africa: A Handbook**, London and New York: Routledge, 2013.
- Bakır, Ali. "The Evolution of Turkey-Qatar Relations Amid a Growing Gulf Divide", in Andreas Kreig (Ed.), **Divided Gulf the Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Balcı, Ali. "Realism", in Şaban Kardaş and Ali Balcı (Eds.), **Uluslararası İlişkileri Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, Fourth Edition, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- Balcı, Ali, Tuncay Kardaş, İsmail Ediz and Yıldırım Turan. **İmparatorluğun Savaş Kararı Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına Neden Girdi**. Ankara: Kadim Yayınları, 2019.
- Başkan, Birol. **Turkey and Qatar in the Tangled Geopolitics of the Middle East**. New York: Palgrave Macmillan, 2016.
- Belcastro, Francesco. "Conflict in the Middle East", in Raymond Hinnebusch and Jasmine Gani (Eds.), **The Routledge Handbook to the Middle East and North African State and States System**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2020.
- Berenskoetter, Felix and Adam Quinn. "Hegemony by invitation: neoclassical realism, soft power and US-European relations", in Asle Toje and Barbara Kunz (Eds.), **Neoclassical realism in European politics Bringing power back in**, Manchester and New York: Manchester University, 2012.
- Booyesen, Hanlie. "Qatar's Calculated Gamble on the Syrian Muslim Brotherhood", in Philipp O. Amour (Ed.), **The Regional Order in the Gulf Region and the Middle East: Regional Rivalries and Security Alliances**, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
- Boussois, Sebastien. "Iran and Qatar: A Forced Rapprochement", in Andreas Kreig (Ed.), **Divided Gulf the Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.

- Brown, Chris. "Structural Realism, Classical Realism and Human Nature", in Ken Booth (Ed.), **Realism and World Politics**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2011.
- Buzan, Barry and Ole Waever. **Regions and Powers the Structure of International Security**. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Commins, David. **The Gulf States A Modern History**. London and New York: I. B. Tauris, 2012.
- Cresswell, John W. **Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları**. Third Edition. Selçuk Beşir Demir (Ed.), Ankara: Eğiten Kitap, 2017.
- Crystal, Jill. **Oil and Politics in the Gulf: Rulers and Merchants in Kuwait and Qatar**. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Davidson, Christopher M. (Ed.). **Power and Politics in the Persian Gulf Monarchies**. London: Hurst and Company, 2011.
- Davidson, Christopher M. "Arab Spring and the Gulf monarchies", in Raymond Hinnebusch and Jasmine Gani (Eds.), **The Routledge Handbook to the Middle East and North African State and States System**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2020.
- Davidson, Christopher M. **After the Sheikhs the Coming Collapse of the Gulf Monarchies**. London: Hurst & Company, 2015.
- Devlen, Balkan and Özgür Özdamar. "Neoclassical Realism and Foreign Policy Crisis", in Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison and Patrick James (Eds.), **Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation**, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2009.
- Dueck, Colin. "Neoclassical realism and the national interest presidents, domestic politics and major military interventions", in Stephen E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro (Eds.), **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Duffield, John S., Cynthia Michota and Sara Ann Miller. "Alliances", in Paul D. Williams (Ed.), **Security Studies: An Introduction**, New York: Routledge, 2008.
- Ehteshami, Anoushiravan. **Dynamics of Change in the Persian Gulf: Political Economy, War and Revolution**. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2013.
- Erdağ, Ramazan and Tuncay Kardeş. "Türk Dış Politikası ve Stratejik Kültür", **Türk Dış Politikası Yıllığı**, 2012.
- Ersoy, Eyüp. "Realism", in Ramazan Gözen (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Fain, W. Taylor. **American Ascendance and British Retreat in the Persian Gulf Region**. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Fawcett, Louise. "Alliances and Regionalism in the Middle East", in Louise Fawcett (Ed.), **International Relations of the Middle East**, Third Edition, Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Fraser, T.G., Andrew Mango and Robert Mcnamara. **Modern Ortadoğu'nun Kuruluşu**. Fusun Doruker (Çev.), İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.

- Fromherz, Allen J. **Qatar A Modern History**. Washington, DC: Georgetown University Press, 2012.
- Fuechech, Mark. "Challenges to Economic and Political Liberalizations under the Deauville Partnership with Arab States: Gulf Competition in Transition States", in Philipp O. Amour (Ed.), **The Middle East Reloaded Revolutionary Changes, Power Dynamics and Regional Rivalries Since the Arab Spring**, London and Washington: Academica Press, 2018.
- Gargash, Anwar M. "Prospects for Conflict and Cooperation: The Gulf Toward the Year 2000" in Gary G. Sick and Lawrence G. Potter (Eds.), **The Persian Gulf at the Millennium: Essay in Politics, Economy, Security, and Religion**, New York: St. Martin's Press, 1997.
- Gaub, Florence. **The Gulf Moment: Arab Relations Since 2011**. The USA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, May 2015.
- Gause, III, F. Gregory. **International Relations of the Persian Gulf**. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- George, Alexander and Andrew Bennett. **Case Studies and Theory Development in the Social Sciences**. Cambridge, MA: MIT Press, 2005.
- Gray, Matthew. **Qatar: Politics and the Challenges of Development**. Boulder: Lynne Rienner Publisher, 2013.
- Gelvin, James L. **The Arab Uprisings: What Everyone Needs to Know**. Oxford and New York: Oxford University Press, 2012.
- Halliday, Fred. **The Middle East in the International Relations: Power, Politics, and Ideology**. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Herb, Michael. **All in the Family Absolutism, Revolution, and Democracy in the Middle Eastern Monarchies**. Albany: State University of New York Press, 1999.
- Hinnebusch, Raymond. **The International Politics of the Middle East**. Manchester and New York: Manchester University Press, 2003.
- Hurewitz, J. C. **Diplomacy in the Near and Middle East: A Document Record: 1535-1914**. Vol. I, Princeton: D. Van Nostrand Company, Inc., 1956.
- İnat, Kemal. "Türkiye'nin İran Politikası 2010", in Kemal İnat and Muhittin Ataman (Eds.), **Ortadoğu Yılığ**, İstanbul: Açılım Kitap, 2010.
- Janardhan, N. "Regionalisation and Omni-balancing in the Gulf", in Ana Echagüe (Ed.), **The Gulf States and the Arab Uprisings**, Spain: FRIDE and the Gulf Research Center, 2013.
- Jervis, Robert. "Theories of International Relations", in F. Costigliola and M. Hogan (Eds.), **Explaining the History of American Foreign Relations**, Cambridge: Cambridge University Press, 2016, DOI: 10.1017/CB09781107286207.002.
- Kamrava, Mehran. **Inside the Arab State**. New York: Oxford University Press, 2018.
- Kamrava, Mehran. (Ed.), **Beyond the Arab Spring the Evolving Ruling Bargain in the Middle East**. New York: Oxford University Press, 2014.
- Kamrava, Mehran. **Fragile Politics: Weak States in the Greater Middle East**. New York: Oxford University Press, 2016.

- Kamrava, Mehran. **Qatar: Small State, Big Politics**, Ithaca and New York: Cornell University Press, 2013, p. 47-48.
- Kamrava, Mehran. **Troubled Waters: Insecurity in the Persian Gulf**. Ithaca and London: Cornell University Press, 2015
- Kardaş, Tuncay. "Güvenlik", in Şaban Kardaş and Ali Balcı (Eds.), **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, Fourth Edition, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- Kassem, Lina M. and Esraa Al-Muftah, "The Qatari Family at the Intersection of Policies", in M.E. Tok et al. (Eds.), **Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar**, London: Palgrave Macmillan, 2016.
- Kettner, Jeremias. "Making Sense of Europe's Response to the Gulf Crisis", in Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: An Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Kienle, Eberhard. "Civil Society in the Middle East", in Michael Edwards (Ed.), **The Oxford Handbook of Civil Society**, Oxford and New York: Oxford University Press, 2011.
- King, Stephen J. "Authoritarian adaptability and the Arab Spring", in Raymond Hinnebusch and Jasmine Gani (Eds.), **The Routledge Handbook to the Middle East and North African State and States System**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2020.
- Kinninmont, Jane. "Citizenship in the Gulf", in Ana Echagüe (Ed.), **The Gulf States and the Arab Uprisings**, Spain: FRIDE and the Gulf Research Center, 2013.
- Koch, Bettina and Yannis A. Stivachtis. "Introduction: Regional Security in the Middle East", in Bettina Koch and Yannis A. Stivachtis (Eds.), **Regional Security in the Middle East: Sectors, Variables and Issues**, Bristol: E-International Relations Publishing, 2019.
- Korany, Bahgat. "The Middle East since the Cold War: Initiating the Fifth Wave of Democratization?", in Louise Fawcett (Ed.), **International Relations of the Middle East**, Third Edition, Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Köse, Talha. **İran Nükleer Programı ve Orta Doğu Siyaseti: Güç Dengeleri ve Diplomasinin İmkanları**. First Edition. İstanbul: SETA, August 2008.
- Krieg, Andreas. (Ed.). **Divided Gulf the Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Krieg, Andreas. "The Weaponization of Narratives Amid the Gulf Crisis", in Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Lantis, J. S. "Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism", in Johnson J. L., Kartchner K. M., Larsen J.A. (Eds.), **Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction, Initiatives in Strategic Studies: Issues and Policies**, New York: Palgrave-Macmillan, 2009.
- Legrenzi, Matteo and Marina Calulli. "Middle East Security: Continuity amid Change," in Louise Fawcett (Ed.), **International Relations of the Middle East**, Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013.

- Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (Eds.). **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**. New York: Cambridge University Press, 2009.
- Lobell, Steven E. "Threat assessment, the state and foreign policy: a neoclassical realist model", in Stephen E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro (Eds.), **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Lucas, Russell E. "The Persian Gulf Monarchies and the Arab Spring", in Mehran Kamrava (Ed.), **Beyond the Arab Spring: The Evolving Ruling Bargain in the Middle East**, New York: Oxford University Press, 2014.
- Luciani, Giacomo. "Oil and Political Economy in the International Relations of the Middle East", in Louise Fawcett (Ed.), **International Relations of the Middle East**, Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Lynch, Marc. "Media, Old and New", in Marc Lynch (Ed.), **The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East**, New York: Columbia University Press, 2014.
- Marc, Alexandre, Alys Willman, Ghazia Aslam, Michelle Rebosio and Kanishka Balasuriya. **Societal Dynamics and Fragility**. Washington, D.C.: The World Bank, 2013, <https://issuu.com/world.bank.publications/docs/9780821396568/1?e=1107022/2829928>, (25 July 2019).
- Matthiesen, Toby. "Renting the Gasbah: Gulf States' Foreign Policy Towards North Africa Since the Arab Uprisings", in Kristian Coates Ulrichsen (Ed.), **The Changing Security Dynamics of The Persian Gulf**, New York: Oxford University Press, 2017.
- Mearsheimer, John J. **The Tragedy of Great Power Politics**. New York and London: W. W. Norton & Company, 2001.
- Mearsheimer, John J. "Reckless States and Realism", in Ken Booth (Ed.), **Realism and World Politics**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2011.
- Mecham, Quinn. "Islamist Movement", in Marc Lynch (Ed.), **The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East**, New York: Columbia University Press, 2014.
- Miller, Rory (Ed.). **The Gulf Crisis: The View from Qatar**. Doha: Hamad bin Khalifa University Press, 2018.
- Miller, Rory. **Desert Kingdoms to Global Powers: The Rise of the Arab Gulf**. New Haven and London: Yale University Press, 2016.
- Milton-Edwards, Beverly. **Contemporary Politics in the Middle East**. Cambridge: Polity Press, 2011.
- Mitchell, Jocelyn Sage and Leslie A. Pal. "Policy-Making in Qatar: The Macro-Policy Framework", in M. Evren Tok, Lolwah R.M. Alkhater, and Leslie A. Pal (Eds.), **Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar**, London: Palgrave Macmillan, 2016.
- Morgenthau, Hans J. **Politics among Nations the Struggle for Power and Peace**. New York: Alfred A. Knopf, 1948.

- Mottahedeh, Roy P. and Mamoun Fandy. "The Islamic Movement: The Case for Democratic Inclusion", in Gary G. Sick and Lawrence G. Potter (Eds.), **The Persian Gulf at the Millennium: Essay in Politics, Economy, Security, and Religion**, New York: St. Martin's Press, 1997.
- Narbone, Luigi and Martin Lestra (Eds.). **The Gulf Monarchies Beyond the Arab Spring: Changes and Challenges**. European University Institute, 2015, doi:10.2870/930212.
- Nardulli, Bruce R. "The Arab States' Experiences", in Karl P. Mueller (Ed.), **Precision and Purpose: Airpower in the Libyan Civil War**, Santa Monica: RAND Corporation, 2015.
- Nye, Joseph. **Soft Power: The Means to Success in World Politics**. New York: Public Affairs, 2004.
- Onuf, Nicholas. **World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations**. South Carolina: University of South Carolina Press, 1989.
- Partrick, Neil (Ed.). **Saudi Arabian Foreign Policy: Conflict and Cooperation**. London: I.B. Tauris, 2016.
- Quilliam, Neil. "The Saudi Dimension: Understanding the Kingdom's Position in the Gulf Crisis", in Andreas Kreig (Ed.), **Divided Gulf the Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Rahman, Habibur. **The Emergency of Qatar: The Turbulent Years, 1627-1916**. London and New York: Routledge, 2010.
- Ratcliffe, Susan (Ed.). **Oxford Essential Quotations**. Fourth Edition. Oxford University Press, 2016, [https://www.Oxfordreference.com/search?source=%2F10.1093%2Faref%2F9780191826719.001.0001%2Faref-9780191826719&q=lord+palmerston,\(10 March 2021\)](https://www.Oxfordreference.com/search?source=%2F10.1093%2Faref%2F9780191826719.001.0001%2Faref-9780191826719&q=lord+palmerston,(10%20March%202021)).
- Richter, Thomas. "Saudi Arabia: A Conservative P(l)ayer on the Retreat?", in Henner Fürtig (Ed.), **Regional Powers in the Middle East: New Constellations after the Arab Revolts**, New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro and Steven E. Lobell. **Neoclassical Realist Theory of International Politics**. New York: Oxford University Press, 2016.
- Ryan, Curtis R. "Alliances and the balance of power in the Middle East", in Raymond Hinnebusch and Jasmine Gani (Eds.), **The Routledge Handbook to the Middle East and North African State and States System**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2020.
- Ryan, Curtis R. "Inter-Arab Relations and the Regional System", in Marc Lynch (Ed.), **The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East**, New York: Columbia University Press, 2014.
- Sadiki, Larbi. "Tunisia's "civic parallelism" Lessons for Arab democratization", in Raymond Hinnebusch and Jasmine Gani (Eds.), **The Routledge Handbook to the Middle East and North African State and States System**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2020.

- Saouli, Adham. "States and state-building in the Middle East", in Raymond Hinnebusch and Jasmine K. Gani (Eds.), **The Routledge Handbook to the Middle East and North African State and States System**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2020.
- Schmitter, Philippe. "The Design of Social and Political Research", in Donatella della Porta and Michael Keating (Eds.), **Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective**, Fifth Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Schofield, Richard N. "Border Disputes in the Gulf: Past, Present, and Future", in Gary G. Sick and Lawrence G. Potter (Eds.), **The Persian Gulf at the Millennium: Essay in Politics, Economy, Security, and Religion**, New York: St. Martin's Press, 1997.
- Schweller, Randall N. "Progressiveness of Neoclassical Realism", in Colin Elman and Miriam Fendius Elman (Eds.), **Progress in International Relations Theory Appraising the Field**, Cambridge, Massachusetts, London and England: MIT Press, 2003.
- Seagle, Adriana. "Environmental (In) Security in the Middle East", in Bettina Koch and Yannis A. Stivachtis (Eds.), **Regional Security in the Middle East: Sectors, Variables and Issues**, Bristol: E-International Relations Publishing, 2019.
- Sedgwick, Mark. "Leadership and legitimacy in MENA", in Raymond Hinnebusch and Jasmine Gani (Eds.), **The Routledge Handbook to the Middle East and North African State and States System**, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2020.
- Sela, Avraham. *The Decline of the Arab-Israeli Conflict, The Middle East Politics and the Quest for Regional Order*. Albany: State University of New York Press, 1998.
- Sick, Gary G. and Lawrence G. Potter (Eds.), **The Persian Gulf at the Millennium: Essay in Politics, Economy, Security, and Religion**. New York: St. Martin's Press, 1997.
- Snyder, Glenn H. **Alliance Politics**. Ithaca and London: Cornell University Press, 1997.
- Sterling-Folker, Jennifer. "Neoclassical realism and identity: peril despite profit across the Taiwan Strait", in Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (Eds.), **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, New York: Cambridge University Press, 2009.
- Stivachtis, Yannis A. "Political (In) Security in the Middle East", in Bettina Koch and Yannis A. Stivachtis (Eds.), **Regional Security in the Middle East: Sectors, Variables and Issues**, Bristol: E-International Relations Publishing, 2019.
- Taliaferro, Jeffrey W. **Balancing Risks: Great Power Intervention in the Periphery**. Ithaca and London: Cornell University Press, 2004.
- Taliaferro, Jeffrey W. "Neoclassical realism and the study of regional order", in T. V. Paul (Ed.), **International Relations Theory and Regional Transformation**, Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Tok, M. Evren, Lolwah R.M. Alkhater, and Leslie A. Pal (Eds.). **Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar**. London: Palgrave Macmillan, 2016.

- Ulrichsen, Kristian C. **Qatar and the Arab Spring**. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Perceptions and Divisions in Security and Defense Structures in Arab Gulf States", in Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf the Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "The Rationale and Implications of Qatar's Intervention in Libya", in Dag Henriksen and Ann Karin Larssen. (Eds.), **Political Rationale and International Consequences of the War in Libya**, The UK: Oxford University Press, 2016.
- Ulrichsen, Kristian Coates. **Insecure Gulf: The End of Certainty and The Transition to The Post-Oil Era**. Oxford and New York: Oxford University Press, 2015.
- Ulrichsen, Kristian Coates. **The Gulf States in International Political Economy**. New York: Palgrave Macmillan, 2016.
- Ulrichsen, Kristian Coates. **The States in International Political Economy**. New York: Palgrave Macmillan, 2016.
- Vennesson, Pascal. "Case studies and process tracing: theories and practices", in Donatella della Porta and Michael Keating (Eds.), **Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective**, Fifth Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Walt, Stephen M. **The Origins of Alliances**. Ithaca and London: Cornell University Press, 1990.
- Wehrey, Frederic M. **Sectarian Politics in the Gulf: From the Iraq War to the Arab Springs**. New York: Colombia University Press, 2014.
- Wright, Steve. "Political Economy of the Gulf Divide", in Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf the Anatomy of a Crisis**, Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Yalçın, Hasan Basri. "Ortadoğu'da Yeni Durum ve Türkiye'nin Dış Politika Stratejisi", in Burhanettin Duran, Kemal İnät and Ali Balcı (Eds.), **Türk Dış Politikası Yılığ 2013**, Ankara: Seta, 2014.
- Yerasimos, Stefanos. **Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu**. Şirin Tekeli (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Yeşilyurt, Nuri and Mustafa Yetim. "Emergence of the Turkish/Qatari Alliance in the Middle East: Making of the Moderate Resistance Bloc", in Philipp O. Amour (Ed.), **The Regional Order in the Gulf Region and the Middle East: Regional Rivalries and Security Alliances**, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
- Yüce, Samet. **Britanya'nın Ortadoğu Politikası ve Gertrude Bell**, First Edition, İstanbul: Nizamiye Akademi, 2016.
- Zahlan, Rosemarie Said. **The Creation of Qatar**. London and New York: Routledge, 2016.
- Zahlan, Rosemarie Said. **The Making of the Modern Gulf States: Kuwait, Bahrain, Qatar, the United Arab Emirates and Oman**. Reading: Ithaca Press, 1998.
- Zweiri, Mahjoob, Md Mizanur Rahman, and Arwa Kemal. "The 2017 Gulf Crisis: An Introduction", in Mahjoob Zweiri, Md Mizanur Rahman and Arwa Kemal (Eds.), **The 2017 Gulf Crisis: An Interdisciplinary Approach**, Singapore: Springer Nature Singapore Pte Ltd., 2021.

Periodicals

- Abu Sulaib, Faisal Mukhyat. "Understanding Qatar's Foreign Policy, 1995-2017", **Middle East Policy**, Vol. XXIV, No. 4, Winter 2017.
- Akbaş, Zafer and Adem Baş. "İran'ın Nükleer Enerji Politikası ve Yansımaları", **History Studies**, 5:2, A Tribute to Prof. Dr. Halil Inalcik, March 2013, p. 21-44.
- Akman, Çiğdem and Gülseren Ergün. "Bağımsızlık Sonrası Katar'da Yaşanan Dönüşüm: Yönetel Yapı Üzerinden Bir İnceleme", **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, 54(3), 2019, 1078-1094.
- Akpınar, Pınar. "Mediation as a Foreign Policy Tool in the Arab Spring: Turkey, Qatar and Iran", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, 17:3, 2015, 252-268.
- Al Nahed, Sumaya. "Covering Libya: A Framing Analysis of Al Jazeera and BBC Coverage of the 2011 Libyan Uprising and NATO Intervention", **Middle East Critique**, 24:3, 2015, 251-267, 10.1080/19436149.2015.1050784.
- Al-Attiya, Fahad Bin Mohammed. "Qatar's Journey to Self-Sufficiency", **Journal of International Affairs**, Vol. 67, No. 2, Global Food Security, Spring/Summer 2014, pp. 153-157.
- Al-Maatouk, Nouf Saud and Mohamed Kama. "Determinants of the Regional Role of Qatar", **Journal of Politics and Law**, Vol. 10, No. 3, 2017.
- Amara, Mahfoud. "2006 Qatar Asian Games: A 'Modernization' Project from Above", **Sport in Society**, Vol. 8, No. 3, September 2005, pp. 493-514.
- Amour, Philipp O. "Did a Palestine Spring Take Place? The Lost Decade in Palestine", **Turkish Journal of History**, 67:1, June 2018, 151-176.
- Amour, Philipp O. "Hamis-PLO/Fatah Reconciliation and Rapprochement within the Unfolding Regional Order in the Middle East since 2010: Neorealist and Neoclassical Realist Perspectives", **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(5), 2018, 621-631.
- Amour, Philipp O. "Israel, the Arab Spring, and the unfolding regional order in the Middle East: a strategic assessment", **British Journal of Middle Eastern Studies**, 44:3, 2017, 293-309.
- Antwl-Boateng, Osman. "The Rise of Qatar as a Soft Power and the Challenge", **European Scientific Journal**, December 2013.
- Arslan, Abdurrahman. "Basra'da Katar Açmazı", **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi/Journal of International Relations and Diplomacy**, Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Ekim/October 2015, ss/pp. 75-91.
- Ayata, Bilgin. "Turkish Foreign Policy in a Changing Arab World: Rise and Fall of a Regional Actor", **Journal of European Integration**, 37:1, 2015, 95-112.
- Aydın, Mustafa. "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004, s. 33-60.
- Ayoob, Mohammed. "The Arab Spring: Its Geostrategic Significance", **Middle East Policy**, Vol. XIX, No. 3, Fall 2012.
- Bank, Andre, Thomas Richter and Anna Sunik, "Durable, Yet Different: Monarchies in the Arab Spring", **Journal of Arabian Studies**, 4:2, 2014, 163-179, DOI: 10.1080/21534764.2014.971647.

- Barnett, Michael N. "Sovereignty, Nationalism, and Regional Order in the Arab States System", **International Organisation**, Vol. 49, No.3, 1995, pp. 479-510.
- Baun, Michael and Dan Marek. "Making Europe Defend Again: The Relaunch of European Defense Cooperation from a Neoclassical Realist Perspective", **Czech Journal of International Relations**, Vol. 54, No. 4, 2019.
- Bayraktar, Bora. "Bölgesel Liderlik Arayışı ve Suudi Arabistan: Farklılaşan Tehditler ve Yeni Dış Politika", **Ortadoğu Etütleri**, 12-1, 2020, 16-47.
- Berger, Linda. "The Gulf Cooperation Council between Unity and Discord towards the Arab Uprisings", **Security and Peace**, Vol. 32, No. 4, 2014, pp. 260-264.
- Berti, Benedetta and Yoel Guzansky. "Gulf Monarchies in a Changing Middle East: Is Spring Far Behind?", **Orbis**, 59(1), 2015, 35-48.
- Bianco, Cinzia and Gareth Stansfield. "The intra-GCC crisis: mapping GCC fragmentation after 2011", **International Affairs**, 94: 3, 2018, 613-635, DOI: 10.1093/ia/iyy025.
- Bilgin, Pinar and Berivan Eliş. "Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis", **Insight Turkey**, Vol. 10, No.2, 2008, pp. 5-20.
- Blanga, Yehuda U. "Saudi Arabia's Motives in the Syrian Civil War", **Middle East Policy**, Vol. XXIV, No. 4, Winter 2017.
- Boyce, Sir Graham. "Qatar's Foreign Policy," **Asian Affairs**, 44:3, 2013, 365-377, DOI: 10.1080/03068374.2013.826003.
- Brannagan, Paul Michael and Richard Giulianotti. "The soft power- disempowerment nexus: the case of Qatar", **International Affairs**, 94:5, 2018, 1139-1157.
- Brooks, Stephen G., G. John Ikenberry and William C. Wohlforth. "Don't Come Home, America: The Case against Retrenchment", **International Security**, Vol. 37, No. 3, Winter 2012/13, pp. 7-51.
- Byman, Daniel. "Regime Change in the Middle East: Problems and Prospects", **Political Science Quarterly**, Vol. 127, No. 1, 2012.
- Can, Serra. "The Iraqi Identity: Faisal's Unsolved Legacy", **Trames**, 22(72/67),4, 2018, 389-405.
- Chandra, Vikash. "Neoclassical realist theory of international politics", **Strategic Analysis**, 41:3, 2017, 297-299.
- Chaziza, Mordechai. "China-Qatar Strategic Partnership and the Realization of One Belt, One Road Initiative", **China Report**, 56:1, 2020, 78-102.
- Cheng, Joseph Y. S. "China's Relations with the Gulf Cooperation Council States: Multilevel Diplomacy in the Divided Arab World", **China Review**, Vol. 16, No. 1, Spring 2016, pp. 35-64.
- Cherkaoui, Tarek. "Qatar's public diplomacy, international broadcasting, and the Gulf Crisis", **Rising Powers Quarterly**, Volume 3, Issue 3, 2018, pp. 127-149.
- Christensen, Thomas J. and Jack Snyder. "Chain gangs and passed bucks: predicting alliance patterns in multipolarity", **International Organisation**, Volume: 44, No: 2, Spring 1990.
- Clarke, Michael and Anthony Ricketts. "Did Obama have a grand strategy?", **Journal of Strategic Studies**, 40:1-2, 2017, 295-324, DOI: 10.1080/01402390.2017.1284660.

- Cooper, Andrew F. and Bessma Momani. "Qatar and Expanded Contours of Small State Diplomacy", **The International Spectator**, 46:3, 2011, 113-128, DOI: 10.1080/03932729.2011.576181.
- Çavuşoğlu, Esra. "Arap-İsrail Sorunu Ekseninde İngiltere'nin Post-Kolonyal Körfez Politikası (1971-1991)", **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, No. 11, 2018, pp. 1-27.
- Çavuşoğlu, Esra. "From Rise to Crisis: The Qatari Leadership", **Turkish Journal of Middle Eastern Studies**, Vol: 7, No: 1, 2020, pp. 81-109.
- Dalacoura, Katerina. "The 2011 uprisings in the Arab Middle East: political change and geopolitical implications", **International Affairs**, 88:1, 2012, 63-79.
- Devran, Yusuf and Ömer Faruk Özcan. "Katar Krizi ve El Cezire: Ortadoğu'da Özgür Yayıncılığın Geleceği", **Gümüşhane University Communication Faculty e-Journal**, Volume: 6, Number: 1, March 2018, pp. 305-325.
- Durac, Vincent. "Social movements, protest movements and cross-ideological coalitions-the Arab uprisings re-appraised", **Democratization**, 22:2, 2015, 239-256, DOI: 10.1080/13510347.2015.1010809.
- Ennis, Crystal A. "Reading entrepreneurial power in small Gulf states: Qatar and the UAE", **International Journal**, Vol. 73(4), 2018, 573-595.
- Erboğa, Abdullah. "Bölgesel Dönüşüm Süreci ve Körfez Güvenliği", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2016, ss. 9-38.
- Erdoğan, Ayfer. "Revolution and Counter-Revolution in Egypt: The Role of External Actors", **Turkish Journal of Middle Eastern Studies**, Vol: 7, No: 1, 2020, pp. 169-201.
- Ertoý, Birkan. "Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm", **Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2019, ss. 1-26.
- Felsch, Maximilian. "Qatar's rising international influence: a case of soft power?" **Conjunctura Internacional, Belo Horizonte**, Volume: 13, No: 1, November 2016, pp. 22-35.
- Foulon, Michiel. "Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Identities", **International Studies Review**, 17, 2015, 635-661.
- Gause, F. Gregory. "Systemic Approaches to Middle East International Relations", **International Studies Review**, Vol. 1, No. 1, Spring 1999, pp. 11-3.
- Gengler, Justin. "The Political Costs of Qatar's Western Orientation", **Middle East Policy**, Vol. XIX, No. 4, Winter 2012.
- Ghafouri, Mahmoud. "China's Policy in the Persian Gulf", **Middle East Policy**, Vol. XVI, No. 2, Summer 2009.
- Gregory, Derek. "Tahrir: Politics, Publics and Performances of Space", **Middle East Critique**, 22:3, 2013, 235-246, DOI: 10.1080/19436149.2013.814944.
- Guzansky, Yoel. "Defence Cooperation in the Arabian Gulf: The Peninsula Shield Force Put to the Test", **Middle Eastern Studies**, Vol. 50, No. 4, 2014, 640-654.
- Guzansky, Yoel. "The Foreign-Policy Tools of Small Powers: Strategic Hedging in the Persian Gulf", **Middle East Policy**, Vol. XXII, No. 1, Spring 2015.

- Halliday, Fred. "State and Society in International Relations: A Second Agenda", **Millennium-Journal of International Studies**, 16: 2, 1987, DOI: 10.1177/03058298870160022701.
- Hancock, Kathleen J. and Steven E. Lobell. "Realism and the Changing International System: Will China and Russia Challenge the Status Quo?", **China and Eurasia Forum Quarterly**, Vol. 8, No. 4, 2010, pp. 143-165.
- Hassan, Oz. "Undermining the transatlantic democracy agenda? The Arab Spring and Saudi Arabia's counteracting democracy strategy", **Democratization**, 22:3, 2015, 479-495.
- Hedges, Matthew and Giorgio Cafiero. "The GCC and the Muslim Brotherhood: What Does the Future Hold?", **Middle East Policy**, Vol. XXIV, No. 1, Spring 2017.
- Hokayem, Emile and David B. Roberts. "The War in Yemen", **Survival**, 58:6, 2016, 157-186.
- Huber, Daniela. "A Pragmatic Actor- The US Response to the Arab Uprisings", **Journal of European Integration**, 37:1, 2015, 57-75.
- Hussain, Nazir. "The Syrian Crisis and Regional Order in the Middle East", **Pakistan Horizon**, Vol. 66, No. 4, October 2013, pp. 39-51.
- Johnson, Alastair Iain. "Thinking about Strategic Culture", **International Security**, Volume 19, Number 4, Spring 1995, pp. 32-64.
- Kamrava, Mehran. "Hierarchy and instability in the Middle East Regional Order", **International Studies Journal (ISJ)**, 14(4), Spring 2018, pp.1-36.
- Kamrava, Mehran. "Preserving Non-Democracies: Leaders and Institutions in the Middle East", **Middle Eastern Studies**, 46:2, 2010.
- Kamrava, Mehran. "Mediation and Qatari Foreign Policy", **Middle East Journal**, Vol. 65, No. 4, pp. 539-556, Autumn 2011.
- Kamrava, Mehran. "The Arab Spring and Saudi led counterrevolution", (Foreign Policy Research Institute), **Orbis**, 56:1, Winter 2012, pp. 96-104.
- Kaplan, Seth. "Identity in Fragile States: Social cohesion and state building", **Development**, 52(4), 2009, pp. 466-472.
- Karakaya, İskender. "Küresel Terörizmle Mücadele: Yerel, Bölgesel ve Küresel Güçlerin IŞİD ile Mücadelesi", **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2020.
- Karim, Umer. "Evolution of Saudi Foreign Policy and the Role of Decision-making Processes and Actors", **The International Spectator**, 52:2, 2017, 71-88.
- Kayaoğlu, Bilal. "Ortadoğu Politikası Doğrultusunda Türkiye ve Katar İlişkileri: Ekonomik ve Ticari Temaslar", **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2020, 464-475.
- Kelkitli, Fatma Aslı. "Saudi-Iranian Entanglements in the Persian Gulf: Is Rapprochement Possible?", **The Turkish Yearbook of International Relations**, Volume 47, 2016, pp. 23-44.
- Keskin, Tugrul and Christian N. Braun. "When a Sleeping Giant Wakes- A Neoclassical Realist Analysis of China's Expanding Ties in the Middle East", **Sociology of Islam**, 4, 2016, 1-26, DOI 10.1163/22131418-00402009.

- Khatib, Lina. "Qatar's foreign policy: the limits of pragmatism", **International Affairs**, 89:2, 2013, 417-431.
- Khlebnikov, Alexey. "The New Ideological Threat to the GCC: Implications for the Qatari-Saudi Rivalry", **Strategic Assessment**, Vol. 17, No. 4, January 2015.
- Khodr, Hiba. "A Preliminary Comparative Study of Policy Making in Two GCC Countries-Qatar and Kuwait: Processes, Politics, and Participants", **Politics and Policy**, Volume 42, No. 2, 2014, 271-310.
- Kıbaroğlu, Mustafa. "İran'ın Nükleer Programı ve Türkiye", *Bilge Strateji*. Cilt 5, Sayı 9, Güz 2013, ss. 1-8.
- Kiraz, Sami. "Bir Dış Politika Analiz Yaklaşımı Olarak Neoklasik Realizmin İncelenmesi", **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13(4), 2020, pp. 665-686.
- Kitchen, Nicholas. "Systemic pressures and domestic ideas: a neoclassical realist model of grand strategy formation", **Review of International Studies**, 36 (1), 2010, 117-143.
- Krieg, Andreas. "Externalizing the burden of war: the Obama Doctrine and US foreign policy in the Middle East", **International Affairs**, 92:1, 2016, 97-113.
- Küçük, İbrahim. "Küçük Devlet Müdahaleciliği: Katar ve BAE'nin Libya Müdahalesi", **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, 4(2), December 2020, pp. 240-282.
- Küpel, Mustafa Şeyhmus. "Dış Politika Aracı Olarak Yaptırımlar: İran'a Uygulanan Yaptırımların Etkileri", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2016, pp. 97-135.
- Larrabee, F. Stephen. "Turkey and the Gulf Cooperation Council", **Turkish Studies**, 12:4, 2011, 689-698.
- Leffler, Melvyn P. "From the Truman Doctrine to the Carter Doctrine: Lessons and Dilemmas of the Cold War", **Diplomatic History**, Vol. 7, No. 4, Fall 1983, pp. 245-266.
- Legro, Jeffrey W. and Andrew Moravcsik. "Is Anybody Still a Realist?", **International Security**, Vol. 24, No. 2 Fall 1999, pp. 5-55.
- Lim, Merlyna. "Framing Bouazizi: 'White lies', hybrid network, and collective/connective action in the 2010-11 Tunisian uprising", **Journalism**, 14(7), 2013, 921-941.
- Mabon, Simon. "The Battle for Bahrain: Iranian-Saudi Rivalry", **Middle East Policy Council**, Volume XIX, No. 2, <https://www.mepc.org/battle-bahrain-iranian-saudi-rivalry>, (15 August 2019).
- Mahmadov, Hoshimjon and Muhammad Yaseen Naseem. "Russia-Iran Defense Cooperation: Past and Present", **the Journal of Iranian Studies**, Vol: 2, No: 1, 2018, pp. 91-119.
- Malmvig, Helle. "Power, Identity and Securitization in Middle East: Regional Order after the Arab Uprisings", *Mediterranean Politics*, Vol. 19, No. 1, 2014, 145-148.
- Martin, Lenore G. "Turkey and Gulf Cooperation Council Security", **Turkish Studies**, 10:1, 2009, 75-93.

- Mason, Robert. "Egypt's Future: Status Quo, Incremental Growth or Regional Leadership?", **Middle East Policy**, Vol. XXIII, No. 2, Summer 2016.
- Mather, Yassamine. "The Arab Spring and its Unexpected Consequences", **Critique**, 42:1, 2014, 73-86, DOI: 10.1080/03017605.2014.909977.
- Meibauer, Gustav. "Interests, ideas, and the study of state behaviour in neoclassical realism", **Review of International Studies**, 46:1, 2020, 20-36.
- Mintz, Alex and Nehemia Geva. "Why Don't Democracies Fight Each Other?", **the Journal of Conflict Resolution**, Vol. 37, No. 3, September 1993, pp. 484-503.
- Mohammadzadeh, Babak. "Status and Foreign Policy Change in Small States: Qatar's Emergence in Perspective", **the International Spectator**, 52:2, 19:36, 2017, DOI: 10.1080/03932729.2017.1298886.
- Molla, Alptekin. "Soğuk Savaş Sonrası Körfez Krizleri ve Türkiye-ABD-NATO İlişkileri", <https://dergipark.org.tr/download/article-file/203488>, (24 May 2019).
- Nuruzzaman, Mohammed. "Qatar and the Arab Spring: down the foreign policy slope", **Contemporary Arab Affairs**, 8:2, 2015, 226-238, DOI: 10.1080/17550912.2015.1024034.
- Nye Jr., Joseph S. "The Changing Nature of World Power", **Political Science Quarterly**, Vol. 105, No. 2, Summer 1990, 177-192.
- Nye Jr., Joseph S. "Public Diplomacy and Soft Power", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 616, Public Diplomacy in a Changing World, March 2008, pp. 94-109.
- Nye Jr., Joseph S. "Soft Power", **Foreign Policy**, No. 80, Twentieth Anniversary, Autumn 1990, pp. 153-171.
- Oğultürk, Mehmet Cem and Fatma Yılmaz. "Katar'ın Afrika Boynuzu Politikasının Arabuluculuk Kapsamında Analizi", **International Journal of Economics, Business and Politics**, 3 (1), 2019, 95-108.
- Okruhlik, Gwenn and Patrick J. Conge. "The politics of border disputes on the Arabian Peninsula", **International Journal**, Spring 1999, pp. 230-248.
- Öniş, Ziya. "Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East", **Mediterranean Politics**, 19:2, 2014, 203-219.
- Oskarsson, Katerina and Steve A. Yetiv. "Russia and the Persian Gulf: Trade, Energy, and Interdependence", **Middle East Journal**, Vol. 67, No. 3, Summer 2013.
- Özkoç, Özge. "Arap Dünyasında Demokratikleşme Süreçleri ve Siyasal İslam: Müslüman Kardeşler ve En-Nahda Hareketi Üzerine Bir Karşılaştırma", **Mülkiye Dergisi**, 40 (1), 2016, 29-56.
- Özlük, Erdem. "Dengeleme mi Peşine Takılmak mı?: Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek", **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 10, Sayı: 20, 2017.
- Pala, Özgür and Bülent Aras. "Practical Geopolitical Reasoning in the Turkish and Qatari Foreign Policy on the Arab Spring", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, 17:3, July 2015, 286-302.
- Palloshi, Shqipe. "The Influence of the CNN Effect and the Al Jazeera Effect on American Foreign Policy", **Maltepe University Communication Faculty Journal**, 2(2), Fall 2015.

- Parent, Joseph M. and Joshua M. Baron. "Elder Abuse: How the Moderns Mistreat Classical Realism", **International Studies Review**, Volume 13, Issue 2, 01 June 2001, pp. 193-213.
- Peterson, J. E. "Qatar and the World: Branding for a Micro -State", **Middle East Journal**, Volume 60, No. 4, Autumn 2006.
- Phillips, Christopher. "Eyes Bigger than Stomachs: Turkey, Saudi Arabia and Qatar", **Middle East Policy**, Vol. XXIV, No. 1, Spring 2017.
- Polat, Furkan. "Ortadoğu'daki Yapısal Değişimin Devletlerin İttifak Politikalarına Etkisi: Suriye Örneği", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2017, pp. 74-102.
- Pollins, Brian M. "Conflict, Cooperation, and Commerce: The Effect of International Political Interactions on Bilateral Trade Flows", **American Journal of Political Science**, Vol. 33, No. 3, 1989, pp. 737-761.
- Potter, Philip B.K. "Does Experience Matter? American Presidential Experience, Age, and International Conflict", **The Journal of Conflict Resolution**, Vol. 51, No. 3, June 2007, pp. 351-378.
- Rabinovich, Itamar. "The United States and Israel vs. the Syria of Bashar al-Assad: Challenges, Dilemmas, and Options", Policy Analysis, **Strategic Assessment**, Vol. 23, No. 4, October 2020.
- Ragab, Eman. "Beyond Money and Diplomacy: Regional Policies of Saudi Arabia and UAE after the Arab Spring", **The International Spectator**, 52:2, 2017, 37-53.
- Rathburn, Brian. "A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism", **Security Studies**, 17:2, 2008, 294-321, DOI: DOI: 10. 1080/ 0963 6410 802098917.
- Rathmell, Andrew and Kirsten Schulze. "Political Reform in the Gulf: The Case of Qatar", **Middle Eastern Studies**, Vol. 36, No. 4, Oct. 2000, pp. 47-62.
- Rinnawi, Khalil. "Cyber uprising: Al-Jazeera TV channel and the Egyptian uprising", **Language and Intercultural Communication**, 12:2, 2012, 118-132, DOI:10.1080/14708477.2012.671607.
- Roberts, David B. "Understanding Qatar's Foreign Policy Objectives", **Mediterranean Politics**, 17:2, 2012, 233-239.
- Roberts, David B. **Qatar: Securing the Global Ambitions of a City-State**, London: Hurst, 2017.
- Roberts, David. "Qatar and the Muslim Brotherhood: Pragmatism or Preference?", **Middle East Policy**, Vol. XXI, No. 3, Fall 2014.
- Rose, Gideon. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, 5(1), October 1998, pp. 144-172.
- Russett, Bruce and William Antholis. "Do Democracies Fight Each Other? Evidence from the Peloponnesian War", **Journal of Peace Research**, Vol. 29, No. 4, November 1992, pp. 415-434.
- Şahin, İsmail, Cemile Şahin and Samet Yüce. "Efforts of the British Empire to Build a State in Iraq After the First World War", **Gazi Akademik Bakış**, Volume: 8, No: 15, 2014, pp. 105-132.

- Saidy, Brahim. "Qatar and Rising China: An Evolving Partnership", **China Report** 53: 4, 2017, 447-466.
- Schweller, Randall L. "Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing", **International Security**, 29:2, Fall 2004, pp. 159-201.
- Schweller, Randall L. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", **International Security**, Vol. 19, No. 1, Summer 1994, pp. 72-107.
- Sears, Nathan Alexander. "The neoclassical realist research program: Between progressive promise and degenerative dangers", **International Politics Review (IPR)**, Volume 5, May 2017.
- Selim, Gamal M. "The United States and the Arab Spring: The Dynamics of Political Engineering", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 35, No. 3, Special Issue: Perspectives on the Arab Uprisings, Summer 2013, pp. 255-272.
- Serr, Marcel. "Understanding the War in Yemen", **Israel Journal of Foreign Affairs**, 2018, DOI: 10.1080/23739770.2017.1419405.
- Shank, Gregory. "Anatomy of a Done Deal: The Fight over the Iran Nuclear Accord", **Social Justice**, Vol. 42, No. 1 (139), 2015, pp. 1-18.
- Singer, J. David. "The Level of Analysis Problem in International Relations", **World Politics**, 14:1, International System: Theoretical Essay, 1961, 77-92.
- Smith, Nicholas Ross. "Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations?", **the Journal of Politics**, Vol. 80, No. 2, 2018, 742-749.
- Snyder, Glenn H. "The Security Dilemma in Alliance Politics", **World Politics**, Vol. 36, No. 4, July 1984, pp. 461-495.
- Snyder, Glenn H. "Review: Alliances, Balance, and Stability", **International Organization**, Vol. 45, No. 1, Winter 1991, pp. 121-142.
- Spykman, Nicholas J. "Geography and Foreign Policy, I", **the American Political Science Review**, Vol. 32, No. 1, Feb. 1938, pp. 28-50.
- Sultan, Nabil. "Al Jazeera: Reflections on the Arab Spring", **Journal of Arabian Studies**, 3:2, 2013, 249-264, DOI: 10.1080/21534764.2013.863821.
- Takeyh, Ray and Suzanne Maloney. "The self-limiting success of Iran sanctions", **International Affairs** (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 87, No. 6, November 2011, 1297-1312.
- Taliaferro, Jeffrey W. "Power Politics and the Balance of Risk: Hypotheses on Great Power Intervention in the Periphery", **Political Psychology**, Vol. 25, No. 2, 2004.
- Taliaferro, Jeffrey W. "Security Seeking under Anarchy", **International Security**, Vol. 25, No. 3, Winter 2000/01, pp. 128-161.
- Taliaferro, Jeffrey W. "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, 15: 3, July-September 2006, 464-495.
- Taspinar, Ömer. "Turkey's strategic vision and Syria", **The Washington Quarterly** 35, No. 3, 2012, 127-140.
- Tawil-Souri, Helga. "It's Still About the Power of Place", **Middle East Journal of Culture and Communication**, Vol. 5, No. 1, 1 January 1 2012.

- Tekin, Segah. "Tahran Deklarasyonu ve Sonrası: Türkiye-Brezilya Küresel Ortaklığının Yükselişi ve Gerileyişi", **Akademik Bakış**, Cilt 11, Sayı 23, Kış 2018.
- Telci, İsmail Numan and Mehmet Rakipoğlu. "Suudi Arabistan'ın Müslüman Kardeşler Politikası: 1932-2016", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, Nisan 2018.
- Temby, Owen. "What are levels of analysis and what do they contribute to international relations theory?", **Cambridge Review of International Affairs**, 28:4, 2015, 721-742.
- Tetreault, Mary Ann. "The Winter of the Arab Spring in the Gulf Monarchies", **Globalizations**, Vol. 8, No. 5, October 2011, pp. 629-637.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "From Mediation to Interventionism", **Russia in Global Affairs**, No. 3, July/September 2013.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Small states with a big role: Qatar and the United Arab Emirates in the wake of the Arab Spring", **Discussion Paper**, Durham: Durham University, HH Sheikh Nasser Al-Sabah Programme, 2012.
- Vaez, Ali. "Iran's Nuclear Program and the Sanctions Siege", **Arms Control Today**, Vol. 43, No. 4, May 2013, pp. 8-14.
- Walt, Stephen M. "Alliance Formation and the Balance of World Power", **International Security**, Vol. 9, No. 4, 1985, pp. 3-43.
- Walt, Stephen M. "International Relations: One World, Many Theories", **Foreign Policy**, Special Edition: Frontiers of Knowledge, No. 110, Spring, 1998, pp. 29-32+34-46.
- Walt, Stephen M. "Why Alliance Endure or Collapse", **Survival**, Vol. 39, No. 1, Spring 1997, pp. 156-179.
- Waltz, Kenneth N. "Structural Realism After the Cold War", **International Security**, Vol. 25, No.1, 2000, pp. 5-41.
- Wendt, Alexander. "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", **International Organization**, Vol. 46, No. 2, 1992, pp. 391-425.
- Wendt, Alexander. "Constructing International Politics", **International Security**, Vol. 20, No.1, Summer 1995, pp. 71-81.
- Wielcawski, Jacek. "Neoclassical Realism and the Crisis of the Realist Paradigm in Contemporary International Relations", **Mysl Ekonomiczna I Polityczna**, No. 2(57), 2017, pp. 192-219.
- Wilson III, Ernest J. "Hard Power, Soft Power, Smart Power", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 616, Public Diplomacy in a Changing World, March 2008, pp. 110-124.
- Yeşiltaş, Murat and Tuncay Kardaş. "Mimicry and substitution in the logic of sovereignty: the case of PYD", **International Politics**, 2021, <https://doi.org/10.1057/s41311-021-00293-5>.
- Yeşilyurt, Nuri. "Kitap İncelemesi: Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, and Steven E. Lobell, Neoclassical Realist Theory of International Politics", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt: 14, Sayı: 55, 2017, s.119-124.

- Yetim, Mustafa and Rıdvan Kalaycı. "Türkiye İran İlişkileri: "Sıfır Sorun Mu", Nükleer Sorun Mu?", **Akademik Orta Doğu**, Cilt 5, Sayı 2, 2011.
- Yetim, Mustafa. "Katar 2012", in Kemal İnat and Muhittin Ataman (Eds.), **Ortadoğu Yılığ**, İstanbul: Açılım Kitap, 2012,
- Yetim, Mustafa. "State-led Change in Qatar in the Wake of Arab Spring: Monarchical Country, Democratic Stance?", **Contemporary Review of the Middle East**, 1(4), 2014, 391-410, DOI: 10.1177/ 2347798914564847.
- Yüce, Samet. "Book Review: Qatar and Arab Spring", *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, Vol: 3, No: 2, 2016, pp. 146-157.
- Yüce, Samet and Philipp O. Amour. "Russia is Back to the Balancing Game", **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 14, Sayı: 28, Yaz 2021, 43-66.
- Yüce, Samet. "Rusya'nın Suriye'deki Varlığının Nedenleri", **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 11, Ocak 2016, pp. 269-289.
- Yüce, Samet. "The Role of Tourism in Turkic World in Terms of International Relations (IR): A Social Constructivist Approach", **Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, No: 1, Nisan 2016.
- Yüce, Samet. "Understanding Iraq's Persistent Domestic Instability: A Revisit to the 2003 Iraq War and the Effect of the US Foreign Policy", **Afro-African Studies**, 8 (3), 2022, 249-260.
- Zafirov, Miroslav. "The Qatar Crisis-Why the Blockade Failed", **Israel Journal of Foreign Affairs**, 11:2, 2017, 191-201.
- Zakaria, Fareed. "Realism and Domestic Politics: A Review Essay", **International Security**, Volume: 17, No. 1, Summer 1992.

Academic Theses

- Abdelmoula, Ezzeddine. "Al-Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab Public Sphere", **Unpublished PhD Dissertation**, The University of Exeter, 2012.
- Al Ghanim, Aisha Ghanim H. S. "Qatar's Journey Toward A Knowledge-Based Economy", **Unpublished Master Thesis**, Doha: Qatar University, 2017.
- Alasfoor, Reyadh. **The Gulf Cooperation Council: Its Nature and Achievements, Published Doctoral Thesis**, Department of Political Science, Lund: Lund University, 2007.
- Al-Asiri, Aisha Ahmed. "Sustainable Urbanism: Adaptive Re-Uses for Social-Cultural Sustainability in Doha", **Unpublished Master Thesis, Doha: Hamad Bin Khalifa University**, 2017.
- Al-Homsi, Bisher M. Osama. "Qatarization Success Factors: A Framework For Organizations and Policymakers", **Unpublished Master Thesis**, Doha: Qatar University, June 2016.
- Alhumaidi, Khalid Saud. "Regime Stability in Saudi Arabia: The Role of The Population Composition Represented by the Tribes", **Unpublished Master Thesis, The US: The University of South Dakota**, May 2016.
- Al-Jassim, Ahmad Jumah. "Qatar-Turkey Relations from Political, Economical and Military Perspectives", **Unpublished Master Thesis**, Doha: Hamad Bin Khalifa University, January 2017.

- Al-Jenaibi, Badreya. "Democracy and the Press in the Middle East", **Unpublished PhD. Dissertation**, the US: the University of North Dakota, 2008.
- Almal, Jawahar Abdulla. "Local Politics: Examining the Political Participation of Qatari Women in the Central Municipal Council Elections", **Unpublished Master Thesis**, Doha: Qatar University, 2017.
- Alrefai, Eyad Saeed. "Weak States and Systemic Pressure: The Saudi-Iranian Struggle for Power and Influence in the Middle Eastern Regional System", **Unpublished Master of Arts**, the US: Western Illinois University, 2016.
- Al-Sadi, Mahmoud Raouf. "Al-Jazeera Television: Intifada on the Air", **Unpublished PhD Dissertation**, The University of Memphis, 2011.
- Alsayed, Seda Elfatih. "Qatar's foreign policy: Motivation of mediation in Sudan", **Unpublished Master Thesis**, Qatar: Hamad Bin Khalifa University, 2017.
- Alshaw, Ali A. Hadi. "Political Influences of Tribes in the State of Qatar: Impact of Tribal Loyalty on Political Participation", **Unpublished PhD Dissertation**, Mississippi: Mississippi State University, 2002.
- Asiri, Abdullah Ali. "The Decisive Kingdom from Soft to Hard Power", **Unpublished Master Thesis**, West Virginia: Marshall University, May 2016.
- Callen, David J. "The Diversification of (In)Security in 21st Century UAE and Qatar: Cultivating Capital, Interdependence and Uncertainty", **Unpublished PhD Dissertation**, Arizona: The University of Arizona, 2015.
- Callen, David J. "The Diversification of (In)Security in 21st Century UAE and Qatar: Cultivating Capital, Interdependence and Uncertainty", **Unpublished PhD Dissertation**, Arizona: The University of Arizona, 2015.
- Carpes, Mariana. "From breadcrumbs to threads of wool: Building a neoclassical realist approach for the study of regional powers nuclear choices", **Unpublished PhD Dissertation**, the University of Hamburg and GIGA German Institute of Global and Area Studies, 2014.
- Çayan, Sümeýra. "Türkiye-Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt Ticari İlişkileri", **Unpublished Master Thesis**, **İstanbul**: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2012.
- Çelebi, Fusun. "Türkiye ile Körfez Ülkeleri (Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Katar) Arasındaki Karşılıklı Turizm Hareketlerinin İncelenmesi," **Unpublished Master Thesis**, **İstanbul**: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2006.
- Crystal, Jill. "Patterns of State-Building in the Arabian Gulf: Kuwait and Qatar", **Unpublished PhD Dissertation**, Massachusetts, Cambridge: Harvard University, 1986.
- Doğan, Betül. "Securitization: Conceptualizing Qatari Foreign Policy", **Unpublished Master Thesis**, Doha: Qatar University, 2017.
- Erboğa, Abdullah. "Ak Parti Döneminde Türkiye'nin Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri Politikaları", **Unpublished PhD Dissertation**, Sakarya: Sakarya University Middle East Institute, 2020.

- Ersoy, Meltem. "Çatışma süreçlerinde medya-uluslararası ilişkiler etkileşimi: Irak Savaşı örneğinde El Cezire İngilizcenin incelenmesi", **Unpublished PhD Dissertation**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2013.
- Ghali, Amir G Takawi. "Al Jazeera Networks the Voice of the Arab World", **Unpublished Master Thesis**, Kutztown, Pennsylvania: Kutztown University of Pennsylvania, Kutztown, Pennsylvania, 2012.
- Grumet, Tali Rachel. "New Middle East Cold War: Saudi Arabia and Iran's Rivalry", **Electronic Thesis and Dissertations**, 2015. <https://digitalcommons.du.edu/etd/1028>, (25 August 2019).
- Gulbrandsen, Anders. "Bridging the Gulf: Qatari Business Diplomacy and Conflict Mediation", **Unpublished Master Thesis**, Washington, DC: Georgetown University, 2010.
- Hussain, Mohammed. "Alliance formation and political fragmentation in the Arab world", **Unpublished PhD Dissertation**, Arizona: The University of Arizona, 1992.
- İnce, Serhat. "Katar ve Türkiye'nin Ekonomik İlişkileri 1981-2010 Arası", **Unpublished Master Thesis**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2015.
- Kröning, Lucie. "The Arab League and the Arab Spring: Strategic reconfiguration in response to new security challenges", **Unpublished Master Thesis**, Institut d'Études Politiques de Paris, May 2013.
- Kumek, İbrahim. "Küçük Devlet Yaklaşımı Çerçevesinde Basra Körfezi Emirliklerinin Dış Politika ve Güvenlik Davranışları (Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE, Umman)", **Unpublished Master Thesis**, İstanbul: Marmara University, 2020.
- Maalouf, Anthony A. "The Influence of Al-Jazeera in the Arab World and the Response of Arab Governments", **Unpublished Master Thesis**, Villanova University, 2008.
- Mitchell, Jocelyn Sage. "Beyond Allocation: The Politics of Legitimacy in Qatar", **Unpublished PhD Dissertation**, Washington, DC: Georgetown University, 2013.
- Nejad, Zahra Aziz. "Qatari Youth Unemployment: Evaluating Qatari Governmental Initiatives: Qatarization Policy Through Bedaya Center", **Unpublished Master Thesis**, Doha: Qatar University, 2016.
- Oswell, James Adam. "Opening the Black Box: An Examination of Structural Realist and Neoclassical Realist Explanation of Foreign Policy", **Unpublished Master Thesis**, Edmonton, Alberta: the University of Alberta, Fall 2013.
- Pala, Özgür. "The Evolution of the Turkish-Qatar Relations from 2020 to 2013. Convergence of Policies, Identities and Interests", **Unpublished Master Thesis**, Doha: Qatar University, Graduate Studies College of Arts and Science, September 2014.
- Petcu, Catalina Gabriela. "The Assessment of the Role of Qatar Airways in the Economic Development of Qatar", **Unpublished Master Thesis**, Doha: Qatar University, 2017.

- Polat, Furkan. “Arap Baharı sonrası Ortadoğu’da kurulan ittifaklar: Suriye, Yemen, Libya Örneği (2011-2015)”, **Unpublished Master Thesis**, Sakarya: Sakarya University Middle East Institute, 2016.
- Powers, Shawn. “The Geopolitics of the News: The Case of the Al Jazeera Network”, **Unpublished PhD Dissertation**, California: The University of Southern California, 2009.
- Sarıtarla, Burak. “Arab Spring and Qatar: Big Role of A small State in Libya”, **Unpublished Master Thesis**, Ankara: Middle East Technical University, February 2014.
- Strand, Breanna C. “Explaining Sectarian Violence in The Middle East: A Comparative Study of Bahrain and Yemen”, **Unpublished Master Thesis**, Monterey, California: Naval Postgraduate School, June 2016.
- Turgut, Kadir. “Arab Baharı bağlamında Türkiye Katar ilişkileri”, **Unpublished Master Thesis**, İstanbul: Bahçeşehir University, 2015.

Other publications

- Abdullah, Nadide Frisk. “Qatar and the 2017 Gulf Cooperation Council Diplomatic Crisis”, **Academic Project Paper**. Department of International and Strategic Studies Faculty of Arts and Social Science University of Malaya, 31 May 2019.
- Abo Razeg, Ali H. M. “Saudi-led block behind failed coup in Qatar: Al Jazeera”, **Anadolu Agency**. 05 March 2018. www.aa.com.tr/en/middle-east/saudi-led-bloc-behind-failed-coup-in-qatar-al-jazeera/1080034, (18 September 2019).
- ABS-CBN NEWS**. “Qatar emir accuses blockade countries of wanting ‘regime change’”, 30 October 2017. <https://news.abs-cbn.com/overseas/10/30/17/qatar-emir-accuses-blockade-countries-of-wanting-regime-change>, (28 February 2019).
- Aday, Sean, Henry Farrell, Mark Lynch, John Sides and Deen Freelon. “New Media and Conflict After the Arab Spring”, Report, **United States Institute of Peace**. 2012. www.usip.org, (18 September 2019).
- Ahmadian, Hassan. “Why Trump’s strategy against Iran is likely to fail”, **Aljazeera**. 05 March 2019. <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/trump-strategy-iran-fail-190603150853723.html>. (08 June 2019).
- Ahram Online**. “Egypt, Turkey can bring Mideast stability without foreign brokers: Erdoğan”, 17 November. <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/58423/Egypt/Politics-/Egypt-Turkey-can-bring-Mideast-stability-without-.aspx>, 2111 11123654, (03 March 2020).
- Airforce Technology. “US signs MoU with Qatar to expand support at Al Udeid Air Base”, 17 January 2019, <https://www.airforce-technology.com/news/us-qatar-support-udeid-air-base/>, (25 May 2019).
- Akkaya, Gülşah Neslihan and Mahmud Elrantisi. “Arap Baharı Sonrası Katar Dış Politikası ve Körfez Siyaseti”, **Analiz, SETA**. Sayı: 138, Kasım 2015. http://file.setav.org/Files/Pdf/20151104154305_arap-bahari-sonrasi-katar-dis-politikasi-ve-korfez-siyaseti-pdf.pdf, (30 June 2018).
- Akman, Muhammed Ali. “Arap siyasi uzmanlar Katar’daki siyasi krizi değerlendirdi”, **Anadolu Ajansı**. 06 June 2019. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/arap-siyasi-uzmanlar-katardaki-siyasi-krizi-degerlendirdi/835425>, (16 February 2019).

- Aktürk, Şener. "Arap Baharında devrim/karşı-devrim ve Katar kuşatması", **Anadolu Ajansı**. 14 June 2017. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/arak-baharinda-devrim-karsi-devrim-ve-katar-kusatmasi/841243>, (25 August 2019).
- Al-Jaali, Abd Al-Wahhab Al-Waqi' Mohammad. "Economic cooperation between Sudan and Qatar", Research Papers. Doha: Arab Center for Research and Policy Studies (Doha Institute). January 2012, www.dohainstitute.org, (25 August 2019).
- Al Arabiya**. "Saudi King Salman at GCC Summit: Iran actions threaten regional, global security", 31 May 2019. <http://english.alarabiya.net/en/News/gulf/2019/05/31/GCC-Summit-kicks-off-in-Mecca.html> , (09 June 2019).
- Al Jazeera Turk**. "İlk Cenevre'den bugüne", 24 January 2014. <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/ilk-cenevreden-bugune>, (18 July 2019).
- Al Jazeera**. "Arab states issue 13 demands to end Qatar-Gulf crisis", 12 July 2017. <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/arab-states-issue-list-demands-qatar-crisis-170623022133024.html>. (09 February 2019).
- Al Jazeera**. "Emergency rule imposed in Tunisia", 14 June 2011. <https://www.aljazeera.com/news/africa/2011/01/201111410345507518.html>, (30 December 2018).
- Al Jazeera**. "First India-Israel flight over Saudi airspace angers El Al", 24 March 2018. <https://www.aljazeera.com/news/2018/03/india-israel-flight-saudi-airspace-angers-el-al-180324131241116.html>. (27 March 2018).
- Al Jazeera**. "Hadi'den askeri müdahale çağırısı", 25 March 2015. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/hadiden-askeri-mudahale-cagrisi>. (20 June 2019).
- Al Jazeera**. "Iran FM Zarif: US sanctions are 'economic terrorism'", 04 March 2019. <https://www.aljazeera.com/programmes/talktojazeera/2019/05/iran-fm-zarif-sanctions-economic-terrorism-190503102310913.html> , (17 July 2019).
- Al Jazeera**. "Iran: Rouhani welcomes developing relations with Qatar", 06 June 2019. <https://www.aljazeera.com/news/2019/06/iran-rouhani-welcomes-developing-relations-qatar-190605154738749.html>. (08 June 2019).
- Al Jazeera**. "Iranian navy ships exit Suez Canal", 22 February 2011. <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/02/201122244215758692.html>. (20 November 2018).
- Al Jazeera**. "Libya: A state of terror", 03 March 2011. <https://www.aljazeera.com/programmes/general/2011/03/2011338154221771.html>, (29 December 2018).
- Al Jazeera**. "Qatar 1996 coup plot: New details reveal Saudi-UAE backing", 17 December 2018. www.aljazeera.com/news/2018/12/qatar-1996-coup-plot-details-reveal-saudi-uae-backing-181217083526698.html. (18 September 2019).
- Al Jazeera**. "Qatar introduces changes to labour law", 14 December 2016. <https://www.aljazeera.com/news/2016/12/qatar-introduces-labour-law-161213073333258.html>, (27 July 2018).
- Al Jazeera**. "Qatar to buy 24 fighter jets from Britain", 18 September 2017. <https://www.aljazeera.com/news/2017/09/qatar-agrees-buy-24-fighter-jets-britain-170917174003165.html>, (23 February 2019).
- Al Jazeera**. "Qatar to hold legislative elections in 2013", 2 November 2011. <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/11/2011111204320763263.html>, (14 October 2018).

- Al Jazeera.** “Qatari emir condemns ‘unjust blockade’ in UNGA speech”, 19 September 2017. <https://www.aljazeera.com/news/2017/09/qatari-emir-condemns-unjust-blockade-unga-speech-170919185253541.html>, (10 February 2019).
- Al Jazeera.** “Saudi king invites Qatar’s emir to GGC summit in Mecca”, 27 May 2019. <https://www.aljazeera.com/news/2019/05/saudi-king-invites-qatar-emir-ggc-summit-mecca-190526203906436.html>, (09 June 2019).
- Al Jazeera.** “Troop numbers: Foreign soldiers in Iraq”, 14 December 2011. <https://www.aljazeera.com/indepth/spotlight/iraqschallenge/2011/06/201162864733970544.html>, (15 September 2019).
- Al Jazeera.** “Turkey dismisses demand to close Qatar military base”, 23 June 2017. <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/turkey-dismisses-demand-close-qatar-military-base-170623082705489.html>, (09 February 2019).
- Al Jazeera.** “Ülke profili: Qatar”, 13 December 2019. <http://www.Aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-katar>, (04 July 2019).
- Al Jazeera.** “Who is Qatar’s emir?”, 05 July 2017. <https://www.Aljazeera.com/indepth/2017/06/qatar-emir-170605110119577.html>, (10 July 2019).
- Al Sayegh, Hadeel. “Qatar flexes financial muscle with 12 billion euros of French deals”, **Reuters**. 7 December 2017. <https://www.reuters.com/article/us-qatar-france-contracts/qatar-flexes-financial-muscle-with-12-billion-euros-of-french-deals-idUSKBN1E1162>, (23 February 2019).
- Al Sherbini, Ramadan. “Makkah Islamic summit tackles key issues”, **Gulf News**. 01 June 2019. <https://gulfnews.com/world/gulf/saudi/makkah-islamic-summit-tackles-key-issues-1.1559360179888>. (09 June 2019).
- Al Sherbini, Ramadan. “Saudi king urges world to rein in Iran”, **Gulf News**. 31 May 2019. <https://gulfnews.com/world/gulf/saudi/saudi-king-urges-world-to-rein-in-iran-1.1559250045875>, (09 June 2019).
- Al Thani, H E Sheikha Hind bint Hamad. “They tried to make Qatar an island. We built bridges through education”, **the Peninsula**. 08 June 2019. <https://thepeninsulaqatar.com/opinion/08/06/2019/They-tried-to-make-Qatar-an-island.-We-built-bridges-through-education>, (19 June 2019).
- ALDorasi, Noof. “Tribe and Tribal Ideology in Arabian Gulf States Foreign Policy Making: A Case Study of the Qatar Crisis”, **Center for Middle Eastern Studies (ORSAM)**. Analysis No: 233, July 2019.
- Alhas, Ali Murat, Sena Guler and Sibel Morrow. “Turkish FM stresses dialogue to resolve Libyan conflict”, **Anadolu Agency**. 09 March 2019. <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkish-fm-stresses-dialogue-to-resolve-libyan-conflict/1447209>, (19 June 2019).
- Al-Jaber, Mariam. “Yemeni info official: Qatar provided Houthis with all kind of support”, **Al Arabiya English**. 23 June 2018. <http://english.alarabiya.net/en/News/gulf/2018/06/23/Yemeni-info-official-Qatar-provided-Houthis-with-all-kind-of-support.html>. (22 June 2019).
- Al-Khateeb, Anwar. “Five women to contest Qatar municipal elections”, **Al Araby**. 16 April 2015. <https://www.alaraby.co.uk/english/politics/2015/4/16/five-women-to-contest-qatar-municipal-elections>, (22 September 2019).

- Almeida, Manual. "What Qatar's role in Yemen tells about the Gulf crisis", **Arab News**. 16 June 2017. <http://www.arabnews.com/node/1116206>, (22 June 2019).
- Al-Mokh, Zuhair. "A Study on the Foreign Policy of Qatar", **Arab Center for Research and Policy Studies**. <https://www.Dohainstitute.org/en/BooksAndJournals/Pages/A-Study-on-Foreign-Policy-of-Qatar.aspx>, (09 September 2019).
- Al-Mughrabi, Nidal. "Qatar pays Gaza salaries to ease tensions; Israel says money's not for Hamas", **Reuters**. 9 October 2018. <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-gaza/qatar-pays-gaza-salaries-to-ease-tensions-israel-says-moneys-not-for-hamas-idUSKCN1NE1ET>, (29 December 2018).
- Al-Subaiey, Maryam. "Qatarization Policy-Implementation Challenges", **Qatar: Brookings Doha Center**. 2011. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/06_bdc_essay_winner.pdf, (01 August 2018).
- Anadolu Agency**. "President Erdoğan visits Turkey military base in Qatar", 16 October 2017. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/president-erdogan-visits-turkey-military-base-in-qatar/966671>, (29 April 2020).
- Anthony, Andrew. "Sheikha Mozah: the (un)acceptable face of Qatar's global expansion", **the Guardian**. 14 December 2014. <https://www.theguardian.com/theobserver/2014/dec/14/sheikha-mozah-acceptable-face-qatar-global-expansion>, (30 December 2018).
- Arab Center for Research and Policy Studies. "The 2017-2018 Arab Opinion Index: Main Results in Brief", 09 May 2018. <https://www.dohainstitute.org/en/News/Pages/ACRPS-Releases-Arab-Index-2017-2018.aspx>, (10 July 2019).
- Aras, Bülent and Ebru Turhan. "İran Nükleer Anlaşması, Ortadoğu'da Güç Dengesi ve Türkiye", **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 6, Sayı: 62, Mayıs-Haziran 2014.
- Aras, Bülent and Pınar Akpınar. "Turkish Foreign Policy and the Qatar Crisis", Istanbul: **Istanbul Policy Center (IPC)**. August 2017. <https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/Document/turkish-foreign-policy-and-the-qatar-crisis-17ea79/turkish-foreign-policy-and-the-qatar-crisis-17ea79.pdf>, (13 October 2019).
- Asad, Mohammed. "108,000 Gaza families to benefit from Qatar funds transfer", **Middle East Monitor**. 13 May 2019. <https://www.middleeastmonitor.com/20190513-108000-gaza-families-to-benefit-from-qatar-funds-transfer/>, (30 June 2019).
- Ataie, Mohammad. "Iran is trying to broker a political solution in Syria", **the Guardian**. 26 June 2012, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/jun/26/iran-political-solution-in-syria>. (18 June 2019).
- ATP Tour. <https://www.atptour.com/en/tournaments/doha/451/overview>, (11 October 2019).
- Baabood, Abdullah. "Qatar, Kuwait, and Oman", **European Council on Foreign Relations (ecfr.eu)**. 2018, https://www.ecfr.eu/mena/battle_lines/oman, (13 October 2019).
- Baabood, Abdullah. "Qatar's Resilience Strategy and Implications for State-Society Relations", **IAI Working Papers**. 17/36, December 2017. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1736.pdf>. (11 October 2019).
- Badawi, Nada. "Qatari men report for first day of mandatory national service", **Doha News**. 1 April 2014. <https://dohanews.co/first-day-mandatory-national-service-kicks-2000-recruits/>. (27 September 2019).

- Barakat, Sultan. "The Qatari Spring: Qatar's Emerging Role in Peacemaking", **Research Paper, Kuwait Programme on Development, Governance and Globalisation in the Gulf States**. No. 24, 2012, www.lse.ac.uk/LSEKP/, (29 December 2018).
- Barnes-Dacey, Julien, Ellie Geranmayeh and Hugh Lovatt. "The Middle East's New Battle Lines", Introduction Essay, **European Council on Foreign Relations (ecfr.eu)**. May 2018. https://www.ecfr.eu/mena/battle_lines/, (13 October 2019).
- Battalloglu, Cihat. "Arap Baharı'nın 8. Yılında Değişen Demokrasi Algısı ve Toplumsal Talepler", **Ortadoğu Araştırma Merkezi (ORSAM)**. 10 November 2018, <https://www.orsam.org.tr/tr/arap-baharinin-8-yilinda-degisen-demokrasi-algisi-ve-toplumsal-talepler/>, (14 May 2019).
- Battalloglu, Cihat. "Körfez Krizi: Katar'da Yeni Lider Figürü ve Ulusal Kimlik İnşası", **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 9, Sayı: 81, Temmuz-Ağustos 2017.
- Batty, David and Jack Shenker. "Syria suspended from Arab League", **the Guardian**. 12 November 2011. <https://www.theguardian.com/world/2011/nov/12/syria-suspended-arab-league>, (05 January 2018).
- Bayoumy, Yara, Jonathan Landay and Warren Strobel. "Trump seeks to revive 'Arab NATO' to confront Iran", **Reuters**. 27 July 2018. <https://www.reuters.com/article/us-usa-gulf-alliance/trump-seeks-to-revive-arab-nato-to-confront-iran-idUSKBN1KH2IK>, (21 October 2019).
- BBC News Türkçe**. "ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Bolton: BAE açıklarında tankerlerin çarptığı mayınlar çok büyük olasılıkla İran'ın", 29 March 2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48445371>, (15 June 2019).
- BBC News Türkçe**. "Erdoğan: ABD sınırımızda terör ordusu kuruyor", 15 January 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42692309>, (07 January 2019).
- BBC News Türkçe**. "Trump: ABD'nin videosu Umman Körfezi'ndeki tanker saldırılarını İran'ın düzenlediğini gösteriyor", 14. June 2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48621604>, (15 June 2019).
- BBC News Türkçe**. "ABD Başkanı Trump İran nükleer anlaşmasından çekildiklerini açıkladı", 08 May 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44033357>, (07 June 2019).
- BBC News**. "Iran and Saudi Arabia: Friends and foes in the region", 10 November 2017. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-41945860>, (30 September 2018).
- BBC News**. "Iran nuclear deal: Trump raises pressure with sanctions on metals", 08 March 2019. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-48204646>. (17 June 2019).
- BBC News**. "Iran nuclear deal: UK won't walk away, says Boris Johnson", 9 May 2018. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-44044946>, (17 June 2019).
- BBC News**. "Iraq: US air strike on Islamic State militants in Iraq", 08 August 2014. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28709530>, (25 June 2019).
- BBC News**. "Qatar crisis: Saudi Arabia and allies restore diplomatic ties with emirate", 5 January 2021. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-55538792>. (25 April 2021).

- BBC News.** “Why is there a war in Syria”, 25 February 2019. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35806229>, (18 June 2019).
- BBC News.** “World: Middle East Qatar holds landmark polls”, 08 March 1999. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/292521.stm, (30 July 2019).
- BBC News.** “Al-Jazeera suspends Egyptian channel Mubasher Mistr”, 23 December 2014. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-30585551>, (16. February 2019).
- BBC News.** “Körfez’de diplomatic kriz: Katar hedefte”, 5 March 2014. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140305_katar_korfez, (09 February 2019).
- Beck, Martin and Simone Hüser. “Political Change in the Middle East: An Attempt to Analyse the “Arab Spring”, **GIGA German Institute of Global and Area Studies**. No. 203, 2012.
- Belasco, Amy. “The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11”, **Congressional Research Service**. 8 December 2014, <https://fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf>, (12 February 2019).
- Bishara, Marwan. “Saudi Arabia and Iran after the summits of discontent”, **Al Jazeera**. 04 June 2019. <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/saudi-arabia-iran-summits-discontent-190604101807753.html>, (08 June 2019).
- Black, Ian. “Iran confirms it has forces in Syria and will take military action if pushed”, **the Guardian**. 16 September 2012. <https://www.theguardian.com/world/2012/sep/16/iran-middleeast>. (18 July 2019).
- Black, Ian. “Qatar admits sending hundreds of troops to support Libya rebels”, **the Guardian**. 26 October 2011. <https://www.theguardian.com/world/2011/oct/26/qatar-troops-libya-rebels-support>, (14 December 2018).
- Black, Ian. “Qatar’s emir Sheikh Hamad to hand power to son, crown prince Tamim”, **the Guardian**. 24 June 2013. <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/24/qatar-emir-steps-down-son-tamim>, (17 September 2021).
- Black, Ian. “Qatar-Gulf deal forces expulsion of Muslim Brotherhood leaders”, **the Guardian**. 16 September 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/16/qatar-orders-expulsion-exiled-egyptian-muslim-brotherhood-leaders>, (09 July 2019).
- Blanchard, Christopher M. “Libya: Transition and U.S. Policy”, **Congressional Research Service**. www.crs.gov, 2 May 2018.
- Blanchard, Christopher M. “Qatar: Background and U.S. Relations”, **CRS Report for Congress, Congressional Research Service**. www.crs.gov, 5 May 2010.
- Borger, Julian and Patrick Wintour. “Donald Trump tells Iran ‘call me’ over lifting sanctions”, **the Guardian**. 09 March 2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/may/09/eu-rejects-iran-two-month-ultimatum-on-nuclear-deal>, (08 June 2019).
- Brown, Nathan J. “Changes in the Domestic Order”, in Sinan Ülgen, Nathan J. Brown, Marina Ottoway, and Paul Salem (Eds.), **Emerging Order in the Middle East**, Carnegie Endowment for International Peace, 2012, pp. 1-24.

- Brunnstrom, David and John Revill. "US prepared to talk to Iran without 'pre-conditions', Iran sees "word-play", **Reuters**. 02 March 2019. <https://www.reuters.com/article/us-usa-iran-switzerland/us-prepared-to-engage-with-iran-without-pre-conditions-pompeo-idUSKCN1T30DT>, (08 June 2019).
- BTI Project. Org. **BTI 2018 Qatar Country Report**. https://www.btiproject.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2018/pdf/BTI_2018_Qatar.pdf, (29 December 2018).
- Burch, Jonathon. "Turkey's Erdogan slams world's 'double standards' on Egypt", **Reuters**. 19 July 2013. <https://www.reuters.com/article/us-egypt-protests-turkey/turkeys-erdogan-slams-worlds-double-standards-on-egypt-idUSBRE96I0NJ20130719>. (03 May 2020).
- Business Insider. "The Most Powerful Militaries In the Middle East (RANKED)", 2014. <https://www.businessinsider.com/most-powerful-militaries-in-the-middle-east-2014-8#kurdish-peshmerga-24>, (04 July 2019).
- Bykowicz, Julie. "The New Lobbying: Qatar Targeted 250 Trump 'Influencer' to Change U.S. Policy", **the Wall Street Journal**. 29 August 2018. <https://www.wsj.com/articles/the-new-lobbying-qatar-targeted-250-trump-influencers-to-change-u-s-policy-1535554647>, (30 September 2019).
- Cafiero, Giorgio and Claire Fuchs. "Three months since the Qatar blockade lifted, what's changed?", **TRT World**. 2 April 2021. <https://www.trtworld.com/opinion/three-months-since-the-qatar-blockade-lifted-what-s-changed-45541>, (25 April 2021).
- Cafiero, Giorgio and Theodore Karasik. "Kuwait, Oman and the Qatar Crisis", **Middle East Institute**. 22 June 2017, <https://www.mei.edu/publications/kuwait-oman-and-qatar-crisis>, (13 October 2019).
- Caner, Mustafa. "İran'ın nükleer anlaşmaya vedaşı ve muhtemel sonuçları", **Sabah**. 11 May 2019. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/mustafa-caner/2019/05/11/iranin-nukleer-anlasmaya-vedasi-ve-muhtemel-sonuclari>. (28 May 2019).
- Carey, Glen and Vivian Nereim. "Qatar Emir Snubs Saudi Summit Invite as Gulf Rift Festers", **Bloomberg**. 09 December 2018. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-02-04/crypto-exchange-founder-dies-leaves-behind-200-million-problem>, (07 February 2019).
- Cengiz, Hatice. "Körfez'deki yeni ittifak arayışları", **Anadolu Ajansı**. 28 June 2018. , <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/katar-krizi-ve-korfezdeki-yeni-ittifak-arayislari/1189813>, (09 February 2019).
- Chandran, Nyshka. "Middle East rift could push Qatar closer to Turkey, Iran", **CNBC**. 5 June 2017. <https://www.cnbc.com/2017/06/05/gulf-crisis-qatar-may-move-closer-to-turkey-iran.html>, (12 February 2018).
- Cherif, Youssef. "Everyone is taking sides in the Qatar crisis. Here's why these four North African states aren't", **The Qatar Crisis. POMEPS Briefings** No: 31, October 2017, https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 February 2019).
- Chivvis, Christopher S., Keith Crane, Peter Mandaville and Jeffrey Martini. "Libya's Post-Qaddafi Transition: The Nation-Building Challenge", **RAND Corporation**. www.rand.org. (12 February 2019).

- Chowdhury, Debasish Roy. "China A Pillar of Strength In Qatar's Fightback Against Arab Blockade", <https://www.scmp.com/week-asia/geopolitics/article/2149915/china-pillar-strength-qatars-fightback-against-arab-blockade>, (12 January 2019).
- Chughtai, Alia. "Understanding the blockade against Qatar", **Al Jazeera**.05 June 2018. <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2018/05/understanding-blockade-qatar-180530122209237.html>, (10 February 2019).
- Çiçekçi, Ceyhan. "İsrail-Suudi Arabistan Yakınlaşmasının Arkaplanı", **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 8, Sayı: 73, Mart-Nisan 2016.
- Clemente, Jude. "Qatar As Major Competition For U.S. Liquefied Natural Gas", **Forbes**, 07 October 2018. <https://www.forbes.com/sites/judeclemente/2018/11/07/qatar-as-major-competition-for-u-s-liquefied-natural-gas/#59621bb678ae>, (04 July 2019).
- CNN, "The Handwritten 2013 Agreement".<http://i2.cdn.turner.com/cnn/2017/images/07/10/translation.of.agreementsupdated.pdf>, (14 February 2019).
- CNN Turk. "Katar krizi nedir? Nasıl ortaya çıktı?", 22 June 2017. <https://www.cnntrk.com/dunya/katar-krizi-nedir-nasil-ortaya-cikti>, (09 February 2019).
- CNN Turk. "Trump anlaşmayı iptal etti, birçok ülke tepki gösterdi", 09 May 2018. <https://www.cnntrk.com/turkiye/trump-anlasmayi-iptal-etti-bircok-ulke-tepki-gosterdi?page=1>. (07 June 2019).
- Colombo, Silvia. "The GGC Countries and The Arab Spring: Between Outreach, Patronage and Repression", **IAI Working Papers 1209**. March 2012, ISBN 978-88-98042-46-3, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1209.pdf>, (15 November 2018).
- Cooper, Rachel. "What is Civil Society, its role and value in 2018", **Helpdesk Report**. 15 October 2018, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c6c2e74e5274a72bc45240e/488_What_is_Civil_Society.pdf, (19 November 2019).
- Çopur, Hakan. "Trump'a göre tanker saldırılarından İran sorumlu", **Anadolu Agency**. 14 June 2019. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trumpa-gore-tanker-saldirilarindan-iran-sorumlu/1504715>. (15 June 2019).
- Cordesman, Anthony H. "Yemen and Warfare in Failed States", **CSI Center for Strategic and International Studies**. 22 April 2015, <https://www.csis.org/analysis/yemen-and-warfare-failed-states>, (20 June 2019).
- Crawford, Neta C. "Cost of War, US Budgetary Costs of Wars through 2016: \$4.79 Trillion and Counting Summary of Costs of the US Wars in Iraq, Syria, Afghanistan and Pakistan and Homeland Security", **Watson Institute of Brown University**. <http://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2016/Costs%20of%20War%20through%202016%20FINAL%20final%20v2.pdf>, (12 February 2019).
- Crystal, Jill Ann and John Duke Anthony. "Qatar", <https://www.britannica.com/place/Qatar/Government-and-society>, (28 July 2019).
- Circuit Losail com. <https://www.circuitlosail.com/>. (11 October 2019).
- Dahir, Abdinor Hassan. "Horn of Africa Caught in Between the Qatar-GCC Crisis. Case Studies of Somalia and Sudan". Istanbul: **TRT World Research Centre**. March 2018, 12-14. <https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2020/11/HornOfAfricaCaughtInBetweenTheQatarGCCCrisis.pdf>. (10 August 2021).

- Daily Sabah.** “Erdoğan vows support for Palestinians”, 18 Nov 2012. <https://www.dailysabah.com/turkey/2012/11/18/erdogan-vows-support-for-palestinians-from-egypt>, (03 March 2020).
- Daily Sabah.** “Qatar allows women to join army, extends compulsory military service to one year”, 05 March 2018. <https://www.dailysabah.com/mideast/2018/04/05/qatar-allows-women-to-join-army-extends-compulsory-military-service-to-one-year>, (27 September 2019).
- Dehghan, Saeed Kamali. “Syrian army being aided by Iranian forces”, **the Guardian**. 28 May 2012. <https://www.theguardian.com/world/2012/may/28/syria-army-iran-forces>, (18 June 2019).
- Del Sarto, Raffaella A., Helle Malmvig and Eduard Soler I Lecha, “Interregnum: The regional order in the Middle East and North Africa after 2011”, **MENARA Final Reports**. No. 1, February 2019. https://www.iai.it/sites/default/files/menara_fr_1.pdf. (11 August 2021).
- Delevingne, Lawrence, Nathan Layne and Karen Freifeld. “Inside Qatar’s charm offensive to win over Washington”, **Reuters**. 5 July 2018. <https://www.reuters.com/article/us-usa-qatar-lobbying-insight/inside-qatars-charm-offensive-to-win-over-washington-idUSKBN1JV0DB>, (30 September 2019).
- DeMarche, Edmund. “China vows to develop ties with Iran after attack on tankers”, **Fox News**. 14 June 2019. <https://www.foxnews.com/world/china-reaffirms-vow-to-develop-ties-with-iran-after-attack-on-tankers>, (30 September 2019).
- Diriöz, Ali Oğuz. “Körfez’de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD’nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri”, **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 9, Sayı: 81, Temmuz-Ağustos 2017.
- Diriöz, Ali Oğuz. “Ortadoğu’da Ortak Stratejik Vizyon Işığında Türkiye-Katar İlişkileri”, **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 6, Sayı: 64, Eylül-Ekim 2014.
- Doğrusözlü, Cüneyt. “Nükleer Anlaşmasının İran İç Siyasetine Yansıması”, **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 7, Sayı: 68, Mayıs-Haziran 2015.
- Dorsey, James M. “Qatari Wahhabism vs. Saudi Wahhabism and the perils of top-down change”, **Huffpost**. 12 April 2017. https://www.huffpost.com/entry/qatari-wahhabism-vs-saudi-wahhabism-and-the-perils_b_5a257240e4b05072e8b56b29, (22 April 2020).
- Dorsey, James M. “Wahhabism vs. Wahhabism: Qatar challenges Saudi Arabia”, RSIS Working Paper No. 262, 06 September 2013, p. 2-4, <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/rsis-pubs/WP262.pdf>, (14 April 2021).
- Douglas, Torin. “Al Jazeera sees its model copied”, **BBC News**. 29 November 2011. <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-15953265>, (31 December 2018).
- Dudley, Dominic. “Why Qatar Unable to Prevent Air Italy Heading into Liquidation”, **Forbes**. 12 February 2020. <https://www.forbes.com/sites/dominicdudley/2020/02/12/qatar-unable-to-prevent-air-italy-collapse/?sh=44294b86786d>. (11 April 2021).
- Duran, Burhanettin. “Bölgede yeni bir değerlendirme zamanı”, **Sabah**. 27 February 2019. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/duran/2015/02/27/bolgede-yeni-bir-degerlendirme-zamani>, (25 August 2019).

- DW Com. "Saudi Arabia and allies release Qatar 'terror list'", <https://www.dw.com/en/saudi-arabia-and-allies-release-qatar-terror-list/a-39172917>, (19 September 2021)
- Edroos, Faisal. "Yemen: Who was Abdullah Saleh?", **Al Jazeera**. 05 December 2017. <https://www.aljazeera.com/indepth/spotlight/yemen/2011/02/201122812118938648.html>, (20 June 2019).
- Efe, İbrahim. "Katar Krizi ve Al Jazeera", **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 9, Sayı: 81, Temmuz-Ağustos 2017.
- Eisenstadt, Micheal. "Shia Militias as a Military", in Hanin Ghaddar (Ed.), "Iran's Foreign Legion: The Impact of Shia Militias on U.S Foreign Policy", **The Washington Institute For Near East Policy**. 2018, <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyNote46-Ghaddar-2.pdf>, (19 June 2019).
- England, Andrew. "Qatar warns US-Iran stalemate could trigger conflict", **Financial Times**. 9 June 2019. <https://www.ft.com/content/c8b300fa-8ae5-11e9-a1c1-51bf8f989972>, (17 June 2019).
- England, Cameron. "Qatari Government buys up 14,000 hectares of prime South Australian farmland", **the Advertiser**. 17 June 2014. <https://www.adelaidenow.com.au/news/south-australia/qatari-government-buys-up-14000-hectares-of-prime-south-australian-farmland/news-story/cad9ecad58522701d0aa3cec9774f4f5>, (04 November 2019).
- Erel, Gökhan. "Türkiye-Katar Ortaklığının Ticari Boyutu", **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)**. 31 February 2019, <https://orsam.org.tr/tr/turkiye-katar-ortakliginin-ticari-boyutu/>, (02 May 2020).
- Eric Levenson and Noah Gray. "Trump, White House officials bounce along Saudi sword dance", **CNN**. 21 May 2017. <https://edition.cnn.com/2017/05/20/politics/trump-saudi-arabia-dance/index.html>, (25 February 2019).
- Erkmen, Serhat. "ABD'nin Irak'tan çekilme süreci: Irak'ta işgalin sonu mu, sonun başlangıcı mı?", **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 2, Sayı: 21, Eylül 2010.
- Ernesto Londono and Karin Brulliard. "Islamist wins Egyptian presidency", **the Washington Post**. 24 June 2019. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/morsi-named-new-egyptian-president/2012/06/24/gJQAMZaazV_story.html?noredirect=on&utm_term=.2cc471fefdb6b, (25 June 2019).
- Fanack.com. "Geography of Qatar", <https://fanack.com/qatar/geography/>, (04 June 2019).
- Fassihi, Farnaz and Jay Solomon. "Top Iranian Official Acknowledges Syria Role", **the Wall Street Journal**. 16 September 2012. <https://www.wsj.com/articles/SB10000872396390443720204578000482831419570>, (19 June 2019).
- Fermacı, Muhammed Abdullah. "Somali Körfez'in Katar rüşvetini reddetti", **Yeni Şafak**. 13 June 2017. <https://www.yenisafak.com/dunya/somali-korfezin-katar-rusvetini-reddetti-2717410>, (24 November 2019).
- Fitch, Asa and Margherita Stancati. "Qatar's Regional Rivals Ratchet Up Pressure in the Middle -East Rift", **the Wall Street Journal**. 9 June 2017. <https://www.wsj.com/articles/qatars-regional-rivals-ratchet-up-pressure-in-widening-middle-east-rift-1497005597>, (19 September 2021).

- France 24.** “Qatar introduces national service for women”. 05 March 2018. <https://www.france24.com/en/20180405-qatar-introduces-national-service-women>, (27 September 2019).
- Freer, Courtney. “Social Effects of the Qatar Crisis”, **IndraStra Global**. 10, 1-4, 2017, <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssaoar-54113-4>, (22 September 2021).
- Fulbright, Alexander. “In recording, Netanyahu boasts Israel convinced Trump to quit Iran nuclear deal”, **the Times of Israel**. 17 July 2018. <https://www.timesofisrael.com/in-recording-netanyahu-boasts-israel-convinced-trump-to-quit-iran-nuclear-deal/>, (16 June 2019).
- Gardner, Frank. “Gulf Arabs ‘stepping up’ arms supplies to Syrian rebels”, **BBC News**. 08 October 2015. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34479929> (18 June 2018).
- Gause, F. Gregory. “Domestic Politics and International Relations in the Gulf Area: A Review of the Literature”, **Center for Humanities and Social Sciences (CHSS) Monograph Series**. No. 1, December 2016.
- Gengler, Justin and Majed Al Ansari, “Qatar’s first elections since 2017 reveal unexpected impact of GCC crisis”, **Al Monitor**. 25 April 2019. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/04/qatar-first-elections-reveal-unexpected-impact-gcc-crisis.html>, (22 September 2019).
- Ghaddar, Hanin. (Ed.), “Iran’s Foreign Legion: The Impact of Shia Militias on U.S Foreign Policy”, **The Washington Institute for Near East Policy**. 2018, <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyNote46-Ghaddar-2.pdf>, (19 June 2019).
- Global Power. <http://www.globalfirepower.com/countries-listing-middle-east.asp>, (03 July 2019).
- GlobalSecurity.org. “Al Udeid Air Base, Qatar”. 2019. <https://www.globalsecurity.org/military/facility/udeid.htm>, (25 March 2019).
- Government Communications Office. “His Highness Sheikh Tamim Bin Hamad Al Thani”. <https://www.gco.gov.qa/en/about-qatar/his-highness-the-amir/>, (10 July 2019).
- Government Communications Office, “His Highness the Amir announces 10 billion Euros investment in Germany at Qatar-Germany Business and Investment Forum”, 07 September 2018, <https://www.gco.gov.qa/en/top-news/his-highness-the-amir-announces-e10-billion-investment-in-germany-at-qatar-germany-business-and-investment-forum/>, (08 June 2019).
- Government of the UK. “Friends of Syria Core Group-Final Communiqué”, 22 June 2013, <https://www.gov.uk/government/news/friends-of-syria-core-group-final-communicue>. (08 August 2019).
- Gray, Colin S. “Out of the Wilderness: Prime-time for Strategic Culture”, **Comparative Strategic Cultures Curriculum Project Final Report. Defense Threat Reduction Agency**. 31 January 2006. <https://irp.fas.org/agency/dod/dtra/stratcult-out.pdf>. (20 July 2021).
- Gulf News.** “Bahrain criticises Qatar emir for not attending GCC summit in Riyadh”, 09 December 2018. <https://gulfnews.com/world/gulf/bahrain-criticises-qatar-emir-for-not-attending-gcc-summit-in-riyadh-1.60837546>, (20 October 2019).

- Gulf News.** “GCC Summit in Makkah condemns ‘acts of sabotage’ on ships near UAE”, 31 March 2019. <https://gulfnews.com/uae/government/gcc-summit-in-makkah-condemns-acts-of-sabotage-on-ships-near-uae-1.1559269163860>. (09 June 2019).
- Gulf News.** “King Salman inaugurates the 39th GCC summit in Riyadh”, 09 December 2018. <https://gulfnews.com/world/gulf/king-salman-inaugurates-the-39th-gcc-summit-in-riyadh-1.1544360792759>, (20 October 2019).
- Gulf News.** “Makkah summit: A message of unity to achieve security, peace”, 31 March 2019. <https://gulfnews.com/uae/government/makkah-summits-a-message-of-arab-unity-to-achieve-security-peace-1.1559323304507>, (09 July 2019).
- Gulf News.** “Makkah summits send a strong message to Iran”, 31 May 2019. <https://gulfnews.com/opinion/editorials/makkah-summits-send-a-strong-message-to-iran-1.64305957>, (22 February 2019).
- Gulf News.** “Qatar-linked people, groups on terror list”, 09 June 2017. <https://gulfnews.com/world/gulf/qatar/qatar-linked-people-groups-on-terror-list-1.2040686>, (10 September 2021).
- Gulf Times.** “Blockade hurting US interests in region: envoy”, 20 February 2019. https://www.gulf-times.com/story/622797/Blockade-hurting-US-interests-in-region-envoy#section_178, (22 February 2019).
- Gulf Times.** “European Parliament hears testimonies of blockade victims’ suffering”, 20 February 2019. <https://www.gulf-times.com/story/622762/European-Parliament-hears-testimonies-of-blockade-victims-suffering-178%20European%20Parliament%20hears%20testimonies%20of%20blockade%20victims%20suffering>, (24 February 2019).
- Gulf Times.** “US lauds Qatar’s help in defusing tension”, 08 July 2019 <https://www.gulf-times.com/story/636111/US-lauds-Qatar-s-help-in-defusing-tension-in-the>. (20 September 2019).
- Gülşen, Halit. “Rusya’nın Suriye Müdahalesi: Kazanımlar, Kayıplar ve Riskler”, **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 9, Sayı: 79, Mart-Nisan 2017.
- Gütmüşlüoğlu, Feyza. “Katar Krizi: Terör Listesinde Kim Kimdir?”, **ORSAM**. Cilt: 9, Sayı: 81, 2017.
- Haber Türk.** “Körfez ülkelerinden Katar’a 13 maddelik talep listesi ve 10 gün süre!”, 23 July 2017. <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1540368-korfez-ulkelerinden-katar-a-13-maddelik-talep-listesi-ve-10-gun-sure>, (03 February 2019).
- Hammond, Andrew. “Analysis-Egypt’s Al Jazeera bans channel’s key role”, **Reuters**. 30 January 2011. <https://www.reuters.com/article/uk-egypt-aljazeera/analysis-egypts-al-jazeera-bans-channels-key-role-idUKTRE70T2X220110130>, (30 December 2018).
- Hammond, Andrew. “Qatar’s Leadership Transition: Like Father, Like Son”, **ECFR/95**. February 2014, www.ecfr.eu, https://ecfr.eu/publication/qatars_transition_like_father_like_son304/, (13 April 2021).
- Hanouz, Margareta Drzeniek and Miroslav Dusek, “A Time of Opportunities: The Competitiveness Performance of the Arab World”, **Arab World Competitiveness Report 2011-2012**. Geneva: The World Economic Forum and the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). <https://www.weforum.org/reports/arab-world-competitiveness-report-2011-2012>, (10 August 2019).

- Harris, Gardiner. "Pompeo's Message to Saudis? Enough is Enough: Stop Qatar Blockade", **the New York Times**. 28 April 2018. <https://www.nytimes.com/2018/04/28/world/middleeast/mike-pompeo-saudi-arabia-qatar-blockade.html>, (09 June 2021).
- Harrison, Ross. "U.S. Foreign Policy Towards the Middle East: Pumping Air into a Punctured Tire", **Arab Center for Research and Policy Studies**. Research Paper, 7 March 2019. <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/US-Foreign-Policy-Towards-the-Middle-East-Pumping-Air-into-a-Punctured-Tire.pdf>, (15 June 2021).
- Hassad Food's Official Website. <https://www.hassad.com/English/Pages/ASaffa.aspx>, (28 June 2019).
- Held, David and Kristian Coates Ulrichsen. "The Arab Spring and the changing balance of global power", **OpenDemocracy**. 26 February 2014, <https://www.opendemocracy.net/north-africa-west-asia/david-held-kristian-coates-ulrichsen/arab-spring-and-changing-balance-of-global-power>. (18 August 2017).
- Hiro, Dilip. "Saudi Arabia's New Succession Plan Shakes Up the Middle East", **Yale Global Online**. 29 June 2017, <https://yaleglobal.yale.edu/content/saudi-arabias-new-succession-plan-shakes-middle-east>, (17 February 2019).
- Hürriyet**. "Kıvılcımı duvar yazısı tetiklemişti", 15 March 2014. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/kivilcimi-duvar-yazisi-tetiklemisti-26010729>, (21 September 2018).
- IATA. "No time to stand still: His Excellency Akbar Al-Baker, Qatar Airways". 2018. <https://airlines.iata.org/ceo-interviews/no-time-to-stand-still-his-excellency-akbar-al-baker-qatar-airways>, (30 December 2018).
- Igtait, Anas. "Commentary: Isolated Qatar pivots towards China, as its ties with Gulf states wane". **Channel News Asia**. 03 June 2018. <https://www.channelnewsasia.com/news/commentary/qatar-gulf-states-growing-ties-china-10450188>. (12 January 2019).
- International Press Institute. "Freedom of Expression: Facing Up to the Threat (24-25 July 2017)", 24 July 2017. <https://ipi.media/freedom-of-expression-facing-up-to-the-threat-july-24-25-2017/>, (10 October 2019).
- Iran Times**. "Qatar offers to help Iran get out its gas", 03 January 2014. <http://iran-times.com/qatar-offers-to-help-iran-get-out-its-gas/>, (16 January 2019).
- Isaac, Sally Khalifa. "NATO's Intervention in Libya: Assessment and Implications", 2012, https://www.irmed.org/observatori-en/arces-danalisi/arxiu-adjunts/anuari/med.2012/Khalifa_en.pdf, (25 June 2016).
- Ismail, Amirah, Michael Flamenbaum and Kimberly Doyle. "Maverick of the Gulf: Qatar's Strategic Moves to Enhance its Nation Brand", **The US: The Institute for Middle East Studies, The Elliott School of International Affairs, The George Washington University**. May 2011.
- İncekaya, Gülsüm. "Trump'ın hedefi, yeni bir nükleer anlaşma yapmak", **Anadolu Agency**. 08 February 2019. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/trumpin-hedefi-yeni-bir-nukleer-anlasma-yapmak/1387024>. (07 June 2019).

- Jafari, Saeid. "Saudi-led Qatar blockade brings Iran, Turkey together", **Al Monitor**. 3 July 2017. [HTTPS://WWW.AL-MONITOR.COM/ PULSE/ORIGINALS/2017/06/SAUDI-QATAR-BLOCKADE-IRAN-TURKEY-CONVERGENCE-CRISIS.HTML](https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/06/saudi-qatar-blockade-iran-turkey-convergence-crisis.html), (13 January 2019).
- Jezard, Adam. "Who and what is 'civil society'?", **World Economic Forum**. 23 April 2018, <https://weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/>, (19 November 2019).
- Jones, Marc. "Hacking, bots and information wars in the Qatar spat", **The Qatar Crisis. POMEPS Briefings No: 31**, October 2017, https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf. (12 February 2019).
- Kahkonen, Juha. "Qatar: Selected Issues", **International Monetary Fund**. 29 March 2019. [https://www.imf.org/en/Publications/ CR/Issues /2019/ 06/02/ Qatar-Selected-Issues-46957](https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/06/02/Qatar-Selected-Issues-46957). (20 July 2020).
- Kalin, Stephen. "Qatar rift overshadows Gulf Arab summit as emir stays away", **Reuters**. 9 December 2018. <https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-idUSKBN10803S>. (22 August 2020).
- Kamel, Lorenzo, Karim Makdisi, Waleed Hazbun and Tariq Tell, "The Past: Terminology, Concepts and Historical Junctures", in Eduard Soler i Lecha, Silvia Colombo, Lorenzo Kamel and Jordi Quero. (Eds.). *Re-Conceptualizing Orders in the Mena Region. Methodology and Concept Paper*, MENARA. No. 1, November 2016. [https:// www.iai.it/sites/default/files/menara_cp_1.pdf](https://www.iai.it/sites/default/files/menara_cp_1.pdf), (22 August 2020).
- Karanfil, Neşe. "Katar'ın dünyada 335 milyar dolarlık yatırımı var", **Hürriyet**. 05 June 2017. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/katarin-dunyada-335-milyar-dolarlik-yatirimi-var-40480893>, (05 February 2019).
- Karouny, Mariam. "Saudi edges Qatar to control Syrian rebel support", **Reuters**. 31 May 2013. <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-saudi-insight/saudi-edges-qatar-to-control-syrian-rebel-support-idUSBRE94U0ZV20130531>. (14 May 2019).
- Kartal, Ahmet Gurhan. "UK 'committed' to Iran nuclear deal", **Anadolu Agency**. 07 June 2018. <https://aa.com.tr/en/energy/nuclear/uk-committed-to-iran-nuclear-deal/20382>, (23 October 2019).
- Katzman, Kenneth. "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**. 1 September 2017. <https://sgp.fas.org/crs/mideast/R44533.pdf>, (08 April 2021).
- Kaussler, Bernd. "Tracing Qatar's Foreign Policy Trajectory and its Impact on Regional Security", **Research Paper**. Doha: Arab Center for Research and Policy Studies, Sep 2015, https://www.dohainstitute.org/en/lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/Kaussler_on_the_Development_of_Qatari_Foreign_Policy.pdf, (08 August 2018).
- Kennedy, Will, Nayla Razzouk and Grant Smith. "Qatar's OPEC Exit Shows Growing Sway of Moscow-Riyadh Oil Axis", **Bloomberg**. 3 December 2018. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-02-06/turk-wealth-fund-said-to-hire-citi-icbc-for-1-billion-euro-loan>, (07 February 2019).

- Khalaf, Roula. "Lunch with the FT: Sheikh Hamad Bin-Jaber al-Thani", **Financial Times**. 15 April 2016. [https:// www.ft.com/ content/ 98477922-0227-11e6-99cb-83242733f755](https://www.ft.com/content/98477922-0227-11e6-99cb-83242733f755), (06 January 2018).
- Khatiri, Shabina S. "Qatar to buy \$5.9 billion worth of warships from Italy", **Doha News**. 3 August 2017. <https://dohanews.co/qatar-to-buy-5-9-billion-worth-of-warships-from-italy/>, (23 February 2019).
- Kirkpatrick, David D. "Qatar's Support of Islamists Alienates Allies Near and Far", **New York Times**. 7 September 2014. <https://www.nytimes.com/2014/09/08/world/middleeast/qatars-support-of-extremists-alienates-allies-near-and-far.html>, (28 January 2019).
- Knecht, Eric. "As rift lingers with neighbors, Qatar ramps up air and seapower", **Reuters**. 29 November 2019. [https:// www. reuters. com/article/us-qatar-defence-idUSKCN1NY1ZO](https://www.reuters.com/article/us-qatar-defence-idUSKCN1NY1ZO), (08 July 2019).
- Korab-Karpowicz, W. Julian. "Political Realism in International Relations", 26 July 2010, <https://plato.stanford.edu/entries/realism-intl-relations/>, (28 March 2021).
- Köse, Talha and Ufuk Ulutaş, "Regional Implication of the Qatar Crisis: Increasing Vulnerabilities", **SETA Perspective**. No: 31, June 2017.
- Köse, Talha. "İran Nükleer Mutabakatının Muhtemel Bölgesel Sonuçları", **SETA Perspektif**. Sayı: 110, Temmuz 2015.
- Küçükaşçı, Ebrar Şahika. "Entente Cordiale: Exploring Turkey-Qatar Relations", **Discussion Paper**. Istanbul: TRT World Research Center, February 2019. <https://researchcentre.trtworld.com/discussion-papers/entente-cordiale-exploring-turkey-qatar-relations/>, (25 August 2019).
- Küçükkeleş, Mütge. "Arab League's Syrian Policy", **SETA**. Policy Brief No: 56, April 2012.
- Kurt, Veysel. "'Devrim' den Askeri Müdahaleye Yemen", **SETA Analiz**. Sayı: 144, Aralık 2015.
- Kurt, Veysel. "Beşinci Yılında Arap Baharı: Devrim, Karşı Devrim ve Bölgesel Kriz", **SETA**. 7 December 2014, <https://www.setav.org/besinci-yilinda-arap-bahari-devrim-karsi-devrim-ve-bolgesel-kriz/>, (25 August 2019).
- Laessing, Ulf and Ahmed Elumami. "Libya conflict stirs divisions in Gulf and Europe", **Reuters**. 16 March 2019. [https:// www. reuters. com/article/libya-security/libya-conflict-stirs-divisions-in-gulf-and-europe-idUSL5N21Y2FW](https://www.reuters.com/article/libya-security/libya-conflict-stirs-divisions-in-gulf-and-europe-idUSL5N21Y2FW), (22 June 2019).
- Light, Joe. "Al Jazeera Target of U.A.E. Campaign in U. S. To Hobble Network", **Bloomberg**. 11 October 2019. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-10-11/al-jazeera-target-of-u-a-e-campaign-in-u-s-to-hobble-network>. (12 October 2019).
- Lucas, Russel E. "How a few young leaders are shaking up foreign policy in the Gulf Cooperation Council", **The Qatar Crisis. POMEPS Briefings No: 31**, October 2017. https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 February 2019).
- Luhn, Alec and Dominic Nicholls. "Russian mercenaries back Libyan rebel leader as Moscow seeks influence in Africa", **the Telegraph**. 03 March 2019. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/03/03/russian-mercenary-back-libyan-rebel-leader-moscow-seeks-influence/>. (22 June 2019).

- Lynch, Marc. "How Trump's alignment with Saudi Arabia and the UAE is flaming the Middle East", **The Qatar Crisis**, Project on Middle East Political Science (POMEPS). Briefings No: 31, October 2017. https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 Feb ruary 2019).
- MacFarquhar, Neil. "Arab League Votes to Suspend Syria Over Crackdown", **the New York Times**. 12 November 2011. <https://www.nytimes.com/2011/11/13/world/middleeast/arab-league-votes-to-suspend-syria-over-its-crackdown-on-protesters.html>, (06 January 2018).
- Makdisi, Karim, Waleed Hazbun, Sabiha Senyücel Gündoğar and Gülşah Dark. "Regional Order from the Outside In: External Intervention, Regional Actor, Conflicts and Agenda in the Mena Region", **Methodology and Concept Paper, MENARA**. No. 5, November 2017. <https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic?documentIds=080166e5b6db5c5a&appId=PPGMS>. (22 August 2021).
- Malmvig, Helle, Jordi Quero and Eduard Soler i Lecha. "The Contemporary Regional Order", in Eduard Soler i Lecha, Silvia Colombo, Lorenzo Kamel and Jordi Quero, "Re-Conceptualizing Orders in the Mena Region", **Methodology and Concept Paper, MENARA**. No. 1. November 2016.
- Marc, Alexandre, Alys Willman, Ghazia Aslam, Michelle Rebosio and Kanishka Balasuriya. "Societal Dynamics and Fragility", **Washington, D.C.: The World Bank**. 2013. <https://issuu.com/world.Bank.publications/docs/9780821396568/1?e=1107022/2829928>, (25 June 2019).
- Martin, George. "Is Putin making another power grap in the Middle East? Moscow denies backing renegade Libyan general who is marching on Tripoli-amid suspicions of a Russian hand in looming civil war", **Daily Mail**. 05 April 2019. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6890201/Is-Putin-making-power-grab-Middle-East-Moscow-denies-backing-renegade-Libyan-general.html>, (22 June 2019).
- McKernan, Bethan. "Gulf blockade: UAE must reunite Qatari families, UN court finds", **Independent**. 24 July 2018. <https://www.Independent.co.uk/news/world/middle-east/gulf-blockade-qatar-uac-family-reunite-un-court-rules-middle-east-a8461501.html>, (24 February 2019).
- Mercier, Samuel. "The Legality of Russian Airstrikes in Syria and 'Intervention by Invitation', **E-International Relations Students**. 29 March 2016, <https://www.e-ir.info/2016/04/29/the-legality-of-russian-airstrikes-in-syria-and-intervention-by-invitation/>, (08 September 2019).
- Middle East Eye**. "Qatar and the Gulf crisis: How it's dividing Yemen", 08 June 2017. <https://www.middleeasteye.net/news/qatar-and-gulf-crisis-how-its-dividing-yemen>, (22 June 2019).
- Middle East Monitor**. "Israel satisfied with Egypt relations post-Coup", 18 April 2014. <https://www.middleeastmonitor.com/20140418-israel-satisfied-with-egypt-relations-post-coup/>. (20 September 2018).
- Ministry of Foreign Affairs of Turkey. <http://www.mfa.gov.tr/katar-kunyesi.tr.mfa>. (19 September 2018).

- Mirabella, Valentina. "When Maritime Protection Is Not Enough: Britain's Agreement to Protec Qatar's Borders at Sea and On Land", **Qatar Digital Library**. <https://www.qdl.qa/en/when-maritime-protection-not-enough-britain's-agreement-protect-qatar's-borders-sea-and-land>, (27 May 2021).
- Mirabella, Valentina. "The Qatar Oil Concession Ushers in a New Era for British Relations with Doha", **Qatar Digital Library**. <https://www.qdl.qa/en/qatar-oil-concession-ushers-new-era-british-relations-doha>, (27 May 2021).
- Miş, Nebi and at all (Eds.). "Türkiye- Körfez Ülkeleri İlişkileri" in **2015'te Türkiye, İstanbul: SETA**, 2015.
- Mozabintnasser. Org. "HH Sheikh Moza witnesses signing of key agreements with Silatech in New York", <https://www.mozabintnasser.qa/en/news/hh-sheikha-moza-witnesses-signing-key-agreements-silatech-new-york>, (30 December 2018).
- Müderrişoğlu, Okan. "Başkan Erdoğan'dan Katar dönüşünde uçakta önemli açıklamalar", **Sabah Gazetesi**. 26 Kasım 2019. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/11/26/baskan-erdogandan-katar-donusunde-ucakta-onemli-aciklamalar>. (03 February 2020).
- Muscatdaily**. "Qatar has sent troops to Bahrain: Official", 19 March 2011. <https://muscatdaily.com/Archive/Stories-Files/Qatar-has-sent-troops-to-Bahrain-official>, (16 September 2019).
- Muslu, Ensar. "Askeri Müdahaleyle Yemen Devletini Yeniden Tesis Çabaları ve Menfi Gelişmeler", **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 7, Sayı: 71, Kasım Aralık 2015.
- Muslu, Ensar. "Yemen'deki İnsansız Hava Aracı Saldırılarının Bilançosu", **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 7, Sayı: 67, Mart-Nisan 2015.
- Nardulli, Bruce R. "The Arab States' Experiences", in Karl P. Mueller (Ed.), **Precision and Purpose: Airpower in the Libyan Civil War**, Santa Monica: RAND Corporation, 2015. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR600/RR676/RAND_RR676.pdf, (16 December 2019).
- NATO. "Nato and Libya (Archieved)". 09 November 2015. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm, (14 December 2018).
- Ng, Abigail. "Saudi Arabia and its allies restore diplomatic ties with Qatar after three-year rift", **CNBC**. 5 January 2021. <https://www.cnbccom/2021/01/05/saudi-arabia-restores-diplomatic-ties-with-qatar-after-three-year-rift.html>, (25 April 2021).
- Nichols, Michelle. "No apparent Arab plans to push U.N. sanctions-diplomats", **Reuters**, 14 June 2017. <https://www.reuters.com/article/uk-gulf-qatar-sanctions-un-idAFKBN1952KV>, (19 September 2021).
- NTV**. "ABD: PYD'yi terör örgütü olarak görmüyoruz". 09 February 2016. https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-pydy-teror-orgutu-olarak-gormuyo-ruz,jkPYg6G4OEuqkJQ_NEVB-Q, (07 January 2019).
- OECD, "Perspectives on Global Development 2012- Social Cohesion in a Shifting World", Executive summary, OECD, 2011. https://www.oecd-ilibrary.org/development/perspectives-on-global-development-2012_persp_glob_dev-2012-en, (15 August 2020).
- Official Gazette**. "Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Devleti Hükümeti arasında askeri eğitim, savunma sanayii ile Katar topraklarında Türk Silahlı Kuvvetlerinin konuşlandırılması konusunda işbirliği anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun", 19 March 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150328.pdf>, (10 July 2018).

- Official website of Qatar Foundation: [https:// www.qf. org.qa/ content/ about/jobs/ qatarization](https://www.qf.org.qa/content/about/jobs/qatarization), (06 January 2019).
- Oğuzlu, Tark. “İran Nükleer Anlaşması’nın Yeni Orta Doğu’ya Etkileri”, **Bilgesam Analiz/Orta Doğu**. No: 1243, Ağustos 2015.
- OHCHR. “Report on the impact of the Gulf Crisis on human rights”, December 2017, [http://nhrc-qa.org/wp-content/ uploads/ 2018/ 01/OHCHR-TM-REPORT- ENGLISH.pdf](http://nhrc-qa.org/wp-content/uploads/2018/01/OHCHR-TM-REPORT-ENGLISH.pdf), (24 February 2014).
- Orakçı, Serhat. “Katar Krizinin Afrika’daki Yansımaları”, **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 9, Sayı: 8, 2017.
- O’Toole, Megan. “What is Oman’s stance on the Qatar-Gulf crisis?”, **Al Jazeera**. 1 December 2017. [https://www .aljazeera.com/ news/2017 /12/1/what-is-omans- stance-on-the-qatar-gulf-crisis](https://www.aljazeera.com/news/2017/12/1/what-is-omans-stance-on-the-qatar-gulf-crisis), (18 January 2019).
- Ottaway, Marina. “The Consequences of the Internal Power Shift”, in Sinan Ülgen, Nathan J. Brown, Marina Ottaway, and Paul Salem, **Emerging Order in the Middle East**, Carnegie Endowment for International Peace, Policy Outlook, May 2012. [https://carnegieendowment.org/files/middle_ east_ order1.pdf](https://carnegieendowment.org/files/middle_east_order1.pdf), (19 January 2019).
- Oxford Business Group. “Qatar’s economy thrives despite blockade”. [https://oxford businessgroup.com/overview/right-be-optimistic-economic-strength-and- potential-have-been-reaffirmed-short-lived-impact-blockade](https://oxfordbusinessgroup.com/overview/right-be-optimistic-economic-strength-and-potential-have-been-reaffirmed-short-lived-impact-blockade), (01 July 2020).
- Özkan, Fadime. “Dr. Hasan Basri Yalçın: ABD Suriye’de PKK devleti kuruyor”, **Star**. 26 June 2016. [http://www.star.com.tr/roportaj/suriyede-amerikaya-baglilik-tan- cikmaliyiz-diyen-dr-hasan-basri-yalcin-uyariyor-haber-1121293/](http://www.star.com.tr/roportaj/suriyede-amerikaya-baglilik-tan-cikmaliyiz-diyen-dr-hasan-basri-yalcin-uyariyor-haber-1121293/), (29 September 2017).
- Pack, Jason and Barak Barfi. “In War’s Wake: The Struggle for Post-Qadhafi Libya”, **the Washington Institute for Near East Policy**. February 2012. [https://www. washingtoninstitute.org/policy-analysis/wars-wake-struggle-post-qadhafi-libya](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/wars-wake-struggle-post-qadhafi-libya), (12 February 2017).
- Pandey, Navadha. “Qatar Investment Authority to invest \$200 million in Airtel Africa”, **Live Mint**, 30 January 2019, [https://www.livemint.com/companies/ news/qatar-investment-authority-to-invest-200-million-in-airtel-africa-154884 7764554.html](https://www.livemint.com/companies/news/qatar-investment-authority-to-invest-200-million-in-airtel-africa-1548847764554.html). (29 June 2019).
- Perlo-Freeman, Sam. “Monitoring military Expenditure”, 11 Jan. 2017, www.sipri.org. (29 June 2019).
- Pew Research Centre. “The Future of the Global Muslim Population”, 27 January 2011, [http://www.pewforum.org/2011/01/27/future-of-the-global-muslim- population-regional-middle-east/](http://www.pewforum.org/2011/01/27/future-of-the-global-muslim-population-regional-middle-east/), (02 April 2018).
- Planning and Statistics Authority. [https://www.psa.gov.qa/en/qnv1/ pages/default.aspx](https://www.psa.gov.qa/en/qnv1/pages/default.aspx), (29 August 2019).
- Planning and Statistics Authority. www.mdps.gov.qa, (02 July 2019).
- Polat, Furkan. “Çok Kutuplu İç Savaş Sarmalında Libya; Aktörler ve İttifaklar”, **ORMER Perspektif Serileri**, No: 13, Mayıs 2015.
- Pulliam, Sara. “Qatar’s Foreign Policy: Building an International Image”, [http://schools.aucegypt.edu/huss/pols/Khamasin/Documents/Qatar%20s%20For eign%20Policy_ %20Building%20an%20International%20Image%20- %20Sara%20Pulliam.pdf](http://schools.aucegypt.edu/huss/pols/Khamasin/Documents/Qatar%20s%20Foreign%20Policy_%20Building%20an%20International%20Image%20-%20Sara%20Pulliam.pdf), (03 August 2018).

- Qatar Airways. [https://www.qatarairways.com/content/dam/documents/press-kit/The %20Story%20of%20Qatar%20Airways%20-%20English.pdf](https://www.qatarairways.com/content/dam/documents/press-kit/The%20Story%20of%20Qatar%20Airways%20-%20English.pdf), (04 November 2019).
- Qatar Digital Library. "File 10/3 IV Qatar Oil Concession' [40r] (102/534), British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/R/15/2/413". https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100023509761.0x000067, (28 May 2021).
- Qatar Digital Library. "File 10/3 XI Qatar Oil Concession' [243r] (500/594), British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/R/15/2/418". https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100024164774.0x000065, (26 May 2021).
- Qatar Gulf News.** "QATAR: Gazprom, Qatar seek joint investments after opening Doha Office", 11 February 2013. <https://www.qatar-gulfnews.com/qatar-gazprom-qatar-seek-joint-investments-after-opening-doha-office/>, (24 June 2019).
- Qatar Foundation. <https://www.qf.org.qa/about>, (30 December 2018).
- Qatar Investment Authority Official Website, <https://www.qia.qa/Investments/InvestmentsApproach.aspx>, (29 June 2019).
- Qatar Living. "Major Cities and Towns". <https://www.qatarliving.com/sightseeing-tourist-attractions/wiki/major-cities-towns>, (03 July 2019).
- Qatar Online. "Qatar Population and Expat Nationalities", 18 March 2019, <https://www.onlineqatar.com/visiting/tourist-information/qatar-population-and-expat-nationalities>, (03 July 2019).
- Qatar-masters.com. <http://www.qatar-masters.com/tournament>, (11 November 2019).
- Qatar Museums. <https://www.qm.org.qa/en>, (29 December 2018).
- Qatar Tribune.** "Pompeo's Message to Saudis? Enough Is Enough: Stop Qatar Blockade", 29 April 2018. <http://www.qatar-tribune.com/Latest-News/ArtMID/423/ArticleID/18423/Pompeo%E2%80%99s-Message-to-Saudis-Enough-Is-Enough-Stop-Qatar-Blockade>, (13 January 2019).
- Qatar Tribune.** "Rights of foreign workers in Qatar see progress: UN", 18 November 2018. www.qatar-tribune.com/PrintNews.aspx?id=146135, (18 November 2018).
- QNB. "Qatar Economic Insight", September 2018, <https://www.qnb.com/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1355602931841&ssbinary=true>, (01 July 2019).
- Ramani, Samuel. "China's Growing Security Relationship With Qatar", **The Diplomat**. 16 October 2017, <https://thediplomat.com/2017/11/chinas-growing-security-relationship-with-qatar/>, (12 January 2019).
- Ramani, Samuel. "How Qatar is working to boost its influence in Yemen", **Al-Monitor**. 19 October 2018. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/11/qatar-stake-yemen-war-ceasefire.html>, (22 June 2019).
- Ramani, Samuel. "The Qatar Blockade Is Over, but the Gulf Crisis Lives On", **Foreign Policy**. 27 January 2021. <https://foreignpolicy.com/2021/01/27/qatar-blockade-gcc-divisions-turkey-libya-palestine/>, (25 April 2021).
- Ramesh, Randeep. "The long-running family rivalries behind the Qatar crisis", **the Guardian**. 21 July 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/21/qatar-crisis-may-be-rooted-in-old-family-rivalries>, (28 February 2019).
- Relief web. "US. Government Assistance to Yemen: Fact Sheet". 22 May 2012, <https://reliefweb.int/report/yemen/us-government-assistance-yemen-fact-sheet>. (25 June 2019).

- Reuters.** “Germany urges diplomatic solution to Qatar crisis”, 9 June 2017. <https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-germany/germany-urges-diplomatic-solution-to-qatar-crisis-idUSKBN19010W>, (10 October 2019).
- Reuters.** “Israel’s Netanyahu calls Iran nuclear deal ‘historic’ mistake”, 14 July 2015. <https://uk.reuters.com/article/uk-iran-israel-netanyahu/israel-netanyahu-calls-iran-nuclear-deal-historic-mistake-idUKKCN0PO0N720150714>. (16 June 2019).
- Reuters.** “Qatar says it has reservations about the Arab statements on Iran”, 02 June 2019. <https://www.reuters.com/article/us-saudi-summits-qatar/qatar-says-it-has-reservations-about-arab-statements-on-iran-idUSKCN1T30SF>, (17 June 2019).
- Reuters.** “Qatar to expand air hosting major U.S. military facility”, 27 August 2018. <https://www.reuters.com/article/us-qatar-airbase/qatar-to-expand-air-base-hosting-major-u-s-military-facility-idUSKCN1LC1TJ>, (29 September 2019).
- Reuters.** “Qatar to take part in military action over”, 20 March 2011. <https://uk.reuters.com/article/uk-libya-qatar/qatar-to-take-part-in-military-action-over-libya-idUKTRE72J02N20110320>, (14 December 2018).
- Reuters.** “Timeline: Invasion, surge, withdrawal; U.S. forces in Iraq”, 15 December 2011. <https://www.reuters.com/article/us-iraq-usa-pullout/timeline-invasion-surge-withdrawal-u-s-forces-in-iraq-idUSTRE7BE0EL20111215>, (12 February 2019).
- Reuters.** “Xi says China will promote steady ties with Iran”, 14 June 2019. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-attacks/xi-says-china-will-promote-steady-ties-with-iran-idUSKCN1TF0IH?il=0>, (15 June 2019).
- Roberts, David B. “Qatar, the Ikhwan, and the transitional relations in the Gulf”, in **The Qatar Crisis, POMEPS Briefings. No. 31**, October 2017, https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 February 2019).
- Roberts, David. “Blame Iran: a dangerous response to the Bahraini uprising”, **the Guardian**. 20 August 2011. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/aug/20/bahraini-uprising-iran>, (15 August 2019).
- Roberts, David. “Qatar row: What’s caused the fall-out between Gulf neighbours?”, **BBC**. 5 June 2017, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40159080>, (16 February 2019).
- Rogers, Jon and Aletha Adu, “The Trump Hand Why did Donald Trump pull out of Iran nuclear deal and what sanctions are the US reinstating?”, **the Sun**. 16 May 2019. <https://www.thesun.co.uk/news/6231230/why-donald-trump-out-iran-nuclear-deal/>. (07 June 2019).
- Ryan, Curtis R. “Regime security and shifting alliances in the Middle East”, in Marc Lynch and Stephanie Dahl (Eds.), **The Qatar Crisis, POMEPS Briefings No: 31**, October 2017, https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 February 2019).
- Sabah.** “El Safi: Türkiye ile olan dostluğumuzdan rahatsız oluyorlar”, 30 July 2017. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2017/07/01/el-safi-turkiye-ile-olan-dostlugumuzdan-rahatsiz-oluyorlar>, (26 February 2019).
- Sabah.** “Körfez’de “Katar krizi” çözüldü”, 18 October 2014. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2014/11/18/korfezde-katar-krizi-cozuldu>, (5 February 2019).

- Sabah**. “Türkiye Katar’da üs kuracak”, 9 June 2015. [http:// www. sabah.com.tr/ dunya/2015/06/09/turkiye-katarda-us-kuracak](http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/06/09/turkiye-katarda-us-kuracak), (04 March 2016).
- Sadjadpour, Karim. “Iran’s Unwavering Support to Assad’s Syria”, **Carnegie Endowment for International Peace**, 27 September 2019, <https://carnegieendowment.org/2013/08/27/iran-s-unwavering-support-to-assad-s-syria-pub-52779>, (18 June 2019).
- Sahbaz, Yusuf. “First ship carrying food departs Turkey for Qatar”, **the Peninsula**. 22 June 2017. <http://thepeninsulaqatar.com/article/22/06/2017/First-ship-carrying-food-departs-Turkey-for-Qatar>, (17 October 2019).
- Said, Haifa and Du Chao. “Qatar and China: Developing a Comprehensive Strategic Partnership”, **China Today**. 11 August 2018. http://www.chinatoday.com.cn/ctenglish/2018/ii/201808/t20180811_800138032.html, (12 January 2019).
- Salacanian, Stasa. “Championing rogue warlord Haftar, Russia reveals true agenda in Libya”, **the New Arab**. 22 January 2019. [https:// www. alaraby.co.uk/ english/indepth/2019/1/22/russias-agenda-in-libya](https://www.alaraby.co.uk/english/indepth/2019/1/22/russias-agenda-in-libya), (22 June 2019).
- Saleh, Yasmine and Ayman Samir. “Arab League suspends Syria as global pressure rises”, **Reuters**. 12 November 2011. [https://www .reuters.com/article/us-arabs-syria/arab-league-suspends-syria-as-global-pressure-rises-idUSTRE7AB0CP20111112](https://www.reuters.com/article/us-arabs-syria/arab-league-suspends-syria-as-global-pressure-rises-idUSTRE7AB0CP20111112), (01 March 2019).
- Salem, Paul. “The Regional Order”, in Sinan Ülgen, Nathan J. Brown, Marina Ottoway, and Paul Salem (Eds.), **Emerging Order in the Middle East**, Carnegie Endowment for International Peace, 2012, pp. 1-24.
- Sanger, David E., Edward Wong, Eric Schmitt and Helene Cooper. “New Tensions With Iran Threaten Nuclear Deal and, White House Says, U.S. Troops”, **the New York Times**. 06 March 2019, <https://www.nytimes.com/2019/05/06/world/middleeast/us-iran-iraq-troops-.html?action=click&module=RelatedCoverage&pgtype=Article&region=Footer>, (08 June 2019).
- Sankar, Anjana. “Saudi Arabia Crown Prince Mohammad bin Salman arrives in UAE”, **Khaleej Times**. 28 November 2019. <https://www.khaleejtimes.com/news/government/saudi-crown-prince-mohammed-bin-salman-arrives-in-uae->, (06 May 2020).
- Schanzer, Jonathan. “Saudi Arabia Is Arming the Syrian Opposition”, **Foreign Policy**. 27 February 2012. <https://foreignpolicy.com/2012/02/27/saudi-arabia-is-arming-the-syrian-opposition/>. (18 June 2019).
- Sciutto, Jim and Jeremy Herb. “Exclusive: The secret documents that help explain the Qatar crisis”, **CNN**. 11 July 2017. <https://edition.cnn.com/2017/07/10/politics/secret-documents-qatar-crisis-gulf-saudi/index.html>. (13 February 2019).
- Shelton, Tracey. “US and Qatar ink deals for ‘tremendous amounts’ of military weapons and Boeing planes”, **ABC News**. 12 July 2019. <https://www.abc.net.au/news/2019-07-10/qatar-donald-trump-military-and-commercial-deals/11294500>, (13 October 2019).
- Shura Majlis. <https://www.shura.qa/Pages/About%20Council/History>, (27 September 2019).
- Siemaszko, Corky. “Syrian government invites Russia to protect Assad regime from ISIS”, **New York Daily News**. 02 November 2015. <https://www.nydailynews.com/news/world/russia-launches-attacks-syria-day-article-1.2382933>, (08 August 2019).

- Sinkaya, Bayram. "Introduction to the Middle East Politics: Leading Factors, Actors and Dynamics", **ORSAM**. No. 1, April 2016.
- Slade, Christina. "Al Jazeera: How TV channel helped shape the Middle East", **CNN**. 27 June 2014. <https://edition.cnn.com/2014/06/26/opinion/opinion-egypt-al-jazeera/index.html>, (31 December 2018).
- Smith, David, Sabrina Siddiqui and Peter Beaumont. "Gulf crisis: Trump escalates row by accusing Qatar of sponsoring terror", **the Guardian**. 9 June 2017. <https://www.theguardian.com/us-news/2017/jun/09/trump-qatar-sponsor-terrorism-middle-east>, (07 January 2018).
- Soler i Lecha, Eduard, Silvia Colombo, Lorenzo Kamel and Jordi Quero. "Re-Conceptualizing Orders in the Mena Region", **Methodology and Concept Papers, MENARA**. No. 1, November 2016.
- Sons, Sebastian and Inken Wiese. **The Engagement of Arab Gulf States in Egypt and Tunisia since 2011: Rationale and Impact (DGAP-Analyse, 9)**. Berlin: Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V., 2015. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/55770/ssoar-2015-sons_et_alThe_Engagement_of_Arab_Gulf.pdf?sequence=1, (27 September 2018).
- Sovereign Wealth Fund Institute. "Qatar Investment Authority". <https://www.swfinstitute.org/profile/598cdaa60124e9fd2d05bc5a>, (27 June 2019).
- Spencer, Richard. "Saudi blockade backfires as Qatari's hail 'hero' emir", **the Times**. 11 July 2017. <https://www.thetimes.co.uk/article/saudi-blockade-backfires-as-qataris-hail-hero-emir-vl5c5gt59>, (12 February 2019).
- Spencer, Richard. "Syria uprising: We will continue until the fall of the regime". **the Telegraph**. 23 April 2011. <https://www.Telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8469937/Syria-uprising-We-will-continue-until-the-fall-of-the-regime.html>, (21 September 2018).
- Stearns, Scott. "Syria's 'Friends' Pledge More Support for Rebels". **VOA News**. 22 June 2013. , <https://www.voanews.com/world-news/middle-east-dont-use/syrias-friends-pledge-more-support-rebels>, (08 August 2019).
- Steinberg, Guido. "The Gulf states and The Muslim Brotherhood", in **The Qatar Crisis, POMEPS Briefings No: 31**, October 2017, https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/PO_MEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 February 2019).
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). "Asia and the Middle East lead rising trend in arms imports, US exports grow significantly, says SIPRI", 12 March 2018. <https://www.sipri.org/news/press-release/2018/asia-and-middle-east-lead-rising-trend-arms-imports-us-exports-grow-significantly-says-sipri>, (04 July 2019).
- Synder, Jack L. "The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operation", **Report (R- 2154-AF) RAND**, Santa Monica, September 1977.
- Tass Russian News Agency**. "All foreign forces staying in Syria without invitation must leave, says Lavrov", 22 August 2018. <https://tass.com/politics/1018246>, (08 September 2018).
- Taylor, Paul. "France's double game in Libya", **Politico**. 17 April 2019, <https://www.politico.eu/article/frances-double-game-in-libya-nato-un-khalifa-haftar/>, (23 June 2019).

- TCCB. “Türkiye ile Katar Arasında 15 Anlaşma İmzalandı”, 02 December 2015, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/36169/turkiye-ile-katar-arasinda-15-anlasma-imzalandi.html>, (06 February 2016).
- T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. “Yurtdışı Yatırımlar Ülke Profili Katar”, Mayıs 2018, <https://ticaret.gov.tr/data/5b887e6813b87615b0eea9ca/cefed2c0048dd9ca43ca0a40a11c0553.pdf>, (01 July 2019).
- TCMB. “Ödemeler Dengesi”. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/609ef884-3b3c-4bc3-84fe-9254244c3490/odemelerdengesi.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-609ef884-3b3c-4bc3-84fe-9254244c3490-m-tIYNK>. (26 January 2020).
- Teitelbaum, Joshua. “Crown Prince Mohammed bin Salman”, <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/Reign-of-King-Abd-Allah-2005-15>, (06 May 2020).
- Telci, İsmail Numan. “Krizlerin Gölgesinde Afrika Boynuzu’nda Mücadele”, **SETA**, 28 April 2018, <https://www.setav.org/krizlerin-golgesinde-afrika-boynuzundaguc-mucadelesi/>, (24 November 2019).
- Telci, İsmail Numan. “Qatar-Gulf Rift: Can Riyadh be Triumphant?”, **Al Jazeera**. 09 July 2017. <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/06/qatar-gulf-rift-riyadh-triumphant-170609095025798.html>, (10 July 2019).
- Telhami, Shibley. “Al Jazeera: The Most-Feared News Network”, **Brookings**. 15 June 2013. <https://www.brookings.edu/articles/al-jazeera-the-most-feared-news-network/>, (31 December 2013).
- Temizer, Selen. “Suriye krizinde Cenevre maratonları sonuçsuz kaldı”, **Anadolu Ajansı**. 21 February 2017. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-krizinde-cenevre-maratonlari-sonucsuz-kaldi/754818>, (18 June 2019).
- The Economist**. “Qatar provides financial support to Tunisia”, 1 June 2012. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1649086349&Country=Qatar&topic=Politics&subtopic=Recent+developments&aid=1&oid=327865217> (06 October 2019).
- The Foreign Ministry of Qatar. <https://www.mofa.gov.qa/en/qatar/political-system/general-information>, (29 December 2018).
- The Guardian**. “Libyan General Khalifa Haftar meets Russian minister to seek help”, 29 October 2016. <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/29/libyan-general-khalifa-haftar-meets-russian-minister-to-seek-help>, (22 June 2019).
- The Guardian**. “Qatar to send \$480m to help Palestinians in West Bank and Gaza”, 07 May 2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/may/07/qatar-send-480m-help-palestinians-west-bank-gaza-israel-ceasefire>, (30 June 2019).
- The Heritage Foundation. “2019 Index of Economic Freedom”, 2019. <https://www.heritage.org/index/country/qatar>, (01 July 2019).
- The Hindu Business Line. “Qatar Investment Authority infuses \$200 m in Airtel Africa”, 30 January 2019. <https://www.thehindubusinessline.com/companies/qatar-investment-authority-infuses-200-m-in-airtel-africa/article26130439.ece>, (29 June 2019).
- The National Archive. <https://livebl.nationalarchives.gov.uk/first-world-war/a-global-view/the-middle-east/trucial-states/>, (15 May 2021).
- The New Arab**. “Qatar officially invites Sudan’s leadership to Doha following Saudi visit”, 10 October 2019. <https://www.al-araby.co.uk/english/news/2019/10/10/qatar-invites-sudan-pm-to-visit-doha>, (25 November 2019).

- The New York Times.** “Qatar Doubles Aid to Egypt”, 8 January 2013. <https://www.nytimes.com/2013/01/09/world/middleeast/qatar-doubles-aid-to-egypt.html>, (06 November 2019).
- The New York Times.** “What Was That Glowing Orb Trump Touched in Saudi Arabia”, 22 May 2017. <https://www.nytimes.com/2017/05/22/world/middleeast/trump-glowing-orb-saudi.html>, (25 February 2019).
- The official website of Qatar Airways. <https://www.qatarairways.com/en/discover.html>, (30 December 2018).
- The Peninsula.** “Qatar to strengthen military ties with US”, 30 Jan 2018. <https://www.thepeninsulaqatar.com/article/30/01/2018/Qatar-to-strengthen-military-ties-with-US>, (29 September 2019).
- The Peninsula.** “Qatar-funded 100-bed rehabilitation and prostheses hospital opens in Gaza”, 23 March 2019. <https://www.thepeninsulaqatar.com/article/23/04/2019/Qatar-funded-100-bed-rehabilitation-and-prostheses-hospital-opens-in-Gaza>, (30 June 2019).
- The Peninsula.** “Qatar-Oman trade volume increases”, 10 September 2017. <https://www.aljazeera.com/news/2017/11/oman-stance-qatar-gulf-crisis-171125061013462.html>, (17 September 2021)
- The Peninsula.** “Siege on Qatar a clear violation of Riyadh agreement”, 11 July 2017. <https://thepeninsulaqatar.com/article/11/07/2017/Siege-on-Qatar-a-clear-violation-of-Riyadh-agreement>, (26 February 2019).
- The StraitsTimes.** “Qatar sovereign wealth fund to boost US portfolio to \$61b”, 15 June 2019. <https://www.straitstimes.com/business/invest/qatar-sovereign-wealth-fund-to-boost-us-portfolio-to-61b>. (27 June 2019).
- The Telegraph.** “UN hits Iran with new sanctions”, 09 June 2010. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/7814613/UN-hits-Iran-with-new-sanctions-over-nuclear-programme.html>, 10 November 2018.
- The White House. “Fact Sheet: Sanctions Related to Iran”, 2012. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/07/31/fact-sheet-sanctions-related-iran>, (10 October 2019).
- The World Bank. www.data.worldbank.org/qatar?view=chart, (10 September 2021).
- The World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>, (02 July 2019).
- Tibon, Amir. “Qatar Doubles Down on PR Campaign Appealing to U.S. Jews and D.C. Insiders”, **Haaretz**. 20 January 2018. <https://www.haaretz.com/us-news/qatar-doubles-down-on-pr-campaign-appealing-to-u-s-jews-d-c-bigwigs-1.5746073>, (12 February 2019).
- Time.** “Hamad bin Jassim bin Jaber al-Thani: The World’s 100 Most Influential People: 2012”, 18 April 2012. http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2111975_2111976_2112001,00.html. (01 June 2021).
- Tomar, Cengiz. “Suriye Krizinde Son Viraj”, **Anadolu Ajansı**. 23 January 2017. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/astana-suriye-krizinde-son-viraj/732933>, (21 February 2017).
- Tomlinson, Lucas and Adam Shaw. “Trump blames Tehran for Gulf tanker attacks after Navy releases video showing Iranian boat removing unexploded mine”, **Fox News**. 14 June 2019. <https://www.foxnews.com/world/iran-tanker-unexploded-mine-gulf-oman>. (15 June 2019).

- Toumi, Habib. "Oman: No solution in sight for Qatar crisis", **Gulf News**. 19 March 2019. <https://gulfnews.com/world/gulf/oman/oman-no-solution-in-sight-for-qatar-crisis-1.62767417>, (13 October 2019).
- Toumi, Habib. "Public sector in Qatar to get 60 per cent pay rise", **Gulf News**. 7 September 2011. <https://gulfnews.com/news/gulf/qatar/public-sector-in-qatar-to-get-60-per-cent-pay-rise-1.862595>, (14 October 2018).
- Toumi, Habib. "Qatar Emir pardons Saudis involved in 1996 coup", **Gulf News**. May 25 2010. www.gulfnews.com/world/gulf/qatar/qatar-emir-pardons-saudis-involved-in-1996-coup-1.632376, (18 September 2019).
- Toumi, Habib. "Qatar's exit will not implode GCC", **Gulf News**. 08 December 2018. <https://gulfnews.com/world/gulf/qatar/qatars-exit-will-not-implode-gcc-1.60822085>, (20 October 2019).
- Toumi, Habib. "Sunni-Shiite divide 'driven by politics'-Qatar", **Gulf News**. 29 September 2015. <https://gulfnews.com/news/gulf/qatar/sunni-shiite-divide-driven-by-politics-qatar-1.1591905>, (08 October 2018).
- TRT Haber**. "Suudi Arabistan ve BAE'den Sudan'a 3 milyar dolarlık yardım", 22 April 2019. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistan-ve-baedensudana-3-milyar-dolarlik-yardim-412716.html>, (24 November 2019).
- TRT World**. "Russia's growing intervention in Libyan civil war", 07 March 2019. <https://www.trtworld.com/africa/russia-s-growing-intervention-in-libyan-civil-war-24751>, (22 June 2019).
- TRT World**. "UK press report alleges Qatar used 'black ops' to win 2022 World Cup bid", 30 July 2018. <https://www.trtworld.com/sport/uk-press-report-alleges-qatar-used-black-ops-to-win-2022-world-cup-bid-19246>, (05 August 2019).
- Türkiye Gazetesi**. "Yemen'de Şii Husileri kararlı fırtına vurdu!", 27 March 2015. <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/250541.aspx>, (20 June 2019).
- U.S. Department of Defence. "U.S. and Qatar Sign MOU Reaffirming Qatar's Commitment to Supporting U.S. Military Activities at Al Udeid Air Base", <https://dod.defense.gov/News/News-Releases/News-Release-View/Article/1731648/us-and-qatar-sign-mou-reaffirming-qatars-commitment-to-supporting-us-military-a/>, (25 March 2019).
- U.S. Department of Defense Official Website. "Operation Inherent Resolve", 2019. <https://dod.defense.gov/OIR/>, (25 June 2019).
- US Department of State. <https://translations.state.gov/2019/09/18/joint-statement-by-middle-east-strategic-alliance-mesa/>, (21 October 2019).
- Ülgen, Sinan, Nathan J. Brown, Marina Ottaway, and Paul Salem. "Emerging Order in the Middle East", **Carnegie Endowment for International Peace, Policy Outlook**, 2012. https://carnegieendowment.org/files/middle_east_order1.pdf, (19 January 2019).
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Can the Gulf Cooperation Council Survive the Current Crisis?", **Washington DC, Arab Center**. 07 September 2017, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/can-the-gulf-cooperation-council-survive-the-current-crisis/, (15 September 2019).
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Can the Gulf Cooperation Council Survive the Current Crisis?", **Arab Center Washington DC**, 7 September 2017.

- Ulrichsen, Kristian Coates. "Foreign policy implications of the new emir's succession in Qatar", Policy Brief, **Norwegian Peacebuilding Resource Centre (NOREF)**, August 2013, <https://www.files.ethz.ch/isn/170552/Foreign%20Policy%20Implications%20of%20the%20New%20Emir%20in%20Qatar.pdf>, (17 September 2021).
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Qatar and the Arab Spring, Policy Drivers and Regional Implications", **Carnegie Endowment for International Peace**, September 2014, https://carnegieendowment.org/files/qatar_arab_spring.pdf, (06 January 2018).
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Small states with a big role: Qatar and the United Arab Emirates in the wake of the Arab Spring.", **Discussion Paper**. Durham: Durham University, HH Sheikh Nasser Al-Sabah Programme, 2012.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "What's going on with Qatar", **The Qatar Crisis, POMEPS Briefings No: 31**, October 2017, https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 February 2019).
- UN. "Perspectives on social cohesion-the glue that holds society together", 30 January 2012. <https://www.un.org/en/development/desa/news/policy/perspectives-on-social-cohesion.html>, (24 July 2019).
- Uygur, Hakkı. "İran'ın Katar Krizine Bakışı", **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 9, Sayı: 81, Temmuz-Ağustos 2017.
- Vakil, Sanam. "Qatar crisis: A beginning to the end?", **Chatham House**. 8 January 2021, <https://www.chathamhouse.org/2021/01/qatar-crisis-beginning-end>, (25 April 2021).
- VOA. "Qatar to Expand Air Base Hosting Major US Military Facility", 27 August 2019. <https://www.voanews.com/usa/qatar-expand-air-base-hosting-major-us-military-facility>, (08 July 2019).
- Walt, Stephen M. "Realism and Security", <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-286?print=pdf>, (15 September 2019).
- Wezeman, Pieter D. and Alexandra Kuimova. "Military Spending and Arms Imports by Iran, Saudi Arabia, Qatar and the UAE", **SIPRI Fact Sheet**, May 2019, www.sipri.org, (03 July 2019).
- Wezeman, Pieter D., Aude Fleurant, Alexandra Kuimova, Nan Tian and Siemon T. Wezeman. "Trends in International Arms Transfers, 2018", **Sipri Fact Sheet**, March 2019, www.sipri.org, (03 July 2019).
- Wilford, Greg. "Royal Navy sends third warship to the Gulf to protect British-flagged ships from Iranian attacks", **the Telegraph**. 24 August 2019. <https://telegraph.co.uk/politics/2019/08/24/royal-navy-sends-third-warship-gulf-protect-british-flagged/>, (23 October 2019).
- Wilson, Tom and Andrew England. "Middle East's power struggle moves to the Horn of Africa", **the Financial Times**. 30 June 2019. <https://www.ft.com/content/53b8b78c-90f2-11e9-b7ea-60e35ef678d2>, (25 November 2019).
- Wintour, Patrick and Bethan McKernan. "UK ships in Gulf on high alert after Royal Navy trains guns on Iranian vessels", **the Guardian**. 11 July 2019. <https://theguardian.com/world/2019/jul/11/uk-ships-in-gulf-on-high-alert-after-royal-navy-trains-guns-on-iranian-ships>, (23 October 2019).

- Wintour, Patrick. "Anti-Qatar alliance renews attack on al-Jazeera Arabic", **the Guardian**. 12 July 2017. <https://www.theguardian.com/media/2017/jul/12/anti-qatar-alliance-renews-attack-on-al-jazeera-arabic>, (26 February 2019).
- Wintour, Patrick. "Donald Trump tweets support for blockade imposed on Qatar", **the Guardian**. 6 June 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/06/qatar-panic-buying-as-shoppers-stockpile-food-due-to-saudi-blockade>, (13 January 2019).
- Wintour, Patrick. "Libya: International community warns Haftar against Tripoli attack", **the Guardian**. 14 June 2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/06/libya-international-community-warns-haftar-against-tripoli-attack>, (23 June 2019).
- Wong, Edward. "Citing Iranian Threat, U.S. Sends Carrier Group and Bombers to Persian Gulf", **the New York Times**. 05 May 2019. <https://www.nytimes.com/2019/05/05/world/middleeast/us-iran-military-threat-.html?action=click&module=RelatedCoverage&pgtype=Article&region=Footer>, (08 June 2019).
- World Bank. "Qatar: Macro Poverty Outlook (April 2019)". <http://documents.worldbank.org/curated/en/669561556573880727/pdf/Macro-Poverty-Outlook-for-Qatar.pdf>, (01 July 2019).
- World Economic Forum. "Conflict in Libya threatens to turn into a devastating regional proxy war. Here's how it can be stopped", 19 March 2019. <https://www.weforum.org/agenda/2019/04/conflict-in-libya-threatens-to-turn-into-a-devastating-regional-proxy-war-heres-how-it-can-be-stopped/>, (19 June 2019).
- Worth, Robert F. "Al Jazeera Covers Protests Despite Hurdles", **the New York Times**. 28 January 2011. <https://www.nytimes.com/2011/01/29/world/middleeast/29jazeera.html>, (30 December 2018)
- Yaakoubi, Aziz El. "Qatar crisis strains Saudi-led Arab alliance in Yemen war", **Reuters**. 20 July 2017. <https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-yemen/qatar-crisis-strains-saudi-led-arab-alliance-in-yemen-war-idUSKBN1A51XM>, (22 June 2019).
- Yadav, Stacey Philbrick. "Oman is a mediator in Yemen. Can it play the same role in Qatar?", **The Qatar Crisis, POMEPS Briefings No: 31**. October 2017. https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 February 2019).
- Yalçın, Hasan B. "İran Nükleer Müzakereleri Kim, Neyi, Neden ve Nasıl Aldı?", Analiz, **İstanbul: SETA**. 2015, http://file.setav.org/Files/Pdf/20150630141034_iran-nukleer-muzakereleri-pdf.pdf, (28 May 2019).
- Yalçın, Hasan Basri. "Nükleer Anlaşma iptal", **Takvim**. 13 May 2018. <https://www.takvim.com.tr/yazarlar/hasan-basri-yalcin/2018/05/13/nukleer-anlasma-iptal>, (07 June 2019).
- Yalçın, Hasan Basri. "Obama stratejisi ve Ortadoğu", **Akademik Ortadoğu**. Cilt:9, Sayı:2, 2015. http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu18makale/hasan_b_yalcin.pdf, (08 October 2017).
- YaleGlobal Online**. "Al Jazeera to Take on CNN, BBC in English". 3 November 2002. <https://yaleglobal.yale.edu/content/al-jazeera-take-cnn-bbc-english>, (31 December 2018).

- Yaşar, Nebahat Tanrıverdi. “Analiz-Devrimin Yıldönümünde Tunus’ta Siyasetin Yeni Hatları”, **Anadolu Ajansı**. 17 December 2018. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/devrimin-yildonumunde-tunus-ta-siyasetin-yeni-hatlari/1340955>. (28 February 2019).
- Yeni Şafak**. “UAE actions indicate fresh attempts to stage coup in Qatar”, 21 February 2018. <https://www.yenisafak.com/en/world/uae-actions-indicate-fresh-attempts-to-stage-coup-in-qatar-3115191>. (30 May 2021).
- Yeniçun, Selim Han. “Çin’in Silah Ticaretinde Ortadoğu ve Denge Politikası”, **Ortadoğu Analiz**. Cilt: 9, Sayı: 84, Ekim-Kasım 2018.
- Yeşiltaş, Murat. “Making Sense of Turkey’s Strategy towards the new Gulf Crisis”, **Al Jazeera Centre for Studies**. 22 June 2017.
- Yezdani, İpek. “10 soruda Cenevre II Konferansı”, **Hürriyet**. 23 January 2014. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/10-soruda-cenevre-ii-konferansi-25629289> , (18 June 2019).
- Yılmaz, Talip and Aram Ekin Duran. “Türkiye’deki Katar yatırımları artıyor”, **Ekonomist online**. 19 September 2019. <https://www.ekonomist.com.tr/dosya/turkiyedeki-katar-yatirimlari-artiyor.html>. (03 February 2020).
- Young, Karen E. “How Egypt wound up in the center of a Gulf Cooperation Council dispute on Qatar”, **POMEPS Briefings No: 31**, The Gulf Crisis, October 2017, https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf, (12 February 2019).
- Youssef, Ahmed. “Qatar to establish ‘city’ devoted to military education”, **Anadolu Agency**. 21 March 2019. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/qatar-to-establish-city-devoted-to-military-education/1425052>,
- Zaccara, Luciano. “The Role of the Gulf Countries in the Mediterranean and the Middle East Following the Arab Spring”, **IEMed, Mediterranean Yearbook**. 2015, https://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxiu-adjunts/anuari/med.2015/IEMed%20Yearbook%202015_RoleGulfCountriesMediterranean_LucianoZaccara.pdf, (12 May 2021).
- Zengerle, Patricia and Jeff Mason. “Obama praises Qatar leader for Libya coalition help”, **Reuters**. 15 April 2011, <https://www.reuters.com/article/us-usa-qatar/obama-praises-qatar-leader-for-libya-coalition-help-idUSTRE73D8LX20110414>, (11 September 2018).
- Zhdannikov, Dmitry, Regan E. Doherty and Mohammed Abbas. “Special reports: Qatar’s big Libya Adventure”, **Reuters**. 9 June 2011. <https://www.reuters.com/article/us-libya-qatar/special-report-qatars-big-libya-adventure-idUSTRE75826M20110609>, (11 September 2018).

TÜRKİYE'DE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE KURUMSAL İTİBAR

Yalçın Yalman

TÜRKİYE'DE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE KURUMSAL İTİBAR

Yalçın Yalman

Yayın No.: 1025
ISBN: 978-625-433-417-7
E-ISBN: 978-625-433-418-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezgini -suleyman@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Erkan Uslu -erkan@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yalman, Yalçın.

TÜRKİYE'DE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE KURUMSAL İTİBAR / Yalçın Yalman

1. Basım, X + 176 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-417-7

E-ISBN: 978-625-433-418-4

1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk 2. Kurumsal İtibar 3. İşletme Performansı

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65 - Sipariş: siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
BİRİNCİ BÖLÜM	1
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK.....	1
1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMI	1
2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR	3
2.1. ŞİRKET SOSYAL SORUMLULUĞU	3
2.2. İŞ ETİĞİ	4
2.3. KURUMSAL SOSYAL DUYARLILIK	4
2.4. KURUMSAL HESAP VERME SORUMLULUĞU	5
2.5. KURUMSAL SOSYAL PERFORMANS	6
2.6. SOSYAL DENETİM.....	7
2.7. SOSYAL RAPORLAMA.....	8
2.8. KURUMSAL VATANDAŞLIK	9
2.9. DAVRANIŞ KODLARI.....	10
2.10. KURUMSAL HAYIRSEVERLİK	11
2.11. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA	11
2.12. KURUMSAL YÖNETİŞİM	12
3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİNİN SINIFLANDIRILMASI	17
4. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK GÖRÜŞLERİ	18
5. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMININ ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN ETKENLER.....	21
5.1. İKTİSADİ ETKENLER	21
5.2. POLİTİK ETKENLER	21
5.3. TOPLUMSAL ETKENLER.....	21
6. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN ÖNEMİ.....	22
7. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİNİN İŞLETMELERE VE TÜM PAYDAŞLARA SAĞLAYACAĞI FAYDALAR.....	25
8. İŞLETMELERİN SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİNİ GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ÇEVRESEL UNSURLAR	27
9. İŞLETME SOSYAL SORUMLULUĞUNUN SINIRLARI.....	27
9.1. YASALARA UYGUNLUK	28
9.2. MALİYETLER.....	28
9.3. ETKİNLİK.....	28
9.4. FAALİYET ALANI VE KARMAŞIKLIK	28
10. İŞLETMELERDE SOSYAL SORUMLULUK PRENSİPLERİ	29

10.1. YARDIMSEVERLİK PRENSİBİ	30
10.2. VEKİLLİK PRENSİBİ	30
11. İŞLETMELERİN SOSYAL SORUMLULUK ALANLARI	31
11.1. ÖRGÜT DIŞI GRUPLARA OLAN ETİK SORUMLULUKLAR.....	32
11.2. ÖRGÜT İÇİ GRUPLARA OLAN ETİK SORUMLULUKLAR	33
12. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN BOYUTLARI.....	34
12.1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞU	
ÜÇ BOYUTLU KABUL EDEN GÖRÜŞ	35
12.1.1. Etik KSS.....	35
12.1.2. Altruistik KSS	35
12.1.3. Stratejik KSS.....	36
12.2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞU	
DÖRT BOYUTLU KABUL EDEN GÖRÜŞLER	37
12.2.1. KSS'yi Ekonomik, Yasal, Ahlaki ve Gönüllü Sorumluluk	
Boyutlarıyla Ele Alan Görüş	38
12.2.1.1. Ekonomik Sorumluluklar	38
12.2.1.2. Yasal Sorumluluklar	39
12.2.1.3. Ahlaki Sorumluluklar.....	39
12.2.1.4. Hayırseverlik Sorumlulukları.....	39
12.2.1.4.1. Hayırseverlik Sorumluluklarının Yerine	
Getirilmesinde Kullanılan Sosyal Girişimler.	40
12.2.1.4.1.1. Sosyal Amaç Teşvikleri.....	40
12.2.1.4.1.2. Sosyal Amaç Bağlantılı Pazarlama	40
12.2.1.4.1.3. Kurumsal Sosyal Pazarlama	41
12.2.1.4.1.4. Kurumsal Hayırseverlik	41
12.2.1.4.1.5. Toplum Gönüllülüğü.....	41
12.2.1.4.1.6. Sosyal Açından	
Sorumluluk Taşıyan İş Uygulamaları	42
12.2.2. KSS'yi Dört Aşamalı Bir Evrim Olarak Ele Alan Görüş.....	42
12.3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞU BEŞ BOYUTLU	
KABUL EDEN GÖRÜŞLER.....	43
12.3.1. KSS'yi Beş Boyutlu Bir Süreç Olarak Kabul Eden Görüş.....	43
12.3.1.1. Düzey 1: Yasadışı Sorumsuz	43
12.3.1.2. Düzey 2: Uyumlu	44
12.3.1.3. Düzey 3: Bölünmüş (Parçalı).....	44
12.3.1.4. Düzey 4: Stratejik	44
12.3.1.5. Düzey 5: Sosyal Savunuculuk (Avukatlık)	45
12.3.2. KSS'yi Beş Seviyede Ele Alan Görüş.....	45
12.3.2.1. Düzey 1: Sorumsuz	45
12.3.2.2. Düzey 2: Minimalist	46

12.3.2.3. Düzey 3: İlgisiz.....	46
12.3.2.4. Düzey 4: Taktiksel.....	46
12.3.2.5. Düzey 5: Takva Merkezli.....	46
13. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLE İLGİLİ BAŞLICA ARAÇLAR VE ÇERÇEVE STANDARTLAR	50
13.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KÜRESEL İLKELER SÖZLEŞMESİ	50
13.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İŞ DÜNYASI VE İNSAN HAKLARI REHBER İLKELERİ	51
13.3. OECD ÇOK ULUSLU İŞLETMELER REHBERİ (OECD REHBERİ).....	52
13.4. ISO 26000 SOSYAL SORUMLULUK REHBERİ	52
13.5. ILO (INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION) ÇOK ULUSLU şİRKETLER VE SOSYAL POLİTİKA İLE İLGİLİ İLKELER �CL� BİLDİRGESİ	55
İKİNCİ BÖLÜM.....	57
KURUMSAL İTİBAR VE YÖNETİMİ.....	57
1. KURUMSAL İTİBAR	57
2. KURUMSAL İTİBARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	63
3. KURUMSAL İTİBARIN ÖRGÜTLERE SAğLAYACAğI FAYDALAR	68
4. KURUMSAL İTİBAR YÖNETİMİ	74
5. KSS VE KURUMSAL İTİBAR İLİŐKİŐİ.....	78
6. KSS VE KURUMSAL İTİBAR İLİŐKİŐİNİ AÇIKLAYAN MODELLER VEYA YÖNTEMLER.....	83
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	87
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARININ KURUMSAL İTİBARA ETKİLERİ KONUSUNDA İŞLETME YÖNETİCİLERİNİN ALGILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	87
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI	87
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ.....	87
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, MODELİ VE HİPOTEZLERİ.....	90
4. BULGULAR VE YORUMLAR	91
4.1. ÇALIşMADA YER ALAN İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ.....	92
4.2. FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNİN KSS FAALİYETLERİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	99
4.3. FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNİN FİRMALARININ ÖNCELİKLİ KSS ALANLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	102
4.4. FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNE GÖRE PAYDAŞLARIN ÖNCELİK SİRALAMASI	103
4.5. FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNE GÖRE İŞLETMELERİNİ KSS FAALİYETLERİNİ GERÇEKLEŐTİRMEDE MOTİVE EDİCİ FAKTÖRLER.....	104

4.6. FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNE GÖRE İŞLETMELERİNİN KSS FAALİYETLERİNİ GERÇEKLEŞTİRMELERİNE ENGEL OLAN FAKTÖRLER.....	106
4.7. İŞLETMELERİN BAZI PAYDAŞLARINA YÖNELİK OLARAK YÜRÜTTÜKLERİ KSS FAALİYETLERİNİN HANGİLERİNİ NE ÖLÇÜDE YERİNE GETİRDİKLERİNİN BELİRLENMESİ	107
4.7.1. İşletmelerin Çevreye Yönelik KSS Faaliyetlerinin Hangisini Ne Ölçüde Yerine Getirdikleri.....	107
4.7.2. İşletmelerin Müşterilerine Yönelik KSS Faaliyetlerinin Hangisini Ne Ölçüde Yerine Getirdikleri.....	108
4.7.3. İşletmelerin Çalışanlarına Yönelik KSS Faaliyetlerinin Hangisini Ne Ölçüde Yerine Getirdikleri.....	109
4.7.4. İşletmelerin Topluma Yönelik KSS Faaliyetlerinin Hangisini Ne Ölçüde Yerine Getirdikleri.....	110
4.8. FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNİN İŞLETMELERİNİN KURUMSAL İTİBARLARI KONUSUNDA PAYDAŞLARININ NE DÜŞÜNDÜĞÜ HUSUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ	111
4.8.1. Firma Kurucusu ve Yöneticilerine Göre Müşterilerinin İşletmenin Kurumsal İtibarı Hususundaki Görüşleri.....	111
4.8.2. Firma Kurucusu ve Yöneticilerine Göre Çalışanlarının İşletmenin Kurumsal İtibarı Hususundaki Görüşleri.....	113
4.8.3. Firma Kurucusu ve Yöneticilerine Göre Diğer Firmaların İşletmenin Kurumsal İtibarı Hususundaki Görüşleri	114
4.8.4. Firma Kurucusu ve Yöneticilerine Göre İşletmenin Kurumsal İtibar Göstergeleri İle İlgili Olarak Müşterileri, Çalışanları ve Diğer Firmaların Düşüncelerinin Ortalama Değeri Karşılaştırması	116
4.9. FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNE GÖRE KSS FAALİYETLERİNİN FİRMA İTİBARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	121
4.10. FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNE GÖRE İŞLETMELERİNİN KSS FAALİYETLERİNDEN NE ÖLÇÜDE FAYDA SAĞLADIĞI	122
4.11. KSS UYGULAMALARININ İŞLETMELERİN KURUMSAL İTİBARINA ETKİSİNE DAİR FİRMA KURUCUSU VE YÖNETİCİLERİNİN ALGILISANA İLİŞKİN ANALİZ SONUÇLARI	124
4.11.1. Çevreye Yönelik KSS Uygulamalarının İşletmelerin Kurumsal İtibarına Etkisine Dair Firma Kurucusu ve Yöneticilerinin Algısına İlişkin Sonuçlar	124
4.11.2. Müşterilere Yönelik KSS Uygulamalarının İşletmelerin Kurumsal İtibarına Etkisine Dair Firma Kurucusu ve Yöneticilerinin Algısına İlişkin Sonuçlar	125

4.11.3. Çalışanlara Yönelik KSS Uygulamalarının İşletmelerin Kurumsal İtibarına Etkisine Dair Firma Kurucusu ve Yöneticilerinin Algısına İlişkin Sonuçlar	126
4.11.4. Topluma Yönelik KSS Uygulamalarının İşletmelerin Kurumsal İtibarına Etkisine Dair Firma Kurucusu ve Yöneticilerinin Algısına İlişkin Sonuçlar	127
4.11.5. İşletmelerin Çevre, Müşteriler, Çalışanlar ve Topluma Yönelik KSS Uygulamalarının İşletmelerin Kurumsal İtibarına Etkisine Dair Firma Kurucusu ve Yöneticilerinin Algılarına İlişkin Sonuçların Kıyaslanması	128
4.11.6. İşletmenin Müşterilerine ve Çalışanlarına Yönelik KSS Uygulamalarının Müşteriler ve Çalışanlar Nezdinde İşletmenin Kurumsal İtibarı İle İlgili Olarak Nasıl Bir Etki Oluşturduğuna Dair Firma Kurucusu ve Yöneticilerinin Algısına İlişkin Sonuçlar	129
4.12. KURUMSAL İTİBARIN FARKLI DEĞİŞKENLER BAKIMINDAN GÖRÜNÜMÜ	131
4.12.1. İşletmelerin KSS Uygulamalarının Kurumsal İtibar Oluşumuna Katkısı Bakımından Coğrafi Bölgeler Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına Dair Sonuçlar	132
4.12.2. İşletmelerin KSS Uygulamalarının Kurumsal İtibar Oluşumuna Katkısı Bakımından Sektörler Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına Dair Sonuçlar	133
4.12.3. İşletmelerin KSS Uygulamalarının Kurumsal İtibar Oluşumuna Katkısı Bakımından İşletmelerin Faaliyet Süreleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına Dair Sonuçlar	134
4.13. İŞLETME KURUCU VE YÖNETİCİLERİNE GÖRE İŞLETMELERİN FAALİYET GÖSTERDİKLERİ SEKTÖRLER İTİBARIYLA KSS FAALİYETLERİNİN YÜRÜTÜLMESİNDE ENGEL TEŞKİL EDEN FAKTÖRLER	135
4.13.1. İşletmelerin KSS Uygulamalarına Engel Teşkil Eden Faktörlerden Biri Olarak Zaman Kısıtının Ne Ölçüde Önemli Olduğu	135
4.13.2. İşletmelerin KSS Uygulamalarına Engel Teşkil Eden Faktörlerden Biri Olarak Para Kısıtının Ne Ölçüde Önemli Olduğu	137
4.13.3. İşletmelerin KSS Uygulamalarına Engel Teşkil Eden Faktörlerden Biri Olarak Bu Uygulamaların Firma Faaliyetleriyle İlişkili Olmamasının Ne Ölçüde Önemli Olduğu	139
4.13.4. İşletmelerin KSS Uygulamalarına Engel Teşkil Eden Faktörlerden Biri Olarak Bu Uygulamaların Büyük Ölçekli Firmaların Konusu Olduğunu Düşünmenin Ne Ölçüde Önemli Olduğu	141
4.13.5. İşletmelerin KSS Uygulamalarına Engel Teşkil Eden Faktörlerden Biri Olarak İnsan Kaynakları Kısıtının (Eksikliğinin) Ne Ölçüde Önemli Olduğu	143

4.13.6. İşletmelerin KSS Uygulamalarına Engel Teşkil Eden Faktörlerden Biri Olarak Bu Uygulamalara İhtiyaç Duyulmuyor Olmasını Düşünmenin Ne Ölçüde Önemli Olduğu.....	145
4.13.7. İşletmelerin KSS Uygulamalarına Engel Teşkil Eden Faktörlerden Biri Olarak Bu Uygulamaların Gerekliliğine İnanmıyor Olmanın Ne Ölçüde Önemli Olduğu	147
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	151
KAYNAKÇA	159

KAYNAKÇA

- Aaltonen, K. (2011). "Project stakeholder analysis as an environmental interpretation process", *International Journal of Project Management*, Volume: 29 Number: 2, 165-183.
- Abratt, R. & Kleyn, N. (2012). "Corporate identity, corporate branding and corporate reputations: reconciliation and integration", *European Journal of Marketing*, Volume: 46 Number: 7/8, 1048-1063.
- Ackerman, R.W. (1975). *The Social Challenge to Business*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Ackerman, R. & Bauer R.A. (1976). *Corporate Social Responsiveness, The Modern Dilemma*, Reston, Virginia: Reston Publishing.
- Adams, A.T. (2014). Global Consumers are Willing to Put Their Money Where Their Heart is When it Comes to Goods and Services from Companies Committed to Social Responsibility, <http://www.nielsen.com/us/en/press-room/2014/global-consumers-are-willing-to-put-their-money-where-their-heart-is.html>
- Agle, B.R., Mitchell, R.K. & Sonnenfeld, J. (1999). "Who matters to CEOs? An investigation of stakeholder attributes and salience, corporate performance, and CEO values", *Academy of Management Journal*, Volume: 42, Number: 5, 507-525.
- Ahmad, K. (2003). "The Challenge of Global Capitalism: An Islamic Perspective": in John H. Dunning (ed.), *Making Globalization Good: The Moral Challenge of Global Capitalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Ahmad, S. Fb (2003b). "Does Morality Require God?", *Intellectual Discourse*, Volume: 11. Issue : 1, 51-76.
- Akım, F. (2010). Sağlık Alanında Gerçekleştirilen Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Bireylerde Farkındalık ve Davranış Değişikliği Yaratma Etkisi: "Kalbini Sev Kırmızı Giy Kampanyası" Üzerine Bir Değerlendirme, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, Sayı 38, 5-20.
- Aktan, C. C. (1999). Meslek Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk, İstanbul: *Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği*
- Aktan, C. C. ve Börü, D. (2007). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk". C. C. Aktan, (Ed.), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk* (11-36). İstanbul: İgiad Yayınları.
- Aktan, C.C. (Ed.). (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*, İstanbul: İgiad Yayınları.

- Alakavuklar, O.N., Kılıçaslan, S. ve Öztürk, E.B. (2009). Türkiye’de Hayırseverlikten Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Geçiş: Bir Kurumsal Değişim Öyküsü. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2, 103-143.
- Al-Attas, S.M.N. (1996). "The Worldview of Islam: An Outline", in Sharifah Shifa Al-Attas (ed.), *Islam and the Challenge of Modernity*. Kuala Lumpur: International Institute of Islamic Thought and Civilization (ISTAC).
- Alsop, R. J. (2004). *The 18 Immutable Laws of Corporate Reputation: Creating, Protecting, and Repairing Your Most Valuable Asset*, New York: A Wall Street Journal Book –Published by Free Press
- Alvesson, M. (2002). *Understanding Organizational Culture*, London: Sage Publications, 3.
- Andreasen, A.R. (1994). "Social marketing: its definition and domain", *Journal of Public Policy and Marketing*, Volume: 13, Number: 1 (Spring), 108-114.
- Argenti, P., Lytton-Hitchins, J., & Verity, R. (2010). The good, the bad, and the trustworthy. *Strategy+Business*, 61. Retrieved from: <http://www.strategy-business.com/article/10401?gko=4adb7>
- Argüden, Y. (2002). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, İstanbul: İstanbul: Rota Yayın Yapım.
- Ataman, G. (2001). *İşletme Yönetimi: Temel Kavramlar & Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Auger, P., Burke, P., Devinney, T. M. & Louviere, J.J. (2003), "What Will Consumers Pay for Social Product Features?" *Journal of Business Ethics*, 42 (3), 281–304.
- Awang, Z. & Jusoff, K. (2009). The effects of corporate reputation on the competitiveness of Malaysian telecommunication service providers. *International Journal of Business and Management*, Volume: 4, Number: 5, 173-178.
- Bansal, P. & Roth, K. (2000). "Why Companies Go Green: A Model Of Ecological Responsiveness". *Academy of Management Journal*, Vol: 43. No:4, 717-736.
- Barich, H. & Kotler P. (1991). "A framework for marketing image management", *Sloan Management Review*, Volume: 32, Number: 2, 94-109.
- Barnett, M., Jermier, J. & Lafferty, B. (2006). "Corporate reputation: the definitional landscape", *Corporate Reputation Review*, Volume: 9, Number: 1, 26-38.
- Baron, D. (2001). "Private politics, corporate social responsibility and integrated strategy", *Journal of Economics and Management Strategy*, Volume: 10, Number: 1, 7-45.
- Baur, D. & Schmitz, H. P. (2011). Corporations and NGOs: when accountability leads to co-optation. *Journal of Business Ethics*, Volume: 106, Number: 1, 9-21.
- Bayraktaroğlu, G., İltar, B. ve Tamyeri, M. (2009). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Pazarlamada Yeni Bir Paradigmaya Doğru*, İstanbul: Literatür Yayınları.

- Beal, R.M. (2000). "Competing effectively: environmental scanning, competitive strategy, and organizational performance in small manufacturing firms", *Journal of Small Business Management*, Volume: 38, Number: 1, 27-47.
- Berman, S.L., Wicks, A.C., Kotha, S. & Jones, T.M. (1999). "Does stakeholder orientation matter? The relationship between stakeholder management models and firm financial performance", *Academy of Management Journal*, Volume: 42, Number: 5, 488-506.
- Bentele, G. & Nothhaft, H. (2011). 11. Trust and Credibility as the Basis of Corporate Social Responsibility (Mass-) Mediated Construction of Responsibility and Accountability, Ø.Ihlen, J. L.Bartlett, & S.May, (Eds.), *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility* (208-230). John Wiley & Sons, Inc
- Boulouta, I. & Pitelis, C. N. (2014). "Who Needs CSR? The Impact of Corporate Social Responsibility on National Competitiveness" *Journal of Business Ethics*, Volume: 119. Issue : 3, 349-364.
- Bowd, R. & Bowd, L. (2002). "Assessing a Financial Value for a Corporate Entity's Reputation; A Proposed Formula" *Manchester Metropolitan University Business School Working Paper Series*.
- Bowen, H. (1953). *Social Responsibilities of the Businessman*, USA: Harper&Brothers.
- Brady, A.K. (2002). "Prolifing Corporate Imagery: A Sustainability Perspective", *University of Cambridge - Judge Business School; Mott MacDonald Group*, April.
- Brady, A.K. (2005). "The Seven Elements of Reputation Management" *Corporate Responsibility Management*, Volume: 1, Issue: 5, 13.
- Brammer S. & Millington A. (2005). Corporate Reputation and Philanthropy: An Empirical Analysis, *Journal of Business Ethics*, Volume: 61, Number: 1, 29-44
- Brammer, S.J. Pavelin, S. (2006), "Corporate reputation and social performance: the importance of fit", *Journal of Management Studies*, Volume: 43 Number: 3, 435-455.
- Branco, M.C. & Rodrigues, L.L. (2006), "Corporate social responsibility and resource-based perspectives", *Journal of Business Ethics*, Volume: 69, Number: 2, 111-132.
- Brown, T.J. & Dacin, P.A. (1997), "The company and the product: corporate association and consumer product response", *Journal of Marketing*, Volume: 61 Number: 1, 68-84.
- Budd, J. F. (1994). "How to Manage Corporate Reputations", *Public Relations Quarterly*, Volume: 39, Number: 4, 11-15.
- Burke, L. & Logsdon, J. M. (1996). "How Corporate Social Responsibility Pays Off?": *LongRange Planning*, Volume: 29. Issue: 4, 495-502.
- Capozzi, L. (2005). Corporate reputation: Our role in sustaining and building a valuable asset. *Journal of Advertising Research*, Volume: 45, Number: 3, 290-293.

- Carlisle, Y. & Faulkner, D. (2005), “The strategy of reputation”, *Strategic Change*, Volume: 14, Number: 8, 413-422.
- Carmeli, A. & Tishler, A. (2005). “Perceived Organizational Reputation an Organizational Performance: An Empirical Investigation of Industrial Enterprises”, *Corporate Reputation Review*, 8, (1): 13-30.
- Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility- Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society*, 38 3, 268-295.
- Carroll, A. B. (2000). “The four faces of corporate citizenship”. J.E. Richardson, (Eds.), *Business Ethics (187-191)*. Guilford: Dushkin/McGraw-Hill.
- Carroll, A. B. (2001). “Ethical Challenges for business in the new millennium: corporate social responsibility and models of management morality”. J.E. Richardson, (Eds.), *Business Ethics (198-203)*. Guilford: Dushkin/McGraw-Hill.
- Carroll, A. B. (2004). Corporate social responsibility. *Business and Society*, Volume: 38, Number: 3, 268-295.
- Carroll, A.B. & Buchholtz, A.K. (2003). *Business& Society Ethics and Stakeholder Management*. 5.bs., USA: Thompson-Southwestern Publishing.
- Carroll, A.B. (1979). A Three Dimensional Conceptual Model Of Corporate Social Performance. *Academy of Management Review*, Volume: 4. 497-505.
- Carroll, A.B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders, *Business Horizons*, July-August 1991, 39-48.
- Caruna, A. (1997). “Corporate reputation: concept and management”, *Journal of Product & Brand Management*, Volume: 6, Number: 2, 109-118.
- Caruna, A. & Chircop, S. (2000). “Measuring corporate reputation: a case example”, *Corporate Reputation Review*, Volume: 3, Number: 1, 43-57.
- Caruana, A., Ramasashan, B. & Krentler, K. A. (2004). Corporate reputation, customer satisfaction, & customer loyalty: What is the relationship? in H. E. Spotts (Eds.), *Proceeding Developments in marketing science*, Volume: 27: 301-321.
- Casado, A, Méndiz, A, & Peláez, J. (2011). Nuevos retos en la gestión de la reputación corporativa. Del director de comunicación al chief reputation officer. Presentation at the III Congreso Internacional Latina de Comunicación Social, Universidad de La Laguna. San Cristóbal de La Laguna, Spain. Retrieved from: http://www.revistalatinacs.org/11SLCS/actas_2011_IIICILCS/093_Casado.pdf.
- Castro, C. M., Lopez, J. E. N. & Saez, P. L. (2006). “Business and Social Reputation: Exploring the Concept and Main Dimensions of Corporate Reputation”, *Journal of Business Ethics*, 63, 361-370.
- Certo, S.C. (1999). *Modern Management*, 8. ed. New Jersey: Prentice Hall.

- Chapra, M. U. (1992). *Islam and the Economic Challenge*, Leicester: The Islamic Foundation.
- Chun, R. (2005). Corporate Reputation: Meaning and Measurement. *International Journal of Management Reviews*, Volume: 7, Number: 2, 91-109.
- Clarkson, M.B.E. (1995), "A stakeholder framework for analyzing and evaluating corporate social performance", *Academy of Management Review*, Volume: 20, Number: 1, 92-117.
- Commision of the European Communities. (2001). Green Paper: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility, *Brussels COM (2001)366*.
- Cornelissen, J. (2011). *Corporate communication: a guide to theory and practice. 3rd Edition*. London: Sage Publications Ltd.
- Coşkun, G. (2010). *Kurumsal Pazarlama ve Sosyal Sorumluluk*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Covey, J. & Brown, D. (2001). Critical cooperation: an alternative form of civil society-business engagement. *IDR Reports*, Volume: 17, Number: 1, 1-18.
- Çekmecelioğlu, H. G. ve Dinçel, G. (2014). Çalışanların Kurumsal İtibara İlişkin Algıları ve Bu Algıların Örgütsel Kıvanç, Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini Üzerindeki Etkileri: Doğu Marmara Bölgesi Plastik Ambalaj Sanayi Üzerinde Bir Araştırma, *Business and Economics Research Journal*, Volume: 5, Number: 2, 79-94.
- Dalyan, F. (2007). "Sosyal Sorumluluğun Temelleri". C. C. Aktan, (Ed.), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk* (45-60). İstanbul: İgiad Yayınları.
- Davies, G, Chun., R. & Kamins, M. A. (2010). Reputation gaps and the performance of service organizations. *Strategic Management Journal*, Volume: 31, Number: 5, 530-546.
- Davies, G., Chun, R., Da Silva, R.V. & Roper, S. (2001). "The Personification Methapor as a Measurement Approach for Corporate Reputation", *Corporate Reputation Review*, Volume: 4, Number: 2, 113-127.
- Davis, K. (1960). Can Business Afford To Ignore Social Responsibilities? *California Management Review*, 2(3): 70-76.
- de Chernatony, L. & Harris, F. (2000). "Developing corporate brands through considering internal and external stakeholders", *Corporate Reputation Review*, Volume: 3, Number: 3, 268-274.
- de Abreu, M.S., de Castro, F., Soares, F., da Assis Silva, F. & da Silva Filho, J.C.L. (2012). "A comparative understanding of corporate social responsibility of textile firms in Brazil and China", *Journal of Cleaner Production*, Volume: 20, Number: 1, 119-126.

- Deegan, C. (2002). “The Legitimising Effect of Social and Environmental Disclosures: A Theoretical Foundation”, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Volume: 15, Issue: 3, 282-311.
- Demirtaş, M. (2015). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İtibar”. M. Demirtaş, (Ed.), *Türkiye’de Yapılan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Uluslararası Girişimler Bağlamında Değerlendirilmesi* (1-54). İstanbul: Derin Yayınları.
- Devine, I. & Halpern, P. (2001). “Implicit Claims: The Role of Corporate Reputation in Value Creation”, *Corporate Reputation Review*, Volume: 4, Issue: 1, 42-49.
- Donaldson, T. (2001). “Values in Tension: Ethics Away From Home”. W. M. Hoffman, R. E. Frederick & M. S. Schwartz, (Eds.), *Business Ethics* (475-484). New York: McGraw-Hill.
- Dowling, G.R. (2001). *Creating corporate reputation identity, image and performance*. Oxford: Oxford University Press.
- Dowling, G.R. (2004), “Corporate reputations: should you compete on yours?”, *California Management Review*, Volume: 46, Number: 3, 19-36.
- Draper, S. (2000). *Corporate Nirvana: Is the Future Socially Responsible?* London: Industrial Society.
- Drucker, P. (1984). “The new meaning of corporate social responsibility.” *California Management Review* 26: 53–63.
- Du, S., Bhattacharya, C.B. & Sen, S. (2007), “Reaping relational rewards from corporate social responsibility: the role of competitive positioning”, *International Journal of Research in Marketing*, Volume: 24, Number: 4, 224-241.
- Dusuki, A.W. (2008). What Does Islam Say about Corporate Social Responsibility? *Review of Islamic Economics*, Vol.: 12, No: 1, 5-28.
- Dutton, J.E., Dukerich, J.M. & Harquail, C.V. (1994). Organization images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, Volume: 39, Number: 2, 239-263.
- Epstein, E.M. (1989). Business Ethics, Corporate Good Citizenship and the Corporate Social Policy Process: A View from the United States. *Journal of Business Ethics*, Volume: 8, Issue: 8, 583-595.
- Eren, E. (2000). *İşletmelerde Davranış ve Yönetim Psikolojisi, 6.b.*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Eren, E. (2002). *İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Fatma, M., Rahman, Z. & Khan, I. (2015), "Building company reputation and brand equity through CSR: the mediating role of trust", *International Journal of Bank Marketing*, Volume: 33 Issue: 6, 840 – 856.

- Feldman, M., Bahamonde, R. A. & Bellido, I. V. (2014). A new approach for measuring corporate reputation, *RAE Revista de Administracao de Empresas*, Volume: 54, 53-66.
- Fillis, I. (2003). "Image, Reputation and Identity Issues in the Arts and Crafts Organization", *Corporate Reputation Review*, Volume: 6, Issue: 3, 239-251.
- Flanagan, D. J. & Shaughnessy, K. C. O. (2005). The effect of layoffs on firm reputation, *Journal of Management*, Volume: 31, Number: 3, 445-463.
- Fombrun, C. J. & Riel, C.B.M. Van (2003). *Fame&Fortune, How Successful Companies Build Winning Reputations*, New Jersey, Prentice Hall.
- Fombrun, C.J. & Shanley, M. (1990), "What's in a name? Reputation building and corporate strategy", *Academy of Management Journal*, Volume: 33, Number: 2, 233-258.
- Fombrun, C.J. & Riel, C.B.M. Van (2004). *Fame and Fortune: How Successful Companies Build Winning Reputations*. Pearson Education, Upper Saddle River, NJ.
- Fombrun, C.J. (1996). *Reputation: Realizing Value from the Corporate Image*, Boston, Massachusetts: Harvard Business School Pres.
- Fombrun, C.J. (2005), "The leadership challenge: building resilient corporate reputations", in Doh, J.P. & Stumpf, S.A. (ed.), *Handbook on Responsible Leadership and Governance in Global Business*, Edward Elgar, Cheltenham, 54-68.
- Fombrun, C.J., Gardberg, N.A. & Sever, J.M. (2000). The Reputation Quotient: a Multi-Stakeholder Measure of Corporate Reputation. *Journal of Brand Management*, Volume: 7, Number: 4, 241-255.
- Foreman, J. & Argenti, P. A. (2005). How corporate communication influences strategy implementation, reputation and the corporate brand: an exploratory qualitative study. *Corporate Reputation Review*, Volume: 8, Number: 3, 245-264.
- Frankental, P. (2001). "Corporate Social Responsibility – a PR invention?", *Corporate Communications: An International Journal*, Volume: 6, Number: 1, 18-23.
- Frederick, W.C. (1998). Moving to CSR4. *Business and Society*, 37(1): 40-59.
- Friedman, M. (1962). *Capitalism and Freedom*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Friedman, M. (1967). *Capitalism and Freedom*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Friedman, M. (1970). The Social Responsibility Of Business Is To Increase Profits. *The New York Times Magazine*, September 13: 32-33.
- Friedman, M. (1996). "The Social Responsibility of Business is to Increase Profits", in M. S. Schwartz (ed.), *Beyond Integrity: A Judeo-Christian Approach*, Grand Rapids, M.I.: Zondervan Publishing House.
- G20/OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri. (2015), OECD'nin G20 Bakanlar ve Merkez Bankası Başkanlarına Raporu

- Galbreath, J. (2010). “How does corporate social responsibility benefit firms? Evidence from Australia”, *European Business Review*, Volume: 22, Number: 4, 411-431.
- Gallego-Álvarez, I., Prado-Lorenzo, J., Rodríguez-Domínguez, L. & García-Sánchez, I. (2010). “Are social and environmental practices a marketing tool? Empirical evidence for the biggest European companies”, *Management Decision*, Volume: 48, Number: 10, 1440-1455.
- Garriga, E. & Melé, D. (2004). Corporate Social Responsibility Theories: Mapping The Territory. *Journal of Business Ethics*, 53(1-2): 51-71.
- Gatewood, R. D., Gowan, M. A. & Lautenschlager, G.J., (1993). Corporate Image, Recruitment Image, and Initial Job Choice Decisions, *Academy of Management Journal* 36, 414-427.
- Georges, N. (2011). *Working strategically with reputation management*. Cartel sesión presented at Primera Conferencia Latinoamericana de Reputación Corporativa, Cartagena, Colombia. October.
- Gilder, D., Schuyt, T. & Breedijk M. (2005). Effects of Employee Volunteering Program on the Work Force: The ABN-AMRO. Case. *Journal of Business Ethics*, Vol: 61, 143-152.
- Golob, U. & Bartlett, J. (2007). “Communicating about corporate social responsibility: a comparative study of CSR reporting in Australia and Slovenia”, *Public Relations Review*, Volume: 33, Number: 1, 1-9.
- Gordon, K. & Miyake, M. (1999). “Deciphering Codes of Corporate Conduct: A Review of their Contents”, *OECD Working Papers on International Investment*, 99-2.
- Gotsi, M. & Wilson, A. M. (2001). “Corporate Reputation: Seeking a Definition”, *Journal of Corporate Reputations*, Volume: 6, Number: 1, 24-30.
- Graves, B. S. & Waddock A. S. (1994). “Institutional Owners and Corporate Social Performance”, *The Academy of Management Journal*, Volume: 37, Issue: 4, 1034-1046.
- Gray, E. R. & Balmer, J. M. T.(1998). Managing Corporate Image and Corporate Reputation, *Long Range Planning*, Volume: 31, Number: 5, 695-702.
- Greenfield, W. M. (2004). “In the Name of Corporate Social Responsibility”, *Business Horizons*, Volume: 47, Issue:, January-February, 19-28.
- Gregory, A. (2007). Involving stakeholders in developing corporate brands: the communication dimension. *Journal of Marketing Management*, Volume: 23, Number: 1-2, 59-73.
- Griffin, R.W. (1996). *Management*. U.S.A: Houghton Mifflin Company.
- Guadagnoli E. & Velicer W. (1988). Relation of Sample Size to the Stability of Component Patterns. *Psychological Bulletin*, Volume: 103, Number: 2, 165-175.

- Hahn, R. & Weidtmann, C. (2012). "Transnational Governance, Deliberative Democracy, and the Legitimacy of ISO 26000: Analyzing the Case of a Global Multi-Stakeholder Process". *Business and Society*, 21, 1-40.
- Hair J., Black W., Babin B., Anderson R. & Tatham R. (2006). *Multivariate Data Analysis*, New Jersey: Prentice Hall (6th Ed.).
- Hakes, C. (2007). *The corporate self-assessment handbook for measuring business excellence*. London, UK: Chapman & Hall.
- Hambrick, D.C. (1982). "Environmental scanning and organizational strategy", *Strategic Management Journal*, Volume: 3, Number: 2, 159-174.
- Hartmann M. (2011). Corporate Social Responsibility in the food sector. *European Review of Agricultural Economics*, 38 (3): 297-324.
- Hasan, M. K. (2002). "Worldview Orientation and Ethics: A Muslim Perspective", in Abul Hasan M. Sadeq (ed.), *Ethics in Business and Management: Islamic and Mainstream Approaches*, London: Asean Academic Press.
- Hasan, Z. (1983). "Theory of Profit: The Islamic Viewpoint", *Journal of Research in Islamic Economics*, Volume: 1, Issue:1, 1-16.
- Hatch, M. J. & Schultz, M. (1997). "Relations Between Organizational Culture, Identity and Image", *European Journal of Marketing*, Volume: 31, Number: 5/6, 356-365.
- Hatch, M. J., & Schultz, M. (2001). Are the strategic stars aligned for your corporate brand? *Harvard Business Review*, Volume: 79, Number: 2, 128-134.
- Hellriegel, D., Slown, J. W. & Woodman, R. W. (1995). *Organizational Behavior, 7th Edition*, West Pub. Co., Minneapolis, 466-478.
- Helm, S. (2005). "Designing a formative measure for corporate reputation", *Corporate Reputation Review*, Volume: 8, Number: 2, 95-109.
- Hoffman, W. M., Frederick, R. E. & Schwartz, M. S. (Eds.). (2001). *Business Ethics*, New York: McGraw-Hill.
- Hooley, G.J., Greenley, E.G., Cadogan, J.W. & Fahey, J. (2005). "The performance impact of marketing resources", *Journal of Business Research*, Volume: 58, Number: 1, 18-27.
- Hopkins, M. (2007). *Corporate social responsibility and international development: Is business the solution?* London, UK: Earthscan.
- Hosmer, L.T. (1994), "Strategic planning as if ethics mattered", *Strategic Management Journal*, Volume: 15, Number: 2, 20-32.
- Hoyle R. (1995). *SEM: Concepts, Issues and Applications*, London: Sage Publications.
- Hsu, K. (2012), "The advertising effect of corporate social responsibility on corporate reputation and brand equity: evidence from the life insurance industry in Taiwan", *Journal of Business Ethics*, Volume: 109, Number: 2, 189-201.

- Huang, Y. H. (2008). Trust and relational commitment in corporate crises: the effects of crisis communicative strategy and form of crisis response. *Journal of Public Relations Research*, Volume: 20, Number: 3, 297-327.
- Humber, J. M. (2002). “Beyond Stockholders and Stakeholders: A Plea for Corporate Moral Autonomy”, *Journal of Business Ethics*, Volume.: 36, Issue: 3, 207-221.
- Husted, B. W. (2003). “Governance Choices for Corporate Social Responsibility: To Contribute, Collaborate or Internalize”, *Long Range Planning*, Volume.: 36, Issue: 5, 111-498.
- Husted, B.W. & Allen, D.B. (2009), “Strategic corporate social responsibility and value creation”, *Management International Review*, Volume: 49, Number: 6, 781-799.
- Hutchinson G. & Sofroniou N. (1999). *The Multivariate Social Scientist*, London: Sage Publications.
- Jamali, D. (2007). The Case for Strategic Corporate Social Responsibility in Developing Countries, *Business and Society Review*, Volume: 112, Issue: 1, 1-27.
- Jefkins, F. W. (1992). *Public Relations, 4th Edition*, Pearson Higher Education, London, United Kingdom.
- Johnson, H.H. (2003), Does It Pay To Be Good? Social Responsibility and Financial Performance, *Business Horizons*, November-December. Vol.: 46, Issue: 6, 34-40.
- Jones, P., Comfort, D., Hillier, D. & Eastwood, I. (2005). Corporate Social Responsibility: A case study of the UK’s leading food retailers. *British Food Journal*, Vol: 107, Issue: 6, 423-435.
- Kadıbeşegil, S. (2001). *Halkla İlişkilere Nereden Başlamalı? 4. Baskı*, İstanbul: Media Cat Yayınları.
- Kadıbeşegil, S. (2006). *İtibar Yönetimi, 2.Baskı.*, İstanbul: Media Cat Yayınları.
- Kadıbeşegil, S. (2013). *İtibar Yönetimi, 7.Baskı.*, İstanbul: Media Cat Yayınları.
- Kang, K.H., Stein, L., Younjoung, H.C. & Lee, S. (2012) “Consumers’ willingness to pay for green initiatives of the hotel industry”, *International Journal of Hospitality Management*, Volume: 31, Number: 2, 564-572.
- Kay, M. J. (2005). Strong brands and corporate brands. *European Journal of Marketing*, Volume: 40, Number: 8, 742-760.
- Kaya, H. (2008). Demografik Özelliklerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılaması Üzerindeki Rolü: Bandırma Yerelinde Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt. 11, Sayı. 20, 96-110.
- Keefe, J. F. (2002). “Five Trends: The Rise of Corporate Reputation and CSR New Circle Communications”, March 05, 2015, from <http://egloos.zum.com/koreacsr/v/280091>

- Kelloway E. (1998). *Using LISREL for SEM: A Researchers Guide*, London: Sage Publications.
- Kitchen, P.J. & Laurence, A. (2003). "Industry Survey, Corporate Reputation: An Eight-Country Analysis", *Corporate Reputation Review*, Volume: 6, Issue: 2, 103-117.
- Koçel, T. (2011). *İşletme Yöneticiliği* (13.Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Kotler, P. & Lee, N. (2013). *Kurumsal sosyal sorumluluk*, (S. Kaçamak çev.). İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Kreps, D. M. & Wilson, R. (1982). Reputation and imperfect information. *Journal of Economic Theory*, Volume: 27, Number: 2, 253-279.
- Lai, C.S., Chiu, C.J., Yang, C.F. & Pai, D.C. (2010). "The effects of corporate social responsibility on brand performance: the mediating effect of industrial brand equity and corporate reputation", *Journal of Business Ethics*, Volume: 95, Number: 3, 457-469.
- Landon, S. & Smith, C.E. (1998). Quality expectations, reputation, and price, *Southern Economic Journal*, Volume: 64, Number: 3, 628-647,
- Lange, D., Lee, P.M. & Dai, Y. (2011), "Organizational reputation: an overview", *Journal of Management*, Volume: 37, Number: 1, 153-184.
- Lantos, G.P. (2001). "The Boundaries of Strategic Corporate Responsibility", *Journal of Consumer Marketing*, Vol.: 18, Issue:7, 595-632.
- Lantos, G.P. (2002). "The Ethicality of Altruistic Corporate Social Responsibility", *Journal of Consumer Marketing*, Vol.: 19 Issue: 3, 205-232.
- Loomis, C. J. (2001). "Lies, Damned Lies, and Managed Earnings", W. M. Hoffman, R. E Frederick & M. S.Schwartz, (Eds.), *Business Ethics* (543-553). New York: McGraw-Hill.
- McGuire, J.B., Sundgren, A. & Schneeweis, T. (1988), "Corporate social responsibility and firm financial performance", *Academy of Management Journal*, Volume: 31, Number: 4, 854-872.
- MacMillan, K., Money, K., Downing, S & Hillenbrand, C. (2005). Corporate Reputation Review, Volume: 8, Number: 3, 214-232.
- Mahon, J. F. & Wartick, S. L. (2003). Dealing with stakeholders: how reputation, credibility and framing influence the game. *Corporate Reputation Review*, Volume: 6, Number: 1, 19-35.
- Mahon, J. F. (2002). Corporate reputation: a research agenda using strategy and stakeholder literature. *Business & Society*, Volume: 41, Number: 4, 415-445.
- Majallah-al-Ahkam (2001, original publication 1876). *Majallah Al-Ahkam Al-'Adliyyah (The Mejelle: A Complete Code on Islamic Civil Law)*. Translated by C. R. Tyer; D. G. Dementriades and Ismail Haqqi Effendi. Kuala Lumpur: The Other Press.

- Markwick, N. & Fill, C. (1997). “Towards a Framework for Managing Corporate Identity”, *European Journal of Marketing*, Volume: 31, Number: 5/6, 396-409.
- Marshall, E. (1993). *Business and Society*. London: Routledge.
- Martin G. (2009). Driving Corporate Reputations from the Inside: A Strategic Role and Strategic Dilemmas for HR? *Asia Pacific Journal of Human Resources*, Volume: 47, Number: 2, 219-235
- Martinet, A. C. & Reynaud, E. (2004). Entreprise durable, Finance et Stratégie, *Revue Française de Gestion*, Vol: 30/152, 121-136.
- Martínez, I. & Olmedo, I. (2009). La medición de la reputación empresarial: problemática y propuesta. *Investigaciones europeas de dirección y economía de la empresa*, Volume: 15, Number: 2, 127-142.
- Matten, D. & Crane, A. (2005). Corporate Citizenship: Toward and Extend Theoretical Conceptualization, *The Academy of Management Review*, Vol.: 30, No: 1, 166-179.
- McWilliams, A. & Siegel, D. (2001). Corporate Social Responsibility: A Theory Of The Firm Perspective. *Academy of Management Review*, 26 (1): 117-127.
- Mele, D. (2001). “Organization of Work in The Company and Family Rights of The Employees”. W. M. Hoffman, R. E Frederick & M. S.Schwartz, (Eds.), *Business Ethics* (335-343). New York: McGarw-Hill.
- Melewar, T. C. (2003). Determinants of the corporate identity construct: a review of the literature. *Journal of Marketing Communications*, Volume: 9, Number: 4, 195-220.
- Melewar, T. C., Karaosmanoğlu, E. & Paterson, D. (2005). Corporate identity: concept, components and contribution. *Journal of General Management*, Volume: 31, Number: 1, 59-81.
- Melo, T. & Garrido-Morgado, A. (2012), “Corporate reputation: a combination of social responsibility and industry”, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Volume: 19 Number: 1, 11-31.
- Menon, A. (1997). “Enviropreneurial marketing strategy: the emergence of corporate environmentalism as marketing strategy”, *Journal of Marketing*, Volume: 61, Number: 1, 51-67.
- Menteş, S. A. (2010). Sosyal Sorumluluk Uygulamalarında Yakınsama. *EUL Journal of Social Sciences LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 1, Sayı. 1, 34-43.
- Miles, M.P., Munilla, L.S. & Darroch, J. (2006). “The role of strategic conversations with stakeholders in the formation of corporate social responsibility strategy”, *Journal of Business Ethics*, Volume: 69, Number: 2, 195-205.
- Mishalisin, M.D. & Smith, R.D. (1997). “Startegic Planing Source” *International Journal of Organizational Analisis*, Vol. 5, Issue 4, 111.

- Mohr, L. A. & Webb, D.J. (2005). The Effects of Corporate Social Responsibility and Price on Consumer Responses. *The Journal of Consumer Affairs*, 39 1, 121-147.
- Moir, L. (2001). "What Do We Mean by Corporate Social Responsibility?" *Corporate Governance*, Volume: 1, Issue: 2, 16-22.
- Moore G. (2003). Hives and Horseshoes, Mintzberg or MacIntyre: What Future for Corporate Social Responsibility?, *BusinessEthics: A European Review*, 12 (1), 41-53.
- Naqvi, S. N. H. (2003). *Perspectives on Morality and Human Well-Being: A Contribution to Islamic Economics*. Leicester: The Islamic Foundation.
- Neville, B.A., Bell, S.J. & Mengüç, B. (2005). Corporate Reputation, Stakeholders and The Social Performance-Financial Performance Relationship, *European Journal of Marketing*, Volume: 39, Number: 9/10, 1184-1198.
- Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN), (2015). *TR72 Bölgesinde Öne Çıkan Sektörler*, Kayseri.
- Osman, F. (2001). "İslam and Human Rights: The Challenge to Muslims and the World", in Abdel Wahab El-Affendi (ed.), *Rethinking Islamand Modernity: Essays in Honour of Fathi Yakan*. Leicester: The Islamic Foundation.
- Osterhus, T.L. (1997), "Pro-social consumer influence strategies: when and how do they work?", *Journal of Marketing*, Volume: 61, Number: 4, 16-29.
- Özdemir, H. (2009). Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Marka İmajına Etkisi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl:8 Sayı:15.
- Özkalp, E. ve Kirel, Ç. (2013). *Örgütsel Davranış* (6.Baskı), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Öztürk M. C. (Ed.) (2013). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Padmakshi,R., Platts, J. & Gergory, M. (2008). *Exploration of Corporate Social Responsibility in Multinational Companies Within the Food Industry*, Institute For Manufacturing, University of Cambridge, CRR Conference.
- Parvez, Z. (2000). *Building A New Society: An Islamic Approach to Social Change*. Leicester: The Islamic Foundation.
- Peltekoğlu F.B. (2007). *Halkla İlişkiler Nedir?*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Pivato, S., Misani, N. & Tencati, A. (2008), "The impact of corporate social responsibility on consumer trust: the case of organic food", *Business Ethics: A European Review*, Volume: 17, Number: 1, 3-12.
- Porter, M.E. & Kramer, M.R. (2002). The Competitive Advantage Of Corporate Philanthropy. *Harvard Business Review*, hbr.org, 1-15.
- Post, J.E., Frederick, W.C., Lawrence, A.T. & Weber, J. (1996). *Business and Society: Corporate Strategy, Public Policy, Ethics* (8 ed). New York: McGraw-Hill.

- Prasad, A. (2014). India's new CSR law sparks debate among NGOs and businesses, <http://www.theguardian.com/sustainable-business/india-csr-law-debate-business-ngo>, (Erişim Tarihi: 18.06.2015)
- Preble, J. F. (2005). Toward a comprehensive model of stakeholder management. *Business and Society Review*, Volume: 110, Number: 4, 407-431.
- Pruzan, P. (2001). Corporate reputation: image and identity. *Corporate Reputation Review*, Volume: 4, Number: 1, 50-64.
- Puffer, S.M. & McCarthy, D. J. (2003). The Emergence of Corporate Governance in Russia, *Journal of World Business*, 38 (4), 284-298.
- Quazi, A. & Brien, D. O. (2000). An Empirical Test of a Cross-national Model of Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 25(1), 33-51.
- Quester, P. G. & Thompson, B. (2001). “Advertising and Promotion Leverage on Arts Sponsorship Effectiveness”, *Journal of Advertising Research*, Volume: 41, Issue: 1, 33-47.
- Resnick, J. (2004). Corporate reputation: managing corporate reputation – applying rigorous measures to a key asset. *The Journal of Business Strategy*, Volume: 25, Number: 6, 30-38.
- Robbins, S. P. & Coulter, M.C. (2002). *Management*, New Jersey: Prentice Hall.
- Roberts, P. W. & Dowling, G. (2002). Corporate reputation and sustained superior financial performance, *Strategic Management Journal*, Volume: 23, Number: 12, 1077-1093.
- Roper, S. & Fill, C. (2012). *Corporate reputation: brand and communication*. Essex: Pearson Education Limited.
- Rose, C. & Thomsen, S. (2004), “The impact of corporate reputation on performance: some Danish evidence”, *European Management Journal*, Volume: 22, Number: 2, 201-210.
- Rosthorn, J. (2000). “Business Ethics Auditing: More Than a Stakeholder’s Toy”, *Journal of Business Ethics*, 27, 9-19.
- Rynes, S. L. (1991). Recruitment, job choice, and post-hire consequences: a call for new research directions. In M. D. Dunnette, & L. M. Hough (Ed.), *Handbook of industrial and organizational psychology*, 2nd edn (Volume: 2, 399-444). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Sánchez, J. L. F., Sotorrió, L. L. & Diez, E. B. (2015). "The relationship between corporate social responsibility and corporate reputation in a turbulent environment: Spanish evidence of the Ibex35 firms", *Corporate Governance*, Volume: 15, Issue: 4, 563 - 575
- Saxton, M. K. (1998), “Where Do Corporate Reputations Come From?”, *Corporate Reputation Review*, Volume: 1, Number: 4, 393-399.

- Sen, S. & Bhattacharya, C.B. (2001), "Does doing good always lead to doing better? Consumer reactions to corporate social responsibility", *Journal of Marketing Research*, Volume: 38, Number: 2, 225-243.
- Shamsie J. (2003). The context of dominance: an industry driven framework for exploiting reputations as a resource, *Strategic Management Journal*, Volume: 24, Number: 3, 199-215.
- Shapiro, C. (1983). Premiums for high-quality products as returns to reputations. *Quarterly Journal of Economics*, Volume: 98, Number: 4, 659-681.
- Siegel, D.S. & Vitaliano, D.F. (2007). "An empirical analysis of the strategic use of corporate social responsibility", *Journal of Economics & Management Strategy*, Volume: 16, Number: 3, 773-792.
- Siltaoja, M.E. (2006), "Value priorities as combining core factors between CSR and reputation – a qualitative study", *Journal of Business Ethics*, Volume: 68, Number: 1, 91-111.
- Smith, C. (1994). The New Corporate Philanthropy, *Harvard Business Review*, Volume: 72, Issue: 3, 105-116.
- Smith, K. T, Smith, M. & Wang, K. (2010). Does brand management of corporate reputation translate into higher market value? *Journal of Strategic Marketing*, Volume: 18, Number: 3, 201-221.
- Snider, J., Hill, R. P., & Martin, D. (2003). "Corporate Social Responsibility in the 21. Century: A View from the World's Most Successful Firms", *Journal of Business Ethic*, 48, 175-187.
- Steidl, P & Emery, G. (1997). *Corporate Image and Identity Strategies Designing the Corporate Future*, Business & Professional Publishing, Australia: Warriewood NSW.
- Steiner, G. A. & Steiner, J. F. (1997). *Business, Government, and Society. A Managerial Perspective*. Singapore: McGraw-Hill.
- Steyn, B. (2003). From strategy to corporate communication strategy: a conceptualisation. *Journal of Communication Strategy*, Volume: 8, Number: 2, 168-183.
- Stuart, H. (2002). Employee identification with the corporate identity. *International Studies of Management and Organization*, Volume: 32, Number: 3, 28-44.
- Suchman, M. C. (1995). "Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches", *Academy of Management Review*, Volume: 20, Issue: 3, 571-610.
- Sweeney, L. A. (2009). Study of Current Practice of Corporate Social Responsibility (CSR) and an Examination of the Relationship Between CSR and Financial Performance Using Structural Equation Modelling (SEM). Doctoral Thesis. Dublin, Dublin Institute of Technology.

- Sweeney L. & Coughlan J. (2008). Do Different Industries Report Corporate Social Responsibility Differently? An Investigation through the Lens of Stakeholder Theory, *Journal of Marketing Communication*, Volume: 14, Number: 2, 113-124
- Taghian, M., D’Souza, C. & Polonsky, M.J. (2015). "A stakeholder approach to corporate social responsibility, reputation and business performance", *Social Responsibility Journal*, Volume: 11, Issue: 2, 340 -363.
- Tansala, T. B. (2005). *Yükselen Değer: Kurumsal İtibar*, Marketing Türkiye, Yıl:3 Sayı: 71, 30.
- Taşlıyan M. (2012). Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Modern İş Dünyasının Vicdani Gereği, *ASOMEDYA Ankara Sanayi Odası Yayın Organı*, Mayıs-Haziran 2012, 23-42.
- Tomer, J. F.(1994), “Social Responsibility in the Human Firm: Towards a New Theory of the Firm's External Relationships”, in Karl-Erik Warneryd (ed.), *Ethics and Economic Affairs*. London: Routledge.
- Tschopp D. (2005). Corporate Social Responsibility: A Comparison between the United Stated and the European Union, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Volume: 12, 55-59
- Türkel, A. ve Güntekin, N. (2003). *Sosyal Sorumlulukta Yöneticinin Rolü ve GAP Bölgesi Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Anlayışlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*, Afyon: 11.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. 131-144.
- Türker, D. (2009). “How corporate social responsibility influences organizational commitment”, *Journal of Business Ethics*, Volume: 89, Number: 2, 189-204.
- Ural E. (2005). *Stratejik Halkla İlişkiler*, İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Ülgen, H. ve Mirze, K. (2007). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Arıkan Basım Yayım.
- Valor, C. (2005). Corporate Social Responsibility and Corporate Citizenship: Towards Corporate Accountability, *Business and Society Review*, 110 : 2, 191-212.
- Velasquez, Manuel G. (1998). *Business Ethics: Concepts and Cases, (Fourth Edition)*, New Jersey: Prentice Hall.
- Walker, K. A. (2010). A systematic review of the corporate reputation literature: definition, measurement, and theory. *Corporate Reputation Review*, Volume: 12, Number: 4, 357-387.
- Weaver, G.R., Trevino, L.K. & Cochran, P.L. (1999), “Integrated and decoupled corporate social performance: management commitments, external pressures, and corporate ethics practices”, *Academy of Management Journal*, Volume: 42, Number: 5, 539-552.
- Weiss, A. M., Anderson, E., & MacInnis, D. J. (1999). Reputation management as a motivation for sales structure decisions. *Journal of Marketing*, Volume: 63, Number: 4, 74-89.

- Welcomer, S. A. (2002). "Firm-stakeholder Networks: Organizational Responses to External Influence and Organizational Philosophy". *Business and Society*, 41 (2), 251-257.
- Werther, W.B. & Chandler, D. (2006). *Strategic Corporate Social Responsibility: Stakeholders in a Global Environment*, Thousand Oaks, CA, London, New Delhi: Sage Publications,
- Windsor D. (2006). Corporate social responsibility: Cases for and against. In M. J. Epstein & K. O. Hanson (Eds.), *The accountable Corporation: Corporate Social Responsibility* (3rd., 41-43). Westport, CT: Praeger Publishers.
- Windsor, D. (2001). "The Future of Corporate Social Responsibility", *International Journal of Organizational Analysis*, Volume: 9, Issue: 3, 225-256.
- Wing-Hung Lo, C., Fryxell, G.E. & Tang, S.Y. (2010). "Stakeholder pressures from perceived environmental impacts and the effect on corporate environmental management programmes in China", *Environmental Politics*, Volume: 19, Number: 6, 888-909.
- Wood, D. J. (1991). "Corporate Social Performance Revisited", *Academy of Management Review*, Vol.: 16, No: 4, 691-718.
- Worcester, R. (2009). Reflections on corporate reputation. *Management Decision*, Volume: 47, Number: 4, 573-589.
- Yıldırım, G. (2015). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İtibar". M. Demirtaş, (Ed.), *Grift Bir İlişki: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Kurumsal İtibar* (127-152). İstanbul: Derin Yayınları.
- Zadek, S. (2001). *The Civil Corporation: The New Economy Of Corporate Citizenship*, London: Earthscan.
- Zadek, S., Pruzan, P. & Evans, R. (Eds.), (1997). *Building Corporate Accountability: Emerging Practices in Social and Ethical Accounting, Auditing and Reporting*, London: Earthscan.
- Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (United Nations Industrial Development Organisation) <http://www.unido.org/en/what-we-do/trade/csr/what-is-csr.html> (Erişim Tarihi: 27.02.2015)
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (http://tisk.org.tr/tr/eyayinlar/340_isveren_orgutleri_icin_ku/pdf_340_isveren_orgutleri_icin_ku.pdf) (Erişim Tarihi: 20.04.2015)
- Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği <http://kssd.org/blog/2014/01/14/kss-rapor/>. (Erişim Tarihi: 09.10.2015).
- Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organization for Economic Cooperation and Development) <http://www.oecd.org/daf/ca/Corporate-Governance-Principles-TUR.pdf> (Erişim Tarihi: 13.10.2015)

Dijital Dönüşüm Sürecinde **MARKA**

Editörler

Prof. Dr. Çağatan TAŞKIN

Dr. Emine Nihan CİCİ KARABOĞA

DİJİTAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE MARKA

Editörler

Prof. Dr. Çağatan TAŞKIN
Dr. Emine Nihan CİCİ KARABOĞA

Yayın No.: 3993

İşletme: 296

ISBN: 978-625-417-567-1

E-ISBN: 978-625-417-568-8

Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Gürbüz Ozan -gurbuz@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreu@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Şeyma Kurtul -seyma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Taşkın, Çağatan Karaboğa., Cici, Emine Nihan.

Dijital Dönüşüm Sürecinde Marka / Editörler: Çağatan Taşkın, Emine Nihan Cici Karaboğa

1. Basım, XVI+ 438s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-567-1

E-ISBN: 978-625-417-568-8

1. Marka Yönetimi 2. Dijital Dönüşüm 3. Dijital Pazarlama

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	III

BÖLÜM 1

DİJİTAL PAZARLAMA VE MARKANIN DİJİTALLEŞMESİ.....	1

1. DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE PAZARLAMA	2
2. DİJİTAL PAZARLAMA.....	6
3. DİJİTAL PAZARLAMANIN AMAÇLARI	8
3.1. Stratejik Dijital Amaçlar.....	10
3.2. Operasyonel Dijital Amaçlar.....	11
4. DİJİTAL DÖNÜŞÜMDE MARKA.....	13
5. DİJİTAL MARKALARIN PAZARLAMA STRATEJİLERİ	16
6. GELENEKSEL PAZARLAMA KARMASINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM	22
7. DİJİTAL MARKA TUTUNDURMASI	31
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	36
CHAPTER REVIEW.....	37
KAYNAKÇA	38

BÖLÜM 2

MARKA DEĞERİNE DİJİTAL UYGULAMALARIN ETKİSİ.....	45

1. MARKA DEĞERİ VE ÖNEMİ	46
1.1 Yatırımcıların Bakış Açısıyla Marka Değeri	46
1.2 Üreticilerin Bakış Açısıyla Marka Değeri.....	47
1.3 Aracıların Bakış Açısıyla Marka Değeri.....	47
1.4 Tüketicilerin Bakış Açısıyla Marka Değeri.....	48
2. MARKA DEĞERİ BİLEŞENLERİ.....	49
3. DİJİTAL MARKALAR VE DİJİTAL MARKA DEĞERİ.....	52
3.1 Dijital Marka Değeri Bileşenleri.....	56
3.2 Dijital Marka Değerinin ve Geliştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Etkisinin Ölçülmesi	61
3.2.1 Finansal Temelli Marka Değeri Ölçümü.....	63
3.2.2 Tüketici Temelli Marka Değeri Ölçümü	64
3.3 Sosyal Medyada Marka Değeri Geliştirme Adımları.....	66
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	68
CHAPTER REVIEW.....	69

KAYNAKÇA	70

BÖLÜM 3

DİJİTAL PAZARLAMADA MARKA KİŞİLİĞİ 81

1. MARKA KİŞİLİĞİNİN DİJİTAL YAPILANDIRILMASI	82
1.1. Marka Kişiliği	83
2. DİJİTAL MARKA KİŞİLİĞİ.....	85
2.1. Dijital Marka Kişiliği Boyutları	86
2.1.1 İçtenlik.....	88
2.1.2 Coşkululuk	88
2.1.3 Yetkinlik.....	89
2.1.4 Seçkinlik.....	90
2.1.5 Sağlamlık	91
2.2. Dijital Marka Kişiliği Çalışmaları	91
2.3. Dijital Marka Kişiliği Aktarıcıları.....	95
2.3.1. Ürün Kategorisi.....	96
2.3.2. Sektörel Farklılıklar	97
2.3.3. Ürünün Görünürlüğü ve Tasarımı.....	101
2.3.4. Dijital Marka Kişiliği ve Dijital Mecralar	101
2.3.5. Web Site	103
2.3.6. Sosyal Medya Kanalları.....	104
2.3.7. Çevrim içi Topluluklar	105
2.3.8. Avatarlar	105
2.3.9. Etkileyiciler (Influencers).....	107
2.3.10. Ürünün Nitelikleri ve Özellikleri	107
2.3.10.1. Mobil Uygulamalarla Marka Kişiliği	107
3. DİJİTAL MARKA KİŞİLİĞİ VE PAZARDA KONUMLANDIRMA	110
4. DİJİTAL MARKA KİŞİLİĞİ VE MARKA SADAKATI	111
5. DİJİTAL MARKA KİŞİLİĞİ VE DUYGUSAL PAZARLAMA	113
6. DİJİTAL MARKA KİŞİLİĞİ VE DUYUSAL PAZARLAMA	114
7. DİJİTAL MARKA KİŞİLİĞİ VE SİYASAL PAZARLAMA	116
8. DİJİTAL MARKA KİŞİLİĞİNE ÜLKE MENŞEİ ETKİSİ.....	117
9. DİJİTAL MARKA KİŞİLİĞİ ÇALIŞMALARININ DAYANDIRILDIĞI KURAMLAR	117
9.1. Sosyal Kimlik Teorisi	117
9.2. Örtülü Teoriler.....	118
9.3. Varlık Teorisi.....	118

9.4. Artımsal Teoriler	119
9.5. Anthropomorphism	119
9.6. Homofily	119
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	119
CHAPTER REVIEW	121
KAYNAKÇA	122

BÖLÜM 4

DİJİTAL MARKA İTİBARI.....	127
1. MARKA İTİBARI.....	128
1.1 Ekonomik Perspektif	133
1.2. Stratejik Perspetif.....	134
1.3. Sosyolojik Perspektif	135
1.4. Bütüncül Perspektif.....	135
2. MARKA İTİBARINI ETKİLEYENLER: KRİZLER	136
3. MARKA İTİBARI YÖNETİMİNİN İÇ VE DIŞ ÇEVRE FAKTÖRLERİ.....	139
4. DİJİTAL (ÇEVİRİM İÇİ) ORTAMLARDA MARKA	141
5. DİJİTAL PLATFORMLAR VE MARKA İTİBARINA YÖNELİK RİSKLER.....	142
6. DİJİTAL ORTAMLARIN MARKA İTİBARINA KATKILARI.....	146
7. DİJİTAL MARKA İTİBARI VE ÖLÇÜMÜ	148
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	150
CHAPTER REVIEW.....	151
KAYNAKÇA	151

BÖLÜM 5

MARKALARIN DİJİTAL PAZARLAMA İLETİŞİM TEKNİKLERİ.....	157
1. PAZARLAMA İLETİŞİMİ	158
2. DİJİTAL PAZARLAMADA PAZARLAMA İLETİŞİM TEKNİKLERİ	161
2.1. Dijital Pazarlamada Reklam.....	162
2.2. Dijital Pazarlamada Halkla İlişkiler	174
2.3. Dijital Pazarlamada Kişisel Satış	178
2.4. Dijital Pazarlamada Doğrudan Pazarlama	181
2.5. Dijital Pazarlamada Satış Geliştirme.....	184
3. DİJİTAL PAZARLAMADA PAZARLAMA İLETİŞİM TEKNİKLERİ ÖRNEKLERİ.....	186
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	195
CHAPTER REVIEW.....	197

KAYNAKÇA	199

BÖLÜM 6

WEB ANALİTİĞİ TEMELİNDE ARAMA MOTORU PAZARLAMASI VE

OPTİMİZASYONU 205

1. WEB ANALİTİĞİ.....	206
1.1. Web Analitiği Kavramı.....	207
1.2. Web Analitiğinin Önemi	209
1.3. Web Madenciliği Kavramı ve Gelişimi.....	211
1.3.1. Web Madenciliği Kategorileri	215
2. ARAMA MOTORU PAZARLAMASI (SEM).....	217
2.1. Arama Motoru Optimizasyonu (SEO).....	220
2.2. Tıklama Başına Ödeme Reklamcılığı (PPC)	223
2.2.1. Etkili Reklamlar Oluşturma.....	226
2.2.2. SEO ve Tıklama Başına Ödeme Reklamları Arasındaki Farklar	230

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	232

CHAPTER REVIEW.....	233

KAYNAKÇA	234

BÖLÜM 7

YAPAY ZEKÂ VE MARKA 239

1. YAPAY ZEKÂNIN GELİŞİMİ.....	240
2. YAPAY ZEKÂ VE ÖZELLİKLERİ	241
2.1. Yapay Dar Zekâ.....	244
2.2. Yapay Güçlü Zekâ	244
2.3. Yapay Karma Zekâ.....	245
2.4. Yapay Süper Zekâ	245
3. BÜYÜK VERİ VE YAPAY ZEKÂ TEKNİKLERİ.....	246
3.1. Büyük Veri.....	247
3.2. Genetik Algoritmalar	249
3.3. Bulanık Mantık	250
3.4. Makine Öğrenmesi.....	251
3.5. Yapay Sinir Ağları.....	252
3.6. Uzman Sistemler.....	254
4. YAPAY ZEKÂ VE MARKALAR	254

5. YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARININ PAZARLAMA AMAÇLI KULLANILMASI	256
5.1. Görme Odaklı Pazarlama Faaliyetleri	257
5.2. Dil Odaklı Pazarlama Faaliyetleri	259
5.3. Keşif Odaklı Pazarlama Faaliyetleri	261
5.4. Karar Odaklı Pazarlama Faaliyetleri	262
6. PAZARLAMA FAALİYETLERİNDE YAPAY ZEKÂ KULLANMANIN MARKALARA SUNDUĞU YARARLAR	264
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	269
CHAPTER REVIEW	270
KAYNAKÇA	272

BÖLÜM 8

MARKA İLETİŞİMİNDE YENİ MEDYA ETKİSİ	279
1. YENİ MEDYA	280
2. YENİ MEDYA İLE DEĞİŞEN TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI	281
3. YENİ MEDYANIN MÜŞTERİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ	285
4. MARKA İLETİŞİMİNDE YENİ MEDYANIN KULLANIMI	289
4.1. Sosyal Medya Pazarlaması ve Markalar	293
4.2. Oyunlaştırma ve Markalar	300
4.3. Mobil Pazarlama ve Markalar	305
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	311
CHAPTER REVIEW	315
KAYNAKÇA	318

BÖLÜM 9

MARKALARIN SOSYAL AĞ YÖNETİMİ	327
1. KURUMSAL İLETİŞİMDE SOSYAL AĞLAR VE SOSYAL AĞ KULLANICILARI	328
1.1. SOSYAL AĞLAR	328
1.2. Kurumsal İletişimde Sosyal Ağlar	329
1.3. Pazarlama İletişiminde Sosyal Ağ Kullanıcıları	330
2. SOSYAL AĞ SİTELERİNDE MARKALARLA TÜKETİCİ ETKİLEŞİMİ	333
3. SOSYAL AĞLARDA MARKA KİMLİĞİ	335
4. MARKALARIN SOSYAL AĞ PAZARLAMA YÖNETİMİ	336
4.1. Markaların Sosyal Ağ İletişimine Odaklanmaları	336

4.2. Sosyal Ağlarda Tüketici Bağlı.....	340
4.3. Sosyal Ağ Sitelerinde Tüketici Katılımı	342
4.4. Sosyal Ağ Sitelerinde Reklam Verme.....	343
4.5. Sosyal Ağlarda Multichannel Pazarlama Uygulamaları	345
4.6. Sosyal Ağlarda Omnichannel Pazarlama Uygulamaları	348
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	349
CHAPTER REVIEW.....	351
KAYNAKÇA	352

BÖLÜM 10

HİZMET MARKALARINDA DİJİTALLEŞME-E-HİZMETLER 359

1. HİZMET SEKTÖRÜNDE İNTERNET KULLANIMI VE DİJİTALLEŞME.....	360
2. HİZMETLERDE DÖNÜŞÜM: KLASİK HİZMETLERDEN E-HİZMETLERE GEÇİŞ.....	364
3. E-HİZMETLERİN ÖNEMİ.....	367
4. E-HİZMETLER VE MARKALAŞMA	371
5. E-HİZMETLERİN AVANTAJLARI VE ZORLUKLARI.....	373
6. E-HİZMETLERDE HİZMET HATASI VE TELAFİSİ	378
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	380
CHAPTER REVIEW.....	381
KAYNAKÇA	382

BÖLÜM 11

DİJİTAL ŞEHİR MARKALAŞMASI VE UYGULAMALARI 387

1. ŞEHİR PAZARLAMASI VE ŞEHİR MARKALAŞMASI.....	388
1.1. Şehir Pazarlamasının Kavramsal Çerçevesi	389
1.2. Şehir Pazarlamasında Markalaşma ve Şehirlerin Markalaşması.....	393
2. ŞEHİR MARKALAŞMASINDA DİJİTAL BOYUT	398
2.1. Yaratıcı Şehirler	401
2.1. Sürdürülebilir Şehirler	403
2.3. Akıllı Şehirler	404
2.4. Dijital Şehirler ve Dijital Şehirlerde Markalaşma.....	409
3. DİJİTAL ŞEHİR MARKALAŞMASINDA ÖRNEK UYGULAMALAR.....	413
3.1. Dijital Şehir: Singapur.....	414

3.2. Dijital Şehir: Amsterdam	419
BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	423
CHAPTER REVIEW.....	424
KAYNAKÇA	426
YAZARLARIN ÖZ GEÇMİŞLERİ	433

BÖLÜM 1

DİJİTAL PAZARLAMA VE MARKANIN DİJİTALLEŞMESİ

Emine Nihan CİCİ KARABOĞA¹

*“Marka artık tüketicilere ne anlattığımızla ilgili değil,
onların birbirine ne anlattığı ile ilgilidir.”*

Scott Cook

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, enihancici@erbakan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9580-077X

digital means in order to convey the brand's message to the most accurate individuals and to the largest audience.

In this section, first, in order to explain the transformation of marketing with digital, the periods of the internet were briefly mentioned, and in parallel, its reflection on the periods of marketing has been explained.

While the concept of digital marketing is mentioned in detail, the transformation of the marketing mix is mentioned and how the brand becomes digital with this transformation is explained. the changing methods and tools of branding are mentioned in detail.

KAYNAKÇA

- Adeola, O., Hinson, R. E., & Evans, O. (2020). Social Media in Marketing Communications: A Synthesis of Successful Strategies for the Digital Generation. In *Digital Transformation in Business and Society* (61-81). Palgrave Macmillan, Cham.
- Appel, G., Grewal, L., Hadi, R., & Stephen, A. T. (2020). The Future of Social Media in Marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48(1), 79-95.
- Bala, M., & Verma, D. (2018). A Critical Review of Digital Marketing. *International Journal of Management, IT & Engineering*, 8(10), 321-339.
- Başer, H. H. ve Karaboğa, K. (2021). *Satış Ortaklığı Pazarlaması (Affiliate Marketing) ve Turizme Yansımaları*. Ankara: Gazi Kitabevi. 135-155.
- Bhandari, R. S. (2017). Pay Per Click Marketing Strategies: A Review of Empirical Evidence. *The Journal of Industrial Distribution & Business*, 8(6), 7-16.
- Bhandari, R. S., & Bansal, A. (2018). Impact of Search Engine Optimization as a Marketing Tool. *Jindal Journal of Business Research*, 7(1), 23-36.
- Bhatia, P. S. (2017). *Fundamentals of Digital Marketing*. India: Pearson.
- Bhor, H. N., Koul, T., Malviya, R., & Mundra, K. (2018). Digital Media Marketing Using Trend Analysis on Social Media. In *2018 2nd International Conference on Inventive Systems and Control (ICISC)* (1398-1400). IEEE.

- Borisoglebskaya, L. N., Provotorova, E. N., & Sergeev, S. M. (2019). Promotion Based on Digital Interaction Algorithm. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 537(4). IOP Publishing.
- Casero-Ripollés, A. (2017). Producing Political Content for Web 2.0: Empowering Citizens and Vulnerable Populations. *El Profesional de la Información (EPI)*, 26(1), 13-19.
- Charlesworth, A. (2020). *Absolute Essentials of Digital Marketing*. Routledge.
- Chaffey, D., & Smith, P. R. (2017). *Digital Marketing Excellence*. New York: Routledge.
- Coelho, P. S., Rita, P., & Santos, Z. R. (2018). On the Relationship Between Consumer-Brand Identification, Brand Community, and Brand Loyalty. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 43, 101-110.
- Danaher, P. J., Wilson, I. W., & Davis, R. A. (2003). A Comparison of Online and Offline Consumer Brand Loyalty. *Marketing Science*, 22(4), 461-476.
- Das, S. (2021). *Search Engine Optimization and Marketing: A Recipe for Success in Digital Marketing*. CRC Press.
- Donkor, J., Donkor, G. N. A., Kankam-Kwarteng, C., & Aidoo, E. (2018). Innovative Capability, Strategic Goals and Financial Performance of SMEs in Ghana. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 12(2), 238-254.
- Drummond, C., O'Toole, T. and McGrath, H. (2020). Digital Engagement Strategies and Tactics in Social Media Marketing, *European Journal of Marketing*, doi: 10.1108/EJM-02-2019-0183.
- Durukal, E. (2019). Pazarlama 1.0'dan Pazarlama 4.0'a Doğru Değişim. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 8(3).
- Dwivedi, Y. K., Ismagilova, E., Hughes, D. L., Carlson, J., Filieri, R., Jacobson, J., ... & Wang, Y. (2020). Setting the Future of Digital and Social media Marketing Research: Perspectives and Research Propositions. *International Journal of Information Management*, 59, 1-37.
- Erragcha, N., & Romdhane, R. (2014). New Faces of Marketing In The Era of The Web: From Marketing 1.0 To Marketing 3.0. *Journal of Research in Marketing*, 2(2), 137-142.
- Fejling, T., Torosyan, E., Tsukanova, O., & Kalinina, O. (2019). *Special Aspects of Digital Technology-Based Brand Promotion*. In IOP

- Conference Series: Materials Science and Engineering, 497(1). IOP Publishing.
- Fernández-Uclés, D., Bernal-Jurado, E., Mozas-Moral, A., & Medina-Viruel, M. J. (2020). The Importance of Websites for Organic Agri-Food Producers. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 33(1), 2867-2880.
- Gagliano, A. L. (2020). Digital Media Marketing for Dance: Enhancing Audience Engagement with Ballet Companies and Concert Dance Performance. *UF Journal of Undergraduate Research*, 22.
- Hiremath, B., & Kenchakkanavar, A. Y. (2016). An Alteration of the Web 1.0, Web 2.0 and Web 3.0: A Comparative Study. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)*, 4(2).
- Hopkins, J. (2020). *The Concept of Affordances in Digital Media*. In *Handbuch Soziale Praktiken und Digitale Alltagswelten*, 47-54. Springer, Wiesbaden.
- Hu, S., & Bettis, R. A. (2018). Multiple Organization Goals with Feedback from Shared Technological Task Environments. *Organization Science*, 29(5), 873-889.
- Hudson, S., Huang, L., Roth, M. S., & Madden, T. J. (2016). The Influence of Social Media Interactions on Consumer-Brand Relationships: A Three-Country Study of Brand Perceptions and Marketing Behaviors. *International Journal of Research in Marketing*, 33(1), 27-41.
- Huebner, C. (2019). Digital Advertising and the Marketing Mix: A Review of Current Literature and Implications for Higher Education Marketers. *Journal of Marketing Communications for Higher Education*, 1(2), 1-25.
- İçerik Pazarlaması ve İçerik Neden Aynı Değildir? (2021, 06 14). Pazarlamasyon.com: <https://pazarlamasyon.com/icerik-pazarlamasi-ve-icerik-neden-ayni-degildir/> adresinden alındı
- Jackson, K. M., Janssen, T., & Gabrielli, J. (2018). Media/Marketing Influences on Adolescent and Young Adult Substance Abuse. *Current Addiction Reports*, 5(2), 146-157.
- Karaca, Ş., & Gülmez, M. (2010). Mobil Pazarlama: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 69-81.
- Keller, K. L. (2009). Building Strong Brands in a Modern Marketing Communications Environment. *Journal of Marketing Communications*, 15(2-3), 139-155.
- Kettunen, P., Laanti, M., Fagerholm, F., Mikkonen, T., & Männistö, T. (2020). *Industrial Agile Transformations Lacking Business Empha-*

- sis: *Results from a Nordic Survey Study. In International Conference on Software Business*, 46-54. Springer, Cham.
- Kingsnorth, S. (2016). *Digital Marketing Strategy: An Integrated Approach to Online Marketing*. London: Kogan Page.
- Kotler , P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2016). *Marketing 4.0: Moving from Traditional to Digital*. New Jersey: Wiley & Sons.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2010). *Marketing 3.0: From Products to Customers to the Human Spirit*. New Jersey: Wiley.
- Krämer, A., & Kalka, R. (2017). *How Digital Disruption Changes Pricing Strategies and Price Models. In Phantom ex Machina*, 87-103. Springer, Cham.
- Liu, Y. & Lopez, R. A. (2014). The Impact of Social Media Conversations on Consumer Brand Choices. *Marketing Letters*, 27, 1-13.
- Lobstein, T., Landon, J., Thornton, N., & Jernigan, D. (2017). The Commercial Use of Digital Media to Market Alcohol Products: A Narrative Review. *Addiction*, 112, 21-27.
- Lyang , Y. (2007). *Introduction to the semantic web and semantic web services*. Boca Raton: CRC Press.
- Makrides, A., Vrontis, D., & Christofi, M. (2020). The Gold Rush of Digital Marketing: Assessing Prospects of Building Brand Awareness Overseas. *Business Perspectives and Research*, 8(1), 4-20.
- Mandal, P., & Joshi, N. (2017). Understanding Digital Marketing Strategy. *International Journal of Scientific Research and Management*, 5(6), 5428-543.
- Melović, B., Jocović, M., Dabić, M., Vulić, T. B., & Dudic, B. (2020). The Impact of Digital Transformation and Digital Marketing on the Brand Promotion, Positioning and Electronic Business in Montenegro. *Technology in Society*, 63, 101425.
- Mičík, M., & Mičudová, K. (2018). Employer Brand Building: Using Social Media and Career Websites to Attract Generation Y. *Economics & Sociology*, 11(3), 171-189.
- Mohseni, S., Jayashree, S., Rezaei, S., Kasim, A., & Okumus, F. (2018). Attracting Tourists to Travel Companies' Websites: The Structural Relationship between Website Brand, Personal Value, Shopping Experience, Perceived Risk and Purchase Intention. *Current Issues in Tourism*, 21(6), 616-645.
- Morris, R. D. (2011). Web 3.0: Implications for Online Learning. *TechTrends*, 55(1), 42-46.

- Muniesa, R. L., & Giménez, C. G. (2020). The Importance of the Loyalty of Fashion Brands through Digital Marketing. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics*, 8(3), 230-243.
- Naik, U., & Shivalingaiah, D. (2008). Comparative Study of Web 1.0, Web 2.0 and Web 3.0. *International CALIBER*, 499-507.
- Nuseir, M. T. (2018). Digital Media Impact on SMEs Performance in the UAE. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 24(1), 1-13.
- Ramirez, R. (2021). Post-Convergent Mediatization: Toward a Media Typology Beyond Web 2.0. *Mediatization Studies*, 4, 9-23.
- Rosokhata, A. S., Rybina, O. I., Derykolenko, A. O., & Makerska, V. (2020). Improving the Classification of Digital Marketing Tools for the Industrial Goods Promotion in the Globalization Context. *Research in World Economy*, 11(4), 42-52.
- Rowan, W. (2002). *Digital Marketing: Using the New Technologies to Get Closer to Your Customers*. Kogan Page Publishers.
- Ryan, D. (2014). *Understanding Digital Marketing: Marketing Strategies for Engaging the Digital Generation* (3rd Edition). Kogan Page.
- San, M. (2007). Understanding Web 2.0. *Journal IT Professional*, 34-41.
- Shaltoni, A. M. (2017). From Websites to Social Media: Exploring the Adoption of Internet Marketing in Emerging Industrial Markets. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 32(7), 1009-1019.
- Springborn, K., & Barford, P. (2013). *Impression Fraud in on-line Advertising via Pay-Per-View Networks*. In 22nd USENIX Security Symposium, 211-226.
- Stokes, R. (2011). *E-marketing: The Essential Guide to Digital Marketing (4th edition)*.
- Syaidah, E. H., Jauhari, T., Sugiarti, N., & Dewandaru, B. (2019). *The Implementation of Digital Marketing towards Brand Awareness*. In *International Conference on Social Science, Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 383, 521-525. Atlantis Press.
- Thomas, T. (2020). Employee Advocacy as a Marketing Strategy to Power Brand Promotion: an Employee Perspective. *Marketing and Management of Innovations*, (2), 167-181.
- Troise, C., & Camilleri, M. A. (2021). *The Use of Digital Media for Marketing, CSR Communication and Stakeholder Engagement*. In *Strategic Corporate Communication in the Digital Age*. Emerald Publishing Limited.

- Tsuei, H. J., Tsai, W. H., Pan, F. T., & Tzeng, G. H. (2020). Improving Search Engine Optimization (SEO) by Using Hybrid Modified MCDM Models. *Artificial Intelligence Review*, 53(1), 1-16.
- Twenge, J. M., Martin, G. N., & Spitzberg, B. H. (2019). Trends in US Adolescents' Media Use, 1976-2016: The Rise of Digital Media, The Decline of TV, and The (near) Demise of Print. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(4), 329-345.
- Vinerean, S. (2017). Importance of Strategic Social Media Marketing. *Expert Journal of Marketing*, 5(1), 28-35.
- Weber, F., & Schütte, R. (2019). *Digital Technologies for Pricing Problems-A Case Study on Increasing the Level of Digitization at a Leading German Retail Company*. In The 10th International Multi-Conference on Complexity, Informatics and Cybernetics.
- Williams, D. L., Crittenden, V. L., Keo, T., & McCarty, P. (2012). The Use of Social Media: An Exploratory Study of Usage Among Digital Natives. *Journal of Public Affairs*, 12(2), 127-136.

BÖLÜM 2

MARKA DEĞERİNE DİJİTAL UYGULAMALARIN ETKİSİ

Nihan Tomris KÜÇÜK

*Markanız, siz yanlarında değilken
insanların markanız hakkında söylediklerinin toplamıdır.*

Jeff Bezos

consistent and compatible. For this reason, it can be stated that the survival of brands in the digital field; depends on the propositions that are full-time, based on consumer trust, interactive and promise to benefit all parties.

Within the scope of the reviewed literature, it is seen that the causal and triggering relationships between brand equity and other marketing objectives are also valid on digital platforms. In this respect, the difficulty in front of the concept of brand equity, which has a solid theoretical framework is about understanding constantly updated digital tools and the continuous change in digital consumer behaviour. While it becomes easier to have foresight via online parameters that allow to closely monitor the digital consumer, it requires an increasingly greater effort to manage

disciplines, will the risks that the continuous and double-sided communication model poses to the brand.

With all these advantages and disadvantages, the digital world and digital applications are the "future" we live in now. Therefore, it is thought that it is important for the field to increase the practice-oriented studies and to enrich brand management approaches through a scientific framework.

KAYNAKÇA

- Aaker, D. A. (2009). *Managing Brand Equity*. Simon and Schuster, ABD
- Aaker, J. (1991). The Negative Attraction Effect? A Study Of The Attraction Effect Under Judgment And Choice. *Acr North American Advances*.
- Abratt, R., & Motlana, P. (2002). Managing Co-Branding Strategies: Global Brands Into Local Markets. *Business Horizons*, 45(5), 43-46.
- Agaba, M., & Sunday, A. (2020). Other Proprietary Brand Assets And Competitive Advantage In Beer Products In Kabale District, South Western Uganda. *Special Journal Of Politics And Economic Sustainability*, [Sj-Pes], 1(1), 1-10.
- Ahmed, S., & Latif, W. B. (2019). Assessing Customer-Based Brand Equity And Brand Competitiveness Of An Electronic Company In Bangladesh. *Journal Of Research In Marketing*, 10(1), 758.

- Ailawadi, K. L., Neslin, S. A., & Gedenk, K. (2001). Pursuing The Value-Conscious Consumer: Store Brands Versus National Brand Promotions. *Journal Of Marketing*, 65(1), 71-89.
- Anderson, J. (2007). Brand Equity: The Perpetuity Perspective. *American Marketing Association*, 18, 142.
- Baalbaki, S., & Guzmán, F. (2016). A Consumer-Perceived Consumer-Based Brand Equity Scale. *Journal Of Brand Management*, 23(3), 229-251.
- Babac, R. (2011). Impact Of Social Media Use On Brand Equity Of Magazine Brands: A Qualitative Study Of Vogue Turkey. Sweden, Halmstad University, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi
- Bachleda, C., & Berrada-Fathi, B. (2016). Is Negative Ewom More Influential Than Negative pWOM?. *Journal Of Service Theory And Practice*.
- Bäck, L., Ingman, E., Lalwani, D., Müller, M., Sørensen-Behm, C., & Rosenbröijer, C. J. (2018). Digital Brand Management: A Company And Consumer Perspective.
- Bae, S., Jung, T. H., Moorhouse, N., Suh, M., & Kwon, O. (2020). The Influence Of Mixed Reality On Satisfaction And Brand Loyalty In Cultural Heritage Attractions: A Brand Equity Perspective. *Sustainability*, 12(7), 2956.
- Baldauf, A., Cravens, K. S., Diamantopoulos, A., & Zeugner-Roth, K. P. (2009). The Impact Of Product-Country Image And Marketing Efforts On Retailer-Perceived Brand Equity: An Empirical Analysis. *Journal Of Retailing*, 85(4), 437-452.
- Barreda, A. A., Bilgihan, A., Nusair, K., & Okumus, F. (2015). Generating Brand Awareness In Online Social Networks. *Computers In Human Behavior*, 50, 600-609.
- Benway, J. P. (1998). Banner Blindness: The Irony Of Attention Grabbing On The World Wide Web. *The Human Factors And Ergonomics Society Annual Meeting* (42(5), 463-467). Sage Ca: Los Angeles, Ca: Sage Publications.
- Berni, R., Nikiforova, N. D., & Ranfagni, S. (2020). An Integrated Approach To Estimate Brand Association Matching And Strength In Virtual Settings. *Journal Of Global Fashion Marketing*, 11(2), 117-136.
- Bilgin, Y. (2018). The Effect Of Social Media Marketing Activities On Brand Awareness, Brand Image And Brand Loyalty. *Business & Management Studies: An International Journal*, 6(1), 128-148.

- Bird, M., Channon, C., & Ehrenberg, A. S. (1970). Brand image and brand usage. *Journal of Marketing Research*, 7(3), 307-314.
- Blazek, P., & Pilsl, K. (2020), The Importance Of Analyzing Configurator Usage Data To Leverage Product Innovation And Sales Performance, 9 International Conference On Mass Customizaon And Personalizaon – Community Of Europe (Mcp - Ce 2020)
- Borges-Tiago, T., Tiago, F., Silva, O., Guaita Martínez, J. M., & Botella-Carrubi, D. (2020). Online Users' Attitudes Toward Fake News: Implications For Brand Management. *Psychology & Marketing*, 37(9), 1171-1184.
- Cable, D. M., & Turban, D. B. (2003). The Value Of Organizational Reputation In The Recruitment Context: A Brand-Equity Perspective. *Journal Of Applied Social Psychology*, 33(11), 2244-2266.
- Cakmak, I. (2016). The Role Of Brand Awareness On Brand Image, Perceived Quality And Effect On Risk In Create Brand Trust. *New Trends And Issues Proceedings On Humanities And Social Sciences*, 2(2), 177-186.
- Callarisa, L., García, J. S., Cardiff, J., & Roshchina, A. (2012). Harnessing Social Media Platforms To Measure Customer-Based Hotel Brand Equity. *Tourism Management Perspectives*, 4, 73-79.
- Cambini, C., Meccheri, N., Silvestri, V., Torino, P., Duca, C., & Pisa, U. (2011). Competition, Efficiency And Market Structure In Online Digital Markets. An Overview And Policy Implications. *European Review Of Industrial Economics And Policy*, 2, 1-27.
- Cennamo, C., (2021): Competing In Digital Markets: A Platform-Based Perspective. *Amp*, 35, 265–291,
- Chaffey, D., & Ellis-Chadwick, F. (2019). *Digital Marketing*. Pearson Uk.
- Chatterjee, P. (2008). Are Unclicked Ads Wasted? Enduring Effects Of Banner And Pop-Up Ad Exposures On Brand Memory And Attitudes. *Journal Of Electronic Commerce Research*, 9(1).
- Chi, H. H. (2011). Interactive Digital Advertising Vs. Virtual Brand Community: Exploratory Study Of User Motivation And Social Media Marketing Responses In Taiwan. *Journal Of Interactive Advertising*, 12(1), 44-61.
- Chung, M., Ko, E., Joung, H., & Kim, S. J. (2018). Chatbot E-Service And Customer Satisfaction Regarding Luxury Brands. *Journal Of Business Research*.

- Cobb-Walgreen, C. J., Ruble, C. A., & Donthu, N. (1995). Brand Equity, Brand Preference, And Purchase Intent. *Journal Of Advertising*, 24(3), 25-40.
- Costabile, M. (2001). Customer Loyalty. Milano: Mcgraw Hill.
- Çizmeçi, F., & Ercan, T. (2015). The Effect Of Digital Marketing Communication Tools In The Creation Brand Awareness By Housing Companies. *Megaron*, 10(2).
- Dawes, J., Meyer-Waarden, L., & Driesener, C. (2015). Has Brand Loyalty Declined? A Longitudinal Analysis Of Repeat Purchase Behavior In The UK And The USA. *Journal Of Business Research*, 68(2), 425-432.
- Del Rio, A.B., Vazquez, R., Iglesias, V., (2001) The Effects Of Brand Associations On Consumer Response *Journal Of Consumer Marketing*, 18 (5) (2001), 410-425
- Dew, L., & Kwon, W. S. (2010). Exploration Of Apparel Brand Knowledge: Brand Awareness, Brand Association, And Brand Category Structure. *Clothing And Textiles Research Journal*, 28(1), 3-18.
- Digital (2021), <https://wearesocial.com/digital-2021>, (Çevrim içi: 06. 06. 201).
- Dineva, D. P., Breitsohl, J. C., & Garrod, B. (2017). Corporate Conflict Management On Social Media Brand Fan Pages. *Journal Of Marketing Management*, 33(9-10), 679-698.
- Dolbec, P. Y., & Chebat, J. C. (2013). The Impact Of A Flagship Vs. A Brand Store On Brand Attitude, Brand Attachment And Brand Equity. *Journal Of Retailing*, 89(4), 460-466.
- Dumitriu, D., Militaru, G., Deselnicu, D. C., Niculescu, A., & Popescu, M. A. M. (2019). A Perspective Over Modern Smes: Managing Brand Equity, Growth And Sustainability Through Digital Marketing Tools And Techniques. *Sustainability*, 11(7), 2111.
- Erdem, T., Swait, J., Broniarczyk, S., Chakravarti, D., Kapferer, J. N., Keane, Zettelmeyer, F. (1999). Brand Equity, Consumer Learning And Choice. *Marketing Letters*, 10(3), 301-318.
- Faircloth, J. B., Capella, L. M., & Alford, B. L. (2001). The Effect Of Brand Attitude And Brand Image On Brand Equity. *Journal Of Marketing Theory And Practice*, 9(3), 61-75.
- Farjam, S., & Hongyi, X. (2015). Reviewing The Concept Of Brand Equity And Evaluating Consumer-Based Brand Equity (Cbbe) Models. *International Journal Of Management Science And Business Administration*, 1(8), 14-29.

- Fazio, R. H., Herr, P. M., & Powell, M. C. (1992). On The Development And Strength Of Category–Brand Associations In Memory: The Case Of Mystery Ads. *Journal Of Consumer Psychology*, 1(1), 1-13.
- Foubert, B., & Gijsbrechts, E. (2016). Try It, You'll Like It—Or Will You? The Perils Of Early Free-Trial Promotions For High-Tech Service Adoption. *Marketing Science*, 35(5), 810-826.
- Fox, K. A. (2002). Brand Management: Brand Naming Challenges In The New Millennium. *Journal Of Business Strategy*.
- Griffin, T., Giberson, J., Lee, S. H. M., Guttentag, D., Kandaurova, M., Sergueeva, K., & Dimanche, F. (2017). Virtual Reality And Implications For Destination Marketing., TTRA, Massachusetts Amherst
- Gunnarsson, L., Folkestad, A., & Postnikova, A. (2018). Maybe Influencers Are Not Worth The Hype: An Explanatory Study On Influencers' Characteristics With Perceived Quality And Brand Loyalty.
- Hearn, A. (2010). Structuring Feeling: Web 2.0, Online Ranking And Rating, And The Digital'reputation'economy. *Ephemera: Theory & Politics In Organization*, 10.
- Hermenda, A., Sumarwan, U., & Tinaprillia, N. (2019). The Effect Of Social Media Influencer On Brand Image, Self-Concept, And Purchase Intention. *Journal Of Consumer Sciences*, 4(2), 76-89.
- Hilman, H., Hanaysha, J. R., & Ghani, N. H. A. (2017). Analyzing The Relationship Between Advertising And Sales Promotion With Brand Equity. *Asian International Journal Of Social Sciences*, 17(2), 88-103.
- Hong, Y. H. (2014). Which One Is More Annoying? Comparing The Cognitive, Affective And Conative Effects Of Button Ads And Pop-Up Ads. *Journal Of Business And Economics*, 2074.
- Hsieh, M. H., & Lindridge, A. (2005). Universal Appeals With Local Specifications. *Journal Of Product & Brand Management*.
- Hutter, K., Hautz, J., Dennhardt, S., & Füller, J. (2013). The Impact Of User Interactions In Social Media On Brand Awareness And Purchase Intention: The Case Of Mini On Facebook. *Journal Of Product & Brand Management*.
- Ieva, M., & Ziliani, C. (2017). Towards Digital Loyalty Programs: Insights From Customer Medium Preference Segmentation. *International Journal Of Retail & Distribution Management*.
- Islam, M. (2020). Digital Brand Management: Impact Of Social Media Marketing On Brand Image, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, JAMK, International Business Management Programme.

- Jacobsen, B. P. (2012). Place Brand Equity: A Model For Establishing The Effectiveness Of Place Brands. *Journal Of Place Management And Development*.
- Jacoby, J. (1971). Brand Loyalty: A Conceptual Definition. *Annual Convention Of The American Psychological Association*.
- Järvinen, J., & Karjaluoto, H. (2015). The Use Of Web Analytics For Digital Marketing Performance Measurement. *Industrial Marketing Management*, 50, 117-127.
- Kantar, (2020) <https://www.kantar.com/campaigns/brandz-downloads/brandz-top-100-most-valuable-global-brands-2020> (Çevrim içi: 07.06.2021).
- Keller KL, Lehmann DR. (2006), Brands And Branding: Research Findings And Future Priorities. *Marketing Science*, 25(6):740–59.
- Keller, K. L. (1993). Conceptualizing, Measuring, And Managing Customer-Based Brand Equity. *Journal Of Marketing*, 57(1), 1-22.
- Keller, K. L. (2010). Brand Equity Management In A Multichannel, Multimedia Retail Environment. *Journal Of Interactive Marketing*, 24(2), 58-70.
- Khan, A. A., & Manwani, D. T. (2013). Sustainability & Corporate Brand Equity Through Corporate Social Responsibility Initiatives. *Asia Pacific Journal Of Management & Entrepreneurship Research*, 2(2), 267.
- Kierzkowski, A., Mcquade, S., Waitman, R., & Zeisser, M. (1996). Marketing To The Digital Consumer. *The McKinsey Quarterly*, (3), 4.
- Kim, D., Jang, S. S., & Adler, H. (2015). What Drives Café Customers To Spread Ewom?. *International Journal Of Contemporary Hospitality Management*.
- Kirmani, A., & Zeithaml, V. (1993). Advertising, Perceived Quality, And Brand Image. *Brand Equity And Advertising: Advertising's Role In Building Strong Brands*, 143-161.
- Kretz, G., & De Valck, K. (2010). “Pixelize Me!”: Digital Storytelling And The Creation Of Archetypal Myths Through Explicit And Implicit Self-Brand Association In Fashion And Luxury Blogs. *Research In Consumer Behavior*. Emerald Group Publishing Limited.
- Krishnan, H. S. (1996). Characteristics Of Memory Associations: A Consumer-Based Brand Equity Perspective. *International Journal Of Research In Marketing*, 13(4), 389-405.

- Kumar, A., & Paul, J. (2018). Mass Prestige Value And Competition Between American Versus Asian Laptop Brands In An Emerging Market—Theory And Evidence. *International Business Review*, 27(5), 969-981.
- Lancieri, F., & Sakowski, P. M. (2021). Competition In Digital Markets: A Review Of Expert Reports. *Stan. JI Bus. & Fin.*, 26, 65.
- Laroche, M. (2013). To Be Or Not To Be In Social Media: How Brand Loyalty Is Affected By Social Media. *International Journal Of Information Management*, 33 (2013), 76-82.
- Lee, I. (2014). Integrating Social Media Into Business Practice, Applications, Management And Models. 1st Edition. Hershey, Business Science Reference, IGI Global.
- Lee, S., & Kim, E. (2020). Influencer Marketing On Instagram: How Sponsorship Disclosure, Influencer Credibility, And Brand Credibility Impact The Effectiveness Of Instagram Promotional Post. *Journal Of Global Fashion Marketing*, 11(3), 232-249.
- Leek, S., & Christodoulides, G. (2009). Next-Generation Mobile Marketing: How Young Consumers React To Bluetooth-Enabled Advertising. *Journal Of Advertising Research*, 49(1), 44-53.
- Leone, R. P., Rao, V. R., Keller, K. L., Luo, A. M., Mcalister, L., & Srivastava, R. (2006). Linking Brand Equity To Customer Equity. *Journal Of Service Research*, 9(2), 125-138.
- Lou, C., & Xie, Q. (2020). Something Social, Something Entertaining? How Digital Content Marketing Augments Consumer Experience And Brand Loyalty. *International Journal Of Advertising*, 1-27.
- Lu, A. C. C., Gursoy, D., & Lu, C. Y. (2015). Authenticity Perceptions, Brand Equity And Brand Choice Intention: The Case Of Ethnic Restaurants. *International Journal Of Hospitality Management*, 50, 36-45.
- Lundqvist, A., Liljander, V., Gummerus, J., & Van Riel, A. (2013). The Impact Of Storytelling On The Consumer Brand Experience: The Case Of A Firm-Originated Story. *Journal Of Brand Management*, 20(4), 283-297.
- Luo, X., Raithel, S., & Wiles, M. A. (2013). The Impact Of Brand Rating Dispersion On Firm Value. *Journal Of Marketing Research*, 50(3), 399-415.
- Madden, T. J., Fehle, F., & Fournier, S. (2006). Brands Matter: An Empirical Demonstration Of The Creation Of Shareholder Value Through Branding. *Journal Of The Academy Of Marketing Science*, 34(2), 224-235.

- Massari, P., & Passiante, G. (2006). Customer Satisfaction And Loyalty In A Digital Environment: An Empirical Test. *Journal Of Consumer Marketing*.
- Michaelidou, N., Reynolds, N., Greenacre, L., Hassan, L. M., Christodoulides, G., Cadogan, J. W., & Veloutsou, C. (2015). Consumer-Based Brand Equity Measurement: Lessons Learned From An International Study. *International Marketing Review*.
- Mihardjo, L., Sasmoko, S., Alamsjah, F., & Elidjen, E. (2019). The Influence Of Digital Customer Experience And Electronic Word Of Mouth On Brand Image And Supply Chain Sustainable Performance. *Uncertain Supply Chain Management*, 7(4), 691-702.
- Mishra, S., Singh, S. N., Fang, X., & Yin, B. (2017). Impact Of Diversity, Quality And Number Of Brand Alliance Partners On The Perceived Quality Of A New Brand. *Journal Of Product & Brand Management*.
- Moiseieva, M. (2013). Mini Cooper: Marketing Strategy, Digital Marketing, Brand & Ethics. *Cris-Bulletin Of The Centre For Research And Interdisciplinary Study*, 2013(1), 93-113.
- Motameni, R., & Shahrokhi, M. (1998). Brand Equity Valuation: A Global Perspective. *Journal Of Product & Brand Management*.
- Nam, J., Ekinci, Y., & Whyatt, G. (2011). Brand Equity, Brand Loyalty And Consumer Satisfaction. *Annals Of Tourism Research*, 38(3), 1009-1030.
- Nørskov, S., Chrysochou, P., & Milenkova, M. (2015). The Impact Of Product Innovation Attributes On Brand Equity. *Journal Of Consumer Marketing*.
- Nyadzayo, M. W., Matanda, M. J., & Ewing, M. T. (2011). Brand Relationships And Brand Equity In Franchising. *Industrial Marketing Management*, 40(7), 1103-1115.
- O'Cass, A., & Lim, K. (2002). The Influence Of Brand Associations On Brand Preference And Purchase Intention: An Asian Perspective On Brand Associations. *Journal Of International Consumer Marketing*, 14(2-3), 41-71.
- Odden, L. (2012). *Optimize: How To Attract And Engage More Customers By Integrating Seo, Social Media, And Content Marketing*. John Wiley & Sons.
- Omar, M. W., Anuar, M. M., & Noor, N. M. M. (2020). The Relationship Of Content, Accessibility, And Trust With Brand Awareness. In *Eurasian Business Perspectives* (217-226). Springer, Cham.

- Ong, C. H., Lee, H. W., & Ramayah, T. (2018). Impact Of Brand Experience On Loyalty. *Journal Of Hospitality Marketing & Management*, 27(7), 755-774.
- Ozbal, O., Duman, T., & Topaloglu, O. (2020). A Trust-Based Peer-To-Peer Digital Brand Equity (P2P-DBE) Model. *Journal Of Marketing Theory And Practice*, 28(4), 497-520.
- Peasley, M. C. (2016). Evaluating The Impact Of Customer-Based Brand Equity On Neurological Engagement Of Advertisements, Digital Commons, Kennesaw.
- Petburikul, K. (2009). The Impact Of Corporate Rebranding On Brand Equity And Firm Performance. *Ru International Journal*, 3(1), 155-172.
- Picazo-Vela, S., Gutiérrez-Martínez, I., & Luna-Reyes, L. F. (2012). Understanding Risks, Benefits, And Strategic Alternatives Of Social Media Applications In The Public Sector. *Government Information Quarterly*, 29(4), 504-511.
- Prasad, K., & Dev, C. S. (2000). Managing Hotel Brand Equity: A Customer-Centric Framework For Assessing Performance. *The Cornell Hotel And Restaurant Administration Quarterly*, 41(3), 22-4.
- Quan, T. H. M. (2006). *Retailers? Perceptions Of Product Brand Equity: An Empirical Study Of Vietnamese Independent Grocers*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Southern Cross University.
- Ramaseshan, B., & Tsao, H. Y. (2007). Moderating Effects Of The Brand Concept On The Relationship Between Brand Personality And Perceived Quality. *Journal Of Brand Management*, 14(6), 458-466.
- Riaz, A., & Ali, M. (2008). Chaotic Communications, Their Applications And Advantages Over Traditional Methods Of Communication. *I2008 6th International Symposium On Communication Systems, Networks And Digital Signal Processing* (21-24). IEEE.
- Ryan, D. (2016). Understanding digital marketing: marketing strategies for engaging the digital generation. Kogan Page Publishers.
- Saleem, A., Ghafar, A., Ibrahim, M., Yousuf, M., & Ahmed, N. (2015). Product Perceived Quality And Purchase Intention With Consumer Satisfaction. *Global Journal Of Management And Business Research*.
- Samli, A. C., & Fevrier, M. (2008). Achieving And Managing Global Brand Equity: A Critical Analysis. *Journal Of Global Marketing*, 21(3), 207-215.
- Shahzad, M. F., Bilal, M., Xiao, J., & Yousaf, T. (2019). Impact Of Smartphone Brand Experience On Brand Equity. *Journal Of Islamic Marketing*.

- Shamsudin, M. F., Hassan, S., Ishak, M. F., & Ahmad, Z. (2020). Study Of Purchase Intention Towards Skin Care Products Based On Brand Awareness And Brand Association. *Journal Of Critical Reviews*, 7(16), 990-996.
- Shen, L., & Yang, X. (2019). Platform Brand Value: Construct And Measurement—An Empirical Research Based On The Data Of Social Media. *Open Journal Of Social Sciences*, 7(11), 174.
- Simon, C. J., & Sullivan, M. W. (1993). The Measurement And Determinants Of Brand Equity: A Financial Approach. *Marketing Science*, 12(1), 28-52.
- Situmorang, S. H., Rini, E. S., Hasyim, S., & Lubis, A. N. (2021). Measuring Emotional Value In The Digital Brand.
- Srivastava, R. And Shocker, A. (1991), “Brand Equity: A Perspective On Its Meaning And Measurement”, Report No. 91-124, Marketing Science Institute, Cambridge, Ma.
- Sun, Y., Wang, S. T., Yuan, R. M., Yin, Q. D., & Xie, Z. Y. (2010). Design Of The Communication Module Of Smart Handheld Terminal In Power Marketing. *CICED 2010 Proceedings* (1-5). IEEE.
- Susilowati, C., & Sugandini, D. (2018). Perceived Value, Eword-Of-Mouth, Traditional Word-Of-Mouth, And Perceived Quality To Destination Image Of Vacation Tourists. *Review Of Integrative Business And Economics Research*, 7, 312-321.
- Sürücü, Ö., Öztürk, Y., Okumus, F., & Bilgihan, A. (2019). Brand Awareness, Image, Physical Quality And Employee Behavior As Building Blocks Of Customer-Based Brand Equity: Consequences In The Hotel Context. *Journal Of Hospitality And Tourism Management*, 40, 114-124.
- Swaminathan, V. (2016). Branding In The Digital Era: New Directions For Research On Customer-Based Brand Equity. *Ams Review*, 6(1), 33-38.
- Tan, T. M., Devinaga, R., & Hishamuddin, I. (2013). The Common Challenges Of Brand Equity Creation Among Local Fast Food Brands In Malaysia. *International Journal Of Business And Management*, 8(2), 96.
- Taylor, S. A., Celuch, K., & Goodwin, S. (2004). The Importance Of Brand Equity To Customer Loyalty. *Journal Of Product & Brand Management*.
- Temporal, P. (2011). *Islamic Branding And Marketing: Creating A Global Islamic Business*. John Wiley & Sons.

- Tharmi, U., & Senthilnathan, S. (2012). The Relationship Of Brand Equity To Purchase Intention. *Iup Journal Of Marketing Management*.
- Todor, R. D. (2016). Blending Traditional And Digital Marketing. *Bulletin Of The Transilvania University Of Brasov. Economic Sciences. Series V*, 9(1), 51.
- Tran, Q., & Cox, C. (2009). Building Brand Equity Between Manufacturers And Retailers. In *Business-To-Business Brand Management: Theory, Research And Executivecase Study Exercises*. Emerald Group Publishing Limited.
- Tuominen, P. (1999). Managing Brand Equity. *LTA*, 1(99), 65-100.
- Wang, H. M. D., & Sengupta, S. (2016). Stakeholder Relationships, Brand Equity, Firm Performance: A Resource-Based Perspective. *Journal Of Business Research*, 69(12), 5561-5568.
- Yang, J. X., Zhao, H. X., & Wan, J. (2010, November). Research on the advantages and disadvantages of online shopping and corresponding strategies. In 2010 Internafirma
- tional Conference on E-Product E-Service and E-Entertainment (pp. 1-3). IEEE.
- Yasin, N. M., Noor, M. N., & Mohamad, O. (2007). Does Image Of Country-Of-Origin Matter To Brand Equity?. *Journal Of Product & Brand Management*
- Zablocki, A., Schlegelmilch, B., & Schant, E. (2017). Customer-Based Brand Equity In The Digital Age: Development Of A Theoretical Framework: An Abstract. *Academy Of Marketing Science Annual Conference* (741-742). Springer, Cham.
- Zeng, W.; Richardson, A. (2017). "Beyond 2D product presentation in e-commerce: A literature review". Australasian conf on information systems. Hobart, Australia

BÖLÜM 3

DİJİTAL PAZARLAMADA MARKA KİŞİLİĞİ

Fatma İrem KONYALIOĞLU¹

*Zihinlerde oluşan bilinirlik, kişiliktir.
Ürünlerin de insanlar gibi kişilikleri vardır.
Pazar ortamında bu kişilikler yapılandırılır ya da yok edilir.*

David Ogilvy

¹ Dr. İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, fatmairem.konyalioglu@idu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5282-6870

developments have supported the prominence, effectiveness and continuous development of digital brand personality.

Brand personality plays a key role for customers to live sense of ownership on mobile applications, in digital games through finger gestures and brain power. That's why elements of brand has critical effect to create brand personality in digital market. These can be varied as sound, image, virtual reality and sensed feelings. Generally, digital brand personality is synthesis of marketing, psychology and technology by theoretical point of view. It combines aspects of market positioning, customer relations, technology, soul, emotional and sensational marketing. Although the machine effect is widespread in the world, digital brand personality can be pointed out as the challenge of human existence.

KAYNAKÇA

- Aaker D. A. (1996). *Building Strong Brands*, New York, The Free Press – A division of Simon & Schuster Inc.
- Aaker, J.L. (1997). Dimensions of brand personality, *Journal of Marketing Research*, 34(1), 347-56.
- Aaker, J.L., Benet-Martí'nez, V. ve Garolera, J. (2001). Consumption Symbols as Carriers of Culture: A Study of Japanese and Spanish Brand Personality Constructs, *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(3), 492-508. doi.org/10.1037/0022-3514.81.3.492
- Aaker, J.L. ve Fournier, S. (1995). A Brand as a Character, a Partner and a Person: Three Perspectives on the Question of Brand Personality, *Advances in Consumer Research*, 22, 391-395.
- Aaker, Jennifer L. and Bernd Schmitt (2001). Culture Dependent Assimilation and Differentiation of the Self, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32 (5), 561–576. doi.org/10.1177 /00220 221010 3200 5003
- Abdullah, Z., S. M. Nordin ve Y. A. Aziz. (2013). Building a Unique Online Corporate Identity. *Marketing Intelligence & Planning*, 31(5), 451–71. doi:10.1108/mip-04-2013-0057
- Andrew, C. J. ve Shimp, T. A. (2018). *Integrated Marketing Communications*, (10th Ed.). CENGAGE.
- Avar, F. ve Göçer, A. (2019). Sustainable Brand Personality Traits for Business to Business Markets, (s.535-556), Chapter 29, Khosrow-Pour, Mehdi, Edt., *Brand Culture and Identity*, IGI Global.

- Belch, G. E. ve Belch, M. A. (2018). *Advertising and Promotion*, (11th Ed). Mc Grawhill.
- Belch, G.E., Belch, A., Kerr, G., Power, I. ve Waller, D. (2020). *Advertising*, (4th Ed.). Mc Grawhill.
- Bhatt, S. (2017). *How Digital Communication Technology Shapes Markets*, Palgrave-Macmillan.
- Borges-Tiago, M. T., Tiago, F., Verissimo, J. M. ve Silva, T. (2019). A brand-new world: Brand-endorser-users fit on social media, *Academia Revista Latinoamericana de Administracion*, 32(4), 472-486. doi.org/10.1108/ARLA-02-2019-0047
- Briggs, Steven. (1992). Assessing the Five-Factor Model of Personality Description, *Journal of Personality*, 60(2), 253-293. doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00974.x
- Chaffey, D.(2015). *Digital Business and E-Commerce Management*, (6th Ed.). Pearson
- Chaffey, D. ve Ellis-Chadwick, F. (2016). *Digital Marketing*, (6th Ed.). Pearson
- Clow, K. E. ve Baack, D. (2018). *Integrated Advertising, Promotion and Marketing Communications*, (8th Ed.). Pearson.
- Davies, G., Rojas-Méndez, J.I., Whelan, S., Mete, M. ve Loo, T. (2018). Brand personality: theory and dimensionality, *Journal of Product & Brand Management*, 27(2), 115-127. doi.org/10.1057/palgrave.crr.1540137
- Dweck, C. S. (1986). Motivational processes affecting learning. *American Psychologist*, 41, 1040-1048.
- Garanti, Z. ve Kissi, P.S. (2019). The effects of social media brand personality on brand loyalty in the Latvian banking industry, *International Journal of Bank Marketing*, 37(6), 1480-1503. doi.org/10.1108/IJBM-09-2018-0257
- Gentsch, P. (2019). *AI in Marketing Sales and Service*, Palgrave Macmillan.
- Grohmann, B. (2009). Gender dimensions of brand personality. *Journal of Marketing Research*, 46(1),105-119. doi.org/10.1509/jmkr.46.1.105
- Grzesiak, M. (2018). *Personal Brand Creation In The Digital Age*, Palgrave Macmillan.
- <http://www.espn.com/espn/apps/espn>
- <https://www.nike.com/tr/nike-app>
- <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/lokum-gibi-gecen-234-yil,ipb7JrTRN0mZK2QJoJWbuw>

<https://www.businessday.in/magazine/lbs-case-study/case-study-tesco-virtually-created-new-market-based-on-country-lifestyle/story/214998.html>

<https://www.turkcell.com.tr/kampanyalar/4-5g-hizinda-kampanyalar/4-5g-salla-kazan-kampanyasi>

<https://www.redbull.com/tr-tr/hubs/oyun>

Kapferer, J. N. (2008). *Strategic Brand Management*, (4th Ed.). KoganPage.

Keller, K. L. (2013). *Strategic Brand Management*, (4th Ed.). Pearson.

Kimmel, A. J. (2010). *Connecting With Consumers*, Oxford University Press

Kingsnorth, S. Digital (2016), *Marketing Strategy*, KoganPage.

Konyalıoğlu, F.İ. ve Şekerkaya, A. (2020). Zaman ve Ürün Miktarı Kısıtlılığı Kosullarındaki Tepkisel Satın Alma Davranışlarının Psikolojik Reaksiyon Kuramı Bağlamında İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 3518-3538. doi.org/10.20491/isarder.2020.1056

Lefebvre, C. R. (2013). *Social Marketing and Social Change*, Jossey-Bass

Leland, K. T., (2016). *The Brand Mapping Strategy*, Entrepreneur Press.

Loureiro, S.M.C. Loving and Hating Brands: Multiple Relationships Between Consumers and Brands, (s.365-387), Chapter 21, Khosrow-Pour, Mehdi, Edt., *Brand Culture and Identity*, IGI Global.

Malär, L., Krohmer, H., Hoyer, W. D., & Nyffenegger, B. (2011). Emotional brand attachment and brand personality: The relative importance of the actual and ideal self, *Journal of Marketing*, 75(4), 35–52. doi.org/10.1509/jmkg.75.4.35

Marland, A. ve Wagner, A. (2020). Scripted Messengers: How Discipline and Branding Turn Election Candidates and Legislators into Brand Ambassadors, *Journal of Political Marketing*, 19(1-2), 54-73. doi.org/10.1080/15377857.2019.1658022

Mooradian, T., Matzler, K. ve Ring, L. (2014), *Strategic Marketing*, Pearson.

Moriarty, S., Mitcheil, N., Wood, C. ve Wells, W. (2019). *Advertising and IMC*, (11th Ed.). Pearson.

Mothersbaugh, D. L. ve Hawkins, D. I. (2016). *Consumer Behaviour*, (13th Ed.). Mc GrawHill.

Nasir, A., ve Nasir, S. (2009). Brand personality of web search engines: Who is the conqueror of the digital age? In S. Bandyopadhyay (Ed.), *Contemporary research in e-branding* (s.31–47). Hershey, PA: IGI Global.

- Okazaki, S. (2006). Excitement or sophistication? A preliminary exploration of online brand personality. *International Marketing Review*, 23(3), 279–303. doi.org/10.1108/02651330610670451
- Paschen, J., Pitt, L., Kietzmann, J., Dabirian, A. ve Farshid, M. (2017). The brand personalities of brand communities: An analysis of online communication. *Online Information Review*, 41 (7), 1064-1075. doi.org/10.1108/OIR-08-2016-0235
- Poulis, A., Rizomyliotis, I. ve Konstantoulaki, K. (2017). *Digital Branding Fever*, Business Expert Press.
- Solomon, M. R. (2003). *Conquering Consumer Space*, AMACOM.
- Srinivasan, S. S., Anderson, R. ve Ponnnavlu, K. (2002). Customer Loyalty in E-Commerce: An Exploration of its Antecedents and Consequences, *Journal of Retailing*, 78(1), 41-50. doi.org/10.1016/S0022-4359(01)00065-3
- Tajfel, H. ve Turner, J. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. W. Austin, & S. Worchel icinde, *The Social Psychology of Intergroup Relations*, Monterey, CA: Brooks/Cole, s.40.
- Trott, P. (2017). *Innovation Management and New Product Development*, (6th Ed.). Pearson
- Valette-Florence, P., Guizana, H. ve Merunka, D. (2011). The impact of brand personality and sales promotions on brand equity, *Journal of Business Research*, 64(1), 24–28. doi.org/10.1016/j.jbusres.2009.09.015
- Van De Sand, F., Frison, A. K., Zotz, P., Riener, A. ve Holl, K. (2020). *User Experience Is Brand Experience: The Psychology Behind Successful Digital Products and Services*, Springer
- Wheeler, A. (2009). *Designing Brand Identity*, (3rd Ed.). Wiley.
- Wood, N.T. ve Solomon, M.R. (2008). Is Beauty Only Screen Deep? Perceptions of Avatars in Computer-Mediated Environments. *Advances in Consumer Research - North American Conference Proceedings*, (35), 84-88.
- Wu, Z., Kim, T., Li, Q., & Ma, X. (2019). Understanding and Modeling User-Perceived Brand Personality from Mobile Application UIs. *Proceedings of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1–12. doi.org/10.1145/3290605.3300443

BÖLÜM 4

DİJİTAL MARKA İTİBARI

CanberkÇETİN¹

Behçet Yalın ÖZKARA²

*“İtibar! İtibar! İtibar! İtibarım yok oldu lago.
Ölümsüz bir yanımdı, o da gitti.
Gerisi zaten hayvanlarda da bulunur.
İtibarım lago, itibarım beş paralık oldu.”*

Othello

¹ Doktora Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İşletme ABD, canberkce-
tin@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0755-2601

² Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Üretim Yönetimi ve Pazarlama, bozka-
ra@ogu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4178-832X>

CHAPTER REVIEW

Reputation is crucial for both consumers and brands. We encounter reputation, defined by value, respect and prestige, in different forms in almost every moment of our daily life. In this chapter, the significance of the brand reputation is first discussed followed by concept.

In the next part, the procedures necessary to establish the brand reputation are discussed, and then, the result of the literature involved in the effect of reputation on brands and consumers are examined. Also, how the brand reputation is gained is explained in the context of Fombrun's (2015:1) study to provide different perspectives related to the concepts. In addition, the planning of brand reputation which is significant for brand making is discussed and then, crises that brands could encounter in the market conditions are presented with examples.

With the growth and spread of the internet, the digitalization of brand reputation has revealed a new concept as digital brand reputation. The influence of reputation in the digital world was explained by discussing the importance of brand reputation on a digital platform that has moved from a tangible environment to a digital environment. From this point of view, we discussed the crisis seen in the digital world and what can be done to protect brand reputation in this context. Finally, approaches to the measurement of digital brand reputation are discussed.

KAYNAKÇA

- Agmeka, F., Wathoni, R. N. ve Santoso, A. S. (2019). "The Influence of Discount Framing Towards Brand Reputation and Brand Image On Purchase Intention and Actual Behaviour in E-commerce". *Procedia Computer Science*, 161, 851-858.
- Amblee, N. ve Bui, T. (2008). "Can Brand Reputation Improve the Odds of Being Reviewed On-line?". *International Journal of Electronic Commerce*, 12(3), 11-28.
- Arvidsson, A. ve N. Peitersen (2009). The Ethical Economy, Online Version. [<http://www.ethicaleconomy.com/info/book>]

- Barney, J., (1991). "Firm Resources and Sustained Competitive Advantage". *Journal of Management* 17 (1), 99–120.
- Blumenthal, D. ve Bergstrom, A. (2003). "Brand Councils that Care: Towards the Convergence of Branding and Corporate Social Responsibility". *Journal of Brand Management*, 10(4), 327-341.
- Borah, A. ve Tellis, G. J. (2016). "Halo (spillover) Effects in Social Media: Do Product Recalls of One Brand Hurt or Help Rival Brands?". *Journal of Marketing Research*, 53(2), 143-160.
- Boutie, P. (1994). "Who Will Save the Brands?". *Communication World*, 11(7), 24-29.
- Campbell, K., Vick, D. W., Murray, A. D. ve Little, G. F. (1999). "Journal Publishing, Journal Reputation, and the United Kingdom's Research Assessment Exercise". *Journal of Law and Society*, 26(4), 470-501.
- Caves, R. E. ve Porter, M. E. (1977). "From Entry Barriers to Mobility Barriers: Conjectural Decisions and Contrived Deterrence to New Competition". *The Quarterly Journal of Economics*, 241-261.
- Christodoulides, G., De Chernatony, L., Furrer, O., Shiu, E. ve Abimbola, T. (2006). "Conceptualizing and Measuring the Equity of Online Brands". *Journal of Marketing Management*, 22, 799–825.
- Colliander, J. ve Dahlén, M. (2011). "Following the Fashionable Friend: The Power of Social Media: Weighing Publicity Effectiveness of Blogs Versus Online Magazines". *Journal of advertising research*, 51(1), 313-320.
- De Houwer, J. (2008). 'Conditioning as a Source of Liking: There Is Nothing Simple About It.' In *Social Psychology of Consumer Behavior*, edited by M. Wanke, 151–66. New York: Psychological Press.
- De Houwer, J. (2009). Conditioning as a Source of Liking: There is Nothing Simple About It. In *Social Psychology of Consumer Behavior* (pp. 151-166). Psychology Press.
- Dean, D. H. (2004). "Consumer Reaction to Negative Publicity: Effects of Corporate Reputation, Response, And Responsibility For A Crisis Event". *The Journal of Business Communication* (1973), 41(2), 192-211.
- Deephouse, D.L., (2000). "Media Reputation as a Strategic Resource: An Integration of Mass Communication and Resource-Based Theories". *Journal of Management*, 26(6), 1091–1112.
- Dutton, J. E., ve Dukerich, J. M. (1991). "Keeping an Eye on the Mirror: Image and Identity in Organizational Adaptation". *Academy of Management Journal*, 34(3), 517-554.

- Fombrun, C. (2015). Reputation. Wiley Encyclopedia of Management, 1-3.
- Fombrun, C. J. (1996). Realizing Value from the Corporate Image. Harvard Business School Press, Boston, MA.
- Fombrun, C., ve Shanley, M. (1990). "What's in a Name? Reputation Building and Corporate Strategy". *Academy of Management Journal*, 33(2), 233-258.
- Forbes (2018). <https://www.forbes.com/sites/vickyvalet/2018/03/15/the-worlds-most-reputable-companies-2018/?sh=441f6b8526d5>
- Foroudi, P. (2019). "Influence of Brand Signature, Brand Awareness, Brand Attitude, Brand Reputation on Hotel Industry's Brand Performance". *International Journal of Hospitality Management*, 76, 271-285.
- Fossen, Beth L. ve David A. Schweidel (2019). "Measuring the Impact of Product Placement with Brand-Related Social Media Conversations and Website Traffic," *Marketing Science*, 38 (3), 481–99.
- Gilpin, D. (2010). "Organizational Image Construction in a Fragmented Online Media Environment". *Journal of Public Relations Research*, 22(3), 265-287.
- Goldberg, M. E. ve Hartwick, J. (1990). "The Effects of Advertiser Reputation and Extremity of Advertising Claim on Advertising Effectiveness". *Journal of Consumer Research*, 17(2), 172-179.
- Gomez-Trujillo, A. M., Velez-Ocampo, J. ve Gonzalez-Perez, M. A. (2020). "A Literature Review on the Causality Between Sustainability and Corporate Reputation". *Management of Environmental Quality: An International Journal*, s. 417.
- Granovetter, M. (2018). Economic action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. In *The Sociology of Economic Life* (pp. 22-45). Routledge.
- Hall, R. (1992). "The Strategic Analysis of Intangible Resources". *Strategic Management Journal*, 13(2), 135-144.
- Healy, R. ve Griffin, J. J. (2004). "Building BP's Reputation: Tooting Your Own Horn 2001-2002". *Public Relations Quarterly*, 49(4), 33.
- Herbig, P., & Milewicz, J. (1993). "The Relationship of Reputation and Credibility to Brand Success". *The Journal of Consumer Marketing*, 10(3), 18.
- Herbig, P. ve Milewicz, J. (1995). "The Relationship of Reputation and Credibility to Brand Success". *Journal of Consumer Marketing*, 12(4), 5-11.

- ICCO World Report (2004), <https://www.iccopr.com/wp-content/uploads/2015/02/icco-world-reportfinal-2004.pdf>
- Fossen, B. L. ve Schweidel, D. A. (2019). "Measuring the impact of product placement with brand-related social media conversations and website traffic". *Marketing Science*, 38(3), 481-499.
- IPSOS Reputation Council Report (2020). <https://www.ipsos.com/en/reputation-council-report-2020>
- IPSOS (2018). <https://www.ipsos.com/en/unlocking-value-reputation>
- Jordan, J. (2011). *The four stages of highly effective crisis management: How to manage the media in the digital age*. CRC press.
- Kadıbeşgil, S. (2006). *İtibar yönetimi*. İstanbul, Türkiye: MediaCat Yayınları, s. 118.
- Keller, K. L., Parameswaran, M. G. ve Jacob, I. (2011). *Strategic brand management: Building, measuring, and managing brand equity*. Pearson Education India.
- Khojastehpour, M. ve Johns, R. (2014). "The effect of environmental CSR issues on corporate/brand reputation and corporate profitability". *European Business Review*, 26(4), 330-339.
- Koh, Y., Lee, S. ve Boo, S. (2009). "Impact of brand recognition and brand reputation on firm performance: US-based multinational restaurant companies' perspective". *International Journal of Hospitality Management*, 28(4), 620-630.
- Lackermair, G., Kailer, D. ve Kanmaz, K. (2013). "Importance of online product reviews from a consumer's perspective". *Advances in Economics and Business*, 1(1), 1-5.
- Loureiro, S. M. C., Sarmiento, E. M., ve Le Bellego, G. (2017). "The effect of corporate brand reputation on brand attachment and brand loyalty: Automobile sector". *Cogent Business & Management*, 4(1), 1360031.
- Mazurek, M. (2019). "Brand Reputation and its Influence on Consumers' Behavior". *Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis*, 101, 45-52.
- McWilliam, G. (2000). "Building stronger brands through online communities". *MIT Sloan Management Review*, 41(3), 43
- Mizik, N. (2014), "Assessing the Total Financial Performance Impact of Brand Equity with Limited Time-Series Data", *Journal of Marketing Research*, 51(6), 691-706.
- Nakra, P. (2000). "Corporate reputation management: "CRM" with a strategic twist?". *Public Relations Quarterly*, 45(2), 35-42.

- Prabhu, J. ve Stewart, D. W. (2001). "Signaling strategies in competitive interaction: Building reputations and hiding the truth". *Journal of Marketing Research*, 38(1), 62-72.
- Riahi-Belkaoui, A. (2003). "Intellectual capital and firm performance of US multi- national firms". *Journal of Intellectual Capital*, 4(2), 215-226.
- Rust, R. T., Rand, W., Huang, M. H., Stephen, A. T., Brooks, G. ve Chabuk, T. (2021). "Real-time brand reputation tracking using social media". *Journal of Marketing*, 85(4), 21-43.
- Selnes, F. (1993). "An examination of the effect of product performance on brand reputation, satisfaction and loyalty". *European Journal of Marketing*, 27(9), 19-35.
- Shakespeare, W. (1871). *Othello*. İstanbul, Türkiye: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 53.
- Shamma, H. M. ve Hassan, S. S. (2011). "Integrating product and corporate brand equity into total brand equity measurement". *International Journal of Marketing Studies*, 3(1), 11.
- Shamsie, J. (2003). "The context of dominance: an industry-driven framework for exploiting reputation". *Strategic Management Journal*, 24(3), 199-215.
- Shapiro, C. (1983). "Premiums for high quality products as returns to reputations". *The Quarterly journal of Economics*, 98(4), 659-679.
- Shapiro, S. P. (1987). "The social control of impersonal trust". *American journal of Sociology*, 93(3), 623-658.
- Stahl, Florian, Mark Heitmann, Donald R. Lehmann ve Scott A. Neslin (2012), "The Impact of Brand Equity on Customer Acquisition, Retention, and Profit Margin". *Journal of Marketing*, 76 (4), 44-63.
- Uzunoglu, E., Onat, F., Alikılıç, Ö. A. ve Çakır, S. Y. (2009). *İnternet Çağında Kurumsal İletişim*. İstanbul, Türkiye: Say Yayınları, s. 169.
- Vakratsas, D. ve Ambler, T. (1999). "How advertising works: What do we really know?", *Journal of Marketing*, 63(1), 26-43.
- Weigelt, K. ve Camerer, C. (1988). "Reputation and corporate strategy: A review of recent theory and applications". *Strategic Management Journal*, 9(5), 443-454.
- Weiss, A. M., Anderson, E. ve MacInnis, D. J. (1999). "Reputation management as a motivation for sales structure decisions". *Journal of Marketing*, 63(4), 74-89.
- Yutpo (2021). <https://www.yotpo.com/blog/star-ratings-influence-customers/>

BÖLÜM 5

MARKALARIN DİJİTAL PAZARLAMA İLETİŞİM TEKNİKLERİ

Senem ERGAN¹

*Yeni müşterilere sahip olmanın en iyi yolu şimdiki müşteriler için
potansiyel müşterileri etkileyecek türde reklamlar yaratmaktır.*

David Ogilvy

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gökçeada Uygulamalı Bilimler Y.O., Turizm İşletmeciliği Bölümü, senemergan@comu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2155-2643

According to a survey conducted among consumers (Neddle, 2021);

- Responding to a complaint on social media can increase a customer's brand advocacy by 25%.
- 79% of consumers expect brands to respond them within one day after reaching the brands on social media.
- 54% of social browsers use social media to research products.
- 54% of Generation Z and 49% of Generation Y say that they are influenced by advertisements on social media.
- 79% of people say that user-generated contents on social media significantly influence their purchasing decisions.

As can be seen in the Covid-19 process, brands should not interrupt their communication activities, especially during the crisis periods and they should continue to communicate with their stakeholders to calm them in this chaos environment. For this, digital platforms and social media channels which can be accessed easier and quicker should be used actively.

Brands should decide which communication techniques they will use on digital platforms by a good market research. For example, according to a study, 4 of 5 consumers say that a video showing how a product or service works is important (O'Neill, 2015).

KAYNAKÇA

Babacan, M. (2015). *Nedir Bu Reklam?*, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Bormane, S. & Batraga, A. (2018). Digital Promotion as Solution for Integrated Marketing Communication in Business. *Proceedings of the 2018 International Conference "Economic Science for Rural Development"*, 48, Jelgava, LLU ESAF, 9-11 May 2018, 338-347.

Burtenshaw, K., Mahon, N. & Barfoot, C. (2014). *Yaratıcı Reklamcılığın Temelleri* (Çev. Cansu Uçar), İstanbul: Literatür.

- Chaney, I., Hosany, S., Wu, M. S. S., Chen, C. H. S. & Nguyen, B. (2017). Size Does Matter: Effects of In-game Advertising Stimuli on Brand Recall and Brand Recognition. *Computers in Human Behavior*, 86, 311-318.
- CNNTURK (2020). *Koronavirüs Sürecinde Dijital Kanalı Olanlar Kazandı*. <https://www.cnnturk.com/teknoloji/can-cankiran-korona-virus-surecinde-dijital-satis-kanali-olanlar-kazandi> (erişim tarihi: 08.11.2020).
- Clow, K. E. & Baack, D. (2016). *Bütünleşik Reklam, Tutundurma ve Pazarlama İletişimi* (Çeviri editörü. R. Gülay Öztürk), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Deloitte (2020). Türkiye’de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları. <http://rd.org.tr/Assets/uploads/7ffbee0a-c83f-438c-8095-c2fbc18c968d.pdf> (erişim tarihi: 14.11.2020).
- Djafarova, E. & Rushworth, C. (2017). Exploring the Credibility of Online Celebrities’ Instagram Profiles in Influencing The Purchase Decisions of Young Female Users. *Computer Human in Behavior*, 68, 1-7.
- Dopson, E. (2021). What are Virtual Fitting Rooms and Why Should Retailers Use Them?. <https://www.shopify.com/retail/virtual-fitting-rooms> (erişim tarihi: 11.09.2021).
- Dove Reklam Filmi (2006). Real Beauty Campaign. <https://www.youtube.com/watch?v=wpM499XhMJQ> (erişim tarihi: 21.11.2020).
- Dunlop, S., Freeman, B. & Jones, S. C. (2016). Marketing to Youth in the Digital Age: The Promotion of Unhealthy Products and Health Promoting Behaviours on Social Media. *Media and Communication*, 4 (3), 35-49.
- E-Ticaret Bilgi Platformu (2021). 2020 Yılı İstatistikleri. <https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler> (erişim tarihi: 11.09.2021).
- Erciş, M. S. (2010). *Pazarlama İletişiminde Temel Yaklaşımlar*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Erdem, A. (2009). Firmalarda Bütünleşik Pazarlama İletişimi Stratejilerinin Belirlenmesinde Tüketici Davranışlarının Önemi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 1 (1), 42-64.
- Finish Yeşil Pazarlama Örneği (2020). <https://finish.com.tr/pages/yarinin-suyu> (erişim tarihi: 21.11.2020).
- Google Ads. (2020). https://ads.google.com/intl/tr_TR/home/ (erişim tarihi: 14.11.2020).
- Google Ads Reklam Örneği (2020). https://ads.google.com/intl/tr_TR/home/ (erişim tarihi: 14.11.2020).

- HubSpot (2021). The Social Media Trends Report: A Detailed Report to Drive Your Social Media Strategy Forward. [https:// offers.hubspot.com/social-media-trends-report-2021?hubs_post-cta=anchor&hsCtaTracking=3dc1dfd9-2cb4-4498-8c57-19dbb5671820%7C1758cda9-adcb-40f3-a7c5-4480017a2815](https://offers.hubspot.com/social-media-trends-report-2021?hubs_post-cta=anchor&hsCtaTracking=3dc1dfd9-2cb4-4498-8c57-19dbb5671820%7C1758cda9-adcb-40f3-a7c5-4480017a2815) (erişim tarihi: 11.09.2021).
- Hussain, M. D. Z. (2016). Changing Trends of Marketing Using Digital Promotion and its Importance. *International Journal on Future Revolution in Computer Science & Communication Engineering*, 2 (10), 13-16.
- Hürriyet (2020). Pandemi Sürecinde Fayda Odaklı İletişimin Önemi Arttı. <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/pandemi-surecinde-fayda-odakli-iletisimin-onemi-artti-41580039> (erişim tarihi: 19.11.2020).
- IKEA Örneği (2020). <https://www.ikea.com.tr/> (erişim tarihi: 19.11.2020).
- Jaradat, Y. M. & Sy, M. V. U. (2012). Organizational Communication Practices of Toc Glycol Company Ltd., Thailand, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 40, 122-127.
- Jiménez-Castillo, D. & Sanchez-Fernandez, R. (2019). The Role of Digital Influencers in Brand Recommendation: Examining Their Impact on Engagement, Expected Value and Purchase Intention. *International Journal of Information Management*, 49, 366–376.
- Jose, S. (2018). Strategic Use of Digital Promotion Strategies Among Female Emigrant Entrepreneurs in UAE. *International Journal of Emerging Markets*, 13 (6), 1699-1718.
- Kerin, R. A. & Peterson, R. A. (2010). *Strategic Marketing Problems Cases and Comments*, 12.Ed., USA: Pearson.
- Kotler, P. & Armstrong, G. (2018). *Pazarlama İlkeleri* (Çev.Müge Yalçın, Ed. Ercan Gegez), İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Kotler, P. & Keller, K. L. (2018). *Pazarlama Yönetimi* (Çev. Tanses Yasemin Gülsoy, Ed. İbrahim Kırcova), İstanbul: Beta Basım Yayım.
- KPMG (2017). The Truth about Online Consumers. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/01/the-truth-about-online-consumers.pdf> (erişim tarihi: 11.09.2021).
- Ladhari, R., Massa, E. & Skandrani, H. (2020). YouTube Vloggers' Popularity and Influence: The Roles of Homophily, Emotional Attachment, and Expertise. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 54, 1-11.

- Mediacat (2018). *Mercedes'ten Dalay Lama Paylaşımı İçin Özür*. <https://mediacat.com/mercedesten-dalay-lama-paylasimi-icin-ozur/> (erişim tarihi: 05.11.2020).
- Metin Reklam Örneği (2020). <https://www.google.com/> (erişim tarihi: 05.11.2020).
- Mishra, S. & Malhotra, G. (2020). The Gamification of In-Game Advertising: Examining The Role of Psychological Ownership and Adver-tisement Intrusiveness. *International Journal of Information Management*, 1-13.
- Morhipo Doğrudan Pazarlama Örneği (2020). <https://mail.yahoo.com/d/search/keyword=morhipo/messages/21097> (erişim tarihi: 21.11.2020).
- Morhipo Satış Geliştirme Örneği (2020). <https://www.morhipo.com/> (erişim tarihi: 21.11.2020).
- Mucuk, İ. (2010). *Pazarlama İlkeleri*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Needle, F. (2021). 75 Essential Social Media Marketing Statistics for 2021. <https://blog.hubspot.com/blog/tabid/6307/bid/23865/13-mind-bending-social-media-marketing-statistics.aspx> (erişim tarihi: 11.09.2021).
- Nine West Satış Geliştirme Örneği (2020). <https://mail.yahoo.com/d/search/keyword=nine%2520west/messages/28599> (erişim tarihi: 21.11.2020).
- O'Neill, M. (2015). The 2015 Video Marketing Cheat Sheet [Infographic]. <https://animoto.com/blog/business/video-marketing-cheat-sheet-infographic> (erişim tarihi: 11.09.2021).
- Özata, F. Z. (2019). *Pazarlama İlkeler ve Yönetim* (Ed. B. Zafer Erdoğan), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Öztürk, A. (2017). *Pazarlama İlkeleri*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Paşalı Taşoğlu, N. (2009). *Pazarlama İletişimi* (Bütünleşik Bir Yaklaşım), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Pazarlamasyon Prime (2020). Covid-19. <https://pazarlamasyon.com/wp-content/uploads/2019/01/COVID-19.pdf> (erişim tarihi: 14.11.2020).
- Pirtini, S., Atalık, Ö. & Aygün, G. (2006). Markaya Yönelik İletişim ve Marka Değeri Açısından Tüketici Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Havaolu Müşterileri Üzerinde İncelenmesi. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 27, 125-136.
- Pop-up Reklam Örneği (2017). <https://pazarlamasyon.com/sıkıcı-pop-up-reklamlar-eglenceli-bir-video-klibe-donusurse/> (erişim tarihi: 11. 11. 2020).

- Ryan, D. & Johns, C. (2009). *Understanding Digital Marketing*, UK: Kogan Page Limited.
- Smith, K. T. (2011). Digital Marketing Strategies that Millennials Find Appealing, Motivating, or Just Annoying. *Journal of Strategic Marketing*, 19 (6), 489-499.
- Spiralytics (2017). <https://www.spiralytics.com/blog/what-we-can-learn-from-first-banner-ad/> (erişim tarihi: 15.11.2020).
- Statista (2020). Number of Monthly Active Facebook Users Worldwide as of 2nd Quarter 2020. <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/> (erişim tarihi: 13.11.2020).
- Tolon, M. & Zengin, A. Y. (2016). *Bütünleşik Pazarlama İletişimi Yönetimi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Townster In-Game Örneği (2011). <https://webrazzi.com/2011/06/20/yun-ici-reklam-uygulamaları/> (erişim tarihi: 09.11.2020).
- Trendyol Kişisel Satış Örneği (2020). Trendyol Asistan. <https://trendyol.com/trendyol-asistan/> (erişim tarihi: 09.11.2020).
- Uğurlu, S. (2016). Marka İletişiminde, Yeni ve Sosyal Medyada İçerik Yönetimi. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 203-227.
- Ünüsan, Ç. & Sezgin, M. (2005). *Turizm Strateji Eksenli Pazarlama İletişimi*, Konya: NKM.
- We Are Social (2020). Digital in 2020. <https://wearesocial.com/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-use-social-media> (erişim tarihi: 13.11.2020).
- Writer, S. (2016). 1994: First Banner Ad Appears on Hotwired.com. <https://www.thedrum.com/news/2016/03/31/1994-first-banner-ad-appears-hotwiredcom> (erişim tarihi: 13.11.2020).
- Yapı Kredi Bankası Reklam Filmi (2019). <https://www.thinkwithgoogle.com/intl/tr-tr/pazarlama-stratejileri/video/yapi-kredi-icgoru-ve-dogru-hedefleme-odakli-youtube-iletisimiyle-digitalent-basvurularini-295-artirdi/> (erişim tarihi: 11.11.2020).
- Yim, K. H. (2020). A Study on Digital Marketing Promotion Strategy and Implementation Strategy Implementation Plan of Global SMEs. *Journal of Digital Convergence*, 18 (11), 195-205.
- Yolaç, G. & Demir, N. (2004). Bütünleşik Pazarlama İletişimi. *Öneri Dergisi*, 6 (21), 121-127.
- Yves Rocher Blog Örneği (2020). <https://www.yvesrocher.com.tr/actbeautifull/issues> (erişim tarihi: 21.11.2020).

BÖLÜM 6

WEB ANALİTİĞİ TEMELİNDE ARAMA MOTORU PAZARLAMASI VE OPTİMİZASYONU

Kazım KARABOĞA¹

*İşlenmemiş veri anlayışı yalnızca bir tezat değil,
aynı zamanda kötü bir fikirdir; onun yerine,
veri özenle işlenmelidir.*

Bowker G.C.

¹ Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü,
kzmkrbg@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4365-1714

monitor the online behavior of customers and thus to make predictions from these behaviors. In this way, it can be identified the customers online and they have the chance to update their online platforms, user steps and content according to customer behavior. For the effective use of web analytics, data mining, statistics and algorithm techniques should be used effectively on internet pages together with computer technologies. The most commonly used methods for this purpose are search engine marketing and search engine optimization techniques. It is important for businesses to invest in SEM and SEO techniques technically and financially so that they can direct customers to their own brands and products on online platforms.

In this section, based on the information above, web analytics, web mining, search engine marketing and search engine optimization are discussed. In addition, basic approaches that can be used for a successful SEM and SEO are included.

KAYNAKÇA

- Ahamad, D., Mahmoud, D. A. M. M., & Akhtar, M. M. (2017). Strategy and Implementation of Web Mining Tools. *International Journal of Innovative Research in Advanced Engineering*, 4, 1-7.
- Al-Azmi, A. A. R. (2013). Data, Text and Web Mining for Business Intelligence: A Survey. *International Journal of Data Mining & Knowledge Management Process*, 3(2), 1-21.
- Anupam, V., Mayer, A., Nissim, K., Pinkas, B., & Reiter, M. K. (1999). On the Security of Pay-Per-Click and Other Web Advertising Schemes. *Computer Networks*, 31(11-16), 1091-1100.
- Atkinson, G., Driesener, C., & Corkindale, D. (2014). Search Engine Advertisement Design Effects on Click through Rates. *Journal of Interactive Advertising*, 14(1), 24-30.
- Baker, W. E., Honea, H., & Russell, C. A. (2004). Do not Wait to Reveal the Brand Name: The Effect of Brand-Name Placement on Television Advertising Effectiveness. *Journal of Advertising*, 33(3), 77-85.

- Bekavac, I., & Garbin Praničević, D. (2015). Web Analytics Tools and Web Metrics Tools: An Overview and Comparative Analysis. *Croatian Operational Research Review*, 6(2), 373-386.
- Belair-Gagnon, V., & Holton, A. E. (2018). Boundary Work, Interloper Media, and Analytics in Newsrooms: An Analysis of the Roles of Web Analytics Companies in News Production. *Digital Journalism*, 6(4), 492-508.
- Berendt, B., Hotho, A., & Stumme, G. (2002). Towards Semantic Web Mining. In *International Semantic Web Conference*, 264-278. Springer, Berlin, Heidelberg.
- Bhatia, P. S. (2017). *Fundamentals of Digital Marketing*. Pearson Education.
- Casanoves-Boix, J., & Pérez-Sánchez, M. (2021). Digital Marketing Management Applied to the Tourism Sector: Vueling Airlines Case Study. *Journal of Tourism and Heritage Research*, 4(2), 9-30.
- Chaffey, D. & Smith, P.R. (2017). *Digital Marketing Excellence: Planning, Optimizing and Integrating Online Marketing* (5th edition). Taylor & Francis.
- Chaffey, D., & Ellis-Chadwick, F. (2016). *Digital Marketing: Strategy, Implementation and Practice* (6th Edition). Pearson.
- Chaffey, D., & Patron, M. (2012). From Web Analytics to Digital Marketing Optimization: Increasing the Commercial Value of Digital Analytics. *Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice*, 14(1), 30-45.
- Chakraborty, A., Paranjape, B., Kakarla, S., & Ganguly, N. (2016). Stop Clickbait: Detecting and Preventing Clickbaits in Online News Media. In *International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining*, 9-16.
- Charlesworth, A. (2021). *Absolute Essentials of Digital Marketing* (1st Edition). New York: Routledge.
- Chitkara, B., & Mahmood, S. M. J. (2019). Importance of Web Analytics for the Success of a Startup Business. In *International Conference on Recent Developments in Science, Engineering and Technology*, 366-380, Springer, Singapore.
- Christ, P. (2007). Internet Technologies and Trends Transforming Public Relations. *Journal of Website Promotion*, 1(4), 3-14.
- Devanur, N. R., & Kakade, S. M. (2009). The Price of Truthfulness for Pay-Per-Click Auctions. In *Proceedings of the 10th ACM conference on Electronic commerce*, 99-106.

- Dinev, T., Hu, Q., & Yayla, A. (2008). Is There an On-line Advertisers' Dilemma? A Study of Click Fraud in the Pay-Per-Click Model. *International Journal of Electronic Commerce*, 13(2), 29-60.
- Dohare, M. P. S., Arya, P., & Bajpai, A. (2012). Novel Web Usage Mining for Web Mining Techniques. *International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering*, 2(1), 253-262.
- Eirinaki, M., & Vazirgiannis, M. (2003). Web Mining for Web Personalization. *ACM Transactions on Internet Technology (TOIT)*, 3(1), 1-27.
- Fasel, D., & Zumstein, D. (2009). A Fuzzy Data Warehouse Approach for Web Analytics. In *World Summit on Knowledge Society*, 276-285. Springer, Berlin, Heidelberg.
- Gudivada, V. N., Rao, D., & Paris, J. (2015). Understanding Search-Engine Optimization. *Computer*, 48(10), 43-52.
- Järvinen, J., & Karjaluo, H. (2015). The Use of Web Analytics for Digital Marketing Performance Measurement. *Industrial Marketing Management*, 50, 117-127.
- John, D. R. (1999). Consumer Socialization of Children: A Retrospective Look at Twenty-five Years of Research. *Journal of Consumer Research*, 26(3), 183-213.
- Kapoor, K. K., Dwivedi, Y. K., & Piercy, N. C. (2016). Pay-Per-Click Advertising: A Literature Review. *The Marketing Review*, 16(2), 183-202.
- Kaushik, A. (2007). *Web Analytics: An Hour a Day*. John Wiley & Sons.
- Kritzing, W. T., & Weideman, M. (2013). Search Engine Optimization and Pay-Per-Click Marketing Strategies. *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*, 23(3), 273-286.
- Kritzing, W. T., & Weideman, M. (2015). Comparative Case Study on Website Traffic Generated by Search Engine Optimisation and a Pay-Per-Click Campaign, Versus Marketing Expenditure. *South African Journal of Information Management*, 17(1), 1-12.
- Kumar, L., Singh, H., & Kaur, R. (2012). Web Analytics and Metrics: A Survey. In *Proceedings of the International Conference on Advances in Computing, Communications and Informatics*, 966-971.
- Lee, K. C., Kim, J. S., Chung, N. H., & Kwon, S. J. (2002). Fuzzy Cognitive Map Approach to Web-Mining Inference Amplification. *Expert Systems with Applications*, 22(3), 197-211.
- Lin, J. S., & Cho, C. H. (2010). Antecedents and Consequences of Cross-Media Usage: A Study of a TV Program's Official Web Site. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 54(2), 316-336.

- Niazi, G. S. K., Siddiqui, J., Alishah, B., & Hunjra, A. I. (2012). Effective Advertising and Its Influence on Consumer Buying Behavior. *Information Management and Business Review*, 4(3), 114-119.
- Nuseir, M. T. (2018). Digital Media Impact on SMEs Performance in the UAE. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 24(1), 1-13.
- O'Connor, P. (2007). An Analysis of Hotel Trademark Abuse in Pay-Per-Click Search Advertising. In *Information and Communication Technologies in Tourism*, 377-388. Springer, Vienna.
- Phippen, A., Sheppard, L., & Furnell, S. (2004). A Practical Evaluation of Web Analytics. *Internet Research*, 14(4), 284-293.
- Prihadini, D., Nurbaiti, S., & Rachmadi, H. (2020). The Role of Digital Marketing in Promoting Private Universities in the Covid-19 Pandemic Period: A Phenomenological Approach. *Technium Social Sciences Journal*, 14, 408-421.
- Ramalingam, V., Palaniappan, B., Panchanatham, N., & Palanivel, S. (2006). Measuring Advertisement Effectiveness: A Neural Network Approach. *Expert Systems with Applications*, 31(1), 159-163.
- Rani, P. U. R., & Losani, D. P. (2019). Magnitude of SEO and PPC Technology in E-Commerce. *Eurasian Journal of Analytical Chemistry*, 13, 152-157.
- Rathod, D. (2012). A Review on Web Mining. *International Journal of Engineering Research and Technology*, 1(2), 11-15.
- Ryan, D. (2014). *Understanding Digital Marketing: Marketing Strategies for Engaging the Digital Generation* (3rd Edition). Kogan Page.
- Sabani, M. J., & Rukshana, S. L. (2017). Real Time Price Comparing System for Room Reservation: A Web Content Mining Approach. *Proceedings of 7th International Symposium, SEUSL*, 58-69.
- Saura, J. R., Palos-Sánchez, P., & Cerdá Suárez, L. M. (2017). Understanding The Digital Marketing Environment with KPIs and Web Analytics. *Future Internet*, 9(4).
- Shampanier, K., Mazar, N., & Ariely, D. (2007). Zero as a Special Price: The True Value of Free Products. *Marketing Science*, 26(6), 742-757.
- Sharma, K., Shrivastava, G., & Kumar, V. (2011). Web Mining: Today and Tomorrow. In *2011 3rd International Conference on Electronics Computer Technology*, 1, 399-403. IEEE.
- Shih, B. Y., Chen, C. Y., & Chen, Z. S. (2013). Retracted: An Empirical Study of an Internet Marketing Strategy for Search Engine Optimization. *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing & Service Industries*, 23(6), 528-540.

- Stokes, R. (2011). *E-marketing: The Essential Guide to Digital Marketing* (4th edition).
- Weideman, M. (2017). SEO vs PPC: A Model to Determine the most Effective Digital Marketing Budget Division. *Scientific Cooperations 3rd International Conference on Social Sciences, September 9-10*.
- Yamagishi, R. (2013). Digital Marketing in Asia: A Start-Up Guide for Search Engine Marketing in APAC.
- Yu, X., & Sun, S. (2010). Research on Personalized Recommendation System Based on Web Mining. In *2010 International Conference on E-Business and E-Government*, 346-349.
- Zhang, S., & Cabage, N. (2017). Search Engine Optimization: Comparison of Link Building and Social Sharing. *Journal of Computer Information Systems*, 57(2), 148-159.
- Zilincan, J. (2015). Search Engine Optimization. In *CBU International Conference Proceedings*, 3, 506-510.

BÖLÜM 7

YAPAY ZEKÂ VE MARKA

Hayriye Nur BAŞYAZICIOĞLU¹

Yapay zeka ne iyi ne de kötüdür. Bu bir araçtır. Bizim kullanabileceğimiz bir teknolojidir.

Ören Etzioni

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, nur@erciyes.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-5076-6870

KAYNAKÇA

- Atalay, M., & Çelik, E. (2017). Büyük veri analizinde yapay zekâ ve makine öğrenmesi uygulamaları-artificial intelligence and machine learning applications in big data analysis. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 155-172.
- Awan, M. J., Khan, R. A., Nobanee, H., Yasin, A., Anwar, S. M., Naseem, U., & Singh, V. P. (2021). A Recommendation Engine for Predicting Movie Ratings Using a Big Data Approach. *Electronics*, 10(10), 1215. 1-17.
- Basheer, I. A., & Hajmeer, M. (2000). Artificial neural networks: fundamentals, computing, design, and application. *Journal of microbiological methods*, 43(1), 3-31.
- Bertsimas, D., & Kallus, N. (2020). From predictive to prescriptive analytics. *Management Science*, 66(3), 1025-1044.
- Bohl, P. (2012). The effects of store atmosphere on shopping behaviour-A literature review. *Corvinus Marketing Tanulmányok*, 2012(1).1-23.
- Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford University Press: Oxford, UK.
- Bozdog, E. (2013). Bias in algorithmic filtering and personalization. *Ethics and information technology*, 15(3), 209-227.
- Brundage, M. (2015). Taking superintelligence seriously: Superintelligence: Paths, dangers, strategies by Nick Bostrom (Oxford University Press, 2014). *Futures*, 72, 32-35.
- Bughin, J., Hazan, E., Ramaswamy, S., Chui, M., Allas, T., Dahlstrom, P., Henke, N., & Trench, M. (2017). Artificial intelligence: The next digital frontier?. <https://apo.org.au/node/210501> (18.05.2021).
- Busch, O. (2016). Programmatic advertising. *The Successful Transformation to Automated, Data-Driven Marketing in Real-Time*. Berlin: Springer.
- Calvano, E., Calzolari, G., Denicolò, V., & Pastorello, S. (2019). Algorithmic pricing what implications for competition policy?. *Review of Industrial Organization*, 55(1), 155-171.
- Chan, S. L., & Ip, W. H. (2011). A dynamic decision support system to predict the value of customer for new product development. *Decision support systems*, 52(1), 178-188.

- Colombus, L. (2018). 10 Charts That Will Change Your Perspective of Big Data's Growth. *Forbes*. [https:// www.forbes .com/sites/ louis-columbus/2018/05/23/10-charts-that-will-change-your-perspective-of-big-datas-growth/?sh=4cad1ac22926](https://www.forbes.com/sites/louis-columbus/2018/05/23/10-charts-that-will-change-your-perspective-of-big-datas-growth/?sh=4cad1ac22926) (17.05.2021).
- Davenport, T., Guha, A., Grewal, D., & Bressgott, T. (2020). How artificial intelligence will change the future of marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48(1), 24-42.
- De Chernatony, L. (2010). *Creating powerful brands*. Routledge.
- Demirdöğmez, M. & Taş, H. Y. (2020). Dijital pazarlamada yapay zekâ kullanımı ve günümüz ticaretine etkileri, *İktisadi ve İdari Bilimlerde Teori ve Araştırmalar II* (M. Mete ed) içinde (20-40). Gece Kitaplığı:Ankara.
- Dimitrieska, S., Stankovska, A., & Efremova, T. (2018). Artificial intelligence and marketing. *Entrepreneurship*, 6(2), 298-304.
- DOMO. (2017). Data Never Sleeps 5.0. [https:// www.domo .com/learn /data-never-sleeps-5?aid=ogsm072517_1&sf100871281=1](https://www.domo.com/learn/data-never-sleeps-5?aid=ogsm072517_1&sf100871281=1) (17.05.2021).
- DOMO. (2020). Data Never Sleeps 8.0. [https:// www.domo .com/learn /data-never-sleeps-8](https://www.domo.com/learn/data-never-sleeps-8) (17.05.2021).
- Elmas, Ç. (2003). *Yapay Sinir Ağları:Kuram, Mimari, Eğitim, Uygulama*. Seçkin Yayınları: Ankara
- Elmas, Ç. (2011). *Yapay Zekâ Uygulamaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Emel, G. G., & Taşkın, Ç. (2002). Genetik Algoritmalar ve Uygulama Alanları. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 129-152.
- Flaherty, K. E., Lassk, F., Lee, N., Marshall, G. W., Moncrief, W. C., Mulki, J. P., & Pullins, E. B. (2018). Sales scholarship: honoring the past and defining the future (Key takeaways from the 2018 American Marketing Association Faculty Consortium: New Horizons in Selling and Sales Management). *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 38(4), 413-421.
- Gantz, J., & Reinsel, D. (2012). THE DIGITAL UNIVERSE IN 2020: Big Data, Bigger Digital Shadows, and Biggest Growth in the Far East. IDC IView. (1-14) [https:// www.cs.princeton .edu/courses/ archive/spring13/cos598C/idc-the-digital-universe-in-2020.pdf](https://www.cs.princeton.edu/courses/archive/spring13/cos598C/idc-the-digital-universe-in-2020.pdf) (17.05.2021).

- Gilchrist, K. (2017). Chatbots expected to cut business costs by \$8 billion by 2022. CNBC. <https://www.cnn.com/2017/05/09/chatbots-expected-to-cut-business-costs-by-8-billion-by-2022.html> (19.05.2021).
- Gill, K. S. (2016). Artificial super intelligence: beyond rhetoric. *AI & Soc*, 31, 137-143.
- Goertzel, B. & Pennachin, C. (2007). Contemporary Approaches to Artificial General Intelligence in *Artificial general intelligence* (Vol. 2) (1-31). B. Goertzel and C. Pennachin (Ed.). New York: Springer.
- Goldberg D.E. (1989). *Genetic Algorithms in Search, Optimization and Machine Learning*, Addison-Wesley, USA.
- Greenwald, T. (2011). How smart machines like iPhone 4S are quietly changing your industry. *Forbes*. (25.10.2011) <https://www.forbes.com/sites/tedgreenwald/2011/10/13/how-smart-machines-like-iphone-4s-arequietly-changing-your-industry/#46547361598f>. (16.05.2021).
- Haenlein, M., & Kaplan, A. (2019). A brief history of artificial intelligence: On the past, present, and future of artificial intelligence. *California management review*, 61(4), 5-14.
- Hair Jr, J. F., & Sarstedt, M. (2021). Data, measurement, and causal inferences in machine learning: opportunities and challenges for marketing. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 1-13.
- Harrison, A., Mennecke, B., & Peters, A. (2014). Marketing avatars revisited: A commentary on facial recognition and embodied representations in consumer profiling. *Business Horizons*, 57(1), 21-26.IBM. (2020). Artificial Intelligence (AI). <https://www.ibm.com/cloud/learn/what-is-artificial-intelligence#toc-types-of-a-q56lfpGa> (08.09.2021)
- IntelligentX Brew. (2021). Intelligent X Brewing Co.We produce the world's first beer brewed with Artificial Intelligence. <https://www.f6s.com/intelligentxbrewingco> (09.06.2021).
- Jarek, K., & Mazurek, G. (2019). Marketing and artificial intelligence. *Central European Business Review*, 8(2). 46-56.
- Jones, John P. (1986). *What's in a name?* Aldershot, Gower.

- Keleş, A., Keleş, A., & Akçetin, E. (2017). Pazarlama alanında yapay zekâ kullanım potansiyeli ve akıllı karar destek sistemleri. *Electronic Turkish Studies*, 12(11), 109-124.
- Kircova, I., & Yilmaz, R. M. (2004). Doğrudan satışta uzman sistemlerin kullanımı. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 4(1), 54-58.
- Klir, G., & Yuan, B. (1995). *Fuzzy sets and fuzzy logic* (Vol. 4). New Jersey: Prentice hall.
- Kulkarni, R. (2019). Big Data Goes Big. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/rkulkarni/2019/02/07/big-data-goes-big/?sh=1248a3520d7b> (17.05.2021).
- Lepeniotti, K., Bousdekis, A., Apostolou, D., & Mentzas, G. (2020). Prescriptive analytics: Literature review and research challenges. *International Journal of Information Management*, 50, 57-70.
- Leppänen, S. (2017). Leveraging Digital Asset Management (DAM) in a Finnish retail corporation: A case study on the current state and future vision of Kesko Corporations' marketing and content production. 1-38.
- Liao, S. H. (2005). Expert system methodologies and applications—a decade review from 1995 to 2004. *Expert systems with applications*, 28(1), 93-103.
- Ludovic, A., Rebecchi, S., Chevallier, S., & Paugam-Moisy, H. (2011). An Introduction to Deep Learning. European Symposium on Artificial Neural Networks (ESANN), Bruges, Belgium. fhal-01352061f, 477-488.
- Lunenburg, F. C. (2010, September). In *National Forum of Educational Administration & Supervision Journal* (Vol. 27, No. 4), 1-12.
- Ma, L., & Sun, B. (2020). Machine learning and AI in marketing—Connecting computing power to human insights. *International Journal of Research in Marketing*, 37(3), 481-504.
- McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (2006). A proposal for the dartmouth summer research project on artificial intelligence, august 31, 1955. *AI magazine*, 27(4), 12-14.
- McCulloch, W. S., & Pitts, W. (1943). A logical calculus of the ideas immanent in nervous activity. *The bulletin of mathematical biophysics*, 5(4), 115-133.

- McDonald, M. H., & Wilson, H. N. (1990). State-of-the-art developments in expert systems and strategic marketing planning. *British Journal of Management*, 1(3), 159-170.
- McKinsey. (2020). The state of AI in 2020. <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-analytics/our-insights/global-survey-the-state-of-ai-in-2020#> (18.05.2021).
- MIT Technology Review Insights. (2020). The global AI agenda: North America. <https://mittrinsights.s3.amazonaws.com/AIagenda2020/NAAIagenda.pdf> (18.05.2021).
- Oracle. (2016). Can Virtual Experiences Replace Reality? The future role for humans in delivering customer experience. https://www.oracle.com/webfolder/s/delivery_production/docs/FY16h1/doc35/CXResearchVirtualExperiences.pdf (19.05.2021).
- Overgoor, G., Chica, M., Rand, W., & Weishampel, A. (2019). Letting the computers take over: Using AI to solve marketing problems. *California Management Review*, 61(4), 156-185.
- Öznur, İ. Ş. Ç. İ., & Korukoğlu, S. (2003). Genetik algoritma yaklaşımı ve yöneylem araştırmasında bir uygulama. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 191-208.
- Öztemel, E., & Aydın, M. E. (1996). Yapay sinir ağlarına dayalı deneysel tasarım metodu ve bir endüstriyel uygulama. *Turkish Journal of Engineering and Environmental Sciences*, 20(2), 73-78.
- Öztürk, K., & Şahin, M. E. (2018). Yapay sinir ağları ve yapay zekâ'ya genel bir bakış. *Takvim-i Vekayi*, 6(2), 25-36.
- Paschen, J. (2019). Investigating the emotional appeal of fake news using artificial intelligence and human contributions. *Journal of Product & Brand Management*.1-27.
- Perry, J. S. (2017). What is big data? More than volume, velocity and variety...*IBM*. https://developer.ibm.com/technologies/analytics/blogs/what-is-big-data-more-than-volume-velocity-and-variety/?mhsrc=ibmsearch_a&mhq=big%20data (17.05.2021).
- Petrov, C. (2021). 25+ Impressive Big Data Statistics for 2021. *Techjury*. <https://techjury.net/blog/big-data-statistics/#gref> (17.05.2021).

- Sadek, H., Elwy, S., & Eldallal, M. (2018). The impact of social media brand communication on consumer-based brand equity dimensions through Facebook in fast moving consumer goods: The case of Egypt. *Journal of Business and Retail Management Research*, 12(2), 107-120.
- Sapiezynski, P., Ghosh, A., Kaplan, L., Mislove, A., & Rieke, A. (2019). Algorithms that "Don't See Color": Comparing Biases in Lookalike and Special Ad Audiences. *arXiv preprint arXiv:1912.07579*. 1-11.
- Schermann, M., Hensen, H., Buchmüller, C., Bitter, T., Krcmar, H., Markl, V., & Hoeren, T. (2014). Big data. *Business & Information Systems Engineering*, 6(5), 261-266.
- Shahid, M. Z., & Li, G. (2019). Impact of artificial intelligence in marketing: a perspective of marketing professionals of pakistan. *Global Journal of Management And Business Research*, 19(2), 26-33.
- Shanahan, M. (2015). *The technological singularity*. MIT press: Massachusetts.
- Shead, S. (2020). Elon Musk says DeepMind is his 'top concern' when it comes to A.I. *CNBC*. <https://www.cnbc.com/2020/07/29/elon-musk-deepmind-ai.html> (17.05.2021).
- Shin, S. J., Woo, J., & Rachuri, S. (2014). Predictive analytics model for power consumption in manufacturing. *Procedia Cirp*, 15, 153-158.
- SIOP (Society for Industrial and Organizational Psychology). (2020). Top 10 Workplace Trends for 2020. https://www.siop.org/Research-Publications/Items-of-Interest/ArtMID/19366/ArticleID/3361/Top-10-Workplace-Trends-for-2020?utm_source=SIOP&utm_medium=Website&utm_campaign=Top10page (18.05.2021).
- Sterne, J. (2017). *Artificial intelligence for marketing: practical applications*. John Wiley & Sons.
- Sünbül, C. (2017). Facebook'un yapay zekâsı kendi dilini geliştirince kapatıldı. *Habertürk*. <https://www.haberturk.com /ekonomi/teknoloji/haber/1583166-facebookun-yapay-zekâsi-kendi-dilini-gelistirince-kapatildi> (17.05.2021).
- Syam, N., & Sharma, A. (2018). Waiting for a sales renaissance in the fourth industrial revolution: Machine learning and artificial intelligence in sales research and practice. *Industrial Marketing Management*, 69, 135-146.

- Tolon, M., & TOSUNOĞLU, N. G. (2008). Tüketici tatmini verilerinin analizi: yapay sinir ağları ve regresyon analizi karşılaştırması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 247-259.
- Tong, S., Luo, X., & Xu, B. (2020). Personalized mobile marketing strategies. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48(1), 64-78.
- Tractica (2020). Artificial Intelligence Software Market to Reach \$126.0 Billion in Annual Worldwide Revenue by 2025. <https://tractica.omdia.com/newsroom/press-releases/artificial-intelligence-software-market-to-reach-126-0-billion-in-annual-worldwide-revenue-by-2025> (18.05.2021).
- TRAI (Türkiye Yapay Zekâ İnisiyatifi), (2021). Yapay Zekâ Zaman Çizelgesi. <https://turkiye.ai/kaynaklar/yapay-zekâ-zaman-cizelgesi/> (17 .05 .2021).
- Turing A. M. (1950). Computing Machinery and Intelligence, *Mind*, 59(236): 433–460.
- Unicorn Insights. (2021). Big Data. <https://unicorn-insights.com/big-data/> (17.05.2021).
- West, A., Clifford, J., & Atkinson, D. (2018). " Alexa, build me a brand" An Investigation into the impact of Artificial Intelligence on Branding. *The Business & Management Review*, 9(3), 321-330.
- Wirth, N. (2018). Hello marketing, what can artificial intelligence help you with?. *International Journal of Market Research*, 60(5), 435-438.
- Vlačić, B., Corbo, L., e Silva, S. C., & Dabić, M. (2021). The evolving role of artificial intelligence in marketing: A review and research agenda. *Journal of Business Research*, 128, 187-203.
- Xiao, B., & Benbasat, I. (2007). E-commerce product recommendation agents: Use, characteristics, and impact. *MIS quarterly*, 137-209.
- Yan, Y., & Cao, S. (2021). A Study on Data Monitoring and Effect Optimization of Programmed Advertising Platform: Taking “Ocean Engine” as an Example. *Journal of Physics: Conference Series*, 1883 (1). 1-6.
- Zadeh, L. A. (1965). Fuzzy Algorithms. *Information and Control*, 12(2), 94-102.

BÖLÜM 8

MARKA İLETİŞİMİNDE YENİ MEDYA ETKİSİ

Fatma Gül BİLGİNER ÖZSAATÇI¹

*İnsanlık tarihinde ilk defa sayısız bağlantı kurmamıza imkân
taniyan bir teknolojiye sahibiz.*

Pierre Omidyar

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İşletme Bölümü, fatma-gul.bilginer@hku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2407-5598

KAYNAKÇA

- Akyol, O. (2015). Yeni iletişim teknolojilerinin ortak özellikleri. M. G. Genel (Ed.), *Yeni Medya Araştırmaları 1: Güncel Tartışmalar Ekseninden* içinde (s. 1-43). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Albu, O. B., ve Etter, M. (2015). Hypertextuality and social media: A study of the constitutive and paradoxical implications of organizational twitter use. *Management Communication Quarterly*, (30), 1-27. doi:10.1177/0893318915601161
- Ancarani, F. ve Venkatesh S. (2004). Price levels and price dispersion within and across multiple retailer types. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 32 (2), 176-187.
- Arslan, İ. K. ve Arslan, P. (2012). *Mobil Pazarlama*. Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Ashley, C. ve Tuten, T. (2015). Creative strategies in social media marketing: An exploratory study of branded social content and consumer engagement. *PsychologyveMarketing*, 32 (1), 15-27.
- Aydın, D., Bişkin, F., ve Gürsoy, B. (2019). Gerçek zamanlı pazarlamanın içerik özellik ve stratejilerinin uzman görüşü ve örnek uygulamalar üzerinden bir değerlendirmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (32), 192-216.
- Bakos, J. Y. (1997). Reducing buyer search costs: implications for electronic marketplaces, *Management Science*, 43 (12), 1676-1692.
- Bapna, R., Goes, P., ve Gupta, A. (2003). Analysis and design of business-to-consumer online auctions. *Management science*, 49(1), 85-101.
- Battelle, J. (2011). *The Search: How Google and Its Rivals Rewrote the Rules of Business and Transformed Our Culture*. Hachette UK.
- Beer, D., ve Burrows, R. (2007). Sociology and, of and in Web 2.0: Some initial considerations. *Sociological Research Online*, 12(5), 67-79.
- Berger, A., Schlager, T., Sprott, D. E., ve Herrmann, A. (2018). Gamified interactions: Whether, when, and how games facilitate self-brand connections. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 46(4), 652-673.
- Berthon, P. R., Pitt, L. F., Plangger, K., ve Shapiro, D. (2012). Marketing meets Web 2.0, social media, and creative consumers: Implications for international marketing strategy. *Business Horizons*, 55(3), 261-271.

- Bıçakçı, İ. (2008). Sanayi toplumundan bilgi toplumuna tüketimin evrimi ve Türkiye’deki yansımaları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-25.
- Binark, M., ve Löker, K. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Bluecorona. (2018). 61 Mobile Marketing Statistics for 2018 and Beyond | Mobile Usage Statistics. Retrieved May 2, 2021, from bluecorona.com website: <https://www.bluecorona.com/blog/mobile-marketing-statistics/>
- Blohm, I., & Leimeister, J. M. (2013). Gamification. *Business & information systems engineering*, 5(4), 275-278.
- BusinessWire. (2019). Global Mobile Marketing Market to Reach \$183.5 Billion by 2024, with a CAGR of 23.4% - Analysis Segmented by Solution Type, Organization Size, End-user and Geography. Retrieved May 3, 2021, from businesswire.com website: <https://www.businesswire.com/news/home/20190325005436/en/GlobalMobile-Marketing-Market-Reach-183.5-Billion>
- Brynjolfsson, E. ve Michael D. S. (2000). Frictionless commerce? A comparison of internet and conventional retailers. *Management Science*, 46(4), 563-585.
- Conaway, R. ve Garay, M. C. (2014). Gamification and service marketing. *SpringerPlus*, 3(1), 1-11.
- Degeratu, A. M., Rangaswamy, A. ve Wu, J. (2000). Consumer choice behavior in online and traditional supermarkets: The effects of brand name, price, and other search attributes, *International Journal of Research in Marketing*, 17(1), 55-78.
- Deighton, J. A. (2007). *Dove: Evolution of a Brand*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Deighton, J. A. ve Kornfeld, L. (2009), Interactivity’s unanticipated consequences for marketers and marketing. *Journal of Interactive Marketing*, 23(1), 2-12.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., ve Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: Defining “gamification”. In *Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference*.
- Dubois, D. J., & Tamburrelli, G. (2013). *Understanding gamification mechanisms for software development*. In: Proceedings of the 2013 9th Joint Meeting on Foundations of Software Engineering (pp. 659-662). ACM.

- Florido-Benitez, L. (2021). New marketing strategy: Mobile applications as a marketing tool in airports. In *Handbook of Research on Applied AI for International Business and Marketing Applications*, 14-29.
- Ganesh, K. (2018). Portea: Social media applications, G. Heggde ve G. Shainesh (Eds.). *Social Media Marketing Emerging Concept And Applications içinde* (s. 195-218). Singapore: Springer Nature
- Gordon, R. (2010). *Creating Community-Connection Experiences*. NJ, Hampton Press.
- Haubl, G. and Trifts, V. (2000), Consumer decision making in online shopping environments: The effects of interactive decision aids, *Marketing Science*, 19 (1), 4-21.
- Hamari, J. (2013). Transforming Homo economicus into Homo ludens: A field experiment on gamification in a utilitarian peer-to-peer trading service. *Electronic Commerce Research and Applications*, 12(4), 236-245.
- Hanna, R., Rohm, A. ve Crittenden, V. (2011). We're all connected: The power of the social media ecosystem. *Business Horizons*, 54, 265–273
- Hannig-Thurau, T., Malthouse, E. C., Friege, C., Gensler, S., Lobschat, L., Rangaswamy, A., ve Skiera, B. (2010). The impact of new media on customer relationships. *Journal of Service Research*, 13(3), 311-330.
- Hofacker, C. F., de Ruyter, K., Lurie, N., Manchanda, P., ve Donaldson, J. (2016). Gamification and mobile marketing effectiveness. *Journal of Interactive Marketing*, 34, 25-36
- Hootsuite. (2020). *Digital in 2020: Global Digital Review We are Social*. Vancouver, Canada: Hootsuite.
- Hopkins, J. ve Turner, J. (2013), *Mobil Pazarlama Hakkında Her Şey, Optimist Kitap*, İstanbul.
- Hoyer, W. D., Chandy, R., Dorotic, M., Krafft, M., Singh, S. S. (2010). Customer participation in value creation. *Journal of Service Research*, 13(3), 283-296.
- Hsu, C.-L., ve Chen, M.-C. (2018). How does gamification improve user experience? An empirical investigation on the antecedences and consequences of user experience and its mediating role. *Technological Forecasting and Social Change*, 132, 118-129.
- [https://www.mmaglobal.com/news/mma-updates-definition-mobile-marketing e.t. 12.04.2021](https://www.mmaglobal.com/news/mma-updates-definition-mobile-marketing-e.t.12.04.2021)

- Huotari, K. ve Hamari, J. (2017). A definition for gamification: Anchoring gamification in the service marketing literature. *Electronic Markets*, 27(1), 21-31.
- Investopedia. (2018). Mobile Advertising Definition. Retrieved March 4, 2021, from Investopedia website: <https://www.investopedia.com/terms/m/mobile-advertising.asp>
- Jaillet, H. F. (2003), WebMetrics: Measuring patterns in online shopping. *Journal of Consumer Behavior*, 2(4), 369-381.
- Jennifer, R. (2010). Understanding digital content marketing. *Journal of Marketing Management*, 517-540.
- Jung, J. M., Min, K. S., ve Kellaris, J. J. (2011). The games people play: How the entertainment value of online ads helps or harms persuasion. *Psychology ve Marketing*, 28(7), 661-681.
- Kahraman, M. (2013). *Sosyal Medya 101 2.0*, İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Kallier, S. (2017). The Influence of Real-time Marketing Campaigns of Retailers on Consumer Purchase Behavior. *International Review of Management and Marketing*, 7(3), 126-133.
- Kaplan, A. M., ve Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68
- Kayumovich, K. O., ve Annamuradovna, F. S. (2020). The main convenience of internet marketing from traditional marketing. *Academy*, 1 (52), 30-32. doi: 10.24411/2412-8236-2020-10101
- Kietzmann, J. ve Canhoto, A. (2013). Bittersweet! Understanding and managing electronic word of mouth. *Journal of Public Affairs*, 13(2): 146- 159.
- Kim, Y. H., Kim, D. J., ve Wachter, K. (2013). A study of mobile user engagement (MoEN): Engagement motivations, perceived value, satisfaction, and continued engagement intention. *Decision support systems*, 56, 361-370.
- Kotler, P. ve Keller, K. L. (2009). *Marketing Management*. U.S.A: Prentice Hall.
- Kömürcü, S., Gelen, Ö., ve Güler, M. E. (2015). Mobil Pazarlama. B. Kılıç ve Z. Öter (Eds.). *Turizm Pazarlamasında Güncel Yaklaşımlar içinde* (ss. 189-214), İstanbul: Beta.
- Köse, H. (2011). Tüketim toplumunda bir sosyal beden kurgusu olarak kadın. *Selçuk İletişim*, 6(4), 76-89.

- Krishnamurthy, S. (2009). Mozilla vs. Godzilla – the launch of the mozilla Firefox browser. *Journal of Interactive Marketing*, 23(3), 259-27.
- Kuyucu, M. ve Karahisar, T. (Ed.) (2013). Yeni medya yeni ekonomi ve yeni fırsatlar: Geleneksel ekonominin yeni ekonomiye dönüşümünün kilometre taşları. *Yeni iletişim teknolojileri ve yeni medya* (s. 13-52) İstanbul: Zinde Yayınları.
- Lee, J. Y., ve Jin, C. H. (2019). The role of gamification in brand app experience: The moderating effects of the 4Rs of app marketing. *Cogent Psychology*, 6(1), 1576388.
- Libai, B., Bolton, R., Bügel, M. S., De Ruyter, K., Götz, O., Risselada, H., ve Stephen, A. T. (2010). Customer-to-customer interactions: Broadening the scope of word of mouth research. *Journal of Service Research*, 13(3), 267-282.
- Lucassen, G. ve Jansen, S. (2014). Gamification in consumer marketing-future or fallacy? *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 148, 194-202.
- Maican, C., Lixandriou, R., ve Constantin, C. (2016). Interactivia.ro—A study of a gamification framework using zero-cost tools. *Computer in Human Behavior*, 61(8), 186–197. doi:10.1016/j.chb.2016.03.023
- Mangold G., W. ve Faulds DJ. (2009). Social media: the new hybrid element of the promotion mix. *Business Horizons*, 52(1): 357– 365.
- Manovich, L. (2003). New media from Borges to HTML. *The New Media Reader*, 1(2), 13-25.
- Martin, N. (2018). How social media has changed how we consume news. *Forbes*, November, 30. Erişim adresi: <https://www.forbes.com/sites/nicolemartin1/2018/11/30/how-social-media-has-changed-how-we-consume-news/?sh=660e1c873c3c>
- Mathwick, C., Wiertz, C., ve De Ruyter, K. (2008). Social capital production in a virtual P3 community. *Journal of Consumer Research*, 34(6), 832-849.
- Mekler, E. D., Brühlmann, F., Tuch, A. N., ve Opwis, K. (2017). Towards understanding the effects of individual gamification elements on intrinsic motivation and performance. *Computers in Human Behavior*, 71, 525-534.
- Menzies, K., ve Johnson, F. (2016). Academic attitudes toward new media: An exploratory multidisciplinary study. *The Information Society*, 32, 1–13.
- Mills, A. J. (2012). Virality in social media: the SPIN framework. *Journal Of Public Affairs*, 12(2), 162-169.

- Montgomery, A. L., Hosanagar, K., Krishnan, R., ve Clay, K. B. (2004). Designing a better shopbot. *Management Science*, 50(2), 189-206.
- Negruşa, A. L., Toader, V., Sofica, A., Tutunea, M. F. ve Rus, R. V. (2015). Exploring gamification techniques and applications for sustainable tourism. *Sustainability*, 7, 11160-11189.
- Nobre, H., ve Ferreira, A. (2017). Gamification as a platform for brand co-creation experiences. *Journal of Brand Management*, 24(4), 349-361.
- Noyman, R. (2016). *The Digital Difference: Evolving Media Technology And The Theory Of Communication Effects*. Harvard University Press.
- Önder, B. A. (2021). Reklam kampanyalarında etkileşimli iletişimin sila-
hı: oyunlaştırma. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 1-40.
- Park, H. J. ve Bae, J. H. (2014). Study and research of gamification design, *International Journal of Software Engineering and Its Applications*, 8 (8), 19-28.
- Pfeiffer, M., ve Zinnbauer, M. (2010). Can old media enhance new media? How traditional advertising pays off for an online social network. *Journal of Advertising Research*, 50, 42-49.
- Piccinini, E., Gregory, R. W., ve Kolbe, L. M. (2015). Changes in the producer-consumer relationship-towards digital transformation. *Changes*, 3(4), 1634-1648.
- Pierce, M., ve Jiang, P. (2021). Exploring cultural influences on mobile marketing acceptance. *International Journal of Internet Marketing and Advertising*, 15(1), 1-28.
- Pitt LF. (2012). Web 2.0, social media and creative consumers— implications for public policy; introduction to the special edition. *Journal of Public Affairs*, 12(2): 105-108.
- Plangger, K. (2012). The power of popularity: how the size of the virtual community adds to firm value. *Journal of Public Affairs*, 12(2): 145- 153.
- Postman J. (2009). *SocialCorp: Social Media Goes Corporate*. New Riders: Berkley.
- Rappaport, S. D. (2007). Lessons from online practice: New advertising models. *Journal of Advertising Research*, 47, 135-141.
- Robson, K., Plangger, K., Kietzmann, J. H., McCarthy, I., ve Pitt, L. (2016). Game on: Engaging customers and employees through gamification. *Business Horizons*, 59(1), 29-36.

- Rodrigues, L. F., Costa, C. J., & Oliveira, A. (2016). Gamification: A framework for designing software in e-banking. *Computers in Human Behavior*, 62, 620-634.
- Rolando, S., Taddeo, G., ve Beccaria, F. (2016). New media and old stereotypes: Images and discourses about drunk women and men on YouTube. *Journal of Gender Studies*, 25, 492-506.
- Scott, D. M. (2008). The new rules of viral marketing: How word-of-mouth spreads your ideas for free. Erişim adresi: David Merman Scott Books.
- Seaborn, K., ve Fels, D. I. (2015). Gamification in theory and action: A survey. *International Journal of Human-Computer Studies*, 74, 14-31.
- Shankar, V., ve Balasubramanian, S. (2009). Mobile marketing: A synthesis and prognosis. *Journal of Interactive Marketing*, 23(2), 118-129.
- Shankar, V., Venkatesh, A., Hofacker, C., ve Naik, P. (2010). Mobile marketing in the retailing environment: current insights and future research avenues. *Journal of Interactive Marketing*, 24(2), 111-120.
- Sigala, M. (2015). The application and impact of gamification funware on trip planning and experiences: The case of TripAdvisor's funware. *Electronic Markets*, 25(3), 189-209.
- Smutkupt, P., Krairit, D., ve Esichaikul, V. (2010). Mobile marketing: Implications for marketing strategies. *International Journal of Mobile Marketing*, 5(2), 126-139
- Spann, M., Skiera, B., ve Schäfers, B. (2004). Measuring individual frictional costs and willingness-to-pay via name-your-own-price mechanisms. *Journal of Interactive Marketing*, 18(4), 22-36.
- Statista. (2019). Number of Mobile Phone Users Worldwide 2015-2020. Retrieved May 3, 2021, from statista.com website: <https://www.statista.com/statistics/274774/forecast-of-mobile-phone-users-worldwide/>
- Stauss, B. (2000) Using New Media for Customer Interaction: A Challenge for Relationship Marketing. Hennig-Thurau T., Hansen U. (Eds.). Relationship Marketing içinde (ss. 233-253) Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-662-09745-8_13
- Tafesse, W. (2016). An experiential model of consumer engagement in social media. *Journal of Product ve Brand Management*. 25(5), 424-434.
- Tafesse, W. ve Wien, A. (2018). Implementing social media marketing strategically: an empirical assessment. *Journal of Marketing Management*, 34(9-10), 732-749.

- Tankosic, M., ve Trifunovic, D. (2015). The influence of digitization and new media on the system of companies marketing communication, consumers and business enterprises. *Proceedings of the 3rd International Conference on Management, Marketing, Tourism, Retail, Finance and Computer Applications (MATREFC '15)* (s. 174-180). Tenerife: WSEAS.
- Terwiesch, C., Savin, S., ve Hann, I. H. (2005). 'Online-Haggling and Price-Discrimination in a Name-Your-Own-Price Channel. *Management Science*, 51(3), 339-351.
- Ward, J. C. ve Ostrom, A. L. (2003). The internet as information minefield: An Analysis of the Source and Content of Brand Information Yielded by Net searches. *Journal of Business Research*, 56 (11), 907-914.
- Weber, L. (2007). *Marketing to Social Web*. New York: John Wiley ve Sons.
- Weinberg, T. (2009). *The New Community Rules: Marketing on the Social Web*. New York: O'Reilly
- Wenxiu, P. (2015). Analysis of new media communication based on Lasswell's "5W" model. *Journal of Educational and Social Research*, 5(3), 245-245.
- Werbach, K., & Hunter, D. (2015). *The gamification toolkit: dynamics, mechanics, and components for the win*. University of Pennsylvania Press.
- Wolf, T., Weiger, W. H., ve Hammerschmidt, M. (2020). Experiences that matter? The motivational experiences and business outcomes of gamified services. *Journal of Business Research*, 106, 353-364.
- Wu, J. ve Rangaswamy, A. (2003), A fuzzy set model of search and consideration with an application to an online market, *Marketing Science*, 22(3), 411-434.
- Xu, F., Weber, J. ve Buhals, D. (2013). Gamification in tourism. Z. Xiang ve I. Tussyadiah (Eds.), *Information and Communication Technologies in Tourism 2014 Proceedings eBook* (s. 525-537), (21-24 January, Dublin, Ireland), Switzerland: Springer International Publishing.
- Yan, J. (2011). Social media in branding: Fulfilling a need. *Journal of Brand Management*, 18(9), 688-696.
- Yang, Y., Asaad, Y., ve Dwivedi, Y. (2017). Examining the impact of gamification on intention of engagement and brand attitude in the marketing context. *Computers in Human Behavior*, 73, 459-469.
- Zerfass, A., Fink, S. ve Link A. (2011). Social Media Governance: Regulatory frameworks as drivers of success in online communication.

- ons, *14th Annual International Public Relations Research Conference*, viewed 1 February, 2014
- Zichermann, G., & Linder, J. (2010). *Game Based Marketing: Inspire Customer Loyalty Through Rewards, Challenges, and Contests*. John Wiley and Sons
- Zimmerman, J., ve Sahlin, D. (2010). *Social Media Marketing All in One For Dummies*. Indianapolis: Wiley Publishing

BÖLÜM 9

MARKALARIN SOSYAL AĞ YÖNETİMİ

H. Halil BAŞER¹

“Fiziksel dünyada bir müşterinizi mutsuz ederseniz bunu altı kişi ile paylaşır. Dijital dünyada bir müşterinizi mutsuz ederseniz bunu 6.000 kişi ile paylaşır.”

Jeff Bezos

¹ Dr, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı, halilbaser87@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-4627-3122

an interactive environment for consumers. In this regard, brands use social networks intensively to interact with consumers. Effective use of social networks by brands provides significant advantages in competitive market structures. Multi-channel marketing applications, especially through social networks, are an important competitive advantage. Purchasing intentions of today's consumers can be shaped in line with the ideas of other participants through social networks. In this regard, the satisfaction level of the participants who have experienced the product before is very important. Negative statement about the brand in social networks can directly affect the decisions of many consumers. In this direction, it is important for brands to constantly review their social networking platforms, to constantly monitor the content that consumers share with each other and to develop strategies for this.

KAYNAKÇA

- Adeola, O., Hinson, R. E., & Evans, O. (2020). Social Media in Marketing Communications: A Synthesis of Successful Strategies for the Digital Generation. In *Digital Transformation in Business and Society* (61-81). Palgrave Macmillan, Cham.
- Amaral, I., & Santos, S. (2020). Social Networks and Institutional Communication: The Case of Portuguese Universities. *Prisma Social*, (28), 20-43.
- Bailey, A. A., Bonifield, C. M., & Elhai, J. D. (2021). Modeling Consumer Engagement on Social Networking Sites: Roles of Attitudinal and Motivational Factors. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 59, 102348.
- Barreda, A. A., Bilgihan, A., Nusair, K., & Okumus, F. (2015). Generating Brand Awareness in Online Social Networks. *Computers in Human Behavior*, 50, 600-609.
- Belu, M. G., & Marinoiu, A. M. (2014). A New Distribution Strategy: The Omnichannel Strategy. *The Romanian Economic Journal*, 17(52), 117-134.
- Bhatia, P. S. (2017). *Fundamentals of Digital Marketing*. India: Pearson.
- Bin-Nashwan, S. A., & Al-Daihani, M. (2020). Fundraising Campaigns via Social Media Platforms for Mitigating the Impacts of the COVID-19 Epidemic. *Journal of Islamic Marketing*.

- Blazeska, D. (2016). The Social Networks a Powerful Marketing Tool for Effective Communication with the Consumer. *Global Tourism Challenges In 21-st Century*, 56-67.
- Blázquez, M. (2014). Fashion Shopping in Multichannel Retail: The Role of Technology in Enhancing the Customer Experience. *International Journal of Electronic Commerce*, 18(4), 97-116.
- Calder, B. J., Malthouse, E. C., & Schaedel, U. (2009). An Experimental Study of the Relationship between Online Engagement and Advertising Effectiveness. *Journal of Interactive Marketing*, 23(4), 321-331.
- Camilleri, M. A. (2019). The SMEs' Technology Acceptance of Digital Media for Stakeholder Engagement. *Journal of Small Business and Enterprise Development*.
- Campbell, C., Ferraro, C., & Sands, S. (2014). Segmenting Consumer Reactions to Social Network Marketing. *European Journal of Marketing*, 48 (3/4), 432-452.
- Capriotti, P., Zeler, I., & Camilleri, M. A. (2021). Corporate Communication Through Social Networks: The Identification of the Key Dimensions for Dialogic Communication. *Strategic Corporate Communication in the Digital Age*.
- Cheng, J., Contreras, M., & Nghiem, T. D. (2019). The Role of Online Brand Community and Social Networks in Corporate Brand Development: A focus on the Machinery Equipment Industry. *LBMG Strategic Brand Management-Masters Paper Series*.
- Clark, L. A., & Roberts, S. J. (2010). Employer's Use of Social Networking Sites: A Socially Irresponsible Practice. *Journal of Business Ethics*, 95(4), 507-525.
- Doyle, S. (2007). The Role of Social Networks in Marketing. *Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management*, 15(1), 60-64.
- Drahošová, M., & Balco, P. (2017). The Analysis of Advantages and Disadvantages of Use of Social Media in European Union. *Procedia Computer Science*, 109, 1005-1009.
- Duffy, K., & Ney, J. (2015). Exploring the Divides among Students, Educators, and Practitioners in the Use of Digital Media as a Pedagogical Tool. *Journal of Marketing Education*, 37(2), 104-113.
- Faramarziani, S. (2017). The Role of Virtual Media in Changing Social Values with an Emphasis on Telegram and Facebook Social Networks. *Sociological Studies of Youth*, 8(26), 35-46.

- Fattah, R. A., & Sujono, F. K. (2020). Social Presence of Ruangguru in Social Media during Covid-19 Pandemic. *Journal the Messenger*, 12(2), 180-191.
- Green, M. R. (2016). The Impact of Social Networks in the Development of a Personal Sports Brand. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 6(3), 274-294.
- Hackworth, B. A., & Kunz, M. B. (2011). Health Care and Social Media: Building Relationships via Social Networks. *Academy of Health Care Management Journal*, 7(2), 1-14.
- Hadija, Z., Barnes, S. B., & Hair, N. (2012). Why We Ignore Social Networking Advertising. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 15(1), 19-32.
- Han, B., & Yang, L. (2013). Social Networks, Information Acquisition, and Asset Prices. *Management Science*, 59(6), 1-14.
- Hole, Y., Pawar, M. S., & Khedkar, E. B. (2019). Omni Channel Retailing: An Opportunity and Challenges in the Indian Market. In *Journal of Physics: Conference Series*, 1362(1), IOP Publishing.
- Humphreys, L. (2007). Mobile Social Networks and Social Practice: A Case Study of Dodgeball. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 341-360.
- Johansson, U., & Wallsbeck, F. E. (2014). *Instagram Marketing: When Brands Want to Reach Generation Y with Their Communication*. Unpublished Master's Thesis, Halmstad University.
- Kang, J., Tang, L., & Fiore, A. M. (2014). Enhancing Consumer-Brand Relationships on Restaurant Facebook Fan Pages: Maximizing Consumer Benefits and Increasing Active Participation. *International Journal of Hospitality Management*, 36, 145-155.
- Karpińska-Krakiowiak, M. (2016). The Effects of Social Networking Sites on Consumer-Brand Relationships. *Journal of Computer Information Systems*, 56(3), 204-210.
- Kim, W., Jeong, O. R., & Lee, S. W. (2010). On social Web Sites. *Information Systems*, 35(2), 215-236.
- Kingsnorth, S. (2016). *Digital Marketing Strategy: An Integrated Approach to Online Marketing*. London: Kogan Page.
- Klepek, M., & Starzyczna, H. (2018). Marketing Communication Model for Social Networks. *Journal of Business Economics and Management*, 19(3), 500-520.
- Kucharska, W. (2017). Consumer Social Network Brand Identification and Personal Branding. How do Social Network Users Choose

- Among Brand Sites?. *Cogent Business & Management*, 4(1), 1315879.
- Kujur, F., & Singh, S. (2017). Engaging Customers through Online Participation in Social Networking Sites. *Asia Pacific Management Review*, 22(1), 16-24.
- Lapel, C., Ellez, O., & Anarbekov, E. (2011). *Negative Electronic Word of Mouth & Customer Based Brand Equity: A Qualitative View of the Apple iPhone Aversion on Facebook*. Master Thesis, Department of Business Administration.
- Lewis, J., Whysall, P., & Foster, C. (2014). Drivers and Technology-Related Obstacles in Moving to Multichannel Retailing. *International Journal of Electronic Commerce*, 18(4), 43-68.
- Lin, J. S., & Cho, C. H. (2010). Antecedents and Consequences of Cross-Media Usage: A Study of a TV Program's Official Web Site. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 54(2), 316-336.
- Liu, S., Jiang, C., Lin, Z., Ding, Y., Duan, R., & Xu, Z. (2015). Identifying Effective Influencers Based on Trust for Electronic Word-of-Mouth Marketing: A Domain-Aware Approach. *Information Sciences*, 306, 34-52.
- Liu, Y. C., Hung, Y. Y., & Gunawan, J. (2018). A Model to Explore Personal Brand in Social Networks. In *Proceedings of the 20th International Conference on Information Integration and Web-based Applications & Services*, 306-309.
- Luo, P., Chen, K., Wu, C., & Li, Y. (2018). Exploring the Social Influence of Multichannel Access in an Online Health Community. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 69(1), 98-109.
- Mabry, E., & Porter, L. (2010). Movies and MySpace: The Effectiveness of Official Web Sites Versus Online Promotional Contests. *Journal of Interactive Advertising*, 10(2), 1-15.
- Mersey, D. R., Malthouse, E. C., & Calder, B. J. (2010). Engagement with Online Media. *Journal of Media Business Studies*, 7(2), 39-56.
- Momtaz, N. J., Aghaie, A., & Alizadeh, S. (2011). Social Networks for Marketing: Benefits and Challenges. In *5th Symposium on Advances in Science & Technology, Mashhad, Iran*, 1-9.
- Muniesa, R. L., & Giménez, C. G. (2020). The Importance of the Loyalty of Fashion Brands through Digital Marketing. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics*, 8(3), 230-243.
- Oseledchik, M., Ivleva, M., & Ivlev, V. (2018). Using Social Networks in Knowledge Management System. In *2nd International Conference*

- on Culture, Education and Economic Development of Modern Society*, 911-914. Atlantis Press.
- Petrescu, M. (2014). *Viral Marketing and Social Networks*(1st Edition). New York: Business Expert Press.
- Piotrowicz, W., & Cuthbertson, R. (2014). Introduction to the Special Issue Information Technology in Retail: Toward Omnichannel Retailing. *International Journal of Electronic Commerce*, 18(4), 5-16.
- Rey-García, M., Otero, A. R., & Mato-Santiso, V. (2018). The Challenges of Digital Transformation for Fast-Fashion Brands: A Proposal for an Operational Tool to Measure Omni-channel Integration. In *Advances in National Brand and Private Label Marketing*, 95-103. Springer, Cham.
- Rickman, T. A., & Cosenza, R. M. (2007). The Changing Digital Dynamics of Multichannel Marketing: The Feasibility of the Weblog: Text Mining Approach for Fast Fashion Trending. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 11(4), 604-621.
- Ryan, D. (2014). *Understanding Digital Marketing: Marketing Strategies for Engaging the Digital Generation* (3rd Edition). Kogan Page.
- Rybalko, S. A. (2018). Corporate Communication via Facebook: How the Use of Dialogic Principles Influences Perceptions of Corporate Credibility. *Вестник Бурятского государственного университета. Язык. Литература. Культура*, (4), 29-35.
- Soares, A. M., & Pinho, J. C. (2014). Advertising in Online Social Networks: The Role of Perceived Enjoyment and Social Influence. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 8(3), 245-263.
- Stokes, R. (2011). *E-marketing: The Essential Guide to Digital Marketing* (4th edition).
- Su, N., Mariadoss, B. J., & Reynolds, D. (2015). Friendship on Social Networking Sites: Improving Relationships between Hotel Brands and Consumers. *International Journal of Hospitality Management*, 51, 76-86.
- Taylor, S. A., Hunter, G. L., Melton, H., & Goodwin, S. A. (2011). Student Engagement and Marketing Classes. *Journal of Marketing Education*, 33(1), 73-92.
- Tomše, D., & Snoj, B. (2014). Marketing Communication on Social Networks: Solution in The Times of Crisis. *Marketing*, 45(2), 131-138.
- Toor, A., Husnain, M., & Hussain, T. (2017). The Impact of Social Network Marketing on Consumer Purchase Intention in Pakistan: Consumer En-

- agement as a Mediator. *Asian Journal of Business and Accounting*, 10(1), 167-199.
- Tsai, W. H. S., & Men, L. R. (2013). Motivations and Antecedents of Consumer Engagement with Brand Pages on Social Networking Sites. *Journal of Interactive Advertising*, 13(2), 76-87.
- Valos, M. J., Polonsky, M., Geursen, G., & Zutshi, A. (2010). Marketers' Perceptions of the Implementation Difficulties of Multichannel Marketing. *Journal of Strategic Marketing*, 18(5), 417-434.
- Van De Wijngaert, L., Pieterse, W., & Teerling, M. L. (2011). Influencing Citizen Behavior: Experiences from Multichannel Marketing Pilot Projects. *International Journal of Information Management*, 31(5), 415-419.
- Wang, C., & Zhang, P. (2012). The Evolution of Social Commerce: The People, Management, Technology, and Information Dimensions. *Communications of the Association for Information Systems*, 31(1), 105-127.
- Weaver, A. C., & Morrison, B. B. (2008). Social Networking. *Computer*, 41(2), 97-100.
- Weber, L. (2009). *Marketing to the Social Web: How Digital Customer Communities Build Your Business* (2nd Edition). John Wiley & Sons.
- Williams, D. L., Crittenden, V. L., Keo, T., & McCarty, P. (2012). The Use of Social Media: An Exploratory Study of Usage Among Digital Natives. *Journal of Public Affairs*, 12(2), 127-136.
- Wondracek, G., Holz, T., Kirda, E., & Kruegel, C. (2010). A Practical Attack to de-Anonymize Social Network Users. In *2010 IEEE Symposium on Security and Privacy*, 223-238.
- Wu, D., Liu, B., Yang, Q., & Wang, R. (2020). Social-Aware Cooperative Caching Mechanism in Mobile Social Networks. *Journal of Network and Computer Applications*, 149, 102457.
- Yan, B., Chen, Y. R., Zhou, X. T., & Fang, J. (2019). Consumer Behavior in the Omni-channel Supply Chain under Social Networking Services. *Industrial Management & Data Systems*, 119(8), 1785-1801.
- Zhu, Y. Q., & Chen, H. G. (2015). Social Media and Human Need Satisfaction: Implications for Social Media Marketing. *Business Horizons*, 58(3), 335-345.

BÖLÜM 10

HİZMET MARKALARINDA DİJİTALLEŞME-E-HİZMETLER

Onur ÖZTÜRK¹

"Hizmet endüstrileri diye bir şey yoktur. Sadece hizmet unsurları diğer endüstrilerinkinden daha çok veya daha az olan endüstriler vardır"

Theodore Levitt

¹ Dr., Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü,
onurozturk@uludag.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-0403-9933

KAYNAKÇA

- Abu Bakar S. Zakiah, *Service Recovery in E-Services: Service Recovery Process, Perceived Justice and Satisfaction*, Diss. Southern Illinois University at Carbondale, 2017.
- Aluago Z. Francisco, Beata Slusarczyk, “Risks of Banking Services’ Digitalization: The Practice of Diversification and Sustainable Development Goals”, *Sustainability*, Vol. 12, No. 10, 2020, pp. 1-10.
- Alter Steven, “How Well Do Service Concepts Apply to Digital Services and Service Digitalization?”, *Proceedings of the 53rd Hawaii International Conference on System Sciences*, 2020, pp. 1-10.
- Anderson Kristin, Ron Zemke, *Delivering Knock Your Socks Off Service*, 3rd. ed., New York: Amacom, 2003.
- Andreasen R. Alan, “Consumer Satisfaction in Loose Monopolies: The Case of Medical Care”, *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 2, No. 1, 1984, ss. 122-135.
- Armstrong Gary, Philip Kotler, Valerie Trifts, Lilly A. Buchwitz, David Gaudet, *Marketing, An Introduction*, 6th. ed., Toronto: Pearson, 2017.
- Bandyopadhyay Subir, Rosemary Serjak, “Key Success Requirements for Online Brand Management”, *Contemporary Research in E-Branding*, ed. Subir Bandyopadhyay, Igi Global, 2008, pp. 1-15.
- Bollettino O. Jeffrey, “The Customer-Centric Digital Department: E-Service in Government”, *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 262-285.
- Borah B. Sourav, Srinivas Prakhya, Amalesh Sharma, “Leveraging Service Recovery Strategies to Reduce Customer Churn in an Emerging Market”, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 2019, ss. 1-21.
- Ceaparu Irina, Dina Demner, Edward Hung, Haixia Zhao, Ben Shneiderman, “In Web We Trust: Establishing Strategic Trust Among Online Customers”, *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 90-107.
- Colby L. Charles, “Techno-Ready Marketing of E-Services: Customer Beliefs About Technology and the Implications for Marketing E-Services”, *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 25-44.

- Daugherty Terry, Harsha Gangadharbatla, Matthew S. Eastin, “Impact of Internet Self-Efficacy on E-Service Brands”, *Contemporary Research in E-Branding*, ed. Subir Bandyopadhyay, Igi Global, 2008, pp. 176-192.
- De Ruyter Ko, Martin Wetzels, Mirella Kleijnen, “Customer Adoption of E-Service: An Experimental Study”, *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 12, No. 2, 2001, pp. 184-207.
- Dixon J. Michael, Liana Victorino, “The Sequence of Service: An Affect Perspective to Service Scheduling”, *Handbook of Service Science, Volume II*, ed. Paul P. Maglio, Cheryl A. Kieliszewski, James C. Spohrer, Kelly Lyons, Lia Patricio, Yuriko Sawatani, Cham: Springer International Publishing, 2019, pp. 49-76.
- Ganesh Jaishankar, Mark J. Arnold, Kristy E. Reynolds, “Understanding the Customer Base of Service Providers: An Examination of the Differences Between Switchers and Stayers”, *Journal of Marketing*, Vol. 64, 2000, pp. 65-87.
- Gefen David, Detmar Straub, “Managing User Trust in B2C E-Services”, *E-Service Journal*, Vol. 2, No. 2, 2003, pp. 7-24.
- Glazer Rashi, “Smart Versus Dumb Service Strategies: A Framework for E-Business Intensity”, *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 131-153.
- Hagel John, “Net Gain: Expanding Markets Through Virtual Communities”, *Journal of Interactive Marketing*, Vol. 13, No: 1, 1999, pp. 55-65.
- Holloway B. Betsy, Sharon E. Beatty, “Service Failure in Online Retailing”, *Journal of Service Research*, Vol. 6, No. 1, 2003, pp. 92-105.
- Hong Weiyin, Kar Y. Tam, Chi K. Yim, “E-Service Environment: Impacts of Web Interface Characteristics on Consumers’ Online Shopping Behavior”, *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 108-130.
- <https://wearesocial.com>, Erişim Tarihi: 09.09.2021
- <https://worldbank.org>, Erişim Tarihi: 20.08.2021
- Koç Erdoğan, *Hizmet Pazarlaması ve Yönetimi*, *Global ve Yerel Yaklaşım*, 1.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Kotler Philip, Kevin L. Keller, *Marketing Management*, 14th. ed., New Jersey: Prentice Hall, 2011.

- Lemon N. Katherine, Frederick B. Newell, Loren J. Lemon, "The Wireless Rules for E-Service: Critical Issues For Managers and Researchers", *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 200-234.
- Meuter L. Matthew, Amy L. Ostrom, Robert I. Roundtree, Mary J. Bitner, "Self-Service Technologies: Understanding Customer Satisfaction With Technology-Based Service Encounters", *Journal of Marketing*, Vol. 64, 2000, pp. 50-64.
- Miles Ian, "Transformation of Services", *Human-Centered Digitalization and Services*, ed. Marja Tovonen, Eveliina Saari, Springer, Singapore, 2019, pp. 3-16.
- Nasır, Aslıhan, Süphan Nasır, "Brand Personality of Web Search Engines: Who is the Conqueror of the Digital Age?", *Contemporary Research in E-Branding*, ed. Subir Bandyopadhyay, Igi Global, 2008, pp. 31-47.
- Nemati, Babak, Hossein Gazor, S. Norollah Mirashrafi, K. Nazari Amelch, "Analyzing E-Service Quality in Service-Based Website by E-Servqual", *Management Science Letters*, Vol. 2, 2012, pp. 727-734.
- Ostrom L. Amy, Mary J. Bitner, Matthew L. Meuter, "Self-Service Technologies", *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 45-64.
- Parasuraman A. "Technology Readiness Index (Tri): A Multiple- Item Scale to Measure Readiness to Embrace New Technologies", *Journal of Service Research*, Vol. 2, No. 4, 2000, pp. 307-320.
- Poon Wai-Ching, "Users' Adoption of E-Banking Services: The Malaysian Perspective", *Journal of Business & Industrial Marketing*, Vol. 23, No. 1, 2008, pp. 59-69.
- Rowley Jennifer, "An Analysis of the E-Service Literature: Towards a Research Agenda", *Internet Research*, Vol. 16, No. 3, 2006, pp. 339-359.
- Rust T. Roland, Katherine N. Lemon, "E-Service and the Consumer", *International Journal of Electronic Commerce*, Vol. 5, No. 3, 2001, pp. 85-101.
- Rust T. Roland, P. K. Kannan, "The Era of E-Service", *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 3-24.

- Santos Jessica, "E-Service Quality: A Model of Virtual Service Quality Dimensions", *Managing Service Quality*, Vol. 13, No. 3, 2003, pp. 233-246.
- Shpak Nestor, Oleh KUZMIN, Zoriana Dvulit, Tetiana Onysenko, Włodzimierz Sroka, "Digitalization of the Marketing Activities of Enterprises: Case Study", *Information*, Vol. 11, No. 2, 2020, pp. 1-14.
- Simms David, "Robots and Gunslingers: Measuring Customer Satisfaction on the Internet", *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 65-89.
- Sklyar Alexey, Christian Kowalkowski, Bard Tronvoll, David Sörhammar, "Organizing for Digital Servitization: A Service Ecosystem Perspective", *Journal of Business Research*, Vol. 104, 2019, pp. 450-460.
- Steyaert Joan, "Performance Metrics and Successful E-Government Services", *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 286-314.
- Taşkın Çağatan, Ömer Akat, *Marka ve Marka Stratejileri*, 2.b., Bursa: Alfa Aktüel, 2012.
- Varki Sajeev, "Real-Time Marketing in E-Services", *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 154-167.
- Vehmas Kaisa, Mari Ervasti, Maarit Tihinen, Aino Mensonen, "Digitalization Boosting Novel Digital Services for Consumers", *Advances in Computer Science: An International Journal*, Vol. 4, No. 16, 2015: 80-92.
- Wei Chih-Ping, Michael J. Shaw, Robert F. Easley, "A Survey of Recommendation Systems in Electronic Commerce", *E-Service: New Directions in Theory and Practice*, ed. Roland T. Trust, P. K. Kannan, M. E. Sharpe, New York, 2002, pp. 168-199.
- Wang Lili, Stuart Bretschneider, Jon Gant, "Evaluating Web-Based E-Government Services With a Citizen-Centric Approach", *Proceedings of the 38th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*, 2005, pp. 1-10.
- Williams Kevin, Samir Chatterjee, Matti Rossi, "Design of Emerging Digital Services: A Taxonomy", Vol. 17, 2008, pp. 505-517.

- Yeh Shea-Tinn, *Service Innovation for Knowledge-Intensive Services in the Digital Age: The Case of Academic Libraries*, Diss. University of Colorado at Denver, 2018.
- Zaidan Fadhel Kadhém, *The Impact of E-Services on Education: A Case Study of The Electronic Library System at Diyala University*, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2016.
- Zhou Tao, “Understanding User Adoption of Location-Based Services From a Dual Perspective of Enablers and Inhibitors”, *Information Systems Frontiers*, Vol. 17, No. 2, 2015, pp. 413-422.

BÖLÜM 11

DİJİTAL ŞEHİR MARKALAŞMASI VE UYGULAMALARI

Nisa AKIN¹

Şehir nedir, insanlardan başka?

William Shakespeare

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İşletme Bölümü/Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı, nisaakin@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5849-1629

A city's branding as a digital city is related to a number of characteristics based on information and communication. Digital cities have been branded as cities that have a researcher and collaborative structure, are prone to new information technologies, have the ability to attract ideas and talents, are tolerant of different cultures and different ideas, and have the equipment to use the data from the city's stakeholders in the effective management of the city.

KAYNAKÇA

- Aaker, D. A. (1991). *Managing Brand Equity: Capitalizing on the Value of A Brand Name*. New York: The Free Press Maxwell Macmillan International.
- Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı (2019). Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı. <https://www.akillischirler.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.03.2021.
- Al-Hader, M. ve Rodzi, A. (2009). The Smart City Infrastructure Development & Monitoring, Theoretical and Empirical Researchers in Urban Management, 2 (11): 87-94.
- Altunbaş, H. (2013). Pazarlama İletişimi ve Şehir Pazarlaması "Şehirlerin Markalaşması". *Selçuk İletişim*, 4 (4), 156-162.
- Ambler, T. ve Styles, C. (1996). Brand Development versus New Product Development: Towards a Process Model of Extension Decisions. *Marketing Intelligence & Planning*, 14(7), 10-19.
- American Marketing Association (1960). Definition of Branding. <https://www.ama.org/topics/branding/>. Erişim Tarihi: 03.03.2021.
- American Marketing Association (2013). Definition of Marketing. <https://www.ama.org/listings/2013/01/17/definition-of-marketing/>. Erişim Tarihi: 19.02.202.
- Anthopoulos, L. ve Tougountzoglou, T. (2012). A viability model for Digital Cities: eco-nomic and acceptability factors, *Web 2.0 Technologies and Democratic Governance*, 1: 79-96.
- Anthopoulos, L. ve Vakali, A. (2012). Urban Planning and Smart Cities: Interrelations and Reciprocities *FIA*, LNCS 7281: 178-189.
- Apaydın, F. (2011). *Şehir Pazarlaması*, 1. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aurigi, A. (2013). Reflections Towards An Agenda For Urban-Designing The Digital City. *Urban Design International*, 18 (2): 131-144.

- Aurigi, A. (2016). No Need to Fic: Strategic Inclusivity in Developing and Managing the Smart City. İçinde G. Caldwell, C. Cmith ve E. Clift (Eds.), *Digital Futures and the City of Today*. Chicago, IL: Intellect.
- Begg, I. (1999). Cities and Competitiveness, *Urban Studies*, 36 (5-6): 795-810.
- Benedikt, M. (1991). *Introduction*, İçinde Benedikt M. (Ed). *Cyberspace First Steps*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Bloom Consulting ve Digital Demand (2017). *Digital City Index*. <https://www.digitalcityindex.com/>. Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the Competitive Destination of Future, *Tourism Management*, (21): 97-116.
- Carter D. (2013). Smart Citizens in Smart Cities. Digital Governance: From Local Data to European Policies, Prague, *EPMA*, 143-144.
- Cohen, B. (2013). Key Components for Smart Cities. [http:// www.ubmfuturecities.com/author.asp?section_id=219&doc_id=524053](http://www.ubmfuturecities.com/author.asp?section_id=219&doc_id=524053), Erişim Tarihi: 18.03.2021.
- Couclelis, H. (2004). The Construction of the Digital City. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31 (1): 5-19.
- Dameri, R. P. (2013). Searching For Smart City Definition: A Comprehensive Proposal. *International Journal of Computers & Technology*, 11 (5): 2544-2551.
- Dameri, R. P. ve Cocchia, A. (2013). Smart City and Digital City: Twenty Years of Terminology Evolution, X Conference of the Italian Chapter of AIS, *ITAIS 2013*, Università Commerciale Luigi Bocconi, Milan (Italy), 1-8.
- DCMS (2001). *Creative Industries Mapping Document*. Department of Culture, Media and Sport, UK, London, [https:// www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents-2001](https://www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents-2001), Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Deffner, A. ve Liouris, C. (2005). *City Marketing: A Significant Planning for Urban Development in A Globalised Economy*, 45th Congress of the European Regional Science Association, 23-27 Ağustos, Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Dell Technologies (2017). *Digital Cities Infographics*. [https:// www.delltechnologies.com/tr-tr/industry/digital-cities/](https://www.delltechnologies.com/tr-tr/industry/digital-cities/). Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Dinnie, K. (2016). *Nation Branding: Concepts, Issues, Practice*. 2. Basım, Routledge.

- Dirks, S. ve Keeling, M. (2009). How Smart is your city? Helping cities measure progress. <http://www-935.ibm.com/services/us/gbs/bus/html/ibv-smarter-cities-assessment.htm>, Erişim Tarihi: 19.03.2021.
- Egger, S. (2006). Determining A Sustainable City Model, *Environmental Modelling & Software*, 21: 1235-1246.
- Ergazakis, E., Ergazakis, K., Askounis, D. ve Charalabidis, Y. (2011). Digital Cities: Towards an Integrated Decision Support Methodology. *Telematics and Informatics*, 28: 148–162.
- EDCi (2016). *European Digital City Index*. <https://digitalcityindex.eu/>. Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Eurocities (2010). EUROCITIES Charter on Integrating Cities. <https://eurocities.eu/>. Erişim Tarihi: 15.03.2021.
- European Urban Charter, 2009. *Avrupa Kentsel Şartı*. <https://rm.coe.int/168071923d>, Erişim Tarihi: 15.03.2021.
- Facts and Factors (2020). *Smart Cities Market By Application (Smart Governance, Smart Building, Environmental Solution, Smart Utilities, Smart Transportation, and Smart Healthcare), and By Region: Global Industry Outlook, Market Size, Business Intelligence, Consumer Preferences, Statistical Surveys, Comprehensive Analysis, Historical Developments, Current Trends, and Forecasts, 2020–2026*. <https://www.fnfresearch.com/global-smart-cities-market-by-application-smart-governance-803>. Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Florida, R. (2012). *The Rise of the Creative Class (Revitised Ed.)*, New York: Basic Books.
- Giritlioğlu, İ. ve Avcıkurt, C. (2010). Şehirlerin Turistik Bir Ürün Olarak Pazarlanması, Örnek Şehirler ve Türkiye’deki Şehirler Üzerine Öneriler (Derlemeden Oluşmuş Bir Uygulama), *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (4): 74-89.
- Gold, J. R. ve Ward, S. V. (1994). *Place Promotion: The Use of Publicity and Marketing to Sell Towns and Regions*, Chichester: Wiley.
- Göynüşen, S. E. (2011). Edirne’deki Gastronomik Kültürün Kentin Pazarlama ve Markalaşmasına Etkileri, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.
- Ishida, T. (2002). Digital City of Kyoto, *Magazine Communications of the ACM – How the virtual inspires the real*, 45 (7): 76-81.
- IMD (2020). *Smart City Index 2020*. <https://www.imd.org/smart-city-observatory/smart-city-index/>. Erişim Tarihi: 23.03.2021.

- İslamoğlu, A. H., Candan, B., Hacıfendioğlu, Ş. ve Aydın, K. (2006). *Hizmet Pazarlaması*, 1. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Erdil, T. S. ve Uzun, Y. (2010). *Marka Olmak*, 2. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- İlgüner, M. ve Asplund, C. (2011). *Marka Şehir*, 1. Basım, İstanbul: Marketing Yayınları.
- Jucevicius, R., Patasiene, I. ve Patasius, M. (2014). Digital Dimension of Smart City: Critical Analysis, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 156: 146-150.
- Killingbeck, A. J. ve Trueman, M. M. (2002). *Redrawing the Perceptual Map of a City Working Paper*, No 02/08. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.201.7960>. Erişim Tarihi: 23.02.2021.
- Kotler, P., Asplund, C., Rein, I. J. ve Haider, D. H. (1999). *Marketing Places Europe: How to Attract Investments, Industries, Residents and Visitors to Cities, Communities, Regions and Nations in Europe*. New York: Financial Times Prentice Hall.
- Kotler, P. ve Gertner, D. (2002). Country as Brand, Product and Beyond: A Place Marketing and Brand Management Perspective, *Brand Management*, 9(4-5), 249-261.
- Kurtarır, E. (2006). *Kentsel Bir Politika Olarak Küreselleşen Kentlerin Mekân Pazarlama Stratejilerinin Değerlendirmesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Landry, C. (2008). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators (Second Ed.)*, London: Earthscan.
- Lynch, K. (2010). *Kent İmgesi*, (Çeviri: Başaran, İ.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Metaxas, T. (2009). Place Marketing, Strategic Planning and Competitiveness: The Case of Malta. *Discussion Paper Series*, 13 (20): 449-476.
- Martinez, N. M. (2012). City Marketing and Place Branding: A Critical Review of Practice and Academic Research, *Journal of Town & City Management*, 2(4): 369-394.
- Musterd, S. ve Murie, A. (2010). *Making Competitive Cities*, Oxford: Wiley-Blackwell.
- Nijholt, A. (2017). *Playable Cities: The City as a Digital Playground. (Gaming Media and Social Effects)*, (Ed.), Singapore: Springer.
- Nuttavuthisit, K. (2007). Branding Thailand: Correcting the Negative Image of Sex Tourism, *Place Branding and Public Diplomacy*, 3(1): 21-30.

- Oatley, N. (1998). *Cities, Economic Competition, and Urban Policy*, İçinde: *Cities, Economic Competition, and Urban Policy* (Ed., Oatley, N.), Londra: Paul Chapman.
- Özdemir, Ş. ve Karaca, Y. (2009). Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (2): 113-134.
- Persistence Market Research (2017). *Smart Cities Market: Global Industry Analysis and Forecast 2016-2026*. <https://prn.to/34aH74Q>, Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Pike, S. (2009). Destination Brand Positions of A Competitive Set of Near Home Destinations, *Tourism Management*, 30 (6): 857-866.
- Proctor, T. (1996). *Marketing Management Integrating Theory and Practice*, 1. Basım, Hong Kong: International Thomson Business Press Inc.
- Rainisto, S. K. (2003). *Success Factors of Place Marketing: A Study of Place Marketing Practices In Northern Europe and The United States*, Helsinki University of Technology, Institute of Strategy and International Business, Doktora Tezi.
- Schofield, P. (1996). Cinematographic Images Of A City: Alternative Heritage Tourism in Manchester, *Tourism Management*, 17 (5): 333-340.
- Seisdedos, G. ve Vaggione, P. (2005). The City Branding Processes: The Case of Madrid, 41st ISoCaRP Congress, http://www.iso-carp.net/data/case_studies/658.pdf, Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Sezgin, M. ve Ünüvar, Ş. (2011). *Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde Yavaş Şehir*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Shir, I. (2006). *Place branding in Israel: The case of Holon*, CIRM 2006 Proceedings, Manchester Metropolitan University, Manchester, UK.
- Tam, M. (2009). *Belediyelerin Stratejik Planlarında Kent Markalaşması: İstanbul'a Yönelik Markalaştırma Stratejisi Önerisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Tosun, C. ve Bilim, Y. (2004). Şehirlerin Turistik Açısından Pazarlanması: Hatay Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15 (2), 125-138.
- UN (2018). *World Urbanization Prospects: 2018 Revision*. <https://population.un.org/wup/Publications/>. Erişim Tarihi: 23. 03. 2021.

- UNDP (2016). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. [https:// www .tr. undp .org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html](https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html), Erişim Tarihi: 13.03.2021.
- UNESCO (n/a). *UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı*. [https:// www. unes- co.org.tr/Pages/88/129/UNESCO-Yarat%C4%B1c%C4%B1-S%CC%A7ehirler-Ag%CC%86%C4%B1](https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO-Yarat%C4%B1c%C4%B1-S%CC%A7ehirler-Ag%CC%86%C4%B1). Erişim Tarihi: 10. 03. 2021.
- UNESCO (2016). *UCCN Booklet: Creative Cities for Sustainable Deve-*lopment, [https://fr.unesco.org/creative-cities/sites/creative-cities/ files/creative%20cities%20for%20web.pdf](https://fr.unesco.org/creative-cities/sites/creative-cities/files/creative%20cities%20for%20web.pdf), Erişim Tarihi: 10. 03. 2021.
- Van den Besselaar, P. ve Beckers, D. (2005). *The Life and Death of the Great Amsterdam Digital City*. In: van den Besselaar P., Koizumi S. (eds) Digital Cities III. Information Technologies for Social Capital: Cross-cultural Perspectives. Digital Cities 2003. Lecture Notes in Computer Science, 3081. Springer, Berlin, Heidelberg.
- Van der Meer, J. (1990). *The Role of City Marketing in Urban Manage-*ment, Rotterdam, European Institute for Comparative Urban Rese-arch Erasmus University.
- Ward, S. V. (1998). *Selling Places: The Marketing and Promotion of Towns and Cities 1850-2000*, Londra: E & FN Spon.

GENÇLERDE DİN VE DİNDARLIK

Z Kuşığı Örneği

Mehmet Zeki Duman
Bengül Güngörmez Akosman

GENÇLERDE DİN VE DİNDARLIK

Z Kuşağı Örneği

Mehmet Zeki Duman
Bengül Güngörmez Akosman

Yayın No.: 4131
ISBN : 978-625-417-841-2
E-ISBN: 978-625-417-842-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Duman, Zeki Mehmet. Akosman, Güngörmez, Bengül.
Dijital Dönüşüm Sürecinde Marka / Mehmet Zeki Duman, Bengül Güngör Akosman
1. Basım, XII + 358 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-417-841-2
E-ISBN: 978-625-417-842-9
1. Gençlik 2. Din 3. Dindarlık

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık Ve Teknik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.3 06800 Bilkent/Ankara Çankaya / Ankara

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ	v
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
BİR TOPLUMSAL KATEGORİ OLARAK GENÇLİK VE GENÇLİK DÖNEMİ	5
1. Gençlik Tanımı	5
2. Gençlik, Aile ve Din	30
3. Gençlik, Toplum ve Kültürel Yabancılaşma	56
4. Gençlik, Kimlik ve Dinî Şüpheler	61
5. Gençlik, Kültür ve Dinî Değerler	71
6. Türkiye’de Gençlik ve Gençliğin Sorunları	82
İKİNCİ BÖLÜM.....	95
BİR İNANÇ BİÇİMİ OLARAK DİNİN SOSYOLOJİK İZAHI.....	95
1. Dinin Sosyolojik İzahı	95
1.2. Klasik Sosyologların Dine Bakışı	96
1.2.1. Auguste Comte’un Dine Bakışı	97
1.2.2. Emile Durkheim’in Dine Bakışı	100
1.2.3. Karl Marx’ın Dine Bakışı.....	105
1.2.4. Max Weber’in Dine Bakışı	107
2. Modern Dünyada Din ve Sekülerleşme	109
3. Türkiye’de Din, Devlet ve Sekülerleşme	122
4. Dinin Boyutları	131
4.1. Dinin İnanç Boyutu	132
4.2. Dinin İbadet Boyutu	133
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	135
BİR YAŞAM BİÇİMİ OLARAK DİNDARLIĞIN SOSYOLOJİK İZAHI	135
1. Dindarlığın Tanımı, Boyutları ve Biçimleri.....	135
1.1. Dindarlığın Tanımı	135
1.2. Dindarlığın Boyutları	151

2.1.1. Dindarlığın İnanç Boyutu	155
2.1.2. Dindarlığın İbadet Boyutu	155
3. Dindarlık Biçimleri.....	156
3.1. Kırsal Dindarlık	158
3.2. Kentsel Dindarlık	160
3.2.1. Kent, Kentlilik ve Dinî Hayat	161
4. Dindarlığın Ölçülmesi.....	166
4.1. Dünyada Dindarlık Ölçekleri.....	166
4.2. Türkiye’de Dindarlık Ölçekleri.....	171
5. Gençlik, Din ve Dindarlık.....	174
5.1. Üniversite Gençliğinde Din ve Dindarlık	178
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	183
Z KUŞAĞININ SOSYAL PROFİLİ VE DİNDARLIK ALGISI	183
1. Kuşak Kavramı.....	183
2. Kuşak Çatışması	189
3. Z Kuşağının Sosyal Kimliği	207
4. Z Kuşağının Din ve Dindarlık Algısı.....	219
BEŞİNCİ BÖLÜM	227
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	227
1. Araştırmanın Amacı	227
2. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	228
3. Araştırmanın Özgün Değeri	229
4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	229
5. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları.....	230
5.1.Örneklemenin Sosyoekonomik ve Demografik Özellikleri	230
6. Z Kuşağının Din ve Dindarlık Algısına İlişkin Çapraz Tablolar.	291
6.1. Araştırmaya Katılan Üniversiteli Z Kuşağının Din ve Dindarlık Algısı.....	230
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	331
KAYNAKÇA	341
ÖZ GEÇMİŞLER.	356

KAYNAKÇA

- Ahmet, Dağ, “Hakikati Unutturulan Z Kategorisinde İcbar Edilen Gençlik”, [https://www.fikircografyasi.com/ makale/ hakikati-unutturulan-z-kategorisine-icbar-edilen-genclik](https://www.fikircografyasi.com/makale/hakikati-unutturulan-z-kategorisine-icbar-edilen-genclik) (ET: 09. 10. 2020).
- Aktaş Yamanoglu, M. (2013). Yerine Göre Konuşmayı Bilmek”: Kent Yoksulu Gençlerin Dil Kullanım Pratikleri ve Dilsel Stratejiler. *Gençlik Hâlleri*. Lüküslü, D. ve Yücel, H. Ankara: Elif Yayınları.
- Aktay, A. (1999). *Türk Dininin Sosyolojik İmkânı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktay, Y. (1998). “Sosyolojinin Nesnesi Olarak Din”, *Din Sosyolojisi*. Y. Aktay ve M. Emin Köktaş (edt.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Akyüz, İ. (2014). Türkiye’de Gençlik, Din ve Değerler konusunda yapılan Ampirik Araştırmaların Yöntem ve İçerik Analizi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(30), 183-202.
- Allport, G.W. (2014). *Birey ve Dini*. B. Sambur (çev.). Ankara: Elis Yayınları.
- Allport, W.G ve Ross, M.J. (1967). Personal Religious Orientation and Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*. 5(4), 432-443.
- Alpay, M. (2017). *Türkiye’nin Gençlik Politikaları*. İstanbul: Hiperyayın.
- Alptekin, D. (2012). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Altunsu Sönmez, Ö. (2014). “Bireyin Siyasal Sosyalizasyonunda Ailenin Rolü”, *Aile Sosyolojisi Yazıları*. M. Aydın (edt.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Altunsu Sönmez, Ö. (2016). Dindarlığın Ölçülebilirliği Üzerine Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri. *Sefad*, 36, 557-578.
- Aron, R. (1978). *Sanayi Toplumu*. E. Gürsoy (çev.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Arslan, E. (2019). “Gençleri Anlamak Ama Nasıl?”, *Peygamberimiz ve Gençlik*. E. Erdem ve H. Şahin (edt.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Aslan, A. (2019). Almanya’daki Türkiye Kökenli Üçüncü Kuşak Gençlerin Kimlik Algısı ve Din (Köln Örneği). *Turkish Studies*. 14(3).1105-1145.
- Atabek, E. (2011). *Tüketilen Değerler ve Gençlik*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Atay, T. (2004). *Din Hayattan Çıkar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atik, A. (2015). Dini Gelişim Kuramlarına Din Eğitimi Bağlamında Genel Bir Bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 4(3), 728-743.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Avcı, Ö. (2012). *İstanbul’da Dindar Üniversite Gençliği: İki Dünya Arasında*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayçiçek, M. (1994). *Kuşaklar Arası Çatışma*. Merhaba Yayınları.
- Aydın, M. (2010). *Gençliğin Dini ve Sosyal Değerleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Aydın, M. (2016). “Ailede Çocuk ve Ebeveynler İlişkisi”, *Aile Sosyolojisi*. M. Aydın (çev.), Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Aydın, M.Z. (2014). İletişimsizliğin Sonu: Kuşak Çatışması. *Din ve Hayat*. 22, 116-119.
- Ayten, A. (2012). Kimlik ve Din: İngiltere’deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12(2), 101-119.
- Ayten, A. ve Acat, B. (2019). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı, Değerler ve Dindarlık Düzeylerinin Hayat Memnuniyetini Yordama Gücü: Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(3), 847-870.
- Babacan, M.E. (2017). *Sosyal Medya ve Gençlik*. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Bahadır, A. (2002). “Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. H. Hökelekli (edt.). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Bahadır, A. (2002). Ergen Kişiliği Bağlamında Din-Dindarlık İlişkisi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 14(14). 111-123.
- Bahçekapılı, M. (2011). Din ve Ahlak Eğitiminin Ergenlerin Kişilik Gelişimine Katkısı. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 9(22). 7-42, aktaran, Bahçekapılı, M. (2010). Ortaöğretim DKAB Dersinin Öğrencilerin Dini Duygu, Düşünce ve Davranışları Üzerindeki Etkisi: İstanbul Avrupa Yakası Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balcı Arvas, F. (2018). Kişisel Değerler ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(5):40-63.
- Barbaros, Kon, “Kuşakları Anlamak ve Yönetmek”, [http:// www .human ica. com. tr/ kuşaklari-anlamak-yonetmek/](http://www.humanica.com.tr/kuşaklari-anlamak-yonetmek/)(ET:09.10.2020).
- Başak, Tunçalp, “Ezber Bozan Yeni Nesil: Z Kuşağı”, [https:// dijitalmedyavecocuk.bilgi .edu.tr /2017/11/14/ezber-bozan-yeni-nesil-z-kusagi /](https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2017/11/14/ezber-bozan-yeni-nesil-z-kusagi/)(ET:19.12.2019).
- Başkurt, İ. (2003). Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 8, 73-114.
- Bayhan, V. (1997). *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayhan, V. (2002). *Genç Kimliği*. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Bayhan, V. (2019). Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi. *Sosyoloji Divanı*. 7(13), 29-45.
- Bayyığıt, M. (2011). *Gençlik ve Din*, Konya: Yediveren Kitap.
- Bellah, R.N. (2002). “Din ile Sosyal Bilimler Arasında”, *Sekülerizm Sorguluyor*. Ali Köse (haz.). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Berger, L.P (2002). “Sekülerimizin Gerilemesi”, *Sekülerizm Sorguluyor*. Ali Köse (haz.). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Berger, P.L. (2005). *Kutsal Şemsiye*. A. Coşkun (çev.). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Berkes, N. (2005). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. A. Kuyaş (haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Beşirli, H. (2013). *Gençlik Sosyolojisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bilecik, S. (2017). Anne Baba Tutumlarının Bireylerin Din Algısına Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 15(33),7-29.
- Bilgin, V. (2003). Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12(1).193-214.
- Birekul, M. (2014). “Aile ve Dini Sosyalleşme”, *Aile Sosyolojisi Yazıları*. M. Aydın (edt.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Bourdieu, P. (1972). Esquisse d’une théorie de la pratique, précédée de trois études d’ethologie kabyle, Cenevre: Dros, aktaran, Göle, N. (2016). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Brown, W. (2018). *Halkın Çözülüşü: Neoliberalizmin Sinsi Devrimi*. B.E. Aksoy (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Burcu, E. (1998). Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1.1-2, 105-136.
- Bülbül, S., Kurt, G., Ünlü, E. ve Kırılı, E. (2010). Adolesanlarda Uyku Sorunları ve Etkileyen Faktörler, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 53, 204-210.
- Büssing, B., Ostermann, T. ve Matthiessen, P.F. (2005). Role of Religion and Spirituality in Medical Patients: Confirmatory Results with the Spreuk Questionnaire. *Health and Quality of Life Outcomes*. 3, aktaran, Yapıcı. A. (2018). Eşlerin Dinsel Algı ve Yaşayışına Göre Evlilikte Dindarlık ve Maneviyat Huzur mu Kusr mu? *Turkish Studies*. 12(2), 79-106.
- Comte, A. (2001). *Pozitif Felsefe Kursları*. E. Ataçay (çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Comte, A. (2015). *Pozitif Felsefe Dersleri ve Pozitif Anlayış Üzerine Konuşma*. E. Ataçay (çev.). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Coşkun, K. (2020). Dindarlık ve Toplumsal Değerler: İmam Hatip Lisesi Öğrencileri Üzerine Görgül Bir Çalışma (Ankara Örneği). *Marife*. 20(1). 215-242.
- Cüceloğlu, D. (2016). *İletişim Donanımları*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Çapçioğlu, İ. (2018). Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile. *Turkish Studies*. 13(2), 19-34.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. Türkiye’de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma. https://www.researchgate.net/publication/279463117_Turkiye%27de_dindarlik_uluslararası_bir_karsilastirma (ET:01.10.2020).
- Çelik, C. (2004). Sosyal Eşitsizlik ile Dini Yaşayış Arasındaki Etkileşime Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Marife*. 4(1), 139-155.
- Çelik, D. (2010). Değişim sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din, Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. 8, 24-35.
- Çetin, H. (2003). *Modernleşme ve Türkiye’de Modernleştirme Krizleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Çınar, F. (2019). Gençlik Değerler ve Bağımlılık Profilleri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 43,164-186.
- Çiftçi, A. (2005). Kuşak Çatışması. *Diyanet Aylık Dergi*. 176,43-47.
- Çiğdem, Yılmaz, “Geleceği Onlar Belirleyecek”, [https:// www. milliyet. com.tr/gundem/gelecegi-onlar-belirleyecek-6262544\(ET:09.10.2020\)](https://www.milliyet.com.tr/gundem/gelecegi-onlar-belirleyecek-6262544(ET:09.10.2020)).
- Çolak, Y. (2017). *Türkiye’de Kültürel İktidarın Kuruluşu: 1923-1945*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Dağ, A. (2017). Dindar Nesil Versus İslami Gençlik. *Umrân*. 272, 41-44.
- Davide, G. (2006). Din Sosyolojisi: Konu ve Değişimler. İ. Çapcıoğlu (çev.). *Anakara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 47(1), 239-258.
- Davison, A. (2002). *Türkiye’de Sekülerizm ve Modernlik*. T. Birkan (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dellaloğlu, B. (2019). “Laik ve Sekülerin Politik Teolojisi”, *Sekülerleşme Tartışmaları*. M.A. Kirman ve V. Ertit. Ankara: Kadim Yayınları.
- Deniz, Yılmaz, “Hedefini Seç: X, Y, Z Kuşağı”, [https:// www. mochatouch. com. tr/ x- y- z- kusaklari/\(ET:09.10.2020\)](https://www.mochatouch.com.tr/x-y-z-kusaklari/(ET:09.10.2020)).
- Dilbaz, N., Enez Darçın, E., Nurmedov, S., Noyan, O., Zeynep Başabak, A., Mordağ, O., Çengel, M., ve Dağ, M. (2019). *Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma*. Ankara: T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetleri bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Distribution of internet users worldwide as of 2019, by age group, [https://www.statista.com/statistics/272365/age-distribution-of-internet-users-worldwide/\(ET:20.11.2020\)](https://www.statista.com/statistics/272365/age-distribution-of-internet-users-worldwide/(ET:20.11.2020)).
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2014). *Türkiye’de Dini Hayat Araştırması*. Ankara.
- Doğan, Ş. (2010). Dinî Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyokültürel Faktörler. *Toplum Bilimleri*. 4(8),107-126.
- Duman, M.Z. (2014). *Tüketim Toplumu: Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Duman, M.Z. (2020). Toplumun Nesnel Gerçekliği Üzerine Sosyolojik Bir Bakış. *Paradoks*. 16(2). 203-218.
- Durkheim, E. (1961). *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: Collier Books, aktaran, Turner, B.S. (2014). *Klasik Sosyoloji*. İ.Çetin (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durkheim, E. (2001). *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: Oxford University Press.
- Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*. F. Aydın (çev.). İstanbul: Ataç Yayınları.
- Dünya Değerler Araştırması (2007)., aktaran, Aydemir, M.A. ve Tecim, E. (2012). Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 28, 43-59.

- Dünya İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Kullanım İstatistikleri-2019, <https://www.vipnet-bilisim.com.tr/2019-dunyada-internet-kullanimi> (E.T:20.11.2020).
- Edgell, S. (1998), *Sınıf*. D. Özyiğit (çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Erduran, T. (2012). *Aile İçi İletişim ve Çocuk Gelişimi*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Erikson, H.E. (1968). *Identity Youth and Crisis*. New York: Norton & Company.
- Erkan Avı, “Robotlar 2025 yılına kadar iş yükünün %52’sini almış olacak”, <https://tr.euronews.com/2018/09/23/robotlar-2025-yilina-kadar-is-yukunun-yuzde-52-sini-ustlenecek> (ET:24.10.2020).
- Erkol, M. (2015). Türkiye’de dini Hayatı Anlamlandırmak: Dindarlık Olgusu ve Dindarlığın Ölçülmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17(2). 131-161.
- Ersoy, E. (2014). Değişen Değerler Dünyasında Gençliğin Ahlakla İmtihani. *Uluslararası Gençlik ve Değerler Sempozyumu*, Ankara.
- Ertit, V. (2014). *Sekülerleşme: Dinden Uzaklaşmanın Hikâyesi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Ertit, V. (2015). *Endişeli Muhafazakârlar Çağı: Dinden Uzaklaşan Türkiye*. Ankara Orient Yayınları.
- Ertit, V. (2019). *Sekülerleşme Teorisi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Fırat, D. (2013). “Bit(iril)meyen Gençlik”, *Gençlik Hâlleri*. Lüküslü, D. ve Yücel, H. Ankara: Elif Yayınları.
- Fırat, E. (1977). Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Formm, E. (1997). *Sahip Olmak ya da Olmak*. A. Arıtan (çev.). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Freyer, H. (2014). *Sanayi Çağı*. B. Akarsu ve H. Batuhan (çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Frith, S. (1984). *The Sociology of Youth: Themes And Perspectives In Sociology*. Lancashire, Causeway Books.
- Fromm, E. (2013). *You Shall Be As Gods, A Radical Interpretation of The Old Testament and Its Tradition*, New York: Open Road Media.
- Geertz, C. (1998). “Kültürel Bir Sistem Olarak Din”, *Din Sosyolojisi*. Y. Aktay ve M. Emin Köktaş (edt.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Geertz, C. (2010). *Kültürlerin Yorumlanması*. H. Gür (çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. H. Özel ve C.Güzel (haz.). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gittins, D. (2011). *Aile Sorgulanıyor*. T. Erdem (çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Glock, C.Y. (1998). “Dindarlığın Boyutları Üzerine”, *Din Sosyolojisi*. Y. Aktay ve M. Emin Köktaş (edt.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Good, M. ve Willoughby, T. (2008). Adolescence as a Sensitive Period for Spiritual Development. *Child Development Perspectives*. 2(1), 32-37.
- Gökçe, B. (1971). *Gecekondu Gençliği*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, aktaran, Kulaksızoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunlar. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2,133-144.

- Gökçe, B. (1982). “Gençliğin Türk Toplumundaki Konumu”, *Gençlik ve Toplum Konulu Bilimsel Toplantı Konuşmaları*. Kolektif, Ankara: Milli Eğitim ve Spor Gençlik Bakanlığı Yayınları.
- Göle, N. (2002). *Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2014). *Seküler ve Dinsel Aşınan Sınırlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2016). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Görgün Baran, A. (2013). Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 1-25.
- Güler, İ. (2001). Dünyanın Başına Gelen Derin Sapkınlık: Dünyevileşme. *İslamiyat*, IV (3), 35-58.
- Güllü, İ. (2011). Gecekondu Gençliğinde Sosyokültürel ve Dini Yaşam: Kayseri Argıncık Örneği. *Ekev Akademi Dergisi*. 47, 65-84.
- Günay, Ü. (1981). Türkiye’de Dini Sosyalleşme. Türkiye I. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981). Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları. Ankara, aktaran, Bayyigit, M. (2011). *Gençlik ve Din*. Konya: Yediveren Kitap.
- Günay, Ü. (2003). Göç, Din ve Değişme: Batı Avrupa’daki Türk İşçileri Örneği. *Bilimname*. 3(3), 35-64.
- Günay, Ü. (2006). “Dindarlığın Sosyolojisi”, *Dindarlığın Sosyopsikolojisi*. Günay, Ü ve Çelik, C. (edt.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Gündoğar, H. ve Yürgüç, M.S. (2019). Deizm Bağlamında Ortaöğretim Okullarında İnanç Algısı: Adıyaman Örneği. *Kilise 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat fakültesi Dergisi*. 6(11), 643-670.
- Gündüz, T. (2003). *İslam, Gençlik ve Din Eğitimi*. Bursa: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- Gündüz, T. (2020). “Ergenlik Dönemi Din Eğitimi”, [http:// www. ebsad.org/img /20140407__864818 7 518.pdf](http://www.ebsad.org/img/20140407__8648187518.pdf). (ET:01.10.2020).
- Güngör, Ö. (2012). 1.5 ve 2. Nesil Türk Gençlerinin Ailede Dini Sosyalleşmeleri: New Jersey, USA Örneği. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 53(2), 85-119.
- Güngör, Ö. (2015). “Değerler ve Gençlik”, *Çalışan Gençlik ve Değerler*. Ö. Güngör (edt.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gürbilek, N. (2011). *Vitrinde Yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gürbüz, S. (2015). Kuşak Farklılıkları: Mit mi, Gerçek mi? *İş ve İnsan Dergisi*. 2(1), 39-57.
- Hadden, K.J. (2002). “Sekülerizmden Dönüş”, *Sekülerizm Sorgulanıyor*. Ali Köse (haz.). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Han, B-C. (2019). *Psikopolitika*. H. Barışcan (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hande, Zeyrek, “Gezici Araştırma Merkezi Başkanı Murat Gezici Sözcü’ye açıkladı: Türkiye’nin kaderi Z kuşağının elinde”, [https:// www.sozcu.com.tr/2020/gundem/gezici-arastirma-merkezi-baskani-murat-gezici-sozcuye-acikladi-turkiyenin-kaderi-z-kusaginin-elinde-5867771/](https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/gezici-arastirma-merkezi-baskani-murat-gezici-sozcuye-acikladi-turkiyenin-kaderi-z-kusaginin-elinde-5867771/)(ET:09.10.2020).

- Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Basil Blackwell.
- Hasanov, B. (2019). Hafıza Zincirini Baypas Etmek: Türkiye’de Yeni İnanma ve Dindarlık Biçimleri. *Sekülerleşme Tartışmaları*. M.A. Kirman ve V.Ertit, Ankara: Kadim Yayınları.
- Hervieu-Léger, D. (2004). Sekülerleşme, Gelenek ve Dindarlığın Yeni Şekilleri: Bazı Teorik Öneriler. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 26(1), 45-58.
- Heyet. (1986). *12-24 Yaş Gençlerin Sosyoekonomik Sorunları*. Ankara: Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, aktaran, Şener, S. (2013). *Türkiye’de Gençlik: Beklentiler, Problemler, Düşünceler*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Hill, M. (1976). *A Sociology of Religion*. London: Basic Books, aktaran, Mert, M. (1994). *Laiklik Tartışmasına Kavramsal Bir Bakış*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Himmelfarb, H.S. (1975). Measuring Religious Involvement. *Social Forces*. 53(4), 606-618, aktaran, Yıldız, M. (2001). Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma. *tabula-rasa*. 1, 19-42.
- Hökelekli, H. (1986). Ergenlik Çağı Davranışlarına Dini Eğitiminin Etkisi: İmam Hatip Lisesi ve Genel Lise Öğrencilerinin Davranışları Arasında Mukayeseli Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1(1), 35-51.
- Hökelekli, H. (2002). “Gençlik ve Din” *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. H. Hökelekli (edt.). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Hökelekli, H. (2006). Gençlerin Din Değiştirip Hristiyan Olmasında Etkili Olan Psikososyal Etkenler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 15(1), 23-46.
- Hökelekli, H. (2010). *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Hökelekli, H. (2016). *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Işıl, Yenidoğan, “Z Kuşağını Karşılama”, <http://panorama.khas.edu.tr/z-kusagini-karsilamak-544> (ET: 11. 10.2020).
- İmamoğlu, A. ve Feriadoğlu, S. (2013). Psikolojik Açıdan Ergenlerde Dini Tutum ve Davranışların Tahlili. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1, 19-40.
- İpek, İzci ve Gizem Coşkunarda, “Z Kuşağı...Daha Yaratıcı ve Daha Uyumlu Bir Dönemi Onlara başlatacak”, <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/z-kusagi-daha-yaratici-ve-daha-uyumlu-bir-donemi-onlar-baslatacak-40957237>(ET:19.12.2019).
- Janmohammed, S. (2018). *M Nesli: Yeni Müslüman Gençlik*. E. Kızılelma (çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Joshi, A., Dencker, J.C., Franz, G. ve Martocchio, J.J. (2017). Unpacking Generational Odentities in Organizations. *Academy of Management Review*. 35(3), 392-414.
- Kaleci, F.N. ve Solmaz, B. (2019). Din ve Kimlik: Çeşitli Değişkenler Bağlamında Ergenler Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Dini Araştırmalar*. 22(56), 429-462.

- Kalyoncu, H. (2009). *Aile İçi Şiddet ve Şiddet Ortamında Çocuklar*. İstanbul: Popüler Yayınları.
- Kanık, C. (2017). Almanya Doğumlu Türkiye Gençliğinde Dini Tutum ve Davranışlar. *Turkish Studies*. 12(2), 91-120.
- Kanık, C. (2018). Ünver Günay Bağlamında Avrupalı Türklerin Dindarlık Anlayışlarının Değerlendirilmesi. *Bilimname*, XXXV (1). 125-142.
- Karagöz, İ. (2018). *Aile ve Gençlik*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karayiğit, N. (2017). Sosyoekonomik Düzeyin Psikososyal Gelişim ve Dindarlığa Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 7, 119-133.
- Kartal, H.C. (2016). Gezi Eylemcileri Arasındaki Y Kuşağının Din Algısı. *Turkish Studies*. 12, 127-150.
- Kayıklık, H. (2002). Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları. *Dini Araştırmalar*. 5(13), 27-40.
- Kayıklık, H. (2019). *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2010). Değer Kavramı ve Gençlerin Dini Değerleri. *Eğitime Bakış*. 6(18), 10-15.
- Kazgan, G. (2006). *İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması*. G. Kazgan (edt.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kehrer, G. (1998). “Sosyolojinin Nesnesi Olarak Din”, *Din Sosyolojisi*. Y. Aktay ve M.E. Köktaş (edt.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Kılavuz, M.A. (2005). Anne Baba Örnek Davranışlarının Çocukların ve Ergenlerin Dini Kişiliğinin Oluşumuna Etkileri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 14(2), 41-58.
- Kimter, N. (2014). Gençlikte Din ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *EKEV Akdemi Dergisi*. 60,223-260.
- Kırbaçoğlu, h. (2002). İlmihal Dindarlığının İmkânı Üzerine. *İslamiyât*. 4, 109-124.
- Kırış, Ş. ve Dilek, S. (2019). Dindarlık Tipolojileri Bağlamında Üniversite Gençliğinin Dindarlık Algıları. *Turkish Studies*. 14(3), 497-519.
- Kızılgeçit, M. (2016). Dindarlık Üzerine Meta-Analitik Bir Çalışma: Doğu Karadeniz Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 5(4).1143-1163.
- Kimter N. (2011). Üniversiteli Gençlerde Dindarlık ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(2), 39-60.
- Kocadaş, B., Özgür, Ö ve Özbulut, M. (2010). *Gençlik ve Şiddet: Toplumsal Alanda Şiddetin Yükselişi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Koştas, M. (1995). *Üniversite Öğrencinde Dine Bakış*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Köknel, Ö. (1981). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*. İstanbul: Cem Yayınları, aktaran, Kulaksızoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2, 133-144.
- Köknel, Ö. (1997). *İnsanı Anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köktaş, M.E. (1993). *Türkiye’de Dini Hayat: İzmir Örneği*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Köse, A. (2002). “Sunuş”. *Sekülerizm Sorgulanıyor*. A. Köse (çev.). İstanbul: Ufuk Kitaplar.
- Köylü, M. (2006). “Küreselleşme ve Ahlaki Değerler”, *Küreselleşme ve Ahlaki Değerler*”, Y. Mehmedoğlu ve A.Ü. Mehmedoğlu (edt). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Kula, N. (2002). “Gençlik Döneminde Kimlik ve Din”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. H. Hökelekli (edt.). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2,133-144.
- Kulaksızoğlu, A. (1999). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, aktaran, Hökelekli, H. (2016). *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, aktaran, İmamoğlu, A. ve Ferşadoğlu, S. (2013). Psikolojik Açıdan Ergenlerde Dini Tutum ve Davranışların Tahlili. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1, 19-40.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18(2), 1-26.
- Kurt, A. (2014). *Din Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Kurtaran, Y., Nemutlu, G. ve Yentürk, N. (2012). “Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle”, *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*. N. Yentürk, GY. Kurtaran ve G. Nemutlu (edt.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lewis, B. (1961). *The Emergence of Modern Turkey*. Oxford: Oxford University Press, aktaran, Davison, A. (2002). *Türkiye’de Sekülerizm ve Modernlik*. T. Birkan (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lüküslü, D. (2012). “Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlik Geleceği”, *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*. Kurtaran, N., Nemutlu, G. ve Yentürk, N. (edt.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lüküslü, D. (2015). *Türkiye’de “Gençlik Miti”: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. H. Yücel (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mannheim, K. (1928). “Karl Mannheim Essayı (içinde)”, P. Kecskemeti (edt.), *The Problem of Generations*, New York: Routledge Press, 276-322, aktaran, Gökalp Yılmaz, G. (2017). “Gündelik Hayatta Kuşaklar Arası Farklılık: Almanya’daki Türkiyeliler Üzerine Bir İnceleme”, *Kuşak Kavramına Disiplinler Arası Bakış*. (edt.). H.H. Özkoç ve F. Bayrakdaroğlu. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mannheim, K. (1952). “The Problem Of Generations”, *Karl Mannheim: Essays*. P. Kecskemeti (edt.). London: Routledge Press.

- Mardin, Ş. (2016). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. Akinhay ve D. Kömürcü (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K. (2010). *Komünist Manifesto*. C. Üster ve N. Deriş (çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Mead, M. (1970). *Culture and Commitment: A Study of Generation Gap*. New York: Natural History Press, aktaran, Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri; İstanbul'da "Apaçi" Alt kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma*, İstanbul: Açılım Kitap.
- Mehmedoğlu, A. Ü. (2006). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 30(1), 133-167.
- Mehmedoğlu, A.U. (2006). "Gençlik, Değerler ve Din", *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*. Y. Mehmedoğlu ve A. Ü. Mehmedoğlu (edt.), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Mehmet Ali İlkaya. "Her Kuşak Bacağından Asılır: Z Kuşağı Üzerine", [http://www.hurfigirler.com/her-kusak-kendi-bacagindan-asilir-z-kusagi-uzerine/\(ET:09.10.2020\)](http://www.hurfigirler.com/her-kusak-kendi-bacagindan-asilir-z-kusagi-uzerine/(ET:09.10.2020)).
- Mehmet Görmez, "Gençliğin Anlam Arayışı ve İslam", http://www.ide.org.tr/Common/DownloadFile.aspx?f=20200702_YOUTUBE_DERSLERI8_gencliginanlamarayisiveIslam_20200704172018383.pdf (ET.15.11.2020).
- Mert, N. (1994). *Laiklik Tartışmasına Kavramsal Bir Bakış*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Mutlu, K. (1989). Bir Dindarlık Ölçeği: Sosyoloji 'de Yöntem Üzerine Bir Tartışma. *İslami Araştırmalar Dergisi*. 3(4):194-199.
- Mutlu, K. ve Kahraman, Y. (2012). Değişim Yönetimi: Üniversite Öğrencilerinin İnanç Sistemindeki Değişimler. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 19(2), 219-237.
- Müller, M. (1978). *Lectures on the Origin and Growth of Religion*. London: Longmans Green, aktaran, Stark, R. (2002). "Toprağın Bol Olsun Sekülerleşme", *Sekülerizm Sorgulanıyor*. Ali Köse(haz.). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Nacak, İbrahim (2019). Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller. *Sosyoloji Divanı*, 7(13). 9-27.
- Neşe, Mesutoğlu, "Çekilin Yoldan Z Kuşağı Geliyor", [https://dunyalilar.org/cekilinyoldan-z-kusagi-geliyor.html/\(ET:09.10.2020\)](https://dunyalilar.org/cekilinyoldan-z-kusagi-geliyor.html/(ET:09.10.2020)).
- Nihan, Karahan, N. "Z Kuşağı ile İletişim", [http://www.psychologies.com.tr/z-kusagi-ile-iletisim/\(ET:18.12.2019\)](http://www.psychologies.com.tr/z-kusagi-ile-iletisim/(ET:18.12.2019)).
- Nihat, Bilge, "Konda Araştırması: Son 10 Yılda Kendini 'Dindar Muhafazakâr' Olarak Nitelendirenlerin Oranı Yarıya Düştü", <https://onedio.com/haber/konda-arastirmasi-son-10-yilda-kendini-dindar-muhafazakar-olarak-nitelendirenlerin-orani-yariya-dustu-865444> (ET:11.10.2020).
- Nişancı, Z. ve Aysan, Ü. (2019). Türkiye'de Sosyodemografik ve Sosyokültürel Göstergelere Göre Dindarlık Seviyeleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*. 39(2), 303-328.

- NTV Haber, “Eğitim ekonomisi’ İngiltere’ye her yıl 115 milyar lira kazandırıyor <https://www.ntv.com.tr/egitim/egitim-ekonomisi-ingiltereye-her-yil-115-milyar-lira-kazandiriyor>, kfl r ceXui0 OO3R1B8q-oya (ET:28.10.2020).
- Okumuş, E. (2015). “Gençlik, Değer Erozyonu ve İslam Dünyasındaki Yansımaları”, *Çalışan Gençlik ve Değerler*. Ö. Güngör (EDT.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okumuş, E. (2017). *Gösterişçi Dindarlık*, İstanbul: Ark Yayınları.
- Okumuş, E. (2018). Şerif Mardin’de İslam Din Sosyolojisi, Bir Giriş Denemesi. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(2), 145-174.
- Onay, A. (2001). Dindarlık Ölçme Çalışmaları: Dindarlık Ölçümünde Üç Farklı Yaklaşım ve Ölçmenin Esasları. *İslami Araştırmalar Dergisi*. 14(3-4), 430-449.
- Onay, A. (2003). Mezun Oldukları Liselere Göre Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri. Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine ve Dini Gruplara Yönelim Durumları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1):171-194.
- Onay, A. (2004). *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Onay, A. (2016). “Danimarka’da Gençlere Yönelik Dini Hizmet”, Sakarya, Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri, 13-22.
- Onur, B. (1980). Kuşak ve Kuşaklar Arası Diyalog. *Eğitim ve Bilim*. 4(23), 15-20.
- Oral, Çalışlar, “Dindar Muhafazakârlıktan Uzaklaşan İslami Gençlik”, <https://www.posta.com.tr/yazarlar/oral-calislardindar-muhafazakarliktan-uzaklasan-islami-genclik-2227432> (ET:11.10.2020).
- Orhan Alkaya, “Gezi ve Z Kuşağı”, <https://t24.com.tr/yazarlar/orhan-alkaya/jj>, 7475. (ET:19.12.2019).
- Osmanoğlu, C. (2014). Din Eğitiminin Gelişimsel Temeli Olarak İnanç. *Bilimname*, XXVII, 177-206.
- Otto, R. (2014). *Kutsala Dair*. S. Ghaffari (çev.). İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Özbaydar, B. (1970). *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Baha Matbaası, aktaran, Hökelekli, H. (2016). *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Özkan, F. (2018). Ailenin Dini Tutum ve Davranışlarının Çocuğun Dini Tutum ve Davranışlarına Etkisi: Diyarbakır Örneği. *Mîzânü’l-Hak İslami İlimler Dergisi*, 7, 63-109.
- Özpolat, A. (2017). Postmodern Dünyada Din: Yaygınlaşan Dinsellik, Yüzeyselleşen Dindarlık. *Journal of Islamic Research*. 28(3):265-278.
- Özyurt, S. ve Doğan, M. S. (2002). *Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Adapazarı: Değişim Yayınları.
- Paloutzian, R.F ve Park, C.L. (2013). *Handbook of The Psychology of Religion and Spirituality*. New York: The Guilford Press, aktaran, Ulu, M. (2013). Dindarlığın Tanımı, Boyutları ve Ölçülmesi Üzerine Psikolojik Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

- Pargament, K.I. (2001). *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice*. New York- London: The Guilford Press.
- Parsons, T. (2012). *The Social System*. New Orleans: Quid Probooks Press.
- Piaget, J. (2015). *Çocuğun Ahlaki Yargısı*. İ. Dündar (çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Pryor, J. ve Rodgers, B. (2011). *Değişen Ailelerde Çocuklar*. İ.E. Köksaldı (çev.). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Racdliffe-Brown, A.A. (1965). *Structure and Fonction in Primitve Society*. New York: Free Press, aktaran, Günay, Ü. (2006). “Dindarlığın Sosyolojisi”, *Dindarlığın Sosyopsikolojisi*. Günay, Ü ve Çelik, C. (edt.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage Publication.
- Sala, B. (2019). “Uyumdan Çatışmaya: Bir Ara Kurum Olarak Ailenin Sosyalleşme Sürecindeki Rolü”, *Aile Kuramına Farklı Bakışlar*, Ed. Ö. Altınsu Sönmez ve G.Aksan (edt.). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Saroglou, V. (2000). Gençlerin Dinleri ve Kişilikleri: Belçika’da Yapılan Yeni İncelemeler. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 19, 123-144.
- Sayın, Ö. (2020). *Aile Sosyolojisi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Scharf, B.R. (2009). “Dine Sosyolojik Yaklaşım: Öncüler”, *Din Sosyolojisi: Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*. B. Solmaz ve İ. Çapcıoğlu (edt.). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Schatz, J. (1991). *The Generation: The Rise and Fall of the Jewish Community of Poland*. Berkley: University OF California Press.
- Schuon, F. (2013). *İslamı Anlamak*. M. Kanık (çev.). İstanbul: İz Yayınları.
- SEKAM, (2016). *Türkiye Gençlik Raporu*. İstanbul: Sekam Yayınları.
- Serpil, Tuna, “Kuşaklar ve Z Kuşağının Edebiyata Eğilimi”, <https://www.hurisikgazetesi.com/yazarlar/serpil-tuna/kusaklar-ve-z-kusaginin-edebiyata-egilimi> 835/ (ET: 09.10.2020).
- Solmaz, B. (2009). “Sosyoloji ve Din Sosyoloji Tarihinde Din Odaklı Yaklaşım ve Yöntem Tartışmaları”, *Din Sosyolojisi: Klasik ve Çağdaş Yaklaşımları*. B. Solmaz ve İ. Çapcıoğlu (edt.). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Solmaz, B. ve Şahin, A. (2012). Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*. 12(2), 145-158.
- Sosyal Demokrasi Vakfı, “Türkiye’nin Gençliği Araştırması Raporu”, <http://so-dev.org.tr/sodev-turkiyenin-gencligi-arastirmasi-raporu-aciklandi/>(ET:05.10.2020).
- Stark, R. (2002). “Toprağın Bol Olsun Sekülerleşme”, *Sekülerizm Sorgulanıyor*. Ali Köse(haz.). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Stearns, P.N (2018). *Çocukluğun Tarihi*. B. Uçar ve H. Dikmen (çev.). İstanbul: Dedalus Yayınları.
- Steger, M.F. (2004). *Küreselleşme*. A.Ersoy (çev.). Ankara: Dost Kitabevi.

- Strizenec, M. (2010). Dindarlık ve Bilişsel Süreçler. *Dinbilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*. 10(3). 273-286.
- Subaşı, N. (2001). Gündelik Hayat ve Dinsellik. *Avrupa Günlüğü*. 2, 237-260.
- Subaşı, N. (2018). *Gündelik Hayat ve Dinsellik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Swatos, W.H. ve Christiano, K. J. (2002). Sekülerleşme Teorisi: Bir Kavramın Serüveni. *Sekülerizm Sorgulanıyor*. Ali Köse (haz.). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Swingewood, A. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. O. Akınhay (çev.). İstanbul: Agora kitaplığı.
- Şahin, A. (2007). Ergenlerde Dindarlık, Algılanan Anne-Baba Dindarlığı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki. *Marife*, 1, 221-247.
- Şahin, S. ve Ertogral, O. ve Yarıcı, M.A. (2019). Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Nüfusun İller Açısından Değişiminin (2007-2017) Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Analizi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. 4(2), 292-304.
- Şener, S. (2013). *Türkiye’de Gençlik: Beklentiler, Problemler, Düşünceler*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Şirin, S. (2020). *Yetişin Gençler*. İstanbul: Doğan Yayınları.
- T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2017, aktaran, T.C. Kalkınma Bakanlığı, “On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu, Gençlik Çalışma Grubu Raporu, Ankara, 2018.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı-2014-2018”, Ankara, 2013. <https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalkınma-Planı-2014-2018.pdf>(ET:06.12.2020).
- Taplamacıoğlu, M. (1962). Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 10, 141-151.
- Taş, H.Y., Demirdöğmez, M. ve Küçükoğlu, M. (2017). Geleceğimiz Olan Z Kuşağının Çalışma Hayatına Muhtemel Etkileri. *Opus*. 7(3). 1031-1048.
- Taş, K. (2010). Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversiteli Öğrencileri Üzerine Uygulanmalı Bir Araştırma. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 15(2), 47-62.
- Tekin, F. (2019). Tasarruf ve Tüketim Anlayışı Bağlamında Kuşak Farkı. *Sosyoloji Divanı*. 7(13), 57-73.
- Tekin, M. (2014). Genç Dindarlığı ve Algılar. *Diyanet Dergisi*. 286.
- Tezcan, M. (1997). *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tezcan, M. (2003). *Gençlik Sosyolojisi*. Ankara: Natürel Yayınları.
- Tezcan, M. (2015). *Gençlik, kültür ve Toplum*. Ankara: Anı Yayınları.
- Tezcan, M. (2016). *Kuşaklar Çatışması: Kuşaklar Arası İlişkiler Eğitimi ve Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve Kültür*. A. Eker (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Toprak, B. (2000). “Türkiye’de Dinin Denetim İşlevi”, *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme*, E.Kalaycıoğlu ve A.Y.Sarıbay (edt.). İstanbul: Alfa Basım Yayıncılık.
- Topses, M.D. (2014). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları, aktaran, Sala, B. (2019). “Uyumdan Çatışmaya: Bir Ara Kurum Olarak Ailenin Sosyalleşme Sürecindeki Rolü”, *Aile Kuramına Farklı Bakışlar*, Ed. Ö. Altınsu Sönmez ve G. Aksan (edt.). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Tufan Demiray, H. (2003). Türkiye’de Genç İşsizliği ve Yüksek Öğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, S. ve Battal, B. (2015). Yeni Dini Hareketlerin Aile Yapıları Üzerindeki Etkileri. *Recep Tayyip Erdoğan Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1), 135-149.
- Turan, Y. (2017). *Kişilik ve Dindarlık*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Turan, Y. ve İyibilgin, O. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri ve Kur’an’a Yönelik Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Ordu Üniversitesi Örnekleme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 8(2), 409-420.
- Turner, B. (1997). *Eşitlik*. B. Sina Şener (çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Turner, B.S. (1991). *Religion and Social Theory*. London:Sage, aktaran Turner, B.S. (2014). *Klasik Sosyoloji*. İ. Çetin (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turner, B.S. (2014). *Klasik Sosyoloji*. İ. Çetin (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turner, J.H., Beeghley, L. ve Powers, C.H. (2010). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*. Ü. Tathıcan (çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu, “Sözlükler”, [https://sozluk.gov.tr\(ET:09.10.2020\)](https://sozluk.gov.tr(ET:09.10.2020)).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde:58-59. [https://www.tbmm.gov.tr/ anayasa/ anayasa 2011. Pdf \(ET: 05. 10.2020\)](https://www.tbmm.gov.tr/ anayasa/ anayasa 2011. Pdf (ET: 05. 10.2020)).
- Türkiye İstatistik Kurumu, “İstatistiklerle Gençlik”, 2018.
- Türkiye İstatistik Kurumu, “İşgücü İstatistikleri”, 2020.
- Türkiye’nin Gençleri Araştırması-2018, [https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-gencleri-ileri-analizler-arastirmasinin-sonuclari-aciklandi/1745885\(ET.:05.10.2020\)](https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-gencleri-ileri-analizler-arastirmasinin-sonuclari-aciklandi/1745885(ET.:05.10.2020)).
- Twenge, J.M. (2013). “Ben Nesli” Bugünün Gençleri Niçin Bu Kadar Öz Güvenli ve İddialı Fakat Bir O Kadar da Depresif ve Kaygılı?”. E. Öztürk (çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Twenge, J.M. (2018). *İ-Nesli*. O. Gündüz (çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Tylor, E.B. (2010). *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom*, London: Cambridge University Press.
- Ulus, T. (2020). Kuşaklar Arası Çatışma Bağlamında gençlerin Yaşlılara Eleştirel Bakışı: Bir Örneklem, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22, 63-92.
- United Nations, Economic and Social Affairs Office, “Population Division, World Population Forecasts: 2015 Report, aktaran, British Council, “Next Generation Türkiye”, 2017.

- Uysal, V. (2006). *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, Yayınları.
- Ünal, M. (2017). *Y ve Z Kuşaklarının Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Üsküdar Üniversitesi, “Toleransı En Düşük Z Kuşağı”, [https:// npistanbul.com/toleransi-en-dusuk-z-kusagi](https://npistanbul.com/toleransi-en-dusuk-z-kusagi). (ET:19.12.2019).
- Vergote, A. (1978). “Çocuklukta Din” E. Fırat (çev.). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 22(1), 315-329.
- Vergote, A. (1981). Ergenlikte Din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 24(1), 583-592.
- Vincent, J. A. (2005). Understanding Generations: Political Economy and Culture in An Ageing Society. *The British Journal of Sociology*. 56(4).579-599, aktaran, Demirtaş, M.C. (2017). “Seçmen Davranışlarında “Kuşak” Faktörünün Etkisi üzerine Bir Değerlendirme”, *Kuşak Kavramına Disiplinler Arası Bakış*, (edt.). H.H. Özkoç ve F. Bayrakdaroglu. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Volcan Acar, N., Yıldırım, İ. ve Ergene, T. (1996). Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.12, 45-56.
- Wallace, R.A. ve Alison, W. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Genişletilmesi*. M. Rami Ayas ve Leyla Elburuz (çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Weber, M. (1966). *The Sociology of Religion*, London: Social Science Paperback.
- Weber, M. (2002). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, New York: Penguin Books.
- Williams, K.C ve Page, R.A. (2011). Marketing to the Generations. *Journal of Behavioral Studies in Business*. 3(1), 37-53.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri; İstanbul’da “Apaçi” Alt kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Yapıcı, A. (2018). Eşlerin Dinsel Algı ve Yaşayışına Göre Evlilikte Dindarlık ve Maneviyat Huzur mu Kusur mu? *Turkish Studies*.12(2), 79-106.
- Yapıcı, A. (2006). Yeni Bir Dindarlık Ölçeği ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi Çukurova Üniversitesi Örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.6(1), 66-116.
- Yapıcı, A. (2018). *Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dinî Hayat*, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yavuzer, H. (1982). *Çocuk Psikolojisi, Duygusal ve Toplumsal Gelişim*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Yavuzer, H. (2019). *Gençleri Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. Erdem, M. ve Açıkgöz, U. (2018). Üniversite Gençliğinin Din Algısı: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*. 2(2), 22-48.

- Yentürk, N. (2012). “Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlarda Gençlik Politikaları Önerileri”. *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*. N. Yentürk, GY. Kurtaran ve G. Nemutlu (edt.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yeşilyaprak, B. (1989). “Kuşak Çatışması”, *Eğitim ve Bilim*. 13(72), 50-53.
- Yıldız, K. (2013). *Gençliğin Toplumsal Uyumuna Sosyopsikolojik Bakış*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yıldız, M. (2001). Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma. *tabula rasa-felsefe & teoloji*. 1, 19-42.
- Yılman, M. (1989). Gençlik ve Gelecek. *Eğitim ve Bilim*, 13(74), 3-11.
- Yılmaz, H. (2014). *Din ve Dindarlık*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- Yılmaz, K. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Dini Yönelimleri ile Bireysel Değerleri Arasındaki İlişki. *Balıkesir University, The Journal of Social Sciences Institute*, 16(29), 129-146.
- Yiğit, Y. (2019). Modern Çağda Gençlik ve Din Eğitimi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 41, 116-134.
- Yörükoğlu, A. (1986). *Gençlik Çağı*. Ankara: T.C. İş Bankası Yayınları, aktaran, Hökelekli, H. (2016).
- Yörükoğlu, A. (2016). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yücel, H. ve Lüküslü, D. (2013). “2000’li Yılları Gençlik Üzerinden okumak”, *Gençlik Hâlleri*. D. Lüküslü ve H. Yücel (drl.). Ankara: Elif Yayınevi.
- Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk Tipi Y Kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(45), 342-353.
- Yüksel, Z. (2020). Gençliğin Anlam Arayışında Din Eğitiminin Katkısının İncelenmesi. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11(1). 376-395.
- Ziyalar, A. (1987). *Gençliğin Ruhi ve Sosyal Problemleri*. İstanbul: İSAV Yayınları, aktaran, Şener, S. (2013). *Türkiye’de Gençlik*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- “Ne Kadar Yaşayacağınızı Öğrenmek İster Misiniz?”, [https:// www.bbc. com/ turkce/ haberler-43583494](https://www.bbc.com/turkce/haberler-43583494) (ET:08.11. 2020).
- “Türkiye ve Avrupa Ülkelerindeki Genç İşsizlik Oranları”, [https://tr.euronews. Com /2020 /09/ 20/turkiye-ve-avrupa-ulkelerindeki-genc-issizlik-oranlar](https://tr.euronews.Com/2020/09/20/turkiye-ve-avrupa-ulkelerindeki-genc-issizlik-oranlar) (ET:05. 10. 2020).
- 2017 Global Youth Wellbeing Index, [https:// www. youthindex. org/ sites/default/files/2017 Youth Wellbeing Index.pdf](https://www.youthindex.org/sites/default/files/2017YouthWellbeingIndex.pdf)[https:// www. tisk. org.tr/yayin/ 1889076223 _uluslararası-gençlik-vakfı-iyf--hilton-kuresel-gençlik-refah-endeksi-2017.pdf](https://www.tisk.org.tr/yayin/1889076223_uluslararası-gençlik-vakfı-iyf--hilton-kuresel-gençlik-refah-endeksi-2017.pdf)(ET:05.10.2020).

SAVAŞ, HİBRİT SAVAŞ VE ÖĞRENEN ÖRGÜTLER

Dr. Koruhan Fayganoğlu
Dr. Pınar Fayganoğlu

SAVAŞ, HİBRİT SAVAŞ VE ÖĞRENER ÖRGÜTLER

Dr. Koruhan Fayganoğlu
Dr. Pinar Fayganoğlu

Yayın No.: 920
ISBN: 978-625-433-206-7
E-ISBN: 978-625-433-207-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Şubat 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 2077

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz - emreunobel@gmail.com-
Redaksiyon: Seval Sezer - sevalsezerobel@gmail.com -
Kapak Tasarım: Lale Yalçın - laleenobel@gmail.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin-yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Fayganoğlu , Koruhan Fayganoğlu ,Pinar

Savaş, Hibrit Savaş ve Öğrenen Örgütler / Koruhan Fayganoğlu Pinar Fayganoğlu

1. Basım, X + 266 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-206-7

E-ISBN: 978-625-433-207-4

1. Savaş 2. Hibrit Savaş 3. Öğrenen Örgütler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd. Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BÖLÜM-I

SAVAŞ: TANIMI, KONSEPTLERİ, İLKELERİ VE

ÖNE ÇIKAN KURAMCILARI

1.1. Savaşın Temel Konseptleri	14
1.1.1. Caydırma/Yıldırma konsepti.....	15
1.1.2. Gerilla Savaşı Konsepti.....	16
1.1.3. Yıpratma Konsepti	16
1.1.4. Dolaylı Tutum Konsepti	17
1.1.5. Manevra/Yok Etme Konsepti	18
1.2. Savaş/Mücadelelerde Yararlanılan Temel İlkeler	19
1.2.1. Hedef İlkesi	21
1.2.2. Taarruz İlkesi.....	22
1.2.3. Sıklet Merkezi İlkesi	22
1.2.4. Kuvvet Tasarrufu İlkesi	23
1.2.5. Manevra İlkesi.....	23
1.2.6. Emir Komuta Birliği İlkesi	24
1.2.7. Emniyet İlkesi	25
1.2.8. Baskın İlkesi.....	25
1.2.9. Basitlik İlkesi.....	26
1.3. Savaş ve Strateji Alanındaki Önemli İsimler	26
1.3.1. Sun Tzu.....	27
1.3.2. Niccollo Machiavelli.....	28
1.3.3. Carl Von Clausewitz	32
1.3.4. A. Henri Jomini.....	35
1.3.5. Basil H. Liddell Hart.....	39
1.4. Güncel Savaş Yaklaşımları ve Türleri.....	43
1.4.1. Sınırsız Savaş	45
1.4.2. Birleşik Savaş.....	45
1.4.3. Dördüncü Nesil Savaş.....	46

BÖLÜM-II

HİBRİT SAVAŞ: TANIMI, UNSURLARI, UYGULAYICILARI VE TAKTİKLERİ

2.1. Hibrit Savaş Konseptinin Uygulayıcı Bağlamındaki Türleri	60
2.2. Hibrit Savaş Konseptinde Yararlanılan Unsurlar ve Aparatlar	63
2.2.1. Hibrit Savaş Konseptinde Konvansiyonel Ordular	63
2.2.2. Para Militer Yapılar ve Ayaklanma Hareketleri.....	67
2.2.3. Gerilla Konsepti ve Öne Çıkan İsimleri	73
2.2.3.1. T. E. Lawrence	73
2.2.3.2. Mao Zedung.....	76
2.2.3.3. Vo Nguyen Giap	81
2.2.3.4. Ernesto Che Guevera.....	83
2.2.4. Yabancı/Göçmen Savaşçılar (YGS).....	87
2.2.5. Özel Askeri Şirketler (ÖAŞ).....	88
2.2.6. Teknik Bilgi Savaşı (Siber Savaş)	89
2.2.7. Hibrit Savaş Konseptinde Psikolojik Bilgi Savaşı (Psikolojik Harekât).....	96
2.2.7.1. Propaganda.....	97
2.2.7.1.1. Propaganda Türleri.....	98
2.2.7.1.2. Propaganda Yöntemleri.....	101
2.2.7.2. Dezenformasyon	103
2.2.7.2.2. Dezenformasyon Teknikleri	104
2.2.7.3. Provokasyon.....	109
2.2.8. Hibrit Savaş Konseptinde Diplomatik ve Ekonomik Saldırı Uygulamaları.....	109
2.3. Hibrit Savaş Konseptinin Taktiksel Noktaları.....	111

BÖLÜM-III

ÖĞRENEN ÖRGÜT KAVRAMI VE İLGİLİ DİĞER ETMENLER

3.1. Çevresel Faktörler ve Örgütsel Uyarlanma (Adaptation)	117
3.2. Öğrenen Örgüt Kavramı: Nitelikleri, Süreçleri ve Etmenleri	121
3.3. Öğrenen Örgütler Penceresinde Hibrit Savaşın Unsurları	134

BÖLÜM-IV

RF’NİN HİBRİT SAVAŞ UYGULAMALARINA ÖĞRENEN ÖRGÜT PERSPEKTİFİNDEN BİR BAKIŞ

4.1. RF’nin Hibrit Savaş Uygulamalarına Genel Bakış	144
4.2. RF’nin Ukrayna’daki Hibrit Savaş Unsurları ve Operasyonları	152
4.3. RF’nin Hibrit Savaş Uygulamalarına Öğrenen Örgüt Perspektifinden Bir Bakış	172

BÖLÜM-V

İRAN’IN HİBRİT SAVAŞ UYGULAMALARINA ÖĞRENEN ÖRGÜTLER BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ

5.1. İran’ın Güvenlik Stratejileri ve Silahlı Kuvvetlerine Genel Bakış	185
5.2. Suriye’deki Arap Baharı Süreci ve İç Çatışmalar	196
5.3. İran’ın Suriye’deki Hibrit Savaş Unsurları ve Operasyonları	199

KAYNAKÇA (Alfabetik Sırayla)

- Aaron F. B. 2018. *The Cyber Deterrence Problem*, 2018 10th International Conference on Cyber Conflict, CyCon X, ed. T. Minárik, R. Jakschis, L. Lindström.
- ABD Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (TRADOC/G-2), 2012. Operational Environments to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations.
- Abuhasan, M. 2013. *Arap Bahari Sonrası Suriye’de Yaşanan Gelişmeler ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri*,. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Polis Akademisi, Ankara.
- Ağır, O. ve Tatlı, M. (2020) “Bir Hibrit Savaş Yöntemi Olarak Terör Ve Suriye İç Savaşı” Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 8, 35-56.
- Aktaş, M. ve Şener, İ. 2012. Koşul Bağımlılık Kuramı. H. C. Sözen ve H. N. Basım, (Ed.) Örgüt Kuramları (1) içinde. İstanbul: Beta Basım ve Yayımlar.
- Akpınar, M. F. ve Özcan, A. (2019). Mısır Halk Ayaklanmalarında Sosyal Medyanın Rolü. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 10(39), 149-171.
- Akyol, H. 1996. *Modern Ajitasyon ve Propaganda*, İstanbul, Pelikan Yayınevi.
- Albert, M. (1998). Shaping a learning organization through the linkage of action research interventions. *Organization Development Journal*, 16(3), 29-41.
- Alfoneh, A. (2010). The Basij Resistance Force. <http://iranprimer.usip.org/resource/basij-resistance-force>, (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Alfoneh, A. (2011). *Brigadier General Qassem Suleimani: A Biography*. American Enterprise Institute.
- Ajili, H., ve Rouhi, M. (2019). Iran’s military strategy. *Survival*, 61(6), 139-152.
- Anderson, C. ve Sadjadpour, K. (2018). Iran’s Cyber Threat. *Carnegie Endowment for International Peace*, Washington Dc. ABD.
- Anıl, S. 2017. Cyber War in the Context of Hybrid War. Yücel Ö. ve Ertan İ. *Shifting Paradigm Of War: Hybrid Warfare* içinde. Turkish National Defense University Army War College Press. İstanbul.
- Ansari, A. (2013). İran Yazı, Arap Baharı’na Karşı. Aljazeera, Aralık 25, 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/iran-yazi-arap-baharina-karsi>
- Antunes, H. D. J. G., ve Pinheiro, P. G. (2020). Linking knowledge management, organizational learning and memory. *Journal of Innovation & Knowledge*, 5(2), 140-149.
- Alptekin, G. 2018. *Meskûn Mahallerde Vekâletten Hibrite Yeni Savaşlar*. Uludağ Üniversitesi Sempozyumundan sunulan bildiri. 1-16.

- Arı, T. (2002). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ashraf, A. 2017. Hybrid War and Culture. Yücel Ö. ve Ertan İ. *Shifting Paradigm Of War: Hybrid Warfare* içinde. Turkish National Defense University Army War College Press. İstanbul.
- Aribowo, T. ve Risman, H. (2020). The Comparison of Guerilla Warfare Framework of Mao Tse-Tung, Vo Nguyen Giap, and Che Guevara. *Journal of Social and Political Sciences*, 3(4).
- Bacevich, A. J. (2008). *The limits of power: The end of American exceptionalism*. Metropolitan Books.
- Bakeer, A. H. (2013). Hizbullah'ın Suriye'deki Askerî Operasyonları ve Olası Yanlışları. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Analiz*, (22).
- Baştürk, R.2005. *Psikolojik Harp ve Kültür Savaşları*. İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bilgetürk, İ. (2018). İran'ın Suriye Politikası Bağlamında Şii'lik ve Şii Milisler. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 398-438.
- Berzins, J. 2014. *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*. National Defense Academy of Latvia: Center for Security and Strategy Research, Policy Paper No. 2.
- Borum, R. ve Gelles, M. 2005. Al-Qaeda's Operational Evolution: Behavioral and Organizational Perspectives, *Behavioral Sciences and the Law*, 23: 1, 467–483.
- Bonen, Z. (2019). Technology in War—Preliminary Lessons from the Gulf War. In *War in the Gulf: Implications for Israel* (pp. 170-183). Routledge.
- Bronk, C. ve Tikk-Ringas, E. (2013).The cyber attack on Saudi Aramco. *Survival*, 55(2), 81-96.
- Burr, R. M. (1998). *Leading change: The military as a learning organization*. Marine corps command and staff coll quantico va. (Erişim Tarihi: 30.08.2020 - <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA527721.pdf>)
- Bucala, P.ve Hawrey, K. (2016). *Iran's Airbridge to Syria*. American Enterprise Institute. <http://www.jstor.org/stable/resrep03255>
- Bucala, P., ve Kagan, F. W. (2016). *Iran's Evolving Way of War: How the IRGC Fights in Syria*. American Enterprise Institute, Critical Threats Project.
- Bucala, P. (2017). Iran's new way of war in Syria. *Critical Threats Project of the American Enterprise Institute and the Institute for the Study of War*, 3-28.
- Bui, H. ve Baruch, Y. (2010). Creating learning organizations: a systems perspective. *The Learning Organization*. Vol. 17 No. 3, 2010 pp. 208-227.

- Byman, D. 2019. Counter Terrorism Strategies. Chenoweth, E., English, R., Gofas, A., & Kalyvas, S. N. (Eds.). (2019). *The Oxford handbook of terrorism* içinde (623-640) Oxford University Press.
- Byman, D. (2001), *Iran's Security Policy in the Post Revolutionary Era*, RAND Corporation, Santa Monica.
- Candan, M. (2018). İran'ın Ortadoğu politikasında "direniş eksenini" üzerine bir değerlendirme. *İraniyat Dergisi*, 5, 42-65.
- Calhoun, M. T. (2011). Clausewitz and Jomini: Contrasting Intellectual Frameworks in Military Theory. *Army History*, (80), 22-37.s.23
- Çalışkan, M. (2020). Suriye'de PKK Faaliyetlerinin Tarihî Arka Planı ve PYD Terör Örgütünün Siyasallaşma Çabaları. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 63-91.
- Cardin, B. (2018). Putin's Asymmetric Assault on Democracy in Russia and Europe: Implications for US National Security. *Washington, DC: Senate Committee on Foreign Relations*, 10.
- Catignani, S. (2014). Coping with knowledge: Organizational learning in the British Army?. *Journal of Strategic Studies*, 37(1), 30-64.
- Choo, C. W. (1996). The knowing organization: How organizations use information to construct meaning, create knowledge and make decisions. *International journal of information management*, 16(5), 329-340.
- Clausewitz, C. von. (2007). On War. Oxford: Oxford University Press.
- Conetta, C. (2008). A Prisoner to Primacy. PDA Briefing Memo.
- Cordesman, A ve Gold, B. (2014). The Gulf Military Dimension: The Conventional and Asymmetric Dimensions, *Center for Strategic and International Studies*, 13.
- Dalar, M. (2014). Yeni Savaşlar Yeni mi?: Schmitt ve Kelsen Bağlamında Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(3), 7-28.s.11.
- Danchev, A. (1999). Liddell Hart and the indirect approach. *The Journal of Military History*, 63(2), 313-337.
- Davis Jr, J. R. (2013). Defeating Future Hybrid Threats: The Greatest Challenge to the Army Profession of 2020 and Beyond. *Military Review*, 93(5), 21-31.
- Dayspring, S. M. (2015). *Toward a theory of hybrid warfare: the Russian conduct of war during peace*. Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi. ABD Deniz Harp Akademisi, Monterey.
- Deep, A. (2015). Hybrid war: Old concept, new techniques. *Small Wars Journal*, 2, 2-25.

- Demir, C. K. (2008). Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 57-88.
- DiMaggio, P. J., ve Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American sociological review*, 147-160.
- Dimovski, V., Marič, M., Uhan, M., Đurica, N., & Ferjan, M. (2012). Sun Tzu's "The Art of War" and implications for leadership: Theoretical discussion. *Organizacija*, 45(4).
- Di Schiena, R., Letens, G., Van Aken, E., ve Farris, J. (2013). Relationship between leadership and characteristics of learning organizations in deployed military units: An exploratory study. *Administrative Sciences*, 3(3), 143-165.
- Dodgson, M. 1993. Organizational Learning: A Review of Some Literatures. *Organizational Studies*, 14: 3, 375-394.
- Donaldson, L. 1999. The normal science of structural contingency theory. *Studying Organizations: Theory and Method*. Thousand Oaks, Calif: Sage, 51-70.
- Donaldson, L. 2015, Structural Contingency Theory. N. Smelser, P. Baltes, J. D. Wright (Ed.) *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* içinde, (609 – 614). Michigan: Michigan Üniversitesi Yayınları.
- Dumlupınar, N. (2017). Hibrit Savaş: İran Silahlı Kuvvetleri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 68-105.
- El Berni, H. M. (2018). Iran's Security Dilemma in The Middle East: A Neorealist Approach to Iran's Foreign Policy in Syria. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 115-139.
- Elhan, N. (2019). Savaşın Propaganda Cephesi: İran sinemasında Suriye İç savaşı. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 71-100.
- Erol, M. S. (2015). Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea. *Gazi Akademik Bakış*, 9(17), 261-277.
- Easterby-Smith, M., Antonacopoulou, E., Simm, D., & Lyles, M. (2004). Constructing contributions to organizational learning: Argyris and the next generation. *Management Learning*, 35(4), 371-380.
- Edmondson, A. ve Moingeon, B. (1998). From organizational learning to the learning organization. *Management learning*, 29(1), 5-20.
- Elleman, M. ve Fitzpatrick, M. (2018). No, Iran Does Not Have an ICBM Program. *War on the Rocks*, 5.
- Eslen, N. 2015. *Tarih Boyu Savaş ve Strateji*. Truva Yayınları. İstanbul.

- Fairclough, G. 2017. The Mouse, the Tank and the Competitive Market: A New View of Hybrid War. Yücel Ö. ve Ertan İ. *Shifting Paradigm Of War: Hybrid Warfare* içinde. Turkish National Defense University Army War College Press. İstanbul.
- Fox, A. C. (2017). *Hybrid Warfare: The 21st Century Russian Way of Warfare*. US Army School for Advanced Military Studies Fort Leavenworth United States.
- Fox, A. C., ve Rossow, A. J. (2017). *Making Sense of Russian Hybrid Warfare: A Brief Assessment of the Russo-Ukrainian War*. Institute of Land Warfare, Association of the United States Army.
- Freier, N. F. 2007. *Strategic Competition and Resistance in the 21st Century: Irregular, Catastrophic, Traditional, and Hybrid Challenges in Context*. Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi. ABD Askerî Akademisi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Fuller, J.F.C.1983. *The Foundations of the Science Of War*. US Army War College. s. 14.
- Fulton, W. 2013. *IRGC Shows Its (True) Hand in Syria*, AEI's Critical Threats Project and Institute for the Study of War.
- Fulton, W. 2013. Iran's Global Force Projection Network: IRGC Quds Force and Lebanese Hezbollah. *American Enterprise Institute*, 1-8.
- Fulton, W., Holliday, J. ve Wyer, S. (2013). *Iranian Strategy in Syria*, AEI's Critical Threats Project and Institute for the Study of War.
- Garavan, T. 1997. The Learning Organization: A Review And Evaluation. *The Learning Organization*, 4: 1, 18-29.
- Garvin, D. A. (2003). *Learning in action: A guide to putting the learning organization to work*. Harvard Business Review Press. (Erişim tarihi: 15.08.2020). <https://hbswk.hbs.edu/item/learning-in-action>
- Gerras, S. J. (2002). The army as a learning organization. *Army War Coll Carlisle Barracks Pa.* (Erişim Tarihi: 30.08.2020 - <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404754.pdf>)
- Giesecke, J. ve McNeil, B. (2004). Transitioning to the learning organization. *Library Trends*, 53: 1, 54-67.
- Giles, K. ve Akimenko V. 2019. Use and Utility of Russia's Private Military Companies. *Journal of Future Conflict Fall* (1).
- Glenn, R. W. (1998). No more principles of War?. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 28(1), 48-66. s.49.

- Goh, S. C. 2019. Measurement of the learning organization construct: a critical perspective and future directions for research. In *The Oxford Handbook of the Learning Organization*. ss. 317-332). Oxford: Oxford University Press.
- Gogoi, D. ve Dutta, U. (2016). Between state and the insurgents: Violation of human rights in Assam. In *Unheeded Hinterland* (pp. 179-199). Routledge India.
- Goodarzi, J. M. (2013). "Syria and Iran: Alliance Cooperation in a Changing Regional Environment", *Ortadoğu Etütleri*, 4, Sayı 2.
- Gordon, I. V., ve Matsumura, J. 2013. *The Army's role in overcoming anti-access and area denial challenges*. RAND Corporation. (Erişim tarihi: 15.10.2020) Url: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA580615.pdf>. s.10.
- Gould, J. M. (2009). Understanding organizations as learning systems. *Strategic learning in a knowledge economy*, 19(6), 56-59.
- Gray, C. S. (1999). *Modern strategy*. Oxford: Oxford University Press.
- Gray, C. S. (2006). *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*. Strategic Studies Institute.
- Gündoğdu, A. H. ve Çelebi A. M. 2005. *Gizli Harp Misyonu ve Dezenformasyon*, İstanbul, IQ Yayınları.
- Haji-Yousefi, A. M. (2009). Whose Agenda Is Served by the Idea of a Shia Crescent?. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 8(1), 114-135.
- Hammes, T. X. (2006). *The sling and the stone: on war in the 21st century*. Zenith Press.
- Harrison, M. 2005. What Makes al-Qaeda a Global Learning Network?., *Foresight*, 7, 1., 4-10.
- Hart, B. H. L. (1967). *Strategy: the indirect approach*. London: Faber.s:298.
- Hawrey K. ve Naghsineh, A. (2016). *Translation: The Deployment of Artesh Special Forces to Syria*. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/irans-army-suffers-its-first-casualties-in-syria>
- Heuser, B. (2010). *The strategy makers: Thoughts on war and society from Machiavelli to Clausewitz*. Praeger Publishing. California. ABD.
- Herfried M. 2003. The Wars of the 21st Century , *IRRC*, Vol.85, No.849, 7 – 22.
- Hoffman, F. 2007. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies. http://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf.
- Hoffman, F., (2009). 'Hybrid Warfare and Challenges', *Joint Forces Quarterly*, 52: 1, 34-47.

- Hoffman, F. G. (2009). Hybrid threats: Reconceptualizing the evolving character of modern conflict. *National Defense University, Journal for National Strategic Studies*, 240:1, 1-9.
- Hoffman, F. (2011). The Hybrid Character of Modern Conflict. *Hybrid Warfare and Transnational Threats: Perspectives for an Era of Persistent Conflict*, 36-48.
- Huber, T. M. (2002). *Compound warfare: That fatal knot*. DIANE Publishing (<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a481548.pdf>) Erişim tarihi: 20.07.2020.
- Huber, G.P. (1991). Organizational Learning: The Contributing Processes and the Literature. *Organizational Science* 2(1): 88–115
- Hull, F. ve Hage, J. (1982). Organizing for innovation: Beyond Burns and Stalker's organic type. *Sociology*, 16(4), 564-577.
- Hunter, E. ve Pernik, P. (2015). The challenges of hybrid warfare. *International Centre for Defence and Security*, 3-7.
- Huntington, S. P. (2000). The clash of civilizations?. In *Culture and politics* (pp. 99-118). Palgrave Macmillan, New York
- Jackson, B. A., Baker, J. C., Cragin, K., Parachini, J., Trujillo, H. R., & Chalk, P. (2005). Aptitude for destruction : organizational learning in terrorist groups and its implications for combating terrorism / Vol-1, Vol-2. *Rand Corporation*, Santa Monica, ABD.
- Jones, C. 2006. Al-Qaeda's Innovative Improvisers: Learning in a Diffuse Transnational Network, *Cambridge Review of International Affairs*, 19, 4, 2006, 555–569.
- Johnson, R. 2017. The Evolution of Hybrid Threats Through History. Yücel Ö. ve Ertan İ. *Shifting Paradigm Of War: Hybrid Warfare* içinde. Turkish National Defense University Army War College Press. İstanbul.
- Jowett, G. ve O'donnell, S., V. 1999. *Propaganda and Persuasion*. Thousand Oaks, Sage Publications, Newyork
- Kadioğlu, İ. A. (2020). Suriye İç Savaşı ve Türkiye: Çatışma, Güvenlik ve Sığınma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 1-19.
- Kaldor M (2013). In Defence of New Wars. *Stability*, 1, 1-16.
- Karaman, İ. (2019) Suriye iç savaşı ve İran medyası: Uluslararası ilişkiler, kamuoyu ve hegemonya. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Karber, P. A. 2015. Russia's Hybrid War Campaign, Implications for Ukraine & Beyond. Washington CSIS - <http://fortunascorner.com/wp-content/uploads/2015/03/hybridwarfarebrief.pdf> (Erişim Tarihi: 20.07.2020).

- Karber, P. ve Thibeault, J. 2016. Russia's New-Generation Warfare. *Association of the United States Army*, 20.
- Kasapoglu, C. (2015). *Russia's Renewed Military Thinking: Non-linear Warfare and Reflexive Control*. NATO Defense College, Research Division.
- Kazdal, M. (2018). İran'ın Arap Baharı Sonrası Suriye Politikasını Anlamak. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Katzman, K. (2011, April). Iran: US concerns and policy responses. ABD Kongre Kütüphanesi. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA543251.pdf> (Erişim tarihi: 25.11.2020)
- Kenney, M. (2010). Organizational learning and islamic militancy. *NIJ Journal*, 265, 18-21.
- Keshavarz, H. (2014). How Credible is Information on the Web: Reflections on Misinformation and Disinformation. *Infopreneurship Journal* (IJ, 1-17).
- Kılıçoğlu, M. E. (2020). Suriye İç Savaşındaki Afganlılar: İran Hazara Fatimiyyun Tugayı. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (16), 71-132.
- Kışlakçı T. 2012. *Arap Baharı*. İstanbul: Mana Yayınları.
- Kıbaroğlu, M. (2006). İran'daki Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri ve Alınabilecek Tedbirler. *İstanbul, Harp Akademileri, Türkiye'nin Çevresinde Meydana Gelen Gelişmelerin Türkiye İçin Güvenlik Politikasına Etkileri Sempozyumu*, 1-2.
- Kidwell, D. C. (2005). *Public war, private fight? The United States and private military companies*. ABD Askerî Çalışmalar Enstitüsü. Fort Leavenworth. ABD
- Kilcullen, D. (2011). *The accidental guerrilla: Fighting small wars in the midst of a big one*. Oxford University Press.
- Kilinkas, K. 2016. 'Hybrid Warfare: An Orientating or Misleading Concept in Analysing Russia's Military Actions in Ukraine?'. *Lithuanian Annual Strategic Review*, (14): 139-158
- Knight, B. 2016. Putin associate opens Russia-friendly think tank in Berlin. *Deutsche Welle*. <http://www.dw.com/en/putin-associate-opens-russia-friendly-think-tank-inberlin/a-19372110>.
- Kiras, J. D. (2007). Irregular warfare: Terrorism and insurgency. *Understanding modern warfare*, 224, 186-207.
- Kozak, C. (2015). An Army in All Corners: Assad's Campaign Strategy in Syria, *Institute for the Study of War*, <http://understandingwar.org/sites/default>

- /files/An%20Army%20in%20All%20Corners%20by%20Chris%20Kozak%201.pdf, 18. (Erişim tarihi: 28.04.2021).
- Jackman, B. (2015). *Understanding the Anti-Access and Area Denial Threat: An Army Perspective*. Gelişmiş Askerî Araştırmalar Koleji. Kansas ABD. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Jomini, A. H. (2017). *The Art of War. A New Edition, with Appendices and Maps*. Aegitas.
- Jomini, A. H., Mendell, G. H., & Craighill, W. P. 2007. *The art of war*. Courier Corporation.
- Jowett, G. ve O'Donnell, V. (2006). *Propaganda and Persuasion*, Londra: SAGE Publications.
- Joint Publication 3-12 (R), “Cyberspace Operations”, U.S. Department of Defense, 5 February 2013, https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3_12r.pdf [Erişim Tarihi: 16.11.2020]
- La Garza, P. ve Adams, D. 2000. Military Aid From the Public Sector. *St. Petersburg Times*, 3.
- Laqueur, W. (2017). *Guerrilla warfare: A historical and critical study*. Routledge.
- Lawrence, T. E. (2020). *The seven pillars of wisdom*. Graphic Arts Books.
- Leonhard R. R. ve Philips, S. 2015. Little Green Men”: A Primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013-2014. *United States Army Special Operations Command, Assessing Revolutionary and Insurgent Strategies (ARIS)*.
- Levitt, B. ve March, J. 1988. Organizational Learning. *Annual Review of Sociology* 14:2 319–340.
- Lewis H. G. 1971. *Guerrillas in History*, Hoover Institution Press, Standford University, Standford, California, 1971, s. 1.
- Liang, Q ve Xiangsui, W. 1999. *Unrestricted Warfare*. ([https:// www .c4i .org / unrestricted.pdf](https://www.c4i.org/unrestricted.pdf)) Erişim Tarihi: 20.07.2020.
- Lind, W. S., Schmitt, J. F. ve Wilson. (1989). The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. *Marine Corps Gazette*, 22–26.
- Long A (2008) *Deterrence – From Cold War to Long War*. RAND Corporation, Santa Monica
- Lutes, C. 2001. Al-Qaida in Action and Learning: A Systems Approach, , http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/readings/al_qaida2htm, (Erişim Tarihi: 01.09.2020)

- Luvaas, J. (1986). Clausewitz, Fuller and Liddell Hart. *The Journal of Strategic Studies*, 9(2-3), 197-212.
- Lynch, M., Freelon, D. ve Aday, S. 2014. Syria's Socially Mediated Civil War, *United States Institute Of Peace*:1-38.
- Machiavelli N. 1999. *Savaş Sanatı*. Özne Yayınları. İstanbul, Türkiye.
- Machiavelli N. 2003. *Hükümdar*. Q Matris Yayınları. İstanbul. Türkiye.
- Mains, S. ve Ariely, G. A. (2011). Learning while fighting: operational knowledge management that makes a difference. *Prism*, 2(3), 165-176.
- Mansoor, P. R. 2012. "Hybrid War in History," in *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, ed. Williamson Murray and Peter R. Mansoor (Cambridge: Cambridge University Press.
- Manni, N. F. (2012). Iran's Proxies: State Sponsored Terrorism in the Middle East. *Global Security Studies*, 3(3).
- McCulloh, T. ve Johnson, R. (2013). *Hybrid warfare* (No. JSOU-13-4). Müşterek Özel Operasyonlar Üniversitesi Yayınları. Tampa, ABD.
- McDermott, R. N. (2016). Does Russia have a Gerasimov doctrine? . *Parameters*, 46(1), 97-105.
- Meadows, D. 2014. Understanding Russia's Proxy War in Eastern Ukraine, *Security Sector Reform Resource Centre*. <http://www.ssrresourcecentre.org/2014/08/12/understanding-russias-proxy-war-in-eastern-ukraine/>
- Merari, A. (1993). Terrorism as a Strategy of Insurgency. *Terrorism and political violence*, 5(4), 213-251.
- Metz, S. ve Johnson, D. V. (2001). *Asymmetry and US military strategy: definition, background, and strategic concepts*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, US Army War College.
- Milevski, L. 2021. Liddell Hart's Impact On The Study Of Grand Strategy. *The Oxford Handbook of Grand Strateg içinde* (73-89). Thierry B. ve Ronald R. K. Oxford University Press.
- Mihalcea, P. 2020. The New Challenges For The Eastern Europe Armies In The Modern Battle Space. In *International Scientific Conference" Strategies XXI"* 188-195.
- Miller, M. (2015). *Hybrid warfare: Preparing for future conflict*. ABD Hava Savunma Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Mullen, A. ve Klaehn, J. (2010). The Herman–Chomsky propaganda model: A critical approach to analysing mass media behaviour. *Sociology Compass*, 4(4), 215-229.

- Mumford, A. 2016. The Role of Counter Terrorism in Hybrid Warfare. *NATO's Centre of Excellence for Defence Against Terrorism*.
- Murray, W. ve Mansoor, P. R. 2012. *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Cambridge University Press, Cambridge, İngiltere.
- Nada, G. (2018) *Part I: Iran in Syria*. <http://iranprimer.usip.org/blog/2018/apr/10/iran-syriapart-1>, (Erişim Tarihi: 03.05.2021).
- Nevis, E.C., DiBella, A.J. ve Gould, J.M. 1995. Understanding organizations as learning systems. *Sloan Management Review*, 36: 2, 73-85.
- Noetzel, T. ve Zapfe, M. (2010). Force structure requirements for complex and conventional operations : the case of the Bundeswehr. içinde C. M. Schnaubelt (Ed.), *Complex Operations: NATO at War and on the Margins of War* (134–151). Rome: NATO Defence College, Research Division.
- Novikov, V. K. ve Golubhikov, S. V. 2017. Analysis of Information War in the Last Quarter of a Century. *Journal of the Academy of Military Science*, 3, 10-28.
- Nye, J. S. (2008). *Understanding international conflicts* (pp. 58-63). New York, NY: Longman.
- O'Neill B. E.1990. *Insurgency and Terrorism*, Virginia, Brassey's Inc., 1990.
- Öneren, M. (2012). İşletmelerde öğrenen örgütler yaklaşımı. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(7), 161-176.
- Örtenblad, A. (2002). A typology of the idea of learning organization. *Management Learning*, 33, 213–230
- Özer, Y. (2018). Savaşın Değişen Karakteri: Teori Ve Uygulamada Hibrit Savaş. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 29-56.
- Özsoy, O.1999. *Politik Propaganda Teknikleri*, İstanbul, Alfa Yayıncılık.
- Pabriks, A. 2015. How Should Europe React to Russia's Proposed 'New World Order'?. *The war in Ukraine: lessons for Europe*. (111-127) içinde, Artis P. ve Andis K. (Ed.)Centre for East European Policy Studies.
- Paret, P., Craig, G. A. ve Gilbert, F.. (1986). *Makers of modern strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*. Princeton University Press. s.223.
- Parfitt, T. 2014. Ukraine Promises Retribution for at Least 19 Soldiers Killed in Rebel Rocket Attack, *The Telegraph*. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10962359/Ukraine-promises-retribution-as-at-least-19-soldiers-killed-inrebel-rocket-attack.html>.
- Perloff R M (2010) The dynamics of persuasion. Communication and attitudes in the 21st century. Routledge, New York

- Piotrowski, M. A. (2015). Hezbollah: The Model of a Hybrid Threat. *PISM Bulletin*, (24), 1.
- Pomerantsev, P. ve Weiss, M. (2014). The menace of unreality: How the Kremlin weaponizes information, culture and money. *Institute of Modern Russia*.
- Radin, A. (2017). *Hybrid Warfare in the Baltics: Threats and Potential Responses*. RAND Project AIR FORCE Santa Monica United States.
- Radin, A., Lynn E. Davis, E., Han, E. ve Massicot, D. 2019. The Future of the Russian Military: Russia's Ground Combat Capabilities and Implications for U.S.-Russia Competition. Santa Monica. *RAND Corporation*, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3099.html.
- Reichborn-Kjennerud, E., & Cullen, P. (2016). *What is hybrid warfare?*. Norwegian Institute for International Affairs (NUPI). 2016:1, 1-5.
- Renz, B., ve Thornton, R. (2012). Russian Military Modernization: Cause, Course, and Consequences. *Problems of Post-Communism*, 59(1), 44-54.
- Richard, J. S. (1997). *The Learning Army, Approaching the 21st Century as a Learning Organization*. Army War Coll Carlisle Barracks Pa. (Erişim Tarihi: 30.08.2020 - <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a327188.pdf>)
- Risseuw, R. (2018). *The Syrian-Iranian Nexus: A Historical Overview of Strategic Cooperation*, Brussels International Center for Research and Human Rights, Brüksel.
- Rowe, N. C., ve Custy, E. J. (2007). Deception in cyber attacks. Janczewski, L., & Colarik, A. (Ed). *Cyber warfare and cyber terrorism*. I Information science reference Press. New York.
- Rowley, J. ve Gibbs, P. (2008). From learning organization to practically wise organization. *The learning organization*. 15:5, 356-372.
- Roosbeh S. R ve Sabet, P. (2010). *The Ayatollah's Praetorians: The Islamic Revolutionary Guard Corps and The 2009 Election Crisis*, Middle East Journal, 64, (4), 547.
- Rudner, M. (2017). "Electronic Jihad": The internet as Al Qaeda's catalyst for global terror. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(1), 10-23.
- Russia's 2014 Military Doctrine. (2014). [https:// www. offiziere.ch /wpc on-tent/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf](https://www.offiziere.ch/wpc-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf).
- Ruvalcaba, J. 2004. Understanding Iraq's Insurgency. *The Fletcher School Online Journal for issues related to Southwest Asia and Islamic Civilization*, Bahar.
- Sadowski, D. ve Becker, J. (2010). Beyond the "Hybrid" Threat: Asserting the Essential Unity of Warfare. *Journal Article*| January, 7(1), 1-13.

- Safshekan, R., ve Sabet, F. (2010). The Ayatollah's Praetorians: the Islamic revolutionary guard corps and the 2009 election crisis. *The Middle East Journal*, 64(4), 543-558.
- Salloukh, B. F. (2013). The Arab uprisings and the geopolitics of the Middle East. *The international spectator*, 48(2), 32-46.
- Samuel, C. 2015. Complex Crises Call for Adaptable and Durable Capabilities, *The Military Balance*, 115: 1, 51-58.
- Sargut, A, S. 2007. Yapısal Koşul Bağımlılık Kuramının Örgütsel Çevre Kuramları Bağlamındaki Yeri. A. S. Sargut ve Ş. Özen (Ed.) *Örgüt Kuramları (1)* içinde (35-77). Ankara: İmge Yayınevi.
- Sarı, İ. ve Rahimullah, F. (2018). Suriye’de İran’ın Şii Milisleri. *Anadolu Ajansı*, 15.
- Sazonov, V. ve Kopõtin, I. (2016). Russia’s Information Warfare Against Ukraine II: Influences on The Armed Forces Of Ukraine. içinde Vladimir S., M.A. Kristiina Müür ve Holger Mölder (ed.), *Russian Information Campaign Against The Ukrainian State And Defence Forces*, Nato Strategic Communications Centre Of Excellence.
- Schadlow, N. 2015. *The Problem with Hybrid Warfare, War on the Rocks*. Erişim Tarihi: 21.07.2020. <http://warontherocks.com/2015/04/the-problem-with-hybrid-warfare/>
- Schmitt, M. N. 2013. Tallinn Manual on The International Law Applicable to Cyber Warfare. *NATO Cooperative Cyber Defence Center of Excellence*. <http://csef.ru/media/articles/3990/3990.pdf> [Erişim Tarihi: 19.11.2020]
- School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas
- Schroefl, J. ve Kaufman, S. J. (2014). Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(10), 862–880.
- Schnauffer, T. A. 2017. Redefining Hybrid Warfare: Russia’s Non-linear War against the West. *Journal of Strategic Security* 10, 1. 17-31.
- Senge, P. (1990) *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday.
- Shultz, R. (2016). *Military Innovation in War: It takes a learning organization*. JSOU Report. (Erişim Tarihi: 30.08.2020 - https://www.sofx.com/wp-content/uploads/2016/07/JSOU16-6_Shultz_TF714_final1.pdf)
- Singer, P. W. ve Friedman, A. 2015. *Siber Güvenlik ve Siber Savaş*. (çev. Ali Atav), Ankara: Buzdağı Yayınevi.

- Sinkaya, B. (2005). *Devrimden Günümüze: İran Dış Politikasının Dönüşümü*, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, 247, (6) 1-17.
- Smith, B. (2011). *Iran's Nuclear Programme: An Update*. İngiltere Avam Kamarası Kütüphanesi.
<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06039/SN06039.pdf>
 f (Erişim tarihi: 22.11.2020).
- Snegovaya, M. 2015. Putin's Information Warfare in Ukraine: Soviet Origins of Russia's Hybrid Warfare." *Institute for the Study of War, Russia Report*, 1.
- Spataro, J. G. 2019. *Iranian Cyber Espionage*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ulrica Üniveristesi.
- Spearin, C. 2018 NATO, Russia and Private Military and Security Companies, *The RUSI Journal*, 163:3, 66-72.
- Spencer, D. E. (2010). Reexamining the Relevance of Mao to Post-Modern Insurgency and Terrorism. *American Intelligence Journal*, 28(1), 146-152.
- Speights Jr, E. (2011). *Transforming an Army at War to an Army Preparing for War*. U.S. Army War College Carlisle Barracks, Pennsylvania (Erişim Tarihi: 30.0.2020 - <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA543736.pdf>)
- Stojanova, C. (2017). The Great War, Cinema Propaganda: The Emancipation of Film Language. *Acta Universitatis Sapientiae, Film and Media Studies*, (14), 131-156.
- Sukhankin, S. (2019). War, business and ideology: how Russian private military contractors pursue Moscow's interests. *The Jamestown Foundation*, 20.
- Sullivan, M. (2014). Hezbollah in Syria. *Middle East Security Report*. The Institute for the Study of War. Washington, DC. ABD.
- Sutyagin, I. (2015). Russian forces in Ukraine. *RUSI Briefing paper*, 1-5. (https://rusi.org/sites/default/files/201503_bp_russian_forces_in_ukraine.pdf)
- Süleymanlı, V. 2012. Savaş ekonomisi ve ekonomik savaş: Disiplinlerarası ve stratejik bilim alanının Türkiye'de bir ders olarak eğitiminin verilmesinin gerekliliği. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 122(240), 169-204.
- Tabansky, L. (2011). Basic concepts in cyber warfare. *Military and Strategic Affairs*, 3(1), 75-92.
- Tamer, C. (2018). İran'ın Suriye'deki Güvenlik Stratejileri. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 178-202.
- Tarhan, N. (2003). *Psikolojik Savaş*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Teifukova, R. (2017). Russian Hybrid War: From Theory to Practice*. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2). 33-67.

- Thiele, R. D. (2015). The new colour of war–Hybrid warfare and partnerships. *World Politics of Security*. Rio de Janeiro: Konrad Adenauer Foundation, 47-59.
- Thomas, T. L. (2019). *Russian Military Thought: Concepts and Elements*. Mitre corp mclean va mclean. Washington.
- Thornton, R. (2015). The changing nature of modern warfare: responding to Russian information warfare. *The RUSI Journal*, 160(4), 40-48.
- Toffler, A. ve Toffler, H. (1993). *War and anti-war: Survival at the dawn of the 21st century* (p. 160). Boston: Little, Brown.
- TRADOC G-2, Threat Tactics Report Compendium: ISIL, North Korea, Russia, and China. Fort Leavenworth, KS: Combat Studies Institute, 2015.
- Treverton, G. F., Thvedt, A., Chen, A. R., Lee, K., & McCue, M. (2018). Addressing Hybrid Threats. Swedish Defense University. *Center for Asymmetric Threat Studies, The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*. Stockholm.
- Trujillo, H. R., & Jackson, B. A. (2006). Organizational learning and terrorist groups. *Teaching terror: Strategic and tactical learning in the terrorist world*, 52-68.
- Tsang, E. W. (1997). Organizational learning and the learning organization: a dichotomy between descriptive and prescriptive research. *Human relations*, 50(1), 73-89.
- UAB, “2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi”, (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Haberleşme Genel Müdürlüğü): 7. <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/siber-guvenlik/2016-2019guvenlik.pdf> [Erişim Tarihi: 20.11.2020]
- Wallerstein, I. (1993). The world-system after the cold war. *Journal of Peace Research*, 30(1), 1-6.
- Walker, C. ve Orttung, R. (2015) “Putin’s Frozen Conflicts: Each of Russia’s Reform-Minded Neighbors is Plagued by Separatism,” *Foreign Policy*, 13 <http://www.foreignpolicy.com/2015/02/13/putins-frozen-conflicts>.
- Weaver, C. K., Motion, J. ve Roper, J. 2006. From propaganda to discourse (and back again): Truth, power, the public interest and public relations. *Public relations: Critical debates and contemporary practice*, 7-21.
- Wege, C. A. (2015). Iran’s Intelligence Establishment. *Journal of US Intelligence Studies*, 21(2).
- Wither, J. K. (2016). Making sense of hybrid warfare. *Connections*, 15(2), 73-87.

- Woodward, J. 1965 *Industrial Organization: Theory and Practice*. London: Oxford University Press
- Van Herpen, M. H. (2015). *Putin's wars: the rise of Russia's new imperialism*. Rowman & Littlefield.
- Veljovski, G., Taneski, N., & Dojchinovski, M. (2017). The danger of “hybrid warfare” from a sophisticated adversary: the Russian “hybridity” in the Ukrainian conflict. *Defense & Security Analysis*, 33(4), 292-307.
- Volkan, V. D. (1988). *The need to have enemies and allies: From clinical practice to international relationships*. Jason Aronson Inc. Washington.
- Yalçinkaya, H. ve Türkeş, T. T. (2008). Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4; 7, 55-89
- Yang, B., Watkins, K. E. ve Marsick, V. J. (2004). The construct of the learning organization: Dimensions, measurement, and validation. *Human resource development quarterly*, 15(1), 31-55.
- Yeo, R. K., ve Marquardt, M. J. (2010). Problems as building blocks for organizational learning: A roadmap for experiential inquiry. *Group & Organization Management*, 35(3), 243-275.
- Yıldız, G. 2017. How Postmodern Is Hybrid Warfare?: Revisiting The Modern Eurasian Military History. Yücel Ö. ve Ertan İ (Ed.). *Shifting Paradigm Of War: Hybrid Warfare* içinde. Turkish National Defense University Army War College Press. İstanbul.
- Yılmaz, O. S. 2007. 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, Milenyum Yayınları, İstanbul, s. 113-114.
- Zoltán, J. ve Atilla, B. C. (2015). Explaining the Evolutionary Dynamics of an Insurgency: TE Lawrence and the Art of Tribal Warfare. *AARMS–Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 14(1), 91-99.

ANA HABER BÜLTENİ

Öğretmenlere ve Öğretmen Adaylarına Yönelik

Yusuf Kızıltaş

ANA HABER BÜLTENİ
Öğretmen ve Öğretmen Adaylarına Yönelik
Yusuf Kızıлтаş

Yayın No.: 919
ISBN: 978-625-433-219-7
E-ISBN: 978-625-433-220-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Ocak 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreu@nobel@gmail.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcannobel@gmail.com
Kapak Tasarım: Lale Yalçın laleenobel@gmail.com
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı
Kızıлтаş, Yusuf

ANA HABER BÜLTENİ Öğretmen ve Öğretmen Adaylarına Yönelik / Yusuf Kızıлтаş

1. Basım, XIV+ 172s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, izin yok.

ISBN: 978-625-433-219-7

E-ISBN: 978-625-433-220-3

1. Öğretmen 2. Öğretmen Adayları 3. Öğretmen Kılavuzu 4. Öğretmenlik Süreci

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti. Sertifika No: 47479
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

İÇİNDEKİLER

Müdür Yetkili Öğretmenlik Süreci.....	1
Okula Kayıt Döneminde Yaş Sorunsalı.....	5
Birleştirilmiş Sınıflar	8
İlk Dili Türkçe Olmayan İki Dilli Öğrenciler.....	10
Devamsızlık Durumu ve Mektupları	12
Erken Okul Terki	14
Çocuk Gelinler.....	16
Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuklar.....	17
Mülteci Çocuklar	19
İçinizi Acıtacak Manzaralar	21
Velilerin Okula İlgisi, Katılımı ve Veli Bilgilendirme Sistemi	23
Veli Toplantılarının Önemi.....	26
Okul-Aile Birliği ve Toplantıları.....	27
Öğretmenler Kurulu Toplantıları.....	29
Kayıt Döneminde Velilerin Adres Taşınması/Değiştirmesi.....	31
Destekleme ve Yetiştirme Kursları (DYK).....	34
İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP).....	37
Destek Eğitim Odası	39
Evde Eğitim Hizmeti.....	42
Hastanede Eğitim Hizmeti.....	43
Öğrenci Kulüpleri/Sosyal Kulüpler	45
Belirli Gün ve Haftalar	47
Nöbetçi Öğretmenlik	48
Taşınmalı Eğitim.....	50
Okulların Temizliği ve Temizlik Personelleri	53
Beyaz Bayrak Projesi	55
Sınıf Denetimleri.....	57

Egzersiz Programları	58
Aday Öğretmenler ve Adaylık Kaldırma Sınavı (AKS)	62
Öğretmenlikte Evrak Külfeti.....	65
Ücretli Öğretmenlik Sorunsalı	67
İl İçi Görevlendirmeler	69
Özelleştirilmiş Devlet Okulları	72
Patron Müdürler	74
Beden Eğitimi, Görsel Sanatlar, Müzik Derslerinin Yazgısı.....	76
Beyaz Kâğıt (Görsel Sanatlar Dersi Etkinlik Örneğidir!)	78
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri	82
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Öğretmenleri	85
Sınıf Rehber Öğretmenleri.....	87
Okul, Veli Whatsapp Grupları	88
4006-TÜBİTAK Projeleri ve Bilim Fuarları.....	90
Koçluk Sistemi.....	92
CİMER Şikâyetleri.....	94
VIP Veliler.....	97
Eğitim Sendikaları.....	99
Okuldaki Çeşitli Birimler (Laboratuvarlar, Kütüphaneler, Atölyeler).....	101
Öğretmenlerin Yönelindikleri Yollar: Lisansüstü Eğitim	
İkinci Üniversite, İdarecilik	103
İzinler ve Raporlar.....	105
Sınıf Defterleri	107
Okulların İlk Ziyaretçileri: Ek Kaynak Satan Kitapçılar/Kırtasiyeciler	110
Soba ve Soba Yakma Teknikleri.....	112
Köy Muhtarları Can Simididir	115
Fırfırsız Eğitim.....	116
Kitap Okuma Saatleri	117
Sınıflarda Telefon Kullanımı	119

İletişim Dili	121
Risk Altındaki Çocuklar	125
Ödüllere Dayalı Yarışmalar	127
İl/İlçe Eğitim Yöneticilerinin Okul Ziyaretleri	128
Veli/Ev Ziyaretleri	130
Öğretmenlerde Kılık Kıyafet Uygulaması	131
Yardımlar/Bağışlar	133
Geri Dönüşüm Firmaları	135
Aday Öğretmen Seminerleri (Hizmet İçi Eğitim)	136
Ek İş Yapan Öğretmenler	138
Yönetmelikler/Kanunlar	140
Öğretmenlerin Taltif Edilmesi	141
Okulların Tadilatı	143
Etkileşimli Tahtalar	145
Sene Başı ve Sonu Öğretmen Seminerleri	146
Oryantasyon Haftası	147
A4 Kâğıtları Mucizesi	149
Karneler Günü	150
Dijital Platformlar	153
Karakter ve Değer Eğitimi	156
Sinema Filmi Saati	160
Kaynakça	163

Kaynakça

1. MEB. (2014). *Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
2. MEB. (2021). *Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarına Yönetici Seçme ve Görevlendirme Yönetmeliği*. Millî Eğitim Bakanlığı: Ankara.
3. MEB. (2006). *Millî Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Karar*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
4. Civelek, Z., & Özmantar, Ş. (2017). Sınıf öğretmenleri ve sınıf öğretmeni adaylarının bakış açısıyla müdür yetkili öğretmenlik uygulaması . *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 323-347.
5. Kubanç, Y., & Şama, E. (2017). Müdür yetkili öğretmenlerin yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri: Van ili örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 268-285.
6. Buldu, M., & Er, S. (2016). Okula hazır bulunuşluk ve okula başlama yaşı: Türk öğretmen ve ailelerin yeni eğitim politikası üzerine görüş ve deneyimler. *Eğitim ve Bilim*, 187, 97-114.
8. Güler, T., & Aygün, M. (2019). Türkiye'de birleştirilmiş sınıflarla ilgili yapılan tezler. *Millî Eğitim*, 48(222), 5-32.
9. MEB. (2014). *Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumları Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
10. Taşdemir, M. (2012). *Birleştirilmiş Sınıflarla Öğretim Öğretmen El Kitabı*. Pegem Akademi, Ankara.
11. Köklü, M. (2000). *Birleştirilmiş sınıfların yönetimi ve öğretim*. Beta
12. Erdem, A. R.(2006) *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim (Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş3.Baskı)* Ankara: Anı Yayıncılık.

13. Kızıldaş, Y. (2021). İki dilli öğrencilerin ikinci dil ediniminde etkili olan faktörler ve dezavantajlı gruplara dönüşmeleri: kuramsal ve derleme bir çalışma. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(2), 1012-1036.
14. Eskiköy, O., & Doğan, Ö. (Yönetenler). (2008). *İki dil bir bavul* [Sinema Filmi].
15. Krashen, S. (2009). *Principles and practice in second language acquisition*. London: Pergamon. London: Pergamon
16. Ünal, E. (2021). *Kapsayıcı Dil Öğretimi*. Ankara: Vizetek Yayıncılık.
17. Kocaarslan, M. (2021). *İlkokul öğrencileri için etkinliklerle Türkçe öğretimi*. Ankara: Vizetek Yayıncılık.
18. MEB. (1961). 222 Sayılı *İlköğretim Temel Kanunu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
19. Baker, Z. (2013). *Zorunlu eğitime hayır*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
20. Küçükler, L. (2019). Üç öykü üzerinden okul terki: Eğitimsizlik, yoksulluk, ataerkillik. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* / 16(64), 94-119.
21. Özer, M. (2019). Mesleki ve teknik eğitimde sorunların arka planı ve Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonunda çözüme yönelik yol haritası. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 9(1), 1-11.
22. Eğitim İzleme Raporu. (2018). *Öğrenciler ve eğitime erişim*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
23. Yoloğlu, N. (2011). Ön lisans öğrencilerinin sosyal sorumluluk iletişimi kampanyalarına yönelik algı ve tutumları. *Atatürk İletişim Dergisi*, 2, 47-58.
24. Tunç, A. İ. (2009). Kız çocuklarının okula gitmeme nedenleri: Van ili örneği. *Yüzcü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 237-269.
25. Yıldırım, M. C., Beltekin, N., & Oral, T. (2018). Kızların okula erişim ve devam oranlarının artırılması: İkna süreci. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 2(20), 783-804.

26. Adıgüzel, A. (2013). Kız çocuklarının okullulaşma engelleri ve çözüm önerileri (Şanlıurfa örneği). *EKEV Akademi Dergisi*, 17(56), 325-344.

27. Seçen, Z. (2018). *Risk altındaki çocuklar ve eğitimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

28. Uysal, M., Yıldız, A., Türk, E., Türkmen, N., & Korkmaz, N. (2016). Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının temel eğitim sorunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49(1), 183-201.

29. Taneri, P. (2019). *Kapsayıcı eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.

30. Ünal, F. (2019). Karakter gelişiminde ve eğitiminde aile, çevre ve okul. V. Aktepe, & M. Gündüz içinde, *Karakter ve değer eğitimi* (s. 42-66). Ankara: Pegem Akademi.

31. Erbay, U. (2018). *e-Okul veli bilgilendirme sistemi hakkında lise öğrenci velilerinin görüşleri ve kullanım düzeyleri: Niğde ili örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Nevşehir: Nevşehir Hacıbektas Veli Üniversitesi.

32. MEB. (2021, 10 01). *e-Okul yönetim bilgi sistemi*. <https://e-okul.meb.gov.tr/logineokul.aspx> adresinden alındı

33. MEB. (2012). *Millî Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

34. MEB. (2017, 10 01). *Adıyaman İl Millî Eğitim Müdürlüğü*. <https://adiyaman.meb.gov.tr/www/ogrenci-kayitlarinda-adres-degisikligi-ile-ilgili-duzenleme/icerik/1555> adresinden alındı

35. MEB. (2019). *İlkokul/ortaokul kurumları e-Okul yönetim bilgi sistemi kurum işlemleri modülü bilgilendirme rehberi*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı.

36. MEB. (2020). *Millî Eğitim Bakanlığı Destekleme ve Yetiştirme Kursları Yönergesi*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

37. MEB. (2021). *Destekleme ve yetiştirme kursları e-kılavuzu*. Ankara: Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

38. MEB. (2019). *İlkokullarda yetiştirme programı (İYEP)*. Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı.

39. Yıldız, V. A., & Kılıç, D. (2020). İlkokullarda yetiştirme programı (İYEP) kurs sürecinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 15(2), 1399-1410.

40. MEB. (2016). *Destek eğitim odası kılavuzu*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı.

41. MEB. (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

42. MEB. (2019). *Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği*. Ankara: Ortaöğretim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Millî Eğitim Bakanlığı.

43. MEB. (2016). *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

44. MEB. (2014). *Millî Eğitim Bakanlığı Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

45. MEB. (2010). *İlköğretim okullarında temizlik ve hijyen*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

46. İŞ-KUR. (2021, 10 01). *Toplum Yararına Programlar (TYP)*. İŞ-KUR Aktif iş gücü programları: <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-isgucu-programlari/toplum-yararına-programlar-typ/> adresinden alındı

47. Sağlık Bakanlığı. (2015). *T.C. Sağlık Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında yapılan "Beyaz Bayrak" iş birliği protokolü*. Ankara: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı.

48. Koşan, S., & Buran, K. (2019). Okul müdürlerinin ders denetim faaliyetlerinin öğretimsel liderlik bağlamında incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 7(3), 1232-1265.

49. MEB. (2011). *Öğretmen denetim rehberi*. Ankara: Rehberlik ve Denetim Başkanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı.

50. MEB. (2010). *Ders dışı eğitim çalışmalarına dair esaslar (53578 sayılı 2010/49 no.lu genelge)*. Ankara : Personel Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı.

51. MEB. (2020). *Aday öğretmen iş ve işlemleri*. Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü:

<https://oygm.meb.gov.tr/www/aday-ogretmen-is-ve-islemleri/icerik/452>
adresinden alındı

52. Resmî Gazete. (1965). 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu. mevzuat. com: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf>
adresinden alındı

53. Kozikoğlu, İ., & Senemoğlu, N. (2018). Mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükler: Nitel bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 6(3), 341-371.

54. Köse, A., & Uzun, M. (2020). Öğretmenlerin kendini işe verememe nedenleri üzerine fenomenolojik bir çözümleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 680-728.

55. Ergün, H. (2020). Eğitim sendikalarına göre okulda angarya işler. *International Journal of Social Sciences*, 6(8), 110-121.

56. Doğan, S., Demir, S. B., & Turan, N. (2013). Ücretli öğretmenlik uygulamasının değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(12), 371-390.

57. Kızıldaş, Y. (2021). Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(2), 440-475.

58. Konan, N., Çetin, R., & Yılmaz, S. (2017). Okul müdürü görevlendirmeye ilişkin öğretmen görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(1), 147-160.

59. MEB. (1973). 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu. Ankara: Resmî Gazete.

60. Özkan, R. (2012). Resim (görsel sanatlar), müzik ve beden eğitimi derslerinin bireysel gelişim ve sosyalleşme açısından önemi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(2), 713-721.

61. MEB. (2012). *Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

62. Bağımsız İletişim Ağı. (2017). *Özel rehabilitasyon merkezleri ve sorunlar: Bingöl örneği*. <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/184833-ozel-rehabilitasyon-merkezleri-ve-sorunlar-bingol-ornegi> adresinden alındı

63. Hürriyet Gazetesi. (2008). *Özürlü eğitiminde milyonluk yolsuzluk*. Hürriyet.com : <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/ozurlu-egitiminde-milyonluk-yolsuzluk-8294471> adresinden alındı

64. Uçar, S. (2019). *Rehabilitasyonlara da rehabilitasyon şart!* https://www.sozcu.com.tr/2019/egitim/rehabilitasyonlara-da-rehabilitasyon-sart-5451925/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber adresinden alındı

65. Karataş, Z., & Baltacı, H. (2013). Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmenin (psikolojik danışman) görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(2), 427-460.

66. MEB. (2015). *Okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kılavuzu*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı.

67. Parmaksız, İ., & Gök, A. (2018). Okul psikolojik danışmanlarının psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde karşılaştıkları güçlükler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47, 247-265.

68. MEB. (2020). *Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara: Resmî Gazete, Millî Eğitim Bakanlığı.

69. Tuncer, N. (2021). Aileler ve öğretmenler arasındaki iletişim için güncel bir uygulama: whatsapp grubu. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(2), 1037-1063.

70. TÜBİTAK. (2021). *TÜBİTAK bilimsel fuarları destekleme programı*. Ankara: TÜBİTAK.

71. TÜBİTAK. (2019). *8. bilim fuarları kılavuzu*. Ankara: Bilim ve Toplum Daire Başkanlığı.

72. Kalçık, F. (2017). Öğrenci başarısını desteklemede bir yol: Öğrenci koçluğu. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 53-67.

73. Eski, N., Özben, D. I., & Günbayı, İ. (2019). BİMER ve CİMER'e gelen şikâyetler ile ilgili maarif müfettişlerinin, İlçe Millî Eğitim Müdürlerinin ve şube müdürlerinin görüşleri: Bir durum çalışması. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(6), 163-182.

74. Yasan, T. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin ve öğretmenlerinin sendikalara ilişkin görüşlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi: Malatya il merkezi örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 271-293.

75. Söylemez, M. (2019). *Eğitim çalışanlarının sendikalara ilişkin görüşlerinin belirlenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

76. MEB. (2017). *Millî Eğitim Bakanlığı İzin Yönergesi*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

77. KODA (Köy Okulları Değişim Ağı). (2019). *Öğretmen gözünden köy okulları ve köy öğrencileri: Avantajlar, problemler ve çözüm önerileri*. İstanbul: KODA.

78. Apple, M. W., & Beane, J. A. (2016). *Demokratik okullar*. Ankara: Dipnot.

79. Dönmez, İ., & Doğan, H. (2020). Risk altındaki çocuklar üzerine bir inceleme (Muş ili örneği). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(36), 455-489.

80. Kolukırkı, S. (2017). Risk altındaki çocukların mesleki eğitimi ve istihdamı: beyaz kalpler eğitim ve gelişim merkezi örneği (. *Uluslararası Aile Çocuk Ve Eğitim Dergisi*(11), 69-83.

81. Gülcan, M. G., & Taner, N. (2011). Öğretmen görüşlerine göre ilköğretimde ev ziyaretinin okul başarısına etkisi (Kahramanmaraş il örneği). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(22), 129 - 144.

82. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (1982). *Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine Dair Yönetmelik*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.85105.pdf> adresinden alındı

83. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (1983). *Yardım Toplama Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2860.pdf> adresinden alındı

84. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> adresinden alındı

85. Yıldırım, R. (2020). *Okullara yapılan bağışlar (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

86. İlyas, İ. E., Coşkun, İ., & Tokluca, D. (2017). *Türkiye'de aday öğretmen yetiştirme modeli. İzleme ve değerlendirme*. İstanbul: SETA Yayınları. <https://setav.org/assets/uploads/2017/04/AdayOgretmenler.pdf> adresinden alındı

87. MEB. (2017). *Sözleşmeli aday öğretmenlerin yetiştirme programı*. <http://oygm.meb.gov.tr/www/19072017-tarihinde-atamasi-yapilan-sozlesmeli-aday-ogretmenlerin-yetistirme-programi/icerik/433> adresinden alındı

88. Sarıca, R., & Özpolat, E. T. (2018). Aday öğretmen yetiştirme sürecine ilişkin aday öğretmen görüşleri (Gaziantep-Osmaniye illeri örneği). *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 11(2), 186-217.

89. Yılmaz, M. (2017). Aday öğretmen yetiştirme sürecinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 135-155.

90. Yıldız, V. A., Kılıç, D. (2020). Öğretmenlerin sene başı, sene sonu ve ara dönem mesleki seminerler çalışmalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi (IPCEDU - 2020)* (s. 1122-1128). Diyarbakır: Pegem Akademi.

91. Gündüz, M. (2019). Karakter gelişimi ve eğitimi. V. Aktepe, & M. Gündüz içinde, *Karakter ve değer eğitimi* (s. 22-40). Ankara: Pegem Akademi.

KELAMDA SÜBJEKTİVİZM ANLAYIŞLARI

Özcan Taşcı

KELAMDA SÜBJEKTİVİZM ANLAYIŞLARI

Özcan Taşçı

Yayın No: 3897

Beşeri Bilimler No: 382

ISBN: 978-625-417-384-4

E-ISBN: 978-625-417-385-1

Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz emreunobel@gmail.com@

Redaksiyon: Nurcan Çağman nircannobel@gmail.com-

Kapak Tasarım: Lale Yalçın- laleenobel@gmail.com@-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Taşçı, Özcan

Kelamda Sübjektivizm Anlayışları / Özcan Taşçı

1. Basım, VI+ 84 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-384-4

E-ISBN: 978-625-417-385-1

1. . Gazali 2. Haris el-Muhasibi 3. Kadı Abdülcebbar

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd. Sertifika No.: 23593

İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii

ÖN SÖZ	v

- I -

FELSEFE BAĞLAMINDA KELAM İLMİNİN ORJİNALLİĞİ MESELESİNE YAKLAŞIMLAR.....	1

-II-

KELAM İLMİNİN TEŞEKKÜLÜ VE GEÇİRDİĞİ EVRELER	11

İlk Üç Yüzyıl	11

Dördüncü/Onuncu Yüzyıl: Eş'ari ve Maturidi. Hanbeliler.....	14

Beşinci/On Birinci Yüzyıl: Gazali ve Bâtınî	

Skeptisizm/Şüphecilîği	18

-III-

KELAMDA REALİST ANLAYIŞ KARŞISINDA İDEALİST/SUBJEKTİF BİLGİ ANLAYIŞI	25

Tarihsel Süreç	25

-IV-

KELAM'DA SUBJEKTİVİZM ANLAYIŞININ ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ	31

Gazali ve Subjektivizm Anlayışı.....	31

Gazali'nin Felsefi Subjektivizmi	32
1. Bilgi Öğretisi	32
a) "Doğru/Gerçek Bilgi"nin Kriterleri	32
b) İman ve Bilgi.....	37
Kant'ta Zihin ve Akıl	42
Kelam'da Zihin ve Akıl.....	47
Kelamda Akıl ve Zihin Ayrımı	48
İmanın Objektif ve Subjektif Değeri.....	54
Muhasibî ve Subjektivizm Anlayışı.....	57
İnsan: Muhasibi'nin Psikoloji İlmine Dair Düşüncesi	
"Ben" (Nefs) ve "Kalp" (Kalb)	57
İlim	59
Tanrı'nın Varlığının Delilleri/İman-Bilgi	62
Kadı Abdülcebbar ve Subjektivizm Anlayışı	63
 -V-	
UMÛR-İ ÂMME-İMAN-BİLGİ (SUBJEKTİVİZM) İLİŞKİSİ	79
KAYNAKÇA	83

KAYNAKÇA

- Apaydın, H . Yunus, “Fıkıh” (Usûlünde Kıyas), TDV İslam Ansiklopedisi , C. 25, Ankara 2002.
- Apaydın. Yasin, “Metafiziğin Meselesini Mesele Edinmek: Klasik Dönem Sonrası İslam Düşüncesinde “Umûr-i Âmmе Sorunu” ss. 143-149 Uluslararası İstanbul Felsefe Kongresi Bildiri Kitabı, Cilt 1, Türkiye’de Felsefe-İslam Felsefesi, ss. 141-149.
- Âşûr, Saîd Abdülfettah, “Ezher”, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 12, İstanbul 1995.
- Bingöl, Abdülkuddüs, “Temsil”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 40, 2011 İstanbul, ss. 436-437).
- Demirtaş Mehmet, “Kant’ın İnanca Yer Açmak için Bilgiyi İnkâr Ettim Sözü’nün İman ve Bilgi Açısından Değerlendirilmesi”, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013, C. XVII, S. 1, ss.: 289-303.
- Güneş, Merdan “Gazzâlî’nin Batı Dünyasına Etkisi”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012/1, C. 1, Sayı 1, ss. 61-85.
- Horovitz, S., Yunan Felsefesinin Kelama Etkisi, Çeviren, Özcan Taşcı, Litera Yayıncılık, İstanbul 2014
- İbni Tufeyl, Hay Bin Yakzan, Çevirenler: M. Şerefeddin Yaltkaya-Babanzade Reşid, Hazırlayan, N. Ahmet Özalp, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı: Haziran 1996
- Obermann, Julian, Der philosophische und religiöse Subjektivismus Ghazalis, Wien und Leipzig 1921

Oralgül, Ezgi Demir, “Aristoteles Mantiğı Ne Hakkındadır?” FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 2018 Bahar, Sayı: 25, ss. 71-89

Taşcı, Özcan, “Takiyyüddin Necrani’nin Mu’tezile Bilgi Teorisindeki Yeri ve Önemi”, Doktora Tezi A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

-----, Aydınlanma , Oryantalizm ve İslam-Kelami Konular Bağlamında Bir Karşılaştırma-, Sentez Yayıncılık, Ankara 2013.

-----, Son Mu’tezile Kelamcısı Takiyyüddin Necrani, Sentez Yayıncılık, Ankara 2013.

-----, “Takiyyüddin Necrani’nin Mu’tezile Bilgi Teorisindeki Yeri ve Önemi”, Dini Araştırmalar Dergisi, C. 8, Sayı 22, Mayıs-Ağustos, 171-193, (2005)

-----, “Kant’ın Vernunft (Akıl) ve Verstand (Zihin) Arasında Yaptığı Ayrımın Kelamdaki İzlerine Dair Bir Araştırma”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VI (2006)

-----, “Kadı Abdülcebbar ve Kant’ta Estetik Anlayışı”, Kelam Araştırmaları 7:2 (2009).

Tınaz, Nuri, “Obermann, Julian Joel”, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 33, İstanbul 2007, s. 315.

Schöck, Cornelia, Koranexegese, Grammatik und Logik: zum Verhältnis von Arabischer und Aristotalischer Urteils-, Konsequenz und Schlußlehre, Brill-Leiden-Boston 2006.

Van Ess, Josef, Die Erkenntnisslehre des Adudadin al-Îcî, Wiesbaden 1966

-----, Die Gedankenwelt des Hâris al-Muhâsibî, Hrsg. Otto Speis, Bd. 12, Bonn 1961

Küresel Hegemonya Mücadelesi YÜKSELEN ÇİN

Zekeriyya Akdağ

Küresel Hegemonya Mücadelesi

YÜKSELEN ÇİN

Zekeriyya Akdağ

Yayın No.:907
ISBN:978-625-433-197-8
E-ISBN:978-625-433-198-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 2077

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com-
Redaksiyon: Suat Kaymak -suat@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Lale Yalçın -laleenobel@gmail.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Akdağ, Zekeriyya.
Küresel Hegemonya Mücadelesi Yükselen Çin / Zekeriyya Akdağ
1. Basım, VIII + 374 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN:978-625-433-197-8
E-ISBN:978-625-433-198-5
1. Dünya Sistemi 2. Hegemonya 3. Çin

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com
Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezh Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
HEGEMONYA KAVRAMI İÇİN TEORİK ÇERÇEVE	7
1.1. Kavramsal Açısından Hegemonya	7
1.1.1. Hegemonya ve İmparatorluk	11
1.2. Realist Yaklaşımlar Açısından Hegemonya	14
1.2.1. Hegemonik Savaş Teorisi	18
1.2.2. Hegemonik İstikrar Teorisi	25
1.2.3. Realist Hegemonya Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler	33
1.3. Liberal Yaklaşımlar Açısından Hegemonya	36
1.3.1. Uluslararası Rejim Teorisi	40
1.3.1.1. Uluslararası Rejimlerin İşlevleri	48
1.3.1.2. Uluslararası Rejim Değişimleri	52
1.3.1.3. Liberal Hegemonya Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler	55
1.4. Eleştirel Yaklaşımlar Açısından Hegemonya	57
1.4.1. Gramscici Hegemonya Yaklaşımı	58
1.4.1.1. Politik Toplum-Sivil Toplum Ayrımı ve Hegemonya	65
1.4.1.2. Gramscici Hegemonya Anlayışının Uluslararası İlişkilere Uyarlanması	70
1.4.2. Dünya Sistemi Yaklaşımı Açısından Hegemonya	83
1.4.2.1. Hegemonya Çevrimleri	92
1.4.2.2. Dünya Sistemi Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler	105
İKİNCİ BÖLÜM	
DÜNYA SİSTEMİNDE ÇİN'İN YÜKSELİŞİ	107
2.1. Çin Merkezli Dünya Sistemi: Haraççı Sistem	107
2.2. Çin'in Düşüşü	116
2.3. Çin'in Yeniden Yükselişi	120
2.3.1. Mao Döneminde Ekonomik Yapı (1949-1978)	122
2.3.2. Reform ve Dışa Açılma (<i>Gǎigé Kāifàng</i>) Dönemi: 1978'den Günümüze	129
2.3.2.1. Ekonomik Büyüme	138
2.3.2.2. Çin'in Dış Ticaret ve Doğrudan Yatırım Kapasitesinin Yükselişi	152
2.3.2.3. Çin'in Finansal Kapasitesinin Yükselişi	169

2.3.2.4. Çin Ekonomisine Yönelik Meydan Okumalar	176
2.3.2.5. Çin'in Askerî Kapasitesinin Yükselişi	186
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
21. YÜZYILDA KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ VE ÇİN	205
3.1. Dünya Sisteminde Değişen Güç Dengeleri ve Küresel Hegemonya Parametreleri.....	205
3.2. Küresel Hegemonya Mücadelesinde Çin'in Ekonomik Gücü.....	217
3.2.1. Dünya Ekonomik Güç Sıralamasında Çin'in Yeri.....	219
3.2.2. Çin'in Dünya Ekonomisine Etkisi	229
3.3. Küresel Hegemonya Mücadelesinde Çin'in Teknolojik Gücü.....	232
3.3.1. Küresel Faaliyette Bulunan Şirketler Kurma.....	235
3.3.2. Araştırma ve Geliştirme	238
3.3.3. Bilgi Üretimi: Yayınlar ve Patentler.....	241
3.4. Küresel Hegemonya Mücadelesinde Çin'in Askerî Gücü	247
3.4.1. Dünya Askerî Güç Sıralamasında Çin'in Yeri.....	249
3.4.2. Çin'in Askerî Gücündeki Yükselişin Dünya Düzenine Etkisi	251
3.5. Küresel Hegemonya Mücadelesinde Çin'in Yumuşak Gücü	261
3.5.1. Çincenin Uluslararası Kullanımı	273
3.5.2. Uluslararası Kuruluşlarda ve Yönetişimde Çin	276
3.5.3. Çin'in Dünya Düzeni İdealleri	284
3.5.4. Çin'in Yumuşak Gücünün Sınırları	296
3.6. Çin'in Para Birimi Renminbinin Uluslararası Kullanımı.....	301
3.6.1. Renminbinin Uluslararası Kullanımının Yaygınlaşması	303
3.6.2. Uluslararası Rezerv Para Olma Yolunda Renminbi	306
3.6.3. Renminbinin Uluslararası Rezerv Para Olma Yolunda Sınırları	310
3.7. Çin'in Küresel Hegemonyasının Fiziki Temelleri: Kuşak ve Yol Girişimi.....	313
3.7.1. Kuşak ve Yol Girişimi.....	317
3.7.2. Kuşak ve Yol Girişimine Yönelik Meydan Okumalar.....	333
SONUÇ.....	341
KAYNAKÇA	357
ÖZ GEÇMİŞ.....	374

KAYNAKÇA

- Agnew, Hohn (2005). **Hegemony The New Shape of Global Power**, Philadelphia, Temple University Press.
- Ahrari, Ehsan M. (2011). **Büyük Güçler Hegemona Karşı: Rusya, Çin ve Hindistan'ın Yükselişi**, Çev. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangart Yayınları.
- Althusser, Louis (2003). **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları.
- Anderson, Perry (2007). **Gramsci Hegemonya Doğu-Batı Sorunu ve Strateji**, Çev. Tanık Günersel, İstanbul, Salyangoz Yayınları.
- Ang, Yuen (2019). Demystifying Belt and Road, **Foreign Affairs**, 22.05.2019 (Çevrimiçi), <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-05-22/demystifying-belt-and-road>, Erişim Tarihi: 30.05.2019.
- Antoniades, Andreas (2008). "From 'theories of Hegemony' to 'Hegemony Analysis' in International Relations", **Paper presented at: 49th ISA Annual Convention**, San Francisco (Çevrimiçi), http://sro.sussex.ac.uk/id/eprint/2175/1/Hegemony_in_International_Relations_AA_ISA_%282%29.pdf, Erişim Tarihi: 15.09.2017.
- Arrighi, Giovanni and Silver, Beverly J. (1999). **Chaos and Governance in the World System**, London, The University of Minnesota Press.
- Arrighi, Giovanni (2009). **Adam Smith Pekin'de 21. Yüzyılın Soykütüğü**, Çev. İbrahim Yıldız, İstanbul, Yordam Kitap Yayınları.
- Arrighi, Giovanni (2000). **Uzun Yirminci Yüzyıl**, Çev. Recep Boztemur, Ankara, İmge Kitabevi.
- Baniya, Suprabha; Rocha, Nadia and Ruta, Michele (2019). "Trade Effects of the New Silk Road: A Gravity Analysis", World Bank Group, **Policy Research Working Paper** 8694.
- Bloomberght (2019). Amerikalı şirketler ve Huawei aynı kaderi paylaşıyor, **Bloomberght**, 27.05.2019 (Çevrimiçi), <https://www.bloomberght.com/huaweizhengfei-amerikali-sirketler-ve-huawei-ayni-kaderi-paylasiyor-2221819>, Erişim Tarihi: 28.05.2019.
- Bostanoğlu, Burcu ve Okur, Mehmet Akif (2009). **Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya – Medeniyetler ve Robert W. Cox**, Ankara, İmge Kitabevi.
- Braudel, Fernand (1979). **Afterthoughts on Material Civilization and Capitalism**, Baltimore, MD, Johns Hopkins University Press.
- Braudel, Fernand (2015). **Kapitalizmin Kısa Tarihi**, Çev. İsmail Yerguz, İstanbul, Say Yayınları.
- Braudel, Fernand (1984). **The Perspective of the World**, Trans. Sian Reynolds, Vol. III, New York, Harper & Row.
- Braudel, Fernand (2006). **Uygurlıkların Grameri**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge Kitabevi.

- Braudel, Fernand (1983). **Wheels of Commerce**, Trans. Sian Reynolds, Vol. II, New York, Harper & Row.
- Breslin, Shaun (2010). “China’s Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power”, **Political Studies Assosiation, Politics**, Vol. 30 (S1), pp.52-62.
- Broadman, Harry (2019). “The Belt and Road Initiative is Short of ‘Chinese Characteristics’”, **Financial Times**, 21.05.2019 (Çevrimiçi), <https://www.ft.com/content/ed53a1d0-7b13-11e9-81d2-f785092ab560>, Erişim Tarihi: 29.06.2019.
- Brzezinski, Zbigniew and Scowcroft, Brent (2009). **Amerika ve Dünya**, Çev. Manolya Aşık, İstanbul, Profil Yayınları.
- Brzezinski, Zbigniew (1998). **Büyük Satranç Tahtası**, Çev. Ertuğrul Dikbaş, Ergun Kocabıyık, İstanbul, Sabah Kitapları.
- Brzezinski, Zbigniew (2005). **Tercih Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?**, Çev. Cem Küçük, İstanbul, İnkilap Kitabevi.
- Burchill, Scott (2013). “Liberalizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Ed. Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak vd., İstanbul, Küre Yayınları, s.81-118.
- Cai, Peter (2017). “Understanding China’s Belt and Road Initiative”, **Lowy Institute**, 22.03.2017 (Çevrimiçi), <https://www.lowyinstitute.org/publications/understanding-belt-and-road-initiative>, Erişim Tarihi: 26.06.2019.
- Carlson, Allen (2011). “Moving Beyond Sovereignty? A Brief Consideration of Recent Changes in China’s Approach to International Order and the Emergence of the Tianxia Concept”, **Journal of Contemporary China**, Vol. 20, No. 68, pp.89-102.
- Chatzky, Andrew and McBride, James (2019). “China’s Massive Belt and Road Initiative”, **Council on Foreign Relations**, 21.05.2019 (Çevrimiçi), <https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-massive-belt-and-road-initiative>, Erişim Tarihi: 29.06.2019.
- Chen, Zhimin (2009). “International Responsibility and China’s Foreign Policy”, **China’s Shift: Global Strategy of the Rising Power**, Ed. Masafumi Iiada, The National Institute for Defense Studies, Tokyo, pp.7-28.
- Chin, Gregory (2017). “Çin’in Parasal Gücünün Yükselişi”, **Yeni Çin Seddi: Çin’in Uluslar arası Para İlişkilerinde Güç ve Siyaset**, Ed. Eric Helleiner; Jonathan Kirshner, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s.151-172.
- China Statistical Yearbook (2018). China Statistical Yearbook - 2018, **National Bureau of Statistics of China** (Çevrimiçi), <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.
- ChinaPower (2019). “How will Belt and Road Initiative Advance China’s Interests?”, **ChinaPower**, 29.05.2019 (Çevrimiçi), <https://chinapower.csis.org/china-belt-and-road-initiative/>, Erişim Tarihi: 01.06.2019.
- Clausewitz, Carl Von (2008). **Savaş Üzerine**, Çev. Selma Koçak, İstanbul, Doruk Yayınları.
- Clinton, Hillary (2011). “America’s Pacific Century”, **Foreign Policy**, 11.10.2011 (Çevrimiçi), <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/#>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.

- Cohen, Benjamin J. (2017). “Çin Sorusu: Sistem Çin’in Yükselişine Uyum Sağlayabilir mi?”, **Yeni Çin Seddi: Çin’in Uluslar arası Para İlişkilerinde Güç ve Siyaset**, Ed. Eric Helleiner; Jonathan Kirshner, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s.31-48.
- Cox, Robert W. (1981). “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, **Journal of International Studies**, Vol. 10, No.2, pp.126-155. DOI: 10.1177/03058298810100020501.
- Cox, Robert W. (2016). ““Orta Güçte Devlet”, Japonya ve Müstakbel Dünya Düzeni (1989)”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.241-276.
- Cox, Robert W. (2016). “Çok Taraflılık ve Dünya Düzeni (1992)”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.494-524.
- Cox, Robert W. (2016). “Dünya Düzeninin Hegemonya-Sonrası Kavramsallaştımasına Doğru: İbn-i Haldun’un Yeri Üzerine Düşünceler”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.144-174.
- Cox, Robert W. (2016). “Emek ve Hegemonya: Bir Cevap (1980)”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.471-494.
- Cox, Robert W. (2016). “Geleceğin Dünya Düzeni Üzerine Düşünmeye Dair (1976)”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.60-85.
- Cox, Robert W. (2016). “Gramsci, Hegemonya ve Uluslararası İlişkiler: Metot Üzerine Bir Deneme”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.124-144.
- Cox, Robert W. (2016). “İdeolojiler ve Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen: Yeni Literatür Üzerine Düşünceler (1979)”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.376-420.
- Cox, Robert W. (2016). “Küreselleşme, Çok Taraflılık ve Demokrasi (1992)”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.524-537.
- Cox, Robert W. (2016). “Realizm, Pozitivizm ve Tarihselcilik (1985)”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.49-60.
- Cox, Robert W. (2016). “Sosyal Kuvvetler, Devletler ve Dünya Düzenleri: Uluslararası İlişkiler Teorisinin Ötesinde (1981)”, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.85-124.

- Cox, Robert W. (2016). **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık.
- CRI Türkçe (2017). Bir Kuşak Bir Yol: 21. Yüzyılın en büyük kalkınma projesi. **CRI Türkçe**, 06.05.2017 (Çevrimiçi), <http://turkish.cri.cn/1781/2017/05/16/1s183050.htm>, Erişim Tarihi: 10.10.2017.
- CRI Türkçe (2017a). Çin, Bir Kuşak-Bir Yol üzerinde ulaştırma işbirliğini artırıyor. **CRI Türkçe**, 21.04.2017 (Çevrimiçi), <http://turkish.cri.cn/1781/2017/04/21/1s182462.htm?platform=hootsuite>, Erişim Tarihi: 18.04.2019.
- CRI Türkçe (2018). Çin kalkınırken büyük ülke sorumluluğu da üstleniyor. **CRI Türkçe**, 01.10.2018 (Çevrimiçi), <http://turkish.cri.cn/1781/2018/10/01/1s193576.htm>, Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- De Soyres, Francois (2018). The Growth and Welfare Effects of the Belt and Road Initiative on East Asia Pasific Countries, MTI Practice Note; No.4. Washington, D.C.: **World Bank Group**, 01.01.2018, Number 4 (Çevrimiçi), <http://documents.worldbank.org/curated/en/896581540306960489/pdf/131211-Bri-MTI-Practice-Note-4.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- Dirlik, Arif (2010). “Yeniden Post-sosyalizm: “Çinli Karakterli Sosyalizm”, Geçmiş ve Geleceği Üzerine Düşünceler”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 119, Birikim Yayınları, s.84-111.
- Dirlik, Arif (2006). **Global Modernite ve Sosyalizm Üçüncü Dünya Hayaleti, Globalite ve Çin Halk Cumhuriyeti**, Der. Veysel Batmaz, İstanbul, Salyangoz Yayınları,.
- Dirlik, Arif (2017). **Kriz, Kimlik ve Siyaset**, Çev. Sami Oğuz, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Dirlik, Arif (2010). **Postkolonyal Aura Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi**, Çev. Galip Doğduaslan, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Eberhard, Wolfram (1995). **Çin Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Eralp, Atila (2010). “Hegemonya”, **Devlet ve Ötesi**, Der. Atila Eralp, İstanbul, İletişim Yayınları, s.155-182.
- Eralp, Atila (2010). “Sistem”, **Devlet ve Ötesi**, Der. Atila Eralp, İstanbul, İletişim Yayınları, s.125-154.
- Ertekin, Meriç Subaşı (2017). **Çin Ekonomisi: Küresel Sisteme Entegrasyon Serüveni**, Kocaeli, Umuttepe Yayınları.
- Fairbank, Hohn K. (1969). **Çağdaş Çin’in Temelleri 1840-1950**, Çev. Ünsal Oksay, Ankara, Doğan Yayınları.
- Ferguson, Naill (2003). Hegemony or Emire, **Foreign Affairs**, 01.09.2003 (Çevrimiçi), <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2003-09-01/hegemony-or-empire>, Erişim Tarihi: 04.06.2017.
- Fontana, Benedetto (2013). **Hegemonya ve İktidar**, Çev. Onur Gayretli, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Foreign Policy at Brookings (2019). “China’s Belt and Road: The New Geopolitics of Global Infrastructure”, **A Brookings Interview**, Brookings, April 2019 (Çevrimiçi),

- https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2019/04/FP_20190419_bri_interview.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- Frank, Andre Gunder and Gills, Barry K. (2003). **Dünya Sistemi**, Çev. Esin Soğancılar, Ankara, İmge Kitabevi.
- Frank, Andre Gunder (2010). **Yeniden Doğu Asya Çağında Küresel Ekonomi**, Çev. Kamil Kurtul, Ankara, İmge Kitabevi.
- Gayou, Gerard (2019). Who's Afraid of the Belt and Road?, **WSJ**, 09.06.2019 (Çevrimiçi), <https://www.wsj.com/articles/whos-afraid-of-the-belt-and-road-11560108561?redirect=amp#click=https://t.co/KTgphCvyRV>, Erişim Tarihi: 19.06.2019.
- Gelber, Harry G. (2010). **MÖ 1100'den Günümüze Çin ve Dünya Ejder ve Yabancı Decallar**, Çev. H. Hülya Kocaoluk, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Germain, Randall D. and Kenny, Michael (1998). "Engaging Gramsci: International Relations Theory and the New Gramscians", **Review of International Studies**, No. 24, pp.3-21.
- Gill, Stephen (1992). **American Hegemony and the Trilateral Commission**, Cambridge, Cambridge University Press.
- Gilpin, Robert (2013). "Hegemonik Savaş Teorisi", Çev. Barış Terzioğlu, **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler**, Nicholas J. Spykman; Bary Buzan; Kenneth N. Waltz, İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, s.423-442.
- Gilpin, Robert (2011). **Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası**, Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceyhan, Gürkan Polat, Ankara, Kripto Yayınları.
- Gilpin, Robert (1999). **War and Change in World Politics**, Cambridge, Cambridge University Press.
- Globalfirepower (2019a). Military Strength Ranking, **Global Firepower**, 2019 (Çevrimiçi), <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp#additionalNotes>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Globalfirepower (2019b). China Military Strength, **Global Firepower**, 2019, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china, Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Gökten, Yeliz Sarıöz (2013). **Hegemonya İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği Neo-Gramsci Bir Bakış**, İstanbul, NoteBene Yayınları.
- Gramsci, Antonio (2011). **Hapishane Defterleri 1. Cilt**, Ed. Joseph A. Buttigieg, Çev. Ekrem Ekici, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Gramsci, Antonio (2012). **Hapishane Defterleri 2. Cilt**, Ed. Joseph A. Buttigieg, Çev. Ekrem Ekici, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Gramsci, Antonio (2012a). **Hapishane Defterleri 3. Cilt**, Ed. Joseph A. Buttigieg, Çev. Ekrem Ekici, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Gramsci, Antonio (2014). **Hapishane Defterleri 4. Cilt**, Ed. Joseph A. Buttigieg, Çev. Ekrem Ekici, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Gülalp, Haldun (1979). **Yeni Emperyalizm Teorilerinin Eleştirisi**, İstanbul, Birikim Yayınları.

- Haenle, Paul; Trenin, Dmitri; Gabuev, Alexander; Valasek, Tomas; Baruah, Darshana M.; Feng, Yujun and Ma, Bin (2019). "How Are Various Countries Responding to China's Belt and Road Initiative?", **Carbegie-Tsinghua Center for Global Policy**, 25.04.2019 (Çevrimiçi), <https://carnegietsinghua.org/2019/04/25/how-are-various-countries-responding-to-china-s-belt-and-road-initiative-pub-79002>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- Hasenclever, Andreas; Mayer, Peter and Rittberger, Volker (2000). "Integrating Theories of International Regimes", **Review of International Studies**, Vol. 26, No.1, pp.3-33.
- Helleiner, Eric; Kirshner, Jonathan Ed. (2017). **Yeni Çin Seddi: Çin'in Uluslar arası Para İlişkilerinde Güç ve Siyaset**, Çev. Barış Cezar, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.
- Helleiner, Eric; Kirshner, Jonathan (2017). "Çin'in Uluslararası Para İlişkilerinin Politikası", **Yeni Çin Seddi: Çin'in Uluslar arası Para İlişkilerinde Güç ve Siyaset**, Ed. Eric Helleiner; Jonathan Kirshner, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s.13-30.
- Hobsbawm, Eric (2011). **Yeni Yüzyılın Eşiğinde**, Söyleşi: Antonio Polito, Çev. İbrahim Yıldız, İstanbul, Yordam Yayınları.
- Hu, Angang (2007). "Five Major Scale Effects of China's Rise on the World", Discussion Paper 19, **China Policy Institute**, The University of Nottingham, Nottingham, April.
- Hu, Richard W. (2017). "China's 'One Belt One Road' Strategy: Opportunity or Challenge for India?", **China Report**, Vol. 53, No. 2, SAGE Publications, pp.107-124.
- Huang, Ray (2007). **Çin Tarihi**, Çev. Atilla Sönmez, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Huang, Yasheng (2019). "Can the Belt and Road Become a Trap for China?", **Project Syndicate**, 22.05.2019 (Çevrimiçi), <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-belt-road-initiative-trap-by-yasheng-huang-2019-05>, Erişim Tarihi: 01.06.2019.
- Ikenberry, G. John (2014). "From Hegemony to the Balance of Power: The Rise of China and American Grand Strategy in East Asia", **International Journal of Korean Unification Studies**, Vol. 23, No. 2, pp.41-63.
- Ikenberry, G. John (2014). "The Rise of China and the Future of Liberal World Order", The C Douglas Dillon Lecture Transcript, **Chatham House The Royal Institute of International Affairs**, 07.05.2014 (Çevrimiçi), https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20140507RiseofChina.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- Ikenberry, G. John (2008). "The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive?", **Foreign Affairs**, Vol. 87, No.1, pp.23-37.
- Ikenberry, G. John (2008). "The Rise of China and the Future of the West Can Liberal System Survive?", **Foreign Affairs**, January/February 2008 (Çevrimiçi), <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2008-01-01/rise-china-and-future-west>, Erişim Tarihi: 21.06.2019.
- Ikenberry, G. John; Doyle, W. Michael (2015). "Uluslararası İlişkiler Teorisi'nde Devamlılık ve Yenilik", Çev. Hüseyin Alper Özcan, Özge Nur Ögütü, Ikenberry, G. John; Doyle, W. Michael Ed.: **Uluslar arası İlişkiler Teorisinde Yeni Düşünce**, Çev. Emre Çıtak, İstanbul, Beta Yayınları. s.269-284.

- Ikenberry, John (2013). "The Rise of China, the United States, and the Future of the Liberal International Order", **Tangled Titans: The United States and China**, Ed. David Shambaugh, New York, Rowman&Littlefield, pp.53-75.
- Ikenberry, G. John (1998-1999). "Institutions, Strategic Restraint, and the Persistence of American Postwar Order", **International Security**, Vol. 23, No. 3, pp.43-78.
- International Monetary Fund (2018). World Economic Outlook Database (Çevrimiçi), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x>, Erişim Tarihi: 07.06.2019.
- ISDP (2016). "The Belt & Road Initiative—一帶一路", Institute for Security & Development Policy, October 2016 (Çevrimiçi), <http://isdp.eu/content/uploads/2016/10/2016-The-Belt-and-Road-Initiative.pdf>, Erişim Tarihi: 12.06.2019.
- Jacques, Martin (2016). **Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor?**, Çev. Sami Oğuz, Ankara, Akılçelen Kitaplar.
- Jessop, Bop (2005). **Hegemonya Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet**, Der. Betül Yarar, Alev Özkazanç, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Jiang, Jinquan (2013). **Ekonomik Gelişimin Toplumsal Sınırları Çin Ekonomik Modelinin Geleceği**, Çev. Adnan Köymen, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Jiang, Yang (2017). "Çin'in Para Diplomasisinin Sınırları", **Yeni Çin Seddi: Çin'in Uluslararası Para İlişkilerinde Güç ve Siyaset**, Ed. Eric Helleiner; Jonathan Kirshner, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s.129-149.
- Johnston, Alastair Iain (2003). "Is China a Status Quo Power?", **International Security**, Vol. 27, No. 4, pp.5-56.
- Johnston, Lauren A. (2018). "The Belt and Road Initiative: What is in it for China?", **Asia Pacific Policy Studies**, 31.10.2018, pp.1-19.
- Joseph, Jonathan (2002). **Hegemony A Realist Analysis**, London, Routledge.
- Kennedy, Paul (2002). **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, İstanbul, İş Bankası Yayınları.
- Keohane, Robert O. (1984). **After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy**, Princeton, Princeton University Press.
- Keyman, E. Fuat (1977). "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark", **Devlet, Sistem ve Kimlik**, Der. Atilla Eralp, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Keyman, E. Fuat (2000). **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, Çev. Simten Coşar, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Kindleberger, Charles (1973). "An Explanation of the 1929 Depression", **The World in Depression, 1929-1939**, Berkeley University of California Press, s.291-308.
- Kindleberger, Charles (1986). "Hierarchy versus Initial Cooperation", **International Organization**, Vol. 40, No. 4, pp.841-847.
- Kirshner, Jonathan (2017). "Bölgesel Hegemonya ve Bir RMB Bölgesinin Doğuşu", **Yeni Çin Seddi: Çin'in Uluslararası Para İlişkilerinde Güç ve Siyaset**, Ed. Eric Helleiner; Jonathan Kirshner, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s.173-193.

- Kissinger, Henry (2015). **Çin Dünden Bugüne Yeni Çin**, Çev. Nalan Işık Çeper, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Kissinger, Henry (2002). **Diplomasi**, Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Konings, Joanna (2018). “Trade Impacts of the Belt and Road Initiative”, **Economic & Financial Analysis Global Economics**, ING, pp.1-11.
- Krasner, Stephen D. (1982). “Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables”, **International Organization**, Vol. 36, No. 2, pp.185-205.
- Kroeber, Arthur R. (2017). **Çin Ekonomisi Herkesin Bilmesi Gerekenler**, Çev. Mehmet Mazi, Ankara, Buzdağı Yayınevi.
- Kurtbağ, Ömer (2010). **Amerikan Sağı ve Dış Politikası**, Ankara, USAK Yayınları.
- Lacau, Ernesto and Mouffe, Chantal (2008). **Hegemonya ve Sosyalist Strateji Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru**, Çev. Ahmet Kardam, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Levy, M.A.; Young, O.R. and Zuern, M. (1994). “Study of International Regimes”, **IISA Working Papers**, November, pp.94-113.
- Li, Mingjiang (2008). “China Debates Soft Power”, **Chinese Journal of International Politics**, Vol.2, No.2, pp.287-308.
- Lowy Institute (2019). Lowy Institute Asia Power Index 2019, Researchers: Herve Lema-hieu and Bonnie Bley, **Lowy Institute**, Sydney.
- Lu, Hui; Rohr, Charlene; Hafner, Marco and Knack, Anna (2018). China Belt and Road Initiative, **RAND Europe**, Cambridge.
- Luttwak, Edward N. (2016). **Çin’in Yükselişi Stratejinin Mantığına Karşı**, Çev. Pars Turhan Özer, İstanbul, Doruk Yayınları.
- MacCormack, James (2019). The risks are rising that the dolar could lose its special global standing, **CNBC**, 09.06.2019 (Çevrimiçi), <https://www.cnbc.com/2019/06/07/the-risks-are-rising-that-the-dollar-could-lose-its-special-global-standing.html>, Erişim Tarihi: 10.06.2019.
- Maddison, Angus (2010) Historical Statistics for the World Economy: 1-2003 AD (Çevrimiçi), http://www.ggdc.net/maddison/historical_statistics/horizontal-file_02-2010.xls, Erişim Tarihi: 20.01.2019
- Maddison, Angus (2003). HS-8: The World Economy, 1-2001 AD, p.259 (Çevrimiçi), <http://www.ggdc.net/maddison/oriindex.htm>, Erişim Tarihi: 30.01.2019.
- Maddison, Angus (2001). **The World Economy: A Millennial Perspective**, Paris, OECD.
- Mancall, Mark (1968). “The Ch’ing Tribute System: an Interperative Essay”, in **The Chinese World Order**, Ed. John King Fairbank, Harvard University Press, Massachusetts. pp.63-89.
- Mann, Michael (2012). **İktidarın Tarihi**, Çev. Ali Rıza Gülgen, Gülben Şaş, Elçin Deniz Ala..., Ankara, Phoenix Yayınevi.
- Mann, Michael and Hall, John A. (2014). **Yirmibirinci Yüzyılda İktidar**, Çev. Emre Gerçek, İstanbul, Açılımkitap.
- Marks, Karl (1977). **Çin Üzerine**, Çev. Mehmet Yurtcan, Ankara, Günce Yayınları.

- Masood, Ehsan (2019) “All Roads Lead to China”, **Nature**, Vol. 569, No. 7757, pp.20-23.
- McNeill, William H. (2004). **Dünya Tarihi**, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi.
- Mead, Walter Russel (2019). Incredible Shrinking Europe, 11.02.2019. (Çevrimiçi), <https://www.wsj.com/articles/incredible-shrinking-europe-11549928481>, Erişim Tarihi: 13.02.2019.
- Mead, Walter Russel (2014). The Return of Geopolitics, **Foreign Affairs**, May/June 2014 Issue (Çevrimiçi), <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2014-04-17/return-geopolitics>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.
- Mearsheimer, John J. (2006). “China’s Unpeaceful Rise”, **Current History**, Vol, 105, No. 690, pp.160-163.
- Mearsheimer, John J. (2010). “The Gathering Storm: China’s Challenge to US Power in Asia”, **The Chinese Journal of International Politics**, Vol. 3, pp.381-396.
- Mearsheimer, John J. (2014). Can China Rise Peacefully?, **The National Interest**, 25.10.2014 (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- Minqi, Li (2017). **Çin ve 21. Yüzyıl Krizi**, Çev. Tulga Buğra Işık, Yazılama Yayınevi, İstanbul.
- Modelske, George (1987). **Long Cycles in World Politics**, London, Macmillan Press.
- Monod, Jérôme and Chatterji, Miniya (2005). “Opportunities and Challenges Faced by China’s Peaceful Rise”, **China’s Peaceful Rise and New Role of Asia**, Zheng Bijian, Jérôme Monod, Miniya Chatterji... Fondation Pour L’innovation Politique, Les Cahiers du Débat, May, pp.8-13.
- Moore, Barrington Jr. (2003). **Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri: Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soylunun ve Köylünün Rolü**, Çev. Şirin Tekeli, Alaeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Morris, Ian (2014). **Dünyaya Neden Batı Hükmediyor (Şimdilik)**, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Murphy, Andrea; Ponciano, Jonathan; Hansen, Sarah and Touryalai, Halah (2019). Global 2000 The World’s Largest Public Companies, **Forbes**, 15.05.2019 (Çevrimiçi), <https://www.forbes.com/global2000/#16c9025a335d>, Erişim Tarihi: 27.05.2019.
- Münkler, Herfried (2009). **İmparatorluklar Eski Roma’dan ABD’ye Dünya Egemenliğinin Mantığı**, Çev. Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Nordin, Astrid H. and Weissmann, Mikael (2018). “Will Trump Make China Great Again? The Belt and Road Initiative and International Order”, **International Affairs**, Vol. 94, No. 2, pp.231-249.
- Nye, Joseph S. and Welch, David A. (2010). **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak Kurama ve Tarihe Giriş**, Çev. Renan Akman, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nye, Joseph S. (2005). “China’s ‘Peaceful’ Rise?”, **China’s Peaceful Rise and New Role of Asia**, Zheng Bijian, Jérôme Monod, Miniya Chatterji... Fondation Pour L’innovation Politique, Les Cahiers du Débat, May, pp.13-15.

- Nye, Joseph S. (2008). “Public Diplomacy and Soft Power”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 616, Public Diplomacy in a Changing World, Sage Publications, pp.94-109.
- Nye, Joseph S. (1990) “The Changing Nature of Wold Power”, **Political Science Quarterly**, Vol. 105, No. 2, pp.177-192.
- Nye, Joseph S. (2016). **Amerikan Yüzyılı Bitti Mi?**, Çev. Burç Beşgül, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık.
- Nye, Joseph S. (2005). **Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara, Elips Kitap Yayınları.
- OECD (2014). OECD Science, Technology and Industry Outlook 2014, **OECD 2014** (Çevrimiçi), <http://ifuturo.org/documentacion/Science%20Technology%20and%20Industry%20Outlook%202014.pdf>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- OECD (2017). OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017 The Digital Information, **OECD 2017** (Çevrimiçi), <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264268821-en.pdf?expires=1557841172&id=id&accname=guest&checksum=23A2EF7AA86A42DB4ACDD85DDF7B656D>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- OECD (2019a). Gross Domestic Spending on R&D (Çevrimiçi), **OECD**, <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>, Erişim Tarihi: 13.10.2019.
- OECD (2019b). Researchers, **OECD**, <https://data.oecd.org/rd/researchers.htm>, Erişim Tarihi: 13.05.2019.
- OECD (2019c). Researchers, **OECD** (Çevrimiçi), <https://data.oecd.org/rd/researchers.htm#indicator-chart>, Erişim Tarihi: 13.05.2019.
- OECD (2019d). Triadic Patent Families, **OECD** (Çevrimiçi), <https://data.oecd.org/rd/triadic-patent-families.htm#indicator-chart>, Erişim Tarihi: 13.05.2019.
- Office of the Leading Group for Promoting the Belt and Road Initiative (2019). **The Belt and Road Initiative Progress, Contributions and Prospects, Office of the Leading Group for Promoting the Belt and Road Initiative**, Beijing, Foreign Languages Press.
- Oktay, Fatih (2017) **Çin Ekonomi ve Politika Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özgüden, Mehmet (2015). **Hegemonya ve Politik Toplum Bir Gramsci Okuması**, Ankara, Phoenix Yayınları.
- Öztürk, İbrahim (2013). “Kalkınmada ‘Çin Modeli’ Diye Bir Şey Var Mıdır?”, **Türkiye’de Çin’i Düşünmek**, Esenbel, Selçuk; Togan, İsenbike; Atlı, Altay, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s.273-300.
- Peköz, Mustafa (2014). **Küresel Güçlerin Çatışma Merkezi Asya ve Yükselen Çin**, İstanbul, Pales Yayınları.
- Pew (2017). How People in Asia-Pacific view China, **Pew Research Center**, By Laura Silver, 16.10.2017 (Çevrimiçi), <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/10/16/how-people-in-asia-pacific-view-china/>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.

- Pew (2018). 5 chart on global views of China, **Pew Research Center**, By Kat Delvin, 19.10.2018 (Çevrimiçi), <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/10/19/5-charts-on-global-views-of-china/>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.
- Pirenne, Henri (1914). "Stages in the Social History of Capitalism", **The American Historical Review**, Vol. 19, No. 3, pp.494-515.
- Portland (2018). The Soft Power 30, **A Global Ranking of Soft Power 2018**, Portland, USC Center on Public Diplomacy, Washington, DC.
- Pu, Guoling; Xiong and Guangqing (2011). **Küreselleşme Sürecinde Kapitalizm ve Sosyalizm Dünya Solu ve Çin'in Konumu**, Çev. Pınar Uygun, Deniz Kızılgeç, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Pu, Xiaoyu (2016). "One Belt, One Road: Visions and Challenges of China's Geoeconomic Strategy", **Mainland China Studies (中国大陆研究)**. Vol. 59, No. 3, pp.111-132.
- Raid, Nagwa (2012). **Changing Patterns of Global Trade**, Washington, D.C., International Monetary Fund.
- Ransome, Paul (2011). **Antonio Gramsci Yeni Bir Giriş**, Çev. Ali İhsan Başgöl, Ankara, Dipnot Yayınları.
- Reuters (2019) China Belt and Road Power Investment Surge From 2014-2019: Study, **Reuters**, 30.07.2019 (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-china-renewables-silkroad/china-belt-and-road-power-investments-surge-from-2014-2019-study-idUSKCN1UP093>, Erişim Tarihi: 31.07.2019.
- Rona, Noyan (2018). İpekyolu canlanıyor. 21.01.2016 (Çevrimiçi), <http://www.turkishtimedergi.com/dunya/ipekyolu-canlaniyor-garanti-bankasi-sanghay-bastemsilcisi-noyan-rona-yazdi/>, Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Ruggie, John Gerard (1982). "International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order", **International Organization**, Vol. 36, No. 2, pp.379-415.
- Ruggie, John Gerard (1975). "International Responses to Technology: Concepts and Trends", **International Organization**, Vol. 29, No. 3, pp.557-84.
- Savaş, Vural Fuat (2016). **Bilmediğimiz Çin**, Ankara, Efil Yayınevi.
- Schweller, Randall L. and Xiaoyu, Pu (2011). "After Unipolarity: China's Visions of International Order in an Era of US Decline", **International Security**, Vol. 36, No. 1, pp.41-72.
- Scott, David (2008). "The 21st Century as Whose Century?", **Journal of World-Systems Research**, Vol. 13, No. 2, pp.96-118.
- Scott, David (2008) **China and the International System, 1840-1949 Power, Presence, and Perception in a Century of Humiliation**, New York, State University of New York Press.
- Shambaugh, David (2016). **Çin Küreselleşme Yolunda**, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, Yarın Yayınları.
- Shirk, Susan L. (2007). **China Fragile Superpower**, Oxford, Oxford University Press.
- SIPRI (2011). **SIPRI Yearbook 2011, Armaments, Disarmament and International Security**, Oxford University Press.

- SIPRI (2018). **SIPRI Yearbook 2018, Armaments, Disarmament and International Security**, Oxford University Press.
- SIPRI (2019). Trends in World Military Expenditure, 2018, Tian, Nan; Fleurant, Aude; Kuimova, Alexandra; Wezeman, Pieter D. and Wezeman, Siemon T. Ed. (2019): **SIPRI Fact Sheet** April 2019, 29.04.2019, s.2 (Çevrimiçi), https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-04/fs_1904_milex_2018.pdf, Erişim Tarihi: 08.05.2019.
- SIPRI (2019a). World Military Expenditure Grows to \$1.8 Trilyon in 2018, 29.04.2019 (Çevrimiçi), <https://www.sipri.org/media/press-release/2019/world-military-expenditure-grows-18-trillion-2018>, Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- Sinclair, Timothy J. (2016). “Uluslar arası İlişkilerin Ötesinde: Robert W. Cox ve Dünya Düzenine Dair Yaklaşımlar”, **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Ed. Robert W. Cox and Timothy J., Çev. Emrah Çınar ve Semih Çelik, Uluslar arası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık, s.3-41
- Skocpol, Theda (2004). **Devletler ve Toplumsal Devrimler**, Çev. S. Erdem Türközü, Ankara, İmge Kitabevi.
- Snidal, Duncan (1985). “The Limit of Hegemonic Stability Theory”, **International Organization**, Vol.39, No. 4, pp.579-614.
- Sönmezoglu, Faruk (2000). **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınları.
- Statistics Times (2018). GDP Indicators 2018 (Çevrimiçi), <http://statisticstimes.com/economy/projected-world-gdp-ranking.php>, Erişim Tarihi: 06.06.2019.
- Steil, Ben (2019). Rocca, Benjamin Bella: Belt and Road Tracker, Council on Foreign Relations, 08.05.2019 (Çevrimiçi), <https://www.cfr.org/article/belt-and-road-tracker>, Erişim Tarihi: 09.05.2019.
- Steinberg, David A. (2017). “Çin Neden Bu kadar Büyük Döviz Rezervleri Tutuyor?”, **Yeni Çin Seddi: Çin’in Uluslar arası Para İlişkilerinde Güç ve Siyaset**, Ed. Eric Helleiner; Jonathan Kirshner, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s.67-86.
- Su, Hao (2009). “Harmonious World: The Conceived International Order in Framework of China’s Foreign Affairs”, **China’s Shift: Global Strategy of the Rising Power**, Ed. Masafumi Iiada, Tokyo, The National Institute for Defense Studies, pp.29-56.
- Subramanian, Arvind (2011). China’s Economic Dominance: The UK as a Mirror for the US?, **Chatham House**, 05.09.2011 (Çevrimiçi), https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Meetings/Meetings%20Transcripts/0510_11subramanian.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2019.
- Suisheng, Zhao (2015). “Rethinking the Chinese World Order: The Imperial Cycle and the Rise of China”, **Journal of Contemporary China**, Vol. 24, No. 96.
- SWIFT (2018). Hong Kong, United Kingdom, Mainland China – Leading RMB Internationalisation, **SWIFT**, RMB Tracker, April 2018 (Çevrimiçi), <https://www.swift.com/resource/rmb-tracker-january-2018-special-report>, Erişim Tarihi: 16.08.2019.
- SWIFT (2019). Rise of the Chinese Influence Strengthens RMB Demand, **SWIFT**, 05.06.2019 (Çevrimiçi), <https://www.swift.com/news-events/news/rise-of-the-chinese-influence-strengthens-rmb-demand>, Erişim Tarihi: 16.08.2019.
- The Economist (2019). A New Study Tracks the Surge in Chinese Loans to Poor Countries, **The Economist**, 13.07.2019 (Çevrimiçi), <https://www.economist.com/finance-and>

- economics/2019/07/13/a-new-study-tracks-the-surge-in-chinese-loans-to-poor-countries?fsrc=scn/tw/te/bl/ed/aneystudytracksthesurgeinchineseloanstopoorcountriesheybig lender, Erişim Tarihi: 15.07.2019.
- The Economist (2017). What to do about China's "sharp power", **The Economist**, 14.12.2017 (Çevrimiçi), <https://www.economist.com/leaders/2017/12/14/what-to-do-about-chinas-sharp-power>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- The State Council (2015). Full Text: Action Plan on the Belt and Road Initiative, 30.03.2015, **The State Council The People's Republic of China** (Çevrimiçi), http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm, Erişim Tarihi: 26.05.2019.
- The State Council Information Office of the People's Republic of China (2019). **China's National Defense in the New Era, The State Council Information Office of the People's Republic of China**, Beijing, Foreign Languages Press.
- The World Bank (2019a). World Development Indicator, **World Bank DataBank** (Çevrimiçi), <https://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=CHN>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- The World Bank (2019b). World Development Indicator, **World Bank DataBank** (Çevrimiçi), <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- The World Bank (2019c). World Development Indicator, **World Bank DataBank** (Çevrimiçi), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN>, Erişim Tarihi: 16.05.2019.
- The World Bank (2019d). World Development Indicator, **World Bank DataBank** (Çevrimiçi), <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?locations=CN>, Erişim Tarihi: 13.03.2019.
- The World Bank, (2019e). GDP (current US Dolar), **The World Bank** (Çevrimiçi), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=JP>, Erişim Tarihi: 06.06.2019.
- The World Bank (2019f). GDP, PPP, 2019, **The World Bank** (Çevrimiçi), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?end=2017&start=2013>, Erişim Tarihi: 06.06.2019.
- The World Integrated Trade Solution (2019). The World Integrated Trade Solution (Çevrimiçi), <https://wits.worldbank.org/>, Erişim Tarihi: 13.03.2019.
- Tian, Nan; Fleurant, Aude; Kuimova, Alexandra; Wezeman, Pieter D. and Wezeman, Siemon T. (2019). **SIPRI Fact Sheet**, April 2019, Trends in World Military Expenditure, 2018 s.2 (Çevrimiçi), https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-04/fs_1904_milex_2018.pdf, Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- Tüter, Mustafa (2018). **Çin Gücü Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları**, İstanbul, Koper-nik Kitap.
- UN (2019a). Assessment of Member States' contributions to the United Nations regular budget for the 2019, 28.12.2018 (Çevrimiçi), <https://undocs.org/en/ST/ADM/SER.B/992>, Erişim Tarihi: 13.06.2019.

- UN (2019b). Visualize the World's Funding for the United Nations, 21.02.2019 (Çevrimiçi), <https://howmuch.net/articles/united-nations-budget-contributions-by-country-2019>, Erişim Tarihi: 13.06.2019.
- UNCTADSTAT (2019). United Nations Conference on Trade and Development, 2019 (Çevrimiçi), <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx>, Erişim Tarihi: 14.03.2019.
- Vogel, Ezra (2017). **Deng Xiaoping ve Çin'in Dönüşümü**, Çev. Mehveş Leliç, İstanbul, Modus Kitap
- Volten, Peter (2016). "Hard Power versus Soft Power or a Balance between the Two?", **All Azimuth**, Vol. 5, No. 2, pp.91-94.
- Wallerstein, Immanuel and Hopkins, Terence K. (2000). **Geçiş Çağı - Dünya Sisteminin Yörüngesi (1945-2025)**, Çev. Nuri Ersoy - Ender Abadoğlu, İstanbul, Avesta Basın Yayın.
- Wallerstein, Immanuel Ed. (2005c). **Modern Küresel Sistem**, Çev. Mehmet Kürşad Atalar, İstanbul, İstanbul, Pınar Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2004b). **Amerikan Gücünün Gerileyişi Kaotik Bir Dünyada ABD**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2009a). **Bildiğimiz Dünyanın Sonu / Yirmi Birinci Yüzyılın Sosyal Bilimi**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2011b). **Dünya-Sistemleri Analizi**, Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy, İstanbul, bgst Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (1998). **Jeopolitik ve Jeokültür**, Çev. Mustafa Özel, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Wallerstein, Immanuel (2003). **Liberalizmden Sonra**, Çev. Erol Öz, İstanbul, Metis Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2004a). **Modern Dünya-Sistemi, I. Cilt**, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, Bakış Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2005a). **Modern Dünya-Sistemi, II. Cilt**, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, İstanbul, Bakış Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2011a). **Modern Dünya-Sistemi, III. Cilt**, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, Yarı Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2015). **Modern Dünya-Sistemi, IV. Cilt**, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, Yarı Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2009b). **Tarihsel Kapitalizm**, Çev. Necmiye Alpay, İstanbul, Metis Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2001). **Utopistik ya da 21. Yüzyılın Tarihsel Seçimleri**, Çev. Taylan Doğan, İstanbul, Avesta Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel; Arrighi, Giovanni and Hopkins, Terence K. (2004c). **Sistem Karşıtı Hareketler**, Çev. C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen, İstanbul, Metis Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2005b). **21. Yüzyılda Siyaset**, Çev. Taylan Doğan - Ender Abadoğlu, İstanbul, Aram Yayıncılık.

- Walter, Carl E. and Howie, Fraser J.T. (2013). **Kızıl Kapitalizm Çin'in Olağanüstü Yükselişinin Kırılğan Finansal Temeli**, Çev. Sinan Aslaner, İstanbul, abm Yayınevi.
- Waltz, Kenneth N. (2009). **İnsan, Devlet ve Savaş Teorik Bir Analiz**, Çev. Enver Bozkurt; Selim Kanat; Serhan Yalçiner, Ankara, Asil Yayınları.
- Wang, Huiyao (2019). "In 2020, Asian Economies will Become Larger than the Rest of the World Combined – Here's How", **World Economic Forum**, 25.07.2019 (Çevrimiçi), <https://www.weforum.org/agenda/2019/07/the-dawn-of-the-asian-century/>, Erişim Tarihi: 16.08.2019.
- Webb, Michael C. And Krasner, Stephen D. (1989). "Hegemonic Stability Theory: An Empirical Assessment", **Review of International Studies**, Cambridge University Press, Vol. 15, No. 2, pp.183-198.
- Westad, Odd Arne (2013). **Restless Empire China and the World Since 1750**, London, Vintage Books.
- WIPO, (2019a). Who filed the most PCT patent applications in 2018?, **WIPO**, 19.03.2019 (Çevrimiçi), https://www.wipo.int/export/sites/www/ipstats/en/docs/infographic_pct_2018.pdf, Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- WIPO (2019b). Which Countries Specialize in Which Technologies Fact and Figures Patents and Utility Models PCT Top Tech Fields, **WIPO**, May 2019 (Çevrimiçi), <https://www.wipo.int/edocs/infogdocs/en/ipfactsandfigures2018/>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- WIPO (2019). WIPO 2018 IP Services: Innovators File Record Number of International Patent Applications, With Asia Now Leading, **WIPO**, 19.03.2019 (Çevrimiçi), https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2019/article_0004.html, Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- Wignaraja, Ganeshan (2011). **Economic Reforms, Regionalism, and Exports: Comparing China and India, Singapore**, The East-West Center.
- Worldatlas (2018). The World Most Spoken Languages, 06.07.2018, Worldatlas (Çevrimiçi), <https://www.worldatlas.com/articles/most-popular-languages-in-the-world.html>, Erişim Tarihi: 23.05.2019.
- Wu, Jianmin (2005). "When China Changes the World: the Response of a Chinese", **China's Peaceful Rise and New Role of Asia**, Zheng Bijian, Jérôme Monod, Miniya Chatterji... Fondation Pour L'innovation Politique, Les Cahiers du Débat, May, pp.15-17.
- Wu, Xinbo (2010). "Understanding the Geopolitical Implications of the Global Financial Crisis", **The Washington Quarterly**, Center for Strategic and International Studies, Vol. 33, No. 4, pp.155-163.
- Xi, Jinping (2017). **Çin'in Yönetimi**, Çev. Foreign Languages Press Co., İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Xinhuanet (2017). Full Text: Joint communique of leaders roundtable of Belt and Road Forum. **XINHUANET**, 15.05.2017 (Çevrimiçi), http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/15/c_136286378.htm, 10.10.2018.

- Xinhuanet (2018). China-Europe freight trains make 10,000 trips. **XINHUANET**, 27.08.2018 (Çevrimiçi), http://www.xinhuanet.com/english/2018-08/27/c_137422376.htm, Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Yan, Xuetong (2018). “Chinese Values vs. Liberalism: What Ideology Will Shape the International Normative Order?”, **The Chinese Journal of International Politics**, Vol. 11, No. 1, pp.1-22ç
- Yan, Xuetong (2011). “How China Can Defeat America”, **The New York Times**, 20.11.2011 (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2011/11/21/opinion/how-china-can-defeat-america.html?mtrref=www.google.com&gwh=C3DC78F6F9C79C8B8914A2FB64E7E303&gwt=pay>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.
- Yan, Xuetong (2006). “The Path for China to Increase its ‘Soft Power’”, **China and World Affairs**, Vol.2, No.1.
- Yan, Xuetong (2006). “The Rise of China and its Power Status”, **Chinese Journal of International Politics**, Vol. 1, pp.5-33.
- Yan, Xuetong (2012). “Yan Xuetong on Chinese Realism, The Tsinghua School of International Relations, and the Impossibility of Harmony”, **Theory Talks**, 28.11.2012 (Çevrimiçi), <http://www.theory-talks.org/2012/11/theory-talk-51.html>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.
- Yıldızoğlu, Ergin (2019). “Yeni Döneme ABD, Rusya ve Çin’in Silahlanma Yarışı mı Damga Vuracak?”, **BBC Türkçe**, 12.02.2019 (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47198011>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.
- Young, Oran R. (1982). “Regime Dinamics: The Rise and Fall of International Regimes”, **International Organization**, Vol. 36, No. 2, pp.277-297.
- Zhang, Yiwu (2018). “China goes global: Why China’s global cultural strategy needs flexibility”. **The Soft Power 30**, Sdney: Portland, pp.70-74.
- Zhao, Suisheng (2013). “Chinese Foreign Policy as a Rising Power to Find its Rightful Place”, **Perceptions**, Vol. XVIII, No. 1, pp101-128.
- Zhao, Tingyang (2009). “A Political World Philosophy in Terms of All-Under-Heaven (Tian-xia)”, **Diogenes**, Vol. 56, No. 5, pp.5-18.
- Zhao, Tingyang (2006). “Rethinking Empire from a Chinese Concept ‘All-under-Heaven’ (Tian-Xia, 天下)”, **Social Identities**, Vol. 12, No. 1, pp.29-41.
- Zhao, Tingyang (2018). “Can This Ancient Chinese Philosophy Save Us from Global Chaos?”, **The Washington Post** 07.02.2018 (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/news/theworldpost/wp/2018/02/07/tianxia/?noredirect=on&utm_term=.308ffa6c0ad1, Erişim Tarihi: 21.03.2019.
- Zheng Bijian (2005). “A New Path for China’s Peaceful Rise and the Future of Asia”, 2003, **China’s Peaceful Rise Speeches of Zheng Bijian 1997-2005**, Washington, Brookings Institution Press, pp.14-19.
- Zheng Bijian (2005). “China’s Peaceful Rise and Opportunities for the Asia-Pacific Region”, 2004, **China’s Peaceful Rise Speeches of Zheng Bijian 1997-2005**, Washington, Brookings Institution Press, pp.29-36.

- Zheng Bijian (2005). “The 16th National Congress of the Communist Party of China and China’s Peacefull Rise – A New Path 2002”, **China’s Peaceful Rise Speeches of Zheng Bijian 1997-2005**, Washington, Brooking Istitution Press, pp.74-81.
- Zheng, Bijian (2005). ““China’s Peaceful Rise and New Role of Asia”, **China’s Peaceful Rise and New Role of Asia**”, Zheng Bijian, Jérôme Monod, Miniya Chatterji... Fondation Pour L’innovation Politique, Les Cahiers du Débat, May, pp.3-8.
- Zhou, Jinghao (2010). **China’s Peaceful Rise in a Global Context**, Washington, Lexington Books.

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN DENİZ STRATEJİSİ

DENİZLERİN ve DENİZ GÜCÜNÜN ÖNEMİ

Eda Tutak

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN DENİZ STRATEJİSİ

DENİZLERİN ve DENİZ GÜCÜNÜN ÖNEMİ Eda Tutak

Yayın No.: 917
ISBN: 978-625-433-216-6
E-ISBN: 978-625-433-215-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Şubat 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 2077
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergennobel@gmail.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Tutak,Eda.
21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN DENİZ STRATEJİSİ
DENİZLERİN ve DENİZ GÜCÜNÜN ÖNEMİ/ Eda Tutak
1. Basım, XIV+ 290 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-433-216-6
E-ISBN: 978-625-433-215-9
1. Deniz Stratejileri 2. Deniz Kuvvetleri 3. Deniz Gücü 4. 21. Yüzyıl

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com
Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
DENİZLERİN ÖNEMİ VE DENİZ GÜCÜ KAVRAMI	5
1.1. Denizlerin Önemi	5
1.1.1. Alfred Thayer Mahan: Deniz Hâkimiyet Teorisi	13
1.1.2. Julian Stafford Corbett: Deniz Stratejisinin Prensipleri	16
1.1.3. Liu Huaqing: Çin Deniz Stratejisi	18
1.2. Denizcilik Gücü	20
1.2.1. Deniz Gücü	22
1.2.1.1. Deniz Gücünün Unsurları	28
1.2.1.1.1. Coğrafi Konum	30
1.2.1.1.2. Fiziki Yapı	32
1.2.1.1.3. Arazinin Büyüklüğü	32
1.2.1.1.4. Nüfus Sayısı	33
1.2.1.1.5. Halkın Karakteri	33
1.2.1.1.6. Hükûmetin Karakteri ve Politikası	33
1.3. Deniz Gücünün Ekonomik Boyutu	34
1.3.1. Deniz Ticareti	38
1.3.1.1. Deniz Ticareti ve Ekonomik Büyüme	39
1.3.2. Yük ve Yolcu Taşımacılığı	43
1.3.3. Deniz Doğal Kaynaklarının Kullanımı	47
1.3.3.1. Canlı Kaynaklar	47

1.3.3.2. Enerji Kaynakları	49
1.3.4. Ekonomik Faaliyetlerin Merkezi: Limanlar	51
1.3.5. Gemi İnşa Sanayi	54
1.3.6. Mavi Ekonomi.....	56
1.4. Deniz Gücünün Askerî Boyutu.....	58
1.4.1. Donanmaların Ortaya Çıkışı	61
1.4.2. Donanmaların Savaş Dışı Kullanımları	63
1.4.2.1. Ganbot Diplomasi	63
1.4.2.2. Donanma Diplomasisi.....	65
1.4.3. Deniz Kuvvetleri.....	67

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN 21. YÜZYIL DENİZ GÜCÜ.....	73
2.1. Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Gücünün Düşünsel Arka Planı	73
2.1.1. Mustafa Kemal ATATÜRK’ün Deniz Stratejisi	74
2.1.2. “Mavi Vatan” Doktrini.....	76
2.2. Türkiye’nin 21. Yüzyıl Kritik Millî Güç Unsuru: Deniz Gücü	80
2.3. 21. Yüzyıl Türk Deniz Gücünün Askerî Boyutu	82
2.3.1. 21. Yüzyılda Türk Deniz Kuvvetleri	83
2.3.1.1. Tarihsel Arka Planı	83
2.3.1.1. Varlık Nedeni ve Temel Prensipleri	88
2.3.1.2. Teknolojik İlerleme Fiziksel Kapasite ve Harekât Kabiliyeti	91
2.3.1.3. Millî ve Yerli Unsurlarla Gerçekleştirilen Projeler	99
2.3.1.4. Türk Deniz Kuvvetlerinin Güvenlik ve Savunma Açısından Önemi.....	103
2.3.1.5. Türk Deniz Kuvvetlerinin Dış Politika Açısından Önemi	106
2.3.1.6. Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 21. Yüzyıl Deniz Stratejisi	108
2.3.2. Türk Donanmasının Savaş Dışı Kullanımı	110
2.4. 21. Yüzyıl Türk Deniz Gücünün Ekonomik Boyutu	114
2.4.1. Deniz Yolu Taşımacılığının Ülke Ekonomisindeki Yeri	115

2.4.1.1. İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının Ülke Deniz Ticaretindeki Yeri	119
2.4.2. Su Ürünleri Ticaretinin Ülke Ekonomisindeki Yeri	123
2.4.3. Kıyı ve Deniz Turizminin Ülke Ekonomisindeki Yeri	127
2.4.4. Ekonomik Kalkınmada Limanlar ve Türkiye'nin Mevcut Liman Altyapısı	131
2.4.5. Türkiye'de Gemi İnşa Sanayi ve Gemi İnşa Sanayi İhtiyacının Sebepleri	138
2.4.6. Küresel Enerji Politikalarında Türk Denizlerinin Önemi	144
2.4.6.1. Türkiye'nin Denizlerde Kaynak Arama ve Sondaj Çalışmaları	147
2.4.6.2. Küresel Enerji Transferinde Türk Denizleri ve Boğazlarının Stratejik Önemi	150

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

21. YÜZYILDA ÖNEMLİ ULUSLARARASI AKTÖRLERİN DENİZ STRATEJİLERİ VE TÜRKİYE'NİN 21. YÜZYIL DENİZ STRATEJİSİ	155
3.1. Strateji Kavramı ve Deniz Stratejisi	156
3.2. 21. Yüzyıl Önemli Uluslararası Aktörlerin Deniz Doktrin ve Stratejileri	159
3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri Deniz Stratejisi	164
3.2.2. Çin'in 21. Yüzyıl Deniz Stratejisi ve Modernizasyonu	171
3.2.3. Soğuk Savaş'ın ardından Rus Deniz Gücünde Modernizasyon	176
3.2.4. NATO'nun Geleneksel Rolünde Bir Dönüşüm Alanı Deniz Stratejisi	181
3.2.5. Birleşik Krallık Deniz Stratejisi: Gelişmiş Bir Deniz Gücünün 21. Yüzyıl Uyumu	183
3.3. Türkiye'nin 21. Yüzyıl Deniz Stratejisi	185
3.3.1. Cumhuriyetin Kuruluşundan 21. Yüzyıla Gelişen ve Dönüşen Türk Deniz Kuvvetleri	185
3.3.2. "Mavi Vatan'dan Açık Denizlere" 21. Yüzyıl Türk Deniz Stratejisi	187

3.3.2.1. Türkiye'yi Çevreleyen Denizler: Mevcut Durum, Yaşanan Gelişmeler ve İzlenen Politikalar.....	191
3.3.2.1.1. Yunanistan'la Dondurulmuş Sorunlar: Ege Denizi.....	191
3.3.2.1.2. Nispeten Daha İstikrarlı Bir Deniz Alanı: Karadeniz.....	196
3.3.2.1.3. 21. Yüzyılın Rekabet Alanlarından: Doğu Akdeniz	199
3.4. Denizlerin 21. Yüzyılda Türkiye'ye Sağladığı İmkân ve Fırsatlar ile Barındırdığı Tehdit ve Riskler	204

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEVLETLERİN DENİZ GÜCÜNDE ETKİLİ OLAN KRİTERLER Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

4.1. Devletlerin Deniz Gücü Kabiliyetinde Etkili Olan Askerî ve Ticari Deniz Gücü Kriterlerinin Belirlenmesi	209
4.1.1. Askerî ve Ticari Deniz Gücü Kabiliyetini Etkileyen Ortak Kriterler	212
4.1.1.1. Coğrafi Konum	212
4.1.1.2. Sahip Olunan Boğazlar.....	214
4.1.1.3. Denizcilik Politikası.....	216
4.1.1.4. Teknoloji	217
4.1.2. Askerî Deniz Gücü Kabiliyetini Etkileyen Kriterler.....	219
4.1.2.1. Donanmanın Büyüklüğü.....	220
4.1.2.2. Donanma Altyapısının Millî Teknolojiyle Oluşturulması	222
4.1.2.3. Stratejik Askerî Üsler	224
4.1.2.4. Harekât ve Tatbikatlar	227
4.1.3. Ticari Deniz Gücü Kabiliyetini Etkileyen Kriterler	229
4.1.3.1. Deniz Ticareti.....	229
4.1.3.2. Gemi İnşa Endüstrisi	232
4.1.3.3. Liman Nitelikleri ve Sayısı	234
4.1.3.4. Enerji Kaynaklarının Keşfi ve Çıkarımı.....	235
4.1.3.5. Sürdürülebilir Deniz Ekonomisi.....	238
SONUÇ VE ÖNERİLER	241
KAYNAKÇA	247

KAYNAKÇA

Acar, Işıl ve Yılmaz, Mutlu (2018), “Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı Sorunsalı Üzerinden Doğalgaz Paylaşımı”, **TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu**, Ankara.

Acer, Yücel (2020), “Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması’nın Birleşmiş Milletler Tarafından Tescilinin Önemi”, **SETA Perspektif**, 298, 1-5.

Ağar, Belkan (2007) **Antik Çağda Deniz Gücü ve Önemli Deniz Savaşları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ağırbaş, Mustafa (2020), “Türkiye'nin Deniz Hak ve Menfaatlerinin Milli Güç ve Unsurları ile İlişkileri Çerçevesinde Milli Denizcilik Stratejimizin Temel Esasları Neler Olmalıdır?”, **Deniz Gücü ve Güvenliği İncelemeler içinde**, (7-34), Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ahmad, Azhar (2014), “Maritime Power and Strategy”, **NDU Journal**, 28, 23-41.

Akbulaev, Nurkhodzha ve Bayramli, Gadir (2020), “Maritime Transport and Economic Growth: Interconnection and Influence (An Example of The Countries in the Caspian Sea Coast; Russia, Azerbaijan, Turkmenistan, Kazakhstan and Iran)”, **Marine Policy**, 118, 1-9.

Akçadağ, Emine (2015), **Denizlerin Önemi ve Türk Deniz Kuvvetleri**, Bilgesam Yayınları, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 68.

Akdemir, İlhan Oğuz ve Kuşçu, Veysel (2012), “Küresel Enerji Eksenleri ve Türkiye’nin Coğrafi Konumu”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, 26, 82-107.

Akkutay, Berat Lale (2018), “Ege Karasuları Sınırlandırmasında Adaların Etkisinin Uluslararası Hukuk Bakımından Değerlendirilmesi”, **TAAD**, 9 (33), 193-209.

Aklar, Yılmaz (1999), “Denizcilik Gücünün Milli Güç İçerisindeki Yeri”, **İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu**, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul.

Aklar, Yılmaz (2010), **Büyüme Türk Deniz Ticaretine Umut Veriyor**, <https://www.utikad.org.tr/detay/sector-haberleri/6085/buyume-turk-deniz-ticaretine-umut-veriyor> (09.11.2020).

Alan, G. Aygöl Ernek (2015), “Propaganda Aracı Olarak Ganbot Diplomasi”, Gürdal Ülger (Ed.), **Propaganda Algı, İdeoloji ve Toplum İnşasına Dair İncelemeler**, içinde (83-99), Beta Basım, İstanbul.

Alpar, Güray (2020), **Navarin Tecrübesinde Geleceğin Türk Deniz Stratejisi**, <https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/navarin-tecrubesinde-gelecegin-turk-deniz-stratejisi-kose-yazisi-16936> (19.02.2021).

Alperen, Erdoğan (2014), **Uluslararası Deniz Ticari Taşımacılığında Türkiye'nin Yeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

America's Navy (2020), **Mission Statement**, <https://www.navy.mil/About/Mission/> (22.11.2020).

_____ (2021), **Department of the Navy FY 2022 President's Budget**, <https://www.navy.mil/Resources/Blogs/Detail/Article/2638885/departement-of-the-navy-fy-2022-presidents-budget/> (31.08.2021).

Angelopoulos, Jason vd. (2021), "Reflecting Economic Activity Through Ports: The Case of Australia", **Maritime Transport Research**, 2, 2-13.

Arı, Kemal (2010), "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Denizcilik Ülküsü ve Bu Alanda Yeni Bir Kültür Oluşturma Çabaları", **Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu 2010 ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu- II**, Piri Reis Üniversitesi, İstanbul 162-169.

_____ (2013), "Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu -V- Piri Reis", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 13 (26), 301-315.

Arı, Tayyar (1995) "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 50 (1), 51-68.

Arıdemir, Hakan (2018), "Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları Çerçevesinde Devletlerin Açık Denizlerdeki Hakları", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7 (2), 789-804.

Arslan, Hazal (2019), **Deniz Egemenliği Teorisi Çerçevesinde Güney Çin Denizi Sorunu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ASELSAN (2018), **LST Amfibi Gemi Projesi**, https://www.aselsan.com.tr/LST_3414.pdf (02.05.2021).

Atağenç, Ömer (2012), "Çin ve Hindistan'ın Deniz Stratejisi ve Hint Okyanusu'nda Güç Mücadelesi", **Bilge Strateji**, 4 (6), 135-166.

Atalay, Mesut (2003), "Türkiye'de Petrol Aramacılığı", **Stradigma Aylık Strateji ve Analiz e- Dergisi**, 7, 1-10.

Atay, Sibel Özşavaş (2016), “Dış Politika Açısından Deniz Gücünün Önemi”, **Balkan Sosyal Bilimler Dergisi**, 5 (10), 98-105.

Ateş, Alpaslan vd. (2010), “Dünya Konteyner Taşımacılığı Pazarında Türkiye’nin Yeri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi**, 2 (2), 83- 98.

Avan, Esengül, (2020), “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye’nin Politikası ve AB’nin Yaklaşımı”, **Avrasya Etüdleri**, 26 (58), 91-118.

Aydın, Şule ve Eren, Duygu (2019), **Alternatif Turizm**, Detay Yayıncılık, Ankara.

Ayönü, Yusuf (2009), “İzmir’de Türk Hâkimiyetinin Başlaması”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 9 (1), 1-8.

Bachrach, Peter ve Baratz, Morton (1962) “Two Faces of Power”, **American Political Science Review**, 56 (4), 947-952.

Bağbaşhoğlu, Tuğba (2017), “İnsani Müdahale Sorunu Bağlamında Egemenlik ve Kozmopolitizm”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 6 (5), 3047-3064.

Bahadır, Osman (2020), “Çeşme Yenilgisinin Denizcilik Tarihimizdeki Yeri”, **Deniz Bülten**, <https://www.denizbulten.com/yazar-cesme-yenilgisinin-denizcilik-tarihimizdeki-yeri-69.html> (22.03.2021).

Bakan, Selahaddin ve Şahin, Sonay (2018), “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, **The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences**, 4 (2), 135-152.

Bakırcı, Fehim vd. (2018), “Enerji Lojistiğinde Boru Hattı Taşımacılığı: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, Adem KARAKAŞ, Cemal İYEM (Haz.), **IV. International Caucasus-Central Asia Foreign Trade and Logistics Congress Proceeding Book**, Aydın, 612-620.

Baldacchino, Goldfrey (2006), “Islands, Island Studies”, **Island Studies Journal**, 1 (1), 3-18.

Baldwin, D. A. (2016), **Power and International Relations: A Conceptual Approach**, Princeton University Press, New Jersey.

Balık, İsmet (2014), “Limanlar ve Liman Yeri Seçimi”, **Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi**, 7 (2), 37-48.

_____ (2019), “Karadeniz’e Kıyısı Bulunan Ülkelerin Karadeniz’deki Balıkçılık Yetki Alanları ve Balıkçılık Faaliyetleri”, **Acta Aquatica Turcica**, 15 (2), 117-125.

Baltos, George (2019), **Turkey's Strategy and Strategy for a Blue Homeland**, <https://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (22.02.2021).

Bartholomees, J. Boone (2012), "Naval Theory for Soldiers", **US Army War College Guide to National Security**, 1, 309-325.

Bashimov, Güçgeldi ve Aydın, Ahmet (2018), "Su Ürünleri Sektörünün Rekabet Gücünün Analizi: Baltık Ülkeleri Örneği", **Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi**, 5 (1), 48-55.

Başeren, Sertaç Hami (2006), **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

Bayraç, H. Naci (2009), "Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol ve Doğal Gaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10 (1), 115-142.

Bell, Coral (2007), **The End of the Vasco da Gama Era: The Next Landscape of World Politics**, Lowy Institute For Internaional Policy, Australia.

Bener, E. Caner (2018), "Denizcilik Gücü Stratejisti Merhum Dz. Kur. Alb. Mert Bayat: Atatürk'ün Deniz Stratejisi", **Birlik**, 220, 22-26.

Bennett, Nathan J. vd. (2018), "Coastal and Indigenou Community Access to Marine Resources and the Ocean: A Policy Imperative for Canada", **Marine Policy**, 87, 186-193.

Bergin, Anthony (2001), "East Asian Naval Developments-Fsailing into Rough Seas", **Marine Policy**, 26, 121-131.

Bilsel, Cemil (1948a), **Türk Boğazları**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

Bilsel, Cemil (1948b), "Sovyet Rusya-Türk Notaları Aydınlığında Türk Boğazları", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 14 (1- 2), 1-23.

Björnehed, Emma (2021), "What is the Value of Naval Forces?-Ideas as Astrategic and Tactical Restriction", **Defence Studies**, <https://doi.org/10.1080/14702436.2021.1931133> (13.10.2021).

Black, Jeremy (2005), "A Post-Imperial Power? Britain and the Royal Navy", **Orbis**, 49 (2), 353-365.

Blagden, David (2014), "Sea Power is Benign Power", **The RUSI Journal**, 159 (3), 54-61.

Blakeley, Trevor (2017), "The Role of a Professional Society in Promoting the Success in the Maritime Industry", **Procedia Engineering**, 194, 12-18.

Bobokulov, Inomjon (2012), “Strategic Functions of and Prospects for The Foreign Military Presence in Central Asia”, **Central Asia and The Caucasus**, 13 (2), 98-106.

Booth, Ken (1977), **Navies and Foreign Policy**, Croom Helm, Londra.

Boran, Şebnem (2018), “Su Ürünleri Sektör Raporu”, **İzmir Ticaret Odası Ar-Ge Bülten**, 12-19.

Borbone, Nick (2014), **Britannia Rule The Waves-The Royal Navy Past and Future**, <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/301/305/borbone.pdf> (03.04.2021).

Bosbotinis, James (2019), “British Maritime Strategy in the 2020s”, **Research from the Defence Studies Department**, <https://defenceindepth.co/2020/03/06/british-maritime-strategy-in-the-2020s/> (22.08.2021).

Bölme, M. Selin (2010), **ABD’nin Üs Politikası ve Türkiye: Kuruluşundan Bugüne İncirlik Üssü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

British Petroleum (2020), **Coal**, <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy/coal.html> (13.08.2021).

Brooke-Holland, Louisa (2021), “Integrated Review 2021: The defence tilt to the Indo-Pacific October The Defence Tilt to the Indo-Pacific”, **Research Briefing**, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9217/CBP-9217.pdf> (03.08.2021)

Brunel, Julien (2005), **Freight Transport and Economic Growth: An Empirical Explanation of The Coupling in The EU Using Panel Data**, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00004826/document> (23.07.2021).

Burilkov, Alexandr ve Geise, Torsten (2013), “Maritime Strategies of Rising Powers: Developments in China and Russia”, **Third World Quarterly**, 34 (6), 1037-1053.

Büyükonat, Tunçer (2013), **Deniz Harbi Üzerine, Mahan’a göre Deniz Harbi**, Doruk Yayıncılık, İstanbul.

Büyüktuğrul, Afif (1966), “Deniz Kuvvetleri’nde Teşkilat Doktrini ve Değişiklikler”, **Donanma Dergisi**, 79 (453), 1-14.

Cable, James (1989), **Navies in Violent Peace**, St. Martin Press, New York.

Calder, Kent E. (2008), **Embattled Garrisons Comparative Base Politics and American Globalism**, Princeton University Press, New Jersey.

Canbay, Şerif (2010), **Savunma Harcamalarının ve Savunma Sanayisinin Makro Ekonomik Etkileri ve Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Caner, H.İbrahim ve Aydın, C. Coşkun (2021), "Shipyards Site Selection by Raster Calculation Method and AHP in GIS Environment, İskenderun, Turkey", **Marine Policy**, 127, 1-17.

Canlı, G. Ali vd. (2015), "Dünyada ve Ülkemizde İnsansız Sualtı Araçları (İSAA-AUV & ROV) Tasarım ve Uygulamaları", **GİDB Dergi**, 4, 43-75.

Çaşın, Mesut Hakkı (2017), "Askerî ve Stratejik Açısından Montreux'nün Dünü ve Geleceği", **Public and Private International Law Bulletin**, 37 (1), 51-112.

_____ (2020), "Yükselen Çin Deniz Gücü'nün Küresel Güç Dengelerine Yansıması", **M5 Dergisi**, Mart Sayısı, 14-37.

Chang, Yen-Chiang (2018), "The '21st Century Maritime Silk Road Initiative' and Naval Diplomacy in China", **Ocean & Coastal Management**, 153, 148-156.

Chang, Yen-Chiang ve Li, Xiuhua (2019), "The Disappearance of the State Oceanic Administration in China? Current Developments", **Marine Policy**, 107, 1-3.

Chang, Young-Tae vd. (2008), "Port Selection Factors by Shipping Lines: Different Perspectives Between Trunk Liners and Feeder Service Providers", **Marine Policy**, 32, 877-885.

Chen, Jihong vd. (2020), "Marine Oil Spill Pollution Causes and Governance: A Case Study of Sanchi Tanker Collision and Explosion", **Journal of Cleaner Production**, 273, 1-11.

Chernyavskii, Sergei (2005), "The Era of Gorshkov: Triumph and Contradictions", **Journal of Strategic Studies**, 28 (2), 281-308.

Chorev, Shaul (2021), "Key Naval Fleets-Trends and Changes", Shaul Chorev (Ed.), **Maritime Strategic Evaluation for Israel 2020/21, içinde** (55-99), University of Haifa, Haifa.

CIA, (2017), **The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html> (01.02.2021).

Colby, Elbridge ve Brzezinski, Ian (2021), "How NATO Manages the "Bear" and the "Dragon", **Orbis**, 65 (1), 8-16.

Combined Maritime Forces (CMF) (2021), **Who We Are**, <https://combinedmaritimeforces.com/> (21.07.2021).

Convention on Biological Diversity (2004) “The Ecosystem Approach”, **CBD Secretariat**, <https://www.cbd.int/doc/publications/ea-text-en.pdf> (12.06.2021).

Conway, James T. vd. (2008), “A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower”, **Naval War College Review**, 61 (1), 1-14.

Corbett, Julian S. (1898), **Drake and the Tudor Navy, with a History of the Rise of England as a Maritime Power**, 1th Ed., Longmans Publishing, London.

_____ (1900), **The Successors of Drake**, Longmans Publishing, London.

_____ (1911), **Deniz Stratejisinin Prensipleri**, (Çev. A. Tunçer Büyükonat), Doruk Yayıncılık, İstanbul.

_____ (2005), **Some Principles of Maritime Strategy**, https://www.gutenberg.org/files/15076/15076-h/15076-h.htm#Page_261 (20.06.2021).

Crisher, Brian Benjamin ve Souva, Mark (2014), “Power at Sea: A Naval Power Dataset, 1865-2011”, **International Interactions**, 40 (4), 602-629.

Cronin, Patrick M. vd. (2017), “Beyond The San Hai: The Challenge of China's Blue-Water Navy”, **CNAS**, <https://s3.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/CNASReport-BlueWaterNavy-Finalb.pdf> (11.12.2020).

Crow, A. Philip (1986), “Alfred Thayer Mahan the Naval Historian”, Peter Paret (Ed.), **Makers of Modern Strategy, içinde** (444-478), Princeton University Press, New Jersey.

Crowhurst, P. (1977), **The Defense of British Trade 1689-1815**, Folkerstone, Dawson.

Currey, Hamilton (1910) **Sea-Wolves of the Mediterranean: The Grand Period of the Moslem Corsairs**, Cornell University Library, Washington.

Czermanski, Ernest vd. (2021), “Preconditions of New Container Terminal Location in the Maritime Spatial Planning Framework. A Case Study for the Central Port Concept in Gdansk”, **Marine Policy**, 130, 1-12.

Çalışkan, Nurten (2019), **Uluslararası Denizyolu Taşımacılığının Türkiye Dış Ticaretine Etkisinin Analizi ve Diğer Taşıma Modlarıyla Rekabeti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çam, Elif (2020), **Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektörüne Genel Bakış**, <https://api.izto.org.tr/storage/SectoralReport/original/8yibVuAkzS4InXiD.pdf> (18.11.2020).

Çelikkol, Oğuz ve Karabel, Sibel (2017), "Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Deniz-den Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar", **Bilge Strateji**, 9 (16), 13-31.

Çelikpala, Mitat (2014), "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", **Uluslararası İlişkiler**, 10 (40), 75-99.

Çetin, Oktay (2009) "Denizcilik Sektöründe Mukayeseli Bir Model" **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 5 (10), 35-58.

Çeviker, Ersin (2020), Sektör Raporu, **Gemi Geri Dönüşüm Sanayicileri Derneği**, <https://www.gemisander.com/wp-content/uploads/2021/02/GGD-sekto%CC%88r-RAPORU-2020.pdf> (11.08.2021).

Çolak, Songül ve Aydar, Metin (2018), "İngiliz-Yunan İlişkileri Bağlamında 19. Yüzyılda Gunboat Diplomasi-Don Pacifico Örneğinde-", **Belleten**, 82 (295), 957-978.

Çomak, Hasret (2018), **Karadeniz Jeopolitiği**, Beta Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul.

Çötel, Fatma Tuğba (2020), **Ürün Raporu Su Ürünleri, 2020**, TEPGE, Yayın No: 317, Ankara.

Çukurçayır, M. Akif ve Sağır, Hayriye (2008), "Enerji Sorunu, Çevre ve Alternatif Enerji Kaynakları", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20, 257-278.

Dabağır, C. (2005), **Savunma Sanayinin Durumu ve Dışa Bağımlılığın Azaltılması Yönünde Uygulanması Gereken Stratejiler ve Özel Sektörün Bu Konudaki Katkılarının İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı - Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.

Dahl, Robert A. (1957), "The Concept of Power", **Behavioral Science**, 2 (3), 201-215.

Daventry, Michael (2020), **Putin Reveals Plan to Expand Russia's Navy With 40 New Vessels**, <https://www.euronews.com/2020/07/26/putin-reveals-plan-to-expand-russia-s-navy-with-40-new-vessels> (06.09.2021).

Davis, Sasha (2011), "The US Military Base Network and Contemporary Colonialism: Power Projection, Resistance and the Quest for Operational Unilateralism", **Political Geography**, 30, 215-224.

De Almeida, F. E. A. ve Cabral, R. P. (2018), "Navy Classification: Proposal for A Comparative Methodology", **Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations**, 7 (14), 13-40.

De Madariaga, Celeste Jiménez ve Del Hoyo, Juan José García, (2019), “Enhancing of the Cultural fishing Heritage and the Development of Tourism: A Case Study in Isla Cristina (Spain)”, **Ocean & Coastal Management**, 168, 1-11.

Dede, Büşra, (2018), **Testing The Sea Power Theory By Comparing The Navies of the Ottoman Empire and the Holy League**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, Fatih (2018), **Alfred Thayer Mahan ve Deniz Hakimiyet Teorisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, İsmail (2018), “Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin Feshi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 136, 327-358.

Demir, Konur Alp (2019), “Karadeniz’in Türkiye için Kıyusal Jeopolitik Açıdan Önemi”, **Güvenlik Stratejileri**, 15 (32), 573-604.

Demirci, Ebru (2019), **Lojistik İlkeleri**, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Demirhan, A. Erdal ve Yakan, S. Deniz (2019), “Açık Deniz Petrol Endüstrisinin Ekotoksikolojik Etkileri”, **GİDB Dergi**, 16, 39-55.

Deni, John (2019), “Is NATO's Enhanced Forward Presence Fit for Purpose? ”, **Orbis**, 63 (1), 92-103.

Deniz Ticaretini Geliştirme Daire Başkanlığı (2020), **Gemi İstatistikleri**, <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/gemi-istatistikler> (07.08.2021).

Denizcilik Genel Müdürlüğü (2020), **İstatistik Bülteni 2020**, <https://denizcilik.uab.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/denizcilik-istatistikleri-bulteni-2020-02-02-2021-60196e6a84488.pdf> (04.08.2021).

DiBiagio, Thomas (1987), “Law, Force & Diplomacy at Sea”, **Maryland Journal of International Law**, 12 (1), 121-127.

Doğru, Sami (2013), “Türk Boğazlarının Hukukî Statüsü: Sevr ve Lozan’dan Montrö’ye Geçiş”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 15 (2), 123-169.

Doğru, Sami (2015), “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 119, 503-554.

Dong, Suocheng vd. (2014), "Economic Development Patterns and Regional Economic Integration Modes for the Silk Road Economic Zone", **Resources Science**, 36 (12), 2451-2458.

Du, Yuan-Wei vd. (2020), "Construction and Application of DPPD Model for Evaluating Marine Resources and Environment Carrying Capacity in China", **Journal of Cleaner Production**, 252, 1-13.

Ducruet, César (2020), "The Geography of Maritime Networks: A Critical Review", **Journal of Transport Geography**, 88, 1-13.

Duman, Furkan (2019), **Deniz Hâkimiyeti Teorisi Çerçevesinde XVI. Yüzyıl Osmanlı Deniz Gücünün Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi -Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Durdular, Arzu (2016), "Çin'in "Kuşak-Yol" Projesi ve Türkiye-Çin İlişkilerine Etkisi", **Avrasya Etüdleri**, 49 (1), 77-97.

Düz, Sibel (2020), "Türk Deniz Kuvvetleri: Caydırıcı, Etkin, Modern", **Kriter Dergisi**, <https://kriterdergi.com/siyaset/turk-deniz-kuvvetleri-caydirici-etkin-modern> (25.07.2021).

Dwarakish, G.S. ve Salim, Akhil Muhammad (2015), "Review on the Role of Ports in the Development of a Nation", **Aquatic Procedia**, 4, 295-301.

EC (2012), **Blue Growth Scenarios and Drivers for Sustainable Growth from the Oceans, Seas and Coasts**, <https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/system/files/Blue%20Growth%20Final%20Report%2013092012.pdf> (02.07.2021).

EIA (2017), **International Overview**, <https://www.eia.gov/international/analysis/country/TUR> (18.08.2021).

Eker, Kemal ve Bahtiyar, Görkem (2019), "Atatürk Döneminde Donanma Oluşturma Sürecinin Finansmanı", **Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi**, 1 (3), 16-23.

Ekin, Cengiz (2014), **Denizden Yükselen Küresel Hegemonya**, 2. Baskı, Dönerce Basım, İstanbul.

El- Ghamdi, Mohammed (2021), "Guide to Developing a National Cyber Security Strategy", **Materials Today: Proceedings**, 2 (13), 1-15.

EPDK (2020), **Petrol Piyasası Yıllık Sektör Raporu Listesi**, <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-107/yillik-sektor-raporu> (15.08.2021).

EPRS (2020), **The Blue Economy**, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/646152/EPRS_IDA\(2020\)646152_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/646152/EPRS_IDA(2020)646152_EN.pdf) (01.02.2020).

Eren, Erol (2003), **Stratejik Yönetim**, Anadolu Üniversitesi Yayını, 3. Baskı, Eskişehir.

Ergin, Ayşe (2005), **Kıyı Mühendisliği**, <https://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/10643.pdf> (02.08.2021).

Erhan, Çağrı ve Embel, Ersin (2015), “Türk Dış Politikasında Karar Vericileri Yönlendiren Yapısal Faktörler”, **Billig**, 72, 145-170.

Eryiğit, Burak Hamza (2013), “Stratejik Planlama, Stratejik Planlamaya İlişkin Alternatif Yaklaşımlar ve Stratejik Yönetim Okulları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 4 (9), 152-172.

European Commission (2014), **Maritime Security Strategy**, https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/ocean/blue-economy/other-sectors/maritime-security-strategy_en (15.09.2021).

_____ (2020), **The Blue Economy**, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_986 (17.03.2021).

European Parliament (2021), **Integrated Maritime Policy of the European Union**, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/121/integrated-maritime-policy-of-the-european-union> (10.07.2021).

FAO (2015), **Global Aquaculture Production Database**, www.fao.org/fishery/statistics/global-aquaculture-production/en. (01.07.2021).

_____ (2020a), **The State of World Fisheries and Aquaculture Sustainability in Action**, <http://www.fao.org/3/ca9229en/ca9229en.pdf> (31.07.2021).

_____ (2020b), **Summary of the Impacts of the Covid-19 Pandemic on the Fisheries and Aquaculture Sector: Addendum to the State of World Fisheries and Aquaculture 2020**, <https://doi.org/10.4060/ca9349en> (01.07.2021).

France, Martin E. B. (2000), “Back to the Future: Space Power Theory and A.T. Mahan”, **Space Policy**, 16 (4), 237-241.

Gartzke, Erik ve Lindsay, Jon R. (2020), “The Influence of Sea Power on Politics: Domainand Platform-Specific Attributes of Material Capabilities”, **Security Studies**, 29 (4), 601-636.

Genç, Hakan (2021), **Limancılıktaki Sorunlara 5 Çözüm Önerisi**, <https://www.lojistikhatti.com/haber/2021/07/limancilik-taki-sorunlara-5-cozum-onerisi> (06.08.2021).

GFP (2021), **2021 Turkey Military Strength**, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=turkey (11.04.2021).

Ghosh, P.K. (2001)., "Revisiting Gunboat Diplomacy: An Instrument of Threat or Use of Limited Naval Force", **Strategic Analysis: A Monthly Journal of the IDSA**, 26 (11), 2005-2017.

GİSBİR (2020), **Türkiye Gemi İnşa Sanayi İstihdam Rakamları**, https://www.gisbir.com/tr/istatistikler/istihdam_durumu_11 (25.07.2021).

Gompert, David. C. (2013), **Sea Power and American Interests in the Western Pacific**, RAND Corporation, Santa Monica.

Goodall, Thomas D. (1991), "Gunboat Diplomacy: Does It Have A Place in the 1990's?", **USN**, <https://www.globalsecurity.org/military/library/report/1991/GTD.htm>, (19.10.2020).

Gorenburg, Dmitry (2017), **Russia's New and Unrealistic Naval Doctrine**, <https://warontherocks.com/2017/07/russias-new-and-unrealistic-naval-doctrine/> (06.09.2021).

_____ (2020), **An Emerging Strategic Partnership: Trends in Russia-China Military Cooperation**, <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/emerging-strategic-partnership-trends-russia-china-military-cooperation-0> (24.06.2021).

Gorshkov, Sergey (1979), **The Sea Power of the State**, 2nd edition, Naval Institute Press, Pergamon.

Gourdon, Karin ve Christian Steidl, (2019), "Global Value Chains and the Shipbuilding Industry", **OECD Science, Technology and Industry Working Papers**, <https://meriteollisuus.fi/sites/meriteollisuus/files/inlinefiles/Global%20value%20chains%20and%20the%20shipbuilding%20industry.pdf> (21.07.2020).

Government of France (2009), **Blue Book, A National Strategy for the Sea and Oceans**, <https://ciencias.ulisboa.pt/sites/default/files/fcul/investigacao/French%20national%20strategy%20for%20the%20sea%20and%20oceans%20%28Blue%20Book%2C%2008-12-2009%29.pdf> (22.04.2021).

_____ (2015), **National Strategy for the Security of Maritime Areas**, https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/contenu/piecejointe/2016/01/strategie_nationale_de_surete_des_espaces_maritimes_en_national_strategy_for_the_security_of_maritime_areas.pdf (12.04.2021).

Government of Spain (2017), **The National Security Strategy**, https://www.dsn.gob.es/si-tes/dsn/files/2017_Spanish_National_Security_Strategy_0.pdf (25.06.2021).

Gray, Colin S. (1992), **The Leverage of Sea Power: The Strategic Advantage of Navies in War**, Free Press, New York.

Great Britain Defence Council & Great Britain Royal Navy (1995), **The Fundamentals of British Maritime Doctrine**. H.M.S.O, London.

Great Britain Ministry of Defence (1999), **British Maritime Doctrine** The Stationery Office Book, 2nd ed., London.

Guetta, Shlomo (2021), "The Turkish Navy-Its Strengthening Process and Operational Doctrine", Shaul Chorev (Ed.), **Maritime Strategic Evaluation for Israel 2020/21**, içinde (168-187), University of Haifa, Haifa.

Gurria, Angel (2021), **The Economist World Ocean Summit**, <https://www.oecd.org/about/secretary-general/oecd-sg-remarks-at-the-economist-world-ocean-summit-3-march-2021.htm> (01.07.2021).

Gülenç, İlyas (2009), **XXI. Yüzyılda Küresel Türk Deniz Gücü Model Tanımlaması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürdeniz, Cem (2013), **Hedefteki Donanma**, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.

_____ (2017), "21. Yüzyıl Okyanuslar Yüzyılı", **Türk Deniz Gücünün 21. Yüzyıl Boyutu**, 1. Baskı içinde (63-71), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

_____ (2017), **Mavi Vatan Yazıları**, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.

Haifa Research Center for Maritime Policy and Strategy (2021), **Maritime Strategic Evaluation for Israel 2020/21**, https://drive.google.com/file/d/1Z7t5Ly96lYzmbndos7c9KMLwKa_KapUn/view (02.07.2021).

Harkavy, Robert E. (1989), **Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence**, Oxford University Press, New York.

_____ (1999), "Long Cycle Theory and The Hegemonic Powers Basing Networks", **Political Geography**, 18, 941-972.

Harunoğulları, Muazzez (2020a), "Enerji Dağıtım Merkezi Perspektifinden Türkiye'nin Enerji Jeopolitiği", **Mukaddime**, 11 (1), 177-211.

_____ (2020b), "Doğu Akdeniz Enerji Havzası: Bölge Üzerinde Yaşanan Uluslararası Anlaşmazlık ve Rekabet", **International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)**, 42, 455-481.

Hava, Hüseyin Tamer (2020), "Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Rezervlerinin Ekonomik ve Güvenlik Boyutuyla Türkiye Açısından Değerlendirmesi", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 16 (35), 675-706.

Hayashi, Moritaka (2005), "Military and Intelligence Gathering Activities in the EEZ: Definition of Key Terms", **Marine Policy**, 29, 123-137.

Hayes, Bradd C. ve Smith, Douglas V. (Ed.) (1994), **The Politics of Naval Innovation**, US Naval War College, Newport Rhode Island.

Haynes, Peter (2020), "What U.S. Navy Strategists and Defense Planners Should Think About in the Era of Maritime Great Power Competition", **Defense & Security Analysis**, 36 (1), 101-108.

Hill, John Richard (1986), **Maritime Strategy for Medium Powers**, Naval Institute Press, Londra.

_____ (2000), **Medium Power Strategy Revisited**, Royal Australian Navy Sea Power Centre, Working Paper No. 3.

HM Government (2015), **National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015 A Secure and Prosperous United Kingdom**, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/555607/2015_Strategic_Defence_and_Security_Review.pdf (22.09.2021).

HMS (2021), **Maritime Strategic Evaluation for Israel 2020/21**, Maritime Policy & Strategy Research Centre Publishing, Haifa.

Hodge, Carl Cavanagh (2014), "The Pivot in Perspective: American Naval Power, Then and Now", **Orbis**, 58 (3), 392-412.

Holmes, James R. (2014), "Why Hold an International Fleet Review? Insights from Ken Booth", Andrew Forbes (Ed.), **Naval Diplomacy and Maritime Power Projection**, içinde (53-67) Sea Power Centre, Australia.

Holmes, James R. ve Yoshihara, Toshi (2005), "The Influence of Mahan Upon China's Maritime Strategy", **Comparative Strategy**, 24 (1), 23-51.

Holsti, K. J. (1964), "The Concept of Power in The Study of International Relations", **Background**, 7 (4), 179-194.

Hong Kong Maritime and Port Board (2020), **Ranking of Container Ports of the World As at 20.5.2020**, https://www.mardep.gov.hk/en/publication/pdf/portstat_2_y_b5.pdf (08.08.2021).

Hossain, Khandakar Akhter vd. (2017), “SWOT Analysis of China Shipbuilding Industry by Third Eyes”, **Procedia Engineering**, 194, 241-246.

Hoyt, Timothy D. (2007), “The United States and Maritime Strategy: A Parochial View from the U.S. Naval War College”, **Orbis**, 51 (4), 577-584.

Hsiung, James C. (2005), “Sea Power, the Law of the Sea, and the Sino-Japanese East China Sea, Resource War”, **American Foreign Policy Interests**, 27, 513-529.

Hua, Chengying vd. (2020), “Evaluation and Governance of Green Development Practice of Port: A Sea Port Case of China”, **Journal of Cleaner Production**, 249, 1-10.

Hunt, Bary D. (1989), “The Strategic Thought of Sir Julian S. Corbett”, **Maritime Strategy and the Balance of Power**, 1. Baskı içinde (110-135), Palgrave Macmillan, London.

ICAF (2003), **Industry Studies 2000-Shipbuilding**, <http://www.ndu.edu/icafe/industry/2000/shipbuilding/shipbuilding.htm> (22 of 22) [3/20/2003 1:17:46 PM], (22.10.2020).

ICC, (2020), **Customs & Trade Facilitation**, <https://iccwbo.org/global-issues-trends/trade-investment/trade-facilitation/> (29.11.2020).

IEA (2020), **Global Share of Total Final Consumption by Source**, <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/global-share-of-total-final-consumption-by-source-2018> (12.08.2021).

İlgar, Rüştü (2018), “Çevresel Duyarlılık Açısından Petrol Sektörü, Çanakkale Boğazının Pazardaki Yeri ve Önemi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, 23 (39), 25-44.

Iliopoulos, Ilias (2009), “Strategy and Geopolitics of Sea Power Throughout History”, **Baltic Security & Defence Review**, 11 (2), 5-20.

IMO (2021), **Brief History of IMO**, <https://www.imo.org/en/About/HistoryOfIMO/Pages/Default.aspx> (21.06.2021).

Indian Ministry of Defence (2015), **Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy**, Indian Navy Naval Strategic Publication (NSP), New Delhi.

Israel Maritime Policy and Strategy Research Center (2021), **Maritime Strategic Evaluation for Israel 2020/21**, <https://www.israeli-maritime-policy.com/>

://drive.google.com/file/d/1GPopf811kPg2TdmfkaiThqRhMxAXpmGc/view (24.04.2021).

İşık, G. Nurser (2009), **Kıta Sahaneliği, Hukukî Rejimi ve Ege Sorunu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İhracat Genel Müdürlüğü (2020), **Gemi Sektör Raporu**, https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Gemi_%C4%B0n_%C5%9Fa_%20Sanayii.pdf (10.08.2021).

İMEAK (2020), **Denizcilik Sektör Raporu**, https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sektorraporu/sektor_raporu_tr_2020.pdf (23.07.2021).

İMEAK Deniz Çalışma Grubu (2021), **Deniz Turizmi Tanıtımı**, <https://www.denizticaretodasi.org.tr/tr/sayfalar/deniz-turizmi-calisma-grubu> (02.08.2021).

İşcan, İsmail Hakkı (2004), "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", **Uluslararası İlişkiler**, 1 (2), 47-79.

İşipek, Ali Rıza ve Aydemir, Oğuz (2006), **1770 Çeşme Deniz Savaşı**, İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı, Denizler Kitabevi, İstanbul.

İzgi, Ali Rıza (2007), **Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jonathan, Evitts (2019), **Russian Naval Modernization and Strategy**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, American Military University - Naval Postgraduate School.

Kabadayı, Mücahit (2021), "Petrol ve Doğalgaz Keşif ve Sondaj Gemilerimiz", **KONEV**, <http://www.konev.org.tr/makaleler/petrol-ve-doaglgaz-kesif-ve-sondaj-gemilerimiz> (13.06.2021).

Kadan, Tevfik (2020), "Mavi Vatan Doktrini Nasıl Oluşturdu?", **Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi**, 2 (1), 35-48.

Kaliszewski, Adam vd. (2020), "Key Factors of Container Port Competitiveness: A Global Shipping Lines Perspective", **Marine Policy**, 117, 1-10.

Kan, Nur ve Kuleyin, Barış (2016), "Kalkınma Planları Çerçevesinde Türkiye'nin Deniz Turizmi Stratejilerinin Tarihsel Gelişimi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi**, UDTS 2016 Özel Sayı, 51-64.

Kantörün, Ufuk (2010), “Bölgesel Enerji Politikaları ve Türkiye”, **Bilge Strateji**, 2 (3), 87-114.

Karaburun, Ahmet ve Karakuyu, Mehmet (2015), “Türkiye’de İlçelerin ve 2012 Yılı İlçe Nüfuslarının Yükseklik ve Kıyı Yakınlığına Göre Analizi”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, 32, 74-87.

Karadağ, Emine (2015), **Denizlerin Önemi ve Türk Deniz Kuvvetleri**, BİLGESAM Yayınları, Rapor No: 68, İstanbul.

Karadoğan, Umut C. (2011), “Millî Mücadele Yıllarında Türk Bahriyesinin Durumu ve Faaliyetleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 27 (81), 603-650.

Karakoç, Ercan ve Yılmaz, Bahadır (2020), “Askerî Güç ve Teknolojik Dönüşüm”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 13 (72), 229-241.

Karnibüyük, Mustafa (2019), “İklim, Coğrafi Konum, Yer Şekilleri ve Denizlerin Siyasi Coğrafya Üzerindeki Etkileri”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4 (1), 167-185.

Kasapoğlu, Can (2019), **The Blue Homeland: Turkey’s Largest Naval Drill the Blue Homeland is not Merely an Exercise Codename; It is a Geopolitical Concept that Manifests Ankara’s Political-Military Agenda in the Coming Decade**, <https://www.aa.com.tr/en/analysis/-the-blue-homeland-turkey-s-largest-naval-drill/1404267#> (26.02.2021).

Kathijotes, Nicholas (2013), “Keynote: Blue Economy-Environmental and Behavioural Aspects Towards Sustainable Coastal Development”, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 101, 7-13.

Kaymal, Turgut (2017a), “Denizlere Hâkim Olan Cihana Hâkim Olur” Sözüünü Kim Söylemiştir?”, **Bahriye Enstitüsü**, https://bahriyeenstitusu.org/wpcontent/uploads/2017/05/BahriyeEnstitusu_Barbaros.pdf (15. 10 20 20)

_____ (2017b), “Türk Deniz Kuvvetleri’nin Gündümlü Füzeli Gemileri: 2030 Projeksiyonu”, **Bahriye Enstitüsü**, <https://bahriyeenstitusu.org/2018/08/31/turkish-navys-guided-missile-ships-with-projections-to-2030/> (02.05.2021).

_____ (2017c), “Ege Denizi (Adalar Denizi) Sınırları, Önemi ve Adlandırılması”, **Bahriye Enstitüsü**, <https://bahriyeenstitusu.org/2017/06/11/ege-denizi-adalar-denizi/> (11.09.2021).

Kaynar, M. Kaan ve Ak, Gökhan (2017), “Ege’ de Temel Sorun: Unutul[May]An Türk Adaları”, **International Journal of Academic Value Studies**, 3 (8), 88-103.

Kearsley, Harold John (1992), "Rethinking Maritime Power Theory", **Comparative Strategy**, 11 (2), 195-211.

Kedikli, Umut ve Deniz, Taşkın (2015), "Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", **Alternatif Politika**, 7 (3), 399-424.

Keen, Meg R. vd. (2018), "Towards Defining the Blue Economy: Practical Lessons from Pacific Ocean Governance", **Marine Policy**, 88, 333-341.

Kenchington, Trevor J. (2020), "La Grande Pêche: Drivers of Change in the Salt-fish Fisheries on Grand Bank Through Four Centuries", **Marine Policy**, 115, 1-10.

Kennedy P. (1976), **The Rise and Fall of British Naval Mastery**, R.E. Krieger Publishing, London.

Keser, Hilal Yıldırım ve Çetin, Işın (2016), "Kara ile Çevrili Olmanın İhracat Üzerine Etkisi: Gelişmekte Olan Avrupa ve Orta Asya Ülkeleri Üzerine Bir Analiz", **Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi**, 71 (1), 199-230.

Kıyanç, Sinan (2020), "ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) Arşiv Belgelerine Göre Ege Sorunu", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 22 (1), 11-32.

KİGEM (1999), **Türkiye Gemi Sanayii A.Ş. Tersaneler Raporu**, https://www.gmo.org.tr/upl/misc/Raporlar/KIGEM_TGSAS_Raporu.pdf, (15.02.2021).

Kirchberger, Sarah (2015), **Assessing China's Naval Power, Technological Innovation, Economic Constraints, and Strategic Implications**, Springer, Berlin.

Kline, Jeffrey E. (2017), "Impacts of The Robotics Age on Naval Force Design, Effectiveness, and Acquisition", **Naval War College Review**, 70 (3), 63-77

Koca, Levent (2019), "Denizaşırı Harekât Yetenekleri ve Türk Deniz Politikası", **Mavi Vatan'dan Açık Denizlere**, 1 (2), 38-45.

Koçer, Gökhan (2011), "Karadeniz'in Jeopolitiği ve Güvenliği: Türkiye Perspektifi", Ersan BAŞAR (Ed.), **Uluslararası Deniz Hukuku'nda Kıyı Devletinın Gemilere El Koyma Yetkisinin Sınırları Sempozyumu**, ORSAM Karadeniz Kitapları, 1, Ankara, 27-39.

Koday, Zeki vd. (2017), "Dünyadaki Bazı Önemli Boğazlar ile Kanalların Coğrafi Özellikleri ve Jeopolitik Önemleri", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21 (3), 879-910.

Kol, Bihter (2010), **Türkiye'nin Dış Ticaretinde Deniz Taşımacılığının Önemi ve Sorunları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koldemir, Birsen (2008), "Marmara Bölgesi Liman Yeri Seçiminde Bölge Ekonomisi, Kıyı Jeolojisi ve Jeomorfolojisinin Önemi: Silivri Limanı", **Uygulamalı Yer Bilimleri**, 1, 32-45.

Korkmaz, Celil Anıl (2020), "Donanmaların Etkinliğinin Artırılmasında İnsansız Hava Araçlarının Rolü", **Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi**, 2 (2), 49-54.

Korolev, Alexander (2019), "How Closely Aligned are China and Russia? Measuring Strategic Cooperation in IR", **International Politics**, 57, 760-789.

Korutürk, Osman (2017), "21. Yüzyılda Türk Deniz Gücünün Dış Politika Üzerindeki Rolü ve Etkisi", **Türk Deniz Gücünün 21. Yüzyıl Boyutu**, 1. Baskı içinde (63-71), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kozak, N. ve Kozak M. A (2000), **Genel Turizm Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Kozanhan, Murat Kağan (2019), "Güç Kavramı ve Donanmaların Yumuşak Güç Unsuru Olarak Diplomaside Kullanılması", **Mavi Vatan'dan Açık Denizlere**, 1 (2), 22-30.

Köseoğlu, A. M. (2010), **Milli Savunma Sanayinde Yeniden Yapılanma ve Sosyal Politikalara Etkisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kraska, James (2010), "How the United States Lost the Naval War of 2015", **Orbis**, 14 (1), 35-45.

Kulaç, Hasan (2006), **Türk Dış Politikasında Deniz Kuvvetlerinin Rolü 1939-1960**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kulve, Haico ve Smit, Wim A. (2010), "Novel Naval Technologies: Sustaining or Disrupting Naval Doctrine", **Technological Forecasting & Social Chang**, 77 (7), 999-1013.

Kurth, James (2007), "The New Maritime Strategy: Confronting Peer Competitors, Rogue States, and Transnational Insurgents", **Orbis**, 51 (4), 585-600.

Kurul, Erkan (2014), "Alfred Thayer Mahan, Deniz Harbi Üzerine", **Mediterranean Journal of Humanities**, 4 (1), 355-358.

Kuşat, Mete (2018), “Su Ürünleri Dünya ve Türkiye Pazarı”, **ISNOS-MED 2018**, https://www.researchgate.net/profile/Ahmet-Tolunay/publication/335602008_ISNOS-MED-2018-Proceedings/links/5d6f7a9592851c75385e6841/ISNOS-MED-2018Proceedings.pdf#page=296 (31.07.2021).

Kuşat, Nurdan (2020), “Türkiye-AB 28 Ticaretinde Su Ürünleri Sektörünün ‘Endüstri İçi Ticaret’ Analizi”, **Acta Aquatica Turcica**, 16 (4), 535-544.

Küçükşüleymanoğlu, Rüyam (2008), “Stratejik Planlama Süreci”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 16 (2), 403-412.

Küçükşahin, Ahmet vd. (2008), “Türkiye'nin Güvenlik Strateji Belgesi Nasıl Hazırlanmalıdır?”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 4 (7), 7-39

Kütükçü M. Akif ve Kaya, İslam Safa (2016), “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu”, **Yaşam Bilimleri Dergisi**, 6 (2/1), 81-96.

Kwak, Seung-Jun vd. (2005), “The Role of the Maritime Industry in the Korean National Economy: An Input-Output Analysis”, **Marine Policy**, 29, 371-383.

Kynge, James vd. (2017), **How China Rules The Waves**, <https://ig.ft.com/sites/china-ports/> (25.11.2020).

Lachowski, Zdzislaw (2007), **Foreign Military Bases in Eurasia**, SIPRI, Policy Paper, Sweden.

Lacoste, Y. (2008), **Büyük Oyunu Anlamak Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi**, (Çev. İsmet Akça), Ntv Yayınları, İstanbul.

Lambeth, B. S. (2005). **American Carrier Air Power at the Dawn of a New Century**, RAND Corporation, Santa Monica.

Lane Jesse M., ve Pretes, Michael (2020), “Maritime Dependency and Economic Prosperity: Why Access to Oceanic Trade Matters”, **Marine Policy**, 121, 1-11.

Lautenschläger, Karl (1983), “Technology and the Evolution of Naval Warfare”, **International Security**, 8 (2), 3-51.

Lavie, Oded Gour (2018), **A Model and Methodology for a Grand Maritime Strategy**, University of Haifa, Haifa.

Lemos, Clara Carvalho vd. (2012), “Strategic Environmental Assessment in Tourism Planning-Extent of Application and Quality of Documentation”, **Environmental Impact Assessment Review**, 35, 1-10.

Len, Christopher (2015), “China’s 21st Century Maritime Silk Road Initiative, Energy Security and SLOC Access”, **Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India**, 11 (1), 1-18.

Lesemann, Reenst ve Amon, Ean (2019), “Energy Resources for the Future Ocean Economy”, **Marine Technology Society Journal**, 53 (4), 14-16.

Lexiong, Ni (2005), **Sea Power and China’s Development**, <https://corpora.tika.apache.org/base/docs/govdocs1/762/762600.pdf> (05.06.2021).

Li, Kevin X. vd. (2020) “Impact of the Belt and Road Initiative on Commercial Maritime Power”, **Transportation Research Part A**, 135, 160-167.

Li, Y. ve Da Costa, M. (2013), “Transportation and Income Inequality in China: 1978-2007”, **Transportation Research Part A**, 55, 56-71.

Lim, Yves-Heng (2014), **China’s Naval Power: An Offensive Realist Approach**, 1th Ed., Routledge, London.

Liu, Baiqiong vd. (2017), “Regional Disparities in China's Marine Economy”, **Marine Policy**, 82, 1-7.

Lloyd’s Register (2015), **Global Shipping Technology 2030**, University of Southampton, UK.

Lostumbo, Michael J. vd. (2013), **Overseas Basing of U.S. Military Forces an Assessment of Relative Costs and Strategic Benefits**, RAND Corporation, Santa Monica.

Lubchenco, Jane vd. (2020), **Five Priorities for a Sustainable Ocean Economy**, <https://www.nature.com/articles/d41586-020-03303-3>, (02.07.2021).

Luttwak, Edward N. (1974), **The Political Uses of Sea Power**, Johns Hopkins Univ. Press, Baltimore.

Lydia C. L. Teh ve Sumaila U.R. (2013), “Contribution of Marine Fisheries to Worldwide Employment”, **Fish and Fisheries**. 14 (1), 77-88.

M5 Dergi, **BARBAROS Sınıfı Fırkateyn’lerin Modernizasyon Takvimine Güncelleme**, <https://m5dergi.com/savunma-haberleri/barbaros-sinifi-firkateynlerin-modernizasyon-takvimine-guncelleme/> (02.05.2021).

Ma, Qifei vd. (2021), “Port Integration and Regional Economic Development: Lessons from China”, **Transport Policy**, 110, 430-439.

Mackinder Halford (1907), **Britain and the British Seas**, Oxford.

Mahan, Alfred Thayer (1890) **The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783**, Little-Brown, Boston.

Mahan, Alfred Thayer (2013), **Deniz Harbi Üzerine**, (Çev. A. Tunçer Büyüko-nat), 1. Baskı, Doruk Yayımcılık, İstanbul.

_____ (2015), **Mahan on Naval Strategy: Selections from the Writings of Rear Admiral Alfred Thayer Mahan**, Naval Institute Press, New York.

Manhas, Neeraj Singh (2020), "China's Policy of 'String of Pearls'", **International Journal of Social Impact**, 5 (3), 17-25.

MARSEC COE (2021a), **History**, <https://www.marseccoe.org/en/who-we-are> (08.05.2021).

_____ (2021b), **Maritime Security Conference - 2021**, <https://www.marseccoe.org/en/content/1201> (07.09. 2021).

Martinell, Daniel Peñalosa vd. (2020), "Closing the High Seas to Fisheries: Possible Impacts on Aquaculture", **Marine Policy**, 115, 103854.

Martinson, Ryan (2020), "Counter-Intervention in Chinese Naval Strategy", **Journal of Strategic Studies**, 44 (2), 265-287.

Masayuki, Masuda (2014), **China's Maritime Strategy and Maritime Law Enforcement Agencies: Quest for a Maritime Power**, http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/joint_research/series10/pdf/04.pdf (23.05.2021).

Maurer, John H. (2016), **The Influence of Thinkers and Ideas on History: The Case of Alfred Thayer Mahan**, <https://www.fpri.org/article/2016/08/influence-thinkers-ideas-history-case-alfred-thayer-mahan/> (02.03.2021).

_____ (2018), "The Struggle for Sea Power: Lessons from the Great War", **Orbis**, 62(2), 184-203.

Maviş, Feriati vd. (2002), **Genel Turizm Bilgisi**, (Ed. Meryem Akoğlan Kozak), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Mercan, Evren (2015) "93 Harbi'nin Ortaya Çıkardığı Bir Deniz Harp Stratejisti: Stepan Osipovich Makarov", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Arastirmalari Dergisi (HÜTAD)**, 12(22), 133-144.

Merkel, Axel ve Holmgren, Johan (2017) "Dredging the Depths of Knowledge: Efficiency Analysis in the Maritime Port Sector", **Transport Policy**, 60, 63-74.

Merz, Fabien (2020), "Tumult im östlichen Mittelmeerraum", **CSS Analysen zur Sicherheitspolitik**, Center for Security Studies, ETH Zürich, 275, 1-4.

Ministry of Defence of the Russian Federation (2021), **Navy**, <https://eng.mil.ru/en/structure/forces/navy/history.htm> (06.09.2021).

Modelski, George (1972), **Principles of World Politics**, Free Press, New York.

_____ (2005), “Küresel Politikanın Uzun Döngüsü ve Ulus-Devlet”, **Uluslararası İlişkiler**, 2 (7), 3-30.

Modelski, George ve Thompson, William R. (1988), **Seapower in Global Politics 1494-1993**, Macmillan Press, London.

Moffat, Lieutenant Commander Ian C.D. (2001), “Corbett: A Man Before His Time”, **Journal of Military and Strategic Studies**, 4, 10-35.

Mohan, C. Raja (2009), “Maritime Power: India and China turn to Mahan”, **ISAS Working Paper**, No: 71.

Moran, Daniel ve Russell, James A. (Ed.) (2015), **Maritime Strategy and Global Order: Markets, Resources, and Security**, Georgetown University, Washington, DC.

Morgenthau, Hans J. (1948), **Politics Between Nations: The Struggle for Power and Peace**, Alfred A. Knopf, New York.

MTA (2018), **Oruç Reis Araştırma Gemisi**, <https://www.mta.gov.tr/v3.0/arastirmalar/oruc-reis> (16.08.2021).

Murray, Craig vd. (2013), **China’s Naval Modernization and Implications for the United States**, U.S.-China Economic and Security Review Commission, 26.

Muslu, Aziz (2018), “Deniz Turizmi Araçları İşletmelerinin Farklılaştırma Stratejisi ve Modern Yönetim Anlayışları Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Aracılığıyla İncelenmesi”, **Turkish Studies Economics, Finance and Politics**, 13(22), 353-371.

Mutlu, Serdar (2020), “Türkiye’de Deniz Ulaştırmasının Tarihsel Gelişimi ve Türk Deniz Gücü Açısından Önemi”, **Deniz Gücü ve Güvenliği İncelemeler**, 1. Baskı içinde (339-372), Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

NATO (2011), **Alliance Maritime Strategy**, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75615.htm (09.06.2021).

_____ (2019), **NATO Maritime Unmanned Systems**, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_09/20190909_190909-NMUS.pdf (24.06.2021).

_____ (2020), **Operation Sea Guardian**, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136233.htm (04.09.2021).

_____ (2021a), **NATO Members**, <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (07.09.2021).

_____ (2021b), **NATO's Maritime Activities**, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_70759.htm (24.06.2021).

Niavis, Spyros vd. (2017), Revealing the Potential of Maritime Transport for 'Blue Economy' in Theadriatic-Ionian Region, **Case Studies on Transport Policy**, 5, 380-388.

Nincic, Donna J. (2002), "Sea Lane Security and U.S. Maritime Trade: Chokepoints as Scarce Resources", Sam J. Tangredi (Ed.), **Globazliation and Maritime Power**, 1. Baskı içinde (143-171), Institute for National Strategic Studies, National Defense Universty.

Norris, Andrew ve Norris, Alexander (2020), "Turkey's "Mavi Vatan" Strategy and Rising Insecurity in the Eastern Mediterranean", **CIMSEC**, <https://cimsec.org/turkeys-mavi-vatan-strategy-and-rising-insecurity-in-the-eastern-mediterranean/> (02.03.2021).

Notteboom, Theo vd. (2021) **Port Economics, Management and Policy**, <https://porteconomicsmanagement.org/pemp/contents/introduction/seaports-economic-value/>, New York: Routledge (04.08.2021).

Novo-Corti, Isabel vd. (2015), "The Economic Analysis of Maritime Catastrophes in Sensitive Areas: The Assessment and Calculation of Damages in the Environment and Population's Way of Life", **Journal of Cleaner Production**, 107, 267-278.

Octavian, Amarulla (2017), "In Search of Peaceful Future of the Asia-Pacific Maritime World: Formulating the Role of Indonesian Navy", **Journal of Maritime Studies and National Integration**, 1(2), 118-127.

OECD (2016) **The Ocean Economy in 2030**, OECD Publishing, Paris.

_____ (2020), **Ocean Shipping and Shipbuilding**, <https://www.oecd.org/ocean/topics/ocean-shipping/> (05.04.2021).

_____ (2021), **Peer Review of the Turkish Shipbuilding Industry**, <https://www.oecd.org/sti/ind/shipbuilding.htm> (08.08.2021).

Oğuzlu, Tarık (2015), "Güvenlik Kültürü ve Türk Dış Politikası", **Bilig**, 72, 223-250.

OPEC (2020), **Annual Statistical Bulletin 2020**, <https://asb.opec.org/> (13.08.2021).

Oran, Erdoğan (2012), **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Kurum Olarak Bahriye Vekâleti**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi - Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Öcal, Mehmet (2010), "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 28 (1), 281-311.

Önal, Eylem ve Yarbay R. Zerrin (2010), "Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynakları Potansiyeli ve Geleceği", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, 9 (18), 77-96.

Örmeci, Ozan (2013), "21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 29, 1-14.

Özarslan, Bahadır Bumin (2012), "Soğuk Savaş Sonrası Karadeniz'de Güvenlik Politikaları ve Türk-Rus İlişkileri", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 12 (1), 135-166.

Özdemir, Haluk (2008) "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63 (3), 113-144.

Özdemir, M. Murat (2018), "Denizcilikte Yelkenliden Buharlılara Geçiş Dönemindeki Tereddütler ve Tartışmalar" **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi**, 1 (3), 111-124.

Özdemir, Ünal (2015), "Tarihte Türk Denizcilik Faaliyetleri ve Günümüz Limanlarının Gelişim Sürecine Olan Etkisinin İncelenmesi", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 5 (12), 421-441.

Özden, Ayşe vd. (2020), **Turizm Sektörü**, <https://www.atbank.com.tr/documents/TURIZM%20SEKTOR%20RAPORU%20%20MAYIS%202020.PDF> (02.08.2021).

Özekin, Muhammed Kürşad (2020), "Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 16 (33), 1-51.

Özer, Mustafa vd. (2020), "The Impact of Container Transport on Economic Growth in Turkey: An ARDL Bounds Testing Approach", **Research in Transportation Economics**, <https://doi.org/10.1016/j.retrec.2020.101002> (12.08.2021).

Özer, Yusuf (2019), "Nanoteknoloji'nin Askerî Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, IDEF Özel Sayı, 33-52.

Özgen, Cenk (2013), "Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı", **Akademik Orta Doğu**, 8 (1), 101-114.

_____ (2017a), "Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi'nde Dönüşüm ve Bir Uygulama Örneği Olarak Türk Deniz Görev Grubu", **SOBİDER**, 12, 167-182.

_____ (2017b), "Türkiye'nin Karadeniz'de Deniz ve Enerji Güvenliğine Yönelik Faaliyetleri" **MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 15 (2), 49-84.

_____ (2019), "Türkiye'nin Denizaşırı Askerî Üs Kurma Girişimleri: Tespitler ve Geleceğe Yönelik Öneriler", **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, 8 (2), 381-408.

Özlü, Hüsnü (2013), "Balkan Savaşı'nda Osmanlı Donanmasının Marmara Denizi Harekâtı", **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, 21, 81-102.

Özsümer, Sıla (2017), **Çin Ekonomisi ve Bir Yol Bir Kuşak Projesi**, İzmir Ticaret Odası Yayını, İzmir.

Padfield, Peter (1999), **Maritime Supremacy and the Opening of the Western Mind**, Overlook Press, New York.

Pala, Zekeriya (2021), **Ege Denizi'nin Önemi ve Türkiye; Adaların Hukuki Boyutu ve Gerçekleşen İhlaller**, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/ege-denizi-nin-onemi-ve-turkiye-adalarin-hukuki-boyutu-ve-gerceklesen-i-hlaller> (11.09.2021).

Pan, Xunzhang vd., (2020), "Analysis of China's Oil and Gas Consumption Under Different Scenarios Toward 2050: An Integrated Modeling", **Energy**, 195, 1-10.

Park, Jin Suk vd. (2019), "The Role of Maritime, Land and Air Transportation in Economic Growth: Panel Evidence from OECD and Non-OECD Countries", **Research in Transportation Economics**, 78, 1-10.

Pınar, Latif (2018), "Türkiye'nin Savunma Sanayi Alanındaki Gelişiminin Türk Dış Politikasına Olan Etkisi", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7 (4), 2356-2369.

Pirtle, Charles E. (2000), "Military Uses of Ocean Space and the Law of the Sea in the New Millennium", **Ocean Development & International Law**, 31, 7-45.

Polat, Doğan Şafak (2017), "NATO ve Rusya Federasyonu'nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 5 (Özel Sayı), 51-66.

Potter, E.B. ve Nimitz, C. (1981), **Sea Power: A Naval History**, 2th Ed., United States Naval Institute Press, Annapolis.

President of Russia (2015), **Russian Federation Marine Doctrine**, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/50060> (06.09.2021).

Pruitt, C.D.R.J. (2000), "The Influence of Sea Power in the 21st Century", **MIT Press Working Paper**, 4, 1-63.

Pryor, S.C. ve Barthelmie, R.J. (2013), "3.04- Renewable Energy Resources- Ocean Energy: Wind-Wave-Tidal-Sea Currents", **Earth Systems and Environmental Sciences**, 3, 65-81.

Qin, T. ve Huo, X.Y. (2000), **The Chinese Sea Power History**, National Defense University Press, Washington.

Rahman, Ahmed S. (2010), "Fighting the Forces of Gravity-Seapower and Maritime Trade Between the 18th and 20th Centuries", **Explorations in Economic History**, 47 (1), 28-48.

Ramon, Adrianus A. V. (2017), "The Legality of Foreign Peacetime Military Activities in the Exclusive Economic Zone of Another State", **Veritas et Justitia**, 2 (3), 327-358.

Rehman, Aziz Ur ve Abbas, Zafar (2020), "Mediterranean Sea Struggle Between Turkey and Greece and Its Implications for the Existence of NATO and the Way Forward", **AUDRI**, 13 (2), 133-149.

Reitzel, William (1973) "Mahan on the Use of the Sea", **Naval War College Review**, 26 (3), 73-81.

Richmond, Herbert W. (1934), **Sea Power in the Modern World**, Reynal & Hitchcock, London.

Ridolfi, Giovanni (1997), "Geostrategy and Naval Power in the Mediterranean: Changing Scenarios, Continuing Conflict", **Marine Policy**, 21 (4), 377-390.

Rochwulaningsih, Yety vd. (2019), "Marine Policy Basis of Indonesia as a Maritime State: The Importance of Integrated Economy", **Marine Policy**, 108, 1-8.

Rodger, Nicholas (1997), **The Safeguard of the Sea: A Naval History of Great Britain 660-1649**, W. W. Norton & Company, Londra.

Rodrigue, J.P. ve Notteboom, T. (2009), "The Terminalisation of Supply Chains: Reassessing The Role of Terminals in Port/Hinterland Logistical Relationships", **Maritime Policy & Management**, 36 (2), 165-183.

Roy, Rajorshi (2017), **Decoding Russia's 2017 Naval Doctrine**, https://www.idsa.in/idsacomments/decoding-russia-2017-naval-doctrine_rroy_240817 (06.09.2021).

Royal Australian Navy Sea Power Centre (2010), **Australian Maritime Doctrine**, <https://www.navy.gov.au/sites/default/files/documents/Amd2010.pdf> (18.07.2021).

Royal Navy (2010), **Future Navy Vision, The Royal Navy Today, Tomorrow and Towards 2025**, <https://www.royalnavy.mod.uk/About-the-Royal-Navy/~media/Files/Navy-PDFs/About-the-Royal-Navy/Future%20Navy%20Vision.pdf> (15.09.2021).

Russia Maritime Studies Institute (2015), **Russian Maritime Doctrine**, <https://usnwc.edu/Research-and-Wargaming/Research-Centers/Russia-Maritime-Studies-Institute> (06.09.2021).

Russia Official Portal of Legal Information (2017), **On Approval of the Fundamentals of State Policy of the Russian Federation in the Field of Naval Activities for the Period Up to 2030**, http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201707200015?index=0&rangeSize=1&mc_cid=8dbd8574d4&mc_eid=3baefa44e9 (06.09.2021).

Saban, Metin ve Güğörçin, Gülay (2009), “Deniz Taşımacılığı İşletmelerinde Maliyetleri Etkileyen Faktörler ve Sefer Maliyetleri”, **DEÜ Denizcilik Dergisi**, 1 (1), 1-16.

Saimul, Saimul ve Darmawan, Arif (2020), “Understanding Causality Relation among FDI, Foreign Trade and Economic Growth”, **Economics Development Analysis Journal**, 9 (4), 414-426.

Saka, Ali (2016), **Enerji Lojistiği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sakhuja, V. (2011), **Asian Maritime Power in the 21st Century: Strategic Transactions China, India and Southeast Asia**, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.

Samaan, Jean-Loup (2011), “Security Governance in the Maritime Commons: The Case for a Transatlantic Partnership”, **Orbis**, 55 (2), 314-324.

Sancar, Erdiñç (2004), **Türk Deniz Kuvvetleri Tarihi ve 21'inci Yüzyılda Deniz Kuvvetleri Stratejisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Satista (2021b), **Statistics and Facts About the Shipbuilding Industry**, <https://www.statista.com/topics/3712/shipbuilding-industry/> (09.08.2021).

Saunders, P.C. vd. (2011), **The Chinese Navy: Expanding Capabilities, Evolving Roles**, National Defense University Press, Washington D.C.

Savunma Sanayi (2020a), **Doç. Dr. Cihat Yayıcı'nın Çizdiği Mavi Vatan Haritası**, <https://www.savunmasanayi.org/doc-dr-cihat-yaycinin-cizdigi-mavi-vatan-haritasi/> (22.07.2021).

_____ (2020b), **Preveze Deniz Zaferi Mavi Vatan'da Kutlanacak**, <https://www.savunmasanayi.org/preveze-deniz-zaferi-mavi-vatanda-kutlanacak/> (22.03.2021).

Scott, D. vd. (2012), "The Vulnerability of Caribbean Coastal Tourism to Scenarios of Climate Change Related Sea Level Rise", **Journal of Sustainable Tourism**, 20 (6), 883-898.

Sempa, Francis (2014), **The Geopolitical Vision of Alfred Thayer Mahan**, <https://thediplomat.com/2014/12/the-geopolitical-vision-of-alfred-thayer-mahan/> (03.04.2021).

Sevim, Cenk (2010), "Petrol Rezervlerinin Zirve Noktasının Enerji Güvenliği Açısından Büyük Enerji Pazarları (ABD, AB, Çin ve Hindistan) Üzerindeki Etkileri", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 6 (11), 53-72.

Shahsavar, Aria vd. (2021), "On the Relationship Between Lean Scheduling and Economic Performance in Shipbuilding: A Proposed Model and Comparative Evaluation", **International Journal of Production Economics**, 239, 1-14.

SIPRI (2020), **Military Expenditure Database**, <https://sipri.org/databases/milex> (15.05.2021).

_____ (2021), **World Military Spending Rises to Almost \$2 Trillion in 2020**, <https://sipri.org/media/press-release/2021/world-military-spending-rises-almost-2-trillion-2020> (06.09.2021).

Slack, Brian ve Starr, John (1997), "Geostrategy, Resources and Geopolitics: Implications for the US Navy and Naval Port System", **Marine Policy**, 21 (4), 309-323.

Sleeper, Dana Marie (2012), "Port Significance: Contributions to Competitiveness in Latin America and Asia", **Journal for Global Business and Community**, 3 (1), 22-28.

Sokolić, Danijela (2014), "Understanding The Role of Context in Shaping The Development of Business Systems" **Scientific Journal of Maritime Research**, 28, 137-144.

Sönmez, Göktuğ (2015), "Avrasya Enerji Satrancında Türkiye'nin Yeniden Gündeme Gelen Rolü", **Research Turkey**, 4 (3), 1-8.

Speller, Ian (2009), "The War at Sea in the Age of Napoleon and the Development of Maritime Strategy", **XXXV International Congress of Military History**, Porto.

_____ (2020), **Deniz Harbini Anlamak**, (Çev. Barış Engin), Doruk Yayıncılık, İstanbul.

SS Dergilik (2020), **Mavi Balina-2020 Davet Tatbikatı Başarıyla Devam Ediyor**, <http://ssdergilik.com/tr/HaberDergilik/MAVi-BALiNA-2020-Davet-Tatbikati-basariyla-devam-ediyor> (22.07.2021).

Statista (2019), "Number of Active Shipyards Worldwide from 2014 to 2021", <https://www.statista.com/statistics/1102673/active-shipyards-worldwide/> (20.11.2020).

_____ (2021), "Water Transport", <https://www.statista.com/markets/419/topic/489/water-transport/#overview> (08.08.2021).

Stavridis, James (2017), **Deniz Gücü, Okyanusların Tarihi ve Jeopolitik Önemi**, (Çev. Nil Tuna ve Varol Ataman), Epsilon Yayınevi, İstanbul.

Steinberg Phil (2001), **The Social Construction of the Ocean**, Cambridge University Press, Londra.

STM Thinktech (2018), **21'inci Yüzyılda Uçak Gemilerinin Rolü**, STM Teknolojik Düşünce Merkezi, Ankara.

Stopford, Martin (2009), **Maritime Economics**, 3rd Edition, Routledge, New York.

Streusand, Douglas E. (2002), "Geopolitics Versus Globalization", Sam J. Tangredi (Ed.), **Globalization and Maritime Power**, 1. Baskı içinde (41-57), Institute for National Strategic Studies, National Defense University.

Stubbs, Bruce B. (2005), "Smarter Security for Smaller Budgets: Shaping Tomorrow's Navy and Coast Guard Maritime Security Capabilities", **The Heritage Lectures**, 878.

Suárez de Vivero, Juan L. vd. (2009), "Geopolitical Factors of Maritime Policies and Marine Spatial Planning: State, Regions, and Geographical Planning Scope" **Marine Policy**, 33 (4), 624-634.

Sukhankin, Sergey (2021), **Russia and the Arctic in an Era of Strategic Competition**, NADDSN&RDSNAA, Canada.

Sumida, Jon (1999) "Alfred Thayer Mahan, Geopolitician", **Journal of Strategic Studies**, 22 (2-3), 39-62.

Surís-Regueiro, Juan C. vd. (2013), "Marine Economy: A Proposal for Its Definition in the European Union", **Marine Policy**, 42, 111-124.

Swartz, Peter (2021), **1980s Maritime Strategy Series**, Dmitry Filipoff Tarafından Yapılan Mülakat, <https://cimsec.org/peter-swartz-on-defining-the-maritime-strategy/> (27.08.2021).

Şahin, Kenan (2020), “Türk Deniz Kuvvetleri ve Uluslararası İlişkiler Disiplini”, **Mavi Vatan’dan Açık Denizlere Dergisi**, 2 (5), 42-48.

Şener, Bülent (2015), “Tarihsel Boyutlarıyla Boğazlar’ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, 35, 327- 349.

T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2007), **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Deniz Yolu Ulaşımı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.

T.C. Cumhurbaşkanlığı (2015), **Askerî Güçle Desteklenmeyen Diplomasi Sizi Yolda Bırakır**, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35516/asker-gucle-desteklenmeyen-diplomasi-sizi-yolda-birakir> (16.07.2021).

_____ (2020a), **Preveze Deniz Zaferi’nin Yıl Dönümü ve Deniz Kuvvetleri Günü**, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/122173/preveze-deniz-zaferi-nin-yil-donumu-ve-deniz-kuvvetleri-gunu> (22.03.2021).

_____ (2020b), **Türkiye, Tarihinin En Büyük Doğal Gaz Keşfini Karadeniz’de Gerçekleştirdi**, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/121867/-turkiye-tarihinin-en-buyuk-dogal-gaz-kesfini-karadeniz-de-gerceklestirdi-> (17.08.2021).

_____ (2021a), **Mavi Vatan 2021 Taktik Tatbikatı İçin Düzenlenen Tören’de Yaptıkları Konuşma**, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/125144/mavi-vatan-2021-taktik-tatbikati-icin-duzenlenen-toren-de-yaptiklari-konusma> (22.07.2021).

_____ (2021b), **Fatih Sondaj Gemimiz, Sakarya Gaz Sahasındaki Amasra-1 Kuyusunda 135 Milyar Metreküplük Yeni Bir Doğal Gaz Keşfi Daha Yaptı**, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/128156/-fatih-sondaj-gemimiz-sakarya-gaz-sahasindaki-amasra-1-kuyusunda-135-milyar-metrekupluk-yeni-bir-dogal-gaz-kesfi-daha-yapti-> (17.08.2021).

T.C. Cumhurbaşkanlığı SSB (2019), **Türk Savunma Sanayii Ürün Kataloğu**, <https://www.ssb.gov.tr/urunkatalog/tr/104/> (09.05.2021).

_____ (2020), **Milli Gemi, Proje Hakkında**, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/ContentList.aspx?PageID=88>, (30.03.2021).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019), **On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023**, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> (01.05.2021).

T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (2019a), **Atatürk ve Deniz**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Genel/icerik/ataturk-ve-deniz> (02.01.2020).

_____ (2019b), **Mavi Vatan-2019 Taktik Tatbikatı**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Anasayfa/Basin?url=mavi-vatan-2019-taktik-tatbikati-3122020> (26.02.2021).

_____ (2020a) **Hamidiye Kuruvazörü**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Arsiv/icerik/hamidiye-kuruvazoru> (07.11.2020).

_____ (2020b), **“Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçesi”**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Arsiv/AskeriTarih/icerik/deniz-kuvvetleri-komutanligi-tarihcesi> (15.07.2020).

_____ (2021a), **Vizyonumuz**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Komutanlik/Vizyon> (10.04.2021).

_____ (2021b), **Türk Deniz Kuvvetlerinin Görevleri**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Komutanlik/Gorevlerimiz> (12.04.2021).

_____ (2021c), **İlke ve Öncelikler**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Arge/icerik/ilke-ve-oncelikler> (10.04.2021).

_____ (2021d), **Modernizasyon**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Anasayfa/Index> (11.04.2021).

T.C. Dışışleri Bakanlığı (2019), **Başlıca Ege Denizi Sorunları**, <https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa> (11.09.2021).

_____ (2020), **Türkiye'nin Uluslararası Enerji Stratejisi**, https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa (15.08.2021).

_____ (2021a) **No:150-6 Ekim 2006, Karadeniz Uyumu Harekâtı hk.**, https://www.mfa.gov.tr/no_150---6-ekim-2006_-karadeniz-uyumu-harekati-hk_.tr.mfa (22.07.2021).

_____ (2021b), **Türk Boğazları**, <https://www.mfa.gov.tr/turk-bogazlari.tr.mfa> (29.07.2021).

T.C. Ekonomi Bakanlığı (2014), **Gemi İnşa Sektör Raporu**, <https://www.ttso.org.tr/dosyalar/GEMI%CC%87I%CC%87NS%CC%A7AATSEKTO%CC%88RU%CC%88-RAPORU.pdf> (17.12.2020).

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2020), **Doğal Gaz**, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-dogalgaz> (15.08.2021).

T.C. İletişim Başkanlığı (2020), **Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Mavi Vatan’dan Siber Uzaya Kadar Her Sahada Egemenlik Haklarımıza Sahip Çıkacağız**, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-mavi->

vatandan-siber-uzaya-kadar-her-sahada-egemenlik-haklarimize-sahip-cikacagiz (02.03.2021).

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014), **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, T.C Kalkınma Bakanlığı Yayını, Yayın No: KB: 2871, Ankara.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2017), **Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

_____ (2021), **Turizm Gelirleri ve Giderleri**, [https://yigm.ktb.gov.tr/ TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html](https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html) (02.08.2021).

T.C. MSB (2020), **Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçesi**, <https://www.dzkk.tsk.tr/ArsivAskeri/Tarih/icerik/deniz-kuvvetleri-komutanligi-tarihcesi> (20.03.2021).

_____ (2021), **MARSEC COE NATO Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/marsec-coe> (09.05.2021).

T.C. MSB Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (2021a), **Platformlar**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Destek/icerik/gabya-sinifi> (22.04.2021).

_____ (2021b), **Harekât**, <https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/turk-deniz-gorev-grubu> (16.07.2021).

_____ (2021c), **Tatbikatlar**, <https://www.dzkk.tsk.tr/BasinveYayin/Tatbikat> (22.07.2021).

T.C. MSB Genelkurmay Başkanlığı (2021), **Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları**, <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme> (22.07.2021).

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2019), **2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi**, <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf> (09.05.2021).

T.C. Savunma Sanayii Başkanlığı (2017), **2017-2021 Stratejik Plan**, https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/MyContents/F_20170606155720342529.pdf (15.05.2021).

_____ (2020), **2019-2023 Stratejik Plan**, https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/MyContents/V_20201229103801676675.pdf (01.05.2021).

_____ (2021), **Başkanın Mesajı**, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentlist.aspx?PageID=512&LangID=1> (08.09.2021)

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2020), **Su Ürünleri İstatistikleri Raporu**
<https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM/Belgeler/Icerikler/Su%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Veri%20ve%20D%C3%B6k%C3%BCmanlar%C4%B1/Su-%C3%9Cr%C3%BCnleri-%C4%B0-statistikleri.pdf> (31.07.2021).

T.C. Ticaret Bakanlığı (2021), **Taşıma Şekillerine Göre Dış Ticaret Raporu**,
<https://ticaret.gov.tr/data/5d63d89d13b8762f7c43a738/16Tasima%20Sekillerine%20Gore%20Dis%20Ticaret.pdf> (26.07.2021).

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2020), **Türkiye Limaları**,
<https://denizcilik.uab.gov.tr/uploads/pages/isps-uygulamaları/safe-ports-11-09.xls>
(05.08.2021).

_____ (2021), **Türk Boğazları Gemi Geçiş İstatistikleri**,
<https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/turk-bogazlari-gemi-gecis-istatistikleri> (29.07.2021).

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Kıyı Yapıları Daire Başkanlığı (2021), **Tersaneler**,
<https://tkygm.uab.gov.tr/kiyi-yapilari-daire-baskanligi> (10.08.2021).

Taban, M. Hayati (2013), “Klasik ve Eleştirel Jeopolitiğin Karşılaştırılması ve Stratejik Derinliğin Bu Bağlamda İncelenmesi”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1 (1), 21-31.

Tanchum, Michaël (2020), “The Logic Beyond Lausanne: A Geopolitical Perspective on the Congruence between Turkey’s New Hard Power and Its Strategic Reorientation”, **Insight Turkey**, 22 (3), 41-54.

Tangredi, Sam J. (2002), “Globalization and Sea Power: Overview and Context”, Sam J. Tangredi (Ed.), **Globalization and Maritime Power**, National Defense University Press, Washington, D.C.

Tank, Pınar (2012), “The Concept of Rising Powers”, **NOREF Policy Brief**,
<https://www.files.ethz.ch/isn/146521/aa7c23bf5887ab060f1af737a39a000a.pdf>
(01.02.2021).

Tantan, Mehmet ve Akdağ, Hatice (2020), “Sustainability Concept in Turkish Shipyards”, **WIT Transactions on Ecology and the Environment**, 241, 269-281.

Tarakçı, Nejat (2009), **Sömürgecilikten 21. Yüzyıla Deniz Gücü Mücadelesi Deniz Stratejisinin Tarihi Analizi**, Deniz Basımevi, 2. Baskı, İstanbul.

Tarakçı, Nejat (2015), **Türk Deniz Kuvvetlerinin Yeni Strateji Belgesi**,
https://tasam.org/tr-TR/Icerik/19570/turk_deniz_kuvvetlerinin_yeni_strateji_belgesi
(01.03.2021).

Tarı, Recep ve İnce M. Rıdvan (2019), “Denizyolu Taşımacılığı Piyasası Kapsamında Küresel Ticaret Hacminin Analizi: Markov Rejim Değişim Modeli”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 37, 1-20.

TASAM (2020), **Mavi Vatan-İstanbul Deklarasyonu**, https://tasam.org/trTR/Icerik/60739/2_lik_ve_deniz_guvenligi_forumu_2020_mavi_vatan_-_istanbul_deklarasyonu (25.02.2021).

Taşlıgil, Nuran (2004), “İstanbul Boğazı’nın Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemi”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, 10, 1-18.

TDK (2021), **Güncel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/> (22.08.2021).

Thareani, Yifat (2016) “The Empire and the ‘Upper Sea’: Assyrian Control Strategies along the Southern Levantine Coast”, **Bulletin of the American Schools of Oriental Research**, 375, 77- 102.

The Defence Council (1995), **The Fundamentals of British Maritime Doctrine**, HMSO, London.

The Imperiia Project (2019), **A History of the Russian Navy**, Davis Center for Russian and Eurasian Studies, <https://scalar.fas.harvard.edu/imperiia/motivations> (06.09.2021).

The State Council Information Office of the People’s Republic of China (2019), **China’s National Defense in the New Era**, Foreign Languages Press Co. Ltd., 1st Edition, Beijing.

The World Bank (2021a), **Population Total**, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2020&start=1960&view=chart> (31.07.2021).

_____ (2021b), **Asian Ports Dominate Global Container Port Performance Index**, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/05/05/asian-ports-dominate-global-container-port-performance-index> (08.08.2021).

Till, Geoffrey (1999) “Sir Julian Corbett and the Twenty-First Century: Ten Maritime Commandments” Andrew Dorman, Mike Lawrence Smith, Matthew R. H. Uttley (Ed.), **The Changing Face of Maritime Power**, 1. Baskı içinde (19-32), Palgrave Macmillan, London.

_____ (2007), Maritime Strategy in a Globalizing World, **Orbis**, 51(4), 569-575.

_____ (2009), **Sea Power; A Guide for the Twenty-First Century**, Routledge. 2th Ed., London.

_____ (2013), **Sea Power; A Guide for the Twenty-First Century**, Routledge, 3rd Ed., London.

Tirumala, Raghu Dharmapuri ve Tiwari, Piyush (2020), "Innovative Financing Mechanism for Blue Economy Projects", **Marine Policy**, 104194, 1-10.

Toonen, Hilde M. ve Tatenhov, Jan P.M. (2013), "Marine Scaping: The Structuring of Marine Practices", **Ocean & Coastal Management**, 75, 43-52.

Topsoy, Fevzi (2012), "Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askerî Faaliyetlerin Hukukî Niteliği", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 16 (3), 217-265.

Topuz, Hüseyin vd. (2016), "Küresel Enerji Lojistiği Bağlamında Türkiye'nin Merkez Ülke Olma Arayışı ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Açılımlında Fosil Enerji Saplantısı", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, CİEP Özel Sayısı, 912-951.

TPAO (2020), **2020 Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu**, <https://www.tpao.gov.tr/file/2106/2020-petrol-ve-dogal-gaz-sektor-raporu-47460b743c70c609.pdf> (15.08.2021).

_____ (2021), **Deniz**, <https://www.tpao.gov.tr/deniz> (16.08.2021).

TRT (2021), **Mavi Vatan'ın Yeni Muhafızı: SİDA**, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/mavi-vatanin-yeni-muhafizi-sida-579129.html> (07.05.2021).

TRT Arşiv (1975), **Marmara Denizi'nde Petrol Arama Çalışmaları**, <https://www.trtarsiv.com/ozel-video/en-yeniler/marmara-denizinde-petrol-arama-calismalari-119622> (16.08.2021).

Tsakonas, Panayotis (2020), "Containgement: An EU Strategy Towards Erdogan's Turkey", **Policy Paper**, 39, 1-10.

TSKB (2020), **Enerji Görünümü**, <https://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/enerji-sektor-gorunumu-2020.pdf> (15.08.2021).

Tunaboğlu, İskender (2008), **Deniz Kuvvetlerinde Sistem Değişikliği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi - Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Tunalı, Halil ve Akarçay, Nermin (2018), "Deniz Taşımacılığı ile Sanayi Üretimi İlişkisinin Analizi: Türkiye Örneği", **İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi**, 3 (6), 111-122.

Turan, Sibel (1992), **Türkiye'nin Coğrafi Konumunun Dış Politikasına Etkisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____ (2004), Geçiş ve Seyir Güvenliğinin Sağlanmasına Yönelik Düzenlemeler Işığında Türk Boğazları, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6 (1), 63-75.

TÜİK (2019), **Su Ürünleri 2019**, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Su-Urunleri-2019-33734> (31.07.2021).

_____ (2020a), “Merkezi Yönetim Bütçesinden AR-GE Faaliyetleri İçin Ayrılan Ödenek ve Harcamalar, 2020”, **Haber Bülteni**, Sayı:33678.

_____ (2020b), **Su Ürünleri 2020**, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Su-Urunleri-2020-37252> (31.07.2021).

Türk Deniz Kuvvetleri (2000), **Açık Denizlere Doğru**, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi, 1. Baskı, Ankara.

Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (2014), **Türk Bahriyesinin İlkleri**, Deniz Basımevi, 1. Baskı, İstanbul.

_____ (2015), **Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi**, Deniz Basımevi, İstanbul.

Türkistanlı, Taha ve Kuleyin, Barış (2015), “Denizyolu Enerji Taşımacılığında Yaşanan Silahlı Soygun ve Deniz Haydutluğu Saldırılarının Analizi”, **Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu**, 512-527.

Türkiye Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2021), **Denizcilik Genel Müdürlüğü Haber Bülteni**, Haziran 2021 Dönemi, Sayı: Y-013.

U.S. Dept of Defense (2020), **Implementing the National Defense Strategy: A Year of Successes**, <https://media.defense.gov/2020/Jul/17/2002459291/-1/-1/1/NDS-FIRST-YEAR-ACCOMPLISHMENTS-FINAL.pdf> (31.08.2021).

U.S. Energy Information Administration (2020a), **International Energy Outlook 2020**, <https://www.eia.gov/outlooks/ieo/pdf/ieo2020.pdf> (13.02.2021).

_____ (2020b), “**The United States Uses a Mix of Energy Sources**”, <https://www.eia.gov/energyexplained/us-energy-facts/> (13.02.2021).

U.S. Marine Corps, U.S. Navy, U.S. Coast Guard (2015), **A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower, March 2015**, https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/navy/21st-century-seapower_strategy_201503.pdf (20.05.2021).

U.S. Department of Defense (2007), **A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower**. Washington D.C.

U.S. Marine Corps, U.S. Navy, U.S. Coast Guard (2020), **Advantage at Sea Prevailing with Integrated All-Domain Naval Power**, https://media.defense.gov/2020/Dec/17/2002553481/-1/-1/0/TRISERV_ICESTRATEGY.PDF/TRISERVICESTRATEGY.PDF (28.08.2021).

U.S. Naval History and Heritage Command (2020), **US Ship Force Levels**, <https://www.history.navy.mil/research/histories/ship-histories/us-ship-force-levels.html#2000> (30.08.2021).

U.S. Navy (2010), **Naval Warfare**, [https://dnnl.gwick.blob.core.windows.net/portals/14/Courses/Maritime%20Staff%20Operators%20Course/NDP-1-Naval-Warfare-\(Mar-2010\)_Chapters23.pdf?sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=2IMMssNQ%2FLyl1Fipw3oHsaF%2FKqAP-TuJt6iVyiLbwKkA%3D](https://dnnl.gwick.blob.core.windows.net/portals/14/Courses/Maritime%20Staff%20Operators%20Course/NDP-1-Naval-Warfare-(Mar-2010)_Chapters23.pdf?sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=2IMMssNQ%2FLyl1Fipw3oHsaF%2FKqAP-TuJt6iVyiLbwKkA%3D) (07.03.2021).

_____ (2015), **U.S. Department of the Navy Innovation Vision**, <https://www.secnav.navy.mil/innovation/Documents/2015> (28.08.2021).

U.S. White House Office (2005), “**National Strategy for Maritime Security**”, <https://www.hsdl.org/?view&did=456414> (15.08.2021).

UK Ministry of Defence (2014), **The UK National Strategy for Maritime Security**, <https://www.gov.uk/government/publications/national-strategy-for-maritime-security> (02.05.2021).

_____ (2017), **UK Maritime Power**, 5th Ed., Joint Doctrine Publication, Swindon.

_____ (2021), **Defence in a Competitive Age**, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/974661/CP411_-_Defence_Command_Plan.pdf (20.04.2021).

UNCTAD (2019), **Review of Maritime Transport**, Printed at United Nations, Switzerland.

_____ (2020), **The Review of Maritime Transport**, United Nations Publication, New York.

UNCTADSTAT (2020a), **Liner Shipping Connectivity Index, Quarterly** <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=92> (25.11.2020).

_____ (2020b), **Maritime Profile: Turkey**, <https://unctadstat.unctad.org/CountryProfile/MaritimeProfile/en-GB/792/MaritimeProfile792.pdf> (04.08.2021).

United States of America Department of the Navy (2017), **U.S. Navy Program Guide 2017**, Washington D.C.

UNWTO (2021), **UN Tourism News**, <https://www.unwto.org/un-tourism-news-27> (02.08.2021).

URL, (2019) “Belt and Road Portal”, <https://www.yidaiyilu.gov.cn/jcsj/dsjkydyl/79860.htm>, (9.01.2020).

UTİKAD Lojistik Sektörü Raporu (2020), <https://www.utikad.org.tr/images/HizmetRapor/utikadlojistiksektoruraporu2020-53923.pdf> Haz. Alperen Güler (23.07.2021).

Uzun, Hakan (2017), “Montreux Boğazlar Sözleşmesi’nin Yankıları”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 61, 393-435.

Ünal, A. Naci ve Bekir ve S.B. Yarman (2014), “Milli Güç Unsurlarının Belirlenmesinde Siber Uzay Faktörü”, **7. Uluslararası Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı Bildiri Kitabı**, 278-284.

Ünal, Ahmet N. (2005), **Stratejik Karar Verme Modelleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi - Fen Bilimleri Enstitüsü.

Vego, Milan (2009), **Naval Classical Thinkers and Operational Art**, The United States Naval War College, Newport, Rhode Island.

Viederytė, Rasa (2014), “Lithuanian Maritime Sector’s Clustering Economic Impact Evaluation”, **Procedia, Social and Behavioral Sciences**, 156, 292-297.

Walsh, Don (2021), “Exploration and Technology-Key Building Blocks for the New Blue Economy”, **People, Products and Policies**, 3-16.

Wan C. vd. (2019), “Analysis of Risk Factors Influencing The Safety of Maritime Container Supply Chains” **International Journal of Shipping and Transport Logistics**, 11 (6), 476-507.

Wang, Yixuan ve Wang, Nuo (2019), “The Role of the Marine Industry in China's National Economy: an Input-Output Analysis”, **Marine Policy**, 99, 42-49.

Widen, J. J. (2011), “Naval Diplomacy-A Theoretical Approach”, **Diplomacy & Statecraft**, 22 (4), 715-733.

_____ (2009), “Julian Corbett and the Current British Maritime Doctrine”, **Comparative Strategy**, 28 (2), 170-185.

Williams, Alison J. (2017), "Aircraft Carriers and the Capacity to Mobilise US Power Across The Pacific, 1919-1929", **Journal of Historical Geography**, 58, 71-81.

Wilson, Dominic ve Purushottaman, Roopa (2006), "Dreaming with BRICs: The Path to 2050", Subhash C. Jain (Ed.), **Emerging Economies and the Transformation of International Business**, içinde (3-45), Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

Wirth, Christian (2016), "Securing the Seas, Securing the State: Hope, Danger and the Politics of Order in the Asia-Pacific", **Political Geography**, 53, 76-85.

WOC (2018), "Ocean/Maritime Clusters: Leadership and Collaboration for Ocean Sustainable Development and Implementing the Sustainable Development Goals", **World Ocean Council White Paper**, <https://www.oceancouncil.org/wp-content/uploads/2018/03/Ocean-Maritime-Clusters-andSustainable-Development-WHITE-PAPER-FINAL-2018-logo.pdf> (10.05.2021).

World Economic Forum (2019), **From Funding to Financing Transforming SDG Finance for Country Success**, http://www3.weforum.org/docs/WEF_From_Funding_to_Financing.pdf (28.01.2021).

World Shipping Council (2010), **Liner Shipping and CO2 Emissions Policy**, <http://www.shippingandco2.org/LinerShippingandCO2EmissionsPolicySeptember> (01.12.2020).

Woudstra, N. A. (2011), "China en Maritieme Strategie", **Marineblad**, 7, 24-27.

Wright, Paul (2013), "Impacts of Climate Change on Ports and Shipping", **MCCIP Science Review**, 263-270.

Xinhua News (2015), **The Rich Connotations and Great Significance of the One Belt One Road Initiative**, http://news.xinhuanet.com/world/2015-03/29/c_127632204.htm (31.08.2021).

Xu, Lang vd. (2021), "Evolutionary Game Analysis on Behavior Strategies of Multiple Stakeholders in Maritime Shore Power System", **Ocean and Coastal Management**, 202, 1-13.

Yaman, Murat Savaş (2019), **Türk Kurtuluş Savaşı'nda T.B.M.M.'ye Bağlı Deniz Kuvvetleri Teşkilatının Kuruluşu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkale Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaycı, Cihat (2012), "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", **Bilge Strateji**, 4 (6), 1-70.

_____ (2020), "Türkiye Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması'nın Sonuç ve Etkileri", **Kriter Dergisi**, 4 (42), 34-37.

Yeo, Andrew ve Pettyjohn, Stacie (2021), “Bases of Empire? The Logic of Overseas U.S. Military Base Expansion, 1870-2016”, **Comparative Strategy**, 40 (1), 18-35.

Yıldız, Özey ve Işıldar, Pınar (2020), “2016 Türkiye Turizm Krizi Üzerine Bir İnceleme”, **Journal of Yasar University**, 15 (59), 407-425.

Yılmaz, E. Alper (2020) “Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası’nın Dünü ve Bugünü”, **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, 48, 27-48.

Yılmaz, Samet (2017) “Küresel Politik Sistemde Liderlik: George Modelski ve Dünya Politikasında Uzun Döngüler”, **U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10 (2), 277-314.

Yılmaz, Şayende (2020), “Dünyada ve Türkiye’de Birincil Enerji Arzı”, **Türkiye’nin Enerji Görünümü 2020**, TMMOB Oda Raporu, Yayın No:717, Ankara.

Yılmaz, Yücel vd. (1998), “Ege Denizi ve Ege Bölgesi’nin Jeolojisi ve Evrimi”, N. Görür (Ed.), **Türkiye Denizlerinin ve Yakın Çevresinin Jeolojisi, içinde** (210-336), İstanbul.

Yu, Yaodong ve Chang, Yen-Chiang (2018), “The One Belt One Road Initiative and Its Impact on Shipping Law in China”, **Marine Policy**, 87, 291-294.

Yuca, İrşad Sami (2019), “İngiliz Diplomat Sir Hughe M. Knatchbull-Hugessen’in Türk Boğazları Üzerine Düşünceleri (1948)”, **ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9, 137-153.

Yücel, Sehan (2010), “Ege’de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 6 (12), 83-102.

Yüksel, Yalçın vd. (2002), “Dünya Liman Örnekleri ile Türkiye Limancılık Politikası Üzerine Bir Çalışma”, **4.Kıyı Mühendisliği Ulusal Sempozyumu**, Antalya.

Yükselen, Hasan (2018), “Strateji Kavramını Çalışmak”, **Güvenlik Stratejileri**, 14 (27), 1-38.

Zadel, Z. vd. (2018), “Beaches as a Factor in Achieving Competitiveness of a Tourist Product-Case Study: Istrian County”, **Scientific Journal of Maritime Research**, 32 (1), 102-114.

Zaman, İbna vd. (2017), “Challenges and Opportunities of Big Data Analytics for Upcoming Regulations and Future Transformation of the Shipping Industry”, **Procedia Engineering**, 194, 537-544.

Zenginkuzucu Dikran M. ve Çintan Abdülbari (2019), “Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin Statüsünün Güncel Gelişmeler ve Kanal İstanbul Projesi Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi**, 1 (2), 67-79.

Zeytinoğlu, Erol (1993), **İktisat Tarihi**, Süryay Sürekli Yayınları, İstanbul.

Zhao, Minghua vd. (2020), "Port-Based Welfare Services for Seafarers in Chinese Ports: Their Roles, Changes and Challenges", **Marine Policy**, 130, 1-11.

Zhao, Rui vd. (2014), "Defining And Quantifying China's Ocean Economy", **Marine Policy**, 43, 164-173.

Zhang, Weibin vd. (2020), "An Ocean Community with a Shared Future: Conference Report", **Marine Policy**, 116, 1-4.

Zheng, Li ve Tian, Kailan (2021) "The Contribution of Ocean Trade to National Economic Growth: A Non-Competitive Input-Output Analysis in China", **Marine Policy**, 130, 1-10.

Zou, Keyuan (2016), "Peaceful Use of the Sea and Military Intelligence Gathering in the EEZ", **Asian Yearbook of International Law**, 22, 161-176.

PAZARLAMA BAKIŞ AÇISIYLA ÇEYİZİN FENOMENOLOJİSİ

Dr. Selda Fındıklı

PAZARLAMA BAKIŞ AÇISIYLA ÇEYİZİN FENOMENOLOJİSİ

Dr. Selda Fındıklı

Yayın No.:877

ISBN: 978-625-7258-52-4

E-ISBN: 978-625-433-139-8

Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 2077

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com-

Redaksiyon: Seval Sezer-sevalsezer@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Lale Yalçın -laleenobel@gmail.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593

İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Fındıklı, Selda.

Pazarlama Bakış Açısıyla Çeyizin Fenomenolojisi / Dr. Selda Fındıklı

1. Basım, XII + 116 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-7258-52-4

E-ISBN: 978-625-433-139-8

1. Pazarlama 2. Çeyiz 3. Genişletilmiş Benlik 4. Nitel 5. Fenomenoloji

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v

Birinci Bölüm

GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3

İkinci Bölüm

ALANYAZIN	5
2.1. Tüketim ve Çeyiz	5
2.1.1. Ritüel Kavramının Tanımı ve Kapsamı	8
2.1.2. Tüketim Ritüeli Olarak Evlilik	10
2.1.2.1. Evlilik Tanımı ve Tarihçesi	10
2.1.3. Evlilik Öncesi Gelenek: Çeyiz	11
2.1.3.1. Çeyiz Kelimesinin Etimolojik Kökeni ve Tanımı	11
2.1.3.2. Çeyizin Tarihsel Süreci	13
2.2. Benlik ve Genişletilmiş Benlik Teorileri Çerçevesinde Çeyiz	15
2.2.1. Benlik Kavramı	15
2.2.2. McClelland'e Göre Genişletilmiş Benlik	16
2.2.3. Prelinger'e Göre Genişletilmiş Benlik	17
2.2.4. Rosenberg'e Göre Genişletilmiş Benlik	17
2.2.5. Sirgy'e Göre Genişletilmiş Benlik	18
2.2.6. Ellis'e Göre Genişletilmiş Benlik	18
2.2.7. Belk'e Göre Genişletilmiş Benlik	18
2.3. Genişletilmiş Benliğin İşlevleri	20
2.3.1. Sahip Olmak	20
2.3.2. Yapmak	21
2.3.3. Olmak	22

2.4. Benliği Genişletme Süreçleri.....	24
2.4.1. Bilmek	25
2.4.1.1. Biriktirmek.....	25
2.4.2. Yaratmak	26
2.4.2.1. Satın Almak.....	26
2.4.2.2 El Emeği.....	26
2.4.3. Kontrol.....	27
2.4.3.1. Ürünün Konumunu Belirleme	28
2.4.3.2. Hediye Almak/Vermek	28
2.4.4. Bulaşma	29
2.5. Gösterişçi Tüketim Bağlamında Çeyiz.....	30
2.5.1. El Emeği	32
2.5.2. Vekâleten Tüketim	33

Üçüncü Bölüm

YÖNTEM.....	35
3.1. Araştırma Deseni.....	35
3.1.1. Fenomonolojinin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	36
3.1.2. Pazarlama Alanında Fenomenolojinin Kullanımı.....	37
3.2. Araştırmanın Katılımcıları	38
3.2.1. Katılımcıların Belirlenmesi	38
3.2.2. Katılımcı Anneler ve Kızlarına Genel Bakış	40
3.2.2.1. Hayriye Teyze ve Selmin	40
3.2.2.2. Kader Teyze ve Gizem.....	41
3.2.2.3. Sibel Teyze ve Pelin.....	41
3.2.2.4. Berrin Teyze ve Asu.....	41
3.2.2.5. Hadiye Teyze ve Mutlu	42
3.2.2.6. Aliye Teyze ve Esmâ.....	42
3.2.2.7. Rüya Teyze ve Kamuran	42
3.2.2.8. Aysel Teyze ve Ajda	43
3.2.2.9. Sabriye Teyze ve Seçil	43
3.2.2.10. Saadet Teyze ve Nevin.....	43
3.2.3. Araştırmacı	44
3.3. Veri Toplama Teknikleri	45

3.3.1. Süreç Ürünleri.....	45
3.3.2. Yansıtımlı Araştırmacı Günlüğü	45
3.3.3. Görüşmeler	46
3.3.3.1. Görüşme Sorularının Hazırlanması	47
3.3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları	48
3.3.3.3. Görüşmelerin Gerçekleştirilmesi.....	50
3.4. Araştırma Verilerin Analizi.....	51

Dördüncü Bölüm

BULGULAR VE YORUM	57
4.1. Genel Olarak Çeyiz Hazırlama	57
4.1.1. Çeyiz Hazırlama Motivasyonları	57
4.1.2. Çeyiz Hazırlama Süreci	61
4.1.3. Çeyiz Hazırlama Sürecindeki Hisler.....	65
4.2. Çeyiz Sandığı	68
4.2.1. Çeyiz Sandığına Sahip Olmama Nedenleri.....	68
4.2.2. Çeyiz Sandığının Özelliği.....	70
4.2.3. Çeyiz Sandığına Sahip Olmanın Hissi	75
4.3. Çeyiz Amaçlı Ürünler	77
4.3.1. Çeyize İlişkin Genel Düşünce.....	77
4.3.2. Çeyizine İlişkin Düşünce	82
4.3.3. Çeyize Sahip Olmanın Verdiği His	86
4.3.4. Annelerin Kızlarına Çeyiz Yapma Nedenleri	87
4.3.5. Kızların Kızlarına Çeyiz Hazırlama Nedenleri	87
4.3.6. Kızların Kızlarına Çeyiz Hazırlama Biçimleri.....	87
4.4. Çeyiz Serme	87
4.4.1. Çeyiz Sermenin Nedenleri	87
4.4.2. Çeyiz Sermemenin Nedenleri	88
4.4.3. Çeyiz Serme Sürecindeki Hisler.....	88

Beşinci Bölüm

SONUÇ VE TARTIŞMA.....	89

KAYNAKÇA	97

KAYNAKÇA

- Afflerback, S., Anthony, A. K., Carter, S. K., & Grauerholz, L. (2014). Consumption rituals in the transition to motherhood. *Gend. Issues*, 31, 1–20.
- Akay, A. (2016). *Armağan* (2nd ed.). Doğu Batı Yayınları.
- Alaszewski, A. (2006). *Using diaries for social researches* (1bs ed.). Sage.
- Altuntuğ, N. (2013). Tüketim ve tüketicinin geleceğinde kaynağını mitolojiden alan mistik pazarlamanın etkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 119–133.
- Ardley, B. (2011). Marketing theory and critical phenomenology: Exploring the human side of management practice. *Marketing Intelligence & Planning*, 29(7), 628–642.
- Arnould, E., & Thompson, C. (2007). Consumer culture theory (and we really mean theoretics): Dilemmas and opportunities posed by an academic branding strategy. In R. W. Belk & J. F. Sherry (Eds.), *Consumer Culture Theory* (1bs ed., pp. 3–22). Elsevier JAI.
- Arslan, H. (2013). John Locke’un siyaset felsefesinin temelleri üzerine bir deneme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 181–204.
- Arslan, S. (2006). Farklı soyutlama düzeylerinde benlik temsilleri -I- : bireysel benlik ve kolektif benlik ya da ‘ben’lik ve ‘biz’lik. *Türk Psikoloji Yazıları*, 9(18), 81–99.
- Atay, A. (2010). Anlam kötülemesine uğramış güzel bir kelime: Don. *International Journal of Social Science*, 3(1), 1–11.
- Auerbach, C. F., & Silverstein, L. B. (2003). *Qualitative Data : An Introduction to Coding and Analysis*. New York University Press.
- Aydemir, A. (2013). Türk dünyasında bazı düğün terimleri ve “al duvak” geleneği Üzerine. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/9, 619–655.
- Aydın, A. E., Marangoz, M., & Fırat, A. (2015). Tüketim kültürü çalışmaları üzerine bir literatür taraması. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 1(7), 23–40.
- Ayhan vd. (2016). Phenomenology and media literacy. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 6(2), 91–104.
- Ayiter, K. (1963). *Roma Hukuku Dersleri* (2nd ed.). Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Babin, B. J., Darden, W. R., & Griffin, M. (1994). Work and/or Fun: Measuring Hedonic and Utilitarian Shopping Value. *Journal of Consumer Research*, 20, 644–656.

- Bagwell, L. S., & Bernheim, B. D. (1996). Veblen effects in a theory of conspicuous consumption. *The American Economic Review*, 86(3), 349–373.
- Baş, T., & Akturan, U. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri. In *Ankara: Seçkin Yayıncılık* (2nd ed.). Seçkin.
- Basit, T. (2003). Manual or electronic? The role of coding in qualitative data analysis. *Educational Research*, 45(2), 143–154.
- Batı, U. (2015). *Tüketici davranışları “tüketim kültürü, psikolojisi ve sosyolojisi üzerine şeytanın notları.”* Alfa.
- Baudrillard, J. (2009). *Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2010). *Nesneler Sistemi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Belk, R. W. (1988). Possessions and the extended self. *The Journal of Consumer Research*, 15(2), 139–168.
- Belk, R. W. (1991). Possessions and the Sense of Past. In R. W. Belk (Ed.), *SV - Highways and Buyways: Naturalistic Research from the Consumer Behavior Odyssey* (pp. 114–130). UT : Association for Consumer Research.
- Belk, R. W. (1992). Moving Possessions: An Analysis Based on Personal Documents from the 1847-1869 Mormon Migration. *Journal of Consumer Research*, 19, 339–361.
- Belk, R. W., & Mehta, R. (1991). Artifacts, identity, and transition: Favorite possessions of Indians and Indian immigrants to the United States. *Journal of Consumer Research*, 17, 398–411.
- Bell, G. C., Weathers, M. R., Hastings, S. O., & Peterson, E. B. (2014). Investigating the celebration of black friday as a communication ritual. *Journal of Creative Communications*, 9(3), 235–251.
- Benveniste, É. (1969). Le vocabulaire des institutions indo-européennes/1 Économie, parenté, société. Éd. de Minuit.”
- Blair, E. (2015). A reflexive exploration of two qualitative data coding techniques. *Journal of Methods and Measurement in the Social Sciences*, 6(1), 14–29.
- Blau, D. S. (2013). Clark E. Moustakas (1923-2012). *American Psychological Association*, 68(5), 401.
- Bocock, R. (2005). *Tüketim*. Dost Kitabevi Yayınları.
- Bogdan, R. C., & Biklen, K. S. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory methods* (5 th). Allyn and Bacon.
- Bulmer, S., & Oliver-Buchanan, M. (2004). Meaningless or meaningful? Interpretation and intentionality in post-modern communication. *Journal of Marketing Communications*, 10(1), 1–15.
- Cairns, D. (2013). *The philosophy of Edmund Husserl* (L. Embree (ed.)). Springer.

- Çakmak, M. (2011). Kant'ın numen-fenomen ayrımı ve metafizik eleştirisinin John Hick'in din felsefesine etkileri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11(3), 187–200.
- Carr, E. C. J., & Worth, A. (2001). The use of the telephone interview for research. *NT Research*, 6, 511–524.
- Carter, A. G., Creedy, D. K., & Sidebotham, M. (2017). Critical thinking evaluation in reflective writing: Development and testing of Carter Assessment of Critical Thinking in Midwifery (Reflection). *Midwifery*, 54, 73–80.
- Catry, B. (2003). The great pretenders: the magic of luxury goods. *Business Strategy Review*, 14(3), 10–17.
- Çetin, Ç. Z. (2005). Tatar Türklerinin Düğün Geleneği. *Modern Türk Araştırmaları Dergisi*, 3(Eylül), 92–119.
- Charmaz, K. (2008). Constructionism and the Grounded Theory Method. In J. Holstein & J. Gubrium (Eds.), *Handbook of Constructionist Research* (pp. 397–412). The Guildford Press. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2005.02348.x>
- Charmaz, K. (2016). The Power of Constructivist Grounded Theory for Critical Inquiry. *Qualitative Inquiry*. <https://doi.org/10.1177/1077800416657105>
- Çiğdem, R. (2007). 20. yüzyıl başlarında yüz görümlüğü ve çeyiz. In E. G. Naskali & A. Koç (Eds.), *Kültür Tarihinde Çeyiz* (1bs ed., pp. 52–62). Picus Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti.
- Cohen, M. Z. (1987). A historical overview of the phenomenologic movement. *Journal of Nursing Scholarship*, 19(1), 31–34.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. (3rd ed.). Sage.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research : planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (Fourth Edi). Pearson Education.
- Creswell, J. W. (2013). *Araştırma Deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (S. B. Demir (ed.); 4th ed.). Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve nitel araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir (trans.); 4. baskı). Siyasal yayınevi.
- Demir, S. (2017). Sandık ve Çeyiz Kültü rüne Müzeografik (Müze İşlemleri) Açından Yaklaşmak. *Folklor/Edebiyat*, 23(89), 131–145.
- Dowling, M. (2007). From Husserl to van Manen. A review of different phenomenological approaches. *International Journal of Nursing Studies*, 44(1), 131–142.
- Dukes, S. (1984). Phenomenological Methodology in the Human Sciences. *Journal of Religion and Health*, 23(3), 197–203.

- Ellis, L. (1985). On the rudiments of possessions and property. *information (International Social Science Council)*, 24(1), 113–143.
- Emir, B. (2012). *Antik çağda kadınların dinsel ritüelleri*. Uludağ Üniversitesi.
- Erdoğan, B. Z. (2009, June). Pazarlama: Küresel Krizin Suçlusu mu, Kurtarıcı mı? *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 41–51.
- Eroğlu, M. (2010). John Locke'un Devlet Teorisi. *Akaemik Bakış Dergisi*, 21, 1–15.
- Ersoy, A. F. (2016). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* (A. Saban & A. Ersoy (eds.); 1st ed.). Anı Yayıncılık A.Ş.
- Fontana, A., & Frey, J. H. (1994). The Art of Science. In N. a. Y. . Denzin (Ed.), *Handbook of Qualitative Research* (pp. 361–376). Sage.
- Forman, J., & Damschroder, L. (2008). Qualitative content analysis. In L. Jacoby & L. . Siminoff (Eds.), *Empirical Methods for Bioethics: A Primer* (pp. 39–62). Elsevier Publishing.
- Franke, N., Schreier, M., & Kaiser, U. (2010). The “I designed it myself” effect in mass customization. *Management Science*, 56(1), 125–140.
- Fromm, E. (2003). *Sahip olmak yada olmak*. Arıtan Yayınevi.
- Fuchs, C., Schreier, M., & Osselaer, S. M. J. van. (2015). The Handmade Effect: What's Love Got to Do with It? *Journal of Marketing*, 79, 98–110.
- Furby, L. (2003). The Origins and early development of possessive behavior. *International Society of Political Psychology*, 2(1), 30–42.
- Ger, G. (2009). Tüketici Araştırmalarında Nitel Yöntemler Kullanmanın İncelikleri ve Zorlukları. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1–19.
- Giddens, A. & Sutton, P. W. (2021). *Sociology*. Polity Press.
- Giorgi, A. (2006). Concerning Variations in the Application of the Phenomenological Method. *The Humanistic Psychologist*, 34(4), 305–319.
- Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya Giriş* (4th ed.). Anı Yayıncılık A.Ş.
- Goffman, E. (1955). On Face-Work. *Psychiatry*, 18(3), 213–231.
- Gökalp, Z. (2007). *Kitaplar* (1st ed.). Yapı Kredi yayınları.
- Gökalp, Z. (2013). *Türk Medeniyeti tarihi* (4th ed.). Tokar Yayınları.
- Goulding, C. (2005). Grounded theory, ethnography and phenomenology: A comparative analysis of three qualitative strategies for marketing research. *European Journal of Marketing*, 39(3/4), 294–308.
- Guba, E. G. (1981). Criteria for Assessing the Trustworthiness of Naturalistic Inquiries. *Educational Communication and Technology*, 29(2), 75–91.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and Methodological Bases of Naturalistic Inquiry. *ECTJ*, 30(4), 233–252.

- Güleç, C. (2015). Thorstein Veblen ve gösterişçi tüketim kavramı. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 38(1), 62–82.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., & Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma* (2nd ed.). Seçkin Yayıncılık A.Ş.
- Güllülü, U., Ünal, S., & Bilgili, B. (2010). Kendini gösterim ve kişilerarası etkileşimin gösterişçi tüketim üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 105–139.
- Hanson, J. W. (1980). A proposed paradigm for consumer product disposition processes. *The Journal of Consumer Affairs*, 14(1), 49–67.
- Harper, D. (2002). Talking about pictures: a case for photo elicitation. *Visual Studies*, 17(1), 13–26.
- Heilman, C., Kaefer, F., & Ramenofsky, S. (2007). *Luxury Good Expenditures of Husband and Wife Dyads Incorporating User Attitudes*.
- Hinsch, C. (2011). *Vicarious consumption in internet forums*. Missouri.
- Hız, G. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Gösterişçi Tüketim: Türkiye ile İlgili Bir Araştırma (Muğla Örneği)*. Muğla.
- Holbrook, M. B., & Hirschman, E. C. (1982). The Experiential Aspects of Consumption: Consumer Fantasies, Feelings, and Fun. *Journal of Consumer Research*, 9, 132–139.
- Honko, L. (2006). Ritüellerin oluşum süreci. *Milli Folklor*, 9(69), 129–140.
- Hughes, D. O. (1978). Frombrideprice to dowry in mediterranean Europe. *Journal of Family History*, 3(3), 262–296.
- Hsu, H. (2008). Some reflections in phenomenology and psychoanalysis. *Indo-Pacific Journal of Phenomenology*, 8(1), 1-9.
- Husserl, E. (1965). Phenomenology and the crisis of philosophy: Philosophy as a rigorous science, and philosophy and the crisis of European man.
- Husserl, E. (2008). *La crisis de las ciencias europeas y la fenomenología transcendental*. Prometeo libros.
- Illouz, E. (1997). *Consuming the romantic ütopia: Love and the cultural contradictions of capitalism*. University of California Press.
- Jacoby, J., Carol, K. B., & Dietvorst, T. F. (1977). What about Disposition? *Journal of Marketing*, 41(2), 22–28.
- Johnson, J. M. (2002). In-dept interviewing. In J. F. Gubrium & J. . Holstein (Eds.), *Handbook of Interview Research Context & Method* (pp. 103–119). SAGE.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1984). Choices, Values, and Frames. *American Psychologist*, 39(4), 341–350.

- Kaman, S. G. (2015). Baykuş kelimesi ve baykuşla ilgili inançlar üzerine. *Turkish Studies*, 10(8), 1137–1154.
- Kapferer, J.-N. oel. (1998). Why are we seduced by IUxury brands? *The Journal of Brand Management*, 6(1), 44–49.
- Kaplan, B., & Yiğit, M. K. (2015). 20. Ulusal Pazarlama Kongresi. *Pazarlama Araştırmalarında Felsefe, Yöntem ve Etik*, 184.
- Karaaslan, A. (2015). Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik. *Batman Üniversitesi Batman University Yaşam Bilimleri Dergisi*, 5(2), 186–199.
- Karaman, K. (2010). Ritüellerin Toplumsal Etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (27th ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş Ethem, İ. (2003). Max Müller’e Göre Dinin Ortaya Çıkış Sürecinde Sınırsız (Kutsal) Fikri. *DÜSOBED*, 2(3), 32.
- Karataş, H. (2014). Geleneğin Kuşaklara Aktarımı Bağlamında Bir Çatalzeytin Dügün Türküsü: “Dünür Ağa.” *Milli Folklor*, 138–149.
- Koçak, M. (2011). Türk ve Alman Toplumlarına Özgü Dügün Geleneklerindeki Benzerlikler ve Farklılıklar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 97–105.
- Kocka, Jürgen & Mitchell, A. (2015). *19. Yüzyıl Avrupası’nda Burjuva Toplumu* (1st ed.). İletişim Yayınları.
- Kotler, Philip. (1972). A Generic Concept of Marketing. *Journal of Marketing*. <https://doi.org/10.2307/1250977>
- Kotler, Philip, Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2010). *Pazarlama 3.0*. Optimist Yayın Dağıtım.
- Kruger, J., Wirtz, D., Van Boven, L., & Altermatt, T. W. (2004). The effort heuristic. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40, 91–98.
- Kumar, N., Stern, L. W., & Anderson, J. C. (1993). Conducting interorganizational research using key informants. *Academy of Management Journal*, 36(6), 1633–1651.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyoloji ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (4th ed.). Bağlam yayıncılık.
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma Yöntemleri*. Hiperlink.
- Kutlu, İ. (2013). Rasyonel ritüeller: Modern dünyadan rasyonel ritüel örnekleri. In Ü. Güneş (Ed.), *Türkiye lisansüstü çalışmalar kongresi bildiriler kitabı – I* (pp. 63–76). Star Ajans.

- Ladik, D., Carrillat, F., & Tadajewski, M. (2015). Belk's (1988) "Possessions and the extended self" revisited. *Journal of Historical Research in Marketing*, 7(2), 184–207.
- Lancaster, S., & Foddy, M. (1988). Self-extensions: A Conceptualization. *Journal for The Theory of Social Behaviour*, 77–94.
- LeVasseur, J. J. (2003). The problem of bracketing in phenomenology. *Qualitative Health Research*, 13(3), 408–420.
- Levy, S. J. (2002). Revisiting the marketing domain. *European Journal of Marketing*, 36(3), 299–304.
- Li, G., Li, G., & Kambele, Z. (2012). Luxury fashion brand consumers in China: Perceived value, fashion lifestyle, and willingness to pay. *Journal of Business Research*, 65, 1516–1522.
- MacClelland, D. C. (1951). *Personality*. William Sloane Association.
- MacCinnis, D. J., & Price, L. L. (1987). The Role of Imagery in Information Processing: Review and Extensions. *Journal of Consumer Research*, 13, 473–491.
- Manen, M. Van. (2017a). But Is It Phenomenology? *Qualitative Health Research*, 27(6), 775–779.
- Manen, M. Van. (2017b). Phenomenology in Its Original Sense. *Qualitative Health Research*, 27(6), 810–825.
- Marshall, B., Cardon, P., Poddar, A., & Fontenot, R. (2013). Does Sample Size Matter in Qualitative Research?: A Review of Qualitative Interviews in is Research. *Journal of Computer Information Systems*, 54(1), 11–22.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2011). *Designing qualitative research* (5th ed.). SAGE.
- Martineau, E., & Arsel, Z. (2017). Managing Communities of Co-creation around Consumer Engagement Styles. *The Journal of the Association for Consumer Research*, 2(2), 179–195.
- Mauss, M. (2005). *Sosyoloji ve Antropoloji*. Doğu Batı Yayınları.
- McCracken, G. (1986). Culture and Consumption: A Theoretical Account of the Structure and Movement of the Cultural Meaning of Consumer Goods. *Journal of Consumer Research*, 13(1), 71–84.
- Mead, G. H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum* (Y. Erdem (trans.); 1st ed.). Heretik Yayıncılık.
- Merleau-Ponty, M. (1964). *The primacy of perception: And other essays on phenomenological psychology, the philosophy of art, history, and politics*. Northwestern University Press.

- Micheletto Zucca, B. (2011). Reconsidering the southern Europe model: Dowry, women's work and marriage patterns in pre-industrial urban Italy (Turin, second half of the 18th century. *History of the Family*, 16, 354–370.
- Mil, B. (2007). Nitel araştırma tekniği olarak görüşme. In A. Yüksel, B. Mil, & Y. Bilim (Eds.), *Nitel araştırma : neden, nasıl, niçin* (1bs ed., p. 268). Detay Yayıncılık.
- Miller, S. (2003). Analysis of phenomenological data generated with children as research participants. *Nurse Researcher*, 10(4), 68–82.
- Mittal, B. (2006). I, me, and mine—how products become consumers' extended selv. *Journal of Consumer Behaviour*, 5, 550–562.
- Moerer-Urdahl, T., & Creswell, J. W. (2004). Using Transcendental Phenomenology to Explore the “Ripple Effect” in a Leadership Mentoring Program. *International Journal of Qualitative Methods*, 3(2).
- Moustakas, C. (1986). Being in, being for, and being with. *The Humanistic Psychologist*, 14(2).
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage.
- Nakkeeran, N. (2016). Is sampling a misnomer in qualitative research? *Indian Sociological Society*, 65(1), 40–49.
- Noble, C. H., & Walker, B. A. (1997). Exploring the Relationships among Liminal Transitions, Symbolic Consumption, and the Extended Self. *Psychology & Marketing*, 14(1), 29–47.
- Oflazoğlu, S., & Sabah, Ş. (2016). Travmatik Süreçlerde Yaşanan Sahiplik Kayıpları ve Benlik Aşınması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2).
- Ögel, B. (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları* (4th ed.). Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Önal, S. (2008). Edebi metinlere yansıyan yönüyle Osmanlı toplumunda hediyeleşme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 11(1), 103–113.
- Opler, M. E. (1945). Themes as dynamic forces in culture. *American Journal of Sociology*, 51(3), 198–206.
- Otnes, C. C., İlhan, B. E., & Kulkarni, A. (2012). The language of marketplace rituals: implications for customer experience management. *Journal of Retailing*, 88(3), 367–383.
- Özer, S. (2014). Genişletilmiş benlik teorisi. In M. İ. Yağcı & S. Çabuk (Eds.), *Pazarlama Teorileri* (pp. 419–450). Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.
- Öztürk, E. (2014). *Milli İnşacı Tarihçilerimizden Zeki Velidi Togan'a Göre Toplum ve Din*.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir (eds.). Pegem Yayınları.

- Pauli, J., & Dijk, R. van. (2016). Marriage as an end or the end of marriage? Change and continuity in Southern African marriages. *Anthropology Southern Africa*, 39(4), 257–266.
- Pierce, J. L., Kostova, T., & Dirks, K. T. (2001). Toward a theory of Psychological ownership in organizations. *The Academy of Management Review*, 26(2), 298–310.
- Pietkiewicz, I., & Smith, J. A. (2014). A practical guide to using Interpretative Phenomenological Analysis in qualitative research psychology. *Czasopismo Psychologiczne Psychological Journal*, 20, 7–14.
- Pine, J. B., & Gilmore, J. H. (1998). Welcome to the experience economy. *Harvard Business Review*, 76, 97–105.
- Pinkard, T. (2020). Hegel (M.B. Albayrak (trans.); 3th ed.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Prelinger, E. (1959). Extension and structure of the self. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 47(1), 13–23.
- Quinney, L., Dwyer, T., & Chapman, Y. (2016). Who, Where, and How of Interviewing Peers: Implications for a Phenomenological Study. *Sage Open*, 1–10.
- Reid, K., Larkin, M., & Flowers, P. (2005). Exploring lived experience. *The Psychologist*, 18(1), 20–23.
- Robinson, O. C. (2014). Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide. *Qualitative Research in Psychology*, 11(1), 25–41.
- Rook, D. W. (1985). The Ritual Dimension of Consumer Behavior. *Journal of Consumer Research*, 12, 251–264.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing : the art of hearing data* (2nd ed.). Sage.
- Rudmin, F. W., & Berry, J. W. (1987). Semantics of ownership: A free-recall study of property. *The Psychological Record*, 37, 257–268.
- Ryan, G. W., & Bernard, H. R. (2003). Techniques to Identify Themes. *Field Methods*, 15(1).
- Sakarya, Y. . (2011). Antalya Turizminin Tarihi. *Arodergi, Antalya Rehberler Odası Dergisi*, 3.
- Saldana, J. (2016). *The coding manual for qualitative researches* (Third). SAGE.
- Sartre, J.-P. (2009). *Varlık ve hiçlik : fenomenolojik ontoloji denemesi* (2. Basım). İthaki.
- Sayre, S. (1994). Possessions and identity in crisis: Meaning and change for victims of the Oakland Firestorm. *Advances in Consumer Research*, 21, 109–114.
- Şenel, A. (1970). *Eski Yunanda eşitlik ve eşitsizlik üstüne*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 307.

- Shin, S. (2013). Lyceum. In K. Hubbard & J. Tepley (Eds.), *Extended mind and the extension of a self* (p. 126). Saint Anselm College Philosophy Department.
- Shosha, G. A. (2012). Employment of Colaizzi's strategy in descriptive phenomenology: A reflection of a researcher. *European Scientific Journal*, 8(27), 31–43.
- Sirgy, M. J. (1982). Self-Concept in Consumer Behavior: A Critical Review. *Journal of Consumer Research*, 9, 287–300.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. Sage.
- Smith, J. A., & Osborn, M. (2003). Interpretative Phenomenological Analysis. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (pp. 51–80). Sage.
- Sökmen, S. (2015). Isparta Gönen yöresi evlenme adetlerinde geleneksel tekstiller. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 602–610.
- Starks, H., & Tiriniad, S. B. (2007). Choose Your Method: A Comparison of Phenomenology, Discourse Analysis, and Grounded Theory. *Qualitative Health Research*, 17(10), 1372–1380.
- Stavrova, O., Newman, G. E., Kulemann, A., & Fetchenhauer, D. (2016). Contamination without contact: An examination of intention-based contagion. *Judgment and Decision Making*, 11(6), 554–571.
- Thaler, R. (1980). Toward a positive theory of consumer choice. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 1, 39–60.
- Thompson, C., Locander, W. B., & Pollio, H. R. (1989). Putting consumer experience back into consumer research: The philosophy and method of existential-phenomenology. *Journal of Consumer Research*, 14, 133–146.
- Tıǧlı, M., & Aylanç, A. M. (2003). Özellikli (Lüks) Tüketim Ürünlerinde Enderlik Prensibi ve Bir Uygulama. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 21–37.
- Torlak, Ö., Erdoğan, B. Z., & Yılmaz, C. (2013). Bir Sosyal Pazarlama (İşletmecilik) Modeli Olarak Ahi Örgütleri. *Social Business @ Anadolu*.
- Türe, M., & Ger, G. (2016). Continuity Through Change: Navigating Temporalities Through Heirloom Rejuvenation. *Journal of Consumer Research*, 43, 1–25.
- Ural, A. (2008). Kültürel küreselleşme ve bilgi toplumu ekseninde: Eğitim yönetimi teorileri. *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 82.
- Usal, S. S. Y. (2010). Türklerde Çeyiz Sandığının Kullanımı ve Geleneksel Süslemeleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 11.
- Üstüner, T., Ger, G., & Holt, D. B. (2000). Consuming ritual: Reframing the Turkish henna-night ceremony. *Advances in Consumer Research*, 27, 209–214.

- Van Genep, A. (2013). *The rites of passage* (M. B. V izedom & G. L. Caffee (trans.)). Routledge.
- Veblen, T. B. (2015). *Aylak sınıfın teorisi* (E. Kırmızıaltın & H. Bilir (trans.); 2nd ed.). Heretik Basın yayın sanayi ve ticaret limited şirketi.
- Wilson, T. (2012). What can phenomenology offer the consumer?: Marketing research as philosophical, method conceptual. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 15(3), 230–241.
- Woll, H. (2013). Process Diary as Methodological Approach in Longitudinal Phenomenological Research. *Indo-Pacific Journal of Phenomenology*, 13(2), 1–11.
- Wong, P., Hogg, M. K., & Vanharanta, M. (2012). Consumption narratives of extended possessions and the extended self. *Journal of Marketing Management*, 28(7–8), 936–954.
- Woodward, I. (2016). *Maddi Kültürü Anlamak* (F. B. Aydar (trans.)). Türkiye İş Bankası.
- Yalçın Usal, S. S. (2010). Türklerde Çeyiz Sandığının Kullanımı ve Geleneksel Süslemeleri. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 157–167.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11.). Seçkin.
- Yıldırım, Y. (2015). Tüketici davranışları bağlamında Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin yeniden incelenmesi ve gösterişçi tüketim. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 40, 403–428.
- Yüksekkaya, G. S. (2007). Kalın ve çeyiz. In E. G. Naskali & A. Koç (Eds.), *Hediye Kitabı* (pp. 396–406). Kitabevi.
- Zorlu, A. (2016). *Üretim ve tüketim teorileri* (1bs ed.). Altınordu Yayınları.

EKLER

- EK-1. GÖRÜŞME ORTAMINA İLİŞKİN FOTOLAR
- EK-2. YANSITMALI ARAŞTIRMACI GÜNLÜĞÜ SAYFASI ÖRNEĞİ
- EK-3. KATILIMCI BİLGİ FORMU
- EK-4. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU
- EK-5. ÖZ GEÇMİŞ

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ

Kavramlar, Teoriler, Yaklaşımlar

Editörler

Prof. Dr. Bekir Parlak

Doç. Dr. Kadir Caner Doğan

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ Kavramlar, Teoriler, Yaklaşımlar

Editörler: Prof. Dr. Bekir Parlak - Doç. Dr. Kadir Caner Doğan

Yayın No.: 3794
Yönetim Siyaseti ve Kamu Yönetimi No.: 090
ISBN: 978-625-417-186-4
E-ISBN: 978-625-417-187-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunobel@gmail.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezgın -suleyman@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Lale Yalçın -laleenobel@gmail.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti. Sertifika No: 47479
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

Kütüphane Bilgi Kartı

Parlak, Bekir., Doğan, Kadir Caner.
Postmodern Kamu Yönetimi Kavramlar, Teoriler, Yaklaşımlar / Editörler: Bekir Parlak - Kadir Caner Doğan
1. Basım, XVIII + 406 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-417-186-4
E-ISBN: 978-625-417-187-1
1. Kamu Yönetimi 2. Postmodern Kamu Yönetimi 3. Post Bürokrasi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com
Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	iii

Ön Söz	v

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ: KAVRAMLAR, TEORİLER, YAKLAŞIMLAR	1

Bekir Parlak - Kadir Caner Doğan

Özet	1
GİRİŞ	1
1. POSTMODERNİZM KAVRAMI	2
2. POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ	2
3. POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ'NDE TEORİK AÇILIM	3
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	9
KAYNAKÇA	10

MODERNİZM, POSTMODERNİZM VE KAMU YÖNETİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	13

Berna Deniz Demir Sargut

Özet	13
GİRİŞ	13
1. MODERNİZM	14
2. POSTMODERNİZM	17
3. MODERNİZM VE POSTMODERNİZMİN KAMU YÖNETİMİNE YANSIMALARI	20
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	23
KAYNAKÇA	24

**SIYASAL LİBERALİZM, DEMOKRASİ VE POSTMODERNİZM:
KAMU YÖNETİMİNDE POSTMODERN İZLER 27**

Ahmet Ali Ugan

Özet	27
GİRİŞ	28
1. SIYASAL LİBERALİZM	29
2. DEMOKRASİ	32
3. POSTMODERNİZM	37
4. KAMU YÖNETİMİNDE POSTMODERN İZLER	39
SONUÇ YERİNE	40
KAYNAKÇA	41

**LİBERALİZMİN KAMU YÖNETİMİNDE DEĞİŞİM SÜRECİ:
KAMU TERCİHİ TEORİSİ 45**

Melahat Batu Ağırkaya

Özet	45
GİRİŞ	46
1. POSTMODERNİZM VE KAMU YÖNETİMİ	48
2. LİBERALİZM VE DEVLET ANLAYIŞI	51
3. KAMU TERCİH TEORİSİ: KAVRAM VE GELİŞİM SÜRECİ	56
3.1. Kamu Tercih Teorisi İlkeleri	59
SONUÇ	60
KAYNAKÇA	62

**POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ SÖYLEMİ BAĞLAMINDA
POST-YKİ PARADİGMALARI 67**

Nur Şat

Özet	67
GİRİŞ	68
1. MODERN VE POSTMODERN KAVRAMSALLIĞI	71
1.1. Modernizm ve Yönetim ile Bağlı	71
1.2. Postmodernizm ve Yönetim ile Bağlı	73
2. YKİ VE POST-YKİ KAVRAMSALLIĞI	76
2.1. YKİ Nedir?	77

2.2. YKİ Eleştirileri	81
2.3. YKİ ve Post-YKİ İlişkisi	84
2.4. Post-YKİ'nin Kamu Yönetimine Etkileri	87
3. DEĞERLENDİRME.....	88
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	97

YENİ KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMI VE KAMU YÖNETİMİ REFORMU İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR İNCELEME 103

Bayram Coşkun--Çiğdem Pank Yıldırım

Özet	103
GİRİŞ	104
1. YENİ KAMU YÖNETİMİNİN GENEL MAHİYETİ	105
2. İDARİ REFORM KAVRAMI	112
3. TÜRKİYE'DE 2000'Lİ YILLARIN BAŞINA KADAR YÜRÜTÜLEN İDARİ REFORM ÇALIŞMALARINA GENEL BAKIŞ.....	114
4. 2000'Lİ YILLARDA İDARİ REFORM ÇALIŞMALARINI YÖNLENDİREN POLİTİKA BELGELERİNDE YENİ KAMU YÖNETİMİNİN YANSIMASI	119
5. TÜRKİYE'DE 2000'Lİ YILLARDA KAMU YÖNETİMİ REFORMU AMAÇLI YAPILAN MEVZUAT DÜZENLEMELERİ	123
5.1. 5227 sayılı Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun.....	125
5.2. 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu	128
5.3. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	129
5.4. 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.....	131
5.5. Kamu Hizmet Standartlarının Belirlenmesi	132
5.6. Desantralizasyonun Güçlendirilmesi ve Yerel Yönetim Reformu.....	133
SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME	136
KAYNAKÇA.....	138

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ VE ULUS-DEVLET 145

Abdolvahap Akıncı

Özet	145
GİRİŞ	146
1. MODERNİZM, POSTMODERNİZM VE ULUS DEVLET	147
2. DEMOKRASİ ANLAYIŞININ DÖNÜŞÜMÜ VE POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ	153
3. POSTMODERN DÖNEMDE ULUS DEVLET	156
SONUÇ	161
KAYNAKÇA	163

**POST-BÜROKRASİ, YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ VE
KAMU YÖNETİMİNİN DEĞİŞİM-DÖNÜŞÜMÜ 167**

Cem Angın - Barış Övgün

Özet	167
GİRİŞ	168
1. TEMEL KAVRAMLAR	170
2. YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ YAKLAŞIMI	173
3. POST- BÜROKRASİ YAKLAŞIMI	179
4. KAMU YÖNETİMİNDE YENİ KAMU İŞLETMECİ VE POST-BÜROKRATİK YANSIMALAR	183
SONUÇ	189
KAYNAKÇA	190

**POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ, YÖNETİŞİM VE
SİYASET BİLİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR 195**

Yusuf Uysal

Özet	195
GİRİŞ	196
1. KAVRAMSAL BOYUT: MODERNİZM VE POSTMODERNİZM	199
2. KLASİK KAMU YÖNETİMİNDEN POSTMODERN KAMU YÖNETİMİNE	205
3. YÖNETİŞİM	216
4. SİYASET BİLİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR	220

SONUÇ.....	224
KAYNAKÇA.....	227
POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ EKSENİNDE	
YEREL YÖNETİŞİM VE KATILIM.....	231
Mehmet Mecek - Vedat Yılmaz	
Özet.....	231
GİRİŞ.....	232
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL AÇIDAN POSTMODERN DURUM, YEREL YÖNETİŞİM VE YEREL KATILIM	237
1.1. Postmodern Durum	237
1.2. Yerel Yönetişim	244
1.3. Yerel Katılım	251
2. POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ ÇERÇEVESİNDE YEREL YÖNETİŞİM VE KATILIM	256
2.1. Postmodern Kamu Yönetiminin Yerel Yönetişime Etkileri	257
2.2. Yerel Yönetişim ve Katılım İlişkisi	263
SONUÇ.....	266
KAYNAKÇA.....	268
E-DEVLET VE E-YÖNETİŞİM BAĞLAMINDA POSTMODERN	
KAMU YÖNETİMİ	275
Emrah Firidin	
Özet.....	275
GİRİŞ.....	276
1. POSTMODERNİZMİN KAMU YÖNETİMİNE ETKİLERİ.....	277
1.1. Klasik Kamu Yönetimi.....	278
1.2. Postmodern Kamu Yönetimi	280
2. POSTMODERNİZM VE E-YÖNETİŞİM	283
2.1. Yönetişim ve Yönetişim Türleri	284
2.2. E-Yönetişim	286
3. E-DEVLET	292
SONUÇ.....	299
KAYNAKÇA.....	302

**POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ, ETİK VE OMBUDSMAN İLİŞKİSİ
ÇERÇEVESİNDE TEORİK BİR ANALİZ..... 309**

Mısra Cigeroğlu Öztepe

Özet	309
GİRİŞ	310
1. KAMU YÖNETİMİ VE POSTMODERNİZM	312
2. POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ ÇERÇEVESİNDE ETİK VE OMBUDSMAN İLİŞKİSİ	315
2.1. Postmodern Kamu Yönetimi ve Etik İlişkisi	316
2.2. Ombudsman Kurumu ve Etik Bir Kamu Yönetiminin Sağlanmasındaki Rolü	322
SONUÇ.....	326
KAYNAKÇA.....	328

GÜVENLİK ANLAYIŞINDA DEĞİŞİMLER: POSTMODERN TERÖRİZM.....333

Ali Fuat Gökçe

Özet	333
GİRİŞ	334
1. GÜVENLİK KAVRAMI VE GÜVENLİK ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİM	335
2. TERÖR VE TERÖRİZM.....	341
3. POSTMODERN TERÖRİZM	348
SONUÇ.....	353
KAYNAKÇA.....	354

DİJİTALLEŞMENİN MODERN VE POSTMODERN YÖNETİME ETKİLERİ..357

Ufuk Karadavut

Özet	357
GİRİŞ	358
1. MODERNİZM VE MODERN YÖNETİM.....	362
2. POSTMODERNİZM VE POSTMODERN YÖNETİM	368
3. DİJİTALLEŞME VE MODERN-POSTMODERN YÖNETİM	372
SONUÇ.....	380
KAYNAKÇA.....	381

**POSTMODERN KAMU YÖNETİMİNDE AHLAKİ DAVRANIŞLARIN
KURUMSALLAŞMASI VE İYİLİĞİN KÜRESELLEŞMESİ ÜZERİNE
DÜŞÜNCELER 385**

A. Turan Öztürk

Özet	385
GİRİŞ	386
1. POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ.....	389
2. BÜTÜNSSEL AHLAK (TOPLAM AHLAK).....	392
3. TOPLAM AHLAK YÖNETİMİ VE AHLAKİ DAVRANIŞLARIN KURUMSALLAŞMASI.....	395
3.1. Ahlaki Davranışların Kurumsallaşması ve İyiliğin Küreselleşmesinde Etik Organizasyonların Rolü	396
3.2. Ahlaki Davranışların Kurumsallaşmasında Eğitim ve Öğretimin Rolü.....	397
3.3. Ahlaki Davranışların Kurumsallaşmasında Üst Yönetimin Rolü	399
SONUÇ.....	401
KAYNAKÇA.....	403

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ: KAVRAMLAR, TEORİLER, YAKLAŞIMLAR

Bekir Parlak - Kadir Caner Doğan

Özet

Postmodernizm, modernizm sorgusu üzerine 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra etkisini göstermiştir. Sosyal bilimleri ve kamu yönetimini 1980’li yıllardan sonra yeni kamu işletmeciliği ve 1990’lı yıllarda da yönetim teorileri etkilemiştir. Postmodern kamu yönetimi yazını da bu süreçten etkilenecek şekilde özellikle ABD merkezli söylem kuramı ile gelişimini sürdürmüştür. Bu çalışmada, öz olarak postmodern kamu yönetiminin kavram, teori ve yaklaşım düzeyinde analizinin yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Kamu Yönetimi, Kavram, Yaklaşım, Teori

GİRİŞ

Postmodernizm, modernizme bir tepki olarak II. Dünya Savaşı’ndan sonra gelişmeye başlamış kültürel, politik, ekonomik ve sosyolojik bir söylemdir. Modernizmin merkeziyetçilik, rasyonelleşme, akıl, tek tipleşme gibi kavram ve ilkelerine karşı duruş göstermektedir. Postmodernizm, sosyal bilimlerde 1970’li yıllarda etkili olmuştur. Kamu yönetiminde de 1980’li ve 1990’lı yıllarda büyük etkisi görülmüştür.

Sonuç olarak postmodernizmin kamu yönetimine olan etkile-ri, ilk etapta 1980 sonrası yeni kamu yönetimi ile anlam bulurken; ikinci etapta da 1990 sonrası postmodern kamu yönetimi ve yöneti-şim ile anlam bulmaktadır. Postmodernizm, kamu yönetiminde “yerelleşme, demokratik katılım, kalite, meşruiyet ve söylem” gibi kavramlarla ve bunlarla ilişki kurulan kavramlarla yeni bir teorik zemin kurmaktadır. Yeni kamu yönetimine getirilen eleştiriler son-rasında kamu yönetiminde kamusalılık, demokrasi ve sosyalılık boyutlarının bir karşılığı olarak postmodern kamu yönetimi yazını gelişimini günümüzde de sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Akinde, S. I. (2016). Postmodernism and Industry, *International Journal of Humanities and Social Science*, 6(7), July, pp.54-58.
- Best, S. and D. Kellner (1991). *Postmodern Theory*, The Guilford Press, USA.
- Bogason, P. (1999). Public Administration and Postmodern Conditions: Some American Pointers to Research afterthe Year 2000, *Administrative Theory and Praxis*, 21(4), Millennium Issue (Dec.), pp.508515.
- Bogason, P. (2005). Postmodern Public Administration, (Eds. E. Ferlie, L. E. Lynn, Jr., C. Pollitt), *The Oxford Handbook of Public Management*, Oxford University Press, New York, pp.234-256.
- Bogason, P. (2008). Public Administration under Postmodern Conditions. *Administrative Theory & Praxis*, 30(3) (Sep.), pp.359-362.
- Box, R. C. (1995). Critical Theory and the Paradox of Discourse, *The American Review of Public Administration*, March, 25(1), pp.1-19.
- Butler, C. (2002). *Postmodernism*, Oxford University Press, USA.
- Denhardt, J. V. and R. B. Denhardt (2007). *The New Public Service: Serving, Not Steering*, Routledge, The United States of America.
- Denhardt, R. B. & Catlaw, T. J. (2015). *Theories of Public Organization*, M.E. Sharpe Inc. The United States of America.
- Dong, L. (2015). *Public Administration Theories: Instrumental and Value Rationalities*, Palgrave Macmillan, New York.
- Drechsler, W. (2009). The rise and demise of the New Public Manage-ment: Lessons and opportunities for South East Europe, *Uprava, letnik*, VII(3), pp.7-27.

- Dunleavy, P. (1982). Is There a Radical Approach to Public Administration, *Public Administration*, 60, pp.215-225.
- Dunleavy, P. and C. Hood (1994). From Old Public Administration to New Public Management. *Public Money & Management*, 14(3), pp.9-16.
- Dunleavy, P., H. Margetts, S. Bastow and J. Tinkler (2005). New Public Management is Dead: Long Live Digital Era Governance. EDS Innovation Research Programme, London School of Economics and Political Science, London.
- Farmer, D. J. (2007). Five Great Issues in the Profession of Public Administration, (Eds. Jack Rabin, W. Bartley Hildreth, Gerald J. Miller), *Handbook of Public Administration*, CRC Press, USA, pp.1205-1217.
- Fox, C. J. and H. T. Miller (1993). Postmodern Public Administration: A Short Treatise on Self-Referential Epiphenomena. *Administrative Theory & Praxis*, 15(1), pp.1-17.
- Fox, C. J. and H. T. Miller (2007). *Postmodern Public Administration*, M.E. Sharpe Inc., The United States of America.
- Frederickson, H. G. (1997). *The Spirit of Public Administration*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco.
- Frederickson, H. G., K. B. Smith, C. W. Larimer and M. J. Licari (2012). *The Public Administration Theory Primer*, Westview Press, USA.
- Gruening, G. (2001). Origin and theoretical basis of New Public Management, *International Public Management Journal*, 4, pp.1-25.
- Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons, *Public Administration*, 69, Spring Issue, pp.3-19.
- Kirlin, J. J. (1996). Big Questions of Public Administration in a Democracy. *Public Administration Review*, September/October, 56(5), pp.416-423.
- Kooiman, J. (2003). *Governing as Governance*, SAGE Publications, London.
- Lalor, S. (2014). *A General Theory of Public Administration*, ALUE GGMC, Dublin.
- Marshall, G. S. (2011). Review of Public Administration in Perspective: Theory and Practice Through Multiple Lenses by David John Farmer, Public Administration Faculty Publications, Paper 68, Retrieved 12 July 2015, from the World Wide Web://digitalcommons.unomaha.edu/pubadfacpub/68.

- McSwite, O. C. (1996). Postmodernism, Public Administration and the Public Interest, (Eds. Gary L. Wamsley, James F. Wolf), *Refounding Democratic Public Administration: Modern Paradoxes, Postmodern Challenges*, SAGE Publications, The United States of America, pp.198-224.
- Miller, H. T. and T. Demir (2007). Policy Communities, (Eds. Frank Fischer, Gerald J. Miller, Mara S. Sidney), *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods*, CRC Press, New York, pp.137-148.
- Pollitt, C. (2007). The New Public Management: An Overview of Its Current Status, *Administrație Și Management Public*, 8, pp.110-115.
- Pruthi, R. K. (2005). *Theory of Public Administration*, Discovery Publishing House, New Delhi.
- Rakšnys, A. V., A. Guogis and A. Minkevičius (2015). The Problem of Reconciliation of New Public Governance and Postmodernism: The Conditions of Returning to Communitarianism, *Trames*, 19(69/64), 4, pp.333-353.
- Rhodes, R.A.W. (1995). Towards a Postmodern Public Administration: Epoch, Epistemology or Narrative?, The Robert Schuman Centre at the European University Institute, Italy.
- Rosenbloom, D. H., R. S. Kravhchuk and R. M. Clerkin (2009). *Public Administration: Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector*, McGraw-Hill Higher Education, New York.
- Shafritz, J. M., E. W. Russell and C. P. Borick (2013). *Introducing Public Administration*, Pearson Education, Inc., USA.
- Simon, H. A., D. W. Smithburg and V. A. Thompson (1962). *Public Administration*, Alfred A. Knopf, New York.
- Spicer, M. W. (2001). *Public Administration and the State: A Postmodern Perspective*, The University of Alabama Press, Alabama.
- Spicer, M. W. (2005). Public Administration Enquiry and Social Science in the Postmodern Condition: Some Implications of Value Pluralism, *Administrative Theory & Praxis*, 27(4) (Dec.), pp.669-688.
- Waldo, D. (1952). Development of Theory of Democratic Administration, *The American Political Science Review*, 46(1) (Mar.), pp.81-103.
- Waldo, D. (2007). *The Administrative State: A Study of the Political Theory of American Public Administration*, Transactions Publishers, The United State of America.
- Waldt, G. v. d. (2017). Theories for research in Public Administration, *African Journal of Public Affair*, 9(9) December, pp.183-202.

MODERNİZM, POSTMODERNİZM VE KAMU YÖNETİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Berna Deniz Demir Sargut

Özet

Değişen ve dönüşen yeni dünya düzeni, çağın gereklerine ayak uydurma gereği tüm alanlarda olduğu gibi yönetim alanında da etkisini göstermiş, modernizmden postmodernizme geçişte dönüşen temel savlar kamu yönetiminde de hayat bulmuştur. Postmodernizmin modernizmi sorgulayan, eleştiren hatta modernizmle olan hesaplaşması kamu yönetimi alanında da esnek, katılımcı, demokratik ve yerelin ön planda tutulduğu bir anlayışla karşımıza çıkmıştır. Amacı kırtasiyeciliği ve bürokrasiyi azaltmak, teknolojinin yaşamın her alanında olduğu gibi kamusal alanda da kullanılabilirliğini sağlamak, demokrasinin gereği olan halkın yönetimine ve karar alma mekanizmalarına katılımını artırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Postmodernizm, Kamu Yönetimi

GİRİŞ

Bir aydınlanma projesi olarak ortaya çıkan modernizm, sanattan mimariye, kültürden ekonomiye, yönetimden siyasete birçok alanda varlığını hissettirmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra mey-

özgürlük, insan hakları, demokratikleşme gibi kazanım ve farkındalıkların geri alınamayacağının da altını çizmek gerek.

Diğer taraftan postmodernizmin yaratmış olduğu tektipleştirme kültürleri, gelenek ve görenekleri ortadan kaldırırken insanların yaşam tarzlarını, giyimlerini, evlerini birbiriyle aynılaştırmıştır. Bu benzeşmenin yanında insanların yüksek güvenliki siteleri tercih etmeleri, şehirlerdeki yaşamsal, ırksal ve etniksel ayrışma toplumda kutuplaşmaya, farklılaşmaya yol açarak “ötekileştirme”yi daha derinden hissettirmiştir. Kısacası postmodernizm, benzeştirmeye çalışırken daha çok ayırıştıran bir yapıya bürünmüştür.

Postmodernizmin yaratmış olduğu olumsuz yönlerin yanında vatandaş yönetime dâhil etmesi, yönetimin çeşitli mekanizmalarla denetlenmesini sağlaması ve kolaylaştırması, yerelleşmenin önem kazanarak halkın karar alma mekanizmalarına ve alınan kararlara katılımının artması, demokrasinin ve insan haklarının önem kazanması, sivil toplum örgütlerinin etkin hâle getirilmesi gibi olumlu ve işlevsel değerlerini de göz ardı etmemek gerekir.

KAYNAKÇA

- Akça, E. (2012). Küreselleşme Üzerine Bir Tartışma: Kültürel Emperyalizm ve Kültürel Küreselleşme Tezleri, Siyasal İletişim Enstitüsü, <https://siyasaliletisim.org/blog/2008/06/16/kueresellemeuezerine-bir-tartma-qkueltuerel-emperyalizm-q-ve-qkueltuerel-kueresellemeq-tezleri/>, (Erişim Tarihi: 31.05.2021).
- Aslan, S. ve A. Yılmaz (2001). Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), ss.93-108.
- Ateş, H. (2008). Postmodern Toplum, Devlet ve Kamu Yönetimi, (Eds. Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk, Bayram Coşkun), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Seçkin Yayınları, Ankara, ss.387-414.
- Birkök, M. C. (1998). Modernizmden Postmodernizme: Yeni Problemler, <http://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/75/74>, (Erişim Tarihi: 26.08.2021).
- Çabuklu, M. (2004). *Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset*, Kanat Yayınları, İstanbul.

- Çetin, O. M. (2020). Postmodern Kamu Yönetimi Anlayışı, *Akademik Hassasiyetler*, 7(14), ss.443-464.
- Demir, Ö. (1997). *Bilim Felsefesi*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Doğan, K. C. (2014). Postmodern Kamu Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Bir Denetim Paradigması: Ombudsman, *Sayıştay Dergisi*, 94, ss.73-96.
- Doğan, K. C. (2015). Postmodernizmin Kamu Yönetimine Yansımaları: Ombudsman ve Toplam Kalite Yönetimi Yaklaşımları, *Turkish Studies*, 10/14, ss.273-290.
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kurumsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), ss.27-45.
- Doyuran, L. (2013). Küresel Yeni Dünya Düzeninde Postmodern Söylem, *Ulakbilge*, 1(1), ss.10-35.
- Ergun, T. (1997). Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Amme İdaresi Dergisi*, 30(4), ss.3-15.
- Gidens, A. (2020). *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Habermas, J. (1994). Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje, (Ed. Necmi Zeka), *Postmodernizm*, (Çev. Gülelgül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu ve Deniz Erksan), Kıyı Yayınları, İstanbul, ss.31-44.
- Heywood, A. (2011). *Siyasi İdeolojiler*, Adres Yayınları, Ankara.
- İçli, G. (2009). *Sosyolojiye Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Özcan, K. ve V. Ağca (2010). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Postmodernizmin İzleri, *Amme İdaresi Dergisi*, 43(3), ss.1-32.
- Özer, B. ve S. Baştan (2012). Modernite ve Postmodernite Süreçlerinde Kamu Yönetimi, Siyasa Yapım Sürecinin İletişimsel Motifler ve Demokratikleşme Üzerine Bir Tartışma, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(1), ss.39-52.
- Özsevgenç, Y. (2017). Postmodernizm Üzerine, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), ss.135-142.
- Sağınç, B. (1993). Postmodernizmin Eleştirilecek Çok Şeyi Var, 4. Boyut, 4, ss.11-12.
- Sallan, S. ve S. Boybeyi (1994). Modernizm-Postmodernizm İkilemi, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 15, ss.313-323.
- Şahnagil, S. (2019). Postmodern Kamu Yönetimi Çerçevesinde Yönetimsel Katılı: Yerel Hizmet Sunumunda Katılım Olgusu, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), ss.1146-1157.

- Şeyhanhoğlu, H. (2007). Postmodern Kamu Yönetiminde E-Devlet, *Türk İdare Dergisi*, 456, ss.81-106.
- Timur, K. (2017). Kural Tanımayan Bir İdeoloji: Postmodernizm, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı, ss.1-9.
- Touraine, A. (2010). *Modernliğin Eleştirisi*, (Çev. H. Tufan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Uludağ, M. E. (2017). Geleneğe Yenilen Modernizmin Zaferi! Postmodernizm, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı, ss.10-19.
- Yıldırım, M. (2010). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), ss.703-719.
- Yıldız, H. (2015). Postmodernizm Nedir?, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpus-be/issue/4755/65320>, (Erişim Tarihi: 07.08.2021).

SIYASAL LIBERALİZM, DEMOKRASİ VE POSTMODERNİZM: KAMU YÖNETİMİNDE POSTMODERN İZLER

Ahmet Ali Ugan

Özet

Bu çalışmada siyasal liberalizm, demokrasi ve postmodernizm üzerinde durularak, postmodernizmin kamu yönetimi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın odak noktası postmodernizm üzerinde şekillense de onunla ilgili olan liberalizm ve demokrasi de son derece elzemdir ve tabii ki hepsinin birleştiği nokta da kamu yönetimidir. Liberalizm denince ilk akla gelen; birey, özgürlük, eşitlik ve John Locke olmasına karşın siyasal liberalizm deyince John Rawls gelir. Demokrasi deyince de antik Yunan, Atina şehir devleti, Platon ve Aristo gelir. Postmodernizm, Antik Yunan sofistlerine kadar dayandırılrsa da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Kapitalizmin gelişmesiyle yakından ilgili olan postmodernizm, modernizmi eleştiren bir harekettir. Modernizm sonrası dönemi işaret eden postmodernizm özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren kamu yönetimini etkilemiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak literatür taraması yapılmıştır. Çalışmanın amacı adı geçen üç kavramın tarihsel süreçleri incelenerek, postmodernizmin kamu yönetimindeki izleri değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Kamu Yönetimi, Postmodernizm, Siyasal Liberalizm

ataerkillik, mantık, aydınlanma gibi ve daha birçok kavramı insanlar kendileri inşa etmiştir (Aşkaroğlu, 2015: 10).

Diğer taraftan postmodernizm, 1970’li yıllardan itibaren kamu yönetimi disiplini çerçevesinde etkisini göstermiştir. Bunu iki dönemde inceleyebiliriz. Birinci dönemde, 1970’li yılların sonu itibariyle, siyasi, kültürel, ekonomik alanlarda kamu yönetimi, yeni kamu yönetimi reformlarına dönüşmüştür. Buna neden olan ise postmodernizmin ekonomi alanındaki etkisi olan post-fordizm ile siyaset ve yönetim alanındaki etkisi post-bürokrasi şeklindeki kavramlar yer alır. Neticede şunu söyleyebiliriz ki, 1990’lı yılların ilk dönemine kadar kamu yönetimi alanında postmodern etki yeni kamu yönetimi merkezli bir özellik göstermiştir. İkinci dönem ise kamu yönetimi alanında temel postmodern değişim ve dönüşümün yaşandığı 1990’lı yıllardaki Amerika Birleşik Devletleri merkezli söylem kuramlarına dayanır. Ayrıca postmodern kamu yönetiminde bilimsel kuram inşa etme yönünde özellikle Nietzsche, Habermas ve Foucault gibi düşünürler kamu yönetiminde mevcut durumlar yerine yerelliği, şeffaflığı ve esnekliği içeren demokratik kamu yönetimini meydana getirmeyi amaçlamıştır (Doğan 2017: 38).

Genel itibariyle şunu söyleyebiliriz ki, postmodernizm çok kültürlülüğü, farklılığı, çeşitliliği ve çoğulculuğu savunan eklektik bir düşünce ve görüşe sahiptir. Ayrıca modern yönetim fikrini ve bürokratik yönetim modelini kabul etmeyen postmodernizm, kamu yönetiminde açıklık, yerinden yönetim, katılım ve yatay örgütlenme ilkelerini savunur (Demirel, 2014: 176).

KAYNAKÇA

- Aslan, S. ve A. Yılmaz (2001). Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), ss.93-108.
- Aşkaroğlu, V. (2015). *Postmodernizm: Sınırsız Özgürlük mü? Özgürlüğün Sınırı mı?*, SAGE Yayıncılık, Ankara.
- Babaoğlu, C. ve S. Çobanoğlu (2018). Kamu Yönetiminde Postmodern Savlar, *Sayıştay Dergisi*, 108, ss.175-189.

- Bilgin, M. F., F. Çelik, S. Çimen, M. Yeşiltaş, N. Miş ve L. Özcan (2007). Siyasal Liberalizm, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, ss.84-146.
- Beetham, D. (2005). *Democracy: A Beginner's Guide*, Oneworld Publications, Oxford, UK.
- Crick, B. (2012). *Demokrasi*, (Çev. Ü. H. Yolsal), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Çelik, R. (2016). Kapsamlı Liberalizmden Siyasal Liberalizme: Adaletin Siyasal Alan İçerisinde Gerekçelendirilmesi, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSL)*, 22, ss.83-98.
- Dahl, R. A. (1998). *On Democracy*, Yale University Press, New Heaven & London.
- Demirel, D. (2014). Modernizmden Postmodernizme Kamu Yönetimi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), ss.169-178.
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), ss.27-45.
- Erdoğan, M. (2005). Liberalizm ve Türkiye'deki Serüveni, (Ed. Murat Yılmaz), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Liberalizm*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.23-40.
- Genç, N. (2010). Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı, *Türk İdare Dergisi*, 466, ss.145-159.
- Gökçe, A. F. (2021). *Siyaset Bilimi Kavram ve Tanımlar*, 2. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Gözler, K. (2020). *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*, 13. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Heywood, A. (2011). *Siyasi İdeolojiler*, 3. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.
- İnanç, H. ve S. Erdoğan (2006). Postmodern Dönemde Kamu Yönetimi Algısı ve Kamusal Alan Tartışmaları, *Akademik Bakış*, 9, ss.1-16.
- İrdem, İ. (2017). Postdemodern Yönetim Anlayışının Türk Kamu Yönetimi Üzerinde Uygulanabilirliği, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, Özel Sayı, <http://www.yyusbedergisi.com/dergi/postmodern-yonetim-anlayisinin-turk-kamu-yonetimi-uzerinde-uygulanabilirligi20180101042439.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.09.2020).
- İşçi, M. (2011). *Siyasi Düşünceler Tarihi*, 2. Baskı, DER Yayınları, İstanbul.

- Öztürk, N. K. (2015). *Anayasa ve Devlet*, Albi Yayınları, İzmir.
- Rawls, J. (2019). *Siyasal Liberalizm*, (Çev. Mehmet Fevzi Bilgin), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sartori, G. (1993). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev. Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan), Yetkin Basımevi, Ankara.
- Şahnagil, S. (2019). Postmodern Kamu Yönetimi Çerçevesinde Yönetimsel Katılım: Yerel Hizmet Sunumunda Katılım Olgusu, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), ss.1146-1157.
- Şaylan, G. (2020). *Postmodernizm*, 6. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şişman, M. (1996). Postmodernizmin Tartışmaları ve Örgüt Kuramındaki Yansımaları, *Eğitim Yönetimi*, 3, ss.451-464.
- Yıldırım, M. (2009). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), ss.380-397.

LİBERALİZMİN KAMU YÖNETİMİNDE DEĞİŞİM SÜRECİ: KAMU TERCİHİ TEORİSİ

Melahat Batu Ağırkaya

Özet

Postmodernizm, doğrulara, ahlaki normlara şüphe duyulmasını meşru kılan, kesinliği esas almayan ve kesin yargıda bulunulan her şeyi sorgulayan modernlikle hesaplaşma demektir. Postmodernizmi anlayabilmek için modernliğin anlaşılması gerekmektedir. Modernlik, gelenek ve dış otoritelerden bağımsız, kişinin kendi inancı ve yaşamını düzenleme hakkına sahip olmasıdır. 19. yüzyıla kadar devam eden Modernizm akımı I. Dünya Savaşı sonunda bitmiştir. II. Dünya Savaşı öncesinde akılcı olan yapısının yok olması postmodernizmi doğurmuştur.

Uluslararası ilişkilerde kuramlar ve bunların kökenlerinin siyaset felsefesinin tarihsel temelleri bağlamında da göz ardı edilemeyeceği gerçeği, liberalizmin tarihsel dönüm noktalarının sorgulanmasını ön plana çıkarmaktadır. Liberalizm İngiliz iç savaşıyla başlayan ‘Aydınlanma Hareketi’ etrafında şekillenmiştir. Süreç içinde Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau, vb., gibi düşünürlerin fikirleri, liberal düşüncüyü oluşturan temel yapı taşları olmuştur. Liberalizm, suistimalleri ve açık baskıları ortadan kaldırmakla birlikte, yasal, politik ve ekonomik açıdan olumlu, devlet-bireyin özgürlüğünü, insan aklının pozitifliğini esas

sosyal içeriği, çıkarı ve kendine özgü karakteri olmayan devlet esasına dayanmaktadır. Ayrıca mülkiyet hakkı, rekabet esası, hukuksal düzen ve dışa karşı savunma yapabilen güçlü devleti savunmaktadır (Grenier, 1997: 20). Ancak devletin rolünün azaltılarak, formel olmayan gönüllü kuruluşların işlevlerinin artırılması gelir, müşteri vb. açısından eşitsiz dağılımları gibi sorunlar bu defa “müdahaleci refah devleti” anlayışına doğru bir yönelime neden olabilmektedir. Bu yönelim ise devletin bürokratik yapısındaki ağırlık nedeniyle bireysel özgürlük alanlarını daraltmaktadır. Bunun sonucunda da devletin fonksiyonlarının nicelik ve nitelik olarak artması daha da büyümesini sağlamaktadır (Sezer, 1992: 26; Öztürk, 1993: 53; Gül, 2004: 4-5). Kamu yönetimi yapılarının, fonksiyonlarının ve yöntemlerinin düzenlenmesi ile gerçekleşen değişimin özü, yönetimin bilimsel ilkelere göre düzenlenebileceği ve işleyebileceği varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayım 19. YY sonlarında sanayiinin daha verimli çalışmasını sağlamak amacıyla geliştirilen yöntemlerin kamu yönetimine uyarlanmasına yol açmıştır. Böylece kamu yönetiminin de akılcı, verimli ve etkili çalışabileceği düşüncesiyle özel sektörde geçerli yapı ve süreçler kamu sektöründe de uygulanmaya başlanmıştır (Sezer, 1992: 16).

Serbest piyasa ekonomisinde toplum ve ekonomik faaliyetlerde düzenleyici mekanizma olan mülkiyet hakları, özel mülkiyette piyasa fiyatlarının oluşumunda önemli bir görev üstlenmektedir (Cordato, 1980: 402). Bu rekabetçi bir piyasanın başarısı giriş/girişim özgürlüğüne bağlıdır. Piyasada girişimcilerin kâr elde etme amacı, ancak bireysel girişim özgürlüğü ve serbest rekabet ile mümkündür (Kirzner, 2000: 12). Liberalizmin serbest pazar ekonomisi anlayışını sınırlamış olmasına rağmen yasaları ön plana çıkarması, özelleştirme uygulamaları ile kamu yönetiminin de yeniden yapılanmasını sağlamıştır. Bununla birlikte devletin sosyo-ekonomik fonksiyonlarının en aza indirilmesinde etkin rol oynaması kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında liberalizmin öneminin daha da artırmasını sağlamıştır (Şaylan, 2000: 13).

felsefecilerinin “sözleşmecilik” fikrinde temellendirilmektedir (Coşkun, 2017: 18).

3.1. Kamu Tercih Teorisi İlkeleri

Kamu Tercihi Teorisi, kamu yönetiminin iktisadi karar alma mekanizmasının analizinde üç temel ilke/varsayımlardan yola çıkmaktadır. Bunlar: Metodolojik Bireycilik, Rasyonalite (akılcılık) ve Maximand ve Politik Mübadele ilkeleridir. Bunlardan birincisi olan Metodolojik Bireycilik kavramında, bütün kararlar bireysel tercihlerle göre belirlenmektedir. Bu açıdan teorinin temelinde yöntemsel olarak bireycilik temel ön kabullerinden biri niteliğindedir (Hauwe, 1999: 609). Kamu Tercihi teorisyenleri bireysel davranışları model almış bireylerin ekonomik ve siyasal faaliyetlerinde kendi çıkarları peşinde koştuklarını ileri sürmektedirler (Çoban, 2003: 78–80). Buchanan teorii, doğal kurumların aksine tercihte bulunan bireylerin davranışlarını inceleyen politikanın bireysel teorisi olarak onaylamaktadır. (Buchanan,1979:3). Bu görüşe göre kamu kurumlarında alınan kararların merkezinde bireysel tercihler yer alacaktır (Uzun, 2009:14). Kamu Tercih Teorisinin bir diğer temel ilkesi, Rasyonalite ve Maximand (çoklaştırma) kavramlarıdır. Bireyler kamu yararı için değil eylemlerinde şahsî çıkarlar yani rasyonel bir şekilde kâr maksimize edici; akılcı, maksimum faydacı tavırlar sergilemektedirler (Lane, 1990: 73; Schmindt, 2001: 137-138). Bireyin çıkarları neyi gerektiriyorsa onu çoklaştırma motivasyonu ile hareket etmektedir. Bireylerin iyi ya da kötü olmasıyla ilgilenmemekte bireyi tercih ve fayda fonksiyonu bağlamında tanımlamaktadır. Bu fonksiyonda, potansiyel tercihe göre seçenekler arasındaki olası takası açıklamaktadır (Buchanan, 1984: 14). Söz konusu teori, piyasa ve siyasi süreçte de bireylerin birer *homo economicus* olarak kabulünü öngörmektedir (Buchanan, 1987: 245). Nasıl özel sektör ekonomik birimleri, bir fayda ve kâr maksimize etme güdüsüne sahipse, kamu ekonomisinde de siyasetçiler, bürokratlar, seçmenler, baskı ve çıkar grupları kâr ve faydayı en üst seviyeye çıkarma güdüsü içerisindeyler. Genelde politikacıların içinde olduğu siyaset yapısı, siyasilerin siyasi zeminde kalabilmeleri adına kamusal çıkarların aksine hareket etme-

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ş. (1998). Yeni Sağ, Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetim: Eleştirel Bir Yaklaşım, *Çağdaş yerel Yönetimler*, 7(1), ss.3-13.
- Aktan, C. (1994). *Çağdaş Liberal Düşünce de Politik İktisat*, Takav Matbaası, Ankara.
- Aktan, C. (1995). Klâsik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm, *Amme İdaresi Dergisi*, 38(1), ss.3-32.
- Baran, P. and P. Sweezy (1970). *Tekelci Kapitalizm*, Doğan Yayınevi, Ankara.
- Barry, N. (2004). Modern Siyaset Teorisi (Eds. M. Erdoğan, Y. Şahin, Çev.), Liberte Yayınları, Ankara.
- Bates, R. (1981). *Markets and States in Tropical Africa: The Political Basis of Agricultural Policies*, University of California Press, Bekeley.
- Berle, A. (1980). *İktidar*, (Çev. N. Muallimoğlu), Tur Yayınları, İstanbul.
- Biber, A. (2008). Değişen Devlet Anlayışı, Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(16), ss.56-69.
- Bonin, B. (2014). Anayasal İktisat Perspektifinden Ekonomik İstikrarın Değerlendirilmesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bunchanan, J. (1984). Politics Without Romance: A Sketch of Positive Public Choice Theory and its Normative Implications, (Eds. J. Bunchanan, R. Tollison), *The Theory of Public Choice II*, The University of Michigan Press, pp.11-22
- Bunchanan, J. (1987). The Constitution of Economic Policy, *The American Economic Review*, 77(3), pp.243-250.
- Bunchanan, J. and G. Tullock (1962). *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutinal Democracy*. Ann Arbor Paperbaks. University of Michigan Press, Michigan.
- Comte, A. (1865). *A General View of Positivism*, Cambridge University Press, New York.
- Cordato, E. (1980). Austrian Theory of Efficiency and the Role of Government, *The Jurnal of Libertarian Studies*, 4(4), pp.393-403.
- Çetişli, İ. (2008). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Akdağ Yayınları, Ankara.
- Çoban, A. (2003). Kamu Tercihi Teorisi, (Eds. M. Acar, H. Özgür), *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.75-97.
- Çoşkun, M. (2017). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Türkiye’de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Demir, Ö. (1997). *Bilim Felsefesi*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Dewey, J. (1935). The Future of Liberalism, *The Journal of Philosophy*, 32(9), pp.225-230.
- Doğan, Z. ve Kurt, Ü. (2016). Yeni kurumsal iktisadın dallar, *Journal of Life Economics*, 3(1), ss.115-130.
- Ekşi, Z. (2006). Kamusal Tercih Alanında Kuramsal Yaklaşımlar ve Anayasal İktisat, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fraser, N. and L. Nicholson (1994). *Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaşma* (Çev. M. Küçük), Vadi Yayınları, Ankara.
- Frederickson, H. (1999). *The Spirit of Public Administration*, Jossey-Boss Press, USA.
- Gray, J. (1993). *Sınırlı Devlet*, (çev. D. Leblebici), Pozitif Bir Gündem, Ankara.
- Gregg, B. (1998). Jurisprudence in an Indeterminate World: Pragmatist not Postmodern, *Ratio Juris*, 11(4), pp.382-398.
- Grenier, R. (1997). What is a Libertarian, *Human Events*, 53(5), pp.17-22.
- Gül, S. S. (2006). *Sosyal devlet bitti yaşasın piyasa!*, Ebabil Yayıncılık, Ankara.
- Gül, S. S. (2004). *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa*, Etik Yayınları, İstanbul.
- Hamitoğulları, B. (1978). *Çağdaş İktisadi Sistemler*, AÜSBF Yayınları, Ankara.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*, (Çev. S. Savran), Metis Yayınları, İstanbul.
- Hassard, J. (1999). Postmodernism, Philosophy and Management: Concepts and Controversies, *IJMR*, 1(2), pp.171-195.
- Hauwe, L. (1999). Public Choice, Constitutional Political Economy and Law and Economics, (Eds. B. Bouckaert, G. De Geest), *The Encyclopedia of Law and Economics*, Edward Elgar, Cheltenham, pp.603-659.
- Hepaksaz, E. (2007). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Perspektifinden Anayasal Mali Reform, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(514), pp.89-109.
- Hirschman, A. (1981). The Rise and Decline of Development Economics, (Ed. A. Hirschman), *Essays in Trespassing: Economics to Politics and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge, pp.1-24.
- Huyssen, A. (1994). *Postmodernin Haritasını Yapmak*, (Çev. M. Küçük), Vadi Yayınları, Ankara.

- Jane, J. (1990). The Epistemological Foundation of the Public Choice Theory, *Scandinavian Political Studies*, 13(1), pp.65-82.
- Kirzner, M. (2000). *Piyasa Rekabetinin Dayanılmaz Gücü*, (Çev. F. B. Özgen), Liberal Düşünce, Ankara.
- Kızılböğ, R. (2012). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi, *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, ss.91-109.
- Kuşat, N. ve N. Dolamacı (2011). Kamu Tercihi Teorisi Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramının Değerlendirilmesi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), ss.129-146.
- Küçük, M. (1994). Postmodernin Modern Karakteri ya da Dönemleştirmenin İronisi, (Ed. Mehmet Küçük), *Modernite Versus Postmodernite*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Mirchandani, R. (2005). Postmodernism and Sociology: From the Epistemological to the Empirical, *Sociological Theory*, 23(1), pp.86-115.
- Mitchell, M. (2018). *The limits of liberalism: tradition, individualism, and the crisis of freedom*, University of Notre Dame, Houghton.
- Murphy, J. (2000). *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (Çev. H. Arslan), Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Müeller, D. (2003). Public Choice III. Cambridge: *Cambridge University Press*. doi: DOI:<https://doi.org/10.1017/CBO9780511813771>.
- Olson, M. (1971). *The Logic of Collective Action Public Goods and the Theory of Grollps*, Harvard University Press, Massachusetts.
- Özseveç, Y. (2017). Postmodernizm Üzerine, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10.(54), ss.136-142. <http://dx.doi.org/10.17719/ji.sr.20175434580>.
- Öztürk, N. (1993). Yeni Yönetim Paradigması, *Amme İdaresi Dergisi*, 26(4), ss.50-59.
- Rosen, H. (1999). *Public Finance*, Irwin/McGraw-Hill, Singapore.
- Rowley, C. and F. Schneider (2003). *The Encyclopedia of Public Choice*, Springer.
- Schmidt, M. (2001). *Demokrasi Kuramına Giriş*, (Çev. M. Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara.
- Scott, F. (1997). Morally Transformational Public Discourse and The Postmodern Problem of What to do Next, University of La Verne.
- Sezer, B. (1992). Büyük Devlet-Küçük Devlet Tartışması, *Amme İdaresi Dergisi*, 25(4), ss.3-29.
- Spicer, M. (1997). Public Administration, the State, and the Postmodern Condition: A Constitutionalist Perspective, *American Behavioral Scientist*, 41(1), pp.90-102.

- Şaylan, G. (2000). Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine, *Amme İdaresi Dergisi*, 33(2), ss.1-21.
- Şaylan, G. (2002). *Postmodernizm, İmge Kitabevi*, Ankara.
- Talas, C. (1993). Liberalciliğin Geri Dönüşü ve Sonrası, *Amme İdaresi Dergisi*, 26(3), ss.3-13.
- Tanili, S. (1999). *Uygurluk Tarihi, Adam Yayınları*, İstanbul.
- Tayyar, A. ve B. Çetin (2013). Liberal İktisadi Düşüncece Devlet, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), ss.107-120.
- Telatar, F. (2004). *Politik İktisat Politikası, İmaj Yayınevi*, Ankara.
- Timur, K. (1999). Tanımı Yapılamayan Postmodernizm, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), ss.319-223.
- Toynbee, A. (1978). *Tarih Bilinci, Bates Yayınları*, İstanbul.
- Türe, F. (2006). Antik Liberalizm mi Yoksa Modern Sofizm mi?, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), ss.23-49.
- Uzun, T. (2009). Kamu Tercihi Kuramı ve Anayasal İktisat Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), ss.2-24.
- Ülker, H. (1995). Siyasi İktidar-Bürokrasi İlişkisi, *Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri-2*, TODAİE, Ankara. ss.185-194.
- Ünlükaplan, İ. (2003). Kollektif Karar Alma Sürecinde Temel Sorunlar, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), ss.16-34.
- Yalçın, A. (1991). *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi, Aydoğdu Ofset, Ankara*.
- Yanık, L. (2015). Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), ss.35-55.
- Yıldırım, M. (2010). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), ss.703-719.
- Zeka, N. (1994). *Yolları Çatallanan Bahçe, Aynalı Gökdenler, Dil Oyunları ve Robespierre, Postmodernizm*, (Çev. N. Zekâ), Kıyı Yayınları, İstanbul.
- Zubritski, Y., D. Mitropolski and V. Kerov (1995). *Kapitalist Toplum* (Çev. S. Belli), Sol Yayınları, Ankara.

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ SÖYLEMİ BAĞLAMINDA POST-YKİ PARADİGMALARI

Nur Şat

“Eski bir paradigma bir anda yok olmaz.”

Thomas Samuel Kuhn

Özet

1980’li yıllarda İlerlemeci Kamu İdaresi anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkan Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) yaklaşımı, 2000’lerden beri eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu fikir seti “Post-Yeni Kamu İşletmeciliği” (post-YKİ) kavramı ile kapsayıcı şekilde ifade edilmektedir. Bu geçişin felsefi arka planında modern-postmodern paradigmaya geçiş bulunmaktadır.

YKİ yaklaşımı, kamu ve özel sektör arasındaki hatları incelten, iş birliğini arttıran, vatandaş müşteri ölçütüyle değerlendiren, bunun da verimli kamu hizmeti verilmesine olan yararını vurgulayan, piyasa merkezli, esnek, çevik, rekabetçi bir yapıdadır. Ancak bu konular bir süre sonra YKİ’nin eleştiri aldığı hususlar olmuştur. Eleştirileri gidermek için modern-postmodern kavramsallığından esinlenen bir yaklaşım olarak post-YKİ çatısı altında çözümler aranmaktadır.

Bu çalışma bu geçişin arka planında modern-postmodern paradigmaya geçişin bir ürünü olarak değerlendirilmesinden önceki

Farmer'ın da tavsiye ettiği gibi ne modern ne de postmodern reddedilmemeli aksine ikisinin de katkıları değerlendirilmelidir (1995: 248). Geleceğin dünyası bu denge ile şekillenilecektir.

KAYNAKÇA

- Akbar, S. A. (1992). *Postmodernism and Islam Predicament and Promise*, Routledge, London.
- Aucoin, P. (1990). Administrative Reform in Public Management: Paradigms, Principles, Paradoxes and Pendulums". *Governance*, 3, pp.115-137, <https://sci-hub.se/https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.1990.tb00111.x>, (Erişim Tarihi: 14.09.2021).
- Aulich, C. (1999). Bureaucratic Limits to Markets: The Case of Local Government in Victoria, Australia, *Public Money & Management*, 19(4), pp.37-43, https://www.researchgate.net/publication/233246038_Bureaucratic_Limits_to_Markets_The_Case_of_Local_Government_in_Victoria_Australia, (Erişim Tarihi: 09.08.2021).
- Barzelay, M. (1992). *Breaking through bureaucracy: A new vision for managing government*, University of California Press, Berkeley.
- Britannica (2021). *Progressive Era article*, <https://www.britannica.com/place/United-States/The-Progressive-era#ref612978>, (Erişim Tarihi: 25.08.2021).
- Christensen, T. (2012). Post-NPM and Changing Public Governance, *Meiji Journal of Political Science and Economics*, 1(1), pp.1-11, <http://153.122.154.161/articles/files/01-01/01-01.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.10.2021).
- Christensen, T. and P. Laegreid (2007). The whole-of-government approach to public sector reform, *Public Administration Review*, 67(6), pp.1059-1066, https://www.researchgate.net/publication/227541592_The_WholeofGovernment_Approach_to_Public_Sector_Reform, (Erişim Tarihi: 15.09.2021).
- Christensen, T. and P. Laegreid (2008). NPM and, beyond-Structure Culture, and Demography, *International review of administrative sciences*, 74(1), pp.7-23, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0020852307085730>, (Erişim Tarihi: 15.09.2021).
- De Vries, J. (2010). Is new public management really dead?, *OECD Journal on Budgeting*, 10(1), pp.1-5, https://read.oecd-ilibrary.org/governance/is-new-public-management-really-dead_budget-10-5km8xx3mp60n#page1, (Erişim Tarihi: 07.07.2021).

- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), ss.27-45, <http://dergipark.gov.tr/ohuiibf/>, (Erişim Tarihi: 23.08.2021)
- Dunleavy, P. and H. Margetts, S. Bastow and J. Tinkler, (2006). New public management is dead—long live digital-era governance, *Journal of public administration research and theory*, 16(3), pp.467- 494.
- Erinç, S. M. (1994). Postmodernizmin Tanımı, *Anadolu Sanat Dergisi*, - (2), ss.31-45.
- Farmer, D. J. (1995). The Language of Public Administration, University of Alabama Press: Tuscaloosa, <https://www.scribd.com/read/292768371/The-Language-of-Public-Administration-Bureaucracy-Modernity-and-Postmodernity>, (Erişim Tarihi: 20.09.2021).
- Frederickson, H. G., K. B. Smith, C. W. Larimer and M. J. Licari (2003). The Public Administration Theory Primer, Boulder, CO: Westview Press, <http://blancopeck.net/The-Public-Administration-Theory-Primer.pdf>, (Erişim Tarihi: 31.07.2021).
- Frederickson, H. G. (2012). Toward a New Public Administration, (Eds. Jay M. Shafritz and Albert C. Hyde), *Public Administration: Classic Readings*, Wadsworth Cengage Learning, Canada, pp.251- 262.
- Güzelsarı, S. (2004). Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim Yaklaşımları, (Tartışma Metinleri), S: 66. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler A. Ü. SBF Matbaası, <https://sbfdergi.ankara.edu.tr/dergi/tartisma/2004/selime-guzelsari.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).
- Habermas, J. (1994). Modernlik tamamlanmamış bir proje, (Haz. Necmi Zekâ), *Postmodernizm: Jameson, Lyotard, Habermas*, Kıyı Yayınları, İstanbul, ss.31-44.
- Harvey, D. (2012). *Postmodernliğin Durumu*, (Çev. Sungur Savran), Metis Yayınları, İstanbul.
- Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons?, *Public Administration*, 69, pp.3-19, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1/j.1467-9299.1991.tb00779.x>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).
- Hood, C. (1994). *Explaining economic policy reversals*, Open University Press, Buckingham.
- Hughes, O. E. (1998). New Public Management, *Public Management and Administration*, Palgrave, London, https://doi.org/10.1007/978-1-349-26896-2_3, (Erişim Tarihi: 17.08.2021).

- Hughes, O. E. (2003). *Public Management and Administration*, Macmillan, New York, USA, 3rd Ed., https://archive.org/details/publicmanagement0000hugh_x4h0, (Erişim Tarihi: 20.09.2021).
- Jameson, F. (1994). Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiğı, (Haz. Necmi Zekâ), *Postmodernizm: Jameson, Lyotard, Habermas*, Kıyı Yayınları, İstanbul, ss.59-116.
- Jauss, H. R. (2005). Modernity and Literary Tradition, *Critical Inquiry*, (Translated by Christian Thorne), 31(2), pp.329-364, <https://www.jstor.org/stable/10.1086/430964>, (Erişim Tarihi: 24.09.2021).
- Jun, J. S. (2009). The Limits of Post: New Public Management and Beyond, *Public Administration Review*, 69(1), pp.161-165, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2008.01960.x>, (Erişim Tarihi: 21.07.2021).
- Keat, R. and J. Urry (2016). *Bilim Olarak Sosyal Teori*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- King, C. Simrell (2005). Postmodern Public Administration: In The Shadow of Postmodernism, *Administrative Theory and Praxis*, 27(3), pp.517-532, https://www.jstor.org/stable/25610752?seq=1#metadata_info_tab_contents, (Erişim Tarihi: 22.09.2021).
- Kumar, K. (2013). *Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları: Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma*, (Çev. Mehmet Küçük), Dost Kitabevi, Ankara.
- Lan, Z. and D. H. Rosenbloom (1992). Editorial: Public Administration in Transition?, *Public Administration Review*, 52(6), pp.535-537, <https://www.jstor.org/stable/pdf/977163.pdf?refreqid=excelsior%3Ab5bf876c1932789201c22ed7ef71e5b5>, (Erişim Tarihi: 05.08.2021).
- Lodge, M. and D. Gill (2011). Toward a New Era of Administrative Reform? The Myth of Post-NPM in New Zealand, *Governance*, 24(1), pp.141-166, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0491.2010.01508.x>, (Erişim Tarihi: 07.08.2021).
- Lynn, L. E. Jr. (2001). The Myth of the Bureaucratic Paradigm: What Traditional Public Administration Really Stood for, *Public Administration Review*, 61(2), pp.144-160, <https://www.jstor.org/stable/977447>, (Erişim Tarihi: 17.08.2021).
- Lyotard, J. F. (1994). Postmodern Nedir Sorusuna Cevap, (Haz. Necmi Zekâ), *Postmodernizm: Jameson, Lyotard, Habermas*, Kıyı Yayınları, İstanbul, ss.45-58.

- Okçu, M. (2003). Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, (Eds. Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür), *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.97-123.
- Ömürgönülşen, U. (1997). The Emergence of a New Approach to the Public Sector: The New Public Management, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(01), ss.517-565, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3109/43036>, (Erişim Tarihi: 25.07.2021).
- Osborne, D. and T. Gaebler (1992). *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*, Addison-Wesley, Reading, Massachusetts, USA.
- Özcan, K. ve V. Ağca (2010). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Postmodernizmin İzleri, *Amme İdaresi Dergisi*, 43(3), ss.1-32.
- Özer, M. A. (2005). Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi, *Sayıştay Dergisi*, 59(10-12), ss.03-46, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1713558>, (Erişim Tarihi: 24.08.2021).
- Pollitt, C. (1990). *Managerialism and the public services: the Anglo-American experience*, Basil Blackwell: Oxford, UK.
- Pollitt, C. (1993). *Managerialism and the Public Services: Cuts or Cultural Change in the 1990s*, Basil Blackwell: Oxford, UK.
- Pollitt, C. (2007). The New Public Management: An Overview of Its Current Status, *Administratie SI Management Public*, 8, pp.110-115, https://www.ramp.ase.ro/_data/files/articole/8_01.pdf, (Erişim Tarihi: 03.09.2021).
- Portoghesi, P. (1984). *Modern Mimarlığın Sonu*, (Çev. İhsan Bilgin), *Mimarlık*, ss.7-10, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=262>.
- Reiter, R. and T. Klenk (2019). The Manifold Meanings of ‘Post-New Public Management’—A Systematic Literature Review, *International review of administrative sciences*, 85(1), pp.11-27, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0020852318759736>, (Erişim Tarihi: 27.08.2021).
- Şat, N. (2014). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı: Weber Bürokrasisinin Sonu Mu?, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), ss.93-108, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsosbil/issue/7707/100974>, (Erişim Tarihi: 08.07.2021).
- Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Scott, J. C. (2020). *Devlet Gibi Görmek: Bazı Toplumsal Kalkınma Planlarının Başarısızlık Hikâyeleri*, (Çev. Ozan Karakaş), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Şener, H. E. (2005). Kamu Yönetiminde Katılım ve Çoğulculuk, *Amme İdaresi Dergisi*, 38(4), ss.1-22, <https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/dergiler/>, (Erişim Tarihi: 04.08.2021)
- Şener, H. E. ve K. Özcan (2015). Post-yapısalcılıktan Post-modernizme: Kamu Yönetiminde Yeni Perspektifler, (Eds. Özer Köseoğlu ve Mehmed Zahid Sobacı), *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi*, Dora Yayın, Bursa.
- Sezen, S. (2013). Yeni Kamu İşletmeciliği Baskısı Karşısında Türk Kamu Yönetiminde İstihdam, (Ed. Eyüp Günay İsbir), *Kamu Yönetiminde Değişim ve Güncel Sorunlar*, TODAİE, Ankara, ss.291-310, <https://www.academia.edu/6408239/>, (Erişim Tarihi: 22.09.2021).
- Üstüner, Y. (2000). Kamu yönetimi kuramı ve kamu işletmeciliği okulu, *Amme İdaresi Dergisi*, 33(3), ss.15-31.
- Wilson, J. Q. (1989). *Bureaucracy: What Government Agencies Do and Why They Do It*, Basic Books, New York, USA.
- Yıldırım, M. (2010). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), ss.380-397, <http://www.insanbilimleri.com>, (Erişim Tarihi: 24.07.2021).
- Zekâ, N. (1994). Yolları Çatallanan Bahçe: Aynalı Gökdelenler Dil Oyunları ve Robespierre, (Haz. Necmi Zekâ), *Postmodernizm: Jameson, Lyotard, Habermas*, Kıyı Yayınları, İstanbul, ss.7-30.

YENİ KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMI VE KAMU YÖNETİMİ REFORMU İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR İNCELEME

Bayram Coşkun--Çiğdem Pank Yıldırım

Özet

Yeni Kamu Yönetimi (YKY), 1980’lerde ortaya çıkan bir yaklaşım olarak, geleneksel kamu yönetiminde yaşanan sorunların bertaraf edilmesi için arayışların ortaya çıktığı bir dönemde, kamu yönetimi reformu çalışmalarına etki etmiş ve bir anlamda yönünü belirlemiştir. Yeni kamu yönetimi, devlete ilişkin algının da yeni sağ anlayışın etkisiyle değiştiği bir dönemde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla devletin daha az görev yüklenmesini savunan bir siyasi yaklaşımı benimseyen hükümetlerin, geleneksel kamu yönetiminin karşı karşıya olduğu verimsizlik, hizmet kalitesinin düşüklüğü gibi sorunlarla baş edebilmek için yürüttüğü idari reform çalışmalarının genel niteliğini belirlemede yeni kamu yönetimi önemli bir işlev görmüştür. Ancak teorik bir yaklaşım olarak, yeni kamu yönetimi hakkında bazı tartışmalar da literatürde dile getirilmektedir. Türkiye’de uzun bir süre idari reform konusu gündemde olmasına karşın, 2000’li yılların başına kadar hem kapsamlı bir reform çalışması yürütülememiş, hem de idari reform konusunda geleneksel yaklaşım içinde hareket edilmiştir. 1990’lı yılların sonu, 2000’li yılların başından itibaren idari reform artık ertelenemez bir ihtiyaç olarak Türkiye’nin gündemine gelmiştir. Bunun yanında,

yönetimi teorisinden yararlanılarak gerekli iyileştirmelerin yapılması da bir ihtiyaçtır.

Günümüzde idari reformların açmış olduğu yeni yolda sorunsuz ilerlemek; sürdürülebilir bir siyasi iradeye, kamu görevlilerinin yeni zihniyete adaptasyonuna, politikacıların profesyonel yönetim düşüncesine odaklanmasına ve vatandaşların iyi yönetimi sağlanmasına bağlıdır. Ancak her şart altında Türkiye’deki kamu yönetiminin gerçekleşen idari reformlar neticesinde bugün daha etkin ve verimli çalıştığı bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- Al, H. (2008). *Yeni Kamu Yönetimi*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Andrews, R., G. Hammerschmid and S. van de Walle (2016). Introduction: Public Administration Reforms in Europe, *Public Administration Reforms in Europe*, The View from the Top, Edward Elgar Publishing, UK, pp.1-11.
- Aksoy, Ş. (2012). Yeni Sağ ve Devletin Değişimi, (Eds. B. Aykaç, Ş. Durgun, H. Yayman), *Türkiye’de Kamu Yönetimi*, 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.577-593.
- Algan, F. M. (2015). Kamu Hizmetlerinin Standartlaştırılması ile Verimliliğin Artırılması”, *Verimlilik Dergisi*, (1), ss.87-108, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/verimlilik/issue/21772/233999>.
- Aykaç, B., H. Yayman ve M. A. Özer (2003). Türkiye’de İdari Reform Hareketlerinin Eleştirel Bir Tahlili, *Gazi Üniversitesi İ. İ.B.F. Dergisi*, 2, ss.153-179.
- Barry, N. P. (1989). *Yeni Sağ*, (Çev. Cevdet Aykan), Tisamat, Ankara.
- Başbakan Bülent Ulusu’nun Konuşma, Demeç ve Mesajları (1982), (21 Eylül 1980 – 31 Aralık 1981), Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Başbakanlık (2003). Değişimin Yönetimi için Yönetimde Değişim, http://www.sp.gov.tr/upload/xSpKutuphane/files/ewRtI+D egisinin_Yonetimi_icin_Yonetimde_Degisim_2003_.pdf, Erişim Tarihi: 31.10.2021.
- Berkman, A. Ü. (1981). Planlı Dönemde İdari Reform Anlayışı ve Uygulaması: İdari Reformun “Yönetilmesi” Açısından Bir Değerlendirme, *ODTÜ Gelişim Dergisi- Özel sayı*.

- Brudney, L. J., J. L. O'Toole and G. H. Rainey (2000). Introduction: Public Management in an Era of Complexity and Challenge, (Eds. Brudney, L. Jeffery, O'Toole, J. Laurence, Rainey, G. Hal), *Advancing Public Management: New Developments in Theory, Methods and Practice*, Georgetown University Press, Washington.
- Common, R. (1998). The New Public Management and Policy Transfer: The Role of International Organizations, (Eds. Martin Minogue, Charles Polidano, David Hulme), *Beyond The New Public Management: Changing Ideas and Practices in Governance*, Edward Elgar Publishing, Massachusetts, pp.59-76.
- Coşkun, B. ve A. Nohutçu (2005). Türkiye’de Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: Kuramsal Tarihsel Perspektif, Genel Değerlendirme ve Saptamalar, (Ed. A. Nohutçu, A. Balcı), *Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması-I*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Coşkun, B. (2013). Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Üzerine Bir Değerlendirme, (Eds. A. Balcı, A. Nohutçu, N. K. Öztürk, B. Coşkun), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Coşkun, B. ve A. Nohutçu (2007). 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun İdari Vesayet Denetimi Açısından Değerlendirilmesi, (Ed. A. Nohutçu, A. Balcı), *Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması-II*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Coşkun, B. ve B. Koyuncu (2013). Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik: Modeller ve Uygulamalar, (Ed. A. Balcı, A. Nohutçu, N. K. Öztürk, B. Coşkun), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.363-386.
- Coşkun, B., Pank Yıldırım, Ç. ve E. Şen (2019). Metropolitan Kent Yönetimine Geçiş: Türkiye ve İtalya Örnekleri, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(2), ss.301-314.
- Coşkun, S. (2010). Vatandaş Sözleşmeleri: Farklı Ülkelerdeki Uygulamalar ve Genel Değerlendirme, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, ss.87-102.
- Dinçer, N. ve T. Ersoy (1974). Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) Tavsiyelerinin Uygulama Durumunu Değerlendirme Araştırması, TODAİE Yayını No: 143, Ankara.
- Dugget, M. (2002). Kamu Yönetimlerinde Değişim: ‘Sonraki Adımlar, (Çev. A. Argun Akdoğan, Onur Ender Aslan), *Amme İdaresi Dergisi*, 35(2), Haziran, ss.1-9.
- DPT (1985). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Ankara.

- DPT (1990). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Gelişmeler (1984-1988), Ankara.
- DPT (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Ankara.
- DPT (2000). Uzun Vadeli Strateji Ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001 – 2005, Ankara.
- Eryılmaz, B. (2019). *Kamu Yönetimi*, Umutepe Yayınları, Ankara.
- Ergun, T. (1991). Yönetimin Yeniden Düzenlenmesi Gereksinimi ve KAYA Projesi, *Amme İdaresi Dergisi*, (Tacettin Karaer'e Armağan), 24(4), Aralık, ss.11-23.
- Güler, B. A. (1996). *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarılama Politikaları*, TODAİE Yayın No: 266, Ankara.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve Mili Devletlerin Akıbeti*, Bakış Yayınları, İstanbul.
- İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler İdari Reform Danışma Kurulu Raporu (1972). TODAİE Yayınları No: 123, Ankara.
- İdari Reform ve Reorganizasyon Hakkında Ön Rapor (1965). TODAİE Yayını, 2. Baskı, Ankara.
- Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor (1991). TODAİE Yayınları No: 238, Ankara.
- Kamu Yönetimi Araştırması Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu (1992). TODAİE Yayın No: 247, Ankara.
- Kamu Yönetimi Sözlüğü (1998). TODAİE Yayını No: 283, Ankara.
- Karaer, T. (1987). 12 Eylül ve Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi, *Amme İdaresi Dergisi*, 20(3), Eylül, ss.29-54.
- Kazgan, G. (2002). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen*, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kesik, A. (2005). Dünyadaki Gelişmeler Işığında Türk Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması: 5018 sayılı Kanunun Değerlendirilmesi ve Yeni Bütçeleme Anlayışının Türkiye'de Uygulanabilirliği, (Ed. A. Nohutçu, A. Balcı), *Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması-I*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Tasarısı (2003). <https://ww2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0692.pdf>, Erişim Tarihi: 29.10.2021.
- Keating, M. (2001). Public Management Reform and Economic and Social Development, *OECD Journal on Budgeting*, <https://www.oecd.org/gov/budgeting/43515306.pdf>, Erişim Tarihi: 17.10.2021.

- Kickert, W. (1997). Public Management in the United States and Europe, (Ed. Walter J. M. Kickert), *Public Management and Administrative Reform in Western Europe*, Edward Elgar, Cheltenham UK.
- Köseoğlu, Ö. ve M. Z. Sobacı (2015). Giriş, (Eds. Ö. Köseoğlu, M. Z. Sobacı), *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi*, Dora Yayıncılık, Bursa, ss.1-6.
- Lapiente, V. and S. Van de Walle (2020). The Effects of New Public Management on The Quality of Public Services, *Governance*, Special Issue, pp.1-15.
- Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu-Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri (MEHTAP) (1963). TODAİE, Ankara.
- OECD (2010). Public Administration after “New Public Management”, OECD Yayınları.
- OECD’nin Düzenleyici Reform İncelemeleri Türkiye Raporu, (Çev. Vedat Us, Ahmet Arslanoğlu), <http://www.basbakanlik.gov.tr/teskilat/disiliskiler/duyurular.htm>.
- Ömürganülşen, U. (2003). Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım, (Ed. M. Acar, H. Özgür), *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.4-43.
- Öztürk, N. K. (2004). Devlet Yönetiminde Etkinlik ve Türkiye, *Türk İdare Dergisi*, 442, ss.1-16.
- Payaslıoğlu, A. T. (1966). Merkezi Yönetimin Taşra Teşkilatı Üzerinde Bir İnceleme, TODAİE ve DPT ortak yayını, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Polatoğlu, A. (2001). *Kamu Yönetimi: Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması*, Metu Press, Ankara.
- Pollitt, C. and G. Bouckaert (2000). *Public Management Reform A Comparative Analysis*, Oxford University Press, New York.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2000). DPT yayını: 2507-ÖİK:527, Ankara.
- Singh, G. and N. J. Slack (2020). New Public Management and Customer Perceptions of Service Quality – A Mixed Methods Study, *International Journal of Public Administration*, Nov., pp.1-15.
- Sürgit, K. (1980). 12 Eylül ve Yönetimin Yeniden Düzenlenmesi, *Amme İdaresi Dergisi*, 13(3) Eylül, ss.39-77.
- Sürgit, K. (1972). *Türkiye’de İdari Reform*, TODAİE Yayınları No: 128, Ankara.

- Şaylan, G. (1973). Üçüncü Beş Yıllık Plan ve İdari Reform, *Amme İdaresi Dergisi*, 6(2) Haziran, ss.15-28.
- Şaylan, G. (1995). *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Tartışma Metinleri Özel Sayı: Kamu Yönetimi Reformu İncelemeleri (2003). No: 59, 2003, AÜ SBF Matbaası, Ankara.
- TBMM (1988). Hükümetler ve Programları I, II, III. Cilt (Haz. Nuran Dağlı-Belma Aktürk), Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- TBMM (2013). Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 10 (11 Ocak 1999 -), (Haz. İrfan Neziroğlu-Tuncer Yılmaz), Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- TBMM (2015). Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri – Cilt 3, (Haz. İrfan Neziroğlu-Tuncer Yılmaz), Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı Araştırma Raporları-I (1994). Ankara.
- Tortop, N., G. E. İsbir ve B. Aykaç (2000). *Yönetim Bilimi*, Yargı Yayınları, Ankara.
- Tutum, C. (1994). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*, TESAV Yayınları No. 3, Ankara.
- Türkiye’de Saydamlığın Arttırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Çalışma Raporu (2002), Yönlendirme Komitesi, Ocak, Ankara.
- Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu Tasarısı Genel Gerekçe, www.basbakanlik.gov.tr.
- TÜSİAD Kamu Reformu Araştırması (2000). Yayın No: TÜSİAD/T 2002-12/335, Aralık, İstanbul.
- Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000). DPT Yayını, Ankara.
- Vries, J. d. (2010). Is New Public Management Really Dead?, *OECD Journal on Budgeting*, 1, pp.1-7.
- Yalçındağ, S. (1991). Türk Yerel Yönetimlerinde Yeniden Yapılanma, *Amme İdaresi Dergisi*, 24(3), Eylül, ss.123-152.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) (1995). DPT Yayını, Ankara.

Yılmaz, O. (2001). Kamu Yönetimi Reformu: Genel Eğilimler ve Ülke Deneyimleri, DPT Yayını, Şubat, Ankara.

<https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/6352/5227-sayili-kamu-yonetiminin-temel-ilkeleri-ve-yeniden-yapilandirilmesi-hakkinda-kanun.html>, Erişim Tarihi: 31.10.2021.

<https://www.britannica.com/topic/governance/The-new-public-management>, (Erişim Tarihi: 31.10.2021).

<http://www.mevzuat.gov.tr>.

<http://www.tesev.org.tr>.

<http://www.tbmm.gov.tr>.

<http://www.resmigazete.gov.tr>.

www.sbb.gov.tr.

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ VE ULUS-DEVLET

Abdolvahap Akıncı

Özet

Modern dönemlerde kamusal alanın, özel alanın daralması pahasına hızla geliştiği ve bu çerçevede kamunun bürokratik ağının genişlediği gözlemlenmiştir. Modern ulus devletler kendi vatandaşını inşa etmek ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına yoğun bir mücadeleyi girmiştir. Kamunun toplumsal alanın her kesitine müdahale ettiği ve toplumsal denetimin seçimle sınırlandırılmış olduğu bu yaklaşım tarzı küreselleşme sonrası dönemde ciddi ölçüde değişime uğramak durumunda kalmıştır. Bu süreçte liberal demokrasi anlayışı da ciddi eleştirilere maruz kaldı ve dönüştü. Modern ulus devletin dayatmış olduğu tek tip insan modeli yerine farklılıkların da kendilerine kamusal alanda yer bulabildikleri bir anlayış güçlenmeye başladı. Postmodern dönemde, modern dönemin dayatmaları ve kamusal tahakküm yerini özel alanın genişlemesine ve kamusal alanın toplum tarafından farklı yöntemlerle denetlenmesine bırakmaya başladı. Postmodern dönemde sınırların anlamsızlaşacağı ve modern ulus devletlerin ortadan kalkacakları veya en azından ciddi ölçüde güç kaybedecekleri yönündeki öngörüler ortaya atılmıştır. Fakat postmodern dönemde de ulus devletlerin hâlâ daha en güçlü uluslararası aktörler olmaya devam ettiği ve hatta bazı durumlarda küreselleşmeyi sınırladıkları gözlemlenmektedir. Bu çalışmada ulus-devletlerin postmodern dönemde farklı

KAYNAKÇA

- Akça, G. (2005). Postmodernite ve ulus devlet, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), ss.232-257.
- Akıncı, A. (2012). Modern Ulus Devletlerin Doğuşu, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, ss.61-70.
- Akıncı, A. ve H. Alptürk (2020). Ulus-Devletin Küreselleşme Karşısındaki Genel Durumu, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47, ss.13-34
- Araz, G. (2008). Modernizm ve Çağdaş Sanatın Modern Kökleri, *Akdeniz Sanat*, 1(2), ss.9-16.
- Aslan, S. ve A. Yılmaz (2001). Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), ss.93-108.
- Aytekin, İ. ve O. Uçan (2018). Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), ss.851-862.
- Babaoğlu, C. ve S. Çobanoğlu (2018). “Kamu Yönetiminde Postmodern Savlar”, *Sayıştay Dergisi*, 108, ss.175-189.
- Berger, P. L. (2003). Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri, (Eds. Peter L. Berger, Samuel P. Huntington), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik*, (Çev. Ayla Ortaç), Kitap Yayınevi, İstanbul, ss.9-26.
- Commission of the European Communities (2001). European Governance: A White Paper. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/XT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0428&from=EN>, (Erişim Tarihi: 15.07.2021).
- Çetin, H. (2008). İktidar ve Meşruiyet, (Ed. Mümtaz’er Türköne), *Siyaset*, Lotus Yayınevi, Ankara, ss.35-69.
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), ss.27-45.
- Doyuran, L. (2013). Küresel Yeni Dünya Düzeninde Postmodern Söylem, *ULAKBİLGE*, 1(1), ss.10-35.
- Drucker, P. F. (1992). *Yeni Gerçekler*, (Çev. Birtane Karanakçı), 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Dursun, D. (2004). *Siyaset Bilimi*, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Erat, V. (2017). Küreselleşme ve Ulus-Devlet Sarmalında Devletlerin Göçmen Politikası, *KAÜİİBFD*, 8(15), ss.197-209.
- Eşki Uğuz, H. ve R. Saygılı (2016). Küresel Dünyada Ulus-Devlet, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(32), ss.127-147.

- European Union (2021). Das Weißbuch Europäisches Regieren, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=LEGISSUM:l10109>), (Erişim Tarihi: 15.07.2021).
- Fox, J. J. (2002). *Chomsky ve Küreselleşme*, (Çev. Ebru Kılıç), Everest Yayıncılık, İstanbul.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, (Çev. Osman Akınhay), 1. Baskı Alfa Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2001). *Üçüncü Yol ve Eleştirileri*, (Çev. Nihat Şad), Phoenix Yayınları, Ankara.
- Guibernau, M. (1997). *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, (Çev. Neşe Nur Domaniç), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, (Çev. Medeni Beyaztaş), Bakış Yayınları, İstanbul.
- Heywood, A. (2015). *Siyaset*, 15. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara.
- Hobsbawm, E. J. (2010). *Millîyetler ve Milliyetçilik*, (Çev. Osman Akınhay), 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hsiaq, H. M. (2003). Çağdaş Tayvan'da Kültürel Küreselleşme ve Yerelleşme, (Eds. Peter L. Berger, Samuel P. Huntington), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik*, (Çev. Ayla Ortaç), Kitap Yayınevi, İstanbul, ss.56-75.
- Hunter, J. D. ve J. Yates (2003). Küreselleştirici Amerikan Dünyası, (Eds. Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik*, (Çev. Ayla Ortaç), Kitap Yayınevi, İstanbul, ss.328-365.
- Joerges, C. (2002). Das Weißbuch der Kommission über Europäisches Regieren: Ein missglückter Aufbruch zu neuen Ufern, *Integration*, 25(3), ss.187-199.
- Kapani, M. (1997). *Politika Bilimine Giriş*, 9.b., Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Keyman, E. F. (1996). "Nasıl Bir Liberal Demokrasi?", *Diyalog*, 1, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, ss.93-109.
- Keyman, E. F. (1998). Kamusal Alan ve Cumhuriyetçi Liberalizm: Türkiye'de Demokrasi Sorunu, *Doğu-Batı*, 2(5), ss.63-80.
- Keyman, E. F. (1999). *Türkiye ve Radikal Demokrasi*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Klein, Ansgar (2000). Der Diskurs Der Zivilgesellschaft. Politische Kontexte und demokratietheoretische Bezüge der neueren Begriffsverwendung, *Münsteraner Diskussionspapiere zum Nonprofit Sektor*, Nr. 06, Münster.
- Köker, L. (1996). Radikal Demokrasi, *Diyalog*, Sayı: 1.
- Köktürk, A. (2011). Modern Öncesi Devletin Yönetim Anlayışı, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 7(13), ss.73-97.

- Langewiesche, D. (2000). Nation, Nationalismus, Nationalstaat in Deutschland und Europa, Verlag C.H. Beck, München.
- Liotard, J. F. (2000). *Postmodern Durum*, (Çev. Ahmet Çiğdem), 3. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.
- Owen, R. (1998). Ortadoğu Perspektifinde Modernleşirmeci Projeler, (Der. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba), *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, (Çev. Nurettin Elhüseyni), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ss.200-206.
- Robertson, R. (2011). Glokalleşme: Zaman-Mekân ve Homojenlik Heterojenlik, *Kaygı*, 17, ss.185-203.
- Sallan, S. ve S. Boybeyi (1994). “Postmodernizm-Modernizm İkilemi”, *Araştırma (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi)*, 15, ss.313-323.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev. Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan), Yetkin Yayınları, Ankara.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2005). Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi, *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 10, ss.139-162.
- Sönmez-Selçuk, S. (2012). “Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: “Öteki” ve “Ötekileştirme””, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), ss.78-99.
- Tanrıverdi, E. G. (2017). *Sosyolojik Açıdan Küreselleşme ve Ulus-Devlet (Giddens, Bauman ve Habermas Örneği)*, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Tarhan, A. B. (2012). Türkiye’de Postmodernizm ve Siyasal Değişim, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), ss.11-20.
- Wagener, H.-J. ve T. Eger (2011). Europäische Integration: Wirtschaft und Recht, Geschichte und Politik, 2. Auflage, Verlag Vahlen, München.
- World Bank (1989). Subsaharan-Africa: From Crisis to Sustainable Growth, World Bank Publication, Washington D.C. http://documents1.worldbank.org/curated/en/498241468742846138/pdf/multi0_page.pdf, (Erişim Tarihi: 20.07.2021).
- Yanık, C. (2011). Postmodern Siyaset Anlayışı ve Çokkültürlülük, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 17, ss.163-174.
- Yücel, N. ve Y. Pustu (2006). Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Alternatif Kent Devlet Olabilir mi?, *Türk İdare Dergisi*, 450, ss.117-140.
- Zabunoğlu, H. G. (2018). Günümüzde Ulus-Devlet, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), ss.535-559.

POST-BÜROKRASİ, YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ VE KAMU YÖNETİMİNİN DEĞİŞİM-DÖNÜŞÜMÜ

Cem Angın--Barış Övgün

Özet

Önemli bir birikime ve bir asırdan daha uzun tarihsel geçmişe sahip olan kamu yönetimi disiplini³⁷ bu tarihsel süreç içerisinde birçok farklı yaklaşımdan etkilenmiştir. Bu yaklaşımlar bir yandan kamu yönetiminin işleyişini bir yandan da disiplinin kendisini şekillendirerek hem teoriye hem pratiğe etki etmiştir. Bu çalışmada Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) ve post-bürokrasi yaklaşımlarının teori ve pratikteki yönleri ve ayrıca kamu yönetimine olan etkileri ele alınacaktır.

Çalışmada post-modern dönem içerisinde değerlendirilen yeni kamu işletmeciliği ve post-bürokrasi yaklaşımlarının neoliberal ekonomi-politik bir yönelime sahip olduğu ve kamu yönetimini de bu eksende yeniden yapılandığı ileri sürülmektedir. Bu doğrul-

³⁷ He ne kadar kamu yönetimi disiplininin tarihsel arka planının oluşumunda Prusya'da 18. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan "Kameral Bilimler olsa da bugünkü kamu yönetimi disiplini büyük oranda ABD ekolü çerçevesinde şekillenmiştir. Woodrow Wilson'un 1887 tarihli "İdarenin İncelenmesi" adlı çalışması ile başlayan ABD ekolü devamında Frederick Winslow Taylor'un Bilimsel Yönetimin İlkeleri, Henri Fayol'un Yönetim Süreci Yaklaşımı, Max Weber'in Bürokrasi Yaklaşımı, Gulick ve Urwick'in Yönetim Foksiyonları (POSDCORB) gibi kuram ve uygulamaya yönelik çalışmalarla kurumsallaşmış daha sonraki süreçte ise neo-klasik, modern ve post-modern kuramsal yaklaşımlarla önemli değişim-dönüşümler yaşamıştır (Parlak, 2013).

nan reformlarla Yeni Kamu İşletmeci ve post-bürokratik anlayışın ne ölçüde yerleşebildiği, bunların kurumsallaşabildiği ve en önemlisi istenilen sonuçların alıp-alınamadığı ile ilgili ciddi eleştiriler oluşmuştur. Yapılan araştırmalarda beklentilerin gerçekleşmediği hatta eleştirilen gerçekliklerin daha gerisine düştüğü yönünde önemli tespitler bulunmaktadır.⁴² Diğer bir ifadeyle yapısal dönüşümlere rağmen eleştirilen klasik bürokrasi (Weberyan) anlayışının azalmadığı, hiyerarşik, merkeziyetçi ve otoriteryan hatların hâlâ var olduğu ve dolayısıyla post-bürokratik ya da Yeni Kamu İşletmeci iddiaların işleyişte tümüyle etkin olmadığı yönünde bulgular ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla uzun yıllar çeşitli yaklaşımlarla yeni kimlikler kazandırılmaya çalışılan ve bunun üzerinden yeniden yapılandırılan kamu yönetiminde önemli dönüşümler yaşansa da paradoksal biçimde tam tersi sonuçların da ortaya çıktığı görülmüştür.

Sonuç olarak post-modern dönem içerisinde değerlendirilen YKİ ve post-bürokrasi gibi yaklaşımların tüm dünyada ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik farklılıklarına rağmen geniş bir uygulama imkânı bulduğunu, bu yönüyle uzunca bir zaman kamu yönetiminde bir dönüşüm aracı olarak kullanıldığını, bu dönüşümün özünde neoliberal bir yönelim olduğunu ancak beklentiler ile sonuçların ne ölçüde gerçekleştiğine ilişkin tartışmaların netleşmediği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (1959). *Bürokrasi*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.
- Abrahamsson, B. (1977). *Bureaucracy or Participation: The Logic of Organization*, SAGE Publications, London.
- Adler, P. (2001). Market, Hierarchy, and Trust: The Knowledge Economy and the Future of Capitalism, *Organization Science*, 12(2), pp.215-234.

⁴² Bu konuda yapılmış bazı çalışmalar için bkz: (Tomo, 2019), (Torsteinsen, 2012).

- Alvesson, M. and P. Thompson (2005). Post-bureaucracy?, (Eds. S. Ackroyd, R. Batt and P. Thompson), *The Oxford Handbook of Work and Organization*, Oxford University, Oxford, pp.485-505.
- An Evaluation of Post Bureaucracy. (2010, 03 09). <http://the-mighty-entrepreneur.blogspot.com/search?q=An+Evaluation+of+Post+Bureaucracy> adresinden alındı.
- Angın, C. (2019). Türkiye'de Krizler, Kanun Hükmünde Kararnameler ve Devletin Değişim-Dönüşümü, Ankara Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Ateş, H. (2013). Postbürokratik Kamu Yönetimi, (Eds. A. Balcı, A. Nohutçu, N. Öztürk ve B. Coşkun), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.85-108.
- Ayman Güler, B. (2003). Devlette Reform, *Mimarlık Dergisi*, ss.1-22.
- Ayman Güler, B. (2005). *Devlette Reform Yazıları*, Paragraf Yayınevi, Ankara.
- Ayman Güler, B. (2018). *Türkiye'nin Yönetimi: Yapı*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Birch, K. and V. Mykhnenko (2010). A World Turned Right-Way Up (Eds. K. Birch and V. Mykhnenko), *The Rise and Fall of Neoliberalism: The Collapse of an Economic Order?*, Zed Books, London, pp.1-20.
- Bowornwathana, B. (2010). Minnowbrook IV in 2028: From American Minnowbrook to Global Minnowbrook. *Public Administration Review*, 70, pp.64-68. 06 25, 2021 tarihinde <http://www.jstor.org/stable/40984099> adresinden alındı.
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), ss.27-45.
- Eryılmaz, B. (2019). *Kamu Yönetimi*, Umutepe Yayınları, Kocaeli.
- Fry, B. and J. Raadschelders (2014). *Mastering Public Administration: From Max Weber To Dwight Waldo*, SAGE Publications, California.
- Gittell, J. (2001). Supervisory Span, Relational Coordination, and Flight Departure Performance: A Reassessment of Postbureaucracy Theory. *Organization Science*, 12(4), pp.468-483. 07 25, 2021 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/3085983> adresinden alındı.
- Heckscher, C. (1994). Defining the Post-Bureaucratic Type, (Eds. C. Heckscher and D. Anne), *The Post-Bureaucratic Organization: New Perspectives on Organizational Change*, SAGE Publications, Newbury Park, pp.14-54.

- Hood, C. (1991). Public Management for All Seasons?, *Public Administration*, 69(1), pp.3-19.
- Iedema, R. (2003). *Discourses of Post-Bureaucratic Organization*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Lamba, M. (2015). Türkiye’de Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yansımaları: Hükümet Programları Üzerinden Nitel Bir İnceleme, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), ss.127-141.
- Leitner, H., J. Peck and E. Sheppard (2007). *Contesting Neoliberalism Urban Frontiers*, The Guilford Press, London.
- Morris, J., and C. Farrell (2007). The ‘post-bureaucratic’ public sector organization. New organizational forms and HRM in ten UK public sector organizations, *The International Journal of Human Resource Management*, 18(9), pp.1575-1588.
- Osborne, D. and T. Gaebler (1993). *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*, Plume Book, New York.
- Övgün, B. (2009). Bürokratik Değişim. *Mülkiye Dergisi*, 33(264), ss.233-246.
- Övgün, B. (2010). Bürokrasiden Yönetişime Yönetim Biçiminin Değişmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- Övgün, B. (2013). *Türkiye’de Kamu Yönetiminin Dönüşümü*, Nika Yayınları, Ankara.
- Özdoğan, M. (2018). Neo-Weberyen Devlet ve Bürokrasi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), ss.597 - 608.
- Parlak, B. (2011). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Parlak, B. (2013). *Yönetim Bilimi ve Çağdaş Yönetim Teknikleri*, Beta Basım A.Ş., İstanbul.
- Parlak, B. ve S. Bincan (2019). Kamu Yönetimi Disiplininin Değişim Sürecinde Dwight Waldo’nun Rolü, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), ss:488-497.
- Polatlıoğlu, A. (2003). *Kamu Yönetimi: Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Saad-Filho, A. ve D. Johnston (2014). *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki*, (Çev. Ş. Başlı ve T. Öncel), Yordam Kitap, İstanbul.
- Sobacı, M. (2014). *İdari Reform ve Politika Transferi: Yeni Kamu İşletmeciliğinin Yayılışı*, Dora Yayıncılık, Bursa.

- TDK. (2021). 04 07, 2017 tarihinde http://www.tdk.gov.tr:8080/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58e90ba0398dc3.87305856 adresinden alındı
- TODAİE (1972). *İdari Reform Danışma Kurulu Raporu: İdarenin Yeniden Düzenlenmesi, İlkeler, Öneriler*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Tomo, A. (2019). Bureaucracy, Post-Bureaucracy, or Anarchy? Evidence from the Italian Public Administration, *International Journal of Public Administration*, 42(6), pp.482-496. 08 01, 2021 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01900692.2018.1485045> adresinden alındı.
- Torsteinsen, H. (2012). Why Does Post-Bureaucracy Lead to More Formalisation?, *Local Government Studies*, 38(3), pp.321-344.
- Tosun, İ. (2015). Denetimin Değişen Yüzü, (Düz. B. Övgün), *AKP Nasıl Yönetti (2002-2015)*, Nika Yayınları, Ankara, ss.121-161.
- Üstüner, Y. (2012). Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu, (Eds. B. Aykaç, Ş. Durgun, ve H. Yayman), *Türkiye'de Kamu Yönetimi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.387-404.
- Zengin, O. (2009). Günümüz Kamu Yönetiminde Ön Plana Çıkan Yaklaşımlar, (Ed. B. Övgün), *Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reform*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 598, Ankara, ss.2-41.

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ, YÖNETİŞİM VE SİYASET BİLİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Yusuf Uysal

Özet

Modernizm, Batı dünyasında Orta Çağ'ın dogmatik düşünce yapısına karşı çıkan; bireyi, akli ve bilimi ön plana çıkaran bir düşünsel devrimi ifade etmektedir. Postmodernizm ise 1970'li yıllardan sonra bilim, sanat, edebiyat ve felsefe gibi hayatın her alanında modernizmin temel kabullerini kökten sarsan süreç için kullanılan bir kavramdır. Bu süreçte, kamu yönetimlerinin de ciddi değişim ve dönüşüme uğraması kaçınılmaz bir sonuç olmuştur. Refah devleti ve klasik kamu yönetimi politikaları yaşanan sorunların üstesinden gelmeyi başaramamış ve ağır eleştirilere maruz kalmışlardır. Bu nedenle, refah devleti yerine neoliberal devlet ve klasik kamu yönetimi yerine yeni kamu işletmeciliği (YKİ) yaklaşımları ön plana çıkmaya başlamıştır. YKİ, kamu sektöründe etkinlik, verimlilik, yerelleşme, esneklik, performans yönetimi ve katılımcılık gibi özel sektör işletme ilkelerinin daha fazla uygulanmasını önermekte ve kamu yönetiminde köklü bir paradigma değişimini ifade etmektedir. Daha sonra, Bütünleşik Kamu Yönetimi, Neo-Weberyen Devlet, Dijital Çağ Yönetişi, Yeni Kamu Yönetişi ve Kamu Değeri gibi yaklaşımlar ortaya atılmış ve YKİ sert bir biçimde eleştirilmiştir. Bu süreçte yönetsel dönüşümü ifade eden

KAYNAKÇA

- Aslan, S. ve A. Yılmaz (2003). Postmodernizme Bir Başkaldırı Projesi olarak Postmodernizm, (Ed. Çoşkun Can Aktan), *Moderniteden Postmoderniteye Değişim*, Çizgi Kitabevi, Konya, ss.75-95.
- Ateş, H. (2003). Postmodern Toplum, Devlet ve Kamu Yönetimi, (Ed. Asım Balcı vd.), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss.303-331.
- Ateş, H. ve A. M. Banazılı (2019). Modern Postmodern ve Bürokratik Kamu Yönetimi Yaklaşımları, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6(13), ss.55-64.
- Aydın, B. (2019). Kamu Yönetiminde Postmodern Müdahaleler, *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 4(2), ss.77-99.
- Aydınlı, H. İ. ve L. Memiş (2015). 1990'lerden Günümüze Türkiye'de Yönetişim (Governance): Literatüre Dayalı Bir İnceleme, *Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Nisan, 29, ss.116-143.
- Babaoğlu, C. ve S. Çobanoğlu (2018). Kamu Yönetiminde Postmodern Savlar, *Sayıştay Dergisi*, 108, Ocak - Mart, ss.175-189.
- Barzelay, M. (1992). *Breaking Through Bureaucracy*, University of California Press, Berkeley.
- Baştürk, Ş. (2012). Rasyonel Tercih Sosyolojisi Bağlamında James J. Coleman'ın Sosyal Sermaye Kavramı: Eğitime Katılma Yönünden Tartışmalar, *Sosyoloji Konferansları* 45(1), ss.75-123.
- Bolay, S. H. (2003). Postmodernizm, (Ed. Çoşkun Can Aktan), *Moderniteden Postmoderniteye Değişim*, Çizgi Kitabevi, Konya, ss.63-74.
- Bongwa, A., S. Kassahun and M. P. Van Dijk (2011). *Decentralization and Service Delivery in Ethiopia*, Shaker Publishing, Maastricht.
- Box, R. C., G. Marshall, B. J. Reed and C. M. Reed (2001). New Public Management and Substantive Democracy, *Public Administration Review*, 61(5), pp.608-619.
- Considine, M. and J. M. Lewis (2003). Bureaucracy, Network, or Enterprise? Comparing Models of Governance in Australia, Britain, the Netherlands, and New Zealand, *Public Administration Review*, 63(2), pp.131-140.
- Çevik, H. H. (2010). *Kamu Yönetimi*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Deleon, L. and R. Denhardt (2000). The Political Theory of Reinvention, *Public Administration Review*, 60(2), pp.89-97.
- Demir, Ö. (1997). *Bilim Felsefesi*, Vadi Yayınları, Ankara.

- Demirel, D. (2014). Modernizmden Postmodernizme Kamu Yönetimi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), ss.169-178.
- Doğan, K. C. (2017a). Kamu Yönetiminde Post-Bürokratik Değişimin Yansımasının Öncülleri: Yeni Kamu Yönetimi Eksenli Bir Bakış, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 57, Kasım, ss.201-220.
- Doğan, K. C. (2017b). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ocak, 10(1) ss.27-45.
- Doyuran, L. (2013). Küresel Yeni Dünya Düzeninde Postmodern Söylem, *ULAKBİLGE*, 1(1), ss.9-35.
- Dunleavy, P., H. Margetts, S. Bastow and J. Tinkler (2005). New Public Management Is Dead-Long Live Digital-Era Governance, *JPART*, 16(3), pp.467-494.
- Ergun, T. (1997). Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Amme İdaresi Dergisi*, 30(4), ss.3-15.
- Eryılmaz, B. (2000). *Kamu Yönetimi*, Erkam Matbaacılık, İstanbul.
- Eryılmaz, B. (2012). *Kamu Yönetimi*, 5. b., Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Fox, C. J. and H. T. Miller (1995). *Postmodern Public Administration: Toward Discourse*. Thousand Oaks: Sage Publications, Michigan University.
- Gambetti, Z. (2009). İktidarın Dönüşen Çehresi: Neoliberalizm, Şiddet ve Kurumsal Siyasetin Tasfiyesi, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40 (Mart), ss.145-166.
- Gephart, R. (1996). Management, Social Issues and the Postmodern Era, (Eds. D. Boje, R. Gephart and T. Thatckenkery), *Postmodern Management and Organization Theory*, Sage Publications, London, pp.21-44.
- Güler, F. (2021). 3 Kasım 2020 Tarihinde Gerçekleşen Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Seçiminin Ardından Yaşanan Tartışmalar Işığında Mektupla Oy Verme ve Elektronik Oy Verme Usulleri, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 4(1), ss.212-218.
- Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons, *Public Administration*, 69, Spring, pp.3-19.
- Hou, Y., A. Y. Ni, O. Poocharoen, K. Yang and Z. J. Zhao (2011). The Case for Public Administration With a Global Perspective, *Journal of Public Administration Research and Theory*, Minnowsbrok III. A Special Issue 21, pp.i45-i51.

- Hughes, O. E. (2013). *Kamu İşletmeciliği & Yönetimi*, (Çev. Buğra Kalkan, Bahadır Akın, Şeyma Akın), Bigbang Yayınları, Ankara.
- Kalkan, B. (2015). Yeni Kurumsal Siyaset, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(3), ss.559-583.
- Karaman, Z. T. (1997). Türk Yerel Yönetimlerinin İşlevselliği ve 1997 Mahalli İdareler Reformu, *Türk İdare Dergisi*, 417, ss.45-60.
- Kirman, M. Ali (2013). Rasyonel Seçim Kuramı, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22, ss.66-98.
- Köseoğlu, Ö. ve M. Z. Sobacı (2015). Giriş, (Eds. Özer Köseoğlu ve Mehmet Zahid Sobacı), *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları*, Dora Yayınevi, Bursa, ss.1-6.
- Lynn, L. E. (2001). The Myth of the Bureaucratic Paradigm: What Traditional Public Administration Really Stood For, *Public Administration Review*, 61(2), pp.144-160.
- Marasigan, D. N. (2011). Postmodern Public Administration in the Philippines: Perspectives, Problems and Prospects, National College of Public Administration and Governance University of the Philippines.
- Meccek, M. ve Ö. Kocakula (2019). E-Devlet ve E-Yönetişimde İdari, Siyasi ve Etik Sorunlar, (Eds. Bekir Parlak, Kadir Caner Doğan), *E-Yönetişim: Kavramsal/Kuramsal Çerçeve, Ülke İncelemeleri ve Türkiye'ye Yansımaları*, Beta Yayınları, İstanbul, ss.195-230.
- Oral, B. (2002). Postbürokrasi, Yayınlanmamış Araştırma Makalesi, Kocaeli Üniversitesi.
- Özer, M. A. (2006). Kamu Yönetiminde Kimlik Bunalımı Üzerine Değerlendirmeler, *Sayıştay Dergisi*, 61, ss.3-22.
- Özer, M. A. (2007). Liberalizm ve Kamu Yönetiminde Etkinlik, (Eds. Bilal Eryılmaz, Musa Eken, Mustafa Lütü Şen), *Kamu Yönetimi Yayınları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.443-474.
- Parlak, B. ve Z. Sobacı (2012). *Ulusal ve Küresel Perspektifte Kamu Yönetimi*, MKM Yayınları, Bursa.
- Rhodes, R. A. W. (1996). The New Governance: Governing Without Government, *Political Studies Association*, 44(4), pp.652-667.
- Rhodes, R. A. W. (2000). The Governance Narrative: Key Findings and Lessons From The ESRS'S Whitehall Programme, *Public Administration*, 78(2), pp.345-363.
- Saklı, A. R. (2013). Kamu Yönetiminde Bunalım ve Çıkış Yolu Arayışları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), ss.145-171.

- Saran, U. (2001). Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki Etkileri, *Türk İdare Dergisi*, 433, ss.37-50.
- Sarup, M. (1995). *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, (Çev. Abdülbaki Güçlü), Ark Yayınları, Ankara.
- Sobacı, M. Z. (2014). *İdari Reform ve Politika Transferi, Yeni Kamu İşletmeciliğinin Yayılışı*, 2. b., Dora Basım Yayım, Bursa.
- Stoker, G. (1998). Governance as Theory: Five Proposition, *International Social Science Journal*, 50, pp.1-18.
- Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şaylan, G. (2012). Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler, (Eds. Burhan Aykaç, Şenol Durgun, Hüseyin Yayman), *Türkiye’de Kamu Yönetimi*, İkinci Basım, Yargı Yayınevi, Ankara, ss.607-629.
- Şener, H. E. (2000). Bilgi-kuramsal Açıdan Postmodern Kamu Yönetimi, *Demokrasi Kuşağı için Girişim*, 1(2), ss.12-15.
- Şener, H. E. (2007). Kamu Yönetiminde Postmodernizm, (Eds. Sinasi Aksoy ve Yılmaz Üstüner), *Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar*, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.31-47.
- Tekeli, İ. (2017). Postmodernizm Tartışmaları Üzerine Düşünceler, *DüşünmeDergisi*, 10, ss.8-19.
- Yıldırım, M. (2010). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), ss.703-719.
- World Bank (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Development*, World Bank Publisher, Washington (USA).

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ EKSENİNDE YEREL YÖNETİŞİM VE KATILIM

Mehmet Mecek - Vedat Yılmaz

Özet

İnsanlık ve yönetim tarihinin geldiği son yönetim yaklaşımı olan postmodernizm, kimilerine göre modernizmin devamı niteliğinde yeni bir yorumunu oluşturmaktadır. Bazı düşünürlere göre ise modernizme tepki olarak ortaya çıkmış ve ondan bağımsız olan yeni bir yaklaşımdır. Bununla birlikte postmodernizmin herhangi bir yenilik getirmediğini, esasen modernizmin hâlâ devam ettiğini iddia eden kişiler de vardır. Ancak kesin olan şu ki: postmodernizm birçok alanda ve süreç yönetiminde köklü değişimlerin ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle yönetim alanında yeni yaklaşımların, modellerin, süreçlerin ve araçların gelişmesine katkı sağlamıştır. Merkezi idarenin hâkimiyetinde olan politika oluşturma, karar alma, uygulama yapma, denetleme ve revize etme süreçlerine yerel yönetimlerin, özel sektör temsilcilerinin, üçüncü sektör (STK) unsurlarının, sosyal grupların ve yurttaşların da çok daha etkin katılımı ve katkı sağlamasını olanaklı kılmıştır. Bunun hayata geçebilmesi için de yeni kamu yönetimi, yönetişim, katılımcılık, yerel demokrasi, vb. birçok yönetsel araç ve yaklaşımın gelişmesine neden olmuştur. Merkezi idareden yerel yönetimlere, özel sektöre, STK'lara ve vatandaşlara doğru bir yetki

KAYNAKÇA

- Akay, H. (2010). Yerel Yönetimlerde Katılımcı Mekanizmalar ve Süreçler, *Türkiye Avrupa Vakfı Yayını*, İstanbul, http://turkiyecavrupavakfi.org/wp-content/uploads/2016/10/Matra_Kitap3.pdf, (Erişim Tarihi: 03.08.2021).
- Akça, G. (2005). Postmodernite ve Ulus-Devlet, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(7), ss.232-257.
- Alevok İzci, N. ve B. Akkuş (2017). Modernizm, Postmodernizm ve Türkiye’de Kamu Yönetiminde Uygulamaları, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, ss.309-324.
- Anderson, P. (2002). *Postmodernitenin Kökenleri*, (Çev. Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aslanoğlu, İ. (1988). Modernizmin Tanımı, Sınırları, Erken Yirminci Yüzyıl Mimarlığında Farklı Tavrılar, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(1), ss.59-66.
- Ateş, H. (2008). Postmodern Toplum, Devlet ve Kamu Yönetimi, (Eds. Asım Balcı, Ahmet Nohutcu, Namık Kemal Ozturk ve Bayram Coşkun), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Seekin Yayınları, Ankara, ss.387-414.
- Aydın, A. H. (1997). *21. Yüzyıla Doğru Türk Polisinin Organizasyon Yapısı ve Yönetim Sisteminde Postmodern Değişim*, TODAİE Yayını, Ankara.
- Belli, A. ve A. Aydın (2012). Yerel Demokrasi ve Katılım: Kahramanmaraş ve Hatay İllerinin Karşılaştırılması, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1-2 Ekim 2012, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayını, Kahramanmaraş, ss.136-147.
- Bingöl, B. (2014). Postmodernizm ve Kent Tasarımı, *Ormancılık Dergisi*, 10(1), ss.14-22.
- Borzel, T. A. and T. Risse (2000). When Europe Hits Home: Europeanisation and Domestic Changes, *European Integration Online Papers (EIoP)*, 4(15), pp.1-20.
- Christensen, T. (2012). Post-NPM and Changing Public Governance, *Meiji Journal of Political Science and Economics*, 1(1), pp.1-11.
- Christensen, T. and P. Laegreid (2011). Democracy and Administrative Policy: Contrasting Elements of New Public Management (NPM) and post-NPM, *European Political Science Review*, 3(1), pp.125-146.

- Cope, S., F. Leishman and Peter Storie (1997). Globalization, New Public Management and the Enabling State, *International Journal of Public Sector Management*, 10(6), pp.444-460.
- Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 4, ss.56-79, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/213982>, Erişim Tarihi: 16.06.2021.
- Çiftçi, O. (1992). *Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar*, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Çukurçayır, M. A. (2003). Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim, (Eds. Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür), *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, Nobel Yayınları, Ankara, ss.259-275.
- Daver, B. (1993). *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Dawkins, R. (2017). Political Participation, Personality, and The Conditional Effect of Campaign Mobilization, *Electoral Studies*, 45, pp.100-109.
- Demirci, M. (2012). Yönetişim Perspektifinden Kent Planlaması, (Ed. Fatma Neval Genç), *Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi*, Ekin Yayınevi, Bursa, ss.137-174.
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(1), ss.27-45.
- Erdoğan, S. ve H. İnanc (2006). Postmodern Dönemde Kamu Yönetimi Algısı ve Kamusal Alan Tartışmaları, *Akademik Bakış Dergisi*, 9, ss.1-16.
- Ergun, T. (1997). Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Amme İdaresi Dergisi*, 30(4), ss.3-15.
- Erkış, İ. U. (2013). Ulus-Devletin Tarihsel Gelişimi Üzerine, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26, ss.54-76.
- Eryılmaz, B. (2016). *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Fonksiyonlar, Politikalar*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Frederickson, H. G. ve Kevin B. Smith (2003). *The Public Administration Theory Primer*, Westview Press, Boulder – Colorado (US).
- Genç, F. N. (2010). Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı, *Türk İdare Dergisi*, 466, ss.145-159.
- Gephart, R. (1996). Management, Social Issues and the Postmodern Era, (Eds. D. Boje, R. Gephart and T. Thatckenkery), *Postmodern Management and Organization Theory*, Sage Publications, London, pp.21-44.

- Görün, M. (2006). Yerel Demokrasi ve Katılım: İzmir, Konya ve Ağrı İl Genel Meclis Üyeleri Üzerinde Bir Araştırma, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), ss.159-183.
- Göymen, K. (2000). Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yönetişim: Gereksinimler, Önermeler, Yönelimler, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 2, ss.3-14.
- Greve, C. (2010). Whatever Happened to New Public Management?, *Danish Political Science Association Annual Meeting 2010*, 4-5 November 2010, Copenhagen Business School Press, Vejle – Denmark, pp.1-21.
- Güler, F. (2021). 3 Kasım 2020 Tarihinde Gerçekleşen Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Seçiminin Ardından Yaşanan Tartışmalar Işığında Mektupla Oy Verme ve Elektronik Oy Verme Usulleri, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 4(1), ss.212-218.
- Güz, N., R. Küçükerdoğan, N. Sarı, B. Küçükerdoğan ve I. Zeybek (2002). *Etkili İletişim Terimleri*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Kapucu, N. (2010). *Governance Reforms: Comparative Perspectives*, Usak Publications, Ankara.
- Kaufmann, D., A. Kraay and P. Zoido-Lobaton (1999.) Governance Matters, The World Bank, Policy Research Working Paper 2196: Development Research Group Macroeconomics and Growth and World Bank Institute Governance, Regulation and Finance, *World Bank Publication*, Washington D.C. (US).
- Kaypak, Ş. (2012). Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(17), ss.171-196.
- Kışlalı, A. T. (2006). *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Yayınları, Ankara.
- Mecek, M. ve Ö. Kocakula (2019). E-Devlet ve E-Yönetişimde İdari, Siyasal ve Etik Sorunlar, (Eds. Bekir Parlak, Kadir Caner Doğan), *E-Yönetişim: Kavramsal/Kuramsal Çerçeve, Ülke İncelemeleri ve Türkiye’ye Yansımaları*, Beta Yayınları, İstanbul, ss.195-230.
- Mecek, M. ve Ö. Kocakula Yıldırım (2020). Yönetim-İdare Kavramlarının Yapısal-İşlevsel Analizi ve Kavramsal Açından Tanımlanması, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(54), ss.1411-1425.

- Memduhoğlu, H. B. (2010). Yönetim Düşüncesinin Evrimi ve Yönetişim, (Eds. Hasan Basri Memduhoğlu ve Kürşad Yılmaz), *Yönetimde Yeni Yaklaşımlar*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, ss.1-29.
- Okçu, M. (2012). Değişen Dünyayı Anlamak İçin Önemli Bir Kavram: Yönetişim, (Ed. Fatma Neval Genç), *Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, ss.9-29.
- Ökmen, M., S. Baştan ve A. Yılmaz (2004). Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler, (Eds. Abdullah Yılmaz ve Mustafa Ökmen), *Kamu Yönetimi*, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, ss.23-80.
- Ökmen, M. ve B. Parlak (2015). *Yerel Yönetimlerde Yeni Vizyonlar*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Özbudun, E. (1975). *Siyasal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara.
- Özdemir, A. T. (2011). Mahalli İdarelerde Halk Katılımı Bağlamında Kent Konseyleri, *Sayıştay Dergisi*, 83, ss.31-56.
- Özer, B. ve S. Baştan (2012). Modernite ve Postmodernite Süreçlerinde Kamu Yönetimi: Siyasa Yapım Sürecinin İletişimsel Motifleri ve Demokratikleşme Üzerine Kuramsal Bir Tartışma, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(1), ss.39-52.
- Özer, M. A. (2015). *Yeni Kamu Yönetimi*, Gazi Kitabevi Yayını, Ankara.
- Özer, M. A. ve S. M. Önen (2017). *200 Soruda Kamu Yönetimi*, Gazi Kitabevi Yayını, Ankara.
- Özkiraz, A. ve H. E. Zeren (2009). Yerel Yönetimlerde Halk Katılımı: Tokat İl Merkezinde Uygulamalı Bir Çalışma, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, ss.229-247.
- Öztekin, A. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Yayınları, Ankara.
- Parlak, B. ve K. C. Doğan (2016). *Kamu Yönetimi: Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişmesinde Rol Oynayan Kuramsal Yönler Üzerine Bir Giriş*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Peters, B. G. ve J. Pierre (1998). Governance Without Government? Rethinking Public Administration, *Journal of Public Administration Research & Theory*, 8(2), pp.223-243.
- Peters, B. G. and V. Wright (1996). Public Policy and Administration, Old and New, (Eds. Robert E. Goodin, Hans-Dieter Klingemann), *The New Handbook of Political Science*, Oxford University Press, Oxford (UK), pp.624-648.

- Reiter, R. and T. Klenk (2019). The Manifold Meanings of ‘post-New Public Management’ – a Systematic Literature Review, *International Review of Administrative Sciences*, 85(1), pp.11-27.
- Sallan, S. ve S. Boybeyi (1994). Postmodernizm-Modernizm İkilemi, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 15, ss.313-323.
- Sarup, M. (1997). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, (Çev. A. Baki Güçlü), Bilim ve Sanat/Ark Yayınları, Ankara.
- Schout, A. and A. Jordan (2005). Coordinated European, Governance: Self Organizing or Centrally Steered?, *Public Administration*, 83(1), pp.201-220.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), ss.219-235.
- Soykan, Ö. N. (1993). *Türkiye’den Felsefe Manzaraları*, Yapı-Kredi Yayınları, İstanbul.
- Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Tekeli, İ. (1996). Yönetim Kavramı Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine, *Sosyal Demokrat Değişim*, 3, ss.45-54.
- Tekeli, İ. (2011). *Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Telsaç, C. (2018). Toplam Kalite Yönetimine İşletmeler Açısından Bakmak, *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 1(1), ss.26-34.
- Timur, K. (2017). Kural Tanımayan Bir İdeoloji: Postmodernizm, *HİKMET Akademik Edebiyat Dergisi*, 3, Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı, ss.1- 9.
- Toprak Karaman, Z. (1997). Türk Yerel Yönetimlerinin İşlevselliği ve 1997 Mahalli İdareler Reformu, *Türk İdare Dergisi*, 417, ss.45-60.
- Tunç, A., A. Belli ve A. Aydın (2019). Yerelde Yönetişim Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Örneği, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1), ss.256-270.
- Türel, N. ve N. Çağlar (2010). Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili: Isparta İli Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(1), ss.16-40.
- UNDP - United Nations Development Programme (1997). *Reconceptualising Governance, Management Development and Governance Division*, New York (US).

- Uysal, Y. ve Y. Atmaca (2018). Türkiye’deki Merkezi ve Yerel Yönetim İlişkilerinin Yönetişim Modeli Çerçevesinde Değerlendirilmesi, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), ss.411-424.
- Ünlü, H. (1991). *Yerel Yönetim ve Çevre El Kitabı*, IULA-EMME Yayını, İstanbul.
- World Bank (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Development*, World Bank Publisher, Washington (US).
- Yatkın, A. ve G. Sürekli (2009). Demokratikleşme ve Katılımcı Demokrasi Anlayışı Sürecinde Yerel Yönetimlerin Rolü, 4. *Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, TODAİE Yayını, Ankara, ss.785-795.
- Yıldırım, M. (2010). “Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), ss.703-719.
- Yıldız, H. (2005). Postmodernizm Nedir?, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 13, ss.1-15, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/55342>, (Erişim Tarihi: 03.08.2021).
- Yıldız, M. (1996). Yerel Yönetim ve Demokrasi, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5(4), ss.3-15.
- Yılmaz, A., T. Yolcu, K. Özkaynar ve Ö. S. Aykaç (2020). Siyasal Pazarlama ve Siyasal İletişimde Post-Truth: Donald Trump Örneği, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(2), ss.298-309.
- Yılmaz, V. ve M. Mecek (2021). Kavram ve Kuramsal Açından Türkiye’de Dijital Kamu Yönetimi ve Dönüşümü, (Ed. Berat Akıncı), *Kamu Yönetiminde Değişim Olgusu: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar*, Nobel Yayınları, Ankara, ss.103-138.
- Yılmaz, V. ve C. Telsaç (2021). Yerel Yönetimler ve Katılım, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, ss.235-254.
- Zerenler, M., D. Özilhan ve İ. Akgöbek (2014). Pazarlamanın Postmodern Yönelimi ve Küreselleşme Ekseninde İşletme Yapılarındaki Dönüşüm, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 12(1-2), ss.391-408.

E-DEVLET VE E-YÖNETİŞİM BAĞLAMINDA POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ

Emrah Firidin

Özet

Modernizm, batı dünyasının dogmatik düşünce biçiminin yerine akıllı ve bilimsel öne sürmüştü ve bunda da başarılı olmuş bir paradigmanın adıdır. 20.yy.'ın son çeyreğinden itibaren güç kazanmaya başlayan postmodernizm akımı, modernizmin bir ürünü olan klasik kamu yönetimi anlayışına da eleştiriler getirmiştir. Postmodern kamu yönetimi yaklaşımına katkıda bulunan bilim insanları, klasik kamu yönetiminin standartlaşmış, tek yönlü iletişim kuran, hantal, üstün, tek tip ve yozlaşmış yönlerine tepki gösterdikten sonra, bunun yerine postmodern yönetim biçimleri olarak bir dizi kuram ve yaklaşım ortaya atmışlar. Yönetişim de postmodern kamu yönetiminin ürünlerinden biridir. Yönetişim kısaca, toplumdaki aktörlerin karar alma süreçlerine doğrudan ve aktif katılımına olanak veren bir yaklaşımdır. Teknolojik gelişmeler devleti postmodern kamu yönetimi anlayışının da desteğiyle, elektronik ortama taşımıştır. E-devlet, devletin hizmetlerinin hızlı ve az maliyet ile yapılmasının amaçlandığı bir sistemdir. Devletin bilindik hizmetlerinin sağlandığı bu ortam ayrıca; e-demokrasi, e-yönetişim ve e-katılım gibi süreçlerin de olacağı, postmodern bir kamu yönetimi anlayışının yansımaları olacak niteliktedir. Bu çalışma, postmodernizmin kamu

KAYNAKÇA

- Afşar, Ö. A. (2019). Nitelikli Demokrasi Bağlamında Demokrasi ve E-Demokrasi İlişkisi, *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), ss.1101-1018.
- Aktan, C. C. ve Y. T. Karaaslan (2005). Regülasyon Ekonomisi ve Kamusal Regülasyon Teorisi, (Eds. Coşkun C. Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Yaşar Vural), *Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Alpaslan, S. ve R. Kutanis (2007). Sanayi ve Bilgi Toplumu Yönetim Metaforlarının Karşılaştırılması, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2(2), ss.49-71.
- Arıkboğa, F. Ş. ve A. Menteş (2010). Türkiye’de Kurumsal Yönetişim İklimi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 59(2), ss.85-120.
- Armstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation, *JAIP*, 35(4), pp.216-244.
- Ataş, Hamza ve A. M. Banzılı (2019). Modern, Postmodern ve Postbürokratik Kamu Yönetimi Yaklaşımları, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6(13), ss.55-64.
- Atmaca, Y. ve F. Karaçay (2020). Türkiye’deki Kamu Yönetimi Reformlarında Dijitalleşme ve E-yönetişim, *International Journal of Management and Administration*, 4(4), ss.260-280.
- Babaoğlu, C. ve S. Çobanoğlu (2018). Kamu Yönetiminde Postmodern Savlar, *Sayıştay Dergisi*, 108, ss.175-189.
- Bannister, F. and R. Connolly (2003). Defining E-Governance, *Indiana University Press*, 8(2), pp.3-25.
- Bayramoğlu, S. (2005). *Yönetişim Zihniyeti: Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasi İktidarın Dönüşümü*, İletişim Yayınları, Ankara.
- Bort, E. (2003). Scotland: On The Road to E-Democracy, *European Journal for he Informatics Professionals*, 4(2), pp.21-25.
- Brewer, Gene A. ve diğerleri (2006). Designing and Implementing E-Government Systems: Critical Implications for Public Administration and Democracy, *Administration and Society*, 38(4), ss.472-499.
- Bruno, E. (2015). Co-Deciding With Citizens: Towards Digital Democracy At EU Level, ECA, <http://www.ecas.org/wp-content/uploads/2015/06/ECAS-Publication-online-version.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

- Burnier, D. (2005). Making It Meaning full: Postmodern Public Administration and Symbolic Interactionism, *Administrative Theory & Praxis*, 27(3), pp.498-516.
- Carter, L. and F. Belanger (2005). The Utilization Of E-Government Services: Citizen Trust, İnnovation And Acceptance Facctors, *Infosystems Journal*, 15, pp.5-25.
- Crompton, J. L. ve diğerleri (1981). The attitude of Public Agencies toward Public Participation as Perceived by Their Senior Admistrators, *Leisure Science*, 4(1), pp.21-31.
- Dahlberg, L. (2001). Democracy Via Cyberspace: Mapping the Rhetorics and Practices of Three Prominent Camps, *New Media and Society*, 3(2), pp.157-177.
- Delibaş, K. ve A. E. Akgül (2010). Dünyada ve Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Türkiye’de E-Demokrasi ve E-Katılım Potansiyelinin Harekete Geçirilmesi, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), ss.101-144.
- Demirel, D. (2014). Modernizmden Postmodernizme Kamu Yönetimi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), ss.168-176.
- Demirhan, Y. ve İ. Türkoğlu (2014). Türkiye’de E-Devlet Uygulamalarının Bazı Yönetim Süreçlerine Etkisinin Örnek Projeler Bağlamında Değerlendirilmesi, *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(22), ss.235-256.
- Doğan, K. C. (2015). Postmodernizmin Kamu Yönetimine Yansımaları: Ombudsman ve Toplam Kalite Yönetimi Yaklaşımları, *Turkish Studies*, 10(14), ss.273-290.
- Doğan, K. C. (2016). Postmodern Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler ve Katılım: Yerel Yönetişim Odaklı Bir Yaklaşım, *İGÜSBD*, 3(2), ss.73-99.
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(1), ss.27-45.
- Doğan, K. C. ve F. Ustakara (2013). Kamuda Bir Yapılanma Dönüşümü Olarak E-Devlet ve E-Yönetişim İlişkisi Üzerine, *Küresel İktisat Ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 2(3), ss.1-12.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2005). E-Devlet Proje ve Uygulamaları, https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/e-Devlet_Proje_ve_Uygulamalari%E2%80%8B8B.pdf, (Erişim Tarihi: 21.04.2021).
- Drucker, P. F. (2014). *21. Yüzyıl için Yönetişim Tartışmaları*, (Çev. İrfan Bahçıngıl ve Gülenay Gorbun), Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

- Duman, F. (2010). *Aydınlanma Eleştirisinden Devrim Karşıtlığına: Edmund Burke, Liberte Yatınları*, Ankara.
- Eagen, J. (2009). The Deformation of Decentered Subjects: Foucault and Postmodern Public Administration, *International Journal of Organization Theory and Behavior*, 12(1), ss.141-162.
- Efendioğlu, A. ve E. Sezgin (2007). E-Devlet Uygulamalarında Bilgi ve Paylaşım Güvenliği, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), ss.219-236.
- Ekşi, A. (2019). E-Yönetişim ve Katılım: E-Demokrasinin Faktörleri ve Belirleyicileri, (Eds. Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan), *E-Yönetişim*, Beta Yayıncılık, İstanbul, ss.149-176.
- Feyerabend, P. K. (1989). *Yönteme Hayır*, (Çev. Ahmet İnəm), Ara Yayıncılık, İstanbul.
- Finger, M. and G. Pecoud (2005). From E-Government to E-Governance? Towards a Models of E-Governance, *International Journal of Public Sector Management*, 2, pp.1-12.
- Fox, C. J. and H. T. Miller (1993). Pstmodern Publice Adminisration: A Short Treatise on Self-Referantial Epiphenimonia, *Administrative Theory and Praxis*, 15(1), pp.1-17.
- Genç, F. N. (2010). Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı, *Türk İdare Dergisi*, 466, ss.145-159.
- Genç, F. N. (2012). Yönetişim, Yönetime Katılma ve Farklı Katılma Türleri, (Ed. Fatma Neval Genç), *Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi*, Ekin Basım Dağıtım, Bursa, ss.47-86.
- Grindle, M. S. (2004). Good Enough Governance: Reduction and Reform in Developing Countries, *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, 17(4), ss.525-543.
- Gronlund, A. (2001). Democracy in an IT-framed society, *Communications of the ACM*, 44(1), pp.23-36.
- Gündoğan, E. (2010). Yönetişim: Kavram, Kuram ve Boyutlar, (Eds. M. Akif Çukurçayır, H. Tuğba Eroğlu ve Hülya Ekşi Uğuz), *Yönetişim: Kuram, Boyutlar ve Uygulama*, Çizgi Kitabevi. Konya, ss.13-56.
- Ho, A. (2002). Reinventing Local Governments and the E-Government Initiative, *Public Administration Review*, 62(4), pp.434-441.
- Jaeger, P. T. (2005). Deliberative Democracy and The Conceptual Foundation of Electronic Government, *Government Information Quarterly*, 22(4), pp.702-719.
- Kamal, M. M. (2009). An Analysis of E Participation: Moving From Theoretical to Pragmatşc Viewpoint, *Transforming Government: People, Process and Policy*, 3(4), pp.350-354.

- Karaçor, S. ve A. Oltulu (2011). Demokrasi ve Yönetişim Boyutu ile Yeni Yönetimi Anlayışı, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22, ss.403-418.
- Karkın, N. (2012). E-Katılım Kavramı ve Süreci: Kamu Siyasa Oluşum Sürecine Vatandaş Katkısının Olabilirliği, *Sosyoekonomi*, 2(1), ss.41-62.
- Karkın, N. (2013). Türkiye'nin E-Devlet Politikalarının Değerlendirilmesi, (Der. Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı), *Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama*, Adres Yayınları, Ankara, ss.670-695.
- Kavala, B. (2015). Küresel Rekabet Merkezindeki Afrika'da Kalkınma Dinamikleri, *Uluslararası Afrika Konferansı Sonuç Raporu*, ss.1-57.
- Kernaghan, K. (2000). The Post-Bureaucratic Organization and Public Service Values, *International Review of Administrative Sciences*, 66, pp.91-104.
- Kırılmaz, H. ve F. Ayparçası (2016). Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Etkisi, *İnsan & İnsan*, 3(8), ss.32-58.
- Kooiman, J. (1999). Social Political Governance, *Public Management: An International Journal and Theory*, 1, pp.67-92.
- Liotard, J. F. (2019). *Postmodern Durum*, (Çev. İsmail Birkan), 3. Baskı, BilgeSu, İstanbul.
- Maraş, G. (2011). Kamu Yönetimlerinde E-Devlet ve E-Demokrasi İlişkisi, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 37, ss.121-144.
- Marche, S. ve J. D. McNiven (2003). E-Government and E-Governance: The Future Isn't What It Used To Be, *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 20(1), pp.74-86.
- Meijer, A. (2015). E Governance Inovation: Barriers and Strategies, *Government Information Quarterly*, 32, pp.198-206.
- Murphy, W. J. (2000). *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (Çev. Hüsamettin Arslan), İkinci Baskı, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Nair, P. (2007). E-Governance: A Step Towards Digital Democracy, *5th International Conference on E-Governance: Foundations of EGovernment*, 28-30 December, Hyderabad: ICEG, 147-154.
- Naralan, A. (2008). E-Devlete Etki Eden Faktörler, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), ss.457-468.
- Noveck, B. S. (2003). Designing Deliberative Democracy In Cyberspace: The Role of The Cyber-Lawyer, *Boston University Journal of Science and Technology Law*, 9, pp.3-91.

- Odabaş, Ç. (2002). Stratejik Yönetim ve E-Devlet, *Sayıştay Dergisi*, 55, ss.83-94.
- Oliveira, J., C. Doll and O. Balaban (2013). Green Economy and Governance in Cities: Assessing Good Governance in Key Urban Economic Processes, *Journal of Cleaner Production*, 58, pp.138-152.
- Öksüz, B. (2014). Yönetişim Sürecinde Kurumsal Yönetişimin Rolü ve Önemi, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(2), ss.181-210.
- Örseli, E., E. Bayrakçı ve N. Karabulut (2018). E-Demokrasiyi E-Katılım Üzerinden Okumak: Teorik Bir Analiz, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(14), ss.108-126.
- Özalp, A. (2013). Küreselleşme, Postmodern Görelilik ve Kamu Yönetimi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2, 144-158.
- Özcan, K. ve V. Ağca (2010). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Postmodernizmin İzleri, *Amme İdaresi Dergisi*, 43(3), ss.1-32.
- Özer, M. A. (2017). Yönetişimden Dijital Yönetişime: Paradigma Değişiminin Teknolojik Boyutu, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(6), ss.157-179.
- Pratchett, L. (2008). Opportunities and risk of E-Democracy, Avrupa Komisyonu Forumu, https://www.coe.int/t/dgap/forum-democracy/Activities/Forum%20sessions/2008/Proceedings_FFD08_EN.pdf, (Erişim Tarihi: 12.07.2021).
- Rainie, L. ve E. Larsen (2002). The Rise Of The E-Citizen: How People Use Government Agencies, *Pew Research Center*, <https://www.pewresearch.org/internet/2002/04/03/methodology-152/>, (Erişim Tarihi: 10.04.2021).
- Rosenau, J. N. (1992). Governance: Order and Change in World Politics, (Der. James Rosenau N.ve Ernst Otto Czempiel), *Governance Without Government: Order and Challenge in World Politics*, Cambridge University Press, pp.1-29.
- Sarıbay, A. Y. (2004). *Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Saxena, K.B.C. (2005). Towards Excellence in e-Governance, *International Journal of Public Sector Management*, 18(6), pp.498-513.
- Sayımer, İ. ve B. Küçükşaraç (2019). Belediyelerin E-Yönetişim Hizmetlerine İlişkin Yurttaşların Bilgi, Farkındalık ve Kullanım Düzeyleri: Kocaeli İli Örneği, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(2), ss.259-283.

- Schout, A. ve A. Jordan (2005). Coordinated European Governance: Self Organizing or Cantirally Steered?, *Public Administration*, 83(1), pp.201-220.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), ss.219-235.
- Şahin, Y. (2011), *Yönetim Bilimi ve Türk Kamu Yönetimi*, 3. Baskı, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Şahnagil, S. ve T. Güler (2017). Dijital Teknoloji ve Yönetişim İlişkisi Çerçevesinde E-Demokrasi/E-Devlet Uygulamaları, *JOEEP*, 2(2), ss.16-29.
- Tahtaloğlu, H. (2018). Postmodernizmin Türk Kamu Yönetimi Sistemine Yansıması, *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1, ss.19-28.
- Toprak, Z. (2013). E-Yönetişim ve E-Demokrasi, (Eds. M.Akif Çukurçayır ve H. Tuğba Eroğlu), *Yönetişim*, Çizgi Kitabevi, Konya, ss.71-102.
- Von Haldenwang, C. (2004). E-Government and Development, *The European Journal of Development Research*, 16(2), ss.417-432.
- World Bank (1989). Sub Saharan Africa From Crisis to Sustainable Growth: A Long Term Perspective Study, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/498241468742846138/pdf/multi0page.pdf>, (ErişimTarihi: 25.05.2021).
- Yıldırım, M. (2010). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), ss.703-719.
- Yıldırım, M. (2015). E-Devlet ve Yurttaş Odaklı Kamu Yönetimi, 4. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yürük, E. ve N. Öztaş (2017). E-Devlet Ana Kapıları Üzerine İnceleme: Türkiye ve Seçilmiş Ülkeler, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22, ss.2133-2157.

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ, ETİK VE OMBUDSMAN İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE TEORİK BİR ANALİZ

Mısra Cigeroğlu Öztepe

Özet

Aydınlanma düşüncesiyle etkisini göstermeye ve II. Dünya Savaşı sonrasında yavaş yavaş sönümlenmeye başlayan bir akım olan modernizm, pek çok alanda olduğu gibi kamu yönetimi disiplininde de çeşitli etki ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Siyaset-yönetim ayrışması kabulüyle birlikte Weberyen bürokratik örgütlenmeyi esas alan geleneksel kamu yönetimi anlayışı modernizmin kamu yönetimi alanındaki yansıması olmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise modernizm ve savunularının ciddi anlamda sorgulanmaya ve eleştirilmeye başlanması söz konusu olmuş ve postmodernizm anlayışı egemen olmaya başlamıştır. Bu anlayış yönetim alanında geleneksel kamu yönetimi ve hizmetlerinin yeniden tanımlanarak, klasik bürokratik devlet örgütlenmesi dışında nasıl sunulabileceğinin araştırılması üzerine yoğunlaşmakta ve kamu yönetimi disiplinini dönüştürmektedir. Bu dönüşüm ve değişim sürecinden etkilenen önemli bir unsur da denetim anlayışı olmaktadır. Özellikle yaşanan yolsuzluk ve etik dışı davranışlardaki artış, yönetimin keyfi uygulamalarının yarattığı sorunlar ve güven kaybı gibi olumsuz durumların varlığı geleneksel denetim yöntemlerinin yetersizliğini açıkça ortaya koymaya başlamış ve yeni dene-

KAYNAKÇA

- Afegbua, S. I. and K. D. Adejuwon. (2015). Ombudsman and Ethical Dilemma in Nigerian Public Administration: From Rising Expectations to Dashed Hopes, *Review of Public Administration and Management*, 3(7), pp.98-114.
- Babaoğlu C. ve S. Çobanoğlu (2018). Kamu Yönetiminde Postmodern Savlar, *Sayıştay Dergisi*, 108, ss.175-189.
- Baykal, Ö. (2020). Modern Devlet, Kuvvetler Arası İlişkiler ve Osmanlı-Türk Politik Tecrübesi, (Der. Ali Arslan), *Siyaset Bilimi*, Paradigma Akademi, İstanbul, ss.277-289.
- Bowman, S. J. (2000). Towards a Professional Ethos: From Regulatory to Reflective Codes, *International Review of Administrative Sciences*, 66, pp.673-688.
- Büyükavcı, M. (2008). Ombudsmanlık Kurumu, *Ankara Barosu Dergisi*, 4, ss.10-13.
- Ciğeroğlu, M. ve H. Özgür (2011). H. George Frederickson ve Kamu Yönetimi Disiplinindeki Yeri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, ss.279-290.
- Çevikbaş, R. (2006). Yönetimde Etik ve Yozlaşma, *Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), ss.265-289.
- Çılgin, H. ve M. Özkaral (2020). Kamu Denetçiliği Kurumu İyi Yönetim İlkeleri Bağlamında Yönetimde Etik Paradigmasının Yerleşmesi Üzerine Bir Araştırma, *Ombudsman Akademik*, 12, ss.129-154.
- Doğan, K. C., H. M. Kalkışım ve İ. Karaaslan (2012). Neo-Liberal Dönüşüm Sürecinde Post-Bürokratik Yapılanma: Yönetişim Modeli, (Eds. Yüksel Koçak, Atıl Cem Çiçek), *Kamu Yönetimi: Yönetim-Siyaset Ekseninde Yeniden Yapılanma*, Gazi Kitabevi, Ankara, ss.79-96.
- Doğan, K. C. (2014). Postmodern Kamu Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Bir Denetim Paradigması: Ombudsman, *Sayıştay Dergisi*, 94, ss.73-96.
- Doğan, K. C. ve H. İnankul (2015). Ombudsmanlık Kurumunun Örgütlerde Etik Kural ve Davranışlar Konusundaki Yeri ve Önemi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), ss.329-344.
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), ss.27-45.

- DPT (2007). Kamuda İyi Yönetişim, *Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Özel İhtisas Komisyon Raporu*, DPT, Ankara.
- Goss, P. R. (1996). A Distinct Public Administration Ethics, *Journal of Public Administration Research and Theory*, 6(4), pp.573-597.
- Işık, M. ve Y. E. Öztürk (2009). Postmodern Açından Kamu Yönetiminde Küçülme (Downsizing) Olgusu, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 12(1-2), ss.431-454.
- Karasu, K. (2001). *Profesyonelleşme Olgusu ve Kamu Yönetimi*, Mülkiye-liler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi: 11, Ankara.
- Kernaghan, K. (1993). Promoting Public Service Ethics: The Codification Option, (Ed. R. A. Chapman), *Ethics in Public Service*, Carleton University Press, Canada.
- Kitapçı, İ. (2010). Vergi Etiği ve Kamu Etiği İlişkisi: Etik Algılamalar Açısından Bir Değerlendirme, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), ss.81-88.
- Köse, H. Ö. (1999). Denetim ve Demokrasi, *Sayıştay Dergisi*, 10(33), ss.62-85.
- Martinez, J. M. (2009). *Public Administration Ethics for the 21st Century*, ABC-CLIO, California.
- Mukoro, A. (2013). The Ombudsman Phenomenon in African States Public Services, <https://silo.tips/download/the-ombudsman-phenomenon-in-african-states-publicservices> (Erişim Tarihi: 08.10.2021).
- Nigro, L. G. and W. D. Richardson (1990). Between Citizen And Administrator: Administrative Ethics And PAR, *Public Administration Review*, 50th Year, pp.623-635.
- Nohutçu, A. (2004). Etik ve Kamu Yönetimi, (Ed. Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür), *Çağdaş Kamu Yönetimi-II*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.389-412.
- Öktem, M. K. ve U. Ömürgönülşen (2005). Kamu Yönetiminde Etik Çalışmalarına Yönelik Genel Bir Çerçeve Arayışı, *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, 18-19 Kasım 2005, Sakarya Üniversitesi, İİBF, Sakarya, ss.231-237.
- Önen, S. M. ve A. Yıldırım (2014). Kamu Yönetiminde Etik Denetimi: OECD Ülkeleri Örneği, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), ss.103-126.
- Övgün, B. ve İ. Tosun (2018). Yönetime İçkin Etikten Kamu Etiğine, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(2), ss.453-474.

- Özcan, K. ve V. Ağca (2010). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Postmodernizmin İzleri, *Amme İdaresi Dergisi*, 43(3), ss.1-32.
- Özgür, H. (2003) Yeni Kamu Yönetimi Hareketi, (Ed. Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür), *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.183-224.
- Özgür, H. ve M. Cigeroğlu Öztepe (2015). Amerikan Yeni Kamu Yönetimi Hareketi (YKYH): Sosyal Adalet ve Hakkaniyet Odaklı Bir Kamu Yönetimi Anlayışı, (Ed. Özer Köseoğlu ve Mehmet Zahid Sobacı), *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi*, Dora Yayıncılık, Bursa, ss.97-127.
- Özdemir, M. (2008). Kamu Yönetiminde Etik, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), ss.179-195.
- Pehlivan, İ. (1997). Yönetimde Etik Sorunu ve Kamu Yöneticisinin Etik Davranışları, *21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu 7-9 Mayıs 1997*, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş*, (Çev. Veysel Atayman, Gönül Sezer), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Plant, J. F. (2001). Codes of Ethics, (Ed. Terry L. Cooper), *Handbook of Administrative Ethics (2nd Edition)*, Marcel Dekker, New York, pp.309- 334.
- Pollitt, C. and G. Bouckaert, (2000). *Public Management Reform: A Comparative Analysis*, Oxford University Press, Oxford.
- Stroll, A. (1956). Ethics, Philosophy Made Simple, New York'tan aktaran Mehmet Türkeri (2008), *Etik Kuramları*, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Saran, U. (2004), *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*, Atlas Yayıncılık, Ankara.
- Sayan, İ. Ö. (2014). Türkiye'de Ombudsmanlık Kurumunun Uygulanabilirliği ve Alternatif Denetim Yöntemleri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(2), ss.333-349.
- Sobacı, M. Z. ve Ö. Köseoğlu (2014). Türkiye'de Etkin Bir Ombudsman İçin Medya Desteği: Ampirik Bir Analiz, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(4), ss.25-45.
- Şaylan, G. (2012). Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler, (Ed: Burhan Aykaç, Şenol Durgun, Hüseyin Yayman), *Türkiye'de Kamu Yönetimi*, İkinci Basım, Yargı Yayınevi, Ankara, ss.607-629.

- Şener, H. E. (2007). Kamu Yönetiminde Postmodernizm, (Der. Şinasi Aksoy ve Yılmaz Ustuner), *Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar*, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.31-47.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2007). Postmodern Kamu Yönetiminde E-Devlet, *Türk İdare Dergisi*, 456, ss.81-106.
- Usta, S. ve M. Kocaoğlu (2015). Kamu Yönetiminde Etik Davranış İlkeleri: Kırşehir Belediyesi Çalışanlarının Etik Algıları Üzerine Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), ss.153-173.
- Usta, S. ve Ş. Arslan (2020). Türkiye’de Etik Yönetim Anlayışına Yönelik Çerçeve Arayışı: Kamu Görevlileri Etik Kurulu Üzerinden Bir İnceleme, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 11(2), ss.222-244.
- Yıldırım, M. (2009). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), ss.381-397.
- Yüksel, C. (2010). *Devlette Etik: Dünyada ve Türkiye’de Kamu Yönetiminde Etik, Yasal Altyapı ve Uluslararası Uygulamalar*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

GÜVENLİK ANLAYIŞINDA DEĞİŞİMLER: POSTMODERN TERÖRİZM

Ali Fuat Gökçe

Özet

Güvenlik anlayışı tarihsel süreç içinde değişimlere uğramıştır. Ancak uzun bir süre ulusal güvenlik ile eşanlamlı olarak, belirli sınırlar içindeki bir siyasi otoritenin devamlılığı olarak değerlendirilmiştir. Ulusların güvenliği kapsamında devletlerin eşitliği, başka devletlerin içişlerine karışmama gibi hususları barındıran güvenlik anlayışı soğuk savaşın sona ermesi ve küreselleşme ile birlikte devlet merkezli ve askeri odaklı anlayıştan uzaklaşmıştır. Devlet yerine toplumsal gruplar ve bireysel güvenlik anlayışı kapsamında ekonomik, çevresel, sosyal ve siyasal çerçevede değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede ele alınan güvenlik anlayışında; gıda güvenliği, sağlık güvenliği, bilişim güvenliği, enerji güvenliği, bilgi güvenliği, çevre güvenliği, afet güvenliği gibi birçok konuda gelişmeler ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Ancak bütün bu konuların dışında ulusal güvenlik anlayışının ilk sırada geldiğini söylemek mümkündür. Küreselleşmenin devlet-altı ve devlet-üstü kurumlarla bağlantılı olarak ulusal güvenlik anlayışında değişimleri 11 Eylül 2001 İkiz Kulelere yapılan terör saldırıları sonrasında güvenlik anlayışını tekrar devlet merkezli ve askeri odaklı hâle getirmiştir. Güvenlik anlayışında ulusal güvenliğe dönüşe neden olan İkiz Kule saldırıları aynı zamanda terör örgütlerinin taktik ve tekniklerinde de bir değişimin habercisi olmuş-

İkiz Kuleler saldırılarından sonra yeni bir boyut kazanmış ve bu saldırı ile ortaya çıkan yeni paradigmlar hem terör örgütlerini hem de ulus devletleri ve toplumları değişime zorlamıştır. Bu değişimi ilk tetikleyen unsur olarak teknolojik gelişmeleri eylemlerinde kullanmak isteyen terör örgütlerini görmek mümkündür. 11 Eylül 2001 saldırılarının arka planındaki siyasal yaklaşımları ve komplo teorileri bir yana bırakılarak yapılacak bir çalışmada terör örgütlerinin teknolojiye ayak uydurarak yapmış olduğu bir eylem sonrasında güvenlik anlayışında da değişimler yaşandığı görülmektedir.

Terör örgütleri bu eylemle birlikte uyguladıkları taktik ve tekniklerde büyük değişimlere gitmiş ve yukarıda post modern terörizm olarak izah edilen ve terör örgütlerinin yeni dönemi olarak adlandırılan bu dönemde her alanda teknolojiyi kullanmaya başlamışlardır. Uluslararası alanda küresel çapta eylemler yapmaya başlamışlardır. Devletler ve toplumlar terör örgütlerinin eylemlerinde teknolojiyi yoğun olarak kullanmasına karşı ülkelerin güvenliğini sağlayabilmek için terör örgütlerini bulundukları yerde etkisiz hâle getirme stratejisini uygulamaya başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Altuğ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Ahmad, F. (2019). *İttihatçılıktan Kemalizme*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Arı, T. (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Arıboğan, D. Ü. (2003). *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Baldwin, D. (2012). Power and international relations. in Handbook of International Relations. [http://www.princeton.edu/~dbaldwin/select%20articles/Baldwin%20\(2012\)%20Power%20and%20International%20Relations.pdf](http://www.princeton.edu/~dbaldwin/select%20articles/Baldwin%20(2012)%20Power%20and%20International%20Relations.pdf), (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- BBC (2016). BM: Suriye'de Esad Rejimi ve IŞİD Kimyasal Silah Kullandı, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37190>, (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Blumenwitz, D. (2003). Küreselleşmenin hukuki boyutları ve güvenlik stratejilerine etkileri. Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri,

- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Bozaslan, H. (2010). *Ortadoğu Bir Şiddet Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çakır, F. (2016). IŞİD'in Maaş Defteri Gaziantep'teki Operasyonda Ortaya Çıktı, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1246503-isidin-maas-defterigaziantepteki-operasyonda-ortaya-cikti>, (Erişim Tarihi: 13.08.2020).
- Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul.
- Denning, D. E. (2003). Activism, Hacktivism, and Cyberterrorism: the Internet As a Tool for Influencing Foreign Policy, (Ed. J. A. Ronfeldt), *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy Office of the Assistant Secretary of Defense*, pp.239-289.
- Ergil, D. (1992). Uluslararası Terörizm, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47(3), ss.139-143.
- Ganser, D. (2005). *NATO'nun Gizli Orduları*, (Çev: Gülşah Karadağ), Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- Gençtürk, T. (2012). *Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar*, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.
- Gökçe, A. F. (2016). Adalet Kavramı Kapsamında Geçmişle Hesaplaşma ve Uzlaşma: Türkiye, *Bilge Strateji*, ss.113-146.
- Gökçe, A. F. (2018). Dijital Çağın Küreselleşen Terörü: Post Modern Terörizm, (Eds. E. Akman, N. Negiz, Ç. Akman, H. M. Kiriş), *Dijital Çağın Etkisinde Yönetim – Siyaset – Kent*, Detay Yayıncılık, Ankara, ss.253-267.
- Gökçe, A. F. (2019). Terörizmle Mücadele Politikaları, (Eds. C. Babaoğlu, ve E. Akman), *Kamu Politikaları Analizi, Türkiye Uygulamaları*, Gazi Kitabevi, Ankara, ss.367-395.
- Gökçe, A. F. (2020). Terör ve Güvenlik Algısında Yeni Paradigmalar, (Ed. O. Göksu), *Algı Yönetimi*, Literatürk Academia, ss.365-384.
- Göksedef, E. ve M. Kobal (2014). IŞİD Petrol A.Ş., <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeeraozel/isid-petrol>, (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Mango, A. (2005). *Türkiye'nin Terörle Savaşı*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Mcdonald, M. (2008). Constructivism, (Ed. Paul D. Williams), *Security Studies: An Introduction*, Routledge, London.

- Morgan, P. M. (2006). *International Security Problems and Solutions*, CQ Press, Washington DC.
- Özcan, A. B. (2011). Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22, ss.451-470.
- Özdemir, H. (2002). 11 Eylül: Post- Modern Savaşın Miladı ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), ss.153-173.
- Rustemova, S. (2006). Küresel Terörizm, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliği Dönüşümü, *KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, ss.123-134.
- Şenel, M. ve A. Turhan (1997). *Genel Hatlarıyla Terörizm*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- TDK(2017).http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gt_s&guid=TDK.GTS.5b0ba34d60bd53.94104661, (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Usta, O. (2003). *Güneydoğu'da Terör Görünümü ve Devlet Siyaseti*, Siirt Valiliği Yayınları, Ankara.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, New York.
- Wilkinson, P. (1986). *Terrorism and the Liberal State*, 2nd Ed, Macmillan/New York University Press.
- Yayla, A. (1990). Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 45(1), ss.335-385.
- Yeniçağ (2016). IŞİD Türk askerine karşı ilk kez 'drone' kullandı, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/isid-turk-askerine-karsi-ilk-kez-drone-kullandi-147029h.htm>, (Erişim Tarihi: 11.08.2020).

DİJİTALLEŞMENİN MODERN VE POSTMODERN YÖNETİME ETKİLERİ

Ufuk Karadavut

Özet

İnsanoğlu yaratıldığı günden bu yana sürekli olarak değişim ve gelişimi yaşamıştır. Değişim süreci son yıllarda hızlanmış, hayatımızı daha derinden etkilemeye başlamıştır. Özellikle Covid Pandemisi ile insanların düşünceleri, davranışları ve kararlarında büyük değişimler oluşmaya başlanmıştır. Aslında bir anlamda insanlar buna zorlanmışlardır. Dijitalleşme de insanların zorlandığı alanlardan birisidir. Gerek modern ve gerekse de post modern anlayışın dijitalleşmeden mutlaka etkileneceği görülmüştür. Dijital yapı çok uzak olmayan gelecekte toplumun büyük bölümünü etkileyeceği gibi yönetim anlamında da değişimlere zorlayacağı anlaşılmaktadır. Dünya genelinde dijitalleşme konusunda ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bunların bazı ülkelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Dijital yoğunluğun yaşandığı ülkeler genel olarak gelişmiş ülkeler sınıfında yer alanlar ve dünya hâkimiyetini elinde tutmak isteyenler olduğu görülür. Ülkemizde ise dijitalleşme çalışmaları hız kazansa da istenilen seviye de değildir. Ancak kazanılan ivme dikkate alındığında önümüzdeki yıllarda ciddi ve köklü değişimler neden olacağı anlaşılmaktadır. Dijitalleşme oranı arttıkça insanların düşünceleri ve buna bağlı olarak beklentilerinde de değişimler olmaya başlamıştır. Değişimin yönü ve hızı özellikle yöneticileri etkilemiş ve yöneticiler beklentilere göre kendilerini

modern yönetime geçişin kolay olmayacağı bilinmelidir. Çünkü değişimler her zaman için sancılı olmuştur ve değişimden zarar göreceklere karşı bir direnç noktası oluşturacağı bilinmektedir. Değişimin yavaşlaması için yapılacak her gayret aynı zamanda değişime ayak uydurmak için zaman kazanma stratejisi de olabilmektedir. Kitleselden çok esnekliğin ön plana çıkması, çalışanlara yatırımın öncelikli olarak ele alınması, takım çalışmasının ön planda tutulması, güçlendirilmiş sahiplenmenin olması, az katmanlı olması, çalışan merkezli olması, çalışanların eğitiminin yapılması ve öz güvene dayanması postmodern yönetimin ön plana çıkmasında önemli belirleyiciler olarak görülmektedir. Ancak kararlılığın uzun vadeye yayılması, düzensizlik ve çatışmaya yönelik olması, disiplin kavramının ikinci plana atılması, çok seslilik özelliğine sahip olması, farklılıkların öncelenmesi ve uzmanlaşmanın verimliliği azaltacağı inancı bu yönetim tarzının en çok eleştirilen yönleri olmuştur.

Her yeniliğin övülen yönleri olabileceği gibi eleştirilen yanları da olacaktır. Bu doğal bir süreçtir ve zaman içerisinde olgunluk kazanılacaktır. Modern yönetim tarzı nasıl zaman içinde değişim-dönüşüm yaşayıp olgunlaştıysa, zaman içerisinde postmodern yönetim de değişim ve dönüşüm yaşayarak olgunlaşacaktır. Olgunlaştığında bugün savunulan bazı kavramların ve özelliklerin olmadığını görebiliriz. Bu yapısal bir bozulma veya taviz verme değil sistemin kendisinin güncelleyerek genel kabul görmek için kendisine yenilik kazandırması gayretidir. Dijitalleşmenin bu süreci hızlandıracığı ve olgunlaşmayı modernliğin yaşadığı uzun sürece göre daha erken yaşayacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Agius, E. (1996). Sustainable Development As Fairness To The Future Generations, Proceedings Of The First International Symposium On Environmental Ethics, Boğaziçi University Press, İstanbul, pp.44-46.
- Akal, Z. (2000). *İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi – Çok Yönlü Performans Göstergeleri*, MPM Yayın No:473, Ankara.

- Binark, İ. (1980). Arşivcilik Eğitimi, Çeşitli Ülkelerde Arşivci Yetiştirilmesi Konusunda Yapılmış Çalışmalar ve Ülkemizdeki Durum, *Türk Kütüphaneciliği*, 29(3), ss.150-172.
- Birkök, C. (1998). Modernizmden Postmodernizme: Yeni Problemler, *Yeni Türkiye Dergisi*, Ocak-Şubat, 1, s.527.
- Boje, D.M. and L. Prieto (2000). What is Postmodern, <http://www.hor-senseatwork.com/pls/pages/postmoderndefined.html>, (Erişim Tarihi: 03.09.2020).
- Bronowski, J. (1987). *İnsanın Yükselişi*, (Çev. A. Göker), 1. Basım, V Yayınları, Ankara.
- BT Haber (2020). Dijitalleşme ve Otomasyon COVID-19 İle Hız Kazanıyor! <https://www.bthaber.com/dijitallesme-ve-otomasyon-covid-19-ile-hiz-kazaniyor/>, (Erişim Tarihi: 28.09.2021).
- Clarke, T. and S. Clegg (2000). Management Paradigms For The New Millennium, *International Journal of Management Reviews*, 2(1), ss.52-61.
- Craven, L. (2016). *What Are Archives?: Cultural And Theoretical Perspectives: A Reader*, Routledge, USA.
- Erdem, M. B. (2017). İktisadi Düşünceler Tarihine Giriş, (Eds. M. B. Erdem, H. İslatince), *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Eskişehir Anadolu Üni. AOF Yayınları, <https://www.aof.tc/iktisadi-dusunceler-tarihi-ikt201u-ders-kitabi.html>, (Erişim Tarihi: 06.09.2021).
- Erkut, H. (2009). *Yönetimin İzleri (Yönetim Düşüncesinin Evrimi)*, Yalın Yayıncılık, İstanbul.
- Fromm, E. (1996). *Çağdaş Toplumların Geleceği*, (Çev. G. Kaya), 1. Basım, Arıtan Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, (Çev. O. Akınhay), 1. Basım, Ayraç Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev. E. Kuşdil), 2. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hacıgökmen, M. A. (2011). Ankaralı Ahi Mamak Hakkında Bir Araştırma M. Ali Tarihin Peşinde, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, ss.103-108.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*, (Çev. S. Savran), 1. Basım, Metis Yayınları, İstanbul.
- Karadavut, U. (2019). *Uygulamalı ve Örnekli Temel İstatistiksel Yöntemler*, ZET Yayınları, Ankara.

- Köroğlu, K. (1995). *İşletmelerde Verimlilik Ölçme-Değerlendirme Uygulamaları ve Rapor Sistemleri – Kurosawa Modeli*, MPM Yayın No:571, Ankara.
- Lee, C. A. and H. Tibbo (2011). Where's The Archivist in Digital Curation? Exploring The Possibilities Through A Matrix of Knowledge and Skills, *Archivaria*, 72, pp.123-168.
- Morgan, G. (1998). *Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor*, (Çev. G. Bulut), 1. Basım, MESS Yayın No: 280, İstanbul.
- Muphy, J. W. (1995). *Postmodern Toplumsal Analiz ve Eleştiri*, (Çev. H. Arslan), 1 Basım, Eti Yayınları, İstanbul.
- Nişancı, Z. N. (2015). Geçmişten Günümüze Yönetim Düşüncesi, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), ss.257-294.
- Wren, D. A. (2005). *The History of Management Thought*, Fifty Edition, John Willey Anda Sohn, New York.

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİNDE AHLAKİ DAVRANIŞLARIN KURUMSALLAŞMASI VE İYİLİĞİN KÜRESELLEŞMESİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

A. Turan Öztürk

Özet

Mahatma Gandhi, insanları yok edebilecek yedi ölümcül günahı şöyle sıralar: İş yapmadan refah, vicdan olmadan zevk, karakter olmadan bilgi, ahlak (etik) olmadan iş, insanlık olmadan bilim, adanmışlık olmadan din, ilke olmadan siyaset". Küreselleşme, birçok olumlu açılımın yanı sıra, örgütler ile bazı toplumlarda iç barışı tehdit eden virüsü de beraberinde getirmiştir. Değerler hastalanmış, ahlak ve erdem ikinci plana atılmış, alınının teri ile ekmeğini kazanmaya çalışan insanların morali bozulmuştur. Ahlaki bir kamu düzeninin tesisinde, sadece bir alanda ahlaki ilkelerin varlığı yeterli olmamakta; birey ahlakı, aile ahlakı, meslek ahlakı, iş ahlakı, siyasal ahlak, çevre ahlakı bütünlük teşkil etmektedir. Sadece bir alanda değil, "toplam" "ahlakın" tesisi ve kurumsallaştırılması önemlidir. Bireylerin davranışlarını belirleyen kuralların iyi tesis edilmiş olduğu toplumlarda bireyler, kurallardan sapmakta ve gayri ahlaki davranış ve eylemler sergilemektedirler. Bir toplumda, ahlaki davranışların kurumsallaşması ve iyiliğin çoğalması için "bütünsel ahlak/sistem ahlakı" tesis edilmeli ve sapmalara karşı zamanında düzeltici önlemler alınmalıdır. Bütünsel ahlaka ulaşmanın öne-

rumlaşdırılması önem arz etmektedir. Global dünyada, insan ilişkileri, yerel niteliklerden sıyrılıp, küresel hâle gelmiştir. Sürdürülebilir bir gelecek için her seviyedeki kurum ve kuruluşlar, dünyayı paylaşan herkese karşı duyarlı olmak zorunluluğunu hissetmelidirler. Dünyanın herhangi bir yerindeki iyilik veya tersi durumda kötülükler, dünyanın bir başka köşesinde etkisini hemen gösterebilmektedir. Bugün gelinen noktada, kamudaki paradigma değişimi, devletlerin varoluş nedeni ve meşruluklarının görünür hâle gelmesi, "etik devlet" olma rollerini yerine getirme derecesi ile somutlaşmaktadır. Bir toplumda, ahlaki davranışların kurumsallaşması ve yenilikçi bir fikir olarak "iyiliğin çoğalması" için, "bütünsel ahlak/ sistem ahlakı" tesis edilmeli ve sapmalara karşı zamanında düzeltici önlemler alınmalıdır. Ahlaki davranışların kurumsallaşmadığı toplumlarda özellikle kamu kesiminde, kötü yönetim nedeniyle kirlenmenin ve güven boyutunda erozyon yaşanmasının topluma olan maliyeti büyük olacak, yoksulluğu ve yıkımı artıracak, neticede bütünde bozulmayı ifade eden "entropi etkisi" yıkım sürecini hızlandırabilecektir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. G. (2000). Etik Değerlerin Kurumsallaştırılması Üzerine Bir Araştırma, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktan, C. C.(2011). Toplam Ahlak Felsefesi ve Toplam Ahlak Yönetimi, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), ss.66-81.
- Alpaslan, S. ve R. Ö. Kutanis (2007). Sanayi ve Bilgi Toplumu Yönetim Metaforlarının Karşılaştırılması, *Akademik İncelemeler*, 2(2), ss.49-71.
- Arslan, M. (2005). *İş ve Meslek Ahlakı*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Arslan, M., S. K. Akıncı ve P. B. Karapınar (2007). *e.İş, e.Devlet, Etik*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Aşçıgil, S. (2004). Perceptions on corporate social responsibility: A survey on Turkish Ma-nagers, Paper presented at the IAB-PAD Conference Proceedings, New Orleans, LA, USA.

- Babaoğlu, C. ve S. Çobanoğlu (2018). Kamu Yönetiminde Postmodern Savlar, *Sayıştay Dergisi*, 108, Ocak- Mart, ss.175-189.
- Babaoğlu, C. (2015). Andrew Feenberg ve Feenberg’de Teknoloji Felsefesi, (Ed. Hilal Onur İnce), *Çağdaş Siyaset Kuramı-II*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Başbakanlık (2003). *Kamu Yönetimi için Yönetimde Değişim*, (Eds. Ömer Dinçer ve Cevdet Yılmaz), Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Camus, A. (1967). *Théâtre, récits, nouvelles*, Bibliothèque de la Pléiade, NRF:1967.
- Charles, H. (2013). Jean-Francois Lyotard’s Postmodernism and the Contemporary World, *ARPN Journal of Science and Technology*, 3(7), pp.680-682.
- Drucker, P. F. (1973). *Management*, N.Y.Harper&Row Inc., New York.
- Ekin, S. M. G. ve S. H. Tezölmaz (2000). Türk İş Dünyasındaki Yöneticilerin İş Ahlakı Konusundaki Düşünce ve Kararları, (Ed. Toker Dereli), *Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan*, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Sendikası Yayın No: 38, Ankara, ss.941-968.
- Ergun, T. (1997). Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Amme İdare Dergisi*, 30(4), ss.3-15.
- Foley P. and D. F. Bean (2002). Institutions of higher education: Cornerstones in building ethical organizations, *Teaching Business Ethics*, 6(1), pp.101-116.
- Gephart, R. (1996). Management, Social Issues and the Postmodern Era, (Eds. D. Boje, R. Gephart and T. Thatckenkery), *Postmodern Management and Organization Theory*, Sage Publications, London.
- Gölbaşı, Ş. (2009). Ahlakî Davranışların Kurumsallaşmasında İşletmecilik Okullarının Rolü, *İş Ahlakı Dergisi*, Kasım, 2(4), ss.21-41.
- Jun, S. J.(2006). *The Social Construction of Public Administration: Interpretive and Critical Perspectives*, State University of New York Press, Albany.
- Kirel, Ç. (2000). *Örgütlerde Etik Davranışlar Yönetimi ve Bir Uygulama Çalışması*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Kotter, J. P and J. L. Haskett (1992). *Corporate Culture and Performance*, The Free Press: A Division of Simon&Shuster Inc., New York.
- Küçüköğlu, M. T. (2012). Etik Eğitler ve Etiğin Kurumsallaşması, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), ss.177-185.
- Mai-Dalton, R. R. (1987). The experiences of one faculty member in a business ethics seminar: What can we take back to the classroom?, *Journal of Business Ethic*, 6, pp.509-511.

- Mcnamara, C. (1997-2008). Coplllete guide to ethics management:An ethicstoolkit of managers",web adresinden 06.06.1998 tarihinde edinilmiştir.
- Okçu, M. (2003). Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, (Eds. Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür), *Çağdaş Kamu Yönetimi I*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.97-124.
- Olguner, F. (1985). *Eflatun Kanunlarının Özeti*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özcan, K. ve V. Ağca (2010). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Postmodernizmin İzleri, *Amme İdaresi Dergisi*, 43(3), ss.1-32.
- Özer, B.ve S. Baştan (2012). Modernite ve Postmodernite Süreçlerinde Kamu Yönetimi, Siyasa Yapım Sürecinin İletişimsel Motifleri ve Demokratikleşme Üzerine Kuramsal Bir Tartışma, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(1), ss.39-52.
- Özgener, Ş. (2008). İş Ahlakının Kurumsallaşmasında Üst Yönetim Kademesinin Rolü, *İş Ahlakı Dergisi*, 1(1), ss.31-54.
- Özkartal, M. (2011). Kamu Yönetimi ve Teknoloji İlişkisi ile İlgili Postmodern Değınmeler, (Ed. Onur Ender Aslan), *Kamu Yönetimi ve Teknoloji*, KAYFOR, 2010, TODAİE, Ankara, ss.220-225.
- Öztürk, A. T. (2003). Kamu Yönetiminde Sosyal Refahın Yaratılmasında Etik Değerler, Dürüstlük ve Güven, (Ed. Halil Can), 1st International Business and Professional Ethics Congres of Turkey, ss.552-561.
- Parlak, B. (2003). Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi, (Eds. Muhittin Acar, Hüseyin Özgür), *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.346-392.
- Pattan, J. E. (1984). The business of ethics and the ethics of business." *Journal of Business Ethics*, 3, pp.1-19.
- Savaş, O. ve H. Karadal (2003). Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Kaçırma ve Rüşvet Almaya İlişkin Etik Tutumları: Yozgat ve Ak-saray Örneği, (Ed. Halil Can), 1. Uluslararası Türkiye İş ve Meslek Ahlakı Kongresi, Hacettepe Üniversitesi İşletmecilik Meslek Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara, ss.48-55.
- Sims, R. R. (2004). Business ethics teaching: Using conversational learning to build an eff ective class room learning environment", *Journal of Business Ethics*, 49, pp.201-211.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), ss.219-235.

- Şeyhanhoğlu, H. (2007). Postmodern Kamu Yönetiminde E-Devlet, *Türk İdare Dergisi*, 456, ss.81-106.
- Şener, H. E. (2000). Bilgi-kuramsal Açıdan Postmodern Kamu Yönetimi, *Demokrasi Kuşağı için Girişim*, 1(2), ss.12-15.
- Şener, H. E. (2007). Kamu Yönetiminde Postmodernizm, (Eds. Şinasi Aksoy ve Yılmaz Üstüner), *Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar*, Nobel Basım Yayım, Ankara, ss.31-47.
- TÜSİAD (2009). www.tusiad.org adresinden 12 Kasım2009 tarihinde edinilmiştir.
- Yalçın, L. (2010). Kamu Yönetimi Kuramları: Yöntembilimsel Bir Değerlendirme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, M. (2010). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), ss.703-711.

SPOR BİLİMLERİNDE İLETİŞİM

Editörler

Prof. Dr. A. Azmi Yetim - Doç. Dr. Recep Cengiz

SPOR BİLİMLERİNDE İLETİŞİM

Editörler: Prof. Dr. A. Azmi Yetim - Doç. Dr. Recep Cengiz

Yayın No.: 1019

ISBN: 978-625-433-406-1

E-ISBN: 978-625-433-405-4

Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yetim, A. Azmi., Cengiz, Recep.

Spor Bilimlerinde İletişim

1. Basım, VIII + 178 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-406-1

E-ISBN: 978-625-433-405-4

1. Bilim 2. Spor 3. İletişim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7

Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77

Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,

Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,

Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,

Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi

Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI.....	iii
ÖN SÖZ.....	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
 BÖLÜM 1	
SPORDA İLETİŞİM VE TEMEL KAVRAMLAR	1
 BÖLÜM 2	
SPORDA ETKİLİ İLETİŞİM BECERİLERİ.....	19
 BÖLÜM 3	
MOTİVASYON VE İLETİŞİM	47
 BÖLÜM 4	
DEĞİŞEN EĞİTİM ANLAYIŞINDA BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİNDE İLETİŞİMİN ÖNEMİ	71
 BÖLÜM 5	
SPORDA İLETİŞİM FELSEFESİ.....	85
 BÖLÜM 6	
SAHA İÇİ YÖNETİM VE ORGANİZASYONDA İLETİŞİM	101
 BÖLÜM 7	
ANTRENÖR-SPORCU İLETİŞİM STRATEJİLERİ.	123
 BÖLÜM 8	
SPOR VE MEDYA	147
 BÖLÜM 9	
SÖYLEŞİ.....	165
 TÜRK SPORUNDA FUTBOL GAZETECİLİĞİ!	165

BÖLÜM 1

SPORDA İLETİŞİM VE TEMEL KAVRAMLAR

Doç. Dr. Hakan Katırcı

Harari (2017); ülkemizde de çok satanlar listesine giren “Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens” adlı kitabında iletişim olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğunu ifade etmektedir. İspanya’da gerçekleştirilen bir arkeolojik kazıda bulunan 65.000 yıllık mağara resimleri bu ifadeyi destekler niteliktedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan iletişim olgusu kavramsal olarak, özellikle teknoloji ve iletişim dünyasında, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayarak günümüze kadar süregelen gelişmelere bağlı olarak değişimler yaşamaktadır.

Bu değişim ile ilgili en yeni kavramlardan biri post-truht (hakikat sonrası) kavramı olarak ele alınabilir. Keyes (2017); “Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma” adlı kitabı içerisinde yaşadığımız dünyada dürüstlüğün çöktüğünden ve hakikat sonrası çağ olarak adlandırdığı bir dönemi yaşadığımızı ifade etmektedir. Bu dönemin en önemli göstergelerinden birinin “neyin doğru ya da gerçek, neyin yalan olduğuna” dair insanoğlunun karar verememesi olduğunu ifade eden Keyes (2017) temelde iletişim biçimlerinin değişiminden bahsetmektedir. Öyle ki günümüzde iletişim ve iletişim süreci dijitalleşmenin tüm etkilerini yaşamakta ve Türkçeye “derin sahtelik” olarak çevirebileceğimiz “deep-fake”¹ videoları gibi çeşitli örnekler iletişime yeni anlamlar katmaktadır. Bu anlamlar seti de bireyler arası ilişkilerden politikaya, eğitimden siyasete kadar toplum yaşamı içerisindeki tüm alanları değiştirmektedir.

Örneğin; bir önceki Amerikan seçimlerinde videoları ile seçmenleri manipüle ettiği gerekçesiyle Amerikan Temsilciler Meclisinde sorgulanan sosyal medya platformu Facebook, 2020 yılında düzenlenen başkanlık seçimleri öncesi platformda paylaşılan deepfake teknolojisiyle yapılmış videoların silineceğini duyurmuştur. Bir başka örneği finans dünyasından verebiliriz. Günümüzde kitleler dijital dünyada bazı platformlar aracılığıyla bir araya gelebilmekte, ilişki ve iletişim kurabilmektedir. Bu platformlar, tekil olarak küçük meblağlar düzeyinde satın alınan hisse senedine bir etkisi olmayan insanları, dijital dünyada bir araya getirerek toplu

¹ Yapay zekâ tarafından üretilen manipülatif video

KAYNAKÇA

- Batu, M. ve Yanık, A. (2021). Bir İletişim Türü Olarak Yazılı İletişim: Üniversite Öğrencilerinin Mektuplarına Yönelik Nitel Bir İnceleme. *Selçuk İletişim*, 14(2), 723-753.
- Cüceloglu, D. (2007). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, H. ve Ünal, U. (2019). İletişim Becerilerini İnşa Eden Faktörlerle İlgili İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 929-954.
- DeVito, J. (2016). *Essentials of Human Communication*. (9th Edition). Boston: Pearson Education.
- Doruk, E. K. (2017a). “İletişim Türleri”. *İçinde İletişim Bilimi* (Editör: Ece Karadoğan Doruk). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Doruk, E. K. (2017b). “İletişime İlişkin Kavramlar”. *İçinde İletişim Bilimi* (Editör: Ece Karadoğan Doruk). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Güngör, N. (2011). *İletişime Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Harari, Y. N. (2017). *Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens*. (Çeviren: Ertuğrul Genç). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Hargie, O. (2010). *Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory and Practice*, London: Routledge.
- Hill, A., Watson, J. ve Rivers, D. (2007). *Key Themes in Interpersonal Communication*, New York: McGraw-Hill Education.
- İzgören, A. Ş. (2014). *Dikkat Vücudunuz Konuşuyor*. (74. Basım). Ankara: Elma Yayınevi.
- Katırcı, H. ve Yüce, A. (2020). “Sporda İletişim ve Halkla İlişkiler IV”. *İçinde Spor Yönetimi IV*. (Editör: Velittin Balcı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 4061.
- Keyes, R. (2017). *Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma*. (Çeviren: Deniz Özçetin). İzmir: Tudem Yayın Grubu.
- Kıray, H. S. (2018). “Bireyler arası İletişim Yaklaşımı”. *İçinde Bireyler Arası İletişim*. (Editör: Canan Uluyağcı ve Ufuk Eriş). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3324.
- Korkut, F. (2005). Yetişkinlere Yönelik İletişim Becerileri Eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 143-149.
- Mısırlı, İ. (2017). *Genel ve Teknik İletişim: Kavramlar, İlkeler, Uygulamalar*. (9. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- O’Hair, D., Friedrich, G. ve Dixon, L. (2007) *Strategic Communication in Business and The Professions*, (6th Edition), Boston: Allyn & Bacon.

- Oğuz, M. T. (2018). “Bireyler Arası İletişim ve Grup İletişimi” İçinde İletişim Bilgisi. (Editör: Barış Kılınç ve Ufuk Eriş). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3295.
- Oskay, Ü. (1999). İletişimin ABC’si. (İkinci Basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Özodaışık, M. (2005). “Kişilerarası İletişim”. İçinde Halkla İlişkiler ve İletişim. (Editör: Fatma Seçil Banar). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2682.
- Robbins, S. ve Hunsaker, P. (2009). Training in Interpersonal Skills: Tips for Managing People at Work, (5th Edition), New Jersey: Pearson Education.
- Sosyal Ulaşım Platformu (2015). insanın mahrem (özel) alanı ve ihlali durumunda tepkisi. <http://sosyalulasimplatformu.blogspot.com/2015/07/insann-mahrem-ozel-alan-ve-ihlali.html>
- Tutar, H., Yılmaz, K. M. ve Erdönmez, C. (2005). Genel ve Teknik İletişim, (Üçüncü Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uluyağcı, C. ve Çalışkan, Ö. (2013). “Sözlü İletişim”. İçinde Sözlü ve Sözsüz İletişim. (Editör: Canan Uluyağcı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2882.
- Uluyağcı, C. ve Karadaş, N. (2013). “Sözsüz İletişim”. İçinde Sözlü ve Sözsüz İletişim. (Editör: Canan Uluyağcı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2882.
- Ünlü, D. G. (2019). Kişilerarası İletişim Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Kimliği Kalıpyargılarının Belirlenmesi: İletişim Kaynağının Beden Dili Üzerinden Bir İnceleme. Erciyes İletişim Dergisi, 6(1), 243-262.
- Watzlawick, P., Bavelas, J. B. ve Jackson, D. D. (1967). Pragmatics of Human Communication: A Study of Interactional Patterns, Pathologies, and Paradoxes. New York: Norton Company.
- Yüce, A. (2022). “Spor Yönetiminde Dijital Bağlam ve Liderlik”, İçinde Spor Yönetiminde Liderlik. (Editör: Esen Kızıldağ Kale). Erzurum: T.C. Atatürk Üniversitesi Yayını
- Zıllıoğlu, M. (2007). İletişim Nedir? (3. Basım). İstanbul: Cem Yayınevi.

BÖLÜM 2

SPORDA ETKİLİ İLETİŞİM BECERİLERİ

Doç. Dr. Arif Yüce

Bugüne kadar farklı disiplinlerden, farklı bilim insanları ya da yazarlar tarafından çok farklı tanımları yapılan iletişim kavramı, sosyal bir varlık olarak insanın kendisi ve tüm çevresi ile olan etkileşimini sağlayan en temel unsur konumundadır. Anlam ve kavram olarak çeşitli değişkenlere bağlı olarak farklı içeriklere sahip olan iletişim; insan hayatının en önemli unsurlarından biri olmakla birlikte farklı kültürlere, yaşam biçimlerine, içerisinde bulunulan coğrafyaya ve benzer değişkenlere göre de farklı anlam yapılarına sahiptir.

Bireylerin yaşam süresince doğrudan ya da dolaylı olarak içerisinde bulunduğu ve kaçınılmaz olan iletişim ortamı aynı zamanda bireylerin ve toplumların kendilerine has özelliklerini de ortaya çıkarma konusunda eşsiz niteliklere sahiptir. Farklı bir ifade ile iletişim toplumsal olan, anlamların paylaşımına yönelik çeşitli içeriklere sahip ve farklı katmanlarda gerçekleşen bir etkinliktir (Kehoe, 2011).

En kısa ve yâln hali ile bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak tanımlanan iletişim (Dökmen, 2019) ve etkili iletişim becerileri bir tercih değil, aksine her daim iyileştirilmesi gereken hem bireysel hem de bireyler arası süreci daha nitelikli hâle getirebilmenin ön koşullarından biri konumundadır. Bu bağlamda iletişim ve iletişim becerilerine yönelik bireyler özelinde sıklıkla vurgulanan en çarpıcı söylem ve görüş; insanoğlunun tüm başarılarının arkasındaki en temel faktörün iletişim yeteneği olduğudur (Taylor ve Lester, 2009; Tutar vd., 2017). Bu düşünceden hareketle hangi meslek grubunda, hangi statüde ya da hangi rolde olursa olsun bireylerin kazanması gereken en temel becerinin “iletişim becerisi” olduğu ifade edilebilir.

Sporun ve spora ilişkin tüm süreçlerin kendine has dinamikleri olduğu bilinen ve farklı araştırmacılar tarafından (Bulińska-Stangrecka ve Bagieńska, 2019; Van Raalte vd., 2019; VanDerveer ve Butterick, 2017; Pedersen vd., 2007; Pedersen vd., 2021; Gordon ve Smith, 2015; Trail, 2018; Katırcı ve Yüce, 2020; Yüce, 2022) ortaya konulan bir gerçektir. Bu dinamiklerin kendine has özellikler taşıdığı temel alanlardan biri de iletişim süreçleridir. Bu noktada spora ilişkin

koşulları istek, ihtiyaç, arzu, duygu, düşünce, zaman, bağlamdan etkilenmektedir (Allen vd., 2001). İletişim tercihlerini ortaya çıkan temel unsur algı kavramı olmakla birlikte, algılar iletişim tercihlerine doğrudan etki etmektedir. Bu nedenle algılar hem iletişim hem de spor bağlamında bireylere ilişkin çıkarımlar ve etkili iletişim kurabilme noktasında önemlidir.

İnsan algı ve dikkat becerileri aracılığı ile dış dünyayı tanımaya ve öğrendiklerini kendi iletişim süreci içerisine yerleştirerek kullanmaya başlar. Bu durum da bireyin farklı algılama ve anlamlandırma süreçlerine uygun iletişim kurmasına olanak sağlar. Farklı bir ifade ile birey karşılaştığı bir durumu nasıl algılıyorsa kendisini de o şekilde ifade etmektedir (Katırcı ve Yüce, 2020; Zılhoğlu, 2007). Bu noktada sadece alıcının değil, aynı zamanda kaynağın da algılarının önem kazandığı ifade edilebilir. Kaynak, dinleyicilere ya da alıcılara iletmek istediği mesajı en etkili şekilde aktarabilmek için kendi algılarını da dikkate alarak kodlama gerçekleştirmelidir. Örneğin; basketbol antrenörlük seminerinde eğitim veren üst kademe bir basketbol antrenörünün ilgili branşa ilişkin sahip olduğu bilgilere ek olarak deneyimleri ve algıları kapsamında vereceği eğitim etkili iletişime yönelik önemli nitelikler barındıracaktır (Yüce ve Katırcı, 2020).

Bireyler günlük yaşam içerisinde sayısız uyarıcı ile karşılaşmakta ve kendisine uygun olanı seçmektedir. Bu kapsamda spor bağlamında tüm paydaşlara yönelik olarak dikkat çekecek bazı yöntemlerden yararlanmak, aktarılacak istenen mesajın etkisini arttırabilecektir. Algılara yönelik etkili mesaj iletmek için önerilen bazı yöntemler şu şekildedir (Eroğlu, 2019):

- Ses ve ışık gibi güçlü fiziksel uyarıları kullanmak,
- Duygu uyandırmak,
- Beklenmeyenle karşılaştırmak,
- Eski bilgileri tamamlamak,
- Gereksinimlerin karşılanmasına yönelik vaatler sunmak ve yarar sağlamak.

KAYNAKÇA

- Adair, J. (2009). *Effective Communication: The most important management skill of all*. Pan Macmillan.
- Adler, R.B., Rodman, G.R. ve Du Pré, A. (2006). *Understanding Human Communication* (9th Edition). Oxford: Oxford University Press.
- Allen, M., Preiss, R. W., Gayle, B. M., & Burrell, N. (Eds.). (2001). *Interpersonal communication research: Advances through meta-analysis*. Routledge.

- Axtell, R. (1991) *Gestures: The do's and taboos of body language around the world*. New York: Wiley.
- Barker, L. L. (1971). *Listening behavior*. Prentice Hall.
- Barker, A. (2010). *Improve your communication skills* (Vol. 39). Kogan Page Publishers.
- Battell, C. (2006). *Effective listening* (No. 605). American Society for Training and Development.
- Baumeister, R. F. ve Finkel, E. J. (2010). *Advanced Social Psychology: The State of the Science*. Oxford Univeristy Press, New York.
- Bulińska-Stangrecka, H., & Bagieńska, A. (2019). The mediating effect of team cooperation on tacit knowledge transfer and interpersonal trust. *International Scientific Conference Contemporary Issues in Business, Management, and Economics Engineering*, 480-490. doi:10.3846/cibmee.2019.049
- Burton, D. ve Raedeke, T.D. (2008). *Sport Psychology for Coaches*, Champaign: Human Kinetics.
- DeVito, J. (2016a) *Essentials of Human Communication*, 9th ed. Boston, MA: Pearson Education.
- DeVito, J. A. (2016b). *Interpersonal Messages*, 4th ed. Pearson Higher Ed.
- Dökmen, Ü. (2019). *İletişim Çatışmalar ve Empati* (61. Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eroğlu, E. (2019). *Etkili İletişim ve Doğru Anlamak, İçinde: Etkili İletişim Teknikleri* (Ed. Erhan Eroğlu ve Haluk Yüksel). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gordon, J., & Smith, M. (2015). *You win in the locker room first: the 7 c's to build a winning team in business, sports, and life*. John Wiley & Sons.
- Hargie, O. (2010). *Skilled interpersonal communication: Research, theory and practice*, London: Routledge.
- Huizinga, J. (2014). *Homo ludens* ils 86. Routledge.
- Johnson, D.W. (2003). *Reaching out: Interpersonal effectiveness and self-actualization* (8th Edition). Boston: Allyn & Bacon.
- Johnson, L. J., & Pugach, M. C. (2004). *Listening skills to facilitate effective communication*. *Counseling and Human Development*, 36(6), 1-8.
- Katırcı, H. ve Yüce, A. (2020). "Sporda İletişim ve Halkla İlişkiler IV". İçinde *Spor Yönetimi IV*. (Editör: Velittin Balcı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 4061.
- Kehoe, D. (2011). *Effective communication skills*. The Great Courses, Teaching Company.
- Liubinienė, V. (2009). *Developing listening skills in CLI*. *Kalbų studijos*, (15), 89-93.
- McKay, M., Davis, M. ve Fanning, P. (2009). *Messages: The Communication Skills Book*, Oakland: New Harbinger Publications.

- Meeren, H. K., van Heijnsbergen, C. C., & de Gelder, B. (2005). Rapid perceptual integration of facial expression and emotional body language. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 102(45), 16518-16523.
- Miller, G. R. (2013). On being persuaded: Some basic distinctions. In J. P. Dillard & L. Shen (Eds.), *The SAGE handbook of persuasion: Developments in theory and practice* (p. 70–82). Sage Publications, Inc.
- Navarro, J., & Karllins, M. (2008). *What every body is saying*. New York, NY, USA:: HarperCollins Publishers.
- Oskay, Ü. (1999). *İletişimin ABC'si*. İkinci Basım. İstanbul: Der Yayınları.
- Pedersen, P. M., Laucella, P. C., Kian, E. M., & Geurin, A. N. (2021). *Strategic sport communication* (3rd ed.). Human Kinetics.
- Pedersen, P. M., Laucella, P. C., Miloch, K. S., & Fielding, L. W. (2007). The juxtaposition of sport and communication: Defining the field of sport communication. *International Journal of Sport Management and Marketing*, 2(3), 193–207.
- Richardson, J. M. (1991). Listening and feedback: Two essentials for interpersonal communication. *Physician Executive*, 17(2), 35-39.
- Robertson, K. (2005). Active listening: more than just paying attention. *Australian Family Physician*, 34(12), 1053-1055.
- Taylor, S., & Lester, A. J. (2009). *Communication: your key to Success: unlock the secrets that will increase productivity and propel you to a brighter, more fulfilling future*. Marshall Cavendish Business.
- Trail, G. T. (2018). *Sport Consumer Behavior* (3rd ed.). Seattle, WA: Sport Consumer Research Consultants LLC.
- Tutar, H., Yılmaz, M. K., Eroğlu, Ö. (2017). *Genel ve Teknik İletişim*. Seçkin Yayıncılık.
- Van Raalte, J. L., Vincent, A., & Dickens, Y. L. (2019). Dialogical consciousness and descriptive experience sampling: Implications for the study of intrapersonal communication in sport. *Frontiers in Psychology*, 10, 653.
- VanDerveer, B., & Butterick, B. (2017). Championship communication. *Strategies*, 30(6), 5-9.
- Wolvin, A.D. (2011). *Listening and Human Communication in The 21st Century*. Oxford: John Wiley & Sons.
- Yüce, A. (2022). “Spor Yönetiminde İletişim ve Liderlik”, *İçinde Spor Yönetiminde Liderlik*. (Editör: Esen Kızıldağ Kale). Erzurum: T.C. Atatürk Üniversitesi Yayını
- Yüksel, A. H. (2018). *İkna Kavramı, İçinde: İkna Edici İletişim* (Ed. Mine Oyman). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Zıllıoğlu, M. (2007). *İletişim Nedir?* (3. Basım). İstanbul: Cem Yayınevi.

BÖLÜM 3

MOTİVASYON VE İLETİŞİM

Bülent Ağbuğa

İnsan, doğumdan başlayıp hayatı son buluncaya kadar geçen zamanda hayatta kalmak, rahat yaşamak ve bunun bir ötesinde başarıyı yakalamak için çok çaba sarf eder. Bu çabalar, aile içinde kendine yer edinmeden okulda başarılı bir öğrenci olmaya; iyi bir üniversiteden mezun olup bir iş bulmaya; işte kendini gösterip en üst mevkilere çıkmaya, para kazanmaya ve hatta toplumda lider olarak kendine yer bulmaya kadar çeşitlilik gösterebilir.

Hayatın hangi döneminde olursak olalım hedefimize götürecek en temel yollardan biri, motivasyonumuzu (güdülenmemizi) optimal seviyede tutmayı başarmak olduğu kadar bir diğeri de iletişim gücümüzdür. Kendimizi ya da başkalarını nasıl motive edebileceğimizi bilmek başarı için olmazsa olmaz şartlardan biridir. Nedeni son derece basittir: Motivasyon üretkenliği sağlar. Bu da hedef/hedefler belirleme, amaç/amaçlar oluşturma, çaba gösterme, ödüllendirme ve iletişim becerileri ile gerçekleşir. Özellikle, etkili bir iletişim yöntemi uygulamak kişinin ve/veya toplumun içinde bulunduğu olumsuz ruh hâlini olumlu olarak değiştirmeye ve daha iyi işler çıkarmasına yol açacaktır. Bu yüzden, motivasyon ve iletişim kavramlarının anlamlarını ve nasıl birbirleriyle ilişkili olduğunu incelemek çok önemlidir. Bu bölümde kavramlar incelenmiştir. Ayrıca bu kavramların özellikle eğitim, iş ve spor dünyasında önemi açıklanmıştır.

Motivasyon ve Motivasyon Teorileri

Motive olmak (güdülenmek) ya da motive etmek (güdülemek) yaşamın her alanında belirlenen hedefleri gerçekleştirmek için yapılması durumunda kalınan davranış biçimleridir. Bir işi yapmanın nedeni motivdir (güdü). Motivasyon, davranışın gücü, yönü ve insanların belirli şekillerde davranmasını etkileyen faktörlerle ilgilidir. Motivasyon, bireylerin sahip oldukları hedeflere, bireylerin hedeflerini seçtikleri yollara ve diğerlerinin davranışlarını değiştirmeye çalıştıkları yollara atıfta bulunur. İster mükemmel bir iş, sevgi dolu bir ilişki isterse bir sportif performansını en üst düzeye çıkarmak için motivasyon önemlidir. Motivasyon; istek, hedef belirleme, sıkı

KAYNAKÇA

- Abdulla, A. (2018). The relationship between culture, manager's leadership styles, and employees' motivation level in a Bahraini service organisation environment. Doktoral thesis, University of Plymouth, England.
- Ağbuğa, B. (2014). Beden Eğitimi Derslerinde Türk Öğrencilerinin Algılanan Motivasyonel İklim ve Israr/Eforları Hakkında Görüşleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39, 95-107.
- Akman, H. (2011). İçsel ve Dışsal Motivasyon Unsurlarına İlişkin Türk Telekomünikasyon A.Ş.'de Çalışanlar Üzerinde Bir Araştırma. Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Alderfer, C. (1969). An Empirical Test of a New Theory of Human Needs. *Organizational Behavior and Human Performance*, vol. 4, pp. 142 – 175
- Ames, C. (1992). Classrooms: goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology*, 84(3), 261– 271.
- Alderfer, C. (1969). An empirical test of a new theory of human needs. *Organizational Behavior and Human Performance*, 4, 142 -175.
- Ames C. (1984). Competitive, cooperative, and individualistic goal structures: A cognitive motivational analysis. (C Ames, R Ames, Eds.), *Research on motivation in education*. New York, NY: Academic Press. s. 177–207.
- Ames C., & Archer J. (1988). Achievement goals in the classroom: students' learning strategies and motivation process. *Journal of Educational Psychology*, 80, 260-267.
- Armstrong, M. (2007). *A Handbook of Human Resource Management Practice*. Cambridge University Press, London.
- Armstrong, M., & Brown, D. (2019). *Armstrong's Handbook of Reward Management Practice: Improving Performance through reward*. 6th edition, Kogan Page, London.
- Arnold, J., Robertson, I.T., & Cooper, C.L. (1991). *Work Psychology*, Pitman, London
- Bortoli, L., Bertollo, M., Comani, S., & Robazza, C. (2011). Competence, achievement goals, motivational climate, and pleasant psychobiosocial states in youth sport. *Journal of Sports Sciences*, 29(2), 171–180.
- Chand, S. (2020). Motivation Theories: Top 8 Theories of Motivation – Explained! From <http://www.yourarticlelibrary.com/motivation/motivation-theories-top-8-theories-of-motivation-explained/35377>
- Deci, E.L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum.
- Deci, E.L., Koestner, R., & Ryan, R.M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125, 627-668.

- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. Springer US.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2000). The "what" and the "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- Duda, J.L. (1992). Motivation in sport settings: A goal perspective approach. (GC Roberts, Ed.), *Motivation in sport and exercise*. Champaign, IL: Human Kinetics. s. 57-92.
- Durmaz, M., & Akkuş, R. (2016). Öz Belirleme Kuramı Perspektifinden Matematik Kaygısı, Motivasyon Ve Temel Psikolojik İhtiyaçlar. *Eğitim ve Bilim*, 41(183), 111-127.
- Elliot, A.J. (1997). Integrating the "classic" and "contemporary" approaches to achievement motivation: A hierarchical model of approach and avoidance achievement motivation. (M L Maehs, PR Pintrich, Eds.), *Advances in motivation and achievement*. Greenwich, CT: JAI Press. s. 243-279.
- Elliot, A.J. (1999). Approach and avoidance motivation and achievement goals. *Educational Psychologist*, 34, 169-189.
- Elliot, A.J., & Harackiewicz, J.M. (1996). Approach and avoidance achievement goals and intrinsic motivation: A mediational analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 461-475.
- Elliot, A.J., & McGregor, H.A. (2001). A 2 x 2 achievement goal framework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 501-519.
- Elliot, A. J., Murayama, K., & Pekrun, R. (2011). A 3 x 2 Achievement Goal Model, *Journal of Educational Psychology*, 103, 632-648.
- Gagne, M., & Deci, E.L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26(4), 331-362.
- Government of Kerala Department of Education. (2016). Introduction to communication, 7-34 from <https://samagra-resource.s3.ap-south-1.amazonaws.com/uploads/ebook/ClassXI/Journalism/Journalism.pdf>
- Guerrero, L.K., Anderson, P.A., & Afifi, W.A. (2007). *Close encounters: Communication in relationships*, 2nd edition. Sage Publications, Inc.
- Gürüz, D. ve Yaylacı, G.Ö. (2004). *İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi*, Media-Cat Kitapları, İstanbul.
- Harter, S. E. (1978). Effectance motivation reconsidered: Toward a developmental model. *Human Development*, 21, 34-64.
- Hellriegel, D., Slocum, J.W., & Woodman, R.W. (2001). *Organizational behavior*, South-Western College Publishing, Ninth Edition, USA.
- Herold, D.M., Greller, N.M. (1977). Feedback: The definition of a construct. *Academy of Management Journal*, 20, 142-147.

- Hodgetts, R.M. (1997). Yönetim, Teori, Süreç ve Uygulama, (Çev.: Çetin, Canan / Mutlu, Esin Can), Der Yayınları, İstanbul, 289.
- Jameson, C. (2017). Motivation and Communication from [https:// cath yjam eson.com/ motivation-communication/](https://cath.yjam.eson.com/motivation-communication/)
- Jurkovic, Z. (2012). ‘The importance of communication in the functioning of an organization’, Professional paper, Croatia, p.391.
- Kantarci, S. (2014). Çalışma ortamında geribildirim ve sonuçları. İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Koç, E. (2000). Motivasyon. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Mobilya ve Dekorasyon Eğitim Bölümü Ders Notu, <http://www.mobdek.8m.net/motivasyon.htm>
- Latham, G., & Locke, R. (1979). Goal setting – a motivational technique that works, Organizational Dynamics, Autumn, 68-80.
- Luecke, R. (2010). Performans Yönetimi. Çev: Aslı Özer, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Maslow, A.H. (1954). Motivation and personality. New York, Harper.
- May, J. (2009). Communication and Motivation with Football Players. University of Miami, Electronic thesis, Miami.
- McClelland, D. (1961). The achieving society. Princeton, NJ: Van Nostrand Company Inc.
- McClelland, D.C. (1962). Business drive and national achievement. Harvard Business Review, 40 (4);pp. 99-112.
- McClelland, D.C. (1985). Human motivation. Glenview, IL: Scott, Foresman.
- McClelland, D.C., & Koestner, R. (1992). The achievement motive. In C. Smith (Ed.), Motivation and personality: Handbook of thematic content analysis (pp. 143-152). New York: Cambridge University Press.
- Nicholls, J.G. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. Psychological Review, 91, 328–346.
- Nothcraft, G.B., & Neale, M.A. (1990). Organizational behavior: A management challenge, The Dryden Press, USA.
- Özer, P.S. ve Topaloğlu, T. (2008). Motivasyonda kapsam kuralları. Ed. Serinkan, C. Liderlik ve Motivasyon, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Reagan, J.R. (2009). The individual and organization, from [https:// www.researchgate.net/publication/262728399iTheiIndivdualanditheiOrganization](https://www.researchgate.net/publication/262728399iTheiIndivdualanditheiOrganization)

- Renn, R.W. (2003). Moderation by goal commitment of the feedback – performance relationship: theoretical explanation and preliminary study. *Human Resource Management Review*, 13(4), 561–580.
- Robbins, S.P. (2003). *Organizational behavior* (10th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Robbins, S.P. (2009). *Organisational Behaviour: International Version*. New York: Pearson Higher Education.
- Robbins, S.P., & Timothi, A.J. (2009). *Organizational Behavior*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Robbins: P., Judge, T.(2015). *Örgütsel Davranış, Çeviri: Erdem, İ. (2015):. 14. Basım Nobel Yayınevi, İstanbul*
- Rothwell, W.J., Stavros, J.M., Sullivan, R.L. & Sullivan, A. (2009). *Practicing Organisation Development: A Guide for Leading Change*. New York, NY: John Wiley and Sons.
- Ryan, R.M., & Brown, K.W. (2003). Why we don't need self-esteem: On fundamental needs, contingent love, and mindfulness. *Psychological Inquiry*, 14, 71-76.
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
- Sabuncuoglu, Z. ve Tüz, M. (2001). *Örgütsel Psikoloji*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Sagie, A. & Elizur, D. (1999). Achievement motive and entrepreneurial orientation: A structural analysis. *Journal of Organizational Behavior*, 20, 375-387.
- Sapru, R.K. (2013). *Administrative Theories and Management Thought*. Delhi: Phi Learning Private Limited.
- Schunk, D.H. & Meece, J.L. (Eds). (1992). *Student Perceptions in the Classroom: Causes and Consequences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Sesay, A.K., Soomro, J.A., Mansaray, A.B. et al. (2017). The Role of Motivation on Institutional Development: Selecting the Appropriate Theory for Milton Margai College of Education and Technology. *International Journal of Management Sciences and Business Research*, 6(11), 56.
- Shaw, D., Gorely, T., & Corban, R. (2005). *Sport and Exercise Psychology*, Taylor and Francis, New York.
- Smith, R. (2020). Intrapersonal and interpersonal communication. Course notes from United Arab Emirates University, from <http://faculty.buffalostate.edu/smithrd/UAE%20Communication/Unit4.pdf>
- Solmon, M.A. & Boone, J. (1993). The impact of student goal orientation in physical education classes. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 64, 418-424.
- Tan, S.K. (2013). Herzberg's Two-Factor Theory on Work Motivation: Does it Works for Today's Environment? *Global Journal of Commerce & Management Perspective*, 2, 18-22.

- Taşçı, D., ve Eroğlu, E. (2008). Kurumsal İletişim Kalitesinin Oluşmasında Yöneticilerin Geri Bildirim Verme Becerilerinin Etkisi. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, 5(2).
- Tezcan, Y. (2006). Liderliğin Çalışanların Motivasyonu Üzerindeki Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Timuroğlu, M.K., & Balkaya, E. (2016). Örgütsel İletişim ve Motivasyon İlişkisi: Bir Uygulama. U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(2), 89-113.
- Türkiye Bilimler Akademisi, (2014). Sosyal Bilimler Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: TÜBA Yayınları
- Vansteenkiste, M., Simons, J., Lens, W., Sheldon, K.M., & Deci, E.L. (2004). Motivation learning, performance and persistence: The synergistic effects of intrinsic goal contents and autonomy-supportive contexts. Journal of Personality and Social Psychology, 87, 246-260.
- Vlachopoulos, S. P., & Michailidou, S. (2006). Development and initial validation of a measure of autonomy, competence, and relatedness in exercise: The basic psychological needs in exercise scale. Measurement in Physical Education and Exercise Science, 103, 179-201.
- Vroom, V. H. (1964). Work and motivation. San Francisco, CA: Jossey-Bass
- Wahba, M.A., & Bridwell, L.G. (1979). Maslow reconsidered: A review of research on the need hierarchy theory. In R. M. Steers & L. W. Porter (Eds.), Motivation and work behavior (pp. 47-55). New York: McGraw-Hill.
- White, R. (1959). Motivation reconsidered: The concept of competence. Psychological Review, 66, 297-333.
- Winter, D.G. (1992), Power motivation revisited. In C. P. Smith, J. W. Atkinson, D. C. McClelland, & J. Verhoff (Eds.), Motivation and personality: Handbook of thematic content analysis: (pp. 301-310). New York: Cambridge University Press
- Woss, S. (2020). Cognitive evaluation theory. From [https:// www. sicotests. com/psyarticle.asp?id=439](https://www.sicotests.com/psyarticle.asp?id=439)
- Yamaguchi, I. (2003). The relations among individual differences, needs, and equity sensitivity. Journal of Managerial Psychology, 18, 324-344.
- Yılmaz, B. (2003). Toplumsal İletişim ve Kütüphane. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 20(2), 11-29.
- Yüksel, A.H. (2013). Etkileme, Etkili İletişim ve İkna Edici Konuşma. Ed., Eroğlu, E. & Yüksel, A.H. Etkili İletişim Teknikleri. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Zillioğlu, Merih. (1996). İletişim Nedir? 2. Baskı, İstanbul: Cem.

BÖLÜM 4

DEĞİŞEN EĞİTİM ANLAYIŞINDA BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİNDE İLETİŞİMİN ÖNEMİ

Nimet Haşıl Korkmaz
Fatma Demir
İnci Ece Öztürk
Selen Uğur Mutlu

Eğitim; kişinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanda sahip olduğu yeteneklerini belirlenen hedef doğrultusunda geliştirmesidir (Şişman, 2002). Kişinin isteyerek ve kasıtlı olarak değişim geçirmesi eğitimin bir parçası olarak tanımlanır. Eğitim, insanlara yetenek ve bilgi kazandırmanın ilerisindedir. Toplumun ilerlemesini, kalkınmasını devam ettirebilecek ölçüde ve nitelikte değer üretme sorumluluğu taşır. Eski ve yeni değerleri birbiriyle harmanlama ve var olan değerlerin önemini farkına varma niteliği taşır (Balcı 2004:6).

Öğretme ve öğrenme birbiriyle farklı işlevlere sahiptir. Öğrenme kişinin yaşadığı yoluyla davranışlarında ortaya çıkan değişmeye denir. Öğretme ise öğrenmeyi sağlama sanatıdır. Öğretme bir kişi tarafından ortaya konulurken öğrenme başka kişide oluşur. Bu sürecin etkili olabilmesi için öğretme ve öğrenme yapan kişiler arasında çok özel bir bağ kurulması ve bu sürecin etkili olması gereklidir. Kişinin yaşantılarının büyük çoğunluğu etkileşimli ortamlarda geçtiği düşünüldüğünde iletişim kavramının ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Kişinin topluma uyum sağlamasına ve etkin bir üyesi olmasına zemin hazırlayan öğretme ve öğrenme, iletişim ortamlarında gerçekleşir (Çengelci 2011). Yeni bilgi ve beceri yeni öğrenmelerle olacağından etkili iletişim gerçekleşmedikçe öğrenme sağlanamayacaktır (Ergin 2010). Etkili öğrenme ortamının oluşmasında yenilikçi bilgi ve gelişen iletişim teknolojileri iyi bir şekilde takip edilmelidir (Jafari, 2017). Gelişen bu teknolojiler bireyin eğitim olanaklarını ve becerilerini sağlıklı bir şekilde sürdürmesine yardımcı olur. Öğrenme ve öğretme ortamının sağlıklı bir şekilde devam etmesi için en önemli rol, kaynak konumundaki öğretmene düşmektedir (Ataran ve Ayati, 2006). Küreselleşen evreni değiştirmek, sürdürülebilir eğitimi ilerletmek için öğretmenlerin rolü çok önemlidir (Kozikoğlu ve Özcanlı, 2020).

- Beden eğitimi ve spor öğretmeni mesleki gelişimleri, kendi üzerine düşen sorumlulukları, mesleği ile ilgili kanun, yönetmelik, bilgi toplumu içindeki yerinin ve öneminin farkında olmalıdır.
- Çevresel ve sosyal açıdan okul yönetimi, öğretmenler, zümreleri, veliler, rehberlik servisi, öğrenciler, okul çalışanları ile iletişimi kuvvetli ve iş birliği içinde olumlu okul ikliminin sağlanmasında etkin olmalıdır.
- Okul ve diğer kurumlar arası koordinasyonu sağlamalıdır. Sportif, sosyal ve kültürel faaliyetlerin hazırlanması ve uygulanmasında önemini ve etkin rolünü bilmelidir.
- Beden eğitimi ve spor öğretmeni giyimine dikkat etmeli derslerinde ve görev aldığı törenlerde ve önemli günlerde kendine düşen sorumlulukları iyi bir şekilde yerine getirmelidir.
- Beden eğitimi ve spor öğretmeni yeni fikirlere açık, ön yargısız olmalıdır.
- Beden eğitimi ve spor öğretmenleri insan haklarına saygılı olmalı ve öğretme-öğrenme ortamına yansıtmalıdır.

Bütün bu özellikleri benimseyen ve taşıyan beden eğitimi ve spor öğretmenin etkili iletişim boyutunda da başarılı ve etkin olacağı kaçınılmazdır. Sonuç olarak; insanın var olmasının sebeplerinden biri olan iletişim, her meslekte olduğu gibi beden eğitimi ve spor öğretmenliği mesleğinde de çok önemlidir. Değişen ve gelişen eğitim ortamlarında öğretmenlerin öğrencileri ile iletişim kurabilmesi için empati becerilerini daha çok geliştirmeleri gerekmektedir. Ayrıca dijital yerlilerin dünyasında yer alan beden eğitimi öğretmenlerinin güncel bilgileri takip ederek teknoloji ile iletişim bilgilerini geliştirmeleri mesleğini etkin bir şekilde uygulayabilmesi için gereklidir.

KAYNAKÇA

- Ataran, M., & Ayati, M., (2006). Theoretical framework of teacher education curriculum planning in ICT time based on analysis psychological, social, philosophical principles. *Journal of Course Program Studies*, 3(1), 112-133.
- Balci, B. (2004). Milli Eğitime Bağlı Meslek Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin İş Tatmini, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bayraktar, M. F. (1994). Eğitim Öğretimde Araç ve Gerecin Önemi. *Öneri Dergisi*. 1 (1) , 24-29.
- Bodsworth, H. & Goodyear, V.A. (2017). Barriers and facilitators to using digital technologies in the Cooperative Learning model in physical education, *Physical Education and Sport Pedagogy*, 22(6), 563-579, DOI: 10.1080/17408989.2017.1294672

- Bopp, T. & Stellefson, M. (2020). Practical And Ethical Considerations For Schools Using Social Media To Promote Physical Literacy in Youth. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 17(4), 1225. <https://doi.org/10.3390/ijerph17041225>
- Cohen, J. F., & Olsen, K. (2013). The impacts of complementary information technology resources on the service-profit chain and competitive performance of South African hospitality firms. *International Journal of Hospitality Management*, 34, 245e254.
- Çanak, M., & Avcı, Ö. Y. (2016). Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşme ve Örgütsel İletişim Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (7), 91-110.
- Daum, D. & Buschner, C. (2014). "Research On Teaching Blended and Online Physical Education," in *Handbook Of Research On K12 Online And Blended Learning*, (R. Ferdig ve K. Kennedy, Ed.) 201–221, ETC Press, Pittsburgh, Pa, USA, 2014.
- Demirhan, G. (2003). Dünyada Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme, *Çağdaş Eğitim Dergisi*
- Dökmen, Ü., (1995). *Sosyometri ve Psikodrama*, Sistem Yayınları, İstanbul.
- Ergin, A. & Birol, C., (2000). *Eğitimde İletişim*, Anı Yayıncılık, Ankara
- Eroğlu, E. (2014). *Eğitim Teknolojisinin Tarihi Gelişimi*. Sakarya Üniversitesi
- Finkenberg, M.E., Fiorentino, L.H. & Castelli, D. (2005). Creating A Virtual Gymnasium. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 76(4), 16-18.
- Flack, C.B., Walker, L., Bickerstaff, A. & Margetts, C. (2020). *Socioeconomic Disparities in Australian Schooling During The COVID-19 Pandemic*. Melbourne, Australia: Pivot Professional Learning.
- Franklin, T. & Van Harmelen, M. (2007). Web 2.0 for content for learning and teaching in higher education. Bristol: JISC. E.T: Erşim tarihi 15.12.2021. <https://staff.blog.ui.ac.id/harrybs/files/2008/10/web-2-for-content-for-learning-andteaching-in-higher-education.pdf>
- Goad, T. & Jones E. (2017). Training Online Physical Educators: A Phenomenological Case Study. *Education Research International*, 2017, Article ID 3757489, 12, 2017. <https://doi.org/10.1155/2017/3757489>
- Jafari, J., Ghayebzadeh, S., Akbari, B. & Sadeghpour, A. (2017). The Relation of Information Technology with Organizational Structure and Participative Management from the Viewpoints of Employees of the Department of Sport and Youth in Northwest of Iran. *Communication Management in Sports Media*. 4(13), 80-57.
- Jeong, H.C. & So, W.Y. (2020). Difficulties of Online Physical Education Classes in Middle and High School and an Efficient Operation Plan to Address Them. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2020, 17, 7279. <https://doi.org/10.3390/ijerph17197279>
- Kaya, A.(ed.). (2011). *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim*, Ankara, Pegem Yayıncılık, 2.Baskı.

- Kooiman, B. J., Sheehan, D. P., Wesolek, M., & Retegui, E. (2017). Moving Online Physical Education from Oxymoron to Efficacy. *Sport, Education and Society*, 22(2), 230-246.
- Kozikoğlu, İ. & Özcanlı, N. (2020). "Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Öğreten Becerileri ile Mesleğe Adanmışlıkları Arasındaki İlişki" . *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 9. (270-290).
- Lamboglia, C.M., da Silva, V.T., de Vasconcelos Filho, J.E., Pinheiro, M.H., Munguba, M.C., Silva Júnior F.V., de Paula, F.A. & da Silva, C.A. (2013) . Exergaming As A Strategic Tool In The Fight Against Childhood Obesity: A Systematic Review. *J Obes.* 2013:438364. doi: 10.1155/2013/438364.
- Malcho, S. (2000). *Beden Dili*, (Çev.: E.Tulin Batır), İstanbul: Gün Yayıncılık
- McLoughlin, C., & Lee, M. (2007). Social Software And Participatory Learning: Pedagogical Choices With Technology Affordances in The Web 2.0 Era. In *ICT: Providing Choices For Learners And Learning. Proceedings Ascilite Singapore 2007*, (664-675). Centre for Educational Development, Nanyang Techn
- Mercier, K., Centeio, E., Garn, A., Erwin, H., Marttinen, R., & Foley, J. (2021). Physical Education Teachers' Experiences With Remote Instruction During the Initial Phase of the COVID-19 Pandemic, *Journal of Teaching in Physical Education*, 40(2), 337-342.
- Mohnsen, B. (2012). Implementing Online Physical Education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 83(2), 42– 47.
- Shuler, C. (2009). *Pockets Of Potential: Using Mobile Technologies To Promote Children's Learning At Sesame Workshop*. New York, NY: The Joan Ganz Cooney Center.
- National Standards for Quality Online Teaching, (2021). E.T: 16.12.2021. <https://www.nsqol.org/thestandards/quality-online-teaching/>
- Öztürk, İ.E., (2021). Değişen eğitim anlayışında öğretmenlerin güncel beden eğitimine yönelik görüş ve davranışlarının belirlenmesi: Fenomenolojik bir çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şişman, M. (2002). Eğitimde mükemmellik anlayışı: Etkili okullar. Pegem Yayıncılık, 36.
- Pedro, F. (2006) . *The New Millennium Learners: Challenging Our Views On Ict And Learning*
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen adaylarının öğretmen yeterlilikleri açısından kendilerini değerlendirmeleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 131-140.
- Toyaa, H. & Skidmoreb, M. (2015). Information/communication technology and natural disaster vulnerability . *Journal Economics Letters* 137. 143–145.
- Tutar,H., Yılmaz, M.K. & Erdönmez,C. (2003). Genel ve Teknik İletişim. 1.Baskı. Ankara: Nobel.
- Voogt, J., Fisser, P., Roblin, N. P., Tondeur, J., & van Braak, J. (2012). Technological pedagogical content knowledge e a review of the literature. *Journal of Computer Assisted learning*, 29,109e121.

- Yatkın, A. ve Yatkın, Ü.N. (2018). Halkla İlişkiler ve İletişim. 5.Basım. Ankara: Nobel.
- Yüksel-Şahin, F. (2008).Communication skill levels in Turkish prospective teachers. Social Behavior and Personality:An International Journal, 36 (9).
- Wang, Y. (2016). Big Opportunities and Big Concerns Of Big Data in Education. TechTrends, 60(4), 381-38.
- Winn, W. (2002). Current Trends in Educational Technology Research: The Study Of Learning Environments. Educational Psychology Review, 14(3), 331-351.
- Woods, M. L., Goc-Karp, G., Miao, H., & Pearlman, D. (2008). Physical Educators' Technology Competencies and Usage. The Physical Educator, 65, 82-99.

BÖLÜM 5

SPORDA İLETİŞİM FELSEFESİ

Dr. Göksel Yıkmış

İletişim temel olarak herkesin farkında olduğu ancak tam olarak tanımlayamadığı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Yüksel, 2014). Aslında iletişime ilişkin ilk tanımlar 1940’larda telekomünikasyon araştırmalarından ortaya çıkan “gönderen”, “mesaj” ve “alıcı” gibi anahtar kavramları içermektedir (Shannon ve Weaver, 1948; Billings, Butterworth ve Turman, 2018). Ancak günümüzde iletişim büyük ölçüde; anlamın çeşitli semboller ve araçlar aracılığıyla oluşturulduğu ve değiş tokuş edildiği bir süreç olarak anlaşılmaktadır (2018). Bununla birlikte iletişime ilişkin günümüzde kabul gören tanımlardan biri de iletişimin insanların belirli durumlarda, bireysel ve toplumsal güçlerden etkilenen ve kültürle yoğrulmuş sözlü ve sözlü olmayan mesajların değiş tokuşu yoluyla anlam ürettiği işlemsel bir süreç olduğunu söylemektedir (Alberts, Nakayama ve Martins, 2012; Billings, Butterworth ve Turman, 2018). İletişimin birçok farklı yolu olduğu aşikârdır. Dolayısıyla iletişimin birçok farklı açıdan ele alınabilir ve tanımlanabilir bir faaliyet olduğunu söylemek mümkündür. İletişimde bu çeşitliliği sağlayan en önemli unsur ise insandır. Eroğlu’ya göre (2014) iletişim insanın sahip olduğu en temel beceri olarak değerlendirilen iletişim hem özel yaşamdaki bir insanın hem kurumlarda çalışan yöneticinin/personelin hem de kurumların varlıklarını sürdürme biçimlerinin bir ürünü olarak karşımıza çıkar (Eroğlu, 2014). Bu bağlamda iletişim; insanların kendilerine dair şeyleri diğer insanlara aktarabilmesini sağlayan ciddi bir faaliyettir

İletişimin gerçekleşmesini sağlayan en önemli araçlardan biri olarak dil karşımıza çıkmaktadır. İnsanın birikimi, tecrübesi, yaşadığı ortam ve bağlı olduğu kültür gibi faktörler kullandığı dile yansırken, bu da aynı zamanda kişinin iletişim özelliğini şekillendirmektedir. Yüksel’e göre (2014) insanlar duygu, düşünce ve inançlarını anlam yüklü seslerle, işaretlerle, bedensel hareketlerle ya da buna benzer işaretlerle birbirlerine aktararak birbirlerinden yanıt alırlar ve bu sayede iletişim denilen kültürel donanımı gerçekleştirirler (Yüksel, 2014). Buradan anlaşılacağı üzere, insanların neyi, nasıl ve hangi durumda aktardığı iletişimi şekillendiren şeylerin en başında gelmektedir. Ancak diğer yandan iletişimin en az iki ucu olan bir faaliyet olduğu da bir gerçektir. Yani iletişimin gerçekleşmesi için aktaran kadar aktarılanın farkında olmak ve aktarılanla dair bir şeyler alabilmek de önemlidir. Bu

SONUÇ

İletişim, günümüzde doğru kullanıldığında etkisinin olumlu olacağı aşikâr olan bir faaliyet olmakla birlikte, aynı zamanda felsefi olarak da ele alınıp insanın içinde olduğu her yerde ve her durumda etkisinin ele alınıp incelendiği bir araştırma alanıdır. Etkili iletişimin olumlu sonuçlarını günümüzde gerek sosyal gerekse de iş hayatı olmak üzere yaşamın birçok farklı yerinde görmekte ve deneyimlemekteyiz. Tıpkı hayata dair her anda olduğu gibi, sporda da etkili iletişimin yeri ve önemi birçok açıdan karşımıza çıkmaktadır. Sportif bağlamda belirlenen hedefler ve bu hedeflere ulaşabilmek, sportif ekibin ne kadar başarılı olduğunu ölçen bir durumdur. Başarı denilen şey çok değişkendir; belki bir müsabaka kazanmak, kaybetmemek rakiplerden bir ya da birden fazlasını geride bırakmak, bütün rakipleri yenerek şampiyon olmak, bir alt lige düşmemek, kendinden güçlü bir rakibe karşı iyi mücadele etmek, belki de sadece tahmin edilen kadar büyük bir hezimete uğramamak. Başarı olarak neyi adlandırıyor-sanız ve neye ulaşmayı başarı olarak görüyorsanız gerçek şu ki bu başarıyı elde etmek tek kişinin yapabileceği bir şeyden ziyade bir ekip çalışması ve dayanışmasını gerektirir. İşte bu noktada ekibi oluşturan her insanın bencilce davranmayarak aynı hedefe ekipçe ulaşmayı benimsemesi, bu hedefe odaklanması, hedef uğruna ekibin kolektif davranıp belirli bir plan doğrultusunda dayanışma ve iş birliği sergilemesi ancak ve ancak güçlü, sağlıklı ve etkili bir iletişim ile mümkün olacaktır.

Bu çalışmada da birçok spor örneği; sporda iletişimin etkisine güvenildiğini ve etkili iletişimin başarıya ulaşmak için stratejik anlamda kullanıldığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan etkili iletişimin olmadığı durumların da ekibin amaçladığı noktaya, yani başarıya ulaşmasının önünde büyük bir engel oluşturduğu görülmektedir. Sonuç olarak bu çalışmada gerek felsefi altyapısıyla gerek iletişime dair araştırmalarla gerekse de güncel örneklerle ele alınan iletişimin sporda ne derece önemli olduğu ortaya konulup, iletişimin tıpkı hayata dair diğer alanlarda olduğu gibi sporda da önemli bir rolü olduğu vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akkol, M. L. (2019). Jürgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı ve Kamusal Alan Kavramının Analizi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (37), 171-180. DOI: 10.30794/pausbed.541364
- Alberts, J. K., Nakayama, T. K., & Martin, J. N. (2012). Human communication in society (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Batu, S. (2005). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarında Ekip Çalışmalarına Yer Verilmesi. Gürsel, O. (Ed.), Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi içinde (s. 31-42). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Billings, A. C., Butterworth, M. L., & Turman, P. D. (2018). *Communication and sport: Surveying the field*. SAGE Publications.
- Carson, M. (2017). *The Manager: Futbolun Dahi Liderleri*. Recep Özerin (Çev.). İstanbul: Türk Hava Yolları Yayınları.
- Coombs, W.T., & Harker, J.L. (2021). "Sport Communication, Strategic Communication, and Strategic Sport Communication", *Strategic Sport Communication: Traditional and Transmedia Strategies for a Global Sports Market* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003031161>
- Duğan, Ö. (2015). *Spor Felsefesi ve Etiği*. Ertan, H. (Ed.), *Spor Bilimlerine Giriş içinde* (s. 30-43). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erdemli, A. (2008). *Spor Yapan İnsan*. İstanbul: E yayınları.
- Eroğlu, E. (2014). *Etkili İletişim ve Doğru Anlamak*. Eroğlu, E., Yüksel, A. H. (Ed.), *Etkili İletişim Teknikleri içinde* (s. 2-18). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Frandsen, F., Johansen, W. (2017). *Strategic communication*. In C. Scott & L. Lewis (Eds.) *The international encyclopedia of organizational communication* (pp. 2250–2257). Malden, MA: John Wiley & Sons
- Habermas, J. (1996). *İletişimsel Eylem Kuramı*, M. Tüzel (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Jowett, S. (2009). *Validating coach–athlete relationship measures with the nomological network*. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 13, 34–51.
- Kasap, H. ve Erdem, K. (2009). *Antrenörlük Felsefesi*. İstanbul: TFF- FGM Futbol Eğitim Yayınları.
- Platon. (2015). *Kratylos*, F. Akderin (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Shannon, C., Weaver, W. (1948). *The mathematical theory of communication*. Urbana, IL: University of Illinois Press.
- Usluata, A. (1995). *İletişim*, Cep Üniversitesi. İletişim Yayınları.
- Utma, S. (2019). *İletişimde Dil ve Anlamlandırma: İletişim Felsefesi Bağlamında Kuramsal Bir Değerlendirme*. *Researcher : Social Science Studies*
- Ünlü, Ç. Y. (2018). *Retorikte Alan Temelli Dönüş ve Katılımcı Eleştirel Retorik*. *Moment Dergi*, 5 (1), 57-78. DOI: 10.17572/mj2018.1.5778
- Yıkımsı, G. (2020). *Futbolda Kullanılan Taktik ve Sistemlerin Felsefi ve Bilimsellik Açısından Tahlili*. Doktora tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Ankara.
- Yüksel, A. H. (2014). *Etkili İletişimde Konuşma ve Dinleme*. Eroğlu, E., Yüksel, A. H. (Ed.), *Etkili İletişim Teknikleri içinde* (s. 106-141). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yüksel, A. H. (2014). Sözsüz İletişim: Etkili İletişimin Teknikleri. Eroğlu, E., Yüksel, A. H. (Ed.), Etkili İletişim Teknikleri içinde (s. 174-211). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Zıllıoğlu, M. (1992). İletişime Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.61saat.com/bolgesel/abdulkadir-omur-un-geri-donus-hikayesi-avci-dan-izini-h1045557.html>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunyadan-spor/okculuk-milli-takimi-antrenoru-goktug-erginin-sapkasi-emin-ellerde/2320202#:~:text=2020%20Tokyo%20Olimpiyat%20Oyunlar%C4%B1'nda,de%20yar%C4%B1%C5%9F%C4%B1rken%20takt%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20%C5%9FapKayla%20%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1>

<https://www.express.co.uk/sport/football/611214/Communication-problem-players-Jurgen-Klopp>

<https://www.fanatik.com.tr/galatasaray-maci-sonrasinda-abdulkadir-omurden-mesaj-2241308>

<https://www.goal.com/tr/haber/jose-mourinho-bir-sonraki-duragim-premier-lig-olmayacak/rykztkc07a81xdgl3mg0je3q>

<https://www.haberler.com/spor/hikmet-karaman-gururlu-guclu-olmak-icin-ben-biz-14059034-haberi/>

<https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/besiktasta-sergen-yalcin-13-5-oyuncuyla-sampiyon-olduk-41812167>

<https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/son-dakika-haberi-trabzonspor-galatasaray-macinda-abdulkadir-omur-gozyaslarini-tutamadi-taraftar-sahaya-atladi-ve-tepkiler-41893361>

<https://www.liverpoolecho.co.uk/sport/football/football-news/we-laugh-how-jurgen-klopp-12229779>

<https://quote fancy.com/quote/1590121/Franz-Beckenbauer-Football-is-one-of-the-world-s-best-means-of-communication-It-is>

<https://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2018/05/14/salah-premier-ligin-rekorunu-kirdi>

<https://www.sporx.com/abdulkadir-omur-un-yukselisinin-o-hikayesi-SXHBQ951185SXQ>

<https://www.sporx.com/futbol/ekstra/abdullah-avci-ya-kullerinden-dogdu-abdulkadir-omurSXGLQ58942SXQ?sira=6>

<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=228&ftxtID=15455>

<https://theconversation.com/five-ways-jurgen-klopps-leadership-style-helped-liverpool-to-the-top-133475>

<https://www.theguardian.com/football/2018/apr/23/jurgen-klopp-liverpool-champions-league-roma-mo-salah-brexit>

BÖLÜM 6

SAHA İÇİ YÖNETİM VE ORGANİZASYONDA İLETİŞİM

Prof. Dr. Hakan Sunay

İnsan, yaradılışı nedeni ile tek başına yaşayamaz. Varlığını sürdürebilmek için geçmişten bu yana sürekli diğer insanlara her zaman ihtiyaç duymuştur. Diğer insanlarla birlikte olabilmenin en önemli aracı ise iletişimdir. İletişim, insanların toplumsallaşmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Çağlar & Kılıç, 2006). Toplumda ya da kurumda bireyin kendisinden önce uygulanan kuralları öğrenmesi, değer ve inançları sahiplenmesi ve bunlar doğrultusunda kendine verilen rolleri öğrenmesi ve oynaması yani toplumsallaşması yalnızca iletişimle gerçekleşir. İletişim kişiler arası ilişkilerin, yani insan ilişkilerinin, her alanını, kurumları ve giderek toplumları yaratan ve bir arada tutan “harç” işlevi görmektedir (Aktan, 2006). Bu nedenle iletişim, var olmak ve yaşamak için beslenmek kadar doğal ve kaçınılmazdır. Kendimizi, çevremizi, ait olduğumuz toplumu anlamamız için etkin iletişim şarttır. Günümüzde ortaya çıkan başta kişiler arası ilişkilerdeki sorunlar ve bu sorunlara bağlı ortaya çıkan pek çok psikolojik bozukluğun temelinde iletişim becerilerindeki eksikliğin yattığı söylenebilir. İletişim sistemini sağlıklı bir biçimde gerçekleştiremeyen hiçbir kurumun süreklilik şansı olmamaktadır. Çünkü açık sistem olan kurumların dış çevrelerinden sürekli girdi almaları ve aynı çevreye çıktı vermeleri gerekmektedir. Bu da çevreyle etkileşim kurarak mümkün olabilir. Özellikle de bu durum sporun gerçekleştiği ortamlarda daha da belirginleşir. Örneğin bir futbol müsabakasında iletişimin varlığı oldukça önemlidir. Aksi durum sporculara zarar verebildiği gibi skoru ve takımları da olumsuz etkileyebilir. Bu itibarla kişiler arasındaki iletişim kapsamında özellikle de saha içerisinde; sporcu-antrenör, sporcu-hakem, antrenör-hakem gibi farklı rollerdeki elemanların karşılıklı iletişimleri takımın başarısını olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Öyle ki spor kulüplerinin çalışanları (*teknik direktör, antrenör, sporcu ve diğer görevliler*) ile sağladığı iç iletişim ve dış müşterileri oluşturan kulüp taraftarları arasında kurulan iletişimin biçimi, iletişim anlayışı ve iletişimde kullanılan kanallar kurum kimliğinin şekillendirilmesi ve anlam kazanmasında büyük bir öneme sahiptir. Bu görüş ve düşünceler çerçevesinde bu bölümde, iletişimin futbolda (*Hakem, Antrenör, Sporcu ve Taraftar Boyutlarıyla*) saha içi yönetim ve organizasyonundaki öneminden söz edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkada, C. Ergen, E.(1990). Bilim ve Spor, Büro Tek Ofset Matbaacılık, s.1-41, Ankara.
- Akhüseyinoğlu, A. (2010). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Yürütülmesinde Kurumsal İletişim Araçlarının Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Aktan, C. C. (Ed.). (2006). Kurumsal Kültür, Organizasyonlar, Kurallar ve Kurumlar. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Akyüz, M.E. (2005). Futbol Kulüplerinin Şirketleşmesi ve Halka Açılması: Avrupa Futbol Piyasasındaki Gelişmeler Çerçevesinde Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor Örneğinin Değerlendirilmesi, T.C. Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Yeterlilik Etüdü, İstanbul.
- Alpman, C.(1972). Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi Çağlar Boyunca Gelişimi, Milli Eğitim Basımevi, 1 İstanbul.
- Arun; A.C.(1991). “Türkiye’de Cumhuriyet Devri’nde Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme Çalışmaları ve Aşamaları”, Spor ve Bilim Dergisi, Sayı; 9-13, İstanbul.
- Carter, J. (1989). The Champions Program Beheviour Improvement in Physical Education, JOPERD, 66-67, New-York.
- Cox R L, Stavros L. (1998). Home Advantage in Football: The Perceptions of Professional Players, Moray House Institute of Education. Heriot-Watt University, Scotland.
- Cüceloğlu, D. (2006). Yeniden İnsan İnsana (35. bs) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2015). İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlar, İ. & Kılıç S., (2006). Genel İletişim. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dinç, A. (2017). Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına Göre Mesleki Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi (10. Bölge Örneği), Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi, No:13, Ekim 2017, Iğdır.
- Dörtok, A. (2004). Kurumsal İtibarınızdan Kaç Sıfır Atabilirsiniz? İstanbul: Rota Yayınları.
- Durna, E. (1997). Türkiye’de Futbol ve Hakem, Yıldızlar Matbaacılık, s. 108. İstanbul.
- Efil, İ. (2002). İşletmelerde yönetim ve organizasyon. 7. Baskı. İstanbul: Alfa Basım.
- Ekmekçi, R. (2016). Sporda Yönetim ve Organizasyon, Spor Örgütlerinde Kurumsallaşma, İstanbul: Ergün Basımevi.
- Elden, M. &Yeygel, S., (2006). Kurumsal Reklamın Anlattıkları. İstanbul: Beta Basım.
- Er, G. (2008). Sanal Ortamda İtibar Yönetimi. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Fifa. Futbol Oyun Kuralları. (2016). Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği Yayınları, s. 47.
- Genç, T. (1998). Kamu Yönetimi, Başkent Klişe Matbaacılık, Ankara.

- Gülınar, B. (2007). Örgütlerde İletişim ve İş Doyumu. İstanbul: Literatürk.
- Gündoğdu, F. (2017). “Spor Yönetimi ve Futbol Hakemi”, Futbolda Hakim Olma Sanatı, Ed: Cem Satman, 6. Bölüm, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara.
- Gürgen, H. (1997). Örgütlerde İletişim Kalitesi. İstanbul. Der Yayınları.
- Güriz, D.,& Özdemir, G., (2007). İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi. 3. Baskı. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Hogg, J.(1970). Die Eiganschaften trainers In: Information shoft Tum Training, Hrsg: Deutscher Sport bund, Helt 5, P (40-41), Frankfurt.
- İşık, M. (Ed.). (2008). Genel ve Teknik İletişim. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Johnson, C.(1984). Asistant Clup, Coach, Coaching Theory Manual, Britich Amateur Athletic Board, Publihed BAAB , 3-6, London.
- Karaçor, S. ve Şahin, A., (2004). Örgütsel İletişim Kurma Yöntemleri ve Karşılaşılan İletişim Engellerine Yönelik Bir Araştırma. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.8 (97), ss. 97-117.
- Katırcı, H. (2007a). Spor Kulüplerinde İletişim Yönetimi: Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Yer Alan Spor Kulüplerinin İletişim Uygulamalarına İlişkin Araştırma. Doktora Tezi. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi SBE.
- Katırcı, H. (2009b). Türk Futbolunda Kurumsal İletişim Yönetimi, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 14(4), Ankara)
- Katırcı, H. (2009c). Türkiye’de Futbol Kulübü-Taraftar İletişimi. Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi. 4 (1), ss.41-50.
- Kocaoğlu, N.K. (2011). Futbol Şirketlerinin Halka Açılması, Ankara Barosu Dergisi, Vol:69, s.67-110, 2011/4, Ankara.
- Mendi, B. (2012). Kurumsal İletişim Aracı Olarak Web Bilişim Sistemlerinin Kullanılabilirliğinde Teknoloji Kabulü (Hastane Web Sitelerine Yönelik Bir Araştırma). Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Mesleki Yeterlilik Kurumu. (2011). “İş ve Meslek Danışmanı Ulusal Meslek Standardı Seviye 6”, Resmi Gazete, 07.06.2011Tarih, 27957 Sayı (Mükerrer), Referans Kodu: 11UMS0143-6
- Mısırlı, İ. (2003). Genel ve Teknik İletişim. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Okay, A. (2003). Kurum kimliği. 4. Baskı. İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Orta, L. (2002). Dünyada ve Türkiye’de Futbol Hakemliğinin Başlangıcı ve Gelişimi, Spor Araştırmaları Dergisi, s.79-89, İstanbul.
- Oskay, Ü. (1993). XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım, Der Yayıncılık, İstanbul.
- Özer K. (1990). Sporda Eğitim ve Öğretimi, Spor Şurası Bildirileri, Başbakanlık GSGM Yayını, 60.61. Ankara.

- Sabuncuoğlu, Z. & Gümüş, M., (2008). Örgütlerde İletişim. İstanbul: Arıkan Basım.
- Satman, C. (2014). Futbol Maçlarındaki Seyirci Topluluklarının Sesinin, Hakemlerin Kararları Üzerindeki Etkisi, Ankara Üniversitesi Spormetre Dergisi, 12 (2), s.147-154, Ankara.
- Satman, C. (2017). Futbolda Hâkim Olma Sanatı, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara.
- Sevim, Y.,Tuncel, F., Erol, E.,Sunay, H.,(2001). Antrenör Eğitimi ve İlkeleri, Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.
- Shilling, G., Svaboda, B., Vanlk,M., (1970). Der Trainer Jugend und sport, P(394-398) Magglingen.
- Sunay, H.(2021). “Spor Yönetimi”, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Tekgöz, Ü. (2011). Futbol Hakemlerinin İş Stresi, İş Tatmini ve Yaşam Tatmin Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: 3. Bölge Hakemleri Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 110.Kayseri
- Trail, G.T., Anderson, D.F. ve Fink, J.S. (2000) “A Theoretical Model of Sport Spectator Consumption Behavior” International Journal of Sport Management, 1:154-180.
- Tutar, H., Yılmaz, M. K., Erdönmez, C.,(2005). Genel ve teknik iletişim. 3. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tutar, H. (2009). Örgütsel İletişim. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Türkiye Futbol Federasyonu Merkez Hakem Kurulu.(2017). Gözlemci El Kitabı, s.30, Ankara.
- Vural, B. (2003). Kurum Kültürü ve Örgütsel İletişim. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yargıcı, E. (2010). Kurumsal İletişim Yönteminde Örgütlenme Astrazeneca Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi SBE.
- Yetim, A., Cengiz, R., (2010). İletişim ve Spor, Berikan Yayınevi, s. 43.Ankara.

BÖLÜM 7

ANTRENÖR-SPORCU İLETİŞİM STRATEJİLERİ

Doç.Dr. Recep Cengiz

Sporda iletişimin çağdaş bir bakış açısıyla yeniden yorumlanmasıyla birlikte son yıllarda antrenörlerin sporcularıyla olan ilişkilerinin stratejik biçimde yönetimi ve hedef kitleler üzerinde olumlu algılar tesis edilmesi daha da ön plana çıkmaya başlamıştır. Günümüzde geçerli olan çağdaş halkla ilişkiler yaklaşımı kurumların hedef kitleleriyle karşılıklı yarar, güven, anlayış, hoşgörü ve iyi niyete dayalı ilişkiler tesis edilmesine odaklanmakta; kurumların hedef kitleleriyle gerçekleştirecekleri başarılı ilişkilerin kurumlara yönelik olumlu algıların tesis edilmesine yapacağı katkıları vurgulamaktadır (Katırcı ve Yüce, 2020). Rekabet koşullarının iyice yoğunluk kazandığı günümüz koşullarında kurumların hedef kitlelerin zihninde rakiplerinden farklı bir yere konumlanması ve hedef kitle desteğini, onayını kazanması her zaman olduğundan daha da fazla önem taşıyor hâle gelmiştir. Kurumların kurumsal amaçlarına başarılı biçimde ulaşabilmesi ise hedef kitlelerin kendilerine yönelik algıları ve bu algıların ne şekilde yönetildiğiyle doğrudan bağlantılıdır.

Sporda iletişiminde, sporcu odaklı bir iletişim stratejisi ön plana çıkan bir bölüm olarak dikkat çekmektedir. Sporcuların, antrenör desteğinden yoksun biçimde başarıya ulaşması ve rakiplerinden farklılaşarak rekabet üstünlüğü elde etmesinin mümkün olmadığı günümüz şartlarında antrenör-sporcu iletişim becerileri daha da önem kazanmıştır. Bu bölüm, sporda iletişimin becerilerinin ulaştığı geniş kapsamda, antrenör-sporcu iletişiminde amaç, strateji ve uygulamaların daha iyi kavranabilmesini sağlayacak kapsamlı bilgilerin edinilebileceği bir konu olarak önem taşımaktadır.

Antrenör-sporcu iletişimi takım içinde köprü kurmayı sağlayacak bilgileri kapsamaktadır. Çağdaş antrenörlük yaklaşımı ve iletişim etiğine uygun takım yönetiminde son derece önem taşıdığı bilinmektedir. Alan yazına bakıldığında spor ortamında etkili iletişim kurmanın; sporcular ile antrenör arasında güven duygusu oluşturduğu, sporcu memnuniyetinin arttığı, sporcuların kendini önemli ve değerli hissettiği, karar verme sürecinde sporcuların daha etkin olduğu, takım

Sporcularla güç mücadelesi ile yaşamak yerine birliktelik sağlanmalıdır.

Takım kalitesinin artırılması; sporculara sorumluluk verilmesi ve sorumluluğun paylaşılmasını öngörür.

Duygular yaşayacağız ancak duygularımızı kontrol ederek yaşamasını öğreneceğiz.

Antrenörün yaptığı bir davranışın sadece sporcusunu, takımını, kulübünü değil; toplumu ilgilendirdiği iyi kavranmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abakay, U. (2009), Futbolcu- Antrenör İletişiminin Farklı Statülerdeki Futbolcuların Başarı Motivasyonu ile İlişkisi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Anlara.
- Acar N.V. (2008). İnsan İlişkilerinde İletişim, Nobel Yayınları, Ankara.
- Aydın, N. (2009). Etkili İletişim Stratejileri, Kumsaati Yayınları, İstanbul.
- Bahadır, G. (2009), “Genel Tıpta Hekim-Hasta İletişimi”, Psikiyatri, (Ed. Işın B. Kulaksızoğlu vd.), İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 4888, İstanbul, 1-19.
- Cengiz, R. (2016), Sporda Etkili İletişim, (Ed. A. Yetim), Bağırhan Yayınları, Ankara.
- Çalışkan N. Karadağ E. (2010). Öğretim Sürecinde İletişim Öğeleri ve Beden Dilinin Önemi, Dan, Abrahams. (2016), Futbol Bir Akıl Oyunu (Çev. Mustafa Şahin), Nobel Yaşam, İstanbul.
- Dirim, A. (2003). Çocuk ve Ruh Sağlığı, Esin Yayınları, İstanbul.
- Dökmen Ü (2005). İletişim Çalışmaları ve Empati 34.Baskı. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Erdem, İ. (2018), “İletişim Sürecinde Konuşma Becerisi”, (Editör: Alim Kaya), Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Eroğlu, E. (2000). Toplantı Yönetimi, beden eğitimi ogretmeni.com/sunular/ Beden Eğitimi Ogretmeni Sunu, Erişim Tarihi: 21.04.2022.
- Gordon, R.T. (1996), Etkili Öğretmenlik Eğitimi, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Gruen, A. (2012), Empatinin Yiyimi, (Türkçesi, İlknur İgan), Çitlenbik Yayınları, İstanbul.
- Gülseven, C. (2007). Toplantı Yönetimi ve Proto-kol İlişkileri, <http://www.ilko.kuma.comko-zakli.seminer>, Erişim Tarihi: 21.04.2022.
- Gümüşgöl, O., Işık, U., Acet, M., & Konak, R. (2017). Impact of sports age and spent time with coach on coach's communication levels. *Sport & Society/Sport Si Societate*, 10-13.
- http://www.toder.org/images/makaleler/ogretim_surecinde_iletisim_ogeleri_ve_beden_dilinin_onemi.doc (erişim tarihi, 21.05.2022).

- Isik, U., Sunay, H., & Cengiz, R. (2018). The Relationship between School Administrators' In-House Communication and Conflict Management Strategies According to Physical Education Teachers' Perceptions. *Asian Journal of Education and Training*, 4(4), 266-271.
- Katırcı, H. ve Yüce, A. (2020). “Sporda İletişim ve Halkla İlişkiler IV”. İçinde Spor Yönetimi IV. (Editör: Velittin Balcı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 4061.
- Kaya A. (2011). “İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler”, Kişilerarası İletişim ve Etkili İletişim, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Kaymak, M.S. (2015), Okul Yöneticilerinin İletişim Becerileri ile Çatışmayı Yönetme Stratejileri Arasındaki İlişki(Kartal İlçesi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükaslan, N. (2014)-Etkili İletişim Teknikleri, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Robins, A. (1997), İcinizdeki Devi Uyandırın, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Siyez, D. M. (2010). Kişilerarası İlişkilerin Başlangıcı ve Gelişimi, (Editör: Alim Kaya), Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- TDK, (2007). Sözlükler, [http://www.tdk.gov.tr/ TR/BelgeGoster.aspx?](http://www.tdk.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?) Erişim Tarihi:21.02.2022.
- Ulukan, H. (2012), İletişim Becerilerinin Takım ve Bireysel Sporculara Olan Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Yeşilyurt, E. Çankaya, İ. (2007), Toplantı Yönetimi, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 6 (1), 188-193.
- Yıldız, K. (2017). Bilgi ve İletişim Teknolojileri Boyutuyla Spor ve İletişim, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Yılmaz, İ. (2008), Sporcu Algıları Çerçevesinde Farklı Spor Branşlarındaki Antrenörlerin Liderlik Davranış Analizleri ve İletişim Beceri Düzeyleri, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

BÖLÜM 8

SPOR VE MEDYA

Doç. Dr. Ayhan Dever
Dr. Ahmet İslam

Henüz televizyon veya radyonun olmadığı dönemlerde gerçekleşen sportif bir aktiviteyi hayal edelim. Örneğin 1863 yılında İngiliz Futbol Federasyonunun kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan modern futboldan bir karşılaşma. Saha içerisinde futbolcular, hakem ve diğer olması gereken herkes ve her şey. Tribünlerde taraftarlar. Hepsi bu kadar. Ortada ne canlı yayın araçları ve renkli kayıt yapan kameralar ne sosyal medya hesaplarından paylaşım yapan taraftarlar ne de evlerinde televizyon veya radyodan maçı takip eden taraftarlar var. Dolayısıyla futbol maçı, sadece maçı izleyenler tarafından gözlemlenmekte ve gazeteciler aracılığıyla takip edilerek gazetelerin ertesi veya sonraki günlerdeki sayılarında maçla ilgili bilgiler verilmekte. Diğer bir ifade ile maç oynandıktan bir veya iki gün sonra maç sonuçları, eğer gol varsa kimlerin attığı ve diğer çeşitli bilgiler öğrenilmekte. Sportif bir olaya erişim ve olay hakkında bilgi almak oldukça kısıtlı düzeyde.

Bir de günümüzde gerçekleştirilen bir sportif aktiviteyi düşünelim. Zihnimizdeki görüntü âdeta bir karnavalı andıracaktır. Saha içerisinde futbolcular ve olması gereken herkes ve her şeyin yanı sıra renkli kayıt yapan kameralar, canlı yayın araçları, mikrofonlarıyla futbolcularla veya diğer ilgili kişilerle röportaj yapmaya çalışan basın mensupları, ellerinde cep telefonları ile anı yakalama çabası içerisinde olan ve “yakaladıkları an”ı sosyal medya hesaplarından paylaşan taraftarlar, anlık olarak maçla ilgili haberler sunan televizyonlar, radyolar ve internet siteleri. Belki de en önemlisi evlerinde televizyon karşısında, on binlerce kilometre uzakta da olsa saha içerisinde olan biten her şeyi izleyen ve anlamaya çalışan taraftarlar. Üstelik evlerinin rahatlığında, zahmetsiz ve neredeyse masrafsız.

Sporun medya aracılığıyla geniş kitlelere kolay bir şekilde aktarıldığı; hatta küreselleşmenin de yoğun etkisiyle spor-medya birlikteliğinin hat safhalara ulaştığı bir dönemdeyiz. Küreselleşme bir yandan sınırları ortadan kaldırırken diğer yandan da ekonomik, kültürel, siyasi ve teknolojik gelişmelerle hemen her alana etki etmekte ve bu alanları kendince değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bu değişim ve dönüşümden spor da yoğun bir şekilde etkilenmektedir.

Hatta sadece spor programları yapan televizyon kanallarının sayısı da az değildir. Bu durum ise televizyon ve spor (özellikle de futbol) ikilisinin âdeta birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu düşüncesini akıllara getirmektedir. Çünkü özellikle futbol, televizyon sayesinde büyümüş ve bir endüstri kolu hâline gelmişken; televizyon da spor sayesinde gelişim göstermiş, çeşitlenmiş ve kâr eden bir yapıya bürünmüştür.

Medyanın spora, sporun da medyaya olan etkilerinden söz etmek mümkündür. Medyanın spora etkileri; sporun popüleritesinin artması, yıldız sporcuların ortaya çıkması, spora katılımı artış sağlanması, spora ekonomik katkı sunulması şeklinde ifade edilebilirken; sporun medyaya etkisi ise izleyicilere yarışmaların sunulması, reklam ve sponsorluk antlaşmaları şeklinde özetlenebilir. Ancak bu ayrılmaz iki öge, bünyesinde çeşitli olumsuzluklar da barındırmaktadır. Bu olumsuz etkiler ise sadece televizyonlarda sunulan spor dallarına yönelme, insanların sahalara gitmelerini engelleme ve buna bağlı olarak bilet satışlarında düşüş, organizasyonların düzenlenme saatlerinin değişmesi vb. şeklinde ifade edilebilir.

Ayrıca dünya genelinde spor medyasının toplumsal cinsiyet ve ırkçılık bağlamında çeşitli ayrımcılık olaylarını devam ettirdiğine yönelik eleştiriler de bulunmaktadır. Kadın sporlarının ve sporcularının medyanın hiçbir türünde yeterince temsil edilmemesi, daha ziyade erkek sporlarına yer veriliyor olması gibi durumlar medyadaki ataerkil anlayışın bir ifadesi olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra siyahi sporcuların medyada yeterince temsil edilmediği ve temsil edilseler dahi zaman zaman farklı şekillerde tasvir edildikleri bilinmektedir. Bu durum ise spor medyasının açmazlarından biri olarak düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism* (2nd edn), London: Verso.
- Beck, D. ve Boshart, L. (2003). *Sports and Media*, Centre for the Study of Communication and Culture, 22(4).
- Bellamy, R. V. (2009). *Sports Media: A Modern Institution*, Handbook of Sports and Media, Ed: A. A. Raney – J. Bryant, Routledge, USA.
- Boniface, P. (2007). *Futbol ve Küreselleşme*, NTV Yayınları, İstanbul.
- Boyle, R. ve Haynes, R. (2009). *Power Play Sport 'The Media and Popular Culture'*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Bruce, T. (2012). *Reflections on Communication and Sport: on Women and Femininities*, Communication & Sport, 1(1/2), ss. 125-137.
- Cashmore, E. (2010). *Making Sense of Sport*, Routledge, UK.

- Chandler, J. M. (1999). Media, Encyclopedia of World Sport From Ancient Times to the Present, Ed: D. Levinson – K. Christensen, Oxford University Press, Oxford.
- Chandler, T., Cronin, M. ve Vamplew, W. (2007). Sport and Physical Education The Key Concepts, Routledge, UK.
- Coakley, J. (2004). Sport in Society ‘Issues and Conroversies’, McGraw Hill, USA.
- Dauncey, H. ve Hare, G. (2014). Sport and Media: Representing and Conceptualising Identity and Community, Movement & Sport Sciences - Science & Motricit’e, 86, 4, ss. 5-14.
- Delaney, T. ve Madigan, T. (2015). The Sociology of Sport ‘An Introduction’, McFarland & Company Inc. Publishers, UK.
- Duncan, M. C. (2009). Gender Warriors in Sport: Women and the Media, Handbook of Sport and Media, Ed: A. A. Raney – J. Bryant, Lawrence Erlbaum Associates. UK.
- Duncan, M. C. ve M. A. Messner (1998). The Media Image of Sport and Gender, MediaSport, Routledge, London.
- Eitzen, D. S. ve Sage, G. H. (1993). Sociology of North American Sport, Fifth Edition, Brown & Benchmark Publishers, USA.
- Esson, C. (2020). Media Influence on Sport, PE Review, 15(2), ss.16-17.
- Grainger, A. vd. (2006). Sport, the Media, and the Construction of Race, Handbook of Sports and Media, Ed: A. A. Raney – J. Bryant, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, ss. 482-504.
- Haynes, R. (2015). Sport and the Media, Sport and Society, Ed: B. Houlihan – D. Malcolm, London: Sage, Third Edition, ss. 290-311.
- Hillard, D. C. (1996). Televised Sport and the (Anti)Sociological Imagination, Sport in Contemporary Society An Anthology, Fifth Edition, Ed: D. S. Eitzen, St. Martin’s Press, New York.
- <https://www.karanovic.org/courses/mca008/archives/1660> (E.T. 18 Ocak 2022).
- Hurst, N. (2020). Black Athletes Stereotyped Negatively in Media Compared to White Athletes, <https://journalism.missouri.edu/2015/06/black-athletes-stereotyped-negatively-in-media-compared-to-white-athletes/>, E.T. 28.01.2022.
- Malcolm, D. (2008). The Sage Dictionary of Sport Studies, Sage Publications, UK.
- Mesnner ve Cooky (2010). Gender in Televised Sports News and Highlights Shows, 1989-2009, Center for Feminist Research, University of Southern California.
- Oshani, P.A.L. (2015). Media and Its Impact on Sport, Samaja Vimarshana, Faculty of Social Sciences, University of Kelaniya, 01: 168-174.
- Rader, B. G. (1984). In Its Own Image: How Television Has Transformed Sports, The Free Press, New York.

- Real, M. (2011). Theorizing the Sports–Television Dream Marriage: Why Sports Fit Television so well, *Sports Media Transformation, Integration, Consumption*, Ed: A. C. Billings, Routledge, UK.
- Rowe, D. (2013). *The Sport / Media Complex, A Companion to Sport*, Ed: D. L. Andrews – B. Carrington, Blackwell Publishing.
- Smith, R. A. (2001). Play-by-Play ‘Radio, Television and Big – Time College Sport’, The John Hopkins University Press, Maryland.
- Trolan, E. J. (2013). The Impact of the Media on Gender Inequality within Sport, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 91, ss. 215-227.
- Wickman, K. (2008). *Bending Mainstream Definitions of Sport, Gender and Ability Representations of Wheelchair Racers*, Umeå University Press., Sweden.
- Women 2000 and Beyond (2007). *Women, Gender Equality and Sport*, Division for the Advancement of Women of the United Nations Secretariat.
- Wu, P. (2008). *Sport and the Media*, Sport Sociology, Ed: P. Craig – P. Beedie, Learning Matters, UK.
- Yazgan, Ç. Ü. (2021). *Medya ve Spor, Spor Sosyolojisi*, Ed: A. Dever – H. Sözen, Gazi Kitabevi, Ankara.

TÜRKİYE'DE HEKİMLİK MESLEĞİ

Meslek Kültürü Açısından Bir Değerlendirme

Dr. Elif Kaya

TÜRKİYE’DE HEKİMLİK MESLEĞİ
Meslek Kültürü Açısından Bir Değerlendirme
Dr. Elif Kaya

Yayın No.: 1029
ISBN: 978-625-433-422-1
E-ISBN: 978-625-433-423-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Temmuz 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
“NOBEL BİLİMSEL ESERLER” bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Emre Unutmaz -emreunutmaz@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Dilek Gezin -dilek-@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kaya, Elif
**Türkiye’de Hekimlik Mesleği Meslek Kültürü Açısından
Bir Değerlendirme**
1. Basım, VIII + 298 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-433-422-1
E-ISBN: 978-625-433-423-8
1. Hekimlik Mesleği 2. Meslekler Sosyolojisi
3. Türkiye’de Hekimlik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7
Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77
Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta,
Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
MESLEK, PROFESYONEL MESLEK VE MESLEK KÜLTÜRÜ	5
1. Kültür ve Kültür ile İlgili Kavramlar.....	5
1.1. Kültürün Sınıflandırılması.....	7
1.2. Kültürün Boyutları	7
1.3. Kültür Çalışmalarında Karşılaşılan Zorluklar	8
2. Meslekler ve Kültür İlişkisi	9
3. Meslek ve Meslekleşme	10
3.1. Mesleğin Altkültür Niteliği	11
4. Meslek Ahlakı	12
5. Sosyal Yapı ve Meslekler.....	14
6. Profesyonel Meslekler.....	16
6.1. Profesyonel Mesleklerin Doğuşu ve Profesyonel Meslek Olgusu.....	16
6.1.1. Profesyonel Meslek Nedir?.....	17
6.1.2. Profesyonel Meslekler ve Toplumsal Yapı.....	21
6.1.3. Profesyonel Meslek, Meslek ve Zanaatın Farkları Üzerine	23
7. Profesyonel Mesleklerle İlgili Yaklaşımlar (Meslekler Teorisi).....	24
7.1 Profesyonel Sorumluluk	26
7.2 Profesyonel Kültür	26
7.2.1. Profesyonel Kültür İle İlgili Kavramlar	28
7.2.2. Profesyonel Kültürün Kurucu Bir Ögesi Olarak Eğitim	29
İKİNCİ BÖLÜM	31
HEKİMLİK MESLEK KÜLTÜRÜ	31
1. Hekim Kelimesi Üzerine.....	31
2. Hekimlik Mesleğinin Tarihsel Gelişimi ve Misyonu	32
2.1. Toplumsal Dinamiklerin Tıbbın Gelişimine Etkisi	33
2.2. Tıp Tarihine Kısa Bir Bakış	35
2.2.1. Medeniyetler Perspektifinde Tıp Tarihi.....	36

2.2.2. Hekimlik Mesleğinin Teorik Gelişimi	40
3. Hekimlik Mesleği ile İlişkili Kavramlar	42
4. Hekimlik Meslek Kültürünü Meydana Getiren Olgular	51
4.1. Tıp Eğitimi	52
4.1.1. Türkiye’de Tıp Eğitimi	55
4.2. Hekimlik Meslek Ahlakı ve Meslek Birlikleri	57
4.3. Uzmanlaşma	59
4.4. Hekimlerin Profesyonel Sorumluluğu	62
4.5. Mesleğin İtibarı ve Hekim Otoritesi	66
4.6. Kişisel Özellikler	68
5. Hekimlerin Diğer Sağlık Personeli ile İlişkileri	69
6. Hekimlik Mesleğinin Sosyal Değişim ve Siyaset ile İlişkileri	70
7. Hekimlik ve Bürokrasi	73
8. Modernizm-Kapitalizm ve Teknoloji Arasında Hekimlik	75
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	85
HEKİMLİĞİN KÜLTÜREL BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR DEĞERLENDİRME	85
1. Araştırma Dizaynı	85
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	85
1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	86
1.3. Araştırmanın Varsayımları	87
1.4. Araştırmanın Deseni	87
1.5. Araştırmanın Çalışma Grubu	88
1.6. Veri Toplama Tekniği	90
1.7. Veri Toplama Formu	90
1.8. Verileri Toplama Süreci	90
1.9. Geçerlik-Güvenirlik	93
2. BULGULAR	93
1. Hekimlik Mesleğinin Tanımlanması	93
1.1. Kişiye Ait Özellikler	94
1.2. Mesleğin Doğasına Ait Özellikler.	99
1.3. Eleştirel-Eleştirilen Tanımlar	113
2. Hekim Olmak İçin Taşınması Gereken Nitelikler	122
2.1. Sisteme Dayalı ve Bilimsel Yetkinlikler	124
2.2. Kişisel Yetkinlikler	125

3. Kavramsal Tercihler.....	129
4. Tıp Eğitiminin Değerlendirilmesi.	133
4.1. Tıp Eğitiminde Yaşanan Değişmeler.....	136
4.2. Tıp Eğitimine Yönelik Değerlendirmeler.....	137
4.3. Tıp Eğitimine Yönelik Öneriler.....	166
5. Toplumun Hekime Yaklaşımının Değerlendirilmesi.....	174
5.1. Toplumun Hekime Yaklaşımını Şekillendiren Toplumsal Dinamikler.....	175
6. Mesleğin Siyaset, Hukuk ve Ekonomi ile Etkileşiminin Değerlendirilmesi.....	196
6.1. Siyaset	197
7. Modern Tıp Teknolojilerinin Meslek Açısından Değerlendirilmesi	224
7.1. Hekimleri Teknoloji Kullanımına İten Sebepler	226
7.2. Yoğun Teknoloji Kullanımının Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar.....	235
7.3. Teknoloji ve Meslek İlişkisi Üzerine Öneriler-Öngörüler.....	241
8. Hekimlik Mesleği ve Tıp ile İlgili Çeşitli Değerlendirmeler.....	243
8.1. Modern Tıbbın Handikapları.....	244
8.2. Uzmanlaşma.....	251
8.3. Geleneksel Tıbbı Yönelik Değerlendirmeler	256
8.4. Meslek Kültürünün Taşıyıcıları.....	257
8.5. Kamu-Özel Sektör Farkı	259
8.6. Mesleğe Yönelik Diğer Değerlendirmeler	260
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	265
HEKİMLİK MESLEK KÜLTÜRÜNÜ BELİRLEYEN OLGULAR VE MEVCUT DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ	265
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	275
COVID-19 PANDEMİSİ VE HEKİMLİK ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME	283
KAYNAKÇA	285
YAZAR HAKKINDA	29797

KAYNAKÇA

- Abbott, A., (1981), *Status and Status Strain in the Professions*, American Journal of Sociology, Vol.: 86, No: 4, January, pp. 819-835.
- Adams, M. B., (1994), *Agency Theory and the Internal Audit*, Managerial Auditing Journal, Vol.: 9 No. 8, pp. 8-12.
- Ağırakça, A., (2004), *İslâm Tıp Tarihi-Başlangıçtan XII./XIII. Yüzyıla Kadar*, İstanbul, Nobel Tıp Kitapevleri.
- Akbayrak, N., F.-Ofraz, Ö.-Aslan, C. T.-Özcan, S.-Taştan ve H. S.-Çiçek, (2005), *Post-Traumatic Stress Disorder Symptoms Among Military Health Professionals in Turkey*, Military Medicine, Vol.: 170, Issue: 2, pp. 125-129.
- Albanese, M., (2000), *Problem-Based Learning: Why Curricula Are Likely To Show Little Effect On Knowledge And Clinical Skills*, Medical Education, Vol.: 34, Issue: 9, September, pp. 729-738.
- Alper, Z. ve H.-Özdemir, (2004), *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesini Tercih Eden Öğrencilerin Kimi Sosyo-Demografik Özellikleri ve Mesleğe Bakış Açıları*, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı: 30, Cilt: 2, ss. 93-96.
- Altan, S., (2004), *Hekimlerin Grev ve İş Yavaşlatma Biçimindeki Eylemleri Etik Açından Haklı Görülebilir Mi?*, Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Sayı: 12, Cilt: 3, ss. 201-206.
- Amin, Z., K. H.-Eng, (2012), *Tıp Eğitiminin Temelleri*, Çev.: Mehmet Yıldırım, Kenan Topal, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri,.
- Atabek, E., (1977), *Ortaçağ Tababeti*, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları.
- Atıcı, E., (2007), *Hasta - Hekim İlişkisi Kavramı*, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Sayı: 33, Cilt: 1, ss. 45-50.
- Aydın, M., (2013), *Kurumlar Sosyolojisi*, İstanbul ,Açılım Kitap.
- Balanlı, A., M., (2012), *Tabip Mi, Doktor Mu; O Halde Hekim Kim?*, Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, Sayı: 22, ss. 24-25.
- Barber, B., (1963), *Some Problems in the Sociology of the Professions*, Daedalus, Vol.: 92, No: 4, The Professions (Fall, 1963), pp. 669-688.
- Barley, S. R., (1996), *Technicians in the Workplace: Ethnographic Evidence for Bringing Work into Organizational Studies*, Administrative Science Quarterly, Vol.: 41, No: 3, September, pp. 404-441.
- Baumann, G., (2002), *The Multicultural Riddle Rethinking National, Ethnic, and Religious Identities*, Published in the Taylor & Francis e-Library, New York.

- Belek, İ., (2003), *Antalya’da Hekimler: Statü ve Sınıf Konumu Açısından Değerlendirme*, Ankara, Türk Tabipler Birliği.
- Bell, D., (2001), *The Coming of Post-Industrial Society*, New York, Basic Books.
- Berger, K. C., K.-Scharer, (2012), *Can Anesthesia Trigger Delayed-Onset Posttraumatic Stress Disorder In Veterans?*, Perspectives in Psychiatric Care, Vol.: 48, No: 3, pp. 170-175.
- Bird, S., T. L., M.,-Bogart, D. L.,-Delahanty, (2004), *Health-Related Correlates of Perceived Discrimination In HIV Care, AIDS Patient Care Sexually Transmitted Diseases*, Vol.: 18, Issue: 1, pp. 19–26.
- Bolay, S. H., (2009), *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Brooks, R. G., M.-Walsh, R.E.-Mardon, M.-Lewis, A.-Clawson, (2002), *The Roles of Nature and Nurture in the Recruitment and Retention of Primary Care Physicians in Rural Areas: A Review of the Literature*, Special Theme Research Report, Academic Medicine, Vol.: 77, No: 8, August, pp. 790-798.
- Bugün Doktorlar Grevde: http://www.sabah.com.tr/saglik/2015/03/13_bugun-doktorlar-grevde Erişim Tarihi ve Saati: 20.03.2015, 16.28.
- Bulletin of The World Health Organization, (2008), *China’s Village Doctors Take Great Strides*, Report, December, Vol: 86, Issue: 12.
- Burke, P., (1994), *Tarih ve Toplumsal Kuram*, Çev: Mete Tunçay, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Burton, R., (1638), *The Anatomy of Melancholy: What it Is, With All the Kinds, Causes, Symptomes, Compiled By Democritus Junior*, Oxford Print.
- Castells, M., (2008), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*, Çev: Ebru Kılıç, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A., (2003), *Paradigma Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Cirhinlioğlu, Z., (1997), *Türkiye’de Hukuk Mesleği*, Ankara, Gündoğan Yayınları.
- Corley, M.C., (2002), *Nurse Moral Distress: A Proposed Theory and Research Agenda*, Nurs Ethics, November, Vol.: 9, Issue: 6, pp. 636-650.
- Coser, L., L.-Nock, P. A.-Steven, B. R.-Steffan, (1987), *Introduction to Sociology, Second Edition*, Harcourt Brace Jovanovich Publishers, Florida.
- Coser, L. A., (2011), *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları Tarihsel ve Toplumsal Bağlamlarında Fikirler*, Çev: Himmet Sülür, Serhat Tokar, İbrahim Mazman, 2. Baskı, Ankara, De Ki Basım Yayın.

- Crook, D., (2008), *Some Historical Perspectives On Professionalism*. In B. Cunningham (ed.), Exploring professionalism. Bedford Way Papers. London: Institute of Education, University of London.
- Cuche, D., (2013), *Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı*, Çev: Turgut Arnas, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Cumberlege, B., Shepherd, S., Black, C., (2005), Doctors in Dociety: Medical Professionalism in A Changing World, Clin Med (Lond). Nov-Dec;5(6 Suppl 1):S5-40.
- Çelik, F., (2013), *Hekimliğin Seyir Defteri*, İstanbul, Deomed Yayıncılık.
- Çobanoğlu, N., (2009), *Kuramsal ve Uygulamalı Tıp Etiği*, Ankara, Eflatun Yayınevi.
- Devlet Memurları Kanunu, Kanun No: 657, Kabul Tarihi: 14.7.1965 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 23.7.1965, Sayı: 12056, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt : 4, Sayfa: 3044.
- Doğan, S., (2014), *Kitap Bölümü: Eğitimin İşlevleri, Eğitim Bilimine Giriş Kitabı*, Editör: Celal Teyyar Uğurlu, e-kitap.
- Downes, D.M., (1966), *The Delinquent Solution*, London, The Free Press.
- Duman, M., (2002), *Yenileşme Döneminde Türk Dili Türkler*, Editörler: Hasan Celal Güzel, Prof Dr. Kemal Çiçek, Prof. Dr. Salim Koca, Cilt: 15, Cumhuriyet Yeni Türkiye Yayınlar, ss.107-130.
- Durkheim, E., (1957), *Professional Ethics and Civil Morals*, London, Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Durkheim, E., (1986), *Meslek Ahlakı*, Çev: Mehmet Karasan, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Durkheim, E., (2006), *Sosyoloji Dersleri*, Çev: Ali Berktaş, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Edgar, A., P.-Sedwick, (2007), *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*, Çev: Mesut Karaşahan, İstanbul, Açılım Kitap.
- Ehrenreich, B., J.-Ehrenreich, (1977), *The Professional-Managerial Class*, Radical America, Vol.: 11 Issue: 2, pp.7-32.
- Elliott, P., (1972), *The Sociology of the Professions*, Herder and Herder, New York.
- Erdem, R., (2003), *Toplumsal Kültürün Hastanelerin Kurum Kültürüne Etkisi: Fırat Tıp Merkezi Örneği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Danışman: Sıdika Kaya, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, İ., (1994), *İşletmelerde Davranış*, İstanbul, Beta Basın Yayın Dağıtım.
- Erturan, İ. E., İ.-Bekar, (2015), *Denetçilerin Meslek Etiği Algısının Hofstede'in Kültür Kuramı Işığında Değerlendirmesi*, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, ss. 85-109.

- Evetts, J., (2002), *New Directions In State And International Professional Occupations: Discretionary Decision-Making And Acquired Regulation*, Work, Employment and Society, Vol.: 16 Issue: 2.
- Fan, Y., (2000), A Classification Of Chinese Culture, Cross Cultural Management, Vol.: 7, Issue:2, pp. 3-10.
- Fichter, J. H., (2012), *Sosyoloji Nedir*, Çev: Nilgün Çelebi, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Figley, C. R., (2002), *Compassion Fatigue: Psychotherapists Chronic Lack of Self Care*, *Journal of Clinical Psychology*, Vol.: 58, Issue: 11.
- Foucault, M., (2002), *Kliniğin Doğuşu*, Çev: İnci Uysal, Ankara, Epos Yayınları.
- Freidson, E., (1970), *Profession of Medicine A Study of the Sociology of Applied Knowledge*, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Freidson, E., (1970), *Professional Dominance: The Social Structure of Medical Care*, Atherton Press, New York.
- Freidson, E., (1984), *The Changing Nature of Professional Control*, Annual Review of Sociology, Vol.: 10, pp. 1-20.
- Freidson, E., (1994), *Professionalism Reborn Theory, Prophecy and Policy*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Freidson, E., (1996), *Mesleksel Kontrolün Değişen Doğası*, Çev: Zafer Zirhinlioğlu: Meslekler ve Sosyoloji, Ankara, Gündoğan Yayınları.
- Frolov, İ., (1991), *Felsefe Sözlüğü*, Çev: Aziz Çalışlar, İstanbul, Cem Yayınevi.
- Fan, Y., (2000), A Classification of Chinese Culture, Cross Cultural Management, Vol:7 (2), pp.3-10.
- Geertz, C., (1973), *The Interpretation Of Cultures*, New York, Basic Books.
- Geertz, C., (2010), *Kültürlerin Yorumlanması*, New York, Basic Books.
- Gelder, K. and Thornton, -S. (1997) *The Subcultures Reader*, London.
- Gemlik, N., R. Ö.-Çatar, Y.-Manioğlu, (2015), *Geert Hofstede’in Örgüt Kültürü Modeline Göre Sağlık Meslek Gruplarının İncelenmesi ve Kamu Özel Hastanelerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, Vol.:1, No: 1.
- Giddens, A., (2009), *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori*, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Goode, W. J., (1957), *Community Within A Community: The Professions*, *American Sociological Review*, Vol.: 22, No: 2, April, pp. 194-200.
- Goode, W. J., (1960), *The Profession: Reports And Opinion - Encroachment, Charlatanism, And The Emerging Profession: Psychology, Sociology, And Medicine*, *American Sociological Review*, Vol.: 25, No: 6, December, pp. 902-965.

- Günay, O., (2002), *Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Tıp Eğitimi Hakkındaki Düşünceleri*, Tıp Eğitimi Dünyası, Sayı: 7, ss. 49-55.
- Günay, Ü., (1993), *Din Sosyolojisi Dersleri*, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Basımevi.
- Güntöre, S. Ö., (2005), *Tıp ve Felsefe*, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri.
- Habermas, J., (2006), *The European Nation State - Its Achievements and Its Limits. On the Past and Future Sovereignty and Citizenship*, G. Balakrishan (ed.) Mapping the Nation. London: Vernon. pp. 281-294.
- Habermas, J., (2007), *İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim*, Çev: Mustafa Tüzel, 6. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Hall, R. H., (1975), *Occupations and The Social Structure*, Second Edition, New Jersey, Prentice Hall.
- Hançerlioğlu, O., (1993), *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Haug, M. R., (1976), *The Erosion of Professional Authority: A Cross-Cultural Inquiry in the Case of the Physician*, The Milbank Memorial Fund Quarterly. Health and Society, Vol.: 54, No: 1 (Winter), pp. 83-106.
- Haug, M. R., L.-Bebe, (1981), *Practitioner or Patient - Who's in Charge?*, *Journal of Health and Social Behavior*, Vol.: 22, No: 3, September, pp. 212-229.
- Haug, M. R., (1996), *Profesyonelleşme: Gelecek İçin Bir Alternatif Hipotez*, Çev: Zafer Zirhinlioğlu: Meslekler ve Sosyoloji, Ankara, Gündoğan Yayınları.
- Hazlitt, H., (2006), *Ahlakın Temelleri*, Çev: Mehmet Aydın, Recep Tapramaz, Ankara, Liberte Yayınları.
- Hekimler Ülke Geneline Grev Yaptı*: <http://www.gundemkibris.com/hekimler-ulke-geneline-grev-yapti-149442h.htm> Erişim Tarihi ve Saati: 20.03.2015, 16.35.
- Hofstede, G., (1984), *The Cultural Relativity of the Quality of Life Concept*, *Academy of Management Review*, Vol.: 9, No: 3, pp. 389-398.
- Hofstede, G., (2001a), *The Cultural Relativity of the Quality of Life Concept*, *The Academy of Management Review*, Vol.: 9, No: 3 (Jul., 1984), pp. 389-398.
- Hofstede, G., (2001b), *Culture's Consequences Comparing, Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*, Second Edition, Sage Publications, London.
- Hofstede, G., (2011), *Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context*, *Online Readings in Psychology and Culture*, Vol.: 2 Issue: 1.
- Hollingshead, A. B., C. R.-Frederick, (1958), *Social Class and Mental Illness: A Community Study*, New York, NY: John Wiley.
- Holm, F., (2006), *Rx For Compassion Fatigue*, *Journal of Christian Nursing: A Quarterly Publication of Nurses Christian Fellowship*, Vol.: 23, Issue: 4, pp. 12-19.

Holton, R. J., B.-Turner, (1988), *Talcott Parsons on Economy and Society*, Routledge, New York and London.

<http://www.ttb.org.tr/data/genel.php> Erişim Tarihi ve Saati: 21.12.2015; Saat: 19.11.

Hughes, J., (1991), *The Doctor-Patient Relationship: Does it Really Matter?*, Proceedings of American Sociological Association Annual Meetings, Cincinnati, Ohio.

Hurd, H. G., (1967), *Who is Professional?*, Journal of Cooperative Extension, Summer, pp. 77-84.

Illich, I., I. K.-Zola, J.-McKnight, J.-Caplan, H.-Shaiken, (1994), *Profesyoneller İktidarı*, , Çev: Cevdet Cerit, İstanbul, Pinar Yayınları..

Illich, I., *Sağlığın Gasplı*, Çev.: Sûha Sertabiboğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Institutes of Medicine, (2000), *To Err is Human: Building a Safer Health System*, Washington, D.C., National Academies Press.

Işık, S., (2010), *Hekim Emeği mi, O Da Ne?*, Sağlıkta Düşünce Dergisi, Sayı: 12-13.

Izumida, N., H.-Urushi, S.-Nakanishi, *An Empirical Study of the Physician-Induced Demand Hypothesis —The Cost Function Approach to Medical Expenditure of the Elderly in Japan*, Review of Population and Social Policy, No: 8, pp. 11–25, 1999.

İlhan, S., (2008), *Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S: 21, Ağustos, ss. 313-328

İngiltere’de Doktorlar 40 Yıl Sonra İlk Kez Grev Yaptı [http:// www. hurriyet.com .tr/ingilterede-doktorlar-40-yil-sonra-ilk-kez-grev-yapti-40039440](http://www.hurriyet.com.tr/ingilterede-doktorlar-40-yil-sonra-ilk-kez-grev-yapti-40039440) Erişim Tarihi ve Saati: 20.03.2016, 16.22.

Jameton, A., (1984), *Nursing Practice: The Ethical Issues*, Engle Wood Cliffs, NJ: PrenticeHall.

Jenkins, S. R., S.-Baird, (2002), *Secondary Traumatic Stress And Vicarious Trauma: A Validation Study*, Journal of Traumatic Stress, Vol.: 15. No: 5, pp. 423-432.

Joinson, C., (1992), *Coping With Compassion Fatigue in Nursing*, April, Vol.: 22, Issue: 4, pp. 116-121.

Jonsen, A. Braddock Professionalism,, Clarence and Edwards, K. [https:// depts. washington.edu/bioethx/topics/profes.html](https://depts.washington.edu/bioethx/topics/profes.html) Erişim tarihi: 04.07.2015 Saat: 02.10.

Jonsen, A. R., C. H.-Braddock, K. A.-Edwards, (2014), *Professionalism*; [https:// depts. washington.edu/bioethx/topics/profes.html](https://depts.washington.edu/bioethx/topics/profes.html) Erişim Tarihi ve Saati: 12.07.2014, 07.12.

Kâhya, E., (1997), *Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Tıp Eğitimi ve Türk Hekimleri*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Kalberg, S., (2009), *Max Weber’i Anlamak*, Çev: Bedri Gencer, Ankara, Lotus Yayınevi

- Kälvemark, S., Höglund, A. T., Hansson, M. G., Westerholm P., Arnetz, B. (2004). Living With Conflicts-Ethical Dilemmas And Moral Distress in The Health Care System, Soc Sci Med, 58, 1075-1084
- Komarovsky, M. And Sargent,-M. (1949), Research into Subcultural Influences Upon Personality, Culture and Personality, pp. 143-159.
- Kasapoğlu, A., (1988), *Mesleki Değerlerin Kazanılmasında Eğitimin Etkisi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 32, Sayı: 1-2, ss. 85-94.
- Kaya, Z. A., T.-Sepetçi, (2015), *Polislik Mesleğinin Hofstede'in Kültürel Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi: Antalya Emniyet Teşkilatı Örneği*, Hikmet Yurdu, Yıl: 8, C: 8, Sayı: 15, Ocak-Haziran, Cilt: 1, ss. 257-277.
- Khan, M. S., (1979), *An Arabic Sources for the History of Ancient of Medicine*, Indian Journal of History of Science, Vol.: 16, Issue: 1, pp.47-56.
- La Veist, T. A., Kim. J. Nickerson and Janice. V. Bowie (2000), *Attitudes About Racism, Medical Mistrust and Satisfaction With Care Among African American and White Cardiac Patients*, Medical Care Research and Review, Vol.: 57, Supplement 1, pp. 146- 161.
- Lahaye, W., J. P.-Pourtois, H.-Desmet ,(2011), *Kuşaktan Kuşağa Aktarım*, Çev: Z. Canan Özaltay, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Lenartowicz, T. and K-Roth (1999), *A Framework for Culture Assessment*, Journal of International Business Studies, Vol. 30(4): 781-798.
- Light, D., S.-Levine, (1988), *The Changing Character of the Medical Profession: A Theoretical Overview*, *The Milbank Quarterly*, Vol.: 66, Supplement: 2, The Changing Character of the Medical Profession, pp. 10-32.
- Light, D., A.-Schuller, (1986), *Political Values and Health Care: The German Experience* (The MIT Press).
- MacKenzie, C. R., (2007), *Professionalism and Medicine*, Hospital for Special Surgery Journal, Vol.: 3, pp. 222–227.
- Mannheim, K., (2002), *İdeoloji ve Ütopya*, Çev: Mehmet Okyavuz, Ankara, Epos Yayınları.
- Maslow, A. H., (1943), *A Theory of Human Motivation*, Psychological Review, Vol. 50, pp. 370-396.
- Marshall, G., (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: Osman Akinhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marshall, T. H., (1939), *The Recent History Of Professionalism In Relation To Social Structure And Social Policy*, The Canadian Journal of Economics and Political

- Science / Revue Canadienne d'Economie et de Science Politique, Vol.: 5, No: 3 August, pp. 325-340, Published.
- McKinlay, J. B., (1977), *The Business of Good Doctoring or Freidson's View Of The Medical Game Doctoring As Good Business: Reflections On, International Journal of Health Services*, Vol.: 7, No: 3.
- McKinlay, J. B., J.-Arches, (1985), *Towards The Proletarianization of Physicians*, International Journal of Health Services, Vol.: 15, No: 2.
- McHolm, F., (2006), Rx for Compassion Fatigue, J Christ Nurs, Fall; 23(4):12-9.
- Mechanic, D., (1978), *Medical Sociology*, Second Edition, The Free Press, New York.
- Mercer, B., (1958), *The Study of Society*, New York, Harcourt-Brace.
- Mumford, E., (1983), *Medical Sociology*, New York, Random House.
- Musson, D. M., (2003), *Personality Determinants of Professional Culture: Evidence from Astronauts, Pilots and Physicians*, Dissertation Presented to the Faculty of the Graduate School of The University of Texas at Austin in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy The University of Texas at Austin, December.
- Mustapha, M., A. C.-Ahmad, (2011), *Agency Theory and Managerial Ownership: Evidence From Malaysia*, Managerial Auditing Journal, Vol.: 26 No: 5, pp. 419-436.
- Nasuhioğlu, İ., (1974), *Tıp Tarihine Kısa Bir Bakış*, Ankara, Ayyıldız Matbaası.
- Neufeldt, V., D. B.-Guralnik, (1988), *Webster's New World Dictionary of American English*, Cleveland & New York.
- Nişanyan, S., (2004), *Sözlerin Soyağacı-Çağdaş Türkçe'nin Etimolojik Sözlüğü*, 2. Basım, İstanbul, Adam Yayınları.
- OECD, (1997), *Regulatory Reform and Professional Business Services*, Report on the Regulatory Report, Vol.: I, Sectoral Studies.
- OECD Health Statistics 2015, <http://www.oecd.org/els/health-systems/health-data.htm> Erişim Tarihi ve Saati: 24.03.2016 00.35
- Oppenheimer, M., (1996), *Profesyonelin Proleterleşmesi* (Orj. 1973), Çev: Zafer Cırhınlioğlu, Ankara, Gündoğan Yayınları.
- Osler, W., (1907), *The Reserves of Life*. *St. Mary's Hospital Gazette*, Vol.: 13, pp. 95-98.
- Osmanlıca-Türkçe Sözlük <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=Hak%EEm&t=@> Erişim Tarihi ve Saati: 05.04.2014 Saat: 00.35.
- Özden, M., (2004), *Profesyonel Meslek Birlikleri*, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, Ankara, No: 60.
- Özensel, E., A.-Koçak, (2004), *Hekimler ve Hekimlik (Hekimlerin Mesleki Görüş ve Tutumları- İş Doyumları ve Tükenmişlik Düzeyler)*, Çizgi Kitabevi Yayınları.

- Özkan, Ö., (1991), *Sağlık Meslek Tarihi ve Ahlakı*, İstanbul, Sağlık Eğitim Kültür ve Araştırma Vakfı Yayınları.
- Özlem, D., (2008), *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, Ankara, Doğubatı Yayınları.
- Özsunar, E., (2014), *Roma Hukukunda Hekim ve Hekimin Sorumluluğu*, Adana, Karahan Kitabevi.
- Öztürk, L., (2007), *Onikinci Yüzyıla Kadar İslam Dünyasında Hastaneler*, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Parsons, T., (1939), *The Professions and Social Structure, Social Forces*, Vol.: 17, No: 4, May, pp. 457-467.
- Pizam, A., R-Pine, C.-Mok, J. Y.-Shin, (1997), Nationality vs Industry Cultures: Which Has A Greater Effect On Managerial Behavior?, *International Journal of Hospitality Management* Vol.: 16 No: 2, pp. 127-145.
- Project of the ABIM Foundation, ACP-ASIM Foundation, and European Federation of Internal Medicine, (2002), *Annals of Internal Medicine*, Vol.: 136, No: 3.
- Punch, K. F., (2011), *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Quindlen, A., (1994), *Public & Private; The Human Touch* <http://www.nytimes.com/1994/05/14/opinion/public-private-the-human-touch.html> Erişim Tarihi ve Saati: 29.12.2015, 18.35.
- Rabinowitz, H. K., (1986), *Estimating The Percentage of Primary Care Rural Physicians Produced By Regular And Special Admissions Policies*, *Journal of Medical Education*, July, Vol.: 61-Issue: 7, pp. 598-600.
- Reilly, B., (2012), *Tek Doktor*, Çev: Ebru Sürmeli, İstanbul, Koton Kitap.
- Richter R., (2012), *Sosyolojik Paradigmalar*, Çev: Necmeddin Doğan, İstanbul, Küre Yayınları.
- Ritzer, G., (2011), *Toplumun Mcdoanldlaştırılması*, Çev.: Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Rueschemeyer, D., (1964), *Doctors and Lawyers: A Comment on the Theory of the Professions*, *Canadian Review of Sociology and Antropology*, I (February), pp. 17-30.
- Sabin-Farrell, R., G.-Turpin, (2003), *Vicarious Traumatization: Implications For The Mental Health of Health Workers?*, *Clinical Psychology Review*, Vol.: 23, ss. 449-480.
- Said, E., (2011), *Entelektüel*, Çev: Tuncay Birkan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Sarı, N., (1988), *Educating The Ottoman Physician*, *Tıp Tarihi Araştırmaları (History of Medicine Studies)*, İstanbul, Editörler: Sarı, N., Hatemi, H.

- Sayek, İ., (2012), “İyi İnsan, İyi Hekim”: http://tip.kocaeli.edu.tr/docs/iyi_hekimlik_kocaeli_2012.pdf Erişim Tarihi: 25.06.2015 Saat: 02.58
- Sayıl, I., S.-Haran, Ş.-Ölmez, H. D.-Özgüven, (1997), *Ankara Üniversitesi Hastanelerinde Çalışan Doktor ve Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyleri*, Kriz dergisi, Cilt: 5 Sayı: 2, ss. 71-77.
- Schmidt, H., (1983), *Problem-Based Learning: Rationale And Description*, Medical Education, Vol.: 17, pp. 11-16.
- Schuler, R. S., N.-Rogovsky, (1998), *Understanding Compensation Practice Variations Across Firms: The Impact of National Culture*, Journal of International Business Studies, Vol.: 29, No: 1, 1st Qtr., pp. 159-177.
- Skipper, J. K., R. C.-Leonard, (1968), *Children, Stress, and Hospitalization: A Field Experiment*, Journal of Health and Social Behavior, Vol.: 9, No: 4, Special Issue on Patients and Illness, December, pp. 275-287.
- Smith, A. (2009), *Ulusların Zenginliği*, Çev.: Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Soyer, S., (1996), *Çalışma Sosyolojisi*, Saray Yayınları.
- Stern, D.T., (2006), *Measuring Medical Professionalism*, Oxford University Press.
- Straus, E. W., A.-Straus, (2009), *Tıbbi Mucizeler*, Çev: Nurcihan Durmuş, Domingo Yayınları.
- Svensson, L. G., (2003), *The Quest For Professionalism and The Dialectic of Individualism And Collectivism In Work Organizations*, Knowledge, Work & Society, Vol.: 1, No: 1.
- Şehsuvaroğlu, B., (1975), *Tıbbi Deontoloji Dersleri*, Cilt: 1, İstanbul, Hüsnütabiat Matbaası.
- Şengönül, T., (2007), *Toplumumuzda Eğitimin Dikey Sosyal Hareketliliğe Etkisi İzmir’de Profesyonel Meslek Sahibi Bireyler Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Danışman Prof. Dr. Nihat Erdoğan, T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Şuer, T., (2005), *Post-travmatik Stres Bozukluğu*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Medikal Açından Stres ve Çareleri Sempozyum Dizisi No: 47, ss: 205-210.
- Tekeli, İ., (2011), *Sosyal Sistem Yazıları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tengilimoğlu, D., O.-Işık, M.-Akbolat, (2011), *Sağlık İşletmeleri Yönetimi*, 3. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları.
- Thornton, J., F.-Espost, (2002), *How Important Are Economic Factors in Choice of Medical Specialty?*, Health Economics, Vol.: 12, ss. 67- 73.

- TTB, (2022), https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=d0695924-a50f-11ec-969c-0eea6b5a8074 Erişim Tarih ve Saati: 30.03.2022 14:03
- TTB, (2022), https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=7e94ec0e-8691-11ec-bfc3-c3e948a9785f Erişim Tarih ve Saati: 30.03.2022 14:04
- Turner, B., (1985), *Knowledge, Skill And Occupational Strategy: The Professionalisation Of Paramedical Groups*, Community Health Studies, February, Vol.: 9, Issue: 1, pp. 38–47.
- Turner, B. S., (2011), *Tıbbî Güç ve Toplumsal Bilgi*, Çev: Ümit Tatlıcan, Bursa, Sentez Yayınları.
- Türk Dil Kurumu http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR Erişim Tarihi: 01.04.2014 Saat: 02.10.
- Türkçe Etimolojik Sözlük, <http://www.etimolojiturkce.com/kelime/t%C4%B1p1> Erişim Tarihi ve Saati: 06.04.2014 Saat: 15.05
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kurucu Mecliste Kabul Tarihi: 18.10.1982, Halkoyuna Sunulmak Üzere Tasarının Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844; Kanunun Halkoyu ile Kabul Tarihi: 7.11.1982, Halkoyu Sonucunun Yayınlandığı Resmî Gazete Tarihi: 9.11.1982-17863 Mükerrer.
- Tylor, E. B., (2013), *Primitive Culture Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom*, Kessinger Publishing, London.
- Uzluk, F. N., (1959), *Genel Tıp Tarihi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları.
- Ünver, S., (1938), *Tıp Tarihi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Matbaai Ebüzziya.
- Veblen, T., (1918), *The Higher Learning In America: A Memorandum On the Conduct of Universities By Business Men*.
- Vick, S., A.-Scott, (1997), *Agency in Health Care. Examining Patients' Preferences For Attributes of The Doctor–Patient Relationship*, Vol.: 17, pp. 587-605.
- Walton, J. W., (1967), *The Measurement of Medical Students' Attitudes, Medical Education*, Vol.: 1, Issue: 5, pp. 330-340.
- Wearne, B.C., (1989), *The Theory and Scholarship of Talcott Parsons to 1951*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Weber, M., (2011), *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, Çev: Prof. Dr. Özer Ozankaya, İstanbul, Cem yayınevi.
- WIN, (2016), *Meslekler Güven Araştırması*, <http://www.barem.com.tr/bazi-meslekler-hic-guven-vermiyor/> Erişim Tarihi: 25.02.2016, Erişim Saati: 22.14
- Yakıt, İ., (2010), *Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine*, Ankara, Ötüken Yayınları.

- Yalçınoglu, N., İ.-Kayı, Ş.-Işık, T.-Aydın, Ş.-Zengin, S.-Karabey, (2012), *İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Tıp Eğitimi İle İlgili Görüşleri*, İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt: 75, Sayı: 3, pp. 41-45.
- Yeğin, A., A.-Badıllı, İ.-Hekimoğlu, İ.-Çalım, (1981), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat*, İstanbul, TÜRDAV Ofset Tesisleri.
- Yıldırım, A., H.-Şimşek, (2011), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık,.
- Young, K. And Mack,-R. (1959), *Sociology and Social Life*, American Book Company.
- 1219 Nolu Kanun; *Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun*, http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=1014:1219-tababet-ve-uabati-sanatlarinin-tarzi-crasina-dar-kanun&catid=1:yasa&Itemid=28